

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ŞAHSEVEN TÜRKÇESİ

DOKTORA TEZİ

Ahmet ÇAM

1600000950

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vahit TÜRK

ŞUBAT 2021

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ŞAHSEVEN TÜRKÇESİ

DOKTORA TEZİ

Ahmet ÇAM

1600000950

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 3 Şubat 2021
Tezin Savunulduğu Tarih: 3 Mart 2021

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vahit TÜRK
Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ
Prof. Dr. Ahmet BURAN
Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL
Doç. Dr. Abdulkadir ATICI

ŞUBAT 2021

ÖN SÖZ

Türk dili doğuda Büyük Okyanus, batıda Avrupa, kuzeyde Sibirya ve güneyde Çin ile çevrili geniş bir coğrafyada konuşulan ender dillerden biridir. Türk dilinin tarihsel süreçte kendi bünyesinde geçirdiği doğal gelişim ve değişim evreleri bulunmaktadır. Buna ilaveten Türk dilinin çeşitli coğrafyalarda konuşulması Türklerin farklı sosyo-kültürel çevrelerle etkileşime girmesi Türk lehçelerinin oluşumunda son derece etkili olmuştur.

İran, Güneybatı Asya'nın stratejik bir ülkesidir. İran ile Türkiye arasındaki ortaklık, sınır komşuluğundan ibaret değildir. İran ile Türkiye arasında tarihsel bağların yanında soy bağı da bulunmaktadır. Gaznelilerden Pehlevilere kadar olan yaklaşık bin yıllık süreçte İran'ın Türkler tarafından yönetildiği bilinmektedir. Türkistan'dan İran'a olan Türk göçlerinin sıklaştığı XI. yüzyıldan günümüze İran coğrafyası Türklüğün ve Türk dilinin yurtlarından biri olmuştur.

İran'ın kuzey kesiminde daha yoğun olan ancak ülkenin her bölgesine yayılan Türk nüfusu otuz milyondan fazladır. Şahseven Türkleri, bu kalabalık nüfusu oluşturan pek çok Türk topluluğundan biridir. Şahseven Türkleri, temelleri Safevîler döneminde Şah İsmail tarafından atılan ve Şah I. Abbas döneminden itibaren bu adla anılan Türk oymaklar birliğine verilen addır.

Bu çalışmada İran'ın Erdebil ve Zencan eyaletlerinde yaşayan Şahseven Türkleri ve Şahseven Türklerinin konuştukları Türkçe incelenmiştir. Şahseven Türklerini araştırmak üzere 2018 ve 2019 yıllarında iki kez İran'a gidilmiştir. Bu alan araştırmaları sonucunda elde edilen malzeme, dil açısından incelenmiş ve Şahseven Türkçesinin özellikleri ve Şahseven Türkçesinin genel Türkçe içerisindeki konumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Şahseven Türkçesi adlı çalışmamız "*Giriş, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Metinler, Dizin*" bölümlerinden oluşmaktadır.

Yükseköğrenim hayatımın her aşamasında bulunan, beni İran Türkleri üzerine çalışmaya yönlendiren, çalışmanın başlangıcından bitimine kadar tüm bilgi birikimini benimle paylaşan, öğrencisi olmaktan onur duyduğum ve benim için bir hocadan fazlası olan değerli danışmanım Prof. Dr. Vahit Türk'e teşekkür ederim.

Çalışmam ile ilgili birçok konuda bana yardımcı olan ve akademik fikirleriyle çalışmama katkı sunan Prof. Dr. Bülent Bayram’a, ve Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz’a, Prof. Dr. Hülya Arslan Erol’a ve Prof. Dr. Ahmet Buran’a; alan araştırması öncesinde bölge ile ilgili bilgileri bana aktaran ve İran ile ilgili tecrübelerinden yararlandığım Doç. Dr. Abdulkadir Atıcı’ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Farsça ile ilgili hususlarda bana yardımcı olan İranlı Türk dostlarım Seccad Muini ve Nurullah Caferi’ye teşekkür ederim. Çalışmam esnasında dualarıyla beni yalnız bırakmayan aileme ve son olarak da çalışmamın her aşamasında sabırla bana destek olan sevgili eşim Betül Çam’a ve biricik kızım Başak Çam’a teşekkür ederim.

Ahmet ÇAM

Şubat 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	XIX
ABSTRACT	XXI
ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ.....	XXIII
ÜNLÜLER	XXIII
ÜNSÜZLER.....	XXIV
ÜNLÜLERDE KULLANILAN AYIRICI İŞARETLER (DİAKRİTİKLER)	XXV
ÜNSÜZLERDE KULLANILAN AYIRICI İŞARETLER (DİAKRİTİKLER)	XXV
DİĞER İŞARETLER	XXVI
KISALTMALAR	XXVI
TABLO LİSTESİ	XXVIII
HARİTA LİSTESİ	XXVIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı	1
1.2. Çalışmada Kullanılan Materyal ve Yöntem	2
1.3. Metinlerin Derlenme Süreci	3
1.4. Kaynak Kişilerin Seçimi ve Derleme Soruları.....	5
1.5. Ses Kayıtlarının Yazıya Aktarılması	8
1.6. Yazıya Aktarılan Derlemelerin İncelenmesi	9
1.7. İran Hakkında Genel Bilgiler.....	13
1.8. İran Türkleri.....	17
1.8.1. İran Türklerinin Tarihî Arka Planı.....	18
1.8.2. İran Türklerinin Demografik Durumu	25
1.8.3. İran Türklerinin Sınıflandırılması.....	28
1.9. İran Türk Lehçelerinin Sınıflandırılması	38
1.10. İran Türk Lehçeleri Üzerine Yapılan Başlıca Çalışmalar.....	42
1.11. Şahseven Türkleri.....	45
1.11.1. Şahseven Türklerinin Tarihî Arka Planı	45
1.11.2. Şahseven Türklerinin Yayılma Alanları	56
1.11.3. Şahseven Türklerinin Etno-Sosyal Yapısı	59
1.11.4. Şahseven Türklerinin Oymakları	62
1.11.5. Şahseven Türklerinde Din ve Kültür	71
1.11.6. Şahseven Türklerinde Nüfus ve Ekonomi	73
1.11.7. Şahseven Türklerinde Eğitim	78
SES BİLGİSİ	79
1. ÜNLÜLER	79
1.1. Normal Süreli Ünlüler.....	79
1.1.1. Fonemik Değeri Olan Ünlüler	79
1.1.1.1. /a/ ünlüsü:	79
1.1.1.2. /e/ ünlüsü:	79
1.1.1.3. /é/ ünlüsü:	80
1.1.1.4. /ı/ ünlüsü:.....	80

1.1.1.5. /i/ ünlüsü:	81
1.1.1.6. /o/ ünlüsü:	81
1.1.1.7. /ö/ ünlüsü:	81
1.1.1.8. /u/ ünlüsü:	81
1.1.1.9. /ü/ ünlüsü:	82
1.1.2. Fonemik Değeri Bulunmayan Ünlüler:	82
1.1.2.1. [á] ünlüsü:	82
1.1.2.2. [å] ünlüsü:	83
1.1.2.3. [ê] ünlüsü:	83
1.1.2.4. [í] ünlüsü:	83
1.1.2.5. [î] ünlüsü:	84
1.1.2.6. [ï] ünlüsü:	84
1.1.2.7. [ó] ünlüsü:	84
1.1.2.8. [ú] ünlüsü:	85
1.2. Uzun Ünlüler	86
1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler	86
1.2.1.1. Türkçe Sözcüklerde Birincil Uzun Ünlüler	86
1.2.1.2. Alıntı Sözcüklerde Birincil Uzun Ünlüler	88
1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler	89
1.2.2.1. Türkçe Sözcüklerde İkincil Uzun Ünlüler	89
1.2.2.1.1. Ses Olaylarından Kaynaklanan İkincil Uzun Ünlüler	89
1.2.2.1.1.1. Ünsüz Düşmesi Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler	89
1.2.2.1.1.2. Ünlü Düşmesi Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler	90
1.2.2.1.1.3. Hece Kaynaşması Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler	90
1.2.2.1.1.4. Hece Düşmesi Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler	90
1.2.2.1.2. Vurgu ve Tonlamadan Kaynaklanan İkincil Uzun Ünlüler	90
1.2.2.1.3. Konuşma Tarzından Kaynaklanan İkincil Uzun Ünlüler	91
1.2.2.2. Alıntı Sözcüklerde İkincil Uzun Ünlüler	91
1.3. Kısa Ünlüler	91
1.4. İkiz ünlüler	92
1.4.1. Eşit İkiz Ünlüler	92
1.4.2. Yükselen İkiz Ünlüler	92
1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler	93
2. ÜNSÜZLER	94
2.1. Fonemik Değeri Bulunan Ünsüzler	94
2.1.1. Sürekli Ünsüzler	94
2.1.1.1. Sızıcı Ünsüzler	94
2.1.1.1.1. Tonlu Sızıcı Ünsüzler	94
2.1.1.1.1.1. /ğ/ ünsüzü	94
2.1.1.1.1.2. /j/ ünsüzü	95
2.1.1.1.1.3. /v/ ünsüzü	95
2.1.1.1.1.4. /z/ ünsüzü	96
2.1.1.1.2. Tonsuz Sızıcı Ünsüzler	96
2.1.1.1.2.1. /f/ ünsüzü	96

2.1.1.1.2.2. /h/ ünsüzü.....	96
2.1.1.1.2.3. /h/ ünsüzü.....	98
2.1.1.1.2.4. /h/ ünsüzü.....	99
2.1.1.1.2.5. /s/ ünsüzü	99
2.1.1.1.2.6. /ş/ ünsüzü	99
2.1.1.2. Akıcı Ünsüzler	100
2.1.1.2.1. Burun Akıcıları.....	100
2.1.1.2.1.1. /m/ ünsüzü.....	100
2.1.1.2.1.2. /n/ ünsüzü.....	100
2.1.1.2.1.3. /ŋ/ ünsüzü.....	101
2.1.1.2.2. Ağız Akıcıları	101
2.1.1.2.2.1. /l/ ünsüzü.....	101
2.1.1.2.2.2. /r/ ünsüzü.....	102
2.1.1.2.2.3. /y/ ünsüzü.....	102
2.1.2. Süreksiz Ünsüzler	103
2.1.2.1. Tonlu Süreksiz Ünsüzler	103
2.1.2.1.1. /b/ ünsüzü.....	103
2.1.2.1.2. /c/ ünsüzü.....	103
2.1.2.1.3. /d/ ünsüzü.....	104
2.1.2.1.4. /g/ ünsüzü.....	104
2.1.2.1.5. /ğ/ ünsüzü.....	105
2.1.2.2. Tonsuz Süreksiz Ünsüzler.....	105
2.1.2.2.1. /ç/ ünsüzü.....	105
2.1.2.2.2. /p/ ünsüzü.....	106
2.1.2.2.3. /t/ ünsüzü	106
2.1.2.2.4. /k/ ünsüzü.....	107
2.1.2.2.5. /q/ ünsüzü.....	107
2.2. Fonemik Değeri Bulunmayan Ünsüzler	108
2.2.1. [b̥] ünsüzü	108
2.2.2. [c̥] ünsüzü.....	108
2.2.3. [ç̥] ünsüzü.....	108
2.2.4. [Ç̥] ünsüzü.....	109
2.2.5. [d̥] ünsüzü	109
2.2.6. [g̥] ünsüzü	109
2.2.7. [ğ̥] ünsüzü	109
2.2.8. [h̥] ünsüzü	109
2.2.9. [ğ̥'] ünsüzü	109
2.2.10. [h̥'] ünsüzü	110
2.2.11. [K̥] ünsüzü	110
2.2.12. [l̥] ünsüzü	110
2.2.13. [m̥] ünsüzü	110
2.2.14. [ŋ̥] ünsüzü	111
2.2.15. [P̥] ünsüzü	111
2.2.16. [r̥] ünsüzü	111
2.2.17. [T̥] ünsüzü	111
2.2.18. [t̥] ünsüzü	111
3. FONOLOJİK SÜREÇLER	113

3.1. Uyum.....	113
3.1.1. Ünlü Uyumu	113
3.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	113
3.1.1.1.1. Türkçe Sözcüklerde Kalınlık-İncelik Uyumu	113
3.1.1.1.2. Türkçe Sözcüklerde Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması ...	114
3.1.1.1.3. Alıntı Sözcüklerde Kalınlık-İncelik Uyumu	116
3.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	117
3.1.1.2.1. Türkçe Sözcüklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	117
3.1.1.2.2. Türkçe Sözcüklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması	123
3.1.1.2.3. Alıntı Sözcüklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	126
3.1.2. Ünsüz Uyumu	126
3.2. Benzeşme	126
3.2.1. Ünlü Benzeşmeleri.....	127
3.2.1.1. İlerleyici Tam Benzeşmeler	127
3.2.1.1.1. -a-e- > -a-a- benzeşmesi	127
3.2.1.1.2. -a-i- > -a-a- benzeşmesi.....	127
3.2.1.1.3. -e-a- > -a-a- benzeşmesi	127
3.2.1.1.4. -e-i- > -e-e- benzeşmesi.....	127
3.2.1.1.5. -ı-a- > -ı-ı- benzeşmesi	127
3.2.1.1.6. -ı-u- > -ı-ı- benzeşmesi	128
3.2.1.1.7. -i-e- > -i-i- benzeşmesi	128
3.2.1.1.8. -ü-e- > -ü-ü- benzeşmesi.....	128
3.2.1.1.9. -ü-i- > -ü-ü- benzeşmesi	128
3.2.1.2. İlerleyici Yarı Benzeşmeler.....	128
3.2.1.2.1. -a-ö- > -a-o- benzeşmesi.....	128
3.2.1.2.2. -a-u- > -a-ı- benzeşmesi.....	128
3.2.1.2.3. -a-ü- > -a-i- benzeşmesi.....	129
3.2.1.2.4. -é-e- > -é-i- benzeşmesi.....	129
3.2.1.2.5. -ı-e- > -ı-i- benzeşmesi	129
3.2.1.2.6. -o-a- > -o-u- benzeşmesi.....	129
3.2.1.2.7. -o-ı- > -o-u- benzeşmesi	129
3.2.1.2.8. -ö-e- > -ö-ü- benzeşmesi.....	129
3.2.1.2.9. -u-a- > -u-ı- benzeşmesi	129
3.2.1.2.10. -ü-e- > -ü-i- benzeşmesi.....	129
3.2.1.3. Gerileyici Tam Benzeşmeler.....	130
3.2.1.3.1. -a-e- > -e-e- benzeşmesi	130
3.2.1.3.2. -a-i- > -i-i- benzeşmesi	130
3.2.1.3.3. -e-a- > -a-a- benzeşmesi	130
3.2.1.3.4. -e-i- > -i-i- benzeşmesi	130
3.2.1.3.5. -ı-a- > -a-a- benzeşmesi.....	130
3.2.1.3.6. -i-ü- > -ü-ü- benzeşmesi	130
3.2.1.3.7. -u-ı- > -ı-ı- benzeşmesi	130
3.2.1.4. Gerileyici Yarı Benzeşmeler	130
3.2.1.4.1. -a-i- > -e-i- benzeşmesi.....	131
3.2.1.4.2. -a-u- > -o-u- benzeşmesi.....	131
3.2.1.4.3. -e-ü- > -ö-ü- benzeşmesi.....	131

3.2.1.4.4. -u-a- > -ı-a- benzeşmesi.....	131
3.2.1.5. Karşılıklı Benzeşme	131
3.2.2. Ünsüz Benzeşmeleri	131
3.2.2.1. İlerleyici Yakın Tam Benzeşmeler.....	132
3.2.2.1.1. -dl- > -dd- benzeşmesi	132
3.2.2.1.2. -ld- > -ll- benzeşmesi.....	132
3.2.2.1.3. -mb- > -mm- benzeşmesi.....	132
3.2.2.1.4. -ml- > -mm- benzeşmesi.....	132
3.2.2.1.5. -nd- > -nn- benzeşmesi	132
3.2.2.1.6. -nl- > -nn- benzeşmesi	133
3.2.2.1.7. -nr- > -nn- benzeşmesi.....	133
3.2.2.1.8. -rl- > -rr- benzeşmesi	133
3.2.2.1.9. -st- > -ss- benzeşmesi	134
3.2.2.1.10. -tl- > -tt- benzeşmesi.....	134
3.2.2.1.11. -zl- > -zz- benzeşmesi.....	134
3.2.2.2. İlerleyici Yakın Yarı Benzeşmeler.....	134
3.2.2.2.1. -md- > -mn- benzeşmesi.....	134
3.2.2.2.2. -ml- > -mn- benzeşmesi.....	135
3.2.2.2.3. -pm- > -pb- benzeşmesi	135
3.2.2.2.4. -tl- > -td- benzeşmesi.....	135
3.2.2.2.5. -şl- > -şd- benzeşmesi.....	135
3.2.2.2.6. -tl- > -tT- benzeşmesi	135
3.2.2.2.7. -zl- > -zd- benzeşmesi	136
3.2.2.3. İlerleyici Uzak Tam Benzeşmeler.....	136
3.2.2.3.1. -l-r- > -l-l- benzeşmesi.....	136
3.2.2.4. Gerileyici Uzak Tam Benzeşmeler	136
3.2.2.4.1. b-m- > m-m- benzeşmesi.....	136
3.2.2.4.2. n-l- > l-l- benzeşmesi.....	136
3.2.2.5. Gerileyici Yakın Tam Benzeşmeler	137
3.2.2.5.1. -hm- > -mm- benzeşmesi.....	137
3.2.2.5.2. -ls- > -ss- benzeşmesi	137
3.2.2.5.3. -nm- > -mm- benzeşmesi.....	137
3.2.2.5.4. -rl- > -ll- benzeşmesi	137
3.2.2.5.5. -rs- > -ss- benzeşmesi	138
3.2.2.5.6. -şç- > -çç- benzeşmesi	138
3.2.2.5.7. -şs- > -ss- benzeşmesi.....	138
3.2.2.5.8. -ts- > -ss- benzeşmesi	138
3.2.2.5.9. -zc- > -cc- benzeşmesi.....	138
3.3. Değişme.....	138
3.3.1. Ünlü Değişmeleri.....	138
3.3.1.1. /a/ > [á] değişmesi	139
3.3.1.2. /a/ > /e/ değişmesi	139
3.3.1.3. /a/ > /é/ değişmesi	139
3.3.1.4. /a/ > /i/ değişmesi	140
3.3.1.5. /ı/ > [i] değişmesi	140
3.3.1.6. /ı/ > /i/ değişmesi.....	141
3.3.1.7. /o/ > /i/ değişmesi	141

3.3.1.8. /o/ > /ö/ değişmesi	141
3.3.1.9. /o/ > /ü/ değişmesi	142
3.3.1.10. /u/ > /i/ değişmesi	142
3.3.1.11. /u/ > /ö/, [õ] değişmesi	142
3.3.1.12. /u/ > [ú] değişmesi	142
3.3.1.13. /u/ > /ü/ değişmesi	142
3.3.1.14. /e/ > [á] değişmesi	143
3.3.1.15. /e/ > /a/ değişmesi	143
3.3.1.16. /e/ > /o/ değişmesi	143
3.3.1.17. /e/ > /u/ değişmesi	143
3.3.1.18. /i/ > /ı/ değişmesi	144
3.3.1.19. /i/ > [í] değişmesi	144
3.3.1.20. /i/ > /u/ değişmesi	144
3.3.1.21. /ö/ > /o/ değişmesi	144
3.3.1.22. /ü/ > /ı/ değişmesi	145
3.3.1.23. /ü/ > / [ú] değişmesi	145
3.3.1.24. /ü/ > /o/ değişmesi	145
3.3.1.25. /ü/ > /u/ değişmesi	145
3.3.1.26. /a/ > [â] değişmesi	145
3.3.1.27. /a/ > /o/ değişmesi	145
3.3.1.28. /a/ > /u/ değişmesi	146
3.3.1.29. /e/ > [ê] değişmesi	146
3.3.1.30. /e/ > /ö/, [õ] değişmesi	146
3.3.1.31. /e/ > /ü/ değişmesi	146
3.3.1.32. /ı/ > /u/ değişmesi	147
3.3.1.33. /i/, [î] > /ö/, [õ] değişmesi	147
3.3.1.34. /i/ > /ü/ değişmesi	147
3.3.1.35. /o/ > /a/ değişmesi	148
3.3.1.36. /o/ > [â] değişmesi	148
3.3.1.37. /o/ > /ı/ değişmesi	148
3.3.1.38. /o/ > /u/ değişmesi	148
3.3.1.39. /u/ > /a/ değişmesi	148
3.3.1.40. /u/ > /ı/ değişmesi	149
3.3.1.41. /ü/ > /i/ değişmesi	149
3.3.1.42. /a/ > /ı/ değişmesi	149
3.3.1.43. /e/ > /i/ değişmesi	149
3.3.1.44. /é/ > /i/ değişmesi	150
3.3.1.45. /ö/ > /ü/ değişmesi	150
3.3.1.46. /ı/ > /a/ değişmesi	150
3.3.1.47. /i/ > /e/ değişmesi	150
3.3.1.48. /u/ > /ö/, [õ] değişmesi	150
3.3.1.49. /ü/ > /ö/ değişmesi	151
3.3.2. Ünsüz Değişmeleri	151
3.3.2.1. Tonlulaşma	151
3.3.2.1.1. /ç/ > /c/ değişmesi	151
3.3.2.1.2. /ç/ > /Ç/ değişmesi	152
3.3.2.1.3. /ç/ > /j/ değişmesi	152

3.3.2.1.4. [ç] > [ć] değişmesi	152
3.3.2.1.5. /k/ > /g/ değişmesi	152
3.3.2.1.6. /k/ > /K/ değişmesi	153
3.3.2.1.7. /k/ > /ğ/ değişmesi	153
3.3.2.1.8. /p/ > /b/ değişmesi	154
3.3.2.1.9. /p/ > /P/ değişmesi	154
3.3.2.1.10. /t/ > /d/ değişmesi	154
3.3.2.1.11. /t/ > /T/ değişmesi	154
3.3.2.1.12. /f/ > /v/ değişmesi	155
3.3.2.1.13. /s/ > /z/ değişmesi	155
3.3.2.2. Tonsuzlaşma	155
3.3.2.2.1. /b/ > /p/ değişmesi	155
3.3.2.2.2. /c/ > /ç/ değişmesi	155
3.3.2.2.3. /b/ > /P/ değişmesi	155
3.3.2.2.4. /d/ > /t/ değişmesi	156
3.3.2.2.5. /d/ > /T/ değişmesi	156
3.3.2.2.6. /z/ > /s/ değişmesi	156
3.3.2.2.7. /z/ > /S/ değişmesi	156
3.3.2.2.8. /ğ/ > /k/ > /k/ değişmesi	157
3.3.2.3. Süreklileşme	157
3.3.2.3.1. Sızıcılaşma	157
3.3.2.3.1.1. /b/ > /v/ değişmesi	157
3.3.2.3.1.2. /c/ > /j/ değişmesi	157
3.3.2.3.1.3. /c/ > /ş/ değişmesi	157
3.3.2.3.1.4. /c/ > /z/ değişmesi	158
3.3.2.3.1.5. /ç/ > /ş/ değişmesi	158
3.3.2.3.1.6. /g/ > /j/ değişmesi	158
3.3.2.3.1.7. /k/ > /ğ/ değişmesi	158
3.3.2.3.1.8. /k/ > /h/ değişmesi	158
3.3.2.3.1.9. /k/ > /h' / değişmesi	159
3.3.2.3.1.10. /k/ > /v/ değişmesi	159
3.3.2.3.1.11. /k/ > /v̇/ değişmesi	159
3.3.2.3.1.12. /ng/ > /h' / değişmesi	159
3.3.2.3.1.13. /p/ > /f/ değişmesi	159
3.3.2.3.2. Akıcılaşma	160
3.3.2.3.2.1. /b/ > /m/ değişmesi	160
3.3.2.3.2.2. /ğ/, /g/ > /y/ değişmesi	160
3.3.2.3.2.3. /k/ > /l/ değişmesi	160
3.3.2.3.2.4. /k/ > /y/ değişmesi	160
3.3.2.3.2.5. /ng/, /nk/ > /y/ değişmesi	161
3.3.2.4. Süreksizleşme	161
3.3.2.4.1. /f/ > /p/ değişmesi	161
3.3.2.4.2. /l/ > /d/ değişmesi	161
3.3.2.4.3. /m/ > /p/ değişmesi	161
3.3.2.4.4. /ş/ > /ç/, [ć] değişmesi	161
3.3.2.4.5. /v/ > /b/ değişmesi	162
3.3.2.4.6. /z/ > /d/ değişmesi	162

3.3.2.5. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler.....	162
3.3.2.5.1. /ğ/ > /h/ değişmesi	162
3.3.2.5.2. /ğ/ > /v/ değişmesi	162
3.3.2.5.3. /h/, /h/ > /y/ değişmesi	162
3.3.2.5.4. /h' /, /h/ > /ğ/ değişmesi.....	163
3.3.2.5.5. /h/ > /y/ değişmesi	163
3.3.2.5.6. /h/ > /h/ değişmesi	163
3.3.2.5.7. /l/ > /n/ değişmesi	163
3.3.2.5.8. /l/ > /r/ değişmesi.....	164
3.3.2.5.9. /l/ > /y/ değişmesi	164
3.3.2.5.10. /m/ > /l/ değişmesi	164
3.3.2.5.11. /n/ > /l/ değişmesi	164
3.3.2.5.12. /n/ > /m/ değişmesi	164
3.3.2.5.13. /n/ > /y/ değişmesi	164
3.3.2.5.14. /η/ > /n/ değişmesi	165
3.3.2.5.15. /η/ > /ğ/ değişmesi	165
3.3.2.5.16. /η/ > /l/ değişmesi	165
3.3.2.5.17. /η/ > /m/ değişmesi	165
3.3.2.5.18. /η/ > /ng/ değişmesi	166
3.3.2.5.19. /η/ > /v/ değişmesi	166
3.3.2.5.20. /η/ > /y/ değişmesi	166
3.3.2.5.21. /r/ > /l/ değişmesi.....	166
3.3.2.5.22. /r/ > /y/ değişmesi.....	166
3.3.2.5.23. /v/ > /v/ değişmesi	166
3.3.2.5.24. /v/ > /y/ değişmesi	167
3.3.2.5.25. /y/ > /v/ değişmesi	167
3.3.2.5.26. /z/ > /n/ değişmesi.....	167
3.3.2.5.27. /ɟ/ > /h/ değişmesi	167
3.3.2.5.28. /ɟ/ > /v/ değişmesi.....	167
3.3.2.5.29. /ɟ/ > /y/ değişmesi.....	167
3.3.2.5.30. /ɟ/ > /v/ değişmesi	168
3.3.2.6. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişmeler.....	168
3.3.2.6.1. /c/ > /d/ değişmesi.....	168
3.3.2.6.2. /c/ > [ç] değişmesi	168
3.3.2.6.3. /ç/ > [ç] değişmesi	169
3.3.2.6.4. /d/ > /c/ değişmesi.....	169
3.3.2.6.5. /g/ > [g] değişmesi.....	169
3.3.2.6.6. /k/ > [ç] değişmesi	169
3.3.3. Aykırılma (Benzeşmezlik)	170
3.3.4. Ünsüz ikizleşmesi	172
3.3.5. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi	173
3.3.6. Göçüşme	173
3.4. Düşme	174
3.4.1. Ünlü Düşmesi	174
3.4.2. Ünsüz Düşmesi	175
3.4.2.1. /b/ düşmesi	175
3.4.2.2. /ç/ düşmesi.....	175

3.4.2.3. /d/ düşmesi	175
3.4.2.4. /f/ düşmesi	176
3.4.2.5. /g/ düşmesi	176
3.4.2.6. /ğ/ düşmesi	176
3.4.2.7. /ğ/ düşmesi	176
3.4.2.8. /h/ düşmesi	176
3.4.2.9. /h/ düşmesi	176
3.4.2.10. /l/ düşmesi	177
3.4.2.11. /m/ düşmesi	177
3.4.2.12. /n/ düşmesi	177
3.4.2.13. /r/ düşmesi	177
3.4.2.14. /t/ düşmesi	178
3.4.2.15. /v/ düşmesi	178
3.4.2.16. /y/ düşmesi	179
3.4.2.17. /z/ düşmesi	179
3.4.2.18. /ʃ/ düşmesi	179
3.4.2.19. /ʒ/ düşmesi	179
3.4.3. Hece Düşmesi	180
3.5. Hece Kaynaşması	180
3.6. Türeme	181
3.6.1. Ünlü Türemesi	181
3.6.2. Ünsüz Türemesi	183
3.6.2.1. /d/ türemesi	183
3.6.2.2. /h/ türemesi	183
3.6.2.3. /m/ türemesi	183
3.6.2.4. /v/ türemesi	183
3.6.2.5. /v/ türemesi	183
3.6.2.6. /y/ türemesi	183
4. VURGU	184
4.1. Sözcük Vurgusu	184
4.2. Cümle Vurgusu	185
ŞEKİL BİLGİSİ	186
1. İsimler	186
1.1. İsim Yapım Ekleri	186
1.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	186
1.1.1.1. {+an+}	186
1.1.1.2. {+em+}	186
1.1.1.3. {+er+}	187
1.1.1.4. {+c+} (<+ç+)	187
1.1.1.5. {+ek+}, {+eg+}, {+eh'+}, {+eğ+}	187
1.1.1.6. {+çA+}, {+cA+}	187
1.1.1.7. {+cıh+}, {+cıh+}, {+cuḥ+}, {+cuk+}, {+çik+}	187
1.1.1.8. {+çek+}, {+cek+}	187
1.1.1.9. {+çI+}, {+çu+}, {+çü+}, {+cı+}, {+cu+}	188
1.1.1.10. {+çin+}, {+çin+}	188
1.1.1.11. {+daş+}	188
1.1.1.12. {+düz+}, {+nüz+}	188

1.1.1.13. {+gil+}	188
1.1.1.14. {+h+} (> +ğ+)	189
1.1.1.15. {+ka+}, {+ge+}	189
1.1.1.16. {+kek+}, {+keg+}, {+keğ+}	189
1.1.1.17. {+gan+}, {+gen+}	189
1.1.1.18. {+k1+}, {+ki+}, {+kü+}, {+h1+}	189
1.1.1.19. {+(i)l+}	190
1.1.1.20. {+lah+}, {+lağ+}, {+lağ+}, {+neh'+}, {+nek+}, {+Tah+}, {+Tağ+}	190
1.1.1.21. {+li+}, {+IU+}	190
1.1.1.22. {+lk+}, {+lik+}, {+luk+}, {+lük+}, {+lh+}, {+lih'+}, {+luh+}, {+lüh'+}, {+lig+}, {+lüg+}, {+lİğ+}, {+IUğ+}	191
1.1.1.23. {...+li ...+h1}	192
1.1.1.24. {+man+}	192
1.1.1.25. {+ncI+}, {+ncU+}, {+ncI+}, {+mçI+}, {+mcU+}	192
1.1.1.26. {+(n)si+}	192
1.1.1.27. {+sağ+}, {+sik+}	193
1.1.1.28. {+sIz+}, {+süz+}	193
1.1.1.29. {+sul+}	193
1.1.1.30. {+(i)ş+}, {+(ü)ş+}, ...	193
1.1.1.31. {+tı+}	193
1.1.1.32. {+z+}	193
1.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri	194
1.1.2.1. {-a+}	194
1.1.2.2. {-ah+}, {-ağ+}, {-eg+}, {-ek+}	194
1.1.2.3. {-baca+} (< -ma+ca)	194
1.1.2.4. {-c+}	194
1.1.2.5. {-gan+}, {-ğan+}	194
1.1.2.6. {-gı+}, {-gi+}, {-hu+}	194
1.1.2.7. {-gın+}	195
1.1.2.8. {-I+}, {-U+}	195
1.1.2.9. {- (i)ğ+}, {- (i)ğ+}, {- (i)h+}, {- (i)h'+}, {- (i)k+}	195
1.1.2.10. {-İş+}, {-üş+}	195
1.1.2.11. {- (X)m+}	195
1.1.2.12. {-mA+}	196
1.1.2.13. {-mah+}, {-mek+}, {-meh'+}, {-mAğ+}	196
1.1.2.14. {-mAn+}	196
1.1.2.15. {- (X)n+}	196
1.1.2.16. {-t+}	197
1.1.2.17. {-tı+}	197
1.1.2.18. {-ergi+}	197
1.2. İsim Çekim Ekleri	197
1.2.1. Çokluk Eki	197
1.2.2. İyelik Ekleri	198
1.2.2.1. Teklik 1. Şahıs İyelik Eki	198
1.2.2.2. Teklik 2. Şahıs İyelik Eki	198
1.2.2.3. Teklik 3. Şahıs İyelik Eki	200

1.2.2.4. Çokluk 1. Şahıs İyelik Eki	201
1.2.2.5. Çokluk 2. Şahıs İyelik Eki	201
1.2.2.6. Çokluk 3. Şahıs İyelik Eki	202
1.2.3. Âitlik Eki	203
1.2.4. Hâl Ekleri.....	203
1.2.4.1. İlgi Hâli Eki.....	204
1.2.4.2. Belirtme Hâli Eki	205
1.2.4.3. Yönelme Hâli Eki.....	205
1.2.4.4. Bulunma Hâli Eki.....	206
1.2.4.5. Çıkma Hâli Eki.....	206
1.2.4.6. Vâsıta Hâli Eki	207
1.2.4.7. Eşitlik Hâli Eki.....	208
1.2.4.8. Yön Hâli Eki	209
2. Sıfatlar	210
2.1. Niteleme Sıfatları.....	210
2.2. Belirtme Sıfatları	210
2.2.1. İşaret Sıfatları.....	210
2.2.2. Sayı Sıfatları	211
2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	211
2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	211
2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	212
2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	212
2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları	212
2.2.3. Soru Sıfatları.....	212
2.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	213
3. Zarflar	214
3.1. Zaman Zarfları	214
3.2. Yer ve Yön Zarfları	216
3.3. Niteleme Zarfları	217
3.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları	217
3.5. Soru Zarfları	218
4. Zamirler	219
4.1. Şahıs Zamirleri	219
4.1.1. Teklik 1. Şahıs	219
4.1.2. Teklik 2. Şahıs	220
4.1.3. Teklik 3. Şahıs	220
4.1.4. Çokluk 1. Şahıs	221
4.1.5. Çokluk 2. Şahıs	221
4.1.6. Çokluk 3. Şahıs	221
4.2. Dönüşlülük Zamiri	222
4.3. İşaret Zamirleri	222
4.3.1. İşaret Zamirlerinin İlgi Hâli.....	223
4.3.2. İşaret Zamirlerinin Belirtme Hâli	223
4.3.3. İşaret Zamirlerinin Yaklaşma Hâli	223
4.3.4. İşaret Zamirlerinin Bulunma Hâli.....	224
4.3.5. İşaret Zamirlerinin Çıkma Hâli.....	224
4.3.6. İşaret Zamirlerinin Edatlara Bağlanması	224

4.4. Belirsizlik Zamirleri	224
4.5. Soru Zamirleri	225
5. Fiiller.....	225
5.1. Fiil Yapım Ekleri.....	225
5.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri	226
5.1.1.1. {+A-}	226
5.1.1.2. {+Al-}, {+l-}	226
5.1.1.3. {+Ar-}, {+r-}	227
5.1.1.4. {+dA-}	227
5.1.1.5. {+ğır-}, {+kır-}, {+kir-}	227
5.1.1.6. {+(X)h-}	227
5.1.1.7. {+I-}, {+u-}	228
5.1.1.8. {+lA-}	228
5.1.1.9. {+rA-}	229
5.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	229
5.1.2.1. {-AlA-}	229
5.1.2.2. {-Ar-}	229
5.1.2.3. {-dAr-}	229
5.1.2.4. {-dXr-}, {-tXr-}	230
5.1.2.5. {-ı-}, {-ü-}	230
5.1.2.6. {-k-}, {-h-}	230
5.1.2.7. {-kez-}	230
5.1.2.8. {-l-}	230
5.1.2.9. {-mA-}	231
5.1.2.10. {-n-}	231
5.1.2.11. {-r-}	231
5.1.2.12. {-se-}	231
5.1.2.13. {-ş-}	232
5.1.2.14. {-t-}	232
5.1.2.15. {-y-}	232
5.1.2.16. {-p-}	232
5.2. Fiil Çekimi.....	232
5.2.1. Şahıs Ekleri	232
5.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	233
5.2.1.1.1. Teklik 1. Şahıs	233
5.2.1.1.2. Teklik 2. Şahıs	233
5.2.1.1.3. Teklik 3. Şahıs	233
5.2.1.1.4. Çokluk 1. Şahıs.....	234
5.2.1.1.5. Çokluk 2. Şahıs.....	234
5.2.1.1.6. Çokluk 3. Şahıs.....	235
5.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	235
5.2.1.2.1. Teklik 1. Şahıs	235
5.2.1.2.2. Teklik 2. Şahıs	235
5.2.1.2.3. Teklik 3. Şahıs	236
5.2.1.2.4. Çokluk 1. Şahıs.....	236
5.2.1.2.5. Çokluk 2. Şahıs.....	236
5.2.1.2.6. Çokluk 3. Şahıs.....	236

5.2.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri	237
5.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri	237
5.2.2.1. Bildirme Kipleri	237
5.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	237
5.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	238
5.2.2.1.3. Geniş Zaman.....	240
5.2.2.1.4. Şimdiki Zaman	242
5.2.2.1.5. Gelecek Zaman.....	245
5.2.2.2. Tasarlama Kipleri.....	246
5.2.2.2.1. Şart.....	246
5.2.2.2.2. İstek	246
5.2.2.2.3. Emir	247
5.2.2.2.4. Gerekliklik.....	250
5.2.2.3. İsim Fiili	251
5.2.2.3.1. İsim Fiilinin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi	251
5.2.2.3.2. İsim Fiilinin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi	252
5.2.2.3.3. İsim Fiilinin Şimdiki Zaman Çekimi.....	252
5.2.2.3.4. İsim Fiilinin Şart Çekimi	254
5.2.2.3.5. İsim Fiilinin Olumsuzu.....	254
5.2.3. Birleşik Çekim	255
5.2.3.1. Hikâye	255
5.2.3.1.1. Geniş Zamanın Hikâyesi	255
5.2.3.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	256
5.2.3.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	257
5.2.3.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	258
5.2.3.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi	259
5.2.3.1.6. İstek Kipinin Hikâyesi.....	260
5.2.3.1.7. Gerekliklik Kipinin Hikâyesi	260
5.2.3.2. Rivâyet	261
5.2.3.2.1. Geniş Zamanın Rivâyeti	261
5.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivâyeti.....	261
5.2.3.2.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivâyeti	262
5.2.3.2.4. Şart Kipinin Rivâyeti	263
5.2.3.3. Şart	263
5.2.3.3.1. Geniş Zamanın Şartı	263
5.2.3.3.2. Şimdiki Zamanın Şartı.....	264
5.2.3.3.3. Gelecek Zamanın Şartı	264
5.2.3.3.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı	265
5.3. Birleşik Fiiller	266
5.3.1. Yeterlik Fiili.....	266
5.3.2. Tezlik Fiili	268
5.3.3. Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller	268
5.3.3.1. çal- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar.....	269
5.3.3.2. çek-, çek-, çek' - Yardımcı Fiili ile Kurulanlar.....	269
5.3.3.3. sal- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar	269
5.3.3.4. tüş- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar.....	269
5.3.3.5. vér- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar	270

5.3.3.6. vur-, vır- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar	270
5.3.3.7. saħla- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar	270
5.3.3.8. tut- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar	270
5.3.3. Yardımcı Fiiller	271
5.3.3.1. Ana Yardımcı Fiiller	271
5.3.3.1.1. ol- Yardımcı Fiili	271
5.3.3.2. Yardımcı Fiil İşlevindeki Diğer Fiiller	271
5.3.3.2.1. ét- Yardımcı Fiili	271
5.3.3.2.2. éyle, éle- (< éyle-) Yardımcı Fiili	272
5.3.3.2.3. ğıl- Yardımcı Fiili	272
5.4. Sıfat-Fiiller	272
5.4.1. {-ecek}	272
5.4.2. {-An}	272
5.4.3. {-Ar}, {-r}	273
5.4.4. {-dİğ}, {-dUğ}, {-dİğ}, {-dUğ}	273
5.4.5. {-mAıı}	273
5.4.6. {-maz}	273
5.4.7. {-miş}	274
5.5. Zarf-Fiiller	274
5.5.1. {-A}	274
5.5.2. {-AndA}	274
5.5.3. {-dİħça}	275
5.5.4. {-ıncaħ}, {-incek}, {-unca}	275
5.5.5. {-İp}, {-Up}, {-İb}, {-Ub}	275
5.5.6. {-eli}	275
5.5.7. {-madan}	276
5.5.8. {-AnnAn}	276
5.5.9. {-ana}	276
6. Edatlar	276
6.1. Çekim Edatları	276
6.1.1. Son Çekim Edatları	276
6.1.1.1. beri	277
6.1.1.2. ğabaħ	277
6.1.1.3. göre	277
6.1.1.4. ħâtır, ħâtir	278
6.1.1.5. için, üçün	278
6.1.1.6. kimi, kimin, kibi	278
6.1.1.7. sarı	279
6.1.1.8. sonra, sohra, sōra, sōla	279
6.1.1.9. teki, tāki, tek	280
6.1.1.10. teref	280
6.1.1.11. {+cA(n)}, {+çA(n)}, {+caħ}, {+cek}, {+çin}, {+çen}	280
6.1.1.12. {+(y)nAn}, {+InAn}, {+UnAn}, ile	280
6.1.2. Pekiştirme Edatları	281
6.1.2.1. da, de	281
6.1.2.2. daħı	282
6.1.2.3. day	282

6.1.2.4. dene	282
6.1.2.5. ki.....	283
6.2. Bağlama Edatları.....	283
6.2.1. Sıralama Edatları	284
6.2.1.1. {+InAn}, {+nAn}	284
6.2.1.2. ve, o, u, ü.....	284
6.2.2. Karşılaştırma Edatları	285
6.2.2.1. dA... dA.....	285
6.2.2.2. çi... çi.....	285
6.2.2.3. hem... hem... , hemi... hemi.....	285
6.2.2.4. ne... ne.....	286
6.2.2.5. ya... ya.....	286
6.2.3. Denkleştirme Edatları	286
6.2.3.1. ya , yā	286
6.2.4. Cümle Başı Edatları	287
6.2.4.1. ahı.....	287
6.2.4.2. ama, amma, hamma.....	287
6.2.4.3. ancah	288
6.2.4.4. bélebil.....	288
6.2.4.5. belke	288
6.2.4.6. biyol.....	288
6.2.4.7. çun, çün, çünki, çünkü.....	288
6.2.4.8. da.....	289
6.2.4.9. day	289
6.2.4.10. eger, eğer	289
6.2.4.11. éle	290
6.2.4.12. élebil.....	290
6.2.4.13. éle ki	290
6.2.4.14. feğat.....	290
6.2.4.15. hele	291
6.2.4.16. hatta, hatda, hetta, hetda	291
6.2.4.17. hob, hōb, hūb.....	291
6.2.4.18. meger.....	292
6.2.4.19. onda.....	292
6.2.4.20. şāyet, şayet	292
6.2.4.21. veli, velī.....	292
6.2.4.22. yanı, yani	293
6.2.4.23. yoḥsa	293
6.2.4.24. biğūli, bigulu	293
6.2.4.25. mesela, meselan, meselam, meselām, meselem, meselen, meselēn, mesele, mesel, mesē, mesēm, mesēn.....	294
6.2.4.26. tey	294
6.3. Ünlem Edatları	295
6.3.1. Duygu Ünlemleri	295
6.3.1.1. ah, ah	295
6.3.1.2. ahı.....	295
6.3.1.3. amanın hō	295

6.3.1.4. ba	295
6.3.1.5. be	296
6.3.1.6. bes	296
6.3.1.7. ē	296
6.3.1.8. hē	296
6.3.1.9. pū	297
6.3.1.10. vāv	297
6.3.1.11. ū	297
6.3.2. Seslenme Ünlemleri	297
6.3.2.1. a, e	297
6.3.2.2. ahı	297
6.3.2.3. ay, āy	298
6.3.2.4. ey, ēy	298
6.3.2.5. hay	298
6.3.2.6. hey	298
6.3.2.7. oy, ōy	298
6.3.2.8. yā	299
6.3.3. Yönlendirme Ünlemleri	299
6.3.3.1. ha	299
6.3.3.2. kış	299
6.3.3.3. yah	299
6.3.4. Gösterme Ünlemleri	299
6.3.4.1. a	299
6.3.4.2. da	300
6.3.4.3. dene	300
6.3.5. Soru Edatları	300
6.3.5.1. aya	301
6.3.5.2. hanı	301
6.3.5.3. mı, mi	301
6.3.5.4. niye, niyē	301
6.3.6. Cevap Edatları	301
6.3.6.1. beli, bēli, bēlé	302
6.3.6.2. he, hē, ha	302
6.3.6.3. hēyir, hēyr	302
6.3.6.4. yōh, yō	302
6.3.6.5. hōb, hōp, hōb	303
6.3.6.6. bes nemene, bes nē	303
6.3.6.7. ne, nē	303
6.3.6.8. niyē	303
SONUÇ	304
KAYNAKÇA	314
METİNLER	330
DİZİN	565

Üniversitesi	: İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü	: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	: Türk Dili ve Edebiyatı Doktora
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Vahit TÜRK
Tez Türü ve Tarihi	: Doktora – Şubat 2021

ÖZET

ŞAHSEVEN TÜRKÇESİ

Ahmet ÇAM

Türk dilinin araştırma alanlarından biri de lehçe çalışmalarıdır. Bu çalışmanın konusu İran'ın Erdebil ve Zencan eyaletlerinde yaşayan Şahseven Türkleri ve Şahseven Türklerinin konuştukları Türkçedir. Çalışma “*Giriş, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Metinler, Dizin*” olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, çalışmada kullanılan materyal ve yöntem, ses kayıtlarının yazıya aktarılması, yazıya aktarılan kayıtların incelenmesi ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın temeline ilişkin esaslardan sonra İran ve İran Türkleri ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Giriş bölümünün son kısmında Şahseven Türkleri tüm yönleriyle incelenmiş ve ses bilgisine geçilmiştir.

Ses bilgisi bölümünde, Şahseven Türkçesinde kullanılan tüm seslere ait özellikler, betimleyici dil bilgisi esaslarına göre incelenmiştir. Şahseven Türkçesindeki ünlüler, ünsüzler, fonolojik süreçler ve vurgu bu bölümün ana başlıklarıdır.

Şekil bilgisi bölümünde, Şahseven Türkçesindeki “İsimler, Sıfatlar, Zarflar, Zamirler, Fiiller, Fiilimsiler ve Edatlar” yine betimleyici dil bilgisi esaslarına göre incelenmiş ve tüm konu başlıkları örneklerle açıklanmıştır. İnceleme kısmından elde edilen veriler sonuç kısmında maddeler halinde sıralanmıştır.

Metin bölümünde çalışmanın esasını oluşturan kırk bir adet derleme metni, kaynak kişilere ait bilgiler de verilmek suretiyle çeviri yazı alfabesine aktararak sunulmuştur.

Çalışmanın son bölümü gramatikal dizindir. Dizin bölümünde derleme metinlerinde yer alan tüm sözcükler, alfabetik olarak sıralanmış ve sözcüklerin metinlerde geçen anlamları verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İran Türkleri, Şahseven Türkleri, İran Türk Lehçeleri, Güney Azerbaycan Türkçesi, Şahseven Türkçesi

University : Istanbul Kültür University
Institute : Institute of Graduate Studies
Department : Turkish Language and Literature
Program : Turkish Language and Literature PhD
Supervisor : Prof. Dr. Vahit TÜRK
Degree Awarded and Date : PhD – Feb 2021

ABSTRACT

SHAHSAVAN TURKISH

Ahmet ÇAM

One of the research areas of the Turkish language has been dialect studies. The subject of this study is the Turkish that is spoken by Shabsavan Turks and Shabsavan Turks who have been living in Ardabil and Zanjan provinces of Iran. The study consists of five chapters which are “Introduction, Phonetics, Morphology, Texts, and Index.”.

In the introduction part; the subject of the study, the purpose of the study, the material and method that has been used in the study, the transcription of the sound recordings into the text, and information about the examination of the recorded records are presented. After the basics which are in related to basis of the study, general information about Iran and Iranian Turks is given. In the last part of the introduction, Shabsavan Turks have been analyzed in all aspects and then phonetics has been approached.

In the phonetics section, features of all sounds which are used in Shabsavan Turkish have been scrutinized according to the descriptive grammar principles. Vowels, consonants, phonological processes and stress in Shabsavan Turkish are the main topics of this section.

In the morphology section, “Nouns, Adjectives, Adverbs, Pronouns, Verbs, Gerunds-Infinitives, Conjunctions and Exclamations” in Shabsavan Turkish have been also gone through according to the descriptive grammar principles, and all topics have been given reviewed with examples. The data which have been obtained from the review part have been specified in the conclusion part.

In the text part, forty-one collation texts, which form the basis of the study, have been presented by being transcribed into the alphabet of transcription, by means of giving information about the source persons.

The last part of the study is the grammatical index. All the words in the collation texts in the index section are listed alphabetically and the meanings of the words in the texts have been given.

Keywords: Iran Turks, Shabsavan Turks, Dialects of Iran Turkish, Southern Azerbaijan Turkish, Shabsavan Turkish

ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ
ÜNLÜLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
a	/a/ ünlüsü	ɑ	Açık, arka, düz (postdorsal)
ā	Uzun /a/	ɑ:	Uzun /a/
á	/a/-/e/ arası ünlü	a	Açık, ön, düz (predorsal)
å	/a/-/o/ arası ünlü	ɒ	Açık, arka, daha yuvarlak
e	/e/ ünlüsü	ɛ	Yarı açık, ön, düz
ē	Uzun /e/	ɛ:	Uzun /e/
é	Kapalı /e/	e	Yarı kapalı, ön, düz
ê	/e/-/ö/ arası ünlü	ɛ̃	Yarı açık, ön, daha yuvarlak
ı	/ɪ/ ünlüsü	ɪ	Kapalı, arka, düz
ī	Uzun /ɪ/	ɪ:	Uzun /ɪ/
î	/ɪ/-/u/ arası ünlü	ɪ̃	Kapalı, arka, daha yuvarlak
í	/ɪ/-/i/ ünlüsü	i	Kapalı, orta, düz
i	/i/ ünlüsü	i	Kapalı, ön, düz
ī	Uzun /i/	i:	Uzun /i/
o	/o/ ünlüsü	ɔ	Yarı açık, arka, yuvarlak
ō	Uzun /o/	ɔ:	Uzun /o/
ó	/o/-/ö/ arası ünlü	ɛ̃	Yarı açık, orta, yuvarlak
ö	/ö/ ünlüsü	œ	Yarı açık, ön, yuvarlak
ō	Uzun /ö/	œ:	Uzun /ö/
u	/u/ Ünlüsü	u	Kapalı, arka, yuvarlak
ū	Uzun /u/	u:	Uzun /u/
ú	/u/-/ü/ arası ünlü	ũ	Kapalı, orta, yuvarlak
ü	/ü/ Ünlüsü	y	Kapalı, ön, yuvarlak
ū	Uzun /ü/	y:	Uzun /ü/

ÜNSÜZLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
b	Tonlu, çift dudak, patlamalı	b	Tonlu, çift dudak, patlamalı
c	Tonlu, ön damak-diş eti, yarı kapantılı	d̪	Tonlu, ön damak-diş eti, yarı kapantılı
ć	Tonlu, dil ucu-diş, yarı kapantılı	d̪z	Tonlu, dil ucu-diş, yarı kapantılı
Ç	/ç/ ile /c/ arası ünsüz (yarı tonlu /ç/ ünsüzü)	t̪ʃ	Tonlulaşmış, ön damak, diş-diş eti, yarı kapantılı
ç	Tonsuz, ön damak-diş eti, yarı kapantılı	t̪ʃ̥	Tonsuz, ön damak-diş eti, yarı kapantılı
ć	Tonsuz, diş, dil ucu, yarı kapantılı	t̪s	Tonsuz, diş, dil ucu, yarı kapantılı
d	Tonlu, diş eti, patlamalı	d	Tonlu, diş eti, patlamalı
f	Tonsuz, diş-dudak, sızıcı	f	Tonsuz, diş-dudak, sızıcı
g	Tonlu, ön damak, patlamalı	ɟ	Tonlu, ön damak, patlamalı
ğ	Arka damak /g/si	q	Tonlu, arka damak, patlamalı
°g	/g/ ile /c/ arası ünsüz	ɟ̥	Tonlu, ön damak, dil ucu, sızıcı
ğ'	Tonlu, arka damak, sızıcı	ɣ	Tonlu, arka damak, sızıcı
ğ̥	Tonlu, gırtlak, sızıcı	ɣ̥	Tonlu, gırtlak, sızıcı
h	Tonsuz, gırtlak, sızıcı	h	Tonsuz, gırtlak, sızıcı
ħ	Nefesli /h/ ünsüzü	ħ	Tonsuz, yutak, sızıcı
ħ̥	Hırıltılı ve tonsuz arka damak /h/ ünsüzü	χ	Tonsuz, küçük dil, sızıcı
h'	Sızıcı h'nin ön damaksıl karşılığı	ɦ	Tonsuz, gırtlaksı, sızıcı
j	Tonlu, diş eti, ön damak, sızıcı	ɟ	Tonlu, diş eti, ön damak, sızıcı
k	Tonsuz, ön damak, patlamalı	c	Tonsuz, ön damak, patlamalı
ķ	Arka damak /k/ ünsüzü	k	Tonsuz, arka damak, patlamalı
l	Tonlu, diş eti, yanal akıcı	l	Tonlu, diş eti, yanal akıcı
m	Tonlu, çift dudak, genizsi	m	Tonlu, çift dudak, genizsi
n	Tonlu, diş eti, genizsi	n	Tonlu, diş eti, genizsi
ŋ	Damak /n/si	ŋ	Tonlu, arka damak, genizsi
p	Tonsuz, çift dudak, patlamalı	p	Tonsuz, çift dudak, patlamalı
r	Tonlu, diş eti, titrekle	ɾ	Tonlu, diş eti, titrekle
s	Tonsuz, diş eti, sızıcı	s	Tonsuz, diş eti, sızıcı
ş	Tonsuz, diş eti, ön damak, sızıcı	ʃ̥	Tonsuz, diş eti, ön damak, sızıcı
t	Tonsuz, diş eti, patlamalı	t	Tonsuz, diş eti, patlamalı
v	Tonlu, diş dudak, sızıcı	v	Tonlu, diş dudak, sızıcı
ṽ	Tonlu, çift dudak, sızıcı	w	Tonlu, çift dudak, sızıcı
y	Tonlu, ön damak, akıcı, yarı ünlü	j	Tonlu, ön damak, akıcı, yarı ünlü
z	Tonlu, diş eti, sızıcı	z	Tonlu, diş eti, sızıcı

**ÜNLÜLERDE KULLANILAN AYIRICI İŞARETLER
(DİAKRİTİKLER)**

ÇALIŞMADA KULLANILAN AYIRICI İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
ˉ	Ünlüler üzerinde uzunluk işareti	:	Uzun (Diakritik)
˘	Ünlüler üzerinde kısalık işareti	˘	Kısa (Diakritik)
˙	Kalın ünlüler üzerinde yarı incelme işareti	˙	Dil ağzın önünde (Diakritik)
˚	Düz ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti	˚	Yarı yuvarlak, yuvarlağa yakın (Diakritik)
˗	Diftong	˗	Diftong (aralık yok)

**ÜNSÜZLERDE KULLANILAN AYIRICI İŞARETLER
(DİAKRİTİKLER)**

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER		IPA KARŞILIKLARI	
.	/k/ ünsüzünün altında /g/ ünsüzünün üstünde arka damak işareti	˖	Arka damaksılaşmış (Diakritik)
˙	Ünsüzler üzerinde telaffuz noktasının öne kaydığını gösteren işaret	˙	Ön damaksılaşmış (Diakritik)
˚	Ünlüler veya ünsüzler altında belirsizlik (düşmek üzere oluş) işareti	˚	İşitimsiz (Diakritik)
ˈ	Vurgu işareti	ˈ	Birincil vurgu
˗	Ulama işareti	˗	Ulama (durak yok)

DİĞER İŞARETLER

{x}	: Üst biçim birimi göstergesidir.
[x], [y]	: Alt biçim birimi göstergesidir.
/x/ > /y/	: x, y'den önceki biçimdir.
/x/	: x, fonemdir.
[x]	: x, alafondur.
/x/ ~ /y/	: x-y arası bir sestir.
~	: Denklik göstergesidir.
-	: Fiil kök ve gövdelerine gelen eki gösterir.
+	: İsim kök ve gövdelerine gelen eki gösterir.

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agy.	: Adı geçen yayın
Ar.	: Arapça
AT	: Ana Türkçe
bk.	: Bakınız
BT	: Batı Türkçesi
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
EOT	: Eski Oğuz Türkçesi
ed.	: Edat
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
GAT	: Güney Azerbaycan Türkçesi

haz.	: Hazırlayan
IPA	: International Phonetic Alphabet (Uluslararası Fonetik Alfabe)
İbr.	: İbranice
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Jap.	: Japonca
krş.	: Karşılaştırınız
S	: Sayı
s.	: sayfa
Sans.	: Sanskritçe
Soğ.	: Soğdca
sf.	: Sıfat
ŞT	: Şahseven Türkçesi
ÖTT	: Ölçünlü Türkiye Türkçesi
ÖAT	: Ölçünlü Azerbaycan Türkçesi
TTA	: Türkiye Türkçesi Ağızları
vb.	: Ve benzeri, ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayını, yayınları
Yun.	: Yunanca
zf.	: Zarf
zm.	: Zamir

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.7.1. Eyaletlere göre İran'ın nüfusu	16
Tablo 1.9.1. Doerfer'in Şahıs Eklerini Esas Alan Tasnifi	39
Tablo 1.11.3.1. Şahseven Türklerinin Etno-Sosyal Yapısı	62
Tablo 1.11.4.1. Mugan, Meşkin ve Erdebil Bölgelerinde Bulunan Oymaklar	64
Tablo 1.11.4.2. Şahseven Oymakları ve Yaylak-Kışlak Bölgeleri	66
Tablo 1.11.6.1. Şahseven Türk Oymaklarının Nüfus Verileri	74
Tablo 1.11.6.2. Şahseven Türk Oymaklarının Nüfus Verileri	76

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.7.1. İran'ın eyaletlerini gösteren harita	15
Harita 1.7.2. Erdebil eyaleti ve illeri	15
Harita 1.8.3.1. İran Türklerinin eyalet nüfuslarındaki yüzdelik oranları	37
Harita 1.11.2.1. Erdebil eyaleti haritası.....	57
Harita 1.11.2.2. Mugan Şahseven Türklerinin (Mugan, Zencan) Yaşadıkları Bölgeler	57
Harita 1.11.2.3. Bağdat Şahseven Türklerinin Yaşadıkları Bölgeler	58
Harita 1.11.2.4. Şahseven Türklerinden Derleme Yapılan Bölgeler.....	58

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın konusu, İran'ın kuzeybatısında bulunan Erdebil, Mugan ve Zencan bölgelerinde yaşayan Şahseven Türklerinin konuştuğu Türkçedir. 2018 ve 2019 yıllarında yapılan alan araştırmaları sonucunda, bölgeden dil malzemesi derlenmiştir. Derlenen metinler incelenerek Şahseven Türkçesinin tanımlayıcı / betimleyici dil bilgisi¹ esaslarına göre ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz varlığının ortaya konması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

İran, Türklerin yüzyıllardır yaşayıp kök saldığı bir coğrafyadır. Onuncu yüzyılda Gazneliler ile başlayan ve yirminci yüzyılda Kaçarlar döneminin sonuna kadar olan süreçte İran, Türkler tarafından yönetilmiştir. İran'da Türklerin bin yılı aşan hâkimiyeti bölgeyi Türklük bilgisi açısından önemli kılmaktadır.

İran Türkleri ve İran'daki Türk lehçeleri üzerine yapılan dil çalışmaları yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde Alman Türkolog Gerhard Doerfer ile başlamıştır. Doerfer ve ekibi yaptıkları alan araştırmalarıyla bölgenin derinliğine ve önemine işaret etmişlerdir. Özellikle Halaç Türkçesinin tespiti Türkoloji için son derece heyecan uyandıran bir hadise olmuştur. Türkiye'de İran Türkleri üzerine yapılan Türkoloji çalışmaları ne yazık ki daha geç bir dönemde başlamıştır. Son dönemde gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında İran Türklüğü ve İran'daki Türkçe üzerine yapılan araştırmaların sayısı artsa da halihazırda istenilen seviyeye gelindiğini söylemek güçtür.

Türkler her ne kadar İran'da uzun süredir yaşıyor olsalar da Türkçe, günümüzde İran'da resmî dil konumunda değildir. Türkçenin veya bir başka dilin İran'da yazı dili olarak kullanılması da yasalarla kısıtlanmıştır. Dolayısıyla Türkçenin

¹ (İng. *Descriptive grammar*)

İran'daki konumunu tamamen tespit edebilmek için İran'ın 31 eyaletinde konuşulan Türkçenin kayıt altına alınması ve incelenmesi gerekmektedir.

Teknolojinin çağımızda değişimi ve dönüşümü hızlandırması, doğal olarak İran'daki Türkçeyi de etkilemektedir. Ülkenin resmî dili olmaması münasebetiyle, Türkçe İran'da daha çok konuşma dili olarak yaşamaktadır. Bu durum İran Türklerinin ana dili olan Türkçenin unutulmasına hatta bazı bölgelerde yok olmasına yol açmaktadır. Türkçenin İran'da yok edilmeye veya daha hafif bir tabirle zayıflatılmaya çalışılması çeşitli siyasi, kültürel vb. gerekçelerle açıklanabilir. Fakat İran'ın neresinde olursa olsun yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Türkçenin kayıt altına alınması, Türkiye Türkolojisi ve Türklük bilinci taşıyan her birey için bir görevdir.

Orta Asya'dan gelen konargöçer yaşam biçimini yüzyıllardır koruyan Şahseven Türkleri, İran Türkleri içinde ayrı bir yere sahiptir. Tarih içerisinde çoğunluğu Anadolu coğrafyasından olmak üzere çeşitli nedenlerle göç eden Oğuz boyları, Türk töresine bağlılıkları neticesinde gittikleri İran coğrafyasında yeniden teşkilatlanmışlardır ve bugünkü Şahseven Türkleri adını almışlardır. Şahseven Türkleri adıyla bilinen bu boy birliği, ne yazık ki İran'da yaşayan diğer Türk topluluklarıyla aynı kaderi paylaşmaktadır. İran Türklerinin konuştuğu Türkçe, sistematik olarak cümle yapısından sözcüklere kadar tahrip edilmektedir. Şahseven Türkçesi ile ilgili şimdiye kadar geniş kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma ile bu eksikliğin giderilmesi ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Şahseven Türkçesinin kayıt altına alınıp korunması amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmada Kullanılan Materyal ve Yöntem

Şahseven Türkçesi adlı çalışmamızın inceleme bölümü, tanımlayıcı / betimleyici dil bilgisi esaslarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmaya kaynaklık eden metinler, 2018 yılı Temmuz - Ağustos ve 2019 yılı Temmuz- Ağustos aylarında Mugan, Erdebil ve Zencan bölgelerinde bizzat yaptığımız alan araştırmaları neticesinde derlenmiştir. Derleme yapılan alana gidilmeden önce İran Türkolojisi üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. Konu ile ilgili yayınlar okunmuş ve çalışmanın bibliyografyası oluşturulmuştur. Ayrıca bu alanda çalışan yerli ve yabancı araştırmacılardan yardım alınmıştır. Bölgenin tarihi hakkında gerekli okumalar yapılmış ve günümüzdeki durumuyla ilgili alan araştırmacıları başta olmak üzere, yazılı ve görsel basın yoluyla fikir edinilmiştir.

Derlemelerde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğe uygun olarak önceden hazırlanan sorular, belirlenen kaynak kişilere sorulmuş ve bu derleme ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Kaynak kişiler için hazırlanan sorulara büyük oranda bağlı kalınmış; ancak yer yer konuşmanın doğal seyrine göre kaynak kişilere farklı sorular da sorulmuştur. Buna ek olarak kaynak kişinin hazırlanan soruların dışına çıkarak konuyu farklı bir noktaya taşıdığı durumlarda, derlemenin doğallığının bozulmaması için konuşma kesilmemiştir. Derlemelerde kaynak kişilere ait ön bilgiler mutlaka derleme öncesi yazıya geçirilmiş, derlemenin zamanı ve süresi eksiksiz kaydedilmiştir.

1.3. Metinlerin Derlenme Süreci

Şahseven Türkleri, İran'ın farklı yerlerinde yaşayan pek çok boyun birleşiminden meydana gelmekte ve günümüzde de yaylak kışlak yaşamını sürdürmektedirler. Derleme için seçilen zaman diliminin yaz aylarında olmasının nedeni farklı boylara mensup Şahsevenlerin yaylakta yani yaz aylarında bir arada ve bir yerde bulunmasıdır. Özellikle Mugan Şahsevenlerinin büyük bir kısmı yazı Savalan Dağı eteklerinde geçirmektedir. Dolayısıyla birinci araştırma gezimizde derleme için tercih ettiğimiz ilk bölge burası olmuştur.

Savalan Dağı'na ulaşmak için Tebriz - Eher - Meşkin istikameti takip edilmiş ve özel araç kiralanmak suretiyle dağın belirli bir yerine kadar ulaşılmıştır. Daha önceden Şahseven Türklerinden herhangi biriyle münasebetimizin olmayışı çalışmamızda bizi zorlayan yönlerden biridir. Neyse ki Savalan Dağı'nda gördüğümüz en büyük obada derleme yapma fikri bu zorluğu kısa sürede aşmamızı sağlamıştır. Türkiye'den geldiğimizi ve Şahseven Türkleriyle ilgili bir çalışma yapacağımızı söylediğimizde tüm kapıların yanında sofralar da anında açılmıştı. Türk medeniyetinin ve bu medeniyetin doğal ürünü olan konukseverlik, Şahseven Türklerinde had safhadadır. Şahseven Türk obalarında dışarıdan gelen birinin kalabilmesi oba beyinin veya oba bilgini olan aksakalın izin vermesiyle mümkün olabilmektedir. İlk girdiğimiz alaçık hem oba beyi hem de oba aksakalına ait olduğundan bu konuda da endişemiz kısa sürede giderilmişti. Şahseven Türklerinin büyük obalarında mutlaka konuklar için hazırlanan bir alaçık daha bulunur. Bize tahsis edilen bu alaçık sayesinde şehre inmeden oba içerisinde yaşayarak çalışma olanağı elde ettik. Bu sayede hem Şahseven Türkçesine dilimiz büyük oranda aşina oldu hem de Savalan Dağı'ndaki çeşitli boylara

mensup Şahseven Türklerinin çoğuyla derleme yapma imkanını ve pek çok konuda gözlem yapma fırsatını elde ettik.

Türkiye de dâhil olmak üzere dünyanın neresinde olursa olsun alan araştırması yapmanın zorluğu bilinen bir gerçektir. Derleme yapılan bölgede etnik kimliğiniz aynı olsa dahi kaynak kişilerin araştırmacıya temkinli yaklaşması doğal bir durumdur. Kaynak kişi tanımına uygun erkeklerin gün içerisinde çalışmaları ve günün büyük bir bölümünü otlaklarda geçirmeleri yaşadığımız zorluklardan biridir. Savalan Dağı'nın geniş otlaklarında kaynak kişilere eşlik edilmiş ve bu sayede derleme yapılmaya çalışılmıştır. Hava koşullarının dağ iklimine uygun olarak belirsiz olması da çeşitli sorunlara yol açmıştır. Şahseven obalarında gün içerisinde çalışabilecek durumda olan erkeklerin çeşitli işlerle uğraşmaları ve obada durmamaları, özellikle kadın kaynak kişilerle derleme yapma hususunda bizi epey zorlamıştır. Kadınlarla derleme yapmak için eşlerinin de yanında olduğu bir zaman dilimi beklenmiş ve bu şekilde derleme yapılabilmektedir. Bunun yanında Şahseven kadınlarının geleneksel olarak oba dışından bir yabancı görünce ağızlarına örttükleri yaşmaklar derlemeyi zorlaştıran diğer faktörler arasındadır. Obalar arasındaki mesafenin en iyimser tabirle en az üç kilometre olması derlemede ulaşım sorununu ortaya çıkarmıştır. Bölgenin işlek olmayışı ve yerleşim yerlerine uzak olması bu konuda işimizi zorlaştıran diğer bir unsurdur. Ayrıca İran'ın politik ve ekonomik olarak sıkıntıda olması, bölge insanının psikolojisini olumsuz yönde etkilemiştir. Geçim sıkıntısıyla uğraşan insanlardan sizinle uzun uzadıya vakit geçirip masal, hikaye anlatmalarını, şiir okumalarını veya herhangi bir konuda konuşmalarını istemek, elbette kolay olmamıştır. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Şahseven Türklerinin büyük bir çoğunluğunun yardımıyla istenilen düzeyde metinler derlenmiş ve azim ve kararlılıkla tüm bu zorlukların üstesinden gelinmiştir. Türkiye'nin bu bağlamda yumuşak gücünün İran'da çok etkili olduğunu ve bu durumun bize fayda sağladığını söyleyebiliriz. Özellikle Güney Azerbaycan'da günlük hayatta zorunlu haller dışında Farsça tercih edilmemektedir. Genel itibarıyla Türkiye televizyon kanalları izlenilmekte ve Türk televizyon dizileri oldukça popüler durumdadır. Dolayısıyla Türkiye'den İran'a giden Türk vatandaşlarına ülkede ilgi gösterilmektedir.

1.4. Kaynak Kişilerin Seçimi ve Derleme Soruları

Derleme yapılacak kaynak kişilerde genel itibarıyla aşağıdaki ölçütler aranmıştır:

1. Kaynak kişinin Şahseven Türkü olması ve Şahseven Türkçesinin özelliklerini koruyor olması,
2. Kaynak kişinin 40 yaş ve üzeri olması,
3. Kaynak kişinin zorunlu haller dışında bölge dışına çıkmamış olması,
4. Kaynak kişinin sağlık yönünden derleme yapılmasına bir engelinin bulunmaması,
5. Kaynak kişinin eğitim durumu,
6. Kaynak kişinin derleme yapılmasına istekli olması ve izninin alınması vb. özelliklere dikkat edilmiştir.

Yukarıda verilen ölçütlere uygun olan 41 kaynak kişi seçilmiştir. Derleme oluşturmak için belirlenen kaynak kişilere çeşitli sorular yöneltilmiştir. Çalışmamızda kaynak kişilere sorulan soruların konu başlıkları ana hatlarıyla şu şekildedir:

A) Kaynak kişilerle ilgili olanlar:

- Kaynak kişilerin ağzından adı, soyadı, yaşı, mesleği, eğitim durumu, medeni durumu gibi genel bilgiler.
- Kaynak kişilerin hayngi boydan hangi göbekten olduklarına dair bilgiler, kısa hayat öyküleri, Farsça bilip bilmedikleri, yöre dışına çıkıp çıkmadıkları, başlarından geçen önemli olaylar, anılar vb. konularla ilgili sorular yöneltilmiştir.

B) Şahseven Türklerinin tarihi ve Şahseven kimliği ile ilgili olanlar:

- Şahseven adının ne zaman ve nereden geldiği ile ilgili sorular,
- Şahseven boy birliğinin kimlerden ve nasıl oluştuğu ile ilgili bilgiler,
- Şahseven Türklerinin teşkilatlanması, dağıldıkları bölgeler, yaylak ve kışlak bilgileri,
- Şahseven halıları, halı çeşitleri, halı isimleri ve halılarda kullanılan motiflere ilişkin sorular,
- Şahsevenlerin önceki yaşantıları ile günümüzdeki yaşantılarının karşılaştırılması vb. konularla ilgili sorular yöneltilmiştir.

C) Yöreyle ilgili olanlar:

- Mugan, Erdebil ve Zencan'ın kuruluşu,
- Şahsevenler dışında bölgede yaşayan diğer Türklere dair bilgiler,
- Mugan, Erdebil ve Zencan'da bulunan ilçe, köy, dağ, taş, ova, oba vb. yer adları ve bu adların nereden geldikleri,
- Mugan, Erdebil ve Zencan bölgelerinde yaşayan hayvanlar, yetişen bitkiler,
- Mugan, Erdebil ve Zencan yörelerinde hem kışlak hem de yaylak yaşamında ortaya çıkan zorluklar,
- Yörede meydana gelen doğal afetler,
- Savalan Dağı ile ilgili anlatılanlar, dağın iklimi ve bu dağla alakalı diğer konularla ilgili sorular yöneltilmiştir.

Ç) Günlük hayatla ilgili olanlar:

- Bir Şahseven erkeğinin veya kadınının yaylakta veya kışlaktaki günlük yaşamının nasıl olduğuna dair genel sorular,
- Ağartılar ve bu ağartıların hazırlanma aşamalarına dair sorular,
- Kadın ve erkekler arasındaki görev paylaşımları ve sorumluluklar ile ilgili sorular,
- Alaçıklardaki düzen, alaçığın bölümleri, alaçıkta kadının, erkeğin, diğer aile üyelerinin ve misafirlere ait bölümler ile ilgili sorular,
- Günlük yaşamda kullanılan mutfak araç ve gereçleri ile ilgili sorular,
- Yemek adları ve yemek tarifleri ile ilgili sorular,
- Göç hazırlıkları, göç öncesi, göç esnası ve göç sonrası ile ilgili sorular ile yaz hazırlıkları ve kış hazırlıklarına dair sorular,
- Çocuk büyütme, ev işleri ve ev işlerinde kullanılan araç ve gereçlerle ilgili olan sorular,
- Günlük veya özel günlerde giyilen giysilerle ilgili sorular, eskiden giyilen kıyafetler ile günümüzdeki kıyafetlerin karşılaştırılması ile ilgili sorular,
- Günlük yaşamda eski ve yeni karşılaştırılması vb. konularla ilgili sorular yöneltilmiştir.

D) Gelenek görenek ve folklorla ilgili olanlar:

- Doğum öncesinde yapılanlar, bebeğe ad verilmesi, diş hediği, kırk basması, al basması, lohusalık vb. doğum sonrasıyla ilgili inanç ve inanışlar, çocuk büyütme, çocuk oyunları, çocuklara söylenen ninni ve maniler gibi doğum ve çocuklarla ilgili sorular,
- Görücü gitme, kız isteme, kız alma, kız verme, başlık parası, çeyiz, söz, nişan, düğün öncesi hazırlıklar, düğün esnasında yapılanlar, gelin ve damat ile ilgili olan sorular, düğünlerde giyilen kıyafetler, sağdıç, solduç ve yenge gibi gelin ve damada kılavuzluk eden kimselerle ilgili sorular, düğün alayı, kına yakma, düğünde oynanan oyunlar, düğünün zamanı, eskiden yapılan düğünlerle günümüzdeki düğünlerin kıyaslanması vb. düğün ve evlilikle ilgili sorular,
- Sünnet töreni, sünnet öncesi ve sonrasıyla ilgili âdetler,
- Askerlik ve askere uğurlama ile ilgili sorular,
- Türkü, şiir, atasözü, deyim, mani, tekerleme, fıkra, bilmece, ninni, halk hikâyesi, masal, efsane, çeşitli inanç ve inanışlar ve olağanüstü varlıklarla ilgili sorular,
- Cenaze töreni, yas adetleri, ölen kimsenin ardından yapılan çeşitli ritüeller,
- Aşure günü, Kurban ve Ramazan Bayramları ile ilgili sorular, dualar, beddualar vb. çeşitli dini konularla ilgili sorular,
- Şahseven Türklerinin halk hekimliği (Türke deva), hastalıklar ve tedavi yöntemleriyle ilgili sorular,
- Ay adları, gün adları, halk takvimi ve sayılarla ilgili sorular,
- Akrabalık adları ile ilgili sorular,
- Renk adları ile ilgili sorular,
- Aksakal ve akbirçek ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

E) Çeşitli mesleklerle ilgili olanlar:

- Küçükbaş hayvancılık ve özellikle koyunculuk ile ilgili sorular, koyun türleri ve adları, büyükbaş türleri ve adları, özellikleri, hayvan hastalıkları ve tedavi yöntemleri, eskiden göç için kullanılan develer ve develerle ilgili sorular,
- Arıcılık ve bal türleri ile ilgili sorular,

- Tarım ve çiftçilik ile ilgili sorular,
- Çobanlık, çobanların yaptığı işler, çobanlığın zorlukları vb konularla ilgili sorular yöneltilmiştir.

Derleme sonucunda, 11 kadın ve 30 erkek olmak üzere toplamda 41 kaynak kişiden, konuşulmayan boşluklar dâhil edilmediğinde, incelemeye hazır durumda olan yaklaşık 670 dakikalık veri elde edilmiştir.

1.5. Ses Kayıtlarının Yazıya Aktarılması

Çalışmada ses cihazıyla kaynak kişilerden derlenen kayıtlar normal, hızlı ve yavaş biçimlerde en az üç kez dinlenilmek suretiyle yazıya aktarılmıştır. Kaynak kişilerden elde edilen tüm ses kayıtlarını yazıya aktarmak çalışmanın süresini ve hacmini olumsuz etkileyeceğinden bu hususta bir elemeye gidilmiş ve ses kayıtları arasından konuya en elverişli ve ses kalitesi açısından en uygun 41 kayıt deşifre edilmiştir. Kayıtlar yazıya aktarılırken mümkün mertebe ortam seslerinden arındırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen kayıtlarda kaynak kişinin açık rızası alındığından ve gizli derleme yapılmadığından kaynak kişilerin tamamıyla uygun kayıt ortamında derleme yapıldığını söylemek güçtür. Çalışmadaki derlemeler doğal ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle aile bireyleri genellikle bir *alaçık*² içerisinde bulunduğu için ister istemez diğer kişilerin de derlemenin bir kısmına dâhil olduğu durumlar bulunmaktadır. Bunun yanında kaynak kişinin kendisine sorulan soruyla ilgili kayıt yapılan ortamda bulunan diğer kimselerden yardım alması, onlara soru sorması da bu durumun yaşanmasına sebep olmuştur. Tüm bunlara ek olarak bazı kayıtların hava koşullarından dolayı rüzgar, yağmur vb. sesleri ve çeşitli hayvan sesleri barındırdığını da ifade etmek gerekir.

İran Türk lehçeleri üzerine yapılan çalışmaların tamamında çeviri yazı alfabesinde bir birlik sağlanamadığını söyleyebiliriz. Buna rağmen, son dönemde yapılan ve öne çıkan çalışmalar incelendiğinde çalışmalarda kullanılan işaretlerin pek çoğunun uyumlu olduğu söylenebilir. Bu çalışma Türk Dil Kurumunca kabul edilen “Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi” (Ercilasun 1999: 43-48) esas alınarak hazırlanmıştır. Bu sistemde yer almayan yeni işaretlere gerek duyulduğunda ise İran Türkolojisi üzerine yapılan diğer çalışmalar da dikkate alınarak farklı işaretler

² Şahseven Türklerinin yaylakta kullandıkları geleneksel çadır.

kullanılmış ve bu sistemdeki işaretler çalışmamıza uygun olarak genişletilmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan işaretlerin IPA (International Phonetic Alphabet) “Uluslararası Fonetik Alfabe” karşılıkları ve tanımları 2015 yılında yenilenen son tabloya uygun olarak sunulmuştur.

Derlemeler yazıya aktarılırken metni kimin derlediği; derlemenin zamanı, yeri ve süresi; derlemenin konu başlıkları ve kaynak kişilerle ilgili genel bilgiler, metinlerin başında sunulmuştur. Derleme metinlerinde fotoğraflarının konulmasına izin veren kaynak kişilerin fotoğrafları da metinlerin başına eklenmiştir. Her bir metin için Romen rakamları kullanılmış ve metinler satır sayısına göre numaralandırılmıştır.

Derlemelerde bize ait olan konuşmalar kalın ve italik olarak verilmiştir. Yine bize ait olan kısımlar sözlük ve dizin kısmına dâhil edilmeyeceğinden bu kısımlarda büyük harfler ve noktalama işaretleri kullanılmıştır. Konu başlıkları olan sorular tek satırda gösterilmiştir, konuşma içerisinde sorulan sorular ise parantez içerisine alınmıştır. Derleyen de Şahseven Türkü olduğu metinler ise italik olacak şekilde gösterilmiştir. Çalışmada derleyicilere ait hiçbir veri dizin ve sözlük kısmına dâhil edilmemiştir.

1.6. Yazıya Aktarılan Derlemelerin İncelenmesi

Derlenen dil malzemesi çeviri yazıya aktarıldıktan sonra çalışmanın inceleme bölümüne geçilmiştir. İnceleme bölümü, ses bilgisi ve şekil bilgisi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde Türkçenin grameri ve alan ile ilgili pek çok çalışma gözden geçirilmiştir. Çalışmanın ses bilgisi ve biçim bilgisi ile ilgili kavramlar, Muharrem Ergin’in Türk Dil Bilgisi, Günay Karaağaç’ın Türkçenin Dil Bilgisi, Zeynep Korkmaz’ın Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi adlı eserlerde kullanılan yöntemlerden yararlanılarak ortaya konmuştur.

Çalışmada Ahmet Bican Ercilasun’un Kars İli Ağızları (1983), Jahangir Karini’nin Erdebil İli Ağızları (2009), Abdulkadir Atıcı’nın Sungur Türkçesi (2015), Mehdi Rezaei’nin İran- Zencan Bölgesi, Kaydar ve Yöresi Ağızları (2015) adlı ağız çalışmalarında kullanılan yöntemlerden yararlanılmıştır. Çalışmamızda ses bilgisi, biçim bilgisi ve gramatikal dizinin bir arada bulunması, bu çalışmanın öne çıkan bir özelliğidir. Ayrıca kaynak kişi seçiminde izlenen yol, kaynak kişilerin sayısı, kaynak kişilere ait özelliklerin etraflıca verilmesi ve gramatikal dizinde ele alınan alıntı

sözcüklerin asıl biçimlerinin verilmesi de çalışmamızı diğer çalışmalardan ayıran özelliklerinden bazılarıdır.

Tanımlayıcı / Betimleyici dil bilgisi³ esasına dayanan çalışmamızın ses bilgisi bölümünde tespit edebildiğimiz tüm sesler ile bu seslere ait özellikler ve ses olayları incelenmiştir. Ses bilgisi incelenirken ihtiyaç duyulması durumunda eş zamanlı, art zamanlı ve karşılaştırmalı dil bilgisi⁴ yöntemlerinden de yararlanılmıştır. Ele alınan hususlarda örnekler verilmiş ve konu başlığı tüm yönleriyle açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Yani ses bilgisinde açıklanmasına ihtiyaç duyulan hususlarda Eski Türkçe, Eski Oğuz Türkçesi gibi tarihî dönemlerin yanında; Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve İran’da konuşulan diğer Türk lehçeleri ile ilgili tespitler ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Ses bilgisi ile ilgili konu başlığında örnekler verilirken ilk olarak örneğin Şahseven Türkçesindeki biçimi, örneğin bulunduğu metin ve satır numarası, son olarak da örneğin Türkiye Türkçesindeki karşılığı olacak şekilde sıralanmasına özen gösterilmiştir. Şahseven Türkçesine ait örnek italik olacak şekilde verilmiş, Türkiye Türkçesindeki karşılığı ise tırnak içinde gösterilmiştir (Ör. *şayseven* I/19 “Şahseven”). Alıntı sözcükler ise sözcüğün Türkiye Türkçesindeki anlamından sonra belirtilmiş ve sözcüğün asıl biçimi gösterilmiştir [Ör. *reis* XXXVI/24 “başkan” (< Ar. رئيس)].

Çalışmamızın inceleme kısmının ikinci bölümünü oluşturan şekil bilgisinde tanımlayıcı / betimleyici dil bilgisi esaslarına uyulmuştur. Yine ihtiyaç duyulan durumlarda eş zamanlı, art zamanlı ve karşılaştırmalı dil bilgisi yöntemlerinden de yararlanılmıştır. Şahseven Türkçesinin şekil bilgisine ait tüm unsurlar tarihî ve çağdaş Türkçenin birikimi göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu kısımda ses bilgisinde olduğu gibi örneğin Şahseven Türkçesindeki biçimi, daha sonra örneğin bulunduğu metin ve satır numarası ve son olarak da sözcüğün Türkiye Türkçesindeki karşılığı verilmiştir. Alıntı sözcüklerle ilgili izlenen yol da ses bilgisindeki gibidir. Şekil bilgisinde verilen örneklerin benzer örneklerle karışması ihtimaline karşın veya örneğin daha detaylı bir şekilde ele alınmak istendiği durumlarda ise ilgili sözcüğün kök ve eklerine ayrılmış biçimi yazılmıştır [Ör. *yaraları* XII/85 “yaraları” (< yar-a+ları)].

³ (İng. *Descriptive grammar*)

⁴ (İng. *Synchronic, diachronic and comparative grammar*)

Gramatikal dizin bölümü çalışmamızın en son ve en hacimli bölümdür. Gramatikal dizin hazırlanırken TürkSözDiz programının 24.12.2020 tarihli son sürümü olan 3.5 versiyonu kullanılmıştır. Söz konusu dizin programının istediğimiz sonuçları tam anlamıyla sunamadığı yerlerde, elle müdahalelerde bulunulmuştur. Gramatikal dizinde derleme metinlerinde bulunan tüm sözcükler metin ve satır numaralarıyla gösterilmiştir. Gramatikal dizin bölümünde 6916 madde başı tespit edilmiş ve bu madde başları alfabetik olarak sıralanmıştır. Alfabetik olarak dizilen sözcükler, alıntı ise bu durum madde başında gösterilmiş ve sözcüklerin asıl biçimleri yazılmıştır. İran Türkolojisi üzerine yapılan dil çalışmalarında sözcüğün hangi dilden geldiği konusu bizce önemlidir. Zira daha evvel yapılan çalışmalarda bu durum göz ardı edilmiş, en iyi ihtimalle yalnızca sözcüğün hangi dilden alındığı verilmiş asıl biçim ise gösterilmemiştir. Bu konu, özellikle Türkiye’de yaşayan araştırmacılar için önem arz etmektedir. Sözcüğün asıl biçimi ve hangi dilden alındığı bilindiğinde, araştırmanın inceleme kısmında büyük bir kolaylık doğmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda alıntı sözcükler ve kaynakları üzerinde etraflıca bir araştırma yapılmıştır. Daha sonra derlemelerdeki tüm sözcüklerin metindeki anlamları madde başlarında gösterilmiş ve metinde yer alan tüm çekimler çalışmada gösterilmiştir. Dizin hazırlanırken tamlamalar, sözcük grupları, birleşik fiiller ve kalıp sözler ilgili madde başının altında gösterilmiştir. Bununla beraber kalıp sözlerde bulunan sözcükler hem tek tek hem de bir bütün olarak dizinde gösterilmiştir.

Dizin kısmı incelenirken 41 kaynak kişinin çeşitli nedenlerle aynı sözcük dahi olsa sözcüğü farklı telaffuz etmeleri dizindeki doğurmuştur. Derleme metinlerinde görülen sözcüklerin pek çok varyantının oluşması dilin doğal sonuçlarından biridir. Madde başına anlam verilirken kullanım sıklığı en fazla olan biçim esas alınmıştır. Madde başının tüm varyantlarına ise gönderme yapılmıştır. Kullanım sıklığına göre bir tespit yapılamayan durumlarda madde başına anlam verilen yer seçilirken bölgede yaygın olan kullanım esas alınmıştır. Varyantlaşma olan madde başlarında kullanım sıklığının eşit olması durumunda ve bölgedeki yaygın kullanımın da tespit edilemediğinde ise alfabetik sırada hangi madde başı daha önce geliyorsa anlam orada verilmiştir. Örneğin:

türk 1. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse, Türk. 2. Türkçe, bk. **tork**.

insan : (< Ar. انسان) Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı, insan, bk. **insân**.

i. XVI/116, XVI/119, XVI/120, XVI/56, XVI/73

i.+ a VII/22

i.+ ā VII/22, XII/88

i.+ ın bedeninnen XVI/117

insân : bk. **insan**.

i.+ e XII/380

i.+ ın kühü bünövresi XII/276

Dizinde ses olayları neticesinde değişen sözcüklere ait asıl biçimler esas alınmış, bu sözcüklerin anlamları asıl biçimlerde verilmiştir. Diğer biçimler ise gönderme yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sıfırla nöbetleşen örnekler ise ayrı ayrı madde başı olarak değerlendirilmiş ve birbirine gönderme yapılmak suretiyle belirtilmiştir. Telaffuzları aynı ancak anlamları farklı olan sözcükler de Romen rakamlarıyla birbirinden ayrılmış ve farklı madde başlarında gösterilmişlerdir. Örneğin:

arağ (I) Uzak, bk. **īrah**, **irah**, **irağ**.

arağ (II) Ortadoğu'da bulunan bir ülke, Irak.

Dizin bölümünde ünlü veya ünsüzlerin farklı biçimleri durumunda olan, kısacası anlam ayırıcı özelliğe sahip olmayan sesler ile uzun ünlüler, üst kategoride dâhil olduğu ses içerisinde ele alınmıştır. Örneğin:

A

/a/, /ā/, [á], [ǎ]

Dizin hazırlanırken yapım ekleri hiçbir şekilde sözcükten ayrılmamış, çekim eklerinde ise alfabetik sıraya göre sıralama yapılmıştır.

1.7. İran Hakkında Genel Bilgiler

İran, güneyde Umman Basra körfezi, kuzeyde ise Hazar Denizi ile çevrili olan bir güneybatı Asya ülkesidir. Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Irak, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan ile kara sınırı bulunmaktadır. İran; Asya, Kafkasya ve Ortadoğu topraklarına yakınlığı, bir geçiş güzergahı olması ve zengin doğal kaynaklara sahip olması bakımından jeostratejik önemi olan bir ülkedir. İran İslam Cumhuriyeti'nin başkenti Tahran, resmî dili ise Farsçadır. Ülkenin resmî dini İslamiyet'tir ve nüfusun önemli bir bölümü Şii mezhebine mensuptur. İran'ın nüfusu 2016 İran'ın resmî verilerine göre 79.926.270;⁵ Dünya Bankası'nın 2019 verilerine göre ise İran'ın nüfusu 82.913.906 olarak hesaplanmıştır. Nüfusun %49,4'ü kadındır. İran'ın 15-64 yaş grubundaki nüfusun genel nüfusa oranı %69'dur. İran'da ortalama yaşam süresi 64 yıldır. Ülkedeki kentleşme oranı ise %75'tir. İran üç iklim kuşağında yer almaktadır. Ülke genelinde kurak ve yarı kurak iklim hâkim olmakla beraber, Hazar Denizi kıyılarında subtropikal iklim görülmektedir. Tahran'da yazlar sıcak ve kurak geçmekte (30-40°C), kışları ise hava sıcaklığı 0-15°C arasında değişmektedir. Kışın yüksek kesimlerde kar yağışı görülebilmektedir.⁶ İran ayrıca 1.648.195 kilometrekare yüzölçümü ile dünyanın en büyük 18. ülkesidir.

İran'da Fars, Türk, Kürt, Arap, Lor ve Beluç gibi farklı etnik grupların yanında; İslamiyet (Şii-Sünni), Hristiyanlık, Musevilik ve Zerdüştlük gibi farklı inanç grupları da bir arada yaşamaktadır.

İran'da resmî olarak Hicrî-Şemsî takvim kullanılmaktadır. Buna göre 21 Mart (Nevruz) yeni yılın ilk günü olarak kabul edilmektedir. İran'ın resmî tatil günleri perşembe ve cuma günleridir. İran'ın resmî para birimi riyaldir; ancak bir birimi on riyale tekabül eden tümen terimi halk arasında daha çok kullanılmaktadır.

⁵ Kaynak: amar.org.ir erişim tarihi: 15/12/2020 ve Statistical Centre of Iran, Selected Findings of the 2016 National Population and Housing Census, Tahran: 2018, s.150-151.

⁶ Kaynak: <https://www.deik.org.tr/uploads/iran-ulke-profil-2020.pdf> erişim tarihi: 17/12/2020

İran'ın idari taksimatı 31 ostan (eyalet), 429 şehristan (il), 1057 bahş (ilçe) ve 2589 dehistan (bucak) biçimindedir.⁷ İran'ın idari teşkilatı Türkiye'den farklı olduğundan bu kısımda bazı kavramları açıklamaya çalışacağız.

Ostan : Birkaç şehristanın birleşmesiyle oluşan idari birimdir. Ostan kavramına en yakın terim eyalettir. Ostanlar, şehristanların bir araya getirilmesiyle oluşturulan büyük yönetim bölgesi olarak da açıklanabilir. Şehristanların politik, sosyal, kültürel, ekonomik ve doğal durumlara göre birleşmelerinden meydana gelen ostanlar, ostandar (eyalet valisi) tarafından yönetilmektedir. 2016 sayımına göre 13.268.000 nüfusuyla en kalabalık ostan (eyalet) Tahran'dır; en az nüfusa sahip ostan (eyalet) ise 580.000 nüfuslu İlam'dır.

Şehristan : Birkaç bahşın sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel koşullarının birleşiminden oluşan birimdir. İl terimiyle karşılayacağımız şehristanlar, bahşların bir araya gelmesiyle oluşur. Şehristanlardaki en yetkili idari amir femandardır. İran'da şehristanların nüfusu 7 bin ile 8 milyon arasında değişmektedir.

Bahş : 10 ila 30 bin arasında değişen nüfusa sahip olan ve birbirine çeşitli yönlerden yakın olan dehistanların birleşiminden oluşan idari birimdir. İlçe ile benzer bir yapıya sahip olan bahşlar, bahşdarlar tarafından idare edilmektedir.

Dehistan : Köylerin, mahallelerin ve tarım arazileri vb. yerlerin bir araya getirilmesiyle oluşan en küçük idari birimdir. Dehistanların nüfusu 4 ila 8 bin kişi arasında değişmektedir. Bucaklar ile benzer bir yapıya sahip olan dehistanlar, dehdarlar tarafından yönetilmektedir.

Rusta/Âbâdî : Âbâdî kavramı tam olarak köyü karşılamaktadır. Kırsal kesimde yer alan yerleşim birimleridir.

⁷ İran'daki taşra teşkilatı Türkiye'deki teşkilatlanmadan farklıdır. Dolayısıyla İran'daki “*ostan, şehristan, bahş, dehistan, âbâdî (rusta)*” kavramlarının anlaşılması için kullanılan “*eyalet, il, ilçe, bucak, köy, kırsal alan*” gibi sözcükler, bu kavramların yaklaşık karşılıklarıdır.

Harita 1.7.1. İran'ın eyaletlerini gösteren harita

Harita 1.7.2. Erdebil eyaleti ve illeri

Tablo 1.7.1. Eyaletlere göre İran'ın nüfusu⁸

Sıra	Eyalet Adı	Nüfus
1.	Doğu Azerbaycan	3909652
2.	Batı Azerbaycan	3265219
3.	Erdebil	1270420
4.	İsfahan	5120850
5.	Elburz	2712400
6.	İlam	580158
7.	Buşehir	1163400
8.	Tahran	13267637
9.	Çaharmahal-Bahtiyari	947763
10.	Güney Horasan	768898
11.	Razavi Horasan	6434501
12.	Kuzey Horasan	863092
13.	Huzistan	4710509
14.	Zencan	1057461
15.	Semnan	702360
16.	Sistan-Belucistan	2775014
17.	Fars	4851274
18.	Kazvin	1273761
19.	Kum	1292283
20.	Kürdistan	1603011
21.	Kirman	3164718
22.	Kirmanşah	1952434
23.	Kohgiluyeh-Buyer Ahmed	713052
24.	Gülistan	1868819
25.	Gilan	2530696
26.	Loristan	1760649
27.	Mazenderan	3283582
28.	Merkezi	1429475
29.	Hürmüzgan	1776415
30.	Hemedan	1738234
31.	Yezd	1138533
Toplam		79926270

⁸ Kaynak: amar.org.ir erişim tarihi: 15/12/2020 ve Statistical Centre of Iran, Selected Findings of the 2016 National Population and Housing Census, Tahran: 2018, s.150-151.

1.8. İran Türkleri

İran'ın siyasi, tarihî ve kültürel boyutlarından hangilerine bakılırsa bakılsın bir Türk yurdu olduğu bugün kesinleşmiş bir bilgidir. Türklerin İran'ı yurt tutmalarıyla ilgili yapılan araştırmalarda zaman, mekân ve nüfus yönünden birtakım farklılıklar göze çarpsa da bu coğrafyadaki Türklerin varlığı hiçbir zaman inkâr edilmemiştir.

İran Türkleri ile ilgili yapılan araştırmalarda öncelikle “İran Türkleri” kavramının kim tarafından nasıl anlaşıldığına bakılması gerekmektedir. Bu bakış açısı üç farklı açıdan ele alınabilir:

1. Türkiye ve Azerbaycan'daki Türkoloji araştırmacılarının büyük bir çoğunluğu çalışmalarında İran Türkleri adı altında ana başlık açılmakta ve coğrafyada yaşayan Türk toplulukları (Azerbaycan Türkleri, Halaç Türkleri, Kaşkay Türkleri, Sungur Türkleri, Türkmenler, Şahseven Türkleri vb.) alt başlıklarda incelenmektedir.⁹ İran'da yaşayan Türklerin araştırmaları da bu grupta değerlendirilebilir. Türkoloji dışındaki diğer disiplinlerde ise ne yazık ki Azerbaycanlılar, İran Azerileri veya Azeriler tanımı kullanılmaktadır.¹⁰

2. İran'daki Fars araştırmacıların çalışmalarında İran Türkleri tarzında ana başlık açmak yerine; İran Azerileri başlığı daha çok tercih edilmektedir. Bunun yanında İran Türkleri; Azeriler, Kaşkaylar vb. şekillerde daha küçük başlıklar altında incelenmekte, bölge Türklerine yeni etnik kimlik, tarih kurulma çabası sergilenmekte ve bahsedilen Türk toplulukları Panfarsizm çatısı altında birleştirilmektedir.¹¹

3. Avrupalı araştırmacıların çalışmalarında ise İran'daki Türkler; Azeriler, Azerbaycanlılar veya en iyi ihtimalle Azeri Türkleri olarak adlandırılmaktadır.¹² Bu konuda Azerbaycan kaynaklarında İran Türklerinin Türk kabul edilmektedir. İran kaynaklarında ise Azerbaycanlıların Farslarla ilişkilendirildiğine dair genel bilgiler verilip konuyla ilgili Türk kaynakları göz ardı edilerek başka konulara geçilmektedir.

⁹ F. Sümer (1957,1972,1973), A.Kafkasyalı (2010), O. Turan (2003), Y. Kalafat (2005), C. Heyet (2005), B. A. Gökdağ; T. Doğan (2016), S. Tulu (2005), S. Bosnalı (2007), A. Atıcı (2015), C. Kızılözen (2019), O. Karatay (2003), T. Gündüz (2015), Celilov (2000) vd. araştırmacılar ile İRAM, TEBAREN gibi araştırma merkezleri ve bu araştırma merkezlerinde çalışan araştırmacılar bu konuda örnek gösterilebilir.

¹⁰ bk. M. Saraçlı (2008), G. Yenisey (2008), B. Metin (2012), H. Uyar (2006) vd.

¹¹ bk. Ali el-Tai (1378/1999), Hamid Ahmedi(ed.), İran: Ulusal Kimlik İnşası (2009), S. Zenjanlı (2012) vd.

¹² bk. Leon T. Hadar Andrey Alsadt (1992), Rafael Blaga (1997), Brenda Sshaffer (2008), J. Hemming (2001), R. Tapper (2004) vd.

İran Türkiye’den sonra nüfus yoğunluğu bakımından en fazla Türkün yaşadığı ikinci ülkedir. İran’daki Türk kimliği ve bu kalabalık kimliğin tanımlanması da haliyle farklı bakış açılarını meydana getirmektedir. İran’da yaşayan ve Türk olduğu bilinen tüm unsurlara İran Türkleri denir. Dolayısıyla biz bu çalışmada, İran’daki Türk varlığını, İran Türkleri ana başlığında bir bütün olarak değerlendireceğiz. İran Türkleri içinde yer alan alt grupları ve çalışmamıza konu olan Şahseven Türklerini ise bu ana ekseninde değerlendirerek alt başlıklarda inceleyeceğiz. Bölgede bulunduğumuz süre içerisinde, Tebriz’den Erdebil’e, Zencan’dan Tahran’a, İsfahan’dan Şiraz’a uzanan tüm gözlemlerimiz, İran’da yaşayan Türklerin kendilerini İran Türkü olarak tanımladıkları yönündedir.

1.8.1. İran Türklerinin Tarihî Arka Planı

İran Türklerinin kavram çerçevesi ele alındıktan sonra ikinci önemli husus Türklerin ne zamandan beri İran’da var olduğu sorusudur. Türklerin ne zaman İran’a geldikleriyle ilgili birbirinden farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşler arasında öne çıkanlar, Türklerin tarihin başlangıcından beri İran’da var oldukları (Zehtabi, 2010: 124; Bünyadov, 2005:156 vd.); Türklerin milattan VII-VIII yüzyıl önce veya milattan I-II yüzyıl sonra bu coğrafyaya geldikleri (Sircar, 1971: 24; Aalto, 2013: 189; Karatay, 2015: 224 vd.); son olarak da Türklerin IX. yüzyılda başlayıp XIII. yüzyıla kadar süren göçlerle bölgeye geldikleri ve tamamen yerleştikleri tezidir (Turan, 2003: 206-231; Merçil, 2014: 4 vd.).

Türklerin İran’ın yerli unsuru olduğunu savunanlardan Zehtabi’ye göre bu bölgede Gutti/ Kutti adıyla milattan II-III bin yıl önce bir devlet kurulmuştur. Guttiler, Kuzey Azerbaycan’da konuşulan dili konuşmaktadırlar ve Guttilerin 1. hükümdarı İmta adı Mete’yi andırmaktadır. Araştırmacı “İngeşuş, Yarlagaş, Elulumeş, İnimabageş” gibi Gutti hükümdarlar adlarından -Aş veya -Uş ile bitenleri Türkçedeki “yağış, gülüş, alış, veriş” sözcükleriyle karşılaştırarak bu adların Türkçe olduklarını savunmuştur. Dahası Elulumeş adlı hükümdarın Dede Korkut’un Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı’nda geçen Elalmış adlı karakter ile aynı kişi olduğunu ileri sürmüştür (Zehtabi, 2010: 124-125).

Türklerin İran’a yerleşmeleriyle ilgili olan ikinci görüşe göre Türkler MÖ VII-VIII. yüzyıllarda Saka/ İskit/ İşguz (Zehtabi, 2010: 197) adı verilen, Altaylardan Tuna boylarına; bugünkü İran’ın Sistan bölgesinden Mısır’a uzanan bir devlet kurmuşlar ve

bu bölgede yaşamaya başlamışlardır (Sircar, 1971: 24; Aalto, 2013: 189 vd.). Bugünkü veriler Sakaların Türk olduğuna dair kuşku bırakmamaktadır (Karatay, 2003: 224). Yine MÖ I. veya MS I. yüzyılda Kuşanlar adı verilen bir hanedanlık kurulduğu ve bu hanedanlık coğrafyasında Türklerin yaşadığı (Golden, 2002: 44-45) ifade edilmiştir.

Türklerin İran'ı yurt edinmeleriyle ilgili yerli veya yabancı hemen hemen tüm alan araştırmacılarının kabul ettiği görüş ise bu sürecin Gazneliler ile başladığıdır. Gazneliler, 963 yılından 1186 yılına kadar Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da hüküm sürmüş bir Müslüman-Türk devletidir. Gazneli Mahmut'un Oğuz kitlelerinin Maverâünnehir üzerinden Horasan'a geçmelerine izin vermesi (Merçil, 2014: 4) Selçuklu Devleti'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Gazneli Sultan Mesut ile Tuğrul ve Çağrı Beyler arasında 1035, 1038 ve nihayet 1040 Dandanakan Savaşı ile neticelenen mücadeleler sonrasında Oğuzlar, Horasan üzerinden girerek tüm İran coğrafyasına adeta akın etmeye başlamışlardır. İşte İran'da, 1925 yılında Kaçarların yıkılışına kadar kesintisiz süren Türk hâkimiyeti bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Oğuzların XI. yüzyıldan itibaren İran'a başlayan yoğun göçleri tek yönlü seyretnemiştir. Bazen doğudan batıya bazen de batıdan doğuya genişleme ve ilerlemeler şeklinde oluşan bir göç silsilesi söz konusudur. Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerinin İran coğrafyasında hüküm sürdüğü dönemlerde Anadolu'dan nispeten küçük gruplarla başlayan göçler Safevîler döneminde büyük kitleler halinde kendini göstermiştir (Sümer, 1992: 19; Roux, 2006: 293-300).

Göçler ve birtakım siyasi başarısızlıklardan ötürü XIII. yüzyılda iyice zayıflayan Selçuklu, İran coğrafyasında yavaş yavaş parçalanmaya başlamış ve bölgede çeşitli hanedanlıklar kurulmuştu. 1218 yılında Orta ve Batı İran'ı talan ederek asıl darbeyi vuran ise Moğollar olmuştur. Hülagü Han'ın İran'a girmesiyle yaklaşık yüz yıl sürecek olan İlhanlı hâkimiyeti de başlamış oldu. Yine bu dönemde Moğollar farklı coğrafyalardan getirdikleri Türkleri bu bölgeye yerleştirmişlerdir ve bu sahada Türk-Moğol ilişkilerinin iç içe geçtiği de bilinmektedir (Sümer, 1957: 439; Grousset, 2010: 415-446).

XIV. yüzyıla damga vuran bir diğer isim ise Maverâünnehir'den Akdeniz'e uzanan geniş bir hâkimiyet alanı kuran Emir Timur'dur. İran toprakları, 1393'ten itibaren Timur Devleti'nin kontrolü altına girmiştir. Timur'un 1391, 1395 ve 1402 yıllarında gerçekleştirdiği tarihî öneme haiz hadiseler, 1391 ve 1395 yıllarında Altın Ordu Devleti ile mücadelesi ve son olarak 1402 yılındaki Yıldırım Bayezid ile giriştiği

mücadelenin Ankara Savaşı ile nihayet bulması Türk tarihi açısından son derece önemlidir. Emir Timur, Ankara Savaşı ile Yıldırım Bayezid'i yenmiş, bu mağlubiyet Anadolu'daki Türk siyasi birliğini zedelemiştir. Ankara Savaşı, Anadolu'daki Türk siyasi birliğinin bozulması, İstanbul'un fethinin gecikmesi ve Anadolu'da yaşayan bazı Türk gruplarının İran gibi değişik coğrafyalara göç etmesi gibi Türk tarihi açısından önemli olaylara neden olmuştur. Burada Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinin asıl etkili oldukları dönemlerin Emir Timur'un ölümünden sonraki dönemler olduğunu da belirtmeliyiz.

XIV ve XV. yüzyıllara gelindiğinde Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleri bölgenin siyasetinde ve dolayısıyla da bölgenin Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Akkoyunlu Devleti özellikle Uzun Hasan döneminde büyük başarılarla imza atmıştır. Akkoyunlular, Uzun Hasan'ın hükümdarlığında, Doğu Anadolu, Irak, İran ve Basra Körfezi'ne kadar sınırlarını genişletmiştir. Bununla beraber devletin başkenti, Diyarbakır'dan Tebriz'e taşınmıştır. Bu durum daha sonra Karakoyunlular ile Akkoyunluları karşı karşıya getiren sebeplerden biri olacaktır.

Türkistan'dan XIII. yüzyılda göç eden ve XIV. yüzyılda Anadolu ve İran'da faaliyet gösteren Karakoyunlular, bilhassa Cihanşah döneminde etkili olmuşlardır. Doğu Anadolu ve Kuzey Irak bölgesinden başlayan Karakoyunlu sınırları, buna 1405'ten sonra İran'ın da eklenmesiyle iyice genişlemiştir. 1406'da Tebriz'in ele geçirilmesi Karakoyunluları Osmanlılar ve Memlükler ile komşu haline getirmiştir. Cihanşah'ın Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile mücadelesi, 1467 yılında Uzun Hasan'ın ani baskısıyla son bulmuştur. Bu hadisede Cihanşah'ın ordusu, Uzun Hasan tarafından dağıtılmış ve Cihanşah da öldürülmüştür (Uzunçarşılı, 1988:184).

XVI. yüzyılda şeyhlikten şahlığa uzanan hikâyesiyle Şah İsmail, İran'a damgasını vuran bir Türk cihangir olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Safeviyye tarikatına mensup müritlerin öncülüğünde İran'da Safevî Devleti kurulmuş ve bu devlet 1502-1736 yılları arasında etkili olmuştur. Göçebe Türklerin kuşku götürmez sadakat ve bağlılığıyla devlet teşkilatını kuran Şah İsmail, Erdebil'de kurduğu devletin sınırlarını kısa sürede genişletmiştir. Anadolu'dan gelen göçlerle beslenip büyüyen Safevîler; Bahreyn, Şam, Lübnan gibi bölgelerden Şii din adamlarını ülkede toplamışlar ve Şiiliğin ülkedeki yayılışını hızlandırmışlardır. Şahkulu İsyanı gibi mezhep tabanlı olayların Anadolu'da baş göstermesi Osmanlı ile Safevî devletlerinin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur.

1512’de Yavuz Sultan Selim’in tahta çıkmasının takip eden süreçte Yavuz Sultan Selim’in ağabeyi Amasya valisi Ahmet’in oğlu Murat’ın Şah İsmail’e sığınması, Şah İsmail’in Anadolu’da yaşayan göçebe Türklere olan etkisi ve bu etkiyi Osmanlı aleyhine kullanması ve son olarak iki devlet arasında derinleşen Sünnilik-Şiilik ayrışması, Osmanlı-Safevî savaşının meydana gelmesine neden olmuştur. 23 Ağustos 1514’te Hoy yakınlarındaki Çaldıran Ovası’nda iki Türk devleti karşı karşıya gelir (Hammer 1992: 419). Böylece tarihte Selçuklu devrinde Tuğrul ve Çağrı Beylerin Gazneli hükümdarı Sultan Mesud ile; Timur’un Bayezid ile; Fatih Sultan Mehmet’in Uzun Hasan ile karşı karşıya geldikleri gibi Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail karşı karşıya gelmiş olur (Kafkasyalı, 2010: 58). Çaldıran Savaşı’nda Osmanlıların ateşli silahları ve sayı üstünlüğü karşısında çaresiz kalan Şah İsmail, geri çekilir. Yavuz Sultan Selim bu zaferin ardından Tebriz’e kadar ilerler ve buraya kadar olan toprakları kendi ülke sınırlarına dâhil eder (Uzunçarşılı, 1975: 269). Şah İsmail ise bu yenilginin ardından çok uzun yaşamamıştır ve 1524 yılında henüz 38 yaşındayken ölmüştür (Sümer 1992: 15). Şah İsmail’den sonra tahta geçen Tahmasb döneminde Osmanlı ile Safevî arasında 1555 yılında Amasya Barış Anlaşması imzalanmış ve bir müddet savaşlardan uzak bir süreç başlamıştır.

Tahmasb’tan sonra tahta oturan İsmail Mirza, Şiilik-Sünnilik meselesinde Sünniliğe karşı ılımlı bir politika izlemiştir. Şah I. Abbas’ın 1587’de hanedanlığın başına geçmesiyle Osmanlı-Safevî ilişkilerinde önemli bir adım atılmıştır. Şah Abbas, Osmanlılara karşı Şiiliği kullanmama sözü verir ve uzun süreli barış ve sükûnet ortamının oluşmasına zemin hazırlar (Sümer, 1992: 148). Şah Abbas’ın Şahseven birliğini kurup orduda etkin hale getirmesi de XVI. yüzyılın önemli hadiselerinden biridir. Şah Abbas’ın 1629’da ölmesiyle Safevîlerin istikrarsız dönemi de başlamış olur. Bu devirde İran üzerinde Osmanlı ve Rus güçlerinin güç mücadelesi öne çıkar. Osmanlı ile Ruslar arasında yapılan anlaşmada Kür ile Aras nehrinin birleştiği nokta esas alınır. Erdebil, Tebriz, Hemedan, Kirmanşah ve bu hattın batısındaki Şirvan, Gence, Erivan, Mugan, Karabağ, Azerbaycan ve Irak Osmanlı topraklarına dâhil edilirken; nehrin kuzeyinde kalan yerler ise Ruslara bırakılmıştır (Kafkasyalı 2010: 63-64).

XVII. yüzyılın sonlarına doğru İran’daki yönetim krizi, hanedanlığın el değiştirmesiyle sonuçlanan süreci beraberinde getirmiştir. II. Tahmasb döneminde önce Afşar oymaklarının başına geçen daha sonra da ordu komutanı olarak önemli

görevler üstlenen Nadir Bey, bu gücünü önce II. Tahmasb'ın yerine 1732'de Tahmasb'ın 5 aylık oğlu III. Abbas'ı şah ilan ettirmek ve daha sonra kendisini “şah vekili” unvanıyla kabul ettirmek için kullanmıştır. 1736 yılında ise iktidarı tamamen ele geçirmiş ve hanedanlık Afşar Türklerine geçmiştir. Nadir Şah'ın kaybedilen toprakların bir kısmını geri alması, Osmanlı ile yakınlaşmaya çalışması ve Türklüğü ön plana çıkaran siyaseti onun devrinde gerçekleşen önemli hadiselerdir.

1747'de Nadir Şah'ın öldürülmesi, İran coğrafyasının değişik yerlerinde pek çok hanlığın ortaya çıkmasıyla sonuçlanan süreci doğurmuştur. Şiraz'da Salih Han, İsfahan'da III. İsmail, Orta İran'da Zendli Kerim Han, Kandehar'da Afganlı Ahmet Han, Loristan'da Ali Merdan, Esterabad'da Kaçar Türkmen Beyi Mehmet Hasan Han bu karışık ortamda hâkimiyetlerini ilan ederler (Kafkasyalı 2010: 68-69; Uzunçarşılı 1978: 313,455; Saray 1996: 23-24). Afşarların zayıflaması Ağa Muhammet Han Kaçar'ın 1786'da hanedanlığı ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Ağa Muhammet Şah, hanlıklara son vererek ülkedeki siyasi düzeni tesis etmiş ve başkenti Tahran'a taşımıştır. Ağa Muhammet Kaçar'dan sonra yerine geçen Feth Ali Kaçar ve Abbas Mirza dönemlerinde kuzeyde Ruslara karşı zorlu mücadeleler verilmiş ve sonunda Ruslarla 1813'te Gülistan Antlaşması, 1828'de de Türkmençay Antlaşması imzalanmıştır. Gülistan Antlaşması'yla Karabağ, Erivan ve Nahçıvan kaybedilirken; Türkmençay Antlaşması'yla da Aras nehrinin kuzeyi yani Kuzey Azerbaycan tamamen Rus hâkimiyeti altına girmiştir (Bala 1977: 35-37; Roux 2007: 425; Saray 1996: 25). Şah Nasreddin Kaçar (1848-1896) ve Muzaffereddin Şah (1896-1907) dönemlerinde Ruslar'ın ülkedeki artan nüfuzu ve İngilizlerin ülkenin yer altı kaynakları bakımından sömürülmesine ilişkin çabaları öne çıkan olaylardır. Öte yandan yine bu dönemde ülkede meşrutiyetin ilan edilmesine yönelik eylemler de şiddetini artırmıştır. 1906'da İran'da ilk meclis toplanmış ve ilk anayasa kabul edilmiştir. Muzaffereddin Şah, 7 Eylül 1907 tarihinde baskılara daha fazla dayanamayarak meşrutiyeti ilan etmiş ve kısa süre sonra da ölmüştür.

XX. yüzyılda Muzaffereddin Şah'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Muhammet Ali Kaçar (1907-1909) devrinde İran'ın kuzeyi Rusların, güneyi de İngilizlerin kontrolüne geçmiştir. (Kafkasyalı, 2010: 73). Bu gelişmeler üzerine Settar Han ve Bağır Han önderliğindeki silahlı birlikler bir süre siyasi birliği sağlamak için çeşitli eylemlere başvurmuşlar ve nihayetinde Ruslar tarafından etkisiz hale getirilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında da ülke içindeki karışıklıklar ile Ruslar ve İngilizlerin baskıları devam etmiştir. Ekim 1917’de Çarlık Rusyası’nın yerine geçen Bolşevikler döneminde İran’ın kısa süreli de olsa rahat bir nefes aldığı söylenebilir. Şeyh Muhammet Hıyabani önderliğinde, 7 Nisan 1920 tarihinde Tahran yönetimine karşı Tebriz’de “Azadistan Cumhuriyeti” ilan edilmiştir. Fakat bu hükûmet çok uzun süre varlığını sürdüremez. 11 Eylül 1920 tarihinde daha bir yılını bile doldurmayan “Azadistan” hükûmetine, bölgesel güçlerin desteğini de yanına alan Tahran yönetimi tarafından son verilmiştir. Azadistan hükûmetince Türkçe eğitim veren okulların açılması, Türkçe yayınların ciddi ölçüde artması, eğitim, kültür gibi faaliyetlerin yoğun bir biçimde hayata geçirilmiş olması (Togan, 1979: 117) bu dönemde gerçekleşen önemli adımlardan bazılarıdır.

1921-1925 yılları arasında Kaçarların son hükümdarı Ahmet Şah, Birinci Dünya Savaşı’nı izleyen istikrarsız dönemde, yurt dışındayken yapılan bir darbeye devrilmiştir. Ordu mensubu Rıza Han, İngilizlerin büyük desteğiyle ülkede askerî bir yönetim kurmuş ve daha sonra şahlığını ilan etmiştir. Rıza Şah’ın 1925 yılındaki bu hamlesiyle İran’daki Pehlevi rejimi resmen başlamıştır.

Rıza Pehlevi başa geçer geçmez ülke siyasetinde agresif bir tutum sergilemiş ve bu dönem pek çok aydını hapse attırmıştır (Blaga, 1997: 24). Özellikle Türklere ve Türkçeye karşı ortaya konan sert müdahaleler ve Fars milliyetçiliğinin körüklenmesi, Rıza Pehlevi’nin başlıca politikası olmuştur. Türkçe öğrenim görmek, Türkçe yayın yapmak yine bu dönemde yasaklanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Rıza Pehlevi Almanlarla yakınlaşmıştır. 1941’de İngiliz ve Sovyet kuvvetleri, Alman tehdidine karşı korumak gerekçesiyle, İran’ı işgal etmişlerdir. Rıza Şah tahtından feragate zorlanmış ve yönetimi oğlu Muhammed Rıza Pehlevi’ye bırakmıştır, kendisi de Morris adasına sürgün edilmiştir. Muhammed Rıza Pehlevi döneminde (1941- 1979) İngilizler ve Amerikalılar ülke siyasetinde etkili olmuşlardır. Bu arada Rıza Şah’a muhalefeti nedeniyle 11 yıldır hapiste olan Mir Cafer Pîşerevi de serbest bırakılmıştır.

Rusların bölgede yürüttüğü denge politikası nedeniyle oluşan siyasal boşlukta Mir Cafer Pîşerevi tarafından 12 Aralık 1945’te Tebriz’de Azerbaycan Milli Hükûmeti kurulmuştur. Resmî dili Türkçe olan ve kısa sürede önemli işler başaran Azerbaycan Milli Hükûmeti’nin ömrü ne yazık ki uzun sürmemiştir. Sovyetler 1946’da bölgeden çekilmiş ve Güney Azerbaycan konusunda Tahran yönetiminin yanında olacak şekilde

bir politika izlemiştir. Tüm bunlar üzerine bölgede yalnız kalan Tebriz hükûmeti, Tahran rejimi tarafından 1946'da dağıtılmıştır. Bunun üzerine Pişerevi Bakü'ye sığınmıştır. Pişerevi Tebriz'i geri almak üzere hazırlık yaptığı 1947'de bir trafik kazası geçirerek yaşamını yitirmiştir (Kafkasyalı, 2010: 86-87).

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda İran'ın yer altı zenginlikleri küresel güçlerin bu bölgeye odaklanmasındaki başlıca sebeplerden biridir. Milli Cephe Partisi'nin lideri Muhammed Musaddık 1951'de başbakan olarak göreve gelmiş ve petrol kaynaklarının millileştirilmesi yönünde bir siyaset izlemiştir. Musaddık'ın 1951-1953 yılları arasında parlamentonun ve petrol endüstrisini millileştirme çabaları İngiltere'nin uyguladığı ambargo nedeniyle başarıya ulaşamamıştır. Musaddık'a cephe alan Muhammed Rıza Pehlevi Roma'ya kaçmış; fakat Musaddık'ın bir darbeye devrilmesi üzerine geri dönmüştür. Muhammed Rıza Pehlevi ülkeye döndükten sonra 1954'te İngiliz, Amerikan, Hollanda ve Fransız şirketlerinden oluşan konsorsiyum ile bir anlaşma imzalayarak, petrol endüstrisini yeniden faaliyete geçirtmiştir.

Şah yönetimi 1961-1963 yılları arasında on esasa dayanan Ak Devrim adıyla anılan süreci başlatmıştır. Şahın reform programı ilân etmesi ve ulemânın ısrarına rağmen bu reformdan vazgeçmemesi üzerine Humeynî, 22 Ocak 1963'te şahı ve planlarını reddeden bir protesto yayımladı (Algar, 2013: 18: 359). Ülkedeki tüm arazileri devlet malı haline getirerek toprak reformu adı altında özellikle Kaşkay ve Şahseven Türklerinin topraklarına el konulmuştur. Ak Devrim'in sert uygulamaları göçebe toplulukları yerleşik hayata zorlamış bir bakıma ülkenin dengeleriyle oynanmıştır. 1963'e gelindiğinde Muhammed Rıza Pehlevi'ye yönelik başta Humeyni olmak üzere Mutahhari, Talekani gibi din adamlarının önderliğindeki dini muhalefet kendini göstermeye başlamıştır.

1970'li yıllara gelindiğinde ülkede artan huzursuzluk çeşitli kitle eylemlerine dönüşmüştür. Artan olaylar ve mollaların baskısı karşısında tutunamayan şah, 1979 yılında ülkeyi terk etmiştir. Şahın ülkeyi terk etmesiyle sürgün hayatı biten Humeynî, 1 Şubat 1979'da Tahran'a ulaşmış ve kendisini 10 milyon insan karşılamıştır (Algar, 2013: 18: 361) 11 Şubat 1979'da yönetimi ele alan Humeynî, 1 Nisan 1979'da düzenlenen referandum ile devletin adının İran İslam Cumhuriyeti olarak değiştirilmesinde, dolayısıyla Pehlevi döneminin resmen sona erdirilmesindeki en etkili isim olmuştur.

Ebü'l Hasan Beni Sadr, 1980 seçimlerine kadar İran İslam Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olarak tayin edilmiştir. Ebü'l Hasan Beni Sadr ile Ayetullah Bihiştî arasındaki anlaşmazlıklardan ötürü Humeynî, Sadr'ın elindeki tüm yetkileri almıştır ve sonunda Ebü'l Hasan Beni Sadr Fransa'ya gitmiştir. 24 Temmuz 1981'de Ayetullah Bihiştî bombalı saldırı sonucu ölür ve cumhurbaşkanı olarak yerine Muhammet Ali Reaî getirilir. Muhammet Ali Reaî de 29 Ağustos 1981'de benzer bir şekilde öldürülür ve bu defa cumhurbaşkanlığı Hüccetülislâm Seyyid Ali Hamaney'e verilir (Kafkasyalı, 2010: 91).

1980-1988 yılları arasında yaşanan İran-Irak savaşı her iki ülkede de büyük tahribata yol açmıştır. 18 Temmuz 1988 tarihinde sonlanan bu savaştan yaklaşık bir yıl sonra devrimin lideri Humeynî de vefat etmiştir. 3 Haziran 1989'de Humeynî'nin ölümünden sonra eski cumhurbaşkanı Ali Hamaney dini liderliğe getirilmiştir. Ali Hamaney hâlen bu görevi sürdürmektedir. 1989 ve 1993 yılları arasında Rafsancani iki kez cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür.

Sonraki süreçte sırasıyla 1997 ve 2001'de Hüccetülislam Seyyid Muhammad Hatemi; 2005 ve 2009'da Mahmud Ahmedinejad; 2013 ve 2017'de Hasan Ruhani iki kez cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Hasan Ruhani halihazırda İran'ın cumhurbaşkanı olarak görev yapmaktadır.

X. yüzyılda Gazneliler ile başlayıp XX. yüzyılda Pehleviler'e kadar uzanan süreçte İran, Türkler tarafından yönetilmiştir. İran, Türk dünyası açısından Türkistan'dan Anadolu'ya göç için kullanılan bir güzergahtan ziyade Türklüğün başlıca yurtlarından biri olarak algılanmalıdır. İran Türkleri ile soy ve kültür bağımızın yanı sıra sınır komşusu olmamız İran'ın önemini artıran etkenlerdendir. İran'ın mevcut dini lideri Ali Hamaney'in de bir Türk olması, İran Türklerinin ülkedeki nüfuzunu anlamamız açısından dikkate değerdir. Dolayısıyla İran Türkler için önemli bir coğrafyadır ve oradaki Türk varlığı korunduğu müddetçe bu önem etkisini sürdürecektir.

1.8.2. İran Türklerinin Demografik Durumu

İran'da ne kadar Türk'ün yaşadığı bu zamana kadar hem çok merak edilen hem de henüz açıklığa kavuşturulamayan bir konudur. İran üzerine araştırma yapan farklı disiplinlere mensup araştırmacılar tarafından bu konuda çok çeşitli iddialar ortaya

atılmıştır. Biz bu konuda daha önce ortaya konanları elimizdeki verilerle kıyaslayarak açıklamaya çalışacağız.

İran İstatistik Kurumu (AMAR) tarafından hazırlanan ülkedeki nüfusa ilişkin bilgiler, her beş yılda bir sunulmaktadır. Ülkedeki nüfus sayımları ve araştırmacıların tahmin yıllarına göre İran Türklerinin nüfusuna ilişkin tahminler şu şekildedir:

İran’da 1970 yılında yapılan nüfus sayımına yönelik verilerden hareketle 1970 sayımında İran nüfusu 25 milyon olarak ifade edilmiştir. Bu sayının 12 milyonu İran Türklerinden, 8-9 milyonu ise Farslardan oluşmaktadır. Bu rakam günümüz İran nüfusuyla orantılandığında Türk nüfusu 35 milyon civarı olmaktadır (Gökdağ, 1997: 55; Kafkasyalı, 2010: 99). Türklerin İran’da 10.119 köyde (Tebrizi, 1351/1973: 374) yaşadığına dair örnekler de ifade edilmiştir. Ülkedeki toplam köy sayısının 37 bin¹³ olduğu düşünüldüğünde, bu analize göre kırsal kesimin yaklaşık dörtte birinin Türklerden oluştuğu iddia edilebilir. 1997 yılındaki çalışmaya göre İran Türkleri 20 milyondur (Blaga, 1997). 1998 Birleşmiş Milletler raporundaki ana dillerine göre tasnif edilmiş grupların istatistiğinde ise İran’daki Türk nüfusu 29 milyon (Heyet 2005: 130), 33 milyon (Güldiken, 1998: 47-48); bunların dışında 25 milyon (Sarrafı, 1999: 60-71; Saray, 1999) civarındadır. 2002 yılındaki rapora göre ise 30 milyon (Yenisey, 2008: 191), 34 milyon (Çehregani, 2002). 2005 yılına göre 30-33 milyon (Sarrafı, 2005: 2) olarak gösterilmiştir. 2006’daki nüfus sayımı esas alınarak hazırlanan bir çalışmada 30.855.205 (Albayrak, 2013: 370). 2008’deki bir tespite göre 30 milyon (Heyet, 2008: 282). 2012’de ise 30 milyon (Bicbabaei, 2012: 62), 30 ila 35 milyon (Atıcı, 2018: 144), 30 ila 40 milyon (Bademci, 2018: 665) gibi çeşitli rakamlar ortaya atılmıştır.

İkinci bir değerlendirme yöntemi olarak tartışmaya çok daha açık tespitler yapılmıştır. Genel nüfusun üçte biri veya dörtte biri (Shaffer, 2002: 225), nüfusun dörtte biri (Bradley, 2007: 187), genel nüfusun üçte biri (Sarıkaya, 2007: 135), nüfusun yarıya yakını (Gökdağ-Doğan, 2016: 25) gibi değerlendirmeler bulunmaktadır.

İran Türklerinin nüfusu ile ilgili yapılan araştırmaların bazılarında ise doğrudan sayı vermek yerine İran Türklerinin genel nüfus içindeki yüzdelik oranı dile getirilmiştir. Bu bağlamda en dikkat çekici oranı 18 Ocak 2014 yılında Türkiye’ye yaptığı ziyaretle İran Eski Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salahi vermiştir. Salahi, Türk

¹³ Kaynak : <https://www.eghtesadonline.com/> / بخش-عمومی-381922/30-در-ایران-چند-شهر-روستا-وجود-دارد / erişim tarihi: 17/12/2020

basınına verdiği demeçte “İran nüfusunun %40’ı Türk’tür ve bu rakam iki ülkenin ilişkilerini pekiştirmekte iyi bir potansiyele sahip etkindir” demiştir. “Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu” (UNFPA) verilerine göre İran Türkleri toplam nüfusun %27’sini oluşturmaktadır. Çeşitli ansiklopedilerde ise İran Türklerinin genel nüfusa oranı %17-%24 arasında değişmektedir.¹⁴ Bunun yanında en az %40 (Attar, 2006: 223), % 40,35 (Bicbabaei, 2012: 62) gibi oranlardan da bahsedilmiştir. İran etnik nüfusu üzerine çalışan Fars araştırmacılar ise bu oranı oldukça düşük göstermektedirler. Bu hususta yapılan bir değerlendirmede Azerbaycan Türklerinin genel nüfus içindeki oranı 1996 yılının verilerine göre %15-17; Türkmen nüfusu ise %1,2 olarak gösterilmiştir (Muttalibi, 2009: 16).

Sonuç itibarıyla İran’daki Türk nüfusuna ilişkin yapılan değerlendirmeler üç başlıkta toplanmaktadır. Birincisi, herhangi bir sayı vermeyip nüfusun üçte biri, dörtte biri, yarısı şeklinde yapılan değerlendirmeler; ikincisi net sayı veya sayı aralıkları verilerek yapılan değerlendirmeler; son olarak da yüzdelik oran verilerek yapılan değerlendirmelerdir. İran Türkleriyle ilgili zikredilen %40 oranı, devletin resmî kanadından gelmesi bakımından dikkate değerdir. İran İstatistik Kurumu tarafından açıklanan 2016 yılındaki resmî verilere göre 59.146.847’si kentsel; 20.730.625’i kırsal nüfus olmak üzere İran’ın toplam nüfusu 79.926.270’tir.¹⁵ 2016 yılında açıklanan bu resmî veri ve başta İran Eski Dışişleri Bakanı Salihî’nin açıklamalarına göre bir analiz yapmak mümkündür. Dünya Bankası’nın 2019 verilerine göre ise İran’ın nüfusu 82.913.906 olarak tespit edilmiştir.¹⁶ Konuyla ilgili ortaya konan diğer veriler ve özellikle yüzdelik oranlardan hareketle, İran Türklerinin 2016 nüfus verilerine göre 31.970.508 milyon; 2019 verilerine göre ise yaklaşık 33.165.562 olduğu iddia edilebilir. Burada ortaya atılan rakamlardan ziyade İran Türklerinin toplam nüfus içerisindeki yüzdelik dilimini esas alan tespitler kanaatimizce daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Zira nüfus, günden güne farklılık arz edebilen bir olgudur; bu nedenle 2016 sayımındaki nüfusun bir sonraki resmî sayımda değişebileceği de unutulmamalıdır.

İran’daki Türk nüfusuyla alakalı bir diğer mesele de Türklerin bu coğrafyadaki Türk kimliğini ne kadar koruyup yaşatabildikleridir. Türklerin ana dilde eğitim,

¹⁴ Kaynak: <http://tebaren.org/?p=732> erişim tarihi: 15/12/2020

¹⁵ Kaynak: amar.org.ir erişim tarihi: 15/12/2020 ve Statistical Centre of Iran, Selected Findings of the 2016 National Population and Housing Census, Tahran: 2018, s.150-151.

¹⁶ Kaynak: <https://www.deik.org.tr/uploads/iran-ulke-profil-2020.pdf> erişim tarihi: 17/12/2020

tamamıyla Türkçe yayın yapan televizyon, tamamının Türkçe olduğu basın ve yayın organları vb. temel hak ve özgürlüklerine dair talepleri karşılanmadığı müddetçe nüfus tartışmalarının daha uzun yıllara yayılacağını tahmin etmek zor olmayacaktır.

1.8.3. İran Türklerinin Sınıflandırılması

İran Türklerini oluşturan Türk topluluklarını sınıflandırmak, her şeyden önce sağlam harçla örülen bir duvarı tuğlalarına ayırmak gibidir. Çünkü bugün Türkiye’de nasıl net olarak hangi bölgede hangi Türk boyunun yaşadığı ve ne kadar nüfusunun olduğu daha da önemlisi o boya ait özellikleri ne kadar taşıdığını tespit etmek zorsa İran için bu durum iki kere zordur. İran Türklerinin (Sungur Türkleri, Kaşkay Türkleri, Şahseven Türkleri vb.) pek azı belirli bölgelerde kümeleşmiştir. Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel birçok faktör Türklerin ülke içerisine dağılmalarını ve diğer topluluklarla kaynaşmalarını sağlamıştır. Tarihî verilerden yola çıkılarak yukarıda bahsedilen konu hakkında fikir edinilebilir; ancak bu konuda net ve sağlıklı bilgiler vermek kolay değildir. İncelediğimiz Şahseven Türkleri özelinde bir örnek vermek gerekirse bugün Erdebil eyaletinde yaşayan Şahsevenlerin önemli bir kısmı miras paylaşimleri, otlakların yetersiz kalması, eğitim, evlilik, şehir hayatını tercih etme vb. sebeplerden bölgeyi terk ederek Tahran gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir.

Türklerin İran’ın tüm eyaletlerine yayıldığı bilinmektedir. İran Türkleri Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Erdebil, Zencan, Tahran, Hemedan gibi ülkenin birçok eyaletinde ise çoğunluğu oluştururlar. Hatta bu konuda İran Türkleri arasında “İran’ın her yerinde bir Türk bulabilirsiniz; ancak bir Fars bulamazsınız!” sözü ülkeye yeni gelen misafirlere nükteli bir şekilde söylenmektedir. Bu başlık altında alfabetik olarak vereceğimiz Türk topluluklarına ait özet bilgiler, İran Türklerini tanıtmaya yönelik olacaktır.

İran Türklerinin ülkeye dağılımı hakkında değerlendirme yapılırken üç farklı yol izlenmiştir. Coğrafyayı esas alan birinci tasnife göre İran Türkleri üçe ayrılır:

1. Kuzeybatı Türkleri (Azerbaycan Türkleri)
2. Kuzeydoğu Türkleri (Horasan ve Türkmen Türkleri)
3. Güney ve Merkez (Orta İran) Türkleri (Kaşkay, Hamse ve İsfahan Türkleri)

Bu değerlendirmede İran'da yaşıayan Türkler, coğrafi olarak üç grupta toplandıktan sonra bu bölgelerde yaşıayan Türk boyları da ana hatlarıyla belirtmiştir (Sarrafı, 2002: 641-650)

İkinci tasnife göre İran'da tespit edilebilen tüm Türkler alt gruplara ayrılmış ve nüfuslarına ve öne çıkan özelliklerine göre sıralanmıştır (Caferoğlu, 1988: 64-72; Kafkasyalı, 2010: 99-111).

Üçüncü tasnifte ise önce İran Türklerinin etnonimi incelenmiş daha sonra da farklı kaynaklardan hareketle İran Türklerinin eyaletlere göre alt grup haritaları ortaya konmuştur (Javanshır, 2017: 17-57).

Türklerin İran'da yayılma sahalarına yönelik yapılan bu üç tasnif de kendi içerisinde tutarlılık arz etmektedir. İran Türkleri üzerine yapılacak olan çalışmanın niteliğine ve içeriğine göre bu tasniflerden yararlanılabilir. Ancak belirtmeliyiz ki bu tasniflerde belirtilen demografik veya etnik unsurlarla ilgili sunulan veriler kesin sınırları ve sayıları içermemektedir. Dahası burada ifade edilen verilerin tek tek alan araştırmaları yapılarak doğrulanması ve güncellenmesi gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi yaşamın devinimi, İran'ın siyasi ve toplumsal yapısı düşünüldüğünde kesin yargılar koymanın hiç de kolay olmayacağı anlaşılacaktır. Eldeki tasniflerden hareketle İran Türklerine ait vereceğimiz özet bilgiler, alfabetik olarak sıralanmıştır ve bölge Türklerini tanıtmaya yöneliktir.

a) Afşar Türkleri

İran Afşarları, Türkiye'de Avşar/Afşar adıyla tanınan Oğuz boyudur. Nadir Şah Afşar'ın 1736'da tahtı Safevî hanedanlığından almasıyla İran'da Afşarlar dönemi başlamıştır.

Afşarların İran'a gelmeleri diğer Türk topluluklarında olduğu gibi geniş bir zaman içerisinde gerçekleşmiştir. Selçuklular döneminde başlayan göçler, Moğol akınlarının olduğu dönemde yoğunlaşarak devam etmiştir (Saray, 1997: 1641; Özkan, 2007: 81-82; Kafkasyalı, 2011: 85; Kafkasyalı, 2010: 106). Afşarların kümelendiği tek bir bölgeden bahsedemeyiz. Afşarlar bazı bölgelerde müstakil bazı bölgelerde ise farklı gruplara karışmış durumdadırlar. İran'da geniş bir coğrafyada ve dağınık olarak yaşıayan Afşarların izlerine genellikle Zencan, Hemedan, Kirmanşah, Huzistan, Kirman (Kafkasyalı, 2011: 85-86), Batı Azerbaycan ve Horasan (Javanshır, 2017: 32-34) bölgelerinde rastlamak mümkündür. Nüfusları kesin olmamakla birlikte 3 milyon kadardır (Kafkasyalı, 2011: 106).

b) Azerbaycan Türkleri

Azerbaycan Türkleri, İran'ın kuzeybatısının büyük bir kısmında yaşayan en kalabalık Türk grubudur. Azerbaycan Türkleri ağırlıklı olarak Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, Erdebil, Tahran ve Zencan eyaletlerine yayılmış durumdadırlar. İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri, Azerbaycan'da yaşayan Türklerle kendilerini kıyasladıklarında "O tay Azerbaycan, bu tay Azerbaycan" şeklinde durumu ifade etmektedirler. Kafkasyalı'ya göre Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı iki büyük şehir Tebriz ve Tahran'dır (Kafkasyalı, 2011: 73). Ülkenin en kalabalık şehri 13 milyonluk nüfusuyla Tahran'dır. Tahran nüfusunun yaklaşık yarısının Türk olduğu (Shaffer 2002: 633) düşünüldüğünde, Azerbaycan Türklerinin İran'ın yalnızca kuzeybatı bölgesinde yaşayan bir topluluk olmadığı anlaşılabacaktır.

c) Bağdat Şahseven Türkleri

Nadir Şah'ın 1732-1733 yılları arasında Osmanlı ile mücadele ettiği esnada Kerkük ve civarından bugünkü İran topraklarına yerleştirdiği Şahseven grubudur. Onların Bağdat Şahsevenleri (Şahseven-i Bağdadi) olarak anılmalarının sebebi budur. Nadir Şah Afşar, Bağdat Şahsevenlerini il olarak kuzeydoğu Horasan'a yerleştirmiştir. Nadir Şah'ın 1747'de ölümü üzerine oymakların bir kısmı Fars eyaletine (Darab ve Neyriz çevresi) göç etmiş ve burada Kaşkaylar gibi çeşitli Türk topluluklarıyla kaynaşmışlardır. XIX. yüzyılın başlarında yani Kaçarlar döneminde ise Save, Kazvin, Hemedan gibi bölgelere dağılmışlardır. Bağdat Şahsevenlerinin bugünkü yerleştikleri saha aşağı yukarı Hemedan, Kum, Save, Tefriş, Melayir, Zencan, Kazvin, Kerec, Şehriyar, Veramin, Tahran ve Kirmanşah'tır.

Bağdat Şahsevenlerinin Lek ve Arıhlu olmak üzere iki kolu bulunmaktadır. 29 oymak (tayfa) ve yaklaşık 220 boydan meydana gelirler. Bağdat Şahsevenlerinin bugünkü belli başlı oymakları şunlardır: Kasımlı, Sulduz, Hüseyin-Hanlı, Döger, Keremli, Hıdırlı, Musullu, Hamseli, Dulkadirli vd.

ç) Bayat Türkleri

Bayat Türkleri, İran'daki birçok Türk topluluğunda olduğu gibi Oğuzların bir boyudur. Ülkenin Hemedan, Save (Kafkasyalı, 2010: 109), Tahran, Merkezi, Horasan, İsfahan vd. (Javanshır, 2017: 17-57) bölgelerinde Bayat Türklerinin izlerine rastlanmaktadır. Bayat Türklerinin İran'a XI. yüzyılda gelmeye başladıkları ve bu sürecin XIII. yüzyıla kadar sürdüğü düşünülmektedir (Bulut, 2002: 20/1180).

İran'daki Bayat Türklerinin tarihte Öz Bayat ve Ak Bayat olmak üzere iki kola ayrıldığı da (Sümer, 1976: 106) dikkat çeken bir bilgidir.

d) Bıçakçı Türkleri

Bıçakçı Türkleri, yapılan çalışmalarda Boçagçı (Caferoğlu, 1988: 71), Boçağçı (Kafkasyalı, 2010: 104), Buçakçı (Javanshır, 2017: 46) gibi adlarla anılmaktadırlar. Göçebe hayatı benimseyen bir Türk topluluğu olan Bıçakçı Türkleri, ana hatlarıyla İran'ın Kirman, Belucistan ve Yezd bölgelerinde yaşamaktadırlar.

e) Halaç Türkleri

Halaç Türkleri, Tahran, Kum, Erak bölgelerinde bulunan 50-60 (Özkan, 2003: 83) köyde yaşamaktadırlar. Halaç Türklerinin yoğun olduğu bölge ise Tahran'ın 200 km kadar güneybatısıdır (Doerfer, 1969: 4). Halaç Türklerinin nüfusunun 40 ile 100 bin arasında (Kafkasyalı, 2010: 109) olduğu sanılmaktadır. Daha sonra yapılan bir araştırmada ise Halacistan adıyla da bilinen bu bölgedeki 40 köy incelenmiş ve bu köylerin on beşinde Halaç Türkçesinin varlığını sürdürdüğüne değinilmiştir (Bosnalı, 2012: 57). Hârizmî, X. yüzyılın sonlarında kaleme aldığı eserinde Halaçların Eftalitlerin (Akhunların) bakiyesi olduğunu söylemiştir (Konukçu, 1997: 15: 228). Bunun yanı sıra Halaç Türklerinin Selçuklular döneminde (Oberling, 1974: 28) veya 1370'ten önce (Doerfer, 1988: 1) İran'a geldikleri yönünde ortaya atılan görüşler de bulunmaktadır. Halaç Türklerini ön plana çıkaran asıl husus ise Halaç Türkçesidir. Halaç Türkçesi bünyesinde pek çok arkaik özellik barındırmasıyla Türkçenin tarihî lehçelerinden biri olarak gösterilmektedir.

f) Hamse Türkleri

İran'da Hamse adıyla anılan iki bölge vardır. Bunlardan birincisi Fars eyaletine bağlı olan Hamse bölgesi; ikincisi de Zencan eyaletinin eski adı olan Hamse bölgesidir. Zencan eyaletiyle ilgili olan Hamse adı İran'ın eski idari yapılanmasıyla alakalıdır ve buradaki Türklerin Fars eyaletindeki Hamse Türkleriyle bir ilgisi yoktur (Gökdağ, 2011: 1). Bu başlıkta Hamse Türkleri olarak tanıtılan Türk topluluğu, evvelce bahsedilen Fars eyaletinde yaşayan Türklerdir. Hamse Türkleri, ikisi Arap, üçü Türk topluluklarından oluşan suni bir topluluktur (Caferoğlu, 1988: 70). Başka bir değerlendirmede ise bu topluluğun üç unsurunun Türk, birinin Arap, diğerinin de Lor olduğu iddia edilmiştir (Gökdağ, 2011: 1). Bu beş topluluktan Eynallu/İnallı, Boharlu/Baharlı, Nefer adlarıyla bilinenlerin Türk boyu oldukarı; Basra'dan gelen

Beseri/Bâsîrî adlı topluluğunun ise yarı Türkçe yarı Arapça konuştukları (Caferoğlu, 1988: 70; Javanshir, 2017: 39) düşünülmektedir. Hamse Türklerini oluşturan beşliden Beseri/Bâsîrî Türkleriyle ilgili bir başka görüş ise bu topluluğun asıl adının Bay-Sürü/Bey-Sürü olduğu ve eski bir Türk boyu olduğudur. İl-e Arab adıyla bilinen Arap topluluğunun ise çoğunun Türkçe konuştuğu ve neredeyse Türkleştiği (Kafkasyalı, 2011: 94) ifade edilmiştir.

g) Hazara Türkleri

Hazara/Hazare/İsmail Hazara (Kalafat, 2005: 160; Javanshir, 2017: 49) gibi adlarla anılan Türk topluluğudur. Hazara Türklerinin yayıldıkları alanlar İran ve daha çok Afganistan'dır. İran'ın Horasan, Meşhed ve Tahran (Mirniya, 1369/1991: 103-106) eyaletlerinde Hazara Türklerinin yaşadığı düşünülmektedir. Yezdâni'ye göre Türk-Moğol kökenlidirler (Yezdani, 1373/1995). Hazara Türklerinin Yahudilik ve Hristiyanlık gibi süreçlerden geçip daha sonra Müslüman oldukları (Kalafat, 2005: 160) da ifade edilmiştir.

ğ) Horasan Türkleri

Horasan Türkleri, İran'ın kuzeydoğusundaki Horasan eyaletinde yaşamaktadırlar. Bu bölge Horasan/Türkmensahra olarak da ifade edilebilir (Kafkasyalı, 2010: 101) ve Türkler X. yüzyıldan beri bu bölgededirler (Rezaei-Esmailabadi, 2018: 14). Aslında Horasan Türkleri müstakil bir boy olmaktan çok, çeşitli Türk boylarının bir araya gelerek kaynaşmalarıyla oluşmuş bir boy birliğinin adıdır. Afşar, Bayat, Kengerli, Kazak vb. (Heyet, 1988: 329-330) boylar Horasan Türkleri'nin özünü teşkil eder. Horasan Türklerinin nüfusunun 3 milyon (Kafkasyalı, 2010: 101) olduğu tahmin edilmektedir. Horasan Türkçesi ile ilgili farklı dönemlerde birçok çalışma yapılmış (Doerfer, 1977: 126-204; Doerfer- Heschke, 1988; Tulu, 2005, 2010: 101-102; Bozkurt, 1975; Doğan, 2016; Rezaei- Esmailabadi, 2018: 13-27 vd.) ve bu lehçenin Oğuz Türkçesinin kuzey ve kuzeydoğu varyantı olduğu tespit edilmiştir [Doerfer (Çev. S. Tulu), 2008: 102] .

h) Huzistan Türkleri

Huzistan Türkleri, Ağaçeri, Afşar, Lerki (Kafkasyalı, 2010: 104), Bayat, Şamlı, Dulkadir vd. (Javanshir, 2017: 37) boylarının karışık kaynaşmasıyla oluşmuştur. Huzistan eyaletinin farklı bölgelerinde yaşadıkları bilinmektedir.

ı) İlkay ı Türkleri

İlkay ıların Simnan özellikle de Germzar bölgelerinde yaşıyan Türkler oldukları ve ana dillerini korudukları düşünülmektedir. İlkay ıların Oğuzların Kayı boyuna mensup oldukları tahmin edilmektedir (Javanshir, 2017: 51).

i) İran Türkmenleri

Kaynaklarda genel itibarıyla Türkmenler adıyla anılan bu topluluğu Türkmenistan'dakilerden ayırmak iin İran Türkmenleri olarak tanımlayabiliriz. İran Türkmenlerinin yaşadığı coğrafya, Trkmentsahra adıyla bilinmektedir ve Türkmenlerin ülkedeki kalabalık Türk topluluklarından biri olduğu (Deveci 2009: 52) kabul edilir. ifti (yerleşik) ve hayvancı (gebe) olmak üzere iki gruba ayrılan Türkmenlerden ifti ve yerleşik olanlara “omur”; gebe ve hayvancı olanlara ise “arva” denilmektedir. Türkmenlerin yayıldıkları başlıca bölgeler, Gülistan ve Horasan eyaletleridir (Javanshir, 2017: 40). İran Türkmenlerinin nüfusunun 2 milyondan fazla (Kafkasyalı, 2010: 104) olduğu tahmin edilmektedir. İran'daki diğer Türk toplulukları gibi Türkmenlerin tamamı Müslüman'dır; ancak Snn Hanefi mezhebine mensup olmaları (Kafkasyalı, 2010: 101) onları diğer Türk topluluklarından ayıran bir özelliktir.

j) İran Kazakları

Kaynaklarda oğunlukla Kazaklar adıyla anılan bu topluluğu Kazakistan'dakilerden ayırmak iin İran Kazakları olarak tanımlayabiliriz. İran Kazakları, Mazenderan, Horasan, Gülistan ve Trkmentsahra (Blaga, 1997: 327; Sarrafı, 1999: 63) bölgelerinde yaşamaktadırlar.

İran Kazakları, 1929-1933 yılları arasında Kazakistan'da yaşanan Kızıl Kıtlık adıyla bilinen Sovyet zulmüne isyan ederek İran'a gelmişlerdir. İlk nce Basra körfezine kadar inen İran Kazaklarının bir kısmı burada lehe ve mezhep farklılığına dayalı birtakım sıkıntılar yaşamış ve Mazenderan ile Gülistan bölgesine geri dönmüşlerdir (Jemeney 2007: 3-20). İran Kazakları, Türkmenler gibi Snndirler. Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra İran hkmeti ile geliştirilen diplomatik ilişkiler neticesinde İran Kazaklarının bir kısmı 1995 yılında Kazakistan'a geri dönmüştür. İran Kazaklarının nüfusunun 300 bin civarında (Kafkasyalı, 2010: 106) olduğu tahmin edilmektedir.

k) İsfahan Türkleri

İsfahan ve Irak bölgelerinde yaşayan Türk topluluğudur. İsfahan Türkleri, Bayat (Kafkasyalı 2010: 104), Şamlı, Kayçı, Kamışlı vb. (Javanshir, 2017: 36) alt grupların bir araya gelmesiyle oluşmuş ve genel itibarıyla İsfahan bölgesinde yaşamakta olan Türklerin ortak adıdır.

l) Kaçar Türkleri

XV. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'nun Bozok (Yozgat) bölgesinden Kuzey Azerbaycan'a göçerek Gence yöresinde yurt tutan Kaçar Türkleri, Akça (Ağça) Koyunlu, Akçalı (Ağçalı) ve Şam Bayatı Türklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Sümer, 2001: 24: 51). Kaçar Türkleri, 1796'dan 1925 yılına kadar İran hanedanlığında yönetimi elinde tutmuşlardır. Günümüzde Gülistan ve Mazenderan (Javanshir, 2017: 36) eyaletlerinde yaşamaktadırlar.

m) Karaçorlu Türkleri

Kıçıklı, Korçlu ve Atmiyanlı alt boylarının bir araya gelmesiyle oluşan Karaçorlu Türkleri; Doğu Azerbaycan, Horasan (Javanshir, 2017: 31-34) ve Nişabur bölgelerinde yaşamaktadırlar (Kafkasyalı 2010: 105). Nüfusları yaklaşık 100 bin civarındadır (Caferoğlu 1966: 50/132).

n) Karadağ Türkleri

Karadağ, İran'ın kuzeybatısında bulunan ve günümüzde Doğu Azerbaycan eyaletine bağlı olan Aras Nehri'nin güneyindeki tarihî bölgedir. Karadağ'ın merkezi Eher şehridir. Deşt-i Mugan'a komşu durumda olan Karadağ bölgesinde yaşayan Karaçorlu, Cavanşir, Terekeme, Bayburtlu (Javanshir, 2017: 31) gibi Türk boylarına veya alt boylarına Karadağ Türkleri diyebiliriz. Karadağ âşıklarının İran âşıklık geleneğinde önemli bir yeri vardır.

o) Karagözlü Türkleri

Karagözlü Türkleri, izlerine Hemedan ve Horasan (Mirniya, 1369/1991: 95-96) eyaletlerinde izlerine rastlanan bir Türk topluluğudur. Karagözlülerin tamamen yerleşik hayata geçtikleri ve Aşıklı/Aşıklı ve Hacılı/Hacılı olmak üzere iki alt koldan oluştukları bilinmektedir (Sümer, 1972-1973: 103).

ö) Karapapak Türkleri

Karapapak Türkleri, Batı Azerbaycan eyaletinde bulunan Urmu Gölü'nün batısındaki Sulduz bölgesinde yerleşmişlerdir. Yaylakları Mamiş'tır (Sistani, 1987: 110-115). Yapılan çalışmalarda Karapapak Türklerinin Sulduz bölgesine Abbas Mirza (1789-1833) zamanında yerleştirildikleri (Yegane, 1990: 30) de ifade edilmiştir. Karapapakların nüfusları 250 bin kadardır (Kafkasyalı, 2010: 108).

p) Karayi Türkleri

Karayi Türkleri ile ilgili elimizdeki mevcut bilgiler, bu Türklerin Horasan ve Kirman eyaletlerinde yaşadıkları ve Türkçeyi unutup Farsça konuşmaya başladıklarıyla sınırlıdır (Blaga, 1997: 277). Karayi Türklerinin nüfusunun 100-150 bin civarında (Caferoğlu, 1966: 50/132) olduğu sanılmaktadır.

r) Kaşkay Türkleri

Kaşkay Türkleri, Fars eyaletine bağlı olan Firuzabad ve Şiraz (Kafkasyalı, 2010: 101) başta olmak üzere, Hürmüzgan, Fars, Buşehr, İlam, Yezd, Huzistan, İsfahan vd. (Javanshır, 2017: 34-37) bölgelerde yaşamaktadırlar. Kaşkay Türklerinin; Keşköllü/Keşköllü, Dereşorlu, Farsimedan, Şişbölüklü, Emele/Amele olmak üzere beş (Javanshır, 2017: 45) veya Keşköllü/Keşköllü boyu Büyük Keşköllü, Küçük Keşköllü şeklinde ikiye ayrılmak suretiyle (Ahur 2001: 86-88) altı alt boydan oluşmaktadır. Ayrıca Kaşkay Türkleri, Güney Azerbaycan'dan sonra en geniş alana ve en yoğun nüfusa sahiplerdir (Bala, 1977b: 415). Kaşkay Türklerinin teşkilatlanması küçükten büyüğe sıralandığında *Ocak (Karaçadır/Çadır) -Oba - Beyle -Yurt – Göbek (Bonku/Eyşum) – Tire – Tayfa – İl* şeklindedir.

Kaşkay Türkleri ile ilgili bir diğer özellik ise Kaşkay Türkçesidir. Kaşkay Türkçesi, Oğuz grubu Türk lehçeleri arasındadır. Kaşkay Türkçesi için Güney Oğuz lehçesi veya Eynallu lehçesiyle birlikte Azerbaycan Türkçesinin şiveleri (Doerfer, 1969: 2); Azerbaycan dışındaki Azerbaycan Türkçesinin diyalekti olarak İran'ın Şiraz bölgesinde konuşulan diyalekt (Tekin-Ölmez, 1999: 152); Azerbaycan Türkçesinin bir ağız (Ataizi, 2017: 53) gibi tanımlamalar yapılmıştır.

Kaşkay Türkleri, Şahseven Türkleriyle birlikte günümüz İran'ında göçebe hayatı canlı bir şekilde sürdüren iki Türk topluluğundan biridir. Kaşkay Türkleri, eskisi kadar canlı olmasa da hâlâ yaylak-kışlak hayatına devam etmektedirler. Son

zamanlarda Kaşkayların İran'da turistik bir unsur hâline geldiği, yerli ve yabancı birçok turistin özellikle Kaşkayların yaylaklarını ziyaret ettiği de bu bilgilere dâhil edilebilir.

Kaşkay Türklerinin nüfusuna ilişkin 5 milyon (Ataizi, 2017: 66), 3 milyon (Javanshir, 2001: 187; Başar, 2020: 55) 3-3,5 milyon (Ahur, 2001: 8; Cavanşir, 2001: 187) gibi birbirinden farklı tahminler ortaya atılmıştır.

s) Kengerli Türkleri

Kengerli/Kengerlu Türkleri, Tahran eyaletinin Veramin ve Kum (Caferoğlu, 1988: 70) bölgeleri ile Huzistan (Javanshir, 2017: 31) eyaletinde yaşayan Türklerdir. Bazı kaynaklarda Kengerli Türklerinin Ustacalı/Ustaclu/Ustacalu Türklerinden ayrıldığı ve Meşhed'e yerleştikleri (Mirniya, 1369/1991: 30-94) belirtilmektedir.

ş) Kirman Türkleri

Kirman Türkleri, Baft, Sircan ve Cifet bölgelerinde yaşayan ve Afşar, Bıçakçı (Kafkasyalı, 2010: 104), Karayı, Selçuk ve Baharlı (Javanshir, 2017: 37-38) boylarından oluşan Türk topluluğudur. Kirman Türkleri, Kirman eyaletinde yaşayan tüm Türk boylarını ifade eden daha çok bölgesel bir tanımlamadır.

t) Sungur Türkleri

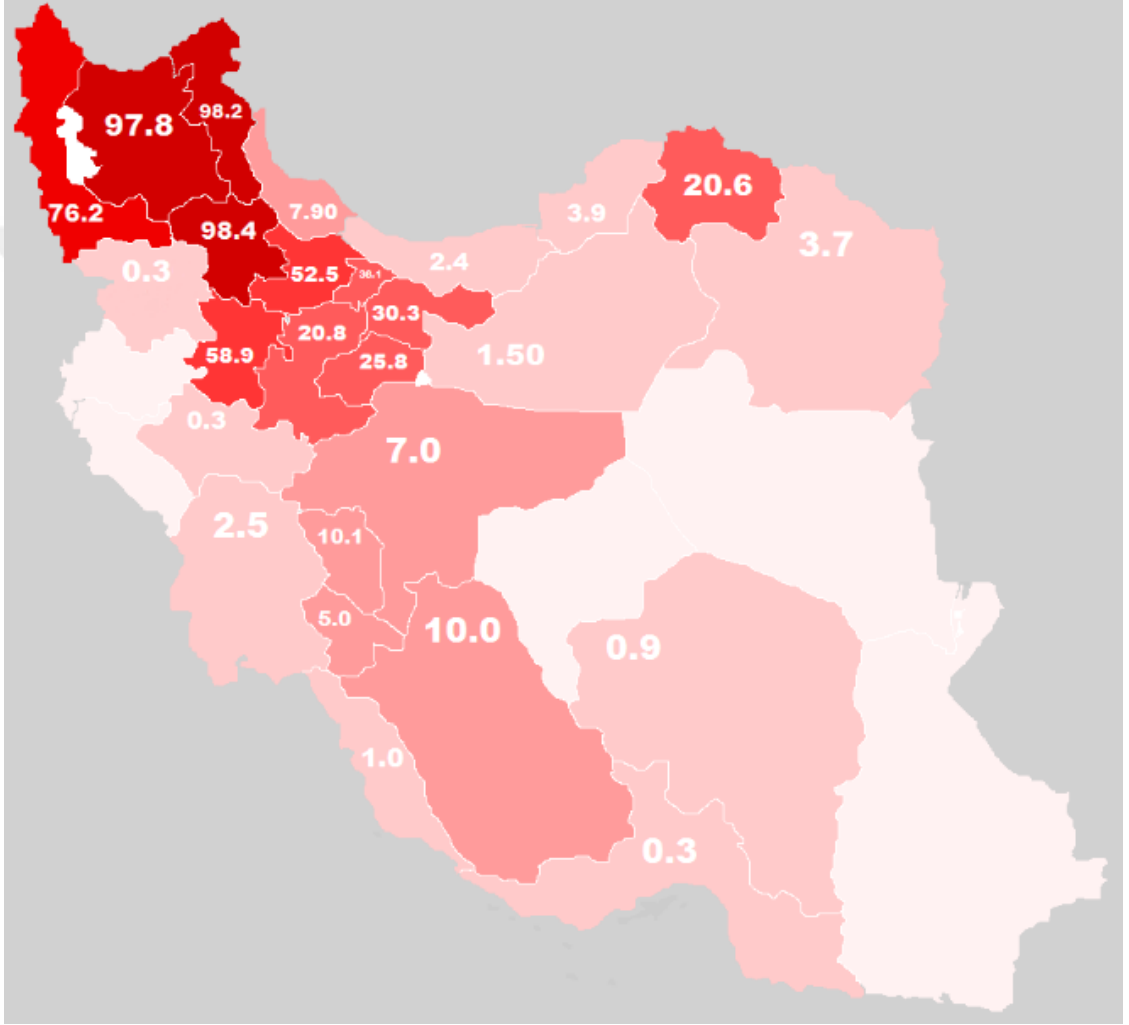
Sungur Türkleri, Kirmanşah eyaletinin kuzeydoğusundaki Sungur bölgesinde yaşayan Türk topluluğudur (Atıcı, 2015: 50). Sungur Türklerinin nüfusunun yaklaşık 50 bin (Kafkasyalı, 2010: 106) veya 32 bin (Atıcı, 2015: 53) olduğu tahmin edilmektedir. Sungur Türkleri ve konuştukları Türkçe üzerine ilk bilimsel çalışma Doerfer tarafından (Doerfer, 1977: 43-56) yapılmıştır. Sungur Türkleri ve Türkçesi ilerleyen dönemlerde farklı araştırmacılar tarafından (Heyet, 2002: 675-678; Bulut, 2005: 241-269; Atıcı, 2015: 51-54) ele alınmıştır. Sungur Türkleri üzerine yapılan son araştırmada, bu bölgedeki Türk varlığının giderek azaldığı (Atıcı, 2015: 52) ifade edilmiştir.

u) Şahayağı Türkleri

Şahayağı/Şahayagı Türkleri ile ilgili elimizdeki bilgiler bugün itibarıyla çok sınırlıdır. Şahayağı/Şahayagı Türkleri bugünkü adı Nekede/ Neğadey olan Suldüz'dan Mehabat'a giderken Saral adı verilen bölgede yaşamaktadırlar ve sayıları çok azdır. Şaha düşman oldukları için I. Abbas tarafından bu bölgeye sürgün edilip Şahayağı adını aldıkları ifade edilmektedir (Kafkasyalı, 2010: 110).

Yukarıda izah etmeye çalıştığımız toplulukların yanında, Kızılbaşlar, Rûtiler (Revati/Beruti), Gılzayî, Başgerdî, Lorlarla Kaynaşan (Gündüzlü, Çağatay (Cügetayi), Begdilli, Ağaçeri, Karabağî) Türk Toplulukları (Javanshir, 2017: 51) gibi pek çok alt gruptan bahsedilebilir.

Harita 1.8.3.1. İran Türklerinin eyalet nüfuslarındaki yüzdelik oranları¹⁷

¹⁷ Ülke Genel Kültürü Endekslerinin Araştırma ve İnceleme Projesi / Yönetici Kurum: İran Genel Kültür Konseyi; Proje Sorumlusu: Mensur Vaizi, Yürüten: Seçkin Pars Araştırmacıları Şirketi, Yayın: Tahran-Kitap-e Neşir Yay., 1391 Hicri Şemsi.
bk. <http://tebareh.org/?p=732> erişim tarihi: 20/12/2020

1.9. İran Türk Lehçelerinin Sınıflandırılması

İran’da konuşulan Türkçenin sınıflandırılmasına yönelik ilk değerlendirme Vambéry tarafından 1867’de yapılmıştır. Vambéry İran’da konuşulan Oğuzcayı “Kafkas ötesi dili=Asıl Azerbaycan Türkçesi” ve “Hemedan ve Fars eyaletinde göçebe halkın konuştuğu Türkçe” olmak üzere iki ana gruba ayırmıştır (Doerfer, 1987: 249).

Oğuz Türkçesindeki birincil uzun ünlüler ve sözcük başındaki /k/ sesinin durumuna göre yapılan bir başka sınıflandırmada ise İran’da konuşulan Türkçe; “İran, Irak, Doğu Anadolu diyalektleriyle birlikte Azerbaycan Türkçesi yazı dili (ğal-)” grubu içinde değerlendirilmiştir:

1. Harezmi-Oğuz diyalektleri (kāl-).
2. Stavropol ve Horasan Türkmencesi ile birlikte Türkmen yazı dili (ğāl-).
3. İran, Irak, Doğu Anadolu diyalektleriyle birlikte Azerbaycan Türkçesi yazı dili (ğal-).
4. Türkiye Türkçesi ve Gagavuz yazı dili (kal-) (Tekin-Ölmez, 1999: 145).

İran’da konuşulan Türkçe üzerine yapılan ilk detaylı sınıflandırma çalışması Doerfer’e aittir. Çalışmalarının alan araştırmalarına dayanması, Doerfer’i birçok konuda ön plana çıkarmaktadır. Halaç Türkçesinin tarihi bir lehçe olduğunun ispat edilmesiyle Doerfer Türkçenin tüm lehçelerini yedi grupta toplamıştır:

1. Çuvaş Türkçesi
2. Güneybatı Türkçesi veya Oğuzca (Türkiye Türkçesi vd.)
3. Kuzeybatı Türkçesi veya Kıpçakça (Kazan Tatarcası vd.)
4. Güneydoğu Türkçesi veya Uyğurca (Özbekçe vd.)
5. Kuzeydoğu veya Güney Sibirya Türkçesi (Tuvince vb.),
6. Yakut Türkçesi
7. Halaç Türkçesi

Bu tasnifte yer alan Güneybatı Türkçesini ise dört grupta incelemiştir:

1. Türkiye Türkçesi (Batı Oğuzca)
2. Azerbaycan Türkçesi (Batı Oğuzca)
3. Horasan Türkçesi (Doğu Oğuzca)

4. Türkmen Türkçesi (Doğu Oğuzca) (Doerfer, 1969: 4-5 ve 247). Araştırmacı bu sınıflandırmasına 5. bir grup olarak 1987’de Güney Oğuzcayı (Kazvin’in güneyinden başlayıp hemen hemen Hemedan’a kadar olan ağızlar) da dâhil etmiştir (Doerfer, 1987: 247).

Doerfer'in şahıs eklerini esas alarak yaptığı bir başka tasnif (Doerfer, 1987: 250) ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1.9.1. Doerfer'in Şahıs Eklerini Esas Alan Tasnifi

	Zamir Kökenli Şahıs Ekleri			
	Teklik		Çokluk	
	<i>I. Şahıs</i>	<i>II. Şahıs</i>	<i>I. Şahıs</i>	<i>II. Şahıs</i>
1. Türkiye Türkçesi	<i>-Im, -In</i> (<i>Batı Anadolu</i>)	<i>-sIn</i> [<i>-(s)In</i>]	<i>-Iz (-sIK,</i> <i>Orta Anadolu</i> <i>-IK)</i>	<i>-sInIz</i> [<i>-(s)InIz, -sIz</i>]
2a. Azerbaycan Türkçesi	<i>-Am</i>	<i>-sAn</i> (<i>-sAn</i>)	<i>-IK (UK)</i>	<i>-sInIz [-sInIz,</i> <i>-sIz, -sUz,</i> (<i>Galügāh¹⁸</i> <i>-sUyz)</i>]
2b. Zencan	<i>-Am</i>	<i>-(s)An</i>	<i>-IK</i>	<i>-(s)Iz</i>
3a. Sonkor (Sungur Türkçesi)	<i>-Am</i>	<i>-sA</i>	<i>-AK</i>	<i>-sIz</i>
3b. Kuzey Halacistan, Kâbil	<i>-Am</i>	<i>-An (-Ay)</i>	<i>-IK (UK)</i>	<i>-Iz</i>
4a. Kazvin-Hemedan	<i>-Am</i>	<i>-An (-Ay)</i>	<i>-AK</i>	<i>-Iz</i>
4b. Kaşkay vb.	<i>-Am</i>	<i>-An (-An,</i> <i>-Ay)</i>	<i>-AK</i>	<i>-AnIz (-AnIz,</i> <i>-AyIz, -Ayz)</i>
5a. Batı ve Güney Horasan Türkçesi	<i>-Am</i>	<i>-Ay (-An,</i> <i>-An)</i>	<i>-AK (-Ay)</i>	<i>-Ays (-AnIs)</i>
5b. Güneydoğu Horasan Türkçesi	<i>-Am</i>	<i>-Ay (-An)</i>	<i>-IK</i>	<i>-Is (-IyIs)</i>
5c. Kuzey Horasan Türkçesi = Özbekçe	<i>-mAn</i>	<i>-sAn</i>	<i>-mIs (-mIz)</i>	<i>-sIs (-sIz)</i>
5d. Doğu Horasan Türkçesi= Karşî Özbekçesi	<i>-mAn</i>	<i>-sAn</i>	<i>-bIs</i>	<i>-sIs</i>
6. Türkmence	<i>-In</i>	<i>-(s)In</i>	<i>-Is [-s)IK]</i>	<i>-(s)InIz</i>

¹⁸ bk. İran'ın Mazenderan eyaletine bağlı bir yer, Gelugah.

Doerfer 1992’de yaptığı tasnifte Oğuzcayı beş gruba ayırmıştır:

1. Batı Oğuzca (Türkiye Türkçesi)
2. Merkezî Oğuzca (Azerbaycan Türkçesi)
3. Güney Oğuzca (Kaşkayca ve bu dile yakın ağızlar)
4. Kuzey Oğuzca (Türkmence)
5. Doğu Oğuzca (Horasan Türkçesi) (Doerfer 1992: 264).

Doerfer ve Hesche tarafından Oğuzcanın politik ve dilbilimsel olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmış ve 1993’te mevcut tasnif güncellemiştir:

1. Batı Rumeli Türkçesi
2. Doğu Rumeli Türkçesi
3. Batı Anadolu Türkçesi
4. Orta Anadolu Türkçesi
5. Doğu Anadolu Türkçesi
6. Azerbaycan Türkçesi (ünlüden sonra belirtme eki -yI),
7. Azerbaycan Türkçesi (ünlüden sonra belirtme eki -nI),
8. Sonkori (Sungur Türkçesi)
9. Güney Oğuzca
10. Güney Horasan Türkçesi
11. Kuzeybatı Horasan Türkçesi
12. Kuzeydoğu Horasan Türkçesi
13. Özbek Oğuzcası
14. Türkmence=Doğu ve Kuzey
15. Türkmence=Diğer Ağızlar (Doerfer-Hesche, 1993: 20).

A. Bican Ercilasun ise Batı Türkçesini Doğu Oğuz ve Batı Oğuz olmak üzere iki ana gruba ayırmaktadır. Bu tasnifte Doğu Anadolu, Irak, İran ve Azerbaycan ağızları Doğu Oğuz grubu içerisinde yer alır. Ercilasun ayrıca Güney Azerbaycan’daki bazı ağızların bir bütünlük oluşturduğu ve Doğu Oğuz grubunun güney kanadını oluşturduğu görüşündedir (Ercilasun, 1993: 116-117).

Azerbaycan Türkçesini esas alan bir başka tasnif denemesinde ise Azerbaycan Türkçesi, Güney Azerbaycan Türkçesi ve Kuzey Azerbaycan Türkçesi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kuzey Azerbaycan Türk diyalekti günümüz Azerbaycan

Cumhuriyeti’nde kullanılırken; Güney Azerbaycan Türk diyelektinin ise İran coğrafyasında kullanıldığı belirtilmiştir. Bu tasnife göre Güney Azerbaycan diyalekt öbeği şu şekildedir:

1. Kuzeybatı ağızları: Tebriz, Urmiye
2. Kaşkay
3. Aynallu
4. Sungur
5. Kum
6. Kâbil Afşar ağzı
7. Kuzey Irak ağzı (Alışık, 2002: 370-371)

2004 yılında yapılan çalışmada ise Güney Azerbaycan ağızları 9 grupta toplanmıştır:

1. Merkezde: Tebriz, Marağa, Türkmençay
2. Kuzeyde: Merend, Eher
3. Kuzeybatıda: Hoy, Makı
4. Kuzeydoğuda: Ekrahad, Becerevan
5. Doğuda: Erdebil, Halhal
6. Güneyde: Sayinkala, Sakız
7. Güneybatıda: Soğukbulak, Serdeşt
8. Güneydoğuda: Zencan
9. Batıda: Urmiye, Salmas (Memmedov, 2004: 104-111)

İran Türk lehçeleri üzerine henüz bir ağız atlası oluşturulmamıştır. Bu nedenle yapılan tasniflerin genellikle coğrafi düzeyde olduğu ve bu konuda en çok Doerfer’in deneme yaptığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tasniflerin alan araştırmalarından elde edilecek olan yeni ve güncel dil malzemeleriyle tekrar gözden geçirilmesi ve eksik kısımların tamamlanması gerekmektedir.

1.10. İran Türk Lehçeleri Üzerine Yapılan Başlıca Çalışmalar

İran Türklüğü üzerine yapılan çalışmalar üç ana eksendedir: Gerhard Doerfer ve ekibi tarafından yapılanlar başta olmak üzere, Avrupa’da yapılan çalışmalar; Türkiye’de yapılan çalışmalar ve İran’da yapılan çalışmalar. Doerfer ve ekibinin 1968-1973 yılları arasında İran’da alan araştırmasına bağlı olarak yaptığı çalışmalar, Halaç Türkçesinin Türkolojiye kazandırılması açısından çok değerlidir. Doerfer, kendisinden önce Minorski ve Menges’in Halaç Türkçesinden haberdar olduklarını ancak özellikle Menges’in Halaç Türkçesini kenarda kalmış bir Azerbaycan şivesi olarak gösterdiğini (Doerfer, 1969: 4) dile getirmiştir. Halaç Türkçesinin tarihî bir Türk lehçesi olduğunun ispat edilmesi, araştırmacıların bölgeye olan ilgisini artırmıştır. Bu çalışmalara ek olarak, Doerfer’in Horasan Türkçesiyle ilgili pek çok çalışma yaptığını da ifade etmek gerekir.

W. Hesche, S. Fázsy gibi yabancı araştırmacıların yanı sıra S. Tezcan, M. F. Bozkurt gibi yerli araştırmacıların da İran Türklüğü üzerine çalışmaları bulunmaktadır. 2002 yılında L. Johanson, F. Kırıl ve C. Bulut’un çalışmaları ise (Gökdağ-Doğan, 2016: 24) daha çok alan araştırmalarına dayanması bakımından önemlidir.

Çalışmamızın odak noktası olan Güney Azerbaycan ve Güney Azerbaycan Türkçesi ile ilgili olan ilk bilimsel çalışma Karl Foy’a aittir. Araştırmacı tarafından Tebriz ağızı iki makalede incelenmiş ve Urmiye ağızıyla ilgili bilgiler verilmiştir (Foy, 1903-1904: 126-193, 197-265).

Güney Azerbaycan Türkçesinin dil özellikleriyle ilgili bilgilerin yer aldığı bir diğer çalışma Szapszal tarafından yapılmıştır (Szapszal, 1935). Kowalski, Aynallu ağızıyla (Kowalski, 1937) ilgili ilk bilgileri vermektedir. 1939 yılında Tebriz ağızına ilişkin metinler H. Ritter tarafından Almanca tercümeleriyle yayımlanmıştır (Gökdağ, 2006: 38).

1959 yılında ise Ahmet Caferoğlu ve Gerhard Doerfer’in birlikte hazırladığı ve Kuzey Azerbaycan ile Güney Azerbaycan ağızlarının ses ve şekil yönünden karşılaştırıldığı bir yazı yayımlanmıştır (Caferoglu-Doerfer, 1959: 280-307). F. B. Householder ve M. Lotfi’nin birlikte hazırladıkları çalışmada, Tebriz ağızına ait malzemeler kullanılmıştır (Householder-Lotfi, 1965).

1970 yılında yayımlanan Kirmanşah eyaletine bağlı Sungur ile ilgili bilgiler veren yazı ise Minorski'ye aittir (Minorski, 1970). Yine 1971 yılında Manutschehr Amirpur-Ahrandjani tarafından Salmas yöresi ve ağızlarıyla ilgili bir çalışma yapılmıştır (Gökdağ, 2006: 39).

1971 yılında Güney Azerbaycan Türkçesiyle ilgili Türkiye'deki ilk çalışma, Muharrem Ergin tarafından yapılmıştır. Ergin'in "Azeri Türkçesi" adını verdiği bu eser, Şehriyar'ın "Heyder Babaya Selam" adlı eseri esas alınarak hazırlanmıştır (Ergin, 1971). İran Türkleri üzerine Türkiye'deki ilk ağız araştırması Serap Ağzı adlı çalışmadır ve M. Gece tarafından 1985'te yapılmıştır.

İran sahası Türklük bilimi ile ilgili 2012 yılında Behrouz Bicbabaei tarafından bir bibliyografya denemesi yapılmıştır (Bicbabaei, 2012: 119-143). Bu bibliyografya çalışmasında İran üzerine yapılan yerli ve yabancı tespit edilebilen tüm çalışmalar sıralanmıştır. 2012'ye kadar yapılan çalışmalar için bu makaleye bakılabilir. 2012 yılından itibaren folklor, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi vb. alanlarında ya da mevcut yazılı metinlerden hareketle birçok çalışma yapılmıştır.¹⁹ Bu kısımdan sonra 2012 yılından sonra Türkiye'de yapılan ve özellikle alan araştırmasına dayalı olan çalışmalara kısaca değineceğiz.

Bilgehan Atsız Gökdağ, İran Türkleri ve İran'da konuşulan Türkçe üzerine pek çok araştırma yaparak alana katkıda bulunan bir isimdir. Salmas Ağzı (2006), İran Türkleri (Gökdağ, 2011, 2013), Hamse Türkleri ve Ağzı (Gökdağ, 2011), İran'da Türkler ve Türkçe (Doğan-Gökdağ, 2016) adlı eserler, çalışmalarından bazılarıdır.

Sonel Bosnalı'nın İran Azerbaycan Türkçesi (2007) adlı çalışmasının yanı sıra Halaç Türkçesi (2012, 2016 vd.) üzerine yaptığı çalışmalar bulunmaktadır.

Behrouz Bicbabaei tarafından 2012'de Doğu Azerbaycan eyaletine bağlı Malekan bölgesinden elde edilen dil malzemesiyle bir doktora çalışması yapılmıştır. "Malekan (Melek Kendi) İli Ağzı" adlı çalışmada Uluslararası Fonetik Alfabe (IPA) kullanılmıştır ve henüz yayımlanmamıştır (Bicbabaei, 2012).

Talip Doğan'ın Urmiye, Tikantepe gibi bölge ağızlarını incelediği, genel anlamda da Horasan Türkçesi ve Güney Azerbaycan Türkçesi üzerine çalışmaları (Doğan, 2010, 2012, 2017a, 2017b, 2018, 2019a, 2019b ve 2020 vd.) bulunmaktadır.

Abdulkadir Atıcı tarafından 2013'te Kirmanşah eyaletine bağlı Sungur bölgesinden elde edilen dil malzemesiyle bir doktora çalışması yapılmıştır. Bu çalışma

¹⁹ bk. Gün, 2016; Başar, 2019; Çetinkaya, 2019; Gözcü, 2019 vd.

Sungur Türkçesi ile ilgili bugüne kadar yapılan en kapsamlı ve güncel çalışma olması bakımından önem arz etmektedir. Çalışma 2015 yılında Sungur Türkçesi (Ses ve Şekil Bilgisi) adıyla yayımlanmıştır (Atıcı, 2015). Araştırmacının Hemedan’a bağlı Bahar ilinin Lalecin adı verilen bölgesinden elde ettiği dil malzemesiyle hazırladığı “Lalecin Türkçesi” adıyla 2018 yılında yayımlanan eserin yanı sıra çeşitli makaleleri bulunmaktadır (Atıcı, 2015, 2017, 2018a, 2018b, 2018c vd.).

“İran- Zencan Bölgesi, Kaydar ve Yöresi Ağızları” adlı doktora çalışması, Mehdi Rezaei tarafından hazırlanmıştır. Henüz yayımlanmamış olan bu çalışmada kapsamlı bir sözlük bulunmaktadır. Ayrıca Zencan’da konuşulan Şahseven Türkçesinden bahsetmesi açısından da kıymetlidir (Rezaei, 2015).

Yine 2015 yılında Zeynep Yıldırım tarafından Uluslararası Fonetik Alfabe (IPA) kullanılarak “İran sahası Göklen ve Nohur Türkmen ağızları” adlı bir doktora tezi hazırlanmıştır.

2017 yılında TDK tarafından yayımlanan “Kaşkay Türklerinin Dili” adlı çalışma, Dilek Erenoğlu Ataizi’ye aittir. Çalışma 2007-2010 yıllarında yapılan alan araştırmalarından hareketle oluşturulmuştur.

Yukarıda özet niteliğinde kısaca sunmaya çalıştığımız İran Türk lehçeleri üzerine yapılan çalışmalar, elbette bunlarla sınırlı değildir. 20. yüzyılda Batılı Türkologların İran’a yönelmesi ve 20. yüzyılın son çeyreğinde Türkiye’deki araştırmacıların bu sahaya girmesi dikkate değer bir gelişmedir. Bu bağlamda şimdiye kadar İran’daki Türkçeyle ilgili ortaya konan çalışmalarda belirli bir ivme yakalandığı da söylenebilir. Fakat İran’ın coğrafi genişliği ve bu coğrafyadaki Türk varlığı düşünüldüğünde İran’da Türkçe konuşulan pek çok bölge üzerine henüz yeteri kadar araştırılma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle İran Türklerinin ve İran’daki Türkçenin daha iyi anlaşılması için bu alanda daha çok çalışma yapılması gerekmektedir. İran Türklüğü ve İran’daki Türkçe üzerine yapılacak olan bu çalışmaların Türkoloji için bir ihtiyaçtan ziyade bir zorunluluk olduğu kanaatindeyiz.

1.11. Şahseven Türkleri²⁰

Şahseven Türkleri, İran'ın birçok bölgesinde izlerine rastlanılan bir Türk oymaklar birliğidir. Şahseven Türklerinin yayılma alanları İran'ın Doğu Azerbaycan, Erdebil, Zencan, Merkezi, Elburz, Hemedan, Kazvin, Kum, Tahran ve Fars eyaletleridir. Şahsevenlerin eski adlandırmaya dayalı tarihî sınır bölgeleri ise Karadağ, Mugan (Deşt-i Mugan), Hamse ve Harakan'dır. Şahseven Türklerinin İran içerisinde iki ana kolu bulunmaktadır: Mugan Şahsevenleri, Bağdat Şahsevenleri.

1.11.1. Şahseven Türklerinin Tarihî Arka Planı

Şahseven adının “*şahu sevenler, şahın dostları*” anlamlarına geldiği açıktır. Şahseven Türkleriyle ilgili belki de en tartışmasız konu budur. İran Türklerinin iç içe geçmiş çok katmanlı yapısı içerisinde kendisine özgü bir yer oluşturan Şahseven Türklerinin tarihçesini Türklerin İran'a gelişiyle başlatmak mümkündür.

İran Türkleri için Gazneliler (963-1186) öncesi dönem nispeten tartışmalıdır. Fakat Gazneliler döneminden itibaren Pehlevilere kadar Türklerin İran'da hüküm sürdüğü mutlak bir bilgidir. Biz burada Şahseven Türklerinin tarihçesini bugünkü yerleşim sahalarından ve boy adlarından hareketle ele almaya çalışacağız. Günümüz Şahsevenlerinden ve tarihî kayıtlardan hareketle ilk olarak belirtmeliyiz ki Şahseven Türklerinin kökeni Oğuzlara dayanmaktadır. XII. yüzyılda yukarıda anılan bölgelerde Oğuz boylarının yaşadıkları biliniyor olsa da hangi Şahseven boyunun bu bölgede olduğuna ilişkin herhangi bir izi sürememekteyiz. Hatta Moğollar tarafından Mugan'daki Oğuzların Anadolu'ya gönderildiği ve Celâyirliler (1340-1431) dönemine dek bu bölgede adlarının geçmediği dile getirilmiştir (Sümer, 1972: 129-132). Bu nedenle Akkoyunlular (1340-1514) ve Karakoyunlular (1351-1469) dönemleri de dâhil olmak üzere Safevîlerin kuruluşuna kadar Şahsevenleri İran'daki Oğuz Türkleri başlığı altında ele almak doğru bir yaklaşım olacaktır. Bugünkü Şahsevenlerin eski ataları olan ve Akkoyunluları oluşturan 39 oymak içindeki Afşar, Dulkadir, Hacılı, İnallu, Koca Hacılı, Şamlu, Yurtçı vd. grupların varlığı bilinse de bunların Erdebil ve çevresindeki sayılarına ilişkin bir tahmin yürütmek kolay değildir. O halde Şahseven Türklerinin Oğuz oldukları kesin olarak bilinen Tekeli, Ustacalu, Beydilli vd. boyları

²⁰ Bu başlıkta ve çalışmanın genelinde Şahseven Türklerinin etno-sosyal yapısına ilişkin kavramlar iç adlandıma ile él-tayfa-tîre-göbek-oba-aile(alaçık/küme) değil mümkün olduğunca dış adlandırma ile il-oymak-boy-göbek-oba-ocak şeklinde verilecektir, bk. *Şahseven Türklerinde etno-sosyal yapı*.

için kökenleri resmî ve geleneksel belgelere dayanmıyor (Tapper, 2004: 74-75) demek doğru olmayacaktır. Şahseven Türk oymaklarının bugünkü yerleşim alanlarına ve buraya ne zaman konumlandırıldıklarına ait ilk önemli bilgiler Safevî Devleti'nin kuruluş döneminde karşımıza çıkmaktadır.²¹

Safeviyye, Şah İsmail ve Kızılbaşlık

Şah İsmail'in şeyhlikten şahlığa uzanan serüveni, Şahseven Türklerinin tarihi açısından son derece önemlidir. Safevî Devleti'nin dini meselelere bakışını belirleyen tarikat, Safeviyye'dir. Şah İsmail'in atalarından Safiyüddin Erdebilî'nin adıyla anılan bu tarikat, daha XIII. yüzyılda özellikle Suriye, Azerbaycan, İran ve Anadolu sahalarında yaşayan konargöçer Türkler arasında yayılmıştır. Şeyh Cüneyd ve Şeyh Haydar dönemlerinde tarikat müritlerinin sayıca arttığı ve Anadolu'dan Erdebil'e göç hareketlerinin hızlandığı da bilinmektedir (Gündüz, 2017: 20-38).

Şeyh Haydar'ın müritlerini diğer tarikat mensuplarından ayırmak ve gücünün ne olduğunu göstermek için 12 dilimli kırmızı renkli ve beyaz destarlı başlık giydirmesinden sonra Safeviyye tarikatının müritlerine "Kızılbaş" denilmeye başlanmıştır (Gündüz, 2018: 107). "Haydari külâhı" adıyla bilinen bu kızıl başlık, önce Safeviyye'ye mensup dervişleri karşılarken daha sonra Safevî askerlerini ve en sonunda da tüm İran'ı simgeleyen bir ad durumuna gelmiştir. Bugünkü Şahseven Türklerinin içerisinde de birebir aynı adla boy olarak yer alan ve Şahsevenlerin en eski ataları sayabileceğimiz Rumlu, Ustacalu, Tekelü, Ecirli, İnallı vd. Kızılbaş oymakları, Şeyh İsmail'in şah olmasında ve Safevî Devleti'nin kuruluşunda önemli bir rol oynamışlardır.

Şahseven Adının Ortaya Çıkışı ve Safevîler Döneminde (1501-1736) Şahseven Türkleri

Köklerini resmî olarak Safevî devrinde tespit edebildiğimiz Şahseven Türklerinin Şah I. Abbas (1587-1629) döneminden itibaren bu adla anılmaya başladıkları yaygın bir kanaattir. Şahseven adının ortaya çıkışı ile ilgili bu zamana kadar üç rivayetin öne çıktığı söylenebilir.

Şah I. Abbas, Kızılbaş oymaklarının devlet içerisindeki gücünü kırmak istiyordu. Bu nedenle Kızılbaş oymak beylerinden bazılarını öldürttü. Diğer Kızılbaş

²¹ Rumlu adlı Şahseven Türk boyunun Timur devrinde İran'a getirildiğine yönelik kaynaklar tarafından doğrulanmayan zayıf bir iddia da bulunmaktadır, bk. Gündüz, 2017: 23

oymaklarının gösterecekleri muhtemel tepkilerin önüne geçmek için de tüm ülkeye “Şahı seven gelsin” veya “Şahın mübarek başını sevenler şah etrafında toplansınlar” şeklinde haber saldı. Şahın güvenilir olarak kabul ettiği Kızılbaş oymaklarından ve ülkede yaşayan diğer Türk boylarından oluşan bir oymaklar birliği kurdu. Şah I. Abbas’a bağlı olan gönüllü gruplardan oluşan bu birliğe Şahseven adı verildi (Malcolm, 1829: I: 369; Dölili, 1979: 1-144). Hatta Şah I. Abbas’ın çağrısına uyan toplulukların sayıca yüz bin kişiye ulaştığı da rivayet edilmiştir (Mirzezade, 2017: 55). Bu rivayeti Alem-ârâ-yı Abbâsî’deki bilgilere göre genişleten Tufan Gündüz, Şahseven birliğinin kurulmasında Kızılbaş Oğuz oymaklarının yanı sıra, Gürcü, Çerkez, Ermeni ve diğer Kafkas halklarından küçük yaşta İran’a gelenler ile savaşlarda esir düşüp sonradan Müslüman olanların da etkili olduğunu aktarır. Kurulan bu birliğin idaresinin de Şah I. Abbas tarafından yine bir dönme olan Allahverdi Han’a bırakıldığı Şahseven birliğine dâhil edilmeyen Kızılbaşların bir kısmının Horasan ve Afganistan’a sürüldüğü hatta Tekelü oymağının gücünün bütünüyle silindiği de aktarılan bilgiler arasındadır. Gündüz’e göre bu tarihten sonra da Kızılbaşlar doğrudan veya dolaylı olarak (Şahseven adıyla) devlet içindeki varlıklarını ve etkinliklerini sürdürdüler ve Şahsevenlik bir yönüyle Kızılbaşlığın yeni adıdır (Gündüz, 2018: 89). Rus Vladimir Minorski’ye göre Şah I. Abbas döneminde Şahseven adıyla böyle tek ve düzenli bir birlik kurulmamıştır (Minorski, 1934a: 267-268).

İkinci rivayet ise Minorski tarafından ortaya atılmıştır. Minorski’nin XIX. yüzyılın sonlarına doğru Şahseven Türkleriyle görüşen bazı Rus seyyah ve araştırmacılarından naklettiği bilgilere göre, Şahsevenler kendilerinin Yünsür Paşa liderliğinde Anadolu’dan geldikleri konusunda hemfikirdirler. Bu kişiler Şahseven oymaklarının (aşiretlerinin) Yünsür Paşa’nın soyundan gelen ve ilbeyi olarak tayin edilmiş hanlar tarafından yönetildiklerini, “beyzâde” ve “hâmpâ” (râyet / raiyyet) diye ikiye ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Dahası, Mugan ve Erdebil otlaklarının, oymak liderlerine şahlar tarafından bağışlandığını da ifade etmişlerdir. Muhtemelen oymakbaşlarının beyanlarından kaynaklanan bu rivayetler, onların gerek halkın gerekse otlakların kontrolündeki otoritelerini meşrulaştırma gayretinin bir ürünüdür (Tapper, 2009: 38: 295).

Şahseven Türkleri üzerine bu zamana kadar en hacimli araştırmayı yapan Richard Tapper’a göre, XX. yüzyılda sıradan oymaklar arasında ve onlarla ilgili yazılarda anlatılan Şahsevenler’in kökenleri hususundaki üçüncü rivayet, bunların eşit

statüde ve her biri kendi bağımsız liderlerine sahip otuz iki boya (cemaat / tayfa) bölündükleri şeklindedir. Burada beyzâde ve ilbeylerinden söz edilmez. Ancak bunun da kaynağında belirsizlik vardır. Yine de otuz iki grup olarak sayılan XVI-XVII. yüzyıl Kızılbaş oymakları arasında Şahseven kökenlilerin bulunduğu söylenebilir (Tapper, 2004:73; 2009: 38: 296). Tapper, tarihî kayıtların Malcolm'un anlattıklarına delil olacak düzeyde olmadığını hatta yanlış yorumlandığını ifade eder. Bu bilginin bazı tarihçiler tarafından benimsenip yaygın hale geldiğini ekler ve Şahseven adının oluşumu ve gelişimine dair şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Günümüzde Mugan'da yaşayan Şahseven oymaklarının (aşiretlerinin) kökenine ilişkin mevcut kuramlara göre oymakların (aşiretlerin) ataları Safevî döneminde buralarda yaşamışlardır. Ancak bölgenin yerli halkı olup olmadıkları veya eğer buralara göçle gelmişlerse, bunun ne zaman gerçekleştiği konusunda farklı şeyler anlatılmaktadır. Bugünkü Şahseven Türk boylarının adlarını taşıyan bazı gruplar, XVI. yüzyılda Mugan bölgesinde yaşamışlardır. Şahseven Türk boylarının adlarını taşıyan bazı gruplar ise XVII. yüzyılın ikinci yarısında bu bölgelerde kayıtlara geçmişlerdir. Fakat kanıtlara göre Nadir Şah dönemine kadar böyle bir oymak birliği kurulmamıştır (Tapper, 2004: 75).

Şahseven Türklerinin gerek sözlü tarihlerine gerekse yazılı tarihlerine bakıldığında Mugan Şahsevenlerine ait ilk izlere Safevîler döneminde rastlanmaktadır. Şahseven Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları Mugan bölgesi, özellikle Anadolu'dan gelen göçlerle sürekli beslenmiştir. Göçlerle gelen bu Türk toplulukları, ilk dönemler doğrudan büyük oymak adlarıyla anılmışlar; sonraları ise oymak veya boy beylerinin adlarıyla anılmaya başlamışlardır. Şahsevenlerin büyük oymak adlarının yerine bey adlarıyla anılmaya başlamalarında oymakların tamamının Şahseven birliğine katılmadığı ve yalnızca adı geçen beylere tabi olan grupların Şahseven birliğinde yer aldığı düşünülebilir. Şah I. Abbas'ın askerî birlikleri yeniden tanımlayıp konumlandırmasıyla da bugünkü Şahseven kavramının ilk olarak bu dönemde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Afşarlar (1736-1795) ve Kaçarlar (1796-1925) Döneminde Şahseven Türkleri

1723 yılında Afşar Türklerinin başına geçen ve diğer Türk oymaklarıyla kurduğu güçlü ilişkiler sayesinde Safevî Devleti içerisinde 1726'da başkomutanlığa kadar yükselen Nadir Bey, II. Tahmasb'ın Osmanlılarla anlaşmasına karşı çıkar ve tahtı ele geçirmek için mücadeleye başlar. II. Tahmasb'ı Meşhed'e gönderir ve

devletin ileri gelenleriyle durumun ciddiyetini istişare eder. İran halkının Safevî hanedanına hâlâ saygı ve sadakat beslediğini ve kendisinin de hanedan soyundan gelmediğini hesaba katarak 1732’de Tahmasb’ın beş aylık oğlu III. Abbas’ı şah ilan ettirir ve kendisi de “şah vekili” unvanıyla iktidarı fiilen ele alır. Nadir Bey’in Irak ve Kafkasya’da elde ettiği askerî başarıları ve Osmanlılara karşı tutumu, onun İran tahtına geçmesi için gereken zemini oluşturmuştur.

Nadir Bey, devletin mevcut durumunu ve geleceğini istişare etmek üzere 1736’da Mugan’da bir kurultay düzenlemeye karar verir. Ülkedeki valilerin, ulemanın ve oymak beylerinin on beş günde Mugan’da toplanmalarını emreder. 1736’da Mugan’da kurultay toplanır ve burada Nadir Bey’e şah olması önerilir. Nadir Bey’in bu öneriyi kabul etmesiyle, İran’da Safevî hanedanının hâkimiyeti sona ermiş ve bu tarihten itibaren Afşar hanedanlığı dönemi resmen başlamıştır.

Safevîleri 1720’de yenen Afganların İsfahan’a hâkim olmaları, Osmanlı ve Rus güçlerinin Kuzeybatı İran’a yönelmeleri gibi nedenlerden ötürü Mugan ve Erdebil bu üç gücün çatıştığı bir bölge haline geldi. Bu yıllara ait kayıtlarda ilk defa Mugan ve Erdebil bölgesindeki Şahseven ve diğer aşiret gruplarının faaliyetleri kayıt altındadır. Şahseven Türkleri kayıtlarda özellikle 1726 ve 1728 yılındaki savaşlarda Osmanlı hücumlarına karşı direnmek ve Erdebil’i savunmak için mücadele veren sadık sınır güçleri olarak tasvir edilir. Osmanlı orduları 1728 sonbaharında Meşkin’de Şakakiler’i bozguna uğrattı, diğer oymakları (aşiretleri) da Mugan’da sıkıştırdı. İnallı ve Afşar boyları Osmanlılara boyun eğerken Şahsevenler ve Muganlılar bölgenin il hanı olan Ali Kulı Han Şahseven liderliğinde Ruslar’a sığınmak için Kur nehrinden Salyan’a doğru hareket ettiler. 1728’de Ali Kulı Han liderliğinde Mugan’dan ayrılmak zorunda kalan Şahsevenler, Nâdir Şah’ın 1732 yılında bölgenin kontrolünü ele geçirmesiyle İran’a geri döndüler.

Şahsevenlerin bölgede etkinliğini arttırmak isteyen büyük güçlerin arasında kalmalarına şu olay örnek olarak gösterilebilir. 1723’te Rusya ile İran arasında imzalanan Petersburg Anlaşması ve 1724’te Rusya ile Osmanlı arasında imzalanan İstanbul Anlaşması’nda Azerbaycan toprakları bölüştürüldüğünde Şahsevenler Rusya’ya tabi olmayı kabul ettiler (1728-1732). Bu arada Şahsevenlerin savaş yeteneklerinden yararlanmak ve Safevî devletini tekrardan güçlendirmek isteyen İsmail Mirza, Mugan’a gitmiştir. Şahsevenler, İsmail Mirza’yı öldürüp başını Ruslara

göndermişlerdir. Aynı Şahsevenler, Nadir Şah'ın yanında çarpışarak onun bu bölgeyi Ruslardan almasına büyük katkıda bulunmuşlardır (Velili, 1993: 48).

Nadir Şah, bölgenin çeşitli siyasi ve askeri mücadeleler yüzünden karışık olduğu dönemde (1726-1732) Osmanlılara boyun eğen İnallı ve Afşar oymaklarını şimdiki yerleri olan Tahran ve Zencan arasına yerleştirmiştir. Böylece hem onların bir arada durarak güç odağı haline gelmelerini engellemiş hem de bir nevi cezalandırmıştı. H. E. Delili ise Şahsevenlerin XIX. yüzyıla kadar hiçbir şekilde bölünmediğini savunmaktadır (Delili, 1979: 1-144).

Nadir Şah bölgede hâkimiyetini kurduktan sonra Şahseven gruplarını Horasan ve Türkistan seferlerine kumandan olarak katılan Bedir Han liderliğinde birleşik ve merkezî bir birlik olarak yeniden bir araya getirdi. Ali Kulı Han'ın oğlu olan Bedir Han'ın aynı zamanda Urmiye Afşarlarından olduğu bilinmektedir. Kocabeyli, İsalı / İsabeyli, Balabeyli, Mest-Alibeyli / Mesdalbeyli, Ali Babalı, Polatlı ve Demircili gibi eski beyzâde aşiretleri Saruhanbeyli Afşarı ile akrabalık izleri taşırsa da bugün bey adıyla anılan birçok boyun Şamlu oymağından türediği düşünülmektedir.

Nadir Şah'ın Erdebil ve Mugan Şahseven Türklerini yeniden düzenleyip başlarında Afşar Sarıhanbeyli Bedir Han'ı ilhan olarak tayin etmesi, Şahseven tarihinin üçüncü önemli gelişmesi olarak kabul edilebilir. Hatta Nadir Şah'ın kurduğu bu birlik İran hanedanlığının Afşarlardan Kaçarlara geçişine dek, yani XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür denilebilir.

İran'daki büyük Türk oymaklarından olan Afşarlar ve Kaçarlar arasındaki hanedanlık mücadelesi esnasında Erdebil ve Mugan'daki Şahseven beyleri, merkezi otoritenin zayıflığını da fırsat bilerek XVIII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde bölgede bir dizi siyasi ve askerî hareketliliğin içinde yer aldılar. 1757'de Talışlı Kara Han, Mugan ve çevresini kendi hâkimiyeti altına aldı. 1757'de Kaçarlı Muhammed Hasan Han ile başlayan bölgedeki merkezi otoriteyi sağlama çabası, birkaç yıl sonra Zendli Kerim Han'ın tüm Azerbaycan'ı kontrol etmesine kadar sürdü.

Zendli Kerim Han, bölgedeki Şahsevenlerin etkisini kırmak için Nadir Şah'ın uyguladığı Şahseven topluluklarını ülkenin çeşitli yerlerine sürgün etme politikasını izlemedi. Nazar Ali Han'ı Erdebil valisi olarak tayin etmek suretiyle Şahsevenleri 1763'te yeniden bir araya getirdi. Hatta Tapper'a göre Şahseven Türk birliğinin kurucusu Şah I. Abbas ve Nadir Şah değil; Zendli Kerim Han olarak düşünülebilir (Tapper, 2004: 231). Nazar Ali Han öldükten sonra Erdebil bölgesi oğlu Nasır Ali

Han'a kaldı. O da öldükten sonra (1808) Erdebil bölgesi yedi parçaya bölündü ve bölgede otorite boşluğu meydana geldi. Bu dönemde Mugan Şahsevenlerinin Şükür Ali Han tarafından idare edildiği de kaynaklarda yer alan bilgiler arasındadır (Mirzezade, 2017: 58).

1779'da Kerim Han'ın ölmesiyle merkezi yönetimin Erdebil ve çevresindeki etkisi bir nevi hanların inisiyatifine kalmıştır. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Saruhanbeyli ailesi, Şahseven birliğini Meşkin ve Erdebil bölgeleriyle özdeşleşecek biçimde ikiye ayırdı. Şahseven hanları bu dönemde, yarı bağımsız komşuları Karadağ, Karabağ, Kuba, Serâb ve Gılân hanlıkları; Afşar, Afgan, Zend ve Kaçar aşiretleri; son olarak da Rus güçleri ve temsilcilerinin içinde bulunduğu, rekabet ve ittifak politikalarının aktif olduğu bir zeminde varlık mücadelesi vermişlerdir. XVIII. yüzyılın sonunda Kaçarların ünlü komutanı Ağa Muhammed Han, Şahsevenlerin bir kısmını yanına alarak kendisine karşı gelen bölgedeki hanlıklarla mücadele etmiştir.

XIX. yüzyılın başları Mugan, Meşkin ve çevresinde hanlıkların hüküm sürdüğü bir dönemdir. 1808'den sonraki süreçte Şahseven birliğini yöneten hanlar, kent merkezlerinde bulunduklarından göçebe hayattan bir nevi uzaklaşmışlar ve göçebe Şahsevenler üzerindeki denetimlerini yitirmişlerdir. Yine bu yüzyılın başlarında İran'ın kuzeyindeki hanlar arasındaki mücadelelerde göçebe Şahsevenlerden istifade edilmeye çalışılmış ve Şahsevenler hanların politikalarına alet edilmişlerdir. 1828 yılına kadar bölgede süren bu denetimsizlik, 1828'de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile bölge kontrolünün tamamen yitirilmesi şeklinde sonuçlanmıştır.

İran'ın kuzeyinde, Ruslar ile Kaçarlar arasında iki büyük savaş yapılmıştır: İlki 1804-1813 yılları arasında yapılan ve Gülistan Antlaşması'yla sona eren savaş; ikincisi ise 1826-1828 yılları arasında yapılan ve Türkmençay Antlaşması'yla sonuçlanan savaş. 1813'te imzalanan Gülistan Antlaşması ile bugünkü Kuzey Azerbaycan toprakları Ruslara bırakılmış, Güney Azerbaycan toprakları ise Kaçarlarda kalmıştır. 1828'de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile bugünkü Güney Azerbaycan ile Kuzey Azerbaycan sınırları çizilmiştir. Aras Nehri iki ülke arasında sınır olarak belirlenmiştir, bu bakımından önemli bir antlaşmadır. Ayrıca bu antlaşmaların sonucunda Mugan topraklarının en bereketli kısımları Rus tarafına kalmıştı. Daha da doğrusu bölgedeki yerel çatışmalardan istifade eden Rusların fırsatçılığından olumsuz etkilenen yine Şahsevenler olmuştur. Bu savaşlar yüzünden sadece Mugan toprakları değil, Şahsevenler de ikiye ayrılmıştır. Rusların Mugan'ı işgal etmeleri nedeniyle bölgedeki

yaylak kışlak düzeni sarsılmıştır. Yine Rusların Şahsevenleri yerleşik hayata geçirme faaliyetleri neticesinde pek çok Şahseven Türkü, Erdebil’de yerleşik düzene geçmiştir. Sahiden de günümüz Erdebil’inde yaşayan yerleşik halka kökleri sorulduğunda, kendisinin Şahseven oymaklarından birinin soyundan geldiğini söyleyenlerin sayısı hiç de az değildir.

Rusların Mugan ve çevresinde Şahseven otlaklarını belirli bir düzene koymaya çalışması, vergilendirme faaliyetleri, sınırların belirlenmesi, Şahsevenlerin nüfusuna yönelik birtakım çalışmalar bu dönemdeki resmi kayıtları içermesi bakımından olumlu gelişmeler olarak ifade edilebilir. Ayrıca İran tarafında kalan Şahsevenlerin Rus bölgesindeki otlakları kısıtlı da olsa kullanma izni verildiği de bilinmektedir. Ancak Rusların bölgedeki oymakları sürekli olarak sindirme çabası onların 1860’ta Şahsevenlerin tamamını yerleşik hayata geçirme politikasıyla ortaya çıkmıştır. Son olarak 1884’te Rus Mugan’ı tamamen İran’da kalan Şahseven Türklerine kapatılmıştır.

Şahseven Türklerinin nüfusuna yönelik ilk resmî sayım XIX. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. Çok büyük oymaklar dışında daha çok küçük çaptaki oymakları belirlemek için yapılan sayımda şu sonuç ortaya çıkmıştır:

Ecirli : 700 hane

Beydilli: 600 hane

Tekelü/ Tekeli/ Tekle : 600 hane

Hacı Kocalı / Hacı Hocalı : 600 hane (Ogranovich, 1870: 68-84)

Şahseven Türklerinin XIX. yüzyıldaki durumları özetlenecek olursa; bölgedeki istikrarsızlık, otorite boşluğu ve Şahsevenlerin sınır hattında bulunmaları bu kargaşa döneminden en olumsuz etkilenen kesimin Şahsevenler olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Gerek hanların kendi aralarındaki mücadeleleri gerekse devletler arasında yapılan savaşlar arasında sıkışıp kalan Şahsevenler, tek gayeleri olan arazilerini düşmanlardan korumak veya kurtarmak için kendilerini ateşin içine atmışlardır. Şahseven beylerinin bu siyasi ve askerî çatışmalarda aktif rol alması Şahsevenlerin doğrudan hedef olarak görülmesinde etkili olmuştur. Kısacası XIX. yüzyılın Şahsevenler açısından pek de parlak bir dönem olmadığını söyleyebiliriz. Tüm bunlara ek olarak Güney Azerbaycan Şahsevenleri ile Kuzey Azerbaycan Şahsevenlerinin birbirinden ayrılması, Şahseven tarihi açısından XIX. yüzyılın en önemli olaylarından biridir.

Pehlevîler (1925-1979) ve İran İslam Devrimi (1979) Dönemlerinde Şahseven Türkleri

XX. yüzyıl, dünya tarihi açısından son derece çalkantılı bir dönem olmuştur. Şahsevenlerin XIX. yüzyılda tarihî ve toplumsal açıdan yaşadığı karmaşıklıklar, XX. yüzyılda da devam etmiştir demek çok da yanlış olmayacaktır. 1906 yılında İran’da başlayan meşrutiyet hareketleri bu karmaşıklığın birinci ayağını oluşturur.

İran’da meşrutiyet yanlısı olan tüm eylemcilere İngiltere’nin destek vermesiyle 1906’da meşrutiyet ilan edildi. 1906-1909 yılları arasında gelişen yeni anayasa hareketleri de bu dönem için önemlidir. Çünkü ülkede yaşayan halk, yeni bir anayasal düzene geçilmesiyle tüm sorunların çözüleceğine inanıyordu. Fakat ne yazık ki bu süreç çok uzun sürmedi. 1907’de İngilizler ve Ruslar ülkeyi nüfuz alanlarına bölüp paylaşmak üzere anlaştılar.

1908’de Şahseven oymakları ve Rus sınır birliklerinin karıştıkları sınır olayları bahane edilerek Ruslar Tahran’ın yeni anayasa sürecine müdahale etti. 1808-1809 yıllarında bazı Şahseven grupları Tebriz’i kuşatan Rusların yanında yer almışlar ve meşrutiyet yönetimine razı gelmeyerek Muhammed Ali Şah’ı yeniden tahta çıkarmak üzere Tahran’a hareket etmek istemişlerdir. Hatta bu taşkınlıkları Erdebil’in talan edilmesiyle ayyuka çıkmış ve Erdebil’in yağmalanması dünya basınında da geniş yer bulmuştur. Bu üzücü hadiseler üzerine Yeprem Han liderliğinde Tahran’dan gelen merkezi hükümet birlikleri, Şahsevenleri ve dolayısıyla Doğu Azerbaycan aşiretler birliğini yenilgiye uğrattılar. Şahsevenlerin Erdebil’de işgalci Rus kuvvetlerine karşı mücadeleleri sürdürmesi, 1912’de General Fidorov kumandasında beş bin kişilik gücün onlara karşı bir harekâta girişmesine yol açtı. Bölünme yılı (Bölgi yılı) diye hatırlanan bu felâkete rağmen Şahsevenler direnişlerini sürdürdüler. Türk, Rus ve İngiliz devletleri, I. Dünya Savaşı’nın farklı dönemlerinde Şahsevenleri kendi saflarına katmak için çeşitli etkileşimlerde bulunmuşlardır (Tapper, 2004: 360).

140 yıldır ülkeyi yöneten Kaçar hanedanlığı I. Dünya Savaşı’nda İngiliz ve Rus askerlerinin işgal hareketleri yüzünden iyice zayıflamış; ulema ve ordu saflarında yönetimde değişim talep edenlerin sayısı zirveye çıkmıştı. Bu değişim beklentisini eyleme dönüştürmek için en elverişli unsur, ülkenin tek düzenli ordu birimi olan Kazak Tugayı’ydı. Kazak Tugayı’nın öne çıkan komutanı Rıza Han, yandaşlarının ve İngiltere’nin de desteğiyle hükûmeti devirdi. Kısa süreli savunma bakanlığı görevinden

sonra 1923'te şahı tahttan indiren darbeyi gerçekleştirdi. Rıza Pehlevi'nin cumhuriyet kurma çabası ulema engeline takılınca Pehlevi hanedanlığı dönemi 1925'te resmen başlamış oldu. Rıza Pehlevi'nin başa geçmesinden 15 yıl sonra, Tahran'ı yabancı askerler işgal etmiş, Rıza Han tahttan indirilerek yerini oğlu Muhammed Rıza Şah'a bırakmak zorunda kalmıştı. Ülkedeki hem İngiliz hem de Rus siyasetinin kol gezdiği ve İran İslam Devrimi'ne kadar süren dönem bu şekilde başlamış oldu.

Rıza Pehlevi başa geçtiğinde, ordusunun bastırması ve silahsızlaştırılması gereken ilk grup olarak Şahsevenleri görüyordu. Bu kapsamda ilk olarak 1930'larda Şahsevenler yerleşik hayata geçmeye zorlandılar. Bu da onların ekonomik ve sosyal açıdan sıkıntılara mâruz kalmalarını beraberinde getirdi. 1940'larda tekrar göçebe hayata dönen ve eski gücü kadar olmasa da oymak birliğini yeniden tesis eden Şahsevenler, Sovyet işgal güçlerine ve ardından 1946'da kurulan demokratik rejime karşı epey problem çıkardılar. 1960'tan itibaren Pehlevilerin çıkardığı kanunlar Şahsevenlerin hayat damarlarını kopardı. 1960'lı yılların başında toprak reformu adı altında tüm yaylak ve kışlak arazileri dâhil olmak üzere tüm otlaklar, devlet arazisi haline getirildi. Öte yandan beylerin yetkileri ellerinden alındı ve şahın toprak reformu beylerin gücünü sarstı. Eski otlaklarına dönmek için izin almanın zorunlu kılınması ve göç esnasında deve, at vb. yerine kamyon kullanmanın zorunlu tutulması Şahsevenlere yönelik ekonomik yaptırımlardandır. Hatta Pehleviler döneminde Şahsevenlere geleneksel çadırları olan alaçıkları kurmaları bile yasaklanmıştı. Onun yerine küme adı verilen daha küçük çaplı dikdörtgen çadırların kurulması isteniyordu. Pehlevilerin "Ak Devrim" adı altında sunduğu bu kirli siyaset, halk arasında "tahtakapu" olarak anılıyordu. Aynı siyasetin sadece Şahsevenlere değil, ülkedeki diğer göçebe Türklere veya diğer halklara yapıldığını da burada zikretmek gerekir. Mugan'da yerleşik tarımı teşvik için sulama şebekelerinin kurulması da hükûmetin Şahsevenlere yönelik yerleşik hayatı benimsetme politikalarından biridir. 1970'lerde tarım endüstrisinin gelişmesi, Şahsevenlerin büyük kısmının yerleşik hayata geçmesinde etkili oldu. 1971'de endüstriyel tarımın Şahsevenler üzerindeki olumsuz etkisine örnek olarak çoğu Geyikli, Ecirli ve Muganlı oymaklarından olmak üzere 1800 ailenin kışlık otlaklarından çıkarıldığı da kayıtlarda yer alan bilgiler arasındadır (Tapper, 2004: 498).

1978-1979 İran İslâm Devrimi'ne daha çok şehir olgusu üzerinden geliştiği için göçebe Şahsevenlerin çok az bir kısmı bu sürece dâhil oldu. Burada az bir kısım ile anlatılmak istenen yalnızca Meşkin gibi yerlerde yerleşik hayata geçen Şahsevenlerdir.

Devrim sürecinde düzenlenen bu eylemler sırasında pek çok Şahseven Türkü ölmüştür. Devrim esnasında yerleşik düzende bulunan beylerin önemli bir kısmı öldürülmüştür, bazıları da sürgüne gönderilmiştir.

1979 baharında, otuz Şahseven oymağından seçilen dört yüz kişilik bir heyet, Ayetullah Humeyni ve Şariat Medari'ye saygılarını sunmak ve Şahsevenlerin devrim liderlerinden taleplerini dile getirmek üzere Kum'a gitti (Tapper, 2004: 501). Ancak heyetin listesinde bulunan birkaç talep dışında genel anlamda olumlu bir sonuç elde edildiği söylenemez. Şahsevenlerin adında yer alan şah ibaresinin eskiyi hatırlattığı düşüncesiyle tüm Şahseven birliği bu görüşmede "Elseven" olarak değiştirildi. Şahsevenler bu adı hiçbir zaman benimsemediler. Günümüzde de açıkça ifade edilebilir ki hiçbir Şahseven, zorda kalmadıkça kendisini elseven olarak ifade etmemektedir.

Şahseven Türklerinin XIX. yüzyıldaki pek de kapsamlı olmayan nüfus sayımından sonra, 1960'larda Tapper'ın tahminlerine göre 5-6 bin hane; 1987'de 5897 aile; 1995'te ise 7800 aile tespit edilmiştir (Tapper, 2004: 504) Burada tamamen yerleşik hayata geçen Şahsevenlerin bu sayıya dâhil edilmediğini de belirtelim.

Şahsevenlerin tarihini özetlemek gerekirse Şahseven tarihi, X-XII. yüzyıllarda Oğuzların Azerbaycan topraklarına girmesiyle başlamıştır. XIII-XIV. yüzyıllarda Moğolların da etkisiyle göç hareketlerine maruz kalan Mugan ve çevresi, XV-XVII. yüzyıllarda sırasıyla Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevîler arasındaki mücadelelere sahne olmuştur. XVII-XIX. yüzyıllar arasında Şahseven adının ortaya çıktığı ve her dönemin şartına göre Şahsevenlerin Mugan ve Erdebil bölgelerinde çeşitli roller üstlendiği görülür. XIX. yüzyılda Azerbaycan topraklarının Güney ve Kuzey Azerbaycan olarak parçalanması, Şahsevenlerin de coğrafi olarak ikiye bölünmesine neden olmuştur. Bu durum bölgenin hem etnik hem de siyasi yapısını değiştirmiştir. Pehleviler döneminde öne çıkan olaylar ise Şahsevenlere yönelik zorunlu iskan faaliyetleri ve Şahsevenlerin topraklarının ellerinden alınmasıdır. Ülke halkının yönetimden hoşnutsuzluğuyla meydana gelen iç karışıklıklar sonunda, 1979'da İran İslam Devrimi gerçekleşmiştir. Devrimden sonraki süreçte Şahseven adındaki şah sözcüğünün eskiyi anımsattığı ileri sürülmüş ve bu ad değiştirilmiştir. Şahsevenler, siyasi otorite tarafından "Elseven" olarak yeniden tanımlanmıştır. Geniş anlamda ele alındığında Şahsevenlerin gücünden faydalanmak için tarihin çeşitli devirlerinde siyasi otorite tarafından bir araya getirilmiş geniş bir Türk topluluğu olduğu, sonraki

dönemlerde ise zaman zaman merkezi otoritenin bu gücü kendisine rakip olarak gördüğü ve bu gücü kırmak için de böl-yönet siyasetiyle Şahsevenlerin pek çok kez bölünmeye gittiği anlaşılmaktadır.

1.11.2. Şahseven Türklerinin Yayılma Alanları

Şahseven Türklerinin en yaygın olarak yerleştikleri İran'ın kuzeybatısında, Güney Azerbaycan'ın kuzeydoğusunda yer alan Mugan bölgesinde; Parsabad, Bilesuvar ve Germi şehirleri vardır. Mugan'ın kuzeyinde ve doğusunda Şahsevenlerin daha çok “O tay Azerbaycan” diye andıkları Azerbaycan Cumhuriyeti ve Mugan'ın Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında kalan kısmı yer alır. Aras Nehri'nin ikiye böldüğü bu bölge için Kuzey Mugan denilebilir. Günümüzdeki İran ve Azerbaycan haritalarına bakıldığında her iki taraftaki Mugan'da yer alan yer adlarının ortak olduğu hemen fark edilecektir. Dolayısıyla Mugan sahası denildiğinde, yalnızca İran sınırları içerisindeki bölge değil; geniş anlamda Deşt-i Mugan kastedilmektedir. Mugan'ın batısında Keleyber, Eher ve güneyinde Meşkin/Meşkinşehir, Erdebil, Serein, Serab, Halhal bölgeleri vardır. Ana hatlarıyla Erdebil eyaletinde yaşayan Mugan Şahsevenlerinin yayılma alanını batıda Doğu Azerbaycan sınırı güneyde ise Zencan sınırı olarak verebiliriz. Mugan Şahsevenlerine hem coğrafya hem de tarihî açıdan bağlı olan bir kol olarak düşündüğümüz Zencan (Hamse) Şahsevenleri ise güneybatıda Bicar; güneyde Hemedan, Save; güneydoğuda Kazvin; doğuda ise Reşt hattında yer alırlar.

Bağdat Şahsevenleri ise çoğunlukla Save, Hemedan, Erak ve Kum bölgelerini içine alan çember içerisinde ve Tahran'ın bazı bölgelerinde yerleşmişlerdir.

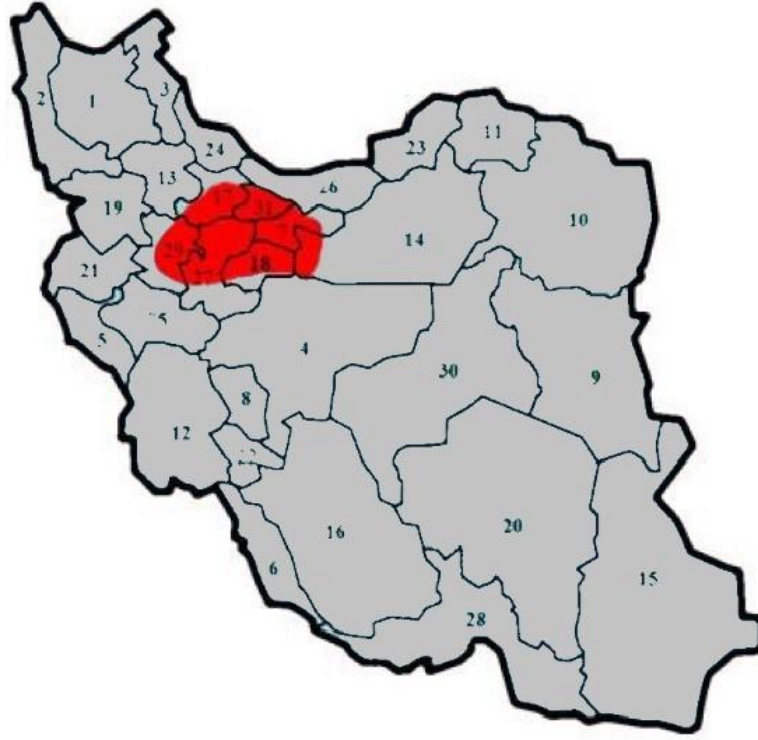
Harita 1.11.2.1. Erdebil eyaleti haritası.

Harita 1.11.2.2. Şahseven Türklerinin (Mugan, Zencan) Yaşadıkları Bölgeler

Harita 1.11.2.3. Bağdat Şahseven Türklerinin Yaşadıkları Bölgeler

Harita 1.11.2.4. Şahseven Türklerinden Derleme Yapılan Bölgeler

1.11.3. Şahseven Türklerinin Etno-Sosyal Yapısı

Şahseven Türkleri, geleneksel Türk göçebe kültürünü yaşatan dünyadaki sayılı gruplardandır. Şahsevenlerin sosyal katmanlarını incelerken iç adlandırma ve dış adlandırma yönteminden yararlanacağız. Şahsevenlerin etno-sosyal katmanları, nüfusa göre kalabalıktan aza doğru kendi adlandırmalarıyla *él-tāyfa-tīre-göbek-oba-ev (alaçık-küme)*; bu grupların yöneticileri ise *ilbeyi-bey-han-aksakal-aile reisi* biçimindedir. Şahsevenler arasında “*élat/eşāyir*” kavramları da çoğu zaman Şahseven birliğini ifade etmek için kullanılır. Burada zikredilen kavramları açıklamaya başlamadan önce buradaki sosyal katmanların hiçbir zaman kesin sınırlarla çizilmediğini ve çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanıldıklarını da belirtelim.

Geniş anlamda ele alındığında ise Şahseven Türklerinin oymak teşkilatı şöyledir:

1. İl (Él): Birden fazla Şahseven oymağının bir araya gelerek oluşturduğu en büyük etno-sosyal oluşumdur (Meşkin ili, Erdebil ili vb.). Oymaklar birliği olarak da tanımlayabileceğimiz iller, ortak soydan gelmeseler bile kültürel birlikteliği barındıran yapılardır. Bu yönüyle siyasi bir yapılanmadır. İlin başında bulunan kimseye ilhan denir. İlbeyi ise ilhanının başyardımcısıdır. Eskiden şahlar tarafından ilhanlara tuyul olarak verilen bölgelerde ilhanların vergi toplama, orduya asker temin etme, düzeni sağlama vb. konularda geniş yetkileri bulunmaktaydı. Günümüzde ilhan veya ilbeyi adında bir idare sınıfı bulunmamaktadır. İl adı halk arasında anılsa da bugün ilhanlık veya ilbeylik gibi unvanlar tamamen ortadan kalkmıştır.

2. Oymak / Tayfa / Aşiret : Tirelerin veya dar anlamda boyların bir araya gelerek oluşturdukları yapılanmadır. Bu üç kavramın da Şahsevenler özelinde iç içe geçmiş durumda olan birbirinden ayrılan veya benzeşen yanları vardır. Oymakları birden fazla boyun bir araya gelmesiyle oluşan büyük siyasi yapılanma olarak da düşünebiliriz. Oymakların kaç haneden oluştuğu ile ilgili kesin bir düzenden bahsetmek mümkün değildir. Bu konuda her zaman bir farklılık söz konusudur. Uç sayılar ele alındığında 20 ile 1000 arasında değişen bir rakam söylenebilir; ancak ortalama her bir tayfa 100-200 haneden meydana gelmektedir. Oymakların / Tayfaların başındaki idareciye bey denir. Bazı örneklerde tayfa reisleri için han, kelanter gibi unvanlara rastlansa tayfanın başındakine çoğunlukla bey denilmektedir.

Geçmişte beylerin oymakları ilgilendiren önemli meselelerde görüş aldıkları bir aksakal heyeti bulunurdu. Eskiden kalan bu tayfa anlayışının günümüzde özellikle yaşlılarda hâlâ korunduğu söylenebilir. Bölgedeki gözlemlerimiz ortalama 40 yaş üstü tüm Şahsevenlerin hangi tayfadan olduklarını bildikleri yönündedir.

3. Boy / Tire : Birkaç göbeğin bir araya gelmesiyle oluşan topluluktur. Burada bizim bahsettiğimiz boy kavramı dar anlamda düşünülmelidir. Tirelerde tamamıyla olmasa da kısmi bir soy birliğinden bahsedilebilir. Tire adlarına bakıldığında her tire adının muhtemelen 5-10 kuşak önce yaşamış olan bir beyin adıyla anıldığı bilinmektedir. Halk arasında çoğu zaman tayfa ile tire birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Tireyi idare eden kişiye bey denir. Bunun yanında kelanter, kethüda (ketda) gibi adlara rastlansa da genel itibarıyla tirenin reisine bey denilmektedir. Tire adlarının günümüzdeki durumu genç kuşakta hemen hemen unutulma seviyesindedir. 40 yaş üstü kuşak incelendiğinde ise tire konusunda çoğu kişinin tiresini unuttuğu dolayısıyla bu konuda çok da fikir sahibi olunmadığı fakat 60 yaş üstünün tirelerini sorunsuz bir şekilde söylediği tespit edilmiştir. Şahseven Türk tayfalarının bilinen tirelerinin yanında herkesin kendi sülalesini söyleyip tire yerine saydığı dolayısıyla tire anlamının dar anlamda sülaleye doğru kaydığı da gözlemlenmiştir.

4. Göbek : Birkaç obanın bir araya gelmesiyle oluşan topluluktur. Göbeklerde soy birliği bulunur ve genellikle bu soy 3-5 kuşak önce yaşamış bir ataya dayandırılır. Dolayısıyla göbeklerde sıkı bir akrabalık ilişkisinden söz edebiliriz. Göbekler aksakallar tarafından idare edilirler. Günümüzde tire ve göbek kavramı yan yana işletilmektedir. Tiresini bilmeyen birine göbeği sorulmakta ve bu sayede bir fikir yürütülmektedir. Dolayısıyla göbek ve tire hususunda bir iç içe geçmişlikten bahsedilebilir.

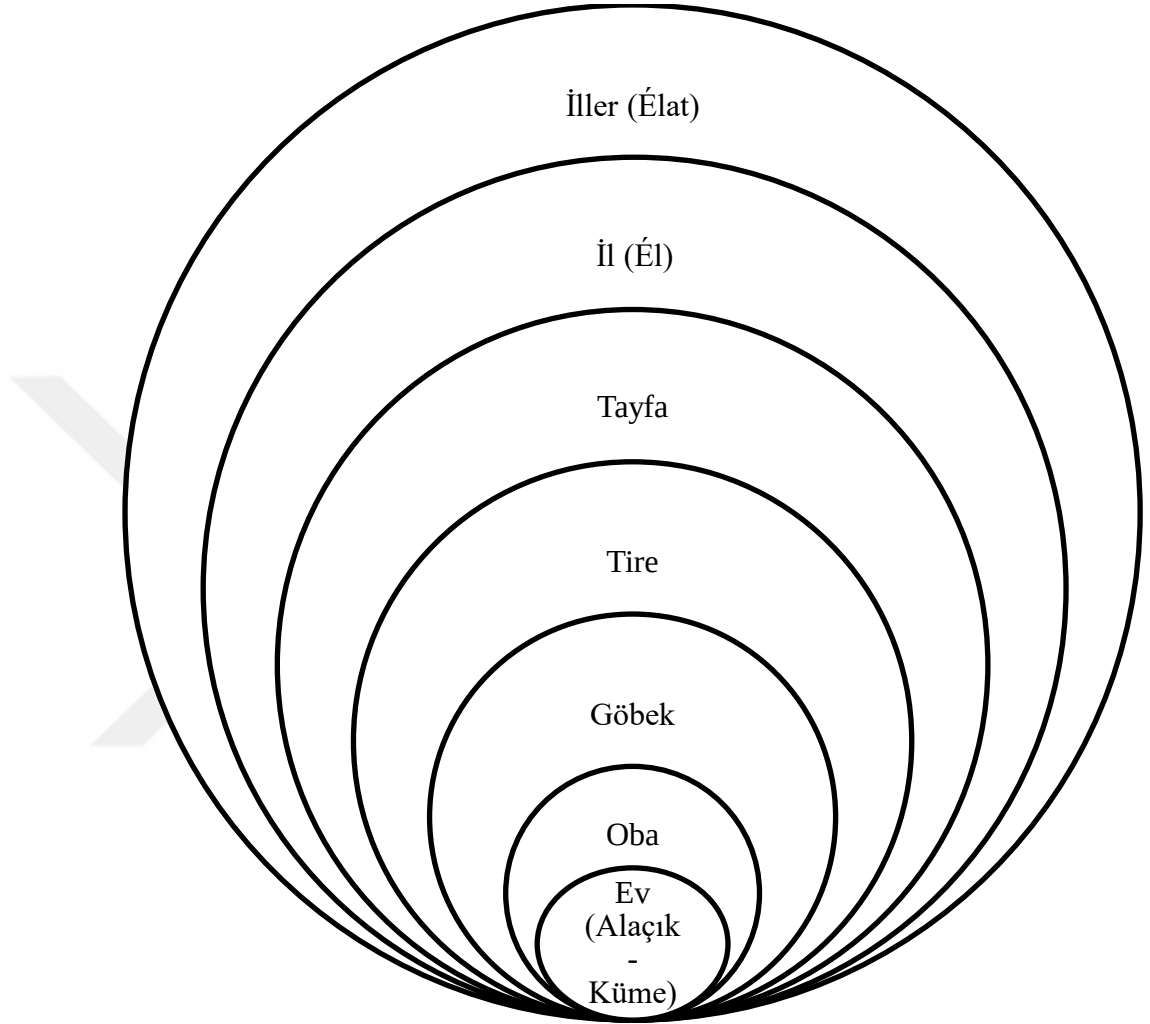
5. Oba : Aynı yerde birden fazla alaçık veya kümenin bir arada bulunduğu gruptur. Mekân olarak obanın olduğu yer aynı adla yani oba olarak anılır; fakat bazen buraya oba yerine yurt da denilmektedir. Şahsevenleri oluşturan siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak en küçük unsur obadır. Obalarda bir oba beyi bir de aksakal bulunur. Günümüzde obalar özellikle yaylaklarda canlılığını korumaktadır. Obalarda genellikle birinci dereceden akrabaların ve çobanların bir arada olduğu toplumsal bir yapıdan bahsedebiliriz. Alan araştırmamız sırasında bölgede yaşayan Şahsevenlerin bize anlattıklarına göre eskiden bir obada en az yirmi alaçık bulunuyorken şimdilerde beş alaçık veya küme olan yerler bile büyük oba olarak kabul edilmektedir. Eskiden

olduğu gibi günümüzde de obalarda dolaylı olarak da olsa bir bey ve bir aksakaldan bahsedebiliriz. Bu açıdan eski ve yeni oba düzenindeki en büyük fark, günümüzde oba beyi ve oba aksakalının genellikle aynı kişi olmasıdır.

6. Ev / Ocak : Şahseven Türklerinin sosyal hayatındaki en küçük birim evdir. Evin reisi baba veya dededir. Şahseven Türkçesinde baba ve dede sözcükleri birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Hatta baba için dede sözcüğünün kullanımı daha yaygın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Şahsevenlerin karakteristik çadırlarına alaçık denir. Alaçıklar gerek barındırdığı semboller itibarıyla gerekse geçmişin en eski yadigarlarından biri olması bakımından Şahsevenler için önemli bir unsurdur. Pehleviler döneminde alaçık kurmayı kısıtlayan veya engelleyen politikaların olduğunu yukarıda belirtmiştik. Pehleviler döneminde alaçık yerine daha küçük çaplı küme adı verilen çadırların kullanılması özendirilmiştir. Günümüzde her obada en az bir alaçığın kurulmasına dikkat edilmektedir. Şahsevenler bunu bir yerde Şahsevenliğin bir alametifarikası olarak görmektedirler. Öte yandan alaçık, Şahsevenlerde prestij, zenginlik ve geçmişe bağlılığı da niteleyen bir unsurdur. Küme adıyla bilinen çadırları özellikle yaylakta Şahsevenlerin yanı sıra bölgede arıcılıkla uğraşan diğer gruplar da kullanmaktadırlar. Dolayısıyla kümelerin Şahsevenler arasında herhangi bir ayırt edici tarafı yoktur. Oba beyinin veya aksakalın statüsünde olanların hiçbir şekilde küme kullanmadığı, onun yerine mutlaka alaçık kurup orada durduğu da gözlemlediğimiz hususlar arasındadır.

Şahsevenlerin kendi aralarındaki oymak teşkilatı daireler şeklinde incelendiğinde şu tabloyu ortaya koyabiliriz:

Tablo 1.11.3.1. Şahseven Türklerinin Etno-Sosyal Yapısı

1.11.4. Şahseven Türklerinin Oymakları

Şahseven Türklerinin İran'a gelişi ile ilgili pek çok rivayet bulunmaktadır. Yünsür Paşa ile ilgili olan rivayetler bunların en meşhurdur. Ana hatlarıyla Şahseven oymaklarının siyasi bir birliğe dönüşmesi şu olaya dayanır:

XVI. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin göçebe Türklere yönelik siyaset onların Anadolu'dan İran'a göçüne neden oluyordu. Yünsür Paşa, kimi rivayetlerde altı çocuğu kimi rivayetlerde birinci dereceden altı akrabasıyla Şah Abbas'a sığındı. Şah Abbas huzuruna çıkmadan önce Sünni olan Yünsür Paşa, Şah Abbas'ın huzurunda

Şiiliğe geçti ve şah bu 3300 çadırılık gruba Şahseven adının yanında ülkenin çeşitli yerlerinden toprak da verdi.

Şahsevenler bu tarihten sonra Erdebil ve Mugan çevresinde yaşamaya başladılar. Yünsür Paşa ölünce çocukları bu toprakları aralarında paylaştı ve bu siyasi birliktelikteki her bir çocuktan farklı farklı kollar meydana geldi. Yünsür Paşa ile gelen rivayetlerdeki adlar ve bunların Yünsür Paşa ile olan yakınlık dereceleri birçok anlatıda şu şekildedir:

Allah Kulu Paşa Yünsür Paşa'nın kardeşidir. Bedir Han ve Nazar Ali Han Allah Kulu Paşa'nın soyundan gelmektedirler.

Sarı Han Bey, Bend Ali Bey, Koca Bey, Polat Bey, Demir Bey ve Nevruz Ali Bey ise doğrudan Yünsür Paşa'nın soyundan gelmektedirler. Kurt Bey, İnallı ve Beydilli ile ilgili rivayetler burada çeşitlenmektedir. Fakat bu tarihten itibaren Anadolu'dan İran'a göçle bu sayının arttığı daha önce ifade edilmişti.

Şahsevenlerin kaç tayfadan meydana geldiğiyle ilgili ise meşhur bir rivayet vardır. Buna göre Şahsevenler otuz iki tayfadır. Şahsevenlerin otuz iki tayfadan bir araya geldiği inancı, bugün genç yaşlı tüm Şahsevenlerin ortak kanaatidir. Ancak bu konuda mevcut olan bilgiler gözden geçirildiğinde Şahseven tayfalarının otuz ikiden çok daha fazla olduğu hemen anlaşılmaktadır.

Şahsevenler arasında neyin aşiret neyin tayfa neyin tire olduğuna dair kesin sınırlar çizilmediğinden bu kavramlar birbiriyle iç içedir. Bu durumu açıklığa kavuşturmak isteyen Şahsevenler bir araya geldiğinde sonunda konunun karmaşıklığı ve çeşitliliği nedeniyle bilgi kaynaklarının bir tayfa listesi üzerinde genellikle görüş birliğine varamadıkları ve hemen hemen hiçbirinin otuz iki tayfa adının tamamının adını saydığı olmazdı (Tapper, 2004: 540).

Şahseven Türklerinin bugünkü oymak sayıları incelendiğinde oymak sayısının sözlü anlatılarda geçen “otuz iki” ibaresinin çok üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Oymak sayılarının artmasıyla ilgili en önemli husus, oymaklar arasındaki bölünmelerdir. Büyük oymakların çeşitli nedenlerle bölünmesi sonucunda yeni oymaklar türemiştir. Bölünmeler sonucunda ortaya çıkan bu gruplar, büyük oymaktan ayrılan beyin adını sürdürerek zamanla bağımsız bir oymak olmaya başlamışlardır. Mugan Şahsevenlerine ait aşağıdaki oymak (tayfa) listesi hem kaynaklardan hem de alan araştırmamızdan tespit edilen bilgilerle yeniden düzenlenmiştir. Ancak hemen belirtelim ki bu listede yer alan oymaklara ait bilgiler tahmini bilgilerdir.

Kızılbaş oymaklarından türeyenler:

Rumlu, Ustacalı (Ustacalı), Şamlu (Şamlı) [Begdilli (Beydilli), Ecirli (Acirli, Ecirni), İnallu (İnallı)], Tekelü (Tekeli, Tekle), Dulkadir: Delakarlı (Delağarlı), Afşar.

Tablo 1.11.4.1. Mugan, Meşkin ve Erdebil Bölgelerinde Bulunan Oymaklar

1.	Acirli (Ecirli, Ecirni, Ecirri)	31.	Kara Kasımlı
2.	Alarlu (Arallu)	32.	Karalar (Karacalı)
3.	Ali Babalı (Al Babalı, Bentolu Beyli)	33.	Kelleser
4.	Araplı (Ereblı)	34.	Kör Abbaslu (Kara Abbaslı)
5.	Ayvatlu (Ayvatlı)	35.	Koca Beyli
6.	Bala Beyli	36.	Kozatlı
7.	Bey Bağlı (Bey Balalu)	37.	Kurtlar (Kutlar)
8.	Beydilli (Beğdilli)	38.	Larılı (Lahrudlu)
9.	Caferli	39.	Mest Ali Beyli (Mestal Beyli)
10.	Cafer Kulu Hanlu	40.	Muganlu (Muganlı)
11.	Cahan Hanumlu (Cahan Hatunlu, Canhanımlı)	41.	Muratlı
12.	Cilovdarlı (Celadurlu)	42.	Nevruz Ali Beyli
13.	Curuhlu (Coruhlu)	43.	Petili (Petilü)
14.	Delakarlı (Delağarlı, Delağarri)	44.	Pirivatlu (Pir Ayvatlu)
15.	Demircili (Demirçili)	45.	Polatlı
16.	Dursun Hacılu (Dursun Hocalı)	46.	Rıza Beyli (İrza Beyli)
17.	Gebeli	47.	Sarı Caferli (Sarı)
18.	Geyikli	48.	Sarı Nesirli
19.	Göbekli	49.	Saruhan Beyli (Sarhan Beyli, Sarhanlı)
20.	Gön Papak (Gön Papah, Gün Papak)	50.	Sarvanlı (Sarvanlar, Saryanlar, Sarbanlar)
21.	Hacı Kocalu (Hacı Hocalı)	51.	Seyitler (Milli Seyitler, Seyitli)
22.	Hamışlu	52.	Şah Ali Beyli (Şaheli Beyli)

23.	Helfeli (Halfalı, Haleflü)	53.	Şıhlı
24.	Homunlu	54.	Talış Mikayilli (Talmışgeyikli)
25.	Hosrolu (Hosrovlı)	55.	Tekeli (Tekle, Tehle)
26.	Hüseyin Hacılı (Hüseyin Hacılı)	56.	Tırıtlı (Tırt)
27.	Hüseyin Ehli (Üsünehli)	57.	Udulu (Odu)
28.	İnallı (İnanlı)	58.	Yekeli
29.	İsalu (İsa Beyli)	59.	Yurtçu (Yortçı)
30.	Kaleş (Kelaş)	60.	Zergerli (Zergarlı)

Şahseven oymaklarının bu denli karmaşık olmasının pek çok nedeni vardır. Fakat bu konuda dört husus ön plana çıkmaktadır. İlki, merkezi otoritenin Şahsevenlerin savaş becerilerinden istifade etmek için onları devamlı farklı bölgelere kaydırmasıdır. Devlet otoritesinin sağlam olduğu dönemlerde Şahsevenler kendilerine verilen tüm sorumlulukları yerine getirmişlerdir; ancak merkezî otoritenin zayıfladığı dönemlerde Şahsevenlerin kendi kaderlerini belirleyecek güce ve iradeye sahip olduklarına dair tarihte bazı örnekler mevcuttur. Şahsevenlerin göç kültürüne alışık olmaları, onları yer değiştirmeye elverişli bir topluluk haline getirmiştir. Savaş, güvenlik vb. nedenlerle merkezi otorite tarafından yerleri değiştirilen Şahsevenler, gittikleri bölgelerde uygun zemin tesis edildiğinde geri dönmemişler ve göç edilen bölgeleri yurt tutmuşlardır. Bu da çoğu zaman yeri değiştirilen oymağın bölünmesine sebep olmuştur. İkinci neden, oymaklar arasında kurulan evlilik bağlarıyla oymakların genişleyip büyümesi ve sonrasında bölünmesidir. Şahseven oymaklarını tartışmalı duruma getiren üçüncü temel neden ise obadan ayrılarak şehre yerleşen veya aile içinden ayrılarak farklı bir hayat düzeni kuran Şahsevenlerdir. Bu gruba dahil olan Şahsevenler, yaşadıkları aile içi anlaşmazlıktan ötürü yaylaklarını kışlaklarını değiştirmiş veya terk etmişlerdir. Bu da yeni grupların oluşmasına ya da mevcut grupların dağılmasına sebebiyet vermiştir. Bu husustaki dördüncü neden ise daha önceki kaynaklarda pek üzerinde durulmayan özellikle yaylaklarda kiralama yönteminin kullanılmasıdır. Şahsevenlerin Pehleviler döneminden itibaren yerleşik hayata geçirilmeye çalışılması, onları nispeten göçebelikten uzaklaştırmıştır. Şahsevenler kullanmadıkları otlakları günümüzde bir başkasına kiralamaktadırlar. Dolayısıyla kaynaklarda geçen oymaklara ait yaylak kışlak bölgeleri sabit değildir. Bu

da mekân açısından karışıklığa neden olmaktadır. Halihazırda göçebe hayatı sürdürdüğü bilinen Şahseven oymaklarının kışlak ve yaylak bölgeleri şu şekildedir:

Tablo 1.11.4.2. Şahseven Oymakları ve Yaylak-Kışlak Bölgeleri

Oymak (Tayfa)	Kışlak	Yaylak
Acirli (Ecirli) ²²	Davud Kışlağı, Kız Kalesi, İncirli, Acirli Kendi, Ucarud, Bel Daşı, Heybet Kışlağı, Nacakbul Kendi	Bağdagül, Sonabeyin Gölü Ağyarılğan
Alarlu (Arallu) ²³	Üngüt, Musa Han	Savalan Dağı etekleri, Bağru, Nor
Alibabalı ²⁴	Şorgöl, Horozlu, Ağa Kışlağı, Mescidli, Uç Bulağ	Cinbulak, Maldeli, Hurma Bulağı
Arablu ²⁵	Parsabad ve çevresi, Kara Dere, Hacı Allahverdi, Nadir Arhı, Mahalle Kışlağı	Küllü, Kuzu Çayı, Halifeli, Hacı Cevad Han
Ayvatu ²⁶	Merkut, Hırda Kışlak, Teng, Molla Kendi (Köyü), Koyabeylu	Samanlu, Kara Dere, Durbekhi
Bala Beyli ²⁷	Parsabad ve çevresi, İncirlü, Kara Dere, Köhel	Savalan Dağı (Kotur Suyu mevkii)
Bey Bağlu ²⁸	Lahrud ve çevresi, Üçdere, Bey Bağlu	Çal Dağı
Beydilli ²⁹	Uzunkuyu, Sarı Gebelu, Cin Tepesi, Koşa Kışlak, Hacı Cafer, Ağa Rahim	Savalan Dağı etekleri, Çal Dağı, Novruz Ali, Karanlığ Dere, Haydar Ali

²² Bilinen boyları (tireleri): Bedirli, Hacılu, Karasakallu, Suretlu, İsmailü, Emirhanlu, Çatağ, Yakubeylu, Tren ve Şinnu

²³ Bilinen boyları (tireleri): Muhammed Kulı Hanlu, Samid Beylu, Ebul Hesin Beylu, Hamid Beylu, Mecit Beylu, Süleyman Beylu, Ebulfeth Beylu, Memeteli Beylu,

²⁴ Bilinen boyları (tireleri): Kurtlu, Elvendü, Bey Ali, Fethali

²⁵ Bilinen boyları (tireleri): Savalanlu, Masum Hanlu, Seddiyarlu, Han Kişili, Begler

²⁶ Bilinen boyları (tireleri): Alili, Ağa Rızalu, Hüseyinlü, Kurbanlu

²⁷ Bilinen boyları (tireleri):İsmail Hanlı, Nesirli, Beyli, Şehbaz Hanlu

²⁸ Bilinen boyları (tireleri): Hatem Hanlu, Ağ Sakallu, Hacı Hüseyin Hanlu

²⁹ Bilinen boyları (tireleri):Güşli, Sarı Gebelü, Ali Bavlu (Muradlu),Bala Hanlu, Masumlu

Caferli ³⁰	Parsabad ve çevresi, Maksudlu, Caferli Kendi	Savalan Dağı (Cin Deresi mekkii) Samanlı, Bağlar, Karanlık Dere, Cinli Çay
Cahan Hanumlu	Bilesuvar, Germi, Cahan Hanumlu Kendi (Köyü)	Savalan Dağı (Serdava, Serein, Gül Çukuru mekkii)
Cilovdarlı ³¹	Sefid Ali, Kutlar, Bey Ali, Hazret Kulı, Neriman Kışlağı	Sona, Kara Yatak, Abbas Çemeni, Karadaş, Dibeklü, Şehbaz Yaylağı
Demircili ³²	Babaş, İnallu, Hazret Kulı, Kara Kışlak, Tomar, Sadak, Karagöl, Güvercin, Koca Kışlağı, Horozlu	Ağ Göl, Kara Dere, Üç Arhaç, Çuhur Yurd, Murad Ali, Gümüş Bulağ, Cinli Çay
Gebeli ³³	Ala Papak, Borran, Ağ Dağ, Ayrı Dere, Kanberlü	Kara Daş, Nasır Beg, Haça Yurt, Çal Dağ
Geyikli ³⁴	Üngüt, Düz Kışlak, Kar Sakal, Ağ Baba, Mal Kışlağı	Kaşgameşe, Güliş Çemeni, Yağlı, Mescidlü, Kabelü, Gaynarca
Gön Papah	Gön Papah Kendi (Köyü),	-
Hacı Hocalu ³⁵	Aslandüz, Yuşanlı, Şam Kışlar, Hanlar, Ağ Kapak, Kara Kapak, Eydir Gedaylu, Pelenglü, Ayvazlu, Emirhanlu, Bozca	Gaşgameşe, Şah Yurdu, Gara Mehemed, Halife Çemeni, Meh Deresi, Torpahlu, Artum Bulağ, Güllü, Orta Örek
Hamıslu	Gariphacı, Mescitlu, Şordere	Bağru

³⁰ Bilinen boyları (tireleri): Şeriflü, Mir Salahlı, Ağ Tumanlı

³¹ Bilinen boyları (tireleri): Azizlü, Yahınlı, Mehdi Hanlu, Ahmed Hanlu, Ali Geşadlu, Hacı Nasrallahzade Fettah

³² Bilinen boyları (tireleri): Karacalu, Kadirli, Güzellü, Şahbazlu, Askerlü, Gözçülü

³³ Bilinen boyları (tireleri): Ahmedlü, Ganimlü, İmanlu, Tarılı, Hacı Mustafalu

³⁴ Bilinen boyları (tireleri): Alipnahlu, Mirzalu, Ciyanlu, Tumarlu, Hacı İmanlu, Halilli, Keytaranlı, Kiravlu, Karapıtıhlı, Alibayramlu, Medinelu, Musalu, Oruçlu, Hacıgereçli, Alişan Hanımlu, Ağa Caferli, Hacı Caferli

³⁵ Bilinen boyları (tireleri): Eminlü, Hacılu, Maşılı, Haşlar, Kara Gözelü, Hamıslu, Başlu

Helfeli ³⁶	Göbeklü, Helfeli Kışlağı, Boğarsıh Deresi	Kışlı, Erşek, Kazan Uçan
Homunlu ³⁷	Pare Kışlak, Han Kışlağı	Serab, Tekeli, Çal Dağ, Novruz Ali, Karanlık Dere
Hosrolu ³⁸	Gür Bulağ, Al Muhammedlü, Güller	Kızılbere, Göy Çuhur, Yollu Yurt, Üngüt, Karahan Beyli
Hüseyin Hacılu ³⁹	İman Kuyusu, Kanberlü, Horozlu, Sarı Kuyu, Tek Kuyu	Öküz Dağı, Kül Gölü, Arh Bendi, Cacırlu, Göze Yurt
Hüseyin Ehli	Dereyurt, Ağappa, Zeyve, Karaağaç, Nuri Kendi	Bozkuş (Büzgüş), Heşteser Keleyber
İsalu / İsalı ⁴⁰	Erşek (Erşe), Büyük Han, İsmail Han, Ocak Kışlağı	Savalan Dağı etekleri, Ağ Mescid, Yeherlü, Dere Yurt Karagöl, Tendirlü
Kör Abbaslu ⁴¹	Borran, Hüseyin Kışlağı, Ağa Muhammed Beyli, Kuru Çay, Dereçay	Öküzdağı, Cacırcılu, Cığ Meydan, Sehend
Karalar	Berk Kışlak, Alaçık Tepesi, Düz Kışlağı, Kuzey Kışlak	Çay Gözü
Kelaş ⁴²	Kanberli, Pare Kışlak, Hacı Abbas	İnce Gçy Dağ, Kara Döş
Kellese ⁴³	Germi ve çevresi	-

³⁶ Bilinen boyları (tireleri): İman Hanlu, Ziyad Hanlu, Gülüşlü, Kurbanlu, Musa Hanlu

³⁷ Bilinen boyları (tireleri): Tekeçi, Allahverdili, Kamıslu

³⁸ Kocabeyli oymağından türemiştir. Bilinen boyları (tireleri): Muharremlü, Nur Muhammedlü

³⁹ Bilinen boyları (tireleri): Caylu, Muhammed Beylü, Takılu, Karadağlu, Hacı Hasanlu, Taban Oğlu

⁴⁰ Bilinen boyları (tireleri): İbadlı Beyli, Aış Beyli, Han Kişi Beylü, Habibullah Beyli, Cevadlu

⁴¹ Bilinen boyları (tireleri): Körler, Azizlü

⁴² Bilinen boyları (tireleri): Hacı Muhammed Hüseyinlü, Kasımlı, Abbas Alili

⁴³ Kellese oymağının büyük bir bölümü yerleşik hayata geçmiştir.

Kocabeyli ⁴⁴	Dere Çayı, Üngüt Mesiri, Cida Kendi, Zeyve, Çat Kışlak	Savalan Dağı etekleri, Buzlu Kaya, Karaçay, Meymihan, Tahta Yurt, Babaş Yurdu, Çal Dağ, Ağ Çay
Kurtlar ⁴⁵	Yüzkuyu, Hüseyin Kışlağı, Becirvan, Kutlar, Haşim	Savalan Dağı etekleri, Göy Dağ,, Kutlar Kendi, Büzgüş, Sarı Bulağ
Larılı ⁴⁶	Çakmak Çukur, Genelüce	Dibeklü, Kızılberce
Mest Ali Beyli ⁴⁷	Pare Kışlak, Ocak Kışlağı, Hacı Bedir Ağa Kışlağı	Karabere, Üç Kardaş
Muganlı ⁴⁸	Parsabad ve çevresi, Buzhan Kendi, Alimler, Hacı Penah Ali, Ocak Kışlak	Serab, Alvars, Serein, Lengerlü, Sefer Yurdu, Karabulağ, Karagöl
Muratlı ⁴⁹	Muratlı, Lahrud ve çevresi, Uç Dere Kışlak, Allahverdi Odlu	Çal Dağı, Çay Yurt, Çeki Çay, Adı Güzel
Nevruz Ali Beyli	Mazan Kışlağı, Heybet Kışlağı	Ağ Çay, Kara Savalan
Petili ⁵⁰	Dergahlu, Kalkaç	Çalaçukur
Pirivatlu (Pir Ayvatlu) ⁵¹	İbrahimabad, Pirivatlu Kendi	Yağlı, Çiçeklü, Karanlık Dere, Arh Bendi
Polatlu	Bilesuvar	Boğru, Polatlu Kuyusu
Rızabeyli	Dere Horuslu, Zeyve, Nesirkendi	Sovma, Bice, Kalecuğ,

⁴⁴ Bilinen boyları (tireleri): Curuhlu (Curuh Beyli), Nurullah Beyli, Şahmarı Beyli, Nasrullah Beyli, Ağabeyli, Hüseyin Hanlı, Elirza Beyli, Hosrovlı, Hampa, Çobanlı, Kara Musalı, Peteli, Hanbazlı.

⁴⁵ Bilinen boyları (tireleri): Cinler (Cinli), Baharlı, Hacı Zeynallı, Neceflü, Takı Beyli, Cumulu, Ağalu

⁴⁶ Bilinen boyları (tireleri): Hacı İsmaili, İman Alili

⁴⁷ Bilinen boyları (tireleri): Nasırlı, Sadıklı

⁴⁸ Bilinen boyları (tireleri): Ali Kululu, Karaolu, Rizegululu, Beyravanlı, Tugemanlı, Elceler, Hacı İsmaili, Memmet Yormulu, Hacı Şirinli, Sufiler, Melekler

⁴⁹ Bilinen boyları (tireleri): Barlu, Muradlu

⁵⁰ Bu oymak Kocabeyli oymağından ayrılmış ve daha sonra müstakil bir oymak haline gelmiştir.

⁵¹ Bilinen boyları (tireleri): Bend Alilü, Şirvanlı, Sivtinlü, Hacı Hasanlı, Çuğunlu, Atlı Hanlı

Saruhan Beyli ⁵²	Kabale, Burun Kışlağı, Çınar	Salahlu, Kaşga Güney, Dereyurt, Ağ Mescid, Yelli Gedik
Servanlar ⁵³	Karadere Mugan, Han Kişi, Aziz Karadere, Seyfali, Yüz Kuyu	Karayatak, Kurugöl, Çuhur Yurt, Necefhan
Seyitler ⁵⁴	Düz Kışlak, Muradlu, Saray Kuyu, Kaşga Kışlak, Dadlu, Tekele	Serab, Göy Dere, Halil Yurdu, Çal Dağ, Çeki Çayı
Şaheli Beyli ⁵⁵	Kermeli, Mirzahan, Ferç Harabesi	Çal Dağ, Dik Yurt
Talış Mikayilli (Talışgeyikli) ⁵⁶	Bilesuvar ve çevresi, Sona, Cafer Kulu, Hacı Cabbar, Paşa, Hanbaba Kendi, Rus Kendi, Göytepe, Hacı Emin, Kara Savalan	Savalan Dağı (Kotur Suyu, Şabil), Serein, Keliklü, Devli Yurt, Yaypak, Kuzukıran, Kuru Tahta
Tekeli (Tekle)	Yelatan, Abbas Tekle Kendi, İranabad, Karatüre	Serein ve çevresi
Tırtlı ⁵⁷	Tırt Kendi, Ağ Dağ	Meydancık
Udulu (Odule)	Udulu, Üç Dere, Allahverdi Kışlağı	Savalan Dağı etekleri, Karagöl, Çay Yurt, Sarı Bulak, Çeki Çay
Yekeli ⁵⁸	Yekeli	Kızılbere
Zergerli	Bilesuvar, Zerger, Erşek, Meşkin	Savalan Dağı (Boran Çukuru mevkii) ⁵⁹

⁵² Bilinen boyları (tireleri): Hacı Muhammedlu, Aliş Beylu, Abdullah Beylu, Ağa Şirin Beylu, Ağacan Beylu

⁵³ Bilinen boyları (tireleri): Ali Uruşanlı, Hasanlu, Uşakı

⁵⁴ Bilinen boyları (tireleri): Körler, Aşurlu, Muhammedlu, Alili, İsalu, Aynallu, Nur Alili, Seyit Rızalu, Muhammed Rızalu

⁵⁵ Bilinen boyları (tireleri): Şah Kasımlı, Şeyh Verdili

⁵⁶ Bilinen boyları (tireleri): Beglü, Kara Partak, Amele, Tepeler, Kızılkeçili, Camiyurdu, Mollalu, Ali Beyli, İmam Hanlu, Paşalu, Bineler, Canyarlu, Karabağlu, Beyzade, Nurullalu

⁵⁷ Bilinen boyları (tireleri): Tırd (Tırt, Türid)

⁵⁸ Yekeli oymağının önemli bir bölümü yerleşik hayata geçmiştir.

⁵⁹ (Tapper, 2004: 576-597; Hiyavi, 2005: 61-95)

1.11.5. Şahseven Türklerinde Din ve Kültür

Şahseven Türkleri İran’da yaşayan diğer Türkler gibi Müslüman’dır. Mezhep olarak ise 12 İmamlı Şia mezhebini benimsemektedirler. Her ne kadar tarihte mezhebe dayalı birtakım sıkıntılar yaşandığı bilinse de günümüzde Şahseven Türklerinin mezhep taassubu bulunmamaktadır. Şahsevenlerin inanç sistemi daha çok töre ve adetlerle şekillenmiştir. Aile içinde başlayan din eğitimi özellikle yaylaklarda aksakalların ve akbirçeklerin yanında geleneksel olarak devam ettirilmektedir. Bu bağlamda Şahsevenler arasından yetişen molla sayısının çok az olduğunu da ifade etmek gerekir. Yaylak ve kışlak yaşamında aksakalın varlığı hem oba hem de genel anlamda toplum düzeninin sağlanmasında son derece etkilidir.

Şahsevenlerin kültüründe göç çok önemli bir olgudur. Şahseven oymakları Mugan’dan Savalan’a göç etmeden önce eskiden mutlaka bir araya gelirler ve göçün zamanından emniyetine kadar pek çok meseleyi istişare ederlerdi. Develer ve büyük sürüler eşliğinde yapılan bu görkemli göç merasimlerinde, boy beyleri ve oba beyleri göçün önünde yerlerini alırlardı. Obaların sayıca azalması ve teknolojik imkanların genişlemesiyle büyük araçların göçlerde kullanılması, günümüzde göç öncesi kurultayları daha çok turistik festivallere dönüştürmüştür. Şimdilerde “Ceşnevare” adıyla anılan bu festivaller, devrimden sonra Mugan’da icra edilmeye başlanmıştır. 2018 yılında yedincisi düzenlenen bu etkinliğe devlet görevlilerinin yanı sıra ülkenin çeşitli yerlerinden Mugan’a gelen yerli turistler katılmakta, bu vesileyle de Şahseven kültürünü tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Halktan büyük ilgi gören bu organizasyon, 2019 yılında Erdebil’de de yapılmıştır. Bizim de iştirak ettiğimiz Şorabil bölgesinde gerçekleşen bu festivale yoğun bir katılımın olduğunu söyleyebiliriz. Halk ozanlarının festival alanına kurulan sahnede icrasına ek olarak, festival için kurulan alaçıkların önünde pişirilen yöresel yemekler, obalardan getirilen el işi ürünler, eski göçlerde kullanılan develer gibi pek çok unsur bu festivalde sergilenmektedir.

Şahseven Türklerinin kültürel kodlarına bakıldığında eski Türk medeniyetinin izleri hemen göze çarpmaktadır. Şahsevenler büyüklere saygı gösterirler, misafire çok önem verirler, misafirperverlik onlarda ileri seviyededir. Her konuğu Tanrı misafiri kabul ederler ve mutlaka o konuğa bir şeyler ikram edilir. Şahseven kadınları yabancı kişilerin yanında mutlaka ağızlarına yaşmak çekerler, yabancılarla açıktan ve yüksek

sesle konuşmayı tercih etmezler. Alaçıklarda evin her bireyinin yeri bellidir. Bu da Şahseven kültürünün uzun tecrübelerden geçerek oluştuğunun bir göstergesidir.

Şahseven Türklerinin doğum, evlenme ve ölüm dönemlerindeki uygulamalar, Türk dünyasındaki uygulamalarla ortak özellikler taşımaktadır. Şahsevenlerde doğum gerçekleştiğinde çocuk sahibi olan aile tebrik edilir. Doğumun bereket getirmesi için dualar edilir ve bu durum kutlanır. Bebeğe ad vermek tüm Türklerde olduğu gibi Şahsevenlerde de önemlidir. Çocuğun adını koymak için çoğunlukla aksakala danışılır; aksakalın olmadığı durumlarda aile büyüklerinden biri çocuğa ad koyar. Günümüzde örneği bulunmasa da eskiden göç esnasında doğum meydana gelirse, göç kafilesi içindeki akbirçekler toplanır ve hamile kadının doğum yapması sağlanırmış. Doğum gerçekleştikten sonra ise doğum yapan kadın ve çocuğu deve üstüne bindirilir ve göçün en arkasından kafiye takip edermiş. Şahsevenlerde bebekler kundağa sarılır ve uyumaları için laylaylar (ninniler) söylenir. İlk defa dışı çıkan bebekler için dış hediği yapılır. Doğum öncesi ve sonrasında Şahseven Türklerinde akbirçekler büyük bir rol üstlenmektedirler. Onların tecrübeleri bu önemli olgudaki zorlukların nispeten azaltılmasında etkili olmaktadır.

Şahsevenlerde evlilik öncesi kız tarafının alaçığine elçi (görücü) gidilir. Elçi heyetine aksakal ve oba beyi mutlaka davet edilir. Kız tarafının alaçığında “kebin (başlık parası)” ve evliliğe ilişkin diğer konularda anlaşılırsa söz kesilir. Bu hadiseye “kebin kesme” denir. Sözen sonra nişan yapılır veya söz ile nişan bir arada yapılabilir. Kız tarafı çeyiz hazırlar, erkek tarafı düğünü yapar. Şahsevenlerde düğüne “toy” denmektedir. Yaylakta veya kışlakta toy yapılabilir. Toylara akrabalarından veya tanıdıklardan davet edilir ve ortamın kalabalık olması temenni edilirdi. Şahsevenlerde damada “bey” denilmekte, gelin adı ise aynı şekilde kullanılmaktadır. Kına yakma, geline kuşak bağlama, duvak vb. uygulamalar Türkiye Türklerindeki gibidir. Şahseven toylarında kadınlar ve erkekler genellikle bir arada oynamazlar. Toylara halk ozanları davet edilir ve büyük kazanlarda yemekler pişirilerek konuklara ikram edilir.

Düğünden birkaç gün sonra kız tarafı gelinin davetiyle gelin evine ziyarete gider. “Duvak attı” veya “Duvak açtı” olarak anılan bu âdette yemekler yenir ve evliliğin bereketli geçmesi için dualar edilir. Duvak açtı âdetinden bir süre sonra kız tarafı oğlan tarafını evine davet eder. Gelin bu âdetde ilk kez dışarı çıktığı için buna “Ayak açtı” denilmektedir.

Şahsevenlerde bayram törenlerine önem verilir. Bayramlardan önce obanın önde gelenleri bir araya gelir ve bayramda yapılacaklara ilişkin istişare yapılır. Bayram günü çocuklara hediyeler verilir ve ev ziyaretleri yapılır.

Şahsevenlerde nazara inanılır, nazardan ve kötü ruhlardan korunmak için üzerlik yandırma geleneği icra edilir. Hastalıklardan korunmak için çoğunlukla Türk halk hekimliği yöntemleri kullanılır. Aksakalların ve akbirçeklerin sürdürdüğü bu geleneksel tıp yöntemlerinin tümü, “Türke deva” adıyla bilinmektedir.

Şahseven yemeklerinin İran’daki Türk kültürü içerisinde ayrı bir yeri vardır. Anadolu’da yapılan yemeklerin önemli bir kısmı Şahsevenlerce bilinmekte ve pişirilmektedir. Bozbaş, keleke, hedik, sac kavurma, kavurma, sütlaç, kuymak, yarma aşısı, dovga (ayran aşısı) vb. yemekler bunlardan bazılarıdır.

Ölüm törenlerinde ölen kimsenin evine veya alaçığına kara bayrak çekilir. Cenaze olan evde kırk gün yas tutulur, helva pişirilir ve bu helva cenazeye gelenlere dağıtılır. Erkekler kırk gün saç, sakal kesmezler; kadınlar ise kırk gün siyah elbise giyerler. Kırkıncı günden sonra yakın akrabalar gelir ve yas tutan ailenin üstündeki siyah kıyafetleri çıkarır. Ayrıca ölen kişinin yakınları vefatın üçünde, yedisinde, kırkında ve yıl dönümünde yakınlarını çağırır, Kuran okutur ve dualar edilir.

Şahsevenlerde yukarıda bahsedilen kültürel unsurların yanı sıra halk takvimi, halk mutfağı ve halk meteorolojisi de canlı bir biçimde yaşatılmaktadır.

1.11.6. Şahseven Türklerinde Nüfus ve Ekonomi

İran Türkleri ile ilgili tartışma konularının başında nüfus gelmektedir. İran’ın etnik gruplara göre nüfus oranını paylaşmaması İran’da yaşayan Türklere ilişkin verileri tahminden öteye taşımamaktadır. Alan araştırmacılarının nüfusa ilişkin tespitleri abartı örnekler bir kenara bırakılırsa birbirine yakındır. İran’da yaşayan tüm Şahsevenlerin nüfusuna ilişkin tahminler de İran’da yaşayan diğer Türk toplulukları gibi kesin verilere dayanmamaktadır. Bu durumun başlıca iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi Şahsevenlerin ülkenin farklı bölgelerinde dağınık bir şekilde yaşamaları, ikincisi ise Şahsevenlerden yerleşik hayata geçenlerin ve büyük şehirlerde yaşayanların sayısının tespit edilememesidir. İran Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Merkezi (CENESTA) tarafından yapılan ve İran İstatistik Kurumu tarafından açıklanan verilere dayandırılan rapora göre, Şahseven Türklerinin tamamının nüfusu

1.200.000 olarak verilmiştir. Göçebe hayatı sürdüren Mugan Şahsevenlerinin nüfus tablosu (CENESTA, 2007: 634-636) ise şu şekildedir:

Tablo 1.11.6.1. Şahseven Türk Oymaklarının Nüfus Verileri

Sıra	Oymak (Tayfa)	Yaşadıkları Bölgeler	Nüfus (Kişi Sayısı)
1.	Acirli (Ecirli)	Erdebil, Bilesuvar, Parsabad, Halhal, Serab, Kevser (Kivi, Kiyi), Germi, Meşkinşehir	4732
2.	Alibabalı	Erdebil, Bilesuvar	183
3.	Arablu	Bilesuvar, Meşkinşehir	494
4.	Ayvatlu (Pirayvatlu)	Erdebil, Bilesuvar, Halhal, Germi, Meşkinşehir	161
5.	Bala Beyli	Bilesuvar, Halhal, Germi, Meşkinşehir	357
6.	Bey Bağlu	Bilesuvar, Erdebil, Germi, Meşkinşehir	152
7.	Beydilli	Bilesuvar, Parsabad, Meşkinşehir	1469
8.	Caferli (Sarı Caferli)	Meşkinşehir	11
9.	Cahan Hanumlu	Erdebil, Bilesuvar, Germi, Parsabad, Meşkinşehir	588
10.	Cilovdarlı	Bilesuvar, Parsabad, Serab, Meşkinşehir	1974
11.	Demircili (Demirçilü)	Bilesuvar, Parsabad, Serab, Meşkinşehir	1685
12.	Geyikli	Erdebil, Bilesuvar, Parsabad, Halhal, Germi, Meşkinşehir, Nemin, Nir	8203
13.	Hacı Hocalu	Eher, Parsabad, Meşkinşehir, Heris	6752
14.	Helfeli	Kevser, Bilesuvar, Germi, Parsabad, Meşkinşehir	974
15.	Homunlu	Bilesuvar, Parsabad, Serab	128
16.	Hüseyin Hacılu	Bilesuvar, Parsabad, Meşkinşehir, Heris	1531

17.	İsalu / İsalı	Erdebil, Bilesuvar, Meşkinşehir,	179
18.	Kör Abbaslu	Parsabad, Meşkinşehir, Heris	1603
19.	Kelaş	Germi, Nir, Heris	593
20.	Kocabeyli	Erdebil, Bilesuvar, Germi, Parsabad, Meşkinşehir, Halhal, Nir	3555
21.	Kurtlar	Bilesuvar, Eher, Parsabad, Çaroymak, Keleyber, Zencan, Serab, Kevser, Miyane	3654
22.	Mest Ali Beyli	Erdebil, Bilesuvar, Germi,	639
23.	Muganlu	Erdebil, Eher, Bilesuvar, Parsabad, Çaroymak, Halhal, Serab, Bostanabad, Keleyber, Germi, Meşkinşehir, Nemin, Nir	10581
24.	Muratlı	Bilesuvar, Meşkinşehir	158
25.	Saruhan Beyli	Erdebil, Bilesuvar, Çaroymak, Germi, Meraga, Meşkinşehir Parsabad	491
26.	Servanlar	Bilesuvar, Serab, Parsabad, Meşkinşehir	581
27.	Seyitler	Bilesuvar, Meşkinşehir	1454
28.	Talış Mikayilli (Talmışgeyikli)	Bilesuvar, Germi, Parsabad, Meşkinşehir	1992
29.	Tekeli (Tekle)	Erdebil, Bilesuvar, Germi, Parsabad, Meşkinşehir	1396
30.	Udulu (Odulu)	Bilesuvar, Meşkinşehir, Nir	197
Toplam			56440

Yukarıda verilen tablonun Şahsevenlerin sürekli bahsettikleri “32 Tayfa” esasına göre hazırlandığı, ayrı oldukları bilinen bazı oymakların birleştirildiği, yine tabloda “Güşlü/Göşlü ve Arallu” oymaklarının adına yer verildiği ancak bunlara ait herhangi bir sayı belirtilmediği anlaşılmaktadır. Daha önceki çalışmalardan hareketle bu tabloya alınmayan veya tespit edilemeyen oymakların nüfusu (Begdilli, 2006: 223-231) aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1.11.6.2. Şahseven Türk Oymaklarının Nüfus Verileri

Sıra	Oymak (Tayfa)	Yaşadıkları Bölgeler	Nüfus (Aile Sayısı)
1.	Alarlu (Arallu)	Erdebil	300
2.	Dursun Hacılı	Erdebil	300
3.	Gön Papah	Meşkinşehir	2000
4.	Hamıslu	Erdebil	300
5.	Polatlu	Erdebil	1000
6.	Rızabeyli	Erdebil	500
7.	Yurtçı	Erdebil	1000
8.	Zergerli	Meşkinşehir	500
Toplam			5900
Sıra	Oymak (Tayfa)	Yaşadıkları Bölgeler	Nüfus (Kişi Sayısı)
1.	Nevruz Ali Beyli	Erdebil	300
2.	Hüseyin Ehli	Keleyber	520
3.	Delakarda (Delağarlı)	Erdebil	200
Toplam			1020
Nüfuslarına ilişkin veri tespit edilemeyen oymaklar			
1.	Şaheli Beyli	Erdebil eyaleti	-
2.	Tırıtlı	Erdebil eyaleti	-
3.	Yekeli	Erdebil eyaleti	-
4.	Hosrolu	Erdebil eyaleti	-
5.	Karalar	Erdebil eyaleti	-
6.	Kelleser	Erdebil eyaleti	-
7.	Larılı	Erdebil eyaleti	-
8.	Petili	Erdebil eyaleti	-
9.	Gebeli	Erdebil eyaleti	-

İran İstatistik Kurumu tarafından Erdebil eyaletinin toplam nüfusu 1.270.420 olarak açıklanmıştır. Bu nüfusun 404.236⁶⁰ kişisi kırsal kesimde yaşamaktadır. Erdebil eyaletinin kırsal kesiminde iki Türk grubunun varlığından söz edebiliriz: Şahsevenler ve Tatlar. Şahseven olmayan yani bir bakıma yaylak kışlak yaşamını sürmeyen yerleşik Türklere bölgede Tat denilmektedir. Mugan ve Karadağ Şahsevenlerinin 1993 yılında 47 oymak ve yaklaşık 3 milyon kişiyle göçtükleri, 1995'te bu sayının 300 bine düştüğü (Kalafat, 2005: 99) dikkate alındığında; göçebe veya yarı göçebe Şahsevenler için ancak 5-6 bin hâne yani yaklaşık 40.000 kişi (Tapper, 2009: 38: 295) gibi bir tahminin çok az olduğu anlaşılabilmektedir. Erdebil merkezdeki yerleşik hayata geçen Şahsevenler hesaba katılmadığında, kırsal kesimde bulunan ve göçebe hayatı sürdüren Şahsevenlerin nüfusu en az 300 bin kişidir. Yaylak zamanı yaşlı, hasta veya çeşitli nedenlerle göç edemeyen Şahsevenler de göz önünde bulundurulduğunda her yıl en az 100 bin kişinin yaylağa çıktığı rahatlıkla ifade edilebilir.

Mugan Şahsevenleri, İran'ın kuzeybatısındaki Mugan bölgesinde yaşamaktadırlar. Yerleşik yaşama geçen Şahsevenler ise daha çok Erdebil eyaletinin aynı adlı şehri olan Erdebil'de yaşamlarını sürdürmektedirler. Şahsevenler, geçimlerini büyük oranda hayvancılıkla temin etmektedirler. Özellikle koyun yetiştiriciliği çok yaygındır. Eskiden develerle yoğun ve yorucu olan yaylağa göç teknolojinin ilerlemesi ve bölgedeki ulaşım imkânlarının gelişmesiyle daha kolay hale gelmiştir. Mugan Şahsevenlerinin Mugan'dan Savalan'a yaklaşık 150-200 kilometrelik göçleri eskiden ortalama on beş gün sürerken günümüzde bu süre iki üç saate kadar kısalmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen İran'a uygulanan ambargolardan en başta halk etkilenmiştir ve bölge insanı ekonomik olarak birtakım sıkıntılar yaşamaktadır.

Artan nüfusla birlikte otlakların miras paylaşımı gibi nedenlerden ötürü gelecek kuşaklara yetmemesi kırsal kesimden kente göçü hızlandırmış pek çok Şahseven Türkü Tahran gibi ülkenin büyük şehirlerine yerleşmiştir. Mugan'dan Tahran'a göç eden aileler yalnızca tatil dönemlerinde yaylakları ziyaret etmektedirler. Her ne sebeple olursa olsun göçebe yaşamı terk eden Şahsevenler ile göçebe yaşamı sürdüren Şahsevenlerin arasında dil ve kültür yönünden önemli bir fark olduğu gözlenmiştir. Buna ek olarak sayıları az da olsa farklı şehirlerde yükseköğrenimini

⁶⁰ Kaynak: *amar.org.ir* erişim tarihi: 15/12/2020 ve Statistical Centre of Iran, Selected Findings of the 2016 National Population and Housing Census, Tahran: 2018, s.150

tamamlayıp Mugan’a geri dönen Şahsevenlere de rastlanmıştır. Büyük şehirlerdeki ekonomik zorluklar ve ülkede artan işsizlik gençler arasında hayvancılığı cazip hale getirmiştir. Hatta alan araştırmamız esnasında pek çok üniversite mezunu çobanla karşılaşmış olmamız da bu gözlemimizi desteklemektedir.

1.11.7. Şahseven Türklerinde Eğitim

İran’da kullanılan resmî dil bilindiği üzere Farsçadır. Ülkedeki eğitim kurumları da tamamıyla Farsça eğitim vermektedir. Şahseven Türklerinden geleneksel göçebe yaşamı sürdürenler genellikle kırsal kesimlerde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla yeni kuşak Şahsevenlerin eğitimi, bu kırsal bölgelerdeki olanakların durumuyla alakalıdır. Şahsevenlerin yoğun olarak yaşadığı Erdebil eyaletinde, günlük yaşamda kullanılan dil Türkçedir. Şahsevenlerin resmî dairelerdeki işlerini görmek dışında Farsça ile temasları neredeyse yoktur. Bu nedenle bir önceki kuşağın izinden gidenler okuma yazma seviyesinde Farsça öğrenip yaşamını idame ettirmektedirler. Ekonomik durumu biraz daha iyi olan aileler ise çocuklarını yükseköğrenim görmeleri için büyük şehirlere göndermektedirler. Büyük şehirlerde eğitim gören Şahsevenlerin örf ve âdetlerine bağlı kaldıkları; ancak Farsça ile temasları neticesinde Türkçeden uzaklaştıkları gözlenmiştir. Şahseven Türkleri içerisindeki yaşlılardan Farsça bilenlerin sayısı çok az olmasına rağmen günümüzde genç nüfusun neredeyse tamamı Farsça bilmektedir.

SES BİLGİSİ

1. ÜNLÜLER

Ses organlarında herhangi bir engele uğramadan çıkarılan, yalnız ses yolundaki daralma veya genişleme ile çeşitlenen sese ünlü denir (Ergin, 2000: 34, Korkmaz, 2010: 225, Karaağaç, 2013: 830, Üçok, 2007:50). Bu tanımdan hareketle çalışmamızın bu bölümünde Şahseven Türkçesinde bulunan ünlü çeşitleri incelenip ünlülerle ilgili bütün ses olayları ele alınacaktır. Bu çalışmadaki ünlüler, uzunlukları bakımından normal süreli ünlüler, uzun ünlüler ve kısa ünlüler olarak üç gruba ayrılıp incelenecektir.

1.1. Normal Süreli Ünlüler

Normal süreli ünlüler, fonemik değere sahip olanlar ve fonemik değere sahip olmayanlar olarak iki grupta incelenecektir.

1.1.1. Fonemik Değeri Olan Ünlüler

Şahseven Türkçesinde fonemik değeri olan dokuz ünlü bulunmaktadır. Bunlar /a/, /e/, /é/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleridir.

1.1.1.1. /a/ ünlüsü:

/a/ ünlüsü, kalın, düz, geniş bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *şayseven* I/19 “Şahseven”, *yağcı* II/38 “güzel”, *anuv* III/53 “annen”, *uzadaruh* III/7 “uzatırız”, *ağır* IV/33 “ağır”, *soğan* V/73 “soğan”, *gabağdan* VI/65 “önceden”, *laylay* VIII/151 “ninni”, *uşağ* XI/29 “çocuk”, *altı* XIV/69 “altı”, *torpağı* XXXIII/228 “toprağı”, *otarıyam* XXXII/43 “otlatıyorum”, *barışdırana* XXXI/19 “barıştıranı”, *addarı* XXXVII/103 “adları”, *gonağımız* XXXIX/351 “konuğumuz”, *ağsakkal* XL/41 “aksakal”.

1.1.1.2. /e/ ünlüsü:

/e/ ünlüsü, ince, düz, geniş bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir. Türkiye Türkçesinde kullanılan /e/ ünlüsünden daha açık söylendiği için ağız çalışmalarında açık /e/ olarak tanımlanmaktadır: *keçirderdik* I/168 “geçirirdik”, *gelinner* III/10 “gelinler”, *nenemiz* IV/109 “annemiz”, *döşek* XXIX/40 “yatak”,

tiktirerdiler V/111 “diktirirdiler”, *elinde* VII/23 “elinde”, *güverçinde* VIII/12 “güvercinde”, *çeken* IX/12 “çeken”, *yiyeçüh* XXVII/30 “yiyeceğiz”, *eyirerdī* XI/34 “eğirirdi”, *bilmerem* XXXI/23 “bilmem”, *elli* XIII/62 “elli”, *pişirrem* XIV/15 “pişiririm”, *nemeler* XV/29 “neler”, *deldi* XVI/10 “deldi”, *keresin* XVII/18 “kereyağını (tereyağını)”, *keçe* XVIII/33 “keçe”, *men* XXXI/50 “ben”.

1.1.1.3. /é/ ünlüsü:

/é/ ünlüsü, yarı geniş, ince, düz, normal süreli bir ünlüdür. Türkoloji çalışmalarında kapalı /e/ olarak bilinmektedir. /é/ ünlüsünün Eski Türkçede varlığı bazı tartışmalara konu olsa da Ölçünlü Azerbaycan Türkçesinde ve Türkiye Türkçesi ağız çalışmalarında fonemik değeri bulunan bir ses olarak tanımlanmaktadır.⁶¹

ŞT’de bu ses fonem değeri taşıyan dokuz ünlüden biridir. Birisi açık /e/ ve diğeri kapalı /e/ ile kullanılan iki sözcüğün anlam olarak mukayesesi şu şekildedir:

<i>él</i> I/98 “il”	<i>el</i> I/95 “el”
<i>gétđi</i> XXXIII/72 “gitti”	<i>getđi</i> XIV/34 “getirdi”

/é/ ünlüsü, ŞT’de genellikle Türkçe sözcüklerin başında ve içinde, nadiren de sonunda bulunabilir: *déyiller* I/12 “diyorlar”, *gétđim* VII/11 “gittim”, *yéyirdi* IX/34 “yiyordu”, *béle* IX/9 “böyle”, *dédi* XI/56 “dedi”, *gédérik* VIII/135 “gidiyoruz”, *géyindi* XII/72 “giyindi”, *érkek* XIII/40 “erkek”, *érişde* XV/29 “erişte”, *yédđi* XVI/14 “yedi”, *gé* XXVIII/31 “gel”, *bélé* XXVIII/31 “böyle”, *XL/12 bélé* “böyle”.

ŞT’de alıntı sözcüklerde de /é/ ünlüsü bulunabilir: *héyvanlar* X/30 “hayvanlar”, *şé‘r* X/45 “şiiir”, *héş* XI/9 “hiç”, *téhrranda* VI/7 “Tahran’da”, *méyđana* XII/71 “meydana”, *héyvanı* V/194 “hayvanı”, *héç* XII/10 “hiç”, *éhtiya‘ımız* XIX/90 “ihtiyacımız”.

1.1.1.4. /ı/ ünlüsü:

/ı/ ünlüsü, kalın, düz, dar bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *yanı* I/72 “yani”, *pıl* I/97 “para”, *çııhardaı* VII/8 “çıkartalım”, *aııp* VII/146 “akıp”, *ğāynım* VIII/18 “kaynım”, *çıııtıı* VIII/44 “çıktık”, *ayrılmuşam* IX/19

⁶¹ /é/ ünlüsü ile ilgili detaylı bilgi için bk. Thomsen 2002: 36-37; Duman 1999: 65-103; Tekin, 2003: 47; Gabain, 2007: 34; Yavuz 1991: 271-306; Kocaoğlu 2003: 266-281; Erdem-Gül 2006: 111-148; Arat 1987: 334-341; Yılmaz 1991:151-165.

“ayrılmışım”, *hamısı* X/12 “hepsi”, *bağışın* XII/57 “bakışın”, *gırh* XX/65 “kırk”, *gızıl* XXI/36 “kızıl”, *tapdı* XXII/13 “buldu”, *uşağın* XXIII/34 “çocuğun”, *utanıyam* XXIV/24 “utanayım”, *almışh* XXV/18 “almışız”, *munı* XXVI/53 “bunu”, *adımız* XXVII/20 “adımız”.

1.1.1.5. /i/ ünlüsü:

/i/ ünlüsü, ince, düz, dar bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *biz* I/13 “biz”, *bildün* II/129 “Bildin mi?”, *ćecim* III/4 “cecim”, *birinin* IV/31 “birinin”, *pişirēr* V/14 “pişirir”, *bizimkidi* XXXI/52 “bizimkidir”, *diriligim* VII/83 “diriliğim”, *irahliyirdih* VIII/71 “hazırlıyorduk”, *birimci* IX/33 “birinci”, *diregim* X/46 “dileğim”, *işderi* XI/36 “işleri”, *kimin* XII/55 “gibi”, *miniller* XIII/52 “biniyorlar”, *igirmi* XIV/70 “yirmi”, *indi* XV/71 “şimdi” .

1.1.1.6. /o/ ünlüsü:

/o/ ünlüsü, kalın, yuvarlak, geniş bir ünlüdür. Türkçe sözcüklerde sözcük başında bulunabilir: *goyuplar* I/17 “koymuşlar”, *goyun* II/12 “koyun”, *toğhuruğ* III/9 “dokuruz”, *torbasın* V/12 “torbasını”, *çoğ* VII/38 “çok”, *olabiler* VII/160 “olabilir”, *toy* VIII/67 “düğün”, *yoğ* IX/24 “yok”, *goç* X/30 “koç”, *ollām* XII/5 “olurum”, *dolanardım* XII/178 “dolanırdım”, *doğar* XIII/12 “doğar”, *oynullar* XV/50 “oynarlar”, *olsa* XVI/50 “olsa”, *oları* XVII/25 “onları”.

1.1.1.7. /ö/ ünlüsü:

/ö/ ünlüsü, ince, yuvarlak, geniş bir ünlüdür. Türkçe sözcüklerde sözcük başında bulunabilir: *töker* I/98 “döker”, *öz* II/10 “kendi”, *görüysen* II/127 “görüyorsun”, *çölde* III/112 “dışarıda”, *köç* IV/22 “göç”, *köyneğ* IV/103 “gömlek”, *çörek* VI/54 “ekmek”, *gözelliğ* VII/35 “güzellik”, *göyçek* VIII/65 “güzel”, *köçnen* VIII/82 “göçle”, *kötüh'den* IX/69 “kütükten”, *kölgede* XVII/64 “gölgede”, *ölüm* XIX/31 “ölüm”, *gözlerinin* XXV/58 “gözlerinin”, *böğründe* IX/71 “göğsünde”, *dördüz* XXVI/12 “dördüz”.

1.1.1.8. /u/ ünlüsü:

/u/ ünlüsü, kalın, yuvarlak, dar bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *yuhlasam* I/64 “uyuklasam”, *alarduğ* III/73 “alırdık”, *ğuymağ* V/60 “kuymak”, *oturum* VI/64 “oturayım”, *oğudacağ* XII/351 “okutacak”, *vurma*

XII/429 “vurma”, *gabağuvā* XVI/126 “önüne”, *gurudarīh* XVII/26 “kuruturuz”, *yunun* XVII/77 “yününü”, *guzuçuya* XVIII/26 “kuzucuya”, *pulusunu* XVIII/59 “parasını”, *munnan* XIX/62 “bundan”, *gurt guş* XIX/98 “kurt kuş”, *otarruḥ* XX/35 “otlatırız”, *burdayīh* XXII/10 “buradayız”.

1.1.1.9. /ü/ ünlüsü:

/ü/ ünlüsü, ince, yuvarlak, dar bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *tük* I/44 “saç”, *üzebilmerem* I/67 “yüzemem”, *cür* II/50 “tür”, *düşüptü* III/32 “düşmüş”, *türk* IV/10 “Türk”, *tülkü* V/151 “tilki”, *üssünde* VI/162 “üstünde”, *düşdü* VII/57 “düştü”, *tüh'tür* VII/68 “doktor”, *üreğimnen* VII/115 “yüreğimden”, *bürük* VIII/45 “örtü”, *türküsu* VIII/122 “Türkçesi”, *üçüncü* XII/410 “üçüncü”, *yükünü* XIII/83 “yükünü”, *üsdü* XIX/117 “üstü”.

1.1.2. Fonemik Değeri Bulunmayan Ünlüler

Anlam ayırt edici özelliği bulunmayan, fonemik değeri bulunan bir ünlünün alafonlarından oluşan, bir ünlünün başka bir ünlüye dönüşürken geçirdiği ara evreleri tanımlamak için kullanılan ünlülere fonemik değeri bulunmayan ünlüler denir. ŞT’de bu ünlüler: [á], [å], [ê], [í], [î], [ó], [ú] ünlüleridir.

1.1.2.1. [á] ünlüsü:

Geniş, yarı kalın, düz, normal süreli bir ünlüdür. /a/ ~ /e/ arası bir ünlüdür. /a/ > /e/ ya da /e/ > /a/ değişiminin ara evresidir: *gálibi* I/176 “kalıbı”, *biyáz* VI/72 “biraz”, *gáyneniye* VI/35 “kaynanaya”, *gaynatáynan* VIII/49 “kaynatayla”, *gáydanda* XXXVIII/45 “döndüğünde”, *ná gáde* VI/82 “ne kadar”, *atuvá* IX/56 “atına”, *gáradagıñkı* IX/79 “Karadağ’ınki”, *ona görá* IX/101 “ona göre”, *gáyırdı* XII/156 “yaptı”, *gáyterer* XII/478 “döndürür”, *áyrānın* XVII/17 “ayranını”, *yaváydı* XVIII/99 “kötüydü”, *áldım* XXV/55 “aldım”, *otárriḥ* XXXII/16 “otlatırız”.

[á] ünlüsü, alıntı sözcüklerde de sıklıkla görülen bir ünlüdür: *ásliyeti* I/131 “aslıyeti”, *gádimnen* II/16 “önceden”, *gát* II/78 “şeker”, *kálbalaya* V/36 “Kerbela’ya”, *bilaháre* VII/5 “bilahare”, *gámmer* X/95 “Kamber”, *gál'e-i heybere* XII/104 “Hayber Kalesi’ne”, *háber* XII/318 “haber”, *piyáde* XIX/103 “yaya”, *musábıgá* XXXIII/66 “müsabaka”, *gábul élemeyib* XXXIII/264 “kabul etmemiş”, *muğáddesdi* XXXIX/52 “mukaddestir”.

ŞT’de bazı alıntı kelimelerde /ɛ/ sesinin düşmesi sebebiyle /a/ ünlüsü yarı incelmış [á] ünlüsüne dönüşmüştür: *áleyke* IX/14 “aleyke”, *álıdan* IX/85 “Alı’dan”, *álağa* XII/145 “alaka”, *selām áleyküm* XXXII/2 “selamünaleyküm”, *arafat* XXXIX/83 “Arafat”, *ádālet* XXXIX/127 “adalet”, *şucaátdi* XXXIX/229 “Sücaet (Ahmedov)’dir”, *lál* XXXIX/248 “lal taşı”, *yákubu* XXXIX/264 “Yakup’u”, *ášāyir*⁶² XXXIX/333 “göçebe”.

1.1.2.2. [á] ünlüsü:

Geniş, kalın, yarı yuvarlak, normal süreli bir ünlüdür. /a/ ~ /o/ arası bir ünlüdür. /a/ > /o/ ya da /o/ > /a/ değişiminin ara evresini göstermektedir. ŞT’de çok fazla örneği bulunmamaktadır: *apársān* II/97 “götürsen”, *ávcuna* IX/57 “avcuna”, *málladan* XII/352 “molladan”, *yâhun* XXXIII/253 “yakın”.

1.1.2.3. [ê] ünlüsü:

Geniş, ince, yarı yuvarlak, normal süreli bir ünlüdür. /e/ ~ /ö/ arası bir ünlüdür. /e/ > /ö/ değişiminin ara evresidir. ŞT’de sık rastlanmayan bu ses /e/ ünlüsünün kısmen yuvarlaklaşması sonucu ortaya çıkmış bir sestir. ŞT’de bu yuvarlaklaşmanın genel sebebi /e/ ünlüsünden hemen sonra gelen ve yuvarlaklaştırıcı etkisi olan /v/ ve /v̄/ ünsüzleridir: *dêür* II/84 “diyor”, *dedēn* VI/63 “babanın”, *sêvürem* VII/41 “seviyorum”, *dedēn* XVI/87 “baban”, *nenēn* XVI/87 “annen”, *ködēv* XX/77 “bir çeşit dikenli ot”, *sêvmüşem* XXXIII/533 “sevmişim”, *sêverem* XXXIV/1 “severim”, *êvine* XXXVII/129 “evine”, *yêriyibdi* XXXIX/14 “yürümüştü”.

Alıntı sözcüklerde de [ê] ünlüsü tespit edilmiştir: *gêvher* VI/19 “gevher”, *mêvlānın* XII/467 “Mevla”, *mêvlām* XII/474 “Mevla’m”, *dêvletli* XVIII/61 “devletli”.

1.1.2.4. [í] ünlüsü:

Dar, yarı kalın, düz, normal süreli bir ünlüdür. /ı/ ~ /i/ arası bir ünlüdür. /ı/ > /i/ ya da /i/ > /ı/ değişiminin ara evresidir. Sözcük içinde yer alan ve inceltici etkisi bulunan /l/, /ç/, /ş/, /n/ ve /y/ ünsüzleri, bu sesin oluşumunda etkilidir. Alıntı sözcüklerde, sözcüğün asıl biçiminde yer alan /i/ ünlüsü kalınlaşma eğilimi gösterirken /ı/ ünlüsü incelmeye eğilimi gösterir: *eşāyirdi* I/19 “göçebedir”, *bırda* I/26 “burada”,

⁶² Aşiretler anlamına gelen bu sözcük, İran’da konargöçer yaşam süren tüm topluluklar için kullanılan bir terimdir. ŞT’de ise *eşāyir*, *ášāyir* sözcüğü genel anlamda “göçebe” sözcüğünü özelde ise Şahseven Türklerini karşılar.

vırma I/59 “vurma”, *çıııy* III/57 “çıkıyor”, *baııyeçek* III/71 “Bakü’ye kadar”, *cürıy* IV/27 “tür idi”, *yohı* V/26 “yok idi”, *değıga* VIII/61 “dakika”, *şāh ismāyıl* IX/9 “Şah İsmail”, *isTanbula* IX/13 “İstanbul’a”, *çaıışıyın* XII/56 “çakışının”, *mesāyilimiz* XII/353 “meselelerimiz”, *ālımı* XII/365 “bilgin idi”, *zıd* XIII/34 “karşıt”, *baltıynen* XVI/18 “baltayla”, *filan* XVIII/114 “filan”, *fergi* XX/92 “farkı”, *sarıyırdıı* XXIV/19 “sarıyorduk”, *terefin* XXVI/41 “tarafını”, *zamanı* XXIX/37 “zamani”, *eşāyırılı* XXX/8 “göçebeyiz”, *saııleyirdı* XXXIII/209 “saklıyordu”, *boşleyib* XXXIII/357 “boşlamış”, *lāluya* XXXIII/363 “lalaya”, *ğıymetden* XXXIII/459 “kıymetten”, *ğurdalıyirdı* XXXIII/578 “kurcalıyordu”, *ıldırım* XL/60 “yıldırım”, *yani* XL/102 “yani”, *tilfina* XL/151 “telefona”.

1.1.2.5. [ı] ünlüsü:

Kalın, dar, yarı yuvarlak ve normal süreli bir ünlüdür. /ı/ > /u/ veya /u/ > /ı/ değişmesinin ara evresidir: *miğanda* I/32 “Mugan’da”, *bırasına* I/100 “burasına”, *olmaz ki* I/102 “olmaz ki”, *miğana* II/22 “Mugan’a”, *bı cür* IV/34 “bu tür”, *bılar* IV/45 “bunlar”, *bına* VII/13 “buna”, *minnandı* VII/84 “bundandır”, *minnan* IX/55 “bundan”, *vırardın* XIII/84 “vururdun”, *bıra* XVI/77 “buraya”, *bıdı* XXI/38 “budur”, *süttü pılō* XXI/55 “sütlü pilav”, *sarıyırdıı* XXIV/19 “sarıyorduk”, *bı alaçıııları* XXXI/44 “bu alaçııkları”, *vırsān* XXXII/25 “vursan”, *vıram* XXXIII/248 “vurayım”, *vırdıı* XL/162 “vurduk”.

1.1.2.6. [ı] ünlüsü:

İnce, dar, yarı yuvarlak ve normal süreli bir ünlüdür. /i/ > /ü/ veya /ü/ > /i/ değişmesinin ara evresidir. ŞT’de çok fazla örneğı bulunmamaktadır: *fırdovsi* XII/406 “Fırdevsi”, *türkıyelidi* XXVIII/28 “Türkiyelidir”, *götürıydi* XXXIII/159 “götürüyordu”.

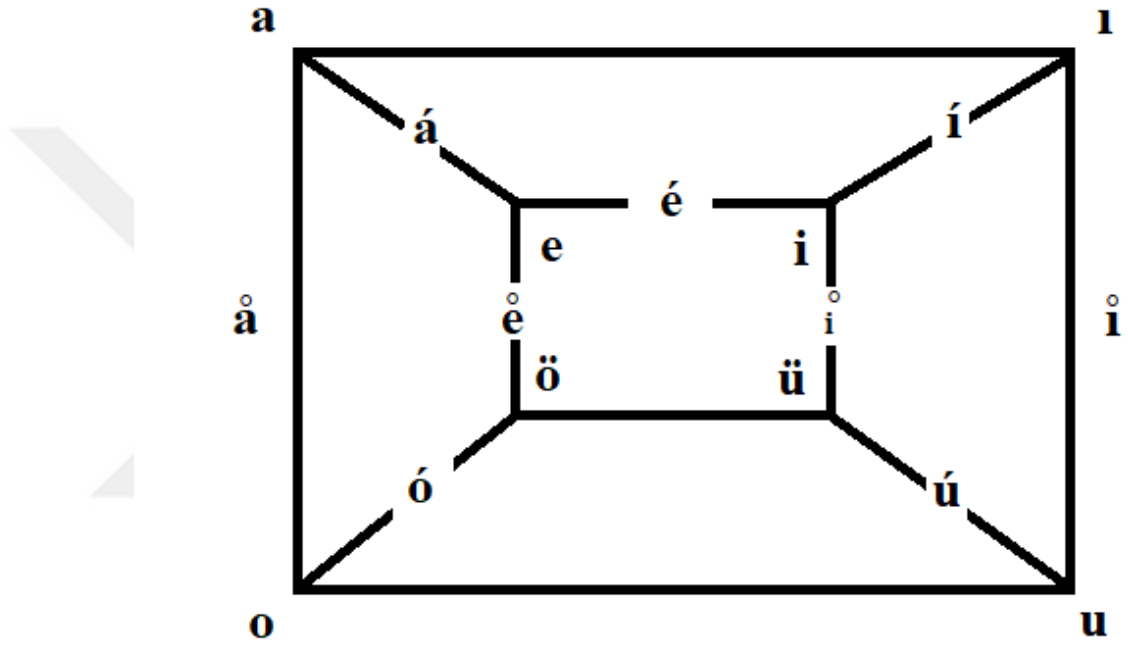
1.1.2.7. [ö] ünlüsü:

Geniş, yarı kalın, yuvarlak, normal süreli bir ünlüdür. /o/ ~ /ö/ arası bir ünlüdür. /o/ > /ö/ değişiminin ara evresidir. ŞT’de çok fazla örneğı bulunmamaktadır: *kórem* XXIII/20 “körüm”, *kór* XXXIII/487 “kör”, *hórmetin* VI/70 “hürmetini”.

1.1.2.8. [ú] ünlüsü:

Dar, yarı kalın, yuvarlak, normal süreli bir ünlüdür. Bu ünlü /u/ ~ /ü/ arası bir ünlüdür. /u/ > /ü/ ya da /ü/ > /u/ değişiminin ara evresidir: *o cür* VI/65 “o tür”, *ne cürdü* VI/67 “ne türdü”, *gúnnerîzi* VI/68 “günlerinizi”, *çút* VI/81 “çift”, *gúnneri* VI/130 “günleri”, *búyün* XIV/32 “bugün”, *yúnun* XVII/77 “yününü”.

Şahseven Türkçesinin Ünlüler Şeması

Şahseven Türkçesindeki Normal Süreli Ünlüler

	Düz			Yarı Yuvarlak			Yuvarlak		
	<i>Geniş</i>	<i>Yarı Geniş</i>	<i>Dar</i>	<i>Geniş</i>	<i>Yarı Geniş</i>	<i>Dar</i>	<i>Geniş</i>	<i>Yarı Geniş</i>	<i>Dar</i>
Kalın	a	-	ı	â	-	î	o	-	u
Yarı Kalın	á	-	í	-	-	-	ó	-	ú
İnce	e	é	i	-	ê	ï	ö	-	ü

1.2. Uzun Ünlüler

Boğumlanma süreleri, normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere *uzun ünlüler* denir (Karaağaç, 2013: 822; Korkmaz, 2003: 221). Normal bir ünlünün boğumlanma süresinden daha kısa sürede boğumlanan ünlülere de *kısa ünlüler* denir.

ŞT’de Türkçe sözcüklerde ve alıntı sözcüklerde uzun ünlülerin varlığı tespit edilmiştir. Bu ünlü uzunlukları birincil ve ikincil uzunluklar olarak ele alındığında Türkçe sözcüklerdeki birincil uzunluklarını koruyan sözcük sayısı sınırlıdır. ŞT’deki Türkçe sözcüklerde görülen uzun ünlülerin büyük bir kısmı, ses olayları sonucunda ortaya çıkmış ikincil uzun ünlülerdir. Türkçe sözcüklerde ünlü uzunluklarının oluşumunda esas neden ünsüz düşmeleridir. Ayrıca vurgu ve tonlama gibi nedenlerden de Türkçe sözcüklerde ünlü uzamaları oluşmuştur.

Alıntı sözcüklerdeki birincil uzun ünlüler, ŞT’de büyük oranda korunmuştur. ŞT’de alıntı sözcüklerde görülen uzun ünlülerin bir kısmı ise çeşitli ses olaylarından ötürü ortaya çıkan ikincil ünlü uzunluklarıdır.

1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler

1.2.1.1. Türkçe Sözcüklerde Birincil Uzun Ünlüler

Türkçenin birincil uzun ünlüleri konusunda pek çok çalışma yapılmıştır.⁶³ Türk dilindeki birincil uzun ünlülerin varlığından bahseden ilk kişi Kaşgarlı Mahmut’tur. Kaşgarlı Mahmut, *Dîvânu Lugâti’t-Türk* adlı ünlü eserinde örneğin [ā] (uzun /a/) sesini göstermek için elif harfini iki kez yazmıştır: *aat (āt)* “ad”, *aaç (āç)* “aç”. [ē], [ī], [ī], [ō], [ō], [ū], [ū] gibi diğer uzun ünlülerin gösterimi de eserde çeşitli harf ve hareke ayrımlarıyla gösterilmiştir (Nurmuhammedov, 2007: 117-128). 19. yy.’ın ortalarında

⁶³ Talat Tekin, *Ana Türkçedeki Aslı Uzun Ünlüler*, Ankara 1975, Osman Nedim Tuna, “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, *TDAY-Belleten* 1960, Ankara 1988, 2. 213-282; L. Ligeti, “Türkçede Uzun Vokaller”; *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII (1947), s. 82-94; Fatih Kirişçioglu, “Saha ve Türkmen Türkçelerinde Eklerdeki Uzun Ünlü ve Diftonglar”, *3. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı* 1996, Ankara 1999, s. 669-673; Zeynep Korkmaz, “Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Vokal Uzunlukları”, *TDAY* 1953, s. 197-240; Yusuf Azmun, “Türkmen Dilinin Gıuşğa ve Uzun Çekimli Fonemaları ve Oların Semantik Fonksiyası”, *Dil Dergisi*, Sayı: 15, Ocak 1994, s. 73-77; S. Kürenov, *Türkmen Dilinin Uzun ve Gıuşğa Çekimlileri*, İlim Neşriyatı, Aşkabat 1971; S. Kürenov, “Türkmencede Aslı ve Dolaylı Uzun Ünlüler”, *Journal of Turkish Studies*, Volume 14, Center for Middle East Studies of Harvard University, 1990, s. 75-94 vb.

yayımlanan Otto von Böhtlingk'in Über die Sprache der Jakuten I-II (Yakutça Grameri) adlı eseri uzun ünlülerle ilgili yapılan bir diğer önemli çalışmadır. Bu çalışmada Yakutçadaki uzun ve ikiz ünlüler ile Nijniy Novgorod (Gorkiy) Tatar (Mişer) ağzındaki ünlü uzunlukları karşılaştırılmıştır (Tekin, 1995: 9).

Göktürk ve Uygur yazılı metinleri ile çağdaş Türk lehçelerinden Saha (Yakut) Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Halaç Türkçesinde birincil uzun ünlülerin düzenli bir biçimde korunmuştur. Türk lehçelerinin bazısında ise bu birincil uzun ünlüler ya geride hiçbir iz bırakmadan bütünüyle normal süreli ünlüler hâline dönüşmüşler ya da yanlarındaki ünlü ve ünsüzler üzerinde ikizleşme, ünlü genişlemesi, türeme ve tonlulaşma gibi çeşitli etkiler bırakarak kaybolmuşlardır (Buran, 2008: 288). Bununla birlikte, birincil uzun ünlüleri kısalttığı birçok dil, lehçe ve ağızda, düzensiz ve dağınık bir şekilde de olsa birincil uzunlukların kalıntılarına rastlamaktayız (Tekin, 1995: 38). Türkolojide Birincil Uzun Ünlüler başlığı altında incelenen sözcükler, ŞT'de çok fazla değildir. Örneklerde gösterilen sözcükler, derlenen metinlerde genel itibarıyla uzun ünlüyle kullanılmıştır. Ancak ele alınan sözcüklerin bir kısmının derlenen metinlerde kimi zaman normal süreli ünlülerle kullanıldığı örneklerle de rastlanmıştır.

ŞT'de Türkçe sözcüklerde kullanılan birincil uzun ünlüler şöyledir:⁶⁴

Ana Türkçe	Şahseven Türkçesi
[ā] ünlüsü	
<i>āgır</i>	<i>āgır</i> XXI/26 “ağır”
<i>āk</i>	<i>āğ</i> X/61 “ak”
<i>yāş</i>	<i>yāşım</i> VII/178 “yaşım”
<i>kān</i>	<i>hān</i> XVI/139 “han”
<i>hāy</i>	<i>hāy</i> I/182 “ay”
<i>bār</i>	<i>vār</i> XII/108 “var”
[ē] ünlüsü	
<i>bēg</i>	<i>bēy</i> XVI/139 “bey”
<i>kēklik</i>	<i>kēh'lik</i> XIX/98 “keklik”
<i>ēğ-</i>	<i>ēğirirdik</i> XIX/90 “eğiriyorduk”
[ē̄] ünlüsü	
<i>yē̄-</i>	<i>yērrük</i> XIV/17 “yeriz”

⁶⁴ Ana Türkçeden getirilen örnekler ile ilgili Talat Tekin, *Ana Türkçedeki Aslı Uzun Ünlüler* (Ankara 1975) adlı eseri esas alınmıştır.

<i>ēl</i>	<i>ēlin</i> IV/70 “halkın”
[ī] ünlüsü	
<i>kīz</i>	<i>gīz</i> XII/342 “kız”
[î] ünlüsü	
<i>kīr-</i>	<i>gīrir</i> XII/116 “giriyor”
<i>īş</i>	<i>īşin</i> XIII/50 “işini”
[ō] ünlüsü	
<i>ōba</i>	<i>ōbadı</i> XXXI/8 “obadır”
<i>bōl-</i>	<i>ōldu</i> I/220 “oldu”
<i>bōyun</i>	<i>bōynuma</i> XXII/78 “boynuma”
[ō̄] ünlüsü	
<i>ōz</i>	<i>ōz</i> XXXVII/73 “kendi”
<i>kōpek</i>	<i>gōbeh</i> I/112 “göbek, soy)”
<i>tōrt</i>	<i>dōrt</i> II/56 “dört”
[ū] ünlüsü	
<i>yūḡ</i>	<i>yūnun</i> XXIX/39 “yününü”
<i>yū-</i>	<i>yūdun</i> XL/111 “yıkadın”
<i>tūz</i>	<i>dūz</i> XXXVII/111 “tuz”
[ū̄] ünlüsü	
<i>kūn</i>	<i>gūn</i> XXXIII/571 “gün”
<i>sūt</i>	<i>sūt</i> V/30 “süt”
<i>yūz</i>	<i>yūz</i> VI/81 “yüz”

1.2.1.2. Alıntı Sözcüklerde Birincil Uzun Ünlüler

ŞT’de alıntı sözcüklerde yer alan uzun ünlüler, alıntı sözcüklerde korunan birincil uzunluklar ve alıntı sözcüklerdeki kimi seslerin düşmesi veya erimesiyle ortaya çıkan ikincil uzunluklar olmak üzere iki kategoride incelenebilir. ŞT’de alıntı sözcüklerdeki birincil ünlü uzunluklarıyla ilgili örneklerin sayısı çok fazladır, bu bağlamda ŞT’de alıntı sözcüklerdeki birincil ünlü uzunlukları genel itibarıyla korunmuştur diyebiliriz: *tārīḡ* I/92 “tarih” (< Ar. تاريخ), *ḡānevadeye* I/139 “aileye” (< Far. خانواده), *ābi* V/118 “mavi” (< Far. آبی), *işāllā* VI/68 “inşallah” (< Ar. ان شاء الله), *irşādın* VII/6 “irşadın” (< Ar. ارشاد), *bār* VII/8 “defa” (< Far. بار), *icāre* VII/32 “kira”

(< Ar. اجاره), *dāda* VII/44 “yardıma” (< Far. داد), *āferin* VII/51 “aferin” (< Far. آفرین), *heveskārām* VII/85 “istekliyim” (< Far. هوسکار), *layāgātde* VII/157 “liyakatte” (< Ar. لياقت), *sāl* XXXVII/71 “yıl” (< Far. سال), *yāgūt* XII/110 “yakut” (< Ar. ياقوت), *bēli* III/75 “evet” (< Far. بلی), *sebzi* V/119 “yeşil” (< Far. سبزی), *mīyvesi* VI/30 “meyvesi” (< Far. میوه), *gāl u gāl* VII/154 “dedikodu” (< Ar. قيل وقال), *şehīd* XII/73 “şehit” (< Ar. شهيد), *īmanım* XII/94 “imanım” (< Ar. ایمان), *hegīgetē terīgetē* XII/297 “hakikate” (< Ar. حقیقت); “tarikata” (< Ar. طریقت), *mīzandī* XII/447 “terazidir” (< Ar. میزان), *mīras* XV/45 “miras” (< Ar. میراث), *sūreti* V/118 “pembe” [(< Far. صورتی) < Ar. صورت], *māhdūdiyet* VII/16 “sınırlılık” (< Ar. محدودیت), *mūsigi* VII/70 “musiki” [(< Ar. موسیقی) < Yun. mousike], *rūzisin* X/48 “azıgını” (< Far. روزی), *nāmūs* XII/42 “namus” [(< Ar. ناموس) < Yun. nómos], *şūle* XII/330 “ışık” (< Ar. شعله), *ālūdesinin* VII/165 “takipçisinin” (< Far. آلوده), *hōb* XII/114 “peki” (< Far. خوب).

1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler

1.2.2.1. Türkçe Sözcüklerde İkincil Uzun Ünlüler

1.2.2.1.1. Ses Olaylarından Kaynaklanan İkincil Uzun Ünlüler

ŞT’deki ikincil uzun ünlülerin önemli bir kısmı, ses olayları neticesinde ortaya çıkmış uzunluklardır. Ses olayları sonucunda ortaya çıkan ikincil uzun ünlüler, kendi aralarında farklı kategorilerde değerlendirilebilir.

1.2.2.1.1.1. Ünsüz Düşmesi Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler

Genellikle /y/, /v/, /h/, /n/, /ğ/, /r/, /l/, /k/ ünsüzlerinin düşmesi neticesinde ortaya çıkan ünlü uzunluklarıdır: *ēliyende* IV/70 “eylediğinde”, *gocābēlini* IV/87 “Kocabeyli’yi”, *bōūkleri* VIII/35 “büyükleri”, *dünēnneri* VIII/95 “önceki günler”, *bilēsen* XXXIII/457 < *biléysen* “Biliyor musun?”, *hūsün ācılı* IV/90 “Hüseyin Hacılı”, *sōra* VIII/124 “sonra”, *bī* I/20 “bir”, *vardī* IX/90 “vardır”, *mendedī* XII/270 “bendedir”, *çetindī* XVIII/55 “zordur”, *yerededī* XL/151 “yerededir”, *onnā* XVII/7 “ondan”, *mēim* XVI/134 “benim”, *eşşēnen* XV/21 “eşekle”.

1.2.2.1.1.2. Ünlü Düşmesi Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler

yolūn XII/80 “yolunu”, *yūnūn* XXIX/39 “yününü”, *āyğinnān* XXXIII/493 “ayağından”, *āyğāşdı* V/116 “ayak açtı”, *çağrār* XV/50 “çağırır”, *dēn* XXXIII/482 “tane”, *āyn yaylığı* XVII/45 “alın örtüsü”, *dēn* XVIII/32 “tane”.

1.2.2.1.1.3. Hece Kaynaşması Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler

diyēmmerem XXXVIII/19 “diyemem”, *idecīh* IV/60 “edeceğiz”, *olūm* XII/52 “olayım”, *gōrması* V/78 “kavurması”, *gōrulur* V/70 “kavrulur”, *gōr* V/127 “koyar”, *dēl* VI/71 “değil”, *getirīm* VI/164 “getireyim”, *ollām* XII/5 “olurum”, *dēl* XXXIII/54 “değil”, *gōr* V/127 “koyar”, *gēh'lide* I/190 “Geyikli’de”, *gelecēm* XII/344 “geleceğim”, *mēm* XXXVII/6 “benim”.

1.2.2.1.1.4. Hece Düşmesi Nedeniyle Ortaya Çıkan İkincil Uzun Ünlüler

yımırddān XXI/13 “yumurtanın”, *aşşā* XXXVII/123 “aşağı”, *gōbēn* VIII/112 “göbeğini”, *aşşā* XXVIII/16 “aşağı”, *burā* XXXVIII/32 “buraya”.

1.2.2.1.2. Vurgu ve Tonlamadan Kaynaklanan İkincil Uzun Ünlüler

ŞT’de vurgu ve tonlamadan kaynaklanan ikincil uzun ünlüler tespit edilmiştir: *gōtdū* XVI/9 “götürdü”, *ğırhallār* XVII/76 “kırkarlar”, *işī* XVIII/19 “işi”, *ğazardīh* XVIII/153 “kazardık”, *gelēr* XXI/64 “gelir”, *gelesēn* XXII/3 “gelesin”, *vār* XXII/30 “var”, *gelmiyecēk* XXIII/20 “gelmeyecek”, *gēlir* XXIII/41 “geliyor”, *yōh* XXIV/16 “yok”, *gēdīrsēn* XXVIII/32 “gidiyorsun”, *çölē* XXIX/22 “dışarı”, *olmuşām* XXXII/37 “olmuşum”, *özūm* XXXIII/193 “kendim”.

ŞT’de birkaç istisna dışında soru edatı kullanılmamaktadır. Dolayısıyla ŞT’deki soru cümleleri, sözcüğün son hecesine yüklenen vurgu ile yapılmaktadır. Bu durum da ŞT’de ikincil uzun ünlülerin oluşmasına neden olmaktadır: *bīlīrsēn* XXXIII/232 “Bilir misin?”, *bīlīrsēn* XII/312 “Biliyor musun?”, *işīdīpsēn* XVI/57

“İşittin mi?”, *başā tüşṭūn* XVIII/50 “Anladın mı?”, *oynyaçaḥs̄z* XXXIII/14 “Oynayacak mısınız?”, *olār* XXXVI/35 “Olur mu?”.

1.2.2.1.3. Konuşma Tarzından Kaynaklanan İkincil Uzun Ünlüler

olmādı XXII/49 “olmadı”, *çadırımızā* XXIII/17 “çadırımıza”, *bīz* XXV/4 “biz”, *mēnim* XXVI/39 “benim”, *bū* XXXII/33 “bu”, *toyū* XXXIII/69 “düğünü”, *oğlanīn* XXXIII/377 “oğlanın”, *yāzıları* XXXVII/26 “yazıları”, *azdī* XXXVIII/52 “azdı”.

1.2.2.2. Alıntı Sözcüklerde İkincil Uzun Ünlüler

ŞT’de alıntı sözcüklerde yer alan ikincil uzunluklar, genel itibarıyla alıntı sözcüklerdeki kimi seslerin düşmesi veya erimesiyle ortaya çıkan uzunluklardır: *dōrelerim̄izde* XXII/41 “çevrelerimizde” (< Ar. دورہ), *şōga* XXV/43 “şevke” (< Ar. شوق), *sēr* XXVI/32 “seher” (< Ar. سحره), *fōt_ olanda* XXXIII/116 “öldüğünde” (< Ar. فوت), *dōlet* XXXIII/159 “devlet” (< Ar. دولت), *gītara* XXXIX/23 “gitara” (< Fr. guitare), *mesēn* II/116 “mesela” (< Ar. مثلا), *istirāt* XVII/8 “istirahat” (< Ar. والله), *vallā* XXXIII/12 “vallahı” (< Ar. والله), *tēriben* XXXVII/9 “yaklaşık” (< Ar. تقريباً).

ŞT’de, Türkçede bulunmayan ayın /ع/ ve hemzenin /ء/ düşmesiyle oluşan uzunluklar da bulunmaktadır: *bēd* XVI/14 “sonra” (< Ar. بعد), *bēd* XVII/8 “sonra” (< Ar. بعد), *mērufdu* XXV/17 “tanınmıştır” (< Ar. معروف), *bēden* XXXV/15 “sonra” (< Ar. بعدا), *mādiye* IV/47 “mideye” (< Ar. معدة), *bēzi* XVII/60 “bazı” (< Ar. بعضی), *mōminlerin* VII/48 “mümin” (< Ar. مؤمن), *işāllā* VI/68 “inşallah” (< Ar. ان شاء الله).

1.3. Kısa Ünlüler

Boğumlanma süreleri normal süreli ünlülerden kısa olan ünlülere kısa ünlüler denir. ŞT’de kısa ünlülere ait örneklerin sayısı çok fazla değildir. Metinlerde tespit edilen kısa ünlüler, belirli sözcüklerle sınırlıdır. ŞT’de tespit edilen kısa ünlüler şunlardır: [ă], [ě], [ī], [ĩ], [ũ], [ű]: *ālāyım* XII/318 “alayım”, *şēḥērdiyēm* XVIII/4 “şehirdeyim”, *getīr* II/38 “getir”, *tīraḥtornan* III/82 “traktörle”, *āyīğının* V/171 “ayağının”, *ayīye* I/184 “ayıya”, *gēcīye* XI/25 “geceye”, *cūr* V/37 “tür”, *goyūnun* XVII/25 “koyunun”, *böyüğüdü* I/72 “büyüğüdür”.

1.4. İkiz ünlüler

İkiz ünlü, aynı hecede iki ünlünün yan yana bulunmasıdır.⁶⁵ ŞT’de Türkçe sözcüklerde çoğunlukla ünsüz düşmeleri neticesinde ortaya çıkan ikiz ünlüler, üç grupta incelenebilir: Eşit ikiz ünlüler, Yükselen ikiz ünlüler, Alçalan ikiz ünlüler.

1.4.1. Eşit İkiz Ünlüler

Bir hecede tüm özellikleri aynı olan iki ünlünün yan yana gelmesine eşit ikiz ünlüler denir. ŞT’de çeşitli ünsüz düşmeleri nedeniyle eşit ikiz ünlüler ortaya çıkmıştır: *aa* XXXIX/349 “bey” (< ağa), *örgeenmee* VII/76 “öğrenmeye” (< öğrenmege), *aaş* XXXVII/29 “ağaç” (< ağaş < ağaç), *geliik* XXV/7 “geliyoruz” (< geliyik), *see* VI/78 “sana” (< sene), *nemeedi* XL/216 “nedir” (< nemenedi).

ŞT’de alıntı sözcüklerde de eşit ikiz ünlülere rastlamak mümkündür. Alıntı sözcüklerdeki eşit ikiz ünlüler, çoğunlukla ayın /ع/ ve hemzenin /ة/ düşmesiyle ortaya çıkmıştır: *‘amaatnen* II/51 “toplulukla” (< Ar. جماعت), *saad* XIX/128 “saat” (< Ar. ساعة), *teessüflernen* VII/97 “üzüntüyle” (< Ar. تأسف), *saat* XXXIII/51 “saat” (< Ar. ساعة), *meseem* IV/31 “meselem” (< Ar. مثلاً), *taariben* XXXVI/4 “yaklaşık” (< Ar. تقريباً).

1.4.2. Yükselen İkiz Ünlüler

Yan yana gelen iki ünlüden birinci ünlünün ikinci ünlüye göre daha dar ve süreksiz olduğu ikiz ünlülere, yükselen ikiz ünlüler denir. ŞT’de Türkçe sözcüklerde görülen yükselen ikiz ünlüler, genellikle ünsüz düşmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır: *biáz* XX/40 “biraz”, *bilmiem* XXXIII/402 “bilmiyorum”, *biez* XXVII/13 “biraz”, *öleciem* XXXVI/13 “öleceğim”, *oa* XXXIII/227 “ona”, *biaz* XXV/23 “biraz”.

ŞT’de alıntı sözcüklerde de yükselen ikiz ünlülere rastlamak mümkündür. Alıntı sözcüklerdeki yükselen ikiz ünlüler, çoğunlukla ayın /ع/ ve hemzenin /ة/ düşmesiyle ortaya çıkmıştır: *dua* V/193 “dua” (< Ar. دعاء), *sualle* XXXIX/53 “sor” (< Ar. سؤال), *vāgīen* XXXIX/488 “gerçekten” (< Ar. واقعاً), *muayne* XXXIX/558 “muayene” (< Ar. معاينه), *duası* VIII/127 “duası” (< Ar. دعاء).

⁶⁵ İkiz ünlülerin oluşumunda ünlülerden birinin veya her ikisinin birden bazı niteliklerinin kaybı söz konusudur. Nitelik kaybına uğrayan ünlülerin birbirine yavaşması neticesinde bir hece oluşumu dolayısıyla bu yolla gerçekleşen bir ikizleşme söz konusudur.

1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler

Yan yana gelen iki ünlüden birinci ünlünün ikinci ünlüye göre daha geniş ve sürekli olduğu ikiz ünlülere, alçalan ikiz ünlüler denir. ŞT’de Türkçe sözcüklerde görülen alçalan ikiz ünlüler, genellikle ünsüz düşmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır: *uşain* V/175 “çocuğunu”, *meim* XXXVII/12 “benim”, *köçmeimiz* XVII/4 “göçmemiz”, *deilem* XII/406 “değilim”, *meim* XXXVI/59 “benim”, *miyananain* XXXIII/164 “Miyana’nın”, *youhlaşib* V/23 “kolaylaştı”, *alaelmedim* XXXVIII/27 “alamadım”, *döür* XL/218 “değil”.

ŞT’de alıntı sözcüklerde de alçalan ikiz ünlülere rastlamak mümkündür. Alıntı sözcüklerdeki alçalan ikiz ünlüler, çoğunlukla ayın /ع/ ve hemzenin /ء/ düşmesiyle ortaya çıkmıştır: *şéir* XXXIX/138 “şiiir” (< Ar. شعر), *reis* XXXVI/24 “başkan” (< Ar. رئيس), *cebreilin* XII/95 “Cebrail’in” (< Ar. جبرائيل), *haiş* XXXIX/467 “rica” (< Far. خواش), *sereinnen* XL/8 “Serein’dan” (< Ar. سرعين).

2. ÜNSÜZLER

2.1. Fonemik Değeri Bulunan Ünsüzler

2.1.1. Sürekli Ünsüzler

Sürekli ünsüzler, patlamalı ünsüzlerin dışında kalan bütün ünsüzlerdir. Sürekli ünsüzler, sızıcı ünsüzler ve akıcı ünsüzler olmak üzere iki gruba ayrılırlar.

2.1.1.1. Sızıcı Ünsüzler

Sesi oluşturan hava akışının boğumlanma noktasındaki organlara sürtünerek veya sızarak çıkarılmasıyla oluşan ünsüzlerdir. Sızıcı ünsüzler, tonlu ünsüzler ve tonsuz ünsüzler olmak üzere iki gruba ayrılırlar.

2.1.1.1.1. Tonlu Sızıcı Ünsüzler

2.1.1.1.1.1. /ğ/ ünsüzü

/ğ/ ünsüzü, sürekli, tonlu, sızıcı, arka-damak / gırtlak ünsüzüdür. ŞT’de birkaç istisna dışında Türkçe sözcüklerin ve alıntı sözcüklerin başında bulunmayan bir ünsüzdür. ŞT’de ünlü ile biten bir sözcükten sonra /ğ/ ünsüzüyle başlayan bir sözcük geldiğinde, iki ünlü arasında kalan /ğ/ ünsüzünün /ğ/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler vardır. Bu ses değişimi genellikle *ğader* “kadar” ve *ğayır-* “*kayır-* (yap-, et-)” sözcüklerinde görülür. ŞT’de sınırlı sayıda örneği bulunan bu değişimin ve kalıplaşmanın kullanım sıklığından kaynaklandığı söylenebilir: *na_ğayrımışām* I/124 “ne eylemişim”, *ne ğade* X/23 “ne kadar”, *ne ğeda* XVI/89 “ne kadar”, *o ğada* XXVI/32 “o kadar”, *ne ğader* XXXIII/84 “ne kadar”, *o ğade* XXXIII/520 “o kadar”, *ne ğade* XXXIX/184 “ne kadar”, *ne ğade* XL/125 “ne kadar”, *ne ğayrım* XXXIX/522 “ne yapayım”.

/ğ/ ünsüzü sözcük içinde ve sözcük sonunda sıkça kullanılmaktadır: *dağda* I/108 “dağda”, *yığışılıb* I/138 “ortadan kalkmış”, *yaylağa* II/62 “yaylağa”, *balığı* III/63 “balığı”, *eğrilih'den* IV/68 “eğrilikten”, *ğatığı* V/65 “yoğurdu”, *ağlardı* VI/85 “ağlardı”, *öğleneçe* XI/26 “öğlene kadar”, *ağ* XII/125 “ak”, *açlığa* XIII/50 “açlığa”, *ağzına* XIV/34 “ağzına”, *sağillār* XV/18 “sağarlar”, *çığırıy* XVI/32 “çağırıyor”, *bağlardıh* XVIII/32 “bağlardık”, *sağ* XX/43 “sağ”, *erkeğ* XX/89 “erkek”.

/ğ/ ünsüzü kalın sıradan seslerle kullanıldığında teşekkül noktasını daha arkaya yani gırtlığa doğru taşımaktadır. Damaktan boğumlanan /ğ/ ünsüzleri genellikle /k/ > /ğ/ veya /g/ > /ğ/ değişimleriyle; gırtlığa yakın boğumlanan /ğ/ ünsüzleri ise çoğunlukla /k/ > /ğ/ veya /g/ > /ğ/ değişimleriyle meydana gelmişlerdir. Dolayısıyla ince sıradan /ğ/ ünsüzü ile kalın sıradan /ğ/ ünsüzü bu şekilde ayırt edilebilir. Ayrıca ince sıradan /ğ/ ünsüzü, derlenen metinlerde /ğ' / ile işaretlenmiştir. ŞT'de daha çok kalın sıradan /ğ/ ünsüzü kullanılmaktadır.

Teşekkül noktası daha çok damakta bulunan /ğ/ örnekleri: *değ'me* V/212 “değme”, *göbēğ'in* V/215 “göbeğini”, *ineğ'* XX/96 “inek”.

Teşekkül noktası daha çok gırtlığa kayan /ğ/ örnekleri: *soğan* V/218 “soğan”, *oğlan* VI/15 “oğlan”, *muğan* V/6 “Mugan”, *soğuh* VI/92 “soğuk”, *yorğan* XI/8 “yorgan”, *ağaçda* XII/320 “ağaçta”.

Ayrıca ŞT'de Eski Türkçedeki /η/ sesinden gelişen ve yalnızca üç örnekte tespit edilen /ğ/ ünsüzü de vardır: *doğuza* V/158 “domuza”, *doğuz* V/158 “domuz”, *dōğuz* X/28 “domuz”.

2.1.1.1.1.2. /j/ ünsüzü

/j/ ünsüzü, sürekli, tonlu, sızıcı, diş eti - ön damak ünsüzüdür. ŞT'de Türkçe sözcüklerde bulunmayan bir ünsüzdür. Yalnızca *oruĵluĵ* (Far. روزه “rûze > oruç”) XL/144 “oruçluk”, *ejder* XXXI/20 “Ejder (kişi adı), *téhmasinejat* XXXIII/2 “Tehmasinejat (kişi soyadı)”, *orj* VII/102 “org”, *pejovdu* XXXVII/140 “Peugeot'dur (bir araç markası)” örneklerinde tespit edilmiştir.

2.1.1.1.1.3. /v/ ünsüzü

/v/ ünsüzü, sürekli, tonlu, sızıcı, diş - dudak ünsüzüdür. Eski Türkçede sözcük başında bulunmayan /v/ ünsüzü, Batı Türkçesinde sözcük başındaki /b/ ünsüzünün sızıcılığıyla ortaya çıkmıştır. /v/ ünsüzü, ŞT'de sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *var* I/33 “var”, *yavaş* II/69 “yavaş”, *evin* II/85 “evini”, *davar* II/109 “davar”, *buĵōv* I/194 “bukağı”, *ev* VI/82 “ev”, *sēvürem* VII/41 “seviyorum”, *vergisiymiş* VII/167 “vergisiymiş”, *güverçinde* VIII/12 “güvercinde”, *şahseven* X/8 “Şahseven”, *ğavurardıĵ* XI/51 “kavururduk”, *tavıĵ* XI/72 “tavuk”, *savaşıır* XII/197 “kavga ediyorlar”, *govuplar* XII/226 “kovmuşlar”, *vuruldu* XII/281 “koyuldu”, *yuva* XII/320 “yuva”, *suvarıllār* XV/18 “suvarıyorlar”, *ğıvırıblar* XVI/23 “kıvırmışlar”, *yuvallar* XVIII/38 “yıkaraklar”, *yava* XIII/14 “kötü”.

Sınırlı sayıda örnekte görülen /g/ > /v/ değişimiyle ortaya çıkan /v/ ünsüzü de tespit edilmiştir: *düver* II/94 “döver”, *göverçin* XI/69 “güvercin”.

2.1.1.1.4. /z/ ünsüzü

/z/ ünsüzü, sürekli, tonlu, sızıcı bir diş - diş eti ünsüzüdür. /z/ ünsüzü, ŞT’de birkaç yansıma sözcük dışında Türkçe sözcüklerin başında bulunmaz. Sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *zoğkudardıh* XVIII/156 “bağırtırdık”, *zakıdı* XII/116 *zakkıdu* XII/117 “zakkıdı zukkudu”, *uzun* XIX/76 “uzun”, *biz* II/107 “biz”, *ğazan* III/87 “kazan”, *yazdan* IV/13 “ilkbahardan”, *ozan* VII/129 “ozan”, *başımıza* VIII/74 “başımıza”, *yazardılar* VIII/118 “yazardılar”, *gözel* X/99 “güzel”, *göz* XII/252 “göz”, *öküz* XX/91 “öküz”, *ğızıl* XXI/24 “kızıl”, *üzüg* XXV/55 “yüzük”, *ğızıl* XVIII/37 “kızı”, *özümüzün* XXVIII/12 “kendimizin”, *düzüldü* XXXIII/120 “dizildi”, *sekkiz* XXXVII/74 “sekiz”, *ağzına* XIV/34 “ağzına”.

2.1.1.1.2. Tonsuz Sızıcı Ünsüzler

2.1.1.1.2.1. /f/ ünsüzü

/f/ ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı bir diş - dudak ünsüzüdür. ŞT’de, sözcük başında ve içinde /f/ ünsüzü bulunan Türkçe birkaç yansıma sözcük vardır; bunların dışında Türkçe sözcüklerde /f/ ünsüzü bulunmaz: *efkelerih* XIX/85 “ovalarız”, *iti fişkırır* XXVIII/34 “köpeği çağırırız”, *fişleyrih* XXIX/23 “fiş çalışırız”, *iti fişkirdim üstüne* XXXV/69 “köpeği üzerine fişkirdim (saldım)”, *çirt firt* XXXIX/476 “ıvır zıvır”, *ğan fişgırdı* XXXIX/511 “kan fişkirdi”.

Alıntı sözcüklerde sözcük başında, içinde ve sonunda /f/ ünsüzü bulunabilir: *fāmildēn* I/90 “akrabadan”, *farsī* II/60 “Farsça”, *defe* III/24 “defa”, *sefiye* VI/22 “salak”, *zeyifleşmişdi* VII/106 “zayılamıştı”, *hefte* VIII/28 “hafta”, *tüfengi* X/38 “tüfeği”, *bağāsı* X/51 “vefası”, *teref* XII/195 “taraf”.

2.1.1.1.2.2. /h/ ünsüzü

/h/ ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı arka damak ünsüzüdür. ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında görülen /h/ ünsüzü, özellikle Eski Türkçedeki soru sözcüğü *ka > ha örneğinde olduğu gibi /k/ > /h/ değişimi veya /h/ ünsüzünün türemesi neticesinde ortaya çıkmıştır: *hinci* I/87 “şimdi”, *hamı* I/94 “hepsi”, *hē* II/43 “evet”, *hamısı* II/82 “hepsi”, *haça bığır* II/130 “haça buğur (bir cins deve)”, *hamısı* III/57 “hepsi”, *ha yana*

IV/27 “hangi yana”, *hansı* IV/95 “hangi”, *hedik* V/30 “hedik”, *horra* V/60 “horra”, *horradan* VIII/114 “horradan”, *harda* V/153 “nerede”, *helçe* VIII/54 “halça (küçük halı)”, *helençik* VIII/146 “şöylece”, *heresi* IX/15 “her biri”, *hardansız* IX/16 “neredensiniz”, *hānsı* IX/31 “hangi”, *haçan* IX/71 “ne zaman”, *harada* XI/21 “nerede”, *hep* XII/87 “hep”, *haçanı* XIII/13 “haçayı (Bir cins deve)”, *héyle* XIII/26 “şöyle”, *hayanda* XIII/54 “hangi tarafta, nerede”, *here* XIII/63 “herkes”, *hamının* XV/37 “hepsinin”, *haçan* XVIII/44 “ne zaman”, *höbülleşerdī* XVIII/27 “bölüşürdü”, *hara* XIX/123 “nereye”, *mahnı* XV/58 “mahını”, *dühçe éliyeller* XVII/78 “tutam tutam ederler”.

Eski Oğuz Türkçesinde olduğu gibi günümüz Ölçünlü Azerbaycan Türkçesinde de /h/ ünsüzlü olan bazı sözcüklerin /h/ > /h/ değişimi sonucunda /h/ ünsüzüyle kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir: *yahçı* II/50 “iyi”, *yohdu* X/51 “yoktur”.

Ölçünlü Azerbaycan Türkçesinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında görüldüğü gibi ŞT’de de kimi sözcüklerin başında /h/ ünsüzünün türediği tespit edilmiştir: *hay* I/182 “ay”, *hamma* I/25 “ama”, *hindi* I/15 “şimdi”, *hinni* IV/17 “şimdi”, *hélçi* XV/43 “görücü”.

Alıntı sözcüklerde de ayının /ε/ düşmesiyle ortaya çıkan /h/ türemesi tespit edilmiştir: *sahat* XVII/7 “saat”, *heyne* XXII/88 “ayını”.

/h/ ünsüzü, özellikle ünlemlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır: *hā* VI/103 “ha”, *hēy* VI/127 “hey”, *ahā↑* VII/73 “aha”, *hay* XIII/96 “hey”, *hē* XV/20 “evet”, *hay* XVI/32 “hey”, *hey* XVIII/95 “hey”.

ŞT’de Eski Türkçedeki /h/ sesinden gelişen ve yalnızca sonra sözcüğünde görülen /h/ ünsüzü de tespit edilmiştir: *sohra* I/116 “sonra”, *sohra* V/47 “sonra”, *sohra* VI/135 “sonra”, *sohra* VIII/48 “sonra”, *sohra* VIII/124 “sonra”.

Alıntı sözcüklerde /ng/ sesinden gelişen /h/ ünsüzü tespit edilmiştir: *zēh* XIV/32 (< Far. زنگ “telefon et-”, *ğaşeh* XVII/15 (< Far. قشنگ “güzel”, *ğaşehcēne* XVII/14 [(< Far. قشنگ)’ten] “güzelce”.

ŞT’de, /g/ > /h/ ve /ğ/ > /h/ değişimleriyle ortaya çıkan /h/ ünsüzü de tespit edilmiştir: *sahar* V/12 “sağar”, *sahı* VI/80 “sağ idi”, *hün* XIII/94 “gün”.

2.1.1.1.2.3. /h/ ünsüzü

/h/ ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı, hırıltılı, arka damak ünsüzüdür. /h/ ünsüzü, ŞT’de sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir. ŞT’deki /h/ ünsüzleri, Eski Türkçedeki /k/ ünsüzünün sızıcılaşmasıyla ortaya çıkmıştır: *uṣaḥ* VIII/16 “çocuk”, *onnuḥ* IX/15 “onluk”, *yaḥçı* IX/42 “güzel”, *yaylaḥ* X/116 “yaylak”, *ḥanın* X/132 “hanın”, *toḥdaḥ* XI/27 “uslu”, *taviḥ* XI/72 “tavuk”, *ḡırḥallaḥ* XIII/57 “kırkarlar”, *ḥānım* XV/20 “hanım”, *ıṣıḥ* XVI/58 “ışık”.

ŞT’de görülen /k/ > /h/ sızıcılaşmalarının bir kısmı EOT’de döneminde başlamıştır: *çoḥ* I/184 “çok”, *çoḥ* II/68 “çok”, *yıḥār* II/85 “yıkar”, *yıḥsın* XII/456 “yıksın”, *yoḥsullara* XVI/108 “yoksullara”, *yuḥu* XXI/37 “uyku”, *oḥṣadaram* VII/136 “benzetirim”, *oḥuyum* X/45 “okuyayım”, *aḥṣam* XIII/85 “akşam”.

ŞT’de görülen /k/ > /h/ sızıcılaşmalarının bir kısmı da EOT’dan sonra ortaya çıkmıştır: *bāḥ* I/32 “bak”, *çıḥīr* XII/362 “çıkıyor”, *uṣaḥ* V/220 “çocuk”.

/k/ ünsüzü ŞT’de, sözcük başında genellikle /g/ ünsüzüne dönüşür; sözcük sonunda ise umumiyetle /h/ ünsüzüne dönüşmüştür: *ḡabaḥ* VII/161 “önce”, *ḡaldıḥ* VIII/22 “kaldık”, *ḡırḥ* IX/4 “kırk”, *ḡorḥusunnan* IX/27 “korkusundan”, *ḡulaḥ* X/21 “kulak”, *ḡıṣlaḥ* XII/19 “kışlak”.

Yani ET’deki /k/ ünsüzü ön, orta ve son seste sızıcılaşarak /h/ ünsüzüne dönüşmüştür.

ŞT’de son derece yaygın olarak kullanılan ve /k/ > /h/ sızıcılaşması sonucu ortaya çıkan /h/ ünsüzü, yalnızca sözcüklerde değil; eklerde de karşımıza çıkmaktadır: *iki yaṣınacaḥ* XI/24 “iki yaşına kadar”, *oḥudacaḥ* XII/351 “okutacak”, *doḡacaḥ* XIII/44 “doğacak”, *çıḥmıṣıḥ* XIII/109 “çıkımız”, *toḥuyarıḥ* XIV/48 “dokuruz”, *ālīḥ* XV/49 “alırız” *élanḥına* VI/50 “şimdikine”.

/h/ ünsüzü, /k/ > /h/ sızıcılaşması sonucunda asıl biçimi /k/ ünsüzlü ve kaf (ق) harfiyle yazılan bazı alıntı sözcüklerde de görülür: *veḥd* XVI/123 “vakit” (< Ar. وقت), *neḥşeler* XI/17 “nakışlar” (< Ar. نقشه), *haḥ* XVIII/25 “hak” (< Ar. حق), *ḥalḥı* XXXVI/52 “halkı” (< Ar. خلق).

ḥına (< Ar. حنا) sözcüğünde ise h > ḥ değişimiyle ortaya çıkan /h/ ünsüzü tespit edilmiştir: *ḥına* III/92 “kına”, *ḥına* XIX/62 “kına”.

2.1.1.1.2.4. /h/ ünsüzü

/h/ ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı, gırtlak ünsüzüdür. Türkçe sözcüklerde bulunmayan bir ünsüzdür. /h/ ünsüzü yalnızca alıntı sözcüklerde bulunur: *mâhdüdiyet* VII/16 “sınırlılık” (< Ar. *محدوديت*), *heddiyenen* II/49 “yoluyla” (< Ar. *حد*), *hacı* V/10 (< Ar. *حاجي*), *héyvan* V/183 (< Ar. *حيوان*), *rûh* VII/22 (< Ar. *روح*).

2.1.1.1.2.5. /s/ ünsüzü

/s/ ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı, diş-diş eti ünsüzüdür. /s/ ünsüzü, ŞT’de sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *sen* VIII/131 “sen”, *sōra* IX/11 “sonra”, *serçe* X/39 “serçe”, *sürüner* XI/26 “sürünür”, *isteme* XII/79 “isteme”, *danışasan* XII/118 “konuşasın”, *sağlasın* XII/345 “korusun”, *keserük* XIV/21 “keseriz”, *sanıcısı* XV/72 “sancısı”, *éleşibsen* XVI/60 “oturmuşsun”, *pis* XX/87 “kötü”, *verebilmes* XXXIII/101 “veremez”, *ses* XL/195 “ses”.

ŞT’de ünsüz benzeşmeleri neticesinde sözcük içinde ortaya çıkan /s/ ünsüzü de bulunmaktadır: *üssünde* I/133 “üstünde”, *osseydī* IV/110 “olsaydı”, *getisse* IV/132 “getirse”, *açıssın* V/186 “açılsın”, *ossun* VI/113 “olsun”, *üssüne* VIII/84 “üstüne”.

2.1.1.1.2.6. /ş/ ünsüzü

/ş/ ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı, diş eti-ön damak ünsüzüdür. /ş/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *uşah* VI/162 “çocuk”, *yavaş* VII/29 “yavaş”, *āḥşama* VIII/44 “akşama”, *tikiş* VIII/51 “dikiş”, *éşidek* IX/28 “işitelim”, *dovşan* X/29 “tavşan”, *ğardaş* X/59 “kardeş”, *şimşek* XII/56 “şimşek”, *tışīm* XII/189 “dişim”, *pişirrem* XIV/14 “pişiririm”, *işitmişem* XV/73 “işitmişim”, *yaşamışam* XVI/123 “yaşamışım”.

ŞT’de genellikle sözcük köklerinin sonunda görülen /ş/ ünsüzlerinin bir kısmı /ç/ ünsüzünün sızıcılaşmasıyla ortaya çıkmıştır: *üş* VI/151 “üç”, *goş* IX/48 “koç”, *geşti* XII/165 “geçti”, *çekişnen* XVI/9 “çekiçle”, *ğaşdı* XVI/35 “kaçtı”.

2.1.1.2. Akıcı Ünsüzler

Akıcı ünsüzler, kendi aralarında *ağız akıcıları* ve *burun akıcıları* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.1.2.1. Burun Akıcıları

2.1.1.2.1.1. /m/ ünsüzü

/m/ ünsüzü, sürekli, akıcı, tonlu, çift dudak ünsüzüdür. /m/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir. ÖTT’de sözcük başında bulunmayan /m/ ünsüzü, ET’deki /b/ ünsüzünden gelişmiştir. ÖTT’de /n/ ünsüzünün etkisiyle görülen /b/ > /m/ değişimi ŞT için de geçerlidir: *mīn* I/191 “bunun”, *munnan* II/63 “bundan”, *min* II/100 “bin”, *men* III/14 “ben”, *dilimiz* II/32 “dilimiz”, *bayramı* III/62 “bayramı”, *bilmiyem* IV/95 “bilmiyorum”, *görma* V/13 “kavurma”, *yımırdda* V/129 “yumurta”, *bilmiyem* VI/21 “bilmiyorum”, *menim* VII/83 “benim”, *atmaram* VII/135 “atmam”, *gelmişem* VIII/8 “gelmişim”, *görmemişem* X/41 “görmemişim”, *bilmem* XI/21 “bilmem”, *kimem* XII/282 “kimim”.

Batı Türkçesinde yaygın olan ikilemelerde türeyen /m/ ünsüzü, ŞT’de de tespit edilmiştir: *at mat* XXXIII/558 “at mat”, *elef melef* XXXIII/490 “ot mot” (< Ar. *علف*), *ot mot* XXXIII/490 “ot mot”, *ācil mācil* XL/138 “kuru yemiş muru yemiş” (< Far. *أجيل*), *tavīḥ mavīḥ* XI/72 “tavuk mavuk”, *nene mene* VI/66 “nine mine”.

/b/ > /m/ değişimiyle ortaya çıkan /m/ ünsüzlerinin yanı sıra /ŋ/ > /m/ değişimiyle ortaya çıkan sınırlı sayıda /m/ ünsüzü de tespit edilmiştir: *sümük* I/198 “kemik”.

2.1.1.2.1.2. /n/ ünsüzü

/n/ ünsüzü, sürekli, akıcı, tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. /n/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *nece* I/54 “nasıl”, *günüzü* I/93 “gündüzü”, *yalannan* II/36 “yalandan”, *yatannar* III/4 “yatanlar”, *neynim* III/34 “ne eyleyeyim”, *nedi* III/57 “nedir”, *nénemiz* IV/100 “annemiz”, *onnan* V/61 “ondan”, *soğan* V/218 “soğan”, *nenen* VI/41 “annen”, *dedēn* VI/63 “babanın”, *inanın* VII/77 “inanın”, *çétinniknen* VIII/73 “zorlukla”, *nemenedi* XXXV/45 “nedir”, *niye* VI/134 “niye”.

ŞT’de Türkçe sözcüklerde görülen /n/ ünsüzlerinin bir kısmı Eski Türkçeden gelen /n/ ünsüzünün devamıdır. Bir kısım /n/’ler ise Eski Oğuz Türkçesindeki /ŋ/ ünsüzünden gelişmiştir. Eski Oğuz Türkçesinde karakteristik olarak /ŋ/’li biçimleri görülen ilgi eki {+Uŋ, +nUŋ} ile emir kipi çokluk 2. kişi eki {+Uŋ, +UŋUz} ŞT’de düzenli olarak /n/ ünsüzüyle karşımıza çıkar. Bu eklerin yanı sıra ses olayları sonucunda çokluk eki {+lAr}, bulunma hâli eki {+DA}, vasıta eki {+lA(n)} ve isimden isim yapım eki {+II} eklerinde de /n/’li biçimler tespit edilmiştir.

/ŋ/ > /n/ örneği: *devenin* II/120 “devenin”, *boynunun* VI/135 “boynunun”, *buranın* VII/31 “buranın”, *oğlumun* VIII/21 “oğlumun”, *éleyin* II/50 “eyleyin”, *gelin* IV/64 “gelin”, *gédin* XL/117 “gidin”.

/l/ > /n/ örneği: *mığannı* IV/93 “Muganlı”, *yannıyıh* XII/14 “yanlıyız”, *ayrannı* XIV/14 “ayranlı”, *ğaynımnān* VIII/21 “kaynımla”.

/d/ > /n/ örneği: *başınna* VI/96 “başında”, *bıynızınnan* XVI/137 “boynuzundan”, *yanınnan* XXXIII/361 “yanından”.

2.1.1.2.1.3. /ŋ/ ünsüzü

/ŋ/ ünsüzü, sürekli, akıcı, arka damak ünsüzüdür. /ŋ/ ünsüzü, ŞT’de birkaç Türkçe sözcükte tespit edilmiştir: *aŋ aŋ aŋırdı* II/133 “an an anırırdı”, *yanşahdı* IX/98 “yanşaktır”.

2.1.1.2.2. Ağız Akıcıları

2.1.1.2.2.1. /l/ ünsüzü

Sürekli, akıcı, tonlu bir ön damak ünsüzüdür. Türkçe sözcüklerde sözcük başında /l/ ünsüzü genellikle bulunmamaktadır. Ancak ŞT’de yansımadan türeyen, kökü belli olmayan sözcüklerde veya ses değişimleri neticesinde bazı sözcüklerin başında /l/ ünsüzü görülebilir: *laylay* III/43 “ninni”, *laylayımızdı* VII/13 “ninnimizdir”, *lök* II/129 “yetişkin erkek deve”, *lārı* XXXVIII/8 “darı”.

Kuvvetlendirme edatı olan *lap* “en, tam, çok, büsbütün” ve zarf görevinde olan *lapdan* “birden, öylece” sözcüğü de /l/ ile başlayan sözcüklere örnek olarak gösterilebilir: *lap gedimkiler* VI/165 “çok eskiler”, *men lap körpe* idim VII/77 “Ben çok küçüktüm.”, *lapdan meni öldür* XXXIX/289 “büsbütün beni öldür”, *lapdan bi dene vehy geliP* VII/163 “öylece bir tane vahiy gelmiş”.

/l/ ünsüzü sözcük içinde ve sonunda yaygın olarak kullanılmaktadır: *gışlağımız* I/9 “kışlağımız”, *dolardı* XXXIII/489 “bağlardı”, *dili* XXXVI/33 “dili”, *galan* XXXVII/109 “kalanı”, *olam* XXXIX/619 “olayım”, *bular* XL/217 “bunlar”.

2.1.1.2.2.2./r/ ünsüzü

Sürekli, akıcı, tonlu bir diş eti ünsüzüdür. Türkçenin genelinde olduğu gibi /r/ ünsüzü ŞT’de sözcük başında değil; sözcük içinde ve sonunda bulunmaktadır: *apardı* I/61 “götürdü”, *igirmi* II/56 “yirmi”, *türk* IV/10 “Türkçe”, *oğurdu* V/196 “okurdu”, *örgeñmeğe* VII/76 “öğrenmeye”.

2.1.1.2.2.3. /y/ ünsüzü

/y/ ünsüzü, sürekli, akıcı, tonlu, ön damak ünsüzüdür. /y/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir.

ŞT’de Türkçe sözcüklerde görülen /y/ ünsüzü Eski Türkçedeki /y/ ünsüzünün aynısıdır. Bunun yanı sıra bir de çeşitli ses olaylarından gelişen /y/ ünsüzü vardır. ŞT’de iki ünlünün arasında kalan bazı /k/ ve /k/ ünsüzlerinin /k/ - /k/ > /y/ değişimine uğradığı tespit edilmiştir: *göyçekdi* VIII/147 “güzeldir”, *göyde* X/74 “gökte”, *çöreyimizi* XX/45 “ekmeğimizi”, *keseçiyem* XXXIII/247 “keseceğim”.

ŞT’de Türkçe sözcüklerde görülen /y/ ünsüzlerinin bir kısmı da /v/, /η/, /r/ ünsüzlerinden gelişmiştir.

/v/ > /y/ örneği: *söyüniyem* XXXIX/180 “seviniyorum”, *söyüniyem* XXXIX/181 “seviniyorum”.

/η/ > /y/ örneği: *gızıy* XXXII/31 “kızını”. /η/ > /y/ değişimi sadece eklerde değil bazen sözcük kökünde de ortaya çıkabilir: *göyülleri* XXXII/32 “gönülleri”, *gızıy* XXXII/31 “kızını”, *köyneh* XIV/9 “gömlek”, *öyünkü* XIV/23 “önceki”, *eviye* XXXVIII/65 “evine”.

bir sözcüğünde görülen /r/ > /y/ örneği: *biy reng* III/28 “bir renk”, *biyaz* VIII/70 “biraz”, *biyaz* XVI/69 “biraz”, *biyáz* VI/72 “biraz”, *biyáz* VII/97 “biraz”, *biyez* VIII/114 “biraz”.

ŞT’de gelecek zaman ekinin son hecesinde bulunan /k/ ünsüzünün üçüncü şahıslar hariç /y/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler de tespit edilmiştir: *öleçiyem* XXXIX/282 “öleceğim”, *toğdıyacaydıh* IV/37 “dinlenecektik”, *galacaydı* IV/120 “kalacaktır”, *çekeleydi* X/60 “chekeleydi”, *gèdeceyüik* XX/20 “gideceğiz”, *gaydaçiyam* IX/19 “döneceğim”.

Eski biçimleri /g/ ünsüzüyle olan bazı sözcüklerin ŞT’de /y/’li biçimleri görülmektedir: *beyidi* X/93 “beyidir”, *beyler* XII/236 “beyler”, *deyilsen* XVI/102 “değilsin”, *deyēr* XVII/14 “değer”, *deyir* XXXII/28 “değil”, *düyüsü* VI/94 “dügüsü”, *döyüşse* X/59 “dövüşse”.

2.1.2. Süreksiz Ünsüzler

2.1.2.1. Tonlu Süreksiz Ünsüzler

2.1.2.1.1. /b/ ünsüzü

/b/ ünsüzü, süreksiz, tonlu, çift dudak ünsüzüdür. ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında ve ortasında ve sonunda bulunabilir: *bıların* XIV/61 “bunların”, *bizimkiler* XV/38 “bizimkiler”, *obıya* XVI/8 “obaya”, *basarıh* XVII/15 “basarız”, *bayağdan* XVIII/30 “biraz önce”, *bilmirdim* XIX/39 “bilmezdim”, *toğuyabilmerik* XXIV/33 “dokuyamayız”, *gibi* XXV/36 “gibi”, *böyügē* XXXI/18 “büyüğe”, *babam* XXXIII/94 “babam”, *ğabağına* XXXIII/354 “önüne”, *bilim* XXXVI/67 “bileyim”.

Bazı /b/ ünsüzlerinin ET’deki şeklini koruduğu örnekler tespit edilmiştir: *bişirellēr* XL/24 “pişirirler” .

/b/ ünsüzü, Türkiye Türkçesinde sözcük sonunda bulunmayan bir ünsüz olmasına rağmen ŞT’de /p/ ünsüzünün tonlulaşmasıyla sözcük sonunda özellikle zarf-fiil ekinde ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde /p/’nin /b/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler bulunmaktadır: *çihıb* XXI/38 “çıkılmış”, *çoğālīb* XXXVII/100 “çoğalmış”, *yazıb* XXXIX/201 “yazmış”, *ğalıb* XXXIX/384 “kalmış”, *dönüb* XL/171 “dönmüş”.

2.1.2.1.2. /c/ ünsüzü

/c/ ünsüzü, süreksiz, tonlu ön damak - diş eti ünsüzüdür. /c/ sesinin Türkçede sadece birkaç tabiat taklidi sözcükte bulunduğu ve /ç/ sesinden türeyerek ortaya çıktığı bilinmektedir (Ergin, 2009: 60). ŞT’de söz başında görülen /c/ sesi de bu bağlamda düşünülebilir. Ayrıca sözcük içinde ve sonunda /ç/ > /c/ değişmesi sonucu ortaya çıkan /c/ ünsüzü örnekleri de vardır: *curranır* II/63 “yapılır, hazırlanır”, *acıdardılar* V/19 “mayalardılar”, *curradılar* VIII/44 “düzelttiler”, *curramahda* XI/36 “düzeltmekte”, *gocalar* XI/35 “yaşlılar”, *gocalıh* XII/175 “yaşlılık”, *géceleri* XXVIII/24 “geceleri”, *kelecoş* VI/75 “kelecoş”, *cırılmaz* XII/389 “parçalanmaz”, *cırrandı* XXXV/73 “iyileşti”, *coşum* XII/182 “coşmuş”, *cacılıh* IV/45 “cacık”, *cız* XL/155 “çizgi”, *cıзда*

XVIII/159 “çizgide”, *bacı* X/63 “bacı”, *çiling_ayac* XL/158 “çilingağaç”, *ağac* XL/207 “ağaç”.

2.1.2.1.3. /d/ ünsüzü

/d/ ünsüzü, süreksiz, tonlu bir diş - diş eti ünsüzüdür. /d/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *dört* VII/82 “dört”, *devenin* VIII/83 “devenin”, *gāynadardıh* VIII/101 “kaynatırdık”, *adı* IX/41 “adı”, *dedeni* X/56 “babayı”, *ğardaş* VI/52 “kardeş”, *isdisinde* VI/107 “sıcağında”, *dönerdi* XIII/89 “dönerdi”, *dilim* XIV/54 “dilim”, *gédip* XVI/56 “gidip”, *düz* XVIII/47 “doğru”, *daşdan* XX/61 “taştan”, *doğandan* XXII/95 “doğduktan”, *sındırdılar* XXIII/32 “kırardılar”, *ad* XXXIII/383 “ad”.

Türkçe sözcüklerin başında görülen /d/ ünsüzü Eski Türkçedeki /t/ ünsüzünün tonlu biçimidir. Batı Türkçesinin genel temayülüne uygun olarak ŞT’de de /t/ ile başlayan sözcüklerin büyük bir kısmında /t/ > /d/ değişimi gerçekleşmiştir: *doldurdu* XXXIII/480 “doldurdu”, *doğkuz* XXXVII/74 “dokuz”, *doğreyirdih* XXXIX/512 “doğruyorduk”, *'dadar* XXXII/49 “tadar”.

ÖTT’deki ve ÖAT’deki biçiminden farklı olarak sözcük içinde /t/ > /d/ değişimi ile ilgili dikkate değer bir örnek *iste-* fiiliyle ilgilidir. ŞT’de bu fiilin *isde-* biçimi daha sık kullanılmaktadır: *isdeyir* VII/104 “istiyor”, *isdeyirsen* XVI/110 “istiyorsan”, *isdeyirsēn* XIX/15 “istiyorsun”, *isdediler* XXXIII/430 “istediler”, *isdeseydi* XXXIII/51 “isteseydi”, *isdeyir* XXXIX/93 “istiyor”, *isdeyirem* XXXIX/168 “istiyorum”, *isdeyir* XL/96 “istiyor”.

Ünsüz benzeşmeleri sonucunda çokluk eki olan {+lAr}, örneklerin büyük bir bölümünde {+dAr} biçimine dönüşmüştür, bu örnekler ŞT’de /l/ > /d/ değişiminin çok yaygın olduğunu ortaya koymaktadır: *işderi* II/137 “işleri”, *gözderi* IV/117 “gözleri”, *otdarnan* X/21 “otlardan”, *özderinin* V/44 “kendilerinin”, *bizderde* VI/103 “bizlerde”, *addarı* XI/18 “adları”, *buzdarı* XVI/10 “buzları”, *gızdarımıza* XIX/89 “kızlarımıza”, *yağçı atdar* XXXIII/141 “iyi atlar”, *başışdarım* XXXIX/294 “bakışlarım”.

2.1.2.1.4. /g/ ünsüzü

/g/ ünsüzü, süreksiz, tonlu, ön damak ünsüzüdür. /g/ ünsüzü, Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Sözcük başındaki /g/ ünsüzü Batı Türkçesindeki /k/ > /g/ değişmesinin neticesidir. Sözcük sonundaki /g/ ünsüzü de /k/ ünsüzünün tonlulaşmasıyla ortaya çıkmıştır: *gözler* X/107 “gözler”, *günüz* XI/24

“gündüz”, *gözelinin* XII/65 “güzelinin”, *böyüğü* XII/140 “büyüğü”, *geldim* XIII/99 “geldim”, *igirmi* XIV/70 “yirmi”, *gelmişüg* XVI/115 “gelmişiz”, *gétginēn* XVI/125 “git”, *kölgede* XVII/64 “gölgede”, *géymez* XVIII/42 “giymez”, *élçilig* XVIII/77 “görücülük”, *pislig* XVIII/110 “kötülük”, *döşege* XIX/89 “yatağa”, *üregim* XXV/48 “yüreğim”, *üzüg* XXV/55 “yüzük”, *gizdim* XXXIII/193 “gizlim”.

Eski Oğuz Türkçesinde sözcük içinde bulunan /g/ ünsüzlerinin bazıları ŞT’de akıcılaşarak /y/ ünsüzüne dönüşmüştür: *bey* XX/80 “bey”, *düyü* VI/93 “pirinç”, *büyün* XIV/32 “bugün”, *döyüb* XXVI/43 “dövüp”.

2.1.2.1.5. /ğ/ ünsüzü

/ğ/ ünsüzü, süreksiz, tonlu, arka damak ünsüzüdür. /ğ/ ünsüzü Eski Türkçedeki /k/ ünsüzünün tonlu biçimidir. ŞT’de sözcük başında ve içinde görülen bir ünsüzdür. Sözcük başında görülen /ğ/ ünsüzü /k/ > /ğ/ değişiminin bir sonucudur: *gızdırıp* I/18 “kızdırıp”, *göyun* II/14 “koyun”, *yorgan* II/62 “yorgan”, *dövğa aşı* III/59 “dovga çorbası”, *gabğaşın* II/88 “kap kacağını”, *isPanağ görması* V/78 “ıspanak kavurması”, *ğabağında* VI/26 “önünde”, *tuluğu* VI/149 “tulumu”, *ğağasıgilde* VIII/38 “babasıgilde”, *gorhıram* VII/58 “korkuyorum”, *gopuzdu* IX/97 “kopuzdur”, *gan* X/60 “kan”, *dağ* X/76 “dağ”, *ağlıgan* XI/28 “ağlak”, *gırgı* XI/70 “atmaca”, *ğış* XIII/37 “kış”, *goy* XVI/89 “koy”, *ğonşu* XXI/55 “komşu”, *ağ gıyudu* XXII/41 “ak kuyudur”, *gonağ* XXVI/23 “konuk”.

2.1.2.2. Tonsuz Süreksiz Ünsüzler

2.1.2.2.1. /ç/ ünsüzü

/ç/ ünsüzü, tonsuz, süreksiz, diş eti- ön damak ünsüzüdür. /ç/ ünsüzü, Türkçe sözcüklerde başta, ortada ve sonda bulunabilir: *çekerdi* VI/117 “çekerdi”, *içinde* VII/45 “içinde”, VII/66 *olduğu için* “olduğu için”, *güverçinli* VIII/10 “güvercinli”, *açılısın* IX/21 “açılsın”, *çiçeği* X/98 “çiçeği”, *yağcı* XI/39 “iyi”, *kiçik* XI/71 “küçük”, *ğılıç* XII/101 “kılıç”, *çıhıb* XII/198 “çıkış”, *içer* XIII/28 “içer”, *çölde* XIII/65 “dışarıda”, *göyçek* XIV/9 “güzel”, *üç* XIV/69 “üç”.

Sözcük başında görülme de bazen sözcük içinde /ç/ ünsüzünün /ş/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler tespit edilmiştir: *üş* XVII/41 “üş”, *goş* IX/43 “koç”, *geşdi* XIII/110 “geçti”.

2.1.2.2.2. /p/ ünsüzü

/p/ ünsüzü, süreksiz, tonsuz, çift dudak ünsüzüdür. /p/ ünsüzü, ŞT’de sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *toplamaruḥ* II/39 “toplamayız”, *yapışdı* VI/139 “yapıştı”, *çepiş* VIII/121 “çepiş”, *küpek* XII/346 “köpek”, *pişmişimiz* XVII/30 “yemeğimiz”, *seperig* XVII/32 “serperiz”, *körpe* XXII/94 “körpe”, *tepe* XXV/56 “tepe”, *topun* XL/139 “topun”, *torpağı* XL/186 “toprağı”.

Sözcük başında bulunan /p/ ünsüzleri Eski Türkçedeki /b/ ünsüzünün tonsuzlaşmasıyla ortaya çıkmıştır: *pıçaḥ* I/222 “bıçak”, *pişirruk* II/71 “pişiririz”, *piçerdi* XVIII/22 “biçerdi”.

ŞT’de sözcük sonunda görülen /p/ > /b/ değişiminin hangi dönemde ortaya çıktığını kestirmek güçtür. Eski Türkçedeki {-p} zarf-fiil ekinde gelişen öğrenilen geçmiş zaman ekinin /p/ ünsüzlü biçimlerinin yanı sıra, ŞT’de bazen /b/ ünsüzlü örnekler de görülür. Dolayısıyla sözcük sonunda bir /p/ ~ /b/ nöbetleşmesinden bahsetmek mümkündür. Aynı kaynak kişinin iki biçimi de kullandığı örnekler mevcuttur: *déyip* XXXIII/240 “demiş”, *déyib* XXXIII/256 “demiş”.

2.1.2.2.3. /t/ ünsüzü

Süreksiz, tonsuz bir diş - diş eti ünsüzüdür. /t/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Batı Türkçesinde sözcük başında /t/ > /d/ değişimi büyük bir oranda gerçekleşmişse de ŞT’de örneklerin bir kısmında /t/ ünsüzü korunmuştur: *tikmegin* III/6 “dikmesini”, *tutupdu* V/163 “tutmuştu”, *yaratmaḥ* VII/37 “yaratmak”, *toḥuyurduḥ* VIII/51 “dokuyorduk”, *tikan* XII/389 “diken”, *tökülerdi* XVIII/122 “dökülürdü”, *gātıḥ* XIX/22 “ayran”, *tökürük* XIX/22 “dökeriz”, *töktük* XIX/104 “döktük”, *tüşse* XXI/10 “düşse”, *başa tüştün* XXI/68 “anladın”, *tüşdü* XXXIII/519 “düştü”, *aynıltı* XXXIII/572 “ayılıttı”, *tapdı* XXXIII/573 “buldu”, *toy tutanda* XXXIII/574 “düğün yaparken”, *tüşmür* XXXIX/30 “düşmüyor”, *yataḫilmerem* XXXIX/191 “yatamam”, *sataruḥ* XXXV/16 “satarız”, *uyat* I/64 “uyandır”, *yatannar* III/4 “yatanlar”, *at* XXI/10 “at”, *dört* VII/82 “dört”, *gét* XVI/37 “git”, *gurt* XIX/98 “kurt”.

2.1.2.2.4. /k/ ünsüzü

/k/ ünsüzü, süreksiz, tonsuz, ön damak ünsüzüdür. /k/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *küstüm* XXI/27 “küstüm”, *gerçek* XXIII/25 “gerçek”, *sekkis* XXIV/17 “sekiz”, *töküplêr* XXV/50 “dökmüşler”, *keçinirik* XXVII/14 “geçiniriz”, *kim* XXVI/43 “kim”, *türkü* XXVII/18 “Türkçe”, *çekmiyecek* XXXIII/107 “çekmeyecek”, *ikisini* XXXV/46 “ikisini”, *ekimim* XXXVI/26 “ekimim”, *türkiye* XXXVII/55 “Türkiye”, *körpü* XXXIX/83 “köprü”, *böyük* XL/75 “büyük”.

Eski Türkçede sözcük başındaki /k/ ünsüzleri Batı Türkçesinde genellikle /g/ ünsüzüne dönüşmüştür; ancak ŞT’de /k/ > /g/ değişiminin yanı sıra /k/ ünsüzünün korunduğu örnekler de tespit edilmiştir: *köyneg* V/111 “gömlek”, *kölgende* VIII/154 “gölgende” *köştü* XXII/12 “göçtü”, *köştük* XXV/30 “göçtük”, *keçinirik* XXVII/14 “geçiniriz”, *keçmeyük* XL/199 “geçmeyiz”.

Ayrıca ŞT’de /k/ ünsüzünün sözcük içinde ve sözcük sonunda /k/ > /h'/ değişimiyle sızıcılarak /h'/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır: *éşitdih* IX/41 “ışittik”, *gédeh* X/114 “gidelim”, *köyneh* XIV/9 “gömlek”, *yemeh* XV/27 “yemek”, *geyih* XVI/4 “geyikli”, *töh* XVI/10 “döktü”, *tepih* XVIII/21 “tepi”, *keh* XIX/35 “kekliğim”.

2.1.2.2.5. /k/ ünsüzü

/k/ ünsüzü, süreksiz, tonsuz, arka damak ünsüzüdür. /k/ ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Eski Türkçedeki /k/ ünsüzünün devamı olan bu ses özellikle yansıma sözcüklerde daha sık görülür. /k/ ünsüzü, ŞT’de sözcük başında genellikle tonlulaşarak /g/ ünsüzüne dönüşmüştür; sözcük içinde ve sonunda ise sızıcılaşarak /h/ ünsüzüne dönüşmüştür: *aḥsaḳḳaldan* I/90 “ak sakaldan”, *ayaḳḳabın* I/185 “ayakkabıyı”, *ḳutardīn* II/142 “bitirdin”, *doḳḳuz* III/25 “dokuz”, *balıḳ* III/62 “balık”, *duvaḳḳapdı* V/131 “duvakı”, *saḳḳızı* VI/138 “sakızı”, *dıḳḳılaḳan* VI/149 “ağıza kadar”, *ḳıḳlı* VIII/19 “küçük”, *ḳıḳ* VIII/112 “çık”, *ḳıḳar* X/62 “çıkart”, *ḳoḳnişin* XXXIII/468 “koç besleyen”, *arḳamnan* X/74 “arkamdan”, *taḳıltı* XI/55 “takıltı”, *zaḳḳıdı* XII/116 *zuḳḳudu* XII/117 “zakkıdı zukkudu”, *ḳarası* XII/334 “karası”, *yoḳḳuşu* XIII/110 “yokuşu”, *ḳutar* XVI/88 “kurtar”, *saḳḳallılar* XVIII/38 “sakallılar”, *ḳıḳın* XVIII/74 “bacağını”, *zoḳḳudardıḳ* XVIII/156 “bağırtırdık, inletirdik”, *ḣaḳḳıldaḳını* XIX/88 “şakıldağını”, *iti fişḳırruḣ* XXVIII/34 “iti fişkırtırdık”.

(köpek çağırma)", *şakıllah* XXIX/41 "şakıldak", *yokkuşa* XXXIII/352 "yokuşa", *kalannan* XXXIV/53 "kalandan", *alaçık* XXXV/12 "alaçık", *çok* XXXVII/15 "çok", *aşakka* XXXVII/144 "ak sakal".

2.2. Fonemik Değeri Bulunmayan Ünsüzler

ŞT'de fonemik değere sahip olan ünsüzlerin değişme veya düşme aşamalarında ortaya çıkan ve bulundukları sözcüklerde anlam değiştirmeyen ünsüzler bulunmaktadır. Fonemik değeri olmayan ünsüzler, sözcüklerin anlamlarına etki etmese de sözcüklerin telaffuzunu etkiler. ŞT'deki fonemik değeri bulunmayan ünsüzler aşağıda sıralanmıştır.

2.2.1. [b] ünsüzü

[b] ünsüzü, düşmek üzere olan /b/ ünsüzüdür. [b] ünsüzü, ŞT'de yeterlik fiilinin olumsuzunda tek örnek tespit edilmiştir: *yatabilmerem* XXXIX/191 "yatamam".

2.2.2. [c] ünsüzü

[c] ünsüzü, süreksiz, tonlu, /c/ ~ /z/ arası bir ünsüzdür. [c] ünsüzü, ŞT'de sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *gece* VII/163 "gece", *gücüne* IX/49 "gücüne", *taptapbaça* XIV/40 "bilmece", *cür* XV/35 "tür", *sançısı* XV/72 "sancısı", *acınnan* XVI/95 "açlığından", *ocak* XVII/24 "ocak", *ağac* XVIII/151 "ağaç".

2.2.3. [ç] ünsüzü

[ç] ünsüzü, /ç/ ünsüzünün normalden biraz daha önde ve hafif sızıcı bir şekilde telaffuzuyla ortaya çıkan /ç/ ~ /s/ arası bir ünsüzdür. [ç] ünsüzü, ŞT'de Türkçe sözcüklerin başında, içinde ve sonunda bulunabilir. ŞT'de özellikle Mugan Şahsevenleri tarafından çok yaygın bir biçimde kullanılmaktadır: *üç* I/89 "üç", *çıhdı* III/35 "çıktı", *yahçı* II/75 "iyi", *çıhma* V/168 "çıkma", *çok* VII/68 "çok", *çay* XIX/76 "çay", *çıhannan* XXXI/12 "çıktıktan", *çobançılıh* XXXII/38 "çobanlık", *alaçih* XXXIII/111 "alaçık", *çölde* XXXIX/65 "dışarıda", *açıldı* XXXIII/118 "açıldı".

2.2.4. [Ç] ünsüzü

[Ç] ünsüzü, süreksiz, yarı tonlu, /c/ ~ /ç/ arası bir ünsüzdür. ŞT’de az sayıda örneği bulunmaktadır: *yağÇıydı* VI/67 “iyiydi”, *musığıÇilēr* VII/98 “müzisyenler”, *demirÇi_oğlu* IX/35 “Demircioğlu”, *çoğÇa* XVII/30 “çokça”, *gılınÇ* IX/106 “kılıç”.

2.2.5. [d] ünsüzü

[d] ünsüzü, düşmek üzere olan /d/ ünsüzüdür. [d] ünsüzü, ŞT’de sözcük içinde tek örnek tespit edilmiştir: *minđirip* XXII/57 “bindirip”.

2.2.6. [g] ünsüzü

[g] ünsüzü, süreksiz, tonlu, /g/ ~ /c/ arası bir ünsüzdür. Mugan Şahsevenlerinin daha sık kullandığı [g] ünsüzü, ŞT’de Türkçe sözcüklerin genellikle başında görülür: *gelirdi* VII/4 “gelirdi”, *ıgirmi* VII/32 “yirmi”, *geldi* VII/82 “geldi”, *gédin* IX/11 “gidin”, *gēlini* XV/42 “gelini”, *geldi* XXXVIII/21 “geldi”.

2.2.7. [ğ] ünsüzü

[ğ] ünsüzü, düşmek üzere olan /ğ/ ünsüzüdür. [ğ] ünsüzü, ŞT’de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *değil* II/90 “değil”, *kömeğiniz* III/113 “yardımcınız”, *ğuçağımda* XIX/102 “kucağımda”, *garğışnan* XV/36 “kargışla”, *demeğ* VII/160 “demek”, *değir* XXXIII/339 “değil”.

2.2.8. [h] ünsüzü

[h] ünsüzü, düşmek üzere olan /h/ ünsüzüdür. [h] ünsüzü, ŞT’de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *davazdeh* VI/21 “on iki” (< Far. دوازده), *istirahatmızı* XX/44 “istirahatimizi” (< Ar. استراحت), *hāhiş_ēliyem* XXXII/13 “rica ediyorum” (< Far. خواهش), *hindiki* XXXIX/174 “şimdiki”, *hindi* XLI/95 “şimdi”.

2.2.9. [ğ'] ünsüzü

[ğ'] ünsüzü, sürekli, tonlu, sızcı, arka-damak ünsüzüdür. ŞT’deki [ğ'] ünsüzü, /ğ/ ünsüzünün ince sıradan ünlülerle kullanılan ve daha önde boğumlanan karşılığıdır: *göğ'lük* I/105 “yeşillik”, *döşeğ'e* II/65 “döşeğe”, *yémeğ'ine* V/44 “yemesine”, *çetinniğ'i* VII/4 “zorluğu”, *göğ'lerden* VII/51 “göklerden”.

2.2.10. [h'] ünsüzü

[h'] ünsüzü, sürekli, tonsuz, sızıcı, arka damak ünsüzüdür. ŞT'deki [h'] ünsüzü, /h/ ünsüzünün ön damaksıl karşılığıdır. ŞT'de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir. ŞT'deki [h'] ünsüzleri, Eski Türkçedeki /k/ ünsüzünün sızıcılaşmasıyla ortaya çıkmıştır: *göbeh* ' I/112 “göbek”, *keh 'lih' otu* VIII/100 “keklik otu”, *döşlüh* ' XIX/81 “döşlük”, *çöreh* ' XXI/49 “ekmek”, *göyçeh* ' XXI/86 “güzel”, *çüh'düm* XXII/77 “çöktüm”, *düzlüh* ' XXIII/22 “doğruluk”, *kömeh* ' XVI/112 “yardım”, *içindeydüh* ' XXVI/42 “içindeydik”, *yerih* ' XXVII/30 “yeriz”, *böyüh* ' XXXII/27 “büyük”, *geyih'li* XXXIII/170 “geyikli”, *çeh'di* XXXIII/503 “çekti”, *göreh* ' XXXIII/598 “görelim”, *töh'meyin* XXXIX/41 “dökmeyin”, *üreh* ' XXXIX/423 “yürek”, *gereh'dir* XXXIX/552 “gerektir”, *bezerdüh* ' XL/47 “süslerdik”.

ŞT'de, alıntı sözcüklerde /h/ ~ /ng/ > /g/ > /k/ > [h'] veya /k/ > /k/ > [h'] değişimleriyle ortaya çıkan [h'] ünsüzü örnekleri de tespit edilmiştir: *tüh'tür* VII/68 “doktor” (< Fr. docteur), *düh'tür* XV/67 “doktor” (< Fr. docteur), *tüfeh* ' XXXII/24 “tüfek” (< Far. تفك – تفنگ), *gaşeh* ' XXXVII/128 “güzel” (< Far. قشنگ).

2.2.11. [K] ünsüzü

[K] ünsüzü, süreksiz, yarı tonlu, /k/ ~ /g/ arası bir ünsüzdür. Az sayıda örneği olan [K] ünsüzü, ŞT'de sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir: *Kısmetinde* III/113 “kısmetinde, yaşayışında”, *éliyerdik* XI/27 “eylerdik”, *şahsevenik* XII/17 “Şahseveniz”, *getirriK* XVII/55 “getiririz”, *tikerdik* XVIII/22 “dikerdik”.

2.2.12. [l] ünsüzü

[l] ünsüzü, düşmek üzere olan /l/ ünsüzüdür. [l] ünsüzü, ŞT'de sözcük içinde bulunabilir: *ałtmış* IV/48 “altmış”, *sarıldım* XIX/114 “sarıldım”, *veriłsin* XXXIX/93 “verilsin”, *meselem* XL/215 “mesela”.

2.2.13. [m] ünsüzü

[m] ünsüzü, düşmek üzere olan /m/ ünsüzüdür. [m] ünsüzü, ŞT'de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *damğar* I/178 “damlar”, *meselem* VI/13 “mesela”, *özümün* VI/45 “kendimin”, *keçinemmerük* II/58 “geçinemeyiz”, *hemmeşe* XXII/2 “sürekli”.

2.2.14. [ŋ] ünsüzü

[ŋ] ünsüzü, düşmek üzere olan /n/ ünsüzüdür. [ŋ] ünsüzü, ŞT’de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *meñim* VI/8 “benim”, *onnāñ* XXII/57 “ondan”, *onnāñ* XXIII/11 “ondan”, *meñim* XXXII/45 “benim”, *meñim* XXXIX/312 “benim”.

2.2.15. [P] ünsüzü

[P] ünsüzü, süreksiz, yarı tonlu, /b/ ~ /p/ arası bir ünsüzdür. [é] ünsüzü, ŞT’de sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Çoğunlukla /p/ ünsüzünden gelişen [P] ünsüzü, özellikle [-p], [-b] biçimlerinin kullanıldığı öğrenilen geçmiş zamanın üçüncü şahıs çekiminde sıklıkla kullanılır: *çıhıP* V/161 “çıkılmış”, *gāP* VI/56 “kap”, *Pişmişlerimiz* VI/75 “yemeklerimiz”, *boğup* VI/163 “boğmuş”, *getiriPlēr* VII/18 “getirmişler”, *galmayıP* XII/225 “kalmamış”.

2.2.16. [ɾ] ünsüzü

[ɾ] ünsüzü, düşmek üzere olan /r/ ünsüzüdür. [ɾ] ünsüzü, ŞT’de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *gádaɾ* VII/91 “kadar”, *ildir* VIII/93 “yıldır”, *getirsin* XII/34 “getirsin”, *yolallaɾ* XIII/58 “yolarlar”, *götürsēn* XXI/71 “götürsen”.

2.2.17. [T] ünsüzü

[T] ünsüzü, süreksiz, yarı tonlu, /t/ ~ /d/ arası bir ünsüzdür. Az sayıda örneği olan [T] ünsüzü, ŞT’de genellikle sözcük başında ve sonunda görülür: *Tüşerdik* XV/15 “inerdik”, *guruT* XVII/19 “kurut”, *ağaçTan* XVII/24 “ağaçtan”, *usTa* XVIII/22 “usta”, *ğışTāh* XXII/30 “kışlak”, *ğışTı* XXII/101 “bacaktır”.

2.2.18. [t̪] ünsüzü

[t̪] ünsüzü, düşmek üzere olan /t/ ünsüzüdür. [t̪] ünsüzü, ŞT’de sözcük sonunda bulunabilir. İki örneği tespit edilmiştir: *teşt* XL/175 “leğen”, *üst* XX/55 “üst”.

Şahseven Türkçesinde Kullanılan Ünsüzlerin Tablosu

	Süreksiz			Sürekli					
				Sızıcı		Akıcı			
						Burun Akıcıları	Ağız Akıcıları		
	Tonlu	Yarı Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz		Yanaklı	Titrek	Nefesli
Çift dudak	b	P	p	ṽ		m			
Diş- Dudak				v	f				
Diş-Diş eti	d	T	t	z	s	n	l	r	y
Diş eti- Ön damak	c, ć	Ç	ç, ć	j	ş				
Ön damak	g, ċg	K	k						
Orta damak									
Arka damak	ğ		ķ	ğ'	h, ħ, h'	ŋ			
Gırtlak				ğ	ħ				

3. FONOLOJİK SÜREÇLER

3.1. Uyum

Seslerin nitelikleri açısından birbirlerine yaklaşımlarına uyum denir. Seslerin uyumu ŞT’de ünlü uyumu ve ünsüz uyumu olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

3.1.1. Ünlü Uyumu

Ünlülerin kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve genişlik-darlık açısından birbirleriyle uyumdur.

3.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Türkçede kalın ünlülerden sonra kalın ünlülerin kullanılması, ince ünlülerden sonra ise ince ünlülerin kullanılması kuralına kalınlık-incelik uyumu denir. ŞT’de kalınlık-incelik uyumu, Türkçe sözcüklerde kalınlık-incelik uyumu ve alıntı sözcüklerde kalınlık-incelik uyumu olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

3.1.1.1.1. Türkçe Sözcüklerde Kalınlık-İncelik Uyumu

Şahseven Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları Erdebil, Mugan ve Zencan bölgelerinden derlediğimiz metinlerde, istisnai durumlar hariç, sözcük ve ek düzeyinde sağlam bir kalınlık-incelik uyumu bulunmaktadır: *yaylağı* I/32 “yaylağı”, *ādların* IX/103 “adlarını”, *ağaçda* XII/320 “ağaçta”, *ağzından* XIV/66 “ağzından”, *géderik* XVII/6 “gideriz”, *sütçüye* XVII/9 “sütçüye”, *guzuçuya* XVIII/26 “kuzucuya”, *birinin* XVIII/49 “birinin”, *bilmirdim* XIX/39 “bilmiyordum”, *tökerig* XIX/84 “dökeriz”.

ÖTT’de kalınlık – incelik uyumuna uymayan kimi sözcüklerin ŞT’de uyuma girdiği tespit edilmiştir: *dahı* I/59 “dahi” (ÖTT ve ÖAT), *alma* VII/152 “elma”, *hanı* XII/309 “hani”, *ğardaş* XIV/31 “kardeş”.

Fakat ÖTT ve ÖAT’de kalınlık-incelik uyumuna uymayan kimi sözcüklerin ŞT’de de uyuma girmediği örnekler bulunmaktadır: *hangi* XXXIX/280 “hangi”, *inanın* VII/84 “inanın”.

ÖTT’de yalnızca ince ünlülü olan âitlik ekinin +*ki* ŞT’de kalınlık-incelik uyumuna girdiği örnekler tespit edilmiştir; ancak bunu ŞT’için genel bir kurala bağlamak güçtür: *burdahı* XXXIII/217 “buradaki”, *uzağdahı* III/101 “uzaktaki”, *bazardahı* III/64 “pazardaki”, *ğaradağınkı* IX/79 “Karadağ’ınki”.

ET’deki *erki* edatının kalıntısı *ki* ve Farsça kökenli *ki* bağlama edatının ŞT’de kalınlık-incelik uyumuna girdiği örnekler vardır; fakat bunu ŞT’için genel bir kurala bağlamak mümkün değildir: *odu ku* XXXII/30 “odur ki”, *bilmiyüük* XVI/115 *kü* XVI/116 “bilmiyoruz ki”, *döğürdü kü* XXXIII/392 “değildi ki”, *merdum kü düzülmüşdü* XXXIII/157 “insanlar ki toplanmıştı”, *dāri kı curriylar* I/82 “ilaç ki yapıyorlar”, *āşıh da kı munı géynir* IX/100 “Aşık da ki bunu giyinir.”.

ET’de ve EOT’de yalnızca ince biçimleri görülen *i-* ana yardımcı fiilinin basit çekimleri ve birleşik çekimleri ŞT’de genellikle kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır: *goymuşdu* XXXIII/314 “koymuştu”, *oğumuşdu* XXXIII/329 “okumuştı”, *doldurmuşduh* VI/152 “doldurmuştuk”, *görmüşdü* XI/63 “görmüştü”, *görmüşdüm* XXXVII/18 “görmüştüm”, *almışdı* XII/367 “almıştı”, *bağlamışdı* XVI/96 “bağlamıştı”, *işitmişdik* V/170 “işitmiştik”, *vermişdiler* XVI/42 “vermiştiler”, *olsaydı* VI/121 “olsaydı”, *ğalsaydı* XXXVII/113 “kalsaydı”, *keçseydik* XVIII/121 “geçseydik”; *yoh_ udu* V/7 “yok idi”, *çoh_ udu* XI/10 “çok idi”, *ğız_ ıdı* VI/83 “kız idi”, *var_ ıdı* XIII/48 “var idi”, *kim_ idi* XII/461 “kim idi”, *iş_ idi* XXXIII/154 “iş idi”, *soysuz_ umuş* XXXIII/334 “soysuz imiş”, *var_ ımış* XXXVII/ “var imiş”, *bulağ_ ımış* XXXVII/24 “bulak imiş”.

3.1.1.1.2. Türkçe Sözcüklerde Kalınlık-İncelik Uyumunun

Bozulması

ŞT’de sözcük kökünde kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu örnekler sınırlı sayıdadır; ancak ŞT’deki bazı ekler, düzenli olarak kalınlık-incelik uyumunun bozulmasına neden olmaktadır. Burada uyumu bozan halleri vurgunun etkisi, ses olayları, uyumu bozan eklerin yerleşmiş biçimleri ve kaynak kişinin telaffuzu ile ilgili durumlar olmak üzere dört ana başlıkta toplayabiliriz.

Sözcük kökünde kalınlık-incelik uyumunun bozulması: *tikan* XII/389 “diken”, *ğonşi* XX/55 “komşu”, *ceyran* XL/189 “ceylan”, *yeylağın* XXXV/21 “yaylağın”.

ırak sözcüğünün ŞT’de hem kalınlık-incelik uyumuna girdiği hem de kalınlık-incelik uyumunu bozduğu örnekler vardır: *ırağ* XXXIX/143 “ırak, uzak”, *ırağ* XXXIII/50 “ırak, uzak”.

ÖTT’de olduğu gibi ŞT’de de bitişik yazılan birleşik sözcüklerde kalınlık-incelik uyumu yoktur: *şayseven* I/16 “Şahseven”, *goçabeynen* I/113 “Kocabey’le”, *olabiler* XXXIX/21 “olabilir”, *biyol* XXXVII/143 “bir yol”, *biyaz* VIII/70 “biraz”, *çatabilmedi* XXXIII/136 “karşılaşamadı”, *ğaynenelerimîz* III/17 “kaynanalarımız”.

ŞT’de sürekli ayrı telaffuz edilen için edatının yalnızca bir örnekte eklediği ve bu ekleşmede kalınlık-incelik uyumuna girmediği tespit edilmiştir: *onunçün* I/13 “onun için”.

Yeterlik fiilinin olumsuzu için kullanılan {-AmmA}, [-bilme] ve [-elme] biçimlerinin bazen kalınlık-incelik uyumunu bozduğu tespit edilmiştir: *tapæmmedi* XXII/12 “bulamadı”, *vuræmmedûk* XL/162 “vuramadık”, *vîrabilmezler* XXXIII/138 “vuramazlar”, *yayabilmezdik* VIII/62 “yayamazdık”, *sağlayaelmessen* VIII/61 “koruyamazsın”.

ki âitlik eki ŞT’de çoğunlukla uyuma girmez. *ki* ekinin ŞT’deki kullanımı genel itibarıyla ÖTT’deki gibidir: *olarınki* I/210 “onlarınki”, *yaylağınkin* II/62 “yaylağınkini”, *alaçığınkidi* II/65 “alaçığınkidir”, *olarınkin* IX/90 “onlarınkini”, *yanki* XXXIX/558 “yanki, taraftaki”, *burdaki* XIX/17 “buradaki”.

Kalın sıradan fiil çekimlerinde görülen iyelik kökenli çokluk 1. şahıs eki [+k] ŞT’de umumiyetle sızıcılaşarak [+h] biçimine dönüşmüştür. /h/ sesi kendisinden önceki kip ekinin ünlüsünü kalınlaştırmakta ve bu durum da kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır: *çıhiydih* VIII/73 “çıkıyorduk”, *éliyecēdih* XVIII/123 “eyleyecektik”, *vırseydih* XVIII/160 “vursaydık”, *toğuyirdih* XIX/91 “dokuyorduk”, *alaçıhdeydih* XXI/80 “alaçıktaydık”.

Belirtme hâli eki olan {+nI} ŞT’de çoğunlukla kalınlık-incelik uyumuna girer fakat bazı örneklerde ekin yalnızca ince biçiminin kullanıldığı ve bu durumun uyumu bozduğu tespit edilmiştir: *oni* IV/95 “onu”, *oni* IV/126 “onu”, *ğiymeni* V/72 “kıymayı”.

Görülen geçmiş zaman eki {-DI}, {-DU}, ŞT’de çoğunlukla kalınlık-incelik uyumuna girer fakat bazı örneklerde ekin vurgunun ve akıcı ünsüzlerin etkisiyle incelendiği ve bu durumun uyumu bozduğu tespit edilmiştir: *oldük* XXXVIII/40 “oldük”.

ŞT’de kalın ünlülü kök ve gövdelere çekim ekleri gelince, ek yapısında bulunan, kök ile ek arasında yardımcı ses durumunda olan veya ekin düşmesiyle o ekin işlevini üstlenen /y/ ünsüzü, kendisinden önceki veya sonraki ünlüyü incelterek düzenli olarak kalınlık - incelik uyumunu bozmaktadır: *almiylar* XXXVIII/61 “almıyorlar”, *aliy* XXXVIII/63 “alıyor”, *alıyem* XXXII/39 “alıyorum”, *dolaşmiyip* XXXIII/349 “dolaşmamış”, *olmiyeydı* XIX/32 “olmayaydı”, *yığîy* XV/18 “yığıyor”, *olmiyeydın* XIX/29 “olmayaydın”, *âyilmiyip* XXXIII/388 “ayılmamış”, *danişmiylar* VIII/48 “konuşmuyorlar”.

ŞT’de nadir görülen {-gInAn} emir ekinin iki örnekte kalınlık-incelik uyumuna girmedığı tespit edilmiştir: *çalginen* XXXIX/507 “çal”, *olginen* XII/259 “ol”.

[+gil] eki ŞT’de tek şekillidir ve kalın ünlülerden sonra geldiğinde kalınlık-incelik uyumunu daima bozar: *anamgil* V/178 “annemgil”, *gağasıgilde* VIII/38 “babasıgilde”, *ğāynımgilnen* VIII/40 “kaynımgille”, *ğaynımgil* VIII/60 “kaynımgil”, *babamgilin* XXXIII/219 “babamgilin”, *gağamgilin* XXXIII/222 “babamgilin”, *babamgile* XL/56 “babamgile”.

[-meğ+] ekinin bir örnekte kalınlık-incelik uyumunu bozduğu tespit edilmiştir: *ğáytmeğim* XXXVIII/33 “dönüşüm”.

[-man+] ekinin bir örnekte kalınlık-incelik uyumunu bozduğu tespit edilmiştir: *dēyirmanı* XXXIII/217 “değirmeni”.

3.1.1.1.3. Alıntı Sözcüklerde Kalınlık-İncelik Uyumu

ŞT’nin alıntı sözcükleri çoğunlukla Arapça ve Farsçadandır. Arapça alıntı sözcükler, ŞT konuşurlarına Farsçadaki telaffuzlarına göre aktarıldığından bu sözcüklerin telaffuzu ÖTT’dekinden farklıdır. Alıntı sözcüklerdeki uyum genel itibarıyla kaynak kişinin eğitim seviyesi ve alıntılamanın yapıldığı dönemle sıkı sıkıya bağlıdır. ŞT’deki alıntı sözcüklerdeki kalınlık-incelik uyumunu ana hatlarıyla üç aşamada değerlendirebiliriz.

1. Çok uzun zaman önce ŞT’ye geçmiş olan veya kaynak kişi tarafından Türkçenin ses yapısına uygun hale getirilmiş olan sözcükler: *müşgülümüz* XX/31 “sıkıntımız” (< Ar. مشکل), *kömeklik* XXI/18 “yardım” (< Far. کمک), *karvan* XXI/20 “kervan” (< Far. کاروان), *ruzumuzu* II/13 “rızkımızı” (< Far. روزی), *aşbaz* III/87 “aşçı” (< Far. آشپز), *aşbazhana* XXVI/21 “mutfak” (< Far. آشپزخانه), *sahabı* VI/38 “sahibi” (< Ar. صاحب), *middet* XXXIII/453 “müddet” (< Ar. مدت), *meselem* XXXIII/464 “mesela”

(< Ar. مثلاً), meselem XL/32 “mesela” (< Ar. مثلاً), mehemmed VIII/132 “Muhammed” (< Ar. محمد), emmedin XXXIX/349 “Ahmet’in” (< Ar. احمد), eli VIII/132 (< Ar. على), meherremçilig VII/19 “muharremcilik” (< Ar. محرم), bahar XII/337 “bahar” (< Far. بهار), baha XXIII/41 “pahalı, değerli” (< Far. بها < Ar. بهاء), maşın I/138 “araba” (< Fr. machine < Lat.), maşın II/122 “araba” (< Fr. machine < Lat.), söhbetimizin III/22 “sohbetimizin” (< Ar. صحبت), möhkem XXXIII/347 “muhkem, sağlam” (< Ar. محکم), namaz VI/107 “namaz” (< Far. نماز), cavan XXXIX/374 “genç” (< Far. جوان).

2. Kalınlık-incelik uygunluğunu henüz tamamlamamış olan sözcükler: piyada XX/26 “piyade, yaya” (< Far. پیاده), hānavādeynēn XX/27 “aileyle” (< Far. خانواده), āşāyir XXXIX/333 “aşiretler, göçebe” (< Ar. عشائر), páhlivan VII/65 “pehlivan” (< Far. پهلوان), izāfa VII/86 “izafe, fazla” (< Ar. اضافة).

3. ŞT’ye daha geç bir dönemde geçmiş olan ve kalınlık-incelik uyumuna henüz girmemiş olan sözcükler: keşāverziler XX/31 “çiftçiler” (< Far. کشاورز), héyvan III/87 “hayvan” (< Ar. حيوان), gaşeng II/73 “güzel” (< Far. قشنگ), desdur VIII/144 “destur, izin” (< Far. دستور), sitāre XII/269 (< Far. ستاره), enbiyā XII/273 “nebler, peygamberler” (< Ar. انبياء), novbendi XVI/133 “sırandır” (< Ar. نوبت), ğurban XVI/140 “kurban” (< Ar. قربان), zemburdāri XXXV/18 “arıcılık” (< Far. زنبورداری), kollen XXXV/18 “tamamen, bütübüyle” (< Ar. كلياً), tevollüd XXXV/25 “ortaya çıkma, meydana gelme, doğma” (< Ar. تولد).

3.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türkçede düz ünlülerden sonra düz ünlülerin kullanılması, yuvarlak ünlülerden sonra ise ya düz-geniş ya da dar-yuvarlak ünlülerin kullanılması kuralına düzlük – yuvarlaklık uyumu denir. ŞT’de düzlük-yuvarlaklık uyumunu, Türkçe sözcüklerde düzlük-yuvarlaklık uyumu ve alıntı sözcüklerde düzlük-yuvarlaklık uyumu olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

3.1.1.2.1. Türkçe Sözcüklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Türk dili tarihi içerisinde ET ve EOT’de düzlük-yuvarlaklık uyumu bulunmamaktadır (Ergin, 2009: 72). Batı Türkçesini devam ettiren ve ŞT ile sıkı sıkıya bağlı bugünkü ÖTT ve ÖAT’de ise belirgin bir düzlük-yuvarlaklık uyumundan bahsedilebilir. Dolayısıyla ŞT’deki düzlük-yuvarlaklık uyumu incelenirken bazen art zamanlı bazen de eş zamanlı karşılaştırmalar yapılacaktır.

EOT’de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen *kirpük, demür, ayru, delük, yazuk, içerü, yukaru, delü, tırmuk, kapu, saru, açuk, dilkü, degül* vb. sözcükler Batı Türkçesinin ana temayülüne uygun bir biçimde ŞT’de de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir: *kipriginnen* XXXIII/530 “kirpiğinden”, *demir* VI/128 “demir”, *ayrı* XII/33 “ayrı”, *delih* I/206 “delik”, *yazıh* XII/313 “yazık”, *içeri* XL/30 “içeri”, *yuḥarı* XXVIII/9 “yukarı”, *deli* IX/40 “deli”, *dırnaḥ* XXXIII/448 “tırnak”, *gapı* I/138 “kapı”, *sarı* V/35 “sarı”, *açıh* I/43 “açık”, *tülkü* V/151 “tilki”, *değil* XXV/39 “değil”.

ÖTT’de eski biçimlerini koruyan veya uyuma girmeyen bazı yuvarlak ünlülü sözcüklerin ŞT’de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği veya uyum sürecinde olduğu tespit edilmiştir: *görma* V/76 “kavurma”, *āvćuna* IX/57 “avcuna”, *yārpız* IV/48 “yarpuz”, *yārpız* VIII/100 “yarpuz”, *toyuh* VIII/74 “tavuk”, *ḥoruz* V/159 “horoz”, *ḥoruz* X/27 “horoz”.

Burada *yarpuz* ve *karpuz* sözcüklerinin eski biçimlerinin de ŞT’de varlığını sürdürdüğü ancak *yarpuz* sözcüğü için düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan örneklerin daha fazla olduğu tespit edilmiştir: *yarpuz* VIII/153 “yarpuz”, *ḡārpuz* VI/95 “karpuz”.

Arapçadaki nispet eki (؄) ŞT’de düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar: *türkü* II/10 “Türkçe”, *farsı* XII/346 “Farsça”, *kürdü* XXXVI/63 “Kürtçe”.

EOT’de *bunı* biçiminde kullanılan *bu* işaret zamirinin belirtme hâli, ŞT’de *bunı, bını, mını* biçimlerindedir. İstisnaları daha fazla olmakla beraber, ŞT’de tespit edilen dört örnekte benzeşmenin de etkisiyle *bu* işaret zamirinin belirtme hâli, düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *minı* XXXIII/572 “bunu”, *minı* XXVI/13 “bunu”, *minı* XXXIX/28 “bunu”, *minı* XXXIII/434 “bunu”.

EOT’de düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan aşağıdaki eklerin ŞT’deki durumları şu şekildedir:

{-Up}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan zarf-fiil eki {-Up}; ŞT’de {-Ip},{-Up} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *gelip* XXXIII/577 “gelip”, *yekeldip* XL/13 “büyütüp”, *yéyip* I/109 “yiyip”, *minip* II/136 “binip”, *gedip* IV/37 “gidip”, *gaydıp* IV/37 “dönüp”, *alıp* IV/132 “alıp”, *gurudup* XXXIX/288 “kurutup”, *govurup* V/73 “kavurup”, *tutup* V/173 “tutup”, *götürüp* IV/38 “götürüp”, *götürüp* V/226 “götürüp”, *köçüp* XXXIII/476 “göçüp”.

{-dUr-}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan ettirgenlik eki {-dUr-}; ŞT’de {-dIr-}, {-dUr-} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *ğarışdırırsan* V/61 “karıştırırsan”, *barışdırır* V/95 “barıştırır”, *mindirerdiler* V/133 “bindirirlerdi”, *yandırardı* V/208 “yandırırdı, yakardı”, *gêydiriller* VI/28 “giydirirler”, *gezdirem* VII/12 “gezdireyim”.

{-Ur-}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan ettirgenlik eki {-Ur-}; ŞT’de {-Ir-}, {-Ur-} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *pitirer* X/22 “bitirir”, *pişirrik* XV/31 “pişiririz”, *yatırdım* XXXIII/487 “yatırdım”, *keçirtmişdi* XXXIII/550 “geçirtmişti”, *itirmerem* XXXIX/190 “yitirmem”.

{-sUn}, {-sUnlAr}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan emir eki {-sUn}, {-sUnlAr}; ŞT’de {-sIn}, {-sInlAr}, {-sInnAr}, {-sUn}, {-sUnlAr}, {-sUnnAr} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *gêtsin* V/187 “gitsin”, *ğırsın* XIV/54 “kırsın”, *vêrsin* XXXIX/550 “versin”, *yığışdırmasın* I/22 “ortadan kaldırmassın, yok etmesin”, *ğaçmasın* I/195 “kaçmasın”, *yeğsin* III/49 “yetsin”, *gêtmesin* V/171 “gitmesin”, *atsınlar* XXXIX/523 “atsınlar”, *töksünner* XXXVI/48 “döksünler”.

{-sUn} biçiminin birkaç örnekte ŞT’de düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozduğu örnekler de tespit edilmiştir: *gêdeysün* XXXI/36 “gidiyorsun”, *alsun* X/132 “alsın”.

{+dUr}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan bildirme eki {+dUr}; ŞT’de umumiyetle {+dI}, {+dU}; nadiren de {+dIr}, {+dUr} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *bêledir* I/49 “böyledir”, *vardır* II/33 “vardır”, *ildir* III/77 “yıldır”, *dermandı* IV/47 “dermandır”, *yağçıldı* IV/68 “iyidir”, *yağlıdı* V/18 “yağlıdır”, *ferğlidi* IX/86 “farklıdır”, *gêpuzdu* IX/96 “kopuzdur”, *şahsevendı* X/41 “Şahsevendir”.

{+(U)m}, {+(U)mUz}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan teklik 1. şahıs ve çokluk 1. şahıs iyelik ekleri {+(U)m}, {+(U)mUz}; ŞT’de umumiyetle {+(I)m}, {+(U)m}, {+(I)mIz}, {+(U)mUz} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *evimiz* VI/82 “evimiz”, *sazım* VII/43 “sazım”, *üregim* VII/120

“yüreğim”, *gāynım* VIII/18 “kaynım”, *uşağımız* VIII/89 “çocuğumuz”, *sözlerimiz* XII/118 “sözlerimiz”, *ğışlağımız* XV/8 “kışlağımız”, *yaylağımız* XV/9 “yaylağımız”.

{+(U)η}, {+(U)ηUz}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan teklik 2. şahıs ve çokluk 2. şahıs iyelik ekleri {+(U)η}, {+(U)ηUz}; ŞT’de eğer teklik 2. şahıs iyelik ekinin kendisinden sonra başka bir hâl eki gelmiyorsa {+(I)n}, {+(U)n} şeklindedir: *ēlin* XII/170 “elin”, *adın* IX/20 “adın”, *derdin* IX/47 “derdin”, *irehmin* X/50 “rahmetin”, *deden* XXXIII/601 “baban”, *barmağın* XXXIX/525 “parmağın.

Çokluk 2. şahıs iyelik eki ise {+(U)vUz}, +(U)vUz > +(U)vUz ~ +Ūz biçimleri nadiren de {+Ūz}, [+nız] şekillerindedir. Teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna giren ve uyumu bozan durumları tespit edilmiştir. Dolayısıyla burada teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik eklerinin yalnızca düzlük-yuvarlaklık uyumuna giren örnekleri verilecektir: *hamınızın* VI/68 “hepinizin”, *keyfîz* XII/114 “keyfiniz”.

ŞT’de çokluk 2. şahıs ekinin {+(X)z} biçiminde uyuma giren örnekler tespit edilmiştir: *nenēz* XXXVI/52 “anneniz”, *nökerhanāzı* XII/206 “kölehanenizdir”, *hıdmetize* VII/129 “hizmetinize”, *sağlığıza* XII/111 “sağlığınıza”, *özüz* XXXIII/90 “kendiniz”.

{+Uη}, {+nUη}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan ilgi hâli eki {+Uη}, {+nUη}; ŞT’de umumiyetle {+In}, {+Un}, {+nIn}, {+nUn} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *bıların* I/127 “bunların”, *özderinin* V/44 “kendilerinin”, *neyinin* V/118 “neyinin”, *gelinin* V/131 “gelinin”, *birinin* VI/42 “birinin”, *senin* VII/14 “senin”, *ğapının* VII/80 “kapının”, *dévenin* VIII/86 “devenin”.

{+IU}, {+sUz}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan yapım ekleri {+IU}, {+sUz}; ŞT’de umumiyetle {+II}, {+IU}, {+sIz}, {+sUz} şekillerindedir ve yer adları, boy adları gibi kalıplaşmış biçimler hariç örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *yemeli* XIII/54 “tatlı, lezzetli”, *sakğallı* XVIII/38 “sakallı”, *memeli* XXI/7 “memeli”, *evli* XXII/21 “evli”, *ğışlı* XXII/102 “bacaklı”, *boyağsız* XVIII/53 “boyasız”, *elsiz* XVIII/53 “elsiz”, *ayağsız* XVIII/53 “ayaksız”.

{-dUm}

EOT'de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki {-dUm}; ŞT'de umumiyetle {-DIm}, {-DUm} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *aldım* XII/371 “aldım”, *otardım* XIII/92 “otlattım”, *gaşdım* XIII/95 “kaçtım”, *gétđim* XXVI/32 “gittim”, *ağladım* XXVI/32 “ağladım”, *bildim* XXVIII/29 “bildim”.

{-dUη}

EOT'de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki {-dUη}; ŞT'de umumiyetle {-DIn}, {-DUη} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *tōh 'medin* XXXIX/178 “dökmedin”, *vérmedin* XXXIX/246 “vermedin”, *ğaldırdın* XXXIX/258 “kaldırdın”, *geldin* IV/44 “geldin”, *keştin* IV/44 “geçtin”, *géttin* IV/44 “giittin”.

{-dUk}

EOT'de yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılan görülen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs eki {-dUk}; ŞT'de genellikle {-Dİk}, {-DUk}, [-dih'], [-dig], [-düh'], [-dih], [-duh] şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *pişirerdik* XV/27 “pişirirdik”, *geldih'* VIII/44 “geldik”, *çih'tih* VIII/44 “çıktık”, *diyerdih'* VI/94 “derdik”, *yiyeirdik* VI/94 “yerdik”, *keserdih'* VI/95 “keserdik”, *ğılardih* VI/107 “kılardık”, *tutardih* VI/107 “tutardık”, *ayağlardih* XVIII/20 “ayaklardık”, *ğırhardih* XVIII/21 “kırkardık”, *atardih* XVIII/22 “atardık”.

EOT'de yuvarlak ünlülü kök ve gövdelere eklenseler dahi daima düz ünlüyle gelen eklerin ŞT'deki durumları şu şekildedir:

{+cI}, {+çI}

EOT'de yalnızca düz ünlülü biçimleri kullanılan isimden isim yapım eki {+cI}, {+çI}, ŞT'de {+çI}, {+çU}, {+çI}, {+çU}, {+çI}, {+çU} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *sütçüye* XVII/9 “sütçüye”, *örüşçülerimize* XIX/45 “otlakçılarımıza, çobanlarımıza”, *yolcudan* II/83 “yolcudan”, *ketci* I/31 “köycü, köylü”, *ğoruğçu* XVIII/121 “korucu”, *ğuzuçuya* XVIII/26 “kuzucuya”, *çobançılığ* XXXV/74 “çobanlık”, *azançı* V/159 “ezancı, müezzin”, *şikarçadı* X/38 “avcıdır”, *élçi* XI/63 “elçi, görücü”, *hélçi* XV/43 “elçi, görücü”.

{+(n)I}

EOT'de yalnızca düz ünlülü biçimleri kullanılan yükleme hâli eki {+(n)I}; ŞT'de {+I}, {+U}, {+nI}, {+nU} bazen de [+n] şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *bunu* VI/142 “bunu”, *unu* III/66 “unu”, *guyruğunu* V/147 “kuyruğunu”, *türkünü* XII/351 “Türkçeyi”, *yünü* XIV/51 “yünü”.

{+sI}, {+I}

EOT'de yalnızca düz ünlülü biçimleri kullanılan teklik 3. şahıs iyelik eki {+I}, {+sI}; ŞT'de {+I}, {+U}, {+sI}, {+sU} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *guzusu* XXIX/22 “kuzusu”, *erusu* VI/22 “gelini”, *türküsu* VIII/20 “Türkçesi”, *tehellüsü* XXXIX/298 “mahlası”, *oğlu* XIV/29 “oğlu”, *gülü* XIV/53 “gülü”, *gözü* V/206 “gözü”.

{-dI}

EOT'de yalnızca düz ünlülü biçimleri kullanılan görülen geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs eki {+dI}; ŞT'de {+DI}, {+DU} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *vurdu* XIX/106 “vurdu”, *tutdu* XXXIII/138 “tuttu”, *oldu* VI/52 “oldu”, *tüşdü* XXXIII/519 “düştü”, *gördü* VII/82 “gördü”, *düzüldü* X/105 “düzüldü, koyuldu”, *süzüldü* X/106 “süzüldü”.

{-mIş}

EOT'de yalnızca düz ünlülü biçimleri kullanılan öğrenilen geçmiş zaman eki {-mIş}; ŞT'de {-mIş}, {-mUş} şekillerindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *doldurmuşduh* VI/152 “doldurmuştuk”, *saralmışam* XVI/48 “sararmışım”, *işitmişem* XV/73 “işitmişim”, *görmemişem* XV/73 “görmemişim”, *solmuşam* XVI/48 “solmuşum”, *olmuş* XVIII/49 o “olmuş”, *oturmuşmuş* XXI/80 “oturmuşmuş”, *olmuşam* XXIV/39 “olmuşum”, *tüşmüşem* V/149 “düşmüşüm”, *dönmüş* XII/242 “dönmüş”.

{-sIn}

EOT'de yalnızca düz ünlülü biçimleri görülen fiil çekiminde zamir kökenli teklik 2. şahıs eki işlevlerinde kullanılan olan bu biçim, ŞT'de {-sAn}, {-sIn}, {-sUn} şeklindedir ve örneklerin çoğunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmektedir: *hardansan* IX/19 “Neredensin?”, *çekibsen* XXXIII/514 “çekmişsin”, *yéyibsen* XXXIX/530 “yemişsin”, *goyubsan* XXXIX/119 “koymuşsun”, *görüysün* VI/27

“görüyorsun”, *olupsun* XVI/93 “olmuşsun”, *gelipsin* XXII/2 “gelmişsin”, *déyirsin* XXII/63 “diyorsun”, *işidersin* XIII/32 “iştirsin”.

{-gII}

EOT’de {-gII} biçimindeki teklik ikinci şahıs emir eki ŞT’de {-gInAn},{-gIIAn} biçimlerindedir. ŞT’de seyrek olarak görülen bu ekin yalnızca düz ünlülü biçimleri tespit edilmiştir. {-gInAn}, {-gIIAn} ekinin yuvarlak ünlüden sonra geldiği tek örnek tespit edilmiştir onda da ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı anlaşılmaktadır: *olginen* XII/259 “ol”.

i- ana yardımcı fiili

EOT’deki *i-* ana yardımcı fiilinin görülen geçmiş zaman ve duyulan geçmiş zaman çekimlerinde yalnızca düz ünlülü biçimler kullanılmıştır. ŞT’de *i-* ana yardımcı fiilinin eklenmiş örneklerinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği tespit edilmiştir: *buydu* XVI/47 “buydu”, *yoğdu* XVIII/63 “yoktu” *oydu* XVIII/63 “oydu”, *toydu* XI/62 “dügündü”, *toyuydu* XXXIII/145 “dügünüydü”, *böyüğüydü* XXXIII/164 “büyüğüydü”, *günüydü* XXXIII/454 “günüydü”, *yoğmuş* XII/11 “yokmuş”.

EOT’deki son çekim edatı olan *içün* “için” düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmezken ÖTT ve ÖAT’de ise uyum dâhilindedir. *için* edatı ŞT’de kalıplaşma aşamasında olduğunu tahmin ettiğimiz bir örnek hariç, ÖAT’deki *üçün* biçimiyle kullanılır ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna girer: *ne için* I/12 “ne için”; *üçün* VII/75 “için”, *üçün* XIX/59 “için”, *üçün* XXXIV/18 “için”.

Sonuç itibarıyla ŞT’de düzlük-yuvarlaklık uyumu, EOT’dan gelen ve ŞT’ye âit birtakım karakteristik istisnalar hariç, ileri bir seviyededir. ŞT’nin dolayısıyla da Türkçenin İran’da resmî yazı dili olmayışı ve ses bilgisi açısından sürekli gelişime açık olması bu uyumun ileri seviyelere gelmesinde etkilidir. Hatta ÖAT ve ÖTT’de uyuma girmeyen kimi sözcüklerin veya biçimlerin ŞT’de uyuma girdiği görülmüştür.

3.1.1.2.2. Türkçe Sözcüklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

ŞT’nin düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozan durumları üç ana başlıkta toplamak mümkündür.

1. EOT’dan veya daha eski dönemlerden gelen düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan biçimlerin olduğu gibi korunarak ŞT’de kendini göstermesi: *yalğuzdar* V/25

“yalnızlar”, *keleçoş* aşı V/28 “keleçoş aşı”, *yarpuz* VIII/153 “yarpuz”, *ğārpuz* VI/95 “karpuz”.

EOT’de *bunı* biçiminde kullanılan *bu* işaret zamirinin belirtme hâli, ŞT’de *bunı*, *bını*, *munı* biçimlerindedir. ŞT’de tespit edilen örneklerin büyük bir kısmında *bu* işaret zamirinin belirtme hâli, düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemektedir: *bunı* XXXI/50 “bunu”, *bunı* VII/171 “bunu”, *bunı* XXXIX/59 “bunu”, *bunı* XXXIX/96 “bunu”, *munı* XXVI/53 “bunu”, *munı* IX/39 “bunu”, *munı* XII/424 “bunu”, *munı* XII/427 “bunu”, *munı* XXVI/53 “bunu”, *munı* XXXV/69 “bunu”.

Uyumlu örnekleri daha çok olmakla beraber, ŞT’de tespit edilen dört örnekte *bu* işaret zamirinin ilgi hâli, düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemektedir: *munın* XII/424 “bunun”, *munın* X/38 “bunun”, *munın* IX/96 “bunun”, *munın* XVI/131 “bunun”.

ŞT’de özellikle yer, boy ve soy adlarında özel ad olmaktan kaynaklı düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan pek çok örnek bulunmaktadır: *muğanlu* XXVI/2 “Muganlı”, *beglu* XII/17 “beyli”, *bēdirli* XII/207 “Bedirli”, *ağacuğlu* XXXVII/26 “Ağacıklı”, *kör hesenlu* XII/215 “Kör Hasanlı”.

ÖTT ve ÖAT’de olduğu gibi ŞT’de de birleşik yapılarda düzlük-yuvarlaklık uyumu bulunmamaktadır: *isabeglu* XII/17 “İsabeyli”, *köroğlu* XII/47 “Köroğlu”, *biyol* XII/364 “bir yol”.

2. ŞT’nin kendi bünyesinde gerçekleşen birtakım ses ve biçim gelişmelerinin etkisi. Şimdiki zaman kip eki, fiil çekimlerinde veya sözcük eklemelerinde yardımcı ses olarak kullanılan, kip ekinin düştüğü durumlarda ekin görevini üstlenebilen ve daraltıcı etkisi bulunan /y/ ünsüzü ŞT’deki düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan nedenlerin başında gelmektedir: *yéyirük* XXVIII/26 “yiyoruz”, *tökiy* XX/66 “döküyor”, *olıy* XX/99 “oluyor”, *olmiyan* XXXIII/118 “olmayan”, *olmiya* XXXIII/433 “olmaya”, *görmıysēn* XXXIII/486 “görmüyorsun”, *ölmıydi* XXXIII/508 “ölmüyordu”, *olmiya* XXXIV/51 “olmaya”, *olmıyā* XXXIX/195 “olmaya”.

ŞT’de yalnızca {-gInAn} biçiminde görülen emir teklik 2. şahıs eki yuvarlak ünlülü fiillere geldiğinde düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır: *olginen* XII/259 “ol”.

Zamir kökenli çokluk 2. şahıs ekinin bazı örneklerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmediği tespit edilmiştir: *déysüz* XVI/13 “diyorsunuz”, *görsüz* XXXVIII/45 “görürsünüz”, *goymeysuz* XX/17 “koymuyorsunuz”.

Görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs ekinin [-dük], [-düg], [-düh '] biçimleri ŞT'de özellikle bazı birleşik çekim örneklerinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemektedir: *köçerdük* XX/24 “göçerdik”, *dinçeleydüg* XX/27 “dinleniyorduk”, *içindeydüh '* XXVI/42 “içindeydik”, *içindeydük* XXVI/47 “içindeydik”.

Genellikle geniş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman kiplerinde görülen iyelik kökenli çokluk 1. şahıs ekinin {+(X)k}, {+(X)g}, [+ (ü)h '], [+ (u)h] biçimleri ŞT'de bazı örneklerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemektedir: *yiyeçüh '* XXVII/30 “yiyeceğiz”, *danışırüh* III/20 “konuşuruz”, *bilmiyük* III/20 “bilmiyoruz”.

Teklik 2. şahıs iyelik ekinin üç örnekte eklendiği sözcüğün son ünlüsünü yuvarlaklaştırdığı ve dolayısıyla uyuma girmediği tespit edilmiştir: *dedên* XVI/87 “baban”, *nenên* XVI/87 “annen”, *dedên* VI/63 “babanın”.

ŞT'de karakteristik olarak teklik 2. şahıs iyelik ekinin üzerine yaklaşma, belirtme ve bazen de vasıta, ilgi, çıkma hâl ekleri geldiğinde /ɲ/ > /v/ değişimi görülür. Az sayıda örneği olmakla beraber /ɲ/ > /v/ değişiminin yalın hâlde de gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca /ɲ/ > /v/ değişiminin görüldüğü örneklerde, düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmüştür: *anuv* III/53 “annen”, *atuvá* IX/56 “atına”, *cānuva* IV/120 “canına”, *dayuva* III/53 “dayına”, *başuva* III/73 “başına”, *oğluvu* XVI/110 “oğlunu”, *aduvu* XXXIII/316 “adını”, *elivü* VIII/61 “elini”, *anovu* IX/51 “anneni”, *gizüv* XXIII/32 “kızını”, *nenövnen* XVI/60 “annenle”, *lıbasuvun* I/206 “elbisenin”.

ŞT'de çokluk 2. şahıs eki olarak {+(U)vUz}, +(U)vUz > +(U)vUz ~ +Üz biçimleri nadiren de {+İz}, {+(X)z} biçimleri eş zamanlı olarak kullanılmaktadır. Bu ekin de düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozduğu tespit edilmiştir: *bacüz* XXXVI/53 “bacınız”, *sağlıvuza* X/95 “sağlığınıza”, *hıTmetüvüzdeyem* XXXIX/4 “hizmetinizdeyim”, *sağlıvuza* X/108 “sağlığınıza”, *sağlıguza* XXXIX/225 “sağlığınıza”, *meğazalarüzda* XXXIV/40 “mağazalarınızda”.

3. Kaynak kişinin konuşma hızından veya özensizliğinden kaynaklanan, kaynak kişinin konuşma içerisinde aynı biçimin uyuma giren ve uyumu bozan biçimleri bir arada kullanması: *sarıyırduh* XXIV/19 “sarıyorduk” *sarıydıh* XXIV/20 “sarıyorduk”, *lâylây* XXIV/25 “ninni”, *laylay* XXIV/25 “ninni”, *dülüvü* VII/14 “dilini”, *dilivü* VII/12 “dilini”.

3.1.1.2.3. Alıntı Sözcüklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

ŞT'deki Türkçe sözcüklerde görülen düzlük-yuvarlaklık uyumu, bazen alıntı sözcükler üzerinde de etkili olmuş ve onları da uyuma sokmuştur: *ruzumuzu* II/13 “rızkımızı” (< Far. روزی), *dōyutdunun* XX/62 “Davutlu'nun” (< Ar. داود), *müşgül* XII/482 “sıkıntı” (< Ar. مشکل), *dühtür* I/202 “doktor” (< Fr. docteur).

Alıntı sözcüklerden asıl biçimini koruyan ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen pek çok örneğin bulunduğu da sâbittir: *kamiyonlardan* XXXIV/23 “kamyonlardan” (< Fr. camion), *modir* VII/6 “müdür” (< Ar. مدير), *dorost* XXXIV/46 “dürüst, doğru” (< Far. درست), *ganun* I/49 “kanun, yasa” (< Ar. قانون), *gēbul* XXXVII/133 “kabul, onay” (< Ar. قبول), *tovollid* XXXV/37 “ortaya çıkma, doğma” (< Ar. تولد).

3.1.2. Ünsüz Uyumu

Ünsüzlerin tonluluk-tonsuzluk uyumudur. Ünsüz uyumu, tonlu ünsüzlerin tonlu ünsüzlerle; tonsuz ünsüzlerin de tonsuz ünsüzlerle kullanılması esasına dayanır: *töktük* XIX/104 “döktük”, *sütçüye* XVII/9 “sütçüye”, *göttüm* XXI/73 “götürdüm”, *gáyttım* XXXVIII/33 “döndüm”, *çörekçi* II/83 “çörekçi”, *keçtim* XXI/73 “geçtim”, *yolcu* II/83 “yolcu”, *urisyetten* IV/96 “Rusya'dan”.

Ünsüz uyumunun ŞT'de tam anlamıyla işlediğini söylemek güçtür. Tonlulaşma temayülü gösteren bazı ekler, ünsüz uyumunun ŞT'deki işleyişini aksatmaktadır. Bu uyuma uymayan örneklerden bazıları şunlardır: *atdan* IX/55 “attan”, *çihartdılar* XXIII/28 “çıkarttılar”, *basdırıh* XXVI/8 “bastırık ipi”, *götdüler* XVI/39 “götürdüler”, *ağaçdı* XII/319 “ağaçtır”, *daşgınā* XXXIX/396 “taşkına”.

3.2. Benzeşme

Bir dil biriminde yer alan seslerin çıkış yeri veya çıkış biçimi bakımından birbirine yaklaşmasına benzeşme denir. Benzeşmeler benzeşen seslerin niteliğine göre ünlü-ünsüz benzeşmeleri; benzeşmenin yönüne göre ilerleyici-gerileyici benzeşme; benzeşmenin yerine göre uzak-yakın benzeşme; benzeşmenin miktarına göre tam-yarı benzeşme olarak sınıflandırılabilir.

3.2.1. Ünlü Benzeşmeleri

Bir sözcükte yer alan ünlünün kendisinden önceki veya sonraki ünlüyü veya ünlüleri nitelik bakımından kendisine tamamen veya kısmen yakın duruma getirmesine ünlü benzeşmesi denir. Ünlü benzeşmeleri ŞT’de benzeşmenin yönüne göre ilerleyici benzeşme, gerileyici benzeşme ve karşılıklı benzeşme; benzeşmenin miktarına göre tam benzeşme, yarı benzeşme başlıklarında incelenecektir.

3.2.1.1. İlerleyici Tam Benzeşmeler

Bir sözcükte yer alan ünlünün kendisinden sonraki ünlüyü veya ünlüleri kendisine tamamen yaklaştırmasına ilerleyici benzeşme denir. İlerleyici benzeşme beraberinde kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve genişlik-darlık uyumlarının oluşmasına zemin hazırlar.

3.2.1.1.1. -a-e- > -a-a- benzeşmesi

Alıntı sözcüklerde bolca örneği bulunan bir benzeşme türüdür: *arvadiynan* I/118 “karısıyla” (< Ar. عورت), *piyada* I/123 “yaya” (< Far. پیاده), *alaha* II/72 “başka” [(ÖAT ve ŞT’nin genelinde *alahı* (< Ar. عليه))].

3.2.1.1.2. -a-i- > -a-a- benzeşmesi

bilaḥare VII/30 “sonra, daha sonra” (< Ar. بالآخره).

3.2.1.1.3. -e-a- > -a-a- benzeşmesi

zenen XVIII/69 “kadın, kadınlar” (< Far. زنان).

3.2.1.1.4. -e-i- > -e-e- benzeşmesi

belke I/118 “belki” [بلکه (< Ar. بل)(< Far. كه)].

3.2.1.1.5. -ı-a- > -ı-ı- benzeşmesi

ŞT’de genellikle şimdiki ve geniş zaman olumsuz çekiminde olumsuzluk eki -ma ve isim-fiil -ma ekinde sık rastlanan bir benzeşmedir: *tānımırsız* VI/126 “tanımazsınız”, *danışmıllar* VIII/47 “konuşmuyorlar”, *gılmıya* XVIII/106 “kılmaya”, *çılmır* XXXVI/27 “çıkıyor”.

3.2.1.1.6. -ı-u- > -ı-ı- benzeşmesi

ŞT’de nadiren görülen benzeşmelerden biridir: *çibıhların* XXVI/7 “çubuklarını” (çīp+uk).

3.2.1.1.7. -i-e- > -i-i- benzeşmesi

ŞT’de genellikle şimdiki ve geniş zaman olumsuz çekiminde olumsuzluk eki -me ve isim-fiil -me ekinde sık rastlanan bir benzeşmedir: *bilmiye* XII/401 “bilmeye”, *keçindirebilmiydi* XVI/84 “geçindiremiyordu”, *bilmiyük* XVI/115 “bilmiyoruz”, *gétmiyeçem* XIX/117 “gitmeyeceğim”, *éşitmir* XII/189 “işitmiyor”, *buyurabilmiyem* XXX/20 “buyuramam”.

3.2.1.1.8. -ü-e- > -ü-ü- benzeşmesi

tüşmür XII/216 “düşmüyor”.

3.2.1.1.9. -ü-i- > -ü-ü- benzeşmesi

bürüklü VIII/45 “örtülü”.

Arapçadaki nispet eki +ī (ي) ŞT’de benzeşme yoluyla düzlük – yuvarlaklık uyumuna uyar: *türkü* II/10 “Türkçe”, *türküsü* VIII/122 “Türkçesi”, *türküsün* XXXVII/86 “Türkçesini”.

3.2.1.2. İlerleyici Yarı Benzeşmeler

Bir sözcükte yer alan ünlünün kendisinden sonraki ünlüyü veya ünlüleri kendisine kısmen yaklaştırmasına ilerleyici benzeşme denir. İlerleyici benzeşme beraberinde kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve genişlik-darlık uyumlarının oluşmasına zemin hazırlar.

3.2.1.2.1. -a-ö- > -a-o- benzeşmesi

tırahtornan III/82 “traktörle” (< Fr. *tracteur*).

3.2.1.2.2. -a-u- > -a-ı- benzeşmesi

ğaşığa VIII/103 “kaşığa”, *mahmut* XXXIII/286 “Mahmut” (< Ar. محمود).

3.2.1.2.3. -a-ü- > -a-i- benzeşmesi

Nadiren görülen bir benzeşmedir: *ağbirçekler* III/10 “akbirçekler, yaşlı ve bilge Türk kadını” (ak+bürçek), *ahpirçek* V/94 “akbirçek”.

3.2.1.2.4. -é-e- > -é-i- benzeşmesi

démiy XVI/103 “demiıyor”, *démirem* V/156 “demiayorum”, *démirdi* XXIII/24 “demezdi”.

3.2.1.2.5. -ı-e- > -ı-i- benzeşmesi

çihmiy I/118 “çıkıyor”.

3.2.1.2.6. -o-a- > -o-u- benzeşmesi

olmuyam XXI/28 “olmuyorum”, *goymuyā* VI/111 “koymaya”, *olmur* V/166 “olmuyor”, *olmur* VI/120 “olmuyor”, *boyuyallar* XVII/79 “boyarlar”, *doğruyup* V/77 “doğrayıp”.

3.2.1.2.7. -o-ı- > -o-u- benzeşmesi

gonşudan XVIII/78 “komşudan”, *gonşusunnan* I/115 “komşusundan”.

3.2.1.2.8. -ö-e- > -ö-ü- benzeşmesi

ŞT’de genellikle şimdiki ve geniş zaman olumsuz çekiminde olumsuzluk eki -me ve isim-fiil -me ekinde sık rastlanan bir benzeşmedir: *görmüyem* XXXIX/331 “görmüyorum”, *görmür* XXXIII/535 “görmüyor”.

3.2.1.2.9. -u-a- > -u-ı- benzeşmesi

oturmyah X/43 “Oturmayalım mı?”, *vurmillar* I/176 “vurmazlar”.

3.2.1.2.10. -ü-e- > -ü-i- benzeşmesi

tüşmiy XVIII/51 “düşüyor”, *tüşmiy* XVIII/52 “düşüyor”.

3.2.1.3. Gerileyici Tam Benzeşmeler

Bir sözcükte yer alan ünlünün kendisinden önceki ünlüyü veya ünlüleri kendisine tamamen yaklaştırmasına gerileyici benzeşme denir. Gerileyici benzeşme beraberinde kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve genişlik-darlık uyumlarının oluşmasına zemin hazırlar.

3.2.1.3.1. -a-e- > -e-e- benzeşmesi

ehmed XXXIX/350 “Ahmet” (< Ar. احمد), *esgerlik* II/102 “askerlik” (< Ar. عسكر), *devet* I/90 “davet” (< Ar. دعوت).

3.2.1.3.2. -a-i- > -i-i- benzeşmesi

tiğriben XII/14 “yaklaşık, takriben” (< Ar. تقريباً).

3.2.1.3.3. -e-a- > -a-a- benzeşmesi

azançı V/159 “ezancı, müezzin” (< Ar. اذان), *çavan* I/96 “genç” (< Far. جوان).

3.2.1.3.4. -e-i- > -i-i- benzeşmesi

şinnik IV/59 “şenlik”.

3.2.1.3.5. -ı-a- > -a-a- benzeşmesi

arağın II/99 “Irak’ın” (< Ar. عراق), *arağlıları* II/108 “Iraklıları” (< Ar. عراق).

3.2.1.3.6. -i-ü- > -ü-ü- benzeşmesi

tülkü V/147 “tilki”, *tülkü* V/151 “tilki”, *tülküye* V/153 “tilkiye”.

3.2.1.3.7. -u-ı- > -ı-ı- benzeşmesi

mını XXVI/13 “bunu”, *mını* XXXIII/572 “bunu”.

3.2.1.4. Gerileyici Yarı Benzeşmeler

Bir sözcükte yer alan ünlünün kendisinden önceki ünlüyü veya ünlüleri kendisine kısmen yaklaştırmasına gerileyici benzeşme denir. Gerileyici benzeşme

beraberinde kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık ve genişlik-darlık uyumlarının oluşmasına zemin hazırlar.

3.2.1.4.1. -a-i- > -e-i- benzeşmesi

gedim II/121 “eski” (< Ar. قديم), *gedimkiler* VI/165 “eskiler” (< Ar. قديم).

3.2.1.4.2. -a-u- > -o-u- benzeşmesi

toyuh X/27 “tavuk”, *döyutdunun* XX/62 “Davutlu’nun” (< Ar. داود).

3.2.1.4.3. -e-ü- > -ö-ü- benzeşmesi

dögür XXXIII/428 “değil”, *dögür* XXXIII/589 “değil”, *böyüh* IV/99 “büyük”.

3.2.1.4.4. -u-a- > -ı-a- benzeşmesi

vırar XXVI/7 “vurur”, *mığan* XXXIII/56 “Mugan”, *bılama* V/53 “bulama”, *bılağdan* V/169 “bulaktan”, *bılağa* X/114 “bulağa”, *bırdan* XXXIII/558 “buradan”, *bırda* I/121 “burada”.

3.2.1.5. Karşılıklı Benzeşme

Bir sözcükte yer alan ünlünün kendisinden önceki veya sonraki ünlüyü hem etkilemesi hem de o ünlüden etkilenmesidir. ŞT’de karşılıklı benzeşme türüne uyan az sayıda örnek vardır: *şöyle* XII/253 “şöyle” (< şu ile), *öbürü* I/169 “öbürü” (< o biri) *öbürü* sözcüğü yapısına göre birleşik sözcüktür. Önce gerileyici benzeşmeyle incelme, daha sonra ilerleyici benzeşmeyle yuvarlaklaşma biçiminde ortaya çımıştır. Dolayısıyla karşılıklı bir benzeşme söz konusudur.

3.2.2. Ünsüz Benzeşmeleri

İç seste yan yana iki ünsüzün bulunan yerlerde veya söyleniş bakımından aynı durumda bulunan komşu sözlerin son ve ön sesleri arasında, bazen iki ünsüzden birinin kendisine yakın boğumlanma niteliği taşıyan ünsüz tarafından büsbütün veya kısmen benzeştirilmesine ünsüz benzeşmesi denir (Karaağaç, 2013: 839).

Türkçe, İran’da resmî yazı dili olarak kullanılmamaktadır. Yazı dili olarak kullanılmayan yalnızca konuşma düzeyinde kullanılan Şahseven Türkçesi, kendisini denetleyecek veya uyaracak bir kurallar sistemine tabi olmadığı için tüm ses olaylarına

açık durumdadır. ŞT’de ünsüz benzeşmelerinin çok ve ileri seviyede olması bu doğal nedenle izah edilebilir.

ŞT’deki ünsüz benzeşmeleri, benzeşmenin yönüne göre ilerleyici-gerileyici benzeşme; benzeşmenin yerine göre uzak-yakın benzeşme; benzeşmenin miktarına göre tam-yarı benzeşme olarak sınıflandırılabilir.

3.2.2.1. İlerleyici Yakın Tam Benzeşmeler

3.2.2.1.1. -dl- > -dd- benzeşmesi

-dl- > -dd- benzeşmesi, /d/ ünsüzüyle biten sözcüklerden sonra /l/ ünsüzüyle başlayan ekler {+lAr, +lI, +lU, +lIK, +lUK, +lA-} geldiğinde ortaya çıkan bir benzeşmedir: *addarı* XXXVII/103 “adları”, *savaddı* XXII/28 “tahsilli, okumuş”, *şāddıg* XXII/57 “şadlık”, *yumurddıyır* XXXII/47 “yumurtluyor”, *addarı* XXXIII/48 “adları”.

3.2.2.1.2. -ld- > -ll- benzeşmesi

-ld- > -ll- benzeşmesine ait yalnızca üç örnek tespit edilebilmiştir: *alladıp* V/155 “aldatıp”, *ālladıp* V/149 “aldatıp”, *gallım* VI/10 “kaldım”.

3.2.2.1.3. -mb- > -mm- benzeşmesi

Yalnızca alıntı sözcüklerde -mb- > -mm- benzeşmesi tespit edilmiştir: *peygemmer* XII/454 “peygamber” (< Far. پیامبر), *çerşemme* XXIV/44 “çarşamba” (< Far. چهارشنبه), *çerşemme* V/91 “çarşamba” (< Far. چهارشنبه), *şemme* V/102 “cumartesi” (< Far. شنبه), *perşemme* V/105 “perşembe” (< Far. پنجشنبه), *çerşemme* VIII/137 “çarşamba” (< Far. چهارشنبه).

3.2.2.1.4. -ml- > -mm- benzeşmesi

ŞT’de -ml- > -mm- benzeşmesine ait iki örnek tespit edilebilmiştir: *damḡar* I/178 “damlar”, *gāmmisi* XXXIX/504 “gamlısı” (< Ar. غم).

3.2.2.1.5. -nd- > -nn- benzeşmesi

Birkaç istitsna dışında ŞT’de /n/ ünsüzüyle biten sözcüklere ayrılma hâli eki geldiğinde -nd- > -nn- benzeşmesi oluşur: *onnan* I/83 “ondan”, *başinnān* I/99 “başından”, *birinnen* III/26 “birinden”, *hinni* IV/17 “şimdi” (< imdi > indi > hindi >

hinni), *yağınnan* V/201 “yağından”, *neyinnen* VIII/42 “neyinden”, *onnan* X/24 “ondan”, *mennen* XXXVII/33 “benden”, *günnüzü* XII/379 “gündüzü”.

Yalnızca bir örnekte /n/ ünsüzüyle biten sözcükten sonra bulunma hâli eki geldiğinde -nd- > -nn- benzeşmesi tespit edilmiştir: *altınna* IX/27 “altında”.

3.2.2.1.6. -nl- > -nn- benzeşmesi

-nl- > -nn- benzeşmesi, /n/ ünsüzüyle biten sözcüklerden sonra /l/ ünsüzüyle başlayan ekler {+lAr, +lI, +lU, +lIK, +lUK +lA-} geldiğinde ortaya çıkan bir benzeşmedir: *hannar* I/38 “hanlar”, *yatannar* III/4 “yatanlar”, *şinnik* IV/57 “şenlik”, *miğannı* IV/93 “Muganlı”, *unnardılar* V/137 “unlardılar”, *oğlannar* VI/84 “oğlanlar”, *gellinner* VIII/46 “gelinler”, *günneri* VIII/139 “günleri”, *onnuh* IX/15 “onluk”, *günnüyem* X/130 “günlüyüm”, *yannıyih* XII/14 “yanlıyız”.

3.2.2.1.7. -nr- > -nn- benzeşmesi

ŞT’de -nr- > -nn- benzeşmesine ait iki örnek tespit edilebilmiştir: *sonna* XXXIX/455 “sonra”, *sonna* XIV/28 “sonra”.

3.2.2.1.8. -rl- > -rr- benzeşmesi

-rl- > -rr- benzeşmesi, ŞT’de pek çok örneği bulunan hatta karakteristik özellik diyebileceğimiz nispette yaygın olan bir benzeşmedir. /r/ ünsüzüyle biten bir sözcüğe /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiğinde bu benzeşme oluşur. Genel itibarıyla {+lA-} isimden fiil yapım eki; {+lI, +lU, +lIK, lUK} isimden isim yapım ekleri ve {+lAr} çokluk ekini alan sözcüklerde bu benzeşme görülür: *ağırırığına* I/89 “ağırlığına”, *yüngürriğüne* I/89 “hafifliğine” (yüngüllük > yüngürlük > yüngürrük), *her cürri* III/60 “her türlü”, *birrik* IV/70 “birlik”, *üzerrikden* V/205 “üzerlikten”, *terriyir* VI/130 “terliyor”, *üzerrik* VIII/131 “üzerlik”, *garrı* XII/188 “karlı”, *yerrerden* XII/468 “yerlerden”, *varrı* XVIII/108 “varlıklılık”, *garrı* XIX/119 “karlı”, *davarrar* XX/78 “davarlar”, *yerrerde* XXXIII/507 “yerlerde”.

/r/ ünsüzüyle biten alıntı sözcükler de yukarıda bahsedilen eklerden birini aldıklarında -rl- > -rr- benzeşmesi meydana gelir: *şâyirrer* XXXIII/509 “şairler” (< Ar. شعير), *hemkârrarım* XXXIII/36 “meslektaşlarım” (< Far. همکار), *peygamberlerimizinkidi* VII/43 “peygamberlerimizinkidir” (< Far. پیامبر), *hâyrrár* VII/21 “hayırlar” (< Ar. خير), *bazarrıh* V/109 “pazarlık” (< Far. بازار).

3.2.2.1.9. -st- > -ss- benzeşmesi

-st- > -ss- benzeşmesi, az sayıda örneği bulunan ve belirli sözcüklerde görülen bir benzeşmedir: *isside* VI/91 “sıcakta”, *üssünde* VI/127 “üstünde”, *ussa* XIV/52 “usta”, *üssündeyik* XV/9 “üstündeyiz”, *desse* XXVI/42 “deste”, *üssesin* III/12 “üstesini”, *üssünde* I/133 “üstünde”, *üssü* V/158 “üstü”, *üssünde* VI/127 “üstünde”, *üssünde* VII/30 “üstünde”.

3.2.2.1.10. -tl- > -tt- benzeşmesi

Az sayıda örneği tespit edilebilmiştir. Tespit edilen örneklerde /t/ ünsüzüyle biten sözcüklere {+II, +IU} isimden isim yapım eki geldiğinde bu benzeşme meydana gelmiştir: *bereketti* V/183 “bereketli”, *süttaş* III/62 “sütlacı”, *süttü* XXI/55 “sütlü”, *süttü pîlō* XXIV/30 “sütlü pilav”.

3.2.2.1.11. -zl- > -zz- benzeşmesi

-zl- > -zz- benzeşmesi, /z/ ünsüzüyle biten bir sözcüğe /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiğinde oluşur. Genel itibarıyla {+IA-} isimden fiil yapım eki; {+IİK}, {+IUK} isimden isim yapım ekleri ve {+IAr} çokluk ekini alan sözcüklerde bu benzeşme görülür: *gizzedeydin* VIII/64 “gizleteydin”, *gözziyeceşen* XVI/134 “gözleyeceksin”, *bizzer* XXII/71 “bizler”, *ucuzzuğ* XXXVI/21 “ucuzluk”, *ucuzzuğ* XXXVI/23 “ucuzluk”, *sizzer* XXXIX/179 “sizler”, *bizzeri* XL/202 “bizleri”.

Alıntı sözcüklerde de -zl- > -zz- benzeşmesi tespit edilmiştir: *ecizzemişük* XXXVI/47 “acızlemiştir” (< Ar. عاجز), *temizzermiş* XL/170 “temizlermiş” (< Ar. تميز).

3.2.2.2. İlerleyici Yakın Yarı Benzeşmeler

3.2.2.2.1. -md- > -mn- benzeşmesi

-md- > -mn- yarı benzeşmesi, çoğunlukla /m/ ünsüzüyle biten Türkçe veya alıntı sözcüklere ayrılma hâli eki geldiğinde ortaya çıkan bir benzeşmedir: *bayramnan* III/91 “bayramdan”, *toyumnan* VIII/42 “düğününden”, *yağamnan* VI/142 “yakamdan”, *üreğimnen* VII/115 “yüreğimden”, *özümnen* XII/8 “kendimden”, *yaşımnan* XIII/90 “yaşımdan”, *gulağımnan* XXII/74 “kulağımdan”; *yādımnan* V/184 “aklımdan” (< Far. یاد), *gedimnen* XVI/79 “eskiden” (< Ar. قديم), *kesbimnen* XXXII/41 “kazancımdan” (< Ar. كسب).

3.2.2.2.2. -ml- > -mn- benzeşmesi

-ml- > -mn- benzeşmesi, ŞT’de Türkçe ve alıntı sözcüklerde seyrek görülen bir benzeşmedir: *hānımnar* XL/23 “hanımlar”; *gādimnerin* I/23 “eskilerin” (< Ar. قديم), *gēdimner* II/113 “eskiler” (< Ar. قديم)

3.2.2.2.3. -pm- > -pb- benzeşmesi

-pm- > -pb- benzeşmesinin ŞT’de az sayıda örneği vardır: *taptapbaca* III/56 “bulmaca”, *taptapbaća* XIV/40 “bulmaca”, *tapbīye* XII/401 “bulmaya”.

3.2.2.2.4. -tl- > -td- benzeşmesi

-tl- > -td- yarı benzeşmesi, /t/ ünsüzüyle biten bir sözcüğe /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiğinde oluşur. Genel itibarıyla {+lA-} isimden fiil yapım eki; {+lI, +lU, +lIK, +lUK} isimden isim yapım ekleri ve {+lAr} çokluk ekini alan sözcüklerde bu benzeşme görülür: *otduyar* XIX/43 “otlar”, *otdar* XX/65 “otlar”, *patdar* XXIX/20 “patlar”, *atdar* XXXIII/141 “atlar”, *atdarın* XXXIII/348 “atların”, *otdasın* XXXIII/368 “otlasın”, *atdandı* XXXIII/554 “atlandı”, *otdar* XL/72 “otlar”.

/t/ ünsüzüyle biten alıntı sözcükler de yukarıda bahsedilen eklerden birini aldıklarında -tl- > -td- yarı benzeşmesi meydana gelir: *ketdinin* II/90 “köylünün” (< Soğ. كنت), *bereketderi* VI/109 “bereketleri” (< Ar. برکت), *dōyutdunun* XX/62 “Davutlu’nun” (< İbr. داود), *zatdara* XX/88 “şeylere” (< Ar. ذات), *zatdar* XXII/99 “şeyler” (< Ar. ذات), *kürtderin* XXII/50 “Kürtlerin” (< Kür.), *ketderin* XXXVI/6 “köylerin” (< Soğ. كنت), *kürtder* XXXVII/111 “Kürtler” (< Kür.), *sōhbetderi* XXXIX/51 “sohbetleri” (< Ar. صحبت).

3.2.2.2.5. -şl- > -şd- benzeşmesi

-şl- > -şd- benzeşmesi, ŞT’de seyrek görülen bir benzeşmelerden biridir: *işderi* II/137 “işleri”, *işdiyene* II/141 “işleyene”, *işderi* III/13 “işleri”, *gışdağa* V/8 “kışlağa”, *işder* XXXIII/27 “işler”.

3.2.2.2.6. -tl- > -tT- benzeşmesi

Sadece iki örneği tespit edilebilmiştir: *irēhmetTik* V/163 “rahmetli” (< Ar. رحمت), *irahatTığa* I/187 “rahatlığa” (< Ar. رحمت).

3.2.2.2.7. -zl- > -zd- benzeşmesi

-zl- > -zd- yarı benzeşmesi, /z/ ünsüzüyle biten bir sözcüğe /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiğinde oluşur. Genel itibarıyla +lA- isimden fiil yapım eki ve +lAr çokluk ekini alan sözcüklerde bu benzeşme görülür: *gözderi* IV/117 “gözleri”, *bizderin* IV/123 “bizlerin”, *özderinin* V/44 “kendilerinin”, *gözderdiler* VI/54 “gözlerdiler”, *bizder* VI/113 “bizler”, *sözder* XXXIII/191 “sözler”.

Alıntı sözcüklerde de -zl- > -zd- yarı benzeşmesi tespit edilmiştir: *serbazdari* XVI/43 “askerleri” (< Ar. سرپاز).

3.2.2.3. İlerleyici Uzak Tam Benzeşmeler

3.2.2.3.1. -l-r- > -l-l- benzeşmesi

-l-r- > -l-l- benzeşmesi, ŞT’de genellikle /l/ ile biten sözcüklere geniş zaman eki geldiğinde ekteki ünlünün vurgusuz orta hece durumuna gelerek düşmesiyle gerçekleşen bir benzeşmedir. ŞT’de sık görülen benzeşmelerden biridir: *gallām* I/125 < (ğalarām) “kalırım”, *olluḥ* II/27 < (öluruḥ) “oluruz”, *ālluḥ* II/41 < (āluruḥ) “alırız”, *gellēm* III/38 < (gelerem) “gelirim”, *çallūḥ* III/43 < (çalaruḥ) “çalarız”, *billik* IV/87 < (bilirik) “biliriz”, *ğallıḥ* VI/9 < (ğalarıḥ) “kalırız”, *gellēm* VI/41 < (gelerem) “gelirim”, *çallām* VIII/152 < (çalaram) “çalarım”.

3.2.2.4. Gerileyici Uzak Tam Benzeşmeler

3.2.2.4.1. b-m- > m-m- benzeşmesi

b-m- > m-m- gerileyici uzak tam benzeşmesi, /b/ ünsüzüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir ek gelmesi ve ekteki ünlünün düşmesiyle ortaya çıkan bir benzeşme türüdür. Tek örneği tespit edilmiştir: *erbammın* X/37 “ağamın” [(erbabımın > erbabmın > erbammın), (< Ar. الرباب)].

3.2.2.4.2. n-l- > l-l- benzeşmesi

n-l- > l-l- benzeşmesi ile ilgili yalnızca bir örnek tespit edilmiştir: *laylon* II/59 “nylon” (< İng. nylon).

3.2.2.5. Gerileyici Yakın Tam Benzeşmeler

3.2.2.5.1. -hm- > -mm- benzeşmesi

-hm- > -mm- benzeşmesi genellikle alıntı sözcüklerde gerçekleşen bir benzeşmedir: *aşıl̄h memmed* XII/168 “Aşık Mehmet”, *memmed* XII/182 “Mehmet”, *memmet* XXII/84 “Mehmet”, *memmet* XXXIII/139 “Mehmet”, *emmedin* XXXIX/349 “Ahmet’in”, *ammedin* XXXIX/617 “Ahmet’in”, *ammedin* XXXIX/622 “Ahmet’in”.

3.2.2.5.2. -ls- > -ss- benzeşmesi

-ls- > -ss- benzeşmesi, /l/ ünsüzü ile biten fiil kök veya gövdesine {-sA} şart eki veya {-sIn, -sUn} teklik üçüncü şahıs emir eki geldiğinde ortaya çıkmaktadır: *açışsın* V/186 “açılsın”, *ossun* VI/86 “olsun”, *ossun* V/220 “olsun”, *ğassa* XXXIII/173 “kalsa”, *vérissın* XXXIX/94 “verilsin”, *açışsın* V/186 “açılsın”.

3.2.2.5.3. -nm- > -mm- benzeşmesi

-nm- > -mm- benzeşmesine ait iki örnek tespit edilmiştir: *dimme* VI/135 “dayanma”, *dimmez* *idi* VI/141 “durmaz idi”.

3.2.2.5.4. -rl- > -ll- benzeşmesi

-rl- > -ll- benzeşmesi, ŞT’de genellikle /r/ ile biten sözcükler ile şimdiki zaman veya geniş zaman ekleri bulunan sözcüklerde gerçekleşen bir benzeşmedir. ŞT’de tespit edilen en yaygın benzeşme hadiselerinden biridir: *zolladı* I/186 “zorladı”, *déyiller* I/12 “diyorlar”, *bililler* VI/15 “biliyorlar”, *yazallār* I/89 “yazarlar”, *ayaḥlallar* III/6 “ayaklarlar”, *alallar* III/64 “alırlar”, *pişireller* V/19 “pişirirler”, *getireller* V/23 “getirirler”.

-rl- > -ll- benzeşmesi, özellikle şimdiki zaman veya geniş zaman çokluk üçüncü şahıs çekiminde çok yaygındır: *vurullar* V/77 “vuruyorlar”, *soruşullar* VIII/38 “soruyorlar”, *gorḥullar* VI/118 “korkuyorlar”, *yazallar* I/91 “yazarlar”, *getireller* I/94 “getirirler”, *diyeller* III/27 “derler”, *kesiller* V/68 “kesiyorlar”, *töküller* V/77 “döküyorlar”, *görüller* IX/14 “görüyorlar”, *bölüller* XXXIX/238 “bölüyorlar”.

3.2.2.5.5. -rs- > -ss- benzeşmesi

-rs- > -ss- benzeşmesine ait bir örnek tespit edilmiştir: *getisse* IV/132 “getirse”.

3.2.2.5.6. -şç- > -çç- benzeşmesi

-şç- > -çç- benzeşmesine ait biri Türkçe, diğeri alıntı sözcük olmak üzere iki örnek tespit edilmiştir: *yavaçça* XII/34 “yavaşıca”, *dānuççu* XXXVII/58 “öğrenci” (< Far. دانشجو).

3.2.2.5.7. -şs- > -ss- benzeşmesi

-şs- > -ss- benzeşmesine ait bir örnek tespit edilmiştir: *hoş gelmissiniz* XL/65 “hoş gelmişsiniz”.

3.2.2.5.8. -ts- > -ss- benzeşmesi

-ts- > -ss- benzeşmesine ait bir örnek tespit edilmiştir: *gīssin* V/189 “gitsin”.

3.2.2.5.9. -zc- > -cc- benzeşmesi

-zc- > -cc- benzeşmesine ait iki örnek tespit edilmiştir: *acca* XXXVI/26 “azca”, *Toğuccuk* III/25 “dokuzcuk”.

3.3. Değişme

3.3.1. Ünlü Değişmeleri

Ünlülerin sözcük içinde diğ er ünlülerden etkilenmesi ya da ünsüzlerin ünlüleri etkilemesi gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ses olaylarına ünlü değişimleri denir. ŞT’de ünlü değişimleri; kalın ünlülerin incilmesi, ince ünlülerin kalınlaşması, düz ünlülerin yuvarlaklaşması, yuvarlak ünlülerin düzleşmesi, geniş ünlülerin daralması, dar ünlülerin genişlemesi olmak üzere altı biçimde incelenecektir. Ünlü değişimleri incelenirken bazı değişimlerde eş zamanlı birden fazla değişim gerçekleştiğ inden değişimin mahiyetine ilişkin bilgi ünlü değişiminin bulunduğu başlık altında sunulacaktır.

3.3.1.1. /a/ > [á] değişmesi

/a/ > [á] değişmesi, yarı incelmedir ve /a/ > /e/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. Bazı örneklerde /a/ > [á] değişiminin ortaya çıkmasında sözcük içindeki diğer ünlüler ve /y/, /l/, /n/, /r/ ünsüzlerinin inceltici özelliği etkili olmuştur: *gálin* I/222 “kalın”, *olsáydı* II/135 “olsaydı”, *biyáz* V/188 “biraz”, *gáyneniye* VI/35 “kaynanaya”, *gáynata* VI/52 “kaynata”, *saḫláyrık* XXXII/7 “besliyoruz”, *gáradagınkı* IX/79 “Karadağ’ınki”, *gáyırdı* XII/156 “yaptı”, *áyrānın* XVII/17 “ayranını”, *áldım* XXV/55 “aldım”, *gáyttım* XXXVIII/32 “döndüm”.

Alıntı sözcüklerde de /a/ > [á] değişimi tespit edilmiştir: *gádar* VII/91 “kadar” (< Ar. قدر), *gádimnen* XXVII/21 “eskiden” (< Ar. قديم), *musábıgá* XXXIII/66 “karşılaşma” (< Ar. مسابقة), *kábabı* XXXIII/94 “kebabı” (< Ar. كباب), *gálben* XXXIV/37 “gönülden” (< Ar. قلباً), *háтта* XXXIX/16 “hatta” (< Ar. حتى), *mügáddes* XXXIX/46 “kutsal” (< Ar. مقدس).

3.3.1.2. /a/ > /e/ değişmesi

/a/ > /e/ ünlü değişmesi bir ünlü incelmesidir ve ŞT’de sıklıkla karşımıza çıkan bir ses olayıdır. Türkçe sözcüklerde çoğunlukla inceltici ünsüzlerin etkisiyle meydana gelir: *geytariy* XV/19 “döndürüyor”, *geynanaltı* VI/87 “kahvaltı”, *biyez* VIII/114 “biraz”, *eyağı* XII/328 “ayağı”, *gaynateynen* IV/104 “kaynatayla”, *saḫleyirdı* XXXIII/209 “besliyordu”, *ne ḡeyrīm* XXXIX/522 “ne yapayım”.

Alıntı sözcüklerde de /a/ > /e/ değişimi tespit edilmiştir: *gedim* II/121 “eski” (< Ar. قديم), *geyret* XII/42 “gayret” (< Ar. غيرت), *eyandı* XII/332 “belirgindir” (< Ar. عيان), *eyni* XVII/90 “aynı” (< Ar. عين ve Far. ی), *gem* XXXIX/132 “gam” (< Ar. غم), *gelem* XXXVIII/63 “kalem” (< Ar. قلم), *gelbinnen* XXXIX/144 “kalbinden” (< Ar. قلب), *erşın* XII/276 “arşın” (< Ar. عرش), *çerşemme* VIII/145 “çarşamba” (< Far. چهارشنبه), *peygammer* XII/454 “peygamber” (< Far. پیغمبر).

3.3.1.3. /a/ > /é/ değişmesi

/a/ > /é/ değişmesi, bir ünlü daralmasıdır. Genellikle akıcı ünsüzlerin etkisiyle gerçekleşen bir ses olayıdır: *başléy* II/27 “başlıyor”, *saḫléyruḫ* XXXI/10 “besliyoruz”, *başléyıp* XXXIII/14 “başlamış”.

ŞT’de alıntı sözcüklerde de /a/ > /é/ değişmesi tespit edilmiştir: *héyvan* I/13 “hayvan” (< Ar. حيوان), *térefinnen* I/24 “tarafından” (< Ar. طرف), *héyir* IV/17 “hayır” (< Ar. خير).

3.3.1.4. /a/ > /i/ değişmesi

/a/ > /i/ değişmesi, bir ünlü incilmesi ve daralmasıdır. Genellikle akıcı ünsüzlerin etkisiyle gerçekleşen ve seyrek görülen bir ses olayıdır: *toğliyiller* V/139 “çevirirler, hareket ettirirler, dolarlar”, *başliyr* VII/97 “başlıyor”, *ağliyrım* VI/8 “ağlıyorum”, *sağliyr* XXXIII/143 “besliyor”.

ŞT’de alıntı sözcüklerde de /a/ > /i/ değişmesi tespit edilmiştir: *zenin* III/105 “kadınlar” (< Far. زنان), *heşliyrem* XXXII/39 “harcıyorum” (< Ar. خرج), *lâliyē* XXXIII/401 “lalaya” (< Far. لالا), *irahliyardıh* VIII/71 “hazırlıyorduk” (< Far. راه), *irahliyardıh* XIX/44 “hazırlarız” (< Far. راه), *ev irahliyrem* XXIV/6 “Evi düzene sokuyorum.” (< Far. راه).

3.3.1.5. /ı/ > [i] değişmesi

/ı/ > [i] değişmesi, bir yarı incelmedir ve /ı/ > /i/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. ŞT’de yaygın olarak görülen bir ses olayıdır. Bazı örneklerde /ı/ > [i] değişiminin ortaya çıkmasında sözcük içindeki diğer ünlüler ile /y/, /l/, /ç/, /ş/, /r/ ünsüzlerinin inceltici özelliği etkili olmuştur: *baltıynen* XVI/18 “baltayla”, *sarıyırdıh* XXIV/19 “sarıyorduk”, *sağleyirdı* XXXIII/209 “besliyordu”, *isTanbula* IX/13 “İstanbul’a”, *boşleyib* XXXIII/357 “boşlamış”, *ildirım* XL/60 “yıldırım”, *çihıy* III/57 “çıkıyor”, *bayramlıh* IV/54 “bayramlık”, *galacaydı* IV/120 “kalacaktı”, *çağışıyın* XII/56 “çakışının”, *ğayırdı* XII/156 “yaptı”.

ŞT’de özellikle *i-* fiilinin çekiminde, ek fiilin mesafeli telaffuz edilmesi ve /r/, /y/ ünsüzlerinin inceltici etkileri nedeniyle *i-* fiilinde /ı/ > [i] değişimi sık görülür: *gızıymış* I/122 “kız imiş”, *gēlinıydi* IV/115 “gelin idi”, *varıdı* XXV/22 “var idi”, *yohıdı* V/26 “yok idi”, *uşağıydım* VIII/17 “çocuk idim”, *bu cürıydi* IV/121 “bu tür idi”, *eşāyırımı* X/12 “göçebe imiş”.

Görülen geçmiş zaman +DI ekinde sözcük sonundaki /ı/ ünlüsünün hece vurgusunu taşıyamaması nedeniyle /ı/ > [i] değişiminin ortaya çıktığı tespit edilmiştir: *galacaydı* IV/120 “kalacaktı”, *isdeseıdı* XXXIII/511 “isteseıdı”, *eşāyırdı* I/19 “göçebeydı”.

Alıntı sözcüklerde de /ı/ > [i] değişimi tespit edilmiştir: *filan* XVIII/114 “filan” (< Ar. فلان), *eşâyirdi* I/19 “göçebedir” (< Ar. عشایر), *değiğa* VIII/61 “dakika” (< Ar. دقيقة), *ālim* XII/365 “bilgin” (< Ar. عالم), *zid* XIII/34 “zıt” (< Ar. ضد).

3.3.1.6. /ı/ > /i/ değişmesi

/ı/ > /i/ değişmesi, bir ünlü incelmesidir ve ŞT’de Türkçe sözcüklerde genellikle /ı/, /y/ ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkan bir ses olayıdır.

Alıntı sözcüklerde de /ı/ > /i/ değişmesi tespit edilmiştir. Alıntı sözcüklerdeki bu değişimin nedeni inceltici ünsüzlerin yanı sıra Farsçada /ı/ sesinin bulunmayışıdır. Farsçadan ŞT’ye geçen alıntı sözcüklerde bu değişime sık rastlanılır: *gālin* I/222 “kalın”, *aliylar* III/55 “alıyorlar”, *il* VIII/31 “yıl”, *ıldırım* XL/60 “yıldırım”, *ilan* V/159 “yılan”, *gonşidī* XX/55 “komşudur”, *nar tāki* VIII/154 “nar gibi”, *inanın* VII/81 “inanın”, *irağ* XXXIX/143 “ırak”, *ağriynan* XXXIX/296 “ağrıyla”, *aciynan* XXXIX/296 “acıyla”.

Alıntı sözcüklerde de /ı/ > /i/ değişmesi tespit edilmiştir. Alıntı sözcüklerdeki bu değişimin nedeni inceltici ünsüzlerin yanı sıra Farsçada /ı/ sesinin bulunmayışıdır. Arapçadan Farsçaya, Farsçadan da ŞT’ye geçen alıntı sözcüklerde bu değişime sık rastlanılır: *zamāni* II/17 “zamani” ” (< Ar. زمان), *isPanaḥ* V/78 “ıspanak”, *ḥātiremiz* II/35 “hatıramız” ” (< Ar. خاطره), *bēzi* V/30 “bazı” ” (< Ar. بعض ve Far. ی), *gālibi* I/176 “kalıbı” ” (< Ar. قالب).

3.3.1.7. /o/ > /i/ değişmesi

/o/ > /i/ değişmesi, bir ünlü incelmesi ve daralmasıdır. ŞT’de özellikle çok seyrek bir ses olayıdır. Tek örneği vardır: *göz minciğı* VIII/117 “göz boncuğu”.

3.3.1.8. /o/ > /ö/ değişmesi

/o/ > /ö/ değişmesi, bir ünlü incelmesidir ve ŞT’de alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır. Alıntı sözcüklerdeki /o/ > /ö/ değişmesi örneklerinde sözcüklerin ÖTT’deki söylenişleri esas alınmıştır: *söhbetimizin* III/22 “sohbetimizin” (< Ar. صحبت), *döhtür* XVII/55 “doktor” (< Fr. docteur), *köhne* VI/58 “köhne” (< Far. کهنه), *dövvüm* XII/434 “ikinci” (< Far. دوم), *landövirnen* XV/23 “Land Rover’la” (< İng. Land Rover).

3.3.1.9. /o/ > /ü/ değişmesi

/o/ > /ü/ değişmesi, bir ünlü incelmesi ve daralmasıdır. /o/ > /ü/ değişmesi ŞT’de yalnızca bir alıntı sözcükte görülür: *döhtür* XVII/55 “doktor” (< Fr. *docteur*), *dühtüre* XXIII/15 “doktora” (< Fr. *docteur*), *dühtür* XXXIX/560 “doktor” (< Fr. *docteur*).

3.3.1.10. /u/ > /i/ değişmesi

/u/ > /i/ değişmesi, bir ünlü incelmesi ve düzleşmesidir. Türkçe sözcüklerde de alıntı sözcüklerde de görülen /u/ > /i/ değişmesi ile ilgili sınırlı sayıda örnek tespit edilmiştir: *urisyeden* IV/93 “Rusya’dan”, *oni* IV/95 “onu”, *düzî* XII/254 “düzü”, *oni* IV/126 “onu”.

3.3.1.11. /u/ > /ö/, [õ] değişmesi

/u/ > /ö/, [õ] değişmesi, bir ünlü incelmesi ve genişlemesidir. Türkçe sözcüklerde sık görülmeyen /u/ > /ö/, [õ] değişmesi alıntı sözcüklerde daha yaygındır. Alıntı sözcüklerdeki /o/ > /ö/ değişmesi örneklerinde sözcüklerin ÖTT’deki söylenişleri esas alınmıştır: *bõün* IV/81 “bugün”, *böğün* IV/54 “bugün”, *möhkemdi* II/94 “sağlamdır” (< Ar. محكم), *hörmetin* VII/86 “hürmetini” (< Ar. حرمت), *möhtac* X/47 “muhtaç” (< Ar. محتاج), *möhium* XXXIII/160 “mühim” (< Ar. مهم), *höccet* XXIII/26 “hüccet, belge” (< Ar. حجت).

3.3.1.12. /u/ > [ú] değişmesi

/u/ > [ú] değişmesi, bir yarı incelmedir ve /u/ > /ü/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. Seyrek görülen bir ses olayıdır. Hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *búyün* XIV/32 “bugün”, *yúnun* XVII/77 “yününü”; *kórem* XXIII/20 “körüm” (< Far. کور), *kór* XXXIII/487 “kör” (< Far. کور), *hórmetin* VI/70 “hürmetini” (< Ar. حرمت).

3.3.1.13. /u/ > /ü/ değişmesi

/u/ > /ü/ değişmesi, bir ünlü incelmesidir. Türkçe sözcüklerde pek nadir görülen /u/ > /ü/ değişmesi, daha çok alıntı sözcüklerde tespit edilebilmiştir: *mecbur oldük* XXXVIII/40 “mecbur olduk”; *cüť* II/131 “çift” (< Far. جفت), *cüme* V/102 “cuma” (<

Ar. **جمعه**), *süb* XI/25 “sabah” (< Ar. **صباح**), *erüsin* III/110 “gelinin” (< Ar. **عروس**), *lüt* XII/116 “çıplak” (< Ar. **لوط**).

3.3.1.14. /e/ > [á] değişmesi

/e/ > [á] değişmesi, bir yarı kalınlaşmadır ve /e/ > /a/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. /e/ > [á] değişmesi, Türkçe sözcüklerden ziyade alıntı sözcüklerde daha sık görülür: *ona görá* IX/101 “ona göre”, *kánara* IX/32 “kenara” (< Far. **کنار**), *zámana* XV/36 “zamana” (< Far. **کنار**), *ćámālına* XXXIII/375 “güzelliğine” (< Ar. **جمال**), *kārgārçılığa* XXXVI/18 “işçiliğe” (< Far. **کارگر**).

ne soru sözünde de /e/ > [á] değişimi tespit edilmiştir: *ná var* — *ídí* VI/59 “ne var idi”, *ná gáde* VI/82 “ne kadar”.

3.3.1.15. /e/ > /a/ değişmesi

/e/ > /a/ değişmesi bir ünlü kalınlaşmasıdır. /e/ > /a/ değişmesine Türkçe sözcüklerde pek rastlanmaz; ancak alıntı sözcüklerde yaygın bir ses olayıdır: *tikan* XIII/29 “diken”, *davasın* V/205 “devasın” (< Ar. **دواء**), *dava* I/81 “deva” (< Ar. **دواء**), *darmanñıh* I/81 “dermanlık” (< Far. **درمان**), *ciyārın* XI/72 “ciğerini” (< Far. **جگر**), *ğibla* XX/57 “kıble” (< Ar. **قبلة**), *mazarın* XXXIII/289 “mezarın” (< Ar. **مزار**), *māmır* XVIII/146 “memur” (< Ar. **مأمور**), *cavan* VI/144 “genç” (< Far. **جوان**), *namaz* XXXIX/58 “namaz” (< Far. **نماز**).

3.3.1.16. /e/ > /o/ değişmesi

/e/ > /o/ değişmesi, yalnızca alıntı sözcüklerde görülen hem kalınlaşma hem de yuvarlaklaşma diyebileceğimiz bir ses olayıdır. Bu ses olayının gerçekleşmesinde alıntı sözlerdeki Farsça telaffuzun etkisi büyüktür: *başımın sovdası* XII/291 “başımın sevdası”, *sovdānı* XII/316 “sevdayı” (< Ar. **سودا**), *tovrāt* XII/249 “Tevrat” (< Ar. **تورات**), *fīrdovsi* XII/406 “Firdevsi” (< Far. **فردوسی**), *ovladın* XVI/110 “evladın” (< Ar. **اولاد**), *tovollid éylir* XXXV/37 “ortaya çıkarıyor” (< Ar. **تولد**), *govher* XXXIX/551 “cevher” (< Far. **گوهر**).

3.3.1.17. /e/ > /u/ değişmesi

/e/ > /u/ değişimi, bir ünlü yuvarlaklaşması ve daralmasıdır. /e/ > /u/ ünlü değişimi ŞT’de seyrek görülen bir ses olayıdır. Yalnızca bir sözcükte örneği vardır:

şuğal XL/194 “çakal” [(< Far. شغال)(< Sans.)], *şuğāl* XL/194 “çakal” [(< Far. شغال) (< Sans. *şegāl*)].

3.3.1.18. /i/ > /ɪ/ değişmesi

/i/ > /ɪ/ değişmesi, bir ünlü kalınlaşmasıdır. /i/ > /ɪ/ değişmesi, ŞT’de özellikle /ğ/ ve /h/ ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkmaktadır: *isteseydi* IV/109 “isteseydi”, *éliyecēdiḥ* XVIII/123 “eyleyecektik”, *iraḥliyiṛdiḥ* VIII/71 “hazırlıyorduk”, *eşāyirçılığa* XVIII/5 “Şahsevenliğe”, *heşemdar idih* IV/69 “besici idik”.

Alıntı sözcüklerde de /i/ > /ɪ/ değişimi tespit edilmiştir: *mığdar* I/214 “miktar” (< Ar. مقدار), *yanı* V/114 “yani” (< Ar. یعنی), *yanı* I/221 “yani” (< Ar. یعنی).

3.3.1.19. /i/ > [i] değişmesi

/i/ > [i] değişmesi, yarı kalınlaşmadır ve /i/ > /ɪ/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. /i/ > [i] değişmesi, [i] ünsüzünü ortaya çıkaran nedenlerin yanında genellikle /ğ/ ve /h/ ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkmakta ve bu ses olayı en çok *i-* fiilinin yer aldığı cümlelerde görülmektedir. *i-* ana yardımcı fiili ŞT’de çoğu yerde korunmuştur ve kendisinden önceki biçimle özellikle mesafeli bir biçimde telaffuz edilmektedir; ancak /i/ > [i] değişiminin bir sonraki aşaması da söz konusu fiildeki /i/ sesinin düşmesi olacaktır: *yoh idı* V/26 “yok idi”, *ālīm idı* XII/365 “bilgin idi”, *var imiş* I/77 “var imiş”, *iney* I/109 “iniyor”, *diyerdiḥ* IV/73 “derdik”, *gorḥağ idıdılar* XVI/42 “korkak idiler”.

3.3.1.20. /i/ > /u/ değişmesi

/i/ > /u/ değişmesi, ünlü kalınlaşması ve yuvarlaklaşmasıdır. Türkçe sözcüklerde rastlanmayan /i/ > /u/ değişmesi, yalnızca alıntı sözcüklerde tespit edilebilmiştir: *dānuççu* XXXVII/58 “öğrenci” (< Far. دانشجو), *şumaldı* XXXVII/123 “kuzeydir” (< Ar. شمال), *supahdan* XXXIII/163 “ordudan” (< Ar. سپاه).

3.3.1.21. /ö/ > /o/ değişmesi

/ö/ > /o/ değişmesi bir ünlü kalınlaşmasıdır. /ö/ > /o/ değişmesinin derlenen metinlerde tek örneği tespit edilebilmiştir: *camış göli* XXXIV/17 “Camız Gölü”.

3.3.1.22. /ü/ > /ı/ değişmesi

/ü/ > /ı/ değişimi bir ünlü kalınlaşması ve düzleşmesidir. /ü/ > /ı/ ünlü değişimi, ŞT’de seyrek görülen bir ses olayıdır. Yalnızca bir sözcükte örneği vardır: *bıynızınnan* XVI/137 “boynuzundan”.

3.3.1.23. /ü/ > / [ú] / değişmesi

/ü/ > / [ú] / değişmesi, /ü/ > /u/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden yarı kalınlaşmadır. Hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *göylú* IV/110 “gönlü”, *gúnnerîzi* VI/68 “günlerinizi”, *gúnneri* VI/130 “günleri”, *gúne* VI/131 “güne”; *hitmetúve* XL/78 “hizmetine” (< Ar. خدمات).

3.3.1.24. /ü/ > /o/ değişmesi

/ü/ > /o/ değişmesi bir ünlü kalınlaşması ve genişlemesidir. /ü/ > /o/ değişmesi, ŞT’de seyrek gerçekleşen bir ses olayıdır. Bu ses değişiminde Farsça telaffuzun etkisi vardır: *torkem* XXXIV/41 “Türk’üm”.

3.3.1.25. /ü/ > /u/ değişmesi

/ü/ > /u/ değişmesi, bir ünlü kalınlaşmasıdır. /ü/ > /u/ ünlü değişimi, ŞT’de seyrek görülen bir ses olayıdır. Yalnızca bir sözcükte örneği vardır: *duneyn* XXXIV/41 “dün”.

3.3.1.26. /a/ > [â] / değişmesi

/a/ > [â] / değişmesi, bir yarı yuvarlaklaşmadır ve /a/ > /o/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden bir ünlü değişimidir. /a/ > [â] / değişmesi ŞT’de hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *apârsân* II/97 “götürsen”, *âvcuna* IX/57 “avcuna”, *yâhun* XXXIII/253 “yakın”, *vursân* II/65 “vursan”, *mâlla* XII/356 “molla” (< Far. ملا < Ar. مولى), *mâlla* XII/358 “molla” (< Far. ملا < Ar. مولى).

3.3.1.27. /a/ > /o/ değişmesi

/a/ > /o/ değişmesi, bir ünlü yuvarlaklaşmasıdır. /a/ > /o/ değişmesinin nedeni yuvarlaklaştırıcı etkisi olan /v/ ve /v̄/ ünsüzleridir. Kimi örneklerde yuvarlaklaştırıcı özelliği olan bu ünsüzlerin düştüğü ancak etkilerinin sürdüğü tespit edilmiştir. /a/ > /o/

değişmesi, hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *yohun* I/189 “yakın”, *buzov* XX/93 “buzağı”, *buḥō* I/195 “bukağı”, *toyuḥ* VIII/74 “tavuk”, *yoḡuḥlaşır* XII/185 “yakınlaşır”, *dovşan* X/29 “tavşan”, *toyuḥ* X/27 “tavuk”, *topançasıdı* XII/238 “tabancasıdır”; *dōyut bey* XX/55 “Davut Bey” (< İbr. خدمات), *süttü pîlō* XXI/55 “sütlü pilav”, *pîlov* III/62 “pilav” (< Far. پلو).

3.3.1.28. /a/ > /u/ değişmesi

/a/ > /u/ değişmesi, ünlü yuvarlaklaşması ve daralması olarak adlandırılabilir ve /a/ > /u/ değişmesinin ŞT’de az örneği vardır. Daha çok benzeşme yoluyla gerçekleşen bir ses olayıdır: *oḡurluyup* V/156 “çalmış”, *oḡşuyah* VII/89 “benzeyelim”, *ḡoymuyā* VI/111 “koymaya”, *oḡuyum* X/65 “okuyayım”.

3.3.1.29. /e/ > [ê] değişmesi

/e/ > [ê] değişmesi, bir yarı yuvarlaklaşmadır. /e/ > /ö/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. /e/ > [ê] değişmesi hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *ḡevher* VI/19 “Gevher” (< Ar. كُوهر), *dedēn* VI/63 “dedenin”, *mēvlām* XII/487 “Mevla’m” (< Ar. مولی); *dēür* II/84 “diyor”, *sēvürem* VII/41 “seviyorum”.

3.3.1.30. /e/ > /ö/, [ō] değişmesi

/e/ > /ö/, [ō] değişmesi, bir ünlü yuvarlaklaşmasıdır. Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkan /e/ > /ö/, [ō] değişmesi, hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *sōvünürem* VII/108 “sevinirim”, *çōvürer* VIII/123 “çevirir”, *bōyliyerdiK* XI/24 “belerdik”, *çōvürerdi* XV/31 “çevirirdi”, *nenōvnen* XVI/60 “annenle”, *dōür* XX/85 “değil”, *çör çöp* XXIX/29 “çer çöp”, *bōyük* X/95 “büyük”, *dōl* XXXI/8 “değil”, *dōḡür* XXXIII/589 “değil”, *dōül* I/88 “değil”; *dōvletivü* VIII/140 “devletini” (< Ar. دولت), *dōvresin* XII/389 “çevresini” (< Ar. دوره), *benōyş* V/122 “menekşe” (< Far. بنفشه).

3.3.1.31. /e/ > /ü/ değişmesi

/e/ > /ü/ değişmesi, bir ünlü yuvarlaklaşması ve daralmasıdır. /e/ > /ü/ değişmesinin ŞT’deki nedeni yuvarlaklaştırıcı etkisi olan /v/ ünsüzüdür. Özellikle sev-filini içeren sözcük veya söz gruplarında gerçekleşen bir ses olayıdır: *elsüven* I/16

“Elseven”, *elsüven* II/18 “Elseven”, *süver* II/28 “sever”, *elsüven* II/18 “Elseven”, *şahsüven* X/10 “Şahseven”, *üve* XL/65 “eve”.

3.3.1.32. /ɪ/ > /u/ değişmesi

/ɪ/ > /u/ değişmesi, ünlü yuvarlaklaşmasıdır ve ŞT’de sıklıkla görülen bir ses olayıdır. Sözcük ve ek düzeyinde olmak üzere iki kategoride incelenebilen bu ses olayında dudak ünsüzleri elbette etkili olmuştur. ŞT’de özellikle [+lu] isimden isim yapım eki; [+uḥ] çokluk 1. şahıs eki; [+uṽ] teklik 2. şahıs iyelik eki; [+üz] çokluk 2. şahıs iyelik ekinin çoğunlukla yuvarlak biçimleri işletilmektedir. Bunun yanı sıra bazı sözcüklerin ve eklerin ET ve EOT’deki biçimlerini korudukları görülmüştür: *hānuma* XXXIV/41 “hanıma”, *babalu* XXXV/7 “babalı”, *saḥlaruḥ* II/13 “besleriz”, *yıḡaruḥ* II/13 “yıḡarız”, *sataruḥ* XXXV/16 “satarız”, *tayfā-ye cāhanḥānumluyuh* XX/13 “Cihanhanımlı tayfasındanız.”, *muḡanlu* XXVI/2 “Muganlı”, *dayuṽa* III/53 “dayına”, *ḡoluṽa* XXXIX/533 “koluna”, *bacüz* XXXVI/53 “bacınız”, *ḡizuṽa* XL/89 “kızına”, *çallūḥ* III/62 “çalarız”, *salarduḥ* II/106 “salardık”.

3.3.1.33. /i/ , [ī] > /ö/ , [ō] değişmesi

/i/ , [ī] > /ö/ , [ō] değişmesi, ünlü yuvarlaklaşması ve genişlemesidir. /i/ , [ī] > /ö/ , [ō] değişmesine ait iki örnek tespit edilebilmiştir: *öbürü* I/169 “öbürü”, *dövleri* XII/376 “devleri” (< Far. دیو).

3.3.1.34. /i/ > /ü/ değişmesi

/i/ > /ü/ değişmesi, bir ünlü yuvarlaklaşmasıdır. ŞT’de üç kategoride incelenebilir: Türkçe sözcüklerdeki değişmeler, eklerdeki ve alıntı sözcüklerdeki değişmeler: *tīlkü* V/151 “tilki”, *yeddü* XXXIII/289 “yedi”, *küçüsün* III/11 “küçüğünü”.

Çokluk 1. şahıs ekinde, çokluk 1. şahıs iyelik ekinde, 2. teklik ilgi ekinde ve Farsçadan alınan nispet ekinde /i/ > /ü/ değişmesine rastlamak mümkündür: *diyerdük* II/47 “derdik”, *elimüze* III/93 “elimize”, *süzün* XXXIV/23 “sizin”, *verrūk* XXXV/16 “veririz”, *éléryüh’* II/12 “eyliyoruz”, *gelmişüh’* II/21 “gelmişiz”, *geldük gétüdük* III/23 “geldik”, “gittik”, *zindegimüzdi* II/54 “evimizdir”, *sizün* X/94 “sizin”, *sizün* XXXIV/24 “sizin”; *türkü* II/60 “Türkçe”, *kürdü* XXXVI/63 “Kürtçe”, *ümüdü* XII/97 “ümidi” (< Far. امید).

Türkçe şüphe bildiren *erki* sözcüğünün kalıntısı olan *ki* biçiminde ve Farsça *ki* bağlama edatında da /i/ > /ü/ değişmesi tespit edilmiştir: *bilmiyūk* XVI/115 *kū* XVI/116 “bilmiyoruz ki”, *merdum kū düzülmüşdü* XXXIII/157 “insanlar ki dizilmişti”.

3.3.1.35. /o/ > /a/ değişmesi

/o/ > /a/ değişmesi, bir ünlü düzleşmesidir. ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde /o/ > /a/ değişmesi tespit edilmiştir: *futbal* XXXIV/42 “futbol” (< İng. *football*), *otmabil* XXXIII/48 “otomobil” (< Fr. *automobile*).

3.3.1.36. /o/ > [â] değişmesi

/o/ > [â] değişmesi, yarı düzleşmedir. /o/ > /a/ ünlü değişiminin ara evresini ifade eden ünlü değişimidir. /o/ > [â] değişmesi, yalnızca bir alıntı sözcükte tespit edilebilmiştir: *mâlladan* XII/352 “molladan” (< Far. ملا < Ar. مولى), *mâlla* XII/356 “molla” (< Far. ملا < Ar. مولى), *mâlla* XII/358 “molla” (< Far. ملا < Ar. مولى).

3.3.1.37. /o/ > /ı/ değişmesi

/o/ > /ı/ değişmesi, ünlü daralması ve düzleşmesi olarak adlandırılabilir. /o/ > /ı/ değişmesi, seyrek bir ses olayıdır. Türkçe sözcüklerde de alıntı sözcüklerde de tespit edilmiştir: *munçılı* V/150 “boncuklu”, *göz muncığı* VIII/117 “göz boncuğu”; *sırfiya* III/64 “sofraya” (< Ar. سفره), *telfin* XXXIII/120 “telefon” (< Fr. *téléphone*).

3.3.1.38. /o/ > /u/ değişmesi

/o/ > /u/ değişmesi, bir ünlü daralmasıdır ve ŞT’de seyrek gerçekleşen bir ses olayıdır. Bu ünlü değişiminin gerçekleşmesinde dudak, diş-dudak ünsüzlerinin etkisi vardır. Türkçe sözcüklerde de alıntı sözcüklerde de tespit edilmiştir: *buhçada* VII/9 “bohçada”, *düğrama* VI/90 “doğrama”; *duhTur* I/203 “doktor” (< Fr. *docteur*), *fāytun* XXXIII/420 “fayton” (< Fr. *phaéton*), *bāltunun* IX/27 “paltonun” (< Fr. *paletot*).

3.3.1.39. /u/ > /a/ değişmesi

/u/ > /a/ değişmesi bir ünlü düzleşme ve genişleme olarak adlandırılabilir. Yalnızca iki sözcükte /u/ > /a/ değişmesi tespit edilmiştir: *poncağların* V/143 “boncuklarını, süslerini”, *ğadret* XVI/117 “kudret” (< Ar. قدرت).

3.3.1.40. /u/ > /ı/ değişmesi

/u/ > /ı/ değişmesi bir ünlü düzleşmesidir. ŞT’de sık görülen bir ses olayıdır. /u/ > /ı/ değişmesinin dudak uyumunun etkisiyle ve genellikle akıcı ünsüzlerin yardımıyla ortaya çıktığı söylenebilir: *pıl* I/96 “para”, *vıraçam* XVI/82 “vuracağım”, *bıra* XXXI/10 “bura”, *bılaḥdan* V/169 “bulaktan”, *tavıḥ* XI/72 “tavuk”, *pıla* II/86 “paraya”, *bıḡdanı* III/63 “buğdayı”, *mıḡan* XXXIII/56 “Mugan”, *mıḡannı* IV/93 “Muganlı”, *bırdan* IV/97 “buradan”.

Alıntı sözcüklerde de /u/ > /ı/ değişimi tespit edilmiştir: *māmır* XVIII/146 “memur” (< Ar. مأمور), *mındar* XVIII/74 “murdar” (< Far. مردار), *ḥırda* V/72 “küçük” (< Far. خُرده), *ābır* VI/62 “yüzsuyu” (< Far. آبرو).

3.3.1.41. /ü/ > /i/ değişmesi

/ü/ > /i/ değişmesi bir ünlü düzleşmesidir. /ü/ > /i/ değişmesi, ŞT’de nadir görülen bir ses olayıdır: *middet* XXXIII/453 “müddet” (< Ar. مدت).

3.3.1.42. /a/ > /ı/ değişmesi

/a/ > /ı/ değişmesi bir ünlü daralmasıdır. ŞT’de sık görülen bir ses olayıdır. /a/ > /ı/ değişmesinin genellikle inceltici özelliğe sahip olan /y/ ünsüzünün etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir: *çalıram* XXI/19 “çalarım”, *obiya* I/158 “obaya”, *ayıḥ* V/115 “ayak”, *yalyırmış* V/172 “yalıyormuş”, *şıṣeven* XXII/97 “Şahseven”, *aḡlıyrsan* XXV/59 “aḡlıyorsun”, *ayıḥnan* I/176 “ayakla”, *yaşıyır* XXXIX/179 “yaşıyor”,

3.3.1.43. /e/ > /i/ değişmesi

/e/ > /i/ değişmesi bir ünlü daralmasıdır. /e/ > /ı/ değişmesi, ŞT’de yine çoğu örnekte /y/ ve /v/ gibi ünsüzlerin etkisiyle gerçekleşen bir ses olayıdır: *deviynen* II/115 “deveyle”, *bilmiyūk* III/20 “bilmeyiz”, *ivlendirirdi* IV/101 “evlendirirdi”, *irişte* V/87 “erişte”, *işiḡi* XXXIX/217 “eşiği, ortağı”, *söyliyip* IX/94 “söylemiş”, *şinnik* IV/57 “şenlik”.

Alıntı sözcüklerde de /e/ > /ı/ değişmesi tespit edilmiştir: *tikrārı* VII/34 “tekrarı” (< Ar. تکرار).

3.3.1.44. /é/ > /i/ değişmesi

/é/ > /i/ değişmesi bir ünlü daralmasıdır. ÖAT’de daima /é/ ile olan kimi sözcüklerin ŞT’de /é/ > /i/ değişimine uğradığı tespit edilmiştir: *irişte* V/87 “erişte”, *diyerük* X/21 “deriz”, *giyerdiler* XI/46 “giyerdiler”, *ne diy* III/6 “Ne diyor?”, *giyerdi* XVIII/95 “giyerdi”, *yiyyîn* VI/73 “yiyyin”, *yiye* XVII/59 “yer”.

gély-, *yé-* fiillerindeki /é/ > /i/ değişimleri düzenli değildir ve /é/ ünlülü biçimler ŞT’de daha yaygındır: *dé-* fiilindeki /é/ > /i/ değişmesi ise ŞT’de nispeten düzenlilik arz eder. Dolayısıyla ŞT’de bir /é/ ~ /i/ nöbetleşmesinden bahsetmek mümkündür.

3.3.1.45. /ö/ > /ü/ değişmesi

/ö/ > /ü/ değişmesi, seyrek gerçekleşen bir ünlü daralmasıdır. Türkçe sözcüklerde de alıntı sözcüklerde de tespit edilmiştir: *düver* II/93 “döver”, *küpek gızı* XII/349 “köpek kızı”, *çüh'düm* XXII/77 “çöktüm”; *üzür* I/198 “özür” (< Ar. عذر).

3.3.1.46. /ı/ > /a/ değişmesi

/ı/ > /a/ değişmesi bir ünlü genişlemesidir. ŞT’de tek alıntı sözcükte görülür: *arağın* II/99 “İrak’ın” (< Ar. عراق).

3.3.1.47. /i/ > /e/ değişmesi

/i/ > /e/ değişmesi, bir ünlü genişlemesidir. ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *feylen* I/130 “fiilen” (< Ar. فعلاً), *evez élerler* III/98 “değiştirirler” (< Ar. عوض), *ehtiyaçımız* XIX/87 “ihtiyacımız” (< Ar. احتياج).

3.3.1.48. /u/ > /ö/, [õ] değişmesi

/u/ > /ö/, [õ] ünlü değişimi, incelleme ve genişleme olarak adlandırılabilir. Türkçe sözcüklerde sık görülmeyen /u/ > /ö/, [õ] değişmesi alıntı sözcüklerde daha yaygındır. Alıntı sözcüklerdeki /o/ > /ö/ değişmesi örneklerinde sözcüklerin ÖTT’deki söylenişleri esas alınmıştır. Örneklerde yer alan alıntı sözcüklerin ÖAT’deki telaffuzları ŞT’dekinin aynısıdır: *sühPet* VIII/51 “sohbet” (< Ar. صحبت), *söhbət* IX/60 “sohbet” (< Ar. صحبت), *möhtāc* X/52 “muhtaç” (< Ar. محتاج), *möhkemdi* II/94 “sağlamdır” (< Ar. محکم), *böhtan* XXXIX/88 “iftira” (< Ar. بهتان).

3.3.1.49. /ü/ > /ö/ değişmesi

/ü/ > /ö/ değişmesi, seyrek gerçekleşen bir ses olayıdır. /ü/ > /ö/ genişlemesine ait aşağıdaki örnekler tespit edilmiştir: *şöyüt* IV/45 “(ÖAT’de şüyüd) dereotu”. ÖTT’ye göre mukayese edildiğinde, *böyürdüler* IV/116 “büyürdüler”, *böyük* VI/127 “büyük”.

3.3.2. Ünsüz Değişmeleri

3.3.2.1. Tonlulaşma

Tonsuz ünsüzlerin tonlu karşılığı olan ünsüzlere dönüşmesine tonlulaşma denir. ŞT’de tespit ettiğimiz tonlulaşmalar aşağıda sıralanmıştır.

3.3.2.1.1. /ç/ > /c/ değişmesi

/ç/ > /c/ değişmesi, /ç/ ünsüzüyle biten kökler ve sözcük tabanlarının ünlü ile başlayan bir ek almaları, /ç/ ünsüzünün iki ünlü arasında kalması durumunda ortaya çıkar: *acsa* XXXII/49 “açsa”, *ağacı* XXXIX/47 “ağacı”, *omacı* III/66 “umacı”, *hırcuna* VI/59 “hırcuna”, *ağacı* XL/160 “ağacı”, *orucumuza* IV/73 “orucumuza”, *ağacıhlı* XXII/30 “Ağacıklı”, *éhtiyacı* XXIX/39 “ihtiyacı”, *umac* aşı XI/49 “umaç aşı”, *uca* X/79 “yüksek”, *hırcunnarın* XXXIII/456 “hurçlarının”, *ucuzluh* XXXVI/23 “ucuzluk”, *miraca* XII/454 “miraca”, *acılığa* XIII/50 “açılığa”, *dincelerdiler* XIII/52 “dinçleşirdiler, dinlenirdiler”, *arhacın* XIII/85 “deve yuvasını, ağılını”, *poncahların* V/143 “boncuklarını, süslerini”.

Eski Oğuz Türkçesinin {+çA}, {+çAk}, {+çAk} eşitlik eki pek çok örnekte /ç/ > /c/ değişiminini geçiren eklerden biridir: *ağşamacāh* XI/12 “akşama kadar”, *bayramacan* XIII/36 “bayrama kadar”, *yaşınaca* XXII/93 “yaşına kadar”, *şüreviyecek* III/70 “Rusya’ya kadar”, *on ikiyecēk* VI/55 “on ikiye kadar”, *yekece* XI/46 “büyükçe”, *sinnimecen* XIII/91 “yaşıma kadar”, *balacalıhda* XXXVII/64 “çocuklukta”, *birce* XXI/37 “birce”.

Son ses durumunda kendisinden sonra ünlü gelmemiş olmasına rağmen /ç/ > /c/ değişmesine uğramış hem Türkçe hem de alıntı sözcükler tespit edilmiştir: *ağac* XL/207 “ağaç”, *ac* XI/28 “aç”, *revac* XXXV/16 “revaç”, *möhtāc* X/52 “muhtaç”, *herc* XX/21 “harç”.

Sözcük başında bir yerde /ç/ > /c/ değişimi tespit edilmiştir: *cız* XL/155 “çizgi”.

3.3.2.1.2. /ç/ > /Ç/ değişmesi

/ç/ > /c/ değişmesinin ara evresini gösteren /ç/ > /Ç/ değişimi ile ilgili tespit edilen az sayıda örnek aşağıda sıralanmıştır: *yahÇıydı* VI/67 “iyiydi”, *musıgiÇilēr* VII/98 “müzisyenler”, *demirÇi_oğlu* IX/35 “Demircioğlu”, *çoḥÇa* XVII/30 “çokça”, *gılınÇ* IX/106 “kılıç”.

3.3.2.1.3. /ç/ > /j/ değişmesi

/ç/ > /j/ tonlulaşması, yalnızca bir sözcükte tespit edilmiştir: *oruḵluḥ* XL/143 “oruçluk”, *oruḵluḥ* XL/144 “oruçluk”.

3.3.2.1.4. [ç] > [ć] değişmesi

[ç] ve [ć] sesleri, ŞT’nin karakteristik sesleridir. [ç] > [ć] değişmesi ŞT’de yaygın olarak görülen bir ses değişmesidir. Bu değişim /ç/ > [ç] > [ć] biçiminde gelişmiştir. [ç] > [ć] değişmesi ile ilgili tespit edilen örnekler aşağıda sıralanmıştır: *ketci* I/31 “köylü”, *yamać* I/183 “yamaç”, *neće* II/92 “nasıl”, *gırḥ günećen* V/145 “kırk güne dek”, *gılıć* XIV/49 “kılıç”, *acınnan* XVI/95 “açlığından”, *aḡać* XVIII/154 “ağaç”.

3.3.2.1.5. /k/ > /g/ değişmesi

Eski Türkçedeki /k/ ünsüzü, Batı Türkçesinde tonlulaşarak /g/ ünsüzüne dönüşme temayülündedir. Bu bağlamda ŞT’de sözcük sonlarında ve umumiyetle çokluk 1. şahıs ekinde görülen /k/ > /g/ tonlulaşmaları dikkat çekicidir: *bilerdig* VI/71 “bilirdik”, *diyerdig* VI/106 “derdik”, *getirerdig* XVIII/137 “getirirdik”, *geldüg* XVI/45 “geldik”, *küllüḡe* XIII/79 “küllüḡe”, *böyüḡe* XXXI/18 “büyüḡe”, *kiçiḡe* IV/63 “küçüḡe”, *eşiḡ* III/24 “eşik”, *yemēḡ* XXXIII/70 “yemek”, *içmeg* XXXIII/70 “içmek”, *keh'lig* XVI/128 “keklik”.

ŞT /k/ > /g/ tonlulaşmasında ÖTT ve TTA ile benzer bir konumdadır. Hatta ŞT’de ileri seviyede olan /k/ > /g/ tonlulaşmaları, ÖAT ile kıyaslandığında; ÖAT’de tonsuz kalan kimi /k/ ünsüzlerinin ŞT’de tonlulaştığı tespit edilmiştir: *geçende* V/191 “geçtiğinde”, *göylü* XIII/40 “gönlü”, *geçen* XII/162 “geçen”.

/k/ ünsüzüyle biten sözcük tabanlarına, ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde de /k/ > /g/ değişimi gerçekleşmektedir: *böyüḡü* I/215 “büyüḡü”, *çöregi* II/83 “çöreḡi”, *üzüḡü* XXXIII/227 “yüzüḡü”, *döşlüḡü* XXXIII/478 “döşlüḡü”, *üregimin* VII/112

“yüreğimin”, *çiçeği* X/98 “çiçeği”, *élçiligine* V/107 “görücülüğüne”, *gözelliği* XXXIII/281 “güzelliği”.

/k/ ünsüzüyle biten sözcükten sonra ünlü ile başlayan sözcük geldiğinde, ilk sözcüğün sonunda /k/ > /g/ değişimi gerçekleşmektedir: *köyNEG olardı* XVIII/88 “gömlek olurdu”, *itirmeg olmaz* VII/171 “yitirmek olmaz”, *köMEG élerdi* XVIII/137 “yardım ederdi” (< Far. كَمَك), *göğçEG İydi* XXXIII/296 “güzeldi”, *bilmeg olār* XXXVI/35 “bilmek olur mu?”.

Derlenen metinlerde bu durumların dışında aynı sözcüğün veya ekin /k/ ve /g/ şeklinde kullanımları mevcuttur. Dolayısıyla bir /k/ ~ /g/ nöbetleşmesinden bahsedilebilir: *gereg* XXXIII/145 ~ *gerek* XXXIII/424 “gerek”, *diyerdiG* V/165 ~ *diyerdiK* IV/75 “derdik”, *böyüg* XXI/74 ~ *böyük* III/81 “büyük”, *keh'lik* X/29 ~ *keh'lig* XVI/128 “keklik”, *élçilig* XVIII/77 ~ *élçilik* XV/43 “görücülük”.

Alıntı sözcüklerde de /k/ > /g/ değişimi tespit edilmiştir: *müşgül* VII/155 “sorun” (< Ar. مشکل), *teşgilat* XXXIII/155 “organizasyon” (< Ar. تشكيلات), *esgerlik* II/103 “askerlik” (< Ar. عسكر), *mesgān* XL/172 “mesken” (< Ar. مسكن), *köMEG* XVIII/137 “yardım” (< Far. كَمَك).

3.3.2.1.6. /k/ > /K/ değişmesi

/k/ > /K/ değişmesinin ara evresini gösteren yarı tonlulaşmadır. Genellikle sözcük sonunda görülen /k/ > /K/ değişimi ile ilgili tespit edilen örnekler şu şekildedir: *bezerüK* I/13 “güzelleştiririz”, *Keçinerdük* II/23 “geçinirdik”, *teK* V/47 “gibi”, *mindirerdīK* VI/27 “bindirirdik”, *diyerdiK* XI/32 “derdik”, *biriK* XII/214 “biriz”.

3.3.2.1.7. /k/ > /ğ/ değişmesi

Eski Türkçedeki /k/ ünsüzü, ŞT’de sözcük başında tespit edilen örneklerin çoğunda tonlulaşarak /ğ/ ünsüzüne dönüşmüştür. Sözcük sonunda bulunan /k/ ünsüzleri ise bazı istisnaları olmakla beraber ya tonsuz biçimini korumuştur ya da /h/ ünsüzüne dönüşerek sızıcılaştırmıştır: *gurt* XIX/98 “kurt”, *ğızıl* XXI/36 “kızıl”, *gar* XIX/106 “kar”, *ğızım* XXI/63 “kızım”, *guru* XIX/118 “kuru”, *galanlar* XXII/21 “kalanlar”, *gulağımnan* XXII/74 “kulağımdan”, *goyun* XXIII/17 “koyun”, *ğāpı* XXIV/7 “kapi”, *gonah* XXVI/23 “misafir”, *ğonşuluğ* XXXI/30 “komşuluk”, *yağışğannığ* XXXIII/72 “yağışlı”, *ğağamgilin* XXXIII/222 “babamgilin”.

Alıntı sözcüklerde de /k/ > /ğ/ değişimi tespit edilmiştir: *aşığ* XXXIII/281 “âşık” (< Ar. عاشق), *ğend* VI/151 “kesme şeker” (< Ar. قند).

3.3.2.1.8. /p/ > /b/ değişmesi

ŞT’de sözcük içinde az sayıda örneği tespit edilen /p/ > /b/ değişmesi, özellikle zarf-fiil eki ve öğrenilen geçmiş zaman eki olarak da kullanılan {-Ip}, {-Up} ekinde sıkça görülür: *gızdırı**b*** I/20 “kızdırmış”, *olub* V/66 “olmuş”, *gelib* III/105 “gelip”, *ısbanağ**b*** V/76 “ıspanağı”, *ğab**b*** V/91 “kabı”, *çılı**b*** VI/160 “çıkılmış”, *dibine* V/208 “dibine”, *vır**b*** V/224 “vurmuş”, *çılı**b*** V/18 “çıkılmış”, *ğabğaş**b*** III/88 “kap kacağını”, *bişirell**b*** XL/24 “pişirirler”, *olub* XXII/28 “olmuş”.

Alıntı sözcüklerde de /p/ > /b/ değişimi tespit edilmiştir: *âşbez* III/88 “aşçı” (< Far. آشپز), *şebo* IV/128 “şapka” (< Far. شاپو), *besdî* X/118 “yeter mi?” (< Far. پس), *bâltunun* IX/27 “paltonun” (< Fr. paletot).

3.3.2.1.9. /p/ > /P/ değişmesi

/p/ > /b/ değişmesinin ara evresini gösteren yarı tonlulaşmadır. Çoğunlukla sözcük sonunda görülen /p/ > /P/ değişimi ile ilgili tespit edilen örnekler şu şekildedir: *yılılı**P*** I/187 “yıkılmış”, *örgeni**P*** XII/147 “öğrenip”, *ğalmayı**P*** XII/225 “kalmamış”, *aparı**P*** XIII/106 “götürüp”, *olu**P*** XVII/59 “olmuş”, *seri**P*** XIX/121 “sermiş”.

3.3.2.1.10. /t/ > /d/ değişmesi

/t/ > /d/ değişmesi, BT’de çok sık karşımıza çıkan ses değişmelerinden biridir. /t/ > /d/ değişmesi, ŞT’de sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *isdi**yir*** VII/107 “istiyor”, *dağlar* VII/128 “dağlar”, *deviynen* VIII/56 “deveyle”, *duz* VIII/138 “tuz”, *od* VIII/144 “ateş”, *dēmir* IX/30 “demir”, *dut**Tum*** X/34 “tuttum”, *daşdan* X/62 “taştan”, *dörd* XI/67 “dört”, *isdi* XVII/87 “sıcak”, *gurd* XL/129 “kurt”, *daşğınā* XXXIX/396 “taşkına”.

Alıntı sözcüklerde de /t/ > /d/ değişimine rastlamak mümkündür: *dāsdan* IX/86 “destan” (< Far. داستان), *zad* XVII/48 “falan” (< Ar. ذات), *ārvad* XVII/23 “kadın” (< Ar. عورت), *saad* XIX/42 “saat” (< Ar. ساعة), *bosdan* VI/96 “bostan” (< Far. بوستان).

3.3.2.1.11. /t/ > /T/ değişmesi

/t/ > /d/ değişmesinin ara evresini gösteren yarı tonlulaşmadır. /t/ > /T/ değişimi ile ilgili tespit edilen örnekler şu şekildedir: *Toğuccuk* III/25 “dokuzcuk”, *isTi* XVII/27 “sıcak”, *isTanbulda* IX/44 “İstanbul’da”, *aTlir* IX/52 “atlıyor”.

3.3.2.1.12. /f/ > /v/ değişmesi

/f/ > /v/ değişmesi, ŞT’de nadir rastlanılan bir ses olayıdır: *asfaltı* XXXI/28 “asfaltır”.

3.3.2.1.13. /s/ > /z/ değişmesi

/s/ > /z/ değişmesi, ŞT’de çok az sayıda örneği bulunan bir ses olayıdır: *bi zēri* XIX/106 “bir sıra, bir süre”.

3.3.2.2. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin tonsuz karşılığı olan ünsüzlere dönüşmesine tonsuzlaşma denir. ŞT’de tespit ettiğimiz tonsuzlaşmalar aşağıda sıralanmıştır.

3.3.2.2.1. /b/ > /p/ değişmesi

/b/ > /p/ değişmesi ŞT’de genellikle sözcük başında görülen bir ses olayıdır. Sınırlı sayıda örneği vardır: *pitirruk* III/26 “dokuruz, işleriz”, *pıçağ* I/222 “bıçak”, *piçerdi* XVIII/22 “biçerdi”, *pütöv* XVI/22 “bütün”, *piçsîn* V/97 “bişsin”, *pişirruk* II/71 “pişiririz”, *pişiriller* V/32 “pişirirler”, *pirçegi* XXXIII/561 “kâkülü”, *ahpirçek* V/94 “yaşlı kadın”.

Alıntı sözcüklerde de /b/ > /p/ değişimine rastlamak mümkündür: *hop* XXXVI/67 “peki” (< Far. خوب), *kitap* XVI/15 “kitap” (< Ar. كتاب), *cevap* XII/397 “cevap” (< Ar. جواب).

3.3.2.2.2. /c/ > /ç/ değişmesi

/c/ > /ç/ değişmesi, ŞT’de genellikle alıntı sözcüklerin sonunda görülen bir ses olayıdır: *hallaç* XVIII/20 “hallaç” (< Ar. حلاج).

3.3.2.2.3. /b/ > /P/ değişmesi

/b/ > /P/ değişimi, ŞT’deki /b/ > /p/ değişiminin ara evresini gösteren yarı tonsuzlaşmadır. /b/ > /P/ değişimi ile ilgili tespit edilen örnekler aşağıda sıralanmıştır: *Pişmiş* XIX/49 “yemek”, *Pıçağ* XXXIX/510 “bıçak”, *Pütöy* XIII/9 “bütün”, *palçığ* XXXIII/362 “balçık”.

Alıntı sözcüklerde de /b/ > /P/ değişimine rastlamak mümkündür: *süP* II/118 “sabah” (< Ar. صباح), *kasıplarınnan* XXII/20 “çalışkanlarından” (< Ar. كاسب).

3.3.2.2.4. /d/ > /t/ değişmesi

EOT'de yalnızca tonlu biçimleri bulunan görülen geçmiş zaman ekleri {-dI}, {-dU}, bulunma {+dA} ve çıkma {+dAn} eklerinin ÖAT'de de tonlu biçimleri kullanılmaktadır. ÖTT'de tonlu ve tonsuz her iki biçim de kullanılmaktadır. Söz konusu ekler ŞT'de genellikle tonlu biçimlerde kullanılır; ancak kimi örneklerde /d/ ünsüzünün tonsuzlaştığı veya tonsuzlaşma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir: *battu* XXXIX/512 “battı”, *gáyttim* XXXVIII/32 “döndüm”, *tuttu* VIII/74 “tuttu”, *göttüm* XXI/73 “götürdüm”, *gétti* XXXIV/26 “gitti”, *yaylahta* XXXIII/52 “yaylakta”, *düşüptü* III/32 “düşmüştü”, *nōluptu* XXXV/71 “ne olmuştu”, *tezetten* XXXV/72 “yeniden” (< Far. تازه).

Alıntı sözcüklerde de /d/ > /t/ değişimine rastlamak mümkündür: *parsabatda* XXXIX/9 “Parsabad'da” (< Far. پارس آباد), *bet* V/205 “kötü” (< Far. بد), *tükan* XII/391 “dükkan” (< Far. دكان), *memmet* XXII/84 “Mehmet” (< Ar. محمد), *şahatdı* XXXIII/104 “şahitdir” (< Ar. شاهد), *şahattı* XXXIII/158 “şahitdir” (< Ar. شاهد), *şayet* XVI/99 “belki” (< Far. شاید).

3.3.2.2.5. /d/ > /T/ değişmesi

/d/ > /t/ değişmesinin ara evresini gösteren yarı tonsuzlaşmadır. /d/ > /T/ değişimi ile ilgili tespit edilen örnekler aşağıda sıralanmıştır: *ağaçTan* XVII/24 “ağaçtan”, *dutTum* X/34 “tuttum”, *on yeTTi* XII/6 “on yedi”.

3.3.2.2.6. /z/ > /s/ değişmesi

/z/ > /s/ değişmesi, ŞT'de seyrek bir ses olayıdır. Sınırlı sayıda örneği vardır: *sekkis* XXIV/17 “sekiz”, *igirmi sekkis* II/56 “yirmi sekiz”, *bus* VIII/61 “buz”.

Alıntı sözcüklerde de /z/ > /s/ değişimi tespit edilmiştir: *pāyıs* XIV/51 “sonbahar” (< Far. پاییز), *dilsus* IX/85 “acıyan” (< Far. دلسوز).

3.3.2.2.7. /z/ > /S/ değişmesi

/z/ > /s/ değişmesinin ara evresini gösteren yarı tonsuzlaşmadır. ŞT'de az sayıda örneği vardır: *yādımıSda* XXIV/12 “aklımızda”, *igirmi sekkiS* XXVI/17 “yirmi sekiz”, *otuS iki* I/34 “otuz iki”.

3.3.2.2.8. /ğ/ > /k/ > /k/ değişmesi

/ğ/ > /k/ > /k/ değişmesi, ŞT’de seyrek bir ses olayıdır. Yalnızca bir sözcükte tespit edilmiştir: *hankisi* I/105 “hangisi”, *hākisinnan* XXXVIII/20 “hangisinden”.

3.3.2.3. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzlere dönüşmesine süreklileşme denir. Süreklileşen ünsüzler *sızıcı ünsüzler* ve *akıcı ünsüzler* olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan ses olayları da *sızıcılaştırma* ve *akıcılaştırma* başlıkları altında incelenecektir.

3.3.2.3.1. Sızıcılaştırma

Süreksiz ünsüzlerin çeşitli nedenlerden dolayı sızıcı ünsüzlere dönüşmesine *sızıcılaştırma* denir. ŞT’de görülen başlıca sızıcılaştırmalar aşağıda sıralanmıştır.

3.3.2.3.1.1. /b/ > /v/ değişmesi

/b/ > /v/ değişmesi, ŞT’de sıkça karşılaşılan ses olaylarından biridir. Genellikle sözcük sonunda görülür. Türkçe *su* sözcüğünün *sub* > *suṽ* > *suv* aşamasının yaşayan örneklerinin yanı sıra alıntı sözcüklerde de /b/ > /v/ değişmesi tespit edilmiştir: *suvarardı* II/138 “suvarırdı, suları”, *suva* V/60 “suya”, *suvarıllār* XV/18 “sularlar”, *suvnan* XVIII/38 “suyla”, *suvarıp* XXIII/41 “sulayıp”, *yava* XXXIII/407 “kötü”; *servaz* XXIV/30 “asker” (< Far. سرباز).

3.3.2.3.1.2. /c/ > /j/ değişmesi

/c/ > /j/ değişmesi, ŞT’de sık karşılaşılan ses olaylarından biri değildir. Yalnızca alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *nejāt* V/2 “kurtuluş, necat” (< Ar. نجات), *oruçluḡ bayramında* XL/220 “oruçluk bayramı, ramazan bayramı” [(/z/ > /ç/ > /c/ > /j/)] (< Far. روزه).

3.3.2.3.1.3. /c/ > /ş/ değişmesi

/c/ > /ş/ değişmesi, /c/ > /ç/ > /ş/ aşamalarını izleyen ses olayıdır. Bu ses değişmesi yalnızca alıntı sözcüklerde görülür: *heşliyrem* XXXII/39 “harcıyorum” (< Ar. خرج), *haşlıḡ* XII/193 “harçlık” (< Ar. خرج), *heviş* VI/89 “havuç” (< Far. هویج).

3.3.2.3.1.4. /c/ > /z/ değişmesi

/c/ > /z/ değişmesi, ŞT’de yalnızca bir örnekte tespit edilmiştir: *genziye* XXXIII/598 “Gence’ye”.

3.3.2.3.1.5. /ç/ > /ş/ değişmesi

/ç/ > /ş/ değişmesi, ŞT’de sıkça karşılaşılan ses olaylarından biridir. Genellikle sözcük sonunda görülür. Hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *üş ğulah* ot IV/44 “üş kulak ot”, *keştin* IV/44 “geçtin”, *şōh* IV/44 “çok”, *sışreyirdi* I/206 “sıçırıyordu”, *köştük* VIII/115 “göçtük”, *aş susuz* XIX/120 “aç susuz”, *köşme* XXII/12 “göçme”, *üş ğışlı* XXII/102 “üş kışlı, üş bacaklı”; *hiş* VI/161 “hiç” (< Far. هيج).

3.3.2.3.1.6. /g/ > /j/ değişmesi

/g/ > /j/ değişmesi, ŞT’de sık karşılaşılan ses olaylarından biri değildir. Yalnızca alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *orji* VII/101 “orgu” (< Fr. *orgue*), *orj* VII/102 “org” (< Fr. *orgue*), *pejovun* XXXVII/139 “Peugeot’nun” (< Fr. *peugeot*), *pejovdu* XXXVII/140 Peugeot “Peugeot’dur” (< Fr. *peugeot*).

3.3.2.3.1.7. /k/ > /ğ/ değişmesi

/k/ > /ğ/ değişmesi, ŞT’de hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *ağbirçekler* III/10 “akbirçekler”, *duvağ* XXI/77 “duvak”, *ağ* XXII/30 “ak”, *alaçığ* XXVI/17 “alaçık”; *tagriben* XXVI/4 “yaklaşık” (< Ar. تقريباً), *tagriben* II/13 “yaklaşık” (< Ar. تقريباً).

3.3.2.3.1.8. /k/ > /h/ değişmesi

/k/ > /h/ değişmesi, ŞT’de en fazla görülen ses olaylarından biridir. Çoğunlukla sözcük sonunda gerçekleşen bir ses değişmesidir. Hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir. ŞT’de sözcük içinde ve sonunda bulunabilir: *balacalıhda* XXII/93 “çocuklukta”, *ğırış* XXXII/46 “kırık”, *yoh* XXXIII/19 “yok”, *bāh* II/24 “bak”, *ağmaz* II/57 “akmaz”, *yihār* II/85 “yıkar”, *ğurağlıh* II/135 “kuraklık”, *toğhuruğ* III/9 “dokuruz”, *çihariğ* IV/14 “çıkarız”, *ağsağkallar* IV/127 “aksakallar”, *oğurdu* V/196 “okurdu”; *tırağtornan* III/82 “traktörle” (< Fr. tracteur), *ağmağ* V/158 “ahmak, aptal” (< Ar. احمق).

3.3.2.3.1.9. /k/ > /h'/ değişmesi

/k/ > /h'/ değişmesi, ŞT'de sıkça karşılaşılan ses olaylarından biridir. Genellikle sözcük sonunda görülür: *köyneh* ' XIV/9 “gömlek”, *keh 'lig* XVI/128 “keklik”, *böyüh* ' XIV/62 “büyük”, *keh 'ligi* XVI/31 “kekliği”, *yemeh* ' XVII/35 “yemek”, *düzlüh* ' XXIII/22 “doğruluk, düzlük”.

Sözcük başında yalnızca bir örnek tespit edilmiştir: *h 'ün* XIII/94 “gün”.

ŞT'de ince sıradan ünlülerin yer aldığı görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs çekiminde /k/ > /h'/ değişmesine sık rastlanılır: *gétduh* ' XVI/20 “gittik”, *efkelerih* ' XIX/85 “ovalarız”, *déyerih* ' XXI/10 “deriz”, *yerüh* ' XXVIII/25 “yeriz”.

ŞT'de alıntı sözcüklerde de /k/ > /h'/ değişmesi tespit edilmiştir: *kömeh* ' XVI/112 “yardım” (< Far. کم).

3.3.2.3.1.10. /k/ > /v/ değişmesi

k/ > /v/ değişmesi, ŞT'de yalnızca Türkçe sözcüklerde tespit edilmiştir: *göverçin* XI/69 “güvercin”.

3.3.2.3.1.11. /k/ > /v/ değişmesi

k/ > /v/ değişmesi, ŞT'de yalnızca Türkçe sözcüklerde tespit edilmiştir: *gövü* XII/257 “göğü”, *gövün* XII/276 “göğün”.

3.3.2.3.1.12. /ng/ > /h'/ değişmesi

/ng/ > /h'/ değişmesi, ŞT'de özellikle *gaşeng* “güzel” (< Far. فشنگ) ve *tüfeng* “tüfek” (< Far. تفنگ) sözcüklerinde sıkça karşılaşılan bir ses olayıdır. Muhtemelen bu ses değişimi /ng/ > /k/ > /h'/ aşamalarını izleyerek ortaya çıkmıştır. Aynı sözcüklerin ŞT'de /k/ ünsüzlü biçimlerinin de tespit edilmesi bu savı desteklemektedir: *gaşeh* ' VIII/100 “güzel”, *gaşeh 'çe* XVII/57 “güzelce”, *gaşeh 'leşerdi* VIII/102 “güzelleşirdi”, *gaşeh* ' XXXVII/128 “güzel”, *tüfeh* ' I/189 “tüfek”, *tüfeh* ' XXXII/24 “tüfek”, *zēh* ' XIV/32 “zil, çağrı” (< Far. زنگ).

3.3.2.3.1.13. /p/ > /f/ değişmesi

/p/ > /f/ değişmesi, ŞT'de yalnızca alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *telfin* XXXIII/120 “telefon” (< Fr. téléphone), *fäytun* XXXIII/420 (< Fr. phaéton).

3.3.2.3.2. Akıcılışma

3.3.2.3.2.1. /b/ > /m/ değişmesi

/b/ > /m/ değişmesi, GAT ve ÖAT'yi ÖTT'den ayıran ses olaylarından biridir. Dolayısıyla ŞT'de de aynı ses değişimini düzenli olarak görmekteyiz.

EOT'de /b/ ünsüzlü biçimleri görülen teklik 1. şahıs zamiri, /n/ ünsüzünün etkisiyle ŞT'nin neredeyse tamamında /b/ > /m/ değişimine uğradığı görülmektedir: *men* XXXIX/61 “ben”, *mene* XXXIII/230 “bana”, *men* IX/39 “ben”, *menim* XXVIII/18 “benim”, *meni* XXVI/37 “beni”, *men* XXII/74 “ben”, *menē*↑IX/39 “bana”.

Ayrıca *bu* işaret zamirinde de aynı ses olayı tespit edilmiştir: *munu* IV/130 “bunu”, *munı* IX/39 “bunu”, *mına* XXXIII/256 “buna”, *minnan* XXXIII/68 “bundan”, *mına* XXXIX/537 “buna”.

gibi edatı ÖAT'de olduğu gibi ŞT'de de *kimi* ya da *kimin* biçimindedir: *kimin* II/78 “gibi”, *kimi* V/54 “gibi”, *kimi* VIII/78 “gibi”, *kimi* VIII/148 “gibi”, *kimin* X/42 “gibi”.

3.3.2.3.2.2. /ğ/, /g/ > /y/ değişmesi

/ğ/, /g/ > /y/ değişmesi, ŞT'de çoğunlukla sözcük içinde ve sonunda görülen bir ses olayıdır. Hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *deymedi* III/5 “değmedi”, *toyuğ* XXXIX/512 “tavuk”, *soyuğ* III/5 “soğuk”, *döyüb* XXVI/43 “dövüp”, *deymesin* XXXIX/289 “değmesin”, *düyü* VI/93 “pirinç”; *leyen* III/67 “leğen” (< Far. لڭن).

3.3.2.3.2.3. /k/ > /l/ değişmesi

/k/ > /l/ değişmesi, ŞT'de Türkçe sözcüklerde karşılaşılan ve nadir gerçekleşen ses olaylarından biridir: *bicilligine* XX/103 “bicikliğine (doğurma yaşından önce doğum yapan inek)”.

3.3.2.3.2.4. /k/ > /y/ değişmesi

/k/ > /y/ değişmesi, ŞT'de hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde karşılaşılan ses olaylarından biridir. Genellikle sözcük içinde ve sonunda görülür: *tey* XXIX/28 “tek”, *çöreymizi* XX/45 “çöreğimizi, ekmeğimizi”, *ineydi* XX/92 “inektir”,

üreyimde XXXIX/293 “yüreğimde”, *köçmeyimiz* XXII/11 “göçmemiz”; *kömey* I/174 “yardım” (< Far. کمک).

3.3.2.3.2.5. /ng/, /nk/ > /y/ değişmesi

/ng/, /nk/ > /y/ değişmesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır: *tüfeynen* II/98 “tüfekte” (< Far. تفنگ), *tüfey* XL/208 “tüfek” (< Far. تفنگ), *zireydi* XL/212 “beceriklidir, çeviktir” (< Far. زرنج), *zēh* XIV/32 “zil, çağrı” (< Far. زنگ).

3.3.2.4. Süreksizleşme

3.3.2.4.1. /f/ > /p/ değişmesi

/f/ > /p/ değişmesi, ŞT’de sadece alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *elepçer* I/170 “elepçer (eskiden alınan küçükbaş vergisi)” [(< Ar. علف) (kuru ot, çimen)], *elepçer* I/170 “eskiden alınan küçükbaş vergisi” (< Ar. علف).

3.3.2.4.2. /l/ > /d/ değişmesi

/l/ > /d/ değişmesi, ŞT’de benzeşme yoluyla gerçekleşen ses olaylarından biridir: *buzdu* XXIV/15 “buzlu”, *özderi* XXXII/32 “kendileri”, *bizder* XXXIII/83 “bizler”, *ğışdağa* V/8 “kışlağa”, *gülüşderim* XXXIX/293 “gülüşlerim”, *bağışdarım* XXXIX/294 “bakışlarım”.

3.3.2.4.3. /m/ > /p/ değişmesi

/m/ > /p/ değişmesine ait ŞT’de tek örnek tespit edilmiştir: *muşampa* XII/225 “muşamba” (< Ar. مشما).

3.3.2.4.4. /ş/ > /ç/, [ç] değişmesi

/ş/ > /ç/, [ç] değişmesi, ŞT’de sıkça karşılaşılan ses olaylarından biridir. Genellikle *yağçı* sözcüğünde görülür. Hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *yağçı* II/38 “iyi”, *yağçı* XIII/44 “iyi”, *yağçı* XX/78 “iyi”, *yağçı* VI/165 “iyi”, *yağçı* XXXIX/62 “iyi”; *ferç* XIX/91 “halı” (< Far. فرش), *ferçti* XXXVIII/60 “halıdır” (< Far. فرش).

3.3.2.4.5. /v/ > /b/ değişmesi

/v/ > /b/ değişmesi, ŞT’de genellikle sözcük başında ve içinde görülür. Yalnızca alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *bafāsi* X/51 “vefası” (< Ar. وفاء), *bī-bafā* XXV/53 “vefasız” (< Far. بی , Ar. وفاء), *aḥabimin* XXXIX/228 “erkek kardeşimin” (< Ar. اخوي), *aḥabi* XXXIX/309 “erkek kardeş” (< Ar. اخوي), *aḥabidedi* XXXIX/386 “erkek kardeşimdedir” (< Ar. اخوي), *subay* XIV/54 “başka” (< Ar. سواء).

3.3.2.4.6. /z/ > /d/ değişmesi

/z/ > /d/ değişmesi, ŞT’de nadiren görülür. Sadece alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *erdiş* I/220 “değer” (< Far. ارزش).

3.3.2.5. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

ŞT’de sürekli ünsüzlerin kendi aralarında bazen düzenli bazen de düzensiz bir biçimde yer değiştirdikleri tespit edilmiştir. Genellikle sürekli ünsüzlerin teşekkül noktalarında gerçekleşen bu ses değişimleri; damaksılaşma, dudaksılaşma, ağızsılaşma, genizsileşme diyebileceğimiz biçimlerde gerçekleşmiştir. Biz bu değişmelerin hepsini süreklilik-süreksizlik karşılığında tek bir başlıkta değerlendirmeyi uygun görüyoruz. Zira bazı ses değişmelerinin örnekleri az sayıdadır ve ŞT için düzenli bir ses olayı durumunda değildirler. ŞT’de özellikle damak sesi olan /ŋ/ ünsüzüne ait değişiklikler düzenli olarak gerçekleşmektedir.

3.3.2.5.1. /ğ/ > /h/ değişmesi

/ğ/ > /h/ değişmesine ait ŞT’de iki örnek tespit edilebilmiştir: *sahar* V/12 “sağar”, *sah* VI/80 “sağ”.

3.3.2.5.2. /ğ/ > /v/ değişmesi

/ğ/ > /v/ değişmesi, elbette /ğ/ > /ğ/ > /v/ aşamalarıyla gerçekleşen bir ses olayıdır. ŞT’de az sayıda örneği tespit edilmiştir: *savarıḡ* XXII/90 “sağarız”.

3.3.2.5.3. /h/, /h/ > /y/ değişmesi

/h/, /h/ > /y/ değişmesi, ŞT’de az örneği olan ve yalnızca alıntı sözcüklerde görülen ses olaylarından biridir: *ēysan* XIV/21 “ihsan, ikram” (< Ar. احسان).

3.3.2.5.4. /h' /, /h/ > /ğ/ değişmesi

/h' /, /h/ > /ğ/ değişmesi, ŞT'de çok yaygın değildir. Genellikle /h/ veya onun ince sıradan karşılığı olan /h' / ünsüzüyle karşımıza çıkan kimi sözcüklerin /ğ/ ünsüzüne dönüştüğü tespit edilmiştir. Derlenen metinlerde aynı sözcüklerin /h/ veya /h' / ünsüzlü biçimleri de yer almaktadır. Bu durumda ŞT'de bir /h' /, /h/ ~ /ğ/ nöbetleşmesinin görüldüğü de söylenebilir: *uşağ* XL/22 “çocuk”, *ğulağ* V/189 “kulak”, *çanağ bulağ* XX/54 “Çanak bulak”, *yeylağ* XXXV/14 “yaylak”, *alaçığ* XXVI/17 “alaçık”, *çöreğ* X/91 “çörek, ekmek”, *üreğ* XXXIX/422 “yürek”.

3.3.2.5.5. /h/ > /y/ değişmesi

/h/ > /y/ değişmesi, ŞT'de sadece *Şahseven* sözcüğünde görülen bir ses olayıdır: *şayseven* I/19 “Şahseven”, *şaysevedi* XXVII/20 “Şahsevendir”, *şayseven* XXXVIII/14 “Şahseven”, *şayseven* XXXI/40 “Şahseven”.

3.3.2.5.6. /h/ > /h/ değişmesi

/h/ > h değişmesi, ŞT'de yalnızca alıntı sözcüklerde görülür. Sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir: *hallaç* XVIII/20 “hallaç” (< Ar. *حلاج*), *hacı* XXXIX/136 “Hacı (Kişi adı)” (< Ar. *حاجي*), *hacı* XXXV/10 “Hacı (Kişi adı)” (< Ar. *حاجي*).

3.3.2.5.7. /l/ > /n/ değişmesi

/l/ > /n/ değişmesi, ŞT'de pek çok örneği bulunan ses olaylarından biridir. ET'den itibaren emir kipinin teklik ikinci şahsında görülen -*gIl* eki, ŞT'de genişleyerek -*gInAn* biçiminde kullanılmaktadır: *gétginēn* XVI/125 “git”, *çalginen* XXXIX/507 “çal”, *görmeginen* XXXIX/534 “görme”, *yığgınan* XVI/125 “topla”, *yığmagınan* XVI/126 “toplama”.

ŞT'de eklenen *ilen* edatı {+(X)nAn} biçiminde kullanılmaktadır: *gayneneynen* VIII/47 “kaynanayla”, *déviynen* VIII/56 “deveyle”, *evlādiynen* XII/443 “evladıyla”, *saznan* XXXIX/484 “sazla”, *birbirimiznen* XL/99 “birbirimizle”, *maşınnan* XL/49 “arabayla”.

neyle- fiili ŞT'de /l/ > /n/ değişmesine uğrayarak *néyne-*, *neyne-* biçimlerinde görülmektedir: *neynerdi* II/107 “ne eylerdi, ne yapardı”, *neynesem* XXXIX/70 “ne eylesem, ne yapsam”, *néynem* XXXIX/467 “ne yapayım”, *neyneyim* XXXIX/625 “ne yapayım”.

3.3.2.5.8. /l/ > /r/ değişmesi

/l/ > /r/ değişmesinin ŞT’de özellikle *değil* sözcüğünde görülmesi dikkat çekicidir. Onun dışında görülen /l/ > /r/ değişmesi örnekleri çoğunlukla benzeşme yoluyla gerçekleşmektedir: *değir* XXXIII/602 “değil”, *değir* XVIII/122 “değil”, *diregim* X/46 “dileğim”, *dögür* XXXIII/428 “değil”, *ağırrığına* I/89 “ağırlığına”, *üzerrik* VIII/131 “üzerlik otu”, *yüngürrüğüne* I/89 “hafifliğine”, *garrı* XII/188 “karlı”.

3.3.2.5.9. /l/ > /y/ değişmesi

/l/ > /y/ değişmesi, ŞT’de özellikle *āyn* “alın” sözcüğünde görülen bir ses olayıdır: *āyn yaylığı* XVII/44 “alın örtüsü”, *āyn yaylığı* XVII/45 “alın örtüsü”, *ayn yaylığı* XVII/46 “alın örtüsü”.

3.3.2.5.10. /m/ > /l/ değişmesi

/m/ > /l/ değişmesinin ŞT’de tek örneği vardır: *köleği* XV/37 “kömeği, yardımcısı”.

3.3.2.5.11. /n/ > /l/ değişmesi

/n/ > /l/ değişmesi, ŞT’de seyrek görülen ses olaylarından biridir: *lanedi* I/83 “nanedir”, *leysanı* I/142 “Nissan’ı” (< Jap. Nissan), *meclun* XXXIII/281 “Mecnun” (< Ar. مجنون).

3.3.2.5.12. /n/ > /m/ değişmesi

ET’deki teklik 1. şahıs emir ekinin {-AyIn} (Gabayn 1988: 79) ilk hecesi ŞT’de düşmüştür. Teklik 1. şahıs emir ekinin ilk hecesi düştükten sonra /n/ > /m/ değişimi meydana gelmiştir: *vıram* XXXIII/248 “vurayım”, *gédim* IX/26 “gideyim”, *görüm* IX/26 “göreyim”, *duram* XII/35 “durayım”, *danışam* XII/35 “konuşayım”, *gédem* XIII/108 “gideyim”.

Alıntı sözcüklerde de /n/ > /m/ değişimi tespit edilmiştir: *afferim* XXI/74 “âferin” (< Far. آفرین), *afferim* XXXIX/49 “âferin” (< Far. آفرین), *temmeki* V/158 “tütün, nargile” (< Far. تنباکو).

3.3.2.5.13. /n/ > /y/ değişmesi

/n/ > /y/ değişmesi, ŞT’de nadiren görülen ses olaylarından biridir: *dalıycan* XL/49 “dalınca, ardı sıra”.

3.3.2.5.14. /ɲ/ > /n/ değişmesi

/ɲ/ > /n/ değişmesi, ŞT'de hem sözcükler hem de ekler düzeyinde örnekleri bulunan bir ses olayıdır. EOT'de düzenli olarak /ɲ/ ile olan ilgi hâli eki {+Uɲ}, {+nUɲ} ŞT'de /n/ ünsüzüne dönmüştür: *munın* X/38 “bunun”, *nénemin* XI/64 “annemin”, *dodağların* XII/51 “dudakların”, *dünyanın* XII/75 “dünyanın”, *goyunun* XVII/13 “koyunun”, *onun* XVIII/116 “onun”, *guzuların* XXII/98 “kuzuların”, *ömrünün* VI/36 “ömrünün”, *tükünün* XXIX/43 “tüyünün, yününün”.

EOT'de düzenli olarak /ɲ/ ünsüzüyle kullanılan teklik 2. şahıs iyelik ekinin yalın hâli ŞT'de pek çok örnekte /ɲ/ > /n/ değişimine uğramıştır: *adın* IX/20 “adın”, *déllerin* IX/48 “delilerin”, *irehmin* X/50 “rahmetin”, *pulun* XVI/65 “paran”, *deden* XXXIII/601 “baban”.

EOT'de {-(U)ɲ}, {-(U)ɲUz} biçiminde olan emir kipinin çokluk 2. şahıs çekimi ŞT'de {-In}, {-Un} biçimlerine dönüşmüştür: *gédin* IV/64 “gidin”, *gelin* IV/64 “gelin”, *éleyin* IV/64 “eyleyin, yapın”, *bağın* II/49 “bakın”.

EOT'de {-dUɲ} biçiminde olan görülen geçmiş zamanın teklik 2. şahıs çekimi ŞT'de {-dIn}, {-dUn} biçimlerine dönüşmüştür: *töh 'medin* XXXIX/178 “dökmedin”, *vérmedin* XXXIX/246 “vermedin”, *döndün* III/33 “döndün”.

Sözcük düzeyinde gerçekleşen ŞT'deki /ɲ/ > /n/ değişimleri şöyledir: *sonra* XXII/95 “sonra”, *ğonşuluğ* XXXI/30 “komşuluk”, *sonra* III/83 “sonra”, *ğonşuya* V/164 “komşuya”, *könlümün* VII/118 “gönlümün”, *könül* XXXIX/131 “gönül”.

3.3.2.5.15. /ɲ/ > /ğ/ değişmesi

/ɲ/ > /ğ/ değişmesi, ŞT'de yalnızca bir sözcükte görülür: *doğuz* V/158 “domuza”, *doğuz* V/158 “domuz”, *dōğuz* X/28 “domuz”.

3.3.2.5.16. /ɲ/ > /l/ değişmesi

/ɲ/ > /l/ değişmesi, ŞT'de yalnızca bir sözcükte görülür: *gölül* XII/79 “gönül”.

3.3.2.5.17. /ɲ/ > /m/ değişmesi

/ɲ/ > /m/ değişmesi, ŞT'de yalnızca bir sözcükte görülür: *sümüktü* I/198 “kemiktir”, *sümük* I/198 “kemik”.

3.3.2.5.18. /ŋ/ > /ng/ değişmesi

/ŋ/ > /ng/ değişmesi, ŞT’de yalnızca bir sözcükte görülür: *yéngide* VIII/59 “yenide”.

3.3.2.5.19. /ŋ/ > /v/ değişmesi

/ŋ/ > /v/ değişmesi, ŞT’deki karakteristik ses olaylarından biridir. Yalnızca Türkçe sözcüklerde görülür: *gövlü* XXXVII/130 “gönlü”, *hıTmetivüzdeyem* XXXIX/4 “hizmetinizdeyim”, *sağluğıva* XXXIX/96 “sağlığına”, *hıtmetiüe* XXXIX/98 “hizmetine”, *senüv* XXXIX/528 “senin”.

3.3.2.5.20. /ŋ/ > /y/ değişmesi

/ŋ/ > /y/ değişmesi, ŞT’de yalnızca Türkçe sözcüklerde görülen bir ses olayıdır: *öyümkü* III/102 “önceki” (*öŋümkü* > *öyümkü*), *köynek* IV/103 “gömlek” (*köŋlek* > *köylek* > *köynek*), *öyümkü* XIV/23 “önceki”, *köyneh* XIV/29 “gömlek”, *göyülleri* XXXII/33 “gönülleri”, *göylü* IV/110 “gönlü”, *göylü* XIII/40 “göylü”.

3.3.2.5.21. /r/ > /l/ değişmesi

/r/ > /l/ değişmesi, ŞT’de sıkça karşılaşılan ses olaylarından biridir. Türkçe sözcüklerde daha çok sözcük içinde görülür: *sōla* XX/93 “sonra”, *erzulumanam* IX/20 “Erzurum’danım.”, *özün verdi kereme salı* XXXIII/402 “Kendini Kerem’e doğru çevirdi.”.

3.3.2.5.22. /r/ > /y/ değişmesi

/r/ > /y/ değişmesi, ŞT’de özellikle *bir* sözcüğünde sıkça karşılaşılan bir ses olayıdır. Genellikle sözcük içinde ve sonunda görülür: *biy* III/28 “bir”, *biyáz* XXXII/26 “biraz”, *biyáz* VII/97 “biraz”, *biyez* VIII/114 “biraz”.

3.3.2.5.23. /v/ > /v/ değişmesi

/v/ > /v/ değişmesi, ŞT’de nadir gerçekleşen ses olaylarından biridir. Sadece Türkçe sözcüklerde tespit edilmiştir: *govurup* V/73 “kavurup”, *çövürerdi* XV/31 “çevirirdi”.

3.3.2.5.24. /v/ > /y/ değişmesi

/v/ > /y/ değişmesi, ŞT’de az örneği olan ses olaylarından biridir: *söyüniyem* XXXIX/181 “seviniyorum”, *söyüniyem* XXXIX/180 “seviniyorum”.

3.3.2.5.25. /y/ > /v/ değişmesi

/y/ > /v/ değişmesi, ŞT’de nadir gerçekleşen ses olaylarından biridir. Sadece Türkçe sözcüklerde tespit edilmiştir: *o* XXXIII/327 *vanasın* XXXIII/328 “o yanını”, *o vana* XXXIII/335 “o yana”.

3.3.2.5.26. /z/ > /n/ değişmesi

/z/ > /n/ değişmesi, ŞT’de nadir gerçekleşen ses olaylarından biridir. Sadece alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *ēzinem* III/38 “azizim, değerlim” (< Ar. عزيز), *ēzinem* III/31 “azizim, değerlim” (< Ar. عزيز), *ēzinem* X/61 “azizim, değerlim” (< Ar. عزيز).

3.3.2.5.27. /ع/ > /h/ değişmesi

/ع/ > /h/ değişmesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülür. Yalnızca sözcük içinde görülür: *camahata* IX/72 “cemaate, topluma” (< Ar. جماعت), *sahat* XVII/7 “saat” (< Ar. ساعة), *sahat* IX/60 7 “saat” (< Ar. ساعة).

3.3.2.5.28. /ء/ > /v/ değişmesi

/ء/ > /v/ değişmesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır: *suval* XXXIX/62 “sual, soru” (< Ar. سؤال), *suval* XXXIX/63 “sual, soru” (< Ar. سؤال), *suvalıma* XXXIX/64 “sualime, soruma” (< Ar. سؤال).

3.3.2.5.29. /ء/ > /y/ değişmesi

/ء/ > /y/ değişmesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır: *subay* XIV/54 “başka” (< Ar. سوا).

3.3.2.5.30. /ع/ > /v/ değişmesi

/ع/ > /v/ değişmesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır: *duvasınnan* XV/35 “duasından” (< Ar. دعاء), *duvalar* XV/35 “dualar” (< Ar. دعاء), *duvamız* XV/36 “duamız” (< Ar. دعاء).

3.3.2.6. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

ŞT’de süreksiz ünsüzlerin kendi aralarında bazen düzenli bazen de düzensiz bir biçimde yer değiştirdikleri tespit edilmiştir. Süreksiz ünsüzlerin genellikle teşekkül noktalarında gerçekleşen bu ses değişimleri; damaksılaşma, ünsüz kalınlaşması, ünsüz incilmesi, dudaksılaşma, ağızsılaşma diyebileceğimiz türden ses olaylarıdır; ancak biz bu değişimlerin hepsini süreklilik - süreksizlik karşıtlığında tek bir başlıkta değerlendirmeyi uygun görüyoruz.

3.3.2.6.1. /c/ > /d/ değişmesi

/c/ > /d/ değişmesi, ŞT’de üç örneği bulunan bir ses olayıdır. İkisi de tonlu – süreksiz olan /c/ ve /d/ ünsüzleri, teşekkül noktalarına göre değerlendirildiğinde dudaksılaşma diyebileceğimiz bir değişme gerçekleşmiştir: *gurdaladı* XXXIII/580 “kurcaladı”, *gurdalıyanda* XXXIII/580 “kurcalayınca”, *gurdalıyordu* XXXIII/580 “kurcalıyordu”.

3.3.2.6.2. /c/ > [ć] değişmesi

/c/ > [ć] değişmesi, ŞT’de pek çok örneği bulunan bir ses olayıdır. İkisi de tonlu – süreksiz olan /c/ ve [ć] ünsüzleri, teşekkül noktalarına göre değerlendirildiğinde normalden daha önde telaffuz edilerek, dudaksılaşma diyebileceğimiz bir değişme gerçekleşmiştir. Mugan Şahsevenlerinden derlenen metinlerde bu değişimin yaygın olduğu gözlemlenmiştir: *verecek* XXXII/41 “verecek”, *gece* XXXIII/105 “gece”, *galınca* XXXIII/182 “kalınca”, *oçağ* XXXIX/168 “ocak”, *uça* I/154 “yüksek”.

Alıntı sözcüklerde de /c/ > [ć] değişmesi tespit edilmiştir: *ćavannıh* XXXI/47 “gençlik” (< Far. جوان), *ćanavar* XXXI/50 “kurt, canavar” (< Far. جانور), *mećlun* XXXIII/281 “Mecnun” (< Ar. مجنون).

3.3.2.6.3. /ç/ > [ç] değişmesi

/ç/ > /ç/ değişmesi, ŞT’de sık karşılaşılan bir ses olayıdır. İkisi de tonlu – süreksiz olan /ç/ ve [ç] ünsüzleri, teşekkül noktalarına göre değerlendirildiğinde normalden daha önde telaffuz edilerek, dudaksılaşma diyebileceğimiz bir değişme gerçekleşmiştir. Mugan Şahsevenlerinden derlenen metinlerde bu değişmenin yaygın olduğu gözlemlenmiştir: *çılıb* XXXIX/35 “çıkış”, *alaçılı* I/20 “alaçık”, *üç* I/89 “üç”, *çay* II/38 “çay”, *içer* V/33 “içer”, *çoh* VII/30 “çok”.

Alıntı sözcüklerde de /ç/ > [ç] değişmesi tespit edilmiştir: *çün* VII/101 “çünkü” (< Far. چوں)

3.3.2.6.4. /d/ > /c/ değişmesi

/d/ > /c/ değişmesi, ŞT’de üç örneği bulunan bir ses olayıdır. İkisi de tonlu – süreksiz olan /d/ ve /c/ ünsüzleri, teşekkül noktalarına göre değerlendirildiğinde damaksılaşma diyebileceğimiz bir değişme gerçekleşmiştir; ancak biz bu bahsi süreklilik – süreksizlik karşıtlığında değerlendirmeyi uygun görüyoruz: *hinci* I/87 “şimdi”, *hinciki* IV/124 “şimdiki”, *hinciki* VIII/57 “şimdiki”.

3.3.2.6.5. /g/ > [g] değişmesi

/d/ > /c/ değişmesi, ŞT’de sözcük başında pek çok örneği bulunan bir ses olayıdır. İkisi de tonlu – süreksiz olan /g/ > [g] ünsüzleri, teşekkül noktalarına göre değerlendirildiğinde normalden daha önde telaffuz edilerek, ön damaksılaşma diyebileceğimiz bir değişme gerçekleşmiştir. Mugan Şahsevenlerinden derlenen metinlerde bu değişmenin yaygın olduğu gözlemlenmiştir: *gelirdi* VII/4 “gelirdi”, *ğgirmi* VII/32 “yirmi”, *ğedir* IX/11 “gidiyor”, *ğēlini* XV/42 “gelini”, *ğetti* XXXVIII/40 “gitti”.

Alıntı sözcüklerde de /g/ > [g] değişmesi tespit edilmiştir: *müşğül* VII/159 “sorun, sıkıntı” (< Ar. مشکل), *müşğül* XXXVIII/32 “sorun, sıkıntı” (< Ar. مشکل).

3.3.2.6.6. /k/ > [ç] değişmesi

/k/ > [ç] değişmesi, ŞT’de sözcük başında örneği bulunan bir ses değişmesidir. İkisi de tonsuz-süreksiz olan /k/ > [ç] ünsüzleri, teşekkül noktalarına göre

değerlendirildiğinde ön damaktan diş etine kayma söz konusudur: *çöskü* XXVI/10 “köskü ipi”.

3.3.3. Aykırılma (Benzeşmezlik)

Bir dil biriminde yer alan fonetik değerleri aynı ya da birbirine yakın olan seslerin çıkış yeri veya çıkış biçimi bakımından birbirinden uzaklaşmasına aykırılma denir. Aykırılma, benzeşmenin zıddıdır. Aykırılma, yan yana gelen seslerde bulunabildiği gibi aralarında başka fonemlerin olduğu durumlarda da ortaya çıkabilir.

Aykırılmalar, aykırı duruma düşen seslerin niteliğine göre ünlü-ünsüz aykırılmaları; aykırılmanın yönüne göre ilerleyici-gerileyici aykırılma; aykırılmanın yerine göre uzak-yakın aykırılma; aykırılan ünsüzün fonetik değerine göre aynı ünsüzün aykırılması, benzer ünsüzün aykırılması olarak sınıflandırılabilir. Derlenen metinlerde tespit edilen örneklerin az sayıda olduğundan aykırılma bahsini tek bir başlıkta izah etmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Aynı ünlünün aykırılması

e-e- > e-ü- ilerleyici uzak aykırılma: *elsüven* II/18 “Elseven”.

-a-a- > -a-i- ilerleyici uzak aykırılma: *lâliyē* XXXIII/ “lalaya” (< Far. لای).

-a-a- > -a-e- ilerleyici uzak aykırılması

ğaynateynen IV/104 “kaynatayla”.

-a-a- > -e-a- gerileyici uzak aykırılması

ğeytariy XV/19 “döndürüyor”, *ğeynanaltı* VI/87 “kahvaltı”, *eyağı* XII/328 “ayağı”.

-e-e- > -e-ö- ilerleyici uzak aykırılma: *benōyş* V/122 “menekşe” (< Far. بنفشه).

Benzer ünlünün aykırılması

-o-u- > -o-i- ilerleyici uzak aykırılması

ğonşidī XX/55 “komşudur”.

-ı-a- > -i-a- ilerleyici uzak aykırılması

isPanaḥ V/78 “ıspanak”.

-á-ı- > -á-i- ilerleyici uzak aykırılması

gálin I/222 “kalın”, *gáyneniye* VI/35 “kaynanaya”,

-i-e- > -i-ü- ilerleyici uzak aykırılması

bilmürem III/77 “bilmiyorum”, *bilmürem* XIV/40 “bilmiyorum”.

-a-a- > -a-ı- ilerleyici uzak aykırılışması

baltıynen XVI/18 “baltayla”.

-a-a- > -a-e- ilerleyici uzak aykırılışması

saḫleyirdı XXXIII/209 “besliyordu”.

-u-o- > -u-a- ilerleyici uzak aykırılışma: *futbal* XXXIV/42 “futbol” (< İng. football)

Aynı ünsüzün aykırılışması

-kk- > -kg- ilerleyici yakın aykırılışma: *sekgiz* XXXIII/238 “sekiz”, *mürekgeb*

XVI/51 “mürekkep”.

-r-r- > -r-l- ilerleyici uzak aykırılışma: *saraldın* XII/105 “sarardın”,

saralmışām XVI/48 “sararmışım”, *erzuluma* IX/22 “Erzurum’a”, *erzulumun* X/119 “Erzurum’un”.

n-n- > n-l- ilerleyici uzak aykırılışma: *nelemgil* XXXIII/235 “annemgil,

ninemgil”

Benzer ünsüzün aykırılışması

y-n- > g-n- gerileyici uzak aykırılışması: *gine* XL/118 “gine”.

ŞT’de alıntı sözcüklerde de aykırılışma örnekleri tespit edilmiştir.

Aynı ünsüzün aykırılışması

-r-r- > -r-l- ilerleyici uzak aykırılışması: *zerelin* VI/117 “zararını” (< Ar. ضرر).

-z-z- > -z-n- ilerleyici uzak aykırılışması: *ēzinem* III/31 “azizim” (< Ar. عزيز),

ēzinem III/38 “azizim” (< Ar. عزيز).

-ss- > -ys- gerileyici yakın aykırılışması: *leysanı* I/142 “Nissan’ı” (< Jap.

Nissan).

-n-n > -l-n gerileyici uzak aykırılışması: *lanedi* I/83 “nanedir” (< Ar. ننعاع),

meclun XXXIII/281 “Mecnun” (< Ar. مجنون), *meclunun* XXXIII/283 “Mecnun’un” (< Ar. مجنون).

-r-r > -n-r gerileyici uzak aykırılışması: *mundar* XV/72 “murdar” (< Far. مردار),

mundar XVIII/74 “murdar” (< Far. مردار).

n-n > l-n gerileyici uzak aykırılışması: *lisānın* II/134 “Nissan’ın” (Jap. Nissan).

-nn- > -nd- ilerleyici yakın aykırılışması: *tendir* XXXVI/39 “tandır” (< Far.

تنور).

Benzer ünsüzün aykırılışması

v-f- > b-f- gerileyici uzak aykırılışması: *bafā* XXV/53 “vefa” (< Ar. وفاء).

3.3.4. Ünsüz ikizleşmesi

ŞT’de görülen önemli ses olaylarından biri de ünsüz ikizleşmesidir. ÖAT’de de önemli bir yeri bulunan bu ses olayının bu denli yaygın olmasını; ünsüz ikizleşmesi olan sözcüklerde bulunan birincil veya ikincil uzun ünlünün varlığı (Tekin, 1995:148), sözcüğün vurgusundan kaynaklanan sebepler ve Çağatay Türkçesi gibi bölgede uzun süre etkili olmuş tarihî veya çağdaş lehçelerin etkisi gibi nedenlerle açıklayabiliriz. Bu bağlamda ŞT’deki ünsüz ikizleşmesi örneklerini düzenli ve uzun ünlüler, kaynak kişinin telaffuzu gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan değişimler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

ŞT’de düzenli olarak ünsüz ikizleşmesi tespit edilen sözcükler şunlardır: *on sekkiz* XIV/70 “on sekiz”, *on dokkuz* XIV/70 “on dokuz”, *igirmi ikki* XIV/70 “yirmi iki”, *atmîş sekkiz* XVI/6 “altmış sekiz”, *sekkis* XXIV/17 “sekiz”, *sekkiz* XXXIII/238 “sekiz”, *eşşeğ* XV/24 “eşek”, *eşşēynen* XX/24 “eşekle”, *eşşēnen* XV/21 “eşekle”, *yēddi* XVI/14 “yedi”, *saqqallı* XVIII/38 “sakallı”, *saqqal* XVIII/38 “sakal”, *aḥsaqqal* XXIII/31 “ak sakal”, *aḡsaqqal* XXXV/48 “ak sakal”, *doḡkuz* XII/209 “dokuz”, *doḡkuz* XIV/69 “dokuz”, *şakḡıldaḡını* XIX/88 “koyun dışkısını”, *şakḡıllaḡ* XXIX/42 “koyun dışkısı”, *yēddi* XX/59 “yedi”, *saqqızı* VI/138 “sakızı”, *yumırtta* III/63 “yumurta”.

ŞT’de kaynak kişiye göre değişen veya yukarıda bahsedilen diğer sebeplerle bağlantılı olarak ortaya çıkan ünsüz ikizleşmesi örnekleri şunlardır: *hamması* XXXIII/435 “hepsi”, *néççedi* XII/130 “Kaç tanedir?”, *aşşā* XXXVII/123 “aşağı”, *aşşā* XXVIII/16 “aşağı”, *zoḡkudardıḡ* XVIII/156 “bağdırdık”, *ottuz* XIII/32 “otuz”, *issinar* XIX/85 “ısıtır”, *küssülünü* XXI/85 “küseni”, *billamasan* V/53 “bulamasan”.

ŞT’de yeterlik fiilinin olumsuz biçiminde de ünsüz ikizleşmesi görülür. ŞT’de yeterlik fiilinin olumsuzu için {-AmmA-}, [-ēmmē-], [-elme-], [-ēlme-] ve [-élme-] biçimleri kullanılır. {-AmmA-} biçimi, fiilden sonra gelen ünlünün ({-A} zarf fiil ekinin) *u-* yeterlik fiilinin düşmesiyle uzaması, akabinde de ünlünün kısalarak ünsüz ikizleşmesine sebep olmasıyla oluşmuştur [(Ergin, 1971: 115), (Ör. *gel-e + u-madım > gelēmedim > gelemmedim*)]. ŞT’de *u-* fiilinin düşmesiyle uzayan /a/ ve /e/ ünlülerinin tekrar kısalarak yanlarındaki ünsüzleri ikizleştirdiği örneklerin yanı sıra, *u-* fiilinin /e/ ve /a/ ünlülerine benzeştiği ve ikiz ünlülerin ortaya çıktığı örnekler de tespit edilmiştir: *diyemmez* XIV/29 “diyemez”, *göreemmez* XXXVI/44 “görebilmez”, *diyēmmemrem* XXXVIII/19 “diyemem”, *danışammáz* XII/362 “konuşamaz”,

deremmessen XXXIX/130 “deremezsen”, *tikemmessen* XXXIX/131 “dikemezsen”, *vuræmmedūk* XL/162 “vuramadık”.

Alıntı sözcüklerde de ünsüz ikizleşmesi görülür: *hemmeşe* XXXII/42 “sürekli” (< Far. همیشه), *hassandı* XXXIII/49 “kolaylaştı” (< Far. آسان), *hassand* XV/68 “kolay” (< Far. آسان), *immamnandı* XXXIX/197 “imamdandır” (< Ar. امام), *afferim* XXXIX/49 “âferin” (< Far. آفرین), *afferim* XXI/74 “âferin” (< Far. آفرین).

3.3.5. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

İkiz ünsüzlerin tekleşmesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır: *hamam* VI/105 “hamam” (< Ar. حمام), *evelēn* XXXII/24 “öncelikle” (< Ar. أول), *tükan* XV/45 “dükkan” (< Ar. دكان), *tükanda* XXXIII/304 “dükkada” (< Ar. دكان), *seyathanbeylidenik* XXXIII/6 “Seyithanbeylideniz” (< Ar. سيد).

3.3.6. Göçüşme

Bir dil birimindeki unsurların yer değiştirmesine göçüşme denir. Türkçede göçüşme ses, hece, sözcük ve sözcük grupları arasında gerçekleşebilir. Seslerdeki göçüşme ünlü ve ünsüz göçüşmesi olmak üzere ikiye ayrılır. Birbirine yakın olan sesler arasındaki yer değişimine yakın göçüşme, birbirinden uzak seslerin yer değiştirmesine de uzak göçüşme denir. ŞT’de tespit edilen göçüşmelerin neredeyse tamamı düzenlidir. ŞT’de hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerde göçüşme örnekleri tespit edilmiştir.

Yakın ünsüz göçüşmeleri

-br- > -rb- göçüşmesi: *terbizden* I/94 “Tebriz’den”, *terbiznen* II/31 “Tebriz’le”, *terbizdedi* XIV/30 “Tebriz’dedir”.

-fr- > -rf- göçüşmesi: *surfamızı* XL/137 “soframızı” (< Ar. سفره), *sırfiya* III/64 “sofraya” (< Ar. سفره), *surfa* XXI/62 “sofra” (< Ar. سفره).

-gr- > -rg- göçüşmesi: *örganmee* VII/76 “öğrenmeye”, *örganmişik* XII/28 “öğrenmişiz”, *örgan* XII/87 “öğren”, *örgetmişdim* XVI/92 “öğretmiştim”, *örganem* XXXVI/45 “öğreneyim”.

-ğr- > -rğ- göçüşmesi: *dorgıyaçağ* XXXIII/396 “doğrayacak”.

-pr- > -rp- göçüşmesi: *ğara yarpağ* IV/43 “kara yaprak”, *körpü* XXXIX/83 “köprü”, *torpağın* XXXIII/420 “toprağın”, *torpağı* XL/186 “toprağı”, *torpağı* XII/387 “toprağı”, *torpağ* XVI/116 “toprak”.

-rp- > -pr- göçüşmesi: *kipriginnen* XXXIII/531 “kirpiğinden”.

-vr- > -rv- göçüşmesi: *arvad* II/127 “kadın” (< Ar. عورت), *arvat* VI/22 “kadın” (< Ar. عورت), *arvad* VI/117 “kadın” (< Ar. عورت), *arvat* XXXIX/522 “kadın” (< Ar. عورت).

-ks- > -sk- göçüşmesi: *eskig* XL/115 “eksik”.

3.4. Düşme

3.4.1. Ünlü Düşmesi

Ünlü düşmesi, ŞT’de değişik nedenlerden ötürü ortaya çıkan bir ses olayıdır. Ünlü düşmelerinde düşen ünlünün bulunduğu sözcükteki anlamın değişmemesi, genellikle dar ünlülerin düşmesi, düşmede akıcı ve sızıcı ünsüzlerin etkin bir şekilde rol alması bu nedenlerden bazılarıdır. Türkçede dar ve vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi, kurallı bir ses olayıdır. ŞT’de ön seste görülen ünlü düşmeleri akıcı ve sızıcı ünsüzlerin önündeki vurgusuz dar ünlülerde görülmektedir. Geniş ünlülerin düşmesinde ise bu ünlülerin önce daralması daha sonra düşmesi söz konusu olmaktadır. (Türk, 2003: 225-228). ŞT’deki ön seste görülen düşmeler, şartlı ve düzensiz bir görünüme sahiptir. ŞT’de gerçekleşen ünlü düşmelerini şu şekilde gruplandırabiliriz:

1. Türkçenin genelinde olduğu gibi vurgusuz orta hece ünlüsü ŞT’de de düşer: *ēlnin* I/192 “elinin”, *gelnin* V/150 “gelinin”, *bir̄da* VII/90 “burada”, *bir̄dan* XL/59 “buradan”, *orda* XXXVII/47 “orada”, *’otmuşuḥ* XXII/10 “oturmuşuz”, *boynunā* V/214 “boynuna”, *çiȳninde* V/214 “omzunda”, *oynadan* I/96 “oynatan”, *gelni* VI/9 “gelini”, *ağzı* I/34 “ağzı”, *oğlunu* I/116 “oğlunu”, *na_ ḡayrmışām* I/124 “ne kayırmışım / ne eylemişim”, *ḡaynenemiz* III/16 “kaynanamız”, *ayrısı* XXII/96 “ayrısı”.

2. Şimdiki zaman ekinin ünlüsünün ŞT’de birçok örnekte düştüğü tespit edilmiştir: *vuriy* XXXIV/49 “vuruyor”, *geçiy* XXXVI/46 “geçiyor”, *doḡiy* XX/96 “doğuyor”, *oliy* XX/96 “oluyor”, *gēdiy* III/101 “gidiyor”.

3. /r/ ve /l/ ünsüzleriyle biten fiillerden sonra geniş zaman eki geldiğinde, birinci şahıslarda zaman ekinin ünlüsü genellikle düşer ve akabinde benzeşme meydana gelir: *getirrem* I/54 “getiririm”, *billem* XXXIX/317 “bilirim”, *gellem* XII/315 “gelirim”, *çallam* XXXIX/325 “çalarım”, *pişirrem* XIV/15 “pişiririm”, *vırram* XL/61 “vururum”, *ḡallām* I/125 “kalırım”.

4. Ünlü ile biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde ilk sözcüğün son ünlüsü düşmektedir. Kaynak kişinin konuşma hızıyla da ilgili olan bu

durumda genellikle birinci sözcüğün son ünsüzü ikinci sözcüğün ilk ünlüsüyle tek bir hece oluşturur. Bu durum *içün / üçün* edatı için de geçerlidir: *ki üş* VIII/47 “iki üç”, *yirmi* — *ki* XXXVII/76 “yirmi iki”, *onunçün* I/13 “onun için”.

5. Sözcük başında ünlü düşmesi yalnızca *yuhu* sözcüğünde görülmektedir: *yuhlasam* I/64 “uyuklarsam”, *yuhu* III/47 “uyku”.

6. ET’deki {+AgU} ekinin ŞT’de [+ov], [+ov̄] veya [+ō] olmasıyla ortaya çıkan ünlü düşmeleri: *buzov̄* XX/93 “buzağı”, *buhō* I/195 “bukağı”, *buhovdan* I/195 “bukağıdan”.

7. Konuşma hızı, atlama, yanlış telaffuz, eksik bilgi ve diğer nedenlerden ötürü meydana gelen ünlü düşmeleri: *ger* XVIII/11 “geri”, *dünēn* VIII/94 “dün” (< dün+leyin), *otmabil* XXXIII/48 “otomobil” (Fr. *automobile*).

3.4.2. Ünsüz Düşmesi

ŞT’de ünsüz düşmelerinin yaygın olduğu tespit edilmiştir. Türkçenin ve dolayısıyla ŞT’nin İran’da resmî yazı dili olmayışı ve konuşma dilindeki serbestlik, ünsüz düşmelerinin ortaya çıkışındaki ana sebeplerdendir. ŞT’deki ünsüz düşmeleri, düzenli düşmeler ve geçici düşmeler olmak üzere iki kısımda incelenebilir. Düzenli düşmeler, tüm kaynak kişilerde görülen ve artık bir ses özelliği durumuna gelen düşmelerdir. Geçici düşmeler ise daha çok kaynak kişinin telaffuzu ve konuşma hızıyla ilgili düşmelerdir. Ünsüz düşmeleri incelenirken ilgili kısımda bu ayrıntı belirtilecektir.

3.4.2.1. /b/ düşmesi

/b/ düşmesi, ŞT’de az sayıda örneği olan geçici bir düşmedir: *ēli* II/30 “evet”.

3.4.2.2. /ç/ düşmesi

/ç/ düşmesi, ŞT’de sadece bir yer adında örneği olan kalıcı bir düşmedir: *ağaçıhlıdı* XXII/34 “Ağacıklıdır” (< ağaç+çık+lı).

3.4.2.3. /d/ düşmesi

/d/ düşmesi, ŞT’de az sayıda örneği olan geçici bir düşmedir: *günüzü* I/93 “gündüzü”

3.4.2.4. /f/ düşmesi

/f/ düşmesi, ŞT'deki *cūt* “çift” (< Far. چفت) sözcüğünde düzenli olarak görülen düşmelerden biridir: *cūt* II/131 “çift” (< Far. چفت), *cūt* XXXVII/98 “çift” (< Far. چفت).

3.4.2.5. /g/ düşmesi

/g/ düşmesi, ŞT'de genellikle /g/ > /ğ/ > Ø aşamalarını izleyerek gerçekleşen geçici düşmelerdir: *bōūn* IV/103 “bugün”

3.4.2.6. /ğ/ düşmesi

/ğ/ düşmesi, ŞT'de az sayıda örneği olan geçici bir düşmedir: *ğārışımız* XV/38 “bedduamız”.

3.4.2.7. /ğ/ düşmesi

/ğ/ düşmesi, ŞT'de az sayıda örneği olan geçici bir düşmedir: *dōūl* I/88 “değil”, *kōçmeimiz* XVII/4 “göçmemiz”, *pişmēimiz* XVII/30 “yemeklerimiz”, *youhlaşīb* V/23 “hafifleşti, kolaylaştı”.

Gelecek zaman ekinde /k/ > /ğ/ > Ø aşamalarıyla gerçekleşen geçici düşmeler tespit edilmiştir: *ōleciem* XXXVI/13 “öleceğim”.

3.4.2.8. /h/ düşmesi

/h/ düşmesi, ŞT'de hem düzenli hem de geçici örnekleri bulunan düşmelerden biridir.

Düzenli düşmeler: *saba* XIX/51 “sabah” (< Ar. صباح), *sūP* II/118 “sabah” (< Ar. صبح), *sūb* XIX/52 “sabah” (< Ar. صبح), *valla* XXIV/12 “vallah” (< Ar. والله), *valla* VI/95 “vallah” (< Ar. والله).

Geçici düşmeler: *şāsevenik* VI/6 “Şahseven”, *şışeven* XXII/34 “Şahseven”.

3.4.2.9. /h/ düşmesi

/k/ > /h/ biçiminde gelişmiş ve düşme sonrasında ünlü uzamasına neden olan ünlü düşmesidir. ŞT'deki geçici düşmelerden biridir: *yō* XXXI/39 “yok”, *yō* XXXI/42 “yok”, *yō* XXXIII/130 “yok”.

3.4.2.10. /l/ düşmesi

/l/ düşmesi, ŞT’de hem düzenli hem de geçici örnekleri bulunan ve sıklıkla görülen ünsüz düşmelerinden biridir.

Düzenli düşmeler: *otumaḥdı* III/15 “oturmaktır” (< *oltur-* < *olur-*), *otumağa* XVII/87 “oturmaya”.

Geçici düşmeler: *züğádır* XII/309 “Dulkadir ~ Zülkadir ~ Zülkarneyn”, *düneyin* XXX/13 “dün” (< *dün+leyin*), *dünēn* VIII/94 “dün” (< *dün+leyin*).

gel- fiilinin *ge-* ve *gel-* olmak üzere her iki biçimi de ŞT’de sıklıkla kullanılmaktadır. Dolayısıyla ŞT’deki *gel-* fiilinde bir /l/ ~ Ø nöbetleşmesinden bahsetmek mümkündür: *ge* XXXIII/532 “gel”, *ge* XXXIII/532 “gel”, *ge* XIX/121 “gel”, *ge* XII/427 “gel”.

3.4.2.11. /m/ düşmesi

/m/ düşmesi, ŞT’de az sayıda örneği olan geçici bir düşmedir: *santı* XXXIII/530 “santimetre”(< Fr. *centimètre*), *hamam* VI/105 “banyo, hamam” (< Ar. حمام).

3.4.2.12. /n/ düşmesi

/n/ düşmesi, ŞT’de hem düzenli hem de geçici örnekleri bulunan düşmelerden biridir:

Düzenli düşmeler: *sōra* I/179 “sonra”, *sōra* III/81 “sonra”, *ğaşek* I/86 “güzel” (< Far. قشنگ), *ğaşek* V/17 “güzel” (< Far. قشنگ), *ğaşek* VI/30 “güzel” (< Far. قشنگ), *sōrakilere* XVI/124 “sonrakilere”, *ğağa* II/47 “baba”, *ğağa* XXXVI/65 “baba”, *ğağa* XL/65 “baba” (kağan > ğağa).

/ŋ/ > /n/ aşamalarını izleyen /n/ düşmesi: *tarının* XII/372 “Tanrı’nın”, *tarı* IV/74 “Tanrı”.

Geçici düşmeler: *cek* XII/72 “cenk” (< Far. جنگ), *bunu* XIV/29 “bunun”, *mēim* XVI/135 “benim”.

3.4.2.13. /r/ düşmesi

/r/ düşmesi, ŞT’de en sık görülen hem düzenli hem de geçici örnekleri bulunan ünsüz düşmesidir.

Düzenli düşmeler:

otumaḥdı III/15 “oturmaktır” (< *oltur-*), *otumağa* XVII/87 “oturmaya”.

ŞT’de {+DXr} bildirme ekindeki /r/ ünsüzü düzenli olarak düşer: *yaḥçıdı* XXVI/38 “iyidir”, *vardı* XXXI/26 “vardır”, *kimidi* XXXI/37 “gibidir”, *odu* XXXII/24 “odur”, *deresidi* II/120 “deresidir”.

bir sözcüğündeki /r/ ünsüzünün pek çok örnekte düştüğü tespit edilmiştir: *bi* I/88 “bir”, *biyol* VI/8 “bir yol”, *biyol* I/182 “bir yol”, *bidi* III/70 “birdir”, *bi* XV/69 “bir”.

Geçici düşmeler: *götümezdiler* V/180 “götürmezdiler”, *sona* II/35 “sonra”, *çıḥaTsın* XVI/123 “çıkartsın”, *götümüşem* XXXIX/15 “götürmüşüm”, *getimeginēn* XXXIX/59 “getirme”, *otumaḥdı* III/15 “oturmaktır”.

3.4.2.14. /t/ düşmesi

/t/ düşmesi, ŞT’de hem düzenli hem de geçici örnekleri bulunan düşmelerden biridir.

Düzenli düşmeler: *iras* XXXIII/360 “rast” (< Far. راست), *iras* XV/37 “rast” (< Far. راست), *iras* XL/95 “rast” (< Far. راست).

Tamamen düzenli olmasa da *dost* sözcüğünde pek çok /t/ düşmesi örneği tespit edilmiştir: *dosların* VII/88 “dostların” (< Far. دوست), *doslarımı* XXXIX/160 “dostlarımı” (< Far. دوست), *doslarımın* VII/7 “dostlarımın” (< Far. دوست), *dostun* XII/44 “dostun” (< Far. دوست).

Geçici düşmeler: *üs teref* XXXI/28 “üst taraf”, *üs* VIII/59 “üst”.

3.4.2.15. /v/ düşmesi

/v/ düşmesi, ŞT’de hem düzenli hem de geçici örnekleri bulunan düşmelerden biridir.

Düzenli düşmeler: *dōriye* I/92 “çevreye” (< Ar. دور), *dōresi* IV/77 “çevresi” (< Ar. دور), *dōrede* XI/20 “çevrede” (< Ar. دور), *mōğa* XXII/46 “mevkii, o zaman”, (< Ar. موقع), *pılō* VIII/141 “pilav” (< Far. پلو), *pılō* XIV/14 “pilav” (< Far. پلو), *süttü pılō* XXI/55 “sütlü pilav” (< Far. پلو).

Geçici düşmeler: *dōlet* XXXI/31 “devlet” (< Ar. دولت), *buḥō* I/195 “bukağı” (< buḥōv).

3.4.2.16. /y/ düşmesi

/y/ düşmesi, ŞT’de hem düzenli hem de geçici olarak görülen ve çok sayıda örneği bulunan düşmelerden biridir.

Düzenli düşmeler: *itdi* XIII/98 “yitti”, *ilhı* XXX/6 “yılık”, *élesen* I/127 “eylesen”, *igirmi* II/14 “yirmi”, *ēleşmek* III/16 “oturmak”, *dereğürt* V/6 “Dereyurt”, *kef* III/85 “keyif” (< Ar. كيف), *hēbe* XVIII/155 “heybe”, *üzerrikden* V/205 “üzerlikten”, *dünēn* VIII/94 “dün” (< dün+leyin), *üregim* XXV/48 “yüreğim”, *üzüg* XXV/55 “yüzük”, *üzmemişem* XL/180 “yüzmemişim”, *buğda* II/83 “buğday”.

ŞT’de *et-* ve *eyle-* fiillerinin yerine çoğunlukla *éle-* fiili kullanılmaktadır: *éleyebilmez* XII/145 “eyleyemez”, *éledi* XII/352 “eyledi”, *élemir* XIII/38 “eylemez”, *élemedi* XIII/96 “eylemedi”, *éleyrik* XIV/7 “eyliyoruz”, *mōül* XXVIII/9 “Möyül”.

Geçici düşmeler: *bōūkler* III/10 “büyükler”, *bilmiem* XXXIII/402 “bilmiyorum”.

3.4.2.17. /z/ düşmesi

/z/ düşmesi, ŞT’de az sayıda örneği olan geçici bir düşmedir: *biye* I/203 “biraz”.

3.4.2.18. /ʕ/ düşmesi

Yalnızca alıntı sözcüklerde görülen düzenli bir düşmedir. /ʕ/ düşmesinden sonra ikincil ünlü uzunlukları veya ünsüz türemesi görülebilir: *mōminlerin* VII/48 “müminlerin” (< Ar. مؤمن), *işāllā* VI/68 “inşallah” (< Ar. ان شاء الله), *eşāiri* I/19 “Şahseven’i, göçebeleri” (< Ar. عشائر), *eşāiri* XXXV/55 “Şahseven’i, göçebeleri” (< Ar. عشائر), *dāyımı* XXXII/42 “dâimî, devamlı” (< Ar. دائمى).

3.4.2.19. /ʕ/ düşmesi

Yalnızca alıntı sözcüklerde görülen düzenli bir düşmedir. /ʕ/ düşmesinden sonra ikincil ünlü uzunlukları veya ünsüz türemesi görülebilir: *nō* IX/87 “tür, çeşit” (< Ar. نوع), *bēd* XVI/14 “sonra” (< Ar. بعد), *bēd* XVII/8 “sonra” (< Ar. بعد), *mērufdu* XXV/17 “tanınmıştır” (< Ar. معروف), *bēden* XXXV/15 “sonra” (< Ar. بعدا), *mādiye* IV/47 “mideye” (< Ar. معدة), *bēzi* XVII/60 “bazı” (< Ar. بعضى).

3.4.3. Hece Düşmesi

Bir sözcükteki birbirinin aynısı veya birbirine benzer hecelerden birinin zamanla eriyip kaybolmasına hece düşmesi denir. Hece yutulması olarak da bilinen bu ses hadisesi, hecelerin birbirine benzemesi veya kaynak kişinin konuşma hızı gibi çeşitli sebeplerden dolayı ortaya çıkar. Tek ünlülü hecelerin düşmesi, ünlü düşmeleri başlığında incelenmiştir. Bu başlıkta yalnızca içerisinde ünsüzlerin bulunduğu hece düşmesi örnekleri ele alınacaktır: *götdü* XXXIII/237 “götürdü”, *getdi* XXXIII/237 “getirdi”, *otdun* XII/105 “oturdu”, *götdüm* XXI/72 “götürdüm”, *götdü* XXXIII/237 “götürdü”, *aşā* XIX/77 “aşağı”, *sūriyē* VI/114 “Suriye’ye”, *yaslanda* I/185 “yaslandığında” (< yaslan-anda), *iskan* VIII/107 “çay bardağı” (< istikan).

ŞT’de geniş zaman veya şimdiki zaman ekinin tamamen ortadan kaybolduğu örnekler tespit edilmiştir: *heber allar* VI/143 “haber alırlar”, *diyēr* X/29 “deriz” (diyer+iK).

ŞT’deki bazı isim tamlamalarında ilgi ekinin tamamen düştüğü örnekler tespit edilmiştir: *bibim oğludu* III/78 “halamın oğludur”, *men_ için* XXXVIII/17 “benim için”, *hindi hardan désēz men ordan* XXXIX/387 *déyim siz için* XXXIX/388 “Şimdi nereden deseniz ben oradan söyleyeyim sizin için.”, *bunu ben siz için oğudum* XXXIX/408 “Bunu ben sizin için okudum.”, *kerem dubeytisın oğuyam siz için* XXXIX/566 “Kerem dubeytisini okuyayım sizin için.”, *bende elinde* XXX/14 “kölenin elinde”, *onun dayısı gızıyam* III/78 “onun dayısının kızıyım”.

Alıntı sözcüklerde de hece düşmeleri tespit edilmiştir: *alahı* XXXIX/207 “başka” (< Ar. *عليحه*), *alahı* VII/90 “başka” (< Ar. *عليحه*), *haćabolı* XXXIII/111 “Hacı Bala Oğlu”, *haćabolı* XXXIII/155 “Hacı Bala Oğlu”, *merci* V/88 “mercimek” (< Far. *مرجمك* < *مردمك*), *merciden* VI/76 “mercimekten” (< Far. *مرجمك*), *mese* XVII/70 “mesela” (< Ar. *مثلا*), *mesē* IX/86 (< Ar. *مثلا*), *otma* XXXIII/48 “otomobil” (< Fr. *automobile*).

3.5. Hece Kaynaşması

Bir sözcükte yer alan hecelerdeki seslerin hece sayısını azaltacak biçimde kaynaşıp birleşmesine veya yan yana bulunan iki sözcükten ilk sözcüğün son ünlüsü ile diğerinin ilk ünlüsünün kaynaşarak birleşmesine hece kaynaşması denir. Hece kaynaşmasında önemli olan hece sayısındaki eksiltilmedir. Büzüşme olarak da bilinir.

Birbirini izleyen iki ünlünün birleşmesi biçiminde gerçekleşen hece kaynaşmaları: *burasına* VI/135 “burasına” (< bu ara), *bura* I/10 “bura” (< bu ara), *neyner* I/95 “ne eyler”, *neynerdi* II/107 “ne eylerdi”, *neynim* III/31 “ne eyleyeyim”, *béle* X/103 “böyle” (< bu ile), *béle* XIII/84 “böyle”, *béle* XIV/49 “böyle”, *béle* XVI/25 “böyle”, *bélençik* II/41 “böylesi” (< bu ilen+çik), *bélençik* III/28 “böylesi”, *bélesine* III/28 “böylesine”.

Aynı sözcük içerisindeki hecelerin veya iki sözcüğün birleşmesi esnasında gerçekleşen hece kaynaşmaları: *gēh 'lini* IV/88 “Geyikli’yi”, *arvadın bāşın üssünde* VI/127 “kadının başının üstünde”, *dindik* IV/80 “dindeyiz”, *görma* V/13 “kavurma”, *dēl* II/90 “değil”, *dēl* II/93 “değil”, *geynanaltı* VI/87 “kahvaltı” (kayının altı), *gáyynene* VI/52 “kaynana” (kayın nene), *gaynenenin* IV/122 “kaynananın”.

Gelecek zaman ekinde {-AcAK}, emir teklik 1. şahıs {-AyIm} ekinde ve şimdiki zaman ekinde {-(y)Ir} hece kaynaşmaları yaygındır: *déysen* XXXI/8 “diyorsun”, *görüysen* I/43 “görüyorsun”, *vireysen* IV/28 “vuruyorsun”, *āmāde éliyēcēm* XXXIX/105 “hazır edeceğim”, *girecem* XXXIX/105 “gireceğim”, *diyecem* XIII/94 “diyeceğim”, *gédecük* I/30 “gideceğiz”, *salam* IV/89 “salayım”, *gelim* VI/64 “geleyim”, *oturum* VI/64 “oturayım”, *olacūh* I/31 “olacağız”.

Alıntı sözcüklerde görülen hece kaynaşmaları: *mesēn* XVIII/17 “mesela” (< Ar. مثلا), *çerşemme* V/91 “çarşamba” (< Ar. چهارشنبه), *mesēn* II/116 “mesela” (< Ar. مثلا), *sābın* IV/122 “sahibini, kocasını” (< Ar. صاحب).

3.6. Türeme

Seslerin birbirleriyle etkileşimi, seslerin kendi yapılarından kaynaklanan birtakım nedenler veya sesleri daha kolay söylemek için ses türemeleri meydana gelir. ŞT’de ses türemeleri, ünlü türemesi ve ünsüz türemesi olmak üzere ikiye ayrılır.

3.6.1. Ünlü Türemesi

ŞT’de ünlü türemeleri sözcük başında, sözcük içinde ve sözcük sonunda ünlü türemeleri olmak üzere üç başlıkta incelenebilir.

Sözcük başında ünlü türemesi, Türkçe sözcüklerde yaygın olan bir türeme değildir. Yalnızca alıntı sözcüklerde görülür.

/i/ türemesi

Daha çok özellikle /r/ ile başlayan alıntı sözcüklerde tespit edilmiştir: *iréhmetTik* V/163 “rahmetlik” (< Ar. رحمت), *irānendedi* VI/16 “şofördür” (< Far. راننده), *iras* XV/37 “rast, düz” (< Far. راست), *iraḥlaruḥ* III/60 “hazırlarız” (< Far. راه), *irişte* V/87 “erişte” (< Far. رشته), *ireng* V/119 “renk” (< Far. رنگ), *irāzılaşıṛ* IX/15 “razılaşıır, anlaşıır” (< Ar. راضی), *ireyisimizdi* X/93 “reisimizdir” (< Ar. رئيس), *irahat* XIII/89 “rahat” (< Ar. راحت), *irzabēyli* XX/58 “Rızabeyli” (< Ar. رضاء), *irza* XXXIII/120 “Rıza” (< Ar. رضاء).

/o/ türemesi

oruç VI/107 “oruç” (< Far. روزه), *orucumuza* IV/73 “orucumuza” (< Far. روزه), *oruç* VI/107 “oruç” (< Far. روزه).

/u/ türemesi

urmiye IX/76 “Urmiye” (< Ar. روم), *urisyeden* IV/93 “Rusya’dan” (< Rus. Rus), *urusun* XL/204 “Rus’un” (< Rus. Rus)

Sözcük içinde ve sonunda ünlü türemesi, Türkçe sözcüklerde yaygın olan bir türeme türü değildir. Alıntı sözcüklerde özellikle son hecede çift ünsüz bulunan durumlarda görülen bir ünlü türemesidir.

/ı/ türemesi

tıraḥtornan III/82 “traktörle” (< Fr. tracteur), *tıraḥtoruydu* VIII/17 “traktördü” (< Fr. tracteur), *nağıl* XIII/112 “masal” (< Ar. نقل), *nağıl* XV/58 “masal” (< Ar. نقل).

/i/ türemesi

ğābir V/99 “kabir” (< Ar. قبر), *fikir* XXXIII/311 “fikir” (< Ar. فکر), *hemi* XXXIII/121 “hem” (< Far. هم), *hemi* XXXIII/122 “hem” (< Far. هم), *hemi* I/179 “hem” (< Far. هم), *hemi* I/180 “hem” (< Far. هم), *hemi de* VI/119 “hem de” (< Far. هم), *hemi* X/27 “hem” (< Far. هم).

/ü/ türemesi

ömürü VI/113 “ömrü” (< Ar. عمر), *ömür* XII/202 “ömür” (< Ar. عمر), *şükür* VII/40 “şükür” (< Ar. شكر), *şükür* XX/70 “şükür” (< Ar. شكر).

/e/ türemesi

şehere XXXII/46 “şehre” (< Far. شهر), *şeherde* VII/3 “şehirde” (< Far. شهر).

3.6.2. Ünsüz Türemesi

3.6.2.1. /d/ türemesi

/d/ türemesi, ŞT’de yalnızca bir alıntı sözcükte tespit edilmiştir: *pendir* VIII/144 “peynir” (< Far. پنير), *pendir* XI/29 “peynir” (< Far. پنير), *pendir* XXII/91 “peynir” (< Far. پنير).

3.6.2.2. /h/ türemesi

/h/ türemesi, ŞT’de hem Türkçe sözcüklerde hem de alıntı sözcüklerde görülen ve pek çok örneği olan bir türemedir: *hınğa* V/175 “ınga”, *hāy* I/182 “ay”, *hindi* XXV/39 “şimdi”, *hinci* I/87 “şimdi”, *helençik* XXXIX/476 “öylesi”, *helençige* I/175 “öylesine”, *héle* XL/143 “öyle”; *hamma* I/176 “ama” (< Ar. اما), *hamma* I/87 “ama” (< Ar. اما), *helbet* XXXVI/33 “elbet” (< Ar. البت), *helbetde* XXXVI/68 “elbette” (< Ar. البتة), *nehmetullah* XXXIII/158 “Nimetullah” (< Ar. نعمت الله).

3.6.2.3. /m/ türemesi

Pekiştirme amaçlı ortaya çıkan ve sadece ikilemelerde görülen bir türemedir: *elef melef* XXXIII/490 “ot mot” (< Ar. علف), *ot mot* XXXIII/490 “ot mot”, *âcil mâcil* XL/138 “kuru yemiş muru yemiş” (< Far. آجيل).

3.6.2.4. /v/ türemesi

Türkçe *vur-* fiilinde tespit edilen bir türemedir: *vurma* XII/429 “vurma”, *vurup* I/79 “vurup”, *vurardın* II/134 “vururdun”, *vırdım* XVI/67 “vurdum”.

3.6.2.5. /v̇/ türemesi

/v̇/ türemesi, ŞT’de yalnızca alıntı sözcüklerde görülen bir türemedir. ŞT’deki /v̇/ türemesinin temel nedeni *ayın* veya *hemzenin* düşmesidir: *suval* XXXIX/63 “sual, soru” (< Ar. سؤال), *suvalıma* XXXIX/64 “sualime, soruma” (< Ar. سؤال), *duvalar* XV/35 “dualar” (< Ar. دعاء), *duvamız* XV/36 “duamız” (< Ar. دعاء).

3.6.2.6. /y/ türemesi

ŞT’de sözcük başında /y/ türemesi görülür: *yiherin* XXXIII/150 “eyerin”, *yéherin* XXXIII/457 “eyerin”, *yiher* XXXIII/347 “eyer”.

Alıntı sözcüklerde ise genellikle *ayın* veya *hemzenin* düşmesiyle meydana gelen bir türemedir: *vesāyil* XXXIII/459 “eşya, malzeme” (< Ar. وسائل), *şāh ismāyil* IX/9 “Şah İsmail” (< Ar. اسماعيل), *eşāyir* I/14 “Şahseven” (< Ar. عشائر), *eşāyir* III/113 “Şahseven” (< Ar. عشائر), *eşāyir* X/12 “Şahseven” (< Ar. عشائر), *eşāyir* XV/36 “Şahseven” (< Ar. عشائر).

4. VURGU

Konuşma esnasında sözcükteki bir hecenin diğer hecelere göre daha baskın bir biçimde ve daha yüksek bir tonda söylenmesine vurgu denir. ŞT’de vurgu konusu *sözcük vurgusu* ve *cümle vurgusu* olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

4.1. Sözcük Vurgusu

ŞT’de Türkçe sözcüklerin vurgusu, konuşmanın doğal akışında sözcüğün son hecesindedir; ancak bir sözcüğün üzerinde özellikle durulmak isteniyorsa vurgu baştaki heceye kayabilir: *ol’lūh* VI/7 “oluruz”, *eker’dīk* VI/13 “ekerdik”, *sağar’dīh* VI/13 “sağardık”, *sen’sen* X/86 “sensin”, *gel’di* XIII/100 “geldi”, *yağ’çı* XXIV/39 “iyi, güzel”, *zehmet çeh’dīm* VII/30 “zahmet çektim”, *aşā* XIX/77 “aşağı”; *’otmuşuḥ* XXII/10 “oturmuşuz”, *’dadar* XXXII/49 “tadar”, *’bağlıyam* VII/85 “bağlıyım”, *’hammı* VII/100 “hepsi”.

ŞT’de soru edatı bulunmadığı için vurguyu üzerine alan son hece soru eki işlevini üstlenmektedir. Normal cümleyle soru cümlesi ancak cümledeki vurguya bakılarak ayırt edilebilmektedir. Ayrıca özellikle soru cümlelerindeki vurgu, ŞT’deki ünlü uzunluklarının nedenlerinden biridir: *düz déyirīm*↑ VI/28 “Doğru söylüyor muyum?”, *getīr* XXI/63 “Getirir misin?”, *oynıyaçaḥsīz* XXXIII/14 “Oynayacak mısınız?”, *bilersen* XL/144 “Bilir misin?”, *yōḥ* XXXVI/53 “Yok mu?”, *atnān* XL/153 “Atla mı?”, *mēn* XL/176 “Ben mi?”, *bildūn* II/129 “Bildin mi?”.

ŞT’de bazı alıntı sözcüklerde ve yer adlarında vurgu ilk veya orta hecede bulunmaktadır: *’tālīḥ* XIX/77 “Talış”, *’buzḥan kendi* XV/9 “Buzhan köyü”, *’savalana* XVI/9 “Savalan’a”, *’çoğluda* XII/12 “Çoğlu’da”, *’hēyvanımız* XV/15 “hayvanımız”, *’vālla* XXII/33 “valla”, *’evvelin* VII/7 “ilk”, *sa’lāmat* X/75 “selâmet”, *rūz-ı gī’yāmet*

XII/446 “kıyamet günü”, *'eslimiz* XV/9 “aşlımız”, *met'lebin* IX/47 “talebin”, *sün'neti* IX/103 “geleneksel”, *aşılğ 'yūsif* XII/12 “Aşık Yusuf”.

ŞT’de sayı isimlerinde de genellikle vurgu ilk hecededir: *elli iki* XXVII/4 “elli iki”, *otuz beş* XXXIII/74 “otuz beş”, *iki* XIV/69 “iki”, *yirmi dörd* XXVI/17 “yirmi dört”, *atmış* XXVIII/18 “altmış”, *otuz iki* XXVIII/18 “otuz iki”.

İkiz ünsüzleri içeren kelimelerde vurgu son hece üzerinde ortaya çıkar: *ot'tuz* XIII/32 “otuz”, *igirmi sek'kiS* XXVI/16 “yirmi sekiz”.

ŞT’de son çekim edatları vurguyu bağlandıkları unsurun son hecesine atarlar.

4.2. Cümle Vurgusu

Türkçenin cümle vurgusu fiil cümlelerinde yüklemden önceki cümle ögesinde; isim cümlelerinde ise yüklem veya yüklem öbeği üzerindedir (Karaağaç, 2013: 800). ŞT’deki cümle vurgusu da aynı şekilde işlemektedir. Ayrıca ŞT’de normal bir cümle ile soru cümlesini konuşma dilinde yalnızca vurgu ile ayırmak mümkündür: *şeri'ette yol erkânı bilirsēn* XII/298 “Şeriatta yolu erkânı bilir misin?”, *çibıhların dēyirsēn* II/55 “Çubuklarını mı diyorsun?”, *buları biliysēn* IV/105 “Bunları biliyor musun?”, *bizim şah abbası işidipsēn* XVI/57 “Bizim Şah Abbas’ı işittin mi?”, *heberin vār* XXXIII/472 “Haberin var mı?”.

ŞEKİL BİLGİSİ

Şekil bilgisi başlıklı ikinci bölüm; isimler, sıfatlar, zarflar, zamirler, fiiller ve edatlar olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

1. İsimler

İsimler, her türlü varlık ve kavramı karşılayabilen, kendi başlarına var olabilen, sözlükte yer alan bilgilerin adlarıdır.

1.1. İsim Yapım Ekleri

İsim kök veya gövdelerine gelerek onlardan yeni isim ya da fiil gövdeleri yapan eklerdir.

1.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

İsim kök veya gövdelerine gelerek onlardan yeni isim gövdeleri yapan eklerdir.

1.1.1.1. {+an+}

EOT’ de {+An+} biçimleri kullanılan bu ek, ŞT’de işlek değildir. Kalıplaşmış birkaç örnekte, yalnız kalın ünlülü [+an+] biçimi tespit edilmiştir: *oğlan* IV/113 “oğlan”, *oğlannar* VI/84 “oğlanlar”, *oğlan* XXXIII/32 “oğlan”, *oğlan* XXXIII/379 “oğlan”.

1.1.2.2. {+em+}

ŞT’de pek işlek olmayan bir ektir. Belirli sözcüklerde örnekleri tespit edilmiştir: *birem birem* X/120 “birer birer”, *birem birem* XXXIII/537 “birer birer”, *güzem* XXII/98 “güzem”, *güzem* II/61 “güzem”.

1.1.1.3. {+er+}

Sayı isimlerinden üleştirme anlamlı sözcükler türetme işlevinde kullanılan ve ÖTT’de {+(ş)Ar+} biçimleri bulunan bu ekin derlenen metinlerde yalnızca [+er+] biçimi tespit edilmiştir: *üçer* XVIII/12 “üçer”, *birer* XXXVI/17 “birer”.

1.1.1.4. {+c+} (<+ç+)

Yalnızca bir sözcükte örneğine rastlanılır. Devenin yatırıldığı yer anlamına gelen *arhaç* sözcüğünde tespit edilmiştir: *arhacın* XIII/85 “arkacını” (< arha+ç).

1.1.1.5. {+ek+}, {+eg+}, {+eh'+}, {+eğ+}

ET’de küçültme ve kuvvetlendirme işlevinde kullanılan bu ek, ŞT’de de aynı işlevde kullanılmaktadır. İşlek değildir: *göbeğin* VI/116 “göbeğini” (< köp+ ek), *bileh* VI/79 “bilek” (bil + ek), *göbeğin* VI/123 “göbeğini”.

1.1.1.6. {+çA+}, {+cA+}

Eşitlik ekinin işlev değiştirmesiyle oluşan bu ek ŞT’de işlektir. İşlev olarak eklendiği ada benzerlik ve küçültme anlamı katar: *birce* XXI/37 “birce”, *yekece* XI/46 “büyükçe”, *néce* XXXIX/113 “nice”, *yağlıca* IV/44 “yağlıca otu”, *azca* XII/331 “azca”, *yavaşça* XII/34 “yavaşça”, *çoğça* XVII/30 “çokça”, *gaşeh’çe* XVII/57 “güzelce”, *néce* XX/6 “nice, ne kadar”, *balacalıhda* XXII/93 “çocuklukta, çocukken”.

1.1.1.7. {+cılıh+}, {+cılıh+}, {+cuılıh+}, {+cuık+}, {+çik+}

Bu ekin başlıca işlevi, küçültme ve sevgi ifade eden isimler yapmaktır. ŞT’de sınırlı sayıda örneği vardır: *evçik* XXI/41 “evcik”, *ağacıhlı* XXII/30 “Ağacıklı” (Yer adı < ağaç+cık+lı), *ağacuhludi* XXXVII/19 “Ağacıklı” (< ağaç+cık+lı), *mincılıh* V/212 “boncuk” (< boyun+cuk), *doğuccuk* III/25 “dokuzcuk”, *evçik* XXI/42 “evcik”.

1.1.1.8. {+çek+}, {+cek+}

ŞT’de işlek olmayan bir ektir. Kalıplaşmış birkaç sözcükte tespit edilmiştir. İşlev olarak eklendiği ada benzerlik ve küçültme anlamı katar: *gerçek* XXIII/25 “gerçek”, *göyçek* VIII/65 “güzel” (< gök+çek), *ağbirçek* VII/73 “akbirçek, ak zülüflü bilge kadın” (< ak+pür+çek), *elcek* XIII/59 “eldiven”.

1.1.1.9. {+çI+}, {+çu+}, {+çü+}, {+çi+}, {+cü+}

Genel itibarıyla meslek isimleri yapan bir ektir. EOT’de {+çI}, {+çI} biçimlerinde kullanılan bu ekin ŞT’de düzlük - yuvarlaklık uyumuna girdiği ve tonsuz [+çI+], [+çi+], [+çu+], [+çü+] biçimlerinin daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir: *sütçüye* XVII/9 “sütçüye”, *örüşçülerimize* XIX/45 “otlakçılarımıza, çobanlarımıza”, *yolcudan* II/83 “yolcudan”, *ketçi* I/31 “köycü, köylü”, *azançı* V/159 “ezancı, müezzin”, *şikarçıldı* X/38 “avcıdır”, *élçi* XI/63 “elçi, görücü”, *hélçi* XV/43 “elçi, görücü”, *goruğu* XVIII/121 “korucu”, *guzuçuya* XVIII/26 “kuzucuya”, *çobançılığ* XXXV/74 “çobanlık”.

1.1.1.10. {+çin+}, {+çin+}

ŞT’de kuş isimleri yapan bir ektir: *bildirçin* XIX/98 “bıldırcın”, *sığırçin* XIX/99 “sığırıcık, bayağı sığırıcık”, *güverçinde* VIII/12 “güvercinde”.

1.1.1.11. {+daş+}

Ortaklık ve eş olma işlevinde kullanılan ve yalnızca belirli sözcüklerde görülen bir ektir. ŞT’de ekin yalnızca kalın ünlülü [+daş] biçimi kullanılmaktadır; ince ünlülü biçimi tespit edilememiştir: *ğardaş* II/129 “kardeş”, *ğardaş* IX/69 “kardeş”, *ğardaş* XII/201 “kardeş”, *yoldaşları* XXXIII/256 “arkadaşları”, *yoldaşına* XXXIX/424 “arkadaşına”, *adaşuğ* XXXIV/33 “adaşız”.

1.1.1.12. {+düz+}, {+nüz+}

İşlek olmayan eklerden biridir. Ekin [+düz] biçiminden gelişen [+nüz] biçimi -nd- > -nn- benzeşmesiyle ortaya çıkmıştır. Az sayıda örneği vardır: *gündüz* XVIII/10 “gündüz”, *gündüz* XX/26 “gündüz”, *günnüzü* XII/379 “gündüzü”.

1.1.1.13. {+gil+}

{+gil+} eki, isimlere, soyisimlerine ve akrabalık isimlerine gelerek ilgili kişinin ailesini veya yakınlarını bir bütün olarak ifade etme, o kişiye ait olma işlevinde kullanılan bir ektir: *gağasıgilde* VIII/38 “babasıgilde”, *gāynımgılne* VIII/40 “kaynımgille”, *gaynımgil* VIII/60 “kaynımgil”, *hezreti hüseyingil* X/11 “Hazreti Hüseyingil”, *dedemizgil* XXV/16 “dedemizgil”, *élyasgil* XXXIII/136 “İlyasgil”, *nenemgil* XXXIII/204 “annemgil”, *babamgilin* XXXIII/219 “babamgilin”.

1.1.1.14. {+h+} (> +ğ+)

İşlek olmayan bir ektir. Yalnızca iki sözcükte tespit edilebilmiştir: *çibih* II/56 “çubuk” [< çīp+(ı)k (ince yumuşak dal)], *çibihların* XXVI/7 “çubuklarını”, *çibihların* XXVI/7 “çubuklarını”, *çibihların* II/55 “çubuklarını”.

1.1.1.15. {+ka+}, {+ge+}

ŞT’de işlek değildir. İki sözcükte tespit edilmiştir: *başka* XXXIX/608 “başka”, *başka* XXVI/24 “başka”, *özgeye* XXXIX/436 “başkasına”, *özgeye* XXXIX/444 “başkasına”.

1.1.1.16. {+kek+}, {+keg+}, {+keğ+}

İşlek olmayan bu ek, yalnızca kalıplaşmış olarak bir sözcükte tespit edilmiştir: *erkek* III/27 “erkek”, *érkek* XIII/40 “erkek”, *érkegi* XL/80 “erkeği”, *erkeğ* XX/89 “erkek”.

1.1.1.17. {+gan+}, {+gen+}

ŞT’de işlek değildir. İki sözcükte tespit edilmiştir: *yağışganlıh* I/105 “yağışlı”, *yağışganıñ* XXXIII/72 “yağışlı”, *göyüşgennig* XX/65 “yeşillik”, *göyüşgennig* XX/67 “yeşillik”.

1.1.1.18. {+kı+}, {+ki+}, {+kü+}, {+hı+}

Bulunma, bağlılık, aitlik gibi işlevlerde kullanılan bu ek, sıfat ve zamir olarak kullanılan sözcükler türetmektedir. Bu ekin bazı örneklerde kalınlık – incelik uyumunu bozduğu tespit edilmiştir: *ğaradağınkı bizimkidi* IX/79 “Karadağ’ınki, bizimkidir.”, *élanı* XXXVI/43 “şimdiki”, *olarınkı* I/210 “onlarınki”, *düneynki* XVI/97 “dünkü”, *kereminkinnen* XXXIII/268 “Kerem’inkinden”, *áslininkine* XXXIII/268 “Aslı’nınkine”, *bizderinki* XL/206 “bizlerin ki”, *olarınkı* XL/207 “onlarınki”, *ğoyununkü* XL/214 “koyunun ki”, *öyünkü* III/102 “önceki”, *gününkün* VI/99 “gününkünü”, *zamananınhı* VI/33 “bu zamanın ki”, *elanhı* VI/77 “şimdiki”, *eşayırınhı* XXXIII/27 “Şahseveninki”.

1.1.1.19. {+(i)l+}

ŞT’de benzerlik işlevi katan ve işlek olmayan eklerden biridir. Kalıplaşmış biçimde iki örnekte tespit edilmiştir: *yaşıl* V/120 “yeşil”, *gızıl* IX/15 “kızıl”, *gızıl* III/45 “kızıl”.

1.1.1.20. {+lah+}, {+lağ+}, {+lağ+}, {+neh'+}, {+nek+}, {+Tağ+}, {+Tağ+}

İsimden fiil yapım eki {-lA-} ile fiilden isim yapım eki {-k+} ekinin kalıplaşmasıyla oluşan bir ektir. Üç sözcükte tespit edilmiştir: *yaylağ* X/112 “yaylak”, *yaylağa* X/115 “yaylağa”, *ğışlağ* XII/19 “kışlak”, *ğışTağda* VI/143 “kışlakta”, *ğışlağımız* I/9 “kışlağımız”, *ğışTağ* XXVII/9 “kışlak”, *ğışTağına* V/10 “kışlağına”, *yaylağına* V/10 “yaylağına”, *köyneh'lih'* V/109 “gömleklik”, *köyneh'* XIV/9 “gömlek”, *köynek* IV/103 “gömlek”.

Yalnızca bir örnekte /h/ ünsüzünün düştüğü tespit edilmiştir: *yayla* XII/19 “yayla”.

1.1.1.21. {+II+}, {+IU+}

EOT’de yalnızca yuvarlak ünlülü {+IU+} biçimlerinde görülen bu ekin ŞT’de hem düz hem de yuvarlak ünlülü [+lı+], [+li+], [+lu+], [+lü+] biçimleri bulunur. Sıfat yapan oldukça işlek bir ektir ve geldiği sözcüğe sahiplik, aitlik ve yineleme gibi işlevler katar: *talmışgeyih'lilerde* XXXIII/80 “Talmışgeyiklilerde”, *ferzullāh* XXXIII/80 “Feyzullahlı”, *ğara musalī* XXXIII/80 “Kara Musalı”, *ğara gasımlı* XXXIII/171 “Kara Kasımlı”, *hündüstanlıdılar* XXXIII/271 “Hindistanlıdırlar” *türkiyeli* XXXIII/271 “Türkiyeli”, *terbizlidi* XXXIII/330 “Tebrizlidir”, *söhbətli* I/154 “sohbetli”, *yemeli* II/73 “lezzetli”, *pullu mınçıhlı* V/150 “pullu boncuklu”, *horuzluluyam* VIII/10 “Horozluluyum”, *evli* XXII/21 “evli”, *sarı köklü* V/42 “sarı köklü”, *bürüklü* VIII/45 “örtülü”.

ŞT’de düzlük - yuvarlaklık uyumuna giren bu ek, ses benzeşmeleri sonucunda {+nI+}, {+nU+}, {+rI+}, {+rU+} ve {+dI+}, {+dU+} biçimlerinde de görülür.

{+II+}, {+IU+} ekinin, kimi örneklerde /n/ ile biten sözcüklere geldiğinde {+nI+}, {+nU+} biçimlerine dönüştüğü tespit edilmiştir: *mığannı* IV/93 “Muganlı”,

ayrannı XIV/14 “ayranlı”, *méşginni* IX/68 “Meşginli”, *muğannuyuh* XII/219 “Muganlıyız”, *günnüyem* X/130 “günlüyüm”.

{+II+}, {+IU+} ekinin, kimi örneklerde /t/ ile biten sözcüklere geldiğinde {+dI+}, {+dU+} biçimlerine dönüştüğü tespit edilmiştir: *atdı* XL/164 “atlı”, *ketdinin* II/90 “köylünün”, *döyutdunun* XX/62 “Davutlunun”, *sütdü* VIII/141 “sütlü”.

{+II+}, {+IU+} ekinin, kimi örneklerde /r/ ile biten sözcüklere geldiğinde {+rI+}, {+rU+} biçimlerine dönüştüğü tespit edilmiştir: *ğarrı* XII/188 “karlı”, *ecirri* XXXIII/180 “Ecirli”, *nurru* XXXIX/400 “nurlu”, *her cürrü* III/60 “her türlü”.

1.1.1.22. {+lık+}, {+lik+}, {+luk+}, {+lük+}, {+lüh+}, {+lih'+}, {+luh'+}, {+lüh'+}, {+lig+}, {+lüg+}, {+IIğ+}, {+IUğ+}

Genel oluşu bildiren ve kavram yapma işlevinde kullanılan bir ektir. Ayrıca Türkçenin hemen hemen bütün dönemlerinde kullanılan en işlek isimden isim yapma eklerindendir. ŞT’de de son derece işlektir: *arıcılık* XXXV/14 “arıcılık”, *gözellik* X/110 “güzellik”, *oğurluk* I/167 “hırsızlık”, *düzlük* IV/64 “düzlük, doğruluk”, *çobançılık* XXXII/38 “çobanlık”, *aşıhlık* IX/79 “aşıklık”, *élçilih'* XVIII/65 “elçilik, görücülük”, *bolluk* XL/169 “bolluk”, *döşlüh'* XIX/81 “döşlük”, *gonahlıg* XXI/86 “konukluk”, *körpeliğim* VII/79 “ufaklığım”, *gulluğ* II/141 “kulluk”, *yémliğ* XI/21 “yemlik”, *diriligim* VII/83 “diriliğim”, *döşlüğü* XXXIII/478 “döşlüğü”, *daşlıh maşlıh* XXXIII/136 “taşlık maşlık”, *düzlüh'* XXIII/22 “düzlük, doğruluk”, *döşlük* XXXIII/479 “döşlük”.

ŞT’de düzlük - yuvarlaklık uyumuna giren bu ek, ses benzeşmeleri sonucunda [+nıh+], [+nih'+], [+nuh+], [+nüh'+], [+niğ+], [+niğ+], [+nuğ+], [+rIk+], [+rUg+], [+rıh+], [+rüh'+], [+ruh+], [+rüh'+], [+rıh+], [+rik+], [+rüg+], [+rlğ+], [+ruğ+], [+dığ+], [+dıh+], [+dih'+], [+duh+], [+düh'+] biçimlerinde de görülebilir.

{+lıh+}, {+lih'+}, {+luh+}, {+lüh'+}, {+IIğ+}, {+IUğ+} ekinin kimi örneklerde /n/ ile biten sözcüklere geldiğinde [+nıh+], [+nih'+], [+nuh+], [+nüh'+], [+niğ+], [+niğ+], [+nuğ+] biçimlerine dönüştüğü tespit edilmiştir: *alınnih* XIX/82 “alınlık”, *şennih'lere* IX/71 “şenliklere”, *onnuh* IX/15 “onluk”, *günnüh'* XXXIX/619 “günlük”, *yamanniğ* XXXIX/407 “kötülük”, *çetinniği* VII/4 “zorluğu”, *uzunnuğ* XVI/17 “uzunluk”.

Ekin [+lığ+] biçimi bir örnekte /t/ ile biten sözcükte benzeşme sonucunda [+dığ+] biçiminde tespit edilmiştir: *rahatdığa* VII/31 “rahatlığa”.

{+lik+}, {+lıh+}, {+lüg+}, {+lİğ+}, {+IUğ+} ekinin kimi örneklerde /r/ ile biten sözcüklere geldiğinde [+rılıh+], [+rik+], [+rüg+], [+rİğ+], [+ruğ+] biçimlerine dönüştüğü tespit edilmiştir: *bazarrılıh* V/109 “pazarlık”, *üzerrik* V/206 “üzerlik”, *birrik* IV/70 “birlik”, *ağırrılığına yüngürrüğüne* I/89 “ağırlığına, hafifliğine”, *minnetdarılığını* VII/76 “minnettarlığını”, *üzerriğin* V/208 “üzerliğini”, *oğurruğun* XL/117 “hırsızlığın”.

1.1.1.23. {...+li ...+lı}

ET’den beri kullanılan birliktelik ekidir. ŞT’de de aynı işlevde kullanılır: *dedeli babalı* IX/79 “dedeli babalı”.

1.1.1.24. {+man+}

ŞT’de pek işlek değildir. İki sözcükte tespit edilmiştir: *yaman* X/60 “kötü” [yav(v/f)+man], *yaman* XII/83 “kötü”, *yamannıg* XXXIX/406 “kötülük”, *tuman* XI/46 “don, şalvar” (< ton+man), *tuman* XVIII/88 “don, şalvar”.

1.1.1.25. {+ncI+}, {+ncU+}, {+ncİ+}, {+mcI+}, {+mcU+}

ET’de sıra sayı sıfatları için kullanılan {+(X)nç} eki, Batı Türkçesinde {+(I)ncI+}, {+(U)ncU} biçimlerinde görülür. Sayı isimlerinden sıralama ve derecelendirme bildiren sıfatlar türetir. ŞT’de hem /m/ ünsüzlü hem de /n/ ünsüzlü örnekler bir arada kullanılmaktadır: *yeddinci* I/186 “yedinci”, *ikinci* XXXIX/349 “ikinci”, *on birincimi* XXXVIII/26 “on birincimi”, *üçüncü* XXXIX/332 “üçüncü”, *üçüncü* XII/410 “üçüncü”, *ikimci* XXXIX/493 “ikinci”, *birimci* IX/33 “birinci”, *ikimci* XXIX/30 “ikinci”, *beşinci* XXXIII/15 “beşinci”, *ikinçi* XXXIII/413 “ikinci”.

Söz konusu ek, ŞT’de sayı isimlerinin yanı sıra sıra isimlerinde de kullanılabilir: *ağırinci* XXXIX/269 “sonuncu”, *ağırinci* XXXIX/163 “sonuncu”, *evvelinci* XII/366 “ilkinci”, *sonuncu* XXXIX/594 “sonuncu”, *sonuncu* XXXIX/435 “sonuncu”.

1.1.1.26. {+(n)si+}

Benzerlik ve gibilik bildiren bir ektir. İşlek değildir: *sizin kiminsi ağalar* XXXIX/178 “sizin gibisi beyler”, *bélensine* III/7 “böylesine”.

1.1.1.27. {+sağ+}, {+sik+}

{+sA-}, {+sI-}, {+sU-} isimden fiil yapım eki ile {-k+}, {-k+} fiilden isim yapım ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş bir ektir: *boğarsağınnan* V/18 “bağırsağından”.

Bir sözcükte [+sik+] biçiminin göçüşme yoluyla -ks- > -sk- değişimine uğradığı tespit edilmiştir: *eskig* XL/115 “eksik”.

1.1.1.28. {+sIz+}, {+süz+}

Yoksunluk bildiren sıfatlar türeten bazen de yineleme öbeği kurma işlevinde kullanılabilen bir ektir. {+II+}, {+IU+} ekinin olumsuzudur: *zekātsiz* XXXIX/90 “zekatsız”, *sevadsız* XXXIX/397 “bilgisiz”, *eziyetsiz* XL/194 “eziyetsiz”, *elsiz* XVIII/53 “elsiz”, *ayağısız* XVIII/53 “ayaksız”, *susuz* XIX/120 “susuz”, *soysuz* XXXIII/334 “soysuz”.

1.1.1.29. {+sul+}

ŞT’de işlek olmayan eklerden biridir. Tek örneği vardır: *yoğsullara* XVI/108 “yoksullara”.

1.1.1.30. {+(i)ş+}, {+(ü)ş+},

ŞT’de işlek olmayan eklerden biridir. Sınırlı sayıda örneği vardır: *gēniş* XLI/12 “geniş”, *göyüşgennig* XX/67 “yeşillik”.

1.1.1.31. {+tı+}

Yansıma sözleri isimleştirir. ŞT’de pek fazla örneği yoktur: *tağıltı* XI/55 “takırtı, takıltı”, *tağıltı* XI/57 “takıltı”.

1.1.1.32. {+z+}

Sayı isimlerinden topluluk sayıları türetmek için kullanılan topluluk ekidir: *dördüz* XXVI/12 “dördüz”.

1.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Fiil kök veya gövdelerine gelerek onlardan yeni isim gövdeleri yapan eklerdir.

1.1.2.1. {-a+}

ŞT’de işlek olmayan bir fiilden isim yapım ekidir: *yara* I/59 “yara”, *yaraları* XII/85 “yaraları” (< yar-a+ları), *gısa* XXXIX/303 “kısa”.

1.1.2.2. {-aḥ+}, {-ağ+}, {-eg+}, {-ek+}

Fiilin hareketinden doğan soyut ve somut isimler veya fiillerin etkisinde kalan varlık isimleri oluşturma işleviyle kullanılan bir ektir: *pıçaḥ* I/222 “bıçak”, *Pıçaḥ* XXXIX/510 “bıçak”, *gonaḥ* VI/38 “konuk”, *gonaḥ* XVIII/100 “konuk”, *yedeḡini* XXXIX/395 “yedeḡini”, *gorḥaḡ* XVI/42 “korkak”.

1.1.2.3. {-baca+} (< -ma+ca)

ŞT’de pek işlek olmayan bir ektir. Yalnızca bir sözcükte tespit edilmiştir: *taptapbaca* III/56 “bulmaca”, *taptapbacā* XL/56 “bulmaca”.

1.1.2.4. {-ć+}

ÖTT’de {-ç+} biçiminde görülen bu ekin ŞT’de yalnızca [-ć+] biçimi tespit edilebilmiştir. Fiile aşırılık işlevi katar. İşlek değildir: *gısganća* VII/131 “kıskanca”.

1.1.2.5. {-ğan+}, {-ğan+}

ŞT’de tek heceli fiillere gelmeyen ve pek işlek olmayan bir ektir. Sınırlı sayıda örneḡi tespit edilmiştir: *yorğan* II/62 “yorgan” (< yoḡur-kan), *yorğan* XI/35 “yorgan”, *aḡlğan* XI/28 “sulu gözlü, aḡlak” (< aḡla-ğan).

1.1.2.6. {-ḡi+}, {-gi+}, {-ḡu+}

ŞT’de işlek olmayan eklerden biridir. Belirli sözcüklerde görülür: *ḡırḡı* VIII/74 “atmaca”, *ḡırḡı* XI/70 “atmaca”, *yuḡu* III/47 “uyku”, *yuḡu* XXI/37 “uyku”, *yuḡudan* XXXIX/284 “uykudan”, *çalḡı* XXXIX/489 “çalḡı”, *çalḡısı* XXXIX/50 “çalḡısı”, *verḡisiymiş* VII/167 “verḡisiymiş”.

1.1.2.7. {-ğın+}

ŞT'de pek işlek olmayan bir ektir. Sınırlı sayıda örneği tespit edilmiştir: *daşğınā* XXXIX/396 “taşkına”.

1.1.2.8. {-I+}, {-U+}

Fiilin kendisini veya fiil sonucu ortaya çıkan bilginin adını yapma işlevinde kullanılan işlek bir ektir: *yazı* XXXIX/133 “yazı”, *yağçı* VI/165 “iyi”, *doğulu* X/96 “doğulu”, *ğorğularinnān* VI/118 “korkularından”, *ğorğum* XXII/83 “korkum”, *sürü* XXXIII/188 “sürü”, *ayrı* I/146 “ayrı”, *ayrı* VI/70 “ayrı”, *yağşıydı* XXXIII/68 “iyiydi”, *sançı* XIX/94 “sancı”, *sançısı* XV/72 “sancısı”.

1.1.2.9. {-(ı)ğ+}, {-(ı)ğ+}, {-(ı)h+}, {-(i)h'+}, {-(i)k+}

Fiil sonucu ortaya çıkan niteliği veya fiil sonucu ortaya çıkan nesnenin adını yapan işlek bir ektir: *ğıyığı* VI/142 “irice iğneyi, çuvaldızı”, *döşek* II/62 “döşek”, *döşek* XI/13 “döşek”, *külüğü* XXVII/27 “külüğü”, *soğuh* VI/92 “soğuk”, *yumuşah* XIII/58 “yumuşak”, *yumuşag* XIII/60 “yumuşak”, *basdırıh* XXVI/8 “bastırık ipi”, *açıh* IV/105 “açık”, *ğatıh* V/14 “katık, yoğurt”, *delih' deşih'* I/206 “delik deşik”, *yetik* XII/463 yetkin, *tepih'* XVIII/21 “tepik”, *danışığ* XLI/98 “konuşma”, *ğoruğçu* XVIII/119 “korucu”, *bürüklü* VIII/45 “örtülü”, *toğdah* XI/27 “uslu”.

1.1.2.10. {-Iş+}, {-üş+}

Fiili biçim açısından adlandırma, bazen de nesne adı yapma işlevinde kullanılan bir ektir: *öpüş* XL/105 “öpüş”, *yağış* XIV/62 “yağmur”, *tikiş* VIII/51 “dikiş”, *bağış* XXV/16 “bağış”, *ğeynişleri* V/110 “giyinişleri”.

1.1.2.11. {- (X)m+}

Nitelik ve nicelik adları yapan ve fiili süreç olarak belirten isimler türeten bir ektir: *ölüm* XIX/31 “ölüm”, *durumu* XXXIX/174 “durumu”, *yarım* XXXIII/51 “yarım”, *yémliğ* XI/ “yemlik”, *çoşum çay tek* XII/182 “çoşmuş çay gibi”.

1.1.2.12. {-mA+}

Fiil adları yapmak için kullanılan işlek bir ektir: *dūğrama* VI/90 “doğrama”, *ğōrma* V/13 “kavurma”, *doğma* VII/138 “doğma”, *ēyirme* XVII/82 “eğirme”, *kōşme* XXII/12 “göçme”.

{-mA+} eki bazı örneklerde fiille ilgili kalıcı nesne adları yapar: *yarma* V/30 “yarma”, *bılama* V/49 “bulama, ağız”, *ğōrma* V/69 “kavurma”, *ğıyma* V/73 “kıyma”, *çek'me* IX/105 “çizme”.

Dudak ünsüzleriyle biten fiillerden sonra gelen {-ma-}, {-me-} ekinin ünsüzü ŞT’de benzeşerek /b/ olabilir: *tapbıye* XII/401 “bulmaya”.

1.1.2.13. {-maḥ+}, {-mek+}, {-meh'+}, {-mAğ+}

Fiillerin hareket isimlerini yapma işlevinde kullanılan işlek bir ektir: *ğalmaḥ* I/102 “kalmak”, *ayrılmaḥ* VIII/88 “ayrılmak”, *almaḥ* XVIII/37 “almak”, *ēleşmek* III/16 “oturmak”, *kōçmek* XXXIII/43 “göçmek”, *demeğ* VII/159 “demek”, *gözellemeğ* XXXIX/333 “güzellemek”.

[-maḥ+], [-mek+], [-meh'+], [-mağ+], [-meğ'+] ekinin bazen de nesne adı yapmak için kullanıldığı tespit edilmiştir: *toḥmaḥ* V/158 “tokmak”, *yaşmaḥ* XI/39 “yaşamak”, *başmaḥlarını* XXXIII/493 “ayakkabılarını”, *géymek* XVIII/88 “giymek, giysi”, *yemeh'* XV/27 “yemek”, *başmağ* V/112 “ayakkabı”, *toḥmağı* XII/288 “tokmağı”.

1.1.2.14. {-mAn+}

ŞT’de kalınlık-incelik uyumuna girmeyen eklerden biridir. Yalnızca bir sözcükte görülür. İşlek değildir: *dēirmanı* XXXIII/215 “değirmeni”, *değirmanı* XXXIII/216 “değirmeni”, *deyirmanı* XXXIII/217 “değirmeni”.

1.1.2.15. {-(X)n+}

Fiilin hareketi sonucu ortaya çıkan belirtmek için kullanılır. İşlek bir ek değildir: *gelin* III/81 “gelin”, *gelin* IV/119 “gelin”, *ekinim* XXXVI/26 “ekinim”, *goşunun* XXXIII/248 “askerî birliğin, ordunun”, *uzun* XXXVI/35 “uzun”, *uzun* XVII/37 “uzun”, *satın almazdığ çörēği* XXXVI/40 “Ekmeği satın almazdık.”, *satın* VI/12 “satın”.

1.1.2.16. {-t+}

ŞT’de pek işlek olmayan bir ektir. Sınırlı sayıda örneği tespit edilmiştir: *gurut* II/69 “kurut (kurutulmuş süt ürünü)”, *gurut* XXII/91 “kurut”.

1.1.2.17. {-tı+}

ŞT’de pek işlek olmayan bir ektir. Sınırlı sayıda örneği tespit edilmiştir: *ağartıları* XIX/49 “süt ürünleri”, *çığırtı* XVI/36 “çığırtı”.

1.1.2.18. {-ergi+}

ŞT’de pek işlek olmayan bir ektir. [-er+] sıfat-fiil ekiyle [-gi+] ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuştur: *gidergi* II/51 “gidici”.

1.2. İsim Çekim Ekleri

İsim çekim ekleri, varlık ile varlık [isimlerle isimler (söz öbekleri)] veya varlık ile fiil [isimlerle fiil (cümle)] arasında geçici ilişkiler kurmak, cümledeki tüm unsurlar arasında bağlantı kurmak için kullanılan isim işletme ekleri olarak da bilinen eklerdir.

1.2.1. Çokluk Eki

İsimlerin çokluk biçimlerini yapmada kullanılan eklerdir. ŞT’de ET ve EOT’de de olduğu gibi çokluk eki {+lAr} biçimindedir; ancak ses benzeşmeleri sonucunda [+dar], [+der], [+nar], [+ner], [+rar], [+rer], [+zar], [+zer] biçimleri de görülebilir: *toylar* I/86 “düğünler”, *bılar* I/120 “bunlar”, *dağlar* I/154 “dağlar”, *ağsağkallar* IV/127 “aksakallar”, *uşağlar* VI/8 “çocuklar”, *gocalar* XI/35 “yaşlılar”, *beyler* XII/43 “beyler”, *meşeler* XVI/50 “meşeler”, *kişiler* XVIII/15 “kişiler, erkekler”.

/d/ veya /t/ ile biten isimlerde çokluk eki sıklıkla [+dar], [+der] biçimindedir: *otdar* XX/65 “otlar”, *arvaddar* XXI/60 “kadınlar”, *zatar* XXII/99 “şeyler”, *atdar* XXXIII/141 “atlar”, *ketdere* XXXIII/490 “köylere”.

[+dar], [+der] biçimlerinin bazı örneklerde /z/, /ş/ ile biten sözcüklerden sonra da geldiği tespit edilmiştir: *gızdarımıza* XIX/89 “kızlarımıza”, *sözder* XXXIII/191 “sözler”, *işderi* XXXIII/151 “işleri”, *gülüşderim* XXXIX/290 “gülüşlerim”, *bizder* XXXIX/474 “bizler”.

/n/ veya /m/ ile biten isimlerde çokluk eki [+nar], [+ner] biçimlerinde görülebilir: *ḥannar* I/38 “hanlar”, *onnar* IV/59 “onlar”, *oḡlannar* VI/84 “oḡlanlar”, *ḥānımnar* XL/23 “hanımlar”, *ḡedimner* II/113 “eskiler”, *ḡelinner* III/10 “gelinler”, *ḡibinner* XL/71 “bal arıları”, *ṣahsevenner* XL/75 “Şahsevenler”.

/r/ ile biten isimlerde çokluk eki [+rar], [+rer] biçimlerinde görülebilir: *davarrar* XX/78 “davarlar”, *hemkārrarım* XXXIII/36 “meslektaşlarım”, *damarrar* XXXIX/532 “damarlar”, *ṣāyirrer* VII/67 “şairler”, *yerrerden* XII/472 “yerlerden”, *yerrrer* XXXVII/59 “yerler”, *düktürrer* XXXIX/270 “doktorlar”.

/z/ ile biten isimlerde çokluk eki [+zar], [+zer] biçimlerinde görülebilir. Bu biçim çok daha seyrek görülür: *sizzer* XXXIX/179 “sizler”, *bizzer* XXII/71 “bizler”.

1.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri varlığın hangi kişiye veya hangi varlığa bağlı veya ait olduğunu belirten eklerdir. İlişki, sahiplik ve mülkiyet bildirirler.

1.2.2.1. Teklik 1. Şahıs İyelik Eki

ŞT’de teklik 1. şahıs iyelik eki ET ve EOT’deki gibi {+(X)m} biçimdedir. Teklik 1. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsü düzlük – yuvarlaklık uyumuna uyar: *ādım* V/2 “adım”, *dedem* V/163 “dedem”, *ḡāynatam* VI/37 “kaynatam”, *yolum* X/119 “yolum”, *oḡlum* XII/343 “oḡlum”, *ḡızım* XII/343 “kızım”, *yerim* XII/404 “yerim”, *dilim* XIV/54 “dilim”, *ḡözüm* XVI/141 “ḡözüm”, *özüm* XVIII/138 “kendim”.

1.2.2.2. Teklik 2. Şahıs İyelik Eki

ET’de {+(X)ḡ} biçiminde; EOT’de {+(U)ḡ} biçiminde görülen teklik 2. şahıs iyelik eki, ŞT’de /ḡ/ > /n/ değişimine uğrayarak {+(X)n} biçimini almıştır. {+(X)n} biçimindeki teklik 1. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsü çoğunlukla düzlük - yuvarlaklık uyumuna uyar: *özün* IV/73 “kendin”, *ēlin* XII/170 “elin”, *adın* IX/20 “adın”, *derdin* IX/47 “derdin”, *irehmin* X/50 “rahmetin”, *elinnen* XII/173 “elinden”, *pulun* XVI/65 “paran”, *novben* XVI/133 “sıran”, *tevelludundu* XXXIII/13 “doḡum günündür”, *yuhunnan* XXXIII/593 “uykundan”, *deden* XXXIII/601 “baban”, *barmaḡın* XXXIX/525 “parmaḡın”, *ōmürün* VI/111 “ömrün”.

Üç örnekte teklik 2. şahıs iyelik ekinin eklendiḡi sözcüğün son ünlüsünü yuvarlaklaştırdıḡı tespit edilmiştir. Aynı özellik Halhal ağızlarında da kaydedilmiştir

(Karini, 2009: 128): *ded̄en* XVI/87 “baban”, *nen̄en* XVI/87 “annen”, *ded̄en* VI/63 “babanın”.

ŞT’de karakteristik olarak teklik 2. şahıs iyelik ekinin üzerine yaklaşma, belirtme ve bazen de vasıta, ilgi, çıkma hâl ekleri geldiğinde /ɲ/ > /v̄/ değişimi görülür. Az sayıda örneği olmakla beraber /ɲ/ > /v̄/ değişiminin yalın hâlde de gerçekleştiği tespit edilmiştir. /ɲ/ > /v̄/ değişiminin görüldüğü örneklerde düzlük – yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmüştür: *anuv̄* III/53 “annen”.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + yaklaşma eki:

atuv̄a IX/56 “atına”, *cānuv̄a* IV/120 “canına”, *dayuv̄a* III/53 “dayına”, *başuv̄a* III/73 “başına”, *guyruğuv̄a* V/148 “kuyruğuna”, *üstüv̄e* I/207 “üstüne”, *daduv̄a* III/49 “yardımına”, *sağluğuv̄a* I/158 “sağlığına”, *ğabağuv̄a* XVI/126 “önüne”, *sağluğuv̄a* XXVI/37 “sağlığına”, *hıTmetüv̄e* VII/180 “hizmetine”.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + belirtme eki:

dülüv̄ü VII/14 “dilini”, *oğluv̄u* XVI/110 “oğlunu”, *aduv̄u* XXXIII/316 “adını”, *özüv̄ü* V/168 “kendini”, *iltifātuv̄u* VII/59 “iltifatını”, *elüv̄ü* VIII/61 “elini”, *aduv̄u* XXXIII/387 “adını”, *maluv̄u* VIII/141 “malını”, *anov̄u* IX/51 “anneni”.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + belirtme eki biçimlerinde bazen belirtme ekinin düştüğü ancak işlevinin sürdüğü gözlemlenmiştir.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + Ø (belirtme eki):

puluv̄ XVI/104 “paranı”, *ğizüv̄* XXIII/32 “kızını”, *ğadalaruv̄* XXXII/52 “kazalarını, belalarını”, *aduv̄* XXXIII/315 “adını”, *dilüv̄* VII/12 dilini”.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + vasıta eki:

nenövn̄en XVI/60 “annenle”, *zehmetüvn̄en* XXXIX/393 “zahmetinle”.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + çıkma eki:

özüvn̄endi XXXIX/554 “kendindendir”.

Teklik 2. şahıs iyelik eki + ilgi eki:

libasuv̄un I/206 “elbisenin”, *nökerüv̄ün* XXIII/37 “kölenin”.

Halhal (Karini, 2009: 129), Urmiye (Doğan, 2010: 113), Sungur (Atıcı, 2015: 123), Kaydar (Rezaei, 2015: 161) gibi diğer İran Türk ağızlarının yanı sıra; Irak Türkmen ağızlarında (Bayatlı, 1996: 369) ve Anadolu ağızlarında (Karahan, 1996: 25, Edip, 1991: 37) örnekleri görülen 2. şahıs iyelik ekindeki /ɲ/ > /y/ değişimi ŞT’de de tespit edilmiştir: *ğızıy* XXXII/31 “kızını”.

1.2.2.3. Teklik 3. Şahıs İyelik Eki

ET ve EOT’de [+ı], [+i], [+sı], [+si] biçimlerinde olan teklik 3. şahıs iyelik eki, ŞT’de genellikle ünlü uyumuna uyarak ünsüz ile biten isimlerden sonra [+ı], [+i], [+u], [+ü]; ünlüyle biten isimlerden sonra ise [+sı], [+si], [+su], [+sü] biçimindedir: *aşı* V/84 “aşı”, *tişi* V/32 “dişi” *evine* XL/146 “evine”, *fesli* I/101 “mevsimi”, *yolu* XX/48 “yolu”, *göylü* IV/110 “gönlü”, *erusu* VI/22 “gelini”, *görması* V/68 “kavurması”, *dedesi* VI/127 “babası”, *guzusu* XXIX/22 “kuzusu”, *balası* XXIX/22 “yavrusu”, *üssünde* XXXVI/17 “üstünde”, *ölüsü* XXXIII/325 “ölüsü”, *türküsü* I/188 “Türkçesi”, *yuşusunda* VII/163 “uykusunda”.

ŞT’de bir örnekte teklik 3. şahıs iyelik ekinin ünlü uyumunu bozduğu görülmüştür: *başıynen* IV/118 “başıyla”.

ŞT’de iki örnekte öz sözcüğüne gelen teklik 3. şahıs iyelik ekinin düzlük - yuvarlaklık uyumunu bozduğu görülmüştür: *özi* XXXIV/28 “kendisi”, *özini* XII/390 “kendisini”.

Ancak bu özelliğin bir kural dâhilinde olmadığı kaynak kişilerin bireysel kullanımları olduğu diğer örneklerden anlaşılmaktadır: *özü* VI/147 “kendisi”, *özü* XII/367 “kendisi”, *özü* XIII/107 “kendisi”.

su ile *ne* sözcüklerinde istisnai olarak ünlüyle bitmelerine rağmen teklik 3. şahıs iyelik eki olarak [+u], [+i] biçimleri kullanılmaktadır: *suyuna* I/202 “suyuna”, *suyu* IV/52 “suyu”, *suyu* V/69 “suyu”, *suyu* XIII/75 “suyu”, *neyi* XVIII/90 “neyi”, *neyi* XXXVII/142 “neyi”.

ŞT’de işlevce aynı, biçimce farklı iki iyelik ekinin üst üste geldiği ek yığılmaları da tespit edilmiştir: *pulusunu* XVIII/59 “parasını” (pul+u+su+n+u), *eslisi* I/19 “aslı” (esl+i+si), *eslisi* XXXVII/27 “aslı” (esl+i+si), *çoşusu* XVII/74 “çoğusu” (çoş+u+su), *aşşamısını* XXII/70 “akşamını” (aşşam+ı+sı+n+ı); *herâret-i bedenisi* XL/181 “bedenin harareti”.

ŞT’de bazı örneklerde teklik 3. şahıs iyelik ekinin düştüğü tespit edilmiştir.

Teklik 3. şahıs iyelik eki + Ø (belirtme eki):

onun göbēn VIII/112 “onun göbeğini”.

1.2.2.4. Çokluk 1. Şahıs İyelik Eki

ET’de $\{+(X)mXz\}$, EOT’de ise $\{+(U)mUz\}$, biçimlerinde olan çokluk 1. şahıs iyelik eki, ŞT’de genellikle ünlü uyumuna uyarak ET’de olduğu gibi ünlü ile biten isimlerde $[+mız]$, $[+miz]$, $[+muz]$, $[+müz]$; ünsüzle biten isimlerde ise $[+ımız]$, $[+imiz]$, $[+umuz]$, $[+ümüz]$ biçimlerindedir: *yaylağımız* V/7 “yaylağımız”, *Pişmişlerimiz* VI/75 “yemeklerimiz”, *evimiz* VI/82 “evimiz”, *anamız* VII/13 “annemiz”, *özümüz* III/69 “kendimiz”, *nénemiz* XI/53 “annemiz”, *gözümüz* XI/59 “gözümüz”, *ğonşumuz* VIII/112 “komşumuz”, *yolumuz* IX/60 “yolumuz”, *élimiz* XII/9 “ilimiz”, *yaylağımız* XV/9 “yaylağımız”, *toyumuz* XV/51 “düğünümüz”, *türkümüz* IV/79 “Türkçemiz”.

su sözcüğünde istisnai olarak sözcüğün ünlüyle bitmesine rağmen çokluk 1. şahıs iyelik eki olarak $[+umuz]$ biçimi kullanılmaktadır. Kanaatimizce bu durum sözcüğün eski biçimi *sub* ve onun geçirdiği ses değişimleri ile alakalı kalıntılardır (*sub* > *suṽ* > *sū* > *su* ~ *suy* ~ *suv*): *suyumuz* VI/102 “suyumuz”.

Kimi ünsüzle biten sözcüklerde çokluk 1. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsünün düştüğü tespit edilmiştir: *ğabağmıza* II/109 “önümüze”, *alaçığımızā* XVI/27 “alaçığımız”.

ŞT’de bazı örneklerde çokluk 1. şahıs iyelik ekinin EOT’deki gibi yuvarlak ünlülü kullanıldığı tespit edilmiştir: *ğışlağımız* XXXV/8 “kışlağımız”, *birbirimize* III/65 “birbirimize”, *elimüze* III/93 “elimize”.

1.2.2.5. Çokluk 2. Şahıs İyelik Eki

ET’de $\{+(X)\eta Xz\}$, EOT’de ise $\{+(U)\eta Uz\}$, biçimlerinde olan çokluk 2. şahıs iyelik eki, ŞT’de bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi ekteki $/\eta/$ > $/\dot{\eta}/$ veya $/\eta/$ > $/\dot{\eta}/$ > $/v/$ > $\emptyset$ değişimleridir.

Çokluk 2. şahıs iyelik ekinin GAT’deki gelişim süreci $+(U)\eta Uz$ > $+(U)vUz$ > $+\bar{U}z$ > $+Uz$ biçiminde açıklanmıştır (Ergin, 1971: 97). Ancak kanaatimizce damak sesi olan $/\eta/$ sesinin ŞT’deki dudaksılaşması $/\dot{\eta}/$ sesi üzerinden gerçekleşmektedir. Ayrıca derlediğimiz metinlerde kullanılan sesin $/\dot{\eta}/$ olduğu açıkça anlaşılmaktadır. O halde çokluk 2. şahıs iyelik ekinin ŞT’deki ve genel anlamda GAT’deki gelişim sürecini şu şekilde izah etmek mümkündür:

$$+(U)\eta Uz > +(U)gUz > +(U)\dot{g}Uz \sim +(U)\dot{v}Uz > +(U)vUz > +\bar{U}z > +Uz / +z$$

Diğer İran Türk lehçe ve ağızlarında görülen çokluk 2. şahıs iyelik eki $+Ūz > +Uz$ biçimlerinde ekin gelişim sürecinin $+(U)vUz > +(U)vUz \sim +Ūz$ aşamalarına ait bulunamayan izler (Karini, 2009: 131; Atıcı, 2015: 125), ŞT’de tespit edilmiştir. ŞT’de çokluk 2. şahıs eki olarak $+(U)vUz$, $+(U)vUz > +(U)vUz \sim +Ūz$ biçimleri nadiren de $+Īz$ biçimi eş zamanlı olarak kullanılmaktadır: *bacūz* XXXVI/53 “bacınız”, *sağlıvuza* X/95 “sağlığınıza”, *hıTmetüvüzdeyem* XXXIX/4 “hizmetinizdeyim”, *sağlıvuza* X/108 “sağlığınıza”, *keyfīz* XII/114 “keyfiniz”.

Bu özelliklerin yanı sıra ŞT’de çokluk 2. şahıs ekinin son hali olarak ünsüzle biten isimlerden sonra, çoğu zaman yuvarlak ünlülü $[+uz]$, $[+üz]$; bazen de düzlük - yuvarlaklık uyumuna uygun olarak $[+ız]$, $[+iz]$, $[+uz]$, $[+üz]$ biçimlerinin; ünlüyle biten sözcüklerden sonra da yukarıda zikredilen biçimlere ilaveten $[+z]$ biçiminin kullanıldığı ve $[+z]$ biçiminin kendisinden önceki sözcüğün düz ünlüsünü yuvarlaklaştırdığı veya ünlü uzamasına sebep olduğu tespit edilmiştir: *nenēz* XXXVI/52 “anneniz”, *ğulluğuzda* XXXIX/4 “kulluğunuzda”, *nökerhanāzdı* XII/206 “kölehanenizdir”, *sağlığuza* XXXIX/225 “sağlığınıza”, *meğazalarüzda* XXXIV/40 “mağazalarınızda”, *hıdmetize* VII/129 “hizmetinize”, *sağlığıza* XII/111 “sağlığınıza”, *özüz* XXXIII/90 “kendiniz”.

Yalnızca Zencan’da derlenen metinlerden birinde ve tek örnek $+nız$ biçimi tespit edilmiştir: *hamınızın* VI/68 “hepinizin”.

1.2.2.6. Çokluk 3. Şahıs İyelik Eki

ET ve EOT’de $\{+lArI\}$, biçiminde olan çokluk 3. şahıs iyelik eki, ŞT’de de ünsüz benzeşmelerinden ötürü meydana gelen değişiklikler göz ardı edilirse aynı $\{+lArI\}$ biçimindedir: *yaylaḥları* XXXII/58 “yaylakları”, *uṣaḥları* XXXIII/186 “çocukları”, *sürüleri* XXXIII/206 “sürüleri”, *hikāyeleri* XXXIX/96 “hikayeleri”, *adlarına* V/102 “adlarına”, *bellerine* XI/39 “bellerine”, *alınlarına* XI/46 “alınlarına”.

/d/ veya /t/ ile biten isimlerde çokluk 3. şahıs iyelik eki, $[+darı]$, $[+deri]$ biçimlerinde görülebilir: *addarı* I/82 “adları”, *addarı* XXXVII/103 “adları”, *zatdarına* XVI/21 “şeylerine”, *ādetderi* XIV/27 “adetleri”.

/n/ veya /m/ ile biten isimlerde çokluk eki $\{+nArI\}$ biçiminde görülebilir: *ḥurcunnarın* XXXIII/456 “heybelerinin”, *galannarına* VII/168 “kalanlarına”.

Şahseven Türkçesindeki İyelik Ekleri

	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	{+(X)m}	{+(X)mXz}
2. Şahıs	{+(X)n}, {+(X)v}	{+(U)vUz}, {+(U)vUz}, {+(Ū)z}, {+(İ)z}, {+(X)z}
3. Şahıs	{+I}, {+U}, {+sI}, {+sU}, {+Ø}	{+lArI}

1.2.3. Âitlik Eki

İsimlerden zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapan ektir. İlgili olma, âit olma, bağlılık ve sahiplik işlevlerini karşılar. ET’de [+ki] ve nadiren [+kɨ] biçimlerinde görülen (Gabain, 2007: 47) ek, EOT’de ise kalınlık - incelik uyumuna uymaktadır (Timurtaş, 2005: 106). Ayrıca âitlik eki hem yapım eki hem de çekim eki olarak kullanılabilir. (Karaağaç, 2013: 78).

Âitlik eki, ŞT’de [+ki], [+kɨ], [+hɨ] biçimlerinde görülmekte ve çoğunlukla kalınlık - incelik uyumunun yanı sıra düzlük - yuvarlaklık uyumuna da girmektedir: *ğaradağınkı* IX/79 “Karadağ’ınkı”, *yaylağınkı* II/62 “yaylağınkini”, *seninkilere* IV/67 “seninkilere”, *herkesinki* XVIII/154 “herkesinki”, *bizimki* IV/75 “bizimki”, *öyünkü* XIV/23 “önceki”, *ğadımki* XXXIII/43 “eski, eskideki”, *günkü* XII/251 “günkü”.

Ancak bazı örneklerde âitlik eki kalınlık - incelik uyumuna girmez: *olarınkı* I/210 “onlarınkı”, *goyununkü* XL/214 “koyununki”, *ğadımki* XXXIX/173 “eski, eskideki”.

Âitlik eki, sızıcılaşarak kalın ünlülerden sonra [+hɨ] biçiminde de görülebilir: *zamanınhı* VI/33 “zamanınkı”, *eşayırınhı* XXXIII/27 “göçebelerinki”.

1.2.4. Hâl Ekleri

Varlık ile varlık (söz öbeği) veya varlık ile fiil (cümle) yapılarındaki ilişkilerin adlarına hâl çekimi denir (Karaağaç, 2013: 340). Bu çekimi sağlayan eklere ise hâl ekleri denir.

1.2.4.1. İlgi Hâli Eki

Bir ismin başka bir isme bağlılığını sağlayan eke ilgi hâli eki denir. Bir ismin başka bir isme bağlı olma durumuna da ismin ilgi hâli denir.

ET’de {+(n)İj}, EOT’de ise {+(n)Uj}, biçimlerinde olan ilgi hâli eki, ŞT’de ünlü ile biten isimlerde genellikle [+nın], [+nin], [+nun], [+nün]; ünsüzle biten isimlerde ise [+ın], [+in], [+un], [+ün] biçimlerindedir: *senin dili* VII/12 “senin dilin”, *senin adın* IX/20 “senin adın”, *onun esli* XII/157 “onun aslı”, *onun biri* XXVI/21 “onun biri”, *sizin malız* XXXIX/92 “sizin malınız”, *oların sözleri* II/49 “onların sözleri”, *oların dili* III/22 “onların dili”, *buların fergı* II/128 “bunların farkı”, *menim büyük gardaşımın toyu* III/81 “benim büyük kardeşimin düğünü”, *evin şeyi* IV/36 “evin şeyi”, *sēlin gücü* IV/70 “selin gücü”, *ğaynatanın yanı* IV/105 “kaynatanın yanı”, *āyğının altı* V/172 “ayağının altı”, *ğapının pencerenin böğrü* VII/80 “kapının pencerenin yanı”, *köroğlunun meclisi* IX/46 “Köroğlu’nun meclisi”, *munun eli* XII/465 “bunun eli”, *günün gabağı* II/70 “güneşin önü”, *ömrünün evvelinnen ahırına* VI/36 “ömrünün başından sonuna”.

Teklik 1. şahıs zamiri ve çokluk 1. şahıs zamirlerine gelen ilgi hâli eki, [+im] şeklindedir: *menim yaşım* XXXVIII/6 “benim yaşım”, *menim başım* XXXIX/262 “benim başım”, *benim — özüm* I/137 “benim kendim”, *benim balam* VI/104 “benim çocuğum”, *benim sazım* VII/43 “benim sazım”, *bizim özümüz* XXXII/50 “bizim kendimiz”, *bizim dövremiz* XXXVII/116 “bizim çevremiz”.

Üç örnekte *siz* zamirine gelen ilgi ekinin yuvarlak ünlülü olduğu tespit edilmiştir: *sizün* X/94 “sizin”, *sizün* XXXIV/24 “sizin”, *sizün* XXXIV/40 “sizin”.

ŞT’de ilgi hâli ekinin kısmen veya tamamen düştüğü örnekler tespit edilmiştir. İlgi hâli ekinin düşmesi aynı zamanda bazı örneklerde ünlü uzunluklarına neden olmuştur.

İsim + Ø (İlgi Hâli Eki)

sen diyen VI/46 “senin dediğin”, *sen* XVI/59 *kimin* XVI/60 “senin gibi”, *menim evim bereketi* XXXIX/190 “benim evimin bereketi”, *sēn* XXXIX/560 *kimi* XXXIX/561 “senin gibi”, *sēn gızuva* XL/89 “senin kızına”, *siz özüz* XXXIII/90 “sizin kendiniz”, *siz üçün* XXXIX/388 “sizin için”, *başın uzunluğu* XVI/17 “başının uzunluğu”.

1.2.4.2. Belirtme Hâli Eki

Bir ismin nesne alan fiile bağlanarak hareketten etkilenen varlık olmasını sağlayan eke belirtme hâli eki denir. Bir ismin nesne alan fiile bağlanarak hareketten etkilenmesi, yapma ve yükleme bildirmesi durumuna da ismin belirtme hâli denir.

ET’de belirtme/yükleme hâli eki, iyelik eki almamış isimlerden sonra [+g], [+ğ]; iyelik eklerinden sonra [+n]; işaret ve şahıs zamirlerinden sonra ise [+nı], [+ni] biçimlerinde görülür. İsimlerden sonra kullanılan [+g], [+ğ] eki, ünsüzle biten isimlere geldiğinde yardımcı bir ünlü alır. Batı Türkçesinde sondaki /g/ veya /ğ/ seslerinin düşmesiyle söz konusu yardımcı ses ekin işlevini üstlenmiş ve böylece Batı Türkçesinin genel yükleme eki olma yoluna girmiştir (Ergin, 2009: 232).

ŞT’de belirtme hâli eki [+ı], [+i], [+u], [+ü] biçimlerindedir: *bizi* I/22 “bizi”, *sütü* XVIII/28 “sütü”, *toyumuzu* II/28 “düşünümüzü”, *gızı* II/29 “kızı”, *çayı* II/41 “çayı”, *goyunu* XXIX/27 “koyunu”, *kömürü* II/82 “kömürü”, *süttaşlı* III/62 “sütlacı”, *guyruğumu* V/150 “kuyruğumu”.

ÖAT’de ve GAT’nin genelinde olduğu gibi ŞT’de de ünlüyle biten isimlerden ve zamirlerden sonra yükleme hâli eki [+nı], [+ni], [+nu], [+nü] biçimlerindedir: *evlini* II/93 “evliyi”, *bunu* IV/69 “bunu”, *onu* V/19 “onu”, *buğdanı* V/30 “buğdayı”, *ğıymeni* V/72 “kıymayı”, *dedeni* X/56 “babayı”, *balanı* X/56 “çocuğu”, *deveni* II/137 “deveyi”.

ET’de bütün iyelik eklerinden sonra; EOT’de ise yalnızca 3. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılan [+n] biçimindeki yükleme eki, ŞT’de 3. şahıs iyelik eklerinden sonra işlektir: *tükün* I/42 “saçını”, *evin* II/85 “evini”, *tikmegin* III/6 “dikmesini”, *tişisin* III/27 “dişisini”, *gabğaşın* III/88 “kapkacağını”, *şeyin* IV/33 “şeyini”, *ağzın* IV/60 “ağzını”.

su ve *ne* sözcükleri ünlüyle bitmelerine rağmen istisnai olarak *+nu* ve *+ni* belirtme hâli ekini almamaktadırlar: *suyu* XIII/27 “suyu”, *suyu* XIX/22 “suyu”, *suyu* XL/179 “suyu”, *neyi* V/206 “neyi”, *neyi* XXI/64 “neyi”.

1.2.4.3. Yönelme Hâli Eki

Fiilin hareket yönünü gösteren ve yaklaşma ifade eden hâl ekidir. ET’de [+ğa], [+ge]; Batı Türkçesinde ise [+a], [+e] biçimlerinde görülen yönelme hâli eki, ŞT’de ünsüzle biten isimlerden sonra [+a], [+e]; ünlüyle biten isimlerden sonra ise [(y)a], [(y)e] biçimlerindedir: *bize* I/12 “bize”, *mene* I/59 “bana”, *eşiğe* III/24 “eşiğe”,

dışarıya”, *sene* III/32 “sana”, *yaduvā* III/51 “aklına”, *yaylağa* IV/14 “yaylağa”, *deviye* IV/26 “deveye”, *yaylavuva* IV/29 “yaylağına”, *kiçige* IV/63 “küçüğe”, *suva* V/60 “suya”, *türkiyeye* VI/16 “Türkiye’ye”, *arıya* XVI/119 “arıya”.

1.2.4.4. Bulunma Hâli Eki

Fiilin bildirdiği oluş ve kılışın ve yerini ve fiilin içinde bulunduğu durumu belirten eke bulunma hâli eki denir.

ET’de ünlü ile biten gövdelerle /l/, /n/, /r/ dışındaki ünsüzlerden biriyle biten kök ve gövdelerde bu ek genellikle [+da], [+de]; /l/, /n/, /r/ ünsüzlerinden sonra ise [+ta], [+te] biçimlerindedir. EOT’de ise {+dA} biçiminde görülen bulunma hâli eki, ŞT’de çoğunlukla [+da], [+de] biçimlerindedir: *mende* I/60 “bende”, *ellerinde* V/20 “ellerinde”, *bılağlarda* V/21 “bulaklarda, pınarlarda”, *burda* VI/14 “burada”, *gabağında* VI/26 “önünde”, *aşağıda* VI/82 “aşağıda”, *gapısında* XVI/58 “kapısında”, *atmış birde* II/99 “altmış birde”.

Bazı örneklerde ünsüz benzeşmesi sonucunda bulunma hâli ekinin tonsuz [+ta], [+te] veya yarı tonsuz [+Ta] biçimlerini de görmek mümkündür: *alaçıkta* II/23 “alaçıkta”, *ğışTa* VI/93 “kışta”, *yurtta* X/96 “yurtta”, *kette* IV/80 “köyde”, *şesto yekte* II/99 “altmış birde”.

ŞT’de kalın ünlüyle biten ve bulunma hâli ekini alan isimlerin ek fiil çekimlerinde /y/ sesinin de etkisiyle kalınlık - incelik uyumunun bozulduğu örnekler tespit edilmiştir: *irandeymiş* I/23 “İran’daymış”, *adındeymiş* XXV/12 “adındaymış”, *yanındeymiş* XXXIII/226 “yanındaymış”.

/n/ ünsüzüyle biten birtakım örneklerde bulunma hâli ekinin ünsüz benzeşmesiyle [+na], [+ne] biçimlerine dönüştüğü tespit edilmiştir: *günne* XII/196 “günde”, *başınna* VI/96 “başında”, *altınna* IX/27 “altında”, *yanna* VI/22 “yanda”, *içinne* XXXIII/150 “içinde”.

1.2.4.5. Çıkma Hâli Eki

Fiilin gösterdiği oluştaki uzaklaşmayı veya çıkmayı bildiren hâl ekidir. ET’de {+DA}, {+DIn} nadiren de [+tan]; EOT’de ise {+dAn} biçimlerinde olan çıkma hâli eki, ŞT’de çoğunlukla [+dan], [+den] biçimlerindedir: *elimizden* I/18 “elimizden”, *on ikiden* XI/25 “on ikiden”, *gadimnen* I/25 “eskiden”, *bılağdan* V/21 “bulaktan, pınardan”, *ğonşudan* VI/71 “komşudan”, *gözden* XXXIX/143 “gözden”, *yuğudan* XXXIX/284 “uykudan”, *söhbetderden* XII/33 “sohbetlerden”.

Bazı örneklerde ünsüz benzeşmesi sonucunda çıkma hâli ekinin tonsuz veya yarı tonsuz biçimlerini de görmek mümkündür: *ağaçTan* XVII/24 “ağaçtan”, *urisyetten* IV/96 “Rusya’dan”.

ŞT’de /m/ ve /n/ ile biten sözcüklere {+dAn} çıkma hâli eki geldiğinde ekteki /d/ sesi benzeşerek /n/ sesine döner ve [+nan], [+nen] biçimleri ortaya çıkar: *başınnan* XL/54 “başından”, *irannan* I/94 “İran’dan”, *yalannan* II/36 “yalandan”, *birinnen* III/26 “birinden”, *mığannan* II/116 “Mugan’dan”, *elinnen* XII/173 “elinden”, *işlerinnen* XVII/23 “işlerinden”.

1.2.4.6. Vâsıta Hâli Eki

Bir ismin başka bir isme bağlılığını sağlayan eke ilgi hâli eki denir. Bir ismin başka bir isme bağlı olma durumuna da ismin ilgi hâli denir.

ET’de {+(X)n}, Batı Türkçesinde ise işlekliğini kaybeden {+(X)n}, yerini ile edatına bırakmıştır. Batı Türkçesinde vasıta hâli eki yerine kullanılan ile edatı, Türkçenin {+(X)n} vasıta hâli ekiyle kalıplaşarak ilen biçiminde ortaya çıkmıştır (Ergin, 2009: 237-238). ŞT’de vasıta hâli eki olarak {+(X)nAn} biçimi kullanılmaktadır. ŞT’deki bu vasıta hâli ekinin ile edatıyla {+(X)n} biçiminin kalıplaşması, sonrasında gerileyici benzeşmeyle /l/ > /n/ değişimini geçirmesi ve akabinde ünlü benzeşmeleri sonucu ortaya çıktığı söylenebilir: *allahınan* XVI/113 “Allah’la”, *bālınan* XVII/57 “balla”, *bizinen* I/125 “bizimle”, *suyunan* VI/104 “suyla”, *horuzunan* VI/106 “horozla”, *duzunan* XVII/79 “tuzla”, *güçünen* XIX/112 “güçle, güçlülükle”.

Vasıta hâli eki sonu ünlü ile biten isimlere geldiğinde araya /y/ sesi girmektedir; bu durumda vasıta eki olarak [+ynan], [+ynen] biçimleri kullanılmaktadır: *diliynen* III/22 “diliyle”, *baltıynen* XVI/18 “baltayla”, *gaynataynan* XVIII/82 “kaynatayla”, *gaynaneynen* XVIII/85 “kaynanayla”, *yoluynan* XX/48 “yoluyla”, *biriyne* XXXIX/217 “biriyle”.

Vasıta hâli eki ünsüz ile biten sözcüklere geldiğinde kimi zaman [+nan], [+nen] biçimlerindedir: *mennen* XII/135 “benimle”, *maşinnan* XL/49 “arabayla”, *nenövnən* XVI/60 “annenle”, *suṽnan* XVII/27 “suyla”, *onnan* IV/21 “onunla”, *tankernen* V/22 “tankerle”, *garadağnan* II/32 “Karadağ’la”, *atnan* III/81 “atla”.

1.2.4.7. Eşitlik Hâli Eki

Fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu veya yapıldığını gösteren ve gibilik, benzerlik ve kadarlık işlevlerinde kullanılabilen hâl ekidir. ET’de {+çA}; EOT’de ise {+cA}, {+çA} biçimlerinde olan eşitlik hâli eki, ŞT’de çoğunlukla [+ca], [+ce], [+ça], [+çe], [+ça], [+çe], [+ça], [+çe], [+can], [+cen], [+can], [+cen], [+çan], [+çen], [+çan], [+çen] biçimlerindedir: *ağşamaça* XIV/17 “akşama kadar”, *çohça* XVII/30 “çokça”, *ğırhınaça* XXII/70 “kırkına kadar”, *başmağınaça* III/98 “ayakkabısına kadar”, *beş yaşınaca* XXII/93 “beş yaşına kadar”, *dālınca* XXXVI/54 “arkasınca”, *ağşamaça* I/108 “akşama kadar”, *yavaçça* XII/34 “yavaşça”.

Bazı örneklerde eşitlik eki olarak kullanılan biçimlerin kalıplaştığı tespit edilmiştir: *balaça* XVI/119 “küçük”, *neçe* XXXIII/139 “nice, nasıl”, *neçe* VII/19 “nice, nasıl”, *haçan* IX/71 “ne zaman”, *néçe* XXXIII/200 “nice, kaç”, *néçe* XXXIII/403 “nice, kaç”.

[+ca], [+ce], [+ça], [+çe], [+ça], [+çe], [+ça], [+çe] biçimlerinin tamamen yapım eki işlevinde kullanıldığı örnekler de tespit edilmiştir: *dayça* XXXIII/143 “tay”, *dühçe* XVII/78 “yün yumağı” *deryaçedi* XIX/103 “göl”, *buhçada* VII/9 “bohçada”, *kemançeye* XXXIX/22 “kemençeye”, *deryaçe* XL/173 “göl”, *yağlıca* IV/44 “yağlıca otu”.

ET’de sınırlandırma işleviyle kullanılan “çen” çekim edatı (Öner, 1999: 15; 2011: 46) ŞT’de [+can], [+cen], [+can], [+cen], [+çan], [+çen], [+çan], [+çen] biçimlerindedir ve eşitlik hâli eki olarak kullanılmaktadır: *dıkkılaçan* VI/149 “ağızına kadar”, *bayramacan* XIII/36 “bayrama kadar”, *maşincan* XIII/48 “araba gibi”, *on beş* XIII/90 *sinnimecen* XIII/91 “on beş yaşına kadar”, *ğırh beşinecen* XX/65 “kırk beşine kadar”, *goçalınçan* XVIII/73 “yaşlanana kadar”, *beş yaşınaçan* XXII/93 “beş yaşına kadar”, *dalıycan* XL/49 “arkasınca”, *on ikiyeçen* XXXIII/106 “on ikiye kadar”, *sübeçen* XIX/119 “sabaha kadar”, *muğanaçan* II/136 “Mugan’a kadar”, *buraçan* XXXIII/521 “buraya kadar”.

ŞT’de görülen bir başka bir eşitlik eki de EOT’deki [+çağ], [+çek] ekinden gelişen ve Anadolu ağızlarında da görülen [+cağ], [+ceh'] ekidir: *iki yaşınacağ* XI/24 “iki yaşına kadar”, *yatıncağ* XI/ “yatana kadar”, *batıncağ* XI/32 “batana kadar”, *havaçağ* IX/89 “hava yönünden”, *göyçeh* XXI/86 “güzel”.

Eşitlik ekinin ŞT’de küçültme veya pekiştirme işlevlerinde kullanıldığı da tespit edilmiştir: *birazcağ* IX/57 “birazcık”, *azca* XII/331 “azıcık”, *acca* XXXVI/26

“azıcık”. Yalnızca bir örnekte eşitlik eki olarak [+çin] biçimi tespit edilmiştir: *sübeyinçin* VII/97 “sabaha kadar”.

1.2.4.8. Yön Hâli Eki

Fiilin cereyan ettiği yönü bildiren hâl ekidir. ET’de [+ğaru], [+gerü] nadiren de [+karu]; EOT’de ise [+ra], [+re], [+aru], [+erü] biçimlerinde olan yön hâli ekinin ŞT’de diğer hâl ekleri gibi bağımsız bir hâl eki olma işlevi büyük ölçüde kaybolmuştur; fakat bazı sözcüklerde kalıplaşmış olarak [+ra], [+arı], [+eri] biçimlerinde kalıplaşmış olarak varlığını sürdürmektedir: *bura* I/10 “burası”, *bura* II/116 “buraya”, *bura* IV/107 “buraya”, *bura* VI/84 “buraya”, *ora* XXXVII/98 “oraya”, *ora* XXXIX/559 “oraya”, *ora* XXXIII/445 “oraya”, *yuğarı* XXXVII/ “yukarı”, *yuğarı* XXXVIII/57 “yukarı”, *içeri* II/58 “içeri”, *içeri* XL/30 “içeri”, *sora* XXXIX/494 “sonra”, *sora* XXV/13 “sonra”, *sonra* XIV/48 “sonra”, *sonra* XXXIV/29 “sonra”. İki örnekte yön eki [+ra] benzeşmeyle [+na] biçimine dönüşmüştür: *sonna* XXXIX/455 “sonra”, *sonna* XIV/28 “sonra”. Bir örnekte yön ekinin ünsüzünün düştüğü tespit edilmiştir: *sōna* XIX/49 “sonra”.

ET’de yön işleviyle kullanılan “*sıgaru* > *sarı*” çekim edatından gelişen (Öner, 1999: 15) +A *sarı* biçimi ŞT’de yön hâli eki olarak kullanılmaktadır: *sürüsüne sarı* V/197 “sürüsüne doğru”, *dervişlere sarı* IX/16 “dervişlere doğru”, *eve sarı* XIII/97 “eve doğru”, *erzuluma sarı* IX/23 “Erzurum’a doğru”, *mentağasına sarı* XIII/95 “bölgesine doğru”.

Şahseven Türkçesindeki Hâl Eklerinin Tablosu

İlgi Hâli	+nIn, +nUn; +In, +Un, Ø
Belirtme Hâli	+I, +U, +nI, +nU, +n
Yönelme Hâli	+(y)A
Bulunma Hâli	+dA
Çıkma Hâli	+dAn
Vâsıta Hâli	+(X)nAn, +ynAn
Eşitlik Hâli	+cA, +cA, +çA, +çA, +cAn, +cAn, +cAn, +çAn, +çAn, +cah, +ceh'
Yön Hâli	+ArI, +ra, +A sarı

2. Sıfatlar

İsimlerden önce gelerek onları niteleyen veya çeşitli yönlerden belirten sözcüklere sıfat denir. Sıfatlar, varlıkların taşıdıkları her türden özelliğin adlarıdır. Sıfatlar işlev bakımından *niteleme sıfatları* ve *belirtme sıfatları* olmak üzere ikiye ayrılırlar.

2.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, isimlerin herhangi bir niteliğini gösteren sıfatlardır. Niteleme sıfatları, çokluk eki almadan kullanılırlar: *şirin yuğu* III/47 “şirin uyku”, *göyçek zaman* VIII/65 “güzel zaman”, *sütdü pılo* VIII/141 “sütlü pilav”, *gızıl onnuh* IX/15 “kızıl onluk”, *alçağ yer* IX/64 “alçak yer”, *çıkıklı serçe* X/39 “küçük serçe”, *āğ daş* X/61 “ak taş”, *doğulu yurt* X/96 “doğulu yurt”, *gızıl gül* XI/31 “kızıl gül”, *ğara guş* XI/70 “kara kuş”, *şirin yerler* XII/35 “şirin yerler”, *yağçı saz* XII/155 “iyi saz”, *ğarrı dağlar* XII/188 “karlı dağlar”, *pis adam* XII/229 “kötü adam”, *ğadim aşıhlār* XII/361 “eski aşıklar”, *yağçı yer* XIII/61 “iyi yer”, *böyüh ' gelin* XIV/65 “büyük gelin”, *böyüh ' XV/21 tireller XV/22 “büyük tırlar”, ğara paltar XIII/102 “kara elbise”, ğara ayı XVI/34 “kara ayı”, ğırda māsın XV/23 “küçük araba”, ğedim zaman XV/67 “eski zaman”.*

2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, isimlerin içlerinde barındırdıkları özelliklerden ziyade varlığın dış vasıflarını varlığın konumlarına göre değerlendiren sıfatlardır. Belirtme sıfatları, dört başlıkta incelenecektir: *İşaret sıfatları*, *sayı sıfatları*, *soru sıfatları*, *belirsizlik sıfatları*.

2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, varlıkların konumunu işaret ederek belirten sıfatlardır. Tek başına kullanıldıklarında zamir işlevinde olan bu sözcükler isimlerin önüne geldiklerinde işaret sıfatı işlevi yüklenirler.

ŞT’de işaret sıfatı olarak genel itibarıyla *o* ve *bu* sözcükleri kullanılırken nadiren de *beri*, *şu*, *obirsi* sözcüklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir: *o üz* VIII/79 “o yüz”, *bu yaylağ* VIII/93 “bu yaylak”, *o uşağ* VIII/115 “o uşak”, *bu cür* XI/18 “bu tür”,

o yönner XI/21 “o yönler”, *bu hava* XXXIX/158 “bu hava”, *o saz* XII/34 “o saz”, *bu dünya* XII/75 “bu dünya”, *o adamı* XIII/98 “o adam”, *o kişi* XVI/98 “o kişi”, *beri üz* I/120 “beri yüz”, *şu mōgē* XXXV/20 “şu vakit”, *obirsi alaçığ* XXVI/17 “öbür alaçık”.

bu işaret sıfatı bazı örneklerde *bı* şeklinde tespit edilmiştir: *bı hacı ağa* I/215 “bu hacı bey”, *bı nal* IX/32 “bu nal”, *bı yan* XVIII/16 “bu yan”.

Yalnızca bir örnekte işaret sıfatı olarak *ol* biçiminin kullanıldığı tespit edilmiştir: *ol āsıman* XII/300 “o asuman”.

2.2.2. Sayı Sıfatları

Varlıkları miktar ve sayı yönünden belirten sıfatlardır. Tek başlarına isim işlevinde olan bu sözcükler bir ismin önüne geldiklerinde sıfat işlevi üstlenirler. Sayı sıfatları; *asıl sayı sıfatları*, *sıra sayı sıfatları*, *üleştirme sayı sıfatları*, *kesir sayı sıfatları* ve *topluluk sayı sıfatları* olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatları, varlıkların sayısını belirten sıfatlardır. Asıl sayı sıfatları, hiçbir ek almaksızın yalın biçimde kullanılırlar. Tek sözcük, sıfat tamlaması veya sayı gurubu biçimlerinde oluşabilirler. Birkaç istisna dışında, Türkçenin genelinde olduğu gibi ŞT’de de sayı sıfatlarından sonra gelen isimler, çokluk eki almazlar: *altı ağaç* I/186 “altı ağaç”, *ēlli nefer* XII/366 “elli kişi”, *bi il* VIII/96 “bir yıl”, *iki ay* IX/25 “iki ay”, *gırh gün* IX/50 “kırk gün”, *yüz on dene* X/18 “yüz on tane”, *elli bir il* XII/151 “elli bir yıl”, *yeddi dene* XVI/14 “yedi tane”, *ottuz metir* XIII/32 “otuz metre”.

2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları, isimlerin sıralarını ve derecelerini belirten sıfatlardır. ŞT’de genel itibarıyla sayılara getirilen $+(X)ncı$, $+(X)nci$, $+(X)ncu$, $+(X)ncü$, $+(X)ncı$, $+(X)nci$, $+(X)mci$, $+(X)mci$, $+(X)mci$, $+(X)mci$, $+(X)mci$, $+(X)mci$ ekleriyle yapılır: *birimci nāl* IX/33 “birinci nal”, *yeddinci ağaç* I/186 “yedinci ağaç”, *on birinci* [ders] XXXVIII/26 “on birinci ders”, *ikinci bend* XXXIX/349 “ikinci bent”, *ikimci* XXIX/30 *balasıdı* XXIX/31 “ikinci yavrusudur”, *ikimci* [hava] XXXIX/493 “ikinci hava”, *sonuncu bend* XXXIX/435 “sonuncu bent”, *üçüncü otağ* XII/410 “üçüncü oda”, *üçüncü bend* XXXIX/146 “üçüncü bent”, *üçüncü tabağa* XXXIX/332 “üçüncü tabaka”.

ŞT’de alıntı sözcüklerin de yukarıda zikredilen ekleri almak suretiyle sıra sayı sıfatı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir: *evvelin hava* XXXIX/492 “birinci hava” (<

Ar. اول), *aḥırınıcî šé‘ri* XXXIX/269 “sonuncu şiiri” (< Ar. آخر), *evvelinci otaḥ* XII/366 “birinci oda” (< Ar. اول).

2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları, varlıkların sayısını bölme, ayırma, paylaşırma, dağıtma yönleriyle bölük bölük belirten sıfatlardır. Tek başlarına sayı isimleri olan bu sözcükler, derlenen metinlerde sıfat işlevinde tespit edilememiştir; ancak sıfat işlevini üstlendiklerinde yapı bakımından üleştirme sayı isminden bir farkı olmadığı için buraya almanın fikir vereceği kanaatindeyiz: *üçer* XVIII/12 “üçer”, *birer* XXXVI/17 “birer”.

2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesir sayı sıfatları, varlıkların parçalarını belirten sıfatlardır. Derlenen metinlerde, tek başlarına aslında sayı isimleri olduğu bilinen bu sözcüklerin sıfat işlevindeki kullanımı edilememiştir; ancak sıfat işlevini üstlendiklerinde yapı bakımından kesir sayı isminden bir farkı olmadığı için fikir vermesi açısından burada göstereceğiz: *yüzde bir* XXXII/53 “yüzde bir”.

2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Topluluk sayı sıfatları, belirtilen varlıklar arasında bir yakınlık ve birlik olduğunu ifade eden sıfatlardır. Tek başlarına sayı isimleri olan bu sözcükler, derlenen metinlerde sıfat işlevinde tespit edilememiştir; ancak sıfat işlevini üstlendiklerinde yapı bakımından topluluk sayı isminden bir farkı olmadığı için buraya almanın uygun olacağı kanaatindeyiz: *dördüz* XXVI/12 “dördüz”.

2.2.3. Soru Sıfatları

Soru sıfatları, varlıkları soru hâlinde belirten sıfatlardır. ŞT’de soru sıfatı olarak *ne*, *neme*, *nemene*, *néce*, *néçe*, *hansı*, *ne ğade*, *ne ğeda*, *hayan*, *ne cür* biçimleri kullanılmaktadır: *ne iş* I/79 “Ne iş?”, *hansı bağban* XII/338 “Hangi bahçıvan?”, *ne cür duvalar* XV/35 “Ne tür dualar?”, *néce türklere* II/92 “Nasıl Türklere?”, *ne heber* VI/143 “Ne haber?”, *hansı tãyfadan* IV/95 “Hangi tayfadan?”, *hansı pul* IX/36 “Hangi para?”, *hansı dâsdan* IX/86 “Hangi destan?”, *hansı ağaç* XII/319 “Hangi ağaç?”, *hansı gül* XII/385 “Hangi gül?”, *hansı peygammer* XII/417 “Hangi peygamber?”, *hansı kend* XVIII/121 “Hangi köy?”, *hansı diş* XXXIII/568 “Hangi diş?”, *hansı oynnar*

XXXVII/64 “Hangi oyunlar?”, *nemene köskü ipi* XXVI/11 “Ne köskü ipi?”, *nemene toy* XXXIII/104 “Ne düğün?”, *neme yerler* XXXVII/38 “Ne yerler?”, *néçe nefer* XII/138 “Kaç kişi?”, *néçe kök* XII/303 “Kaç kök?”, *néçe budah* XII/303 “Kaç budak?”, *néçe defe* XII/352 “Kaç defa?”, *ingilabdan néçe il gabağ* XXXIII/30 “İnkılaptan kaç yıl önce?”, *oğul senin ne gEDA pulun var* XVI/65 “Oğul senin ne kadar paran var?”, *ne gade hılt* X/23 “Ne kadar hılt”, *hayandasın* XXXIII/403 “Neredesin / hangi taraftasın?”, *hayandasız* XXXIII/407 “Neredesiniz / hangi taraftasınız?”, *hayanda* XIII/54 “Nerede / hangi tarafta?”, *ne cür adam géderdi* XXII/85 “Nasıl adam giderdi?”.

nemene Şahseven Türkçesi için karakteristik bir biçimdir. *nemene* ŞT’de soru sıfatı olmanın yanında farklı işlevlerde ve anlamlarda kullanılan bir sözcüktür.

2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları, varlıkların belirsizliğini gösteren sıfatlardır. Bu türden sıfatlardaki belirsizlik genellikle miktar ve sayıyla ilgilidir. ŞT’de belirsizlik sıfatı olarak *bir*, *bi*, *alahı*, *ayrı*, *hamı*, *hāmı*, *hammı*, *bēzi*, *bezi*, *her*, *çoğ*, *héç*, *héş*, *filan*, *falan*, *fulan*, *filan*, *başka*, *biyáz*, *beş on* biçimleri kullanılmaktadır: *bir gün* XXXV/64 “bir gün”, *çoğ hevesi* XXXIX/539 “çok hevesi”, *çoğ gādim* XL/85 “çok eski”, *çoğ soyuğ* XL/179 “çok soğuk”, *bi çepiş* VIII/121 “bir çepiş”, *her iş* XXIV/7 “her iş”, *her gün* XXIV/43 “her gün”, *her işi* XIII/49 “her işi”, *bi oba* XIII/62 “bir oba”, *bi daş* XIII/110 “bir taş”, *bi dene* XVI/125 “bir tane”, III/88 *hamı aşbez* “bütün aşçılar”, XL/81 *hamı şahsevenner* “bütün Şahsevenler”, *hammı bilenlerden* XIII/100 “bütün bilenlerden”, *alahı bi şey* VIII/137 “başka bir şey”, *alahı deve* XIII/45 “başka deve”, *alahı adam* XX/23 “başka adam”, *alahı bi işimiz* XXVIII/11 “başka bir işimiz”, *alahı* XXXIX/207 *mesele* XXXIX/208 “başka mesele”, *alahı bi alem* XXXIX/268 “ayrı bir alem”, *alahı obalarda* *alahı* XXXIX/379 *ğışlağlarda* XXXIX/380 “başka obalarda”, “başka kışlaklarda”, *ayrı dilleri* III/20 “başka dilleri”, *ayrı seçi* IV/115 “ayrı seçi”, *ayrı lehçeleri* IX/78 “ayrı lehçeleri”, *bēzi adam* XXXIII/47 “bazı adam”, *ayrı söhbetder* XII/33 “başka sohbetler”, *bezi bezi adamlar* XXXIII/142 “bazı bazı adamlar”, *héç kesde* XXXIX/269 “hiç kimsede”, *héç kim* X/38 “hiç kimse”, *héş zat* XI/9 “hiçbir şey”, *héş terefi* VII/164 “hiçbir taraf”, *falan günü* I/93 “falan günü”, *falan hava* XXXIX/110 “falan hava”, *fulan hava* XXXIX/110 “falan hava”, *filan* XXXIX/110 *havan* XXXIX/111 “filan havayı”, *filan kes* I/87 “filan kişi”, *filan gızı* IV/102 “filan kızı”,

filan yerde XXXIII/416 “filan yerde”, *biyáz gālın* XVII/82 “biraz kalın”, *biyáz müşgülümüz* XX/31 “biraz sıkıntımız”, *biyáz pēnir* XXXII/53 “biraz peynir”, *başka mesele* XXXIX/608 “başka mesele”, *beş on dene* XXXVI/16 “beş on tane”.

3. Zarflar

Fiillerden, sıfat-fiillerden, sıfatlardan, ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren veya sınırlayan dil birimlerine zarf denir. (Korkmaz, 2007: 451). Zarflar, yer ve yön zarfları, zaman zarfları, nasıllık-nicelik (hâl) zarfları, azlık-çokluk zarfları ve soru zarfları olmak üzere beşe ana başlıkta incelenir.

Zarflar işlevlerine göre tek işlevli ve çok işlevli zarflar olmak üzere iki kısımda incelenirler. Tek işlevli zarflar: benzetme, birliktelik, doğrulama, ekleme, görelilik, gösterme, ihtimal, karşılaştırma, karşılıklılık, karşıtlık, kesinlik, nicelik (miktar/azlık-çokluk), niteleme (hal/durum), sebep, sınırlandırma, sıralama, şart, tekrar, vasıta, yeterlik ve zaman; çok işlevli zarflar: zaman-niteleme, yer-niteleme ve zaman-yer zarflarıdır (Karpuz, 2013: 86, 483).

3.1. Zaman Zarfları

Zarf işlevinde kullanılan zaman adlarına zaman zarfları denir. Zaman zarfları, varlıkların hareketlerini zaman yönünden belirten dil birimleridir. ŞT’de Türkçe ve alıntı sözcüklerde tespit edilen başlıca zaman zarfları şunlardır: *seher*, *sēr*, *süb*, *sabah*, *saba*, *sōra*, *aḥşam*, *hindi*, *hinni*, *indi*, *hinci*, *dünēn*, *géce*, *géceleri*, *günüz*, *teze*, *gene*, *gine*, *ḡabaḥ*, *ekseren*, *bōḡün*, *bayah*, *bayahdan*, *élan*, *hemişe*, *hemîşe*, *hemmeşe*, *sonra*, *sora*, *sohra*, *sona*, *bēd*, *onda*, *gedim*, *evvel*, *evvelde*, *aḥır*, *day*.

saba XIX/51 “sabah” (< Ar. صباح), *süP* II/118 “sabah” (< Ar. صباح), *seher gider* VI/136 “Seher gider.” (< Ar. سحر), *sēr memur* XVI/64 *gönderiy* XVI/65 “Seher memur gönderiyor.” (< Ar. سحر), *bu süb geliy* XVI/130 “Bu, sabah geliyor.” (< Ar. صباح), *saba süb héyvanı otarannan sōra* XIX/51 *tuluḡ yayarıḡ* XIX/52 “Sabah hayvanı otlattıktan sonra tuluk yayarız.”, *süb gēdirik* XIX/67 “Sabah gidiyoruz.” (< Ar. صباح), *aḥşam ḡınanı yaḡaruḡ* III/103 “Akşam kınayı yakarız.”, *sabah da gelini çıḡhardaruḡ* III/103 “Sabah da gelini çıkartırız.” (< Ar. صباح), *hindi élan bu illeri hoşksali* XX/18 oldu

XX/19 “Şimdi, şu an, bu yıllarda kuraklık oldu.”, *hinne deve zad sahlamarıh* IV/17 “Şimdi deve filan beslemiyoruz.”, *hindi day o gétđi* XX/83 “Şimdi de o gitti”, *dünēn aḥşam da orda meclisde dosların çölde birine* VII/88 *dédim* VII/89 “Dün akşam da orada mecliste dostların birine dışarıda dedim.”, *géceleri de otarruḥ* XXVIII/24 “Geceleri de otlatırız.”, *géce getireller* VI/39 “Gece getirirler.”, *géce günüz zehmet çekip ke’beni etti binā* XII/77 “Gece gündüz zahmet çekip Kabe’yi etti bina.”, *teze çıḥmıṣıḥ yaylağa* XIII/109 “Yaylağa yeni çıkmışsınız.”, *hinci o I/87 cür döül* I/88 “Şimdi o tür değil.”, *gene iki üç gün keçir* V/ 48 “Gene iki üç gün geçer.”, *dimme gene göy* VI/135 “Dinlenme yine koy.”, *keçiler ekseren otun bāşın yiyeller* XXIX/28 “Keçiler genellikle otun başını yerler.”, *bāḥ çöreh’ böğün gelmiyib* XXXII/50 “Bak ekmek bugün gelmemiş.”, *bayaḥdan onu dédim* XVIII/30 “Deminden onu dedim.”, *onu bayaḥ diyeydin* XXXIII/127 “Onu demin diyeydin.”, *şürevinin eşāyiri élan gaydiy arana* XXXIII/243 “Rusya’nın göçebeleri şimdi kışlağa dönüyor.” (< Ar. *الآن*), *hemşe goyardım maşına* XXXIX/313 “Her zaman arabaya koyardım.”, *hemmeşe pılım — olur* XXXII/42 “Her zaman param olur.”, *sona māmır geldi* XVIII/146 “Sonra memur geldi.”, *sonra göyun gelsin* I/158 “Sonra koyun gelsin.”, *sohra géderdiler* V/108 “Sonra giderdiler.”, *sora göyunumu satıp pıl verirem* XXXII/40 “Sonra koyunumu satıp para veririm.”, *gedim toḥuyardılar* XIII/59 “Eskiden dokurdular.”, *bēzi dirildi bēzi dirilmedi* XIII/74 “Bazen dirildi, bazen dirilmedi” (< Ar. *بعضاً*), *evvel géderük onun evine* XL/146 “Önce onun evine gideriz.” (< Ar. *أول*), *aḥır öldü* XIII/74 “Sonunda öldü.” (< Ar. *اخير*), *evvelde géder bazardan ağalarnan allıḥ* XVII/38 “Önceden gider pazardan erkeklerle alırız.” (< Ar. *أول*), *bēd döneller* XVII/8 “Sonra dönerler.” (< Ar. *بعد*), *gine ne mōrutdan désen diyem* XVII/21 “Yine hangi konudan derseni söyleyeyim.”, *gabaḥ göyunu gırḥardıḥ* I/172 “Önce koyunu kırkardık.”, *gabaḥ atnan geléydi* III/83 “Önceden atla geliyordu.”, *oğlannar uşahlar dünyaya gelennen sōra day gelmedik bura* VI/84 “Oğlanlar, çocuklar dünyaya geldikten sonra daha gelmedik buraya.”, *o işleri day görmüller* V/23 “O işleri artık yapmıyorlar”.

onda sözcüğü o zamirinin bulunma hâl ekini almasıyla oluşmuş bir biçimdir. ŞT’de birden fazla işlevde kullanılır. Bağlama işlevinde kullanılır (bk. Bağlama edatları). Ayrıca işaret zamiridir ve nesnenin bulunduğu yeri bildirir (bk. İşaret zamirleri).

onda sözcüğünün ŞT’de daha yaygın olarak kullanılan bir diğer işlevi ise sözcüğün “o zaman, öyleyse” anlamlarına gelen bir zarf olarak kullanılmasıdır. Aynı

özellik Halhal ve Kaydar ağızlarında da tespit edilmiştir (Karini, 2009:142), (Rezaei 2015:175): *et döül sümük* ıdı onda I/198 *gördüm* I/199 “Et değil kemikti o zaman gördüm”, *meselen men onda uşağ* ıdım VI/108 “Mesela ben o zaman çocuktum.”, *onda görersin ki el söze bahmır* XII/171 “O zaman görürsün ki el söze bakmıyor.”, *mahabátdeydüh biz onda molla mısdafa var* ıydı XVI/39 “Mahabat’taydık biz o zaman Molla Mustafa var idi.”, *nökerüvün birine toy* éliyećem onda *gēl gel gör* XXIII/37 “Nökerinin birine düğün edeceğim, o zaman gel gör.”, *dédım onda oynıyaćahsız* XXXIII/14 “Dedim öyleyse oynayacak mısınız?”, *ırza da onda işin içindeydi* XXXIII/119 “Rıza da o zaman işin içindeydi”, *mesele onda ahsakkalın çoğ erzişi var* ıdı XXXVII/144 “mesela o zaman aksakalın çok değeri vardı”.

3.2. Yer ve Yön Zarfları

Zarf işlevinde kullanılan ve varlıktaki hareketin, kılışın veya durumun yönünü belirten sözcüklere yer ve yön zarfları denir. Yer ve yön zarfları, varlıkların hareketlerini istikamet açısından belirten dil birimleridir. ŞT’de Türkçe ve alıntı sözcüklerde tespit edilen başlıca yer ve yön zarfları şunlardır: *aşağı, aşşā, burā, ora, bıra, burā, içeri, yohun, yuḥarī, dalı, ger*.

aşşā XXVIII/16 “aşağı”, *burā* II/113 “bura”, *ora* I/76 “ora”, *ora* I/159 “ora”, *ora* IV/12 “ora”, *bıra* XXXIII/555 “bura”, *aşağı* VI/135 “aşağı”, *içeri* XX/21 “içeri”, *yohun* I/189 “yakın”, *yuḥarī* XXXVII/83 “yukarı”, *dalı* XXXVIII/40 “geri”, *ger* XVIII/11 “geri”, *bilesuvar dan geldük burā* II/113 “Bilesuvar’dan geldik buraya.”, *burdan gidecūk de aşşā* XXVIII/16 “Buradan da aşağı gideceğiz.”, *peygammer ora gonağ* ıymış I/76 “Peygamber orada misafirmiş.”, *gedeyin ora* I/159 “Gidelim oraya”, *dereürt diyeller ora* IV/12 “Dereyurt derler oraya.”, *bıra bi dene* XXXIII/555 *koçnişin geliP* XXXIII/556 “Buraya bir tane göçer gelmiş.”, *inim aşağı* VI/135 “Aşağı ineyim.”, *aparıyuh içeri sāllyuh* XX/21 “Götürüyoruz içeri salıyoruz.”, *it de yohun gétmedi héç kes yohun gétmedi* I/189 “İt de yakın gitmedi, kimse yakın gitmedi.”, *gedīm yuḥarī* XXXVII/83 “Gideyim yukarı.”, *gétti dalı* XXXVIII/40 “Gitti geri.”, *ger* XVIII/11 *géderdik muğana* XVIII/12 “Geri giderdik Mugan’a”.

3.3. Niteleme Zarfları

Zarf işlevinde kullanılan ve varlıktaki hareketin, kılışın veya durumun niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu belirten dil unsurlarına niteleme zarfları denir. Hâl ve tavır bildiren bütün unsurlar niteleme zarfı olabilirler. Ayrıca eşitlik ve vasıta eki alan unsurlar da hâl zarfı olarak kullanılabilirler. Nitelik bildirme zarfları ve durum bildirme zarfları olmak üzere ikiye ayrılırlar (Korkmaz, 2017:464): *pēnirlerimiz ğalar ğašekcēne* XVII/13 “Peynirlerimiz kalır güzelce.”, *ħayyatdar ğašek* XVII/40 *tikēr* XVII/41 “Terziler iyi diker.”, *hallaç béle béle vırdı* XVIII/30 “Hallaç böyle böyle vururdu.”, *ĝoyunnan tez doyar* XIII/26 “Koyundan çabuk doyar.”, *béle üşendim* XIII/111 “Böyle üşendim.”, *o adam tek ğaldı* XIII/111 “O adam yalnız kaldı.”, *ĝašeh’çe ĝoyarıħ* XVII/57 “Güzelce koyarız.”, *düz danışır* XVIII/47 “Doğru konuşur.”, *kasıp da dēvletli olardı* XVIII/61 “Yoksul da devletli olurdu.”, *ĝoçalıncan ĝaynateynen ĝaynaneynen danışmazdı* XVIII/73 “Yaşlanana kadar kaynatayla kaynanayla konuşmazdı.”, *kişiler* XVIII/140 *yaħşı oldu* XVIII/141 “Adamlar iyi oldu.”, *lüt aparmışam* XIX/107 “Çıplak götürmüşüm.”, *gücūnen yalvardıħ yaħardıħ* XIX/111 “Güçlkle yalvardık, yakardık.”, *mal da ĝabağımızda piyada ĝedirik* XIX/114 “Mal da önümüzde yaya gidiyoruz.”, *otara otara yavaş yavaş köçnen ħānavādeynēn gelip çıheyduħ burā* XX/27 “Otlata otlata, yavaş yavaş, göç yüküyle, aileyle gelip çıkıyorduk buraya.”, *yavaş yavāš↑ élebil ki bu mūsığımız can tapır* VII/106 “Yavaş yavaş öyle ki bu musikimiz can buluyor.”, *yaħçı olardı pis olmazdı* XI/39 “İyi olurdu, kötü olmazdı.”, *yavaçça ĝoy* XII/34 “Yavaşça koy.”, *lapdan meni öldür* XXXIX/289 “Birden beni öldür.”, *ĝašek danışardılar* VI/165 “Çok eskiler güzel konuşurdular”.

3.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları

Miktar, ölçü ve derece bildiren zarflardır. ŞT’de Türkçe ve alıntı sözcüklerde tespit edilen başlıca miktar zarfları şunlardır: *yap*, *lap*, *çoħ*, *çoħ*, *az*, *kem*, *biraz*, *biyáz*, *biyez*, *tūl*, *hedden izāfa*.

lap ĝedimkiler ĝašek danışardılar VI/165 “Çok eskiler güzel konuşurdular”, *lap körpe* VII/77 “Çok küçük”, *terbizden yap çoħ* XXXIII/160 *gelmişdi* XXXIII/161

“En çok kişi Tebriz’den gelmişti.”, *yap goyallar* XL/25 “Çok koyarlar.”, *gicirttikan zadı yap çoĥ yiyer* XIII/22 “En çok ısırganı filan yer.”, *tıkanı çoĥ yiyer* XIII/22 “Dikeni çok yer.”, *çoĥ biliyem* XVIII/52 “Çok biliyorum.”, *çoĥ éřitmiřim* XXII/81 “Çok işitmişim.”, *meclun çoĥ güzel* — *ıydi* XXXIII/316 “Mecnun çok güzel idi.”, *çoĥ gezib* — *az gezib* XXXIII/371 *tapabilmiyiP* XXXIII/372 “Çok gezmiş, az gezmiş, bulamamış.”, *az aldım* XXXIV/51 “Az aldım.”, *ót bu dōrede zat kem olar az olar çoĥ úzerriĥ* — *olar* XI/20 “Ot bu çevrede filan az olur, çok úzerlik otu olur.” (< Far. كم), *héyvanı biraz yaralamışdı* XXXV/72 “Hayvanı biraz yaralamıştı.”, *sinni biyáz keçerdi* V/188 “Yaşı biraz geçerdi.”, *héç olmasa biyáz oĥşuyah* VII/89 “Hiç olmazsa biraz benzeyelim.”, *he hedden* XXXIII/89 *izāfa* — *ıydi hedden izāfa* XXXIII/90 “Evet, haddinden fazla idi, haddinden fazla.” (< Ar. اضافة + حد), *babam oları désem tül çeker* XXXIII/43 “Babam onları desem çok çeker.” (< Ar. طول).

yap ve *lap* sözcükleri şT’de “en, tamamen, büsbütün, çok” gibi çeşitli anlamlarda kullanılabilirler ve sıfat, zarf ve fiillerle kullanılabilirler. Aynı özellik Kaydar ve Bahar ağızlarında da tespit edilmiştir (Pehlivan, 2011: 212), (Rezaei, 2015: 175): *yap goyallar* XL/25 “Çok koyarlar.”

3.5. Soru Zarfları

Zarf işlevinde kullanılan ve varlıktaki hareketi, kılışı veya durumu soru yoluyla belirten zarflardır. sözcüklere yer ve yön zarfları denir. Kısacası soru sözlerinin eylemi niteleyecek işlevde kullanılmasıdır. şT’de tespit edilen başlıca soru zarfları şunlardır: *hara*, *harda*, *hardan*, *niye*, *haçan*, *nemiye*, *neçe*, *ne vahd*, *ne cür*, *ne ĥade*, *ne ĥeda*, *ne teher*.

ne cür déyler XXXVIII/52 “Nasıl diyorlar?”, *nemiye bunu vurram* XII/427 “Niye bunu vuruyorum?”, *ezin zamanı niye o cür olup bala* VI/65 “şimdiki zaman niye öyle olmuş çocuk?”, *niye heyle* VI/65 *olup* VI/66 “Niye böyle olmuş?”, *ne cür oĥuyam* XVII/49 “Nasıl okuyayım?”, *haçan ölecēm* XVIII/44 “Ne zaman öleceĥim?”, *hara ĥediren hardan geliren* IX/82 “Nereye gidiyorsun, nereden geliyorsun?”, *hara köçek* XXII/11 “Nereye göçelim?”, *fārsı harda görmüřüĥ* XXII/26 “Farsçayı nerede görmüşüz?”, *hardan alıp verecek* XXXII/41 “Nereden alıp verecek?”, *neçe déyim* VII/63 “Nasıl diyeyim?”, *ne vahd bařlıyaçaĥ* XXXIII/106 “Ne zaman başlayacak?”, *ne ĥade řıĥdılar* XXXIII/137 “Ne kadar sıktılar?”, *içinde ne ĥade héyvan zat kesdiler* XXXIII/156 “Ne kadar hayvan filan kestiler?”, *ne içün bize şayseven déyiller* I/12

“Niçin bize Şahseven diyorlar?”, *ne teher neçē dēdi* XXXIII/602 “Nasıl, ne şekilde?” dedi.”.

4. Zamirler

Varlıkları temsil veya işaret yoluyla karşılayan sözcüklere zamir denir. Zamirler, şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, bağlama zamirleri, soru zamirleri ve belirsizlik zamirleri olmak üzere altı türe ayrılırlar.

4.1. Şahıs Zamirleri

Kişi ve nesnelerin yerine kullanılan sözcüklere şahıs zamirleri denir. Şahıs zamirleri, teklik-çokluk bakımından ikiye ayrılır; şahıs bakımından ise 1, 2 ve 3. şahıs olmak üzere üçe ayrılır.

4.1.1. Teklik 1. Şahıs

Eski Türkçede teklik 1. şahıs zamiri *ben, men, min* biçimlerindedir. Batı Türkçesinde ise *ben, men* biçimleri kullanılagelmiştir. ŞT’de teklik 1. şahıs zamiri için ekseriyetle *men* biçimi kullanılmaktadır: *men gördüm* I/197 “ben gördüm”, *fulan gızı men alım* II/29 “filan kızı ben alayım”, *men de onun dayısı gızıyam* III/78 “ben de onun dayısının kızıyım”, *men bilmerem* IV/10 “ben bilmem”, *oni men bilmiyem* IV/95 “onu ben bilmiyorum”.

ŞT’de istisnai olarak teklik 1. şahıs zamiri için az sayıda *ben* biçimli örnekler de tespit edilmiştir. Bu bağlamda çeşitli zamanlarda Anadolu’dan İran’a göç eden Şahseven Türklerinin bu dil özelliğini Anadolu sahasından taşıdığını söyleyebiliriz: *ben ordan geldim* XVI/8 “ben oradan geldim”, *ben göyun otarardım* XXVI/30 “ben koyun otlatırdım”, *bēli ben bildim* XXVIII/29 “evet ben bildim”, *ben bi dene aldım* XXXIV/51 “ben bir tane aldım”, *olār ben diyem* XXXVIII/18 “olur ben diyeyim”.

ŞT’de teklik 1. şahıs zamirinin hâl ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *menim* II/6 “benim”, *meni* III/51 “beni”, *mene* VII/77 “bana”, *mende* I/60 “bende”, *mennen* III/76 “benden”, *mennen* XII/135 “benle”.

ŞT’de teklik 1. şahıs zamirinin edatlarla kullanımı şu şekildedir: *men için* XXXVIII/17 “benim için”, *men kibi* XIV/29 “ben gibi”.

Kimi örneklerde *men* zamiri ilgi ekiyle çekime girdiğinde /n/ ünsüzü düşüp ünlü uzaması veya ünlü ikizleşmesi gerçekleşir: *mēm yaşımnān* XXXII/37 “benim

yaşımdan”, *mēm* XXXVII/6 “benim”, *meim yādıma gelen* XXXVI/59 “benim aklıma gelen”, *meim* XXXVII/12 *yādıma gelmez* XXXVII/13 “benim aklıma gelmez”, *mēm hātıram* XIX/128 “benim hatıram”, *mēm sinnimde* XXXVII/33 “benim yaşımda”.

4.1.2. Teklik 2. Şahıs

ŞT’de genel Türkçede de olduğu gibi teklik 2. şahıs zamiri *sen* biçimindedir: *sen mene vırma yara* I/59 “sen bana vurma yara”, *sen haralısan* I/124 “sen nerelisin”, *sen gelipsen* II/125 “sen gelmişsin”, *sen bet nezere yéddi derde davasan* V/205 “sen kötü nazara yedi derde devasin”, *sen kimsin* VI/133 “sen kimsin”, *sen hardansan* IX/19 “sen neredensin”.

ŞT’de teklik 2. şahıs zamirinin hâl ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *senin* I/158 “senin”, *seni* VII/175 “seni”, *sene* I/83 “sana”, *sende* X/67 “sende”, *sennen* X/46 “senden”, *sennen* XXXIX/122 “senle”.

ŞT’de teklik 2. şahıs zamirinin edatlarla kullanımı şu şekildedir: *senin kimin* XVI/126 “senin gibi”, *senin kimi* XXXIX/556 “senin gibi”.

Bir örnekte *sen* zamiri ilgi ekiyle çekime girdiğinde /n/ ünsüzü düşmüş ve ünlü uzaması gerçekleşmiştir: *sēn gızuva* XL/89 “senin kızına”.

4.1.3. Teklik 3. Şahıs

EOT’ de *ol* biçiminde görülen teklik 3. şahıs zamiri, ŞT’de günümüz Batı Türkçesinde olduğu gibi *o* biçimindedir: *o da orda hāzırnan yéyir* VI/78 “o da orada hazırnan yiyor”, *o deyir* IX/81 “o der”, *o da oğuyir* IX/88 “o da okuyor”, *o da balaban* XII/13 *çalardı* XII/14 “o da balaban çalardı”, *imran var o düzelder* XII/157 “İmran var o yapar”, *o da gétdi* XVI/94 “o da gitti”, *o da dédi* XVIII/48 “o da dedi”.

ŞT’de teklik 3. şahıs zamirinin hâl ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *onun* III/78 “onun”, *onu* XIX/107 “onu”, *ona* I/222 “ona”, *onda* XXXIII/141 “onda”, *onnan* XXXIII/562 “ondan”, *onnan* XXXVI/18 “onunla”.

ŞT’de teklik 3. şahıs zamirinin edatlarla kullanımı şu şekildedir: *onun çün* III/85 “onun için”, *onun kimin* XII/109 “onun gibi”, *ona göre* XXXIX/29 “ona göre”.

4.1.4. Çokluk 1. Şahıs

Çokluk 1. şahıs zamiri, ET’de ve EOT’de olduğu gibi ŞT’de de *biz* biçimindedir: *biz de muğannuyuh* XII/219 “biz de Muganlıyız”, *biz özümüz oynamışih* XXI/43 “biz kendimiz oynamışız”, *biz héyvan otararduḥ* XX/81 “biz hayvan otlatırdık”, *biz bu yana deve deresi diyerik* XXII/75 “biz bu yana deve deresi deriz”, *biz yeddi ğardaş_ idih* XXV/28 “biz yedi kardeşlik”, *biz onnan sora bi ayrı yaylağa gétmezdik* XXXIII/29 “biz ondan sonra ayrı bir yaylağa gitmezdik”, *biz orda ğaldih* XXXIII/182 “biz orada kaldık”, *biz de billik* IX/89 “biz de biliriz”.

ŞT’de çokluk 1. şahıs zamirinin hâl ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *bizim* XII/225 “bizim”, *bizi* XVI/39 “bizi”, *bize* XVI/8 “bize”, *bizlerde* IV/105 “bizlerde”, *bizden* XVI/24 “bizden”, *biznen* XVI/28 “bizimle”.

ŞT’de çokluk 1. şahıs zamirinin edatlarla kullanımı şu şekildedir: *bizim_ üçün* III/69 “bizim için”, *bizden ğabağ* XX/62 “bizden önce”.

4.1.5. Çokluk 2. Şahıs

Çokluk 2. şahıs zamiri, ET’de ve EOT’de olduğu gibi ŞT’de de *siz* biçimindedir: *siz de benim balamsız* VI/104 “siz de benim çocuğumsunuz”, *siz tănımrırsız ki* VI/126 “siz tanımazsınız ki”, *vāġtēn siz nesiz* VII/169 “gerçekten siz ne siniz?”, *siz ona alahı bi şey* VIII/137 “siz ona başka bir şey...”, *siz çoḥ benim hoşuma geldiz* IX/18 “siz benim çok hoşuma gittiniz”, *siz mene ne getiripsiz* IX/43 “siz bana getirmişsiniz”, *siz ne diyersiz* XVI/31 “siz ne dersiniz?”, *burda yoḥ_ ıydız ki siz* XXXIII/18 “burada yoktunuz ki siz”.

ŞT’de çokluk 2. şahıs zamirinin hâl ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *sizin* I/65 “sizin”, *sizi* VI/86 “sizi”, *size* III/38 “size”, *sizde* XXXIII/146 “sizde”, *sizden* VII/169 “sizden”, *sizinen* XXXIX/466 “sizinle”.

ŞT’de çokluk 2. şahıs zamirinin edatlarla kullanımı şu şekildedir: *sizden ğabağ* XXXIX/466 “sizden önce”, *siz üçün* XXXIX/388 “sizin için”.

4.1.6. Çokluk 3. Şahıs

ET’de *olar* EOT’de, *olar*, *anlar* biçimlerinde görülen çokluk 3. şahıs zamiri, ŞT’de de ET’deki gibi çoğunlukla *olar* biçimindedir: *olar yéyip yatéy* I/109 “onlar yiyip yiyorlar”, *olar ğaşğāydiler* I/210 “onlar Kaşğaylardır.”, *olar yahçı biley* II/75 “onlar iyi biliyorlar”, *olar oynar* III/107 “onlar oynar”, *olar meselem düz diyerdi* IV/67

“mesela onlar doğru derlerdi”, *olar da diyerdi* IX/72 “onlar da derdi”, *çavenderidi olar* XII/214 “onlar Çavenderi’dir”.

İki örnekte çokluk 3. şahıs zamirinin zamir /n/’sini aldığı ve benzeşme yoluyla *onnar* biçimine dönüştüğü tespit edilmiştir: *onnar* IV/59 “onlar”, *onnar* V/24 “onlar”.

ŞT’de çokluk 3. şahıs zamirinin hâl ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *oların* III/22 “onların”, *oları* II/108 “onları”, *olara* XVI/42 “onlara”, *olarda* XVI/44 “onlarda”, *olardan* XL/ “onlardan”, *olarnan* II/33 “onlarla”.

ŞT’de çokluk 3. şahıs zamirinin edatlarla kullanımı şu şekildedir: *olara hâtır* XXXVIII/33 “onlar için”.

4.2. Dönüşlülük Zamiri

ET’de *öz*, *kentü* EOT’ de, *öz*, *kendü*, *kendüz* biçimlerinde görülen dönüşlülük zamiri, ŞT’de *öz* biçimindedir: *öz dilimizi diyirem* V/103 “Kendi dilimizi diyorum.”, *menim öz dedem* VI/126 “Benim kendi dedem...”, *öz yerinde itigādımız var* VII/20 “Kendi yerinde inancımız var.”, *öz zaddarıymış* VII/167 “Kendi şeyleriymiş.”, *her deve géderdi öz gapısına* XIII/86 “Her deve kendi kapısına giderdi.”, *goyun özü öz başına gétmişdi* XIII/107 “Koyun kendi kendine gitmişti.”.

ŞT’de dönüşlülük zamirinin iyelik ekleriyle kullanımı şu şekildedir: *özüm* II/98 “kendim”, *özün* IV/73 “kendin”, *özü* II/133 “kendisi”, *özümüz* II/55 “kendimiz”, *özüz* XXXIII/90 “kendiniz”, *özüvüzü* XVII/73 “kendinizi”, *özleri* II/108 “kendileri”, *özderi* XXXII/32 “kendileri”.

4.3. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri, varlıkları işaret yoluyla gösteren sözcüklerdir. ŞT’de tespit edilen işaret zamirleri şunlardır: *bu*, *o*, *bular*, *olar*, *obirsi*, *bırda*, *bırdan*.

sizin de bu sağlığıza I/65 “Bu da sizin sağlığınıza!”, *çöreh’ isteyip bulardan* I/124 “Bunlardan çörek istemiş.”, *buların bi dene o gara bacıları var* — *ımuş* I/128 “Bunların bir tane kara bacıları varmış.”, *o işderi bu görey* — *indi* III/13 “O işleri şimdi bu görüyor.”, *o savalandı var* I/82 “O Savalan’da var.”, *güzem olar o da* II/62 “O da güzem olur.”, *o da gıs gıça zada* IV/52 “O da bacağına filan...”, *o ki hâtiremiş* IV/99 “Hatıramız o ki...”, *beli bılar baba tãyfadı* XII/206 “Evet bunlar tayfadır.”, *bular gétđi* XXXIII/596 “Bunlar gitti.”, *bular türkdüler* XXXVII/122 “Bunlar Türk’türler.”, *olar*

tebrizdedi XXXIX/301 “Onlar Tebriz’dedir.”, *on nefer cevap vérebilmir geçir o obirsine* XII/397 “On kişi cevap veremez, o geçer öbürüne.”

bêli bırda III/84 “Evet, burada.”, *bırdan gelip gédip* ora IV/97 “Buradan gelip gitmiş oraya.”, *bırda ayı olar* X/28 “Burada ayı olur.”.

ŞT’de işaret zamirlerinin üzerine çokluk eki geldiğinde araya zamir /n/’si girmez: *bular da uzadar bular tohur* III/14 “Bunlar da uzatır bunlar dokur.”, *bılar galıp beri üzde* I/120 “Bunlar beri yanda kalmış.”, *oların hamısını oynardıh* XXI/43 “Onların hepsini oynardık.”.

Ayrıca örneklerde sıklıkla *bu > bı* ve *bular > bılar* değişimine rastlamak mümkündür: *bı* XXXIII/305 “bu”, *bı* XXXIX/60 “bu”, *bılar* XXXIII/154 “bunlar”, *bılar* XXXIII/284 “bunlar”, *bılar* XII/206 “bunlar”, *bılar* XXXIII/325 “bunlar”.

ŞT’de *bu* işaret zamiri, hâl eki aldığı anda birçok örnekte *mu* biçiminde karşımıza çıkar: *muni* XXVI/53 “bunu”, *muni* IX/39 “bunu”, *muna* V/217 “buna”, *muna* XXXIX/93 “buna”, *muna* XXXIX/323 “buna”, *munnan* VI/148 “bundan”, *munnan* XXXVI/55 “bundan”.

İşaret zamirlerinin ŞT’de hal ekleriyle kullanımları aşağıda sıralanmıştır.

4.3.1. İşaret Zamirlerinin İlgi Hâli

buların fergı II/128 “bunların farkı”, *onun birine* III/27 “onun birine”, *bının* X/41 *kimin* igit X/42 “bunun gibi yiğit”, *oların hamısını* XXI/44 “onların hepsini”, *minin gabağına* XVI/139 “bunun önüne”, *minin adın* XXXIII/408 “bunun adını”.

4.3.2. İşaret Zamirlerinin Belirtme Hâli

bunu IV/69 “bunu”, *bunu* IV/128 “onu”, *onu* I/173 “onu”, *onu* II/72 “onu”, *onu* III/6 “onu”, *oni* IV/126 “onu”, *buları* XXXIII/494 “bunları”, *buları* XXXIV/26 “bunları”, *oları* XXXIV/28 “onları”, *oları* V/37 “onları”.

4.3.3. İşaret Zamirlerinin Yaklaşma Hâli

buna II/78 “buna”, *buna* IV/126 “buna”, *buna* IV/129 “buna”, *ona* II/65 “ona”, *ona* III/4 “ona”, *ona* IV/132 “ona”, *olara* XVI/42 “onlara”, *olara* XXXIII/143 “onlara”, *bulara* VII/26 “bunlara”, *bulara* VII/166 “bunlara”.

4.3.4. İşaret Zamirlerinin Bulunma Hâli

bunda VII/9 “bunda”, *bunna* XXXIX/189 “bunda”, *onda* XXXIII/141 “onda”.
onda biçiminin ŞT’de işaret zamirinin bulunma hali işlevinin yanı sıra, daha çok “o zaman, öyleyse” anlamında zarf olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

et dōül sümük *ıdı onda* I/198 *gördüm* I/199 “Et değil kemikti o zaman gördüm.”, *dédım onda oynıyaçaşız* XXXIII/14 “Dedim öyleyse oynayacak mısınız?”.

4.3.5 İşaret Zamirlerinin Çıkma Hâli

munnan XXXIII/335 “bundan”, *munnan* II/63 “bundan”, *onnan* III/83 “ondan”, *bulardan* XI/70 “bunlardan”, *bulardan* XVII/82 “bunlardan”, *olardan* XVIII/130 “onlardan”, *olardan* XX/78 “onlardan”, *olardan* XXXIII/54 “onlardan”.

4.3.6 İşaret Zamirlerinin Edatlara Bağlanması

onun çün I/13 “onun için”, *onun çün* III/85 “onun için”, *bının* X/41 *kimin* *igit* X/42 “bunun gibi yiğit”, *bunnan* XIX/21 “bununla”, *bularnan* II/96 “bunlarla”, *bularnan* IX/15 “bunlarla”.

4.4. Belirsizlik Zamirleri

Belirsizlik zamirleri, varlıkları belirsiz biçimde temsil eden sözcüklerdir. ŞT’de tespit edilen belirsizlik zamirleri şunlardır: *biri*, *özge*, *çoğu*, *çoğusu*, *hamı*, *hammı*, *hamısı*, *hāmmısı*, *hamısı*, *here*, *heresi*, *herkes*, *ayrısı*, *kim*, *bezisi*, *alahı*, *alahısı*, *ayrı*, *ayrısı*, *şey*, *şeyler*.

biri I/35 “biri”, *biri* II/85 “biri”, *biri* XXXV/20 “biri”, *çoğusu* XVII/74 “çoğusu”, *çoğu* XXIX/25 “çoğu”, *çoğu* XL/201 “çoğu”, *hamısı* XII/138 “hepsi”, *hamı* XII/169 “tümü”, *hamısı* XII/218 “hepsi”, *hammı* XIII/100 “herkes”, *hāmmısı* XXXVI/25 “hepsi”, *hamısı* XXXVII/24 “hepsi”, *here* XL/149 “herkes”, *here* IV/96 “herkes”, *heresi* IX/15 “her biri”, *herkes* XXXIII/335 “herkes”, *özgeye* XXXIX/444 “başkasına”, *ayrısını* XXII/65 “başkasını”, *ayrısı* XXII/96 “başkası”, *héç kim* X/38 “hiç kimse”, *bezisi* XI/14 “bazısı”, *hammısı* XXXVII/107 “hepsi”, *alahısıdı* II/78 “başkasıdır”, *alahıdan* XX/95 “başkasından”, *ayrı* IV/124 “başka”, *ayrısı* XXII/96 “başkası”, *çoğu* XXXV/36 “çoğu”, *bi şey* IV/68 “bir şey”, *bi şey* XVI/74 “bir şey”, *bir şey* XXXIX/21 “bir şey”, *şeyler* II/84 “şeyler”, *bi şeyler* XXXVII/141 “bir şeyler”.

4.5. Soru Zamirleri

Soru zamirleri, varlıkları soru yoluyla temsil eden sözcüklerdir. ŞT’de tespit edilen soru zamirleri şunlardır: *kim, ne, hansı, harası, neme, nemene, hayanda, handa*.

kim soru zamiri sadece insanlar için kullanılırken *ne* ve ondan türeyen *neme* ve *nemene* zamirleri insan dışındaki canlı ve cansız varlıklar için kullanılmaktadır: *kim aldı kim vèrdi* VI/63 “Kim aldı, kim verdi?”, *sözü kimnen eşidek* IX/28 “Sözü kimden iştelim?”, *yeri gövden gövü yerden kim seşdî* XII/278 “Yeri gökten, göğü yerden kim seçti?”, *sen kimsen men kimem kimnen soruldû* XII/282 “Sen kimsin, ben kimim, kimden soruldu?”, *kim bilecek* XII/317 “Kim bilecek?”, *malla mennen danışammáz ki ne bilir* XII/362 “Molla benimle konuşamaz ki ne biliyor?”, *ne déydim* XV/10 “Ne diyordum?”, *ne olar ölende* XV/40 “Öldüğünde ne olur?”, *hansını cevābını déyim* XVIII/62 “Hangisinin cevabını diyeyim?”, *hansı XXXIII/269* “Hangisi?”, *şiiiri çoḥ billem hansını déyim ki* XII/159 “Şiir, çok bilirim hangisini diyeyim ki?”, *bilmiyem arḥalıḥ neme déyirsen* XVIII/94 “Bilmiyorum arkalık neye diyorsun?”, *meselem neme déyîr* XXII/63 “Mesela ne diyor?”, *bu nemedi* XXXIII/300 “Bu nedir?”, *benim sazım nemene deyir* VII/43 “Benim sazım ne diyor?”, *hayanda kesiller* XIII/54 “Nerede kesiyorlar?”, *harası günahdı* XXXIX/59 “Neresi günahdır?”, *handa bi elan bu çavan sazın dalına düşüp men eşk* XXXIX/175 *éliyem* XXXIX/176 “Şimdi nerede bir genç bu sazın peşine düşse ben onu seviyorum.” (ha yanda > handa).

5. Fiiller

Karşıladıkları hareketlerle zaman ve mekân kapsamında somut veya soyut tüm nesne veya kavramlarla ilgili tüm oluş, kılış, kılınış ve durumları bildiren (Korkmaz, 2017: 477) kısacası varlıktaki her türlü değişime (Karaağaç, 2013: 389) fiil denir.

5.1. Fiil Yapım Ekleri

İsim kök veya gövdeleri veya fiil kök veya gövdelerinden yeni fiiller türetme işleviyle kullanılan eklere fiil yapım ekleri denir. Fiil yapım ekleri ŞT’de isimden fiil yapım ekleri ve fiilden fiil yapım ekleri olmak üzere ikiye ayrılır.

5.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsim kök veya gövdelerine ya da fiil kök veya gövdelerinden oluşturulmuş isimlere getirilen fiil türetmeye yarayan eklerdir. ŞT’de tespit edilen başlıca isimden fiil yapım ekleri aşağıda sıralanmıştır.

5.1.1.1. {+A-}

ŞT’deki işlek isimden fiil yapma eklerinden biridir. İsimlerden olma veya yapma bildiren fiiller türetir: *yaşardı* IV/114 “yaşardı”, *oynar* XV/41 “oynar”, *bezerdūh* XL/47 “süslerdik”, *bezerüK* I/13 “güzelleştiririz”, *boşandı* XVIII/70 “boşandı”, *yumuşalar* XX/40 “yumuşanır, yumuşak hale gelir”.

Bazı örneklerde /y/ ünsüzünün etkisiyle {+a-}, {+e-} ekinin ünlüsü daraldığı tespit edilmiştir: *yalıyormuş* V/172 “yalıyormuş”, *yaşıyır* XXII/94 “yaşıyor”.

5.1.1.2. {+Al-}, {+l-}

ŞT’deki işlek isimden fiil yapma eklerinden biridir. İsimlerden olma bildiren geçişsiz fiiller türetir. [+al-], [+el-]; [+l-] biçimlerinde görülen bu ek, birbirine benzeyen iki ayrı yapıdan gelişmiştir. Birincisi önce [+a-], [+e-] isimden fiil yapım eki ile isimden fiil türetilmiş, daha sonra edilgenlik eki [-l-] ile fiilden fiil yapılmıştır. [+a-], [+e-] ile kurulan fiil tabanı, bazı örneklerde -l- ekini almadan kullanılmamış ve bu eki aldıktan sonra dilde anlamlı bir sözcük haline gelmiştir. Bir kısmı ise *ol-* ana yardımcı fiilinin, *er-* fiiline benzer bir biçimde ekleşmesi sonucunda oluşmuştur. [+al-], [+el-] ekini barındıran fiillerde hangi sözcüğün [+a-l-], [+e-l-] biçiminde, hangisinin *ol-* fiilinin ekleşmesiyle oluştuğunu ayırt etmek fiilin görünüşünden tespit edilememektedir. Çünkü her iki yapı da oluş bildiren geçişsiz fiiller türetir; ancak hem [-l-] ekini, hem de başka bir çatı ekini alarak ya da yalnızca [+a-] ekiyle kullanılabilen “boşa-, boş+a-l-, boş+a-n-” gibi fiillerin yapısı kolayca anlaşılabilir (Türk, 2006: 188). Ses bilgisi açısından ise [+al-], [+el-] ekini alan bazı sözcükler iki ünlünün birleşmesi biçiminde gerçekleşen bir hece kaynaşmasından bahsedilebilir.

[+al-]: *çoğalır* VII/108 “çoğalır”, *çoğaldıh* XXV/30 “çoğaldık”, *saralmışām* XVI/48 “sararmışım”, *saralıp* XIX/30 “sararıp”, *boşalıb* XXV/35 “boşalmış”, *azalıpdī* VII/98 “azalmıştır”.

[+el-]: *düzel̄er* XVII/14 “düzeler”, *düzelişmeg* XXXIII/63 “düzelişmek, anlaşmak”, *dincelerdiler* XIII/52 “dinçleşirdiler, dinlenirdiler”, *dinçeleydüg* XX/27 “dinleniyorduk”.

[+l-]: *gocalmışam* X/108 “yaşlanmışım”, *gocalır* XXII/95 “yaşlanır”, *dirildi* XII/417 “dirildi”, *dirilerdi* XIII/75 “dirilirdi”, *yekeldip* XL/13 “büyütüp”.

5.1.1.3. {+Ar-}, {+r-}

İsimlerden oluş bildiren geçişsiz fiiller türeten [+ar-], [+er-]; [+r-] ekleri ol- anlamında ana yardımcı fiil olarak kullanılan *er-* fiilinin ekleşmesi sonucunda oluşan eklerdir (Türk, 2006: 188): *suvarardı* II/138 “suvarırdı, sulardı”, *suvarıllār* XV/18 “suvarırlar”, *ağartıları* XIX/49 “ağartıları” (< ak+ar-tı), *otarıyam* XXXII/43 “otlatıyorum”, *otarruḥ* XX/35 “otlatırız”, *otarriḥ* XXXII/7 “otlatırız”, *başarmırım* XI/31 “başarmıyorum”.

5.1.1.4. {+dA-}

Genellikle yansıma sözcüklerin fiil hâllerini yapmak için kullanılan bir ektir. {+dA-} ekinin kullanım alanı ŞT’de sınırlıdır. Ayrıca [+da-], [+de-] biçimlerinde görülen ekinin ŞT’de ses olayları sonucunda [+te-], [+la-] biçimleri de karşımıza çıkabilir: *toḥdadı* XXXIX/515 “iyileşti”, *istedim* XXXIX/45 “istedim”, *isdedi* XXXIII/568 “istedi” (< iz+de-di), *allatdı* XVI/91 “aldattı”.

5.1.1.5. {+ğır-}, {+kır-}, {+kir-}

Genellikle yansıma sözcüklerin fiil hâllerini yapmak için kullanılan bir ektir. Kullanım alanı sınırlıdır: *anğırardı* II/133 “anırdı”, *fişkirdim* XXXV/69 “fişkirdim, çağırdım”, *fişkırırūḥ* XXVIII/34 “fişkırırız, çağırırız”, *fişğirdı* XXXIX/511 “fişkirdi”, *ğıçğırır* V/176 “gıcırda, bağırır”.

5.1.1.6. {+(X)h-}

İsimlerden olma bildiren geçişsiz fiiller türetir: *acıḥmışam* I/124 “acıkmışım”, *darıḥacām* XVIII/45 “sıkılacağım”.

5.1.1.7. {+I-}, {+u-}

Kalıplaşmış birkaç örnekte varlığını koruyan işlekliğini yitirmiş bir ektir: *berkit* XXXIII/344 “sağlamlaştır”, *ağrıyardı* VI/80 “ağrırdı”, *ağrıyırđı* XXXIX/520 “ağrıyordu”, *ağıdarmış* V/174 “ağlatırmış”, *uzun* XVII/37 “uzun” (< uz+u-n).

5.1.1.8. {+IA-}

ŞT’de yapma ve olma bildiren fiiller türeten en işlek isimden fiil yapım ekidir: *işlerdik* XI/16 “işlerdik”, *başlanır* XXXIII/335 “başlanır”, *başladı* XXXVIII/39 “başladı”, *işledim* XXXIII/33 “işledim”, *yolladı* XXXIII/91 “yolladı”, *boşladılar* XXXIX/454 “boşladılar”, *bağışla* I/222 “bağışla”, *beslerdi* IX/70 “beslerdi”.

Bazı örneklerde /y/ ünsüzünün etkisiyle [+la-], [+le-] biçimlerinde görülen bu eke ait ünlünün daraldığı tespit edilmiştir: *külüyrük* XXVII/27 “koyunun bacaklarını bağlıyoruz, külüyoruz”, *işliyr* I/143 “işliyor”, *terriyr* VI/130 gördüm günde at “terliyor”, *başliyr* VII/97 “başlar”, *irahliyrđıđ* VIII/71 “hazırlıyırđuk”, *yumurddıyr* XXXII/47 “yumurtluyor”, *sağliyr* XXXIII/143 “besliyor”, *bağlıyrığ* XXVII/28 “bağlıyoruz”.

/t/ veya /d/ ile biten isimlere geldiğinde ise [+da], [+de] biçimlerine dönüşebilir: *yumurddıyr* XXXII/47 “yumurtluyor”, *otdadı* XXXIII/574 “yaktı”, *atdandı* XXXIII/554 “atlandı”, *kündelerdi* XV/31 “bezelerdi”, *asdardılar* V/25 “asardılar” (< ast-la-rdılar).

[+la-], [+le-] eki ve fiilden isim yapım [+k], [+h] eki kalıplaşarak [+lak], [+lek], [+lah], [+lağ] biçimleri bulunan isimden isim yapma ekini oluşturur: *yaylağ* I/13 “yaylak”, *yaylağ* VIII/93 “yaylak”, *ğışlağ* XII/19 “kışlak”, *ğışlağ* XII/209 “kışlak”.

[+la], [+le] eki, bazen de fiilden fiil yapan [-n-] ekiyle kalıplaşarak [+lan-], [+len-] ekini oluşturur ve yeni fiil gövdeleri türetir: *aralandı* XXXIII/452 “aralandı, ayrıldı”, *evlendirmişem* XXXVIII/48 “evlendirmişim”.

[+la], [+le] eki, kimi zaman da fiilden fiil yapma eki olan [-ş-] ile kalıplaşır ve [+laş-], [+leş-] ekini oluşturur: *helleşmege* XXXIX/122 “halleşmeye”, *hübülleşerdi* XVIII/27 “bölüşürdü”, *yöğühlaşıb* V/23 “kolaylaştı”, *yahşılaşsın* VIII/123 “iyileşsin”.

5.1.1.9. {+rA-}

ŞT’de fazla işlek olmayan isimden fiil yapım eklerinden biridir: *sışreyirdi* I/206 “sışırıyordu”, *titreyir* XII/186 “titriyor”, *örgan* XII/87 “öğren”, *dorgıyaçağ* XXXIII/396 “doğrayacak”.

5.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiil kök veya gövdelerine getirilerek fiil türetmeye yarayan eklerdir. ŞT’de tespit edilen başlıca fiilden fiil yapım ekleri aşağıda sıralanmıştır.

5.1.2.1. {-AIA-}

Fiilin tekrarlanması anlamını taşıyan fiiller türetir. [-ala-], [-ele-] biçimlerinde görülen bu ek, ŞT’de çok işlek değildir: *çalhaladım* XIX/22 “çalkaladım”, *bizdelerdin* XIII/84 “birleştirdin”, *efkelerih* XIX/85 “ovalarız, yıkarız”, *evelen* XXXIII/192 “evelenen” (< ev-ele+n), *gevelen* XXXIII/192 “gevelenen” (< gev-ele+n), *topalarduğ* III/88 “topalardık, toplardık”, *topalardılar* III/89 “topalardılar, toplardılar”, *topalardı* XIII/89 “topalardı, toplardı”.

5.1.2.2. {-Ar-}

ŞT’deki işlek olmayan eklerden biridir. Az sayıda örneği mevcuttur: *ğáyterer* XII/478 “çevirir”, *gopartdım* VI/139 “kopardım”, *ğeytariy* XV/19 “geri getiriyor”, *ğaytarriğ* XXVIII/31 “geri çeviririz”, *çığardar* V/128 “çıkartır”, *çığartdığ* VII/39 “çıkartttık”, *çığartdılar* XXI/80 “çıkartttılar”.

[-ar-], [-er-] biçiminde görülen bu ektteki /r/ ünsüzünün düştüğü örnekler de tespit edilmiştir: *çığatşın* XVI/123 “çıkartsın”.

5.1.2.3. {-dAr-}

ŞT’de [-dar-], [-der-] biçimlerinde görülen bu ek, etken fiiller türetir: *ğönderir* IX/11 “ğönderir”, *ğönderib* XII/427 “ğöndermiş”, *dönderer* XIII/18 “döndürür”, *dönderibler* XXXVII/26 “döndürmüşler, çevirmişler”, *ağdarsan* XXXIX/344 “aktarsan”.

5.1.2.4. {-dXr-}, {-tXr-}

Edilgen, dönüşlü veya geçişsiz durumda olan fiil kök veya fiil gövdelerinden geçişli ve etken fiiller türeten işlek bir ektir. ET’de ekin yalnızca yuvarlak ünlülü biçimleri (Ergin, 2000: 213) kullanılırken ŞT’de hem düz hem de yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılmaktadır. Bu ek, ŞT’de genellikle [-dır-], [-dir-], [-dur-], [-dür-]; bazen de [-tır-], [-tir-], [-tur-], [-tür-] biçimlerinde kullanılmaktadır: *doldurardı* VI/149 “doldururdu”, *ğarışdırırsan* V/61 “kariştirırsan”, *barışdırır* V/95 “barıştırır”, *ilişdirdim* VI/134 “iliştirdim”, *öldürürüg* VI/146 “öldürürüz”, *öldürür* XII/41 “öldürür”, *ğarıştırmasan* V/53 “katiştırmasan”, *tiktirerdiler* V/111 “diktirirdiler”, *götürer* V/132 “götürür”, *götüreller* III/93 “götürürler”, *getireller* V/23 “getirirler”, *getirmişem* VII/181 “getirmişim”.

5.1.2.5. {-ı-}, {-ü-}

ŞT’de pek işlek olmayan eklerden biridir. Yalnızca [-ı-], [-ü-] biçimleri tespit edilmiştir: *sürünir* XI/26 “sürünür”, *büründüm* III/5 “büründüm”, *sarıdı* XXXIII/483 “sardı, bağladı”.

5.1.2.6. {-k-}, {-h-}

Sayıli örneği olan eklerden biridir. Yalnızca [-k-], [-h-] biçimleri tespit edilmiştir: *görüker* IV/114 “gözükür”, *görükmedi* XXXIII/401 “gözükmedi”, *ğırhardıh* I/172 “kırkardık”, *ğırhar* XXIX/39 “kırkar”.

5.1.2.7. {-kez-}

İşlek olmayan bir ettirgenlik ekidir. ŞT’de tek örneği tespit edilmiştir: *görkeziy* II/75 “gösteriyor”.

5.1.2.8. {-l-}

Etken ve ettirgen fiillerden edilgen fiiller türeten işlek bir ektir. Edilgenlik ve meçhul olma bildirir. /l/ veya ünlü ile biten fiillere gelmez. EOT’de yalnızca düz ünlülerle kullanılan bu ekin ŞT’de hem düz hem de yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılmaktadır: *yılıldı* I/186 “yıkıldı”, *dirildi* XIII/74 “dirildi”, *ğuruldu* XII/280 “kuruldu”, *vuruldu* XII/281 “vuruldu”, *düzüldü* X/105 “dizildi”, *süzüldü* X/106 “süzüldü”, *soruldu* XII/282 “soruldu”, *süzüldü* X/107 “süzüldü”, *düzüldü* XXXIII/120 “dizildi”, *yığılardı* XV/68 “yığılırdı, toplanırdı”, *dirilerdi* XIII/75 “dirilirdi”.

5.1.2.9. {-mA-}

ŞT'deki en işlek fiilden fiil yapım ekidir. *i-* fiili hariç tüm fiillerin olumsuzlarını türetir: *galmayıb* XVI/55 “kalmamış”, *olmasın* XXII/72 “olmasın”, *vurma* XII/429 “vurma”, *düzelmezdi* XIII/78 “düzelmeydi”, *démezdiler* VI/57 “demezdiler”, *bilmezdig* XI/53 “bilmezdik”, *goymadılar* VII/79 “koymadılar, izin vermediler”, *açmadın* VII/119 “açmadın”, *oğumadım* XII/144 “okumadım”.

[-ma-], [-me-] olumsuzluk ekinin ünlüsü ŞT'de daralarak [-mı-], [-mi-], [-mu-], [-mü-] biçimlerine dönüşebilir: *démirdi* XXIII/22 “demezdi”, *bağmur* XII/161 “bakmıyor”, *beğenmir* XII/408 “beğenmiyor”, *bilmirem* XV/58 “bilmem”, *bilmirdim* XIX/39 “bilmezdim”, *démirdi* XXIII/24 “demezdi”, *tohumuruğ* XIX/92 “dokumuyoruz”, *goymur* XXXVI/58 “koymuyor”, *bilmürem* III/77 “bilmiyorum”, *tüşmür* XII/216 “düşmüyor”, *görmür* XXXIII/535 “görmüyor”.

5.1.2.10. {-n-}

ŞT'nin en işlek eklerinden biridir. Kendi kendine yapma veya kendi kendine olma bildiren fiiller türetir. Dönüşlülük eki olarak da bilinen {-n-} aynı zamanda yapma ve olmayı öznenin üzerine çevirme işlevindedir: *gáyindi* XII/72 “giyindi”, *dolanardı* VI/141 “dolanırdı”, *boşandı* XVIII/70 “boşandı”, *keçinin* II/50 “geçinin”, *sulandı* XII/85 “sulandı”, *ivlendirirdi* IV/101 “evlendirirdi”, *büründüm* III/5 “büründüm”.

5.1.2.11. {-r-}

ŞT'de oldurma veya yaptırma bildiren genellikle tek heceli fiillerin üzerine gelen ve ettirgenlik eki olarak da bilinen ektir: *gaçırmuşuğ* XL/205 “kaçırmışız”, *pişirrem* XIV/15 “pişiririm”, *doyurruğ* XX/35 “doyururuz”, *pitirer* X/22 “bitirir, çıkarır”, *keçirderdik* I/168 “geçirirdik”.

5.1.2.12. {-se-}

ŞT'de fazla işlek olmayan ve az sayıda örneği bulunan fiilden fiil yapım eklerinden biridir: *görssetmedi* XXXVIII/38 “göstermedi”, *görsenmiyen* XII/468 “görünmeyen”, *görsener* XII/468 “görünür”.

5.1.2.13. {-ş-}

ŞT’de çoğu zaman işteşlik, ortaklaşalık bildiren fiiller türeten bir ektir. Karşılıklı veya birlikte gerçekleştirilen fiilleri bildirir: *ağlaşar* XL/195 “ağlaşır”, *paylaşmışış* V/164 “paylaşmışız”, *bayramlaşıy* III/102 “bayramlaşıyor”, *helleşdim* VII/30 “halleştim, uğraştım”, *ēleşiller* XV/54 “otururlar”, *cemeleşende* XL/135 “toplaştığında”, *yatışdırruh* XX/35 “yatıştırırız, yatırırız”.

5.1.2.14. {-t-}

ŞT’de işlek olan ettirgenlik eklerinden biridir. Oldurma ve yaptırma bildirir: *berkit* XXXIII/344 “berkit, sağlamlaştır”, *düzeltmeği* XXXV/60 “düzeltmeyi”, *aynıltı* XXXIII/572 “ayılıttı”, *boşaltdım* XIX/23 “boşalttım”, *çıhartdılar* XXI/80 “çıkarttılar”.

{-t-} ettirgenlik ekinde kimi zaman /t/ > /d/ tonlulaşması görülebilir: *düzelder* XXXIII/596 “düzeltir”, *dağıldardı* XVIII/123 “dağıtırdı”, *oğudacağ* XII/351 “okutacak”.

5.1.2.15. {-y-}

ŞT’de işlek olmayan ve ET’deki /d/ biçiminden gelişen bir ektir. Yalnızca iki fiilde örneği tespit edilmiştir: *goydum* XXXIII/316 “koydum”, *doyar* XIII/26 “doyar”.

5.1.2.16. {-p-}

ŞT’de işlek olmayan bir ektir: *sepir* X/74 “serper”, *sepillər* V/138 “serperler”.

5.2. Fiil Çekimi

Fiilin belirli bir zaman ve görünüş ekseninde bir özneye bağlanarak yüklemleştirilmesine fiil çekimi denir.

5.2.1. Şahıs Ekleri

Fiilin gösterdiği oluş veya kılışı yapanı bildiren eklerdir. Fiildeki oluş, kılış veya durumu zaman ve görünüş çerçevesinde şahıslara bağlayan eklerdir. Batı Türkçesinin genelinde olduğu gibi ŞT’de de *zamir kökenli şahıs ekleri*, *iyelik kökenli şahıs ekleri* ve *emir kipindeki şahıs ekleri* olmak üzere üç tip şahıs eki bulunmaktadır.

5.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Şahıs zamirlerinin zaman içerisinde ekleşmesiyle ortaya çıkan eklerdir. Zamir kökenli şahıs ekleri ŞT’de öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, istek ve gereklilik kiplerinde kullanılırlar.

5.2.1.1.1. Teklik 1. Şahıs

ŞT’de zamir kökenli teklik 1. şahıs eki hem ÖAT’deki gibi {+Am}; hem de ÖTT’deki gibi {+Im}, {+Um} biçimlerindedir. {+Im}, {+Um} biçimleri ŞT’nin GAT içindeki karakteristik bir özelliği olarak öne çıkmaktadır: *bağlıyam* VII/86 “bağlıyım”, *ayrılmışam* IX/19 “ayrılmışım”, *görmemişem* X/41 “görmemişim”, *déyirem* X/45 “diyorum”, *utanmırım* XI/31 “utanmıyorum”, *bilirim* XI/35 “bilirim”, *éşidirim* XXXII/52 “iştiririm”, *bilmiyem* XXXIII/48 “bilmiyorum”, *keseceğim* XXXIII/247 “keseceğim”, *çıhaçıyam* XXXIII/342 “çıkacağım”, *bağıyam* XXXIII/537 “bakıyorum”, *olurum* VI/24 “olurum”, *olmuşum* XXXIII/12 “olmuşum”, *görmüşüm* XXXVII/42 “görmüşüm”, *görüyüm* II/71 “görüyorum”, *görürüm* VI/47 “görürüm”.

5.2.1.1.2. Teklik 2. Şahıs

ŞT’de zamir kökenli teklik 2. şahıs eki hem ÖAT’deki gibi {+sAn} hem de ÖTT’deki gibi {+sIn}, {+sUn} biçimlerindedir. {+sIn}, {+sUn} biçimleri ŞT’nin GAT içindeki karakteristik bir özelliği olarak öne çıkmaktadır: *aparaçağsan* XVI/70 “götüreceksin”, *yayasan* XIX/52 “yayasın”, *yatarsan* XXI/34 “yatarsın”, *bilirsən* XXI/74 “bilirsin”, *diyeceşen* XXIII/39 “diyeceksin”, *vermiysin* XXXII/40 “vermiyorsun”, *deysin* XXXVII/83 “diyorsun”, *gellersin* IV/111 “gelirsin”, *olupsun* XVI/93 “olmuşsun”, *görüysün* VI/27 “görüyorsun”, *görüsün* VI/40 “görüyorsun”.

Gelecek zaman çekiminde bazen ek başındaki /s/ düşer: *alacıān* XXXIV/46 “alacaksın”.

5.2.1.1.3. Teklik 3. Şahıs

Batı Türkçesinin genelinde olduğu gibi ŞT’de de teklik 3. şahıs için herhangi bir ek kullanılmamaktadır: *aparar* I/218 “götürür”, *ğalıb* II/16 “kalmış”, *geliy* IV/71 “geliyor”, *oturéy* IV/105 “oturuyor”, *görolur* V/70 “kavrulur”, *déyib* V/149 “demiş”, *olar* XI/22 “olur”, *öldürür* XII/41 “öldürür”, *esecek* XII/170 “titreyecek”, *bilecek*

XII/317 “bilecek”, *bağlamış* XVI/96 “bağlamış”, *vıréy* XX/17 “vuruyor”, *olmuş* XVIII/49 “olmuş”.

5.2.1.1.4. Çokluk 1. Şahıs

ŞT’de çokluk 1. şahıs eki EOT’dan farklı olarak [+ig], [+üg], [+ik], [+ük], [+ih’], [+üh’], [+ih], [+uh], [+ık], biçimlerinde. EOT’daki çokluk 1. şahıs eki olan {+vUz}, {+Uz}, biçimleri ve ÖTT’daki karşılıkları olan {+Iz}, {+Uz}, biçimleri ŞT’de görülmez. Burada iyelik kökenli çokluk 1. şahıs ekinin etkisiyle (Ergin, 1971: 119) [+ig], [+üg], [+ik], [+ük], [+ih’], [+üh’], [+ih], [+uh] biçimlerinin {+Iz}, {+Uz} biçimlerinin yerini aldığı söylenebilir: *çihmişih* XIII/109 “çıkılmışız”, *almışih* XXV/18 “almışız”, *acımışih* V/159 “acıkmışız”, *galmışih* VI/114 “kalmışız”, *otmuşuh* XXII/10 “oturmuşuz”, *tohumuşuh* XXIV/35 “dokummuşuz”, *goymuşuh* XXXI/30 “koymuşuz”, *olacūh* I/31 “olacağız”, *élerig* VIII/126 “eyleriz”, *tökerig* XIX/84 “dökeriz”, *oturarih* XIX/84 “otururuz”, *küsmerih* XL/99 “küsmeyiz”, *diyerik* I/36 “deriz”, *otarrīk* XXXII/15 “otlatırız”, *allīk* XXXII/16 “alırız”.

ŞT’de görülen yuvarlaklaşmalar çokluk 1. şahıs ekinde de kendini göstermektedir: *çihmişuh* XXVI/44 “çıkılmışız”, *gaçırmişuh* XL/205 “kaçırmışız”, *demişük* II/19 “demişiz”, *gelmişüh* II/21 “gelmişiz”, *ecizzemişük* XXXVI/47 “acizlemişiz”, *gelmişüg* XVI/115 “gelmişiz”, *gédeceyük* XX/20 “gideceğiz”, *yérüh* XXVIII/25 “yeriz”, *gédecük* I/30 “gideceğiz”, *géderüh* XL/36 “gideriz”, *götürerük* XXXV/19 “götürürüz”.

5.2.1.1.5. Çokluk 2. Şahıs

ŞT’de zamir kökenli çokluk 2. şahıs eki {+sIz}, {+sUz} biçimlerinde. EOT’dan farklı olarak ekin yuvarlak ünlülü biçimleri kullanılmaktadır. Hatta ŞT’de düz ünlülerden sonra dahi yuvarlak ünlülü biçimler gelebilmektedir: *gelirsiz* VII/173 “geliyorsunuz”, *tānımırsız* VI/126 “tanımazsınız”, *gaçırsız* XI/56 “kaçıyorsunuz”, *gēlipsiz* VII/174 “gelmişsiniz”, *gurubsuz* XXXIX/116 “kurmuşsunuz”, *oħumursuz* XXXIX/603 “okumuyorsunuz”, *götürürsüz* VII/174 “götürüyorsunuz”, *éylīrsiz* XXII/65 “eyliyorsunuz”, *diyersiz* XVI/31 “dersiniz”.

ŞT’de görülen yuvarlaklaşmalar çokluk 2. şahıs ekinde de kendini göstermektedir: *goymeysuz* XX/17 “koymuyorsunuz”, *déysüz* XVI/31 “diyorsunuz”, *görersüz* XXXVIII/45 “görürsünüz”.

5.2.1.1.6. Çokluk 3. Şahıs

Batı Türkçesinin genelinde olduğu gibi ŞT’de de çokluk 3. şahıs eki {+lAr} biçimindedir: *töküller* V/65 “dökerler”, *çalallar* XXII/81 “çalarlar”, *galıplar* XXV/10 “kalmışlar”, *alıblar* XXV/17 “almışlar”, *çağrılar* XXXII/35 “çağırırlar”, *atılar* XXXIII/129 “atarlar”, *vırabilmezler* XXXIII/138 “vuramazlar”, *gédiller* IX/13 “giderler”, *bililler* XI/32 “bilirler”, *görüller* IX/14 “görürler”.

ŞT’deki zamir kökenli şahıs ekleri

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[+am], [+em]; [+ım], [+im], [+um], [+üm]	[+ig], [+üg], [+ik], [+ük], [+ih'], [+üh'], [+ıh], [+uh], [+ık]
II. Şahıs	[+san], [+sen]; [+sın], [+sin], [+sun], [+sün]	[+sız], [+siz], [+suz], [+süz]
III. Şahıs	[+Ø]	[+lar], [+ler]

5.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

İyelik eklerinin zaman içerisinde fiil çekimlerinde şahıs göstermek üzere kullanılmasıyla ortaya çıkan eklerdir. İyelik kökenli şahıs ekleri ŞT’de görülen geçmiş zaman ile şart kiplerinde kullanılırlar; ancak iyelik kökenli çokluk 1. şahıs eki ve çokluk 2. şahıs eki diğer kiplere de sirâyet etmiştir.

5.2.1.2.1. Teklik 1. Şahıs

ŞT’de iyelik kökenli teklik 1. şahıs eki [+m] biçimindedir: *olsam* XXXVI/13 “olsam”, *oħusam* XXXIX/73 “okusam”, *çalmasam* XXXIX/191 “çalmasam”, *dönsem* III/36 “dönsem”, *götürmesem* XXI/71 “götürmesem”, *gétsem* XXXVII/84 “gitsem”, *dédim* XXXV/71 “dedim”, *geldim* XXXIV/40 “geldim”, *atdım* XXXIII/128 “attım”.

5.2.1.2.2. Teklik 2. Şahıs

ŞT’de iyelik kökenli teklik 2. şahıs eki [+n] biçimindedir: *dédin* XXXIX/553 “dedin”, *görerdin* VI/51 “görürdün”, *danışdın* XXXIX/553 “konuştun”, *yūdun* XL/111 “yıkadın”, *açmadın* VII/119 “açmadın”, *yūmadın* XL/111 “yıkamadın”,

geldin IV/44 “geldin”, *keştin* IV/44 “geçtin”, *géttin* IV/44 “gittin”, *yédirdin* XVI/106 “yedirdin”.

5.2.1.2.3. Teklik 3. Şahıs

ŞT’de iyelik kökenli teklik 3. şahıs eksizdir, bu nedenle çekim [+Ø] ile yapılmaktadır: *gucahladı* XXXIX/553 “kucakladı”, *durdu* XXXIX/553 “durdu”, *olsa* XVI/114 “olsa”, *olmasa* XVI/118 “olmasa”, *ğaytsa* XXXIII/127 “dönse”, *élese* II/127 “eylese”, *deymedi* III/5 “değmedi”, *geldi* VII/82 “geldi”, *bağdı* VII/82 “baktı”, *gördü* VII/82 “gördü”.

5.2.1.2.4. Çokluk 1. Şahıs

ŞT’de iyelik kökenli çokluk 1. şahıs eki [+k], [+g], [+h’], [+h] biçimlerindedir: *satdıh* VI/83 “sattık”, *pişirerdih* VI/76 “pişirirdik”, *gét dih* VI/83 “gittik”, *geldih* VIII/44 “geldik”, *gét düh* XVI/20 “gittik”, *olduh* XVI/45 “olduk”, *vîrduh* XL/162 “vurduk”, *köçsek* XVII/4 “göçsek”, *versek* XVII/9 “versek”, *geldig* VI/21 “geldik”.

5.2.1.2.5. Çokluk 2. Şahıs

ŞT’de iyelik kökenli teklik 1. şahıs eki [+z] biçimindedir: *geldiz* IX/18 “geldiniz”, *bilirdiz* XIX/110 “biliyordunuz”, *atardız* XXII/61 “atardınız”, *désēz* XXXIX/387 “deseniz”.

5.2.1.2.6. Çokluk 3. Şahıs

ŞT’de iyelik kökenli teklik 1. şahıs eki [+lar], [+ler] biçimlerindedir: *élediler* XXXVIII/28 “eylediler”, *bilmirdiler* XXXIX/116 “bilmiyordular”, *yıhdılar* XXII/74 “yıkıldılar”, *vêrdiler* XXXIX/377 “verdiler”, *yazdılar* XXXIX/378 “yazdılar”, *bozdular* XXXIX/378 “bozdular”, *götdüler* XVI/39 “götürdüler”, *verseler* XIX/57 “verseler”, *curradılar* VIII/44 “yaptılar”.

ŞT’deki iyelik kökenli şahıs ekleri

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[+m]	[+g], [+k], [+h’], [+h]
II. Şahıs	[+n]	[+z]
III. Şahıs	[+Ø]	[+lar], [+ler]

5.2.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir kipinde kullanılan ekler hem kipi hem de şahısları karşılamaktadır. Emir kipinde kullanılan ekler şekil ve zaman ekleri başlığında detaylı olarak ele alınacaktır.

5.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Fiil kök ya da gövdesinde gerçekleşen oluş, kılış, hareket ve kılınışı şekle ve zamana bağlamak için kullanılan eklerle şekil ve zaman ekleri denir. Şekil ifadesi bu eklerin tamamında, zaman ifadesi ise eklerin bir kısmında mevcuttur. Bu bağlamda şekil ve zaman eklerinin bir kısmı şekil, bir kısmı ise hem şekil hem de zaman ifade eder. Nesnelerin yaptıkları hareketler, ortaya çıkan veya ortaya çıkacak olan hareketler ve ortaya çıkması tasarlanan hareketler olmak üzere iki çeşittir. Bu iki hareket şeklini karşılamak için fiil kök veya gövdesi ayrı ayrı şekillere girer. Netice itibarıyla fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir fiil hareketi bildirirler. Bu fiil şekillerine *bildirme kipleri* adı verilir. Fiil şekillerinin diğer bir kısmı ise tasarlanan hareketleri ifade eder. Bunlara da *tasarlama kipleri* denilir (Ergin, 2000: 288-289). Dolayısıyla şekil ve zaman ekleri ŞT’de *bildirme kipleri* ve *tasarlama kipleri* olmak üzere iki kategoride incelenecektir.

5.2.2.1. Bildirme Kipleri

Bildirme kipleri, fiilde belirtilen iş, oluş veya kılışı bir zamana bağlayarak haber verme, yargı halinde bildirme işlevindedirler. Şekil ve zaman işlevleri bir arada olan eklerdir. Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olmak üzere beşe ayrılırlar.

5.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Şekil açısından bildirme, zaman açısından belirli olan geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılan kiptir. ŞT’de yaygın olarak kullanılan görülen geçmiş zaman eki [-dı], [-di], [-du], [-dü] biçimlerindedir: *geldim* XVI/93 “geldim”, *geldin* XV/67 “geldin”, *geldi* XVIII/74 “geldi”, *geldih* VIII/44 “geldik”, *geldiz* IX/18 “geldiniz”, *geldiler* XI/63 “geldiler”.

ŞT’de Görülen Geçmiş Zamanın Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-d ₁ +m], [-di+m], [-du+m], [-d _ü +m]; nadiren [-t ₁ +m], [-ti+m], [-tu+m], [-t _ü +m]	[-d ₁ +h], [-di+h'], [-du+h], [-d _ü +h'] ; nadiren [-t ₁ +h], [-ti+h'], [-tu+h], [-t _ü +h']
II. Şahıs	[-d ₁ +n], [-di+n], [-du+n], [-d _ü +n] ; nadiren [-t ₁ +n], [-ti+n], [-tu+n], [-t _ü +n]	[-d ₁ +z], [-di+z], [-du+z], [-d _ü +z]; nadiren [-t ₁ +z], [-ti+z], [-tu+z], [- t _ü +z]
III. Şahıs	[-d ₁ +Ø], [-di+Ø], [-du+Ø], [-d _ü +Ø]; nadiren [-t ₁ +Ø], [-ti+Ø], [-tu+Ø], [-t _ü +Ø]	[-d ₁ +lar], [-di+ler], [-du+lar], [-d _ü +ler]; nadiren [-t ₁ +lar], [-ti+ler], [-tu+lar], [-t _ü +ler]

ŞT’de özellikle çokluk 1. şahısta düz ünlülü fiillerden sonra görülen geçmiş zaman ekindeki ünlünün /h/ ve /h'/ seslerinin etkisiyle yuvarlaklaştığı tespit edilmiştir: *gét₁düh* XVI/20 “gittik”, *tutardu₁h* II/105 “tutardık”.

Ünsüz benzeşmesiyle bazen ekin [-t₁], [-ti], [-tu], [-t_ü] biçimlerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir: *gét₁ti* VIII/113 “gitti”, *yattı₁lar* XXXIV/27 “yattılar”, *gét₁tiler* VIII/36 “gittiler”, *tuttu* VIII/95 “tuttu”, *göttü* VIII/18 “götürdü”.

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu için {-mA-} biçimi kullanılmaktadır ve ekte herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *olmadım* III/5 “olmadım”, *ölmedim* III/5 “ölmedim”, *yūmadın* XL/111 “yıkamadın”, *yémedi* XIII/39 “yemedi”, *heber almadı₁h* VI/148 “haber almadık”, *gelmediler* XXXIV/31 “gelmediler”.

5.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Şekil açısından bildirme, zaman açısından belirsiz olan geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılan kiptir. ŞT’de iki ayrı öğrenilen geçmiş zaman eki kullanılmaktadır. Birincisi ET’den beri kullanılan {-mİş}, {-mUş} biçimleridir; ikincisi ise esasen zarf-fiil eki olan {-(y)İp}, {-(y)Up}, {-(y)İb}, {-(y)Ub} biçimleridir. {-mİş}, {-mUş} biçimleri teklik 1. şahıs, çokluk 1. şahıs, teklik 3. şahıs ve çokluk 3. şahısta yaygındır; [-(y)ıp], [-(y)ip], [-(y)up], [-(y)üp], [-(y)ıb], [-(y)ib], [-(y)ub], [-(y)üb] biçimleri ise daha çok teklik 2. şahıs, çokluk 2. şahıs, teklik 3. şahıs ve çokluk 3. şahısta görülür: *gelmişem* VIII/8 “gelmişim”, *gelipsen* II/125 “gelmişsin”,

gelib I/24 bi “gelmiş”, *gelmiş* XXXIX/379 “gelmiş”, *gelmişik* II/21 “gelmişiz”, *gelipsiz* XX/2 “gelmişsiniz”, *gelipler* XXV/11 “gelmişler”, *gelmişler* XXI/78 “gelmişler”, *déyip* XXXIII/240 “demiş”, *déyib* XXXIII/256 “demiş”, *goyubsan* XXXIX/119 “koymuşsun”, *bürüyüb* XII/385 “bürümüş”, *goyup* XXXIII/383 “koymuş”.

ŞT’de öğrenilen geçmiş zamanın 3. şahıs çekiminde nadiren [+ıpdı], [+ıPdı], [+ıpdı], [+ıbdı], [+ıbdi], [+updu], [+üpdü], [+üptü], [+upTu] biçimlerinin kullanıldığı örnekler de mevcuttur: *atıpdı* XII/46 “atmış”, *gelipdi* I/23 “gelmiş”, *çıhıbdı* V/16 “çıkılmış”, *görüpdü* VI/159 “görmüş”, *görüptü* VI/159 “görmüş”, *nölupTu* XXXV/71 “Ne olmuş?”, *çıhıPdı* IX/63 “çıkılmış”, *atıpdı* XII/46 “atmış”, *dolanıpdı* XXXIII/369 “dolanmış”, *gatişibdi* XX/76 “karışmış”, *tutupdu* V/163 “tutmuş”.

ŞT’de Öğrenilen Geçmiş Zamanın Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklilik	Çokluk
I. Şahıs	[-mış+am], [-miş+em]; [-mış+ım], [-miş+im], [-muş+um], [-müş+üm]	[-mış+ıh], [-miş+ih'], [-muş+uh], [-müş+üh'], [-miş+ig], [-miş+üg], [-miş+ik], [-miş+ük], [-müş+ük], [-müş+üg]
II. Şahıs	[-(y)ıp+san], [-(y)ip+sen], [-(y)up+san], [-(y)üp+sen], [-(y)ıb+san], [-(y)ib+sen], [-(y)ub+san]; [-(y)ip+sin], [-(y)up+sun]	[-mış+sız], [-miş+siz]; [-ıp+sız], [-ip+siz], [-up+suz], [-üp+süz], [-ıP+sız], [-iP+siz], [-uP+suz], [-üP+süz],
III. Şahıs	[-mış+Ø], [-miş+Ø], [-muş+Ø], [-müş+Ø]; [-(y)ıp+Ø], [-(y)ip+Ø], [-(y)up+Ø], [-(y)üp+Ø], [-(y)ıb+Ø], [-(y)ib+Ø], [-(y)ub+Ø], [-(y)üb+Ø]; [+ıpdı+Ø], [+ıPdı+Ø], [+ıpdı+Ø], [+ıbdı+Ø], [+ıbdi+Ø], [+updu+Ø], [+üpdü+Ø], [+üptü+Ø], [+upTu+Ø]	[-mış+lar], [-miş+ler], [-muş+lar], [-müş+ler]; [ıp+lar], [ip+ler], [up+lar], [üp+ler], [ıP+lar], [iP+ler], [uP+lar], [üP+ler]

ŞT’de özellikle çokluk 1. şahısta düz ünlülü fiillerden sonra öğrenilen geçmiş zaman ekindeki ünlünün /k/, /g/, /h/ ve /h’/ seslerinin etkisiyle yuvarlaklaştığı tespit edilmiştir: *demişük* II/19 “demişiz”, *gelmişük* III/77 “gelmişiz”, *goçalmışuḥ* III/54 “yaşlanmışız”, *çihmişuḥ* XXVI/44 “çıkılmışız”, *gelmişüg* XVI/115 “gelmişiz”, *gelmişüh* II/21 “gelmişiz”.

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu için {-mA-} biçimi kullanılmaktadır ve {-mİş}, {-mUş} biçimli ekte herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *yatmamışam* XXIV/40 “yatmamışım”, *goymayıbsan* XXI/67 “koymamışsın”, *ğalmayıb* XVI/55 “kalmamış”, *getimemiş* XVI/23 “getirmemiş”, *görmemişik* V/170 “görmemişiz”, *goymeymişlar* I/20 “koymuyormuşlar”.

[-(y)ıp], [-(y)ip], [-(y)up], [-(y)üp], [-(y)ıb], [-(y)ib], [-(y)ub], [-(y)üb] biçimlerinde görülen ekin olumsuzunda ise yardımcı ünsüzün etkisiyle bazı örneklerde {-mA-} olumsuzluk ekinin ünlüsü daralmaktadır: *olmıyib* IX/47 “olmamış”, *gelmiyib* XXXII/50 “gelmemiş”, *tapabilmiyib* XXXIII/361 “bulamamış”.

5.2.2.1.3. Geniş Zaman

Şekil açısından bildirme, zaman açısından geniş zamanı ifade etmek için kullanılan kiptir. ŞT’de geniş zaman eki olarak [-r] ve [-(y)ar], [-(y)er] biçimleri kullanılmaktadır: *gelerem* VI/154 “gelirim”, *gellersen* IX/51 “gelirsin”, *geler* XIII/15 “gelir”, *gelerük* XXXV/12 “geliriz”, *gellersiz* XV/64 “gelirsiniz”, *geleller* XVII/7 “gelirler”.

ŞT’de Geniş Zamanın Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-(y)ar+am], [-(y)er+em], [-r+am], [-r+em]	[-ar+ıḥ], [-er+ih’], [-r+ıḥ], [-r+ih’], [-r+uḥ], [-r+üh’]; nadiren [-ar+ık], [-er+ik]
II. Şahıs	[-ar+san], [-er+sen], [-r+san], [-r+sen]	[-ar+sız], [-er+siz], [-r+sız], [-r+siz], [-r+suz], [-r+süz]
III. Şahıs	[-ar+Ø], [-er+Ø], [-r+Ø]	[-al+lar], [-el+ler], [-l+lar], [-l+ler]

ŞT'de özellikle çokluk 1. şahısta düz ünlülü fiillerden sonra geniş zaman ekindeki ünlünün /k/, /g/, /h/ ve /h'/ seslerinin etkisiyle yuvarlaklaştığı tespit edilmiştir: *élerüh* II/28 “eyleriz”, *yérüh* XXVIII/25 “yeriz”, *baħaruħ* XXXV/13 “bakarız”, *taparuħ* XXXVIII/41 “buluruz”, *diyerük* XL/29 “deriz”, *cemeleşerüg* XL/140 “toplaşırız”.

ŞT'de genellikle /l/ ile biten sözcüklere geniş zaman eki geldiğinde ekteki ünlünün vurgusuz orta hece durumuna gelerek düşmesiyle -l-r- > -l-l- benzeşmesi, meydana gelir: *ğallām* I/125 < (ğalarām) “kalırım”, *ōlluħ* II/27 < (ōluruħ) “oluruz”, *ālluħ* II/41 < (āluruħ) “alırız”, *gellēm* III/38 < (gelerem) “gelirim”, *çallūħ* III/43 < (çalaruħ) “çalarız”, *billik* IV/87 < (bilirik) “biliriz”, *ğallıħ* VI/9 < (ğalarıħ) “kalırız”, *gelleṃ* VI/41 < (gelerem) “gelirim”, *çallām* VIII/152 < (çalaram) “çalarım”.

Geniş zaman çokluk üçüncü şahıs çekiminde düzenli olarak -rl- > -ll- benzeşmesi meydana gelmektedir: *bağlallar* XXXIII/366 “bağlarlar”, *boşlallar* XXXIII/368 “boşlarlar”, *yazallar* I/91 “yazarlar”, *getireller* I/94 “getirirler”, *diyeller* III/27 “derler”.

Geniş zamanın olumsuz EOT'de {-mAz} biçimine zamir kökenli şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulmuştur (Ergin, 2000: 295). ÖAT'de ise teklik ve çokluk 1. şahıs için [-mar], [-mer]; teklik ve çokluk 2 ve 3. şahıslar için [-maz], [-mez] biçimleri kullanılmaktadır (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 208). -mAr biçimi olumsuzluk ekinin üzerine geniş zaman ekinin gelmesi (Ergin, 1971: 118) ve Türkçedeki /r/ ~ /l/ denkliğinin bir sonucu (Abdullayev, 1996: 40-47) olarak yorumlanabilir.

ŞT'de geniş zamanın olumsuz teklik ve çokluk 1. şahıs için [-mar], [-mer]; teklik ve çokluk 2 ve 3. şahıslar için [-maz], [-mez] biçimleriyle yapılır: *oħumaram* XXXIX/477 “okumam”, *olmazsın* XVIII/139 “olmazsın”, *baħmaz* VIII/146 “bakmaz”, *bozmarıħ* VIII/142 “bozmayız”, *tutmazsınız* XV/65 “tutmazsınız”, *ğoymazlar* XIII/45 “koymazlar”.

Ayrıca ŞT'de geniş zaman teklik 1. şahıs olumsuz için ÖTT'deki gibi [-mam], [-mem] biçimleri de tespit edilmiştir: *olmam* XXXVI/31 “olmam”, *bilmēm* XXXVI/31 “bilmem”, *bilmem* XXXIX/57 “bilmem”, *démem* XIV/54 “demem”.

5.2.2.1.4. Şimdiki Zaman

Şekil açısından bildirme, zaman açısından şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan kiptir. ÖAT, Eski Türkçedeki biçimi hemen hemen olduğu gibi devam ettirdiği için şimdiki zaman hususunda bütün Türk lehçeleri içerisinde ayrı bir yere sahiptir. ÖAT’de şimdiki zaman için ayrı bir ek ortaya çıkmamış, geniş zaman ekleri, geniş zaman ve şimdiki zamana taksim edilmiştir. Dar ünlülü [-ır], [-ir], [-ur], [-ür] şekiller şimdiki zamana; geniş ünlülü [-ar], [-er] şekiller ise Türkiye Türkçesindeki geniş zaman karşılığı olarak gelecek zamana tahsis edilmiştir. ÖAT dil bilgisi kitaplarında geniş zaman terimi kullanılmamakta, bu zamana ait ekler yerine göre şimdiki zaman veya gelecek zaman olarak adlandırılmaktadır. Geniş ünlülü şekiller ile dar ünlülü şekiller arasında da tam bir ayrım yoktur. Tarihî lehçelerde ve ÖTT’de olduğu gibi yer yer birbirleri yerine kullanılabilmektedirler (Türk, 1999: 311). ŞT’de şimdiki zaman eki olarak [-(y)ır], [-(y)ir], [-(y)ur], [-(y)ür]; ŞT’nin karakteristik özelliği olarak da [-yr], {-(X)y} biçimleri kullanılmaktadır ve zamir kökenli şahıs ekleriyle çekim yapılmaktadır: *istiyrem* XLI/78 “istiyorum”, *istirem* XLI/75 “istiyorum”, *istiyirsen* XLI/76 “istiyorsun”, *istiyir* XLI/76 “istiyor”, *istiyirik* XLI/76 “istiyoruz”, *istiyirsiz* XLI/77 “istiyorsunuz”, *istîrler* XLI/77 “istiyorlar”; *danışıram* XLI/92 “konuşuyorum”, *danışırın* XLI/92 “konuşuyorsun”, *danışır* XLI/92 “konuşuyor”, *danışırır* XLI/92 “konuşuyoruz”, *danışırsız* XLI/93 “konuşuyorsunuz”, *danışırılar* XLI/93 “konuşuyorlar”.

ŞT’de şimdiki zamanın olumsuzluğu genellikle [-mır-], [-mir-], [-mur-], [-mür-], [-mıy-], [-miy-], [-muy-], [-müy-]; -rl- > -ll- gerileyici benzeşmesinin etkisiyle de bazen çokluk 3. şahısta [-mıl-], [-mil-], [-mul-], [-mül-] biçimlerinde yapılmaktadır: *danışmıram* XLI/94 “konuşmuyorum”, *danışmırsın* XLI/94 “konuşmuyorsun”, *danışmır* XLI/94 “konuşmuyor”, *danışmırır* XLI/94 “konuşmuyoruz”, *danışmırsız* XLI/95 “konuşmuyorsunuz”, *danışmırılar* XLI/95 “konuşmuyorlar”.

istemirem XLI/79 “istemiyorum”, *istemirsen* XLI/79 “istemiyorsun”, *istemir* XLI/80 “istemiyor”, *istemirik* XLI/80 “istemiyoruz”, *istemirsiz* XLI/80 “istemiyorsunuz”, *istemirler* XLI/80 “istemiyorlar”, *olmuyam* XXI/28 “olmuyorum”, *bilmiyem* XXXIII/266 “bilmiyorum”, *démiyem* XXI/65 “demiyorum”, *görmüyem* XXXIX/331 “görmüyorum”, *vérmıysen* XXXIII/61 “vermiyorsun”.

vurmullar I/176 “vurmuyorlar”, *çalmullar* XI/47 “çalmıyorlar”, *baħmullar* XXXIX/41 “bakmıyorlar”, *goymullar* XXXIII/131 “koymuyorlar”.

{-(y)Ir}, {-(y)Ur} biçimlerindeki şimdiki zaman çekimi:

istirem XLI/76 “istiyorum”, *gédır* XXXII/47 “gidiyor”, *oħuyiram* IX/88 “okuyorum”, *ağlıyırsan* XXV/59 “ağlıyorsun”, *yumurddıyır* XXXII/47 “yumurtluyor”, *yiirük* II/73 “yiyoruz”, *ferğ_ élir* XL/64 “fark ediyor”, *déyirüh* XL/64 “diyoruz”, *oħuyir* IX/88 “okuyor”, *déyir* IX/97 “diyor”, *déyirsən* X/65 “diyorsun”, *böyüyür* XXII/93 “büyüyor”, *isteyür* XXXIV/44 “istiyor, seviyor”, *sevürük* XXXIV/44 “seviyoruz”, *götürüyür* XXXIX/39 “götürüyor”, *töküller* XXXIII/325 “döküyorlar”, *görüller* VI/72 “görüyorlar”, *yuvullar* XVIII/60 “yıkıyorlar”, *öldürüller* XVIII/60 “öldürüyorlar”, *baħıllar* VI/72 “bakıyorlar”, *vurmullar* I/176 “vurmuyorlar”, *çalmullar* XI/47 “çalmıyorlar”, *baħmullar* XXXIX/41 “bakmıyorlar”, *goymullar* XXXIII/131 “koymuyorlar”, *doğruyıllar* V/72 “doğruyorlar”, *déyirim* XI/36 “diyorum”, *titreyir* XII/186 “titiriyor”, *sulanır* XII/186 “sulaniyor”, *éyliir* XII/190 “eyliyor”, *déyirim* XII/350 “diyorum”, *yéyir* XIII/24 “yiyor”, *baħuram* XIV/6 “bakıyorum”, *otdeyir* XIV/7 “otluyor”, *gelir* XIV/7 “geliyor”, *salıruħ* XIV/7 “salıyoruz”, *sağırüh* XIV/7 “sağıyoruz”, *goyur* XVI/121 “koyuyor”, *uyur* XVI/137 “uyuyor”.

{-(X)y} biçimlerindeki şimdiki zaman çekimi:

alıyem XXXII/39 “alıyorum”, *baħéysan* XXXIII/165 “bakıyorsun”, *vıréysen* IV/28 “vuruyorsun”, *gédéysen* IV/28 “gidiyorsun”, *aparey* I/43 “götürüyor”, *görüysen* I/43 “görüyorsun”, *gédiysen* I/148 “gidiyorsun”, *biléysen* II/123 “Biliyor musun?” *gédiysen* II/125 “gidiyorsun”, *görüysen* II/127 “görüyorsun”, *oliysen* XVI/66 “oluyorsun”, *déysen* XXXI/8 “diyorsun”, *goymiy* XX/17 “koymuyor”, *vıriy* XVI/137 “vuruyor”, *getiriy* XVI/138 “getiriyor”, *atıy* XVI/138 “atıyor”, *alıy* XX/96 “alıyor”, *gédiy* XX/96 “gidiyor”, *doğiy* XX/96 “doğuyor”, *olıy* XX/96 “oluyor”, *olıy* XXXIV/49 “oluyor”, *goymeysuz* XX/17 “koymuyorsunuz”, *déysüz* XVI/13 “diyorsunuz”, *hesab éliyeler* XVI/61 “hesap ediyorlar”, *pişiréyeler* V/31 “pişiriyorlar”, *danşıyeler* VIII/49 “konuşuyorlar”, *déyler* XX/62 “diyorlar”, *gaydéyeler* XXXIII/244 “dönüyorlar”, *gideyeler* XXXIII/244 “gidiyorlar”.

ŞT’de şimdiki zaman ekinin ünlüsünün vurgusuz kalarak düşmesiyle ortaya çıkan [-yr+am], [-yr+em]; [-yr+ıh], [-yr+ik], [-yr+ük] biçimleri yalnızca teklik ve çokluk 1. şahıs çekimlerinde tespit edilmiştir: *isTiyrik* IV/103 “istiyoruz”, *saħlıyruħ*

XIV/6 “besliyoruz”, *ağlıyım* VI/8 “ağlıyorum”, *bağlıyırh* VIII/103 “bağlıyoruz”, *teşekkür_ édiyrēm* VII/169 “teşekkür ediyorum”, *istiyrik* XLI/82 “istiyoruz”, *oğuyram* X/93 “okuyorum”, *tanıyram* XII/212 “tanıyorum”, *bağlıyırh* VIII/105 “bağlıyoruz”, *yaşıyram* XXXIX/3 “yaşıyorum”, *oğuyram* XXXIX/611 “okuyorum”, *édiyrem* I/108 “ediyorum”, *teşekkür_ édiyrem* VII/174 “teşekkür ediyorum”, *zindegı éliyrem* XXI/28 “yaşıyorum”, *heşliyrem* XXXII/39 “harcıyorum”, *diyrem* XXXIX/310 “diyorum”, *istiyrem* XLI/81 “istiyorum”, *sağlıyruh* XXXII/47 “yetiştiriyoruz, besliyoruz”.

ŞT’de Şimdiki Zamanın Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-(y)ır+am], [-(y)ır+em], [-(y)ır+ım], [-(y)ır+im], [-(y)ur+am], [-(y)ür+em]; [-yr+am], [-yr+em], [-yr+ım], [-yr+im], {-(X)y+Am}	[-(y)ır+ıh], [-(y)ır+ih'], [-(y)ur+uh], [-(y)ür+üh']; [-yr+ıh], [-yr+ih'], [-yr+uh], [-yr+üh'], [-yr+ik], [-yr+ük]; {-(X)y+ıh}, {-(X)y+ih'}, {-(X)y+uh}, {-(X)y+üh'}, {-(X)y+ik}, {-(X)y+ük}
II. Şahıs	[-(y)ır+san], [-(y)ır+sen], [-(y)ur+san], [-(y)ür+sen]; {-(X)y+sAn}	[-(y)ır+sız], [-(y)ır+siz], [-(y)ur+suz], [-(y)ür+süz]; [-y+sız], [-y+siz], [-y+suz], [-y+süz]
III. Şahıs	[-(y)ır+Ø], [-(y)ır+Ø], [-(y)ur+Ø], [-(y)ür+Ø], {-(X)y+Ø}	[-(y)ır+lar], [-(y)ır+ler], [-(y)ur+lar], [-(y)ür+ler]; [-(y)ıl+lar], [-(y)il+ler], [-(y)ul+lar], [-(y)ül+ler]; {-(X)y+lAr}

Şimdiki zaman çokluk üçüncü şahıs çekiminde pek çok -rl- > -ll- gerileyici benzeşmesi örneği bulunmaktadır: *vurullar* V/77 “vuruyorlar”, *soruşullar* VIII/38 “soruyorlar”, *görhullar* VI/118 “korkuyorlar”, *kesiller* V/68 “kesiyorlar”, *töküller* V/77 “döküyorlar”, *görüller* IX/14 “görüyorlar”, *bölüller* XXXIX/238 “bölüyorlar”.

5.2.2.1.5. Gelecek Zaman

Şekil açısından bildirme, zaman açısından gelecek zamanı ifade etmek için kullanılan kiptir. ŞT’de gelecek zaman eki olarak genellikle [-(y)acaḥ], [-(y)eceḥ'] ve [-(y)ecek] biçimleri; bazen de [-aḥā], [-eḥe], [-(y)eḥey], [-(y)aḥay] biçimleri kullanılmaktadır: ‘*gedecēm* XLI/68 “gideceğim”, ‘*gedecēksen* XLI/69 “gideceğim”, ‘*gedecēk* XLI/69 “gidecek”, ‘*gedecēik* XLI/70 “gideceğiz”, ‘*gedecēksiz* XLI/70 “gideceksiniz”, ‘*gedecēkler* XLI/70 “gidecekler”; *alacān* XXXIV/47 “alacaksın”, *dēyēcēysen* XXXIX/173 “diyeceksin”, *kōḥecēyem* XXXIX/280 “göçeceğim”, *oḥuyaḥaydım* XXXIX/306 “okuyacaktım”, *ḡalacaydı* IV/120 “kalacaktı”.

ŞT’de gelecek zaman çekiminde özellikle teklik ve çokluk 1. şahıs çekimlerinde ekin ikinci hecesindeki ünsüzün düştüğü örnekler tespit edilmiştir: *diyecēm* V/135 “diyeceğim”, *aparaḥam* XVI/69 “götüreceğim”, *ēliyecēm* XXXIII/315 “eyleyeceğim”, ‘*getmiyecēik* XLI/73 “gitmeyeceğiz”, *ḡedecik* XXII/72 “gideceğiz”, *darīḥacām* XVIII/45 “sıkılacağım”, *ḡılacām* XXXIX/65 “kılacağım”.

ŞT’de gelecek zaman çekimindeki bir diğer değişiklik ise yardımcı ünsüzün etkisiyle bazı örneklerde {-mA-} olumsuzluk ekinin ünlüsü daralmaktadır: ‘*getmiyecēm* XLI/71 “gitmeyeceğim”, ‘*getmiyecēksen* XLI/72 “gitmeyeceksin”, ‘*getmiyecēk* XLI/72 “gitmeyecek”, ‘*getmiyecēik* XLI/73 “gitmeyeceğiz”, ‘*getmiyecēksiz* XLI/73 “gitmeyeceksiniz”, ‘*getmiyecēkler* XLI/74 “gitmeyecekler”.

ŞT’de Gelecek Zamanın Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-(y)aḥā+m], [-(y)eḥe+m], [-(y)aḥāy+am], [-(y)eḥey+em]	[-(y)eḥe+ik], [-(y)acu+h], [-(y)eḥü+K]
II. Şahıs	[-(y)eceḥ'+sen], [-(y)ecek+sen], [-(y)-acaḥ+san]; [-(y)aḥāy+san], [-(y)eḥey+sen]	[-(y)ceḥ'+siz], [-(y)cek+siz], [-(y)caḥ+sız]
III. Şahıs	[-(y)eceḥ'+Ø], [-(y)ecek+Ø], [-(y)acaḥ+Ø]	[-(y)eceḥ'+ler], [-(y)ecek+ler], [-(y)acaḥ+lar]

5.2.2.2. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kipleri fiilde tasarlanan iş, kılış ve hareketin şeklini bildiren kiplerdir. Tasarlama kipleri ŞT’de şart, istek, emir ve gereklilik olmak üzere dörde ayrılır.

5.2.2.2.1. Şart

Tasarlanan iş, kılış ve hareketin şart şeklinde olduğunu bildiren kiptir. ŞT’de şart kipi için {-sA} biçimi kullanılmaktadır: *olsam* XXXVI/13 “olsam”, *gelsen* II/124 “gelsen”, *gelse* XII/361 “gelse”, *köçsek* XVII/4 “göçsek”, *versek* XVII/9 “versek”, *désēz* XXXIX/387 “deseniz”, *verseler* XIX/57 “verseler”.

ŞT’de Şart Kipinin Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-sa+m], [-se+m]	[-sa+ḥ], [-se+ḥ’], [-se+k]
II. Şahıs	[-sa+n], [-se+n]	[-sa+z], [-se+z]
III. Şahıs	[-sa+Ø], [-se+Ø]	[-sa+lar], [-se+ler]

İki örnekte şart kipinin ünlüsünün yarı yuvarlak ünlüye dönüştüğü tespit edilmiştir: *vursān* II/65 “vursan”, *demesēn* XVI/91 “demesen”.

Şartın olumsuzu için {-mA-} ile yapılmaktadır ve ekte herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *olmasa* XXVI/10 “olmasa”, *ğarıştırmasan* V/53 “karıştırmasan”, *billamasan* V/53 “bulamasan”, *çalmasam* XXXIX/191 “çalmasam”, *olmasa* XXXIII/36 “olmasa”, *tüşmese* XXXIX/30 “düşmese”, *gelmese* XL/95 “gelme”, *deymese* XL/163 “değmese”.

5.2.2.2.2. İstek

Tasarlanan iş, kılış ve hareketin istek şeklinde olduğunu bildiren kiptir. ŞT’de istek kipi için {-(y)A} biçimi kullanılmaktadır.

ŞT’de istek çekimi yalnızca teklik 1. şahısta ve çokluk 1. şahısta iyelik kökenli şahıs ekleriyle yapılmaktadır. Diğer şahıs çekimlerinde ise zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Ayrıca ŞT’de istek kipininin çekiminde, “iste-” fiilinin çekimlenen fiilden önce getirilmesiyle oluşturulan bir yapıdan da bahsetmek mümkündür:

men istirem yatām XLI/76 “Ben yatmak istiyorum.”, *sen istiyirsen yatasān* XLI/76 “Sen yatmak istiyorsun.”, *o istiyir yatā* XLI/76 “O yatmak istiyor.”, *biz istiyirik yataḥ* XLI/76 “Biz yatmak istiyoruz.”, *siz istiyirsiz yatasız* XLI/77 “Siz yatmak istiyorsunuz.”, *olar istīrlər yatalar* XLI/77 “Onlar yatmak istiyorlar.”.

Bu yapının olumsuzu ise şu şekilde çekimlenmektedir: *men istemirem yatam* XLI/79 “Ben yatmak istemiyorum.”, *sen istemirsen* XLI/79 *yatasan* XLI/80 “Sen yatmak istemiyorsun.”, *o istemir yata* XLI/80 “O yatmak istemiyor.”, *biz istemirik yataḥ* XLI/80 “Biz yatmak istemiyoruz.”, *siz istemirsiz yatasız* XLI/80 “Siz yatmak istemiyorsunuz.”, *olar istemirler* XLI/80 *yatalar* XLI/81 “Onlar yatmak istemiyorlar.”.

ŞT’de İstek Kipinin Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-a+m], [-e+m]	[-a+h], [-e+h'], [-e+k]
II. Şahıs	[-a+san], [-e+sen]	[-a+sız], [-e+siz]
III. Şahıs	[-a+Ø], [-e+Ø]	[-a+lar], [-e+ler]

ŞT’de bu yapının dışında kalan istek çekimleri ÖTT’deki gibidir: *batasan* III/45 “batasın”, *çekesen* XX/32 “çekesin”, *gédek* VI/20 “gidelim”, *ésidek* IX/28 “işitelim”, *ğayralar* XX/32 “yapalar”, *danışam* XII/35 “konuşam, konuşayım”, *duram* XII/35 “duram, durayım”.

İsteğin olumsuzu {-mA-} ile yapılmaktadır. Olumsuzluk ekine gelen /y/ yardımcı sesi ekin ünlüsünü daraltmaktadır; ancak istek ekinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *yatmıyam* XLI/81 “yatmayayım”, *yatmıyasan* XLI/81 “yatmayasın”, *yatmıya* XLI/82 “yatmaya”, *yatmıyaḥ* XLI/82 “yatmayalım”, *yatmıyasız* XLI/82 “yatmayasınız”, *yatmıyalar* XLI/83 “yatmayalar”.

5.2.2.2.3. Emir

Tasarlanan iş, kılış ve hareketin emir şeklinde olduğunu bildiren kiptir. Emir ekleri, şahıs eklerini de ihtivâ ederler. ŞT’de her şahıs için ayrı bir emir eki kullanılmaktadır.

Teklik 1. Şahıs Emir Eki

ET’de {-(A)yIn} (Ercilasun, 2008: 184); EOT’de {-(A)yın} (Timurtaş, 2005: 147) biçimlerinde olan teklik 1. şahıs emir eki, ŞT’de /n/ > /m/ değişmesi ve ünlü

benzeşmeleriyle genellikle [-ım], [-im], [-um], [-üm] biçimini almıştır: *alım* II/29 “alayım”, *alım* XXXII/52 “alayım”, *gelim* VI/64 “geleyim”, *oturum* VI/64 “oturayım”, *getirim* VI/72 “getireyim”, *görüm* IX/26 “göreyim”, *dānışım* VI/73 “konuşayım”, *gédim* IX/26 “gideyim”, *görüm* X/102 “göreyim”, *oñuyum* X/65 “okuyayım”, *görüm* XIV/6 “göreyim”, *söyleyim* IX/28 “söyleyeyim”.

Yalnızca iki örnekte [-ayem], [-ayam] biçimleri tespit edilmiştir: *gılayem* XXXIX/124 “kılayım”, *olayam* XXXIX/125 “olayım”.

Emir teklik 1. şahsın olumsuzu {-mA-} ile yapılmaktadır. /y/ sesinin etkisiyle olumsuzluk ekindeki ünlü bazen daralmaktadır; ancak emir ekinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *otarmıyım* XLI/89 “otlatmayayım”,

Emir teklik 1. şahsın olumsuzundaki {-mA-} biçiminin korunduğu örnekler de bulunmaktadır: *yérimeyim* XVI/117 “yürümeyeyim”, *görmeyim* V/174 “görmeyeyim”, *bilmeyim* V/174 “bilmeyeyim”.

Teklik 2. Şahıs Emir Eki

ET’de ve EOT’de eksiz (Ercilasun, 2008: 184), bazen de {-gII} (Caferoğlu, 1971: 2) biçimlerinde olan teklik 2. şahıs emir eki, ŞT’de çoğunlukla eksiz, bazen de {-gInAn} biçiminde kullanılmaktadır: *gétginēn* XVI/125 “git”, *çalginen* XXXIX/507 “çal”, *yığgınan* XVI/125 “topla”, *getir* VI/64 “getir”, *söyle* X/102 “söyle”, *ver* VI/64 “ver”, *dolandır* IV/73 “yaşat”, *gel* V/157 “gel”, *bağ* XX/95 “bak”.

Yalnızca bir örnekte [-gılan] biçimi tespit edilmiştir: *utangılan* XII/272 “utan”.

Emir teklik 2. şahsın olumsuzu {-mA-} ile yapılmaktadır ve emir ekinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *görmeginen* XXXIX/534 “görme”, *yığmagınan* XVI/126 “toplama”, *deymeginen* XXXIX/48 “değme”.

Yalnızca bir örnekte hece düşmesi sonucu ekin [-(y)nan] biçimi tespit edilmiştir: *gıymaynan* XXXIX/548 “kıyma”.

Teklik 3. Şahıs Emir Eki

ET’de {-zU(n)} (Ercilasun, 2008: 184); EOT’de {-sUn} (Timurtaş, 2005: 148) biçimlerinde olan teklik 3. şahıs emir eki, ŞT’de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girerek {-sIn}, {-sUn} biçimlerini almıştır: *dönsün* III/36 “dönsün”, *verilşin* XXXIX/93 “verilsin”, *gétsin* V/187 “gitsin”, *vérsin* XXXIX/550 “versin”, *ossun* IV/115 “olsun”, *otursun* V/187 “otursun”, *öldürsün* XV/39 “öldürsün”, *élesin* XVI/115 “eylesin”, *gelsin* XXXIII/424 “gelsin”.

Emir teklik 3. şahsın olumsuzu {-mA-} ile yapılmaktadır ve emir ekinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *aparmasın* XXXIX/305 “götürmesin”, *galmasın* XXXIX/543 “kalmasın”, *élemesin* XVIII/109 “eylemesin”, *görmesin* XXVI/45 “görmesin”.

Çokluk 1. Şahıs Emir Eki

ET’de {-(A)lIm} (Ercilasun, 2008: 184); EOT’de {-(A)lUm} (Timurtaş, 2005: 148) biçimlerinde olan çokluk 1. şahıs emir eki, ŞT’de yalnızca bir örnekte [-alım] biçiminde tespit edilmiştir; çoğunlukla da yerini istek kipine bırakmıştır: *baḥalım* XXXII/38 “bakalım”.

Yalnızca üç örnekte ekin [-eyin] biçimi tespit edilmiştir. Emir 1. teklik şahıs ekinin en eski biçiminin ŞT’de çokluk 1. şahıs için kullanılması dikkat çekicidir: *gédeyin* I/158 “gidelim”, *içeyin* I/158 “içelim”, *gédeyin* I/159 “gidelim”, *gédēyin* XXII/103 “gidelim”, *içeyin* XXII/104 “içelim”.

Çokluk 2. Şahıs Emir Eki

ET’de {-(X)ḡ} (Ercilasun, 2008: 184); EOT’de {-(U)ḡ}, {-(U)ḡUz} (Timurtaş, 2005: 148-149) biçimlerinde olan çokluk 1. şahıs emir eki, ŞT’de [-ın], [-in] ve [-un], [-ün] biçimlerindedir: *éleyin* II/50 “eyleyin”, *gédin* XL/117 “gidin”, *keçinin* II/50 “geçinin”, *gelin* IV/68 “gelin”, *yiḡin* VI/73 “yiğün”, *baḡın* II/49 “bakın”, *keçünün* II/50 “geçinin”, *gédin* IV/68 “gidin”, *keçünün* II/50 “geçinin”, *éleyin* II/52 “eyleyin”, *gédin* XXXVII/130 “gidin”.

Emir çokluk 2. şahsın olumsuzu {-mA-} ile yapılmaktadır ve emir ekinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır: *tōh'meyin* XXXIX/41 “dökmeyin”, *savaṣmayın* II/51 “kavga etmeyin”, *gorḡmayın* XI/56 “korkmayın”.

Çokluk 3. Şahıs Emir Eki

ET’de {-zUn}, {-zUnlAr} (Ercilasun, 2008: 184); EOT’de {-sUnlAr} (Timurtaş, 2005: 149) biçimlerinde olan çokluk 1. şahıs emir eki, ŞT’de [-sın], [-sin], [-sun], [-sün], [-sınlar], [-sinler], [-sunlar], [-sünler]; bazen de benzeşmenin etkisiyle [-sınnar], [-sinner], [-sunnar], [-sünner] biçimlerinde kullanılmaktadır: *atsınlar* XXXIX/523 “atsınlar”, *otursun* III/17 “otursunlar”, *otarmasın* XLI/90 “otlatmasınlar”, *olsunnār* XL/98 “olsunlar”, *töksünner* XXXVI/48 “döksünler”.

ŞT’de Tüm Şahıslardaki Emir Çekiminin Olumlu ve Olumsuz Biçimleri

otarım XLI/87 “otlatayım”, *otar* XLI/87 “otlat”, *otarsın* XLI/88 “otlatsın”, *otaraḡ* XLI/88 “otlatalım”, *otarın* XLI/88 “otlatın”, *otarsın* XLI/88 “otlatsınlar”.

otarmıyım XLI/89 “otlatmayayım”, *otarma* XLI/89 “otlatma”, *otarmasın* XLI/89 “otlatmasın”, *otarmıyağ* XLI/90 “otlatmayalım”, *otarmıyın* XLI/90 “otlatmayın”, *otarmasın* XLI/90 “otlatmasınlar”.

ŞT’de Emir Kipinin Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-ım], [-im], [-um], [-üm]; nadiren [-ayem], [-ayam]	[-alım], nadiren [-eyin]
II. Şahıs	[-Ø], [-gınan], [-ginen]; bir örnekte [-gılan] ve [-(y)nan]	[-ın], [-in], [-un], [-ün]
III. Şahıs	[-sın], [-sin], [-sun], [-sün]	[-sın], [-sin], [-sun], [-sün]; [-sınlar], [-sinler], [-sunlar], [-sünler]; [-sınnar], [-sinner], [-sunnar], [-sünner]

5.2.2.2.4. Gereklilik

Tasarlanan iş, kılış ve hareketin gerekliklik şeklinde olduğunu bildiren kiptir. EOT’de gerekliklik kipi için özel bir ek yoktur. İstek veya şart eki üzerine *gerek* sözcüğü getirilerek yapılmıştır. ŞT’de ise EOT’deki yapıya benzer bir biçimde genellikle istek ekiyle çekimlenmiş fiilin önüne veya ardına *gerek* sözcüğü getirilerek yapılmaktadır: *doğan_ arvadın başın üssünde* VI/128 *gerek adam ola ya bir dene demir_ ola* VI/127 “Doğuran kadının başının üstünde adam olmalı ya da bir tane demir olmalı.”, *ğaynata gerek yatıydı gédip yatıydın* VIII/49 “Kaynata yatmalıydı ondan sonra gidip yatıyordun.”, *gerek gizzedeydin dilüvü* VIII/64 “Gizlemeliydin dilini.”, *gerek bizim mesel günümüz ola* VIII/138 “Bizim mesela günümüz olmalı”, *aşığın formu géyimi gerek ferg_ éliye* IX/101 “Aşığın dış görünüşü, giyimi fark etmeli.”, *insan gerek yaşıya alnı açığ yaşıya* XVI/73 *hemşe allahnan irtibatı ola* XVI/74 “İnsan alnı açık yaşamalı, sürekli Allah ile irtibatı olmalı.”, *süb sēherinnen gerek yayasan ērimiye* XIX/52 “Sabahın seheriyle yaymalısın, erimemeli.”, *goyunu day gerek elnen çıhardasan* XXIX/27 “Koyunu elle çıkarmalısın.”, *göylun göl ola gerek* XXXIII/439 “Sözün söz olmalı.”.

gerek sözcüğü ŞT’de herhangi bir fiil çekiminde olmasa dahi cümleye ihtimal ve gereklilik anlamı katmaktadır: *gerek ikisi de onnan başa baş* XXVI/26 “İkisi de onunla başa baş olmalı.”.

Bazı örneklerde {-mAlI} ekinin ÖTT’deki gibi gereklilik kipi için kullanıldığı tespit edilmiştir: *gāydıp gétmelidi o* XL/118 “O dönüp gitmelidir”, *haram pul elden çıhmalıdı* XL/119 “Haram para elden çıkmalıdır.”, *toylarımız da ki çoğ gāşekdi görmelidi* XL/43 “Düğünlerimiz de çok güzeldir, görülmelidir.”.

5.2.2.3. İsim Fiili

ET’deki *er-* fiili Batı Türkçesinde *i-* biçiminde kullanılmaktadır. *i-* isim fiilinin (ana yardımcı fiilinin) Türkçede iki temel işlevi bulunmaktadır: isimleri fiilleştirmek ve basit çekimli fiilleri birleşik çekime sokmak. Batı Türkçesinde *görülen geçmiş zaman*, *öğrenilen geçmiş zaman*, *şimdiki zaman* ve *şart* olmak üzere dört biçimi bulunan *i-* fiili, ŞT’de de aynı biçimlerde varlığını sürdürmektedir.

i- ana yardımcı fiili, ŞT’de de ekleşme ve uyuma girme eğilimi gösterse de tamamen bir ek hâlinde değildir. ŞT’de pek çok örnekte *i-* fiilinin korunduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle ŞT’de *i-* fiilindeki ekleşme sürecinin devam ettiği söylenebilir. Ayrıca *i-* fiilinden sonra birçok örnekte -(y) sesinin de eklendiği *i-* fiilinin düştüğü yerlerde -(y) sesinin isim fiilinin işlevini üstlendiği tespit edilmiştir.

5.2.2.3.1. İsim Fiilinin Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

ŞT’de isim fiilinin görülen geçmiş zaman çekimi, *i-* fiiline görülen geçmiş zaman eki {-dI}, {-dU} getirilerek yapılmaktadır. İsim fiilinin görülen geçmiş zaman çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. İsim fiili ŞT’de müstakil bir fiil olarak işletilmesine rağmen ekleşme sürecinin devam ettiğinin bir izi olarak çoğunlukla kendisinden önceki sözcüğün uyumuna girer: *körpe_ idim* VII/77 “küçük idim”, *böyüg_ idim* XVI/92 “büyük idim”, *uşağ_ idim* VI/108 “çocuk idim”, *dost_ udum* XXXIX/557 “dost idim”, *var_ ıydı* VIII/18 “var idi”, *hırdıydım* VIII/18 “küçüktüm”, *tabahadâyım* XXXIX/331 “kattaydım”, *éavan_ ıydın* XXXIII/123 “genç idin”, *toydu* XI/62 “dügündü”, *oruşluğ_ uydu* V/163 “oruçluk idi”, *balasıydı* II/124 “yavrusuydu”, *ōruc_ idik* V/164 “oruçluk idi”, *yoh_ uydu* VIII/69 “yok idi”, *gönşuyduh* XI/63 “komşuyduk”, *şahseven_ ıydık* XXXIII/17 “Şahseven idik”, *yoh_ ıydız* XXXIII/18 “yok idiniz”, *ketdiydik* XI/63 “köylüydük”, *buydu* XVI/47 “buydu”, *çoğ_ uyduh* XXV/28 “çok idik”, *ğardaş_ ıdıh* XXV/28 “kardeş idik”, *var_ ıdıh*

XXV/29 “var idik”, *hardeydız* XXXIII/254 “neredeydiniz”, *yoh* *uyduz* XXXIII/254 “yok idiniz”, *bāhem* *idiler* VI/53 “beraber idiler”, *gorhağ* *ıydılar* XVI/42 “korkak idiler”.

ŞT’de İsim Fiilinin Görülen Geçmiş Zamanda Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-(y)-dı+m], [-(y)-di+m], [-(y)-du+m], [-(y)-dü+m]	[-(y)-dı+h], [-(y)-du+h], [-(y)-di+k], [-(y)-dü+k], [-(y)-di+h'], [-(y)-dü+h']
II. Şahıs	[-(y)-dı+n], [-(y)-di+n], [-(y)-du+n], [-(y)-dü+n]	[-(y)-dı+z], [-(y)-di+z], [-(y)-du+z], [-(y)-dü+z]
III. Şahıs	[-(y)-dı+Ø], [-(y)-di+Ø], [-(y)-du+Ø], [-(y)-dü+Ø]	[-(y)-dı+lar], [-(y)-di+ler], [-(y)-du+lar], [-(y)-dü+ler]

5.2.2.3.2. İsim Fiilinin Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

ŞT’de isim fiilinin öğrenilen geçmiş zaman çekimi, *i-* fiiline {-mIş}, {-mUş} öğrenilen geçmiş zaman eki getirilerek yapılmaktadır. İsim fiilinin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Derlenen metinlerde yalnızca teklik 3. şahıs ve çokluk 3. şahısta isim fiilinin öğrenilen geçmiş zamanı tespit edilebilmiştir: *böyük beymişler* XVI/127 “büyük beymişler”, *üş nefer* *iymişler* XXXIII/233 “üç kişiymişler”, *irandeymiş* I/23 “İran’daymış”, *var* *ıymış* I/26 “var imiş”, *ğonağ* *ıymış* I/77 “konuk imiş”, *var* *ıymış* I/122 “var imiş”, *ğara ğız* *ıymış* I/122 “kara kız imiş”, *obeymiş* I/123 “obaymış”, *öz* VII/166 *vergisiiymiş* VII/167 “kendi vergisiymiş”, *öz zaddarıymış* VII/167 “kendi şeyleriymiş”, *buralıymış* XII/11 “buralıymış”, *ehmet beymiş* XVI/137 “Ahmet Bey’miş”, *ğardaş* *ıymış* XXXIII/391 “kardeş imiş”, *ağ* *iymiş* XXXIII/562 “ak imiş”, *ağac* *iymiş* XL/207 “ağaç imiş”, *yoh* *uymuş* XXXIII/282 “yok imiş”, *günüymüş* XXXIII/286 “günüymüş”, *tüfeng* *imiş* XL/207 “tüfek imiş”, *rüz-i eşāyir* *imiş* XXXIX/312 “Şahsevenler günü imiş”.

5.2.2.3.3. İsim Fiilinin Şimdiki Zaman Çekimi

ŞT’de isim fiilinin şimdiki zaman çekimi, teklik 1. şahısta ve teklik 2. şahısta zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır; çokluk 1. şahısta iyelik ekleri ve çokluk 2. şahısta ise zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır. Teklik ve çokluk 3. şahıstaki isim fiili *tur-*

fiilinden gelmektedir. *tur-ur+Ø*, *tur-urlar* biçimleri zamanla ekleşmiş ve {-Dİr}, {-DÜr} biçimlerine dönüşmüştür. Dolayısıyla bildirme ekleri olarak da anılan isim fiilinin ŞT'deki şimdiki zaman çekiminde teklik 3. şahısta {-Dİr}, {-DÜr}; çokluk 3. şahısta ise {-DİrlAr}, {-DÜrlAr} biçimleri kullanılmaktadır. {-Dİr}, {-DÜr}; {-DİrlAr}, {-DÜrlAr} biçimlerindeki /r/ sesi ŞT'de umumiyetle düşmektedir ve daha çok {-dİ} (< -dİr), {-dÜ} (< -dÜr), {-dİlA} (< -dİrlAr), {-dÜlA} (< -dÜrlAr) biçimleri işletilmektedir: *kimem* XII/282 “kimim”, *eleskerem* XII/313 “Elesker'im”, *gulam* XII/313 “kulum”, *ehl-i dilem* XII/314 “gönül ehliyim”, *menem* XII/141 “benim”, *gülem* VIII/148 “gülüm”, *gurbanam* XXXV/76 “kurbanım”, *bî-savadam* XXXVI/4 “eğitimsizim”, *damlayam* XXXIX/434 “damlayım”, *kimsen* XII/282 “kimsin”, *haralısan* I/124 “nerelisin”, *davasın* V/205 “devasın”, *hāvasan* V/206 “havasın”, *mertlerin ağasısan* VII/48 “mertlerin ağasısn”, *sensēn* XXXIX/320 “sensin”, *sensen* X/82 “sensin”, *yaḥçı gelinsen* XXI/68 “iyi gelinsin”, *yetmiş iki denedir* XXXIX/491 “yetmiş iki tanedir”, *hesretidir* XXXIX/537 “hasrettir”, *yoḥdur* III/113 “yoktur”, *bizimdi* XVIII/143 “bizimdir”, *dāmenidi* XXXIII/532 “eteğidir”, *sevgilimdü* XXXIII/533 “sevgilimdir”, *var* XXXIII/534 “var”, *yoḥdu* XXXIII/534 “yoktur”, *var* XXXVII/13 “var”, *çoḥdı* XXXVII/13 “çoktur”, *türkdi* XXXVII/119 “Türk'tür”, *budu* XXXIX/117 “budur”, *gısadı* XXXIX/303 “kısadır”, *yoḥdu* XXXIX/270 “yoktur”, *var* XXXIX/270 “var”, *yōḥ* XXXIX/320 “yok”, *odu* XIII/14 “odur”, *bizimkidi* XXXI/45 “bizimkidir”, *dostun sesidi* XII/44 “dostun sesidir”, *otuz iki şahsevendı* X/41 “otuz iki Şahseven'dir”, *günüdü* XXXIII/497 “günüdür”, *şāsevenik* VI/6 “Şahseveniz”, *şahsevenük* XXV/4 “Şahseveniz”, *şahsevenük* X/8 “Şahseveniz”, *eşāyırıḥ* IV/8 “Şahseveniz”, *şahsevenük* XXXV/6 “Şahseveniz”, *biriK* XII/214 “biriz”, *şahsevenük* XLI/5 “Şahseveniz”, *adaşuḥ* XXXIV/33 “adaşız”, *gardaşuḥ* XXXIV/33 “kardeşiz”, *içindeydüh* XXVI/42 “içindeydik”, *varıḥ* IV/74 “varız”, *üsTündeyih* XXIII/8 “üstündeyiz”, *hem merziyüh* XL/186 “sınırdasız”, *cahan dervişiyik* IX/17 “cihan dervişiyiz”, *nesiz* VII/169 “nesiniz”, *hardansız* IX/16 “neredensiniz”, *hayandasız* XXXIII/407 “ne taraftasınız”, *türkdüler* XXXVII/122 “Türk'türler”, *gaşğäydiler* I/210 “Kaşgay'dırlar”, *kürtdüler* I/210 “Kürttürler”, *sābıtdılar* XXXVII/115 “sabitdirler”.

ŞT’de İsim Fiilinin Tüm Şahıslarda Kullanımı

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-am], [-em]	[-ik], [-ıh], [-ih’], [-ük], [-uh], [-üh’]
II. Şahıs	[-san], [-sen]	[-sız], [-siz]
III. Şahıs	[-dı+Ø], [-di+Ø], [-du+Ø], [-dü+Ø]; [-dır+Ø], [-dir+Ø], [-dur+Ø], [-dür+Ø]	[-dı+la], [-di+le], [-du+la], [-dü+le], [-dı+lar], [-di+ler], [-du+lar], [-dü+ler]

5.2.2.3.4. İsim Fiilinin Şart Çekimi

ŞT’de isim fiilinin öğrenilen geçmiş zaman çekimi, *i-* fiiline {-sa} şart eki getirilerek yapılmaktadır. İsim fiilinin öğrenilen şart çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. ŞT’de kullanımı seyrek olan isim fiilinin şart çekimi, derlenen metinlerde yalnızca teklik 2. şahıs ve teklik 3. şahısta tespit edilebilmiştir: *çavansan* XXXIX/392 “gençsen”, *ölümse* XIX/116 “ölümse”, *yohsa* VIII/148 “yoksa”, *yohsa* IX/12 “yoksa”, *varsa* I/165 “varsa”, *yohsa* XXXIX/558 “yoksa”, *acsa* XXXII/49 “açsa”, *yohsa* XXXIX/267 “yoksa”.

Bir örnekte de isim fiil ekinde görülen geçmiş zamanının şart çekimi tespit edilmiştir: *kâfer* *ıydise* XXXIII/502 “kafir idiyse”.

5.2.2.3.5. İsim Fiilinin Olumsuzu

ET’de *tegül*, EOT’de *degül* biçimlerinde görülen olumsuzluk edatı ŞT’de de birtakım ses değişiklikleriyle *değil*, *deyil*, *değül*, *dël*, *dögür* biçimleriyle isim fiilinin olumsuzu için kullanılmaya devam edilmektedir. *değil* biçimi ilerleyici ünlü benzeşmesi neticesiyle düzleşmiş biçimdir, *deyil* biçimi /g/ > /y/ sızıcılaşmasıyla ortaya çıkmıştır, *değül* biçimi EOT’deki biçimin devamıdır, *dël* biçimindeki büzüşme ise hece düşmesiyle ortaya çıkmıştır; en dikkat çeken biçim *dögür* ise /l/ > /r/ değişmesi ve gerileyici ünlü benzeşmesiyle ortaya çıkan yuvarlak ünlülü biçimdir: *men özüm heç o layāğâtde olan* VII/157 *bi şahs da değılem* VII/158 “Ben kendim hiç o liyakatte olan bir şahıs da değilim.”, *aşıl deyilem* XXXIX/321 “Aşık değilim”, *senin değıl* XVI/57 “Senin değil”, *vezir deyilsen* XVI/102 “Vezir değilsin”, *bu pul bizim lazımmız dël* IX/37 “Bu para bize lazım değil”, *piyāda* XXXIII/535 *dögürdüler* XXXIII/536 “Yaya değildiler.”, *birdi iki değıl* XII/433 “Birdir iki değil”, *vırmalı değır ki vırasan*

XVIII/122 “Vurulası değil ki vurasın”, *hindi gâdimki kimi değil ki* XXV/39 “Şimdi eskisi gibi değil ki.”, *o cür değil* XXXIII/602 “O şekil değil.”, *evli değirem* XLI/8 “Evli değilim.”, *yöh ebelfeze tanış zat dēldik* VIII/26 “Yok vallahi tanış filan değildik”, *tanış zat dēldik* VIII/27 “Tanış filan değildik”, *day senin değül dünya* XVI/57 “Artık senin değil dünya.”, *yağış allahın elindedi bende elinde değül ki* XXX/14 “Yağış Allah’ın elindedir, kölenin elinde değil ki.”, *senin adın esli döğür ki* XXXIII/428 “Senin adın Aslı değil ki.”.

5.2.3. Birleşik Çekim

ŞT’de hikâye, rivâyet ve şart olmak üzere üç birleşik çekim bulunmaktadır. Birleşik çekimlerde bildirme ve tasarlama kiplerinin, şekil ve zamanlarının görülen geçmiş zaman veya öğrenilen geçmiş zamanda meydana geldiği ya da şartlı olarak ortaya çıkacağı ifadesi bulunmaktadır.

ŞT’deki birleşik çekimlerin tamamı *i-* ana yardımcı fiiliyle yapılmaktadır. Bazı çekimlerde *i-* fiili eriyip düşmektedir ve işlevini /y/ sesi üstlenmektedir.

5.2.3.1. Hikâye

ŞT’de bildirme veya tasarlama kiplerinden sonra gelen *i-* isim fiilinin üzerine {-DI}, {-DU} görülen geçmiş zaman eki getirilerek yapılan birleşik çekimdir.

ŞT’de geniş zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın hikâyesi, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, gelecek zamanın hikâyesi, şart kipinin hikâyesi, istek kipinin hikâyesi ve gereklilik kipinin hikâyesi olmak üzere yedi tane hikâye çekimi bulunmaktadır.

5.2.3.1.1. Geniş Zamanın Hikâyesi

ŞT’de en sık kullanılan birleşik çekimlerden biridir. Geniş zamanın hikâyesinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *asardım* VII/80 “asardım”, *olardım* VII/81 “olurum”, *oğuyardım* XII/9 “okurdum”, *çalardım* XII/114 “çalardım”, *güleşerdim* XII/149 “güreşirdim”, *görerdin* XIII/70 “görürdün”, *géderdin* VIII/63 “giderdin”, *gelerdin* VIII/63 “gelirdin”, *görerdin* VIII/63 “görürdün”, *géderdi* VIII/82 “giderdi”, *minerdi* VIII/82 “binerdi”, *alarduḥ* III/73 “alırdık”, *géderdi* VIII/83 “giderdi”, *minerdi* VIII/83 “binerdi”, *satarduḥ* II/124 “satardık”, *atardıḥ* XXII/61 “atardık”, *géderdik* VIII/87 “giderdik”, *géderdük* XL/201 “giderdik”, *getirerdük* II/106 “getirirdik”, *keçerdük* II/111 “geçerdik”, *gelerdük* II/111 “gelirdik”, *atardız*

XXII/61 “atardınız”, *diyerdiler* XXXIII/184 “derdiler”, *géderdi* XXXIII/189 “giderdi”, *vıvardılar* XXXIII/135 “vururdular”, *dānışardılar* XXXVII/42 “konuşurdular”, *götürerdig* XVIII/159 “götürürdük”, *dererdī* XXXVI/42 “dererdi”, *ekerdi* XXXVI/42 “ekerdi”, *açardılar* V/191 “açardılar”, *keserdi* VI/124 “keserdi”, *keserdik* V/215 “keserdik”, *götürerdig* V/215 “götürürdük”, *goyardıh* V/216 “koyardık”, *yedirderdiler* V/216 “yedirirdiler”, *ğatardılar* V/216 “katardılar”, *diyerdiler* V/217 “derdiler”, *atardılar* V/217 “atardılar”, *goyardılar* V/218 “koyardılar”, *aparardılar* IV/36 “götürürdüler”, *tökerdiler* IV/36 “dökerdiler”.

ŞT’de geniş zamanın hikâyesinin olumsuzluğu {-mAz+}{i-/Ø}{-DI/-DU}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *ğalmazdı* II/124 “kalmazdı”, *olmazdı* XXII/84 “olmazdı”, *yumazdılar* V/178 “yıkamazdılar”, *yığmazdılar* V/179 “kaldırmazdılar”, *danışmazdın* VIII/49 “konuşmazdın”, *goymazdı* VIII/125 “koymazdı”, *tanımazdıh* XVIII/15 “tanımazdık”, *tutmazdıh* XVIII/124 “tutmazdık”, *éliyebilmezdik* IV/102 “yapamazdık”, *açmazdı* V/196 “açmazdı”, *gelmezdi* V/196 “gelmezdi”, *yémezdi* V/197 “yemezdi”, *deymezdi* V/197 “değmezdi”, *bilmezdig* XI/53 “bilmezdik”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Geniş Zamanın Hikâyesi Çekimi

	Teklilik	Çokluk
I. Şahıs	{-ArdI+m}, {-yArdI+m}	[-erdi+k], [-erdi+g], [-ardı+h], [-erdi+h'], nadiren [-erdü+k], [-erdü+h'], [-ardu+h],
II. Şahıs	{-ArdI+n}	{-ArdI+z}
III. Şahıs	{-ArdI+Ø}	[-ardı+lar], [-erdi+ler], nadiren [-ardı+Ø], [-erdi+Ø]

5.2.3.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

ŞT’deki şimdiki zamanın hikâyesinde *i-* ana yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *oğuyurdum* XXXIX/331 “okuyordum”, *déydim* VIII/151 “diyordum”, *görüydün* VIII/57 “görüyordun”, *vérydün* XVI/104 “veriyordun”, *yatıydın* VIII/50 “yatıyordun”, *çatméydı* XVI/19 “yetmiyordu”, *yéyirdi* IX/34 “yiyordu”, *bağırdı* IX/34 “bakıyordu”, *miniydik* VIII/57 “biniyorduk”, *geliydik* VIII/57 “geliyorduk”, *isdeyirdük* X/9 “istiyorduk, seviyorduk”, *goyurduh* XXIV/19 “koyuyorduk”, *toğuyurduh* XXIV/34 “dokuyorduk”, *bilirdiz* XIX/110 “biliyordunuz”, *gelirdiz*

XIX/111 “geliyordunuz”, *galéydılar* XXXIII/163 “kalıyorlardı”, *guruyurdu* XXXIII/167 “kuruyordu”, *oliydi* IV/58 “oluyordu”.

ŞT’de şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuz { -mIr/-mUr}; { -mIy/-mUy} {i-/Ø} {-DI/-DU}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *bilmiydi* XXXIII/393 “bilmiyordu”, *görmiydi* VIII/33 “görmüyordu”, *kesmiydi* XXI/70 “kesmiyordu”, *keçindirebilmiydi* XVI/84 “geçindiremiyordu”, *çalmırdım* XXXIX/119 “çalmıyordum”, *aynımırdı* XIII/76 “ayılmıyordu”, *bilmirdim* XIX/39 “bilmiyordum”, *démirdi* XXIII/24 “demiyordu”, *verebilirdi* XXXIII/195 “veremiyordu”, *işlemirdi* XXXIX/559 “işlemiyordu”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Şimdiki Zamanın Hikâyesi Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-yUrdU+m}, {-yIrdI+m}, {-(I)ydI+m}, {-(U)ydU+m}, nadiren {- (I)ydU+m}, {-IrdI+m}, {-UrdU+m}	[-(i)ydi+k], [-(i)ydi+g], [-(i)ydi+h], [-(i)ydi+h'], [-yirdü+k], [-yurdu+h], [-ırdı+h], [-irdi+ h'], [-irdi+ k], [-irdi+ g], [-urdu+h], [-ürdü+ h'], [-ürdü+ k], [-irdi+ g]
II. Şahıs	{-IrdI+n}, {-UrdU+n}, {-(I)ydI+n}, {-(U)ydU+n}, nadiren {- (I)ydU+n}	{-IrdI+z}, {-(I)ydI+z}, {-(U)ydU+z}, nadiren {-(I)ydU+z},
III. Şahıs	{-IrdI+Ø}, {-UrdU+Ø}, {-(I)ydI+Ø}, {-(U)ydU+Ø}, nadiren {- (I)ydU+Ø}	{-IrdI+lAr}, {-UrdU+lAr}, {-(I)ydI+lAr}, {-(U)ydU+lAr}, nadiren {- (I)ydU+lAr}, {-IrdI+Ø}, {-UrdU+Ø}, {-(I)ydI+Ø}, {-(U)ydU+Ø}, nadiren {- (I)ydU+Ø}

5.2.3.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

ŞT’deki öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesinde i- yardımcı fiili genellikle eriyip düşmektedir: *gétmişdim* XXI/62 “gitmiştim”, *örgetmişdim* XVI/92 “öğretmiştim”, *tüşmüşüm* XXXIII/34 “düşmüşüm”, *aparmışdım* XXII/75 “götürmüşüm”, *almışdı* XII/367 “almıştı”, *galmışdı* XXXIII/82 “kalmıştı”, *işitmişdik*

V/170 “işitmiştik”, *ġalmıřdı* XIII/108 “kalmıştı”, *aparmıřdıġ* XIII/108 “ġötürmüřtük”, *doldurmuřdıġ* VI/152 “doldurmuştuk”, *ġırmıřdıġ* VI/151 “kırmıştık”, *doldurmuřdıġ* VI/151 “doldurmuştuk”, *élemiřdik* XII/139 “eylemiştik”, *baġlamıřdılar* XVI/17 “baġlamıřtılar”, *ġelmiřdiler* XVI/25 “ġelmiřtiler”, *ġoymuřdılar* I/163 “koymuşlardı”, *dövmüşdüler* XVI/22 “dövmüşlerdi”; *ġelmiř idim* XXXIX/124 “ġelmiř idim”, *ġelmiř idim* XXXIX/128 “ġelmiř idim”.

şT’de öġrenilen ġeçmiř zamanın hikâyesinin olumsuzu {-mAmIş+}{i-/Ø}{-DI}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *olmamışdı* XXXIII/140 “olmamıştı”, *çap olmamışdı* XXXIX/310 “basılmamıştı”.

şT’de Tüm şahıslarda Öġrenilen ġeçmiř Zamanın Hikâyesi Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. şahıs	{-mIşdI+m}, {-mUşdU+m} nadiren {-mIştI+m}, {-mUştU+m}	[-mişdi+k], [-mişdi+g], [-mışdı+h], [-mişdi+h'], [-müşdü+k], [-müşdü+g], [-muşdu+h], [-müşdü+h']
II. şahıs	{-mIşdI+n}, {-mUşdU+n}	{-mIşdI+z}, {-mUşdU+z}
III. şahıs	{-mIşdI+Ø}, {-mUşdU+Ø}	{-mIşdI+lAr}, {-mUşdU+lAr}, bazen {-mIşdI+Ø}, {-mUşdU+Ø}

5.2.3.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi

şT’deki gelecek zamanın hikâyesinde i- yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir ve işlevini /y/ üstlenmektedir: *oġuyaçaydım* XXXIX/306 “okuyacaktım”, *çekeceydi* X/58 “çekecekti”, *ġetirecēdin* XVI/22 “ġetirecektin”, *ġeleceydi* IV/38 “gelecekti”, *toġdıyacaydıġ* IV/37 “düzelecektik, iyi olacaktık”, *çekeceydi* X/60 “çekecekti”, *ġedeceydi* IV/38 “ġidecekti”, *öleceydi* IV/120 “ölecekti”.

şT’de gelecek zamanın hikâyesinin olumsuzu {-mIyAcA(y)+}{i-/Ø/y}{-DI}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *atmıyaçaydı* XXXIII/129 “atmayacaktı”, *elemiyeceydi* XXXIII/198 “eylemeyecekti”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Gelecek Zamanın Hikâyesi Çekimi

	Teklilik	Çokluk
I. Şahıs	[-(y)acaḥdı+m], [-(y)eceḥ'di+m], {-(y)AcAydI+m}	[-(y)acaḥdı+h], [-(y)eceḥ'di+h'], [-(y)eceḥ'di+k], [-(y)eceḥ'di+g], [-(y)ecekdi+h'], [-(y)ecekdi+k], [-(y)ecekdi+g], [-(y)acaydı+h], [-(y)eceydi+h'], [-(y)eceydi+k], [-(y)eceydi+g]
II. Şahıs	[-(y)eceḥ'di+n], [-(y)acaḥdı+n], {-(y)AcAydI+n}	[-(y)acaḥdı+z], [-(y)eceḥ'di+z], {-(y)AcAydI+z}
III. Şahıs	[-(y)eceḥ'di+Ø], [-(y)acaḥdı+Ø], {-(y)AcAydI+Ø}	[-(y)eceḥ'di+ler], [-(y)ecekdi+ler], [-(y)acaḥdı+lar], {-(y)AcAydI+lAr}

5.2.3.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi

ŞT’deki şartın hikâyesinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir ve işlevini /y/ üstlenmektedir. Ayrıca şartın hikâyesi çekiminde kalın sıradan fiil kök ve tabanlarında herhalde /y/ sesinin inceltici etkisiyle ince biçimli eklerin gelmesi de dikkat çekicidir: *déseydi* IV/120 “deseydi”, *dāva éleseydi* XVIII/17 “dava eyleseydi”, *oğraseydılar* XVIII/17 “çalsaydılar”, *öldürseydi* XVIII/59 “öldürseydi”, *olseydi* XVIII/159 “olsaydı”, *vırseydiḥ* XVIII/159 “vursaydık”, *ossaydı* XXXVI/42 “olsaydı”, *isteseydi* IV/109 “isteseydi”, *çihmaseydn* XXVI/49 “çıkmasaydın”, *galsaydı* XXXVII/113 “kalsaydı”, *işitseydiler* V/191 “işitseydiler”, *gelseydi* V/197 “gelseydi”, *işlemeseydiler* VI/122 “işlemeselerdi”, *gaçseydi* XXXIII/149 “kaçsaydı”, *olseydi* XL/90 “olsaydı”.

ŞT’de şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuzluğu {-mAsA+}{i-/y}{-DI}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *olmaseydi* IV/111 “olmasaydı”, *olmasaydı* XVIII/93 “olmasaydı”, *işlemeseydile* VI/122 “işlemeselerdi”, *tüşmeseydi* XVIII/ “düşmeseydi”, *çihmaseydn* XXVI/49 “çıkmasaydın”, *olmaseydi* XL/90 “olmasaydı”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Şartın Hikâyesi Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-sAydI+m} bazen [-seydı+m]	[-seydi+k], [-seydi+g], [-saydı+h], [-seydi+h'], nadiren [-seydı+h]
II. Şahıs	{-sAydI+n} bazen [-seydı+n]	{-sAydI+z} bazen [-seydı+z]
III. Şahıs	{-sAydI+Ø} bazen [-seydı+Ø]	{-sAydI+lAr}

5.2.3.1.6. İstek Kipinin Hikâyesi

ŞT’deki isteğin hikâyesinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir ve işlevini /y/ üstlenmektedir: *dolanaydı* XII/232 “dolanaydı”, *diyeydin* XXXIII/127 “diyeydin”, *keseydin* XIII/102 “keseydin”, *dolanaydı* XII/39 “dolanaydı”.

ŞT’de şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuz { -mAyA/-mİyA+ } {i-/y} { -DI } + *şahıs eki* biçiminde yapılmaktadır: *olmiyeydın* XIX/29 “olmayaydın”, *solmiyeydın* XIX/30 “solmayaydın”, *olmiyeydı* XIX/32 “olmayaydı”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda İstek Kipinin Hikâyesi Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-AydI+m}	[-eydi+k], [-eydi+g], [-aydı+h], [-eydi+h']
II. Şahıs	{-AydI+n}	{-AydI+z}
III. Şahıs	{-AydI+Ø}	{-AydI+lAr}

5.2.3.1.7. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

ŞT’deki gerekliliğin hikâyesi, *gerek* sözcüğünün ardına isteğin hikâyesi getirilerek yapılmaktadır. Bununla beraber *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir ve işlevini /y/ üstlenmektedir: *gereg* *irzanın toyu oleydı* XXXIII/145 “Rıza’nın düğünü olmalıydı.”, *gerek gizzedeydin dilüvü* VIII/64 “Gizletmeliydin dilini.”, *gerek göyunnan keseydin* XIII/102 “Koyundan kesmeliydin”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Gereklilik Kipinin Hikâyesi Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	<i>gerek</i> ... {-AydI+m}	<i>gerek</i> ... [-eydi+k], [-eydi+g], [-aydı+h], [-eydi+h']
II. Şahıs	<i>gerek</i> ... {-AydI+n}	<i>gerek</i> ... {-AydI+z}
III. Şahıs	<i>gerek</i> ... {-AydI+Ø}	<i>gerek</i> ... {-AydI+lAr}

5.2.3.2. Rivâyet

ŞT’de bildirme veya tasarlama kiplerinden sonra gelen *i-* isim fiilinin üzerine {-mIş}, {-mUş} öğrenilen geçmiş zaman eki getirilerek yapılan birleşik çekimdir.

5.2.3.2.1. Geniş Zamanın Rivâyeti

ŞT’deki geniş zamanın rivâyetinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *gêdermiş* V/172 “gidermiş”, *sallanarmış* XXXIII/531 “sallanırmış”, *diyermiş* V/175 “dermiş”, *gorhâllarmışlar* VI/160 “korkarlarmışlar”, *olarmış* VII/155 “olurmuş”, *apararmışlar* VII/155 “götürürmüşler”, *bağlıyarmış* VII/156 “bağlarmış”, *götürermiş* VII/165 “götürürmüş”, *tüşermiş* VII/165 “düşermiş”, *gêdermiş* XII/19 “gidermiş”, *yatarmış* XXXIII/249 “yatarmış”.

ŞT’de geniş zamanın rivâyetinin olumsuzluğu {-mAz+}{i-/Ø}{-mIş}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *bilinmezmiş* XXXIII/249 “bilinmezmiş”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Geniş Zamanın Rivâyeti Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-(y)ArmIş+Am}	[-ermiş+ik], [-ermiş+ig], [-armış+ıh], [-ermiş+ih']
II. Şahıs	{-(y)ArmIş+sAn}	{-(y)ArmIş+sIz}
III. Şahıs	{-(y)ArmIş+Ø}	{-ArmIş+lAr}

5.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivâyeti

ŞT’deki şimdiki zamanın rivâyetinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *dêyirmişler* XXXVII/23 “diyormuşlar”, *sallaneymiş* XXXIII/530

“sallanıyormuş”, *déyirmişler* XXXVII/29 “diyormuşlar”, *yahıyirmiş* V/172 “yahıyormuş”, *déyirmiş* XXXIII/250 “diyormuş”, *yetişirmişler* XL/206 “yetiştiriyorlarmış”, *tüşürmüş* XL/203 “düşüyormuş”, *déylermiş* V/176 “diyorlarmış”, *öldürürmüş* XL/203 “öldürüyormuş”, *isteymiş* I/213 “istiyormuş”, *yığışdireymişler* I/19 “kaldırıyorlarmış”, *ateymiş* XXI/72 “atıyormuş”, *biliymiş* XXXIII/228 “biliyormuş”, *gaçeymiş* XL/204 “kaçıyormuş”.

ŞT’de şimdiki zamanın rivâyetinin olumsuz { -mAy+ } { i-/Ø } { -mİş } +şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *goymeymişler* I/20 “koymuyormuşlar”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Şimdiki Zamanın Rivâyeti Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{ -(y)İrmİş+Am }, { -(y)UrmUş+Am }, { -ymİş+Am }, { -ymUş+Am }	[-(y)irmiş+ik], [-(y)irmiş+ig], [-(y)irmiş+ıh], [-(y)irmiş+ih'], [-(y)ürmüş+ük], [-(y)ürmüş+üg], [-(y)urmuş+uh], [-(y)ürmüş+üh'], [-ymiş+ik], [-ymiş+ig], [-ymiş+ıh], [-ymiş+ih'], [-ymüş+ük], [-ymüş+üg], [-ymuş+ıh], [-ymüş+üh'],
II. Şahıs	{ -(y)İrmİş+sAn }, { -(y)UrmUş+sAn }, { -ymİş+sAn }, { -ymUş+sAn }	{ -(y)İrmİş+sIz }, { -(y)UrmUş+sUz }, { -ymİş+sIz }, { -ymUş+sIz }
III. Şahıs	{ -(y)İrmİş+Ø }, { -(y)UrmUş+Ø }, { -ymİş+Ø }, { -ymUş+Ø }	{ -(y)İrmİş+lAr }, { -(y)UrmUş+lAr }, { -ymİş+lAr }, { -ymUş+lAr }

5.2.3.2.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivâyeti

ŞT’deki öğrenilen geçmiş zamanın rivâyetinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *aparmışmış* V/173 “götürmüşmüş”, *yatmışmış* XIII/107 “yatmışmış”, *çatmışmış* XVI/33 “yetişmişmiş”, *vérmişmiş* XXXIII/281 “vermişmiş”, *çekilmişmiş* XXXIII/363 “çekilmişmiş”, *goçalmışmış* XXXIII/562 “yaşlanmışmış”, *gırılmışmış* XXXIX/518 “kırılmışmış”, *galmışmış* XXXIX/529 “kalmışmış”, *yığılmışmış* XXXIX/563 “yığılmışmış”, *oturmuşmuş* XXI/80 “oturmuşmuş”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivâyeti Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-mİşmİş+Am}, {-mUşmUş+Am}	[-mişmiş+ik], [-mişmiş+ig], [-mışmış+ıh], [-mişmiş+ih'], [-müşmüş+ük], [-müşmüş+üg], [-muşmuş+uh], [-müşmüş+üh']
II. Şahıs	{-mİşmİş+sAn}, {-mUşmUş+sAn}	{-mİşmİş+sIz}, {-mUşmUş+sUz}
III. Şahıs	{-mİşmİş+Ø}, {-mUşmUş+Ø}	{-mİşmİş+lAr}, {-mUşmUş+lAr}

5.2.3.2.4. Şart Kipinin Rivâyeti

ŞT’deki şartın rivâyetinde *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir ve işlevini /y/ üstlenmektedir: *kaçsaymış* XL/204 “kaçsaymış”, *olseymiş* XVIII/92 “olsaymış”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Şartın Rivâyeti Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-sAymİş+Am}	[-seymiş+ik], [-seymiş+ig], [-saymış+ıh], [-seymiş+ih']
II. Şahıs	{-sAymİş+sAn}	{-sAymİş+sIz}
III. Şahıs	{-sAymİş+Ø}	{-sAymİş+lAr}

5.2.3.3. Şart

ŞT’de bildirme veya tasarlama kiplerinden sonra gelen *i-* isim fiilinin üzerine {-sA} şart eki getirilerek yapılan birleşik çekimdir.

5.2.3.3.1. Geniş Zamanın Şartı

ŞT’deki geniş zamanın şartında *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir. ŞT’de şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuzluğu {-mİr}/{-mUr}{-mİy}/{-mUy+}{i-/Ø}{-DI/-DU}+şahıs eki biçiminde yapılmaktadır: *çekdirersēn* XIII/11 “çektirirsen”, *ğaydarsa* XXVIII/32 “dönerse”, *yatarsan* XXI/34 “yatarsan”, *batarsan*

XXI/35 “batarsan”, *taparsan* XXI/37 “bulursan”, *tapabilersen* XXXIII/451 “bulabilersen”, *neyniyebilersen* XXXIII/482 “ne yapabilersen”, *bilersen* XL/130 “bilirsen”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Geniş Zamanın Şartı Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-ArsA+m}	[-erse+k], [-erse+g], [-arsa+h], [-erse+h']
II. Şahıs	{-ArsA+n}	{-ArsA+z}
III. Şahıs	{-ArsA+Ø}	{-ArsA+lAr}

5.2.3.3.2. Şimdiki Zamanın Şartı

ŞT’de nadiren ortaya çıkan şimdiki zamanın şartında *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *goyursan* XXXIII/317 “koyuyorsan”, *alırsan* XXXIX/295 “alırsan”, *görürsen* XIII/36 “görüyorsan”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Şimdiki Zamanın Şartı Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-IrsA+m}, {-UrsA+m}	[-irse+k], [-irse+g], [-arsa+h], [-irse+h'], [-ürse+k], [-ürse+g], [-ursa+h], [-ürse+h']
II. Şahıs	{-IrsA+n}, {-UrsA+n}	{-IrsA+z}, {-UrsA+z}
III. Şahıs	{-IrsA+Ø}, {-UrsA+Ø}	{-IrsA+lAr}, {-UrsA+lAr}

5.2.3.3.3. Gelecek Zamanın Şartı

ŞT’de nadiren ortaya çıkan gelecek zamanın şartında *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *göreceksen* XXXIII/482 “göreceksen”, *diyeceksen* XXIII/39 “diyeceksen”, *diyeceh 'se* XXXIX/302 “diyecekse”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Gelecek Zamanın Şartı Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	[-(y)acaḥsa+m], [-(y)eceh'se+m], {-(y)AcAysA+m}	[-(y)acaḥsa+h], [-(y)eceh'se+h'], [-(y)eceh'se+k], [-(y)eceyse+h'], [-(y)eceyse+k], [-(y)eceyse+g], [-(y)acaysa+h],
II. Şahıs	[-(y)acaḥsa+n], [-(y)eceh'se+n], {-(y)AcAysA+n}	[-(y)acaḥsa+z], [-(y)eceh'se+z], {-(y)AcAysA+z}
III. Şahıs	[-(y)acaḥsa+Ø], [-(y)eceh'se+Ø], {-(y)AcAysA+Ø}	[-(y)acaḥsa+lar], [-(y)eceh'se+ler], {-(y)AcAysA+lAr}

5.2.3.3.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

ŞT’de seyrek görülen öğrenilen geçmiş zamanın şartında *i-* yardımcı fiili düzenli olarak eriyip düşmektedir: *vırılıpsa* XXXIII/414 “vurulmuşsa”.

ŞT’de Tüm Şahıslarda Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı Çekimi

	Teklik	Çokluk
I. Şahıs	{-mİşsA+m}, {-mUşsA+m}	[-mişse+k], [-mişse+g], [-mışsa+h], [-mişse+h'], [-müşse+k], [-müşse+g], [-muşsa+h], [-müşse+h'],
II. Şahıs	{-mİşsA+n}, {-mUşsA+n}; {-IBsA+n}, {-UBsA+n}	{-mİşsA+z}, {-mUşsA+z}; {-IBsA+z}, {-UBsA+z}
III. Şahıs	{-mİşsA+Ø}, {-mUşsA+Ø}; {-IBsA+Ø}, {-UBsA+Ø},	{-mİşsA+lAr}, {-mUşsA+lAr}; {-IBsA+lAr}, {-UBsA+lAr},

5.3. Birleşik Fiiller

5.3.1. Yeterlik Fiili

Yeterlik fiili, fiilin karşıladığı işin, hareketin mümkün veya muhtemel olup olmadığını göstermek için, kullanılan tasvir fiilidir (Korkmaz, 2003: 172). ET’de yeterlik için *muktedir ol-* anlamına gelen *u-* fiili kullanılmıştır (Korkmaz, 1959: 109-110). EOT’de yeterlik fiilinin olumsuz *u-* fiili ile yapılmıştır (Timurtaş, 2005: 161). ÖTT, EOT’nin yazı geleneğini sürdürerek yeterlik fiilinin olumsuzunu {-AmA-} biçimiyle yaparken; ÖAT, yeterlik fiilinin hem olumlu hem de olumsuz biçimi için *bil-* fiilini kullanmaktadır (Kartallıoğlu, 2007: 206).

ŞT’deki yeterlik fiilinin olumlu biçimi Batı Türkçesinin ana temayülüne uygun olarak -(y)A zarf-fiil eki +*bil-* ile yapılmaktadır: *olabiler* VII/160 “olabilir”, *dolandırabilersen* IX/73 “çevirebilirsin”, *oḡuyabilirem* X/65 “okuyabilirim”, *olabiler* XXX/20 “olabilir”, *alabilerdi* XXXIII/299 “alabilirdi”, *tapabilersen* XXXIII/451 “bulabilirsen”, *éliyebüllük* XL/221 “eyleyebiliriz”, *saḡlıyabilek* XL/222 “koruyabilelim”, *diyebilirik* XLI/75 “diyebiliriz”, *gelebiler* IX/50 “gelebilirsin”, *görebiler* XXXIII/151 “görebilir”, *éliyebilerdi* XXXIII/298 “eyleyebilirdi”, *verebiliyem* XXXIII/458 “verebiliyorum”, *neyniyebilersen* XXXIII/476 “ne yapabilirsen”, *görebillem* XXXIII/544 iş “görebilirim”.

ŞT’deki yeterlik fiilinin olumsuzu için birkaç biçimden bahsetmek mümkündür:

{-(y)A} (zarf-fiil eki) +*bil-mA-* biçimindeki yeterlik fiilinin olumsuzu: *görebilmez* XXXIII/152 “göremez”, *gelebilmez* XXVI/23 “gelemez”, *bilebilmerem* XIV/38 “bilemem”, *pişirebilmirik* VI/77 “pişiremiyoruz”, *éliyebilmezdik* IV/102 “eyleyemezdik, yapamazdık”, *üzebilmerem* I/67 “yüzemem”, *gurabilmez* I/179 “kuramaz”, *uzadabilmir* III/11 “uzatamıyor”, *olabilmese* VII/89 “olamasa”, *ḡalabilmiydik* VIII/28 “kalamıyordum”, *yayabilmezdik* VIII/62 “yayamazdık”, *oḡuyabilmirik* IX/87 “okuyamıyoruz”, *oḡuyabilmîr* IX/87 “okuyamıyor”, *vurabilmez* X/39 “vuramaz”, *gédebilmezdi* XII/150 “gidemezdi”, *yapışabilmezdi* XII/150 “kurtulamazdı”, *toḡuyabilmez* XVIII/131 “dokuyamaz”, *toḡuyabilmerik* XXIV/33 “dokuyamayız”, *çıḡabilmemiş* XXV/13 “çıkamamış”, *buyurabilmiyem* XXX/20 “buyuramıyorum”, *tapabilmiyiP* XXXIII/372 “bulamamış”, *yazabilmedi* XXXIII/446 “yazamadı”, *goyabilmedi* XXXIII/447 “koyamadı”, *olabilmez* XXXIX/302 “olamaz”.

Bu çekimde gerileyici benzeşme etkisiyle {-(y)A+bim-me-} ve düşmek üzere olan /b/ ünsüzlü biçimleri tespit edilmiştir: *yiyebimmessen* XVI/91 “yiyemezsen”, *yataḫilmerem* XXXIX/191 “yatamam”.

ŞT’de yeterlik fiilinin olumsuzu için [-amma-], [-emme-], [-ēmme-], [-elme-] [-ēlme-] ve [-élme-] biçimleri kullanılır. Bu biçimlerin oluşumuyla ilgili üç görüşten bahsetmek mümkündür:

{-AmmA-} biçimi, fiilden sonra gelen ünlünün (-A zarf fiil ekinin) *u-* yeterlik fiilinin düşmesiyle uzaması, akabinde de ünlünün kısalarak ünsüz ikizleşmesine sebep olmasıyla oluşmuştur [(Ergin, 1971: 115), (Ör. *gel-e + u-madım > gelēmedim > gelemmedim*)]. ŞT’de *u-* fiilinin düşmesiyle uzayan /a/ ve /e/ ünlülerinin tekrar kısalarak yanlarındaki ünsüzleri ikizleştirdiği örneklerin yanı sıra, *u-* fiilinin /e/ ve /a/ ünlülerine benzeştiği ve ikiz ünlülerin ortaya çıktığı örnekler de tespit edilmiştir. Ancak burada bahsedilen [-amma-] biçimi ŞT’de nadiren işletilmektedir. ŞT’de genel olarak ince ünlülü [-emme-], [-ēmme-], [-elme-], [-ēlme-] ve [-élme-] biçimleri kullanılmaktadır.

İkinci görüşe göre ise [-amma-], [-emme-] biçimleri, {-A} zarf-fiil ekiyle *bil-* ana yardımcı fiili ve {-mA-} olumsuz ekinin ekleşmiş hâlidir. İlk olarak iki ünlü arasında kalan /b/ sesi düşmüştür ve ikiz ünlülü biçimler ortaya çıkmıştır. Daha sonra uzun ünlünün oluşmasıyla {-ĀlmA-} biçimine dönüşür. Daha sonra uzun ünlü de kısalarak normal bir ünlüye döner. En sonunda da -lm- > -mm- benzeşmesiyle bahsedilen biçim meydana gelir. (Karini, 2009: 192-193).

Üçüncü görüşe göre ise Çağatay Türkçesinde *al-* ile yapılan yeterlik fiilinin etkisiyle {-AlmA-} biçimi ortaya çıkmıştır (Rezaei, 2015: 206).

Üç görüş de dikkate değerdir; ancak ŞT özelinde düşünüldüğünde, kalın ünlülü fiillerden sonra dahi yeterlik fiilinin olumsuzunda çoğunlukla ince ünlülü biçimlerin tercih edilmesi bu yapıyı *al-* fiili ile bağdaştırmamızı zorlaştırmaktadır. Öte yandan Şahseven Türklerinin büyük bir kısmının Anadolu coğrafyasından göç ettiği göz önünde bulundurulduğunda, *u-* fiilinin o coğrafyada işletilmesi pek doğal bir durumdur ve ilk görüş aşağıdaki birçok örnek için uygun görünmektedir: *danışammáz* XII/362 “konuşamaz”, *deremmessen* XXXIX/130 “deremezsen”, *tikemmessen* XXXIX/131 “dikemezsen”.

ŞT’de ikinci görüşü destekleyen örnekler de bulunmaktadır; fakat bizce yeterlik fiilinin olumsuzu ikinci görüş ekseninde değerlendirildiğinde ŞT’de şu şekilde gerçekleşmiştir:

İlk olarak iki ünlü arasında kalan /b/ sesi düşmüştür: *yatabılmerem* XXXIX/191 “yatamam”.

Ardından ikiz ünlülü biçimler ortaya çıkmıştır. Düşen /b/ sesinden sonraki /i/ ünlüsü zarf-fiil eki {-(y)A} ile ünlü benzeşmesine uğrar ve {-(y)A+}[e]/[é] biçiminde ortaya çıkar. Buradaki ikiz ünlülü biçimleri ŞT’de halihazırda takip edebilmekteyiz: *saḥlayaēlmesse* VIII/61 “koruyamazsın”, *taḥaēlmedī* XXII/12 “bulamadı”, *vuraēlmedūk* XL/162 “vuramadık”, *taḥaēlmesse* VI/158 “bulamazsın”, *duḥaēlmīrem* XII/167 “duramıyorum”, *taniyaēlmīrem* XII/342 “tanıyamıyorum”, *ōlēlmerem* XXXVI/13 “ölemiyorum”, *gōreēmmerik* XVII/73 “göremeyiz”.

Daha sonra uzun ünlünün oluşmasıyla [-ēlme-], [-ēmme-] biçimlerine dönüşür: *diyēmmerem* XXXVIII/19 “diyemem”.

Daha sonra uzun ünlü de kısalarak normal bir ünlüye döner ve sonunda da -lm- > -mm- benzeşmesiyle bahsedilen biçim meydana gelir: *yiyeḥbimmessen* XVI/91 “yiyemezsen”, *diyemmez* XIV/29 “diyemez”, *gōreemmez* XXXVI/44 “görebilmez”.

5.3.2. Tezlik Fiili

Tezlik fiilleri, {-(y)I}, {-(y)U} zarf-fiil eki almış ana fiile *ver-* yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşturulur. Yardımcı *ver-* fiilinin işlevi ana fiildeki oluş ve kılışın tezlikle, ansızın, kolayca gerçekleştiğini bildiren tasvir fiilleri yapmaktır (Korkmaz, 2017: 714): *getitdirivérenderi* XVII/52 “getirttiriverirdi”.

5.3.3. Anlam Kaymasına Uğramış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Anlam kaymasına ve kalıplaşmaya uğramış birleşik fiiller, *isim+yardımcı fiil* biçiminde kurulan birleşik fiillere benzerler. Anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş olan birleşik fiiller, fiilden önceki kısmın sabit kalmaması, söz öbeği olabilmesi ya da çekim ekleriyle genişletilebilmesi yönüyle *isim+yardımcı fiil* biçiminde kurulan birleşik fiillerden ayrılmaktadır (Korkmaz, 2017: 729). ŞT’de anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda rol oynayan belli başlı yardımcı fiiller tespit edilmiştir. Burada örnekleri verilen birleşik fiillerin büyük bir çoğunluğu, anlam kayması ve deyimleşme sürecini tamamlamıştır. Bazı örneklerin ise henüz değişim sürecinde olduğu savunulabilir. Dolayısıyla biz bu

yardımcı fiilleri anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş birleşik fiiller olarak tek başlıkta göstermenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

5.3.3.1. çal- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

laylay çallūh III/43 “ninni söyleriz”, *halva çallūh* III/62 “helva yaparız”, *laylay çallam* XI/31 “ninni söylerim”, *laylay çallam* XV/62 “ninni söylerim”, *laylay çallām* III/44 “ninni söylerim”, *ğılıç çaldın* XII/101 “savaştın”, *laylay çallam* XV/62 “ninni söylerim”.

5.3.3.2. çek-, çek-, çeh' - Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

tūl çeh'di XXXIII/503 “uzadı”, *tul çekdi* XXXIII/504 “uzadı”, *zehmet çekip* VII/173 “zahmet çekip”, *galem çeken* XXXIX/614 “yazan”, *zerelin çekerd* VI/117 “zarar görürdü”, *sūhPet çekiydik* VIII/51 “sohbet ediyorduk”, *ağ çeken* IX/47 “kaygılanan”, *gan çekeceydi* X/60 “kanı ısınacaktı”, *zehmet çekip* XII/77 “zahmet çekip”, *başım çekmemişti* XII/181 “kavramamıştım”, *zahmet çekiyse* XXXIII/264 “zahmet çekiyorsun”.

5.3.3.3. sal- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

tendir salardılar V/18 “tandır yakmak”, *yadıma sal* V/157 “hatırlat”, *tendir salardıh* VI/99 “tandır yakardık”, *nezer saldı* XII/71 “baktı”, *ganat saldı* XII/379 “kuşattı”, *yadıma salım* XV/11 “hatırlayayım”, *yola salıllar* XV/55 “yola çıkarlar”, *yola salandā* XXVI/31 “yola çıkardığımda”, *zindana salar* XXXII/26 “hapse düşer”, *yuhudan saldı* XXXIII/400 “uyandırdı”.

5.3.3.4. tüş- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

elden tüşüb XXVI/48 “aciz kalmış”, *ağızları tüşüp* XXXIII/255 “yorulup, bitkin düşüp”, *yadıma tüştü* XXXIX/609 “aklıma geldi”, *birbirinnen bertereftüşennen* XXXIII/312 “birbiriyle anlaşılamadığından”, *başā tüşebilmedi* XXXIII/412 “anlayamadı”, *başā tüşse* XXXIX/30 “anlarsa”, *başā tüştün* XXXIX/71 ā “Anladın mı?”, *yadıma tüştü* XXXIX/609 “aklıma geldi”, *yadıma tüşeni* IV/91 “aklıma geleni”, *ağızları tüşür* IX/14 “yorulurlar”, *yadıma tüşmür* XII/216 “aklıma gelmiyor”, *zid* XIII/34 *tüşer* XIII/35 “uyuşmaz”, *düştüğ yola* XIX/113 “yola düştük”, *moddan düşüb* XXV/23 “modası geçmiş”, *dalına düşüp* XXXIX/175 “peşine düşüp”.

5.3.3.5. vér- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

icāze vér XXXIX/544 “müsaade et, izin ver”, *nesihet véreir* XL/110 “nasihat ederim”, *cávab* XL/185 *véir* XL/186 “cevap verir”, *gir vériller* XL/189 “ceza verirler”, *duva vérēr* V/128 “dua eder”, *ömrün* VI/7 *vérdi* VI/8 “öldü”, *cevap vérebilmiyem* VI/24 “cevap veremiyorum”, *medet véir* VI/56 “yardım eder”, *fikir vérmirdi* XXXIX/520 “fikir vermiyordu”, *ömrün vérdi* VI/85 “öldü”, *yād vérmez* XII/10 “aklımız ermez”, *ğulaḥ vér* XII/297 “dinle”, *salam véir* XII/366 “selam veriyor”, *heber vér* XII/452 “haber ver”, *hay vérip* XIII/96 “seslenip”, *ğonaḥlıḥ vérer* XXI/86 “misafir eder”.

5.3.3.6. vur-, vır- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

zēh' vurmuştum XIV/32 “aramıştım”, *yük vurardın* II/134 “yüklerdin”, *ğatıḥ vurar* V/14 “yoğurt mayalar”, *baydaḥ vurardılar* V/142 “bayrak çekerdiler”, *baha vuriy* XXXIV/49 “pahalı oluyor”, *alaçık vurarūḥ* XXXV/12 “alaçık kurarız”, *şēşe vırıb* V/224 “şēşe canavarının ısırması, kapması”, *zerbet vıranda* VII/50 “darbe vurduğunda”, *çötkiye vırdım* XVI/67 “hesapladım”, *külek vırırdı* XXXIII/529 “rüzgar eserdi”.

5.3.3.7. saḥla- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

ezā saḥladı XXXIII/576 “eziyet besledi”, *iḥtirāmın* VI/69 *hórmetin saḥlasā* VI/70 “saygısını ve hürmetini korusa”, *hórmetin saḥlamışam* VII/86 “saygısını korumuşum”.

5.3.3.8. tut- Yardımcı Fiili ile Kurulanlar

elinnen tutur XLI/101 “yardım eder”, *yāsın tutandā* V/142 “yasını tuttuğumuzda”, *ceşn tutardılar* V/110 “düğün yapardılar, kutlardılar”, *gezabı tutub* XVI/99 “sinirlenmiş”, *yağış tuttu* VIII/74 “yağmur yağdı”, *tengi tuttu* VIII/95 “daraldı”, *toy tutarıḥ* XIX/54 “düğün yaparız”, *ceşn tutannan* XIX/58 “düğün yaptıktan, kutlama yaptıktan”, *ğar tutdu* XIX/106 “kar yağdı”, *el tutmuşam* XXXIII/60 “anlaşmışım”, *dili tutulur* XXXV/67 “dili tutuluyor”, *toy* XXXVII/135 *tutardı* XXXVII/136 “düğün ederdi”, *erus tutarūḥ* XL/100 “gelin getiririz”.

5.3.3. Yardımcı Fiiller

Belirli bir anlamı olan bir fiil kök veya gövdesinin oldukça değişik ilişkilerle anlam genişlemesine uğratılarak kullanılmasıdır. Türkçede yardımcı fiillerin kullanımı, *fiil+yardımcı fiil* ve *isim+yardımcı fiil* olmak üzere iki şekildedir (Karaağaç, 2013: 859). ŞT’de *fiil+yardımcı fiil* biçiminde yeterlik ve tezlik fiilleri kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra *isim+yardımcı fiil* biçiminde kullanılanlar ise aşağıda sıralanmıştır.

5.3.3.1. Ana Yardımcı Fiiller

Varoluş bildiren *ol-*, *er-*, *tur-* fiilleri ET’den beri kullanılan Türkçenin ana yardımcı fiilleridir. Ana yardımcı fiiller, sözcüklerin ve söz öbeklerinin sonuna geldiklerinde isim cümlesinin yüklemine oluştururlar; fiil cümlelerinde ise fiillerin birleşik çekime girmesini sağlarlar. *i-* (*er-*) ana yardımcı eylemi isim fiili başlığında incelendiğinden burada ayrıca gösterilmeyecektir.

5.3.3.1.1. *ol-* Yardımcı Fiili

ol- fiili, ŞT’de kullanım alanı geniş olan ana yardımcı fiillerdendir: *ğurban olum* XXXIII/524 “kurban olayım”, *fövt oldu* XXXIII/542 “öldü”, *ğayb oldular* XXXIII/607 “kayboldular”, *temam olanda* XXXIII/576 “tamamlandığında”, *mecbur oldum* XXXV/64 “mecbur oldum”, *müntezir oldu* XXXIV/31 “bekledik”, *haber olmadı* XXXIV/31 “haber olmadı”, *iredd oldu* XXXIII/552 “reddoldu”, *selāmet olasan* XXXVII/145 “selamet olasan”, *mecbur oldük* XXXVIII/40 “mecbur olduk”, *evez olup* XXXVII/20 “değişmiş”, *mālik oldum* XXXIX/165 “malik oldum, sahip oldum”, *ğabul olar* XVIII/106 “kabul olur”.

5.3.3.2. Yardımcı Fiil İşlevindeki Diğer Fiiller

5.3.3.2.1. *ét-* Yardımcı Fiili

ét- fiili yerine çoğu yerde *éle-* yardımcı fiili kullanılsa da *ét-* ŞT’de hâlâ geçerli bir yardımcı fiildir: *allah mübārek étsin* XV/70 “Allah mübarek etsin”, *élāc ét* XXXIX/542 “ilaç et, deva kıl”, *emelāt étđi* XXXIX/460 “ameliyat etti”, *möhtac étđi* XII/49 “muhtaç etti”, *iteāt ettim* XII/68 “itaat ettim”, *étđi binā* XII/77 “bina etti”, *élāc ét* XXXIX/569 “ilaç et, deva kıl”, *hılās ét* VII/55 “kurtar”.

5.3.3.2.2. éyle, éle- (< éyle-) Yardımcı Fiili

ŞT’de en sık kullanılan yardımcı fiillerdendir. *éyle-* biçimi nadiren görülmektedir hemen hemen tüm örneklerde *éyle-* > *éle-* (/y/ > Ø) değişimi gerçekleşmiştir: *ğábul_ élemeyib* XXXIII/264 “kabul etmemiş”, *devet_ élerler* I/90 “davet eylerler”, *hitmet_ élerdi* IV/119 “hizmet eylerdi”, *toy_ élerik* I/97 “dügün eyleriz”, *ğabul_ élersen* I/126 “Kabul eder misin?”, *ğabul_ éleyib* I/127 “kabul eylemiş”, *céng_ éleyende* II/94 “savaştığında”, *istifāde élerdiler* V/39 “istifade eylerdiler”, *hareket élese* II/127 “hareket etse”, *ferğ_ éylemir* III/69 “fark etmiyor”, *evez élerler* III/98 “değiştirirler”, *irehmet_ élesin* IV/67 “rahmet eylesin”.

5.3.3.2.3. ğıl- Yardımcı Fiili

ŞT’de kullanım alanı sınırlı olan bir yardımcı fiildir: *namaz ğılardıh* VI/107 “namaz kılardık”, *namaz ğılmağā* XXXIX/58 “namaz kılmaya”, *namaz ğılmıyım* XXXIX/65 “namaz kılmayayım”, *namaz ğılacām* XXXIX/65 “namaz kılacağım”, *deva ğılayem* XXXIX/124 “deva kılayım, deva olayım”, *devā ğılam* XXXIX/128 “deva kılayım, deva olayım”.

5.4. Sıfat-Fiiller

Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekline sıfat-fiil denir (Korkmaz, 2010: 189). Sıfat-fiiller nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir (Ergin, 2000: 333). ŞT’de tespit edilen başlıca sıfat-fiil ekleri şunlardır:

5.4.1. {-ecek}

ŞT’de sıfat-fiil olarak işlevliğini yitirmiş bir ektir. Derlenen metinlerde yalnızca [-ecek] biçimi tespit edilmiştir: *ne* XXXVI/45 *dērsi valla ne o geçecek geçiy* XXXVI/46 “Ne dersi, valla o geçecek neyse geçiyor.”.

5.4.2. {-An}

ŞT’de [-an], [-en] biçimlerinde kullanılan bu ek, ŞT’deki işlek sıfat-fiil eklerinden biridir: *gelen* XVIII/86 “gelen”, *geçen* XXXVI/46 “geçen”, *ğalanı* XXXVII/34 “kalanı”, *veren* XII/53 “veren”, *ğalan* XXXVII/109 “kalan”, *bağmıyan*

VIII/146 “bakmayan”, *éden* XII/73 “eden”, *iten* XII/89 “yiten”, *bağan* VIII/146 “bakan”, *yaşıyan* X/96 “yaşayan”, *gelen* XII/44 “gelen”, *titreşen* XII/51 “titreşen”, “*gülen*” XLI/47 “gülen”, *gızaran* XLI/48 “kızaran”, *doğan* XLI/49 “doğan”, *donduran* XLI/51 “donduran”.

5.4.3. {-Ar}, {-r}

[-ar], [-er], [-r] biçimlerinde görülen bu ekin ŞT’de sıfat-fiil olarak kullanım alanı sınırlıdır: *başarı* XVIII/127 “başardığı, yeteneği”, *açarı* XXXIX/113 “anahtarı”, “*güler*” XLI/47 “güler”, *ağlar* XLI/47 “ağlar”, *geler* II/51 “gelir”, *ağlar* XXXIII/265 “ağlar”.

5.4.4. {-dİg},{-dUg}, {-dİğ},{-dUğ}

{-dİk},{-dUk} biçimlerinden gelişen bu ek, ŞT’deki işlek sıfat-fiil eklerinden biridir. Bu ek ŞT’de [-dİg], [-dig], [-dug], [-düg], [-dİğ], [-diğ], [-duğ],[{-düg}] biçimlerinde kullanılmaktadır: *dédigin* XVI/103 “dediğin”, *gezdigim* I/157 “gezdiğim”, *bildigim* XXXIII/279 “bildiğim”, *dédigim* XXXIX/464 “dediğim”, *gördüğüm* XIX/17 “gördüğüm”, *durduğun* XXV/51 “durduğun”, *olduğu* VII/75 “olduğu”, *olduğum* XXVIII/19 “olduğum”, *goyduğu* XXXIX/224 “koyduğu”, *tapdığın* XXV/42 “bulduğun”, *aldığımız* XXXIII/424 “aldığımız”, *yédiği* XL/213 “yediği”.

5.4.5. {-mAlı}

ÖTT’de gereklilik kipi olarak kullanılan {-mAlı} eki, ŞT’de [-malı], [-meli] biçimlerinde sıfat-fiil eki olarak işletilmektedir: *satmalısın* XV/19 “satılacak olanı, satılması gerekeni”, *yemeli* XIII/54 “lezzetli, yenilesi”, *satmalısın* XVII/19 “satılacağı, satılması gerekeni”, *vırmalı* XVIII/122 “vurulacak, vurulması gereken”, *gezmeli* XXXVII/59 “gezilecek, gezilesi”, *görmelidi* XL/43 “görülelidir”, *görmeli* XL/81 “görülecek”.

5.4.6. {-maz}

ŞT’de sıfat-fiil olarak işlevliğini yitirmiş bir ektir. Yalnızca [-maz] biçiminde bir örnek tespit edilmiştir: *cırılmaz tikan* XII/389 “sökülmez diken”.

5.4.7. {-miş}

ŞT’de sıfat-fiil olarak işlek olmayan eklerden biridir. Derlenen metinlerde yalnızca [-miş] biçimi tespit edilmiştir: *titremiş* XII/246 “titremiş”, *bedirrenmiş* XII/270 “bedirlenmiş, tamamlanmış, dolunay haline gelmiş”.

5.5. Zarf-Fiiller

Bir yanıyla fiil bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan zarf-fiiller, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğindedirler (Korkmaz, 2017: 841). Zarf-fiiller şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar (Ergin, 2009: 338). ŞT’de tespit edilen zarf-fiiller aşağıda sıralanmıştır.

5.5.1. {-A}

[-a], [-e] zarf-fiil eki, ŞT’de tek başına kullanılmaz; daha çok tekrar biçimlerinde kullanılmaktadır: *tüşe tüşe géderdik* VIII/78 “İne ine giderdik.”, *géde géde aparırdıh* XIX/66 “Gide gide götürürdük.”, *gaça gaça* XXXIII/148 “koşa koşa”, *otara otara* XX/27 “otlata otlata”.

göre edatında da kalıplaşmış olarak [-a], [-e] zarf-fiil eki bulunmaktadır: *ona göre* XXXIX/14 “ona göre”, *ona göre* XX/11 “ona göre”, *ona göre* XX/100 “ona göre”, *ona göre* XXXIX/29 “ona göre”.

5.5.2. {-AndA}

ŞT’de [-anda], [-ende] biçimlerinde görülen bu zarf-fiil eki, {-An} sıfat-fiil ekiyle {+dA} bulunma hâli ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmıştır. ÖTT’de bulunan {-dİğIndA}, {-dUğUndA} ve {-IncA}, {-UncA} biçimleriyle aynı işlevlerde kullanılmaktadır. ŞT’de en sık görülen zarf-fiil eklerinden biridir: *nalladanda* IX/29 “nallatınca”, *savaşıanda* XXXV/41 “dövüştüğünde”, *tutanda* XXXV/66 “tutunca”, *bağmıyanda* I/221 “bakmadığında”, *çatanda* III/50 “yetiştğinde”, *çıhanda* V/32 “çıktığında”, *pişende* V/69 “piştiğinde”, *gelende* V/133 “geldiğinde”, *gidende* VI/114 “gidince”, *girende* XII/370 “girdiğinde”, *minende* XIII/52 “binince”.

5.5.3. {-dihça}

ŞT’de yalnızca [-dihça] biçimi tespit edilen bu zarf-fiil eki, [-dık] sıfat-fiil ekiyle [+ça] eşitlik hâli ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmıştır. İşlek olmayan bu ekin ŞT’de tek örneği bulunmaktadır: *baḥdihça* XXV/52 “baktıkça”.

5.5.4. {-incaḥ}, {-incek}, {-unca}

{-IncA}, {-UncA} zarf-fiil ekinin /k/, /ḥ/ (< ok) ile genişlemesi sonucu oluşmuş olan zarf-fiil ekidir. ŞT’de yalnızca [-incaḥ], [-incek], [-unca] biçimleri tespit edilebilmiştir: *yatıncaḥ* XI/31 “yatınca”, *batıncaḥ* XI/32 “batınca”, *gelincek* XXXIX/125 “gelince”, *doyunca* XXVI/43 “doyunca”.

5.5.5. {-Ip}, {-Up}, {-Ib}, {-Ub}

ŞT’de kullanım alanı en geniş olan zarf fiil eklerindendir. Ekin ünsüzünün ŞT’de pek çok örnekte tonlulara /b/ ünsüzüne dönüştüğü; bazı örneklerde de /p/ ile /b/ arası yarı tonlu [P] ünsüzüne dönüştüğü tespit edilmiştir. Bu ekin ŞT’de kullanılan biçimleri [ıp], [ıP], [ip], [up], [üp], [ib], [ib], [ub], [üb]: *ipnen külüyrūk ḡayrıp ḡırḡurūḥ* XXVII/27 “İple küliyoruz, yapıp kırkarız.”, *ḡaydıP* XXXII/25 *cerīme alıllār* XXXII/26 “Dönüp ceza alıyorlar”, *hiş aḡzını açıp* XXXII/33 *danışmaylar* XXXII/34 “Hiç aḡzını açıp konuşmuyorlar.”, *üç ay sora sora ḡoyunumu satıp pıl verirem* XXXII/40 “Üç ay sonra koyunumu satıp para veririm.”, *gelip héyvançılıḥ da éliyirdim* XXXIII/39 “Gelip hayvancılık da yapıyordum.”, *devéynen gelüp giderdūk* II/24 “Deveyle gelip giderdik.”, *bu lisānın yükün götürüp aparardı* II/134 “Bu Nissan’ın yükünü götürüp taşırdı.”, *dāmedin ḡardaşınnan gelib oynasa oynar* III/105 “Damadın kardeşiyle gelip oynarsa oynar.”, *gelini bulahdan götürüp gedip ḡabaḡına ḡatıb* V/169 “Gelini bulaktan götürüp gidip önüne katmış.”, *yılıb küleyrūk* XXVII/27 “Yıkıp küleriz.”, *uḡaḡın vurub öldürerdi* V/224 “Çocuğunu vurup öldürürdü.”, *döyüb yollardı* XXVI/43 “Dövüp yollardı.”, *durup gédiydi* XXXIII/578 “Durup gidiyordu.”.

5.5.6. {-eli}

Derlenen metinlerde [-eli] biçimli tek örneğine rastlanılan ve ŞT’de pek işlek olmayan bir zarf-fiil ekidir: *yādıma geleli* XII/20 “hatırıma geleli”.

5.5.7. {-madan}

ŞT’de yalnızca [-madan] biçimi tespit edilen ve zarf-fiil olarak işlek olmayan eklerden biridir: *çatmadan* V/25 “yüklemeden”, *goşmadan* V/25 “bağlamadan”.

5.5.8. {-AnnAn}

[-annan], [-ennen] biçimlerinde görülen bu zarf-fiil eki, {-An} sıfat-fiil ekiyle {+dAn} çıkma hâli ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmıştır. ŞT’de genellikle *sonra*, *sōra*, *sora* “sonra” edatıyla gelerek {-dIktAn}/{-dUktAn} *sonra* anlamına gelmektedir: *saḥliyannan sōra* XXXV/55 “besledikten sonra”, *ḡocalannan sōra* XXXVI/43 “yaşlandıktan sonra”, *kişīye baḥmīyannan sōra* XXXIX/42 “adama bakmadıktan sonra”, *ayan olannan sōra* XXXIX/272 “belli olduktan sonra”, *evine getirennen sōra* XXXIX/273 “evine getirdikten sonra”, *dünyaya gelennen sōra* VI/84 “dünyaya geldikten sonra”, *dōvşü tamam éliyennen* IX/10 *sōra* IX/11 “tamamladıktan sonra”, *söyliyennen sōra* IX/46 “söyledikten sonra”.

5.5.9. {-ana}

ŞT’de [-an] sıfat fiil eki ile yaklaşma hâl eki [+a] biçiminin kalıplaşmasıyla oluşmuş bir zarf-fiil ekidir. [-ana] biçimindeki bu ek, ŞT’de tek örneği bulunmaktadır: *baḥana* VI/156 “bakınca”.

6. Edatlar

Edat, dilde bağımsız olarak var olamayan, kendi başlarına kullanılamayan, söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimlerini bir araya getiren, onları çekime sokan veya söz cümleler kuran dil birimleridir. Kısacası edatlar, ekleşmiş biçimleri de bulunan ancak çoğunluğu ekleşmemiş çekimlik bağlı birimlerin adıdır (Karaağaç, 2013:358). Edatlar, çekim edatları, bağlama edatları ve ünlem edatları olmak üzere üçe ayrılırlar.

6.1. Çekim Edatları

6.1.1. Son Çekim Edatları

Son çekim edatları, yalın halde bulunan ya da çekim eklerinden birini almış isim soylu sözcük veya sözcük öbeklerinin sonuna gelerek çekim eki görevinde kullanılan edatlardır.

ŞT’de son çekim edatları, isimlerin yalın, yaklaşma, ayrılma hâlleriyle kullanılırken zamirlerin belirtme, yaklaşma ve ayrılma hâlleriyle çekime girmektedirler. Bunlar isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaparlar. Son çekim edatları isim unsuruna ekli veya eksiz olarak bağlanırlar. İsim unsuru zamir olduğu takdirde ise bütün edatlar onun muhakkak bir çekim şekliyle birleşir. (Ergin, 2009: 365-366).

6.1.1.1. beri

beri son çekim edatı ÖTT’deki gibi *beri* anlamındadır ve yön bildirme işlevinde kullanılır. İsimlerin ve zamirlerin çıkma hâliyle kullanılır: *maşın* IV/17 *çıhannan beri* IV/18 “araba çıktığından beri”.

6.1.1.2. ğabaḥ

ğabaḥ edatı +dAn önce anlamına gelir. İsimlerin ve zamirlerin çıkma hâliyle kullanılır: *bunnan ğabaḥ* VII/9 “bundan önce”, *mennen ğabaḥ* XV/12 “benden önce”, *ingılâbdan ğabaḥ* XVIII/67 “inkılapdan önce”, *onnan ğabaḥ* XX/16 “ondan önce”, *mennen ğabaḥ* XXI/82 “benden önce”, *munnan ğabaḥ* XXXVII/12 “bundan önce”.

6.1.1.3. göre

İsmin yaklaşma hâliyle çekime girer. Çeşitli işlevlerde kullanılır: *adına göre* XXXIII/165 “adına göre”, *ğoppuza göre* XXXIX/44 “kopuza göre”, *sene göre* IV/89 “sana göre”, *musıgıimize göre* VII/33 “musikimize göre”.

için anlamında kullanımı: *ona göre* I/72 “onun için”, *sene göre* IV/89 “senin için”.

o yüzden, o nedenle, ondan dolayı anlamında kullanımı: *ona göre* XL/180 “o yüzden”, *ona göre* XII/118 “o yüzden”, *ona göre* XX/11 “o nedenle”, *ona göre* XXXIX/26 “o nedenle”.

ilgili anlamında kullanımı: *dasTannara göre* IX/94 “destanlarla ilgili.”.

-den ötürü, -den dolayı anlamında kullanımı: *o ḥıdmete göre* XVI/28 “o hizmetten ötürü.”, *pula* XXXIII/476 *göre* XXXIII/477 “paradan ötürü.”.

nispetle, nazaran anlamında kullanımı: *sütüne zadına göre* XXIX/25 “Sütüne şeyine nispetle”.

6.1.1.4. hâtır, hâtir

Alıntı bir sözcük olan ve “o yüzden, için, göre, hatırına, o nedenle” gibi anlamlara gelen *hâtır*, *hâtir* edatı ismin yönelme hâliyle kullanılmaktadır: *ona hâtır* XII/144 “o yüzden” (< Ar. خاطر), *bulara hâtir* XV/11 “bunlar için” (< Ar. خاطر), *imam zâmana* XV/36 *hâtir* XV/37 “imam zamanının hatırına” (< Ar. خاطر), *ona hâtır* XXXVII/25 “o nedenle” (< Ar. خاطر), *ona hâtir* XXXVII/28 “o yüzden” (< Ar. خاطر).

6.1.1.5. için, üçün

için ve *üçün* biçimlerinde görülen bu edat, neden veya amaç ilgisi kuran son çekim edatıdır. ŞT’de *üçün* biçimi daha yaygındır. Söz konusu edat, EOT’de olduğu gibi ŞT’de de isimlerin yalın, zamirlerin ise ilgi hâli ekiyle kullanılmıştır: *özüm için* XXXIX/325 “kendim için”, *bizim için* III/69 “bizim için”, *bu şehrin üstünde olduğu için* VII/66 “Bu şehrin üstünde olduğu için...”, *böyük bir élägam olduğu için* VII/75 “Büyük bir alakam olduğu için...”, *gız için* XIX/59 XIX/60 “kız için”, *özümüz için* XIX/88 “kendimiz için.”, *hem pul için hem can için* XXXVIII/34 *can için* XXXVIII/35 “hem para için hem de can için”, *hanevâde doslarım için* XXXIX/188 “aile dostları için”, *eşâyir için* XXXIX/333 “Şahsevenler için.”.

Bir örnekte edatın başındaki /i/ ünlüsünün düştüğü tespit edilmiştir: *onun için* *gétük* III/85 “onun için”.

Kimi örneklerde *men* ve *siz* zamirlerinde ilgi ekinin tamamen düştüğü tespit edilmiştir: *men için* XXXVIII/17 “benim için”, *siz için* XXXIX/388 “sizin için.”, *siz için* XXXIX/408 “sizin için”.

6.1.1.6. kimi, kimin, kibi

Kimi, *kimin*, *kibi* biçimlerinde kullanılan bu edat, “gibi” anlamına gelir ve çoğunlukla benzerlik işlevinde kullanılır. *kimi* ve *kimin* biçimleri daha yaygındır. Benzerlik işlevinde kullanıldığında, ismin yalın hâliyle; zamirlerin ise ilgi hâliyle kullanılmaktadır: *bus kimi* VIII/61 “buz gibi”, *ün tuh kimin* II/78 “un, tuz gibi”, *göz kimi* V/54 “göz gibi.”, *o vaht kimi* XXXIX/376 “o vakit gibi”, *sular kimin* XII/55 “sular gibi”, *şimşek kimin* XII/56 “şimşek gibi”, *terlan kimin* XII/176 “atmaca gibi”, *bülbül kimin* XII/177 “bülbül gibi”, *bağban kimin* XII/178 “bahçıvan gibi”, *bılt kimin* XVI/49 “bulut gibi”, *hindiki kimin* XVIII/88 “şimdiki gibi”, *gâdimki kimi* XXV/39 “eskisi gibi”, *élanki kimi* XXXVI/43 “şimdiki gibi”.

Kimi, kimin, kibi edatı, zamirlerin ilgi hâliyle kullanılır; ancak ilgi halinin bazı örneklerde düştüğü ve hatta bundan dolayı bazı örneklerde ünlü uzunluklarının ortaya çıktığı tespit edilmiştir: *sēn* XXXIX/560 *kimi* XXXIX/561 “senin gibi”, *men kibi* XIV/29 “benim gibi”, *sen* XVI/59 *kimin* XVI/60 “senin gibi.”.

kimi edatı, ŞT’de sınırlama +A kadar işleviyle de kullanılmaktadır. Bu işlevde ismin yaklaşma hâliyle çekime girmektedir: *bu yan culfiya kimi* XXXVII/123 “bu taraf Culfa’ya kadar”.

6.1.1.7. sarı

EOT’de *sarı, saru* biçimleriyle görülen bu edat (Hacıeminoğlu, 1992:78-79), ŞT’de *sarı* biçimindedir ve çoğunlukla “+A doğru” anlamına gelen işlek bir son çekim edatıdır. İsmi yönelme ve çıkma hâlleriyle kullanılır: *munun sürüsüne sarı* V/197 “bunun sürüsüne doğru”, *dervişlere sarı* IX/16 “dervişlere doğru”, *çennibele sarı* IX/22 “Çamlıbel’e doğru”, *erzuluma sarı* IX/23 “Erzurum’a doğru”, *o koyunun mentağasına sarı* XIII/95 “o koyunun mıntıkasına doğru”.

sarı edatı, ŞT’de ayrılma haliyle kullanıldığında “+dAn dolayı, +dAn tarafa, yüzünden” gibi anlamlara gelir: *otdan sarı* II/51 “ottan dolayı”, *héyvannan sarı* V/196 “hayvandan tarafa”.

sarı edatı, bir örnekte /t/ > /l/ değişmesine uğramıştır: *özün verdi kereme salı* XXXIII/402 “Kendini Kerem’e doğru çevirdi.”

6.1.1.8. sonra, sohra, sōra, sōla

EOT’de *sonra* biçiminde görülen bu edat (Hacıeminoğlu, 1992:84), ŞT’de çeşitli ses değişimlerine uğramış ve *sonra, sohra, sōra* ve *sōla* biçimlerinde tespit edilmiştir. Genellikle çıkma hâli ekinden sonra gelerek zaman bildiren işlek bir edattır. İsmi daha çok çıkma hâliyle kullanılır; ancak ismin yalın hâliyle kullanıldığı birkaç örnek de tespit edilmiştir: *onnan sonra* II/67 “ondan sonra”, *guzudan sōla* XXII/94 “kuzudan sonra”, *iki garın doğandan sōra* XXII/95 “iki karın doğduktan sonra”, *onnan sonra* III/83 “ondan sonra”, *nahardan sonra* XXXIV/29 “öğleden sonra”, *onnan iki gün sohra* V/47 “ondan iki gün sonra”, *gıyığı* VI/142 *çekennen sohra* VI/143 “iğneyi çektikten sonra”, *onnan sohra* XXXI/18 “ondan sonra”, *bunnan sōra* XXXIII/28 “bundan sonra”, *onnan sōra* XXXIII/77 “ondan sonra”, *gocalannan sōra* XXXVI/43 “yaşlandıktan sonra”.

6.1.1.9. teki, tāki, tek

ET’de gibi anlamına gelen *teg* edatından gelişmiştir. ŞT’de *teki* ve *tek* biçimleri daha sık kullanılır: *keleke teK* V/47 “keleke gibi”, *çoşum çay tek* XII/182 “çoşmuş çay gibi”, *hindikiler XI/27 teki XI/28* “şimdikiler gibi”, *beremum teki XXXIII/508* “polen gibi”, *nar tāki VIII/154* “nar gibi”.

tek ve *teki* son çekim edatı “*olmiyan tek, olmiyan teki*” biçimlerinde kullanıldığı örneklerde “*olmamış gibi, yapılmamış gibi, daha önce olmadığı gibi*” anlamlarına geldiği tespit edilmiştir: *olmiyan tek XXXIII/118* “olmamış gibi”, *olmiyan teki XXXIII/307* “daha önce olmadığı gibi”, *olmiyan teki XXXIII/439* “olmamış gibi”.

6.1.1.10. teref

Arapçadan alıntılanmış bir edattır (< Ar. طرف). +A doğru anlamındadır. İşlek değildir: *geline teref XXIII/30* “geline doğru”, *zēyve teref XXIV/15* “Zeyve’ye doğru”.

6.1.1.11. {+cA(n)}, {+çA(n)}, {+caḥ}, {+cek}, {+çin}, {+çen}

ŞT’de “+A kadar, +A dek” anlamında ve zamanda, mekânda ve ölçüde sınırlama işleviyle kullanılan bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı *isim + yönelme hâli eki* + [ca], [ce], [ça], [çe], [can], [cen], [çan], [çen], [caḥ], [cek], [çin], [çen] biçimlerindedir. Aynı biçim Türkçenin tarihî dönemlerinde ve İran’ın Urmiye, Halhal ve Kaydar ili ağızlarında da tespit edilmiştir (Öztürk, 2017:151-173), (Karini, 2009:210), (Doğan, 2010:207), (Rezaei, 2015:224): *burdan muğanaçan* II/136 “buradan Mugan’a kadar”, *başmağınaça* III/98 “başmağına kadar”, *gırhınaça* XXII/70 “kırkına kadar”, *beş yaşınaca* XXII/93 “beş yaşına kadar”, *beş yaşınaçan* XXII/93 “beş yaşına kadar”, *iki yaşınacaḥ* XI/24 “iki yaşına kadar”, *bayramacan* XIII/36 “bayrama dek”, *maşincan* XIII/48 “araba kadar”, *şūreviyecek* III/70 “Rusya’ya kadar”, *sübden aḥşamacāḥ* XI/12 “Sabahtan akşama kadar”, *aḥşamaça* XIV/17 “akşama kadar”, *aḥşamaça* I/108 “akşama kadar”, *sübeyinçin* VII/97 “sabaha kadar”, *sübeçen* XIX/119 “sabaha kadar”, I/98 “dizine kadar”, *öğleneçe* XI/26 “öğlene kadar”.

6.1.1.12. {+(y)nAn}, {+InAn}, {+UnAn}, ile

ile edatı [+n] vasıta ekini alarak *ilen* biçimine dönüşmüş, eskiden beri kullanılan bu biçim eklesince {+lAn}, o da benzeşme yoluyla {+nAn} haline gelmiştir. (Ergin, 2009: 370). ŞT’de iki örnek dışında *ile* edatının bağımsız kullanımı tespit

edilememiştir: *hāk ile yeksān olayam* XXXIX/125 “yerle bir olayım”, *hāk ile yeksān ola* XXXIX/129 “yerle bir ola”. Bunlar dışındaki tüm örneklerde tamamem ek biçiminde kullanılmaktadır: *bu sazın havalarıynan* VII/13 “bu sazın havalarıyla”, *arvadiynan* I/118 “karısıyla”, *kere yağıynan* II/73 “Kereyağıyla”, *ağacınan gılınćınan* XVII/81 “ağaçla, kılıçla”, *oların yoluynan* XX/48 “onların yoluyla”, *bir kása iki kása* VI/103 *suyunan* VI/104 “bir iki kase suyla”.

6.1.2. Pekiştirme Edatları

Pekiştirme edatları, bağladıkları unsurdan sonra gelerek onları önceki veya sonraki sözcüklere, söz öbeklerine ve cümlelere bağlayan ve bağlamanın yanı sıra çeşitli işlevler de üstlenebilen edatlardır. Pekiştirme edatları bağlı bulundukları unsurlara kuvvetlendirme, belirtme, dikkat çekme gibi işlevler katabilirler.

6.1.2.1. da, de

ŞT’deki en işlek pekiştirme edatlarından. Kendisinden önce gelen sözü kuvvetlendirme, söze ve anlama renk katma, emretme, ısrar etme gibi işlevlerde kullanılır: *erşede yeri olanın* I/32 *mığanda da yeri var* I/33 “Erşe’de yeri olanın Mugan’da da yeri var.”, *o da senin sağlığıuva* I/158 “O da senin sağlığına!”, *mesēn bi hırda da olardı* II/133 “Mesela bir küçük de olurdu.”, *bil’lük éle tohumagı da bilirük* III/11 “Biliriz öyle dokumayı da biliyoruz.”, *bu yaylahda da meselen keſ éleydi* III/85 “Mesela bu yaylakta da keyif çatıyordu.”, *bēli olar da gelmez* III/108 “Evet, onlar da gelmez.”, *tarı da diyerdik* IV/74 “Tanrı da derdik.”, *dédim yoğdu da* VI/61 “Dedim, yoktur işte.”, *özümnen de biraz şiirler zat* XII/8 *oğuyardım* XII/9 “Kendimden de biraz şiirler filan okurdum.”, *özümüz de gederek* XIX/46 “Kendimiz de gideriz.”, *ölümse de gedecēm* XIX/116 “Ölümse de gideceğim.”.

Bazı örneklerde bu edatın ses uyumuna girmediği tespit edilmiştir: *alaçih éle alaçihı de* II/54 “Alaçık öyle alaçıktır işte.”, *baçı ğardaş da biléysen da* II/129 “Bacı kardeş de biliyorsun işte.”, *bélençik meselede da hamısı yādinnan çihiy adamın* III/57 “Böyle meselede de hepsi aklından çıkıyor adamın.”, *bayramda şinnik élerdiler he da* IV/56 “Bayramda şenlik eylerdiler. Evet işte.”, *o geçecek geçiy da* XXXVI/46 “O geçecek olan geçiyor işte.”.

6.1.2.2. daḥı

daḥı edatı ET'deki *taḥı* biçiminden gelişmiştir. Derlenen metinlerde yalnızca bir örneği tespit edilebilmiştir. ŞT'de *daḥı* biçimine nazaran *day* biçimi daha sık kullanılır: *daḥı sen mene vırma yara* I/59 *mende her yaradan var* I/60 “Sen de bana vurma yara / Bende her yaradan var”.

6.1.2.3. day

day edatı ET'deki *taḥı* biçiminden gelişmiştir. ŞT'de işlek bir edattır. *day* biçimi pekiştirme edatı görevinin yanında, cümle başı edatı ve zarf olarak da kullanılır. Kuvvetlendirme amacıyla kullanıldığında *da*, *de* edatından farksızdır: *meselem sözüne day ehemmiyet vermēz* I/220 “Mesela sözüne de ehemmiyet vermez.”, *olar da var day* V/156 “onlar da var da”, *béle béle day* IX/9 “böyle böyle da”, *bu cür işleri görürük day* XVII/35 “Bu tür işleri görürüz da.”.

6.1.2.4. dene

dene edatı ŞT'nin karakteristik bir biçimidir. Gösterme ünlemi olarak da kullanılabilen bu biçim, kuvvetlendirme işleviyle kullanıldığında *da*, *de* edatıyla aynıdır. Çekimli fiillerden sonra gelerek anlama kuvvet katar. Kendisinden önce gelen sözü kuvvetlendirerek gösterme, söze ve anlama renk katma, emretme, ısrar etme gibi işlevlerde kullanılır. Bu yönüyle ÖTT'deki *işte*, *ya* biçimlerine benzer: *görma sebze hā o sebzini ısbanağı déyirsen dene* V/76 “O sebzeyi ıspanağı diyorsun işte.”, *gelini déyirsen dene he* V/107 “Gelini diyorsun ya öyle mi?”, *uşağı da dedim dene* V/173 “Çocuğu da dedim ya!”, *hamı fikirimnen* V/187 *çıhdı dene var* _ı *ıydi* V/188 “Hepsi aklımdan çıktı işte vardı.”, *hā çöl goçudu dene* X/30 “Evet, çöl koçudur işte.”, *mesel tayfanın adı olar dene* VIII/12 “Mesela tayfanın adı olur işte.”, *toy debi ne var dene toy debi dedik dene özümüz gördük dedik* VIII/67 “Düğün adeti ne var işte düğün adeti dedik ya kendimizin gördüğünü dedik.”, *eşāyırh dene hē* X/36 “Şahseveniz işte, evet.”, *gocalmışam dene sesim gelmir* _ı *éle* X/108 “Yaşlanmışım ya, sesim gelmiyor öyle.”.

6.1.2.5. ki

ET'deki *erki* ile Farsçadaki *ki* edatının tarihsel süreçte işlev ve biçim yönünden uyum sağlamasıyla gelişen; bağlama, şüphe, tahmin, aşırılık, kuvvetlendirme ve pekiştirme işlevlerinde kullanılan bir edattır.

erki biçiminden gelişerek *şüphe*, *tahmin*, *aşırılık*, *duraksama* işlevleriyle kullanıldığı örnekler: *farsısın bilmürem ki* III/77 “Farsçasını bilmiyorum ki.”, *nemenedi ki* IV/35 “Nedir ki?”, *dede nenenin yanında bîz éliyebilmezdik ki* IV/102 “Anne babanın yanında biz yapamazdık ki.”, *bilmiyiK ki* VI/62 “Bilmiyoruz ki.”, *élan onu da yiyebilirmiK ki* VI/88 “Şimdi onu da yiyemiyoruz ki.”, *siz tânımırsız ki* VI/126 “Siz tanıımıyorsunuz ki.”

ÖTT'de yalnızca *ki* biçimi görülen bu edat ŞT'de bazı örneklerde ses uyumuna girmiştir: *allah özüve rehmet élesin bilmiyüK XVI/115 kü torpağ altında ne var XVI/116* “Allah kendine rahmet eylesin, bilmiyoruz ki toprak altında ne var.”, *éle şehrin içinde döğürdü kü XXXIII/392* “Öyle şehrin içinde değildi ki.”

Farsçadaki *ki* (< Far. کي) biçiminden gelişen ve bağlama, açıklama gibi işlevlerde kullanıldığı örnekler: *burda bir aşıl varmış ki o bize yād vérmez XII/10* “Burada bir aşık varmış ki biz onu bilmeyiz.”, *onda görersin ki el söze baħmır XII/171* “O zaman görürsün ki el söze bakmıyor.”, *hüzürümüz de ki ölen ölür éleşiller XV/54* “Cenazemiz de ki ölen ölür, toplanıyorlar.”, *demiş ki muni pütöv getir XVI/23* “Demiş ki bunu bütün getir.”, *hāmile zenen ki uşağı oluP o yiyer XVII/59* “Hamile kadın ki çocuğu olmuş o yer.”, *golu ki sındı gétdik eve XVIII/139* “Kolu ki kırıldı gittik eve.”, *ğısır emen ki dügedi da XX/97* “Kısır emen ki düvedir işte.”

6.2. Bağlama Edatları

Sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri birbirine bağlamaya yarayan çekimlik bağlama edatlarıdır.

Üst kategoride bağlama işlevinde olan bağlama edatları, bağlamanın niteliğine göre çeşitli gruplara ayrılırlar. ŞT'de tespit edilen bağlama edatları; sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, cümle başı edatları ve cümle sonu edatlarından oluşmaktadır.

6.2.1. Sıralama Edatları

Sıralama edatları, arka arkaya gelen unsurları, sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan edatlardır.

6.2.1.1. {+InAn}, {+nAn}

ile edatının bağlama işlevindeki biçimidir. İşlektir, ŞT’de tamamen ekleşmiştir, bağımsız kullanımı tespit edilememiştir: *olarnan bizim dilimizin çoḥ fergı vardır éle* II/33 “Onlarla bizim dilimizin öyle çok farkı vardır.”, *oḡlannan gız tutar* III/92 “Oḡlanla kız tutar.”, *ḡaynadıllar suynan sütü* V/84 “Suyla sütü kaynatırlar.”, *çirtannan pırtanı bilir* VI/23 “Çırtanla pırtanı (saçma sapan şeyleri) biliyor.”, *ḡalḡallılarnan bizim dil lehçe fergimiz vār* IX/81 “Halhallılarla bizim dil lehçe farkımız var.”, *emice saz bi siminen taḡdadı onu danışdıran menem* XII/425 “Amca saz bir simle tahtadır, onu konuşturan benim!”, *nernen maya he yaḡşıdı* XIII/15 “Evet, nerle maya cinsi develer iyidir.”.

6.2.1.2. ve, o, u, ü

Arapçadan Farsçaya, Farsçadan Türkçeye alıntılanmış bir bağlama edatıdır (< Far. و < Ar. و). *u, ü, o* biçimleri ve bağlama edatından gelişmiştir: *ḡaydende ve* XXXIV/12 *gidende orda ḡarid_ élemişük* XXXIV/13 “Gidişte ve dönüşte orada alışveriş yapmışız.”, *aḡa-yi menuş-şehrın tevessütüynen ve neçe* VII/6 *dene doslarımın tevessütüynen* VII/7 “Menuşşehr Bey’in vesilesiyle ve nice dostlarımın vesilesiyle...”, *bu sāzı bu şehirde berā-yi evvelin bār biz* VII/24 *ḡabaḡa çıḡartdıḡ ve mucevvin aldım* VII/25 “Bu sazı, bu şehirde ilk kez öne çıkarttık ve iznini aldım.”, *bi āb-ı havası ve bi sebki bi modeli vardı* VII/64 “Bir havası suyu ve bir tarzı, bir modeli vardır.”, *çoḡ güzel beyannarı* VII/69 *var ē ve meclisderi de var* VII/70 “Çok güzel beyanları var ve meclisleri de var.”, *ejder ḡavendinin saḡlıḡına ejder ve sizün* X/94 *de saḡlıvuza* X/95 “Ejder Havendi’nin saḡlıḡına ve sizin de saḡlıḡınıza.”, *bu dāstannarı aşıḡ seyedullah ve aşıḡ fīruzdan örgenmişik* XII/28 “Bu destanları Aşık Seyedullah ve Aşık Firuz’dan öğrenmişiz.”, *me ‘nāda yāḡūt u mercānım eli* XII/110 “Manada yakut ve mercanım Ali”, *bi yerde bi ḡıl u* VII/154 *ḡāl_ olarmış* VII/155 “Bir yerde bir dedikodu olurmuş.”, *bi nevem neved ü şişde gédip* XXVI/30 “Bir torunum doksan altıda gitti.”, *min hizaru si sed_ o şesto yek* II/100 “bin üç yüz altmış bir”.

6.2.2. Karşılaştırma Edatları

Cümlede kendisinden öncekini bir bütünlük içerisinde sonrakiyle ilişkilendiren, karşılaştırma veya denkleştirme ilgisi kuran bağlayıcı edatlardır.

6.2.2.1. dA... dA...

esrāne de vériller şam da vériller XIV/24 “Öğle yemeği de veriyorlar akşam yemeği de veriyorlar.”, *burdan da biraz* XIV/66 *zad éliyir gırmızı birdan da matıh yalla hareket* XIV/67 “Buradan da biraz şey yapıyor buradan da kırmızı ruj yallah yürül”, *çün ruh* XVI/118 *da allahındı allahın özünün ruhunnandı insan da* XVI/119 “Çünkü ruh da Allah’ındır, Allah’ın kendisinin ruhundandır insan da.”, *meselem hağğı* da XVIII/27 *bölerdiler sütü de bölerdiler* XVIII/28 “Mesela parayı da bölerdiler sütü de bölerdiler.”, *māl da otarardıh* XX/9 *göyun da* XX/10 “Büyükbaş da otlatırdık koyun da.”.

6.2.2.2. çi... çi...

çi... çi... (< Far. ...چہ ...چہ) bağlama edatı Farsçadan alıntıdır. dA... dA..., hem... hem... anlamında kullanılır. İki örnek tespit edilmiştir: *élebil ki çī musigimizde olā çi şāyirremizde ola biyáz méhdūdiyet yaranır* VII/67 “Öyle ki hem musikimizde olsun hem şairlerimizde olsun biraz sınırlama gerekiyor.”, *çi toy_ olaydı çi merāsimi her* XXXVII/142 *neyi onda ihtirāmāt hīcap bunnan çoḥ_ idı* XXXVII/143 “Düğün de olsaydı, her merasim de olsaydı o zaman saygı ve utanma şimdiden çoktu.”.

6.2.2.3. hem... hem... , hemi... hemi...

çi... çi... (< Far. ...هم ...هم) bağlama edatı Farsçadan alıntıdır. Bu bağlama edatının ŞT’deki kullanımı ve anlamı ÖTT’deki hem... hem... ile aynıdır: *hem nala dêür hem mīha* II/84 “Hem nala diyor hem mīha.”, *hem elisēn hem velisēn hem sefisen hem safā* VII/46 “Hem Ali’sin hem velîsin hem safîsin hem safâ”, *hem dilimde ezberīm hem zikrimsen_ ağā* VII/47 “Hem dilimde ezberim hem zikrimsin ağa”, *hem onun sözün dēmir hem mının sözün dēmir* XXXV/46 “Hem onun sözünü demez hem bunun sözünü demez.”; *hindi hemi şaysevenīk eşāyırīh hemi keşaverziyik* I/15 “Şimdi hem Şahseveniz, göçebeyiz hem çiftçiyiz.”, *hemi o* I/179 *tikmesinin bir ustası var hemi gurmasının bi ustası var* I/180 “Hem dikmesinin bir ustası var hem kurmasının bir ustası var.”, *hemi mucri-yi bernāmedi hemī saz ifā élir hemi söz isdeyir diye hemi*

VII/104 *filan* _ *éliye* VII/105 “Hem program icra ediyor hem saz çalışıyor hem söz söylemek istiyor hem filan eylemek istiyor.”.

6.2.2.4. ne... ne...

ne... ne... (< Far. ...نه ...نه) bağlama edatı Farsçadan alıntıdır. Bu bağlama edatının ŞT’deki kullanımı ve anlamı, ÖTT’deki ne... ne... ile aynıdır: *ne ölerdī ne meselen zerelin çekerdi* VI/117 “Mesela ne ölürdü ne zararını çekerdi.”, *gédek genziye göreh' ne var ne yoḥ* XXXIII/598 “Gidelim Gence’ye görelim ne var ne yok.”, *ne aleybānı görmüşüm ne cin* XXXVII/41 *görmüşüm* XXXVII/42 “Ne gulyabani görmüşüm ne cin görmüşüm.”, *ne men göz çekirem ne göz el çekir* XXXIX/616 “Ne ben göz çekerimm ne göz el çeker.”.

6.2.2.5. ya... ya...

ya... ya... (< Far. ...یا ...یا) bağlama edatı Farsçadan alıntıdır. Bu bağlama edatının ŞT’deki kullanımı ve anlamı ÖTT’deki “ya... ya...” ile aynıdır: *insan ya yaḥşılıḥ ya pislik ikisinnen biridi* XVI/73 “İnsan ya iyilik ya kötülük ikisinden biridir.”, *meselem ya tez çihār ya geḥ* XXXII/16 “Mesela ya tez çıkar ya geç.”, *her’cin meselem ya kábab olar ya cūce kábab_ olar* XXXIII/102 “Mesela ya kebab olur ya tavuk kebabı olur.”, *máhmudun gızıl guş_ olarmış ciynağında ya sağda ya solda ya başında* XXXIII/355 *dāyımı gızıl guş olarmış* XXXIII/356 “Mahmut’un omzunda ya sağda ya solda ya başında daima kızıl kuş olurmuş.”.

6.2.3. Denkleştirme Edatları

6.2.3.1. ya , yā

ya, yā (< Far. یا) bağlama edatı Farsçadan alıntıdır. veya anlamındadır: *ḡalseydi süleymana ḡalardı* XVI/53 *yā nuha ḡalardı* XVI/54 “Kalsaydı Süleyman’a kalırdı veya Nuh’a kalırdı.”, *ordā yā tehranda* VI/118 “orada veya Tahran’da”, *doḡan_ arvadın bāşın üssünde* VI/127 *gerek adam ola ya bir dene demir_ ola* VI/128 “Doğuran kadının başının üstünde biri olmalı veya bir tane demir olmalı.”, *maması ya babası ḡoymazdı onu ḡaynata ḡaynene ona ad ḡovardıḥ* VIII/125 “Annesi veya babası koymazdı onu. Kaynana kaynata olarak ona biz ad koyardık.”, *dōrt ya bēş nō aşihliḥ vardı* IX/75 “Dört veya beş çeşit aşıklık vardır.”, *şamın ya naharın* XXXIII/102

vermeg adama ağır gelir XXXIII/103 “Akşam yemeğini veya öğle yemeğini vermek adama ağır gelir.”.

6.2.4. Cümle Başı Edatları

Cümle başı edatları, kimi zaman kendisinden önce gelen cümle ya da cümleleri bağlama işlevinde kullanılır kimi zaman da kendisinden sonra gelen cümle veya cümleleri bağlama işlevinde kullanılır.

6.2.4.1. ahi

ŞT’de duygu ünlemi olarak da kullanılan *ahi* biçimi, cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında *ama*, *fakat*, *lakin* anlamlarına gelir: *bi de şaha biz o zaman çoğ isdeyirdük* ahi ta bu humeyn de éle gelende X/9 bize zehm éledi X/10 “Bir de şahı biz o zaman çok istiyorduk fakat bu Humeyni de öyle geldiğinde bize zahmet çektirdi.”, *orda ayı var ahi onnan day gayıtdım* XIII/113 “Orada ayı var ama ondan sonra da döndüm.”, *ahi buyurabilmiyem* XXX/20 “Lakin buyuramıyorum.”.

6.2.4.2. ama, amma, hamma

Arapçadan alıntıdır (< Ar. اما). ŞT’de sözcük başında /h/ türemesiyle *hamma* ve ÖTT’deki gibi /m/ düşmesiyle *ama* biçimleri de kullanılır. ÖTT’deki *ama* ile aynı işlevdedir. Zıtlık, açıklama ve sonuç bildirme gibi çeşitli işlevlerde kullanılır: *gédır çénnibelde mesgán sālır ama délilerinnen ikisin gönderir* IX/11 ° “Gider Çamlıbel’de mesken tutar ama delilerinden ikisini gönderiyor.”, *ama bezi düzelmezdi ölerdi* XIII/78 “Ama bazen düzelmezdi, ölürdü.”, *ama men onu bi dene* XXXIII/322 *şâyirden heber* aldım XXXIII/323 “Ama ben onu bir tane şairden duydum.”, *ama élan de gétmeg* VI/15 “Ama şimdi de gitmeyiz.”, *amma oruşda yemezdiler* VI/102 “Ama oruçta yemezdiler.”, *amma bi dene orji mēn goymaram meclise* VII/101 “Ama bir tane orgu ben meclise koymam.”, *amma bah özüm şāhidem* ona XVIII/83 “Ama bak kendim şahidim ona.”, *amma hindi yoh* XXXIII/152 “Ama şimdi yok.”, *amma özleri bilir* XXXVI/60 “Ama kendileri bilir.”, *hamma bi mığdarı da éle bu mentağanın* adamıydı I/25 “Ama bir miktarı da öyle bu mintikanın adamıydı.”, *hamma olar yéyip yatéy* I/109 “Ama onlar yiyip yatıyorlar.”, *hamma gövlun gövul olsun* XXXIII/451 “Ama sözün söz olsun.”.

6.2.4.3. ancaḥ

ancaḥ biçimi cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında ekleme veya çıkarma, zıtlık gibi ilişkiler kurar. ÖTT'deki *ancak* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynısıdır: *dédim ancaḥ men seni vıraćam söznen* XVI/82 “Dedim ama ben sizi sözle vuracağım.”, *ancaḥ görüysen hıyābanda danışır* XXXII/34 “Fakat görüyorsun caddede konuşuyor.”, *ancaḥ men ğız mız görmedim* XXXIII/417 “Ama ben kız mız görmedim.”.

6.2.4.4. bélebil

Derlenen metinlerde tek örneği tespit edilebilmiştir. *béle* ve *bil-* biçimlerinin birleşimiyle oluşmuştur. *sanki* anlamında kullanılır: *bélebil yārın öpülleḡ* XXV/51 “Sanki yarini öpüyorlar.”.

6.2.4.5. belke

belke biçimi cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında ihtimal bildirir. Alıntı bir bağlama edatıdır [بلکه (< Ar. بل) + (< Far. که)]. ÖTT'deki *belki* edatıyla anlam ve görev yönünden aynıdır: *belke meni aparıllar* XXXIX/324 “Belki beni götürürler.”, *belke hacaletlerinnen çöle çıḡmıy* I/118 “Belki utançlarından dışarı çıkmıyorlar.”, *belke de çoḡ olar* XI/6 “Belki de çok olur.”.

6.2.4.6. biyol

Zencan Şahsevenlerinden derlenen metinlerde daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. *bir türlü, bir şekilde, bir yönüyle* gibi anlamlara gelir: *biyol a uşaḡlar goymaz gelem bura* VI/8 “Bir türlü çocuklar bırakmazlar ki buraya geleyim.”, *biyol bizim dövremizde ora déyiller seksen* XXXVII/95 “Bir şekilde bizim çevremizde oraya seksen diyorlar.”, *biyol géderdiler toy élerdiler* XXXVII/133 “Bir şekilde gider düğün yaparlardı.”, *onda ihtirāmāt hıcap bunnan çoḡ idı elan biyol çoḡ kemelibdi* XXXVII/143 “O zaman saygı, utanma bundan çoktu ama şimdi bir şekilde çok azaldı.”.

6.2.4.7. çun, çün, çünkü, çünkü

Farsçadan alıntıdır (< Far. چون, چونه). ÖTT'deki *çünkü* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynısıdır: *çün ruh* XVI/118 *da allahındı* XVI/119 “Çünkü ruh da Allah'dandır.”, *çün sen çoḡ zahmet çekiysen* XXXIII/264 “Çünkü sen çok

zahmet çekiyorsun.”, *çün hammının vez-i mâli hoşdu* XL/121 “Çünkü hepsinin mali durumu iyiydi.”, *çun mâşınımız vardı* XL/49 “Çünkü arabamız vardır.”, *çünkü gâlem çeken ne güzel çeker* XXXIX/482 “Çünkü kalem çeken ne güzel çeker.”, *çünkü zemburdâri işine baharuḥ* XXXV/13 “Çünkü arıcılık işine bakarız.”, *çünkü ağsaḳkal* XXXV/48 *olan yerde éle gedim reveşi olar* XXXV/49 “Çünkü aksakal olan yerde öyle eski yöntemler olur.”, *çünkü* XXXV/31 *serd olur ā* XXXV/32 “Kışın soğuk olur ya.”.

6.2.4.8. da

da biçimi cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında öncelik, sonralık, zıtlık gibi ilişkiler sağlar. *artık, ama* anlamlarına gelir: *da hindi gaz zat* V/15 *çihıbdı* V/16 “Ama şimdi gaz filan çıktı.”, *da isTanbulda köroḡlu adı çeken yoḥdu* IX/44 “Artık İstanbul’da Köroḡlu namını kullanan yoktur.”, *da yanı adı saz dēl* IX/95 “Ama yanı adı saz değil.”, *da éle éliyerdiler* XI/35 “Artık öyle yapardılar.”.

6.2.4.9. day

day biçimi cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında öncelik veya sonralık ilişkisi sağlar. *artık, dahası, doğrusu* anlamlarına gelir: *day oni men bilmiyem hansı tāyfadan gelip* IV/95 “Artık onu ben bilmiyorum hangi boydan gelmiş.”, *mesal bizim sirvetimiz* XL/129 *goyundu day davardı* XL/130 “Mesela bizim servetimiz koyundur dahası davardır.”, *o zaman* IX/67 *gelipler burā↑ day yol bağlanıb ḡalıplar burda↑* IX/68 “O zaman gelmişler buraya dahası yol kapanmış kalmışlar burada.”.

6.2.4.10. eger, eğer

Farsçadan alıntıdır (< Far. اگر). ÖTT’deki *eğer* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynısıdır. Pek işlek değildir: *eger sen benim suvalıma cāvap versēn men hiç mescide gelmeyim* XXXIX/64 “Eğer sen benim soruma cevap verirsen ben mescide hiç gelmeyeyim.”, *eğer senin* XVI/125 *ḡabaḡuḡa çihān olsa senin kimin vıran olsa yıḡmaḡınan* XVI/126 “Eğer senin karşına çıkan olursa, senin gibi vuran olursa yok etme.”, *eğer hoşu gelse vériller* XL/94 *hoşu gelmese déyir aḡa sennen menin işi iras gelmez* XL/95 “Eğer hoşuna giderse veriyorlar; hoşuna gitmezse beyefendi seninle benim işimiz rast gelmez, diyor.”.

6.2.4.11. éle

éle ŞT’de bağlama edatı işlevinde kullanıldığında *sadece, yalnız, fakat* anlamlarına gelir: *éle mōgei var* onun fesli var I/101 “Yalnız zamanı var onun, mevsimi var”, *éle bē‘zi* III/100 var uzağdahi bayrama iki üç gün galandada geléy III/101 “Fakat bazısı var uzaktaki bayrama iki üç gün kala geliyor.”, *éle munun zadı var siz ne* XVI/61 déysüz XVI/62 “Fakat bunun şeyi var, siz ne diyorsunuz?”, *şāseven éle ferşdi* XVII/74 “Şahsevenlerinki yalnız halıdır.”, *éle gördüm ikisi* XVIII/48 de düz danışır XVIII/49 “Fakat gördüm ikisi de doğru konuşuyor.”, *éle onnan sahlanırdı* XVIII/67 “Sadece onunla gizleniyordu.”, *éle o hemcevar ketder* XVIII/124 “Sadece o civardaki köyler.”.

6.2.4.12. élebil

éle ve *bil-* biçimlerinin birleşimiyle oluşmuştur. *sanki, farzet ki, mesela* anlamlarında kullanılır: *élebil asid sepiydi* I/206 “Sanki asit saçıyordu.”, *élebil sen gelipsen iranā gaydıp gédiysen türkiyeye* II/125 “Mesela sen İran’a gelmişsin, dönüp gidiyorsun Türkiye’ye.”, *élebil yeddi gün be‘zi gırh gün* V/144 *gırh güneçen var* idi V/145 “Mesela yedi gün, bazen kırk gün, kırk güne kadar vardı.”, *élebil yoldaşımdı* XIII/106 “Farzet ki arkadaşımıdır.”.

6.2.4.13. éle ki

éle ve *ki* biçimlerinin birleşimiyle oluşmuştur. *öyle ki, ola ki* anlamlarında kullanılır: *éle ki bir yaşından tay beş yaşınaca böyüyür dā* XXII/93 “Öyle ki bir yaşından beş yaşına kadar büyüyor işte.”, *éle ki mını vurdular* XXVI/13 “Öyle ki bunu vurdular.”, *éle ki o topun sesi geldī* XL/139 “Ola ki o topun sesi geldi.”.

6.2.4.14. feğat

Arapçadan alıntıdır (< Ar. فقط). ÖTT’deki *fakat* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynıdır. Pek işlek değildir: *feğat éle ağlaşar ses* XL/195 *véreller* XL/196 “Fakat öyle ağlaşır, ses çıkarırlar.”, *feğat fētir élerdīk sūtden gātardīh* VI/97 “Yalnızca fetir yapardık, süt katardık.”, *feğat feryada çatsın* XVI/123 “Yalnızca Allah feryâda yetişsin.”, *feğat uşağı çağır yér* elmamı atsinlar maşına XXXIX/523 “Ama çocuğu çağır patatesimi arabaya atsinlar.”.

6.2.4.15. hele

hele bağlama edatı, ŞT'nin işlek edatlardandır. *kaldı ki, dur bakalım, biraz bekle, şimdilik, buraya kadar, en azından, hemen gibi* anlamlara gelir: *hele bi yavaş dene* II/69 “Hele bir yavaş ya!”, *gét hele bir aydan sōra gelersin* IV/111 “Git şimdilik, bir ay sonra gelersin.”, *nene menemizin zamanı çoḥ* VI/66 *yaḥÇıydı hele bizim zamanımız* VI/67 “Anne mannemizin zamanı çok güzeldi hele bizim zamanımız...”, *hele* VI/72 *yiḡin onnan sōra dānişim* VI/73 “Hele bir yiyin ondan sonra konuşayım.”, *hele ay ḥāvendinin gerek ikisi de onnan başa baş* XXVI/26 “Hele Havendi'nin ikisi de sanırım ondan olmalı.”, *hele beş üz il* XXXVII/19 *munnan ḡabaḥdı* XXXVII/20 “En azından beş yüz yıl bundan önceydi.”.

6.2.4.16. hatta, hatda, hetta, hetda

Arapçadan alıntıdır (< Ar. حَتَّى). ÖTT'deki *hatta* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynısıdır: *hatta bu saz o evde oldu o evde* XXXIX/30 *gerek olmya küfür* XXXIX/31 “Hatta bu sazın olduğu evde küfür olmamalı.”, *hatda gitar da çalardım* XXXIX/185 “Hatta gitar da çalardım.”, *hetta vardı* XXXIX/236 “Hatta vardı.”, *hatda birine bizim öz fāmilimiz ḡediydi* XXXIII/185 “Hatta birine bizim kendi akrabamız gidiyordu.”, *hetda bizim o eḡābi de geldi* XXXIX/456 “Hatta bizim o kardeş de geldi.”.

6.2.4.17. ḥob, ḥōb, ḥūb

ŞT'de birden fazla işlevi olan bu bağlama edatı Farsçadan alıntıdır (< Far. خوب). Kendisinden önce gelen cümleyi bir nevi pekiştirir, önceki cümlelerin anlaşıldığı düşünülerek yeni cümlelerin başında kullanılan bir edattır. Tamam, olur, peki, pekâlâ anlamlarındadır. Burada bahsedilen onay bildiren sözlerin aslında cevap beklenmeyen bir soru mahiyetinde olduğu (tamam mı, anlaşıldı mı, anladın mı, olur mu), *ḥob* ve ondan türeyen diğer biçimlerin cümledeki asıl işlevlerinin bir önceki unsuru teyit ve tekit ederek bağlama işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir: *ḥōb heç itmez ana dilidi heç itmez* XXXVI/34 “Tamam mı hiç yitmez ana dilidir hiç yitmez.”, *burda su var imiş ḥōb ağaḥ var imiş* XXXVII/23 “Burada su varmış tamam mı ağaḥ varmış.”, *zencan bir* XXXVII/118 *usdāndı ḥōb türkdı geḥir gezvindi ḥōb türkdı veli bu yan hemedāndı* XXXVII/119 *bélemiz ki hemedāndı türkdī* XXXVII/120 “Zencan bir eyalettir tamam mı Türktür, devamı Kazvin'dir tamam mı Türktür ama bu tarafı

Hemedan'dır. Böylemiz ki Hemedan'dır, Türktür.”, *alma ataruḥ aḥi şehrisdanda gül vérib alallar ḥōb biz alma ataruḥ* XL/52 “Elma atarız, hani şehirde gül verip alırlar anladın mı biz elma atarız.”.

6.2.4.18. meger

Farsçadan alıntıdır (< Far. مگر). ÖTT'deki *meğer* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynıdır. İki örneği tespit edilebilmiştir: *ādem yarananda meger sıyğa yoh udu* XII/459 “Adem yaratıldığında meğer muta nikahı yoktu.”, *hesde gāsım meger yetik deyil hesaba* XII/463 “Hasta Kasım meğer yitik değil hesaba.”.

6.2.4.19. onda

Üçüncü teklik şahıs zamiri o ile bulunma hâli eki +*da* biçimlerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir bağlama edatıdır. *o zaman, öyleyse* anlamlarına gelir: *onda da buzov oley dene doğey* XX/93 “O zaman da buzağı oluyor işte doğuyor.”, *onda o cür değir* XXXIII/602 “Öyleyse o tür değil.”, *onda XXXIX/373 yirmi sekgiz yirmi yeddi sinnim var iydı* XXXIX/374 “O zaman yirmi yedi ya da yirmi sekiz yaşıyordım.”.

6.2.4.20. şāyet, şayet

Farsçadan alıntıdır (< Far. شاید). ÖTT'deki *şayet* bağlama edatına anlam ve görev yönünden benzer. Şart, ihtimal, tereddüt ve şüphe işlevlerinde kullanılır: *bugün meni öldürecek' şayet* XVI/99 “Muhtemelen bugün beni öldürecek.”, *şayet onun meselem işi olsa élir kömeh'lig élir* XVI/114 “Eğer mesela onun işi olursa, yardım ediyor.”, *çoh acsa şayet yarana karti vérir som alır* XXXII/49 “Çok açsa eğer...”, *şāyet ingilabda néçe sinnim olardı mēnim* XXVI/39 “Acaba inkılapta ben kaç yaşıyordım...”, *şāyet gaşeng olmiya az aldım* XXXIV/51 “Eğer güzel değilse diye az aldım.”, *şāyet imkāni var* XL/117 “Eğer imkanı varsa.”.

6.2.4.21. veli, velī

veli, velī bağlama edatı, ŞT'nin işlek edatlarından. Farsçadan alıntıdır (< Far. ولی). *ama, ancak, fakat* anlamlarına gelir: *veli elan uzaḥdadılar* XII/146 “Ama şimdi uzaktadırlar.”, *veli bilmiyem* XVIII/43 *haçan ölecēm* XVIII/44 “Ancak ne zaman öleceğimi bilmiyorum.”, *veli* XIX/116 *gétmiyeçem o eve* XIX/117 “Fakat gitmeyeceğim o eve.”, *veli bizlerin meselem ki zindegisi bıdı* XXVI/19 “Ama mesela bizlerin evi budur.”, *veli temiz bal oliy* XXXIV/49 “Fakat temiz bal oluyor.”, *velī*

süb yerinnen durār meselam saad altıda XIX/42 “Ama sabah erkenden kalkar mesela saat altıda.”, *veli bélemiz küllen türkdî XXXVII/118* “Ama bu tarafımız tamamen Türk’tür.”.

6.2.4.22. *yani, yani*

yani, yani biçimleri Arapçadan alıntıdır (< Ar. *يعنى*). Bu biçimler cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında ÖTT’deki *yani* edatıyla anlam ve görev yönünden aynıdır: *yani saz VII/21 ilham verir insanā VII/22* “Yani saz ilham verir insana.”, *yani miğannan getirrük yaylağa XXXV/53* “Yani Mugan’dan yaylağa getiririz.”, *yani iş hell éliyen müşgöl hell éliyen demeğ olar VII/159* “Yani iş çözen, sıkıntı çözen anlamlarına gelir.”, *sûltân-ı savalan yanı dağların böyüğüdü I/72* “Sultan-ı Savalan yani dağların büyüğüdür.”, *yani bîrrik bâhem öllu II/28* “Yani birlik oluruz, beraber oluruz.”, *yani beşer birbirinnen utanardı IV/124* “Yani beşer birbirinden utanırdı.”.

6.2.4.23. *yohsa*

yohsa biçimi cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında tahmin veya kesinlik ilişkisi sağlar. ÖTT’deki *yoksa* bağlama edatıyla anlam ve görev yönünden aynıdır. *yoksa, aksi halde, aksi takdirde* anlamlarına gelir: *isTanbuldā gene köroğlu adı çeken var yohsa yoh IX/12* “İstanbul’da Köroğlu namını sürdüren var mı yoksa yok mu?”, *yohsa men sizin kimi VIII/148 deyirem ki VIII/149* “Yoksa ben sizin gibi değilim ki.”, *yohsa XXXIX/267 zelimhan yā ‘kubun şe‘rreri alahı bi alemdi XXXIX/268* “Yoksa Zelimhan Yakup’un şiirleri başka bir alemdir.”, *o tohdadı yohsa XXXIX/558 barmahlarım işlemirdi XXXIX/559* “O iyileşti yoksa parmaklarım tutmuyordu.”.

6.2.4.24. *biğüli, biğulu*

Arapça ve Farsça yapıların birleşimiyle oluşmuş bir bağlama edatıdır [(< Ar. (*قول معروف*) (Far. *به*)]. Bu edat bilindiği üzere veya başka bir deyişle gibi anlamlara gelir. İşlek değildir: *bizim meselem ekseren o yannan keçmeyük ermenisdan terefden keçmeyük XL/199 rûd-i eres ya aras biğüli aras XL/200* “Biz mesela o taraftan geçmeyiz, Ermenistan tarafından geçmeyiz, Eres Nehri veya Aras Nehri başka bir deyişle Aras.”, *biz alma ataruğ XL/52 alma sîb yā biğulu alma XL/53* “Biz elma atarız, elma, sîb (Far. elma) veya bilindiği üzere *alma*.”.

6.2.4.25. mesela, meselan, meselam, meselām, meselem, meselen, meselēn, mesele, mesel, mesē, mesēm, mesēn

Arapçadan alıntıdır (< Ar. مثال, مثالا). ŞT’de açıklama, ekleme, çıkarma işlevlerinde çok sık kullanılan bir edattır. ÖTT’deki *misal*, *meselâ*, *örneğin* bağlama edatının anlam ve görev yönünden aynısıdır: *mesela evde XVII/51 mama var ıdı olar dünyaya getitdirivérerdi XVII/52* “Mesela evde ebe vardı onlar dünyaya getirtiverirlerdi.”, *meselan olar III/23 déyir eşig III/24* “Mesela onlar eşik diyorlar.”, *meselam saad ı altıda XIX/42* “Mesela saat altıda.”, *meselām ğaynenenin ğaynatanın yanında sâbın dānırdırmazdı IV/122* “Mesela kaynananın kaynatanın yanında kocasını konuşturmazdı.”, *meselem aḥsaḳḳal kişiler ğoyardı IV/127* “Mesela aksakal erkekler koyardı.”, *meselen olar déyir gelirik gédirik III/23* “Mesela onlar geliyoruz gidiyoruz, diyorlar.”, *meselēn pişirerdik XV/27* “Mesela pişirirdik.”, *mesele ğoyunnarı otarallar XVII/7* “Mesela koyunları otlatırlar.”, *mesel ğızardāriḥ XVII/34* “Mesela kızartırız.”, *mesē zen’can özünün neçe IX/86 nō havaları vardı IX/87* “Mesela Zencan’ın kendinin kaç çeşit havaları vardır.”, *mesēm oḥuyariḥ XVII/48* “Mesela okuruz.”, *mesēn birinin ğardaşı olmuş XVIII/49* “Mesela birinin kardeşi olmuş.”.

6.2.4.26. tey

tey biçimi cümle başı edatı işlevinde kullanıldığında ekleme veya çıkarma ilişkisi sağlar. ÖTT’deki *yalnızca*, *sadece*, *tek* edatıyla anlam ve görev yönünden aynıdır. *yalnızca*, *sadece* anlamlarına gelir: *ġadim tey deve ner māyinen o yan bu yana géderdik IV/20* “Eskiden sadece dişi ve erkek develerde o yana bu yana giderdik”, *ġoyuna XXII/98 tey yun diyerik XXII/99* “Koyununkine sadece yün deriz.”, *biz tey devéynen géderdik XXXIII/46* “Biz yalnızca deveyle giderdik.”, *tey keremnen XXXIII/426 oḥudu XXXIII/427* “Yalnızca Kerem’den okudu.”, *tey o tay şı ‘ri oḥunur XXXIX/229* “Yalnızca o tarafın şiiri okunuyor.”.

6.3. Ünlem Edatları

His ve heyecanları, sevinç, keder, ızdırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vb. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlara ünlem edatları denir (Ergin 2000: 349). Ünlem edatları, farklı ortamlarda çıkarılan ve çeşitli duyguları anlatmaya yarayan insan sesleridir.

6.3.1. Duygu Ünlemleri

Şaşkınlık, kızma, sevinç, küçümseme gibi duyguları belirtmede kullanılan ünlemlerdir. ŞT’de tespit edilen başlıca duygu ünlemleri şunlardır: ah, aḥ, aḥı, ba, be, bes, ē, hē, vāv.

6.3.1.1. ah, aḥ

Üzüntü ve iç çekiş bildiren bir ünlemdir: *ah béle de güzel olar mı* XXXIX/481 “Ah, böyle de güzel olur mu?”, *bir neçe kelime söyliyennnen sōra aḥ çeh*’di IX/46 “Birkaç kelime söyledikten sonra ah çekti.”.

6.3.1.2. aḥı

Şaşırma, hayıflanma, şüphe, özlem gibi pek çok duyguyu ifade etmek için kullanılan bir ünlemdir: *peygamberin bu dağın başında ne işi var* — *ımuş aḥı* I/77 “Peygamberin bu dağın başında ne işi varmış yahu!”, *aḥı déyir davazde orda davazde ne olar* VI/23 “Devazdeh diyor, orada devazdeh ne olur yahu?”, *aḥı bu* VII/12 *bizim ana laylayımızdı* VII/13 “Yahu bu bizim anne ninnimizdir.”, *bu yol gédır aḥı erzuluma* IX/24 “Yahu bu yol Erzurum’a gidiyor!”, *aḥı tārīḥ çoḥdandı itip* XII/224 “Yahu tarih çoktandır yitmiş!”.

6.3.1.3. amanın hō

Şaşırma ve korku ifade etmek için kullanılan bir ünlemdir. Tek örneği tespit edilmiştir: *amanın* XXXIII/496 *hō günüdü* XXXIII/497 “Amanın ho günüdür!”.

6.3.1.4. ba

Şaşkınlık bildiren bir ünlemdir: *bu tay indi pāyıs ba* XIV/51 “Bu taraf şimdi sonbahar!”.

6.3.1.5. be

Şaşkınlık, hayret gibi duyguları bildiren bu ünlem çoğunlukla soru cümlelerinde kullanılır: *be lálá néçe gündü XXXIII/406 hayandasız XXXIII/407* “Be lala, kaç gündür neredesiniz?”, *çadır zat yoḥdu be VIII/53* “Çadır filan yoktu be!”, *he be IX/23* “Evet be!”, *ay eli be bu goyun harda itdi XIII/98* “Ay Ali be, bu koyun nereye kayboldu?”, *be niye neçe günde gülle XVI/132 atmeydin XVI/133* “Be niye kaç gündür mermi atmıyordun?”, *allah be ne_ ēliyek XIX/109* “Allah be, ne yapalım?”, *be ḥān gerek oḡlannan ḡız birbirin XXXIII/424 göre XXXIII/425* “Be han! Oḡlanla kız birbirini görmeli.”, *he be ne tey déyim V/120* “He be, nasıl diyeyim?”.

6.3.1.6. bes

Alıntı bir ünlemdir. ŞT’de “o zaman, peki, öyleyse, kısaca, elbette” gibi anlamlara gelir: *ḥānım bes sen bu debbeni neynirsin VI/153* “Hanım öyleyse sen bu hayvanı ne yapıyorsun?” (< Far. بس), *erzulumnanam bes senin adın nedi IX/20* “Peki senin adın nedir?” (< Far. بس), *hē bes nē o uṣaḥdı XXXVI/51* “Evet, elbette o ne çocuktu...” (< Far. بس).

6.3.1.7. ē

Düşünme bildiren bir ünlemdir: *ē zada gétdim XXXVII/59* “E... Şeye gittim...”, *ē ve meclisderi de var VII/70* “E... Ve meclisleri de var.”, *birden ē elli dene atmış dene VII/95* “Birden e... Elli tane, altmış tane...”, *mēn ē yirmi iki ildir IX/6* “Ben e... Yirmi iki yıldır...”.

6.3.1.8. hē

Şaşkınlık duygusuyla, ifade edilmek istenenin tamamlandığını bildirmek, cümledeki bitmişliği göstermek için kullanılır. Ayrıca “Değil mi?” anlamına da gelen bir ünlemdir: *onu danışdıran menem hē XII/425* “Onu konuşturan benim he?”, *men daldan geldim hē kişinin_ arvadı öldü XV/12* “Ben arkadan geldim. Adamın karısı öldü.”, *bi tendir bi sać yaylaḥda saćdı hē tendir de goyullar çoḡ éle gedim élan XV/32* *tendirleri var hē tendirleri var yaḥçı XV/33* “Bir tandır bir sac. Yaylakta sacdır. Tandır da koyuyorlar. Çok öyle eskiden. Şimdi iyi tandırları var.”.

6.3.1.9. pū

Ayıplama ve kızma bildiren bir ünlemdir: *pu buların dedesine* XII/349 “Pū bunların dedesine!”

6.3.1.10. vāv

Küçümseme ve şaşkınlık bildirir: *vāv ketti bi şey dēl* II/95 “Köylü bir şey değil!”.

6.3.1.11. ū

Mesafe veya zaman bakımından uzaklık bildiren bir ünlemdir: *ū çoḥ zamandī* XXXVII/11 “U, çok zamandır!”

6.3.2. Seslenme Ünlemleri

Duygu ve heyecan taşımayan, yalnızca seslenme, haber verme gibi amaçlar için kullanılan ünlemlerdir. ŞT’de tespit edilen seslenme ünlemleri şunlardır: ay, āy, hay, hey, ey, ēy, oy, ōy, yā, a.

6.3.2.1. a, e

ŞT’de *a*, *e* biçimlerinde görülen bu ünlem edatı, seslenme işlevinde kullanılır: *ēy ya daḡlar a daḡlar* X/66 “Ey ya daḡlar, a daḡlar!”, *yaylaḡ kimindi a balām* X/116 “Yaylak kimindir a çocuḡum?”, *a ḡaḡa gel üve çay* XL/65 iç XL/66 “A baba gel eve çay iç.”, *gel a fulan hava oḡu gel a* XXXIX/110 *filan havan çal* XXXIX/111 “Gel a filan hava oku, gel a filan havayı çal.”, *a béle özüñ bil özgeye bildirmeye meni* XXXIX/436 “A böyle kendin bil başkasına bildirme beni.”, *ayaḡbasdı yanı ayaḡaşdıñı déyirsen e sen* V/114 “Ayakbastı yani ayakaçtıyı mı diyorsun sen?”, *seccad bura gel yadıma sal e* V/157 “Seccad buraya gel aklıma getir.”.

6.3.2.2. aḡı

ŞT’de birden fazla işlevde kullanılan aḡı edatı bazı örneklerde “ya, yahu, be” anlamlarında kullanılır: *day ne déyim* XVIII/44 *aḡı* XVIII/45 “Daha ne diyeyim yahu!”, *ne cūr* XVII/50 *déyim aḡı* XVII/51 “Nasıl diyeyim ya!”, *ḡéyir baba fārsı harda görmüşüḡ aḡı* XXII/26 “Hayır baba Farsçayı nerede görmüşüz be!”, *laylay ne bilim aḡı* XXIV/25 “Ninni ne bileyim yahu”.

6.3.2.3. ay, āy

ay dağlar VII/115 “Ay dağlar!”, *ay gonağlar* VIII/153 “Ay konuklar!”, *ay ğarı ana* IX/53 “Ay yaşlı ana!”, *āy balam eşāyirindi* X/113 “Ay çocuğum göçebenindir!”, *āy sağığıza* XXV/54 “Ay sağığınıza!”, *āy ay açıla hekgın gapısı adālet divan ola* XXXIX/123 “Ay, ay, açıla hakkın kapısı adalet divan ola!”, *ay goyun hara gédirsēn* XXVIII/32 “Ay koyun! Nereye gidiyorsun?”.

6.3.2.4. ey, ēy

ēy ya dağlar a dağlar X/66 “Ey ya dağlar, a dağlar!”, *ey dād* XII/204 “Ey dād!”, *gel anan ğurban ey* XIV/54 “Gel, annen kurban ey!”, *ey perişanlığa* XXV/41 “Ey perişanlığa!”, *ey ğarib memleket ey ğurbet diyar* XXXIX/411 “Ey ğarip memleket, ey ğurbet diyar!”, *geber ey* XXVIII/32 “Geber ey!”, *yoh ey yaylağı vermiyem* XXXIII/60 “Yok ey, yaylağı vermiyorum!”, *bezi bezi adamlara bahma ey* XXXIII/142 “Bazı bazı adamlara bakma ey!”, *ey cılıkgezdiler* XXXIII/222 “Ey Cılıkgezdiler!”, *ağ yar ey* XXXIX/121 “Ah yar ey!”, *ey felek* XXXIX/126 “Ey felek!”, *alına ne yazıb ey allahım biler* XXXIX/414 “Alna ne yazmış, ey Allah’ım bilir!”, *yalvarıram ey bir elāc ét* XXXIX/569 “Yalvarırım ey, bir ilaç et!”, *ēy bir uca dağların* X/79 *ēy ğarı da sensen* X/80 “Ey bir yüce dağların, ey karı da sensin!”.

6.3.2.5. hay

hay vérip élemedi XIII/96 “Hay, deyip etmedi.”, *hay emi* XVI/32 “Hay amca!”.

6.3.2.6. hey

hey çoban giyerdi XVIII/95 “Hey çoban giyerdi!”, *hey olar valla bi ğádim deve* XXXIII/43 *zamanydı* XXXIII/44 “Hey onlar valla eski deve zamanıydı!”, *öldü hey burda* XXXIII/254 “Öldü hey burada!”, *biz hey müntezir olduğ* XXXIV/31 “Biz hey bekledik!”, *hey buları dolanmışam* XXXVII/52 “Hey bunları gezmişim!”.

6.3.2.7. oy, ōy

héyri bereket oy X/81 “Hayrı bereket oy!”, *belke bu yerlere ōy* X/68 *bir de gelmēdim* X/69 “Belki bu yerlere oy bir de gelmedim!”.

6.3.2.8. yā

ḥudayā sene şükūr IV/73 “Yâ Hüdâ sana şükür!”, *yā şāh-ı merdān* ağā VII/44 “Yâ şâhımerdân ağa!”, *yā ebelfez* VIII/70 “Yâ Ebulfazl!”⁶⁶, *yā eli yā mehemmed* VIII/132 “Yâ Ali, yâ Muhammed! (s.a.v.)”, *yā sücūd* XII/422 “Yâ Sücūd!”, *siz yoḥuduz be yā* XXXVI/22 “Siz yoktunuz be yâ!, *yā hebib yā resul sennen medet ya eli feryādime* XXXIX/121 “Yâ habib, yâ resul, senden medet yâ Ali feryadıma!”.

6.3.3. Yönlendirme Ünlemleri

Hayvanları kovma, çağırma, yürütme, susturma gibi işlevleri olan yönlendirme amacıyla kullanılan ünlemlerdir.

6.3.3.1. ha

déydik hā XIII/83 “Diyorduk: Ha!”.

6.3.3.2. kış

kış kış kış köpoğlu XXVIII/34 “Kış kış kış it oğlu!”.

6.3.3.3. yah

yah yah XIII/83 “Yah yah!”.

6.3.4. Gösterme Ünlemleri

Birini, bir şeyi veya bir duruma işaret etmek için kullanılan ünlemlerdir. ŞT’de tespit edilen “işte” anlamındaki gösterme ünlemleri şunlardır: a, da.

6.3.4.1. a

gel a XXXIX/17 “Gel işte!”, *a şu boyca goçabeyli deyiPler* I/121 “İşte şu boyca Kocabeyli demişler.”, *a hinni deve zad saḥlamariḥ* IV/17 “İşte şimdi deve filan beslemeyiz.”, *bılama üç cür a* V/49 “Bulama üç çeşit işte.”, *a uşahlar goymaz gelem bura* VI/8 “İşte çocuklar koymaz geleyim buraya.”, *cevap vérebilmiyem meselesi a bu cür* VI/24 “Cevap veremiyorum mesela işte böyle.”, *a bu baḥ men oḥuyabilürem* X/65 “İşte bak ben bunu okuyabiliyorum.”.

⁶⁶ “Yâ Ebu'l-fazl!”

6.3.4.2. da

Kuvvetlendirme edatı olarak da kullanılabilen bu biçim, gösterme işleviyle kullanıldığında *işte*, *ya* anlamlarını verir. Kendisinden önce gelen sözü kuvvetlendirerek gösterir: *he da muğanda* XXX/17 “Evet işte Mugan’da.”, *goyun sahléyruḥ da* XXXI/10 “Koyun yetiştiriyoruz işte.”, *gureyih da bi alaçihları* XXXI/44 “Kuruyoruz işte bu alaçıkları.”, *ışıldeyir* V/53 *göz kimi doşap da* V/54 “Işıldıyor göz gibi pekmez işte.”, *var da yetmiş zat sinnim vardı* VI/4 “Var işte, yaşıım yetmiş filan vardır.”.

6.3.4.3. dene

dene edatı ŞT’nin karakteristik bir biçimidir. Kuvvetlendirme edatı olarak da kullanılabilen bu biçim, gösterme işleviyle kullanıldığında *işte*, *ya* anlamlarını verir. Kendisinden önce gelen sözü kuvvetlendirerek gösterir ve anlatılan şeye dikkat çeker: *yaḥdı dene* XL/179 “Buzdur işte!”, *day yihılıP dene* I/187 “Artık yıkılmış işte.”, *hele bi yavaş dene* II/69 “Hele bir yavaş ya!”, *her yeri görkeziy dene* II/75 “Her yeri gösteriyor işte!”, *damdāri éle sahlariḥ dene* IV/15 “Hayvancılık öyle besleriz işte!”, *here bi yerden gelip dene* IV/96 “Herkes bir yerden gelmiş işte!”, *manası éle šebo déyiller* IV/128 *dene buna* IV/129 “Manası öyle şapka diyorlar işte buna.”, *diyeller gābir soyusun meselen tōküller dene o da bir* V/99 *sinaḥdı* V/100 “Derler kabir soğusun mesela döküyorlar işte o da bir gelenektir.”, *bağda bi dene gülem dene* VIII/148 “Bağda bir tane gülüm işte.”, *dene béle béle işder görerdiler* V/181 “İşte böyle böyle işler görürlerdi.”.

6.3.5. Soru Edatları

Herhangi bir sözcüğe bağlanmadan tek başına soru yapan edatlardır. ŞT’de tespit edilen soru edatları şunlardır: niye, niyē, hanı, aya, mI, mU.

ET’deki *mu* soru edatı Batı Türkçesinde *mı*, *mi*, *mu*, *mü* biçimindedir (Ergin, 2009: 243). İran Türk lehçelerinden Salmas (Gökdağ, 2006: 72), Halhal (Karini, 2009: 138), Urmiye (Doğan, 2010: 127), Malekan (Bicbabaei, 2012: 221), Sungur (Atıcı, 2015: 131), Kaydar (Rezaei, 2015: 170) bölgelerinde tespit edildiği üzere *mI*, *mU* soru edatının kullanılmayışı ŞT için de geçerlidir. ŞT’de birkaç istisna dışında *mI*, *mU* soru edatı kullanılmamaktadır, bunun yerine cümlelerin soru şekli daha çok sözcüğün son hecesindeki vurgu ile yapılmaktadır: *ḥōb siz de aşıḥ diyeriz* XXXVII/ “Peki, siz de

âşık der misiniz?” , *buları biliysēn* IV/105 “Bunları biliyor musun?”, *çötge* XVI/60 *biliysen nemenedi* XVI/61 “Çötker nedir biliyor musun?”, *kutardīn* II/142 “Tamamladın mı?”, *libāsı déyirsēn* V/120 “Elbiseyi mi diyorsun?”, *başındaki bu sovdānı bilirsēn* XII/316 “Başındaki bu sevdayı biliyor musun?”, *başā tūştūn* XVIII/50 “Anladın mı?”, *arvanıynān lōk bacı ğardaşdı bildūn* II/129 “Arvana ile lōk bacı kardeşdir, bildin mi?”.

6.3.5.1. aya

Alıntı bir soru edatıdır. ŞT’de işlek bir soru edatı değildir: *aya bu* IX/34 *mēnim atımın nalları niye ğarab_ éledi demirÇi_oğlu* IX/35 “Acaba Demircioğlu bu benim atımın nallarını niye mahvetti?” (< Far. ایا), *aya sana muraĥāsı* IX/49 *versem gédip gelebilersen* IX/50 “Acaba sana müsaade etsem gidip gelebilir misin?” (< Far. ایا), *aya ona ne* XVI/89 *déyibsen* XVI/90 “Ona ne dedin ki?” (< Far. ایا).

6.3.5.2. hanı

süleymān iskender zügádır hanı XII/309 “Süleyman, İskender, Zülkarneyn hanı?”, *dālī herē miĝandadı hanı* XXXIII/215 “Arkasının tamamı Mugan’dadır, hanı?”, *hanı aşılĝ dédi* XXXIX/321 “Hani aşık? Dedi.”.

6.3.5.3. mı, mi

Soru edatı *mı, mi* ŞT’de yalnızca iki örnekte tespit edilmiştir: *men isder miyem* XXXIX/469 “Ben ister miyim?”, *ah béle de gözel olar mı* XXXIX/481 “Ah böyle de güzel olur mu?”.

6.3.5.4. niye, niyē

élan de gétmeg niye VI/15 “Şimdi de gitmeyiz. Niye?”, *niye* XIV/61 “Niye?” *niye gelip erbabların evinde yéyip* XVI/107 *ĝaydıp gédiysen* XVI/108 “Niye gelip zenginlerin evinde yiyip dönüp gidiyorsun?”, *niye vérmiysen* XXXIII/61 “Niye vermiyorsun?”.

6.3.6. Cevap Edatları

Doğrulama, onaylama, ret gibi ifadeleri belirtmek için kullanılan ünlemlerdir. ŞT’de tespit edilen cevap ünlemleri şunlardır: *beli, bēli, bēlé, he, hē, yaĥçı, bes nemene, ĥop, yoh, yō, ĥéyir, ĥéyr.*

6.3.6.1. beli, bēli, bēlé

Farsçadan alıntılanmıştır. ŞT'deki en işlek onay, doğrulama ifade eden iki cevap edatından biridir. Evet anlamındadır: *bēli buların hamısı şihseven* XXII/32 “Evet, bunların hepsi Şahseven.” (< Far. بلی, به), *bēli şahsevenük* XXV/4 “Evet, Şahseveniz.” (< Far. بلی, به), *burda göyun otarrıh bēli* XXVII/11 “Burada koyun otlatırız evet.” (< Far. بلی, به), *bēli dédi* XXXIII/437 “Evet dedi.” (< Far. بلی, به), *bēli biz özümüz göyun sahlaruğ* XXXV/51 “Evet biz kendimiz koyun yetiştiririz.” (< Far. بلی, به), I/137 deveynen köçerdik bēlé “Deveyle göçerdik evet.”, *zeyifleşmişdi beli* VII/106 “Zayıflamıştı evet.”.

6.3.6.2. he, hē, ha

ŞT'deki en işlek onay, doğrulama ifade eden Türkçe ünlemdir. Evet anlamındadır: *he gédeyin ora* I/159 “Evet oraya gidelim.”, *mennen on sin zad büyüktü* he III/76 “Benden on yaş filan büyüktü evet.”, *şinnik_ élerdiler he* IV/57 “Şenlik eylerdiler evet.”, *he bu cür_ ıydı* IV/111 “Evet böyleydi.”, *hē tayfada bu cür_ igit men* X/40 görmemişem X/41 “Evet, tayfada ben böyle yiğit görmemişim.”, *hē nenemin eme oğludu* XI/64 “Evet, annemin amcasının oğludur.”, *hē bi defe gétdük şikarā* XVI/30 “Evet bir defa ava gittik.”, *déyib ha ya* XXXIII/358 “Evet ya, demiş.”.

6.3.6.3. h́eyir, h́eyr

Arapçadan Farsçaya, Farsçadan Türkçeye geçmiştir. ŞT'deki işlek ret ifade eden cevap edatlarından biridir. Hayır anlamındadır: *h́eyr dédi* XXXIII/472 “Hayır, dedi.” (< Far. خیر), *h́eyr ayrı bi şey yoğumuzdu ki* XXII/66 “Hayır, başka bir şeyimiz yok ki.” (< Far. خیر), *dédi h́eyir doğdur o dişim döğür bu dişimdi* XXXIII/569 “Dedi: Hayır doktor, o dişim değil bu dişimdir.” (< Far. خیر), *h́eyir bilmēm* XXXVI/29 “Hayır bilmem.” (< Far. خیر), *h́eyir men bilmerem* IV/10 “Hayır, ben bilmem.” (< Far. خیر), *h́eyir baba fārsı harda görmüşüg_ ahı* XXII/26 “Hayır baba Farsçayı nerede görmüşüz ki?” (< Far. خیر).

6.3.6.4. yōh, yō

ŞT'deki en işlek ret, onaylamama ifade eden Türkçe cevap edatıdır. “Hayır, yok” anlamındadır: *yō nézer var_ idi onda* VIII/38 “Yok, görüş mü vardı o zaman?”, *yōh ebelfeze tanış zat dēldik* VIII/26 “Yok, Ebulfazl hakkı için tanış filan değildik.”,

yōḥ XV/35 *garğışnan işimiz olmaz* XV/36 “Yok bedduayla işimiz olmaz.”, *yō bizimki* ‘germide XXXI/39 “Yok, bizimki Germi’de.”, *yō vırmadım yoḥ vırmadım* XXXIII/130 “Yok vırmadım, yok vırmadım.”, *yōḥ o işi görmeginen* XXXIX/534 “Yok o işi görme!”.

6.3.6.5. ḥob, ḥop, ḥōb

Farsçadan alıntıdır. Derlenen metinlerde daha çok Zencan’daki Şahseven Türkleri tarafından kullanılmıştır. ŞT’de cevap edatı işlevinin yanı sıra bağlama işleviyle de kullanılır. Alıcıyı kontrol mahiyetinde kullanılır. Bir bakıma söylenen sözün anlaşılıp anlaşılmadığını tartar. Tamam (mı?), evet, peki, pekâlâ anlamlarındadır: *ḥōb day keyfīz vardī* XII/114 “Tamam da keyfiniz yerinde mi?” (< Far. خوب), *bu bağlıcada ollām ḥob* XII/5 “Bu Bağlıca’da olurum, evet.” (< Far. خوب), *men özüm demişem dā hā ḥob* XII/223 “Ben kendim demişim işte; evet, tamam.” (< Far. خوب), *ḥop béle zatdar var* idı XXXVI/67 “Evet, böyle şeyler vardı” (< Far. خوب), *aşşā béleye gétsen ki şumaldı* XXXVII/ *gilekdi ḥōb* XXXVII/124 “Aşağı böyleye gitsen kuzeydir, Gilek’dir, tamam.” (< Far. خوب).

6.3.6.6. bes nemene, bes nē

Farsça *pes* (پس) ve Türkçe *ne, nemene* sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Elbette, tabii ki anlamındadır. İşlek değildir: *béli bes nemene bu ketderin hāmısı şāhsevendī* XXXVI/6 “Evet, elbette bu köylerin hepsi Şahseven’dir.”, *hē bes nē o uşahdı éle* XXXVI/51 “Evet, tabiiki ne çocuktu o!”.

6.3.6.7. ne, nē

Farsçadan alıntıdır. Hayır anlamında kullanılır. Türkçe *yoḥ* biçimi daha yaygındır. Kimi zaman da *yoḥ* ile anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılır: *ne* VI/95 “yok, hayır” (< Far. نه), *nē* XXXVI/51 “hayır” (< Far. نه).

6.3.6.8. niyē

niyē edatının bir örnekte cevap edatı işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir: *niyē olar* III/85 “Hayır, olur.”.

SONUÇ

Şahseven Türkleri, İran'da yaşayan ve tarihin farklı dönemlerinde bir araya getirilen Türk oymaklarının oluşturduğu bir Türk topluluğudur. Şahseven Türklerinin büyük bir bölümünün XVI. yüzyıldan itibaren özellikle Anadolu'nun çeşitli yerlerinden İran'a göç ettikleri bilinmektedir. Şahseven Türkçesi, İran'ın kuzeybatısında, Güney Azerbaycan'ın ise daha çok kuzeydoğusunda kalan bölgede konuşulmaktadır. Şahseven Türkçesi, Güney Azerbaycan Türkçesinin dil özelliklerini yansıttığının yanında Anadolu ağızları ile de pek çok ortak özelliğe sahiptir. Şahseven Türklerinin Türkiye ile ortak dil, tarih, kültür ve yaşam tarzına sahip olması, bu benzerliklerin oluşturan nedenlerin başında gelmektedir. Şahseven Türkçesi, Anadolu ağızlarından özellikle Doğu Grubu Ağızları ile pek çok ortak dil özelliğini bünyesinde barındırmaktadır.

Şahseven Türkçesini öne çıkaran özellikler yalnızca Anadolu ağızları ile olan bağlantısı değildir. Şahseven Türkçesinin Ölçünlü Azerbaycan Türkçesiyle olan nüans farklılıkları da çalışmanın inceleme bölümünde ortaya konulmuştur. Ayrıca Şahseven Türklerini oluşturan oymakların kendi aralarında bulunan ayırt edici dil özellikleri de Şahseven Türkçesinin alt ağız gruplarını oluşturmaktadır. Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, oymaklar arasındaki bu dil farklılıklarının vaktiyle göç edilen Anadolu coğrafyasından getirildiğine dair birtakım izler de çalışmada tespit edilen hususlar arasındadır.

Şahseven Türkçesinin Alt Ağız Grupları

Şahseven Türkçesinin alt ağız gruplarını oluşturulmasında şahıs eklerine göre bir tasnif yapılmıştır. Buna göre Şahseven Türkçesi iki ağız grubuna ayrılır : Mugan Şahsevenleri Ağızı {+Am}, Zencan Şahsevenleri Ağızı {+Im}, {+Um}.

Mugan Şahsevenleri Ağızı ile Zencan Şahsevenleri Ağızının birbirinden ayrılan sekiz yönü tespit edilmiştir:

1. Mugan Şahsevenleri ağızında “[ç], [ć], /v/, [g]” sesleri karakteristik olarak kullanılırken; Zencan Şahsevenleri ağızında bu seslere rastlanılmaz.

2. Mugan Şahsevenleri ağzında, teklik I. şahıs eki olarak sadece $\{+Am\}$ kullanılırken; Zencan Şahsevenleri ağzında $\{+Im\}$, $\{+Um\}$ biçimleri de kullanılmaktadır.

3. Mugan Şahsevenleri ağzında, teklik II. şahıs eki olarak sadece $\{+sAn\}$ kullanılırken; Zencan Şahsevenleri ağzında $\{+sIn\}$, $\{+sUn\}$ biçimleri de kullanılmaktadır.

4. Mugan Şahsevenleri ağzında, teklik II. şahıs iyelik ekinin $[+v]$ biçimindeki kullanımı Zencan Şahsevenleri ağzında görülmez.

5. Mugan Şahsevenleri ağzında, çokluk II. şahıs iyelik ekinin $\{+vUz\}$ biçimindeki kullanımı Zencan Şahsevenleri ağzında görülmez.

6. Mugan Şahsevenleri ağzında, geniş zamanın olumsuz teklik I. şahıs çekiminde $\{-mArAm\}$ biçiminde kullanılırken; Zencan Şahsevenleri ağzında $\{-mAm\}$ biçimi de kullanılmaktadır.

7. Mugan Şahsevenleri ağzında, gelecek zamanın basit ve birleşik çekimlerinde görülen $\{-cAy\} + \text{şahıs eki}$ biçimi, Zencan Şahsevenleri ağzında görülmez.

8. “dene” sözcüğü Mugan Şahsevenleri ağzına; “biyol” ise Zencan Şahsevenleri ağzına özgü bir sözcüktür.

	Mugan Şahsevenleri Ağzı	Zencan Şahsevenleri Ağzı	Ölçünlü Azerbaycan Türkçesi	Ölçünlü Türkiye Türkçesi
Ayırt edici sesler	[ç], [č], /v/, [c̣g]	-	-	-
Teklik I. Şahıs Eki	XV/47 déyirem XXIII/18 oluram XVIII/43 bilirem VII/41 görürem	XII/350 déyirim VI/24 olurum XI/35 bilirim VI/47 görürüm	deyirem olaram bilirem görürem	diyorum olurum biliyorum görüyorum
Teklik II. Şahıs Eki	XIII/39 görersen II/125 gelipsen XXXII/25 görüysen	XII/171 görersin XXII/2 gelipsin VI/27 görüysün	görersen gelipsen görürsen	görürsün gelmişsin görüyorsun
Teklik II. Şahıs İyelik Eki	XVI/60 nenöv V/168 özöv III/53 anuv, IX/51 anov	VI/40 nenen özün anan	nenen özün anan	ninen kendin annen
Çokluk II. Şahıs İyelik Eki	X/108 sağlıvuz	XII/111 sağlıgız	sağlıgımız	sağlıgımız
Geniş Zamanın Olumsuzu I. Teklik Şahıs	XVI/141 démerem IV/10 bilmerem I/150 olmaram	XIV/54 démem XXXVI/31 bilmēm XXXVI/31 olmam	démerem bilmerem olmaram	demem bilmem olmam
Gelecek Zamanın Basit ve Birleşik Çekimi	-XX/20 gédeceyük - XXXIV/30 vérceydiler - IV/120 öleceydi - IV/37 ğalacaydı IV/37 toĥdıyacaydıĥ	- XII/317 bilecek - XII/351 oĥudacaĥ - XII/170 esecek - -	gédeceyik bilecek véreceydiler oĥudacaĥ öleceydi esecek ĝalacaydı toĥdıyacaydıĥ	gideceĝiz bilecek verecektiler okutacak ölecekti esecek kalacaktı dayanacaktık
Ayırt edici sözcükler	dene, nemene	biyol, neme	-	-

Şahseven Türkçesinin Genel Özellikleri

a) Şahseven Türkçesinin Fonetik Özellikleri

Şahseven Türkçesinin genel fonetik özellikleri şöyledir:

1. Şahseven Türkçesinde, Türkçe ve alıntı sözcüklerde kalınlık - incelik uyumu ileri seviyededir.

Şahseven Türkçesinde, kalınlık - incelik uyumunu bozan durumlar ise şu şekildedir:

a) Yeterlik fiilinin olumsuzu için kullanılan {-AmmA}, [-bilme] ve [-elme] biçimlerinin bazen kalınlık-incelik uyumunu bozduğu tespit edilmiştir.

b) *ki* âitlik eki ŞT’de çoğunlukla uyuma girmez. *ki* ekinin ŞT’deki kullanımı genel itibarıyla ÖTT’deki gibidir.

c) Kalın sıradan fiil çekimlerinde görülen iyelik kökenli çokluk 1. şahıs eki [+k] ŞT’de umumiyetle sızıcılaşarak [+h] biçimine dönüşmüştür. /h/ sesi kendisinden önceki kip ekinin ünlüsünü kalınlaştırmakta ve bu durum da kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır: *çihydh* VIII/73 “çıkıyorduk”, *éliyecēdh* XVIII/123 “eyleyecektik”, *vırseydh* XVIII/160 “vursaydık”.

d) ŞT’de kalın ünlülü kök ve gövdelere çekim ekleri gelince, ek yapısında bulunan, kök ile ek arasında yardımcı ses durumunda olan veya ekin düşmesiyle o ekin işlevini üstlenen /y/ ünsüzü, kendisinden önceki veya sonraki ünlüyü incelterek düzenli olarak kalınlık - incelik uyumunu bozmaktadır: *almıylar* XXXVIII/61 “almıyorlar”, *aliy* XXXVIII/63 “alıyor”, *alıyem* XXXII/39 “alıyorum”.

e) ŞT’de nadir görülen {-gInAn} emir ekinin iki örnekte kalınlık-incelik uyumuna girmediği tespit edilmiştir: *çalginen* XXXIX/507 “çal”, *olginen* XII/259 “ol”.

f) {+gil} eki ŞT’de tek şekillidir ve kalın ünlülerden sonra geldiğinde kalınlık-incelik uyumunu daima bozar: *anamgil* V/178 “annemgil”, *gağasıgilde* VIII/38 “babasıgilde”, *gāynımgilnen* VIII/40 “kaynımgille”.

2. Şahseven Türkçesinde istisnaları olmakla beraber düzlük-yuvarlaklık uyumu ileri düzeydedir. Şahseven Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan nedenler şu şekildedir:

a) EOT’dan veya daha eski dönemlerden gelen düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan biçimlerin olduğu gibi korunarak ŞT’de kendini göstermesi.

b) ŞT'nin kendi bünyesinde gerçekleşen birtakım ses ve biçim gelişmelerinin etkisi.

c) Kaynak kişilerin konuşma hızıyla veya özensizlikten kaynaklandığını tahmin ettiğimiz bir konuşma içerisinde kaynak kişinin aynı biçimin hem uyuma giren hem de uyumu bozan biçimleri kullanması.

3. Şahseven Türkçesinde birincil uzun ünlülü sözcükler bulunmaktadır. Eski Türkçede ve günümüzde bazı Türk lehçelerinde var olan birincil uzun ünlüler, Şahseven Türkçesinde de varlığını sürdürmektedir:

Şahseven Türkçesinde birincil uzun ünlülerin yanında çeşitli fonetik nedenlerden ötürü ortaya çıkan ikincil ünlü uzunlukları da bulunmaktadır. Şahseven Türkçesindeki ikincil ünlü uzunluklarının “Ünsüz Düşmeleri, Ünlü Düşmeleri, Hece Kaynaşmaları, Hece Düşmeleri, Vurgu ve Tonlama, Soru Edatının Olmaması, Konuşma Tarzı” gibi nedenlerle ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

4. Şahseven Türkçesinde alıntı sözcüklerdeki kalın ünlüler, gerileyici benzeşmenin etkisiyle neredeyse kurallı bir biçimde incelmektedir: *ehmed* XXXIX/350 “Ahmet” (< Ar. احمد), *devet* I/90 “davet” (< Ar. دعوت).

5. Şahseven Türkçesinde istisnaları olmakla beraber /a/ > /o/, /a/ > [å], /e/ > /ö/, [õ], /e/ > [ẽ], /e/ > /ü/, /ı/ > /u/ yuvarlaklaşmaları ileri düzeydedir.

6. Şahseven Türkçesinde ünsüz benzeşmeleri ileri düzeydedir. Özellikle /t/, /l/, /m/, /n/, /d/, /s/ seslerini barındıran sözcük veya eklerde sıkça görülen ünsüz benzeşmeleri karakteristik bir özellik sergilemektedir.

7. “ben, bin -, bin” sözcüklerindeki /b/ ünsüzü Şahseven Türkçesinde /m/ ünsüzüne dönüşmüştür: *men* VII/77 “ben”, *mindi* XXXIII/300 “bindi”, *min* XXXIII/289 “bin”.

8. [ç], [ć], [çg] sesleri Şahseven Türkçesinde görülen karakteristik seslerdir: *üç* I/89 “üç”, *çıhdı* III/35 “çıktı”, *yahçı* II/75 “iyi”, *ketçi* I/31 “köylü”, *yamać* I/183 “yamaç”, *gelirdi* VII/4 “gelirdi”, *içgirmi* VII/32 “yirmi”, *gédır* IX/11 “gidiyor”, *gēlini* XV/42 “gelini”.

9. Şahseven Türkçesinde karakteristik olarak teklik 2. şahıs iyelik ekinin üzerine yaklaşma, belirtme ve bazen de vasıta, ilgi, çıkma hâl ekleri geldiğinde /ŋ/ > /v/ değişimi görülür. Yalın hâlde ise /ŋ/ > /v/ değişimine nadiren rastlanır. /ŋ/ > /v/ değişimi geldiği yapıdaki düzlük-yuvarlaklık uyumunu da bozmaktadır: *anuv* III/53 “annen”, *atuvá* IX/56 “atına”, *cānuva* IV/120 “canına”, *dayuva* III/53 “dayına”.

10. Şahseven Türkçesinde asıl biçimleri yuvarlak ünlülü olan üç sözcüğün düz ünlülü biçimleri de yaygındır: *vırmāsın* V/222 “vurmasın”, *mıġan* XXXIII/56 “Mugan”, *mının* XXXIII/188 “bunun”, *bının* I/188 “bunun”.

11. Şahseven Türkçesinde *bu* işaret zamirine hâl ekleri geldiğinde *mu*, *mı* biçimlerinde de kullanılabilir: *mının* XXVI/12 “bunun”, *mını* XXVI/13 “bunu”, *minnan* XXXIII/327 “bundan”, *mına* XXXIX/537 “buna”.

12. Şahseven Türkçesinde +ng / +nk ile biten alıntı sözcüklerde {ng / nk} > /y/ değişimi görülmektedir: *tüfey* XL/208 “tüfek” (< Far. تفنگ), *zireydi* XL/212 “beceriklidir” (< Far. زرنگ).

13. Şahseven Türkçesinde Türkçe ve alıntı sözcüklerde /k/ > /h/ ve /k/ > /h' / sızıcılığı düzenli olarak görülen bir ses olayıdır: *ġırır* XXXII/46 “kırık”, *yoh* XXXIII/19 “yok”, *bāh* II/24 “bak”, *aĥmaz* II/57 “akmaz”, *böyüh* XIV/62 “büyük”, *düzlüh* XXIII/22 “doğruluk, düzlük”.

14. Şahseven Türkçesinde {+DXr} bildirme ekinde ve “bir” sözcüğünde bulunan /r/ ünsüzü düzenli olarak düşer.

15. Şahseven Türkçesinde genellikle /é/ ünlüsüyle kullanılan sözcüklerin /e/ ünlülü örnekleri de tespit edilmiştir. Bu açıdan Şahseven Türkçesinde kısmi bir /é/ ~ /e/ nöbetleşmesinden bahsedilebilir: *vérerdi* IV/132 ~ *vererdī* XVIII/59 “verirdi”, *véršin* VI/111 ~ *versīn* VI/112 “versin”, *dédim* XXXIX/525 ~ *dedim* XXXIX/323; *dédim* III/48 ~ *dedim* XXXIX/523 “dedim”.

b) Şahseven Türkçesinin Morfolojik Özellikleri

1. Şahseven Türkçesinde teklik I. şahıs eki olarak {+Am}, {+Im}, {+Um} biçimleri bir arada kullanılmaktadır.

2. Şahseven Türkçesinde teklik II. şahıs eki olarak {+sAn}, {+sIn}, {+sUn} biçimleri bir arada kullanılmaktadır.

3. Şahseven Türkçesinde teklik II. şahıs iyelik ekinin {+(X)n} biçimindedir; ancak teklik II. şahıs iyelik eki hâl eki aldığı anda bilhassa Mugan Şahsevenleri ağzında [+v] biçimine dönmektedir.

4. Şahseven Türkçesinde çokluk II. şahıs iyelik eki olarak {+(U)vUz}, {+(U)vUz} > {+(U)vUz} ~ {+Ūz} biçimleri nadiren de {+Ūz} biçimi eş zamanlı olarak kullanılmaktadır.

5. Şahseven Türkçesinde geniş zamanın olumsuzu teklik I. şahıs çekiminde {-mArAm}, {-mAm} biçimleri bir arada kullanılmaktadır.

6. Şahseven Türkçesinde gelecek zamanın basit ve birleşik çekimlerinde ek çeşitliliği bulunmaktadır: [-(y)acaḥ], [-(y)eceḥ], [-(y)ecek], [-a'cā], [-e'ce], [-cAy], [-cā]

7. Şahseven Türkçesinde {-IncA}, {-UncA} zarf-fiil ekinin /k/, /ḥ/ (< ok) ile genişlemesi sonucu oluşan [-ıncaḥ], [-incek]biçimleri de görülmektedir.

8. Şahseven Türkçesinde teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra yükleme hâli eki {+nI}, {+nU} yanında [+n] biçiminde de gelmektedir.

9. Şahseven Türkçesinde gereklilik kipi genellikle istek ekinin üzerine *gerek* sözcüğü getirilerek yapılmaktadır. Sınırlı sayıda örnekte ise {-mAlI} ekinin ÖTT'deki gibi gereklilik kipi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

10. Şahseven Türkçesinde şimdiki zaman eki olarak {-(y)Ir}, {-(y)Ur}; Şahseven Türkçesinin karakteristik özelliği olarak da [-yr], {-(X)y} biçimleri kullanılmaktadır. Ayrıca Şahseven Türkçesinde şimdiki zamanın çekimi zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılmaktadır.

11. Şahseven Türkçesinde düzenli olarak genellikle /l/ ile biten sözcüklere geniş zaman eki geldiğinde ekteki ünlünün vurgusuz orta hece durumuna gelerek düşmesiyle -l-r- > -l-l- benzeşmesi; geniş zaman çokluk üçüncü şahıs çekiminde ise düzenli olarak -rl- > -ll- benzeşmesi meydana gelmektedir: *ḡallām* I/125 < (ḡalarām) “kahırım”, *ōlluḥ* II/27 < (ōluruḥ) “oluruz”, *ālluḥ* II/41 < (ālrūḥ) “alırız”; *yazallar* I/91 “yazarlar”, *getireller* I/94 “getirirler”, *diyeller* III/27 “derler”.

12. Şahseven Türkçesinde vasıta eki, ünsüz ile biten isimlerde {+(X)nAn}; ünlü ile biten isimlerde ise genellikle {+ynAn} biçiminde kullanılmaktadır.

13. Şahseven Türkçesinde eşitlik eki olarak {+cA}, {+cA}, {+çA}, {+çA}, {+cAn}, {+cAn}, {+çAn}, {+çAn} biçimleri kullanılmaktadır.

14. Şahseven Türkçesinde birkaç istisna dışında soru edatı kullanılmamaktadır. Şahseven Türkçesinde soru sözcüğün son hecesindeki vurguyla yapılır.

15. Şahseven Türkçesinde yön hâli {+ArI}, [+ra], {+A sarı} biçimleriyle yapılmaktadır.

16. Şahseven Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman eki olarak {-mIş}, {-mUş}; {-(y)IB}, {-(y)UB} ve {+(I)BdI}, {+(U)BdI} biçimleri kullanılmaktadır.

17. Şahseven Türkçesinde teklik 2. şahıs emir kimi zaman eksizdir kimi zaman da {-gInAn}, {-gılan}, [-(y)nan] ekleriyle çekimlenmektedir.

18. Şahseven Türkçesinde yeterlik fiilinin olumsuzu genellike {-(y)A+*bil-mA-*}, {-*AmmA-*}, [-*emme-*], [-*elme-*], [-*ēlme-*] ve [-*élme-*] biçimlerinde dir.

19. Şahseven Türkçesinde çokluk eki {+lAr} biçimindedir; ancak ses benzeşmeleri sonucunda {+dAr},{+nAr},{+rAr},{+zAr} biçimleri de yaygın olarak kullanılmaktadır.

20. Şahseven Türkçesinde *olar*, *bular* zamirlerinin çoğunlukla ET'deki biçimlerini korudukları tespit edilmiştir.

Şahseven Türkçesi İle Anadolu Ağzları Arasındaki Ortaklıklar

a) Şahseven Türkçesi İle Doğu Grubu Ağzları Arasındaki Ortak Özellikler

1. Doğu Grubu ağzlarında alıntı sözcüklerde görülen ve gerileyici benzeşmenin etkisiyle gerçekleşen ünlü incelmeleri, Şahseven Türkçesinde de yaygındır: *heğiğeten* XXXV/64 “gerçekten” (< Ar. *حقيقة*), *tebi* XXXV/21 “doğal” (< Ar. *طبيعى*), *ferğ* IX/79 “fark” (< Ar. *فرق*).

2. Doğu Grubu ağzlarında görülen çok heceli sözcüklerin sonundaki /i/, /u/, /ü/ ünlülerinin /i/ ünlüsü ile karşılanması örnekleri Şahseven Türkçesinde de bulunmaktadır: *oni* IV/95 “onu”, *düzî* XII/254 “düzü”, *ohuyir* IX/88 “okuyor”, *oni* IV/126 “onu”.

3. Doğu Grubu ağzlarında karakteristik olan /h/ ünsüzü, Şahseven Türkçesi için de karakteristik bir ünsüzdür: *uşağ* VIII/16 “çocuk”, *onnuğ* IX/15 “onluk”, *yahçı* IX/42 “güzel”, *yaylağ* X/116 “yaylak”.

4. Doğu Grubu ağzlarında iki ünlü arasında ve hece sonunda korunan /g/ ünsüzü, Şahseven Türkçesinde de korunmaktadır: *düğe* XX/96 “düve”, *çiçegi* X/98 “çiçeği”, *felegin* XII/45 “feleğin”, *üregim* XXV/48 “yüreğim”.

5. Doğu Grubu ağzlarında değişerek veya düşerek kaybolan /ŋ/ ünsüzü Şahseven Türkçesinde çoğunlukla yerini /n/ ünsüzüne bırakmıştır: *sonra* XXII/95 “sonra”, *ğonşuluğ* XXXI/30 “komşuluk”, *könül* XXXIX/131 “gönül”.

Bu değişimin yanında Şahseven Türkçesinde /ŋ/ > /v/, /ŋ/ > /ğ/, /ŋ/ > /l/, /ŋ/ > /m/, /ŋ/ > /y/ değişimleri de bulunmaktadır: *doğuz* V/158 “domuz”, *gölül* XII/79 “gönül”, *sümük* I/198 “kemik”, *gövlü* XXXVII/130 “gönlü”, *sağluğuvà* XXXIX/96 “sağlığına”, *köyneh* XIV/29 “gömlek”, *göylü* XIII/40 “göylü”.

6. Doğu Grubu ağızlarında belirli bazı sözcüklerde düşen ön ses /y/ ünsüzleri Şahseven Türkçesinde de düşmüştür: *igit* X/42 “yiğit”, *üregim* XXV/48 “yüreğim”, *üzüg* XXV/55 “yüzük”.

7. Doğu Grubu ağızlarında sayı isimlerinde görülen ünsüz ikizleşmesi örnekleri Şahseven Türkçesinde de görülmektedir: *sekkiz* XXXIII/238 “sekiz”, *yéddi* XVI/14 “yedi”, *dokkuz* XIV/69 “dokuz”.

8. Doğu Grubu ağızlarında görülen -gr- > -rg-, -gr- > -rg- ve -pr- > -rp- göçüşmeleri Şahseven Türkçesinde de yaygındır: *örgenmişik* XII/28 “öğrenmişiz”, *dorğıyaçağ* XXXIII/396 “doğrayacak”, *körpü* XXXIX/83 “köprü”, *torpağ* XVI/116 “toprak”.

9. “Öyle, böyle” sözcüklerinin Doğu Grubu ağızlarında görülen “éle, béle” biçimleri Şahseven Türkçesi için de geçerlidir.

10. Doğu Grubu ağızlarında zamir kökenli çokluk 2. şahıs eki {+sIz} iken Şahseven Türkçesinde de {+sIz} biçimlerinin yanında {+sUz} biçimleri de bulunmaktadır: *gaçırsız* XI/56 “kaçıyorsunuz”, *gēlipsiz* VII/174 “gelmişsiniz”, *gurubsuz* XXXIX/116 “kurmuşsunuz”, *oğumursuz* XXXIX/603 “okumuyorsunuz”.

11. Şahseven Türkçesinde çokluk 2. şahıs iyelik eki ve zamir kökenli şahıs eki Doğu Grubu ağızlarındaki gibi {+z} biçimindedir:

12. Şahseven Türkçesinde şimdiki zaman ekinin ünlüsü Doğu Grubu ağızlarındaki gibi dardır: *istirem* XLI/76 “istiyorum”, *gédır* XXXII/47 “gidiyor”, *oğuyıram* IX/88 “okuyorum”, *ağlıyırsan* XXV/59 “ağlıyorsun”.

13. Şahseven Türkçesinde istek eki [-a], [-e] Doğu Grubu ağızlarındaki gibi bütün şahıslarda işlektir: *yatām* XLI/76 “yatam”, *yatasān* XLI/76 “yatasin”, *yatā* XLI/76 “yata”, *yatağ* XLI/76 “yatalım”, *yatasız* XLI/77 “yatasinız”, *yatalar* XLI/77 “yatalar”.

14. Şahseven Türkçesinde soru cümleleri Doğu Grubu ağızlarındaki gibi vurgu ile yapılmaktadır: *buları biliysēn* IV/105 “Bunları biliyor musun?”, *çötge* XVI/60 *biliysen nemedi* XVI/61 “Çötke nedir biliyor musun?”, *başımdaki bu sovdānı bilirsen* XII/316 “Başımdaki bu sevdayı biliyor musun?”.

b) Şahseven Türkçesi İle Kuzeydoğu Grubu Ağızları Arasındaki Ortak Özellikler

1. Kuzeydoğu Grubu ağızlarında alıntı sözcüklerde görülen ve gerileyici benzeşmenin etkisiyle gerçekleşen ses değişimleri, Şahseven Türkçesinde de görülür.

2. Kuzeydoğu Grubu ağızlarında görülen çok heceli sözcüklerin sonundaki /ı/, /u/, /ü/ ünlülerinin /i/ ünlüsü ile karşılanması örnekleri Şahseven Türkçesinde de görülmektedir.

3. Kuzeydoğu Grubu ağızlarında ek ünlülerinde görülen yuvarlaklaşmalar, Şahseven Türkçesinde de görülür: *goymeysuz* XX/17 “koymuyorsunuz”, *içindeydüh* ' XXVI/42 “içindeydik”, *yiyećüh* ' XXVII/30 “yiyeceğiz”, *bilmiyük* III/20 “bilmiyoruz”.

4. Kuzeydoğu Grubu ağızlarında değişerek veya düşerek kaybolan /ɲ/ ünsüzü Şahseven Türkçesinde çoğunlukla yerini diğer ünsüzlere bırakmıştır.

c) Şahseven Türkçesi İle Batı Grubu Ağızları Arasındaki Ortak Özellikler

1. Batı Grubu ağızlarında iki ünlü arasında veya hece sonunda sızıcılaşan /g/, /ğ/ ünsüzleri Şahseven Türkçesinde de sızıcılaşmaktadır: *oğlan* XXXIII/379 “oğlan”, *boğarsağınnan* V/18 “bağırsağından”, *yığışdı* XL/57 “toplandı”.

2. Batı Grubu ağızlarında sıklıkla görülen /k/ > /g/, /k/ > /ğ/, /t/ > /d/ değişimleri Şahseven Türkçesinde de sık görülür: *göylü* IV/110 “gönlü”, *gaynateynen* IV/104 “kaynatayla”, *gaynene* VIII/125 “kaynana”, *daş* I/169 “taş”.

KAYNAKÇA

- ABDULLAYEV, E. Zakiroğlu, *Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları*. Ankara: TDK Yay., 1996: 40-47.
- AKCA, Hakan, “Ağız Çalışmalarında Derleme Konuları ve Kaynak Kişilere Yöneltilen Sorular”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2017 Güz (27), 61-84 .2017.
- AKCA, Hakan, “Ağız Çalışmalarında Gramatikal Dizin Hazırlarken Karşılaşılan Sorunlar”, *Türkbilig*, 2012/24: s. 121- 142.
- ALGAR, Hamid, “Humeyni” *İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yay., 2013, C. 18, s. 358-364
- ALIŞIK, G. Seyhan, *Azerbaycan Türkçesi, Türkler* 227-243. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- ARAT, R. Rahmeti, *Kutadgu Bilig İndeks [(Cilt III) (Düz. O. F. Sertkaya-Kemal Eraslan)]*. İstanbul: TKAE Yayınları, 1979.
- ARAT, R. Rahmeti, “*Türkçe Metinlerde e / i Meselesine Dair*”, *Makaleler Cilt I, (Düz. O. F. SERTKAYA)*. Ankara: TKAE Yayınları, 1987.
- ARAT, R. Rahmeti, *Kutadgu Bilig I (Metin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- ATA, Aysu, *Nehcü'l-Feradis III (Dizin-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- ATALAY, Besim, *Divanü Lügat-it Türk (Cilt III)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2006.
- ATICI, Abdulkadir, *Sungur Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi*. Konya: Eğitim Kitabevi, 2015.
- ATICI, Abdulkadir, “İran Esedabad’ı: Alan Araştırmasına Dayalı Etnik Durum”, *TÜRÜK, S.11*, Bolu, 2017: 77-102.

ATICI, Abdulkadir, “İran Türk Değişiklerindeki var/yok + iyelik yapısı Üzerine Eşzamanlı Bir İnceleme”, *Türkbilig*, S.35, 2018: 165-180.

ATICI, Abdulkadir, “Sungur Türkçesi Rotasizm Örnekleri ve Çuvaş Türkçesiyle Benzerlikleri”, *Türk Bitig Türklük Bilimi Araştırmaları*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 2017: 15-35.

ATICI, Abdulkadir, *Lalecin Türkçesi (Giriş - İnceleme - Metinler)*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2018.

ATTAR, Aygün, *İran'ın Etnik Yapısı*. Ankara: Divan Yayıncılık, 2006.

AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2005.

BALA, Mirza, “Kaçar”, *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1977.

BALA, Mirza, “Hamse”, *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1977.

BALA, Mirza, “Erdebil” , *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yayınları, 1977.

BALA, Mirza, “Kaşkay”, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yayınları, 1977.

BAŞAR, U., “Kaşkaylar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türkiyat Mecmuası - Journal of Turkology*, c. 30, S. 1, 2020, s. 51-79.

BEGDİLİ, Muhammed Rıza, *İlseven (Şahseven) hayé İran (İran Şahsevenleri)*. Tahran: Pasargad Yayınları, 1995.

BEHRAMNEJAD, Muhsin. *Karakoyunlular, Akkoyunlular (İran ve Anadolu'da Türkmen Hanedanları)*, (Çev. S. Gündoğdu- A. İçer). İstanbul: Kronik Kitap, 2019.

BİCBABAEİ, Behrouz, “İran Türkolojisi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi: Tezler”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 9/2, 2012: 119-143.

BİCBABAEİ, Behrouz, Melekan (Melek Kendi) İli Ağzı, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2012.

BLAGA, Rafael, *İran Halkları El Kitabı*. İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım, 1997.

BOSNALI, Sonel, *İran Azerbaycan Türkçesi (Toplumdilbilimsel Bir İnceleme)*. İstanbul: Kebikeç, 2007.

BOSNALI, Sonel, *İran Halacistan Bölgesinin Etnik-dilsel Yapısı ve Halaç Türkçesi*, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler I: Erzurum, 2009.

BOSNALI, Sonel, “Halaççanın Yitim ve Değişim Sürecine Tasarlama Kipleri Açısından Bir Bakış.” *Bilig*, 53 Bahar. 2010.

BOSNALI, Sonel, “Dil Edimi Açısından Halaççanın Konumu”, *Karadeniz Araştırmaları*. S. 32, 2012, s. 45-67.

BULUT, Christiane, “Bayadistan (İran)’daki Türk Kavimleri”, *Türkler Cilt 20* 679-694. Ankara, 2002.

BURAN, Ahmet, “Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme” *Turkish Studies*, Volume 6/1, s. 41-54, Ankara, 2011.

BURAN, Ahmet, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler” *Makaleler*. (Ed. M. Dursun Erdem) (Yay. Haz. Ercan Alkaya, Süleyman Kaan Yalçın, Murat Şengül) Ankara: Turkish Studies Publication, Series V. s. 288-305., 2008.

CAFEROĞLU, Ahmet, *Azerbaycan Türkleri*. İstanbul: Türk Kültürü, 1967.

CAFEROĞLU, Ahmet, *Türk Kavimleri*. İstanbul: Enderun Yayınları, 1988.

CAFEROĞLU, Ahmet- DOERFER, Gerhard, *Das Azerbeidschanische, Philologiae Turcicae*, 280-307. 1959.

CAVANŞİR, Əhməd Bəy, *Qarabağ xanlığının tarixi (1747-ci ildən 1805-ci ilə qədər)*. Bakı: Azərb. SSR EA-nın nəşriyyatı, 1961, 101 s.

CAVANŞİR, Əhməd Bəy, *Qarabağ xanlığının 1747-1805-ci illərdə siyasi vəziyyətinə dair: Qarabağnamələr. Birinci kitab. Tərtib edəni və çapa hazırlayanı t.e.n. A.Fərzəliyev*. Bakı: Yazıçı, 1989, s.150-183.

CENESTA, *Governance and Ecosystems ManaGEMent for the CONservation of BIOdiversity, GEM-CON-BIO Shahsevan Nomadic Pastoralists Case Study Report*, CENESTA and EU, Tehran: 2007.

CLAUSON, S. Gerard, *An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press, London, 1972.

ÇAM, Ahmet, *Halil Paşa'nın Fezâ'il-i Şâm-ı Şerîf Adlı Mesnevisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2016.

ÇELİK, M., *Kaşgay Türkçesi (Giriş, İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1997.

ÇELİK, M., *Kaşgay Türkçesi Metinleri*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2014.

DEHKHODA, Ali Ekber, *Loghatnâme (Sözlük)*. Tahran: Tahran Üniversitesi Yayınları, 1993.

DƏLİLİ H.Ə., “Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli xan haqqında yeni məlumat”, *Azərbaycan SSR EA Xəbərləri, tarix, fəlsəfə və hüquq* 1971, M1, s.42-48.

DƏLİLİ H.Ə., *Azərbaycan-Rusiya münasibətləri fars və Azərbaycan dilli sənədlərdə*. Bakı: 1976, Elm, 107 s.

DƏLİLİ H.Ə., *Azərbaycanın Cənub Xanlıqları (XVIII əsrin ikinci yarısında)*, Bakı: 1979, Elm, 144 s. 44.

DEMİR, N., “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi”, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara: 1998.

DEVEC, A., “İran Türkmenleri: Türkmensahra”, *Ortadoğu Analiz*, 1/10. 2009.

DEVELLIOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Lügat*. Aydın Kitabevi, Ankara, 1996.

DOERFER, Gerhard, “İran’daki Türk Dilleri”. *TDAY-Belleten*, 1-11: Ankara, 1969.

DOERFER, Gerhard, “Das Chorasantürkische”, *TDAY-Belleten*, 127-204. 1978.

DOERFER, Gerhard, “Ein Türkische Dialekt Aus Der Gegend von Hamadan”, *Acta Orientalie*, 99-124. 1982.

DOERFER, Gerhard, “İran’da Türkler”, *Türk Dili*, 242-251. 1987.

DOERFER, Gerhard, *Grammatik des Chaladsch*. Wiesbaden: German Edition. 1988.

DOERFER, Gerhard, *Grammatik Des Chaladsch (Vol. 4)*, Otto Harrassowitz Verlag, 1988.

DOERFER, Gerhard, “Die Stellung des Osmanischen im Kreise des Oghusischen und seine”, (Düz. G. HAZA) *Handbuch der Türkischen Sprachwissenschaft*, 13-34. 1990.

DOERFER, Gerhard, “İran’daki Türk Dilleri Üzerine Göttingen’de Yapılan Araştırmalar Üzerine”, *Türk Dili* 489, 264-267. 1992.

DOERFER, Gerhard, *Khalaj Materials*. Bloomington: Indiana University, 1997.

DOERFER, Gerhard, “İran’daki Türk Dil ve Lehçeleri ile Bunların Hayatta Kalma Şansı”, 3. *Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*, 303-310. Ankara: 1999.

DOERFER, Gerhard, ve W. Hesché *Südoghusiche Materialien aus Afghanistan und Iran*. Wiesbaden: 1989.

DOERFER, Gerhard, ve W. Hesché. Chorasantürkisch: Wörterlisten, Kurzgrammatiken, Indices, Wiesbaden: Harrassowitz. 1993.

DOERFER, Gerhard, ve W. H. *Türkische Folklore Texte aus Chorasán*. Wiesbaden: 1998.

DOĞAN, Talip, *Urmiye Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları, 2020.

DOĞAN, Talip, “İran Türk Ağızlarında Eski Oğuz Türkçesinin (Eski Türkiye Türkçesi) Kalıntılarına Dair Notlar”, *Turkish Studies* 5/3. 2010.

DOĞAN, Talip, “İran (Azerbaycan) Türk Ağızlarında Yükleme Hâli”, *Turkish Studies* 7/1, 915-933. 2012.

DOĞAN, Talip, “İran (Azerbaycan) Türk Ağızlarında -(y)An Eki”, *Turkish Studies* 7/2, 353-370. 2012.

DOĞAN, T., *Geşeng Ginle-Horasan Türkçesi üzerine bir inceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.

DOĞAN, T., *Tilimhan Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2020.

DOĞAN, T., “Horasan Türkçesinin Bocnurd ağzında {-(i)ddi(r)} ve {-üdi} yapıları”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 14 (2), 2017, s. 41-55.

DOĞAN, T., İran’daki Türkçe değişkelerde k (art damak k’si) ünsüzünün gelişimi. *XIII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, Varşova/Polonya: 2018b, s. 15-25.

DOLATKHAN, S. “The Kashkay People, Past and Present”, *Bilig* 53, 103 114. 2010.

DUMAN, M., “Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair”, *İlmi Araştırmalar* S.7, s.65-103. 1999.

EKER, Süer, “Farsçanın Kıskaçında Güney Azerbaycan Türkçesi” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9, 183-197. 2008

EKER, Süer, “Divanü Lugâti’t-Türk ve İran Dillerinden Kopyalar Üzerine I”, *International Journal of Central Asian Studies* 13, 233-283. 2009

ERCİLASUN, A. Bican, *Kars İli Ağızları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1983.

ERCİLASUN, A. Bican, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*. Ankara: Akçağ Yay., 1993

- ERENOĞLU ATAİZİ, D., *Kaşkay Türklerinin Dili*, Ankara: TDK Yay., 2017.
- ERENOĞLU ATAİZİ, D., “Kaşkay Türkçesinde Sayı Sözcükleri: Şiraz ve Çevresinden Örnekler”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 2017, s. 865-877.
- ERGİN, Muharrem, *Azeri Türkçesi*. İstanbul: İÜEF Yayınları, 1971.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları, 2000.
- ERGİN, Muharrem, *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2003.
- ERSÖZ, Serpil, “Türkçede Göçüşme: Tanım ve Tasnif”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi S.7/4, s.2189-2203*. 2018.
- FÁZSY, Szabolcs, *Das Bodschnurdi, ein türkischer Dialekt in Chorasán, Zürich, Ostpersien*, 1977.
- GABAIN, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev. M. AKALIN) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- GARTHWAITE, G. R., *İran Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2011.
- GECE, M., *Serap Ağzı*. Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1985.
- GOLDEN, P. B., *Türk Halkları Tarihine Giriş*. Çorum: Karam Yayınları, 2006.
- GOLKARIAN, G., *Türkçe-Farsça; Farsça-Türkçe Sözlük*. Tebriz: Akhtar Publication. 1965.
- GÖKDAĞ, B. Atsız, *Salmas Ağzı (Güney Azerbaycan Türkçesi Üzerine Bir İnceleme)*. Çorum: Karam Yayınları, 2006.
- GÖKDAĞ, B. Atsız, “Hamse Türkleri ve Ağzı”, *Diyalektolog* 3, 1-9. 2011.
- GÖKDAĞ, Bilgehan A. ve HEYET, M. R., “İran Türklerinde Kimlik Meselesi”, *Bilig* 30, 51-84. 2004.
- GÖKDAĞ, B. A. ve DOĞAN, T., *İran’da Türkler ve Türkçe*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- GÖKDAĞ, B. A., “İran Türkleri”, *Yeni Türkiye, Sayı 54*, 2013, s. 2203-2213.
- GÖKDAĞ, Bilgehan A., “Halaç Türkçesinde -mXş Ekinin Zarf Fiil Eki Olarak Kullanılmasına Dair”, *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, 30 Eylül-4 Ekim*, İstanbul: 2014, s. 631-642.
- GROUSSET, R., *Bozkır İmparatorluğu*. (Çev. R. UZMEN). İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*. Ankara: TDK Yay. 2011.

GÜLENSOY, T., AMANOĞLU, E. K., KÜÇÜKER P., *Nahçıvan Ağzı*. Ankara: TDK Yay., 2009.

GÜLSEVİN, Gürer, “Ağız Araştırmalarımızda Yaygınlaşmış Yanlışlıklar (3): Üzüm/Yüzüm; Öllük/Höllük “Türeme Mi Düşme Mi?”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, Cilt: V, Sayı 2*, İzmir: 2005: 207-213.

GÜLSEVİN, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK Yayınları, 2000.

GÜNDÜZ, Tufan, *Son Kızılbaş Şah İsmail*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2017.

GÜNDÜZ, Tufan, *Kızılbaşlar, Osmanlılar, Safevîler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018.

GÜNDÜZ, Tufan, *Kızılbaşlar Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015.

HACİB, Y. H., *Kutadgu Bilig, (Çev. R. R. ARAT)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

HACİEMİNOĞLU, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

HACİEMİNOĞLU, Necmettin, *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.

HACİEMİNOĞLU, Necmettin, *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.

HASANİ, Ataullah, *Tarih-i Ferhengi-i İl-i Şahseven-i Bağdadi (Bağdad Şahseven Aşiretinin Kültürel Tarihi)*. Tahran: 1381 (2002), İntişarât- Şahseven-i Bağdadi, 365 s.

HEYET, Cevat, *Seyridar Tarih-e Zeban ve Lahjaha-ye Torki*. Tahran: Neşr-i Nou. 1988.

HEYET, Cevat, “Türklerin Tarih ve Ferhengine Bir Bakış”, *Varlık 111/4*. 1999.

HEYET, Cevat, “Sungur Türkleri” *Türkler Ansiklopedisi Cilt 20*. Ankara: *Yeni Türkiye Yayınları*, 675-678. 2002.

HEYET, Cevat, “Azerbaycan’ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 1*. 2004.

HEYET, Cevat, “İran’da Türk Kültürünün Durumu”, *Varlık 133/2*. 2005.

HEYET, Cevat, *Türk Dilinin ve Lehçelerinin Tarihî Seyri (Çev. Mürsel Öztürk)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2008.

İPEK, Birol, *Türkçede Pekiştirme Edatları*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

JAVANSHIR, Babak, “İran Türklerinde Etno-Sosyal Yapı ve İlgili Terminoloji”, *Türk Birliği Yolunda Avsar Türkmenleri Sempozyumu*, Kayseri: 2017, s. 17-57.

JOHANSON, Lars, “History of Turkic” *The Turkic Languages*. New York: 1998.

JOHANSON, Lars, “Zur Typologie türkischer Gerundialsegmente”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1991, s. 98-110.

JOHANSON, Lars, *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler*, (Çev. Emine YILMAZ, Nurettin DEMİR). Ankara: 2002.

JOHANSON, Lars, *Türkçede Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. Ankara: TDK Yayınları, 2007.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1992.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995.

KAFKASYALI, Ali, *İran Türk Edebiyatı Antolojisi, Cilt I-VI*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2002.

KAFKASYALI, Ali, *İran Türkleri Aşık Muhitleri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2009.

KAFKASYALI, Ali, *İran Türkleri*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2010.

KAFKASYALI, Ali, *İran Coğrafyasında Türkler*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2011.

KALAFAT, Yaşar, *Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları II*. Ankara: Ebabil Yay., 2005.

KALAFAT, Yaşar, *İran Türklüğü: Jeokültürel Boyut*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

KALAFAT, Yaşar, *Karapapah Türkleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

KANAR, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları, 2010.

KANAR, Mehmet, *Farsça Dilbilgisi*. İstanbul: Say Yayınları, 2011.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.

KARAAĞAÇ, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 2013.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Verintiler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 2008.

KARAASLAN, Metin, “Başlangıçtan Günümüze Kaşkay Dili ve Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler”, *Karadeniz Araştırmaları* 31, 2011: 135-150.

KARADENİZ, Y., *İran Tarihi (1700-1925)*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2012.

KARAHAN, Leyla, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.

KARATAY, Osman, *İran ile Turan (Eskiçağ'da Avrasya ve Ortadoğu'yu Hayal Etmek)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.

KARİNİ, Jahangir, *Erdebil İli ve Ağızları*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

KARİNİ, Gülcan, *İran-Halhal Yöresi Türklerinin Efsaneleri Üzerine Bir İnceleme*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012.

KARPUZ, H. Ömer, *Türkçede Zarflar*. Denizli: Ege- Doğu Yayınları, 2013.

KARTALLIOĞLU, H. Yavuz, “Azerbaycan Türkçesi”. *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

KAYMAZ, Zeki, “Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları”, *TDAY-Belleten*. 1991.

KAYMAZ, Zeki, “Türkçede Sayı Bildiren Kelimelerin Kullanılışı ve Sistematiği”, *IX. Milli Türkoloji Kongresi*. İstanbul. 1997.

KİYANİ, M., *Qasqaylar (Tarixi-etnoqrafik tədqiqat)*. Bakü: Azərbaycan Milli İlimlər Akademiyası Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.

KOÇAOĞLU, Timur, “Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı e/i Meselesi”, *Türk Kültürü* 483-484, 266-281. 2003.

KONUKÇU, E., “Halaç”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul : TDV Yay.,1997, C. 15, s. 228-229.

KORKMAZ, Zeynep, “Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme” *AÜ DTCTF Dergisi*. 1959.

KORKMAZ, Zeynep, “Türkiye Türkçesinde İktidar ve İmkan Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, *TDAY-Belleten*. 1959.

KORKMAZ, Zeynep, “Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar, II*, 232-348. 1995.

KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 2003.

KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.

KOWALSKI, T., *Sir Aurel Stein's Sprachaufzeichnungen im Ainallu – Dialekt aus Südpersien*. Krakow. 1937.

KÖYMEN, M. Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.

LEON T. Hadar Andrey Alsadt, “The Azerbaijani Turks Power and Identity under Russian Rule”, 1992.

LİGETİ, Lajos, “Türkçede Uzun Ünlüler”, *Türkiyat Mecmuası, VII-VIII*, 82-94. 1942.

MALCOLM, John, *The History of Persia: From The Most Early Period to The Present Time*. London: J. Murray [etc.], 1829.

MEMMEDOV, M., “Tebriz Dialektinin Esas Fonetik Hüsusiyyetleri”, *Edebiyat-Dil-İncelenet, III*, 99-104. 1988.

MEMMEDOV, M. E., “Azerbaycan Şivelerinde Qadim Mensubiyyet ve Şexs Formaları”, *Varlık, 129/2*, 104-11. 2004.

MERÇİL, Erdoğan, *Kirman Selçukluları*. Ankara: TTK Yayınları, 1989.

MERÇİL, Erdoğan, *Fars Atabegleri -Salgurlular-*. Ankara: TTK Yayınları, 1991.

MERÇİL, Erdoğan, *Gazneliler Devleti Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2007.

MERÇİL, Erdoğan, *Selçuklular -Makaleler-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2011.

MİNORSKY, Viladimir, “Sungur”, *İslam Ansiklopedisi, Cilt 11*. İstanbul: MEB Yayınları, 1970.

MÎRNIYÂ, Seyyid Alî, *İlhâ ve Tâ-yifêhâ-yı Aşâyirî-yi Hôrasan*, Tahran: 1369, Nesl-i Dâniş, s. 95-96.

MUTTALİBİ, Mesud, “Coğrafya-yi Siyasi Akvam-ı İrani”, *Zamaneh*, Tahran: 1387/2009, S.70, s.16-24.

NURMUHAMMEDOV, A., “Kaşgarlı Mahmut’un Divan’ında Aslî Uzun Ünlülerin Gösterilişi” (Türkiye Türkçesine aktaran: Yakup Sarıkaya), *İlmi Araştırmalar*. S. 24, s. 117-128., 2007.

OBERLİNG, P., “İran’ın Türk Halkları”, *Dünya’da Türkler*. İstanbul: Say Yayınları, 147-157. 1995.

OBERLİNG, Pierre, *The Qashqā’i nomads of Fārs*. The Hague, Mouton, 1974, s. 28.

OGRANOVİCH, I. A., *Svedeniya o Shaksevanakh, Kavkazskiy Kalendar na 1871, 1870 s.* 68-84

ÖGEL, B., *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: TTK Yay. 1984.

ÖLMEZ, Mehmet, “Türk Halkları ve Dilleri 2: Halaçlar ve Halaçça”, *Çağdaş Türk Dili*. 1995.

ÖNER, M., *Türkçe Yazıları*. İstanbul: Kesit Yay., 2011, s. 39-47.

ÖNER, M., “Türkçede Edatlı Sentaktik İsim Çekimi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, Ankara: 1999, S. 565, s. 10-18.

ÖZGÜDENLİ, Osman. G., “İran”, *İslam Ansiklopedisi, Cilt 22*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

ÖZGÜDENLİ, Osman. G., *Türk-İran Tarihi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.

ÖZKAN, Nevzat, *Türk Dilinin Yurtları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

ÖZMEN, M., “Türkçede Değil Kelimesi ve Kullanımları”, *TDAY-Belleten*. 1995.

ÖZÖNDER, F. Sema, “İran ve Türkler”, *Kök Araştırmaları, IV/I, 101-122*. 2002.

PEHLİVAN, G., *Hamedan Bölgesi Bahar Ağzı*. İzmir: Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

PEHLİVAN, G., “Hamedan Bölgesi (İran) Bahar Ağzı Üzerine”, *Diyalektolog* 3, 33-51, 2011.

PENAHİYAN TEBRİZİ, Mahmud, *Ferheng-i Coğrafiya-i Milli-yi Turkan-i İran-zemin*, c. 4, Bağdad, 1351, s. 374.

RESULZADE, M. Emin, *İran Türkleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları, 1993.

REZAEI, Mehdi, *İran- Zencan Bölgesi, Kaydar ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.

REZAEI, Mehdi, “Şahseven Ağzı Üzerine”, *Turkish Studies, Volume 11/4 Winter*, 2016: 807-828.

ROUX, J. Paul, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, (Çev. L. ARSLAN). İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2006.

ROUX, J. Paul, *Türklerin Tarihi, Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2007.

SAMİ, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1998.

SARAY, M., “Türkler”, *İslam Ansiklopedisi, Cilt XII-II*. İstanbul: MEB Yayınları, 1988.

SARAY, M., *Türk-İran İlişkileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.

SARI, İsa, “Türkiye Türkçesinin Ağız Atlası Nasıl Tasarlanmalıdır?”, *Turkish Studies, 11(10)*, 2016: 513-528.

SARIKAYA, M., *Güney Azerbaycan Türkçesi Grameri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1998.

SARIKAYA, Y., *Tarihi ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran'da Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Neşriyat. 2008.

SARRAFİ, Ali Rıza, “İran Türklerinin Dili ve Fokloru”, *Varlık 114/3*. 1999.

SARRAFİ, Ali Rıza, “İran’da Türklerin Coğrafya ve Ahali Sayısı”, *Dilmaç, 2*. 2005.

SARRAFİ, Ali Rıza, “İran Türklerinin etnografyası ve Türk folklorunun araştırılmasındaki sorunlar”, Uluslar Arası Halk Edebiyatı Kurultayı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.: 2955, Halk Kültürü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay. :335, Seminer- Kongre Bildirileri Dizisi: 72, 2002. s. 641–650.

SEVİM, Ali, *Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: TTK Yayınları, 1993.

SHAFFER, Brenda. “İran’da Azeri Türkleri”, *Türkler* (Çev. M. F. Çakır). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

SHAFFER, Brenda, *Sınırlar ve Kardeşler (İran ve Azerbaycan Kimliği)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

SİRCAR, D., *Studies in The Geography of Ancient and Medieval India*. Delhi: 1971.

SÎSTÂNÎ Afşar, *İlhâ, Çadur-nişînân ve Tavâif-i Aşairî-i İran*, Tahran: 1987, c. 1, s. 110-115.

SÖNMEZ, I., *Untersuchungen zu den Aserbajdschanischen Dialekten von Qaradag, Mugan und Zâncan*. Göttingen: 1998: 154-212.

SÜMER, Faruk, “Azerbaycan’ın Türkleşmesi Tarihine Umumi Bir Bakış”, *TDAY-Belleten*, XXI. 1957.

SÜMER, Faruk, “İran’da Yaşayan Türk Oymakları: II Kara Gözlüler”. *Türk Kültürü*, 122, 1972-1973.

SÜMER, Faruk, *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesindeki Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

SÜMER, Faruk, *Kara Koyunlular I (Başlangıçtan Cihan-Şah’a Kadar)*. Ankara: TTK Yayınları, 1992.

SÜMER, Faruk, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu’da Türk Beylikleri*. Ankara: TTK Yayınları, 1998.

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999.

SÜMER, Faruk, “Kaçarlar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 2001.

STATİSTİCAL CENTRE OF IRAN, *Selected Findings of the 2016 National Population and Housing Census*, Tahran: 2018, s.150-151.

SZAPSZAL, H. S., *Próby literatury ludowej Turków Azerbajdianu perskiego*, Kraków: 1935.

ŞAHÎT, Babek, “İran’da Resmi Bir Araştırmaya Göre İran Türkleri’nin Nüfus Dağılımı”, <http://tebaren.org/?p=732> (Erişim tarihi: 15/12/2020).

TAPPER, Richard, *İran’ın Sınır Boylarında Göçebeler: Şahsevenlerin Toplumsal ve Politik Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

TAPPER, Richard, *Pasture and Politics: Economics, Conflict and Ritual Among Shahsevan Nomads of Northwestern Iran*. London: Academic Press, 1979.

TEKİN, Talat ve ÖLMEZ, Mehmet, *Türk Dilleri*. İstanbul: Simurg Yayınları, 1999.

TEKİN, Talat, *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: Simurg Yayınları, 1995.

TEZCAN, Semih, “Halaççanın Önemi ve Halaçça Araştırmalarının Sürdürülmesi Gerekliği”, *Issues in Turkic Languages description and language Contact*, 1999: 203-212.

THOMSEN, Vilhelm, “Vilhelm Thomsen Tarafından Çözülmüş Orhon Yazıtları”, (Düz. V. Köken) *Orhon Yazıtları Araştırmaları*, 2002: 36-37.

TİMURTAŞ, F. Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.

TOGAN, Z. Velidi, *Azerbaycan. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1979.

TULU, Sultan. *Chorasan türkische Materialien aus Kalat bei Esfarayen*. Berlin, 1989.

TULU, Sultan. “Horasan Türkçesinde İki Hikaye”, *TDAY-Belleten*. 1992.

TULU, Sultan, *Bocnurd’dan Folklor Derlemeleri*. Ankara: Ürün Yayınları, 2005.

TULU, Sultan, *Horasan Türklerinden Folklor Derlemeleri*. Konya: Kömen Yayınları, 2009.

TULU, Sultan, *Horasandan Masallar ve Halk Hikâyeleri*. Ankara: Ürün Yayınları, 2005.

TULU, Sultan, “Horasan Türkçesi İle İlgili Folklor Çalışmaları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 2010.

TUNA, O. Nedim, “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, *TDAY-Belleten*, 1960: 213-282.

TUNA, O. Nedim, “Ebi Verdi: İran’da Bir Türk Diyalekti”, *TDAY-Belleten*, 1987: 215-245.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1996.

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003.

TÜRK DİL KURUMU, *Derleme Sözlüğü*. I- XII, Ankara: TDK Yay., 1963-1982.

_____, *Tarama Sözlüğü*. I- VII, Ankara: TDK Yay., 1963- 1974.

_____, *Türkçe Sözlük*. 2 Cilt. Ankara: TTK Basımevi, 1998.

_____, *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1983.

TÜRK, Vahit, “Türkçede Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri”, *TDAY-Belleten*, 1999: 291-340.

TÜRK, Vahit, “Türkçede Ön Seste Ünlü Düşmesi Örnekleri”, *TDAY-Belleten*, 2001: 223-233.

TÜRK, Vahit., DOĞAN, Şaban, ŞERİFOĞLU Yasin, *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*. İstanbul: Kesit Yay. 2012.

TÜRK, Vahit, “İsimden Fiil Yapan -al/-el-; -l- ve -ar/-er-; -r- Eklerinin Kökeni”, *İlmi Araştırmalar*, 2006: 183-191.

TÜRK, Vahit, İBRAHİM, Damira, *Kazakistan’da Kızıl Kıtık (1929-1933) Stalin’e Mektuplar- Anılar-Röportajlar*. İstanbul : Bilge Kültür Sanat Yay., 2016.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1973.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1975.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi IV-I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1978.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

ÜÇÖK, N., *Genel Fonetik (Ana Çizgileri)*. İstanbul: Multilingual Yay., 2007.

ÜÇÖK, N., *Genel Dilbilim (Lengüistik)*. İstanbul: Multilingual Yay., 2004.

VARDAR, Berke, *Açıklamalı Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları, 2007.

VƏLİLİ M., *Azərbaycan coğrafi – təbii, etnoqrafik və iqtisadi mülahizat*. Bakı: 1993, s. 48.

WHITLEY, A., *The Shah of Iran*. London: 2015.

YENİSEY, Gülara, *İran’da Etnopolitik Hareketler (1922-2004)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008.

YEZDANİ Huseyin Ali (Hacı Kazım), *Pejuheşi der Tarih-i Hezareha*, c. 1, Baskı: 2, İntişarat-ı Muderris, Meşhed: 1372.

YEZDANİ Huseyin Ali (Hacı Kazım), *Pejuheşi der Tarih-i Hezareha*, c. 2, Baskı: 2, Cap-ḫane-yi Nehzet, Kum: 1373.

YILDIRIM, Zeynep, *Gümbed Ağzından Derlemeler (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)*. Muğla: Muğla Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

YILDIRIM, Zeynep, *İran sahası Göklen ve Nohur Türkmen ağızları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.

YILMAZ, E. C., “Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, *Türk Dilleri Araştırmaları*. Ankara, 1991.

ZEHTABİ, M. Taki, *İran Türklerinin Eski Tarihi, (Düz. F. RAHİMİ)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2010.

ZİYAYEV, Hamid, *Türkistan'da Rus Hakimiyetine Karşı Mücadele, (Çev. A. ÇELİKBAY)*. Ankara: TTK Yayınları, 2007.

ZİYAYEVA, Zemina, “Horasan Ağızları”, *Journal of Qafqaz University* 18. Bakü, 2006.

Genel ağ kaynakları:

amar.org.ir erişim tarihi: 15/12/2020

<https://www.deik.org.tr/uploads/iran-ulke-profili-2020.pdf> erişim tarihi: 17/12/2020

<https://www.eqhtesadonline.com/> بخش-عمومی-381922/30-در-ایران-چند-شهر- / روستا-وجود-دارد erişim tarihi: 17/12/2020

<http://tebaren.org/?p=732> erişim tarihi: 15/12/2020

METİNLER

Metin Numarası: I

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Kotur Suyu – Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 03/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Mugan Şahsevenlerinin Yaylak ve Kışlak yaşamları 2. Savalan Dağı ile ilgili efsaneler 3. Anı 4. Şahsevenlerde düğün 5. Şahsevenlerde sünnet 6. Ata-baba Sözleri 7. Aksakallar

Derlemenin Süresi: 15 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Kadir SEYFİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı⁶⁷: 1947 - 71

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

⁶⁷ Kaynak kişilerin yaş bilgisi, kaynak kişilerin beyanına göre verilmiştir ve burada kaynak kişilerin derleme tarihindeki yaşları esas alınmıştır. Doğum yıllarına ait bilgi ise derlemenin üzerinden zaman geçtiğinden kaynak kişilerin şimdiki yaşlarının hesaplanabilmesi için verilmiştir.

I/1 **Selam.**

I/2 selam

I/3 **Adızı buyurun evvel.**

I/4 adım ğádirdi (**Famil̄izi de buyurun.**) seyfidi

I/5 **Yaşız neçe var?**

I/6 yetmiş bir

I/7 **Kendiizin adı nemedi?**

I/8 kendimizin adı üngüt mesirinde olar éida kendidi (**Muğan'dadı?**) muğandadı üngüt

I/9 mesirindedi (**Kışlağınız Muğan'dadı?**) éle ğışlağımız da heniz o ketdi

I/10 (**Yaylağınız?**) yaylağımız da éle bura da şābildi

I/11 **Şahsevensiz?**

I/12 şaysevenik (**Size ne üçün Şahseven deyiller?**) ne için bize şayseven déyiller çün

I/13 biz damdarıh aran yaylağ gedērīk héyvan sahlarıh héyvan bezerūk onunçün bize

I/14 şayseven déyiller (**Gadimler?**) ğadimler de éle şayseven de diyerdiler eşāyir de

I/15 diyerdiler hindi hemi şaysevenīk eşāyırīh hemi keşaverziyik (**Elseven ile**

I/16 **Şahseven arasında ne ferg eyilir?**) elsüven şayseven meselem o vahtı bi ad

I/17 goyuplar day anam eşidipsēn o şayseven ki déyler hā meselem o vahtı bi

I/18 mığdar adam şorba ğızdırīb şahā goy bū seneti bizim elimizden almasın odu

I/19 ğalıp şayseven eslisi eşāyirdi eşidīsēn şayseveni eşāiri yığışdıreymişlar

I/20 ğoymeymişlar alaçıh ola bu aran yaylağ gedeler o vāhtı şorba ğızdırīb bī

I/21 mığdar adam ğediP şahın yanınā o tayfanın adı ğalıp şayseven yanı goy o şahın

I/22 hoşuna ğétsin bizi yığışdırmāsın (**Hardan gelmişsiz, ğadimler?**) ğadimnen

I/23 ğadimnerin bi mığdarī rummīyeden gelipdi o zaman bi mığdarı éle irandeymiş

I/24 bi mığdarı rumiyeden gelib o beyzādalar beyzadalar hannar rumiye térefinnen

I/25 gelipdi hamma bi mığdarı da éle bu mentağanın adamıydi éle ğadimnen bīrda

I/26 ğadimnen bīrda dededen babadan bīrda var íymış

I/27 **Hansı zebanı danışırız?**

I/28 biz türkük dā éle (**Bu tatların Türküsüynen Şahsevenlerin Türküsü arasında ne**

I/29 **ferg eyilir?**) fergī yoğdu éle bir dildi fergī yoğdu élan benim yarım eşāyirdi

I/30 yarım ketçidi yarım eşāyirdi yarım ketçidi éle biz hindi bi bir aydan sora gédecük

I/31 henüz olacūh ola gene ketçi orda kışlağa gédecūk olacūh ketçi fergī yoğdu éle

I/32 bāh mığanda savalanda yaylağı olanīn erşede de yeri var erşede yeri olanīn

I/33 mığanda da yeri var fergī yoğdu bāh éle bu bizim ki otuz iki tayfamız vār

I/34 ğaradağdan ağzı béle otuS_ iki tayfanın yaylağda da yeri var mığanda da yeri var

I/35 erşede de yeri var üş tike üş ğetadı biri erşedi biri mığandı yanı gedih' den o yana

I/36 mığan diyerik beri erşedi bu sudan beri taya méşgin diyerik buradı ki yaylağdı

I/37 **Bunun adı nemedi?**

I/38 bu lebedardı (**Lebedar?**) bēli (**Lebedarı kim başa koyar?**) lebedarı ğādim ğannar

I/39 beyler ğoyardı o da bu lebedardan olmazdı leylon dırab_ olardı dıraP elan henüz

I/40 dırapdan benim paltınım var hindi éle çiyimdeydi attım yére hamma indi éle

I/41 yolnan keçen de ğoyur bu lebedardān (**Cevanlar lebedar koyar mı?**) yoh cevannar

I/42 ğoymaz cévannar baş_ açılı gezer çün bu lebedar ya bōrk adamın başının tükün

I/43 aparéy bu da ğörüysen hamma baş_ açılı gezende tük tōkülmez başı açık gezende

I/44 tük tōkülmez

I/45 **Bizim için bir hatıranız var mı?**

I/46 nemene buyurursan onnan danışam day oğuyam (**İbādi oğudu...**) sen alla

I/47 ğānun-u tebiyyet béledir

I/48 ay yerine ğün geće gelmez

I/49 ğānun-u tebiyyet béledir

I/50 ay yerine ğün geće gelmez

I/51 zühr-i eli olmasa

I/52 millet ğüde gelmez

I/53 cezbe-i eşķ olsa

I/54 getirrem neće gelmez

I/55 cezbe-i eşķ olmasa

I/56 gelse de veze gelmez

I/57 men_ āşılı yaradan var

I/58 yeri göyü yaradan var

I/59 dahı sen mene vırma yara

I/60 mende her yaradan var

I/61 apardı ağ_ at meni

I/62 sağladı seyyat meni

I/63 baş ğoyum dizin üsTe

I/64 yuğlasam uyat meni

I/65 sizin de bu sağlığıza

I/66 **Üzme bilirsin?**

I/67 yoh cevannar biler men üzebilmerem cevannar üzer

I/68 **Evlisîn?**

I/69 'bêlî on beş on beş dene nevem var (*On beş neven var, neçe balan var?*) tağriben

I/70 üç oğlum vār iki gızım vêli bi on on beş dene nevem var

I/71 **Buraya niye Savalan diyeller?**

I/72 sũltân-ı savalan yanı dağların böyüğüdü ona göre déyiller sũltân-ı savalan

I/73 (*Başında göl vardı?*) gör vardı bêli (*Ben duymuşum ki peygamber orda*

I/74 *ğonağlamış, düzdü?*) o ki o peygammer ğonağlamağı eşâyirin savadı yohdu ki

I/75 onu bā-savad kitapnan men onu sen hindi déyirsen peygammer ora ğonağ_ıymış

I/76 yoh men peygammer ora ğonağ_ıymış damāvende ğonağ_ıymış türkiyede o

I/77 dağa ğonağ_ıymış a peygammerin bu dağın başında ne işi var_ıymış ahı gele

I/78 çıkartmadır o peygammer ora ğonağ_ıymış peygammer ğonağ_ıoleydi getiriP

I/79 ābad yere şahta vurup öldürer orda ne gezéy ne iş göréy peygammer orda

I/80 **Savalan'da hansı otlar var?**

I/81 savalanda her ot olar her ot dava darmannıh otdu her ot désen ki o dava kı

I/82 curruylar dārı kı curriylar o savalanda var (*Mesela adları nemedi?*) addarı keh'lik

I/83 otudu yarpızdı ködöğ'dü gevendi küdürüdü éanım sene erz_élesin lanedi onnan

I/84 her ot désen var her otun özünün de biğ adı var

I/85 **Şahsevenlerde toylar ne cüroley?**

I/86 toyları ğaşēnk ğaşek toylar_ıoley ğabağ toydā düğü arttama diyerdiler düğü

I/87 arttama diyerdiler ki filan kes toy éyliyer bugün düğü artdadaçağ hamma hinci o

I/88 cür döül düğü arttama yığışılıbdı tağriben bi héfte ğabağda üç gün o ğalıb her

I/89 kesanınıñ heyr-i şēni ağırırığına yüngürrüğüne iki gün üç gün ğabağdan kart yazallār

I/90 devet_élerler ahsakqaldan élden fāmildēn kart yazallar adam var aşık getirer

I/91 adam var getirmez kart yazallar bêli véreller onu iki neferin üş neferin_elinē

I/92 tüşer döriye éle fāmile paylar o karta da tārıh goyallar karta da tārıh goyallar

I/93 meselen falan günü benim toyun hātemesidi o gećesi o günüzü gün orta ya geće

I/94 aşık getireller ya bağıdan ya irannan ya terbizden hamı geler türküsü nemek

I/95 diyerik biz toy payısın vérēr yanı el tuttuğu ğaydar neyner o toy olan oğlana bey

I/96 diyerik beyi oynadan istiyen fāmil dost aşna éavan yığılar onun başına pıl töker

I/97 pıl bağ o éavanın bırasına çığar biz bélençik toy_élerik (*Dizineçe pul çığar?*)

I/98 beli dizineçe pul çığar filime de götüreller él fāmil tanıyan istiyen töker pulu

I/99 başinnān adam var ya milyon tökey adam var beş yüz tökey adam var iki yüz

- I/100 tökey her kesenin ğalıp ğudretine áavanın erus dāmadın baĥ bīrasına çıĥar pıl
- I/101 **Yaylaĥ mı yaĥsıdı kışlaĥ mı yaĥsıdı?** éle mōgei var— onun fesli var feslindē
- I/102 yaylaĥ yaĥsıdı bi feslinde ğışTaĥ ğışda burda ğalmaĥ olmaz kī fesli var o feslindē
- I/103 yaylaĥ yaĥsıdı yayda yazda yaylaĥ yaĥsıdı ğışda pāyızda ğışTaĥ yaĥsıdı (**Hansı**
- I/104 **senin hoşuna gelir?**) áana éle her ikisi çün biz damdarīĥ eşāyırīĥ her ikisi bizim
- I/105 hoşumuza gelir hankisi ki yaĥışğanlıĥ oldu göĝ'lük oldu o yaĥçı hoşumuza geliy
- I/106 **Deyiller ki bu Şaysevenin bir neferi tatdarın üç neferine bedeldi, düzdü?**
- I/107 bu şaysevenin bir neferi bēli tatdarın üç neferine ki baraberdī sehıhdi bēli ğabul
- I/108 édiyrem niyē bu aĥşamaça bu daĥda bu daşdā gerdiş éliy gēziy o daĥı çıĥır ora
- I/109 iney hamma olar yēyip yatēy deberebilmiy ona baraber
- I/110 **Yadında ata baba sözü var?**
- I/111 áanā bēli atalardan bu söz ğaldı kī bizim ki déyirsen bu tayfa hardan gelīb bu
- I/112 tayfa hardan gelīb bu bizim tayfada üç dört gōbeh' var biri isalıdı biri ğocábeydi
- I/113 ğocábeynen isa bey ğardaşdı rumnan gelipler türkiyeden gelibler o yannan
- I/114 gelibler gelibler bu méşgine méşginde iki nefer bīrdā iki ğardāş hetmen de
- I/115 başında adamı var— íymış da çobanınnan ğonşusunnan deste cavannarla geliPler
- I/116 sohra gelīb bu meşginde ğoca bey vírīb isa beyin ğardaşını oĥlunu öldürüb
- I/117 ğardaş víriP ğardaşı oĥlunu öldürüb bi iki gün ğapını salıPlār ğapını salıPlār
- I/118 déyip belke hacaletlerinnen çöle çıĥmīy bu ğocábey arvadıynan danışīP déyip
- I/119 ge biz köçek belke bu minnet éliye bu kütüret aradan götürüller bīlar eve açıp
- I/120 köçendē héç ğapınī bular açmeyıp da bīlar aşıp o üzē bīlar ğalıp beri üzde o kī
- I/121 déyir ğocábey a şu boyça ğocábeyli déyiPler isa bey ğalıP bīrda isa bey déyipler
- I/122 bu ğoca beynen isa beyin bi ğara bācıları var— íymış ğara ğız— íymış evde
- I/123 görüPler yolnan bi piyada geliy obeymiş dā yolnan bi piyada geliy gelip çay
- I/124 çöreh' isteyip bulardan acıĥmışam na— ğayrmışām déyib ĥub sen haralısan déyi
- I/125 men érmeniyem érmeniyem déy bizinen ğalarsān déy ğallām déy bizim dinimizi
- I/126 ğabul— élersen déyiP Ėlerem o érmeni déy érmeniye déy bizim dinimizi ğabul—
- I/127 élesen ğal bizinen hē soradan érmeni bīların dinin ğabul— éleyib ğalıP bīların
- I/128 yanında buların bi dene o ğara baćıları var— ímiş vériP o érmeniye érmeninin
- I/129 de adı ĥosro ímiş hindi ĥosrō da bi tayfadı hē ĥosrō da bi tayfadı ğocábeylinin
- I/130 içinde olar (**Dini nemedi?**) dini éle feylen bizim öz dinimizdedi vēli kötüh'leri
- I/131 ásliyeti érmeniden gelme érmenidi (**Bu çayın adı nemedi?**) bu çay şābil çayı
- I/132 diyeller mīna éle áslisi şābil çayıdı töküleĝ şirvan deresine şirvan deresine

I/133 (**Hardan gelib?**) éle savalannan ordan çıhey bu irşābın üssünde gözesi var

I/134 çıhey geliy burdan töküley şirvan deresinnen gediş miğanda aşāğıda yér su var

I/135 éle

I/136 **Evvelden develerle köçermiş Şahsevenler?**

I/137 deveynen köçerdik bēlé benim özümün on on iki dene devem olardı nerden

I/138 mayadan olardı day deve yığışılıb indi maşın dey her ğapı var herenin ikisi

I/139 üçü her nete kesi bu déysen bi dene maşını var adam var éle her hānevadeye bi

I/140 dene maşını var eşāyırda elān benim özümün oğlannar üç oğlum var üç oğlum

I/141 vār hırdası bıdı bu hēyvanımıza baħar onnan böyüğü dey tehrana gédipdi maşını

I/142 var onnan hırdasının bi leysanı var bi mak gene bi maşını vār özünün de ğamfayı

I/143 var ğamfaynan işliyir

I/144 **Bu cevannarnan ğadimler arasında ihtılaf var?**

I/145 olardı olardı ihtılaf olardı arada ihtılaf ğonşu meselem şürece şürekeynen

I/146 olardı sedd üsdünde bi ayrı danışıl üsdünde olardı veli çok mehebbetdi indi

I/147 maşalla cevannar indi bā-savad olub hamısı eşāyir olmağına baħmiy hindi uşāğın

I/148 éle hanKisi ğoyunun yanına gédiysen lisans diplomdu otaran

I/149 **Buyur bize bir o oħuyun.**

I/150 yérı yérı dağlar sene hem dem olmaram

I/151 dağlar esir geldi ğarı da mennen

I/152 felek meni terğ-i veten éledi

I/153 zülmüden ayırdılar yarı da mennen

I/154 uca dağlar hem söhbətli dağlar

I/155 heyf dōr terlan sarlan geze

I/156 baş yastığa ğoy gerdene yanıram

I/157 gezdigim yerleri görsem ağlaram

I/158 o da senin sağluğuvā gēdeyin obıya bir çay içeyin onnan sonra ğoyun gelsin

I/159 he gēdeyin ora

I/160 **Siz mesela burda ğoyunları saħlayanda dōvlet pul alır mı?**

I/161 ğabaħ alardılar ğabaħ alardılar şah zamanı alardılar elefçer diyardılar oba ki

I/162 yaylağa gelderdi birin bēl daşında ğoyardılar cāddeydi birin berzetdeydi

I/163 ğoymuşdulār biri salavatda ğōyuna on sekkiz ğıran aleydılar kéçiye iki tümen

I/164 déyirdiler keçi meselen otun yahçısın ğabaħda ğaçıp yéyir elefçer diyardılar

I/165 ona o özü bir senet ıydı her kimin elefçer kağzı varsa elinde elān özi éle bir

I/166 senet_ İdi biri bél daşında goyardılar biz de o on goyuna on sekkiz ğıran
I/167 derdinnēn oğurluk gece köçü çatıp goyunu ğatıp ğabağımızā gēce dağnan daşnan
I/168 keçirderdük ğo elefçir pulu vérmiyék veli harda bilerdiler gelip orda sanēyip
I/169 alardılar iki dene daş goymuşlar goyunu bir bi öbürü arasınnan keçirdip
I/170 sanardılar ona elepçer diyerdiler onda şah zamanı aleydılar hindi yoğ

I/171 *Bu Alaçıkları ne cür_ élersiz?*

I/172 ğabağ goyunu ğırhardıñ icāze vēr ağa-yi cıddi ğabağ goyunu ğırhardıñ elde
I/173 vırıp_ onu hellerdiler onu ğaydıp sarırdılar ayığımıznan béle béle vırıp
I/174 pişirerdik dēvet élerdik dōrenin adamı gelerdi kömey_ élerdi onun da usTası
I/175vardı elan bu özü usTadı hēlençige ğaydıp onu biçerdiK tikerdik çekerdik üsTüne
I/176 hamma hindi destgāh var destgāh pişirir o ğalibi da ayıñnan béle vurmillar (**Her**
I/177 ***kişi alaçıtı çatamaz?***) yoğ her adamın elinnen elān benim özüm elimnen gelmez
I/178 alaçığı her adam ğurar hā veli yaraşığ_ olmaz meselem damğar içine onnan
I/179 sōra zad_ éler her adām ğurabilmez alaçığı alaçığın özünün de hemi o
I/180 tikmesinin bir ustası var hemi ğurmasının bi ustası var

I/181 *Çobanlıktan kalan bir hatıranız var mı?*

I/182 men özüm biyol yaylağdeydım yaylağdeydım hāy tüştü āyı geldi oba da béle
I/183 tökülüpdü āyı geldi obadan çığTılar bu ayı görek bi hesab yamac_ İydi bu
I/184 ayıye bi selbe_ attı özü de benim aħavem_ İdi selbe yamacı çoğ uzağa ğetti
I/185 ğetti selbeni göttü ayakğabın ayığ yalın yaslandı çatı ayıya ayığ yalın çatı ayıya
I/186 altı ağaç dalnan bu ayıya zolladı yeddinci ağaçda ayı yıhıldı bu irāhatTığa dédi
I/187 day yıhılıP dene irahatTığa çığdı kı āyının bīrnın üsTüne vıra öldürē āyı ğalhtı
I/188 tutağlaşTılar āyının türküsü bu elleri bının bu çıynağınnan ağzı zadı béle
I/189 ğucağlaşdılar tüfeh' de var_ İdi it de yoğun ğétmedi héç kes yoğun ğétmedi
I/190 tüfeh' de var_ İdi bi dene beytullah ğēh' lide bi cāvan var İdi allah selāmat élesin
I/191 o tek geldı yapışTı ğıçınnan ğıçınnan yapışanda mının çeh'ti saldı yere salanda
I/192 bu ēlnin birin üsdüne ayığın basdı onnan gettiler esnek diyerdiler ğādım eşāyir
I/193 arasında deve ğızanda adama gelen devenin ağzına vırdılar gettiler o esneğ'i
I/194 vırdılār ayının_ ağzına bağladılar getdiler ellerine atın ayağına buğōv vurardılar
I/195 at ğaçmasın demirden olardı buğō o buğovdan vırdılar bileh'lerine bağladılar
I/196 sōra dédiler mının yağı dermandı āyının yağı dermandı ğettiler ayının başın
I/197 kēsTiler soydular ne yağı çığTı ne héç zādı onnan men gördüm bağışleyın

I/198 bağışleyın üzür istiyem ayının sünneti sümüktü et döül sümük_ ídı onda

I/199 gördüm bileh'leri de galey éle élan atmışam taḥçada galey éle o zamannan

I/200 **Burda uşahların sünnetleri ne cür oley?**

I/201 gabaḥ gelerdiler éle bélençik çölde keserdiler dellek diyerdik hamma hindi

I/202 dühtür geliy éle gabaḥ burda keserdiler aparardıḥ gotur suyuna salardıḥ ya şābile

I/203 salardıḥ ya da derisi de yaḥşı olardı hamma hindī duḥTur kesiy éle keserdi biye

I/204 külden zaddan atardıḥ ḡanın ḡurudardıḥ aparardıḥ salardıḥ gotur suyuna yaḥşı

I/205 olardı hamma hindi dühtür kesiy éle (**İssi sudu?**) isdidi bēli hindi ḡarışıbdı gabaḥ

I/206 çoḥ yaḥşıydı lıbasuvun üsTüne sışreyırdı delih' deşih' édeydi élebil asid sepiydi

I/207 üstüve hindi yoḥ élemiy hindi su ḡatıblar_ élemiy

I/208 **Bu Zencan'daki Şahsevenlernelen Muḡan'daki Şahsevenler arasında**

I/209 **zebanında ferg_ élır?** ferg_ élır bēli oların zebanıynen bizim zebān ferg_ élır

I/210 meselem olarınki bizim dili bilmır olar ḡaşḡāydiler kürtdüler ferg_ élır ferg_

I/211 élır zebannarımız ferg_ élır

I/212 **Elseven mi yaḥşıdı Şahseven mi yaḥşıdı?**

I/213 eşāyirdi şayseven yoḥumuzdu çün o vaḥdı şah isteymiş yıḡışdırā ādı ḡalıp

I/214 şaysevēn adı ḡalıp şayseven şorba ḡızdırıp bi mıḡdar adam élebil bu obanın

I/215 böyüğü bı hacı aḡadı bu bi söz déyir hamı da onu teyid élır o cür olupdu veli

I/216 bizim áslımız eşāyir

I/217 **Eḡer bir kişi aḥsaḡḡalın sözüne karşı çıḡanda ne cür oley?**

I/218 o zerer aparar zerer aparar o o zerer aparar onu hesaba ḡoymaz o özüne zad_

I/219 élır zerer aparar olar tek héç kes ona pay vérmez daha he géder olar tek héç kes

I/220 onun meselem sözüne day éhemmiyet vérmēz erdiş ḡoymaz öldü tek çün bi

I/221 adam yanı cemin sözüne baḡmıyanda aḥsaḡḡalın sözüne baḡmıyanda da bu adam

I/222 bağışla biz ona ḡatı diyerik ḡalın diyerik yanı ḡalın odu ki pıçaḥ kesmiyēn hē

I/223 **Çoḥ saḡ olun**

I/224 ḡāhiş_ éliyem

Metin Numarası: II

Derleyen: Ahmet   AM

Derleme Yeri: Kotur Suyu- Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 02/08/2018 – 23/07/2019

Derlemenin Konusu: 1.   ahsevenlerin Günlük Yaşamı 2.   ahseven Atasözleri 3.   ahsevenlerin G     ve G    Hayvanları

Derlemenin Süresi: I. Derleme 25 dakika, II. Derleme 3 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Ejder H  VEND  

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Ya  ı: 1963 - 55

Mesleği: Hayvancılık,   ift  i

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: İlköğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına çıkıp çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve çok az Farsça

II/1 **Selam.**

II/2 selām

II/3 **Adızı buyurun evvel familîzi de buyurun.**

II/4 ejderēm fāmilim de hāvendi

II/5 **Sizin yaşınız neçedi?**

II/6 benim yaşım _ elli beş

II/7 **Kendîzin adı nemedi?**

II/8) kendimizin _ adı demirçili miğanda olar (**Hayan olur?**) bilesuvār

II/9 **Hansı dili danışsınız?**

II/10 éle türkü öz dilimizi danışaruğ

II/11 **Elan nemellersiz?**

II/12 elān indī damdarılığ éléyrüh' de keşāverçilih' damdarılığ göyun sağlaruğ māl

II/13 sağlaruğ onnan sōra ruzumuzu yığaruğ burda (**Kaç malınız var?**) māl tağriben

II/14 olar bi igirmi dene māl göyun çoğ _ olar (**Goyun neçe olar?**) altı yüz dene

II/15 **İndi size niye Şahseven deyirler?**

II/16 éle ġadimnen şahseven ġalıb _ adı şahseven déyiller (**Delili var?**) yoğ ne delili

II/17 olaçağ delili zadı yoğdu éle gelip o zaman şahseven yanı şah zamāni de şahın

II/18 döyresinde déyipler ki şayseven şayseven ġalıp hindi déyipler elsüven yoğ éle

II/19 biz éle o zamannan ki démişük şayseven şayseven

II/20 **Hansı zaman buraya gelersiz?**

II/21 biz tağriben olar iki aydı gelmişüh' ĥordaddan gelmişik ĥordadda geliyūk

II/22 şehriverin de ağırağında da ġediyūk miğana (**Hop, ġedimler nem _ élerdiz?**)

II/23 ġadimnen éle bu cür alaçılığta Keçinerdük éle ġadimnen ġadimnen bu cür ki éle

II/24 bāğ dede baba éle o zamannān devéynen gelüp giderdük ġadimler hindi maşınnan

II/25 gelip gidiyūk deve yoğ

II/26 **Burda Şahsevenler arasında toylar zad nice olar?**

II/27 burda şahsevenin arasında ġederük elçilige ġoğum _ ölluğ onnan başléy bi hefte

II/28 toyumuzu élerüh' ġoğum yanı bīğrik bāhem _ ölluğ fāmil ölluğ dē oğlan süver

II/29 déyer fulan ġızı men _ alım biz de ġederük elçiligine (**Farsi bilirsiz?**)

II/30 az (**Kilasa gittiz?**) ġéttim _ ēli (**Kaç sene?**) beş dene (**Sizin Türkūznen meselen**

II/31 **bu tatdarın Türkūsi ne ferg _ eyilir?**) hiç fergımız be' zi terbiznen bizim meselen

II/32 ġaradağnan onnan dilimiz ferg _ éyilir (**Meselen?**) meselēn hī tapıb _ onu

II/33 déyēmğürem olarnan bizim dilimizin çoğ fergı vardır éle

II/34 **Bize diyeceğiniz bir hātireniz var mı?**

II/35 hātiremiz odu ki éle şikara zada çoḥ géderdüh' hātiremiz onnandı onnan sona çoḥ

II/36 hātiremiz var veli adam lehçede tapıp diyemmürem yalannan ne déyim

II/37 **Şahseven çayı ne cür oley?**

II/38 yahçı oley da şahseven çay çay dīyrük çay gétır çay tök (**Çayları hardan**

II/39 **toplarsız?)** çayları biz ālluḥ toplamaruḥ biz burda toplamazlar (**Harda**

II/40 **toplarlar?)** biz zat toplaruḥ kēh'lik otu toplaruḥ onnan da varımızdı onnan sōra

II/41 bēlençik de çayı şherden ālluḥ biz

II/42 **Evli misin?**

II/43 hē evlīm (**Kaç balan var?)** tegriben iki oḡlum var bir ğızım (**Onların adları**

II/44 **nemedi?)** onun birinin adı peyāmdī birinin adı bābekti ğızımın da adı perīnazdı

II/45 (**Olar evli mi?)** yoḥ evlenmiy éle ğaleyler

II/46 **Yadınızda Şahsevenlerin ata baba sözleri var mı?**

II/47 ata ata sözü olar ki ne olar (**Atasözü yani mesel gibi...**) ataya diyerdük ğağa (**Gağa**

II/48 **nemedi?)** baba ğādım olardan ğalan sözler éle ğādımnen bēlençik heyvannan

II/49 zatdan ğalıpdı biz oların heddiynen gédiyik oların sözleri bu cür baḥın heyvana

II/50 bu cür éleyin bu cür keçinin (**Bu cür keçinin nemedi?)** keçünün dē yahçı keçünün

II/51 savaşmayın hiç kesnen otdan sarı ottu geler gidergi ki déyer ki cāmaatnen bırık

II/52 éyleyin

II/53 **Alaçık nemedi?**

II/54 éle alaçıḥtı bizim zindegimüzdi da damımızdı alaçıḥ éle alaçıḥtı de (**Bunu ne cür**

II/55 **tikib elirsiz?)** özümüz éle zad ēliyük (**Mesela?)** çıbıḥların déyirsēn bının igirmi

II/56 altı igirmi dōrt igirmi sekkis çıbıḥ olar be' zi yigirmi dōrt olar be' zi yirmi altı olar

II/57 (**Yağmurda karda su akar mı?)** yoḥ aḥmaz laylon da ğomaz özünnen de eslen

II/58 su gelmez içeri gelse keçinemmerük ki (**Naylon vardı üstünde ayrı ne vardı?)**

II/59 laylon var üssünde de nemed keçe keçe de déyirük nemed de déyirük nemed

II/60 oley farsī keçe diyen de türkū (**Keçi derisinden mi?)** yoḥ yoḥ ğoyun ğoyun

II/61 tükünnen derisinnen yoḥ güzem ğoyunun iki dene zadı olar biri mıḡanda yün olār

II/62 yorğan döşek tökerük bu cür he yaylaḡınkin de yaylaḡa geldük güzem olar o da

II/63 munnan keçe curranır (**Güzem bir de yün...**) yunnan yorğan olār güzemnen de

II/64 nemend olar keçe olar da (**Hansı yahşıldı?)** o yatmaḡadī o da evimizün mesel

II/65 alaçıḡinkidi hē ona yorḡana döşeḡ'e vursān o cür ha keçe olar

II/66 **Şahsevenlerde hansı aşlar yapılır?**

II/67 aş aş-ı duğ olār onnan sōra ayran aşı olar onnan sonra kelecōş olār o

II/68 şōrnan penirin zadıynan tutarken béle türkiyede de çoḥ olar he onnan da kelecōş

II/69 olār biz şor yoḥ hele bi yavaş dene ona gurut gurut türkiyede de olar da gurut

II/70 béle zat ḡoyaruḥ ḡoyaruḥ günün ḡabaḡına gurūr onnan sōra kelecōş pişirrük

II/71 tökerük zada pişirrük türkiyede ittifaḡen çoḥduḡ tilvizyonda görüyüm gurudu

II/72 béle şornan şor da alaha oley şoru yığıruḥ saḡleyrūḥ meselen onu yaḡnan onnan

II/73 sōra zatnan ḡatıp kere yaḡıynan yiyirük o yemeli oley çoḥ ḡaşeng oley

II/74 **Türkiye’den hansı kanalları seyrediyorsunuz?**

II/75 éle türkiye ḡanalıdı onnan sōra olar yahçı biley çoḥ éle her yeri görkeziy dene

II/76 şıkarına çoḥ baḡıyam hē çoḥ yabana baḡıram álaḡam onadıḡ

II/77 **Buna şeker mi diyorsunuz?**

II/78 yoḥ ḡát diyrük buna şeker alahısıdı ūn tuḡ kimin tozdu tökerük mürebbe

II/79 ḡaynadırıḡ o şekernen

II/80 **Bize zarbı mesel deyin.**

II/81 zerb-i mesel hē déyi saḡla samanī sōra káre gelecek saḡlasan soḡanī sonra kára

II/82 gelmez hamısı ḡarab olar géder işine saḡla kömürü zamanında geler kára buḡda

II/83 eken buḡda bişer arpa eken arpa çöregi çörekçiden al yolu yolcudan soruş béle

II/84 şeyler vardı (**Başka var mıdır?**) başka da hem nala dēūr hem mıḡa başka biri

II/85 adamın evin yıḡār biri dirilder biri öldürēr soḡan öldürēr samandı kömürdü ḡalan

II/86 āyende de pıla géder (**Başka var mıdır?**) başkası dā cücenı de payızda sayallaḡ da

II/87 payíze çıḡtı senındı çıḡmadı öldü ḡétti dene

II/88 **Şiir bilirsiniz?**

II/89 ha yaylaḡa ayna bulaḡa yaylaḡ kimindi eşāyirindi sonra sōra da heç zat da

II/90 ketdinin deḡil yani yaylaḡ kendin dēl alaçıḡ olanındı

II/91 **Öbür Türklere niye tat deyirsiniz?**

II/92 neçe türklere olar tattı kettidi dē (**Tat yani nemedi?**) kend tattı olar tattı hamısı

II/93 tattı tat bi şey dēl yanı elan bizim bu obā bi dene kendi min evlini düver tatı

II/94 düver şahseven möhkemdi işi de möhkemdi o zaman ceng éleyende şahseven

II/95 éleyip vāv ketti bi şey dēl ket yanı béle hemişe damda yatıp şahseven béle yerde

II/96 yatıp ki hemişe āyılarınān cānavarlarnan şırnen hemişe bular éle bularnan savaşıḡ

II/97 vurışéy elan ceng de olsa eşāyirden yüz nefer apārsān min nefer kettini öldürer

II/98 gülleynen tüfeynen men özüm komileni kürdü tekdirēndaz idim cengde

II/99 irannan arağın cenginde (*Hansı zaman?*) teğriben şesto yekte atmış birde yoğ

II/100 min hizaru si sed o şesto yek bizimki

II/101 *Kaç ay askerlik yaptın?*

II/102 urmiyenin o zatta (*Kaç ay?*) yirmi dörd ay yirmi dörd ay esgerlik éledim men

II/103 orda (*Askerlik hatıran var mı?*) esgerlik cengde varımdı he (*Bize söyleyin.*)

II/104 men orda géderdım dağın başında ğalardım ketden ki o komile çıhardı onnan

II/105 sōra oları yavaş yavaş biz muhasaraya salup tutarduğ öldürerdük ya sālīm

II/106 getirerdük kürtderi getirerdük orda salarduğ dama apararduğ dövlet aparardı

II/107 neyderdi biz bilmezdük olar ne iş görer ne ğayrardı neyderdi bilmezdük

II/108 arağlıları getirerdük ordan kürdistannan ya özleri gelerdi teslim olardı oları

II/109 getirerdük ordan onnan biz gelende davar keserdiler bizim ğabağmıza

II/110 keçirderdiler arasınnan ğoyunun başın ğoyardılar ora bedeni ğalardı de biz

II/111 arasınnan keçerdük pīruz olup gelerdük

II/112 *Siz buraya, yani Mugan'a hardan geldiz?*

II/113 bilesuvardan geldük burā éle ğedimner de éle burdan devéynen gelerdük éle

II/114 ğedimler de deveynen gelerdiler giderdiler hamısı maşın zat yoğ idi yol yoğ

II/115 idi buralarda heç zat yoğ idi éle deviynen gelip géderdük burda savalanın

II/116 etrafına buralarda miğannan bura gelerdük on beş güne on güne éle mesēn üç

II/117 kilometr géderdük dört kilometr géderdük tüşerdük orda bi gün ğalarduğ ya

II/118 ğalmazduğ gene seher süP başlayıp bular çatarduğ deviyē tüşerdük yola ğoyun

II/119 da yavaş yavaş gelerdi veli her üç kilometrde her dört kilometrde her iki

II/120 kilometrede tüşerdük bu da şırvan deresidi bura da bizim devenin yeri ydi yetmiş

II/121 dene burda bizim ğedim şah zamanı o şah ki burda zad élerdi bizim de yetmiş

II/122 deviynen ğelip maşın yolu zadı yoğ ıydı bāh maya haça maya haça nēr bığır

II/123 mayā cār lōk arvana meci yurda ğaydan o yurda ğaydan da biléysen nedi

II/124 mayanın balasıydı nerden bığıdan satarduğ ğalmazdı éle bura gelsen ğaydı

II/125 géderdi o köçdüğ'ümüz yere élebil sen gelipsen iranā ğaydıp gédiysen türkiyeye

II/126 misal odu lōk de devedi dē o da bi devedi oların fergı odu ki maya bi dene hānım

II/127 ki görüysen ğaşeh'di diyeller mayaydı bu arvana arvad hareket élese o da

II/128 arvanadı buların fergı odu ki mayıynan arvananın lōkūn nērin fergı var

II/129 arvanıynān lōk bacı ğardaşdı bildūn bacı ğardaş da biléysen da mayıynan da ner

II/130 bacı ğardaşdı haça mayıynan da haça bığır bacı ğardaşdı olar bi cinsdi bağ

II/131 görüysen iki ikidi bığır haça bığır haça maya bidi cūt ner maya bidi lōk arvana

II/132 bidi  ar da  le bi denedi  ar bi şey deve olmaz  ar da tek olardı hemişe onun
II/133 k arı olmazdı  ar mes n bi hırda da olardı  le diyerdi a  a  angırardı  z   z nen
II/134 ner mayıya y k vurardın bu lis nın yükün götürüp aparardı develer  le bu
II/135 dağlarda buralarda otdardı gevennen yiyerdi bura ki hoş  ura lı  ols ydı deve
II/136 g derdi miğana  z   a ardı burdan muğanaçan gerek g dip orda biz de minip
II/137 getirerdik bura deveni devenin  o  işderi vardı (*Devenin  obanına ne*
II/138 *diyerdiz?*) nöker nöker ki otarardı yetmiş deveni nöker otarardı onu suvarardı
II/139 onu ba lardı ölerdi gelerdi evde de işlerdi nöker suvu getir nöker zadı g ti 
II/140 devenin nökeri  oyun otarana  oban diyerdil r deve otarana nöker diyerdiler
II/141 evde i diyene keniz arvaddarımızın zadın diyerdiler ken z yanı  ullu 
II/142  liy n  utard n

Metin Numarası: III

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Kotur Suyu – Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 02/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Kadınlarının Gündelik Yaşamı 2. Şahsevenlerin Düğün, Bayram Adetleri, ve Çocuk Büyütme Yöntemleri 3. Şahseven Yemekleri

Derlemenin Süresi: 14 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Firengiz HĀVENDİ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1954 - 64

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

III/1 *Adızı buyurun evvel, familizi de buyurun.*

III/2 firengiz hævendi

III/3 *(Sizin yaşınız neçedi?)* altmış dört dene *(Bu nemedi?)*

III/4 o biz ona cecim gālplı cecim de diyerük çölde yatannar da meselen diyer ki o

III/5 kürkdü kürke büründüm galdım soyuğ deymedi ölmedim onnan meriz olmadım

III/6 *(Peki cecim ne cüroley?)* ne diy onu ağalar salar gālıpnen ayağlallar tikmegin de

III/7 uzadaruğ eğ'irirük toğlaruğ kelef éylerüh' bélençik berdeş gurrüh bélemsine

III/8 élerüh' yollaruğ boyanār gelir bi de onu sarıruğ onnan toğlaruğ uzadaruğ ki küçü

III/9 zad götürer hanımlar böyükler götürer biz de toğuruğ *(Böyükler mi toğur?)*

III/10 böükler uzadar gelinner gızlar toğur ağbirçekler uzadār yaşlılar bilenner biz de

III/11 bil'lük éle toğumağı da bilirük olar ki uzadabilmir olar eyleşir küçüsün götürer

III/12 biz amma gédip gelmeyi biliydük ki uzatmağın biz uzadeydük ayağ üssesin

III/13 biz éleydük onu yer biz éleydük o işderi bu görey indi onnan hindi meselem

III/14 men de görürem bular da uzadar bular toğur toğuruğ da *(Hansı daha zordu?)*

III/15 eyleşmege hindi bize o yüngüllük otumağdı da *(Yüngüllük?)* bēli meselen

III/16 ēleşmek isTirahat élir biz hindi gızlar gelinner bizim gızlar bizim gaynenemiz

III/17 nenelerimiz gaynenelerimiz onda otursun éleydiler bize ayağ üstē éleydük

III/18 hindi biz oturuğu bular ayağ üstē élir

III/19 *Hansı dili danışsınız?*

III/20 türkü danışruğ biz ayrı dilleri bilmiyük farsı da bilmiyük haricinkin de éle

III/21 *(Şahseven Türküsüynen tatların Türküsü ne fark eyilir?)* tat béle yoğ be'zi

III/22 terbizdi bı lāırdı oların diliynen bizim söhbetimizin ferğı var *(Meselen?)*

III/23 meselen olar déyir gelirik gédirik biz déyük geldük gétdük çöl meselan olar

III/24 déyir eşig eşige gétdük biz déyük çıhtı çöle biz bi defe déyirük *(Bu nemene?)*

III/25 ona Toğuccuk diyerük biz doğuccuk bēli doğkuz bu yüzoley doğkuz bu yüz biri

III/26 yeroley biri gül bēli birinnen gül pitirrük birinnen de yer onun o da bağ ağan

III/27 hē onun birine erkek diyeller birine tişi o ipin götürēnde erkek tişisin bileller

III/28 bélesine uzadey bāğ bağ bağ bélençikoley bu yüzü biy rengoley onnan çekik

III/29 onnan gül *(Bunu toğuyanda şiir zat söylersiz?)* bēli söylerük ne diyim ne

III/30 déydim yādımnan çıhtı déyir

III/31 ēzinem neynim senē

III/32 düşüptü meylim sene

III/33 sen döndün men nēynim

III/34 men sen döndün men neynim

III/35 allah yādımnan çıhdı

III/36 men dönsem üzüm dönsün

III/37 sen döndün neynim sene

III/38 ēzinem size gellēm

III/39 sürme çekip göze gellem

III/40 yüz yıl ğazamette ğalsam

III/41 ğutarsam size gellēm⁶⁸

III/42 ***Hob, meselem balalar yatanda ne söylersiz?***

III/43 laylay çallūh

III/44 laylay çallām yatasan

III/45 ğızıl güle batasan

III/46 ğızıl gülün içinde

III/47 şirin yuħu tapasan

III/48 laylay dédim layuva

III/49 eli yeşsin daduva

III/50 eli daduva çatanda

III/51 meni de sal yaduva

III/52 laylay layuva ğurban

III/53 anuv dayuva ğurban

III/54 béle béle diyerdük hindi ğoçalmışuħ (***Hindi gelinner deyiller***) bēli hindi de

III/55 gelinner éle biz diyenlerden ħaber aliylar déyiller (***Lotu nemenedi?***) meselen

III/56 şuluħ şuluğ— olub bu o üze déyir men (***Zarbu mesel bilirsiz?***) ħeyir taptapbaca

III/57 nedi bélençik meselede da hamısı yādınnan çıħıy adamın

III/58 ***Düzdü, hansı aşları bilirsiz?***

III/59 aşları (***Aş***) dövğa aşı pişirirük ğatıħnan da pişirrük ayrannan da pişirrük sac—

III/60 içi pişirrük eti pişirrük irahlaruħ her cürrü aş olsa hamısın pişirrük

III/61 ***Novruzda meselen Şahsevenler nem— eliyler?***

III/62 halva çallūh süttaş pişirrük bayramı déy da balıķ pılov pişirrük süttaşı pişirrük

III/63 balıģı ğızardaruħ halva çalaruħ yımırta boyaruħ bığda ğörruħ bığdanı zadı

⁶⁸ Dağ aşıb, düzə gəlləm;
Sürmə çək gözə, gəlləm;
Yüz il qazamat çəksəm;
Çıxcağın sizə gəlləm. (Bayatı)

III/64 ekerük sırfıya düzerük bazardağı vesayilden de hamısınnan alallar uşahlar ağalar
III/65 alallar getireller gonağlarımız istiyennerimizin hamısı gelir birbirimize géderük
III/66 (*Helyavı ne cür élirsiz?*) halvanı unu sütnen uvaruğ gurudarūh unu omacı yağı
III/67 tökerik teşte goyaruğ ocağa (*Teşt?*) leyen onnan orda görruğ élerük zad éylerük
III/68 *Bu Zencan'ın Şahseveniyen Muğan'ın Şahseveni arasında ne ferg_ eyli?*
III/69 hiç zad ferg_ éylemir éle bizim_ üçün zencanı bilmirem bizim özümüz miğān
III/70 savalannan bağıyecek éle seligemiz bidi şüreviyecek seligemiz birdi
III/71 *Gedimler ne cür gelirdiz buraya?*
III/72 deveynen gelerdūk uşağın ikisin üçün birin gucağımıza alarduğ birin burda
III/73 oturdarduğ birin burda oturdarduğ başuva dönüm
III/74 *Evlisiz?*
III/75 bēli (*Erüğün adı nemedi?*) he hacelhan hacıbanı (*Yaşar mı?*) bēli bāhemük
III/76 (*Onun yaşı neçedi?*) mennon on sin zad böyüktü he (*Hansı zaman evlendiz?*)
III/77 farsısın bilmürem ki gırh beş ildir gırh alTı ildir biz gelin gelmişük (*Familiz?*)
III/78 bēli bibimdi bibim oğludu men de onun dayısı gızıyam onun fāmili hacıdı
III/79 benimki hāvendi
III/80 *Gadim toylar ne cür olurdu?*
III/81 benim böyük gardaşımın toyu erusu gelin atnan gēttük onnan bir il sōra men
III/82 maşınnan geldim tırahtornan (*Sen trahtornan mı maşınnan mı geldin?*) yoğ
III/83 maşınnan (*Ondan gadim?*) bēli bir il onnan sonra gabağ atnan geléydi bu
III/84 yaylağda toy olupdu gardaşım (*Yaylahta toy...*) bēli bırda (*Gışlahta toy olmaz*
III/85 *mı?*) niyē olar onun çün gēttük bu yaylağda da meselen keğ_ éleydi (*Hansı*
III/86 *yahşı olar?*) yaylağ yahçı olar yüze (*Toylarda hansı aşlar bişer?*) üş dört dene
III/87 héyvan keserük düğü asaruğ altı yeddi gāzan aşbaz gelir gedim özümüz
III/88topalarduğ hindi hamı aşbez özü sağ olsun gabğaşığın getirer ocağın da odun zad
III/89 topalardılar gédeydiler deveynen odun zad toplarduğ hindi hamma elhemdürille
III/90 déyiller o éler (*Kaç ocak meselen?*) bēli bēli (*Düğü vardır, helva vardır,*
III/91 *başka?*) yoğ halva toyda olmaz bayramnan bayrama oley toyda hına olar toyda
III/92 hına goyallar hamı dōreleme oğlannan gız tutar isTiyenlerin hamısı o hınnı
III/93 şirnisinden götüreller pıl goyallar hına da éle elimüze götürrüh' hınadan götürür
III/94 elimüze goyaruğ bi şirni götürrük béle béle min tümen iki min beş yüz béle béle
III/95 beş min zad pıl goyaruğ

III/96 *Meselem bayramda, noruzda balalar yaşlılara ne cür davranır, adetleriniz*
III/97 *nemenelerdir?*

III/98 bayramda evde uşağların hamısın libasın evez élerler başmağınaça teze libas

III/99 alallar giydireller ğardaşlar bacılara pay getirer pay getirer bayramlığın getirer

III/100 pulun zadın vérer libas getirer pıl vérer herkesin bu cür salıruğ bi yola éle bē' zi

III/101 var uzağdahı bayrama iki üç gün ğalanda geléy payın vériy gédiy yohun da

III/102 öyüinkü günü bayramlaşıy pılın da vérey bu cır (*Toydan evvel hına yakar*

III/103 *mısınız?)* bēli aħşam hınanı yaħaruğ sabah da gelini çıhardaruğ (*Oyunlar*

III/104 *ne cürdü, mesela arvadlarnan kişiler beraber oynar mı?)* heyir o erusun

III/105 ğardaşınnan dāmedin ğardaşınnan gelib oynasa oynar oynamasa zenin

III/106 tayfasına meclisine kişi gelmez heyir yan kişi gelmez éle bi dene meselen

III/107 erusun bēlin bağlamağa bēlençik bi uşağ bēlençik bi uşağ geler olar oynar

III/108 (*Onun adı nemenedi, biz sağdıç diyerik.*) he sağdıç solduç bēli olar da gelmez

III/109 (*Solduç vardı?)* bēli bi dene oğlanın bu terefinde durar biri bu terefinde o da

III/110 çöl kişi meclisinde erüsün yanına gelmez (*Zenanın yanına gelmez*) heyir olar

III/111 da çölde ğalar fāmil gider orda oynar heç kes gelmez heyir (*Yani meselen*

III/112 *birisinin otağına yad elden girebilmez?)* girebilmez bēli bizim menteģede

III/113 eşāyir Kısmetinde yohdur allah kömeğınız olsun

Metin Numarası: IV

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Dereyurt / Erdebil

Derleme Tarihi: 18/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Şahsevenlerin eski göçleri 2.Düğün adetleri 3.Şahseven tayfaları 4. Anı

Derlemenin Süresi: 15 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Evez ĞĀSIMĪ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1938 - 80

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

IV/1 *Ağam selam.*

IV/2 selam hoş_ âmedid

IV/3 *Adızı buyurun familîzi de buyurun.*

IV/4 ğāsîmi adım da ēvez ğāsîmi

IV/5 *Neçe yaşız var?*

IV/6 heştād he

IV/7 *Şahsevensiz, düzdü?*

IV/8 eşâyırılı (*Hansı tayifedensiz?*) hüsen_ ehli

IV/9 *Hansı dili danışırsız?*

IV/10 türk (*Farsi bilirsiniz?*) hēyir men bilmerem

IV/11 *Yaylağınız haradır ğışlağınız haradır?*

IV/12 büzgüş yaylağımız büzgüşdü ğışlağımız dereürt diyeller ora da ağaPPa

IV/13 (*Haçan yaylağa gidersiz, haçan kışlağa gidersiz?*) yaydan yazdan bir ay

IV/14 ğalanda çıharılı yaylağa yay da ki çıhanda inerik mığana géderik (*Ğışlağda*

IV/15 *nem_ elersiz?*) damdāri éle sahlarılı dene ğoyun sahlarılı hēyvan sahlarılı (*Neçe*

IV/16 *ğoyununuz vardır?*) yüz dene yüz yirmi dene bu cür ha (*Böyükbaş var mıdı?*)

IV/17 hēyir yohdu deve sahlardı ğedim çoh_ a hinni deve zad sahlamarılı maşın

IV/18 çıhannan beri hindi köçümüz maşinnandı bēli

IV/19 *Ġadimler ne cür köçerdi?*

IV/20 ğadim tey deve ner māyinen o yan bu yana géderdik bir de meselem özümüzün

IV/21 olardı on dene on beş dene devemiz onnan köç_ élerdik hā (*Köç eyleyenle*

IV/22 *eylemeyen arasında ne ferg_ eyilir?*) meselen on gün on beş gün köç géderdik

IV/23 mığana canā ordan ğaydardı ğağā dağā da gene on gün on_ iki güne köç éleyip

IV/24 gelerdik dağā deviyen hā deve olardı at_ olardı mal_ olardı o zaman hinni

IV/25 he yola yol géderdik (*Köç etmeyene öbür kişiler ne cür bağardı?*) o zaman

IV/26 zireng_ íydi millet alaçığı açardı tikerdi meselem çatardı ğeviye o zaman bu

IV/27 cür_ íydi indi bu zaman indi meselem tey māşın olup dene hayana gētsen

IV/28 dağdan vıréysen maşını gédéysen ğışTavuvā kışTağdan da vuréysen

IV/29 yaylavuvā (*Mesela bir aile köç etmek istemedi diğlerleri ona ne cür bağardı?*)

IV/30 hēyir hēyvanā hāmının nezerinde var_ íydi hēyvānı var_ íydi köç_ élerdi

IV/31 gelerdi meseem birinin iki devesi olardı onnan géderdi birinin beş devesi olardı

IV/32 onnan köçerdi bir de meselem ğalhmazdı burdan ki köçerdi bu āvrılı diyerdik

IV/33 evin ağır şeyin çatardılar birden bir menzil géderdi bir menzilden de sōra

- IV/34 ğaydardılar gelerde bu avrığı çatardılar ğéderdiler obiri menzile bı cür bizler köç
- IV/35 élerdik hā (**Dedem avrığı nemedi?**) nemenedi ki bu ev ki ağır_ olardı élebil bi
- IV/36 menzil çatardılar evin şeyinnen aparardılar filan kette tökerdiler orā onnan sōra
- IV/37 ğédip ki o ğışTağa ki toĥdıyacaydıĥ hā toĥdıyannan sōra ordan deve ğaydıp
- IV/38 geleceydi bu āvrığı götürüp ğedeceydi ağır şeyleri hā
- IV/39 **Ner maya nemededi dede?**
- IV/40 ner ner olardı érkeği māya da dişisi olardı (**Devenin?**) devenin he (**Onlar ne**
- IV/41 **cür otlar yerdı develer?**) deve de ğanğal yiyerdı
- IV/42 **Bu dağda hansı otlar vardı?**
- IV/43 dağda éle her_ ot désen var her_ ot désen var meselen bāĥ ğara yarpaĥ_ ot
- IV/44 var üş ğulaĥ_ ot var yağlıca var ordan geldin keştin ğéttin şöĥ ğādim nana var
- IV/45 şöyüt var cacıĥ var bılar éle hamısı da dermandı da otdarın
- IV/46 **Hansı merizlere dermandı?**
- IV/47 bular élebi mādiye zada hamısına dermandı otdarın nana dermandı keh'lig_
- IV/48 otu var yārpız var bular allah rızası éle özde kiloğun aleylar hā elli mine altmış
- IV/49 mine aléyler
- IV/50 **İssi sular var mıdı?**
- IV/51 varımız yoĥ bizim bu terefki yaylaĥda bi dene şeker dere suyu var (**O da merize**
- IV/52 **derman mıdı?**) o da ğıs ğıça zada bu puştı suyu var o ğıça zada çoĥ yaĥçıdı
- IV/53 **Bu ğādim zamanların bayramları ne cür olurdu?**
- IV/54 bayramları bayramlıĥ_ élerdik böĝ'ün meselem top_ atardı uşahlar onnan
- IV/55 göynü zātdan keçirderler yeri delerdiler bu cür ğoyun keçirderdiler onnan bu cür
- IV/56 bu cür sözden keçirderdiler böĝ'ün meselem bayramda şinnik_ élerdiler he da
- IV/57 şinnik_ élerdiler he (**Kışlakta bayram oldu...**) hāy başuva (**Mesela kurban**
- IV/58 **bayramı, ne cür olurdu?**) o kı o cür_ oliydi ki ğurbandaki bayrām bāyramı
- IV/59 déyirsen da sen il bayramı onnar şinnik élerdiler birbirin evine ğulaĥ_ asTıya
- IV/60 ğéderdiler diyerdiler ğöreh' ne işidecīĥ' bu sözde aĝzın yoĥlardılar o neferin hē
- IV/61 bu cür işler var_ ıdı
- IV/62 **Aĥsakkal ne cür oley?**
- IV/63 bēli aĥsakkal da meselem delālet diyerdi denē böĝüğüne kiçige meselem diyerdi
- IV/64 bu yol ğedin bu cür gelin béle éleyin düzlük yaĥçıdı hamısınnan bēli
- IV/65 **Dedem yādında mesel var mıdır?**

IV/66 yādım̄da ata baba sözü ata baba sözü ki var__ıdı ki meselem o kı atamız babamız
IV/67 vardı allah seninkilere de irehmet__éles̄in olar meselem düz diyerdı bala bu yol
IV/68 gédin bu cür gelin düzlük yahçıdı eĝ'rilih'den bi şey çıhmaz__adama bēli özde
IV/69 bizler heşemdar__ıdıĝ göyun saĝlardıĝ çoĝlu hē ělin gücü sēlin gücü he bunu
IV/70 diyeller diyerdiler ki ělin gücü sēlin gücü meselem ěl ki birrik__ěliyende éle bi
IV/71 sēl geliy dā bu cür

IV/72 **Sizin ibadetleriniz, dualarınız ne cür olur?**

IV/73 diyerdıĝ ĥudāyā sene şükūr özün bizi dolandır nāmazımıza orucumuza meselem
IV/74 ibādetimizē varıĝ tarı da diyerdik ělin başı ĥudaydı ĥudāyā şükr éle ĝadimnen
IV/75 de éle diyerdik allā ĥudaya şükr sene perverdigāra şükūr sene budı bizimki

IV/76 **Kendizin adı nemedi?**

IV/77 ĝışTaĝımızın dōresi aĝaPPadı dene bi dōresi de zeyva var ĝara__ĝaş var bu cür

IV/78 **Bu Tatların Türküsüynen sizin Türkçeniz ne ferg__éler?**

IV/79 héç tefāvutu yoĝdu éle bi olar türkümüz bi__olar bēli bi__olar tefāvutumuz
IV/80 yoĝdu éle bi dindik (**Kime tat diyersiz?**) kette olana kette olana tat diyerik biz
IV/81 eşāyır da ki bu elāta eşāyır diyerik elāt diyerik bōün meselem o yan bu yana köç
IV/82 géden tāyfiyā elāt diyerik hā (**Siz Şahseven'e elat da diyersiz?**) elāt da diyerik
IV/83 bēli şahseven de diyerik (**Elāt adı hardan gelir?**) belı elāt__éle bu ki bu bizim
IV/84 bu o riyet terefinde o yana gédenimize elāt diyerler bize de bı yana gelene eşāyır
IV/85 diyeller hā

IV/86 **Bu Şahsevenler neçe tāyfadı?**

IV/87 otuz iki tāyfadı (**Hansı tayfaları bilirsiniz?**) biz bu tāyfalarda ĝocabēlini billik
IV/88 écirni billik talmış__gēh'lini billik gēh'lini billik delāĝarrını billik onnā neynim
IV/89 sene göre hūsēnhlini billik mesdal bēylini billik ĝo yādıma salam dā tēh'leni
IV/90 billik delaĝarrı vār ĥacı__ĥocālı vār ĥacı__ĥocālı vār °gebeli vār ĥūsün__ācılı
IV/91 vār ĝo yādıma tüşeni diyim bu cür (**Bular hamısı bi yerden mi gelmiş, hardan
IV/92 gelmişler?**) here bi terefTe gelip da ĝādim bi iddesi urmiyeden keçip bi terefi
IV/93 urisyeden gelip mıĝannı vār tomaĝallı vār bu cür bu cür tāyfa vārdı türkiyeden
IV/94 gelip hā éle bu ĝocabēyli ĝismetı türkiyeden gēlip (**Türkiye'den gelen başka
IV/95 hansı tāyifeler var?**) day oni men bilmiyem hansı tāyfadan gelip türkiyeden
IV/96 gelib__urisyetten keçipTi onnan here bi yerden gelip dene o zaman elān ĝaşĝāy
IV/97 bırdan gelip gēdip__ora bu yannan gēdip__o yana
IV/98 **Yādınızda bir hatıra varsa bize buyurun.**

IV/99 o ki hātiremiz o curdı kī o zaman ki biz bāreydih böyüh' kiçik var_ İydi
IV/100 meselem dedemiz nēnēmiz ki biz evlenende bizim hāberimiz olmazdı olar
IV/101 ivlendirerdi day meselem biz özümüz ki diyek filan ğızı bize aliy bu yoḥ_ İydi
IV/102 İydi bize yanı dede nenenin yanında bīz éliyebilmezdik ki diyek biz filan ğızı
IV/103 isTiyrik bu cūr sözler var_ İydi böün meselem gelinner tuman köynek géyerdi
IV/104 bir_ il héç olmasa ğaynateynen danışmazdı hindi hamma hindikini boğazı
IV/105 açılı başı açılı geliy ğaynatanın yanında oturéy buları biliysēn hē bizlerde bu
IV/106 cūr_ İydi (*Hiç söz hakkı yok muydu?*) hēyir (*Ne cūr olurdu mesela atası*
IV/107 *babası gitti alaçığa, ğızı ne cūr istirdiz?*) aha ğızı ne cūr ister diyirdik ğızı bura
IV/108 baḥ görüm ğızı ki ne cūr ki ğızı ne cūr meselem élçilige ha géder dedemiz
IV/109 géderdi nenemiz de géderdi meselem o ğızı ki biri isteseydi o dede nene o ğızın
IV/110 dede nenesinin göylü osseydī diyerdi allah mubārek_ élesin ama göylü
IV/111 olmaseydi diyerdi gét hele bir aydan sōra gelersin he bu cūr_ İydi (*Ğızı alanda*
IV/112 *pul verirler miydi?*) a şu o zamannar var_ İydi kebinı olardı hā kebinı olardı
IV/113 kebin cūzi bi kébin saldırdılar oḡul diyerdim oḡlan ğaynatanın gözüne
IV/114 görüker (*Hamısı bir yerde mi yaşardı?*) hā bi yerde yaşardı canuva
IV/115 ānd_ ossun biz beş gēlin_ İydi bi yerde yaşardılar ayrı seçi bir bi yerde
IV/116 yaşardılar her kesenin menzili var_ İydi bi yerde böyürdüler ğaynatenin
IV/117 ğaynatanın da yanında zenān gelin bürüğü atardı tek gözderi görükerdi (*Gelin*
IV/118 *kaynanaya ne cūr hizmet ederdi?*) ğayneniye başiynen danışardı bélençik bu
IV/119 cūr_ İydi gelin böün meselem ğaynene ğayneniye çoḥ hitmet_ élerdi
IV/120 cānuva and_ ossun geline déseydi géT_ ora öl öleceydi ğal ğalacaydı gelin
IV/121 bu cūr_ İydi hā o zaman bizim zamanımız o cūr_ İydi böyüh' kiçih' var
IV/122_ İydi gelin meselām ğaynatenin ğaynatanın yanında sābın dānışdırmazdı bu
IV/123 cūr_ İydi bizderin o zaman kī o zaman ğāşeh' zāman_ İydi böyüh' kiçih'
IV/124 zamanıydı yanı beşer birbirinnen utanardı hamma hinciki gelinner ayrı
IV/125 *Bu lebedarın adı nemedi?*
IV/126 şāpo diyeller buna hē hē hē (*Şapoyu kimler takar, kimler başına koyar?*) oni
IV/127 éle ğādim aḥsaḳḳallar ğoyardī hē meselem aḥsaḳḳal kişiler ğoyardı hē éavan
IV/128 ğoymazdı bunu başına (*Onun manası nemedi?*) manası éle şebo déyiller
IV/129 dene buna (*Cevannar niçin koymazdı başına?*) éavana ĩrahdı dene éavan
IV/130 munu ğoysa başına böğ'ün meselem ğoça kişi ğoyar aḥsaḳḳal ğoyar (*Onu*

IV/131 *kişinin özü mü isteyip koyardı yoksa birisi mi alıp koyardı başına?)* heyir

IV/132 özü isterdi alıp göyardı başına biri birin ihtiramın getisse alıp vérerdi ona

Metin Numarası: V

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Büzgüş Yaylağı- Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 18/08/2018 – 31/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Kadınlarının Günlük Ev İşleri 2. Şahseven Yemekleri 3. Nağıl 4. Doğum Adetleri 5. Evlenme Adetleri

Derlemenin Süresi: I. Derleme 16 dakika, II. Derleme 8 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Zerda NEJAT

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1963 - 55

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

V/1 *Adızı buyurun fāmilizi buyurun.*

V/2 ādım zerda (*Familiz?*) ne diydım tehmez bēli nejāt

V/3 *Hansı tāyifedensiz?* éle goçabēyli bu hüsen_ēhlinin üssündeyik

V/4 *Yaşız neçedir?*) yāşım elli bēş

V/5 *Bu vahtaça haralarda yaşadınız?*

V/6 éle büzgüş yaylağında gışlaḥ muğan dereürt terefinde (*Yaylağınız hardadır*

V/7 *gışlağınız hardadır?*) yaylağımız sākinimiz yoḥ_ udu vēli géderdik büzgüş

V/8 yaylağına sarap yaylağına sākinimiz de gışdağa gédende dereürt terefine

V/9 géderdik çöllara géderdik yaylağa éle her il bi terefe beş il bi terefe géderdik beş

V/10 il bi terefe çollar yaylağına onnān↑ bu orta dağa ḥacı māḥan yaylağına gışTağına

V/11 *Bir Şahseven arvadı sübden aḥşamaça ne işler görer?*

V/12 ne iş görēr↑ süP göyun sahar_ evvel onnan süt mayalar sütün torbasın yuvar

V/13 ğurudār onnan ğeza pişirēr ḥeyvān kesilse onun_ etin doğrar↑ yuvar↑ ğörma

V/14 pişirēr onnan ğatıḥ vurar sac_ içi pişirer sübden aḥşama o işleri görer çörek

V/15 odun yığar ğurudar onnan odun olan zaman hindi ğurudan yoḥ_ da hindi ğaz zat

V/16 çıḥıbdı o zamanı déyirem onnān çörek pişireller sac déyerdik sac altına ḥeyvanın

V/17 zadınnan seçmesinnen tökerdiler o da éle béle yanardı ğaşek déyerdiler göyunun

V/18 boğarsağınnan gelir yağlıdı tendir salı hindi tendir çıḥıp tendir salardılar çıḥıp

V/19 çörek yağ pişireller iki beste pişireller elān saat da éle onnan acıdardılar onu

V/20 çaya géderdiler paltar_ yumağa ḥanımlar ellerinde yuwardılar su ğoyardılar

V/21 gédip bılaḥlarda paltar yuwardılar sübden aḥşama héç vaḥtları olmaz bılaḥdan su

V/22 getireller gışlaḥda da su olmiyan yérde tankernen gelır olan yerde de ellerinnen

V/23 getireller hindi yōğuḥlaşıb her ne her iş youḥlaşıb o işleri day görmüller uşaḥ

V/24 saḥlardılar bélerdiler açardılar uşağı onu da béllerini sarallar tek_ el onnar

V/25 yalğuzdar ha tuluğu çatmadan éle ğoşmadan asdardılar yayardılar serin su

V/26 getirerdiler buzdarı zatdarı yoḥ_ ıdı ki bılaḥdan gédip su getirerdiler onu

V/27 yayardılar keresini yuvalar götüreller ayrıanı çürüder şor_ élerdiler ğurud_

V/28 élerdiler kelecóş_ aşı pişireller bizim de éle eşāyirde éle béle béle işder

V/29 *Bu hedik nemenedi?*

V/30 hedik he buğdanı ısdadardılār ōnu bēzi sürterdi yarma élerdi élemiyen sūt tökerdi

V/31 ḥēyvan eti tökerdilēr aş pişirerdiler ona diyerdiler ālen de pişirēyler éle uşağın

V/32 tişi çıḥanda pişiriller körpe uşaḥda (*Uşağın tişi çıḥanda?*) bēli bēli hindi de éle

V/33 ḥoşu gelen pişirib_ içer

V/34 **Bu eğirdēk nemedi?**

V/35 eğirdē de sūt_ élellēr hemirini ona yağ_ atallar kere onnān şeker atallar sarı

V/36 kök_ atallar dārçın_ atallar oğlan birden müsāfire zada gédendē kálbalaya

V/37 gédende mekkeye gédende ğabağ_ o cūr o cur işder var_ ıdı oları tökerdiler

V/38 ağdan torba tikerdilēr torba tikeller bizim dil élebil hēybe tökerdiler onu ħarab_

V/39 olmazdı aparıb_ orda istifāde élerdiler yéyerdiler

V/40 **Bozbaş şorba?**

V/41 bōzbaş da et teze olende éle héyvanı teze kesende onun şorbasını pişiriller şorba

V/42 boz tek_ olur sarı köklü ona héyle déyiller bozbaş déyiller göyçek olur şorbası

V/43 (**Bozbaşın içine nohut atılır mı?**) nohut atan_ atır lepe atan_ atır↑ bē↑li atıllar

V/44 özderinin yémeğ'ine ğalıp

V/45 **Kelke nemedi ne cūr oley?**

V/46 nēye keleke sūtün ğoyunun evvel doğanın pişirillēr suluğ_ éliyiller ğaşeng_

V/47 olur sulu keleke de onnan iki gün sohra sūtün sağıllar onun da keleke teK olūr

V/48 o da bi cur ā kelekē biri de vār ğöyün da gene iki üç gün keçir vahtı kelekenin

V/49 vahtı keçir sūtün sağıllar bılama üç cūr a bılaması kelekesi suluğ_ olur

V/50 **Çıтанаһ ne cūr oley?**

V/51 çıтанаһ da mal doğanda

V/52 **Bulama nemedi, ne cūr oley?**

V/53 bılamanı ğōursan üsdüne ğarıştırmasan bıllamasan çürüyer bılama oliy ışıldeyir

V/54 göz kimi doşap da ki bılaması olur

V/55 **Haşıl ne cūr oley?**

V/56 ħaşıle de ğabağ zamān analarımız pişirerdi bāğ merçi ğaynadıp vurardılar

V/57 buğdanı ğaynadıp vurardılar yarmanı ğaynadıp vurardılar ona doşap tökeller sarı

V/58 yağ_ atardılar onu yiyerdiler

V/59 **Ğuymağ ne cūr oley?**

V/60 ğuymağ dā yāğın tökürsēn onu suva horrasan tutursān bizim dile unnan horra

V/61 tutursan onnan tökürsen_ içine onu da éle ğarışdırırsan o tez pişir onu çekende

V/62 gene ortasına kere atıllar dārçın_ atıllar şeker_ atıllar (**Bu loğusalar için mi**

V/63 **yapılır?**) ha teze uşahları olannar

V/64 **Duğ ne cūr oley?**

V/65 düğ onu da ğatığı töküller tavıyā onu çalıllar ğatığ çalanı var hindi her nedi çıhıb

V/66 hasand olub işder çalıllar ona nane zad atıllar duğ éliyiller

V/67 **Bu görma ne cür oley?**

V/68 et görması (**Düzdü.**) et görması heyvanı kesiller doğruyullar yuyullar göyullar

V/69 üsdüne gāynır gāynır pişende day onun suvu kıtarıb— ona görma déyiller yağda

V/70 görulur

V/71 **Ğıyme ne cür oley?**

V/72 ğıymē ğıymeni de gene doğruyılar éle hırda hırda et— éliyiller lepe töküller

V/73 onnan soğan gövurup töküller yer alma ğızardıp töküller içine ona ğıyma ğuruş

V/74 déyiller

V/75 **Bu görma sebze ne cür oley?**

V/76 görma sebze hā o sebzini ısbanağı déyirsen dene onu ğaynadıllār sıhıllār soğan

V/77 doğruyup töküller— onā yumırdı vurullar ona déyiller sebze görmanı da

V/78 déyiller ona déyiller isPanağ görması

V/79 **Ana umaçış ne cür oley?**

V/80 umācdaş ğadim pişirerdiler hindi pişirmiller unu avardılār çıttan süt atardılar

V/81 avardılar unu olardı topa topa olardı umaçaş ona su ğoyardılar ona da éle merçi

V/82 zad atardılar süt tökerdiler ona umać— aşı diyerdiler

V/83 **Yarma aşı ne cür oley**

V/84 yārma aşı da sütü ğaynadıllar suynan sütü onnan yarmanı töküller içine gāynır—

V/85 ona yarma aşı déyiller kişmiş tökeller ona da

V/86 **Erişte aşı ne cür oley?**

V/87 irişte aşı da āşın déyirsen pılōv hē irişde aşı da bāğ nohut töküller lobya töküller

V/88 merçi atıllar atıllar heresinnen bi iki üz gıram zad he onnan ğoy diyim

V/89 **Şahsevende gece ev süpürülmez.**

V/90 yōğ (**Çöp dışarı atılmaz.**) düzdü (**Ne üçün?**) çerşemmede kül atmazdılar diyerler

V/91 ğalsın sabaha ğabı yumazdılar çerşemme ğabını eşāyırde hamma hindi yuyullar

V/92 hindi o işderi gören yōğdu hē

V/93 **Ağbirçek nemenedi?**

V/94 ağbirçek sinni keçennere déyiller söz zadı te'fil alana birin hanımlara birinin

V/95 élebil sözü var gédır— oları barışdırır ona déyiller ağbirçekler gelsin barışdırsın

V/96 buları (**Toylarda ne cür?**) toylarda da éle heyle toylarda da déyiller çadıranı

V/97 ağbirçekler piçsın onnān vériller ğayçınağ ona énam vériller çadıranı piçende

V/98 **Ğabir üssüne gédende su tökeller ne üçün?**

V/99 ğabresdannıĝā onu t keller diyeller ğābir soyusun meselen t k ller dene o da bir

V/100 sınaĝdı  le hindi de t kiyeler

V/101 ***Haftanın g nlerinin adları nemedi?***

V/102 adlarına c me diyerdik c me keçerdi  emme diyerdik  emme k  erdi s t g n 

V/103 bizim  le  z dilimizi diyirem hindi addarı  vezdi s t g n  diyerdik ğadimi

V/104 d yirem onnan sıra duz günü diyerdik onnan ke ti tek günü diyerdük onnan

V/105 ke ti çarşemme āhırına perşemme cuma a  amı d yerdik

V/106 ***Ana gelin ne c r alınır?***

V/107 gelini d yirsen dene he gelini g derdiler görerdiler  l ililine  le a  ir ek

V/108 a  ak al g derdi onnan orda alardılar v erdiler sohra g derdiler bazarrı 

V/109 diyerdiler bazarrı  aparardılar onnan çadıra k yne 'lih' kelayĝı onnan orda alıp

V/110 v erdiler g erdiler ce n tutardılar    g dimnen ce n var g yni leri tuman 

V/111  dı k yne   dı cılı  a d yirdik cılı  aydı yel tiktirerdiler geline iki dene   

V/112 dene  adır aparardılar ba ma   aparardılar o c r o c r

V/113 ***Aya  basdı ne c r oley?***

V/114 aya basdı yanı aya a dını d yirsen  e sen onun meselem g lin g derdi ğaba 

V/115 bir ay iki ay çekerdi aya ın a ma  hindi tez  a ıllar ayı  a anda g tirerdiler

V/116 beye oğlana paltar alardılar g line āy  ğa tı v reller onu d yerdiler āy  adı

V/117 ***Bu renklerin zin adları nemedi?***

V/118 neyinin rengi libası d yirsen ādı s reti olardı ĝırmızı olardı onn n ābi olardı

V/119 min yi olardı seb i bu cür bu cür ğara ireng (***Ba ka hansı renkler olardı?***) zadı

V/120 lib sı d yirs n lib s ābi var he be ne tey d yim min yi v r yaşıl ha yaşıl ya ılı

V/121 v r ĝırmızısı v r n rancı var ĝ yunu da d ye em ĝ yunun da irengi ĝ yunun da

V/122 irengi s rı olur s rı ĝula lı d yiller ben    k re d yiller sarı ĝula lı d yiller  al

V/123 d yiller ğara d yiller he o c r o c r

V/124 ***Gelin ĝız baba evinden  ı anda ona ne tutarlar?***

V/125 ona ayna tutardılar  vvel  ı anda duz ĝoyall r mer ime ĝoyallar duz ĝoyallar

V/126 ĝuran ĝoyallar ĝurban  le onn n su ĝoyallar kesada onu toylallar a  ir ek

V/127 a  ak al  adam a  ak al kişi onu suyun başına to lar ĝurban  onu ĝ r

V/128 onun başına ona heyir duva v r r onnan  ı ardar   le   le de  ı anda bi nelveki

V/129 ĝoyallar yımırddı ĝoyallar g lin aya ın ĝoyar onun  sde o ĝırılar he o c r o c r

V/130 ***Duva  apdı nemedi ne c r oley?***

- V/131 duvağgapdı üçündē gédeller gelinin duvağın başınnan götürende ona
V/132 duvağgapdı diyeller uşağı Tutallar oğlan_ uşağı géder duvağı götürer ona
V/133 enam véreller duvağı vérer onnan gelin evvel gelende ata mindirerdiler ğabağ
V/134 zaman perdesin_ oğlan uşağı béline bağlardı ğabağda getirerdi perde ona perde
V/135 getiren diyerdi ğabağda perde getiren diyerdiler onu da diyećem onnan onu
V/136 getirip oğlan evine çatandā o perde çatanda ona pul vérerdiler énām vérerdiler
V/137 perdeni alardılar onnan bēlin ğāynı bağlardı onu unnardılar bēlin bağlıyanı un
V/138 seperdiler hindi etir sepiller (*Çörek goymazlar onun arasına?*) yōh duz çöreği
V/139 mercimeğe goyullar başına toğliyiller o hēyr dua vérende (*Beyin de*
V/140 *ayakkabısını*) oğrardılar oğrardılar onu pul alıp vérerdiler he ğız térefinnen
V/141 *Bir nefer ölen de ne olur?*
V/142 ölendē onun yāsın tutandā ğapıya ğara baydağ vurardılar évin ğapısına ğara
V/143 baydağ devenin üsdüne ğara çekerdiler poncağların vurmazdılar diyerdiler ölüp
V/144 ahsakğal kişi o cür o cür (*Neçe gün sürerdi?*) élebil yeddi gün be' zi ğırğ gün
V/145 ğırğ günećen var_ idi he deviye ğara çekerdiler üsdüne
V/146 *Yādınızda bir nağıl var mıdır?*
V/147 déyećem déyim élān tülkü gédip girip göle ğuyruğunu orda bezīp mınçıñnan
V/148 zatdan cânāvar gelip çıñıp ğabağına déyip ğuyruğuvā hoşum gelir o demri
V/149 dümrü harda asıpsān déyib ālladıp cânavarı déyip gétmişem göle tüşmüşem
V/150 ğuyruğumu bıllamışam düzülüp ğuyruğuma gelnin ğabağın kesip pullu mınçıñlı
V/151 gelnin tülkü çoğ évvelinnen déyim onnan o gelinin mır muncığın alıp düzüp
V/152 ğuyruğuna gédip canavar çıñıp ğabağına canavara déyip tülkü déyip canavar
V/153 tülküye déy munu harda ğuyruğuvā düzüpsen déyip bir göl var gétmişem gölde
V/154 ğuyruğumu bullamışam onnan düzülüp cânavar gédip gölde ğuyruğun
V/155 bulıyanda ğuyruğu batıp lehe ğalıp üzölüpdü éle alladıp onnan gelip gelinin
V/156 mır muncığın oğurluyup cânavar bī-edep danışıp geline olar da var day démirem
V/157 he onnan bu cür bu cür tülkü déyip āyı sećcad bura gel yadıma sal e çoğ biliyem
V/158 doğuza tülkü tülkü temmeki ğuyruğumun üssü nelbeki ay aħmağ doğuz toħmağ
V/159 ilan ğamçı ilan ğamçı ğoruz azançı onnan tülkü déyip ne yiyek acıħmışıħ adı
V/160 zadınnan yéyip piyinnen tülkü ay ğaydıp zadınnan piyinnen yiyip tülkü V/161
yadınnan çıñıp çoğdu söz ğetirimnen çıñıP
V/162 *Şahsevenlerde ğedimde éle av zat olar mıydı?*

V/163 déyirēm dedem iréhmetTik ceyran tutupdu mığānda kesmişik oruşluğ_ uydu

V/164 ōruc_ idik pay da vérmişik gōnşuya özümüz de yemişik hē bu cūr paylaşmışıh

V/165 hē (*Ne cūr eti vardı?*) gāşenk av diyerdig_ ona ceyran (*Mugan'da o zamannar*

V/166 *ceyran olardı?*) há olardı mığānda olardı hindi emelli olmur

V/167 *Bu uşağa gorhulu ne nağıl zad élerdiz?*

V/168 uşağa diyerdik āyı geler çöle çıhma özüvü aparār onnān sahlar çöle çıhandā

V/169 zenenleri gēdip gelini bılağdan götürüp gēdip gabağına gātıb āparmışdı o cūr o

V/170 cūr işitmişdik gözümüznen veli görmemişik (*Ayı zenanı aparanda ne élermiş?*)

V/171 āyığının altını yalarmış yanı daşa aşırıb gētmesin gāpısına da çıhanda daş gōyup

V/172 gēdermiş héyle āyğın yalıyirmış yanı gētmesin āyğının altı yara ossun hē éle

V/173 uşağı da dédim dene déyirem uşağı da tutup çölden aparmışmış uşağı

V/174 sahlıyirmış uşağı da hēs görmeyim bilmeyim uşağa ağıdarmış diyermiş yanı

V/175 ağlamasın diyermiş yanı ki nenesi uşain hāmīr éleyip indi hāmīr pīt pīt hınga

V/176 bebe ağılır yanī hāmīr gıćıgırır uşağ da burda ağılıyır he o cūr o cūr déylermiş

V/177 çarşemmede geza pişirerdik çerşemme günü nenemgil denē nene déyirem

V/178 anamgil nenemgil pişirerdilēr gāzanı yiyerdiler gābın yumazdılar diyerdiler

V/179 élebil cüher tōkülüp gāzana seher diyerdiler külü yığardılar yığmazdılar_

V/180 ocağdan gōtümezdiler aparıp hamara tōkmezdiler onnān su üsTe gēderdiler dua

V/181 oğurdular onnān dene béle béle işder görerdiler buğda gāvurardılār buğdadan_

V/182 aparıp damlara seperdiler dama seperdilēr onnan eve seperdiler geziya çörek

V/183 gābına atardılar diyerdiler bereketti ossun héyvan damına atardılār onnān hē

V/184 yādımnan çıhdı

V/185 *Gedimkilerde gız evlenemeyende geç evlenende ne işler görerdiz?*

V/186 onā nezir gōyardılar dua élerdiler allah bunun bağdını aç onnān bağdı açıssın

V/187 gētsin bağdın üsdünde otursun diyerdiler onnān ona dua élerdi hamı fikirimnen

V/188 çıhdı dene var_ iydi dua élerdiler böyüh'lēr éle sinni biyáz keçerdi dua

V/189 élerdiler diyerdiler bu gıssin bağdının üstünde otursun gūlağ asTıya gēderdiler

V/190 niyet élerdiler niyet_ gēderdiler gūlağların tutup gēderdiler gēdip birinin

V/191 gāpısından geçende açardılar yahçı söz işitseydiler o niyet o gēderdi ilece gelen

V/192 bayramaça (*Uşağı zadı olmayana ne cūr adetleriniz vardı?*)

V/193 ona da éle dua éleller onnān niyet élellēr hub meşhede aparıllār ziyārata aparıllār

V/194 bū cânavar élebil çölde héyvanı yiyendē emim onu oğurdu hacıydı özü onun

V/195 duası var_ idi oğurdu pıçağın ağzın bağlardı yanı cânavar da héyvanı yémesin

V/196 oğurdu o pıçağın ağzın bağlardı açmazdı o éanavar héyvannan sarı gelmezdi
V/197 munun sürüsüne sarı gelseydi de áslan yémezdi deymezi hē onnan o éanavarı
V/198 tutanda onun golunun birin keserdiler sahlardılar gurudardılar héyvannın
V/199 gelende sütü olmyanda onu aparardılar o gölü o yéline béle héyvannın çekerdilēr
V/200 onun yélini gaydardı hindi de vār hindi de evlerde var onnān onun yağınnan
V/201 götürerdiler éanavarın yağınnan ēriderdiler bézi allahı tanımyan müselman
V/202 olmyān o bézi ğıza meselem bizim dili déyiller meselem ğurt yağı vurıllar bu
V/203 gétmesin heyle heyle işleri var_ıydı

V/204 **Bu üzerlikten zatdan ne bilirsiz?**

V/205 üzerrikden onu bilirik bız diyērdik üzerrik sen bet nezere yēddi derde davanan
V/206 üzerrik sen hāvasan bet nezere dāvasan göz deyenin gözü üzerriK neyi ne cūr
V/207 olurdu éle çölden yığırdılar onun duvasın oğurdular ğabağ zaman çörek ğoyardı
V/208 dibine üzerriğ'in élerdi şīşeye zada tökerdi yandırardı onun da duvasını da
V/209 oğurdu ğaşeng oğurdu bet nezere dāvasan évlat ola yād ola hāmısının gözü béle
V/210 yana

V/211 **Uşağa zada nazar deĝmemesi için ne adetleriniz var?**

V/212 nezer deĝme éle üzerrik yandırardılar onnān duva yazdırardılār mınçığ göz
V/213 mıncıĝı asardılar diyardiler nezer deymesin (**Mıncıĝı hara asardılar?**) böynuna
V/214 boynunā yaḥasına duva yazdırardılar tikerdiler çiyinde diyardiler nezer
V/215 olmasın uşağ_évvel olanda göbēğ'in keserdik onnan onu götürerdig_anasın
V/216 ğoyardığ yerine onnān ğaşeng_ona düğü yédirdirdiler keh'lig_otu ğatardılar
V/217 içine diyardiler ğoy muna başının altınā āyğının altına zat demir atardılar başına
V/218 soğan sanćıp ğoyardılar bu cūr bu cūr uşağı çirterdiler hećemet

V/219 **Perpi nemene?**

V/220 perpi dene diyardiler bu uşağ salamat_ossun deriye atardılar diyardiler uşağın
V/221 ağrısı zadı hinniden béle olmasın yekeleyende onnān şēşesine duva oğurdular
V/222 ğuymağ pişirende pāyın paćadan ğoyardılar diyardiler şēşe zat vırmassın uşağa
V/223 hē o cūr o cūr işder var_ıdı

V/224 onu bilmyen adamın ğēlib uşağın vurub öldürerdı diyardiler şēşe vırıp hamma
V/225 bilēn onun évvel_uşağa nene mamasına ğuymağ pişirendē anasına onun
V/226 pāyını götürüp baćadan ğoyardılar diyardiler ğo uşağın işi olmasın şēşenin
V/227 duvası var_ıdı yazdırardılar duvasını oğurdular onnan uşağa amma bilmyēni

Metin Numarası: VI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Ağacıhlı / Zencan

Derleme Tarihi: 30/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Kadınlarının Günlük Yaşamı 2. Şahseven Yemekleri 3. Gelinler ve Yeni Doğan Bebeklerle İlgili Memoratlar

Derlemenin Süresi: 21 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hacı Ehter MUHAMMEDİ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1949 - 70

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Kaynak kişi 67 yıl bölgede yaşamıştır. Eşinin vefatından sonra Tahran'a taşınmıştır ancak kaynak kişi hâlâ yaz aylarını bölgede geçirmektedir.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi dini ziyaretler için bölge dışına çıkmıştır. Türkiye, Irak ve Suudi Arabistan'da kısa süre bulunmuştur. Eşinin vefatından beri Tahran'da ikamet etmektedir.

Bildiği Diller: Türkçe

VI/1 *Adın fāmilin ne hācī hāla?*

VI/2 ādım eḥterdī fāmīlim de muhammedi

VI/3 *Neçe yaşın var?*

VI/4 var da yetmiş zat sinnim vardı

VI/5 *Şahsevensiz?*

VI/6 bēli şāsevenik (*Tayfanızı tirenizi zat bilirsiz?*) yoḥ yoḥ oları zādı bilmeyim

VI/7 (*Yaylaḥ ḡışlaḥ yoḥunuz?*) yoḥ éle meselem — élan téhranda ol'lūḥ hācī ömrün

VI/8 vérdi sizē meḥim biyol a uşahlar ḡoymaz gelem bura gelem aḡliyrım dārıḥırım —

VI/9 onu hācī sālıpdı gelirim ḡallım burda emmim gelni var onnan ḡallıḥ o élan éle

VI/10 gétđi ḡonaḡı gelmişdi gétđi ora mennem biráz sittilidi men geldim ḡallım burda

VI/11 yoḥ yaylaḡımız zadımız yoḥdu meselem burda bular bilir bizim mülkümüz

VI/12 zadımız yoḥdu héyvan zat saḡlamarıḥ sūt allıḥ sātın allıḥ (*Ġedimden*

VI/13 *saḡlardiz?*) saḡlardıḥ héyvan saḡlardıḥ meselem — çüt — eker'dīk inek saḡar'dıḥ

VI/14 tuluh yayardıḥ çörek yapardıḥ tendirimiz vardı heniz éle burda da orda

VI/15 tendirimiz vardı oḡlan geldi ōda da bular bililler hē ama élan de gétmeg niye bir

VI/16 oḡlum irānendedi bir de türkiyeye géder o onnān kürdisdana géder ehvaza gedēr

VI/17 aparar irāne ḡānendeleri aparar getirer

VI/18 *Fārsi bilirsın?*

VI/19 yoḥ fārsi bilmem o ḡādimki déyir ḡevher var — ıdı dédi ge gideg zadā ne bilim

VI/20 ḡala murḡıyā gédek orda aynōyn alaḥ getirek dédim éle déyiller davazdeh

VI/21 davazdeh héç zat bilmirem bu éle déyir davazdeḡ davazde neye diyeller geldig

VI/22 bu yanna onun — erusu var — ıdı dédi sefiye arvat davazde yanı on — iki dédim

VI/23 aḡı déyir davazde orda davazde ne olar çirtannan pırtanı bilir diyeller hā ama

VI/24 hal — olurum ama ne cevap vérebilmiyem meselesi a bu cür

VI/25 *Ġedimki toylar ne cürdü?*

VI/26 erus getirerdig ḡabaḡında ḡurbannıḥ keserdīK↑ onnān meselen ki ata↑

VI/27 mindirerdīK↑ üzüne ḡırmızı duvaḥ vérerdīK↑ hindi hamma görüysün ki lüt —

VI/28 aparıllār baş — açıḥ aparıllār erus libası géydiriller düz déyirīm↑ merdumu

VI/29 yıḡardıḥ meselem ketde ḡabaḡında ḡurbannıḥ keserdig onnān ḡalḡı yıḡardıḥ

VI/30 toy — élerdik ḡaşek toyana yıḡardıḥ o zamanın↑ mīyvesi zadı yoḥ — udu bi dene

VI/31 şirniydi bu cür noḡul — udu vérerdik ḡaşek de toy — éliyerdik ḡaşek de

VI/32 zindigānnıḡımız var — ıdı yiyerdik meselem sarı yaḡdān davarın ḡuyruḡunnān

VI/33 hindi hamma↑da görüysün dā bu zamananınḡı bu cürdü (*Ġedimki gelinner ne*

VI/34 *cürdü bir gelin meselem sübden aḥşamaça ne işler görerdi?*) ne iş görerdi
VI/35 uşağı saḥlardı çörek yapardı davar saḡardı ġāyneniye medet vérederdi künde
VI/36 yayardı ömrünün evvelinnen aḥırına bāhem oturardılar áslen démezdiler ki
VI/37 mesele biz bu ġāynatam pis↑dı ġāynenem pısdı bāhem oturardılar kürsü
VI/38 ġurardılar bir kürsüdē ġonaḡ gelir yatar↑dı ev sahabı yatarđı dērvıř gelir yatarđı
VI/39 çölde dervış oḡuyardı ġeçe getireller ġonaḡ bāhem kürsüde bir kürsüde ġalardı
VI/40 ama görüsün ki élan zamana déyir nenen vār yoḡdu nenen olsa geldi yoḡdu
VI/41 nenen olmasa gellem ēlan o zaman dēl ġāyın— arvadı meselem beş ġāyın—
VI/42 arvadı bir yerde bāhem olurdular her birinin bēř uşağı olurdu on uşağı olurdu
VI/43 bir yerde oynuyurdular ne dava↑ ne meselen evlerine Kileylik gelin
VI/44 ġayın ḡātın amma élan yoḡ élan— o zaman dēl élan bir dene gelin oldū élan
VI/45 benim özümün dörT dene ikisi yānimda olallar orda bāhemik amma ikisi ayrıldı
VI/46 sen diyen o cür gelinner gene benimkiler yaḡcıdı ḡalḡınḡına baḡanda élan burda
VI/47 görürüm ġomşumun bi dene var ġaynı ġardaşım— arvadı gelin ġaynene yola
VI/48 ġétmiller bāhem ama biz yoḡ élan ġediminen élanın ferġı var bala ġedim oğullar
VI/49 da yaḡcıdı dediye neniye élan oğulları ilan girır acı ilan ġēlır ilan ġoymur dede
VI/50 nene bāhem olalar élanḡına ilan déyiriK hē amma o zamanın çoḡ gelinner her iş
VI/51 görerdilēr ḡērmene ġéderdiler meselem ḡelber açardılar görerdin héyvan
VI/52 ġořardılar áslan démezdiler ġāynata ne oldu ġāynene ne oldu ġāyın ġardař
VI/53 bāhem— idiler birbirlerinnen élan hindi yoḡ o zaman dēl o zaman bāhem
VI/54 yiyerdiler gözderdiler bi çinçig— elinde gelerdiler ġařek bir çinçig'inen çörek
VI/55 yiyerdiler çölde gelende ēlan yatır yatır on ikiyecēk on ikide durur ondā oḡlan
VI/56 özü ġedir paltar yuyur ġāP yuyur zenene medet vérir ama onda yoḡ deġneġi de
VI/57 ġötürüdüler düzeldiller soratlarına aman evezinde démezdiler birbirlerine
VI/58 durduġ mesele kötek yéyirik ama hindi bi dene řapalaġı vursā dedesin köhne
VI/59 ḡurcuna kebini de ġoyur— ora déyir ge fulan fulan oldu ná var— ídı o mallıya
VI/60 dédim bizim ġédirdik zadā suriyīye kebin kesirdiler dédim bilmirik bizim
VI/61 kebinimiz vardı yoḡdu dédi niye yoḡdu néne dédim yoḡdu da kaġazdı élan bu
VI/62 kebinlerin fāydesi yoḡ bilmiyiK ki déyir olmasa da gene ābırınan oturupsuz dā
VI/63 kim aldı kim vérdi ama élan yoḡ élan olsā déyir ḡoř geldin dedēn köhne ḡurcuna
VI/64 her neyin de var getir vér kebini kebinimi vēr gelim oturum vérmesēn gelmem
VI/65 ġabaḡdan kebinimi vér ezin zamanı niye o cūr olup bala bilmirim niye heyle
VI/66 olup ġedim hele meselem bizim zamanımız hā nene menemizin zamanı çoḡ

VI/67 yaḥÇıydı hele bizim zamanımız onnan béle ḥudabende âlem özi bilir ne cûrdü
VI/68 dâ yaḥşıdî yamandı olaçaḥ allah gelen gúnnerîzi ḥéyr   élesin işâllâ hamınızın
VI/69 éle bizim balalarımızın da ḥoşbaḥt   olasâz dede nenenin herkesin ihtirâmın
VI/70 hórmetin saḥlasâ allah da onun hórmetin saḥlar dede néne bir ayrı biz özümüz
VI/71 ki bilerdig amma élan da menimkiler gine o cûr dēl ama day ḡonu ḡonşudan
VI/72 görüller baḥıllar bu cûrdüler dâ biyâz durum ayaḡı bi dene biri ḡeza getirim hele
VI/73 yiýin onnan sōra dānışim dâ

VI/74 **Hacı ḥala bu pişmişleriniz zatdarınız nemelerdir?**

VI/75 Pişmişlerimîz meselem türk ḡezası diyerik biz kelecoş diyerik ḡâtıḥdan
VI/76 pişirerdih' meselem erih'den pişirerdih' merciden pişirerdih' kîfimiz de saz
VI/77 olardı yiyerdig elanḥı ḡezaların o ḡezaları biz pişirebilmirik ḥeş gelinner de
VI/78 déyir girdi o da orda hâzırnan yéyir men durup valla yaḡı see ḡeza pişirem o
VI/79 ḡezalâr biz yiyerdih' vallah bileḥ' mileḡ'imiz de ne yoḡunnuḡaydı cānımız da
VI/80 saḥ   ıdı ne ḡıç aḡrıyardı ne baş aḡrıyardı ḥeç kişilerimiz de yiyerdiler géderdiler
VI/81 tüşerdiler yūhere buḡda dererdiler çút ekerdiler meselem davar saḥlardılar yūz
VI/82 dene iki yūz dene biz ev özümüz éle evimiz var   ıdı aşıḡıda satdıḥ ná ḡâde on
VI/83 tümene satdıḥ gétdih' téhrana uşah da yoḥ   udu oḡlan uşahı iki dene ḡız   ıdı
VI/84 orda oḡlannar uşahlar dūnyaya gelennen sōra day gelmedik bura ama o kişi de
VI/85 aḡlardı diyerdi veten dâ geldik buranı ḡâyırdıḥ üç il zat oldu ömrün vérdi size
VI/86 allah sizi saḥlasın ömrüz çoḥ ossun (**Bu süb yenen ḡezaya ne diyersiz?**) sübāna
VI/87 seher ḡeynanaltı diyerik diyerdik gelin ḡeynanaltın yiyek meselem ḡâtıḥ ḡaymaḥ
VI/88 kere ḡış olanda sārı yaḡ meselem yiyerdig élan onu da yiyebilmirik ki gene
VI/89 bizler yéyirik bular yiyeemmezler bular yémiller buların yédiḡ'i heviş yéyirler
VI/90 hıyarı yéyiller böcek yéyiller (**Sonra zuhurda yenene?**) dūḡrama aşı yiyerdig
VI/91 isside amma ḡış olanda görerdin davarı keserdig ḡoyardıḥ onun ḡarnına
VI/92 ḡızardardıḥ saḥlardih ḡoyardıḥ bir soḡuḥ yere ḡalardı ḡışda ona béle béle onun
VI/93 mesele ābḡuştun ḡoyardıḥ ḡışTa yiyerdik harda dūyü var hereden biri nice
VI/94 nūdūretēn o da ki çāy dūyüsü diyerdih' meselem élanḥı dūyülerden yoḥ yiyerdik
VI/95 aman evezinde élan yoḥ ne élan valla bir dene ḡārpuz keserdih' saḥlardih ḡışda
VI/96 saḥlardih çilleye yayda bu cūr bosdan zad ekerdiler o daḡın başınna zatda ama
VI/97 élan yoḥdu o zaman bu cūr ḡeza yiyerdik feḡat fētir élerdik sūtten ḡatardıḥ
VI/98 ḥémirin élerdig fetir élerdik günde de élerdik ay bir gūnün éliyek üş gūn yataḥ

VI/99 yoḥ gününkün günde günde tendir salardıḥ günne yıǵardıḥ tendirin başına

VI/100 çobanı çoluǵu nökeri yıǵardıḥ yiyerdik élan o cür dēl

VI/101 **Hacı ḥála bu ramazanda oruçda zatda ne cür keçerdi?**

VI/102 hēs bu cür suyumuz da yoḥ udu hamam da yoḥ udu amma oruşda yémezdiler

VI/103 namazlarınnan geçmezdiler vallahi hā hemin bizderde o cür bir kása iki kása

VI/104 suyunan başımızı yuyardıḥ él ayaǵımızı yuyardıḥ siz de benim balamsız amma

VI/105 élan hamam ordadī hēs namaz yoḥdu hēc oruş da yoḥdu hā oruç tutardıḥ

VI/106 ḥoruzunan diyerdig évvel bānında durma ḡoyun ara bānında durur āḥır bānı da

VI/107 namazdı onnan namaz ḡılardıḥ onnan oruç tutardıḥ yayın isdisinde tutardılar

VI/108 bu cür giderdiler gelerdiler meselen men onda uşaǵ ıdım yādıma gelir o

VI/109 nenem zat zamanı ki o lap o lap amma bereketderi zatdarı da çoḥ udu dā élan

VI/110 bala bu cürdü dā bilmirem hindi nē cür allah āḥırımızı ḥéyr éliye bizderi yerde

VI/111 ḡoymuyā ḡocā sizlere de ömür tülānı vérsin ōmürün çoḥ ossun

VI/112 memlekendimizi irānımız da ḡaşeng olsun allah türklerle bereket versin

VI/113 türklerin ömürü çoḥ ossun türkler ḡaşekdi amma day bizder yoḥ görmüşüm

VI/114 türkiyenı sūriyē gidende iki gün ḡalmışıḥ gelende de iki gün ḡalmışıḥ türkiyede

VI/115 şehir-i helebde (**Hacı hala meselem bir arvat doğuranda ne cür eylerdiz?**)

VI/116 uşaǵı olardı vallahı ne dühtüre géderdi nemedi uşaǵı olardı onun göbegin

VI/117 görerdin bir dene arvad çağırardılar ne ölerdi ne meselen zerelin çekerti uşaḡ

VI/118 da yekelerdi élan ḡorḡularınınān ordā yā tehranda nēmidavatda élan ḡorḡullar

VI/119 déyir evvel uşaḡ boyuna tüşennen aparıllar gelin üzün hayası gēdir hemi de

VI/120 uşaḡ da uşaḡ olmur zatdan zat yéyir uşaǵı zadı da bu cür olur bey bey oḡlannar

VI/121 bu cür ḡunnaǵı yirmi gün ayran ḡātılı yiyerdiler meselem olsaydı

VI/122 işlemeseydiler meselem ki ḡezanı ama évezinde doğulu doğulu olardı olardı

VI/123 élan zaman o o zaman o cürdü türk arvaddardan getirerdiler onun göbeḡ'in

VI/124 keserdi ha bu cür zindiḡannıḡımız ḡaşeng idi aḡırımız da bu cürdü

VI/125 **Hacı ḥála ḡedim dededen neneden bu alarvadıdan zat ne işidipsiz?**

VI/126 diyerdiler meselesi onu benim öz dedem hā dedem siz tānımırsız ki abbasın

VI/127 dedesi büyük babası hēy diyerdi meselem ki doğan arvadın bāşın üssünde

VI/128 gerek adam ola ya bir dene demir ola getirersin ḡoyarsan onnan olmasa āl

VI/129 gelir onu aparar boḡar ya uşaǵı benim öz dedēm déyirdi ḡitdīm mesele

VI/130 gördüm günde at terriyir ter tökür bilirsiz dā araḡ élir getirir bir ḡünneri

VI/131 déyirdi benim öz dedem dedi ki bu atın bir zat vār git bu béle ēlir ḡün güne

VI/132 men déyirdim durdum ayağı esnir aldım elime gétđim tevliye dédim gördüm
VI/133 bir nefer minipdi bu atın üsdüne dédim sen kimsin o atı günde gelirsın bu cür
VI/134 arağ_ élır atı emnen déyir niye bu cür gelip men ilişdirdim bu daldan
VI/135 boynunun burasına ilişdirendē dimme gene gıoy inim aşāğı onnan sohra felan
VI/136 çeh'dim dédi apar atın dalına gır sūrt seher gider gidesin göresin o gırın
VI/137 üsdünde ne var aldım élime gétđim durdum bi dene adam durup o atın üssüne
VI/138 dédim in aşāğı atı da dédi inebilmirem gördüm ki yapışıb gırah gır sakkıızı bunu
VI/139 yapışdı gopartđım o dalından gétđim onun yaahasına gétđik bir dene bir çuvaldı
VI/140 saşdıh üç ay zat bizim evimizde gāldı bizinen géderdi biçin dererdi dererdi
VI/141 dolanardı köşeni gelerdi dimmez_ idi heç zat démezdi bi günneri çıhar gāpıda
VI/142 gonşunun uşāğı diyer bunu çeh' benim yahamnan bu gıyığı uşāh gıyığı
VI/143 çekennen sohra baş gışTahta ya gétđi dédi mennen ne heber allar déyirler ki
VI/144 meselen tuluğu çoğ go gatih tōkēk gatih gōtürek mennen hiç heber bu cavan
VI/145 gelinner ne derdinen ölür héç onu mennen heber almadı ki éavan gēlinnerin
VI/146 derdi biz öldürürüg biz mesele gelirig onun ciğarını biz boğuruğ onu vallah
VI/147 dedem özü gāşek dānışardı tanırsın dā hē eli ekber déyir bu cavan ölenin
VI/148 derdini munnan heber al hēş déyirdi iki ayda biz onnan heber almadıh ama
VI/149 diyirdi gıoyun tuluğu men doldurüm tuluğu doldurardı dıkkılaçan gatih tōkerdi
VI/150 ya özü yayardı tuluğ éle bi béle keresi tüşerdi diyerdiler buların elleri nem ne
VI/151 cürdü bu günneri déyirdi gī geldi üş dene debbē doldurmuşduğ gendi gırmışdıh
VI/152 doldurmuşduğ geldik gördük bir gün debbēn biri yoğdu yanında da bi dene
VI/153 arvad oturubdu onnan heber aldıh hānım bes sen bu debbeni neynirsın sen
VI/154 kimsin gēlipsin bura men günde gelerem bura yığışarılı çāy içerig çay gıoyarılı
VI/155 erusumuza toy élerik bes o debbenin gendini niye kıutarıpsız ānd içirdi sohra
VI/156 birden oldu öküz a yānımda éle birden oldu béle baħana orda arvad oldu öküz
VI/157 bi dene meselem gav hā durdum da dalı süre elinnen dédi day görebilmessin
VI/158 tapaélmessin onnan bu yana benim dedēm élebil ki doğannarın yanına
VI/159 géderdi bél aparardı orağ aparardı diyerdiler o görüptü ālı görüpdü amma élan
VI/160 demir dümür çılıb yoğdu ki demirden gorħallarmışlar diyeller cin demirden
VI/161 élan yoğ élan hiş ne ne uşāh üsdünde çoğ ölerdiler élan munun nene babası
VI/162 tanıyır çoğ éle uşāh üssünde görerdin hāmile olardılar uşāhları ola ölerdiler
VI/163 diyerdiler al gelip boğupP cin gēliP boğup maşinnardan gorħublar zatda ha bu

VI/164 cür da biz de bu bilmirig ki ğurban  olum size ğoy men getir m b   he  zat

VI/165 h  o lap ğedimkiler ğa ek danışardılar onu m nim  z dedem ya  ı danışardı

VI/166 *Ellerin a rmasın, sa  ol.*

Metin Numarası: VII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 28/07/2019

Derlemenin Konusu: Erdebil’de Aşıklık Geleneği

Derlemenin Süresi: 16 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hacı Baba KENĀNĪ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1962 - 57

Mesleği: Esnaf, Halk Ozanı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Ortaokul

Bölgede Yaşadığı Süre: Kaynak kişi doğma büyüme Erdebil nüfusuna kayıtlıdır ancak iş için 20 yıl kadar Tahran’da ikamet etmiştir.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça

VII/1 *Önce özünüzü bir tanıyalım.*

VII/2 çoḥ sağ ol ben dē ḥacı baba kenānī isāleten şāyseven uşaḡi mīḡan uşaḡi erdebil
VII/3 şeh̄erinnen bizim şehirde bizim sazımız ḡopuz sazımız ḡopuz sazımız çoḥ ağır
VII/4 ḡabaḡa ʿgelirdi çoḥ çetinniḡ' i var idı bu sazın ki allah lūtf éledi bu ḡeziyeni
VII/5 berāyi evvelin bār nīme-i şā' banda bilah̄are bi tēriḡıynen ḥacı aḡa-yi sādī
VII/6 modir-i kulli irşādın tevessüdüynen aḡa-yi menuş-şehrin tevessütüynen ve neçe
VII/7 dene doslarımın tevessütüynen muvaffaḡ ola bunı déyim ki berāyi 'evvelin
VII/8 bār bu şehirde bu sazi nīme-i şā' bandā elimizde aşah̄ çıḡhardah̄ çöle amma inanın
VII/9 mene ki bunnan ḡabaḡ biz sāzımız terisde bağlamada buḡçada bunda o yan
VII/10 bu yana aparırdıḡ niye↑ niye bu cūr olurdī hatta men modür-i kulli irşād-i
VII/11 islāmi-yi erdebil ḥacı aḡa-yi sādinin yanına ḡétdim ḡétdim dédim ki ḥacı
VII/12 aḡa-yi sādī niye senüv dilüvü men oḡurluḡ gezdirem niye senin dilüv aḡı bu
VII/13 bizim ana laylayımızdı anamız bīna bu sazın havalarıynan bize laylay déyirdi
VII/14 bizi yatırdıpdī bizi niye senin dülüvü men oḡurluḡ gezdirem amma ḡub onun
VII/15 da bi seri mesāyiller söhbetderi var idı dédi erdebil bi şeh̄er olupdu ki biyāz
VII/16 máḡdūdiyet yaranıp bu şehirde meselen ne cūr bir ay meherremçilig olur bir
VII/17 ay ḡabaḡdan irah̄laşırḡ bir ay muharremçiligdi iki ay bir ay sefer üç ay onnan
VII/18 obirsi eyyām-ı fātimiye nemene ḡub getiriPlēr élebil ki zamanı çoḥ bağlanıpdī
VII/19 zamanımız yoḡdu elan bi neçe vaḡıtdan sōra meherremçilig gelir işim yoḡ o da
VII/20 muḡāddesdi o da öz yerinde ītiḡādımız var amma budı ki saz bizim ana
VII/21 laylayımızdı sāzdan biz çoḥ ḡeyrrār görmüşük saz bizim ata babamız yani saz
VII/22 ilḡam verir insanā saz rūḡ verir insana e köroḡlu sinesinin üsdünde bi
VII/23 elinde saz bi elinde şemşir géderdi düşmenin ḡabaḡına saz böyük bi hürmeti
VII/24 var sazın odu kī allah lūtf éledi ki bu sāzi bu şehirde berā-yi evvelin bār biz
VII/25 ḡabaḡa çıḡhardıḡ ve muḡevvizin aldım kollen ve özüm de doslarıma özüm
VII/26 muḡevviz verrim bulara verirem o şāḡede ki orda ḡétđi çıḡdı orda ḡıttimizde
VII/27 oldu olar da bu şāḡenin ayrımınnandı esli bīradı cānā bēli burda da élebil ki
VII/28 bizim tenhā sazımız bu ḡeziyedi allah lūtf éledi orda muḡevvizi aldım
VII/29 muḡevviz-i ozan aşıḡlar meclisini aldım ordan sōra yavaḡ yavaḡ ʿgeldim bu
VII/30 ferhengsıranın üssünde çoḡ zehmet çeh'dīm çoḡ helleşdim bilah̄are bu
VII/31 teriḡıynen buranın muḡevvizin aldım ki bu rahatdıḡa élan bi gécesin gelesin
VII/32 burda icāre éliyesin sene iḡirmi milyona da vermezler bu cūr bu ḡāpını açıḡ
VII/33 ḡoymuşuḡ sırfen bu senetimize de musıḡimize göre ve bi de saz misal déyirem

VII/34 mōdam bi dene şey tıkrārı olsa adamı biyáz zad   ēler amma vesette muġām
 VII/35 olanda sōra saz gelende biyáz ne olar gōzelliġ'  oġ olar burda amma mudām
 VII/36 orda yek sere muġām oġusa bunun gōzelliġ'i olmaz men e yaġsı olmaz amma
 VII/37 vesetde  le bu ba ıda da b eled  her yerde b eled  bi tenevvu  vesette yaratmaġ
 VII/38  oġ yaġsı olur burda bu vesetd  odu ki allah lutf   ledi dosların
 VII/39 k meh'liġ'iynen biz bu s zımızı bu  eherde  lebil k  ġabaġa  ıġhardtıġ ve  lan
 VII/40 da ki allaha  oġ     r yavaş yavaş day her yerde her köşede her ġıyaband 
 VII/41 saz ı görürem birin elinde  oġ ferehlenn m  oġ s v rem onn n day sazımız
 VII/42 yavaş yavaş inşallah   n saz ġeġiġetd r sazım sazın sözleri enbiya
 VII/43 peyġamberrimizinkidi benim sazım nemene d yir ki d yir ki
 VII/44 dar günümdü d da yetiş y    h-ı merd n  aġ 
 VII/45 ni h v r meyd n içinde ġoyma ser-gerd n  aġ 
 VII/46 hem elis n hem velis n hem sefisen hem saf 
 VII/47 hem dilimde ezber m hem zikrimsen  aġ 
 VII/48 mertderin aġasıs n müminlerin serveri
 VII/49 feth   yledim bill r-i ezemde bir ne e tilsimleri
 VII/50 entere zerbet vıranda lerze getdin yerleri
 VII/51  en ve s d  ferin geldi g  'lerden aġ 
 VII/52 g nahk r kemter ġulunam ġeb l öyle du  am 
 VII/53 z hir sensen bütün bu  ih n n im m 
 VII/54 yetmiş iki   ha ġasem darda ġoyma isl mi
 VII/55 merd   gidi ġil s   t ġoyma  erde b htanda aġ 
 VII/56 ġ  ime bir sada geldi bu ġeberden ġor uram
 VII/57 end m ma lerze d  d  yer be yerden ġor uram
 VII/58 saġ destimde ġeyr   meli solda  erden ġor uram
 VII/59 zerreme iltif tu u kesme ġ l elesgerden aġ 
 VII/60 elesgere  rehmet size  an saġlıġı  oġ saġ  ol
 VII/61 *  n    n de  airliġi var, onnan biraz s hb t  liy k, Erdebil'de   ir olmaġ*
 VII/62 *ne c rd , meşakkatleri nemelerdi?*
 VII/63 b li var var erdebil bi  eherdi  rdebilde  lebil k  ne e d yim her  eherin    n n
 VII/64 bi  b-ı havası ve bi sebki bi modeli vardı misal d yirem birden sarabdan
 VII/65 p hlivan  ıġar nemi dunem erdebilde meddah n   an olar  ıġar nemi denem her
 VII/66 yerin bira da   n   p yita t-ı h sey n  adı bu  eherin  s d nde olduġu    n biy z

VII/67 élebil ki çî musigimizde olâ çî şâyirlerimizde ola biyáz méhdüdiyet yaranır veli
VII/68 hûb erdebilde çoh en büyük şâyirlerimiz var şāhī nemi dunem çohlu tüh'tür
VII/69 begā nemi donem ustad suhanber çohlu şâyirlerimiz var çoh gözel beyannarı
VII/70 var ē ve meclisderi de var her yerde de oturallār encūmen-i mūsigi vār bēli
VII/71 šé' rimiz de olar bēli

VII/72 *Şairliğe ne cür başladı?*

VII/73 ahā↑ bende↑ bende uşahlıh vahdlarında ağbirçek analardan işitdim bayatılardan
VII/74 te' sirlenip aşih senetine bēl bağlamışam nahāyet iş bēle getirdi ki bî destgāha
VII/75 büyük bir élāgam olduğu için eziz üstadım tapdih ğaradağlının yanında sazi
VII/76 örgenmee başladım bu cehetden hemeşe ona öz teşekkür minnetdarlığımı
VII/77 bildirrim budı ki men lap körpe— idim ki aşih 'getirerdilēr inanin mene ki bi
VII/78 dene büyük kişiden élli atmış yetmiş heştad sinnili kişiden çoh men o
VII/79 körpeliğimde onnan çoh istifāde éliyirdim meclise de ğoymadılar éle uşağidım
VII/80 éle ğapının pencerenin böğrünün buna ğulağ— asardım bu élebil ki bu heves
VII/81 mende var— idi ki men tehran şehērinde olardım inanin mene ki benim ē orda
VII/82 bakıdan bi dene dosdum 'geldi bahdı gördü dört dene saz dédi ay fars şehirinde
VII/83 burda sen bu sazları burda dédim bu ha bu men dédim benim diriligim
VII/84 minnandı dā inanin mene ki men yatanda men yatandā üzümü saza téref ğoyup
VII/85 yatıram saz budı sazın men çoh heveskārām çoh 'bağlıyam yanı saza çoh
VII/86 bağliyam éle heddinnen— izāfa odu ki sazın hemeşen hōrmetin sahlamışam ve
VII/87 inşa da ki éle sazın yolunu dāvam— éliyek ve o keçen üsdaddarımızın da
VII/88 şe'rlerrinnen sözünnen dünēn aħşam da orda meclisde dosların çölde birine
VII/89 dédim ki dédim olar da olabilmese héç olmasa biyáz ohşuyağ ahi bular sadāğet
VII/90 danışiP bula háğ danışiP hamısı ahi hılāsa bırda alahı bi şey yoğdu tamam
VII/91 sadāğat heğ söhbetidi bēli bu ğadağ

VII/92 *Bu meclislerin dününü biliyorsunuz, bugününe şahitsiniz, yarını yani*
VII/93 *geleceği ne cür olacağ, fikirleriniz nedir?*

VII/94 indi bilisen ne cürdü ğedimkiler misal déyirem élan bizim dostlarımızdan vār
VII/95 birden ē elli dene atmış dene meselēn sine defterdilēr dāstan bileller leyli
VII/96 mecnunna köroğludān onnan nemi dunem bēli uzun uzun dāstan birden
VII/97 dāstana başliyir sübeyinçin kütarmaz biyáz teessüflernen olarin sayıları
VII/98 azalıpdī indi↑ ğerbī musigiÇilēr ğerbi zatdardan olardan élebil ki rıhne
VII/99 éleyipler heğigeti bizim o musigi-i sūneti-i éslimizi biyáz élebil ki meselen

- VII/100 zeyifleşdiripler men heğiğeti tamām ālāt-ı musığînin 'hammısı menin
VII/101 nezerime özü mühteremdi amma bi dene orji mēn goymaram meclise çün
VII/102 bizim musığimizin der āsl harab_ éliyen bi dene orj olupdi bi dene sazçı ber
VII/103 ferz bi dene saz ki götürür_ eline hesab_ éle baḥ böğründe zuy yoḥ kömeğ'i
VII/104 yoḥ hemi mucri-yi bernāmedi hemī saz īfa élir hemi söz isdeyir diye hemi
VII/105 filan_ éliye valla bu çoḥ çetin bi géziyedi odu ki allaha şükür indi çoḥ
VII/106 zeyifleşmişdi beli indi yavaş yavāş↑ élebil ki bu mūsıgimiz cân tapır yavaş
VII/107 yavaş isdiyir yerine gele yavaş yavaş élebil cürrana yavaş yavaş ē musıgī
VII/108 āmuzeş verenimiz olar çoḥalır filan odu ki men çoḥ sövünürem ki inşallah ki
VII/109 geleceḥ'de yaḥşı olar
VII/110 *Özünüñ şiirlerinden de bize buyurun onnan da istifāde éliyek.*
VII/111 bēli çeşm diyerem çeşm
VII/112 üregimin olan derdīn
VII/113 açım sene dil ay daḡlar
VII/114 ġām kuçemī kederimi
VII/115 üreğ'imnen sil_ ay daḡlar
VII/116 sarayımın taḥçasında
VII/117 üreğ'imni buḡçasında
VII/118 könlümün bāḡ baḡçasında
VII/119 héç_ açmadın gül_ ay daḡlar
VII/120 üregim dertden talandı
VII/121 sineme dertler ġalandı
VII/122 daḡıldı ömrün calandı
VII/123 ġussam oldu bul_ ay daḡlar
VII/124 ozan baba öz elindē
VII/125 dert çilesi var bēlinde
VII/126 ġárg_ oluram ġan gölünde
VII/127 meni ġámnen al ay daḡlar
VII/128 meni ġámnen al ay daḡlar
VII/129 bendenin hacı baba kenānī ḥıdmetize ārz_ éleyim ki teḡallūs ozan baba olur
VII/130 bēlé
VII/131 dünya meni çoḥ da ġısġanca goyma aḡī
VII/132 elimin derdine ġalan ozanam

- VII/133 elin_ üregiyle kök_ alır sazım
VII/134 sazda él havası çalan ozanam
VII/135 atmaram elin pisin yamanın
VII/136 zere oğşadaram küleş samanın
VII/137 alıb_ üregime salıb salan ozanım
VII/138 ğurbāniyem ana doğma dilimin
VII/139 dağılmaz arħadı elin béliimin
VII/140 ozan baba déyir men de élimin
VII/141 ğadasın éanıma alan_ ozanım
VII/142 °gelirdiler şeyda bülbül
VII/143 bizim éle yāz gelende
VII/144 bulahları çoşur daşır
VII/145 göllerine ğāz gelende
VII/146 bulahlar aħıp durulur
VII/147 dertlerin derdi sōrulur
VII/148 meclise yığnaħlar ğurulur
VII/149 toy başlanır sāz gelende
VII/150 ozan baba ħeste yatar
VII/151 él derdine derdin ğatār
VII/152 bey geline alma atar
VII/153 gelin beye nāz gelende
VII/154 ozan yanī böyük ozan yanı aħsaķķal o zamandı ki ber-ferz bi yerde bi ğīl u
VII/155 ğāl_ olarmış bi müşğül yaranandā ozannarın birini apararmışlar orda ğan
VII/156 bağlıyarmış o zaman çün müğāddes adı var_ iymış elbetde mene bi seri
VII/157 doslar lütf_ éleyipdī bu teħallüsü mene verin men özüm heç o layāğātde olan
VII/158 bi şahs da değilem veripler bu lāğābi ozan yanı böyük ozan yanı aħsaķķāl ozan
VII/159 yanı iş ħell_ éliyen müş°ğül ħell_ éliyen démeĝ'_ _ olar bu ozanın me' nisi
VII/160 bu olabiler teĝriben démeĝ_ olar yetdi yüz ğıdmetī sazımız yeddi üz_ il
VII/161 munnan ğabaħ sazın ğıdmeti var_ idi sazımızın ğıdmetidi onnan da sōra o
VII/162 zaman élebil kī bilarā hāķĝ_ aşĝı diyermişler misal hāķĝ_ aşĝı ne cūr olar
VII/163 heķĝ_ aşĝı meselen yār gece yuħusunda yatıp lapdan bi dene veħy geliP
VII/164 bunun zādına ki nā-ħāste sen↑ birine āşıħsen hēs terefi de terefi de hēs
VII/165 görmeyipdī meselen sāzın götürermiş tüşermiş ō ālūdesinin dalı sürer↓

VII/166 tevećüh_ éliysēn bulara heğğ_ āşığı diyermişler bular 'allahın öz
VII/167 vergisiymiş öz zaddarıymış ki bu āşıqlara nesib_ olupdu 'bēli allah köçen
VII/168 üsdaddarımızā 'hamısına rehmet_ ēlesin ğalannarına cân sağlığı men sizden
VII/169 de men sizden de çoğ teşekkür_ édiyrēm vāğīēn siz nesiz belke biri ki eline
VII/170 bi dene saz götürür inan allaha men o ğadr ferahlannām o ğadr çün bu
VII/171 sünnetimizdi bu bu bizim dede baba sünnetimizdi bunu itirmeg_ olmaz indi
VII/172 siz de bu 'mōritde bu saz ğopuzun mōridinde bi béle yol bi béle iş bernāme
VII/173 zehmet çekip gelirsiniz buların hāmısın şekillerdēn bernāmelerden buları
VII/174 götürürsüz éle heğigetēn çoğ teşekkür_ édiyrem size sizi çoğ hoş ğēlipsiz
VII/175 çoğ lutf_ éleyipsiz inşalla ki yahçı olar bernāmen allah seni muvaffağ_
VII/176 élesin inşalla yahşı olar her nemene çoğ sağ ol
VII/177 *Yaşız neçeydi?*
VII/178 men yāşım min üş yüz ğırğ birēm olar elli yeddī bēli elli yeddi isāleten erz_
VII/179 éledim muğan uşağıyem isāletimiz şāhseven_ idik aran yaylağ_ élerdik biz
VII/180 hıTmetüve érz_ éleyim indi de éle āsārlarımızdan ğalıpdı bēli vardılar
VII/181 benim bu élebil ki o defteri bura bu kağzımı getirmişēm evde zādım çoğdī
VII/182 *Çoğ sağ_ olun*
VII/183 ğurbanam

Metin Numarası: VIII

Derleyen: Seccad MUİNİ

Derleme Yeri: Serdava Üstü / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Kadınlarının Yaylak ve Kışlaktaki Yaşamı 2. Şahseven Türklerinin Duaları, Bedduaları 3. Hatıra

Derlemenin Süresi: 15 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Bağdagül ESEDULLAH

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1959 - 60

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

VIII/1 *hala yorulma*

VIII/2 sağ ol allah kömēz ossun

VIII/3 *aduvu buyur*

VIII/4 bağdagül esedullāh

VIII/5 *hā bunu deyirdiler neçe yaşız var*

VIII/6 benim olar mesel bi atmış zat

VIII/7 *yahşıdı haralısız*

VIII/8 men özüm demirçiliyēm gelmişem goçabēyliye gelin

VIII/9 *demirçilinin hansı tiresinden*

VIII/10 men horuzluluyam güverçinlī

VIII/11 *ay sağ ol*

VIII/12 tayfamız da güverçinde oluy éle horuzluyuḥ mesel tayfanın adı olar dene mesel

VIII/13 goçabēyli onnan nem gēyih'li filan emme bizimki de demirçilidi onnan

VIII/14 goçabēyliye de gelin gelmişim hē

VIII/15 *ne zaman gelin geldin*

VIII/16 benim on beş sinnim var iydi geldim hē uşaḥ geldim meni aldılar o zamanda

VIII/17 at zamanıydı tıraḥtoruydu traḥtornan getdilēr özüm de çoḥ uşaḥ iydim bi

VIII/18 ḡaynım var iydi éle béle ḥırdıydım göttü elinde ḡoydu yere dédi allah

VIII/19 nenemin geline baḥ bi çıkḳılı uşaḥ iki ilde ḡaynım arvadı başımı gözüümü

VIII/20 türküsü baḡışleyin yuyup uşaḡ iydim çoḥ uşaḡ iydim onnan sōra geldik

VIII/21 böyük ḡaynımnān olar ēy yap béle benim ḥırda oḡlumun yap sinni var iydi

VIII/22 o nazar éle bā-hem bi yerde ḡaldıḥ ḡızımı türküsü vérdim éle ḡaynımın oḡlunā

VIII/23 onnan éle bā-hem bi yerde cahazesin bi yerde aldıḥ onnan toyun bi yerde

VIII/24 éledik onnan sōra da uşaḥlar émele gelennen sōra ayrıldık

VIII/25 *senin aḡān seni harda gördü ne cūr tanışdız*

VIII/26 yōḥ ebelfeze tanış zat dēldik tanış zat dēldik öz de sinniliydi ebelfez haḳḳı

VIII/27 tanış zat dēldik özü de sinniliydi éle lapdan lapa nābeletden göttü geldi özüm

VIII/28 de nābeletden ḡalabilmiydim bi hefte mesel éle çöreh' zat yiyebilmeydim ne

VIII/29 irahat iydim

VIII/30 *adaḥlı ḡaldız*

VIII/31 hē bir il ḡaldıḥ

VIII/32 *ne cūr idi adaḥlı dōresi*

VIII/33 heş gét dede nene veriydi hiş biri de görmiydi ki bu zaman éle ḡaşek zamandı

VIII/34 *ne cür elçilige geldiler*

VIII/35 onun böükleri geldi nene gaynenem onnan gaynatam gāynım onnan geldiler

VIII/36 aldılar virdiler onnan géttiler bi yūser bağladılar başıma bi üzük kestiler hē

VIII/37 *senin hiş nezerin soruşmadılār*

VIII/38 yō nezer var_ idi onda hindi gāşek gédiller nezeri soruşullar gédip gāğasıgilde

VIII/39 bi ay da gāliylar ya yalan déyirem hē bir il gāldım sōra geldim onnan gāldım

VIII/40 gāynımgılne gaynımnan uşağım zadım oldu ev tiktim gēlin getdim

VIII/41 *toyunnan biyez de toyun ne cür oldu*

VIII/42 toyumun neyinnen toyumnan géttim éle gettiler onnan tırahtornan getdiler

VIII/43 tırahtorda geldi kette harab_ oldu hē trahtor harab_ oldu géttiler türküsü

VIII/44 curradılar āhşama darın geldih' çıhtı_ eve he orda da day hēc zat çadıralı

VIII/45 geziydi bürüklü geziydi çadıralı bir il gezdim onnan sōra bürük atıydılar

VIII/46 gelinner şad olsun bürük atıydı hē béle béle elan tayfamda ēlan da danışmıllar

VIII/47 ēlan da éle gayneneynen gaynatáynan danışmıllar tā ki üş dene dört dene

VIII/48 uşahları oluncan danışmiylar böük gayınnan sohra ayrılıb_ éliyennen sōra

VIII/49 danışiyler hē gaynatáynan danışmazdın gaynata gerek yatıydı gédip yatıydın

VIII/50 allah şāt gaynana yatéydi gédip yatıydın oturuyduñ cehre eğiriydik hana

VIII/51 toñuyurduñ tikiş tikeydik sühPet çekiydik

VIII/52 *bi yerde gahrdız*

VIII/53 bi yēde bi yerde gālīñ hindiki kimi çadır zat yoñdu be démiyem hana

VIII/54 toñuyurduñ helçe toñuyurduñ cehre eğiriydik hē çoñ müsübet onna çoñ

VIII/55 müsübet var_ íydi hindi allaha şükür ne var hē déviyenen geliydik hey māşın

VIII/56 yoñ_ udu déviyenen geliydik bañ bu yollar éslán yoñudu deviyenen miniydik

VIII/57 déviye görüydün gelin goça miniydik déviye geliydik aran yaylañ hinciki yere

VIII/58 bañ özümüzü almışıñ éle men gelin gelennen bu yaylañları özümüz almışıñ

VIII/59 biri gırñ bulañdı biri miymiñandı bura miymiñandı o üs yéngide de gédecéyik

VIII/60 üssē gaynımgıl ordadı ora da gırñ bulañdı oranın yanı gırñ bulağı var beş

VIII/61 değıga elüvü sañlayaelmessen soyuñ oluy bus kimi tuluğu asardıñ

VIII/62 yayabilmezdik hē heyle heyle déyirem ebelfezi ne çetin déve zamanıydı at

VIII/63 zamanıydı hindi göyçek yol yolāñ ebelfezi géderdin gelin gelerdin görerdin

VIII/64 gaynatadan gayneneden dilin olmazdı danışasan gerek gizzedeıydın dilüvü

VIII/65 danışmazdın göyçek zamandı indi

VIII/66 *gedimki toy debilerinden zadınnan biyez de*

VIII/67 toy debi ne var dene toy debi d dik dene  z m z g rd k d dik

VIII/68 e  ayırın gedimki yayla  g  la   lemeh

VIII/69 h  ma ın yo   uydu yolayol g r yd n duruydun ayı a k  mege bi g n

VIII/70  aba dan y  ebelfez biyaz sa     rek pi iriydik ev ir hliyirdi   oyun

VIII/71 ir hliyirdi  d z on g n k   geliydik d viynen   yunnan on g n k   geliydik

VIII/72 geliydik ordan ora t   y  k ya ba  gene k   y  k ordan ora t   y  k

VIII/73   tinniknen gelip    iydi  on g n yayla a geliydik devene mineydin deveni

VIII/74 g r yd n ya ı  tuttu u a  soyu   ırgı toyu  c ceni  ırdi  onnan ba ımıza

VIII/75 iti geldi

VIII/76  aydanda ne e

VIII/77  aydanda da  le henizki kimi  aydanda da  le henizki kimi yolayol g derdik

VIII/78 h   aydanda da  le heniz kimi yolayol g derdik t  e t  e g derdik mesel b  

VIII/79 bi g n o yana bu  ayanın o  ze t  erdik bi g n onnan o yana t  erdik bi g n

VIII/80 onnan o yana t  erdik

VIII/81 k  nen y knen  oyun bi g derdi

VIII/82 h  k  nen   yun  le bi g derdi zenan u a  da minerdi d venin     ne atın

VIII/83     ne ya b -hem bi g derdi h  zenan u a da minerdi devenin     ne atın

VIII/84     ne

VIII/85 ki iler nece

VIII/86  le ki iler de   yunu yı ılıb aparardı d venin ba ın  ekerdi atı mineni  ocası

VIII/87 atı minerdi h  g derdik orda bi zat gelin  oca b hem bi yerde olardı  ayrılma 

VIII/88 zat yo udu ayrılma  zat ayrılma  zat yo du  sl n  lan benim o   ynım

VIII/89 evidi o  oyun otaran da  ızımdı h  ğaynım evidi o mesel  le  ırda u a ımız

VIII/90 b hem onun uşağı hele olmuşdu onun uşağı olmuşdu hele b hem bi yerdeydik

VIII/91 ama hindiki gel ek g diy alahıda oturuy

VIII/92 bu yayla larda  o  ke ir  le h  r z s n

VIII/93 bu yaylağ  a ekdi  lan benim  z m n a a m riz olup iki ildir  bu yaylağa

VIII/94 gelmiy  z m d n n gelmişem  aliy  rdebild  m rizdi geldi burda tengi nefesi

VIII/95 var tengi tuttu  lan d n nneri  elmi em  lan ağam  alıp  rdebilde ne irahat

VIII/96 oluyam d yirem mesel ona  le ömrün günün burda   r tt  hindi bi il  alıp

VIII/97 orda

VIII/98 haçı  anım bu türke davalardan zatdan danış

VIII/99 hē türke devānı da éle hē meriz olan baş ağrı tutardıh ya mesel salım diyerdik
VIII/100 tutardı onda ğaşeh' yārpız gıcítkān keh'lih' otu onnan biyān heyle heyle
VIII/101 şeylerden ğāynadardıh demlerdik içerdiler iskan salardık iskānın beşin altısı
VIII/102 meriz olanın küreğine salardıh ğayır üssüne yağ çekerdik ğaşeh'leşerdi küpe
VIII/103 zat ğaşığa zat baĝlırıh küreğ'ine
VIII/104 *ne cür goyardız onu*
VIII/105 onu ğaşeh'līne ğaşığa zat baĝlırıh nōūte zat
VIII/106 *ot da yandırarsız*
VIII/107 hē yoĝ iskan içinde otu yandırırıh iskan içinde basırıh
VIII/108 tike tike toĝTur var ıydī éle keh'lih' otunna yarpıznan heyle heyle
VIII/109 şeylerden yaĝçılaşırdıh
VIII/110 *bu gedim zamanki mesela boylu arvatlar obalarda zatda nece*
VIII/111 olardı görerdi ebelfezi köçün üssünde uşaĝ olardı köçün üssünde bizim
VIII/112 ğonşumuz var köçün üssünde uşaĝı oldu türküsü onun göbēn kesmege çık
VIII/113 gétti orda kişilerin biri béle kimi pıçaĝ aldı getdī onnan kestik gétdik yurda
VIII/114 getdik yurda ona biyez horradan zatdan éledik aĝşamları gene de köştük gene
VIII/115 de köştük o uşaĝ éle devenin üstünde gétti
VIII/116 *a déyir bu cür minciĝ zat var imiş hē*
VIII/117 göz minciĝı asardılar zadına uşaĝa göz değ'mesin uşaĝa zada asardılar onu
VIII/118 duva yazardılar şeşe duvası mesel nézer duvası hamma hindi ĩtigādları yoĝdu
VIII/119 *uśāĝ olmaĝ debinden zadınnan de uśāĝ olanda ne ğayrardılar*
VIII/120 onda hindi o uşaĝın olar perpisi olar biz üş günde perpi élerdik ona mesel
VIII/121 géderdik mamıya mamıya perpi élerdik onna bi çepiş keserdiler atardılar
VIII/122 türküsü derisine doĝtura zada aparma yoĝdu ğaşek perpi zad élerdiler o uşaĝ
VIII/123 yaĝşılaşsın yaĝşılaşardı horra pişirerdiler onnan ona salavat çövrer adında
VIII/124 mesel sohra éle déyiller amma onda mesel onda éle olannan sōra héç ona
VIII/125 maması ya babası ğoymazdı onu ğaynata ğaynene ona ad ğovardıh hē ad
VIII/126 ğovardıh éle bi nezer duvasını billem nezer duası zad élerig mesele
VIII/127 aralıĝımızda uşaĝa nezer duası yazdırırıh bi de mesel aparırıh molla onnan
VIII/128 mama mesel perpisin élerdik perpisin éler onnan çepiş zat keserik perpisin
VIII/129 zadın élerik onnan sōra da bi şı yoĝ sefere géttdi dua élerik salavat çövrürük
VIII/130 maşın dal sürē diyerik allah seni salamat élesin heyle heyle dualar da ne
VIII/131 déyim üzerrik sen hāvasan yaman derde yaman davasan bet nezerin gözün

VIII/132 āvasan çıhdım mine dağına dédim yā eli yā mehemmed dédi ne déysen ey

VIII/133 biçāra heyle heyle mesel atarlı onnan dua élerik

VIII/134 *bulardan gine bilirsēn*

VIII/135 hē élan biz gédérık mesel türküsü motar yığmağa diyerik ğoy gerek günümüz

VIII/136 ola köçerik diyerik ğoy günümüz olsun gerek günümüz olsun gerek mesel

VIII/137 çerşemme köçek gitmerik duz günü gitmerik mesel siz ona alahı bi şey hē

VIII/138 duz günü gitmērik gerek bizim mesel günümüz ola böün ğaynenemiz motar

VIII/139 yığdı yağ eritti gerek günneri ola hamma hindiki gelinner gün batanda evin

VIII/140 süpürme mesel dövletüvü süpürersen çerşemme günü çerşemme aħşamı ki

VIII/141 oluyo hā onda süt götü sūtdaş pişir sūtdü pılō pişir süzme pişirme maluvu

VIII/142 dövletüvü bizler sınahtımızı bozmarlı sınahtlardan éle gelinnerimize diyerik

VIII/143 diyerik mesel evi süpürme onnan tuluhdu od günü yay yağdı od günü emsel

VIII/144 ērit pendir de od günü yığ hē heyle heyle gelinnerimize desdur diyerik diyerik

VIII/145 bala bāh çerşemme günü mesel getirin sūtü daşma pişirin sūtdaş pişirin

VIII/146 süzmēin mesel hēlençik gelinnerimize diyerik baħan baħar baħmıyan baħmaz

VIII/147 ğalıp indi itığatlarına benim böyük gelinim çoħ itığatlıdı ādım niye göyçekdi

VIII/148 bağda bi dene gülem dene bağda bağda bi dene gülem yoħsa men sizin kimi

VIII/149 deyirem ki men gülem éle tayfadan tayfıya gelmişim

VIII/150 *ħala bēri baħ hē bu bayatılardan nağıllardan taptapbaçalardan laylarlardan*

VIII/151 ne déydim başuva dönüm mermer daşından ayrıanı göz yaşından çoħ laylay

VIII/152 lay laylay lay çallām yadımnan çıhtı yādımnan çılıb hāmısı ğuran haħkı

VIII/153 deresi yarpuz bağlar buz bağlar āşıħ āşıħ olsa ay ğonaħlar özüne de söz bağlar

VIII/154 nar tāki soydun ménı kölgende saħlādın

Metin Numarası: IX

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Mişginşehir / Erdebil

Derleme Tarihi: 25/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Erdebil’de Aşıklık Geleneği 2. Köroğlu Destanı

Derlemenin Süresi: 12 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Aşık Mehdi BURUMEND

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1975 - 44

Mesleği: Halk Ozanı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: İlköğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve çok az Farsça

IX/1 **Selam adîzî familîzi buyurun.**

IX/2 men aşîh mehdi burumend↓ meşgin şêherinnen

IX/3 **Neçe yaşîz var?**

IX/4 mēnim ğîrîh dōrt yāşîm var

IX/5 **Neçe ildir bu işi yaparsîz?**

IX/6 mēn ē yirmi iki ildir

IX/7 **Yadzîda bi destan varsa bize buyurun?**

IX/8 vār bēlé kōroĝlu dāstanî vār↑ abbaz gürgez vār↑ ğurbānî dede ğurbānî vār onnān↑

IX/9 âlî alî elesger vār↑ şāh ismāyîl vār↑ bēle bēle day yādîmda olannarı söyledim

IX/10 kōroĝlunnan sōhbet_ éliyēk kōroĝlu isTanbul şêhrindē dōvşû tamam éliyennen

IX/11 sōra °gēdir çēnnibelde mesġān sālîr ama delilerinnen ikisin gönderir ki °gēdîn

IX/12 görûn isTanbuldā gene kōroĝlu adı çeken var yoĥsa yoĥ delilerinnen ikisi dervîş

IX/13 paltarında yanî dervîş lîbasında gēdiller îsTanbula îsTanbula gēdiller gēce

IX/14 aĝîzları tûşûr bir saraya bir sarayda görûller bir aşîh oĥuyîr gēdiller salam âleyke

IX/15 salam aşîġa heresi çîĥardîr bir ġîzîl onnuĥ vērîller aşîh bulannan çoĥ îrâzîleşîr

IX/16 sonrā meclîs kıtarannan sōra bu özûn verir dervîşlere sarî dervîş siz hardansîz

IX/17 dēyîr biz éahan dervîşîyîk her yeri gezerîk bizim meskânımız mēlum olmaz

IX/18 dēyîr siz çoĥ benim ĥoşuma geldîz amma efsus olsun ki men sabahları anamnan

IX/19 îki ayda ayrîlmîşam ġaydaçîyam anamın yanına sen hardansan dēyîr men

IX/20 erzulumnanam bes senin adın nedî dēyîr mēnim adîm aşîh cûnundu seher açîlîr

IX/21 hamının üzûne ĥeyriyenn açîlsîn înşallā °gēdillēr bir çoĥ yol gēdennan sōra îki

IX/22 yola ayrîlîrdî biri erzuluma biri çēnnibele dēlîler yöneldî çēnnibele sarî aşîh

IX/23 cûnun yöneldî erzuluma sarî amā dēlîler dēdî ey ge tûş ġabaġîmîza dēdî he be

IX/24 bu yol gēdir aĥî erzuluma gelin erzuluma gētmîrsîz bēlî dēdîler yoĥ seni

IX/25 aparacîh' çēnnibele dēdî ey sizî allah men îki aydî anamnan ayrîlmîşam ġoy

IX/26 mēn gēdim anamî görûm onnan sōra amma dēlîlerin biri bāltunun ġālĥîzdî

IX/27 °gördû bāltunun altîna silāh vardî aşîh cûnun ġorĥusunnan düştû buların dalînā

IX/28 söyleyîm yā he aşîh cûnun tûşûr buların ġabaġînā amma sōzû kimnen éşîdek

IX/29 kōroĝlunnan kōroĝlu aparmîşdî atî nallatmaġa ġîr_ atî gēdir ġîr atî nalladanda

IX/30 demîrçî_ oĝlu dēmir hesenin on beş yaşı vār_ îydî ama demîrçî_ oĝlunun atasî

IX/31 nālbend_ îdî↑ hānsî nalî getirîr kōroĝlu nalî alîr elînin aynasına sîĥîr atîr o yāna

IX/32 dēyîr bî nal bizim ata kār vērmez bir otuz nāl↑ éle ĥarab élîr tullîr kânara otuz

IX/33 birîmci nālî görûr yaĥşîdî dēyîr ha bî benim_ atîma kār vērîr atî nalladîr

IX/34 nalladannan sōra demirçi_oğlu da kenardan bağırdı çoğ hirs yéyirdi aya bu
IX/35 mēnim atımın nalları niye Һarab_ éledi demirçi_oğlu dédi ata icāze vérsēn
IX/36 pulu men_ alaáciyam ama köroğlu hansı pulu vérdi demirçi_oğlu aldı yazısın
IX/37 itirdi pulu attı köroğlunun üssüne dédi bu pul bizim lazımımız dēl otuz pulı éle
IX/38 Һarab_ éledi köroğlunun çoğ hoşu geldi demirçi_oğlunna dédi bunu vér
IX/39 menē↑ men aparım munı ata mihter ēlim demirçioğlunun atasınna icāze alır
IX/40 aparır çēnnibelē bular aşığ_ cūnunu aparmağda köroğlu demirçi_oğlu deli
IX/41 heseni getirmeh' de ama éşitdih' ki deliler gelipti delilerin adı biri yola sığmaz_
IX/42 idi biri tārı tanımaz çağırdı ey gēlin aya men gēdip size bir yağçı mihter
IX/43 getirmişem siz mene ne getiripsiz dédiler goş köroğlu sağ_ olsun biz sene bir
IX/44 yağçı temizlih' kağızı getirmişik yanı da isTanbulda köroğlu adı çeken yoğdu
IX/45 bir dē sene bir yağşah getirmişik eğer yağşagı sarı çağırdılar aşığ_ cūnunu aşığ_
IX/46 cūnun geldi köroğlunun meclisinde bir neçe kelime söyliyennē sōra ağ_ çeh' di
IX/47 aya cūnun aşığ_ benim meclisimde ağ_ çeken olmıyıp senin derdin met'lebin nedi
IX/48 dédi goş köroğlu sağ_ olsun men anamnan iki aydı ayrılmışam senin déllerin
IX/49 meni yumruğ_ gücüne gētiripler men anamı görmemişem aya sana murağası
IX/50 vérsēn gēdip gelebilersen dédi bēli dédi sene ғırğ_ gün murağası vérirem gēdip
IX/51 anovu görüp ғaydıp gelsen amma ғırğ_ gün murağası vériř_ söz aşığ_ dili
IX/52 yüvreg_ _ olur dasTan çoğdu ordan aTlir erzuluma gēlir günün batır çağı görür
IX/53 bir ғarı ana on on beş ғaz otarır salam aleykim aleyke sālām ay ғarı ana meni
IX/54 allah ғonağı élirsen dédi ғonağa da ғurban olum allaha da ғurban_ olum ama
IX/55 bağıdı gördü demirç_oğlu deli hesen atdan yeke at mīnna yeke aya dédi özüve
IX/56 yer olaçağ_ atuvá yoğ demirç_oğlu deli hesenin çün Һurcunnun gümüşnen
IX/57 ғızılnan dolıydı birazçağ_ çıhartdı ғarının ávcuna tökende dédi atuvá da yer_
IX/58 éliyerēm söyliyeh' mi çoğdu dā ғalsın ağı diye sazsız olmasa diyemiyećem dā
IX/59 yoğ ey saz olmıyanda yaddan çığar dā indi véğdi bağıdimiz yoğdu sennen
IX/60 söhbet_ ēliyek men meşgin şēherinnenem bir sahat yolumuz var ordan bura
IX/61 meşginin özünnenem dā éle

IX/62 **İndi burda aşığlık ne cür olur?**

IX/63 aşığlığ_ burıynan hindi o ғedim sayahları yağçı dēr indı↑ bı pap mūsığiler çığıPdı
IX/64 bular bizi biyáz yavaladıpdı aşığlığ_ elan çoğ alçağ_ yerde gēzir

IX/65 **Gedimnen bir bala ne cür aşığ olurdu?**

IX/66 he biz indi neslen aşığıñ benim babam éle aşığ olub↑ hemi şâyir olub kitābı
IX/67 da var biz ē azerbaycānın gençe mahalının şemşir reyonunnanıñ ordan o zaman
IX/68 gelibler burā↑ day yol bağlamıñ gāliblar burda↑ olmuşuñ mēşginni he↓ biz
IX/69 kötüh'den mesel dede baba aşığıñ üş gārdaş aşığıñ bi de babamız böyüh'
IX/70 babamız aşığ olıydı o zaman da bu cür olıydı unvan aşığ şāgirt beslerdi öz
IX/71 böğründe şennih'lere toylarā şāgirtnen gēderdi şāgirt haçan pıştı kāmıl oldu
IX/72 dastannarā↑ camahata cāvap vērmeğe onda ustad biçiller olar da diyerdi hoş
IX/73 gēldin sen cēgēdib mēclis dolandırabilersen

IX/74 Ağa burda neçe cür aşığlıñ vardır?

IX/75 bīrda demeh' olār dōrt ya bēş nō aşığlıñ vardı halhal aşığlarının bi lehçeleri vār
IX/76 onnān↑ zenčan aşığlarının bi lehçeleri vār↑ urmiye aşığlarının bi lehçeleri vār↑
IX/77 onnān↑ biz gāradağ aşığlarının bi lehçesi vardī↑ hemedanın aşığları hē
IX/78 oların da var oların da bi ayrı lehçeleri vardı demēğ' olar oların hamısınnan ē
IX/79 dedeli babalı él içinde sevilen aşığlıñ gāradağıñkı bizimkidi dilimizde ferg var
IX/80 mesēl urmiyeliler dēr'viş model ohiyillar urmiyeliler dēr'viş model ohiyr
IX/81 halhallılarnan bizim dil lehçe fergimiz vār biz gēdirem dēyirik o dēyir bi cūr
IX/82 oların lehçesi bi āyırıldı zenčan mesel neme dēyiren hara gēdiren hardan geliren
IX/83 olar bī cūr dānıñır onnan hemedan nisbet zenčandī↑ çalmada vār havaçağda da
IX/84 var hē havaçağda da dasdannarda yoğumuzdu yoğ éle olar da köroğlunnan ohiir
IX/85 gurbāniden ohiir onnan sova élesgerden alıdan ohiyr dilsus hezen gülden éle
IX/86 hansı dāsdan olsa olar da ohiir biz de havamız ferglidi mesē zenčan özünün neçe
IX/87 nō havaları vardı biz oları ohiyabilmirik olar bizimkileri ohiyabilmir veli sözdü
IX/88 men de mesel ē şāir intizārın şiiirini ohiyiram o da ohiyir behmen vetenoğlunun
IX/89 suçāyetin kimin kimin olar da bilir biz de billik olar ayrı ammā havaçağ da
IX/90 fergimiz vardī havaçağdā bizim havaların çoğun olar bilmir olarınkin biz
IX/91 bilmirik

IX/92 Saz neçe perdedir?

IX/93 dokkuz perdedī yetmiş iki dene de hava çalınır sazda amma munı üsTadlar
IX/94 söyliyip yetmiş iki havā↑ dasTannara göre ama nēsli geldikçen havaçağ da
IX/95 çoğaldıpdı indi demēğ' olar üç yüzü de havā sazlarımızın da yanı adı saz dēl
IX/96 munın āsl adı göpuzdu göpuzdu o saz diyende farslar éle bunun hamısına saz
IX/97 dēyir azarbaycān dilinde göpuzdu onnān aşığ ozandı onnān hē meselem
IX/98 yanşahdı béle

IX/99 *Aşığın libası ne cür olur?*

IX/100 éle bu géydiğ'im formada olūr āşıḡ da k1 munı géynir meselem ėlden seçilsin

IX/101 bilinsin bu āşıḡdī ona görá aşığın formu géyimi gerek ferg_ éliye

IX/102 *Buların adları nemelerdi?*

IX/103 ādların vallah sün'neti paltar déyiller dā↑ sünneti paltar

IX/104 *Buna ne deyirsiz*

IX/105 buna çek'me déyirīk bu şalvardī↑ bu da köyneḡ'di papaḡdī hē yoḡ kemerdī

IX/106 bunun ġılınıcı da vār men salmamışam ġılınÇ_ olār sağda solda ġılıné_ olār

Metin Numarası: X

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Şabil Deresi - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 03/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Savalan Dağı'nda yetişen otlar ve yaşayan hayvanlar 2. Kerem ile Aslı'dan bir bölüm

Derlemenin Süresi: 11 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Meşedibat PURTEĞİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1956 - 62

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

X/1 *Evvel adtızı buyurun familizi de buyurun.*

X/2 benim__ adım meşedibat purtēgi

X/3 *Neçe yaşın var?*

X/4 atmış__ iki

X/5 *Hansı dili danışırsız?*

X/6 éle biz azarbaycan dili türkü dili

X/7 *Şahsevensiz?*

X/8 şahsevenük hē (*Size neme Şahseven deyiller?*) bize şahseven o zaman elāt

X/9 olmuşuḥ bi de şaha biz o zaman çoḥ isdeyirdük__ aḥı tā bu humeyn de éle gelende

X/10 bize zehm__ éledi odu dédiler şahsüven olar şahsüvendi (*Şah İsmail?*) hā gedim

X/11 ha ğadim ki köçeri var__ ımış éle hezreti hüseyingil de köçeriymiş éle o zaman

X/12 hamısı eşāyir__ ımış biz de onnan ğalmışuḥ eşāyir he

X/13 *Kendiğiniz adı nemedi?*

X/14 kēndimiz miġānda olur hē (*Hansı ket?*) bizimki ğışlağ-ı molla náġidī ay

X/15 hāvendininki demirçili kendidi (*Molla havendi?*) yoḥ molla náġi hē

X/16 *Burda nem__ élersiz?*

X/17 burda ğoyun saḥlıyruḥ (*Neçe ğoyununuz var?*) teġribēn ğoyun her evin yüzü var

X/18 iki yüzü var benim__ özümün bi yüz on dene varımdı ay hāvendinin iki yüz__

X/19 elli dene üş yüz üş yüz dene var__ ıdı hē

X/20 *Bu dövrede hansı otlar olur?*

X/21 bılarda üç ğulaḥ diyerük o pitēr onnan sōra ağ__ ot diyerük o piter o bu otdarnan

X/22 pitirer (*Derman var mıdı, mesela mariz olanda?*) meriz olanda bu otdarın çoḥu

X/23 dermandı yarpızdı onnā gicitkandı bebenēġdi ki bebenek bedende ne ğade ḥılt

X/24 olsa onun hāmısın töker bebenek keh'lik otudī nanedi onnan bu da vāḡlardı bunun

X/25 hamısı da dermandı dene

X/26 *Burda hansı hayvan zad vardı?*

X/27 māl cāmiş ğoyun bu da alaçıġdı toyuḥ he o da ḥoruzdu feredi hemi ḥoruz hemi

X/28 fere (*Hansı vehşi heyven zad vardı?*) bırda ayı olar dōġuz olar elbette ayıya ḥırs

X/29 diyēr canāvardı canavar olar tülkü olar dovşan__ olar bu héyvannardı keh'lik

X/30 olar ceyran olar ğoç olar çöl ğoçudu (*Çöl ğoçu?*) hā çöl ğoçudu dene o héyvanlar

X/31 var hā

X/32 *Cevan zamanınızda çöle gittiz, çobanlıḥ yaptız?*

X/33 çõh çõh hē (*Çobançılıhdan bir hātireniz var mı?*) hē canavar_ éle biz özümüz
 X/34 canavar tutmuşam men_ özüm elan canavar su içende dutTum sahlıya elmedim
 X/35 elimden çıhıp gétte he biz görhmaruḥ ayıdan canavardan görhmaruḥ hē
 X/36 eşāyırılı dene hē (*Neçe tüfengin var?*) bēlé tüfengim_ yoḥdu (*Atın var mıdır?*)
 X/37 yoḥ erbāmın_ atı var ay hāvendinin hē tüfeḡi de varımdı erbamın éle kağızlı
 X/38 erbāmın tüfengi var hē evvelden tüfekçidi bular şıkarçidi hēç kim munın şıkarın
 X/39 vurabilmez éle apardı yap bēle ne çıkkılı serçe olsa vurar he bu berk şıkarçidi ha
 X/40 dünyada nümūnedi he (*Yigitti?*) ay_ igitti hē tayfada bu cūr_ igit men
 X/41 görmemişem otuz iki şahsevendi otuz iki tire şahsevendi tāyfa onda bının
 X/42 kimin_ igit yoḥdu bi dene allah salāmat élesin gelin oturaḥ orda bi yerde
 X/43 oturmıyaḥ
 X/44 **Olar, biyol bize bir şiir oḡu!**
 X/45 şé‘r oḡuyum he éle onu déyirem déyirem
 X/46 gādir_ allah budur sennen diregim
 X/47 merdi nāmerde möhtac_ éleme
 X/48 ġeybī ġezīnennen vér rūzisin
 X/49 sağ eli de sol_ ele möhtac_ éleme
 X/50 gādir_ allah senin irehmin çoḡdu nīzedi oḡdu
 X/51 ġardaşın da ġardaşa bafāsı yoḥdu
 X/52 baḡ ġardaşı ġardaşa möhtāc_ éleme
 X/53 delley murat diyer sözün zatın
 X/54 ne yaḡşı olar el bir birbirinen tutunı
 X/55 ġurda ġuşa ġısmet_ éle etini
 X/56 dedeni balıya balanı da dediye möhtac_ éleme⁶⁹

⁶⁹ Qadir Allah, budu sēndēn dilēyim,
 Sēn mērdi namērdē möhtac eylēmē.
 Qeybi xēzinēndēn yetir ruzisin,
 Sēn mērdi namērdē möhtac eylēmē.

Ədalət kanısan, kərəmin çoxdu,
 Tənəli söz xəncər, nizədi, oxdu,
 Qardaşın qardaşa vəfası yoxdu,
 Qardaşı qardaşa möhtac eylēmē.

Namərd körpüsündən, ölsəm, keçməyəm,
 Karvan olsam mənzilinə düşməyəm,
 Əlindən camını alıb içməyəm,
 Sağ əli sol ələ möhtac eylēmē.

Şair olan deyər sözün arısın,
 Arısı olması, olsun yarısın,
 Qoy lap alsın gözlərimin birisin,
 Bu gözü o gözə möhtac eylēmē.

Dəllək Murad deyər sözün zatını,
 Əl əldən ötkündü işin çətini,
 Qurda, quşa qismət elə ətini,
 Atanı oğula möhtac eylēmē.

Dəllək Murad

- X/57 (*Sağ ol!*) hē (*Ağzına sağlık. Bi dene daha deyiver, buyurun.*)
- X/58 âlem tebib_ olsa canımın_ ağrısın cân çekeceydi
- X/59 ğardaş ğardaşda min de döyüşse
- X/60 yaman günde dönmez ğan çekeceydi
- X/61 ēzinem āğ daşdan
- X/62 su çıkar āğ daşdan
- X/63 bacı bacıdan da dönse
- X/64 ğardaş dönmez ğardaşdan
- X/65 he déyirsen oğuyum da oğuyum_ a bu bağ men oğuyabilürem
- X/66 ēy ya dağlar a dağlar
- X/67 sende neler var
- X/68 belke bu yerlere öy
- X/69 bir de gelmedim
- X/70 duman sālāmat ğal
- X/71 dağ salāmat ğal
- X/72 dağ salāmat ğal
- X/73 dağ salāmat ğal
- X/74 arķamnan su sepir ēy göyde bıltlar
- X/75 meydān sa'lāmat ğal
- X/76 dağ salāmat ğal
- X/77 dağ salāmat ğal
- X/78 dağ salāmat ğāl
- X/79 ēy bir_ uca dağların
- X/80 ēy ğārı da sensen
- X/81 hēyri bereket oy
- X/82 bağrı da sensen
- X/83 bağrı da sensen
- X/84 bağrı da sensen
- X/85 şāyiri de sensen
- X/86 şeyri de şeyri de sen'sen
- X/87 çoban sālāmat ğāl
- X/88 dağ sālāmat ğal
- X/89 dağ salamat ğal

X/90 dağ salamat qal ⁷⁰

X/91 sağlıqıva (**Çoh sağ ol**) sesim gelmir çay çöreğ' yémemişem (**Yaylağ kimindi?**)

X/92 eşāyirindi (**Eşāyir kimindi?**) eşāyir da bi elātdı dene ejderindi (**Ejder kimindi?**)

X/93 he ejder de bizim ireyisimizdi tayfamızın beyidi (**Var olsun.**) hē men oğuyram

X/94 āy havendinin sağlığına (**Buyur oğru**) ejder havendinin sağlığına ejder ve sizün

X/95 de sağlıvuza onna bizim bunna böyük ahabı var hasyāb onun sağlığına gāmmer

X/96 var onun sağlığına āy havendilerin sağlığına doğulu yurtta yaşıyan igitderin

X/97 hamısın sağlığına evveli de ki ejder havendidi tayfa ahsaqqalıdı

X/98 ēy sena ğurban olum dağın çiçegi

X/99 dağıtdun bāşımnan gözel göğçegi

X/100 ay balam gözel göğçegi

X/101 ne ğaradur gülüzārın birçegi

X/102 söyle görüm gülüzārımı neye yoldur

X/103 ay balam neye yoldu dēyir a bēle

X/104 kerem dēyir karvan yola düzüldü

X/105 kerem dēyir kervān yola düzüldü

X/106 humarlandı ala gözler süzüldü

X/107 ay balam gözler süzüldü

X/108 sağlıvuza ğocalmışam dene sesim gelmir éle (**Ğoca değılsen cevansan**

X/109 **buyurun.**) ay canā

X/110 dēyir gözellik derdini

⁷⁰ Bəlkə bu yerlərə bir də gəlmədim,
Duman, salamat qal, dağ, salamat qal.
Arxamca su səpir yoxsa buludlar
Leysan, salamat qal, yağ, salamat qal.

Gəldim qarşıladi güllər, çiçəklər,
Gedirəm, əl edir boz biçənəklər.
Nidamı çaylara dedi küləklər,
Bulan salamat qal, ax, salamat qal.

Qıy vuran qartallar yox oldu çəndə,
Nərgizlər saraldı şəhli çəməndə.
Ay alagöz pəri, arxamca sən də,
Boylan salamat qal, bax, salamat qal.

Bu qoca dağların biri də sənsən,
Şairi də sənsən, şeiri də sənsən.
Barı, bərəkəti, xeyri də sənsən,
Çoban salamat qal, sağ salamat qal.

Məmməd Araz

- X/111 ay kime nerdā
X/112 yaylaḥ kimindi ā balam
X/113 eşāyirindi āy balam eşāyirindi
X/114 déyir a béle gédeh' yaylağa ayna bılağa
X/115 gédeh' yaylağa ayna bılağa
X/116 yaylaḥ kimindi a balām
X/117 eşāyirindi a balām eşāyirindī
X/118 besdī ay başuva he kerem dédi
X/119 bir gün yolum düştü erzulumun dağına
X/120 gördüm birem birem ğar gelir
X/121 lelem dédi gel bu yoldan ğaydaḥ
X/122 dédim ğaytmaram gence ziyadḥanın oğluyam
X/123 birdan ğaytmağa mene ar gelir
X/124 hē kerem o erzulum dağına gédip hē dédi
X/125 erzulumun dağı görüm başında ğar yatmasın
X/126 bélünde ter benövşe gül bitmesin
X/127 etegünnen ağır eller sallanıp ötmesin
X/128 o erzulumun dağına déyir bu türkiyededdi ha **(Sonra?)** ay **(Sonra ne demiş**
X/129 **Kerem?)** dédi
X/130 men keremem günnüyem dağlıyam
X/131 şedde getir yaralarımı bağıyam
X/132 heber alsun gencedeki ziyad ḥanın oğluyam
X/133 **(Aşlıya mı demiş kime demiş?)** he aşlıya hā

Metin Numarası: XI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Ağacılı Köyü/ Zencan

Derleme Tarihi: 29/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Dokumacılığı 2. Şahseven Kadınlarının Günlük İşleri 3. Kaynak Kişinin Düğünü 4. Ağbirçek, Alarvadı, Aleybanı 5. Bölgedeki Bitki ve Hayvan Adları

Derlemenin Süresi: 8 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Nazhanım NESİRİ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1959 - 60

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi bölgenin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XI/1 *Nene selam.*

XI/2 eleykime selam

XI/3 *Adızı fāmilizi buyurun.*

XI/4 fāmilim nesīrī ādım nazhānım

XI/5 *Neçe yaşın vār?*

XI/6 vallah atmış zat vār bēli belke de çoḥ_ olar valla dā

XI/7 *Ġadimlerden ne toḥurduz?*

XI/8 ġedim farmaş toḥuyardıḥ kilim toḥuyardıḥ döşek salardıḥ yorġan salardıḥ ha bu

XI/9 cür gebe toḥuyardıḥ (*Cecim toḥurdūz?*) toḥuyardıḥ (*İndī?*) hindi hēş zat hindi

XI/10 béle bāḥ çörek yapardıḥ tuluh yayardıḥ ġedim iş çoḥ_ udu élan hēc zat

XI/11 *Ġadim sübden aḥşamaça ne işler görerdin?*

XI/12 sübdēn sübden aḥşamacāḥ çörek yapardıḥ tuluh yayardıḥ farmaş toḥuyardıḥ

XI/13 ferş toḥuyardıḥ yorġan salardıḥ döşek salardıḥ ha bu cür

XI/14 (*Şahseven arvadlarının hamı bu işleri görerdi?*) éle hāmısı görerdi bezi bezisi

XI/15 göreemmezdi (*Ferş toḥumayı cecim toḥumayı size kim örgetdi?*) nénemiz

XI/16 (*Oların naḳışlarına hansı héyyan zat işlerdiz?*) özümüz işlerdik dā çekerdik

XI/17 bēli vār_ ıdı neḥşeler adı vardı mahı var_ ıdı o cür mahı var_ ıdı dārgül var_

XI/18 ıdı bu cür addarı vardı da bu cür rubu var_ ıdı rubu

XI/19 *Bu dōrede hansı otlar olur?*

XI/20 ôt bu dōrede zat kem olar az olar çoḥ_ üzerrig_ olar bizim ketderde keh'lig_

XI/21 otu kiriş bilmem harada olar keh'likde olmaz o yönnerde olar kiriş olar yémlik_

XI/22 olar ġaz_ ayaġı olār bizim ketde hē

XI/23 *Uşaġı ne cür saḥlardız?*

XI/24 uşaġı ne cür saḥlardıḥ uşaġı bir yaşına iki yaşınacaḥ böyliyerdiK günüz yoh

XI/25 ā géceden gēcīye böyliyerdik saat on ikiden süb öġleneçe saat on ikiden

XI/26 öġleneçe açardıḥ onnan sōra sürüner géderdi émekliyer géderdi yériyer géderdi

XI/27 uşaġı lendiye ġoyardıḥ lendide éliyerdiK bu cür toḥdaḥ olardı bu cür hindikiler

XI/28 teki aġlıġan olmazdı ne ġádá ac olardı lendini tavlıyardıḥ ġalardı çoḥ aġlamaz

XI/29 toḥdaġ_ uşaḥ olardı kürsü ġurardıḥ pendir salardıḥ kürsü ġurardıḥ (*Uşaġı*

XI/30 *uyutmaḥ için laylay çalardız?*) çalardıḥ (*Ne cür?*) ben özüm laylay bilmem

XI/31 laylay laylāy utanmırım valla başarmırım laylay çallam yatıncaḥ ġızıl güle

XI/32 batıncaḥ çoḥ bililler diyerdiK élan yadımnan çıḥıb dā hē

XI/33 *Bu aġbirçeġiniz zadınız var mıydı?*

XI/34 bēli aḥpirçek béle bāḥ farmaş toḥuyardı onnan yün eyirerdī elinde farmaş
XI/35 toḥuyardı yorğan salardı bilirim ğocaları déyir éle ğocalar da éle éliyardiler
XI/36 dā héyr işderi géderdiler héyr şeri iş curramaḥda éle déyirim yorğan salardı
XI/37 döŕşek salardırlar farmaş toḥuyardılar

XI/38 *Bu ğadimki gelinnernen ğaynene-ğaynetelerin işleri ne cür olurdı?*

XI/39 yaḥçı olardı pis_ olmazdı çadre sarardılar béllerine yaşmaḥ çekerdiler
XI/40 ağızlarına yavaşdan yavaşdan danışardılar gizlenerdiler ğaynete ğaynene
XI/41 yanında ucadan dānışmazdılar yaşmaḥsız danışmazdılar alçaḥ danışardılar
XI/42 ihtiram élerdiler hē (*Başıynan danışardı?*) éle bu cür yavaşdan danışardı
XI/43 ğaynataynan ğayneneynen ğāyınnan büyük ğāyınnan büyük baldıznan
XI/44 yavaşdan dānışardı yaşmaḥ_ altında danışardı

XI/45 *Bu ğadimki libaslarızdan ğiysilerizden nemeler bilirsiz?*

XI/46 tuman giyerdiler köynek giyerdiler yekece arvad bağlardılar alınlarına şal
XI/47 çaldırlar élan çalmıllar ki o cür bilirim

XI/48 *Pişmişlerizden zatdan ne bilirsiz?*

XI/49 aş pişirerdik ayran_ aş pişirerdik umac_ aş pişirerdik ha bu cür et çorbası
XI/50 pişirerdik keleş pişirerdik ha béle da yer_ elma pişirerdik yer elma o cür
XI/51 ğavurardıḥ o cür pişirerdik her cür pişirerdik

XI/52 *Al arvadı aleybānı zatdan ne bilerdiz?*

XI/53 valla biz bilmezdig o zaman tarafda o zat yoḥdu ama bu cür nēnemiz zat
XI/54 danışardı diyardiler al arvadı al arvadı gelerdi isdiyerdi diyerdi tuluh yayardıḥ
XI/55 onnan her iş görerdi görerdin bi dene meselem taḫıltı zat gelir ğaçardı diyardik
XI/56 niye ğaçırsız diyardik valla ğorḥuruḥ dédi ğorḥmayın heş zat yoḥdu bezi
XI/57 ğaçardılar taḫıltı olsa ğaçardılar diyardiler ğorḥuruḥ bilmirim getirerdiler
XI/58 işlederdiler bilmirim ki he görürdüler (*Sen görüpsen?*) men yōḥ nēnemiz
XI/59 dānışardı bizden büyükler dānışardı o gözümüz görmedik valla

XI/60 *Bu öz toyun yādında mı*

XI/61 yādımdadı (*Hē ne cür oldu?*) nē cür oldu toy oldu day aşıḥ getdīlēr üş gün
XI/62 aşıḥ çaldı bilmem dört gün çaldı aşıḥ çaldı aşıḥ toydu (*Ġabağında elçilikden*
XI/63 *zatdan...*) elçi geldiler vérdiler ay baba ğonşuyduḥ ketdiydik da görmüşdü dā
XI/64 (*Fāmildiz?*) hē nenemin eme oḡludu nēnemnin emisi oḡlusudu hē emisinin
XI/65 oḡlu

XI/66 *Neçe balan var?*

XI/67 dokkuz (*Neçesi ğız?*) beşi ğızdı dörd   oĝlan

XI/68 *Burda hansı ĝuřlar olar?*

XI/69 burd  g verçin olar onn n bu serçe olar ĝarĝa olar ha bu cür seyit ĝuřu ol r

XI/70 h  ĝara ĝuř olar bulardan olar ĝırĝı olar ĝırĝı da ayırdı ĝarĝa da ayırdı ĝarĝa

XI/71 ĝara olar kiçik olar o m ĝa cüce m ce aparar ĝırĝı da yüke olar gelir  le yeke

XI/72 tavış mavış  le  alar ciy rın  ışardar

Metin Numarası: XII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Bağlıca Köyü / Zencan

Derleme Tarihi: 30/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Kaynak kişinin aşıklık serüveni 2. Zencan Şahsevenleri hakkında genel bilgi 3. Zencan Aşıklarının dünü ve bugünü 4. Ozanın kendi şiirleri ve seçtiği aşıklardan okuduğu şiirler

Derlemenin Süresi: 50 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Aşık Yar Muhammed İSABEGLU

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1943 - 76

Mesleği: Halk ozanı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XII/1 *Selam, adîzî familîzi buyurun.*

XII/2 yar muhammed aşîh yar muhammed isabeglu

XII/3 *Aşîk Yar Muhammed İsabeglu kimdi bize özünüzü meruf_ éleyin.*

XII/4 men de bu élda bu él içinde bi aşîgam şahsevende bēli teğriben elli iki ildir benim

XII/5 senetim aşîhlîhdî burda nökerhanā da ki bu bağlıcada ollām hōb gene bir zāt mēn

XII/6 on yeTTi on sekkiz yaşinnān men aşîh şerizi vardı miyandablî ketderinin adı şah

XII/7 tepedi ora o benim üstadım_ ıdı evvel bir aşîh seydulla var vermannılı o

XII/8 vermanlıda olardı bular benim üstadımdı özümnen de biraz şîirler zat

XII/9 oñuyardım bēli bular gādımnen benim zādımız bizim élimiz içinde evvel bu

XII/10 kette burda bir aşîh varmış ki o bize yād vérmez aşîh şeh eli o numunēymiş héç

XII/11 onun herfi yoñmuş éle hemin buralıymış onnan bir allah irehmet élesin çoğlu

XII/12 var 'çoğluda bir aşîh 'yūsif var_ ımış bu şāsevende éllerimizde bular senetkār

XII/13 bularmış be' den onnan sōradı ki men hem bi seyf_ eli vardı o da balaban

XII/14 çalardı elan oğlu da éle balaban çalar tiğriben dedeyi babadan bu yannıyılı da

XII/15 buralıyılı

XII/16 *Özünüz şahsevensiz*

XII/17 bēli şahseveniK isabeglu isa beglu bēli o tayfadanılı

XII/18 *İndi yaylağ gışlağ sizde yoñdu?*

XII/19 yayla gışlağ gādım varmış élan hēyir gādım bēli ata babamız gédermiş yaylağa

XII/20 amma elan hēyir elan benim yādıma geleli gétmemişik

XII/21 *Neçe yaşız var?*

XII/22 benim teğriben heftād bisto yikem dā heftād_ altı

XII/23 *Bu yadınızda hansı dastannar zatlar var?*

XII/24 dastan da var çoğ dāstan elli atmış dene billem dāstan ağı buları diyem sana şah

XII/25 ismailden var emrahdan var gārdaşıma érz_ éleyim behrām hēyder gūlam

XII/26 hēyder ha bulardan bulardan çoğdu

XII/27 *Bu dastanları kimden öğrendiniz?*

XII/28 bu dāstannarı aşîh seydullāh ve aşîh fîruzdan örgermişik

XII/29 *Gādimlerden burda aşîh meclisleri ocağları var mıydı?*

XII/30 bēli burda teğriben aşîh seydullāh aşîh şehelî aşîh yūsif aşîh fîruz bēli bular

XII/31 vardılar

XII/32 *Şah İsmail'in destanından biraz söhbet éliyek bize buyurun*

XII/33 men aşıl ismailin dāstaninnān ayrı söhbetlerden bēli oları bağışla göy sene bir

XII/34 zād_ éleyim olar o sazı o üzdedir onu getir mene yavaçça göy sazı getişsin şah

XII/35 ismailin destanı élen duram danışam o şirin yerleri fayda élemez elan ayrı

XII/36 destan her neme désen diyerem élan neme dēyim

XII/37 *Hansını istersen buyur.*

XII/38 baş üsTe baş üsde

XII/39 dolanaydı çarhını felēk

XII/40 atıpdı derbider meni

XII/41 gocaldır onnan öldürür

XII/42 nāmūs geyret bu ar meni

XII/43 nesimdi beyler nesimdi

XII/44 allah bu gelen dostun sesidi

XII/45 felegin topançasıdı

XII/46 atıpdı derbider menī

XII/47 goş köroğlu hezār_ étti

XII/48 gām yükün boynuna götdī

XII/49 gör kimlere möhtac_ étti

XII/50 çerhı dönmiş zaman meni

XII/51 déyir o titreşen dodağların

XII/52 hesretine ğurban_ olüm

XII/53 hayat véren nefesīn

XII/54 şehsiyetine ğurban_ olüm

XII/55 sular kimin ahışın

XII/56 şimşek kimin çağışıyın

XII/57 béle bağışım la bağışın

XII/58 söhbetine ğurban_ olüm

XII/59 gözüme deycek sūretin

XII/60 dimmeK olur mene çetin

XII/61 o dili bağılı mehebbet

XII/62 hikmetine ğurban_ olum

XII/63 saf eşkımin ezelinin

XII/64 bu sözlerin mezelinīn

XII/65 āzerbaycan cavanının gözelinin_

XII/66 ismetinē ğurban_ olūm
XII/67 baş bā-baş evvel bināden ğāil oldum ğur‘ ānā
XII/68 oħudum iteāt éttim men ğādir-i subhānā
XII/69 bñlbñl ğñle aşıĥ_ oldu oldu pervāne ses ŧemī
XII/70 aşıĥ selman-ı farsıdı peygammer-i islama
XII/71 méydana bir nezer saldı pervāz_ étti ğāpiden
XII/72 ğéyindi cek libāsın ğeçti ğabrigāhden
XII/73 din yolunda ŧehīd_ oldu emr idi allah éden
XII/74 aşıĥ imam sincannan ğeŧti merdana
XII/75 bu dñnyanın vefāsı yoh aħırı dñnya fenā
XII/76 atğılan bi ğuzu edāvet bñhñde salma cana
XII/77 ğéce ğññz zehmet çekip ke‘ beni étti binā
XII/78 aşıĥ ibrahım-ı ħelildi oğlun yattı ğurbanā
XII/79 dédim ğölñl isteme dñya malın
XII/80 yñsuf zñleyhadan ğeŧti dut hāğğının yolñn
XII/81 din yolunda can fedadı bağlatdı iki ğolñn
XII/82 aşıĥ-ı yusuf idi ğétti dñŧdñ zindanā
XII/83 yaħçı yaman bu dñnyada ğalandī
XII/84 nāmerd gelib merd_ olmağı yalandī
XII/85 ğöz ğöz_ olub yaraları sulandı
XII/86 aşıĥ eyyub_ idi ğétti dermanā
XII/87 ey hāğiğāt hep örgen düz danıŧ
XII/88 merīfet lazımdı küllen insanā
XII/89 her iten aşığa āŧıĥ démeyin
XII/90 aşıĥ ğember_ idi ŧāh-ı merdanā
XII/91 ħoŧ geldin dñnyaya islam penāhī
XII/92 sene ğurban_ olsun bu cānım elī
XII/93 ağalar ağası ŧahların ŧahī
XII/94 cennetim erkānım īmānım elī
XII/95 cebreilin üstadī ğammer ağası
XII/96 muhammedin yarı sāhıb levası
XII/97 zehranın ümñdñ zeynep babası
XII/98 gelmez senin kimin ŧāhānım elī

- XII/99 anadan mekkede dünyaya geldin
XII/100 ananın bedninde gemhar oldun
XII/101 ibn-i evdevde ğılıç çaldın
XII/102 yedullah destinde sultanım elī
XII/103 evvel zülfigārı entere çaldın
XII/104 ğál' e-i heybere zelzele saldın
XII/105 yirmi beş il evde otdu saraldın
XII/106 háġiget ilminde ummānım eli
XII/107 şî' ri zādım ona irādetim var
XII/108 eli nōkeriyem şerāfetim vār
XII/109 onun kimin ğible-i hācetim var
XII/110 me' nāda yāġūt u mercānım eli
XII/111 saġlıġıza
XII/112 ***Saġ ol başuva dolanım, bu havanın adı nedi?***
XII/113 allah saġlasın buna biz servāna diyardık ğādım servana bēli (***Neçe dene hava***
XII/114 ***çalardız?)*** çoġ çalardım elli dene yüz dene ħōb day keyfiz vardī
XII/115 ***Aşılıġın indiki veziyeti necedi?***
XII/116 ğādım yahçıydı elan o orkis gelip o kürtder lūt ġirir arvaTlar arasına zaġkıdı
XII/117 zuġġudu o birez ħereb _ éleyib men ġetmēm he niye söz te' fil alan yoġdu ki
XII/118 élan sözü te' fil alana danışasan ona göre bēli sözlerimiz itir bala bala da heyf
XII/119 _ ossun o sözler aşılırlarda var heş kesde olmaz déyir
XII/120 gel gel ālım senden ħaber alāyım
XII/121 heġiġāt içinde erkan néçedī
XII/122 dürr-ü gövheri beyān _ étmiş
XII/123 söyle görüm huruf-u ġur'an néçedī
XII/124 ħefā néçe sābi néçe melek néçe
XII/125 felek néçe aġ néçe ġat néçe
XII/126 ħeyvan néçedi ömr-ü ġılman néçedi
XII/127 ħeste ġalpler ġárez _ içinde
XII/128 şems-ü bāb oġuram ġur'an içinde
XII/129 müseldannar diyer namāz içinde
XII/130 söyle görüm rükn-ü dini rükn-ü ġmān néççedi
XII/131 rükn-ü din dört denedi

XII/132 dāl delil muhtesib beyān

XII/133 rükn-ü ĩman üş denedi

XII/134 ğerer be lĩsan é‘ tikād-ı cihan emel-be-erkān

XII/135 heş kes mennen dānıŝaemmēz amma ne fayda

XII/136 **Özünün şiirleri var mı?**

XII/137 cān özümnen de diyerem (**Olari yazdın mı yoħsa yādında mı?**) éle yādımdadı

XII/138 hamısı heş yazmamıŝam biz yéddi yüz néçe nefer hünermend beynelmilele

XII/139 şirkeT_ élemiŝdik onnan bēş nefer ğebul_ oldu bi dene arvad ħalħ-ı

XII/140 hemedannıdı bir dene kirmanŝahlıdı üş nefer türk oların hamısının böyüğü

XII/141 menem bēli hamısının

XII/142 **Sennen sonra bu menteĝede teze aŝıħ zat var?**

XII/143 var bēli o zatlar meselen baĝıŝla ğeyder terefinde men oħumadım hüzür yeri

XII/144 var burda ona ħātır oħumadım (**Kilasa zada ğéttin?**) cevannıħda ustad yanına

XII/145 zada bēli géderdik álaĝa olmasa adam éleyebilmez heş kes (**Ayrı aŝıħlarnan**

XII/146 **da irtibatın vardı?**) hāmısınnan tanıram ŝināsaħ veli elan uzaħdadılar dā

XII/147 buyrun yiyin yé dā çoħ örgeniP ğediPler

XII/148 **Özünnen bir ħātıran var mı?**

XII/149 ħātıra él içinde men yaħçı ğüleŝerdim men pehlivan _ıdım bu cür tutardım

XII/150 heş kes gédebilmezdi benim elimden yapışabilmezdi yıħardım (**Ġátıl**

XII/151 **merasimleriz ne cürdü?**) ğetil de elli bir_ ildir oħudaram bi teĝribēn altı min

XII/152 nefer yeddi min nefer ğonaĝım_ olar bēli ihsan-ı hezret-i ebelfez (**Hardan**

XII/153 **gelir ğonaħlar?**) ğéydar tarafınnan gelir

XII/154 **Sazızın Azerbaijan’ın sazlarınnan ayrı terefi vār?**

XII/155 türk aŝıĝının saızı budu bi dene usda var imran bi dene yaħçı saızım sedefliydi

XII/156 maşında sındırdım maşının maşında sındı onnan sora munu ğáyırdı mene

XII/157 imran var o düzelder bēli onun esli baķılıdı éle dede babası amma veli olar

XII/158 **Aŝıħ bu öz şiirlerinden yādında olan varsa bize buyur**

XII/159 yé şiiri çoħ billem hansını déyim ki

XII/160 dād eylerem ğocalıĝın elinnēn

XII/161 dolaŝır_ aĝızında dil söze baħmır

XII/162 geĝen ğünnerimi yāda salandā

XII/163 gelir ğözlerimnen sél söze baħmır

XII/164 ğözümün ğabaĝı dumāna döndü

XII/165 ömür geldi geşti zamāna döndü
XII/166 benim _ elif ğáddim kemāna döndü
XII/167 yerde duraélmirem bél söze baħmır
XII/168 aŝıħ memmed felek sennen keçecēk
XII/169 ğohum ğardaş hamı sennen küsecēk
XII/170 ğezanı yiyende ēlin esecek
XII/171 onda görersin ki el söze baħmır
XII/172 her _ ay çevannıĝım ğétti elimnēn
XII/173 dād senin elinnen aman ğocalıħ
XII/174 yériyende huŝum ğedir başımnan
XII/175 énr gözlerime duman ğocalıħ
XII/176 terlan kimin ŝıĝıyardım daĝlarā
XII/177 bülbul kimin ğāħ énerdim baĝlarā
XII/178 baĝban kimin dolanardım Taĝları
XII/179 indi élan dolan ğocalıħ
XII/180 bir vaħt var _ ıdı ğocalıĝa gülerdim
XII/181 başım çekmemişti hardan bilerdim
XII/182 memmed diyer coşum çay tek gelerdim
XII/183 o geçen günnerinnen umān ğocalıħ
XII/184 hefte geçir aylar iller dolanır
XII/185 bala bala yoĝuħlaşır ğocalıħ
XII/186 dizlerim titreyir gözüm sulanır
XII/187 bala bala eĝlım çasır ğocalıħ
XII/188 ğarrı daĝlar kimi aĝarır başım
XII/189 éŝitmir ğulaĝım tókülüp tiŝim
XII/190 günbegün tenezzül éyliyir işim
XII/191 derdi ğámim ĥádden aşıb ğocalıħ
XII/192 ğalıb üregimde min arzu dilek
XII/193 oĝul ĥaŝlıħ vérmey gelin de çörēk
XII/194 danıŝande déyi danıŝma göreke
XII/195 hamı mennenteref tüşer ğocalıħ
XII/196 günne yüz yol ĥātirime deyiller
XII/197 neveler savaŝır meni sövüller

XII/198 adım yaddan çıhıb baba déyiller

XII/199 geçen günüm yada Tüşer göcalıh

XII/200 tebibim sen gel yaramı tezele

XII/201 göca éahanda göhum gardaş sağ sol düzüle

XII/202 yaşayasın ömür géde yüz ile

XII/203 ahır sennen gabağlaşır göcalıh

XII/204 sağlıgıza ey dād

XII/205 ***Sene müzāhim oldu.***

XII/206 ihtiyārim var baba öz nökerhanāzdi gurban olum beli bılar baba tāyfadı on

XII/207 bir gışlah bēdirliḡ bēdirli on bir gışlah olar bir tayfa dört gışlah isa beylidi o

XII/208 isa beylidi o bağlıcadı bu gılış gayadı baş gışlahdı bu dördü bi tāyfadı on bir

XII/209 gışlah çāvenneridi hē doḡkuz gışlah çāvenderidi siz olasaz gardaşıma erz

XII/210 éliyīm yeddi gışlah kör hesenlıdu gardaşıma erz éleyim sekkiz gışlah zat

XII/211 cahanşahlıdu bu cür bu cür heftād iki gışlahdı mentege-i efşār men hamısını

XII/212 tanıyram hara haradır heftad iki gışlahdı

XII/213 ***Tayfaların adını bilirsən?***

XII/214 beli tayfa tayfa birdiler indi hēyir şerde biriK dā bilmirem çavenderidi olar

XII/215 çāvenderidi isabehlu kör hesenlu var cahanşahlı vār isabegli vār gardaşıma

XII/216 erz éliyim bēdirli var onnān böyük zāt çoḡ çoḡdu yadıma tüşmür çoḡu

XII/217 ***Hardan gelmedi bular?***

XII/218 buların hamısı muğannan gelmedi muğan ehliyik bēli hāmısı muğannan

XII/219 gelmedi biz de muğannuyuh neçe il munnan gabağ gelipler hāmısı muğannan

XII/220 gelmedi teğriben o göca kişiler biler mennēn böükler teğriben olar çoḡdu min

XII/221 ilden zad sekkiz yüz yeddi yüz o cür bēli çoḡdu

XII/222 ***Özünnen bir şiir deyiver istifāde éliyek.***

XII/223 gurbanam göcalıgı éle men özüm démişem dā hā hob da bağışla benim hiç

XII/224 savadım yoḡdu ki allah saḡlasın ahı tāriḡ çoḡdandı itip da mesele bağışla o

XII/225 kişilerden ġalmayıP ki éle diye men haralıyım feget bizim içimize muşampa

XII/226 seyitleri gelip ġatıb harab éliyib éle oları muşampadan ġovuplar gelip burā

XII/227 orda fasat davaḡır adamdılar gelib indi meselen bēş evli élan burdaydı köçüp

XII/228 gédipler ikisi üçü ġālīb üş dörd evlimiz tuturğanda çoḡdu bu cur bular biyāz

XII/229 davaḡır adam pis adamdılar bī-ġiyet adamdılar

XII/230 ***Şiir diyecektin?***

- XII/231 şi' r hansını neme déyim
XII/232 dolanaydı çerhını felek
XII/233 atıpdı derbider meni
XII/234 ğocaldır   onnan öldürür
XII/235 nāmus ğeyret bu ār meni
XII/236 nesimdi beyler nesimdi
XII/237 allah bu gelen dosdun sesidī
XII/238 felegin topançasıdı atıpdı derbider meni
XII/239 ğoş k roğlu hez r  tdi
XII/240 ğ m y k n boynuna ğ td 
XII/241 ğ r kimlere m htac    tti
XII/242 çerhı d nm ş zaman meni
XII/243 d ş kimi hâkğın keremi
XII/244 derya-yı umm na b h
XII/245 altıda d nya yarandı
XII/246 titremiş her y na b h
XII/247 dağlar oldu ona lenger
XII/248 emr-i irehm na b h
XII/249  saya incil geldi musaya tovrāt
XII/250 amma mustafada ğur'ana b h
XII/251 o g n k  z lmet oldu
XII/252 heş ğ rmedi g z g z 
XII/253 şemsi ğ mer ş yle  ekip
XII/254 tuttu sehr nı d z 
XII/255 ğ r ne g zel yaradıP  
XII/256 ayı g n  ulduzu
XII/257 yeddi yerdi yeddi g v 
XII/258 bir zem n-i  sım na b h
XII/259  sıman d yir zemin olginen
XII/260 sanaram sen yoğ heberin bu işde
XII/261 hesabı yoğdu y z min y z min firif t 
XII/262 tesbih diyen bulsan  s n mendedi
XII/263 amma zemin d yir  sıman danışma yal n

XII/264 o gülşan ömrüve salaram talân
XII/265 derdderin dermanı hikmetde ğalan
XII/266 erestu eflâtın loğman mendedi
XII/267 âsıman déyir zemin gel ol eväre
XII/268 men seni salaram âteşe näre
XII/269 hesabı yoğdu yüz min yüz min sitäre
XII/270 bedirrenmiş mah-ı taban mendedi
XII/271 amma zemin déyir âsıman gel olma riyâ
XII/272 mennen utangılan sen eyle héyâ
XII/273 yüz igirmi dört min cânım ğurban peygamber-i enbiyâ
XII/274 eli kimin şahı merdan mendedi
XII/275 bēli da isdiren söhbet ėlim
XII/276 yerīn gövün erşin kürsün insānın
XII/277 künhü bünövresi āy neden oldu
XII/278 yeri gövden gövü yerden kim seşdi
XII/279 hikmetin deryası āy neden oldu
XII/280 yeddi ğat göv ne növünen ğuruldu
XII/281 néçe ğándil néçe sutun vuruldū
XII/282 sen kimsen men kimem kimnen soruldū
XII/283 ustadlar ustası ay neden oldū
XII/284 neden lūh yarandı nedendi ğálēm
XII/285 néçe huruf o meclisde oldu cem
XII/286 ālem-i ervahda ğurulan elem
XII/287 ayesi şüĝgesi ay neden oldu
XII/288 mensurun toğmağı isrāfıl suri
XII/289 ke‘benin zemzemi musanın turī
XII/290 nutğumun gūyāsı dīdemin nūrī
XII/291 başımın sovdası āy neden oldu
XII/292 yāzıh_ eleskerem intizārım vār
XII/293 āye-i yāsine meni eyle heberdār
XII/294 ilmin cümle hardan tapdı aşıhlār
XII/295 şe‘r muemması āy neden oldu ⁷¹

⁷¹ Kaynak kişi şiirin bazı kısımlarını değıştirerek söylemektedir, şiirin asıl biçimi şöyledir:

- XII/315 buyurupsān hıdmetüve gellem men
XII/316 amma başımdaki bu sovdanı bilirsən
XII/317 kim bilecek
XII/318 dāl üsse déir gel gel ālım sennen hāber ālāyım
XII/319 o hansı ağaçdı tāğı yeddidi
XII/320 o ağaçda bir ğuş yuva sālıpdı
XII/321 çapraz sinesinde dāğı yeddidi
XII/322 bir hikmet görmüşem hıyalım çaşıp
XII/323 huş başımnan gédip dilim dolaşıp
XII/324 şāhın ğulluğunda bir ğul _ éleşib
XII/325 beden birdi el ayağı yeddidi
XII/326 demmirden ayağı yeddidi
XII/327 bir ālı meclisde var yedi sāğı
XII/328 dolanır seyr _ edir yoğ el eyağı
XII/329 ne piltesi vardı ne de ki yāğı
XII/330 şūle çeken şuğ çırağın yéddidi
XII/331 onun gerdişinde bir azca leng var
XII/332 āleme eyandı görünür aşikār
XII/333 bir kāse içinde on beş reng var
XII/334 karası yeddidi ağı yeddidi
XII/335 elesger sözlerinde müttesildi
XII/336 ne oldu dehenden soví kesildi
XII/337 il zununu bahar feslidi
XII/338 bu hansı bağbandı bağı yeddidi
XII/339 sağığıza
XII/340 *Neçe neve netice varındı?*
XII/341 olar iki yüz heştad dene zad _ olar elli altı dene oğlan nevem vār ğırğ sekkiz
XII/342 dene ğız netice metice de tanıyaélmirem çoğdu bēli çoğdu bēli on beş dene
XII/343 doğkuz ğızım var altı dene oğlum var altı dene de öldürmüşük inan (*Türkiyeye*
XII/344 *geldin mi hiç?*) yoğ gelmemişem (*Buyur gel ğonağım ol*) gelecēm inşalla
XII/345 allah seni sahlāsın nökerem gözün ağrımāsın élan o gelinner gelir uşağnan
XII/346 farsı danışır men de sövürem küpek ğızı türkü danış da
XII/347 *Aşık Farsi bilirsîn?*

XII/348 men yoh kem hal   ollam bilmem  oh men h   farsı he  zat bilmem fe et
 XII/349 türk bill m k pek  ızı aya k pek  ızları ay bular p  buların dedesine k pek
 XII/350  ızları u a nan farsı danışır d yirim k pek  ızı a ı sen o farsını m d r
 XII/351 oğudacağ  le bilecek bu türkünü itirren a ı t hran bu mollalar  oh  arab  
 XII/352  ledi men  eber   aldım m lladan n  e defe  eber aldım d dim bizim elli bir
 XII/353 dene mes y limiz var ba ı m   rifetullah da ı irehmetull h bu mes y ilde d yir
 XII/354 bu elli bir dene gerek gile beş usul-u dindi altı mu addem t on bir muğamdat
 XII/355 yirmi iki on furuğu'd-d n ottuz iki on bir sıf t-ı selbiye bu  ır  yeddi bu d rt
 XII/356 denesini  eber   aldım m lla bilmedi he  zat bu  lim h  d rt denesi d rt
 XII/357 denesi he ig tdi terig tdi me  rifetdi  eri  et onu hardan d  il ola hardan
 XII/358 dolana hardan  ı a hardan her zatda min dene m lla ola onu  liyemez (**D rt**
 XII/359 **kapı kırk makam d zdi?**) b li
 XII/360 **A ı  bu  adimki  a ı lar bu c rm  ...**
 XII/361  adım a ı l r bağışla  adım a ı lar bilerdil r malla malla gelse g tse yüz dene
 XII/362 malla mennen danı amm z ki ne bilir    ir imam h sey n    min öldürdü
 XII/363 onu hamı bil r da valla  adım a ı lar ayrı meseledi deryadı hezreti abbasa
 XII/364 deryadı  adım   a ı lar biyol men  lımlar m kemesine  asımı apardılar
 XII/365  esde  asımı  lımlar m kemesine apardılar beş ota   lim   idi herese on
 XII/366 neferden  lli nefer   idi evvelinci ota da ge ti salam v rir h  salam v rir durur
 XII/367 mallanın biri bir sille vurur buna bu e lı aparmışlar  asım  z  bir  ız almışdı
 XII/368 e dını  z  o umu du ona göre d yiller bu ne e di bilmez meselen a ı  ona
 XII/369 göre aparıllar  lımlar mehkemesine cereyan  oh danışım orda d yir evvel
 XII/370 otağa girende sel m erz    lır mallanın biri vur r bu salım erz    lır
 XII/371 tek elifden aldım dersimi bey bibey n   essel m
 XII/372 tey tarının bir adıdı sey subh n   essel m
 XII/373 cim  em l n mu t  ındadı olmuştum h yr n
 XII/374  hulara z mun olan şey  orasan esselam
 XII/375 dal dala delil   oldu dal dalı getdi yola
 XII/376 sin süleyman peygammer d vleri getdi  le
 XII/377 zey zekeriya peygammer i  aresiyle saldı velvele
 XII/378 sad sa ıb ez zem n   esselām
 XII/379 kaf günnüzü  anat saldı cah ne
 XII/380 lam lail he illallah v cib   oldu ins ne

- XII/381 mim muhammed peygámmerdi el_ uzatdı asımāne
XII/382 sidreti'l-müntahādan geldi esselam⁷²
XII/383 bu alımda yanda déyir
XII/384 hansı güldü hākden_ alıp yāğını
XII/385 hansı gül bürüyüb cennet bāğınī
XII/386 musa seyrenghāhı tur dağının
XII/387 torpağı nedendi ğayası nēdi
XII/388 ālim ğālır
XII/389 hansı güldü dövresin cırılmaz tikan
XII/390 háğğ_ özini yér tutupdur mekān
XII/391 niçe min bazardı néçe min tūkan
XII/392 alınır satılır mayası nedī
XII/393 o kim_ idi ğaldı deryā üzünde
XII/394 küllen melāikler onun sözünde
XII/395 yetmiş_ iki ğāndil gövün_ üzünde
XII/396 menzil-i béhişt mekānı nēdi
XII/397 on nefer cevap vérebilmir geçir o obirsine obirsine déyir
XII/398 isdirem néçe zad éliyem bünyād
XII/399 tāin ki bileler kemālim benim

⁷² Elif Allah yaradandı be de beyān es-selām
Te Tanrının bir adı se étdim senān es-selām
cim cemālin müştāğıyam ha oldum heyran es-selām
āhulara zāmun olan hey şāh-ı ħorasān es-selām
dal delil démekden zālimler geldi yola
zal zülfigār düşmanlara gelibdi göyden belā
ra rüzidir insanlara göyden yollar hağ teālā
ze zemzemdır ol Mekke'de āb-ı revān es-selām
sin sübhāndı şın şeytandı sad sabırdı dad dahhāk
tı topıdır zı zālimdir gözlerine onun hāk
ayn elidir aslı nesli pāk vücūdu pākı pāk
ğayn ğulāmi ğanber olan şeyr-i yezdān es-selām
fe firavundur āteşinden geldi mazlumlara cana
kaf kұrandır otuz cüzü kail olluk biz ona
kef kitabdır saysan eger kelimesi gelmez sana
yüz iyirmi dört min nebi gelib ahir zāmān es-selām
lam lailāheillallah delil geldi cihānā
mim muhammed sad nun namazdı vācib olub insāna
vav velāyet göyden geldi āğam şāh-ı merdāna
he hidāyet éyliyecek sāhib-i zemān es-selām
ħaste ğāsım tikmedaşlı kılginen namaz bugün
lamelimplam mevlām onu eyledi ibrāz bugün
ye yakubdur ağlamakdan kör olubdur göz bugün
ol resul Mustafāya vardı gümān es-selām

- XII/400 yüz on dört sūreni éylerem ispat
XII/401 tapbíye müşdehit bilmiye ālim
XII/402 isdirem néçe zad men eyliyem fāş
XII/403 mecnūne ferzendem ferhāde ğardāş
XII/404 adım hesde ğāsım yerim tikme daş
XII/405 on dört muellayı menem muellim
XII/406 fīrdovsi deilem bir ħākem yāni
XII/407 eynime gelmir dünya-yı fāni
XII/408 ālımlar ne sebebdan beĝenmir meni
XII/409 hamıları ğaldı bu sözlerden māt
XII/410 geçir üçüncü otaĝa üçüncüde déyir hē
XII/411 gel gel ālim sennen heber alayım
XII/412 neden zāhır oldu semāda bulut
XII/413 israfil surnı çekdi bir ğárar durdu
XII/414 erşı müellada dayandı bulut
XII/415 sular cāri oldu deryāhları barrandı
XII/416 gehgeh yaĝalandı semek güllendi
XII/417 hansı peygammerdi öldü dirildi
XII/418 allahı bir bildi dédi yā sucūd
XII/419 hezreti nūh keşdi baĝladı ne tūfan oldu
XII/420 cenab-ı muhammed ħatm-i cem oldu
XII/421 o kim idi hamı müselman oldu
XII/422 ke‘beni bir bildi dédi yā sücūd
XII/423 aĝı yusuf buların hamısın böyüğüdü
XII/424 munın yanınnan geçende bu durur munı vurur déyir sen bu saznan bura niye
XII/425 geldin déyir emice saz bi siminen taĝdadı onu danışdıran menem hē nemiye
XII/426 meni vurren orda déyir o mirza sefer eli déyir baba bu eĝdı nikah hususunda
XII/427 nadır gönderib munı nemiye bunu vurren dédiler ge usulü dinin dése billem
XII/428 eĝdı nikahı düzdü
XII/429 déyir baş üsde vurma ğoy déyim da orda déyir
XII/430 heber al sen usul-ü din néçedi
XII/431 ereb ħamsu farsı penc türkü beş
XII/432 delīlini heber alsan ğul huvallahdı

- XII/433 birdi iki değıl hālǵı'l-mecīd
 XII/434 dövvüm edl yāni vāhide'l-vāhīd
 XII/435 vemā rebbike bizallāmi lilebīd⁷³
 XII/436 hāqđı zūlmُ élemez hālǵı'l-mecīd
 XII/437 heş kesi deryānı éylemez nā-ümīd
 XII/438 sūlbün nübüvvet canım ğurban hebīb-i ħudā
 XII/439 mekān-i muhāmmēd ebā ehedā
 XII/440 belā ki rasule gönderdi ħuda
 XII/441 yüz yirmi dōrt min peyġammer-i mecīd
 XII/442 çahār-i muhammed canım ğurban elidir imām
 XII/443 on bir evlādiynen ġāime'l-meġām
 XII/444 velā ki sālē vērđi ol imam
 XII/445 engüşterin ġaşı cevanı cedīd
 XII/446 penci o rüz-ı ġı'yāmet
 XII/447 hem sūret hem mīzandı uzaġı cennet
 XII/448 ġul yuġyīhe-llezi enşeehā evvele merrah ve huve bi kulli ħalkın ʿ alīm⁷⁴
 XII/449 bağışla mennēn hālǵı'l-mecīd
 XII/450 orda āġıd yūsuf ġalır mertel
 XII/451 orda déy bizden selam ol āġıd yūsife
 XII/452 ezel mene yā hūdan ħeber vér erşin beyanında mehru cuyunda
 XII/453 gör ne geşđi ġüftugūdan ħeber vér
 XII/454 dé göreġ hezreti peyġemmer miraca gédende ne ġüftüğü olundu orda
 XII/455 orda dér balam sende tefsir yoġdu
 XII/456 allah seni mene vāzُ éliyenin evin yıġsın
 XII/457 déyir o kimُ iydi zernişanı oġudu
 XII/458 o kimُ idi peyġammere kefen toġudu
 XII/459 ādem yarananda meġer sıyġa yoġُ udu
 XII/460 neden oldu enke tūdan ħeber vér⁷⁵

⁷³ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

Kim yararlı iş işlerse kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Rabbin, kullara karşı zalim değildir. (Fussilet - 46)

⁷⁴ De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O, her türlü yaratmayı bilendir." (Yasin-79)

قُلْ يُخَبِّرُهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

⁷⁵ O kimi ydi zərnişanı oxudu?

Kimi ydi Peyğəmbərə kəfən toxudu?

- XII/461 o kim_ idi peyğammere esābe
 XII/462 o kim_ idi başını vérdi ġássābe
 XII/463 hesde ġāsım meger yetik deyil hesaba
 XII/464 bisdi heşdi sivi-dūdan heber vér⁷⁶
 XII/465 orda munun eline bi nağma vérdi munun eğdı nikāhı
 XII/466 danışam başızı ağrıtdım ġurbanam ġudaya şükr_ allaha
 XII/467 déir isdiyesen sene o mēvlānın terifin_ édēm
 XII/468 görsenmiyen yerrerden görsener mēvlām
 XII/469 déyir eli gédende zülfigārın demine
 XII/470 dinsizleri dīne getirer mēvlām
 XII/471 isdiyesen sene o mēvlānın terifin_ édēm
 XII/472 görsenmiyen yerrerden görsener mēvlām
 XII/473 el gédende zülfigārın deminē
 XII/474 dinsizleri dīne getirer mēvlām
 XII/475 bir gile verildi ġırġlar ceminē
 XII/476 olar gönderdiler erşi zemīnē
 XII/477 işāre ēliyende göydeki güne
 XII/478 günü gün ertadan ġáyterer mēvlām
 XII/479 déyir o mūsa ēyleşen a yerler tūrın daġıdī
 XII/480 déyir o mūsā eyleşen tūrın daġıdī
 XII/481 her yana baġıram cennet baġıdī
 XII/482 déyir bu āciz leysanın müşgül çağıdı
 XII/483 cemi müşgülleri hell_ éder mēvlām
 XII/484 o mūsa ēyleşēn tūrun daġıdı
 XII/485 her yana baġıram cennet baġıdī
 XII/486 bu āciz leysanıyın müşgül çağıdı
 XII/487 cemi müşgülleri hell_ éder mēvlām
 XII/488 aġam emire'l-möminīn ellerinin müşgülünü hell_ élesin

Adəmdən qabağa siqa yoxuydu,
 Nədən oldu ənkə tudan xəbər ver.

⁷⁶ O kimiydi peyğəmbərə əsabə?
 O kimiydi apardılar qəssabə?
 Xəstə Qasım yetik deyil hesaba,
 Bisdi, həkdi, zimu-zudan xəbər ver.

Aşık Hasta Kasım

Metin Numarası: XIII

Derleyen: Seccad MUİNİ

Derleme Yeri: Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Deve Çobanlığı ve Deve Türleri 2. Anı

Derlemenin Süresi: 15 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hökmeli MUİNİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1951 - 68

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Kaynak kişi doğma büyüme Muganlıdır. 66 yıldır bölgede yaşayan kaynak kişi günümüzde Erdebil’de ikamet etmektedir.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında iki yıl çalışmak için Tahran’da bulunmuştur.

Bildiği Diller: Türkçe

XIII/1 *ādın nedi*

XIII/2 *hökmeli*

XIII/3 *fāmilīn*

XIII/4 *mu' īnī*

XIII/5 *hansı tayfadansān*

XIII/6 *gocabēyli (hansı tīre) ne bilim ahl*

XIII/7 *biraz develerden dānış*

XIII/8 *devenin emele gelmeyi arvananı haça buğurnan zad éliyiller çekdiriller zat*

XIII/9 *doğur ner maya ner maya Pütöy (arvāna özü nedi) arvana boz deve onnān haça*

XIII/10 *onnan o mayanı da ner zad tüşende yava balhı doğar yava kára gelmir arvananı*

XIII/11 *gene löknen çekdirersēn löknen arvana doğar tey bu da esirdi onnān haça*

XIII/12 *mayanı da haça buğurnan basdırallar haça zad doğar buğur doğar maya doğar*

XIII/13 *haça gene o haçanı löknen çekdiresen gene o zad doğar ner maya doğar o cur*

XIII/14 *ya amma mayanı balhı yava olar esil odu (indi yahşı develer hansılarıdı) yahşı*

XIII/15 *develer esil nernen maya he yahşıdı olar da arvanadan emele gelir buğur basar*

XIII/16 *oları doğar (yava deve hansıdı) yava deve balhı nerin dölü olar deve de çıhar*

XIII/17 *o yavadı nerin dölü olar onnan bu haça mayanı da haça buğur basār zat doğar*

XIII/18 *haça ner maya haça buğurnan maya doğar esil özü dönderer arvananı löknen*

XIII/19 *çekdiresēn löknen arvana doğar üş tirede altı adı var altısı dönür (deve neçe*

XIII/20 *vaḥda doğar) deve bir ili keçirder doğar on gün zat on beş ahırı on beş (her*

XIII/21 *neçe ilde bi doğar) deve ilde ilde bi defe doğar (deve hansı otları yiyer) deve*

XIII/22 *her otu yiyer zad tikanı çoḥ yiyer her otu çoḥ yér gicirtikan zadı yap çoḥ yiyer*

XIII/23 *her otu töksen her ota bāzı var illah tikana gangala (yahçı bu tikān gangal*

XIII/24 *bunun diline batmīr) yoḥ siyirir yéyir áslān batmaz deve de éle necim olar*

XIII/25 *heyle suyu bi defe içse géder (çoḥ otdiyar ya az) çoḥ otdiyar ottar doyar dene*

XIII/26 *deve héyle deve zat dēir göyunnan tez doyar doyur dene göyunnan tez doyur*

XIII/27 *(su içmeği nece) suyu da éle günde bi defe suvarsan kifāyetdi (çoḥ su içer āz)*

XIII/28 *içer bi defe géder dene günde bi defe (bu düzdü ki deyiller tikan gangal diline*

XIII/29 *batmaz ama su batār) düzdü hē tikan batmāz su batar somurar suyu (suyu ne*

XIII/30 *cür içir) suyu somurar somurar dene day o héyvan kimi içmez somurar sesi*

XIII/31 *geler ora somurmağın sesi burda içse o gapıda işidersen orda eşidersen heç*

XIII/32 *olmasa mesel ot'tuz metir o yannan işidersen somurmağın işidersin (bu*

XIII/33 *devenin áhlağlarınnān deberişiginnen zadınnan de) o bé'zi nanecim olur*

XIII/34 dene erkek deve éle buğur lōk nēr adamnan adamın birine vurdun ğızdı ki zíd
 XIII/35 tüşer onu ğapar çemine tüşse öldüreğ (*bu ne zamannar ğızışır*) çilenin évvel
 XIII/36 girende teğriben bi bayramacan bayram ğabağı görürsen havadan tüşer (*çile*
 XIII/37 *haçandı*) çile ğış payız çıhanda he ğış girende üç ay zad ğızır iki ay yarım ğızır
 XIII/38 be' zi (*ğızanda ne élir*) emelli yéyib élemir tey ğızır ner deve zad görürsen tey
 XIII/39 ğızır aşğardan zatdan çekiler görersen éle héç zad yémedi (*erkek ğızar ya dişi*)
 XIII/40 érkek (*dişi deve de ğızār*) yoğ o bé' zi o maya içimizdik éler onun göylü ister
 XIII/41 onnan zad olar yatar éle (*buları ne cür soyuyullar*) bi defe çekdirdin soyuyur
 XIII/42 (*bu develer ne vahdlar çekililler*) çile girennen o yana çilede day çekdirilir
 XIII/43 dene basdırılır apardım bugün basdırdım deveni o cur day o deve ki yahşı
 XIII/44 devedi héyvan doğacağ onu aparıp çekdireller yahçı sahlallar goruyallar
 XIII/45 goymazlar day zad 𐤀 ola alahı deve zad ğava elnen çekdireller (*bu çekdirilen*
 XIII/46 *deveni incitmezler yük zat vurmazlār*) vurallar sora da dene day tutannan sōra
 XIII/47 aparallar bir il çekir düz bir il keçir on iki ayın keçir doğur keçirdir (*deveden*
 XIII/48 *ne istifāde éliyeller*) devenin ğedim çoğ istifādası var 𐤀 ıdı bi maşincan zadı
 XIII/49 vardı her işi devenin biri daşıyırdılar dene görürdün birinin beş devesi var
 XIII/50 onnan ĩşin görür aparır getirir yaylağa yükün hā acılığa tehammulu olar (*hansı*
 XIII/51 *develer yüke yahşıydı*) nernen maya ner maya lōkün yahçısı buğur haça buğur
 XIII/52 zat (*deviye minerdiler dē*) hē miniller dincelerdiler minende yük çatardılar
 XIII/53 ğaşek yükü zadı ğávi olardı çoğ yük (*bunu sütü eti neçe*) etin yiyerdiler temiz
 XIII/54 keserdiler ğeşeng yemeli ğabağ yemeli olardı temiz day hindi hayanda kesiller
 XIII/55 bilmirik ki sütün de bularda yémiller meşhed terefinde çoğ yiyeller yoğ burda
 XIII/56 yémiller sağmıllağ he (*tükü yunun zadın ğırhardılar dē*) hē yunların da
 XIII/57 ğırhallağ yazda yazın bir ayı zadı ğédende ğırhallağ deveni tükün töker ot
 XIII/58 olanda yiyer özü töker tükün çekip yolallağ he yumuşağ olur onnan yahçı çerm
 XIII/59 toğullar elcek papağ ğedim toğuyardılar élan bu tuman zad gelir a deveden
 XIII/60 gelir getirip sātillar peşmini yunu onun yumuşağ 𐤀 olar (*ğedim ne cür*
 XIII/61 *otarardız*) aparıp otarardılar dene tikanlığ yerde yahçı yerde ham yerde
 XIII/62 otarardılar bi oba görürdün yirmi evdi var bi elli devesi zadı olardı he ğatırdı
 XIII/63 birbirine (*kimler otarardı*) yiğesi be' zi ğedim nobát 𐤀 élerdiler nobátı here bir
 XIII/64 gün bi gün bi defe olsun ya iki defe here veli bi gün ğéderdi deveni otarardılar
 XIII/65 deve çölde ğalardı yaylağda yiyesiz (*yiyesiz ğalanda azmazdı itib élemezdi*)
 XIII/66 yoğ ğédip tapardılar topalardılar (*deve çölde yiyēsiz ğalanda ğurt zat yemezdi*)

XIII/67 * enavar*) yoh  oh deveni y mezdi day b   zi kenef olurdu hamarda yatırdı o
XIII/68 he  ecz  avara he doğardı (* edim diyerdiler be zi arvadlar deve  s  nde*
XIII/69 *doğardı bu d  d *) doğardı he d  d  d  d   z m g rm   m doğardı  a ek
XIII/70 g rerdin k    sde doğdu  z m g rd m da sa ladılar dalda oba g derdi  lebir
XIII/71 burdan gelderdi  orabile t   erdi ora k meni  urardılar daldan doğup gelderdi
XIII/72 atdan zenen zaT  alardı bi deste zenan  alardı ki i  aylağı  abağa t   erdi
XIII/73 atdan doğup gelderdi (*bu devenin alı lığının de dene*) deve de o da ilnen azar
XIII/74 gelderdi deviye tüşerdi görürdün b  zi dirildi b  zi dirilmedi ağır öldü çekdi çekdi
XIII/75 öldü tek tek deve dirilerdi tutardı dene ağzının zadın suyu tökülerdi o da bi
XIII/76 merizdiğ  iydi diyerdiler o da merizdikdi aynımırdı bezi aradan g dirdi
XIII/77 amma b  zi tek teki d  zelerdi du turdan dava derman getirerdiler d  zelerdi
XIII/78 ama bezi düzelmezdi ölerdi yiyesi n rahat olardı gotur tüşerdi ona getirip  ara
XIII/79 yağ getirer vurardılar o deve day k ll  e  oymazdılar ona görerdin vurdular
XIII/80 bi iki günnen sıra gene vurdular ya   i oldu he ya   ıla dı görerdin (*bu devenin*
XIII/81 *yatırtmağının duru uzmağının de*) devenin ğeşeng afsarı olardı tutardılar
XIII/82      ölerdiler yatarđi h  onnan deve dizlerin b le c t atardı yere ba  b le
XIII/83 yatarđi onnan onnan yükün  atardılar (*ne diyende dururdu*) d  dik h  yah yah
XIII/84 b le bizdelerdin v rardın durardı ayaÇa onnan bağlardılar birbirinin d lına
XIII/85 her kesen deve tanıyardı birbirin duru ardı a  am da gelende ar acın t nırdı
XIII/86 her deve g derdi  z ğapısına yiyesinin ayrılıp g derd   z her kesen evin tanıyıp
XIII/87 g derdi ğapısında yatarđi he o cur  olardı (*deve otarmağının nemene*
XIII/88 *y dında   l p*)  z otarmağının  alıp ki görerdin tek de otarmı am minerdim
XIII/89 adam deveni topalardı birin o ya  ısın minerdi irahat dönerdi o yan bu yana
XIII/90 d nerdin deveni yığardın  le deveni yeddi ya ımnan otardım on beş
XIII/91 sinnimecen deve otardım on be den o yana h yvana g tdim  oyuna  oh deve
XIII/92 otardım

XIII/93 *  kmeli bu  oban ılı da zatda bir   tiren var mı*

XIII/94  ohdu diyecem bi h' n bi iki     nefer  iydik day herkesen k medeydi durdum
XIII/95 gördüm day isTirdik yata   oyun yohdu o ğoyunun mentağasına sarı  a dım
XIII/96 gördüm çağırdım o adamın  adın o adam gördüm hay v rip  lemedi gördüm
XIII/97  oyunu bi adam t k r beri eve sarı  oyun geldi mene  atdı ke di eve sarı
XIII/98 ke dim dala o adamı ay eli be bu  oyun harda itdi day yohı oldu geldim
XIII/99  oyunu t kd m eve geldim gördüm o evde y tıp s lamat  oyun sağ salamat

XIII/100 ğayıtdı gel'di hindi onu dey onnan geldim heber aldım hammı bilenlerden
XIII/101 seherisi tat vardı yeke yeke adamlardan sinnilerden dédiler o ğaraçuħadı
XIII/102 gerek ğoyunnan keseydin hē oba (*libası zadı ne cüirdü*) ğara paltarı varı ıdı
XIII/103 ğara paltar elinde de ağaç day yohı oldu üzü de ğaranlığı ıydı dene
XIII/104 bellenmedi adam özü yeke uzun adamı ıydı hē ğuluf adamı ıydı sakķalı
XIII/105 bellenmirdi dene geceydi (*ĝorħdun mu onu ĝörende*) yohı ĝorħmadım yohı
XIII/106 eslan éle bildim élebil yoldaşımdı dene ĝöyünü aparıPı otarır de mesēn evde
XIII/107 yatmışmış ĝoyun özü öz başına ĝétmişdi (*ayı zat ĝördün mü*) tekı ıydık tek
XIII/108 ĝádir ĝalmışdı dene o daĝda ĝoyunu aparmışdıĝ ĝédemı ındi bu gele ya çay
XIII/109 çörek aparırdım evden durdum ĝétđim tek daĝa teze çıħmışıĝ yaylaĝa onnan
XIII/110 çıħırdım yokķuşu ĝayanın altınnan éle ĝördüm özüme bi daş geldi ĝeşdi ağzı
XIII/111 béle üşendim ĝorħdum day ĝayıtdım geldim eve ĝétmedim o adam tek ĝaldı
XIII/112 ĝoyunun içinde süb ĝétđim éle naĝıl éledim dédim béle cereyan béle ayını
XIII/113 ĝörmedim daşı ĝördüm bildim āıydı bu orda ayı var aħı onnan day ĝayıtdım
XIII/114 geldim ĝétmedim

Metin Numarası: XIV

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Şabil - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 03/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Kadınlarının Geleneksel Elbiseleri 2. Kurban Bayramındaki Adetler 3. Şahseven Yemekleri 4. Yıldız Adları 5. Sayılar

Derlemenin Süresi: 7 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Nevîdi PURTEGİ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1958 - 60

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XIV/1 *Evvel adtızı buyurun familizi de buyurun.*

XIV/2 benim _ adım nevīdī fāmīlīm nevīdī adım ğızlar _ ağası

XIV/3 *Neçe yaşınız var?*

XIV/4 āltmış

XIV/5 *Elan burda ne iş göreysiz?*

XIV/6 birda ne _ iş görüm ğöyuna baħuram (*Ġöyunların ne cür saħlarsız?*) saħlıyruħ

XIV/7 da ota otdeyir gelir salıruħ ağıla süt saġırūħ pendir éleyrik yağ çaħléyruħ

XIV/8 *Libasi mahallileriniz ne cürdü?*

XIV/9 yādıma gelmedi tuman köyneħ' dene tuman köynek (*Hansı renktir?*) ğöyçek

XIV/10 cılıthān var onnan kāmıvām var alın yaylıġım var baş yaylıġım var yaşmaħ

XIV/11 vérrem vérećem dene vaħTı var hacelħana ġédende

XIV/12 *Şirni nemedi ne cüroley?*

XIV/13 şirni ġırmızı olur onnan sonra ağ olar béle béle başuıa dönüm (*Hansı aşıları*

XIV/14 *bilirsiz?*) aş sūttaş pişirrem pılō pişirrem onna şorba pişirrem ayrannı aş

XIV/15 pişirrem sup pişirrem

XIV/16 *Şahsevenlerde ġurban bayramı ne cüroley?*

XIV/17 ġurban keserük ha aħşamaça kesirük ġaşek kababa vurruġ _ onnan sōra yērrük

XIV/18 (*Ġöyun mu kesersiz mal mı?*) ğöyun ğöyun biz ğöyun mal yoħ ğöyun ğöyunu

XIV/19 birin getirir keserük erkek keserük bēli (*Sübden aħşamaça?*) bēli bēli

XIV/20 *Peki cenazelerde mesela biri ölen de ne cüroley?*

XIV/21 ēısan vérrük keserük aşbaz getirrük (*Ġırħ ġün*) bēli (*Yas élersiz?*) bēli ilin

XIV/22 tutaruħ meselem yeTdisine tutaruħ yeddisinnen de o yana her pencşembeler

XIV/23 cuma aħşamı de‘ vet _ élerük ġuranħan gelir onnan yā dōreden gelir öyünkü

XIV/24 ġünü esrāne de vériller şam da vériller bi de ġalar gelen pencşembiye ġırħında

XIV/25 da ġara ġéyinnük paltarımızı fāmiller gelir çıħardar

XIV/26 *Arvadların başka ne adetleri var?*

XIV/27 ādetderi var dene bēli bēli oturuħ hamarda danışaruħ onnan oħuyaruħ onnan

XIV/28 sonna dene çöreh' pişirrük tendire çöreh' pişirrük o tendire ha oħuyruħ dene

XIV/29 ay sarı köyneħ' day ne diyećem o bi söz diyemmez ē men kibi bunu bi oġlu

XIV/30 var leşħandı terbizdedi onu men çoħ isterem onun éle zādın doldurmuşam o

XIV/31 zēngi oħuyaram o çoħ _ isterem elan ġardaş beş ġardaşım var onnan onu çoħ

XIV/32 isterem gelmir dünēn de zēħ' vurmuştum dédi búiün gelećem (*Buyurun.*)

XIV/33 déyir her yana baħırām ġām geldi menē

- XIV/34 gám ki ağzına anan gurban kim getdi mene
XIV/35 neynim sene_ ay düşüptü meylim sene
XIV/36 üzüm mennen ya döndü neynim sene_ ēy
XIV/37 **Balalara, uşahlara laylay deyirsiz?**
XIV/38 bēli laylay çalluḡ onu men bilebilmerem onu bilebilmerem
XIV/39 **Taptapbaca bilirsiz?**
XIV/40 yoḡ yoḡ taptapbaća da bilmiyem onu men bilmürem yalan diyeḡmerem
XIV/41 **Burda ılduzların ne cür bilirsiz, adları nemedi?**
XIV/42 yeddi ġardaş ürgar ülgar
XIV/43 **Kendiyizin adı nemedi?**
XIV/44 kendimizin adı molla náğı bēli (**Orda ne iş görersiz?**) ne éylerük goyun
XIV/45 saḡlaruḡ goyun irahlaruḡ héyvan bağlaruḡ biz damdاریuḡ biz damdاریuḡ
XIV/46 bēli bēli goyun saḡlaruḡ
XIV/47 **Cecim ne cür oley?**
XIV/48 cécimi toḡuyruḡ bélençik onnan sonra ġılıćnan toḡuyarıḡ tikerük olur cecim
XIV/49 ha yoḡ béle ġılıć var béle ağaćnan bēli (**Goyunu ne cür ġırḡarsız?**) ġırḡılıḡnan
XIV/50 ġırḡılıḡ var ġırḡılıḡ onnan ġırḡır bēli éle bir ġāyćıdı dē ġırḡaruḡ onnan sonra
XIV/51 yünü yıġaruḡ barduna sataruḡ keçe (**Haćan?**) bu tay indi pāyıs ba bi iki güne
XIV/52 hindi ġırḡaćuḡ vérecük ġelıbćiyā salaćaḡ getirećük tikećü béle ussa gelećek
XIV/53 ussa var o ġalıp tikećek ataćü alaćıġın üssüne siney yurt yerinin gülü āy saġmal
XIV/54 vābalā dilim dön timer subay ḡudān ġırsın gel anan gurban_ ey birin dēmem ne
XIV/55 birin diyem birin
XIV/56 **Size neme Ġızlar Ağası deyirler?**
XIV/57 mene ali ġızı déyır hindi ġızlar_ ağası déy éle dedemin adı elidi de bi dene
XIV/58 ad ġoyardık ḡatāyi ġoyardı meryemdi ḡatayi ġoyardı munun adı ġızlar_
XIV/59 ağasıdı bu déyir ki eli ġızıdı ásl_ adın démez kişisi arvadının adı ġedimkiler
XIV/60 démezdi saḡlardılar nur bereket var_ ıdı hindi nur bereket yoḡ o yaġış
XIV/61 kimin_ üzüne tüştü bıların üzüne tüştü niye bılar nurludu niye bizim_
XIV/62 üzümze yaġış gelmez ne böyüh' billüh' ne kićik billük neydi baḡ géderdük
XIV/63 bazara baḡ yaşmaḡ ağzımızdan düşmür gelinner gelir bırdan da çıķķan çekir
XIV/64 ġaynene ġaynata ġétti hindi day démiyem teh' teh' adam elan mının haćinin
XIV/65 bi_ arvadı var bıların böyüh' gelini and_ olsun allaha éle hindi yaşmaḡ

XIV/66 ağızından düşmür ona bir zad diyeller indi ay yazıh benava burdan da biraz

XIV/67 zad éliyir ğırmızı bırdan da matıh yalla hareket

XIV/68 ***Bize birden yirmiyeçe sayın.***

XIV/69 bir iki üç dört beş altı yeddi sekkiz dokkuz on on bir on iki on üç on dört on

XIV/70 beş on altı on yeddi on sekkiz on dokkuz ıgirmi ıgirmi bir ıgirmi ikki ıgirmi

XIV/71 üç allah kömeğın ossun

Metin Numarası: XV

Derleyen: Seccad MUİNİ

Derleme Yeri: Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 25/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Yaylak ve kışlaklarda yaşam 2. Şahsevenlerin düğün gelenekleri 3. Göç merasimi 4. Doğum ve çocuk büyütme ile ilgili adetler

Derlemenin Süresi: 7 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Fatime ESGARİ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1969 - 50

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XV/34 *bu duvalarızdan*

XV/35 ne duvasınnan (*ne cür duva éliyersiz ya garğışlarınnan*) ne cür duvalar yõh

XV/36 garğışnan işimiz olmaz eşâyir gorhar duvamız odu ki déyir allah imam zámana

XV/37 hâtir hamının işini iras getir hāmının köleği õl hamının fermānına yetiş

XV/38 bizimkiler de onun içinde (*yaḥşı garğışlarız olār*) yõh gārışımız gārışımız o ki

XV/39 diyerim allah meni öldürsün ē diyerim meni allah öldürsün (*yoh allah élemesin*)

XV/40 ne olar ölerde (*yaḥçı toylardan danış toy debilerinden danış*)

XV/41 oynar gülēr yığılallar pişileller çalallar çatılallar yēller erusa gédelleḡ erus

XV/42 getireller hē ġēlini (*'evvelden aḥıre dē ne cür élçilikden başla tā toyun özüneçe*)

XV/43 élçilik zadı men özüm hélçi görmedīm valla hélçi görmedim éle bāḡışla éle bi

XV/44 sāḥībim var_ıydi onun da gārdaşı öldü gētti ḡaldı zadında éle gētti o indi bi

XV/45 soyḡa mīras ḡalan tūkan tapdı orda emmisi ḡızı vardı ḡaldı ḡaldı ordā day men

XV/46 de ḡaldım kette indi iki uşaḡım var olar getirip men de baḡıyım oların boyuna

XV/47 déyirem allah sen ölüp ḡaliy men görmerem (*toy debilerizden de dene o ayrı*

XV/48 *adamın deyirsen*) eşâyir géderdi oḡlumuza ḡıza élçiliḡe géderīk ḡoşu gelse

XV/49 geler ḡoşu gelse gédēr onnan aḡsaḡkalımıza emisin dāyısın ḡalasın bibisin āllıḡ

XV/50 verrik çalar çaḡrār onnan oynallar güleller ḡızılın bazarlıḡın éler (*bu élçilig iydi*

XV/51 *da tōy*) toy da éle bu cür oynamaḡı gülmeḡi toyumuz zadı o benim bildiḡim

XV/52 odu hē

XV/53 *yaḥşı bu hüzür debilerizden de*

XV/54 hüzürümüz de ki ölen ölür ēleşiller iline ḡırḡına yetdisine ḡercin veriller

XV/55 ḡonaḡın yola salıllar he ḡonaḡın ḡabaḡına durullar göḡülleri tüşür ḡercinā

XV/56 yetişir baḡır

XV/57 *bu mahnı bayatı zat bilersēn*

XV/58 vallah bilmirem olar bilir mahnı buyatı bilmerem naḡıl da bilmirem bildiyim

XV/59 de yadımnān çıḡdı vāllah bilmirem taptapbaça ḡabaḡ ḡaça vallah bilmirem

XV/60 onnan ḡalarım bunnan

XV/61 *bu laylaylar uşaḡın ki olup laylay çalıpsan*

XV/62 laylay ne déyim laylay çallam aduḡa eli yete dāduḡa meni de sal yaduḡa

XV/63 onnān béle béle denē

XV/64 *yaḥçı bu uşaḡ_ı olmadan danışın ona ne cür ad goyarsız ona gellersiz burda*

XV/65 *sünnet zat toy tutarsız ya tutmazsız*

XV/66 yoh yoh yoh sünnet toy zat yoh  le aparilla     t re bağışla k siller beş ęiran
XV/67 d  't r aliy y ri  o  geldin ęedim zamana ba ma hindi her nemene indi her
XV/68 nemene hassand olup allaha     r  lemd rilla ęedim de yığılardı b c  ęard  
XV/69 gelerdi türküsü onun sünnetin kesmeye here beş tümen    tümen getirerdi bi
XV/70  ay içerdi m ve ossa yiyerdi olmasa diyerdik allah m b rek  tsin (*u ağ olmağ*
XV/71 *   n ne debileriz var idi*) ne   r u a  olmağı men oları   rtma indi de var
XV/72 onnan mundar ęanı var d rini men görmemişim atardılar u ağın sançısı zadı
XV/73 oları işitmişem görmemişem işitmişem

Metin Numarası: XVI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 29/07/2019

Derlemenin Konusu: 1.Çobanlık Hatırası 2. Askerlik Hatırası 3. Şah Abbas Mahnısı 4. Behram Bey Mahnısı

Derlemenin Süresi: 12 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hacı Ziyat HĀVENDĪ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1951 - 68

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve çok az Farsça

XVI/1 *Ağam selam.*

XVI/2 selām — aleyküm aleyke-selam

XVI/3 *Adız fāmīlīz?*

XVI/4 hācī ziyat hāvendi tāyfe-yi talmiş geyih'li

XVI/5 *Yaşız neçe vār?*

XVI/6 atmīş sekkiz

XVI/7 *Ağa bir hāturanızı buyurun bize.*

XVI/8 hē hātıra bir nefer söhbet — éleyirdi bize déyirdi ben ordan geldīm bizim obıya

XVI/9 obadan meni götdū gétduk 'savalana savalandā déyirdi ġārı iskeniynen çekışnen

XVI/10 deldi deldi buzdarı götürennen sōra daşa çıhdı daşları tōh'dū kenarā bī-ğadır

XVI/11 hırda pul çıhdı oları da yığdı kenāra onnan sōra biraz da daşdan götdü gene bī

XVI/12 ġadır pul çıhdı onnan sorā dédi ġābir zada cénazeye çatduġ hesab nemene

XVI/13 déysüz ona menzur zadı var — idi dédi ki o kefene yetdi çıhdu dédi bunun

XVI/14 yeddi dene kefeni var — idi o özünün cénāzenin yéddi kefeni var — idi bēd

XVI/15 onun āhırki kefeninde bi dene böyük kitap var — ıydı sinesinde onu da götdü

XVI/16 ġoydu kenara dédi vēli bū çoġ ġudretti bi şeydi da başın dey bu cūr a

XVI/17 bağlamışdılar başın uzunnuġu da bu uzunnuġ — ıydı veli men onu bilmedim

XVI/18 bu özü hem kişidi zenendi onu bilmedim veli o kişi bunu getdi baltıynen böldü

XVI/19 üç böldü gücü çatméydı hátda ġolunun dédi ġarısı benim bedenim boydeydi

XVI/20 baş heykeldi béle onnan odu yığdıġ çuvala gétduġ' o daġın dalına bu daġın

XVI/21 dalında dey ġoydu apardı onnan biyaz etinnen kesdi apardı menzur o zatdarına

XVI/22 görkezmeġe o da dövmüşdüler ġeylēk niye sen munı éle bize pütöv getirecēdin

XVI/23 sene démiş ki munı pütöv getir getimemiş bi béle ġıvırıblar dédi ferş çıhdı ferş

XVI/24 parası çıhdı getdi bize bi teris pılı vérđi onu da bizden aldı apardı tamam olar

XVI/25 béle derin bi şey deyil aġı zenan menzur gelmişdiler ġonaġ gelmişdiler bi seri

XVI/26 ġaldılar burda men oları apardım ġoydum o çobanımızın uşaġı kişileri yığdım

XVI/27 gétđim alaçıġmızā burda yatdılar olar orda mesel o zenennen yatdılar ġaldılar

XVI/28 sōra olar menzur biznen dosd — oldular o ġıdmete ġöre olar gelip géderdiler

XVI/29 meşedden gelerdiler burda ġalardılar bi hefte iki hefte çıhıb géderdiler

XVI/30 *Ayıdan zatdan hatıran var mı?* hē bi defe gétduk şıkarā ur keh'ligi diyeller

XVI/31 bilmem siz ne diyersiz ġar keh'ligi déysüz ur keh'ligi déysüz ona menzur béle

XVI/32 gördüm çıġırıy hay emi ayı hay emi ayı men déđim ayı munu zatdan salaçaġ

XVI/33 ġardan salaçaġ baġđım diġkatnen bu terefde ayı çatmışmış benim ġeberim

XVI/34 yohı uydu gördüm iki dene balası var yanında  ara ayıdı b d t fengi buna
XVI/35 tutanda  aşıdı balasın tutdu tutdu benim  aba ımdan meni vırma meni vırma
XVI/36 el  eledim git gene t fengi tutdu balasından da bi çığırtı  ı ıydı t fengin
XVI/37  aba ına men erz  eledim ki g t  ı ıdı g tdi

XVI/38 *Askerlikden bir hatıranızı buyurun.*

XVI/39 mahab tdeyd   biz onda molla mısdafa var   ıydı bizi ordan götdüler g tdiler
XVI/40 ord   engele onların benim de hetda serbazdarın men ki serbaz v rmi diler
XVI/41 hamısı diplom  idi onda diplom  oh b y k z d  idi s l-ı pen  hda h  olar
XVI/42 meselem meni olara b -hisab zat v rmi diler olar biraz  or a    ıydılar veli
XVI/43 men o serbazdarı  a  ng oları men  apardım s lim getd m  oymadım da
XVI/44 onların birinin burnu  anıya o  engel içinde orada bizi b -hesab olarda p ruz
XVI/45 oldu  biz onların ğabağında h  geldik selendeze geld   ordan  ı ıdı 
XVI/46 selendeze s b geldik orda ordan timsal geldi day bizi  aytardı g tdi   tire de
XVI/47 buydu

XVI/48 d yi saralmı  m solmu  m

XVI/49 bilit kimin dolmu  m

XVI/50 meşeler   lem olsa

XVI/51 deryalar mürekgeb

XVI/52 mirzeler yazdığı

XVI/53 derdim var derdim menzur bu bi dene d yiller ki  alseydi s leymana  alardı
XVI/54 y  nuha  alardı nuhnan s leym n yüz yirmi dört min pey ammerden biri  oh
XVI/55 ya eyib biri de  oh kef   leyib olara da  almayib bi cur  le ke ibler benim
XVI/56  mr m ba  ba  odu d  t  yere insan da  le b le g dip d     'orda ne   de
XVI/57 g diy yere day senin de  l dünya bizim  ah abbası i idips n  ah abbas gezerdi
XVI/58 geçe gördü bi dene ev var ı ı  geliy g tdi durdu bunun ğapısında ba dı gördü
XVI/59 bi dene   nım  o a   nımdı  o aya ne d ys z he  o a bi dene  le çavan sen
XVI/60 kimin  elebil senin nen vnen  le ıbsen bular menz r lapdan dey nene   tge
XVI/61 biliysen nemenedi o b le vıriylar hesab  liyler h   le munun zadı var siz ne
XVI/62 d ys z o h  onu d y onu v r mene o yan beri d yi nene d yi bilmey ki  ah
XVI/63 abbas  apıdadı geçe d yi ki nene bennen  ah abbasın beş ben bed fer ımız
XVI/64 var pılda dünya malında  ah  abbas onun   pısın c herreyir g dir s r memur
XVI/65 gönderiy geliy gelennen s ra d yir k  o ul senin ne  eda pulun var mennen
XVI/66 tehleb oliysen d yir k   ah sa   ossun benim bi şeyim a  am çötkiye vurdun

XVI/67 aḥı dēdi hē onu çötkiye vırdım nenem nā-rahat ıyđı pılıımız hiç zadımız
XVI/68 yoḥ ıydu dēdim nene şah abbas kefen aparaçaḥ dünyaya men de onnan
XVI/69 biyaz yavasın aparaçam meselem menikiynen onun ğıymetinin beş benābet
XVI/70 ferĝı var onu hesab ıledim ne aparaçaḥsan şah déyip heş zat déyi onu
XVI/71 aparaçasan men de onu hesab ıledim onnan getiriy buna çoh pul vériy déyi
XVI/72 gét keçin éle aḥır ıhiş zatdı dünya ĝāç o ki elleşiysen tāriḥā adun yazıla odu
XVI/73 insan ya yaḥşılıḥ ya pislik ikisinnen biridi insan gerek yaşıya alnı açılı yaşıya
XVI/74 hemişe allahnan irtibatı ola özünün men sennen démiyim bi şey vér aş zat
XVI/75 çöreh' vériy yéyim gezim dolanim gedim

XVI/76 **Buyur.**

XVI/77 aya bi dene dē bira vezir gelmişdi vezire men bi biyaz zatdan çıldı yanı
XVI/78 hānevādiye pıl payladı men ona dēdim ki menzur nā-rahat oldum keçdiler eve
XVI/79 dēdiler gedimnen danış dēdim men gedimki deyirem iki terefdē de varıyam
XVI/80 hem o terefdē hem bu terefdē dēdim iki dene gedim kişiden getirin
XVI/81 danışeydılar dēdi éle sen danış bazı o keçen beylerin hātiratından dēdim
XVI/82 dēdim ıncāḥ men seni vıraçam söznen ĝalsa birdā alaçılıda ĝalsa danışım
XVI/83 dēdi ĝalar dēdim cēnāb-ı vezir o gedimki şahlardan beğemmediğimiz
XVI/84 şahlardan biri var ıydi bu bi nefer hānevādesin keçindirebilmiydi dēdi
XVI/85 gedip şahı yamannıyaçam şah meni öldürsün kıtarsın geldi durdu novbede
XVI/86 novbe çıldığıında şah dēdi söz vérdi geldi dēdi şah saĝ ıssun ĝulaĝuva
XVI/87 diyećem dēdi de dēdi dedēn böyle ıssun nenēn böyle ıssun arvadın böyle ıssun
XVI/88 şahın böyle köp ıoĝlu meni öldür kıtar dēdi vezir du munu apar sal içine
XVI/89 hāzāniye gücü ne ĝeda çatsa ĝoy götüsün geldi o vezir dēdi ki aya ona ne
XVI/90 déyibsen mene de dé béle de men verim sene dēdi yoḥ baba bi şeyimiz var
XVI/91 dene déyib yoḥ demesēn pılı yiyebimmessen dēdi ki bunu allatdı veziri dēdi
XVI/92 aĝa men ıona ney çalmaĝı örgetmişdim men onnan sinde böyüĝ ıidim
XVI/93 uşāĝ ıyduḥ geldim dēdim şükür allaha şah olupsun benim muzdumu vér
XVI/94 heĝımı vér o da gētdi benim muzdumu vérdi onu allatdı veziri ki şah gördü
XVI/95 çölde acınnan ölen var gelib meni yamannıyıllār dēdi vezir atdarı alaḥ çılaḥ
XVI/96 çöle gezek çıldılar çölü gezende vezir bağlamışdı böĝrüne neyi bağlamış
XVI/97 böĝrüne şah da éle diĝkat élır vezir o nemenedi dēdi o dūneynki kişi sene
XVI/98 diyen dēdi gét o kişini tap getir bura gētdi kişini tapdı gētdi dūneynki zadı
XVI/99 dönmeıib ĝezabı tutub bugün meni öldürećeh' şayet şah dēdi kişiyē soyun

XVI/100 kişi soyundu vezire dédi sen de soyun vezir de soyundu kişiye dédi gel
XVI/101 vezirün paltarın géy libasını géy vezire dédi gét onun libasın géy gétđi onun
XVI/102 libasını géydi dédi ki gél neyini de gótür sen vezir deyilsen bu kişi benim
XVI/103 vezirimdi düneyn mene dédigin sene démiy meim sirrimi sahlıy göy çıh
XVI/104 gétginen dédim cenāb-ı vezir sen o puluı kasıblara vériydün oların da bi elin
XVI/105 de çekiydin başına getirib burda ferz_ éle bizlere ki uşahlara pul vériysen
XVI/106 sen o pul olarındı sen oların hâkıgın bu adama yédirdin bizim vezimiz az çoğ
XVI/107 yahşıdı dolanıyuh sen olara hıTmet éle niye gelip erbabların evinde yéyip
XVI/108 gaydıp gédiysen meclise şaysevennerin keyfi zadı ama yoğsullara bağun
XVI/109 görün ne vez éleyib dolaniylar onnan dédi düz déyirsin bi dene söz erz_
XVI/110 édem sene menzür senin oğluı ovladı olsa çoğ isdeyirsen onu birden biri
XVI/111 meselen bi şey zad_ éliyende ağız açanda a ova bu sözü de ağaçda
XVI/112 mecburdu özünne diyer ki allah buna kömeh' éliye biri ki déyir ebelfez
XVI/113 ebelfez diyende hezret-i elinin oğludu hezret-i eli allahınan zad_ ıdı o da
XVI/114 ona ağız_ açıy şayet onun meselem işi olsa élir kömeh' lig élir tedric menzür
XVI/115 bu cür a gelmişüg bu cür a galib allaha allah özüve rehmet élesin bilmiyök
XVI/116 kü torpağ_ altında ne var ruhlar insan iki denedi biri cism_ idi biri ruh ruh
XVI/117 insanın bedeninnen çıhanda cismide gadret yoğdu diye yérim yérimeyim
XVI/118 hekğı yoğdu bu yoğdu fağat o ruh allah heç olmasa şah sağlasın allah çün ruh
XVI/119 da allahındı allahın özünün ruhunnandı insan da bi balaça élebil arıya bi şeker
XVI/120 vérende bi dene toğm göyullar_ ora o oları artırey insan da evvelin éle allah
XVI/121 o arının toğumu kimi toğum göyür_ ora özü birbirinnen emele geliy evveli
XVI/122 allahındı men élan atmış sekkiz yaşamışam on bir il on iki il de ağamnan çoğ
XVI/123 yaşamışam vehd kıtarıb allah feğat feryada çatsın allah feryada çıhaTsin
XVI/124 bizden sörakilere biz gédecük olara da rehm gelsin
XVI/125 şah bi dene efser gönderiy gétginen tüfeğleri yıggınan eşâyirden eğer senin
XVI/126 gabağuva çıhan olsa senin kimin vıran olsa yığmagınan bu geliy behram hân
XVI/127 beyden de büyük beymişler geliy bularda bi hefte galiy bi hefte bu tırendaz
XVI/128 keh' lig éle tey vuriy heç kes buları bunun kimi vuran yoğdu sora behram hân
XVI/129 bey gönderiy bi emisi oğlu var ona déyir ki amandı durma ge yaman
XVI/130 günümdü béle goşularsan atlılara bu bilmez bu süb geliy bu çöle çıhanda bu
XVI/131 da çıhiy day ahırın hefdeymiş onnan bu munın dalın sıra gédiymiş keh' lig
XVI/132 uçiy bu efserden gabağ bu vuriy bu béle bağıy be niye neçe günde gülle

XVI/133 atmeydin déy kī day bi hefte senin novbendi bi hefte de bizim indi sen bi
XVI/134 hefte de gözziyeceſen biz vuraçūḥ sen temāſa éle déyi yoḥ mēim vaḥdım
XVI/135 yoḥdu mēim vaḥdım éle sen ḡonaḡıydün dün sene ḥıTmetı éleydük sen
XVI/136 vureydun atı ḡaytarıylar bu geliy eve bu gédiy iki dene ceyran vıriy hemın o
XVI/137 onun da adı ehmet beymiſ dédi bi ceyranın bıynızınnan vıriy uyur tekeni
XVI/138 birin de vıriy onu ayını dey atın ḡucaḡında getiriy buların ḡabaḡında atıy yere
XVI/139 ceyran ḡaçıp çıḡıb gédiy behram ḡān bēy mının ḡabaḡına déyir keve sene
XVI/140 deveden ḡurban démerem maldan ḡurban démerem ḡoyunnan ḡurban
XVI/141 démerem ay ehmet eme oḡlu gözüm sene ḡurban özüm sene ḡurban bēli
XVI/142 tamam

Metin Numarası: XVII

Derleyen: Seccad MUİNİ

Derleme Yeri: Şorabil – Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 25/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven kadınlarının günlük ev işleri
2. Şahseven yemekleri 3. Şahseven kadınlarının geleneksel giysileri 4. Şahsevenlerde doğum adetleri 5. Şahseven dokumaları

Derlemenin Süresi: 8 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hâkğı ŞOMĀLĪ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1974 - 45

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XVII/1 *ādızı fāmīlizi buyrun*

XVII/2 *hānime hākġı şomālī tāyfeyi ğutlar cinner (tāyfa tire zadı ki dediz) bēli*

XVII/3 *bū köçmek zat dēbizden elbet o dedi he siz de biraz ayrı bi şey*

XVII/4 köçmeimiz bu cür yaylağa köçsek biz éle muğanımız yoġdu teze isdiyiller

XVII/5 başlıyalar véreler biz bu cür yazdan iki ay gédende géderik yaylaġā uşahlar zat

XVII/6 hamımız bāhem ğoyun allıġ ğoyun alan ğoyun alar toġlu alan toġlu alar géderik

XVII/7 yaylağa ordā onnā mesele ğoyunnarı otarallar sahat on birde geeller — éve

XVII/8 saġarıġ biz saġarıġ uşahlar da istirāt — éliyeller bēd döneller çaynan çöreġnen

XVII/9 yiyeller onna bizder de sütü sütçüye vérsek hiç bi mōġa sütçüye vérrik bi

XVII/10 mōġadan sōra dönnük day iki ay bir aydan sōra dönnük pēnir — éliyerik

XVII/11 pēnirlerimiz ġalar

XVII/12 *hē bu ağartılarından de dene ne cür éliyersiz*

XVII/13 hē pēnirlerimiz ġalar ġaşekcēne bi dene evvelde deriye yığarıġ ğoyunun teze

XVII/14 derisine ġalallar orda ġaşehcēne orda deyēr düzelēr yetişennen sorā dönürük

XVII/15 ayrıdan bi deriye basarıġ o pēnirleri oları ġaşeh' mōhkem basallar özümüz

XVII/16 özümüz kömeh'lih' — élerih' ağalar basallar deriye ğoyunun derisine pēniri

XVII/17 o cür éliyerik bi mōġa mesele saġlıyārıġ ġātıġ çallıġ saġlıyārıġ ayrıanın

XVII/18 götürrük keresin götürrük şōrun götürrük hē oları mesele pēnirin suyunnan

XVII/19 nor götürrük oları ġuruT — éliyerik teze ġurudun satmalısın satarıġ satmalısın

XVII/20 da olmasa özümüze saġlıyārıġ onnan bu cür işderden görürk aşın pişirrik (*bu*

XVII/21 *ağartıları ġaşek dediz*) yahçı gine ne mōrutdan désen diyem

XVII/22 *bu arvad işlerinnen de hānımın işlerinnnen eşāyir arasında*

XVII/23 ārvad işlerinnen de su ġoyarıġ onnan özümüz ġazanda géderik bulaġdan su

XVII/24 getirrik ġazanda ġızdırırık odunnan oçaġ zatnan ağaçTan ossa ağaçnan olmasa

XVII/25 ġoyūnun seşmesinnen bu ġuru ġıġlarınnan dā ġuru ġıġlarınnan oları ġaşek

XVII/26 ġurudarıġ su ġoyarıġ ġızdırırık uşahları ağalar özümüz orda nezāfete yetişerik

XVII/27 onnān ġaşek bu cür libasımızī onnan orda isTi suvnan yuvarıġ aparırık

XVII/28 bulaġın da başında sova çekerik

XVII/29 *ay yaşa bu yémeklerizdēn pişmişlerimizden zat*

XVII/30 pişmişimiz de pişmēimiz de bizimkī tebi olar çohça ābġušt olar ġuruşd —

XVII/31 olār onnan bi dene ğoyun keseller ğoyun etine olmasa tebi' i beçelerden allıġ

XVII/32 özümüz aparırık orda bécerrik otdıyarmızı bi otdan yiyeller buġdadan seperig

XVII/33 çöreġ' — ısdadıp tökerik yēller oları bécerderik keserik tebi' i olar ġuruşdunu

XVII/34 éliyerik abğuşdun éliyerik özümüz mesel gızardārīḥ milde pişirrik sać_ üsdü
XVII/35 élerik bu cür işleri görürük day yemeh' içmeğimiz de ki o cürdü
XVII/36 *ay yaşı bu paltarlarınızdan danışın biyáz éle ḥānım paltarlarınnan*
XVII/37 libāsımızda ki uzun köyneḥ'di uzun tumandı bu cür yaylıḥdı şeddedi buları
XVII/38 evvelde géder bazardan ağalarnan allıḥ getirrik beş metir birden tumannıḡ_
XVII/39 allıḥ üş metir köyneḥ'lih' allıḥ getirrik évde biçērik herkesin özün_ elinnen
XVII/40 gelsē özü tikēr özün de elinnen gelmese vérer ḥayyatımız var ḥayyatdar ḡaşek
XVII/41 tikēr onnan birden iki dene giyeller tumān üş dene giyeller ḡalıp her kesenin
XVII/42 özünün mesel bedenin isdi soḡuḡu saḡlamaḡına (*bunu éle başdan ayıḡa éle*
XVII/43 *de nemelerdi adları*) adī evvelī tumandı sōrası köyneḥ'di bular cılıḡadılar
XVII/44 bular yaylıḥdılar bular da ki āyn yaylıḡdılar āyn yaylıḡı he bulara diyeller
XVII/45 āyn yaylıḡı bu dōvreden gelennere (*bāşiv dōresi*) ḥē ona diyeller āyn yaylıḡı
XVII/46 şedde de bi de özüne ayn yaylıḡı dōreden gelene şedde diyeller o cür
XVII/47 *ḥē yaşı bū bayatılardān naḡīl ata baba sözü*
XVII/48 bayatı da ne dēyim birden toy zad_ olsa mesēm oḡuyariḥ dē toy zad olmasa
XVII/49 ne cür oḡuyam yoḡ (*oḡumaḡ isdemirem éle söz de olsa olar ḥē neḡnek uşaḡın*
XVII/50 *olmaḡına göre uşaḡ olanda ne debileriz var uşaḡı yatırtmaḡ bélençik*) ne cür
XVII/51 dēyim aḡı uşaḡı da bir dē mesele evvel ki dünyaya geldi da evvel mesela evde
XVII/52 mama var_ ıdı olar dünyaya getitdirivérerdi da indi mama yoḡdu aparıllar
XVII/53 bīmāristana bīmāristanda dünyaya geler bi gün iki gün ḡāllıḡ orda uşaḡın bir
XVII/54 de merizçiligi olmasa onnan sōra bi gün ḡallıḡ olsa bir de beş gün on gün onu
XVII/55 dōhtür de biler onnan getirrik_ eve ḡaşekcéne onnā yuvundurruḡ eve gelecek
XVII/56 yuvundurruḡ mamanısın özün ḡuymaḡ pişirrik horra pişirrik onnan tereḡ
XVII/57 pişirrik bezereḡ'den onnan bālınan bālınān onnan ḡaşeh'çe ḡoyariḡ vesetinē
XVII/58 acı kökdi onnān dārçındı şekerinen ḡatarıḡ bulardan da seperik onnan ki o
XVII/59 ḥāmile zenen ki uşaḡı oluP o yiyer bu cür (*uşaḡın yatırtması zadı*) uşaḡı da
XVII/60 yatmaḡı bēzi çoḡsu ḡıçımızın üssüne evveli yüḡrüg_ üydü day indi yüḡrüh'
XVII/61 yoḡdu çoḡsu ḡıçımızın üssünde saḡlıyariḡ ḡolumuzda saḡlıyariḡ ḥē laylay da
XVII/62 giderik
XVII/63 laylay çallam günde men
XVII/64 kölgede sen günde men
XVII/65 ilde ḡurban bir olsa
XVII/66 ben ḡurbanam günde men

XVII/67 *(ay sağ ol yaşı çoh gasek)* sağ olasan

XVII/68 *bu uşahdan ağartıdan zatdan dediz taptapbaça da dediz işizden de dānışdiz*

XVII/69 *el işlerizden de*

XVII/70 *el işlerimizden ferş tohuyariḥ bi de elān mesele yay fesli tohumariḥ çün mese*

XVII/71 *yaylağa gederik bir dene erkek aparriḥ onna bezi goyun aparır bezi erkek*

XVII/72 *aparır birbirine goşallar gaydıp gelende ferş tohurıḥ gışı ferş tohuyariḥ hē gışı*

XVII/73 *ferş tohuyariḥ da ayrı bir iş göreçmmerik (day nemeneler var siz özünüvüzü*

XVII/74 *yoḥ éle şahseven arasınna) şahseven éle ferşdi çohusu ferşdi çohusu ferşdi day*

XVII/75 *kilim de éle gadim tohuyardılar eşayir ferşderimiz de bu cür bāḥ (bu cecimnen*

XVII/76 *fermeşdēn) cecimi de goyunu bu cür evveli goyunu gırhallār onu aparallar*

XVII/77 *gasek ipin yünün yuvallār yuvannan sōra getireller onu eğireller eğireller*

XVII/78 *onun evvelin dühçe éliyeller onnan sōrasın kelef éliyeller kelefden sōra*

XVII/79 *boyuyallar boyahdan sōra rehbereng onu yuvallar duzunan gasek ısdadallar*

XVII/80 *ki rengi birbirin çatışdırmasın onnan getirellēr döneller onu uzadallar burdan*

XVII/81 *ora ağacınan gılınçınan uzadallar onun özün erişdesi var bu cür boyluḥları*

XVII/82 *var bulardan biyáz gālın elde ēyirme olar onu uzadallār bi onnan az az*

XVII/83 *mesele gılınçınan tohuyallār çihallar başa getireller tezen kıtarannan sōra onu*

XVII/84 *ölçeller keseller bi redifde keseller bi heme nōv ip ki var hā rehli ipi onnan*

XVII/85 *döneller birbirinnen yanaşı goyub tikeller indi ne endāzede olsa bezi bu cür*

XVII/86 *olar éle bu cür saḥlıyar bezi dalına keçe pişireller tikeller ki üsdüne gālın*

XVII/87 *olsun birden yere zada sermeyē gasek olsun isdi ossun otumağa zada gadimi*

XVII/88 *işler de ki o cürdü hē bular da hē indī bu élan āmade tohumadı elde tohumadı*

XVII/89 *day indi bular āmededī destgāh tohuyub olar héç day indi çoh fermeşin de ki*

XVII/90 *özünün neḥşesi var neḥşeynen tohuyallar bu élan görsen éle eyni ferş kimidi*

XVII/91 *neḥşesi var neḥşesi olsa tohuyariḥ hē tohuyariḥ (çoh çoh sağ ol)*

Metin Numarası: XVIII

Derleyen: Seccad MUİNİ

Derleme Yeri: Şorabil – Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 25/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Yaylakta yapılan işler Koyun yününün işlenmesi 2. Atasözleri 3. Bilmeceler 4. Düğün adetleri 5. Cenaze merasimi ve cenaze adetleri 6. Eskiden giyilen kıyafetler 7. Şahseven çocuklarının oynadıkları oyunlar

Derlemenin Süresi: 14 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Eşref MEHEMMEDİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1945 - 74

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XVIII/1 *haçı evvel aduṽ fāmilūṽ dē*

XVIII/2 eşref mehemmedī

XVIII/3 *hansı tāyfadan tireden*

XVIII/4 biz mēn özüm eskişēḥērdiyēm ketdiyem dede babamız o zaman ılıḥb

XVIII/5 eşāyırçılığa men özüm eşāyir içinde böyümüşüm

XVIII/6 *haçı neçe yaşın var onu buyur*

XVIII/7 benim altmış yetmiş beş day yetmiş dört anadan olan yetmiş dörd

XVIII/8 *yetmiş dörT yaḥçı bu gedimki şāseven ḥātirelerinnen ne bilirsən*

XVIII/9 gedim şāseven eşāyirdi köç géderdig— on beş gün géderdik muḡanā deviynen

XVIII/10 on beş gün de yaylağa gelerdik gece gündüz yol gédip yol gelerdik hē da

XVIII/11 onnan sōra ılıḥardıḥ yaylaḡā yay kıtarardıḥ payızdan bi ay gédende ger

XVIII/12 géderdik muḡana muḡan kıtarardıḥ ğış da kıtarardıḥ iki de üçer de payızda

XVIII/13 ılardıḥ gene yazdan iki ay gédende gelerdik yaylağa

XVIII/14 *bu eşāyırın işinnēn kışılerin işinnen zadınnan ne bilirsın de*

XVIII/15 kışıler de meselen— o zamān biz idāre tanımazdıḥ pāsgāḥ tanımazdıḥ ki

XVIII/16 éle biri savaşıanda aḥsaḡḡal gelerdi onu o yan bı yan— élerdi hē béle olardıḥ

XVIII/17 *(ne işler görerdiz)* mesēn biri dava éleseydi birinin héyvanın oḡraseydılar

XVIII/18 onu aḥsaḡḡal meselen yuṽardı géderdi *(yō bu işleri démirem eşāyırın*

XVIII/19 *işinnēn héyvançılıḡınnan zadınnan)* eşāyir de işi ne olaḡaḥ eşāyir işi

XVIII/20 meselen hallaḡ gelerdi munı salardı düz ayaḡlardıḥ ılalıbi onnan ıoyunu

XVIII/21 ırḡardıḥ hallaḡ gelerdi ılalıp salardı ayaḡlardıḥ tepih' vurardıḥ keçeni

XVIII/22 pişirerdik usTa gelerdi onu piçerdi biz de tikerdiK— atardıḥ alaḡıḡın üsTüne

XVIII/23 istāt— élerdik

XVIII/24 *otarmaḡızdan saḡmaḡızdan*

XVIII/25 ıoyun otaranda ıoyun da çoban otarardı erbab— ona haḡ vérerdi onnan sōra

XVIII/26 day béle da ıuzuçuya da süt vérerdi ıuzu otarana da süt vérerdilēr

XVIII/27 meselem— o ıoyun otarannan ıuzu otarān höbülleşerdi meselem haḡḡı da

XVIII/28 bölerdiler sütü de bölerdiler olar da özleri bi aralarında keçinerdiler *(ılalıbi*

XVIII/29 *ne cūr currardız onu de)* ılalıbi a déyirem ayaḡlardıḥ tepih' vurardıḥ o hallaḡ

XVIII/30 salardı bayaḡdan onu dédim dene hallaḡ béle béle vıardı yun dizerdi

XVIII/31 kārḡanası vardı sererdi ordan yunun üssüne sererdi bu yeke dene aḡaḡ vardı

XVIII/32 onnan onu tüşerdi éle ezerdi topalar onnan sōra baḡlardıḥ bi dēn cécimin

XVIII/33 arasına onnan biz de ayaqlardıñ pişerdi onnan çıhardı béle alaçığa keçe

XVIII/34 gayrardıñ

XVIII/35 *bu bayatı zat ata baba sözü*

XVIII/36 hē ata baba sözü gádım kiler déyip esil gızı almañ çetindi sahlamağı asān

XVIII/37 bezekli gızı almañ sahtdı sahlamağı çetin hē ğanı ğannan yumazlar ğanı

XVIII/38 suvnan yuvallar saķķallılar tükünnen saķķal çekip vérseydi kosa da saķķallı

XVIII/39 olardı hē a day ne déyim day béle dene meselen dédim dene meselem o

XVIII/40 zaman ahsaķķal élē davanı keserdi

XVIII/41 *taptapbaćadan de*

XVIII/42 taptapbaća o nedi bazarda satallar adam alar géymez géyende de görmez

XVIII/43 o da kefendi hē bilirem de bilmırem de o da ölümdü ölecēm veli bilmiyem

XVIII/44 haćan ölecēm (*day nemene darihma ele zehnüve ne gelir de*) day ne déyim

XVIII/45 ağı yoñ ne darihaćām yadıma tüşeni déyirem denē iki nefer yolnan gédirdi

XVIII/46 hē iki nefer yolnan gédirdi hāber aldım ğardaşın var dedi yoñ onnan hāber

XVIII/47 aldım dedi hē bu benim ğardaşım iki de gördüm düz danışır ikisi de düz

XVIII/48 danışır biri de bi ğardaşdı o da dedi bu benim ğardaşımdı ele gördüm ikisi

XVIII/49 de düz danışır nēmenedi o (*nemenedi*) iki bu mesēn birinin ğardaşı olmuş o

XVIII/50 baćısı iki baćıydı baćı ğardaş idi hē başa tüştün taptapbaća da yadıma

XVIII/51 tüşmiy valla dede baba sözü yadıma tüşmiy men sene gedim taptapbaća

XVIII/52 déyirem (*ne zehnüve gelir de*) yadıma tüşmiy tüşse diyerem çoñ biliyem o

XVIII/53 nedi bu boyanıp boyahsız geće günüz gezer elsiz ayahsız (*nemenedi*) gündü

XVIII/54 boyanır özü özüne boyanır geće günüz el ayahsız gezer de bağadı ğurbağadı

XVIII/55 esil gızı almañ çetindi sahlamañ asān o meselen day o gız ere gelennen sōra

XVIII/56 day erine şıltağ vérmez ğalar hemme bezekli gız tez gelir görersen şırtılığ

XVIII/57 élerdi meselen pis işden dolandı sahlamağı çetindi o zaman diyerdiler ğanı

XVIII/58 ğannan yumazlar ğanı suvnan yuvallar meselen biri birin savaşseydi

XVIII/59 öldürseydi el yığıldardı onun ğan pulusunu vererdi ona eziyet amma indi ğanı

XVIII/60 ğannan yuvullar öldürüller hē kāsıba da kī déyirem meselem o zaman kāsıba

XVIII/61 here bir dene toğludan çepişden vérseydi kasıp da dēvletli olardı (*hindi*

XVIII/62 *hamma o cür değel obirsilerin de ki cevābını de*) hansını cevābını déyim day

XVIII/63 yoñdu ki hē day bildiğim oydu gēt onnan haber al

XVIII/64 *yoñ ele dayan toy zat debinden de elçilih 'den toydan*

XVIII/65 toymuz gâşekdi hē élçilih' gızı o zaman oğlannan gız birbirin görmezdi ki
XVIII/66 éle dedesi nenesi alıp vérederi éle o perdede görerdiler (*éle bu debilerden de*)
XVIII/67 hē onnan éle onnan sahlanırdı men ingılabdan gabağ bizim tayfada gét
XVIII/68 hökmeliden de heber al emmin möhütten de heber al olar gâdim adamdılar
XVIII/69 olar üş dene zenen boşandı bu tayfadan hindi bizim gônşuluğda yirmisi
XVIII/70 boşandı

XVIII/71 *gēdimki gelinnerin hayasınnan danış*

XVIII/72 hayāsi ābırı gelin bi üzü perdenin altı ay perde çadırasını salmazdı ki éle
XVIII/73 başında dolandırardı a goçalıncan gaynateynen gaynaneynen danışmazdı
XVIII/74 amma hindi o yandan gelen geldi meselen kıçın golun açır hindi nece mındar
XVIII/75 zamandı o gâdimki gören hindiki zamannan çoğ acığı geliy bu élçilikden
XVIII/76 toy da géderdiler meselem élçilik de toydu géderdiler meselēn (*evvel elçiligi*
XVIII/77 *de*) élçilig élerdiler onnan sōra aḥsaḳḳal yığıldı géderdi onun başlığın
XVIII/78 kebinin danışardı onnan sora toy yiyēsi gônşudan aḥsaḳḳallarına meslehat
XVIII/79 çayı vererdi he bi meslehāt çayın vérederiler onnan sōra kağız yazardı onnan
XVIII/80 sōra kağız yazardılar üş gün toyun ḥātemesin goyardılar aşığ gelerdi çalardı
XVIII/81 üş günnen sōra gelin gelerdi toy başına tüşerdi (*sōra gelin bey éle gaynata*
XVIII/82 *gaynaneynen galarđı*) gelin gaynataynan gaynanaynen danışmazdı altı on
XVIII/83 il on beş il danışmazdı amma bağ özüm şāhidem ona on on beş ilden sora
XVIII/84 görerdin gelinin uşağı oldu meselem goçaldı çadrası başınnan tüştü yaşmağ
XVIII/85 ağzınnan tüştü meselem gaynataynan gaynaneynen danışardı hindi o yannan
XVIII/86 gelen gelin déy gaynataya day sen çıı çöle men geldim sen çıı çöle

XVIII/87 *ay sağ ol bu géymeklerizden paltarlarızdan*

XVIII/88 géymek de tuman köyneg olardı başına şedde çekerdi day hindiki kimin
XVIII/89 meselem kişi de paltar géyerdi dene gâdim meselem toy paltarı olardı onu
XVIII/90 alardı pince şalvār teze olardı başmağı teze olardı gör her neyi teze olardı
XVIII/91 onnan minerdi ata (*bey paltarı yoğ öz paltarız kişilerin hemeşe géydikleri*
XVIII/92 *paltarlar*) kişi galmışdı her kesin pullu olseymış yahçı paltar géyerdi pullu
XVIII/93 olmasaydı köhne paltar géyerdi (*paltarızın adınnan arḥalıḥ déyiller döşlüh*
XVIII/94 *déyiller*) pince şalvār olardı arḥalıḥ men bilmiyem arḥalıḥ neme déyirsen sen
XVIII/95 o arḥalıḥ zad olardı hey çoban giyerdi onu erbab géymezdi onu çoban
XVIII/96 géyerdi hē çuḥa diyerdiler arḥalıḥ diyerdiler hē ámma erbab meselen pince
XVIII/97 şalvar géyerdi

XVIII/98 *bu hüzülden danış he*

XVIII/99 hüzür de éle olar hindinin hüzürü yahçıdı gádimin hüzürü yaváydı gádim

XVIII/100 hüzürü olanda allah göstermesin bir il gonağ gelerdi hemme hindi üş günde

XVIII/101 gelir bu hindinin feğet hüzürü yahşıdı üş günde gelir üçün vériller day

XVIII/102 goruğ başdan tüşiy hamma gádim éle bir il meselem iki gonağ bugün

XVIII/103 gelerdi üçü bi gün gelerdi héyle éle hindinin hüzürü yahçıdı gádimin

XVIII/104 hüzürünnen

XVIII/105 *bu duvalarızdan zadızdan de dualardan garğışlardan*

XVIII/106 dua da mesele o adamın duvası gábul olar ki ne birinin gıybetin gılmiya

XVIII/107 ēyibin démiye oğurluğ yémiye (*yoğ duvanın özün dē*) dérim allah benim

XVIII/108 uşahlarımı salāmat éle varrı éle onnan sōra gabağına müşgülü çıhartma béle

XVIII/109 béle (*garğışlarız da olardı*) hē allah élemesin garğış da déysen allah filan

XVIII/110 kes mene pislig_ éledi onu öldür munnan sōra ne garğış éliyecén evin yıh

XVIII/111 hē

XVIII/112 *gádim bu hannıh zamanızdan yolayoluzdan zadızdan bi şey yādızda gālīb*

XVIII/113 hanlıh zamanı çoğ ābır var_ ıdı ahsakkal zamanı çoğ ābır var_ ıdı hān

XVIII/114 meselem birden déseydi filan şey ola filan_ olardı day han zamanı pāsgāh

XVIII/115 tanıyan yoğ_ udu onnān dādgāh tanıyan yoğ_ udu ne iş olseydi han

XVIII/116 meselem onun müşgülün hell_ élerdi dövmesin döverdi dövmemesin

XVIII/117 cerm_ élemesin cerīme élerdi meselem galmış o bedenin günahına

XVIII/118 *ay sağ_ ol bu goruğçu var he éle bir şahseven_ arasında*

XVIII/119 şahsevende goruğçu da geler muğannan galhanda sürüyey beş tümen

XVIII/120 vérederi tāhına yaylağa gelincén (*kimleri seçerdiz*) herkesin kendinnen

XVIII/121 keçseydik onnan hansı kendin goruğçu gelerdi göyunun gabağını keserdī

XVIII/122 meselem day vırmalı değ'ir ki vırasan bir den vırseydi ket tökülerdi köçü

XVIII/123 dağıldardı (*öz seçdiğiz goruğçu*) yoğ özümüz kime goruğçu éliyecēdiğ

XVIII/124 yaylağa yoğ ē yaylağa goruğçu tutmazdığ tutmazdığ éle o hemcevar ketder

XVIII/125 sarardı biz gédincé biz gédennan sōra ot gelerdi

XVIII/126 *bu el işlerizden tohumalarızdan*

XVIII/127 el işlerinnen de mesele herkesin başarı vardı onnan ferş tohurdu cécim

XVIII/128 tohurdu onnan sōra tohurdu (*buların náşsesinnen zadınnan bi şey bilirsēn*)

XVIII/129 olar náşsesinnen tohurdu hē olar gádim nahşeler (*bu basdırıhların zadın*)

XVIII/130 *üsdünde ceyran zad eksi olur*) he olar tohurdu olardan ne bilek hindiki
 XVIII/131 arvatlar tohuyabilmez ki onu gádım kiler tohuyub hē arvadı işidi
 XVIII/132 *bū ğırhımızdān zatdān*
 XVIII/133 ğırhım da ğoyun yığardılar ğırhımnan bu el işidi ğalib hē bular tekı adam
 XVIII/134 işi dēil hē ğırhımın özü birden bi ğoyunu bi yazda yazda ğırhardıh ğoyun
 XVIII/135 ğırhım yazın ğırh beşinde bi de yayın ğırh beşinde onda da güzemin
 XVIII/136 ğırhardıh hallaç gelerdi ğalip salardı bi on adam yirmi adam yığıldı o
 XVIII/137 adama kömegı élerdi ğırhımçı da getirerdig ğırhılıh vardı onnan ğırharıh
 XVIII/138 hē men özüm biri beş bi ğoyun ğırhacán beşin ğırhardım hindi olmuşam
 XVIII/139 zēlil (*yoh inşalla olmazsın*) ğolu ki sındı gētdik eve sēr mahmıt geldi ikini
 XVIII/140 de tutdū meni de apardı üçı il üçı ay zindanda sahladı onnan sōra kişiler
 XVIII/141 yahşı oldu bimārisdanda icāzetı aldıh çihTıh yaylağ devamız olmuşdu
 XVIII/142 (*yaylağın üssünde ne üçün dāva éliyerdis*) hē olar déyirdi yaylağ bizimdi
 XVIII/143 biz de déyirdik bizimdi miyananın ketdileridi cēmal zat bi ketdi hökmeli
 XVIII/144 biler hē olar déyirdi ki bizimdi biz de déyirdik bizimdi malı héyvanı
 XVIII/145 yığdılar çimene o tayki çimene biz de vurduh kişinin ğolu ğıçı sındı tutduh
 XVIII/146 gētdik onnan sona māmır geldi kişini bıcağda tutdu gécēynen onnan
 XVIII/147 möhübnen bizi üş nefer de bizi apardılar saldılar zindanā üşı ay zindanda
 XVIII/148 ğaldıh onnan çihdıh kişiden de irzeyeı aldıh çihdıh yaylağa da gētdik
 XVIII/149 (*şahsevennen ketdi arasında dava varı idı*) hē
 XVIII/150 *bu uşahlıhdaki oynunlarından de dene*
 XVIII/151 çilingı ağac oynardıh meselem dozı ağac oynardıh bi dene ğız ğayrardıh
 XVIII/152 malın tükünnen malın deveni keserdik onun afdallardıh olardı bēy bi dene
 XVIII/153 orda hēybe ğazardıh onnan burdan da meselem ağacnan bēllerdik
 XVIII/154 herkesinki ora tüşmeseydi birden tek adam o cūr adama bi dene ağac orda
 XVIII/155 hēbe ğazardıh o da géderdi atardı biz vıardıh géderdi o yana o géderdi
 XVIII/156 onun dalı süre héyle héyle onun meselem zoğkudardıh bi de oyun hē (*gine*
 XVIII/157 *yaduğa gelir*) bi de ğayış götdüydü ğayış götdü dene ğayış götdü oynardıh
 XVIII/158 cız çekerdik birden beşı adam bi olardı beşi bi ora şallağ ğoyardıh şallağ
 XVIII/159 götüredigı olar olar herkes ayağının biri cızda olseydı vırseydıh kōv
 XVIII/160 olardı çölde vırseydıh o adamı kōv olmazdı vıardıh şallağdan (*çoh sağı*
 XVIII/161 *ol*)

Metin Numarası: XIX

Derleyen: Seccad MUĪNĪ

Derleme Yeri: Şorabil – Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 25/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Kadınlarının Yaylak ve Kışlaktaki Günlük Yaşamı 2. Anı

Derlemenin Süresi: 15 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Fizza CĀHĪD

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1965 - 54

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe, çok az Farsça

- XIX/1 *evvel aduvu buyur fāmiliiv buyur*
- XIX/2 *bismillahirrāhīm fizza cāhid*
- XIX/3 *hansı tāyfadan hansı tireden*
- XIX/4 *tāyfayı ecirri rusTā-yı naçaḥbul kendiyik yaylağımız da bağdagülde olur*
- XIX/5 *ğışlağiz*
- XIX/6 *ğışlağımız ecıḥbulu kendi bēli*
- XIX/7 *yahşı hindi bura neye gelipsiz*
- XIX/8 *bura çeşnevāredī biz — özümüz éle yaylaḥçıyih onnan sōra vesāyılarımız ki*
- XIX/9 *yaylaḥda işledirik getirmişik burda baḥalar hāmı bile ki biz eşāyırih dene*
- XIX/10 *şahsevensiz*
- XIX/11 *hē şahsevenik*
- XIX/12 *bunnan sōra ayrı çeşnevāre zad da olūr*
- XIX/13 *hē olur (gédirsiz) hē gédirik*
- XIX/14 *(nemeneler olur) éle baḥ meselēm alaçıḥ tikmē onnan çöreh' pişirmē onnan*
- XIX/15 *sōra tuluḥ yaymā ordan keşti cehre eğirme kāsası beş min neçe isdeyirsēn*
- XIX/16 *indī burda gördüğün işlerden de*
- XIX/17 *burda gördüğüm iş evde ineği sağmışam göyünü sağmışam burdaki işlerim*
- XIX/18 *ineği sağmışam göyünü sağmışam özüm gaytmışam gatih çalmışam getirip*
- XIX/19 *birde yāymışam (bunun adın de) bū tuluḥdu mālın derisinnen gayrarih muni*
- XIX/20 *onnan gayrarih onu mālın derisinnen gayrannan sōra gurudarih béle bular*
- XIX/21 *teşkilatdı bu lolapdı bu ağacıdı bu da zatdı onū ipdi bu bunnan onu gayrarih*
- XIX/22 *gatih tökürük bunun içine suyu tökürem yaydım çalḥaladım yāydım onnan*
- XIX/23 *gaydıp boşaltdım yağın götdüm ayrannan duḡ pişirdim aş*
- XIX/24 *bunun bayatısın da bilirsēn*
- XIX/25 *tuluḡum ol ol — oluncan*
- XIX/26 *düşmānım kör — oluncan*
- XIX/27 *(ay sağ ol) onnan sōra (éle bū çoḡ güzel bū taptapbaća zat naḡıl zat)*
- XIX/28 *taptapbaća boyatī*
- XIX/29 *gızıl gül olmiyeydın*
- XIX/30 *saralıp solmiyeydın*
- XIX/31 *bir ayrılıḥ bir ölüm*
- XIX/32 *ikisi olmiyeydı*
- XIX/33 *gızıl gülem aşmaram*

- XIX/34 aşsam da dolaşmaram
XIX/35 men bi bala keh'ligem
XIX/36 ğurbete yaraşmaram
XIX/37 ğızıl gül den den oldu
XIX/38 sermedim den den oldu
XIX/39 men ayrılığ bilmirdim
XIX/40 ayrılığ sennen oldu
XIX/41 *ay yaşa day neler bilersen nağıl zāt*
XIX/42 bilerem velī süb yerinnen durār meselam saad_ altıda onnan mallarımızı
XIX/43 sağarığ ğoyunnarımızı ötürerik çöle ğoyun  geder otduyar  gel r saad_ ikide
XIX/44 ğoyun sağarığ onnan ikide ğoyunu sağannan s ra s t n irahliyarığ ğaydarığ
XIX/45 s t  ğalar sab ha onnan s ra  r    lerimize ğ yun otarannarımıza
XIX/46  obannarımıza ğ za pi irrik ğ zanı v rerik  ged r özümüz de  gederik maldan
XIX/47 zatdan   lde k meg  lerig_ a alarımıza
XIX/48 *pi mi  zat pi irersiz a artılarız*
XIX/49 Pi mi  h  onnan s na a artıları s t irahlarığ penir_ élerik kere élerik ğaydarığ
XIX/50 sa da   rek pi ir rik yayla da sa da   rek pi irer k onnan s ra bi g n yiyeyler
XIX/51 o saba gene tezesin pi irerik onnan ğaydarığ saba s b h yvanı otarannan s ra
XIX/52 tuluh yayarığ s b s herinnen gerek yayasan  rimiye (*suyu soyuh ola dene*)
XIX/53 suyu soyuh ola h  b li iki dene ala ı d  birbirin yanında mesel géderik
XIX/54    il g_ élerik alıp v rer onnan ğaydarığ orda toy tutarığ
XIX/55 *toy debilerizden    ilik debilerizden*
XIX/56    ilik debilerimiz g derig_    ilige ğ  ek onnan ic za allı  d rt be  dene
XIX/57 a sak alnan ic ze allı  ic ze v rseler g dirik  e n tuturuğ onnan ğaydırığ
XIX/58  e n tutannan s ra g dirik bi ge e de ic ze alrığ ic ze v rin toy  liyrik (*bu*
XIX/59 * ına ya d d n di  hercid n*) h  di  her i d  o lan adamı getirer ğız     n
XIX/60 getiriller bi dene h yvan getiriller yeke go  getirell r onnan ğaydallar
XIX/61 getirennen s r   irnis n düşsün zadın getireller geçe  ına yağdı  am pişirrik
XIX/62  ına yağdı  ell r onnan saba yaylağda munnan ğedim at_ iyd  day hindi
XIX/63 m   n
XIX/64 *bu m    llerizden de dene  le yayla dakinnen de onnan ğı la da ı*
XIX/65 yaylağda m    l m z ğ dim m    l m z  oh_ iyd  meselem atnan atnan
XIX/66 deviyen k   aparırdı    de   de aparırdı  hindi allaha     r imk nat vardı

XIX/67 maşın zat vardı yol açılıp düz yurda gédır köçümüz vırırh süb gédırık mesem

XIX/68 naharda çatırh onnan sōrā her nemene var her imkānat élan yahçıdı

XIX/69 gedimkinnnen hē indi élan gāşekti

XIX/70 *bu yaylağızda éle gışlağızdā bu çayın dağın zadın adınnan zadınnan*

XIX/71 çāy mesel dağ adı bizim dağımız vardı adı bu yana şimşir dağımız vār onnan

XIX/72 sōrā goç partdadan vardı uzun çimen vardı bizim yaylağların adı onnan sōra

XIX/73 béle orānın meselem (*menteğēnizde ne adları var olardan de*) menteğemiz

XIX/74 nōrdu budaladı budaladan keçirsen nōra nordan keçirsen dayan nōrdan

XIX/75 keçirsēn (*he neğnek*) dayan gōy diyećem (*bu çay zad mesel örüş zad*) berg çay

XIX/76 berg çay déyiller uzun çimen déyiller onnan sōra şerifli gırah déyiller onnān

XIX/77 aşā yurt déyillēr bi de 'tālış yurdu déyiller ha bu cūr bizim menteğemiz o cürdü

XIX/78 kervansaray o tarafdı hē kervansaray

XIX/79 *paltarızın adınnan*

XIX/80 bu köynekdı bu köynekdı bu bi dene döşlüh'dü cılıthā diyelller döşlüh'dü

XIX/81 cılıthadı döşlüh' diyeller gedimkiler bu kelayğıdı bura bura çekenneri bi dene

XIX/82 gara bu serde alınnıh diyellēr alınnıh diyellēr onnan paltar yuymağımız

XIX/83 zādımız da kī ocahdā su gōyarıh kermiynen meselen gōyunun zadınnan

XIX/84 péyininnen olarnan su gōyarıh gızar onnan gāydarih çayda oturarih tökerig

XIX/85 issinar efkelerih' yuvārih toplarih götürük sererik çimene onnan guruyar

XIX/86 getirerik (*gırhılanaçağ bilirik ayırısınan*) gırhılannan sōra yünū yūruh

XIX/87 yuvannan sōra éhtiyaćımız olsa götürük vérrik (*neyin ayırarsız gōyarsız oları*

XIX/88 *zadı*) şakķıldağını ayırarih gōyarıh gırağā bēlinin tirin götürerik özümüz için

XIX/89 meselam döşege zada istifāde éliyerik gızdarımıza çahaziye sallıh olmasa da

XIX/90 satarıh éhtiyaćımız olmasa satarıh onnan da gēdim işledirdik ēğirirdik o yünū

XIX/91 cēćim tohuyirdıh kilim tohuyirdıh ferç tohuyirdıh kişilere setre tohuyirdıh veli

XIX/92 day hindī hāzır idi tohumuruğ

XIX/93 *bitkilerin adın otların adın*

XIX/94 ot türke dava bi dene meselām bizim yarpızımız var keh'lig otu vār sanacı

XIX/95 gülü vār oyma nemenē oyma dere var soğanağ vār dağ teresi vār béle bizim

XIX/96 onnan 'géven gülü vār mehsus zatdı dermandı bēli

XIX/97 *bu gurt guş adı*

XIX/98 gurt guş adı kēh'lik vār gızıl guş vār bildirçin vār onnan torağay vār guş var

XIX/99 sarı gül var sığırçin vār onnan sōra béle kēh'lik var yā kerim vār (*ay sağ ol*)

XIX/100 çoh ğaşeh' hâtirem var bil ilsi yaylağa gédirdik yazdan bir ay ğalırdı gétdik
 XIX/101 mēnim ağamın ğardaşī ğāynım olur dene ğaynımnan gétdik benim de
 XIX/102 ğucağımda bi dene altı aylıh uşağım var_ıydı onnan gétdik tüştük nōr nōrun
 XIX/103 yanında piyāde gédek yaħçı nōr bi dene büyük göldü deryāçedi nōr bi dane
 XIX/104 deryāçedi onnan sōra gétdik nōrun yanında maşınnan héyvanın su töktük
 XIX/105 ordan onu yurtda meselam çoh hēy néçe yüz kilōmetr piyāde gédek uşağ
 XIX/106 ğucağımda bi zēri gétdik 'gédennen sōra yapdan vurdu ğar tutdu ğar
 XIX/107 tutannan sōra ğucağımda çıkķılı uşağ üç_ı aylıh onu héç zat lüt_ı aparmışam
 XIX/108 araħ'girmen deyirmişem béle hava hoşdu yetişecün_ı eve sōra gétdik day ğar
 XIX/109 şitdet oldu külēk gedim külek onu allah be ne_ı ēliyek bi dene ev var_ıydı
 XIX/110 keştik o eve gédek evçi bizi goymadı eve dédi be bilirdiz ğar ğārīr niye
 XIX/111 gelirdiz yaylağa ğarda yapdan tuttu yā gücünen yalvardıh yaħardıh yalvardıh
 XIX/112 yaħardıh bizi gücünen sahladılar onnan biyāz hava hoşaldı hava hoşalannan
 XIX/113 sōra biz düştük yola özümüz düştük yola uşağı sarıdım dālma çedirōnan çeşō
 XIX/114 diyerdik onnan sarıldım dalıma düştük mal da ğabağımızda piyada gédirik
 XIX/115 onnan piyāda gédennen sōra ğaytdıh gétdik ağamız uşağların babası dédi ge
 XIX/116 ğaydah uşağ öler dédim yoh ölümse de gédecēm o daşın dibinde ölecēm veli
 XIX/117 gétmiyecēm o eve gétdik bi dene boş_ı ev var_ıydı üsdü zādı yoh_ıydı
 XIX/118 geçeni ğaldıh orda ğuru yérde düz zēmin iki dene ğızīm bi oğlum bi den de
 XIX/119 ağam dördümüz ğaldıh orda ne cūr ğarrı yér sēr sübeçen ğar dizden oldu
 XIX/120 dizden olannan sōra saba süb durduh ayağı Kōrdük ğar onnan aş susuz sēr
 XIX/121 süb gördük ğar serīP gün çılıb vēli dizden ğarrı yér hindi ge e béle yéri ğārı
 XIX/122 yara yara héyvannan gét yurda yurda gétmişik hā gétdik ne cūr gétdik onnan
 XIX/123 day hara çatacah ē bi dene ğarabalıh néçe il bunnan ğabaħdı heştād ū heft
 XIX/124 (*türkū dē*) türkū heştad yēddide heştad yeddide olub o he he on bir ilnen
 XIX/125 heştad yeddide onnan sōra hele onnan sōre gétdik gece ağamız ordan burdan
 XIX/126 géven getdi yandırdı géven getdi yandırdı yandırannan sōra sēr süb durduh
 XIX/127 gördük yüz gözümüz tey yüz gözümüz tey durduh ayağı durduğ_ı ayağı
 XIX/128 gétdik yurda iki saad çekti yurda gétdik ne gétdik mēim hātıram yaylaħdan
 XIX/129 bu
 XIX/130 *çoh güzel çoh*

Metin Numarası: XX

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Serdava - Savalan Dağı/ Erdebil

Derleme Tarihi: 26/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahsevenlerin göç faaliyetleri
2.Bölgede bulunan diğer Şahseven tayfaları 3. Savalan Dağı'nda yetişen bitkiler, yaşayan hayvanlar 4. Çobanlık

Derlemenin Süresi: 15 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Tarıverdi HUŞİYAR

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1966 - 53

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve az Farsça

XX/1 *Ağam selam.*

XX/2 selām hoş gelipsiz

XX/3 *Sağ olun, adız fāmilizini buyurun.*

XX/4 men tārıverdi ferzend-i hacı allahverdi

XX/5 *Neçe yaşın var?*

XX/6 min üç yüz gırh altıyam elli néçe sinniyim elli üç

XX/7 *Elan burda ne iş göreysiz?*

XX/8 damdārı oluruş eşāyırh mal otarıyuş davar yaydıruruş bēli (*Davar çoḥ yā mal?*)

XX/9 'māl (*Ġadimkilerde?*) hē éle ġedimkilerden de éle ġedim de māl da otarardıh

XX/10 ġöyun da indi māl meselen ġöyun biyáz işi çetindi kömeg éleyen yoḥdu onnan

XX/11 ona göre da éle mal saḥlarıh hemi mal saḥlayuḥ hemi ġöyun

XX/12 *Hansı tāyfedensiz?*

XX/13 tayfā-ye cāhanḥānumluyuḥ hē (*Yaylağınız haradı ġışlağınız haradır?*)

XX/14 ġışlağımız bilesuvardı germiynen bilēsuvarın vesetinde bura da yaylağımızdı

XX/15 sardava üsdü gül çuhuru yaylağımızın adı gül çuhurudu (*Hansı vaḥtler bura*

XX/16 *gelirsiniz?*) yazın meselem elli gün zat ġetmiş geliyüġ burā onnan ġabaḥ

XX/17 gelende ġoymiy cengelbānı zat virēy cerīme virey dey ot ġoymeysuz yetiše tez

XX/18 geliy ona göre gelmeyüK (*Neçe vakit ġaydarsız?*) hindi élan bu illeri hoşksali

XX/19 oldu day indi bir aydan ġırk ġünnen sōra day tōkülüp ot ġuruyup beyinnen ġétđi

XX/20 çıḥıp ġédeceyüK (*Ġışlaḥda ne iş görersiz?*) orda da damdārılıh éliyüK dā orda

XX/21 da éle aparıyuḥ içeri sālıyuḥ içeride ḥerc veriyüḥ' ulūfası zādın alıyuḥ içeride

XX/22 veriyüK (*İndi burda çobançılıh élersiz?*) hē ōzümüze diyüK çoban ōzümüzedi

XX/23 hindi alahı adamnan çoban olmey ki (*Ġadimnen ne cür köçerdiz?*) ġedim atnan

XX/24 eşşēynen deveynen köçerdüK yol ġéderdüK élan burda meselem maşınnan bi

XX/25 ġüne ġédeyüK iki saada üç saaTa ġediyüK ġedim on gün on beş ġüne ġelip

XX/26 çıḥeydüK bu yaylağa ġeçe ġündüz piyada geliydüġ yolda ġaleydüġ

XX/27 dinceleydüġ otara otara yavaş yavaş köçnen ḥānavādeynēn gelip çıḥeyduḥ burā

XX/28 burdan da ġaydıp ġédende éle gene o şerāyıtđa

XX/29 *Burdaki müşkülleriniz nemelerdir?*

XX/30 burda müşġülümüz biyáz sudū hoşksaldı su yoḥdu meselem hēyvan zad içmeye

XX/31 biyáz müşġülümüz vār hēyvana su o dağlarda var onu da keşāverziler aparey

XX/32 bizim hēyvanımız olmey biyáz su ola çekesen meselen bi hōyız ġayralar bu

XX/33 her obānın yanında hēyvan içē düz iş olar day yoḥdu rēsideġi éliyen yoḥdu

XX/34 çatan yoħdu h     (*Burda bir günde sübden aħşamaça ne i  ler görersiz?*)   le
XX/35 h  yvan otarır  h k   otarrıh doyur  h yatı  dır  h   le g  diP bi  z istir  het  
XX/36   ler  g gene gell  k h  yvanmızın yanına (*S  b ne  e vaħt     hars  n?*) saat
XX/37 yeddide altıda h   sa  ıP     ler  g   irahlaru   onnan getirip otarrıh buralarda
XX/38 (*Bu mallar hansı otları yer burd  ?*)   le bu     ula  ları zadı y  r dene bu
XX/39 yayla     otu buların hamısı h  yvan yiyendi (*Malı ne c  r sa  arsız,     yunu ne*
XX/40 *c  r sa  arsız?*) m  l  n balasını ataru     em  ceyi bi  z yumu  şalar eydirer
XX/41 eydirennen s  ra ba  lar  h   ba  ınd   mal balasın yalar biz de sa  aru  h     yunu
XX/42 da birimiz sa    r birmiz de tutar o yan       yunun ba  ın tutar onnan sa    r
XX/43   utarannan s  ra bo  lar  h b  len  ik   utarannan sor   sa     utarannan s  ra balasını
XX/44 ataru     o emi  şer ayır  h   onnan yatı  şar g  dip istirahatmızı   ler  k   ay
XX/45     reymizi y  r  K

XX/46 *  adimkiler bura hardan gelmi  şler, sizin tayfa?*

XX/47   le bizim t  yfa mu  anda oley bizden de   aba       le dede babamız bu yolları
XX/48 geliP g  diP biz de onların yolu biz g  rmemi  şik ki biz onların yoluynan gelip
XX/49 g  dey  k de reddiynen onların r  smiynen biz gelip g  dey  k biz men bilmiyem
XX/50 ki   aba  dan ne c  r olar yola t    p redif     leyiP biz onların reddiy  en onların
XX/51 yolların redif     ley  k

XX/52 *Bu Serdava'nın üssünde bu d  redede hansı t  yfaalar vardı?*

XX/53 bu serdavad   vekil    batd   ora s  ddimiz bi ba  ı orad   bi yan   tayfe-yi
XX/54 c  n  hanımlının seddidi dene   ana   bula   bin  sidi   ana     bula  lıd   biznen
XX/55   on  sid   o      terefte de d  yut bey vardı olarnan sedd  k     de de   efi g  neydi
XX/56 ser  y kesr  ygil zat vardı olarnan seddi bi y  n   da k   sudu   aydı a  ar ba  ard  
XX/57   em  şir  hana diyeller olarnan sedd  K bi yan terefimiz de o teref bu   ıbla terefdi
XX/58 ora da zatdı nemedi irzab  yli ora da bi tayfadı seddimiz   a  a  a da heft     şme
XX/59 diyeller y  ddi b  l  k ora da onund   onnan da b  le hesen  alı ketdi bu     r   u  ş
XX/60 bizim yerimiz buradı     celimiz ora cin deresi d  yl  r orda cin dere orda da da  ş
XX/61 bulağı var su da  şdan   ı  ar   le adı da  ş   bula  dı o yan ki da porsu deresi diyeller
XX/62 b   d  yutdunun a  a  ısid   porsu deresi d  yl  r   le bizden   aba     o cur ad d  yl  r
XX/63 biz de onu görmüşük

XX/64 *Otlar ne c  r olur burda?*

XX/65 otdar g  veriy sebz   oliy t   y  y  n   ır   be  şinecen göyüşgennig olanda o ot
XX/66 de    'ennen s  ra bu cur ot da g  den t  kiy day h  yvan h  yle onu   z   y  m  y

XX/67 meselem göyüşgennig_ olanda bunu yahşı yéy bu deyende ot deyende éyle

XX/68 yémey héyvan meselem davamı çoḥ_oley

XX/69 **Héyvannarın, malın merizlerinden bize söhbet buyur.**

XX/70 allaha şükür_ éle bu illeri merizçiligi zadı yoḥdu ilde tebberfeki zadı olardı bu

XX/71 illeri yoḥdu bu il sehih sālımdı (*Ne cūr mérizler vardı ğadimnen?*) ğedimnen

XX/72 fişārḥunu var_ıydi sarılıḥ getirerdi māl dabaḥ getirerdī dabaḡ_ olardī béle

XX/73 béle bīmarılar_ olardı indi éle fi' len bı illeri inşallah azdı yoḥdu

XX/74 **Gül zat adlarınnan bize söhbet buyur.**

XX/75 gül bu da bulār üş ğulaḡdı bu da bu zat dā bi iddesi tikāndı ḥār déyler farsı

XX/76 tikāndı ne turşeng_oley içindē indi day ğuriyıb ğatışıbdı göy vaḥtı me' lum_

XX/77 oley olar ködēvdī ködēv zat ğöyuna çoḥ davamlıdı yahşıdı göy vaḥdı éle göy

XX/78 de olmayan da eno olanda ğöyün davarrar yahçı istifāde éléy_ olardan

XX/79 **Bu ğadimki beylerden ḥannardan bize söhbet buyur.**

XX/80 ğādim_ izzet bey var_ idi éle buranın bu yaylaḡların mālikiydi onnan

XX/81 meselen biz héyvan otararduh bizder_ ona zat vérerdi nemenedī onun adın ne

XX/82 déyler hey zat pulu vérerduk zat pulu çóp başı véredik meselen il var_ıydi

XX/83 dene beş tümen üş tümen iki tümēn hindi day o ğétdī gidennen sōra indi her

XX/84 kes özüne mālīkdi dene here özüne bi aḥsaḡḡaldı her özüne mālīkdi day ğedim

XX/85 zaman döür

XX/86 **Balacalıḡdan yekeliḡe mallar neçe cūr olur?**

XX/87 bu necatları bu hülendiler yahşıdı doreyleri o simintallar da yahşıdı pis döür

XX/88 veli éle buların zatdara çoḥ ta' ğeti çoḥdu soḡuḡa gemesire bular hülendi ineḡdī

XX/89 obirsiler de balalarıdı erkeḡdi cōngēdiler erkeḡ balalardılar hē cōnge diyerik

XX/90 obirsiler de cāmışdı onların da necatı camışdı cāmış tişilerine iney diyeruk

XX/91 erkeḡine de ḥırdalıḡında cōngedi böyüyende de öküz diyerig (*İneḡin*

XX/92 *ḥırdasına?*) éle ineydi ferḡı meselen yoḥdu o dünyāya da gelende de ki mal

XX/93 abisten_ oliy doğiy onda da buzov oley dene doğey buzovdan sōla oley dana

XX/94 ğısır emen bir illik iki illik oley kel_ edulan behr_ aliy behr_ aliy gene o

XX/95 alahıdan doğéy abisden oley doğiy bir_ ilden sōra bura baḡ kele_ duran oliy

XX/96 behr_ aliy gédiy doğiy oliy ineḡ o da oliy dügeni dédim da düge éle heniz o

XX/97 ğısır_ emen ki dügedi da éle o erkeḡi cōnge oliy ḥırdası da ğısır_ emendi

XX/98 dügedi da dānadı meselem_ emerig oliy tutmiy da éle ona biz diyerig emerig

XX/99 kelgirdi oliy ona iḡne zat vırasan bilaḡare bi zehmeti var üssünde helleşesen

XX/100 onnan ona göre işin görersin iney ki bir il balası olmiy ki doğmīy behr   aliy
XX/101 tutumiy oliy ğısır   ona ğısır emennigine geliy tez meselem o s t emiy biy z
XX/102 meselem ħerci iz fe oliy ğaşeng   oliy cins   oliy esliyeti oliy meselem
XX/103 ilinnen bir il ğabağ doğıy olar ilinnen bir   il ğabağ oliy h  bicilligine doğıy

Metin Numarası: XXI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Buzlu Kaya - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Bilmeceler 2. Dualar 3. Aşure Günü
Adetleri 4. Doğum Adetleri 5. Yas Adetleri 6. Oyunlar 7. Anı

Derlemenin Süresi: 6 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Haver NAMĀZĪ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1968 - 50

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Kaynak kişi 45 yıl bölgede yaşamıştır.
Eşinin işinden dolayı Tahran'a göç etmiştir.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi beş yıldan beri
Tahran'da ikamet etmektedir.

Bildiği Diller: Türkçe

XXI/1 *Adtzi fāmilizî buyurun*

XXI/2 hāver namāzî

XXI/3 *Hansı tāyifedensiz?*

XXI/4 goçabēyli

XXI/5 *Yādınızda taptapbaća var mıdır? bēli (Buyurun.)*

XXI/6 taptapbaća tabaḥ ćacá

XXI/7 memeli ḥoruz bu deććeće

XXI/8 suva girdi lilendi

XXI/9 sudan çıḥtı dillendi

XXI/10 onnan ona déyerih' at boḥu (*Başka?*) bēli yādıma tüşse bēli yādıma tüşse

XXI/11 haćılar haca géder

XXI/12 ehd_ éler geće géder

XXI/13 bi yımırddān içinde

XXI/14 ğırḥ dene cüce géder

XXI/15 (*Nemenedi?*) enar (*Başka?*) ne diyim ki

XXI/16 *Dualarınız ne cüroley?*

XXI/17 dualarımız ne cür oliy allahı çağırırḥ imamı çağırırḥ allah kömekliK_ éle

XXI/18 imam kömeklik éle bize ebelfezi çağıréyiK bu dualarımız budu

XXI/19 laylay çalırım hemeşe

XXI/20 karvan géder yemiş

XXI/21 kervan laylayım sesi gelse

XXI/22 ğurban oluḡam hemeşe

XXI/23 (*Sağ ol!*)

XXI/24 ğızıl gül esdi neynim

XXI/25 kemerim kesdi neynim

XXI/26 men tüşmüşem āğır yére

XXI/27 ğaribem küstüm neynim

XXI/28 ğaribem dey burda olmuyam ki tehranda zindegî éliyrem

XXI/29 ğızıl gül esdi kemerim kesdi

XXI/30 düşmüşem ağır éle

XXI/31 ğaribem küstüm

XXI/32 laylay çalıḡam hemeşe

XXI/33 karvan géder yemiş

XXI/34 laylay çalıram yatarsan

XXI/35 ğızıl güle batarsan

XXI/36 ğızıl gülün içinde

XXI/37 birce yuğu taparsan

XXI/38 laylayımız da bîdi *(Nağıl da bilersiz?)* nâğıl bilmiyem yâdımnan çıhıb onu

XXI/39 dânişdır he

XXI/40 *Ana ğadimler balacalıhda ne oynunnar oynardız?*

XXI/41 evçik evçik oynardıh daşnan evçik ğurardıh *(Evçik evçik?)* bélé *(Ne cür*

XXI/42 *olurdu?)* daşnan ğurardıh evçik içine paltar sererdik gelin bala ğayrardıh onu

XXI/43 düzerdîk onnân aş pişirerdik onların hamısını oynardıh biz özümüz oynamışih

XXI/44 onların hamısını *(Başka?)* onnan bâıramda sizdehe déyler onu da déyerdiler

XXI/45 zat dehlize diyerdiler onu da gédip hamarda ğaşek aş zat pişiriP_ oynardıh

XXI/46 onnan

XXI/47 *Aşure günleri ne cür oley?*

XXI/48 aşure günneri şebehe géderdik éhsan vériP şebehe géderdik çörek pişirip

XXI/49 paylardılar hurma pâyırdılar onnan çoğlu âdam çöreh' paylardı fétiri pişirerdi

XXI/50 béle béle hırda hırda paylardı aşurada aşure tası olardı onnan paylardı

XXI/51 *Bir arvadın uşağı olanda ne cür adetleriniz vardır?*

XXI/52 rēsimiz olardı onun yanına géderdik ğādīm on on gün yatardı on günnen sōra

XXI/53 géderdi meselen baş gözün uşağı götürüp çöle gelerdiler gelerdi hōrra pişirip

XXI/54 vérederler *(Horra?)* hōrra hāşıl ğuymağ pişirerdiler ğuymağ vérederler onnan

XXI/55 sōra süttü pīlō ğonşu pişirerdi getirerdi onun yanına onun ğörüşüğüne gelerdi

XXI/56 onu deriye çekerdiler uşağı meselen eline de ağır vururdular keç keçerdiler

XXI/57 onu deriye çekerdiler

XXI/58 *Yas adetleriniz nemelerdir, oğşamalarız olur?*

XXI/59 oğşamamız oliy bēli kelme diyer bağlar oğşama diyeller hüzürde onu ğādīm

XXI/60 arvaddar biler

XXI/61 *Bir hātirenizi buyurun.*

XXI/62 teze gétmişdim gelin gétmişdim toyla alaçih dene eyimizde men gétđim surfa

XXI/63 serdik çörek zat yéyirdim onnan dédi ğızım sēngi getiğ büzekcēnin yanına men

XXI/64 de bilmedim neyi déyir dédim ay sēng büzekce yanına gelēr sōra gördüm parç

XXI/65 ğoymuşam livan ğoymamışam allah dédi ğızım sana démiyem sēngin yanına

XXI/66büzekceni gētīr gene dédim ğaynenemin adı hamayıl dédim hama ne déyir baıcı

XXI/67 dédi biz livan goymayıbsan onu déyir hē onnan pārça gétтім līvanı goydum
XXI/68 dédi he şimdi başa tüştün bala sen yahçı gelinsen bi de büyük emileri var
XXI/69 iydi bi on gün zad iydi toy éleyib gelmişdim ğapının ağzına zencir
XXI/70 attılar ora men de bilmiydim éylesesini ahlım kesmiydi dédi bi görüm gelin
XXI/71 zenciri götürsēn bil ki adamı sayacağ götürmesem bil ki saymıyacağ mene
XXI/72 sinaht ateymiş dene men de götdüm at zenciriydi at örüklerdik onnan
XXI/73 zenciri göttüm goydum o yanna ğapını keçtim eve onu dédi afferim a balam
XXI/74 afferim edeplisēn da her ney bilirsen sen o ağamızın böyüg éltisine mene
XXI/75 dédi onu da

XXI/76 ***Paytahtı nemenedi?***

XXI/77 duvağ attı diyerdiler hindi paytahtı déyler duvağ diyerdiler duvağ attıya
XXI/78 gelmişler bizi apardılar hamarda gezdirmeye çöle apardılar bu men iki
XXI/79 ğaynağ ıdı bi toy élemiştik ikimiz bi toy élemiştik ikimiz bi günde heremiz
XXI/80 bir alaçıhdeydi bizi çıhartdılar benim ğaynatam durup oturmuşmuş ğırağda
XXI/81 déyiP görüm bu gelinner yériyecek ya ya ğaçaçağ men yavaş yavaş yéridim o
XXI/82 mennen ğabağ ğaştı gétti dédi sen ağırsan o yüngüldü

XXI/83 ***Ağbirçekler ne iş göreller?***

XXI/84 ağbirçek géder elçilige gedēr élçi hindi elçilige hāsgālīh déyiller onnan o
XXI/85 savaşanı bārişdırar onnan küssülünü bārişdırar orda meselem mehābbet çoğ
XXI/86 olar yığar tāyfanı ğonağlığ éler göyçeğ' ğonağlığ vérer oların hāmısını
XXI/87 bārişdırar ağbirçekler o cür iydi

Metin Numarası: XXII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Ağacıhlı /Zencan

Derleme Tarihi: 29/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Ağacıhlı Köyü Tarihi 2.Bölgedeki Yer Adları 3. Anı

Derlemenin Süresi: 11 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Purçeli TİKÂBİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1959 - 60

Mesleği: Çiftçi, Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi askerlik ve ziyaretlere ilaveten ticaret amaçlı birkaç defa Bicar bölgesinde bulunmuştur.

Bildiği Diller: Türkçe

XXII/1 **Selam Hacı!**

XXII/2 eleykimeselām seni hoş gelipsin göz_ üsse gēlipsin safa gelipsin hemmeşe

XXII/3 gelesēn allah seni salāmat_ élesin işalla

XXII/4 **Sağ ol, yorulma adınızı fāmilizi buyurun.**

XXII/5 adımız purçēlī tikābı

XXII/6 **Şahsevensiz?**

XXII/7 bēli

XXII/8 **Hansı tayfadansız?**

XXII/9 biz éle tikaplılardanıh dā (**Haçan bura gelmişsiz, hansı vaht?**) biz valla éle

XXII/10 dede-i babadan éle burdayıh dā dede-i babadan éle burda 'otmuşuğ burda

XXII/11 böyümüşük (**Köçmürsüz?**) héyir baba köçmeyimiz hara köçek a gedimkiler

XXII/12 köşme téze tözeler köştü gētti dā tapaemmedi ki kasıplığına tapdı

XXII/13 dā

XXII/14 **Burda ne iş görersiz?**

XXII/15 burda valla éle keşāverzi élik dāmdarılığ éliyrık onnan bu cür zindigānnıh

XXII/16 éliyrık dā

XXII/17 **Bu ketin tarihinden zatdan ne bilersiz?**

XXII/18 valla tārıhın zadın savādımız yohdu tarihın yazāğ biz bī-savad adamıh da

XXII/19 (**Mesela neçe ev vardır, ne iş görerler?**) burda éle ğalan da keşāverçilik

XXII/20 damdarılığ éliyir tehrana da gidenner ki özleri éle tehranın kasıplarınnan élan

XXII/21 burda ğalanlar bir elli atmış evli ğaliy éle tehran zadında iki yüz üş yüz olur

XXII/22 da

XXII/23 **Neçe yaşıyız var?**

XXII/24 valla élebir dönüp ātmışa dā

XXII/25 **Farsi bilirsiz?**

XXII/26 héyir baba fārsı harda görmüşüğ_ ahi fārsı gēdim zat yoh_ udu 'médrese

XXII/27 yoh_ udu bizim zamanımızda indi allah saħlasın sizlerin cavanların hamısın

XXII/28 allah rehmet élesin ħumeyninin sağlığınnan hamı savaddı olub

XXII/29 **Bu zatda bu dōredeki yerlerin adları nemenedi, haralar var burda?**

XXII/30 burda ağ ğuyu var ağacıhlı var mandah vār çerikli başTāğ zāt teze ğışTāğ

XXII/31 kümmez burda meydān ğara métriş şirin bulah eli merdān gül bulah (**Buların**

XXII/32 **hamısı Şahseven mi?**) bēli buların hamısı şıhseven bu meydannān zat

XXII/33 şırınbılah (**Bu kendin adı hardan gelip?**) 'vālla éle gēdimnen biz gözümüzü

XXII/34 açanda déyilik dede babadan ağaçlıldı dā 'valla şışeven déyim gözümüzü
XXII/35 açanda éle men élan bu menteğede gözümü açanda bular atmış yaşı var
XXII/36 atmışdan éle bular burdadı şāşevenig hē tat éle bi dene meydandı şırın
XXII/37 bılağdı da (**Tat kime deyirsiz?**) tāt éle o hemse terefi tat olūr bu yan şışeven
XXII/38 élan çaydan tā ki germān üze tatdı şışevendi bu yanı bizi de gün batandan
XXII/39 terefTeki 'tatdı dā çāy bēli çayımız var o yanda örüşümüz bu yanda mandāğdı
XXII/40 bu yandan çerih'lidi gışTağdı teze gışlağdı kümmezdi bizim bu cūr
XXII/41 dōrelerimizde vār bu yannan eli merdāndı ağ guyudu gül bulağ hacı kēhriz
XXII/42 bizim menteğenin

XXII/43 **Biyol cevannlıhda ne iş gördüz?**

XXII/44 éle cévannıgımda éle gözümü açanda éle bu cūr gedim görerdin deve
XXII/45 varımızdı burda géder duz aparar kürdistānā aparar o mōğa éle deve éle
XXII/46 meselem o mōğa maşın yérineydi burdan meydannan duz aparar kürdisdānā
XXII/47 görerdig arpa buğdayı getirip burda yiyerdik dā (**Kürdistan'a yohunsuz**
XXII/48 **hē?**) bēli de élan bi zeri meselem gırh kilometr zad varıh (**Gedimnen**
XXII/49 **Kürtlernen savaşıınız oldu mu?**) 'heyir olmādı gedim élan biz mesem
XXII/50 géderdim kervana gelerdim kürtderin éhtiramdan bi zat görmedik élan
XXII/51 meselam çörek aparmaz zadıh géder çörek diyer ye dene nā mıhā ye dene nā
XXII/52 mıhā her evden bi dene iki dene çörek alağ getirrik menzilde oturup yi'yerdik
XXII/53 gün batar bu mōğa olardı deveni çatardıh o ketden o kende (**Deve çobançılığ**
XXII/54 **da yaptın?**) deve çobançılığ özümüzün aparardıh da çobançılığımız devē

XXII/55 **Gadimkilerden yādında olan bir hātıra var mı?**

XXII/56 gedimden de valla day bi zad élemezdik tōyumuz olardı meselem toy
XXII/57 éliyerdik onnāñ şāddıg éliyerdik gelin meselen gādım gelerdi ata mindirip
XXII/58 getirerdilēr ayağın altına kürsü goyardılār gēlnin kürsünün üstüne çıhardı
XXII/59 onnan atın üzengisini bir ayağın goyar bir ayağın atardı atın üsdüne minerdi
XXII/60 dē mesele bir cırovdar olardı aynadar olardı gabağ atlı géderdi alma
XXII/61 nār alma nār çıhar damın üstüne nardan damdan atardı atardız bēli

XXII/62 **Bu tatların Türküsüynen sizin Türkünüz ne ferg élir?**

XXII/63 fergé éle olar meselem neme déyir biz ne déyirsin olar neme déyirsin olar ne
XXII/64 déysin biz déyrik uşağ ne déyirsin olar déyir neme éylīn uşağ biz diyerik ne
XXII/65 éylirsiz ā bu cūr ölümüz de ki valla éle öz dede nenemizi diyerik daha ayrısını
XXII/66 (**Ayrı bir şey var mı?**) bēli héyir ayrı bi şey yohumuzdu ki

XXII/67 *Hüzür, ölümden zatdan...*

XXII/68 ölümüz de ki valla éle éle öz dede nenemizi déyirik da āyırısın diyebilirmirik ki

XXII/69 irahmete gédennən sōra apardıḡ defn_ éledig geldik éhsan vérdīk cuma

XXII/70 aḡşamısını oḡuddurduḡ ġırhınaça ġırhın véirdik ilin véirdik meselem

XXII/71 savuşdurup gédirdik dā ġalmıḡıḡ bizzet de ġalmıḡıḡ bu cūr bizzet de onun

XXII/72 dārsı gēdecīk allah selāmet_ élesin yüz olmasın iki üz_ ossun āḡır gētti dā

XXII/73 *İnden, cinden zatdan bu dōrede var mıdı?*

XXII/74 bēli meselam élan men özüm öz ġulaġımnan özümü vurdulār yıḡdılar yerē

XXII/75 élan biz bu yana deve deresi diyerik orda men davar aparmıḡdım yāyırdım

XXII/76 gördüm derede zurna ġaval çaldılār balaban çaldılār ménī éle men de davar

XXII/77 tūḡtū üzüm de ġorḡdım o an tā yan gelip çūh'düm gözümün ġabaġında

XXII/78 bōynuma da éle vuranda yattım yere yāttım yere bismilla çevirdim durdum

XXII/79 ayaḡ_ üsTe gördüm bi zat yoḡdu gēttim davārı gettim davārı ġoḡdım bi dene

XXII/80 o yanda ġomḡumuz var_ ıdı o yan çıḡdım geldim eve geldim bir ġün iki ġün

XXII/81 yāttım élan benim çoḡ éḡitmiḡim o derelerde zurna balaban çalallar élan

XXII/82 meselem gēderdim ġāyçılıyende gēdim tuluḡ boyuyardılar tuluḡ yayardılar o

XXII/83 derelerde çālırdılar zurna balaban çalardılar tabi benim o cūr ġorḡum

XXII/84 olmazdı dā o zaman meselem men memmet bilir ne cūr adam_ ıdım zād éle

XXII/85 paparçınım olmazdı ne cūr adam gēderdi meselem yā in cin gelerdi ġorḡum

XXII/86 yoḡ_ udu (*Zurna davul çalanda ne diyerdiz?*) éle zurna çalanda heḡ zat

XXII/87 dēmezdik ġorḡardıḡ dā diyerdik burda ne aleybānı var ġuleybānı var dā hē o

XXII/88 heyne āḡıḡ miselinde çālırdılar élan biri balaban çālır biri dōvül çālırdı

XXII/89 *Héyvandan zattan ne istifāde éliyersiz?*

XXII/90 dāvar saatı süb savarıḡ gene bu cūr ġün batannan sōra saġarıḡ davarı dā

XXII/91 sūtünnēn kere çaġardarıḡ pendir çaġardarıḡ ġurut çaġardarıḡ béle he bu cūr

XXII/92 zatlar sarı yaġ çaġardarıḡ (*Héyvanın zādın adları nemelerdir?*) davarı ġōyun

XXII/93 balacalıḡda éle ki bir yaḡından tay beḡ yaḡınaca böyüyür dā beḡ yaḡınaçan

XXII/94 yaḡıyır körpe ġuzu olur bu boyda ġuzudan sōla bir yeke toġlu olur toġludan

XXII/95 sonra bir ġarın doğur ġōyun olur iki ġarın doğandan sōra ġocalır onu satırıḡ

XXII/96 ayrıısı gelir yerine de (*Ġırḡarsız?*) ġırḡarıḡ bēli baharın éle atmıḡında davarı

XXII/97 ġırḡıb çıġardarıḡ (*Ġırḡana ne ad verersiz?*) yün diyerik biz ḡıḡeven yün diyer

XXII/98 dā yün diyerik dā ġüzem ġüzem o ġuzuların yününe ġüzem diyerik hē ġoyuna

XXII/99 tey yun diyerik he béle zatdar olardı (*Hacı çoḡ saġ ol, bu elindeki nedi hacı?*)

XXII/100 bu elimdeki goçandı dā gedimki éle diyeller meselen evveli dört gıştı onna
XXII/101 üş gışTı iki gışTı onnan üş gışTı onnan neye diyeller élan 'nedi o déyim
XXII/102 evvel dört gışlıdī onnan iki gışlı olur onnan üş gışlı (*İnsandı, gine*
XXII/103 *taptapbaca bilirsēn?*) hēyir allah salamat_ élesin allah saḥlasın gedēyin
XXII/104 çay may içeyin

Metin Numarası: XXIII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Kotur Suyu – Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 23/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahsevenlerin yaylaktaki gündelik yaşamı 2. Anı

Derlemenin Süresi: 5 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Mehmed Ali SADIĞI

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1949 - 70

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve çok az Farsça

XXIII/1 *Selam Hacı!*

XXIII/2 bēli

XXIII/3 *Adız nemene, familiyiz nemene?*

XXIII/4 adım mehemmed _ āli sādīgī

XXIII/5 *Yaşız neçe var?*

XXIII/6 yetmiş

XXIII/7 *Hansı tayfadansız?*

XXIII/8 hampā-yı goçabēyli üsTünde-yih' biz (*Tīreniz?*) tīre hampā-yı goçabēyli

XXIII/9 *Bugün ne işler gördün?*

XXIII/10 bizimki de bağışla bu beş _ on hēyvānımız var gellik bura géderik muğana

XXIII/11 orda da keşāverçilig _ işimiz var düğü ekerīg _ onnāñ keçinnik (*Neçe*

XXIII/12 *ğoyununuz var?*) yüz dene olar (*Yaylağınız hara?*) mollalar yeri diye

XXIII/13 yaylağı satın āl'lıh mennen bi il ğoyunun ağzına elli beş min alıllā (*Büğün*

XXIII/14 *sübden indiyeçe ne işler gördün?*) sübden gétmişdim erdebilē orda bağışla

XXIII/15 dühtüre orda da durub _ erdebilden vehdetden minip gelip larıda tüşüb

XXIII/16 larıdan da minip gelmişem bura (*İndi burdan çıhanda ne iş görecen?*)

XXIII/17 çıhanda gédecēik çadırımızā çadırdā elin yuyun nökerin var orda ğoyun

XXIII/18 otarar onun dōresinde oluram

XXIII/19 *Ġadimkilerden bize bi söyle.*

XXIII/20 ağa bā-savad söyler bī-savad kórem men mēn acığıza gelecek gelmiyecek

XXIII/21 o gédene allah iřéhmetlik élesin o zaman yahçıydı sadāğat da o zamandáydı

XXIII/22 düzlüh' de o zamandáydı biri birine yalannan sen öl démirdi hindi bağışla

XXIII/23 oğul dediye keleh' gelir sen öl démirdi birbirine démirdi allah şahit

XXIII/24 démirdi démezdi indi yüz yol bağışla men özüm ğurana and _ içirem bu

XXIII/25 ğurana bu ğuran haqqı yalan gerçek bu iş _ üzü men görmemişem o zaman

XXIII/26 yoh _ idi biri birine sen öl höccet _ idi dā

XXIII/27 *Düğünün, toyun ne cürdü?*

XXIII/28 atī bağışla gelini hac _ eli abbasın evinnen çıhartdılar mindirdiler ata mene

XXIII/29 de üş dört zat ğátnēn enar vérdiler birin o yana atdım birin bu yana birin bi

XXIII/30 yana birin geline teref day onnan sōra ne déyim (*Ne cür elçilige gittiler?*)

XXIII/31 ondā ahsakkal var _ ıdı yığıldı géderdī diyerdī hacı eli abbas a ğeyri hacı

XXIII/32 eli abbas senin ğızūv benim _ oğluma alıram getirer kelle sındırdılar

XXIII/33 allah mübārek élesin bēli dede nene men görmedim bağışla bi dene oğlan

XXIII/34 uşagın gele nenesinin dedesinin yanında yanına çağıra bu söz yohı ıydı
XXIII/35 hindi bağışla hıç dede hardadı nene hardadı utanmır bağışla başı açılı gözı
XXIII/36 açılı geliy oturuy benim yanımda çörek yéyir orda inşallā ömrünı olsa
XXIII/37 nökerüvün birine toyı éliyecém onda gél gel gör hindi sene ne hıTmetı
XXIII/38 éliyrem hindi burda diyeécém gel aparam éy burdan hizana dünya yoldu dése
XXIII/39 ne diyeéesen yalandı (*Haçan toy éliyecēn?*) pāyızda bizder pāyızda élerik
XXIII/40 toyu yay kıtaranda at at onnān şamımız var géderik orda meni aparıp şama
XXIII/41 gétir gedirdim suvarıp élirdim indi asdarı özünnen baha gélir

Metin Numarası: XXIV

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Buzlu Kaya - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Bilmeceler 2. Dualar 3. Aşure Günü
Adetleri 4. Doğum Adetleri 5. Yas Adetleri 6. Oyunlar 7. Anı

Derlemenin Süresi: 5 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Seriyce CEVANÇEŞ

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı ve Yaşı: 1963 - 55

Mesleği: Ev Hanımı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak
kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi yaylak ve kışlak
bölgelerinin dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXIV/1 *Adt̄ı buyurun famil̄ı de buyurun?*

XXIV/2 s̄eriye cevançes̄

XXIV/3 *Yaşız neçedir?*

XXIV/4 elli beş

XXIV/5 *Elan burda ne iş işlersiz?*

XXIV/6 ne iş görürem ev ırahlıyrem ne iş görüyem sūt ırahlıyrem ne iş görüyem su

XXIV/7 getiriyem onnan her iş ev süpür gāpı süpür her nemene tuluh yay çöreh' pişir

XXIV/8 çöreğ'i de pişirmiyek amme hē pişirēydim

XXIV/9 *Hansı t̄ayifedensiz?*

XXIV/10 goçabēyli (*Hansı tiresinden?*) cūruhbeyli

XXIV/11 *Yadınızda ata baba sözü vardı?*

XXIV/12 ata baba sözü valla ne bilim ata baba sözü ne bilim yādımıSda ğalmayıp

XXIV/13 yalannan men ne dēyim

XXIV/14 *Yaylağınız haradır ğışlağınız haradır?*

XXIV/15 ğışlağımız zēyve teref çat ğışTaḥ bura da buzdu ğaya yaylaḥ buzdu ğaya

XXIV/16 (*Muğan'dan yaylağa neçe yol gēdersiz?*) köçnen yōḥ hindi maşınnan éle iki

XXIV/17 saata üç saata geliyik (*Ġadimler?*) ğadim yeddi Köçe sekkis köçe hē

XXIV/18 deviynen (*Ġadimler köçende bir arvad doğurdu ne cūr olurdu?*) devenin

XXIV/19 üsdüne ğoyurduḥ uşağın da ğoyurduḥ özün de sarıyırdıḥ onna götürüp

XXIV/20 gēdiydik yurda çōḥ éle hinçi çōḥ valla uşağın da sarıydıḥ özün de devenin

XXIV/21 üssüne

XXIV/22 *Laylaylarınız nemenelerdi?*

XXIV/23 lâylây da çalardıḥ dene lâylây çalardıḥ dene (*Ne cūr çalardt̄ı?*) yoh neyine

XXIV/24 utanıyam hē lâylây çalardıḥ uşağımıza yatardı dene yüğrüge ğoyardıḥ lâylây

XXIV/25 çalardıḥ hē lâylây çalardıḥ dene diyerdik lâylây uşağım laylay ne bilim ahı

XXIV/26 yādımnan çıḥıḥ ğızıl güle batarsan yādımnan çıḥıḥ hē

XXIV/27 *Pişmişleriniz nemenelerdi?*

XXIV/28 pişmişlerimiz de ırahlıyruḥ dene ābğuş pişirrik düğü pişirrik onnan éle her

XXIV/29 nemene bozbaş hē ḥorra pişirerdik yer elma pişirerdik éle hē ēğirdek

XXIV/30 pişirerdik ēğirdek zat pişirerdik uşaḥlarmız servaz gēdende hē sūt̄t̄t̄ p̄lō

XXIV/31 pişirerdik

XXIV/32 *El işleriniz nemenelerdir?*

XXIV/33 hī éle toḥuma ġādim toḥuyurduḥ day hindi yalannan toḥuyabilmerik ġādim

XXIV/34 o daha baḥ ġaynenemnen toḥuyurduḥ özümüz hindi yoḥ yalan diyeḯmerem

XXIV/35 odu palazı zadı ġadim meselem toḥumuṣuḥ

XXIV/36 *Aġbirçek nemenedi*

XXIV/37 aġbirçek de böüklerimiz böüklerimize éle bu ġaynatamıza ġaynenemize hē

XXIV/38 böyükler evvel allahdan onnan da aġbirçek (*Aġbirçek ne cür işler görer?*)

XXIV/39 yaḥ'çı her iş görer destur vérer onnan élçilige géder aḥşam meriz olmuṣam

XXIV/40 bi gece düzleri yatmamıṣam áslen

XXIV/41 *Bu ġadimler günlere ne ad verirlerdi*

XXIV/42 hē tek günü duz günü onnan hē hē tek duz günü köç élemezdik tek duz günün

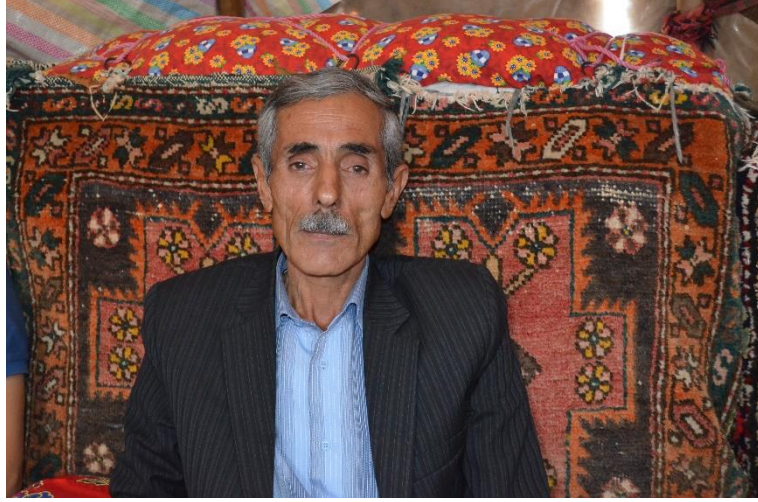
XXIV/43 onnan o yana her gün köçerdik meselem (*Od gününde ne işler görerdiz?*)

XXIV/44 hē çerşemme aḥşamı tek çerşemmenin günü ot yandırardıḥ

XXIV/45 *Yādınızda naġıl var mıdır?*

XXIV/46 nāġıl yalannan diyebilmerem yādımnan çılıp hē onu bu diyer sen bilirsen dé

XXIV/47 denē

Metin Numarası: XXV

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Buzlu Kaya - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/08/2018

Derlemenin Konusu: 1.Şahsevenlerin büyük kentlere göçü ve sebepleri 2. Yaylak ve kışlak hayatı 3. Şiir

Derlemenin Süresi: 6 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hacı İsmail CEMALZADE

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1961 - 57

Mesleği: Fabrika işçisi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Kaynak kişi 40 yıl bölgede yaşamıştır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında 15 yıldır çalışmak için Tahran'da yaşamaktadır, yazları Savalan Dağı'nda geçirmektedir.

Bildiği Diller: Türkçe ve orta seviyede Farsça

XXV/1 *Adtızı buyurun fāmilizi buyurun.*

XXV/2 haç ısmāyıl cēmalzade

XXV/3 *Şahsevensiz?*

XXV/4 bēli şahsevenük vēli tehranda oluruḥ bīz özümüzün yaylağımız var bu

XXV/5 gāraçayda gırḥ bulaḥda hindi bi gārdaşımız var o éle o yaylağı gışlağı o sahlır

XXV/6 o gēdiy geliy biz tehranda oluyıḥ buralara da geliyik gezmeye tamam tek

XXV/7 fāmildi dē goḥumlarımızdı fāmillerimizdi olara geliik gezmeye bu yay fesli

XXV/8 böğ'ün (*Gādimleriniz hardan gelmiş?*) gādimlerimiz esliyetimiz zatdan

XXV/9 rumnan gelmedi babamız rumnan gēliP āzerbaycāna geliPdi orda mirze sālīh

XXV/10 adında bizim babamız oluP āzerbaycāda ki bu aralananda orda gālıplar o tey

XXV/11 zat da bi tey zat da bēli bi tey zat da gāçıp gelipler bu taya bi babamız da

XXV/12 cēmal adındeymiş gelendē yolda öldürmüşler onu meselem gāça gele hē gele

XXV/13 iranā yolda öldürmüşler day gelip çıhabilmemiş onnan sora da dedemizin de

XXV/14 adı cēmaldı éle allahın rehmetine gēdiP hē onnan da hindi verese zat da

XXV/15 gālilyar bēli (*Yaylağınız haradır gışlağınız haradır?*) yaylağımız éle

XXV/16 gādımnen evvelen yoḥumuz ıydı dedemizgil ālıplar hē bağış beyhāşimigil

XXV/17 var ıdı olardan alıblar gāraçayda gırḥbulaḥ diyeller mērufdu olardan

XXV/18 almışıḥ bu dağdan o üze hē gışlağımız da bala gışlaḥdı cida gışlaḥ zad var

XXV/19 ḥammed cida gışlaḥ o mentegededı üngüt mentegesinde bēli (*Yaylaḥta hansı*

XXV/20 *işler görerdiz gışlaḥta hansı işler?*) yāylaḥda éle bu cür eşāyir işine baḥardıḥ

XXV/21 meselen hēyvān ıdı damdār ıdı onnan goyun otarardıḥ devamız var ıdı

XXV/22 atımız var ıdı bu cür hēyvānāt gışmetinnen hamısınnan var ıdı hā

XXV/23 hamısınnan sahlardıḥ hamısınnan sahlardıḥ hē indi biaz day moddan düşüb

XXV/24 dene indi hamı yığışılıb

XXV/25 *Yaşız neçedi?*

XXV/26 elli yeddi

XXV/27 *Niçin burdan Tehran'a köçtünüz?*

XXV/28 burda çoḥ ıyduḥ meselem biz yeddi gārdaş ıdıḥ o mōge ki meselen biz

XXV/29 var ıdıḥ tek dedemiz bizim hamımızın başımızı sahlıyırdı day mōğuyet bu

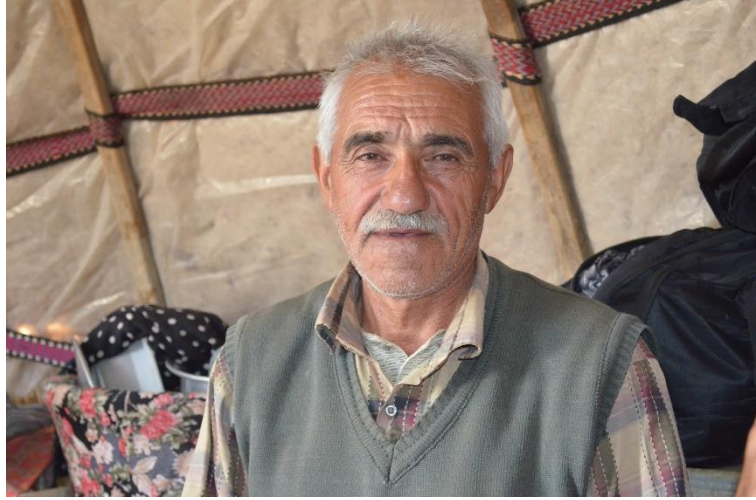
XXV/30 cür oldu evlendik çoḥaldıḥ onnan bir bir āyrıldıḥ day köştük gēttik tehrana

XXV/31 hē odu ki burda meselen yerin o hecmi keşeşei olmadı ki meselen

XXV/32 derāmedimiz olmadı bizi sahlāsın bēli bēli derāmed olmadı sahlāşdıra

XXV/33 meselen adam gāla (*Burdan Mugan'dan Tehran'a veya başka yerlere köçen*

XXV/34 **çoh mudu?)** çohdu bēli day o ev yoħdu ki bi éle bi er bi arvad ġalıP day o
XXV/35 evler ki vardı hamısı boşalıb ġédip tek tek evler de vardı meselen birinin
XXV/36 yanında bi üşāġı ġalıy day ġalannar tehrandadī pārsabaddadı meselam bu gibi
XXV/37 şehirlerdedi
XXV/38 **Hacım bize bir oħuyun buyurun.**
XXV/39 ne oħuyum başuva dolanıñ hindi ġádimki kimi deġil ki adamın sesi zadı
XXV/40 ħarab_ oliy o hal de ġalmiy ki (**Sözü mühimdi...**)
XXV/41 ēyi ey perişanlıġa āşıġ_ üregim_ otlanasāñ
XXV/42 öz ayāġınna gelip tapdıġın_ otda yanasāñ
XXV/43 şōġa geldim ġéne zencir ġana baġlanasan
XXV/44 āy dāy āy āy
XXV/45 keçib_ iller ki ġáminnen geceles yatmamışām
XXV/46 bil ki dīvāneligimnen sene bir satmāmişām
XXV/47 bil ki dīvāneligimnen sene bir ġalmıyaćāħ
XXV/48 üregim day seni bir ġün yādıma salmıyaćam
XXV/49 āy dāy āy
XXV/50 ġét yarım başuva ġám bulutunnan ġar tōküplēř
XXV/51 durduġun yerde reġibin bélebil yārın öpülleş
XXV/52 o ġözel ġız sene baħdıħça haġāretle ġüler
XXV/53 bī-bafā éyliyer allah sene de öz yarı
XXV/54 āy dāy āy saġlıġıza
XXV/55 üzüg_ áldım ġaşı yōħ
XXV/56 tepe ġördüm daşı yōħ
XXV/57 o nedi ki aġlır
XXV/58 ġözlerinin yāşı yōħ
XXV/59 o ġelbinde aġlıyırsan vēli ġözün yaşı yoħdu ki

Metin Numarası: XXVI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Şirvan Deresi - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 23/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Alaçık kurulumu 2. Askere gönderme ile ilgili adetler

Derlemenin Süresi: 12 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hüseyin MUĞANLU

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1957 - 62

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 60 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve çok az Farsça

XXVI/1 *Ağam adtızı fāmilizi buyurun.*

XXVI/2 üsēn ādım_ üseyin nevīdim muğanlu ferzend-i eli

XXVI/3 *Neçe yaşız var?*

XXVI/4 tağriben atmış_ iki

XXVI/5 *Bu alaçtış çatmayı bilirsiz?*

XXVI/6 bēli bēli (*Ne cūr çatarsız?*) çatmağın ya tikmeğin (*Tikmeğin...*) hē alaçığın

XXVI/7 evvel o çemmeresin götürer bi nefer çibıhların vırar çibığların kim vırannan

XXVI/8 sōra gaydıb o basTırığı vırar bağ odu bu basdırıh iki nefer biri o yannan biri

XXVI/9 bu yannan kutardī onnan bu basdırığı vırar onnan sōra geldi o ipi atar o da o

XXVI/10 ip o ip olmasa bu kār vérmez o ip gabağ diyerdiler çöskü hē hindi de da hē

XXVI/11 köskü nemene köskü ipidī onu atallar odu o çemmeriye atılār dört dene

XXVI/12 türküsü mının mıhı var o da basdırığın ki dördüz_ olar o da biri ordan biri

XXVI/13 ordan hā ikisi de daldan éle ki mını vurdular eyağı götüreller gutarannan sōra

XXVI/14 çığı véreller çığdan sōra bi nefer çıhar_ üsse keçen_ atallar onnan sōra

XXVI/15 olur alaçtış (*Alaçtışlar neçe çibıh olar?*) be'zi olar igirmi dört be'zi olar

XXVI/16 igirmi altı be'zi olar igirmi sek'kiS elan ay hāvendinin gerek alaçığının biri

XXVI/17 igirmi sekkiS hē olar yekedi obirsi alaçığ vur yirmi dört olar alaçığ vur

XXVI/18 igirmi altı olar bēli (*Daha büyük olmaz?*) otuz ikisi de olar otuz ikisi teze

XXVI/19 olub hā gabağ yoğ_ idi vār vār veli bizlerin meselem ki zindegisi bıdı

XXVI/20 (*Gadimnen bir obada iki alaçtış olardı biri ağ biri gara ne üçün?*) erbābın

XXVI/21 bēli olardı bēli bēli onun biri pişmiş meselen aşbazhana olardı biri de

XXVI/22 yatmağı o hānnarın olardı misli ki ay hāvendinin görürsēn gonağ üçündü

XXVI/23 gonağ gelende day bu alaçığa gelebilmez éle indi tek tayfada bi dene o

XXVI/24 hāvendinin var_ ıdı onnan başka hamısı çadınnan gelir men görmemişem o

XXVI/25 erbab kim var_ ıdı hānnarda hindi onun alaçığı olmaz hamma ay

XXVI/26 hāvendinin var hele ay hāvendinin gerek ikisi de onnan başa baş hā o bi denē

XXVI/27 o cürdü bizlerin zindegisinde ya allah

XXVI/28 *Bir nefer askere yanı serbazçılığa gitmemişden gabağ ne ādetleriniz var_*

XXVI/29 *ıdı?*

XXVI/30 mēn ben goyun otarardım (*Yoğ o cūr değıl*) bi nevem neved ü şişde gédip

XXVI/31 onu men yola salandā evvel bi davar kestim allah kömeh'leri ossun él tāyfa

XXVI/32 da gēldi sēr onu men gētdim hōzuya hōzada o gade ağladım éle yola da

XXVI/33 saldı düşdü méşgine ordan da geldi dört gün mürehhesi élediler gētti

XXVI/34 düşdü téhrana éle hıtmetin élan orda amma men özüm onda men ay ne
XXVI/35 idim héç zat bilmirdim meni bu bilesuvardan saldılar yolā gétđim áhvaza
XXVI/36 áhvazda dörd ay āmuziş gördüm tūfengin zadın āmuzişin orda gördüm
XXVI/37 onnan meni vérdiler tehrana orda da hıTmeti kıutardım senin sağluğuva
XXVI/38 gēldim evime bēli yođ bu zamanın hıTmeti yağıdı éle ay hāvendi bađıślasın
XXVI/39 benim şāyet ingılabda néçe sinnim olardı mēnim béle bilem elli beşde men
XXVI/40 hıTmetden gelmişem hē elli yeddide ingılab olub allah o elli yeddinin o
XXVI/41 terefın benim ömrüme heseb ēlemesin onnan bu yannı hesab élesin
XXVI/42 ay hāvendi biler bi desse bēyin içindeydüh' biz bizi aparardı işlederdī ağşam
XXVI/43 da gelende bizi doyunca dōyüb yollardı her kim dése men gābul élemerem
XXVI/44 biz éle biz zindan evinnen ingılabda çılmıśuđ allah bu zamananı bize çođ
XXVI/45 görmesin çoğ yağcı zamandı bu zaman bahālīđ ossun emniyetimiz ossun hē
XXVI/46 bu o zaman biz gün görmedik ay hāvendi biler bi desse ćellat bēyin
XXVI/47 içindeydük o yannan gelende hāmile zenan uşahdan çıhardı allah özü şāhitdi
XXVI/48 bu sözlere bi dene bey var ıdı parıyar hindi de elden tüşüb hē o yannan
XXVI/49 gelende birden onun gabağına çılmaseydın şābehün ıdı amma yoğ hindi
XXVI/50 o zaman dēl bey de üzünē çoban da özüne
XXVI/51 humēyni geldi īrana
XXVI/52 ferđ goymadı rāiyetnen hāna
XXVI/53 munı déyipler ya yoğ allah bu zamananı bize çoğ görmesin çoğ yağcı
XXVI/54 zamandı hē

Metin Numarası: XXVII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Yelli Yenik - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 27/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Çoban kıyafetleri 2. Koyun kırkma

Derlemenin Süresi: 3 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Ferames KERİMİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1966 - 52

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 50 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXVII/1 *Ağam salam.*

XXVII/2 salam

XXVII/3 *Yaşızı buyurun.*

XXVII/4 elli iki sinnim var

XXVII/5 *Adız nemedi, familiz nemedi?*

XXVII/6 ferāmes kerīmī

XXVII/7 *Hansı tayifedensiz?*

XXVII/8 ğoçabéyli (*Yaylağınız haradı, ğışlağınız haradı?*) yaylağ yelli yenikdi

XXVII/9 ğışTağ da para ğışlağdı ğoruzlu

XXVII/10 *Burda ne iş görersiz?*

XXVII/11 burda ğoyun otarriğ bēli (*Çobanlığınız vardı?*) éle özümüz çobanığ (*Neçe*

XXVII/12 *ğoyun sahlarsız?*) burda dört yüz beş yüz béle yahşıdı dene dolanmadı

XXVII/13 (*Geceleri ne cür oley bura?*) yahşı oley dene biez soyuğ— oley yeri var

XXVII/14 yeri var hoş— oley hava soyuğ— olanda zat yandırırırğ béle keçinirik

XXVII/15 (*Ğalın libasın adı nemedi?*) kapşın oley ādı ğapşun (*Yünden mi?*) hē

XXVII/16 yunnan da varımızdı paltun da oley şehirliher giyer olardan da varımızdı

XXVII/17 *Hansı dili danışırsız?*

XXVII/18 türkü türk

XXVII/19 *Size niye Şahseven deyiller?*

XXVII/20 adımız şaysevendı de ğādim ādı eşāyirdi dene adı ğalıp eşāyir bilmiyem

XXVII/21 ğādimnen işitmişik eşāyir

XXVII/22 *Ğışlağda ne iş görersiz?*

XXVII/23 ğışTağda da éle héyvan becerriK dene héyvan otarriğ héyvan becerrik

XXVII/24 ğoyun ya mal ğoyun (*Ğoyun ğırğmayı bilirsiz?*) hē yazdan yirmi ğün

XXVII/25 gelende (*Ne cür ğırğarsız?*) ğayçısı var ğırğırağı var onnan yunun atey

XXVII/26 onnan ğırğeyiğ ğayçı ğırğılığ he (*Ğoyun külemek nemedi?*) ğoyun éle

XXVII/27 yıhıb küleyrük külüğü ipnen külüyrük ğayrıp ğırğırırğ dē dört ğıçını

XXVII/28 birbirinnen bağıyırırğ bēli he

XXVII/29 *Çölde geceleri ya dağa çığanda ne yersiz?*

XXVII/30 çöreh' yériğ' ne yiyećüh' ćenteye ğoyarığ leylona ğoyarığ béle ćente

XXVII/31 *Çoh sağ ol ellerin ağırmasın.*

Metin Numarası: XXVIII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Yelli Yenik - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 27/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Çobanların Günlük Hayatı
2. Koyunculuk

Derlemenin Süresi: 3 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hacı Ağameli ŞABAN

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1953 - 65

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 63 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXVIII/1 *Selam hacı!*

XXVIII/2 selām

XXVIII/3 *Adız nemedi?*

XXVIII/4 adım hacı_ āmeli (*Familiyiz nemedi?*) şabān

XXVIII/5 *Haralısız, hardan geldiz?*

XXVIII/6 mōüllük biz burda gelmişik ğonşu olmuşu hēyvan otarrıh

XXVIII/7 *Şahsevensiz?*

XXVIII/8 bēli şahsevennen hēyvan otarruğ olarınkin_ de özümüzünkin_ de (*Hansı*

XXVIII/9 *tāyifedensiz?*) mōüllü mōüllü mēşginnen yuğarı mōül

XXVIII/10 *Elan burda ne iş işlersiz?*

XXVIII/11 hēyvan otarruğ alahı bi işimiz yoğ éle özüm bēli bēli (*Neçe ğoyun vardır*

XXVIII/12 *burda?*) iki min özümüzün iki min dēl yoğ bu teğriben beş üş yüz dört yüz

XXVIII/13 ğoyun (*Hansı vañıt otarırsız?*) bēli éle teğriben yazın_ evvelinnen

XXVIII/14 gelmişik burā iki ayın evvelinnen gelmişik yazın yoğ (*Neçe vakit*

XXVIII/15 *ğaydarsız?*) indi teğriben burdan yaydan meselen on gün on beş gün

XXVIII/16 ğalanda burdan gidecūk de aşşā mığana mōüle

XXVIII/17 *Yaşız neçedir?*

XXVIII/18 benim teğriben zatdı atmış atmış beş zaddı éle min üş yüz otuz_ iki

XXVIII/19 zadımdı tevellüdüm anadan olduğum bēli

XXVIII/20 *Ğışın ne iş görersiz?*

XXVIII/21 ğışın éle bu hēyvanı otarruğ becerrük ketde hē bēli (*Kendiyizin adı*

XXVIII/22 *nemedi?*) mōül mōül mişginnen yuğarı

XXVIII/23 *Geceleri ne cür oley buralar?*

XXVIII/24 bēli geceleri de otarruğ getirrik o simmiz var sallıh simē (*Naharda*

XXVIII/25 *ğaydarsız?*) naharda da hē naharımızı zadı yérüh' çıharıh (*Gece yemek için*

XXVIII/26 *hansı aşıları götürürsüz?*) yemēk her nemene oldu éle yéyirük dene

XXVIII/27 meselem naharı etden onnan alaha bi şeyden yer almadan alahı bi şeyden

XXVIII/28 zatdan pişirir yiyerük aş da (*Ellerin ağırmāsın sağ ol.*) türkīyelidi bu bēli

XXVIII/29 bēli ben bildim (*Aklında çoban sözü var mıdır?*) yoğ yoğ yoğumdu o

XXVIII/30 sözlerin bilmiyem otarrıh de (*Koyunun biri ğaçtı gitti öbür tarafa ne cür*

XXVIII/31 *ēlersiz?*) ğoyunu ğaytarıh dene otarrıh de ğoyun gé bélé a keçi hara

XXVIII/32 gédirsen ay ğoyun hara gédirsēn geber ey hē bi yanın ğaydarsa (*Canavar*

Metin Numarası: XXIX

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Yelli Yenik - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 27/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Çobanların Günlük Hayatı
2. Koyun çobanlığı ve koyun hastalıkları

Derlemenin Süresi: 3 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Ruhullah HİREDMENDİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1957 - 61

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 59 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXIX/1 *Selām.*

XXIX/2 selām

XXIX/3 *Adǵı buyurun fāmīlǵı de buyurun.*

XXIX/4 ruhullah ǵıredmendī

XXIX/5 *Neçe yaşız var?*

XXIX/6 şesto yek atmış bir

XXIX/7 *Hansı dili danışırsız?*

XXIX/8 biz éle türkī āzerbaycānī āzerī

XXIX/9 *Hansı tayifedensiz?*

XXIX/10 ǵocábeyli (*Hansı tiresinden?*) ćuruǵlu (*Yaylaǵınız haradır ǵıslaǵınız*

XXIX/11 *haradır?*) yaylaǵımız ǵaraćay meymıǵan taǵta yurt (*Ǵıslaǵınız?*)

XXIX/12 ǵışTaǵımız menteǵe-i üngüt ǵıslaǵ-ı gezenfer

XXIX/13 *Yahşı bir ǵoyun ne cüroley?*

XXIX/14 bir ǵoyunun yahćı olmaǵın_ éle özünnen billik rüesinnen billik yahćı olar

XXIX/15 et vérer yahćı süt vérer (*Merizini ne cür bilersiz?*) mērizin éle billik ǵızma

XXIX/16 olsa ǵızmasın billük onnan boz olsa bozun billük her meriz olsa billük

XXIX/17 (*Ǵoyunlarda hansı merizler vardır?*) ǵoyunnarda boz vār ǵızma var dabaǵ

XXIX/18 var ćeg var ćıǵer yara var béle béle delice vār fışār vār (*Boz olanın delāleti*

XXIX/19 *nemenedi?*) boz olanı ǵolun_ alabilmez onnān bēzi emćeǵine tüşer sütü

XXIX/20 olmaz yēlni patdar o āyırđı ǵara yēlin de āyırđı boz da o āyırđı ǵara yērin de

XXIX/21 āyırđı onu ādet élemişik (*Ne cür?*) salıǵ simē simde ēmişTirrīk onnan ādet

XXIX/22 éle ǵoyun ćıǵar ćölē ǵuzusu balası ǵalar keleh'de mesān simde (*Toǵluyu ne*

XXIX/23 *cür ayırırsız?*) saleyıǵ simē fışleyrıǵ onnan ǵöyün ćıǵey ǵuzu ǵaley balası

XXIX/24 ǵaley (*Koyun mu çoǵ saǵlarsız keći mi?*) çoǵ ǵöyün saǵlarıǵ keći az

XXIX/25 saǵlarıǵ sütüne zadına ǵöre sütü çoǵoley ǵöyün saǵlarıǵ çoǵu ǵoyun

XXIX/26 saǵlarıǵ (*Uca yerlere hansı yahćı ǵéder?*) uća yere keći çoǵ ćıǵar ǵoyun

XXIX/27 ćıǵmaz ǵoyunu day gerek elnen ćıǵardasan amma keći harda daǵ ǵördü

XXIX/28 ǵéder (*Hansı otları yiyeller?*) kećiler ekseren otun bāşın yiyeller tey ot başı

XXIX/29 yiyeller ǵoyun éle yumuşah otu yer yumuşah ot yēr keći ćör ćöp yiyer tey

XXIX/30 (*Kećinin balacasına ne diyersiz?*) ona ćepiş diyerik dıbara éle ikimći

XXIX/31 balasıdı ēvveline de ćepiş diyerig_ éle hemin ćepiş diyerig ikidi biri

XXIX/32 dıbāradı ki o doǵan daldan doǵana dıbara diyerik ćepiş (*Oǵlanına?*) oǵluna

XXIX/33 da éle ćepiş diyerik türkü (*Ǵoyunun balacalarına ne diyersiz?*) ona da

XXIX/34 diyerik ėmlik yékesine ġuzu diyerik ħırdasına emlik (*Hansı yaşıta emlikten*
XXIX/35 *çıĥar?*) bir illikde emlikden çıĥar altı aylıĥda emlikden çıĥar (*Onun adı*
XXIX/36 *nemedi?*) ona diyerik toğlu ġuzudan çıĥey oley toğlu ġırĥıldı oley toğlu
XXIX/37 (*Ġırĥılma zamanı ne zamandır?*) onun zamanı yazın ġırĥ beşinde ġuzunu
XXIX/38 da yaydan on ġün ġédende yaz çıĥanda (*Kim ġırĥar?*) özümüz ġırĥarılı ġırĥın
XXIX/39 bilen ġırĥar (*Onu ġırĥıb ne éylirsiz?*) yünün yünün satarılı éhtiyacı olana
XXIX/40 vérrük döşek salar yorġan salar ġátme ėyirer (*Arvadlar yapar?*) bėli onnan
XXIX/41 áaĥaziye véreller áaĥaziye salallar yan döresinde ġoyun ki yatār şakķıllaĥ
XXIX/42 bağlar öz büenninnen o ki özü büenner onnan şakķıllaĥ bağlar onu atarılı
XXIX/43 hamara tükünün o yaĥısın ġötürük onu da yuvarılı aparılı çayda yuvārılı
XXIX/44 temizlerik

Metin Numarası: XXX

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Şirvan Deresi – Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 03/08/2018

Derlemenin Konusu: Savalan bölgesinin iklimi

Derlemenin Süresi: 2 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Fereç ALİBULİZADE

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1950 - 68

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 66 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXX/1 **Selām**

XXX/2 selām   ağa

XXX/3 **Adız nemedi?**

XXX/4 fereç (**Fāmilīzi de buyurun.**) elibulīzade

XXX/5 **Kendīzin adı nemedi?**

XXX/6 ilhı

XXX/7 **Şahsevensiz?**

XXX/8 bēli eşāyırhı (**Eşāyirsiz?**) hē

XXX/9 **Elan burda nem   elersiz?**

XXX/10 élān bırda sél gelip bu lūleni doldurūp isdirdim onu curriyem eve ğapıya su

XXX/11 gēde (**Selin adı nemedi?**) sél ki yağış yağıp ğum gelip dene ğum getirip ğumu

XXX/12 getirip ğum vurup zadın   ağzına lūlenin   ağzına (**Burda çok yağış olur?**)

XXX/13 dūneyin yağdı hē dūnēn gūn batança yağdı (**Meselen haçan yağış olur?**)

XXX/14 dūnēyn gūn batança yağdı dene yağış allahın elindedi bende elinde değūl ki

XXX/15 (**Teğriben?**) hēc bēle olur iki ayda da bir oliy yağmır ey yağış ğaliy yağmağa

XXX/16 **Tāyfanızın adı nemedi?**

XXX/17 ğocābeyli (**Muğan'dadı?**) he da muğanda (**Mugan'ın hansı şehrinde?**)

XXX/18 zēyvenin gūnbatanıdı ilhı hē zēyvenin gūnbatan elindedi ilhı hē

XXX/19 **Yādınızda bayatı var?**

XXX/20 çetin olabiler   ēy (**Bize bir bayatı buyurun.**) ahı buyurabilmiyem (**Çoh sağ**

XXX/21 **olun.**) sağ   olasan

Metin Numarası: XXXI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Kotur Suyu - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 03/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Aksakallar 2. Düğün adetleri

Derlemenin Süresi: 11 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Yahya CİDDİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1965 - 53

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 51 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXXI/1 **Selām**

XXXI/2 selam

XXXI/3 **Adîzî fāmîlîzi buyurun evvel.**

XXXI/4 yahya ciddî bēli

XXXI/5 **Yaşız neçedir?**

XXXI/6 elli üç

XXXI/7 **Kendîzin adı nemedi?**

XXXI/8 tāyfamızdı déysen ket dōl bîra ôbadı goçabēyli hē

XXXI/9 **Elan ne élirsiz burda?**

XXXI/10 göyun sahléyruḥ da (**Yaylaḥda?**) bēli yaylaḥda bîra göyun sahlarıḥ (**Ketde**

XXXI/11 **nem elersiz?**) ketde de éle göyun sahléyruḥ (**Muḡan'da?**) muḡanda bēli yay

XXXI/12 çıḥannan sōra ʿgéderik biz (**Keşaverzilik vardı?**) yōḥ biz éle feḡet damdarı

XXXI/13 işine baḥarıḥ

XXXI/14 **Size aḥsakkal deyiller?**

XXXI/15 hē (**Bu obanın aḥsakkalı sizsiniz?**) bēli bēli (**Ne üçün?**) böyüg— oley dene

XXXI/16 elbette aḥsakkal bîdî

XXXI/17 **Aḥsaḳḳal kime deyiller?**

XXXI/18 aḥsaḳḳal sinni böyüğe diyeller sinni böyügē onnan sohra söz keçirdene

XXXI/19 barışdırana elbette bizim bu menteḡenin aḥsaḳḳalı aḡa-yi ḥāvendidi (**Ejder**

XXXI/20 **aḡa?**) bēli ejder ḥāvendi menteḡanın aḥsaḳḳalıdı o obanın da ki bi aḥsaḳḳalı

XXXI/21 olar

XXXI/22 **Gadimlerden bize bir hatıranız var?**

XXXI/23 ḡadimlerden yōḥ éle bilmerem haçıya sor onnan éle bilmerem

XXXI/24 **Neçe göyununuz var?**

XXXI/25 var bîrda teḡriben göyun çoḥdu üş dōrt hē üç obādı bîra üç ôma her— obanın

XXXI/26 beş— yüz altı yüz hududanda vardı

XXXI/27 **Bu obanın sedderi hardan başlar harda biter?**

XXXI/28 bu— obanın seddi üsdü şābildî üs teref gün çıḥan terefi şeydi asvaltTî bi

XXXI/29 terefi de ki haçı— smāyıl var ölüpdü allah irehmet— élesin özümüz aramızda

XXXI/30 o sedderi goymuşuḥ öz ḡonşuluḥ aramızda o sedderi goymuşuḥ (**Dövlət**

XXXI/31 **sedderi goymamış?**) yōḥ dölet yōḥ özümüz öz aramızda özümüz sed göyarıḥ

XXXI/32 biz (**Siz mesela burda göyunları saḥlayanda dövlət pul alır mı?**) yōḥ almır

XXXI/33 pervāniye véreller ona véreller pîlu

XXXI/34 **Burda toylar zad nice olar?**

XXXI/35 toylar burda toy _ élemerik muğanda élerik ketde (**Yaylağda toy olmaz mı?**)

XXXI/36 yoğ gâdim _ éle olardı hindi olmey tã gèdeysün orda mığanda oley orda

XXXI/37 toy éleller éle gedimki kimidi toylar héç ferg _ élemez

XXXI/38 **Muğan'dan hansı, Bilesuvar?**

XXXI/39 yõ bizimki germide germide (**Orda neçe hane var?**) çoğdu tegriben

XXXI/40 şayseven otuz iki tãyfa diyeller

XXXI/41 **Yãdınızda zarb-ı mesel vãr?**

XXXI/42 yõ bilmerem

XXXI/43 **Bu alaçıkları ne cür _ élersiz?**

XXXI/44 gureyih da bî alaçılırları güzemnen göyunu gırharılı vërrik meşginde gálıp

XXXI/45 salınãr şahseven ásil şahseven bizimkidi bahtiyarlarınhı sohradan çılıb

XXXI/46 **Cevannıhta hansı işe bağardız?**

XXXI/47 biz ki éle cavannih éle evvelde ki bu göyun işine bağarılı

XXXI/48 **Çobanlığınız var?**

XXXI/49 béli varımızdı (**Çobanlıktan kalan bir hatıranız var mı?**) gedim éhtiram

XXXI/50 élerih' de anavar ayı olar héç yoğ menne bunı danışdır o bãraden men

XXXI/51 bilmerem (**Elseven mi yahşıldı, Şahseven mi?**) şahseven ásil şahseven

XXXI/52 bizimkidi olar o bahtiyarlarınhı sohradan çılıb

Metin Numarası: XXXII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Meymıhan Yaylağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Çobanlık mesleğı 2. Anı

Derlemenin Süresi: 4 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Ferman MEHEMMEDİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1977 - 42

Mesleğı: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Kaynak kişi 40 yıldır bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve çok az Farsça

XXXII/1 **Selam adîzî fāmîlîzi buyurun**

XXXII/2 selām_ áleyküm ferman mehemmedîyem

XXXII/3 **Neçe yaşîz vār?**

XXXII/4 benim ğırh_ iki sinnim vār

XXXII/5 **Ne iş göreysiz burda?**

XXXII/6 biz↓ burda↑ damdārımız vār↑ keşāverzi_ élerik gelmişig_ éle héylen

XXXII/7 eşāyırçilig_ élerig ğoyun otarrıh ğoyun sahláyrik

XXXII/8 **Hansı tayfadan hansı tiredensiz?**

XXXII/9 ğoçabēyli eme oğluyuk ağaynan eme oğluyuh

XXXII/10 **Neçe ğoyununuz var burda**

XXXII/11 olar bi altı yüz dene

XXXII/12 **Bir çoban baĝışla de**

XXXII/13 hāhiş_ ēliyem

XXXII/14 **Sübden aḥşamaça ne iş görer?**

XXXII/15 bîz meselam haĝĝ_ allık o ğoyun yāsınan altı ay otarrık beş gün on gün

XXXII/16 ğalan meselem ya tez çıhar ya geç onnan haĝĝın allık ğoyun otarrık

XXXII/17 **Hansı vakitler saĝarsız ğoyunu?**

XXXII/18 naharda saĝarıh birden örüşümüz_ uzaḥ oldu süb saĝarıh géder orda ğallıh

XXXII/19 gene süb geler saĝar ğaydarıh

XXXII/20 **Bu ğoyunun nelerinden istifāde élersiz?**

XXXII/21 sütünnen istifāde éleriK yununnan istifāde éleriK ğaymaĝınnan istifāde

XXXII/22 éleriK ēmliĝinnan istifāde éleriK yununnnan béle çoḥ istifāde çoḥdu da

XXXII/23 **Burda çobançılıĝın müşĝülleri nemelerdir?**

XXXII/24 çobançılıĝın müşĝülü de odu kû↑ evelēn tüfeh' véreyler çobanā çanavarı

XXXII/25 ayını vırmaĝa āzad_ éliyeler görüysen hemle éleyir üstüve vırsān ğaydıP

XXXII/26 cérīme alıllār biyáz da adamı zindana salar gör ki zāmin tapasan bi de

XXXII/27 böyüh' bi yük çatıla adama héç olanında bi seri vérir ayının cérimesine oları

XXXII/28 āzād_ éliyeler üstüve hemle éliyir élemese héş vırmaĝı insaf deyir

XXXII/29 **Ġedimkilerden bir ḥatire buyurun.**

XXXII/30 ğēdimkiler odu ku ğēdim ihtiram var_ ıdı biri birine déyirdi sen_ öl yoĝ_

XXXII/31 uydu ya ĝızıy vér benim_ oĝluma oyudu hindiler tā↑ teref_ özü

XXXII/32 birbirinnen danışmayınčan bir de elçi alma hāĝĝı yoḥdu özderi ğöyülleri bir

XXXII/33 olsa biz bu ğayrırlıh bû işderi görürk ğöyülleri olmasa hiş aĝzını açıp

XXXII/34 danışmaylar hindi ancaḥ görüysen hıyābanda danışır dost_ olur heberimiz

XXXII/35 olmūr gédende bizi çağrılar biz gelirik zapda

XXXII/36 **Özüyün çobançılıḡdan bir hatırası var mı?**

XXXII/37 yōḥ éle mēm yaşımnān uşaḡımnān tā çoban_ olmuşām↑ bî zamana

XXXII/38 baḡalım çobançılıḡ āzatçılıḡdan yaḡsıdı 'hēmeşe elinde pul_ olur men sen

XXXII/39 ağadan pıl_ alıyem heşliyrem o terefdēn hāḡḡımı_ alıyam he bir aydan

XXXII/40 üç ay sora sene goyunumu satıp pıl verirem elinde emniyet de vermiysin

XXXII/41 hardan alıp verecek men öz kesbimnen rāzıyām kārmen dem hemeşe bu

XXXII/42 dāyı mı kārmen dem ne hemmeşe pılım_ olur ancaḥ āzād_ olanda yer var

XXXII/43 iş olmır müşḡulüm_ olur ancaḥ bu davar otarıyam pıllı otarıyam bir aydan

XXXII/44 igirmi güne o yan bu yan on gün keşti mene verir pılı men keçirem men

XXXII/45 rāzıyem kesbimnen men_ özüm eslen allah da meḡim kesbimi elimnen

XXXII/46 almasın şehere gédende bi ḡırılı penir_ alıyem beş min tümen élan toyuḡ

XXXII/47 zat saḡlıruḡ gédır orda yumurddıyır burda yumurddıyır meselem baḡıram

XXXII/48 görüyem bizim on↑ dene surfada ḡezamız var şehirde bi dene o da círebetdi

XXXII/49 'dadar doymaz çoḡ aca şayet yarane ḡartı vérir somu alır o da görür ancaḥ

XXXII/50 bizīm↑ bizim özümüze bāḡ hele o teraḡ bāḡ çöreh' böḡ'ün gelmiyib

XXXII/51 satılmaya çöreh' pişirrik şayet beşine de nefsi olsa çöreh' vérir bügün süb

XXXII/52 élan_ özüm o éşidirim ordan baḡırdım ay ḡala ḡadalaruv_ alım mene

XXXII/53 biyáz pēnir ver pıl derdi yoḡ↑ éhsandı şehirde bu éhsan olmaz yüzde bir

XXXII/54 olar men bu kesbimnen rāzıyam

XXXII/55 **Burdaların adlarından bize buyur, hansı yaylaḡlar vardır?**

XXXII/56 burā meymıḡan çayı diyllēr bırdā ḡocabeyli sultan var onundū ora pençalcı

XXXII/57 vār o hemsēmiz olarındı bura şeydāyilerindi āb-ı şeydāyi olarındı ağza ağza

XXXII/58 tire tire vār bura meselen ḡoruzludu↑ olarındı ağza tire be tirē yaylaḡları var

XXXII/59 **Burda hansı tayfalar var?**

XXXII/60 çoḡdu ḡocabeyli var mesdalbēyli var onnān sōra çoḡ çoḡ mesel tat var↑

XXXII/61 ḡarışıḡ day hamı eşāyır şayseven

Metin Numarası: XXXIII

Derleyen: Seccad MUİNİ

Derleme Yeri: Erdebil Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 26/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Şahseven Türklerinin eski göçleri 2. Şahseven Türklerinin eski düğünleri ve bunlarla ilgili diğer adetler 3. Leyla ile Mecnun Hikayesi 4. Aslı ile Kerem Hikayesi

Derlemenin Süresi: 65 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hanış TAHMASİNEJAT

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1957 - 62

Mesleği: Hayvancılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 56 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında 4 yıl Tahran'da yaşamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve az Farsça

XXXIII/1 *kábı evvel aduvu da de fāmilivü de*

XXXIII/2 adım hanış téhmasinejat

XXXIII/3 *tāyfağı da de*

XXXIII/4 *tāyfā* goćabeylidi denē goćabeyliyik denē goćabéyliyik eslimiz goćabeylidī

XXXIII/5 (*tireği de déyirsen ya neće*) ne cür tire mire (*goćabeylinin hansı tiresi onu*

XXXIII/6 *de*) goćabeylinin biz seyathānbeylidenik gāsımılardan bu hāşimilerdi hā

XXXIII/7 sayathānbeyli meselēm gāsımılar hāşimilēr berzetdekilerin zadınnanış

XXXIII/8 subaşı berzende gāsım kendi diyeller ona béle béle

XXXIII/9 *yaşuvun yaşıvu da de*

XXXIII/10 yaşım min üç yüz otuz_ altıyam denē yaşım min üç yüz otuz_ altıyam

XXXIII/11 şomāre-yi şınasnamam igirmi ikidi men dünēynki günü neneden_

XXXIII/12 olmuşum tarih tevellutum vallā (*onda o anadan olduğun ‘gün mübārek*

XXXIII/13 *olsun*) hē dünēn ēlan uşağlar aḥşam mene déyirdi senin tevelludundu valla

XXXIII/14 dédim onda oynıyaçaḥsız şuhluḥ_ éliyirler özüm de namazı başléyıp

XXXIII/15 gıleydım beşinci āyīn üçünde sinnim oldu atmış_ iki

XXXIII/16 *yaḥşı kábı gádım şahsevenlig_ éliyerdiz denē*

XXXIII/17 şahseven_ iddik dene ingılabdan bilmiyem üç_ il ya dörd_ il gabağ_

XXXIII/18 ēleşmişdik dene burda yoḥ_ ıydız ki siz hökmeli izdivač_ élememişti

XXXIII/19 men_ élemişdim amma izdivač (*hē uşağın zadın da var_ ıydı*) yoḥ bıra

XXXIII/20 gelende uşağımız yoḥ_ ıydı (*haralara çıḥıb_ éliyerdiz*) yaylağa büzğuşa

XXXIII/21 géderdik tayfa-i üsen_ ehliynen miğana da ködeçiydik day bizzat

XXXIII/22 ködelerin otun_ alıp otarardıḥ (*ködeçi neye deyirsiz*) ködeçi meselem otu

XXXIII/23 pulnan alıP otarardıḥ biz o elev farsı elev hē onu bizler pulnan alardıḥ

XXXIII/24 gışlağımız yoḥ_ uydu ki biz terefde yaylağa da büzğuşa géderdik

XXXIII/25 sarapnan miyānanın_ arasına gör her zadın yaylağ_ ıydı biz ora géderdik

XXXIII/26 dāyıma onda da vezimiz hoş_ ıydı (*neyiz zadız var_ ıydı meselam*) ne

XXXIII/27 var eşayırınḥı oy_ udu eşāyırınḥı devē māl göyun āt bélençik işder eşāyir

XXXIII/28 bunnan sōra bir işe baḥmazdı ustandarı kārmendi döüldük ki (*day*

XXXIII/29 *haralara çıḥıb éleyirdiz*) biz onnan sora bi ayrı yaylağa gétmezdik (*sōralar*

XXXIII/30 *neće*) sōralar da ingılabdan néçe il gabaḥ_ eyleştik hökmeli burda

XXXIII/31 ingılaPdan elli dörtde bi nezeri (*onnan sōra da gat élediz ya ne cür*) yōḥ

XXXIII/32 men bi üç il zat gétđim miğana onnan sohra dā nenemnnen haçı bala oğlan

XXXIII/33 goymadı gédek bi zaman tehrana gétđim gétđim üç dört yıl iş işledim yaḥçı

XXXIII/34 işe tüşmüşüm téhranda men hē çohdan da bāz-nişast olmuşdum meselem
 XXXIII/35 teze olmuşuñ üç ile keçiy üç ildi bāz-nişeste olmuşuñ meselem benim
 XXXIII/36 ki hemkārırım var ıydı olar hēc olmasa gelerdi on beş ilde oluplar
 XXXIII/37 igirmi il on beş il bu hudutda (*ama gine héyvançılığı sōra idāme verdin*
 XXXIII/38 *dene*) héyvançılığı éle gétдик işe de geldim héyvançılığ da élerdim işe de
 XXXIII/39 gédiydım gelip héyvançılığ da éliyirdim hindi de ki de éle cüzi bi damdarı
 XXXIII/40 tekimiz var keçiniyik dene başımızı gıceldiyik day işe gidebilmiyik ki valla
 XXXIII/41 hammılığ olmuşuñ mēriz
 XXXIII/42 *bu gādımki yatızdan köçmeğizden yolarıyoluzdan zadızdan*
 XXXIII/43 gādımki köçmek babam oları désem tül çeker hey olar valla bi gādım deve
 XXXIII/44 zamaniydı muğannan bizler hareket élerdik ki borran menteğesinnen
 XXXIII/45 zeyve garāğaç menteğesinde olardı bizler ordan hareket élerdik on beş
 XXXIII/46 gün çekerdi bizim yaylağa gétmeğimiz biz tey devéynen géderdik maşın
 XXXIII/47 zat yoñ uydu ki handa bi görerdin bezi bēzi adamdā māşın olardı adına
 XXXIII/48 da bilmiyem otma otma bil diyerdiler ne diyerdiler ey béle bi addarı var
 XXXIII/49 ıydı maşınların onnan ki sōra maşın çıldı her nemene hassandı düzeldi
 XXXIII/50 göyünü da maşına vır üzden ırañ her nemeneni vır nemene var hamısın
 XXXIII/51 yğ mehvere iki saat çekmir parsabaddan çılanda iki saat yarım çekir
 XXXIII/52 aparıp yaylahta tökiy gāydéy béle béle işder (*o bayañ ō hātire zat solağa*
 XXXIII/53 *vurıb sındırıp éliyipsen golu zadı*) olar nemenedi ağı (*o cür bi şey*
 XXXIII/54 *bilirsēn de dene*) yōñ olardan éyle zadım yoñdu olar bi şey dēl babam olar
 XXXIII/55 nemenedi eşāyırın béle mınnan gādım arannan mığannan gopanda
 XXXIII/56 yaylağacan görerdin dava éliye éliye gédiy mığan yaylağdan da gaydanda
 XXXIII/57 héyle olmazdı davası yaylağda çoh olardı eşāyırın davası (*ne üssünde*)
 XXXIII/58 yer üsdünde otarmağ üsdünde almağ üsdünde lapdan göreydin birinin
 XXXIII/59 gışda geleydi here pul aleydi dedemnen yaylağa gedip çılanda déyirdi
 XXXIII/60 yoñ ey yaylağı vérmiyem ucuzdu babam gışda gelip sene el tutmuşam
 XXXIII/61 pıl alıpsan mennen gerek da véresen niye vérmisen bélençik sözler çoh
 XXXIII/62 olardı (*ağırı ne olardı*) ağırı düzelişmek ne olardı hēs zat ağırı
 XXXIII/63 düzelişmeg olardı gedib otarardı ağırı o cür olardı eşāyırınñı nēydi
 XXXIII/64 héyvana gétmek onnan héyvani otarma mal otarma deve otarma at minme
 XXXIII/65 at minme olardı (*müsābiğe zat vererdiler*) toyda musabığa véerdiler ayrı
 XXXIII/66 zatda yōñ toyda olardı musabığa

XXXIII/67 *toydan zatdan da bi şey bilirsən buyur gâdim debi zat*
 XXXIII/68 gâdim babam toyun gâdim hētman elbette ki toy gâdim mınnan yaḥşıydı
 XXXIII/69 hindi dört saat toy_ élırsen bugün hamma gâdimin toyū élan bu daha dā
 XXXIII/70 benim_ özümə bi hefte toy_ élediler bi hefte yemēg_ içmeg her
 XXXIII/71 nemene élebi derdin ki sél_ aḥıy bi teref bi neferin göyunun ot gırmışdı
 XXXIII/72 üç gulaḥ ot yağışgannıg_ıydi dāyim ot galhēydı yuḥarı ēmim gétđi bi nevi
 XXXIII/73 göyunun birin neçiye aldı yeddi dene göyun_ aldı birini otuz beş
 XXXIII/74 tümennen göyunun biri otuz beş tümeniıydi cemdeh hamma hindi o yoḥdu
 XXXIII/75 ki hiç tapabileyig_ onū tapılméy ki olar nemene var hindi bi tek gece aḥ
 XXXIII/76 toyuğun bi çıkқан etidī biyáz dana etinnen zadınnan mal etinnen zadınnan
 XXXIII/77 valla onnan sōra bi şey yoḥdu ki iki saat üş saat toy_ éleyirsən kıtarey
 XXXIII/78 çihēy gidéy o yana (*çal çağıl zat var_ ıyđı toyundā*) hā babā çal çağıl o ki
 XXXIII/79 adam var_ ıyđı adam var_ ıyđı bī de bey gısmeti ki var_ ıyđı bu
 XXXIII/80 talmışgeyih' lilerde ferzullālı onnān gara musalī bélençikler bir ay zat toy_
 XXXIII/81 élerdi bir ay toy élerdiler bir_ ay hamma galmışdı mala da veze galmışdı
 XXXIII/82 veze galmışdı adam var_ ıyđı bir ay toy_ élerdi on beş gün_ élerdi bi
 XXXIII/83 hefte élerdi bizder meselem bi hefte élerdik ne ğade tutardı gelerdiler
 XXXIII/84 bazarrığa nenem ḥeber aldı ğağamnan ḥanışın bazarrığı ne ğader tutdu déđi
 XXXIII/85 beş yüz_ ıgirmi tümen tek beş yüz_ ıgirmi tümen (*aşıḥ zat da getirirdēz*)
 XXXIII/86 hē aşıḥ_ olaḥ bizimkiler getimedi aşıḥ çoḥ_ adam getirerdi herkesin
 XXXIII/87 ḥoşuna gelirdi getirerdi herkesin ḥoşuna gelseydi getirerdi hamma
 XXXIII/88 bizimkiler getimedi haćabolu getirmezdi bizler getirmezdik eslan hamma
 XXXIII/89 bu ğāsımilar zat getirerdi (*öz arağızda çal çağıl olurdu*) babam he hedden
 XXXIII/90 izāfa_ ıyđı hedden izāfa meni yolladılār siz özüz arazölen yaylağındeydız
 XXXIII/91 dedem yolladı déđi géd o şahsevennerin haćābulun hammısına devet_ éle
 XXXIII/92 gétđim hamısına dēvet_ éledim bular geldi allah irahmet_ élesin haćabı
 XXXIII/93 ğağama déđim ne vérecēksiz déđi haćı böğ'ün nahara kabab vérecūk déđi
 XXXIII/94 babam yetirmeg_ olmaz bi béle adamın kábabı ğağam déđi yeddi dene
 XXXIII/95 göyun_ almışıḥ cemdeh göyun birin_ otuz beş tümene aldıḥ tapdıḥdān
 XXXIII/96 bu ğāsımılardān miyaniya gédennerden birin_ otuz beş tümene aldıḥ şama
 XXXIII/97 dā ğağam déđi meşe sifte haćabulu ḥānımı ne pişirse meşe sifte diyēr
 XXXIII/98 kebabın üsdünde ğağam_ özü oldu hōććet bi de nehmetullah allah buların
 XXXIII/99 hamısına irehmet_ élesin allah şahıtdı kábabın hindi héyle iş vār élan bi

XXXIII/100 nefer götürüp zada dervazaya yā ayrı teze meydana allah şahıttı adam bi
 XXXIII/101 nefere pılın verebilmes hindi bi neferin adām hercın verēr bi neferin adam
 XXXIII/102 hercın meselem ya kábab olar ya cüce kábab_ olar şamın ya naharın
 XXXIII/103 vermeg_ adama ağır geler bazarda hamma o zamannar béle bi söz yoḥ_
 XXXIII/104 iydi ki allah şahatdı diyerdı sél_ aḥiy çörek hindi nemene toy var tek
 XXXIII/105 gece élan bu uşahlara toy_ éliyecūk tek gece tek gece olaçaḥ hökmelini
 XXXIII/106 bilmiyem ne vaḥd başlıyaçaḥ on ikiyeçen de kıtaraçaḥ çoḥ çekse ikiye
 XXXIII/107 çeker ikiden_ o yana çekmiyecek ki çoḥ çekse ikiye çeker babam gádım
 XXXIII/108 ayrı cür iş_ iydi hē meselem bi evde igirmi baş külfet olseydı onun_
 XXXIII/109 igirmisi de gelerdi toya élan indi isdiye bi nefer evden izāfa gelende
 XXXIII/110 adama ağır geliy geliy gelmiy allah şahatdı adama ağır geliy lapdan
 XXXIII/111 haçabolı o külfet_ iydi ki dörd_ alaçılḥ sekgiz_ alaçılḥın külfeti pütün
 XXXIII/112 gelirdi herkes toy_ éleseydi ora (*toy da harda éliyerdis*) yaylaḥda onda
 XXXIII/113 vaḥdı var_ iydi tōyun pāyızda gışda hēc kes toy_ élemezdi yazda yayın
 XXXIII/114 gırḥ beşi başlanardı toylar da başlanardı alaçılḥdā hē gaşenk babam
 XXXIII/115 alaçılḥların ābırı ayrı cür iş_ iydi memlekāt yérirdi (*yeke yeke alaçılḥlar*)
 XXXIII/116 daha da imam homeyni fōt_ olanda hökmeli burdeydi hökmeli onun
 XXXIII/117 gırḥıydı haçabılı vérđi ya zādıydı gırḥıydı gırḥı gırḥın haçabılı vérđi
 XXXIII/118 teşgılat açıldı olmiyan tek her yere dédiler ki baḥ érdebil olar sarab olar
 XXXIII/119 terbiz_ ola téhran ola day irza da onda işin içindeydi tehranda hammsına
 XXXIII/120 irza telfin_ éleyib devet vérmişdi hammsına éle ki maşınlar düzöldü ala
 XXXIII/121 paça maşınnar hemi miyana üzü hemi miyana üzünnen hemī erdebil
 XXXIII/122 üzünnnen hemi sarab terefinnen baḥ āltı dene héyvan éle benim_ özüme
 XXXIII/123 kesdirdiler altı dene héyvan (*çavan_ iydın dene*) babam éle keseydi dene
 XXXIII/124 adamın ğalmışdı elinin yetişmeğine hökmeli çöldeydi onda yoḥ ikisin
 XXXIII/125 kesdiler he ikisin kesdiler özüm kesdim ekberinkini
 XXXIII/126 *bu toyunda alma zad_ attın ya yoḥ*
 XXXIII/127 hē babā onu bayaḥ diyeydin dene ora ğaytsa ḥarab_ oliy dene hē ātdım
 XXXIII/128 alma atdım alma da olaçaḥ dene (*bēy atırdı dene*) almanı özüve
 XXXIII/129 atmıyaçaydı ki almanı atıllar gelinin başına gédır tüşür üsdüne
 XXXIII/130 (*vurabıldın ya yoḥ*) yō vırmadım yoḥ vırmadım yōḥ (*tuturdular almanı*
 XXXIII/131 *ya neçe*) hē hēc ğoymullar ki yere tüşe onda da gerek yaḥçı at minesen
 XXXIII/132 denē ğaşeng_ at minesen atın üsdünde tēmir_ oğlu erşát var_ iydi

XXXIII/133 rûzgarda onun tek atçı olmazdı yaman at ıydy hökmeli ordâydy sağ ıydy
XXXIII/134 ol onun dédi hânış benim atımı minecek hânış dédi benim atıma minecek
XXXIII/135 onun ıydy atın mindim bēyi de vııardılar ondā éle düzden élyasgil ne ğeda
XXXIII/136 çııdı çatabilmedi élyasgil de éle daşlılı maşlılı yer ıydy dene daşlılı
XXXIII/137 maşlılı yer ıydy ne ğade sııdııı éle bi boy gétđim ğaytdım onnan erşat
XXXIII/138 tutdu dédi getir day onnan o vana vııabilmezler (*rēsmi var dene*) hē
XXXIII/139 ğānunu var nece memmet he kefal ıydy oğlu mehemmed o hēş dene
XXXIII/140 mehemmed hele onda yezne olmamışdı bize onnan taĝriben bi dört gün
XXXIII/141 üş gün sohra oldu onda da yahçı atdar var ıydy éle atdar ki var ıydy
XXXIII/142 ne déyim aıı he de hindi at yohdu ki bezi bezi adamlara baıma ey aparey
XXXIII/143 damdarılarda görēysen iki dene dayçadan zatdan saıliyer olara baıma
XXXIII/144 valla haçabuludan zatdan at olardı entīĝā haçabulıda biyol irzanın
XXXIII/145 toyuydu ya salamin toyuydu gereg ıydy irzanın toyu oleydı men de gelip siz
XXXIII/146 de héyvan yoh men sizde getirip héyvan saıladım bi dene serbaz gelmişdi
XXXIII/147 üş dört dene haçābulıya üş dört dene serbaz olanı yahçı ğızıl atı var ıydy
XXXIII/148 atın altınnan eğilirdi keçip gelip yéherde ēleşirdi at ĝaça ĝaça at ne cür
XXXIII/149 süretinen ĝaçseydi atın bu döşünnen sinebendinnen dolanı gelip gédip
XXXIII/150 atın üsdünde eyleşirdi yiherin içinne serbaz ıydy day u uşah mesalam o
XXXIII/151 zaman o senin tek ıydy hindi o işderi kim görebiler heç kes o işderi
XXXIII/152 görebilmez zireng ıydy adamlar çoı ıydy o zaman amma hindi yoh hindi
XXXIII/153 haya baımiy allah şātdı o zamanın éavanının biri hindikinin beşine değē
XXXIII/154 o zamanın éavanı ayrı cür iş ıydy idi ĥumeyninin bılar bi ĝırıın vérdi
XXXIII/155 haçabolu bi ĝırıın vérdiler eslan bi teşgilat ıydy aşdııı olmiyan tek eşāyir ıydy
XXXIII/156 içinde ne ğade héyvan zat kesdiler sahāt bē dez zuhura çekdi yayın günü
XXXIII/157 dörde beşe çekti gédende de bi bi zatdā merdum kü düzülmüşdü çimen ıydy
XXXIII/158 ıydy o vanna belē nehmetullah kebabı ĝızartmışdı allah şahattı kábabı
XXXIII/159 tuturdular ucdan tutma here bi dene çekip götür ıydy ki dölet adamıydy tey
XXXIII/160 möhüm adam tehrannan gelmişdi ērdebilden terbizden terbizden yap çoı
XXXIII/161 gelmişdi usdandār ne bilim bāıııdār femandār böyük böyük beri baı
XXXIII/162 adamlar gelmişdi hēç ēslan baırdılar te eccibe ĝaleydılar haçabolnun
XXXIII/163 teşgilatına baııp te eccibe ĝaléydılar supahdan bi nefer var ıydy
XXXIII/164 miyananın böyüğüdü dédi eısen bu kişıye haçııııya dédi kişinin éle
XXXIII/165 adına göre şanı da var hemi hē dédi élan baıéysan çadırlara alaçılara éle

XXXIII/166 biliysen téhranın bālā-yi şehridi éle biliysen dédi tehranın bāla şehridi bu
XXXIII/167 day ğuruyurdu denē hē ğōyun her nemenenin mōġuyeti var ğuruyurdu
XXXIII/168 her nemenenin eşāyirin düzdü vesile yoh_ uydu sohralıhda vesileler
XXXIII/169 yohdu hamma varrı adamlar çoh_ uydu dā eşāyir içinde varrı adam çoh_
XXXIII/170 uydu ğoçabeylilerde meselem geyih'li tayfaları var_ iydı talmışgeyih'li
XXXIII/171 var iydı isalı var iydı ğara ğasımlı var_ iydı bularda bey ğısmeti çoh_
XXXIII/172 uydu hammısı da mülkedār_ iydı ēlan hindi ğānun bi ğānun olub ğānun
XXXIII/173 bi ğānun olub bi nefer gédip bi nefere nighban ğassa o nighbanın bi
XXXIII/174 milyon ayda verebilmir o zaman o adamlar ki var_ iydı her birinin
XXXIII/175 yanında otuz dene év var_ iydı otuz évin her birin beş neferden sal gör
XXXIII/176 ne ğadér_ éliyir o otuz evin hamısın çöreĝ'in vereydi (*beylēr*) bēyler bēli
XXXIII/177 özüm öz gözümnen gördüm

XXXIII/178 *bu beylikden ħannıĥdan bi şey de yādında hiç ğalıpdı*

XXXIII/179 niye ğalmeyıb o zaman biz meselem hindiki o keç seneti ki var ğara dere
XXXIII/180 ora ğara dere diyeller ora ğotaz beyin_ iydı ecirri ğotaz bēyin_ iydı biz
XXXIII/181 orda gétdik üş dört ay ğışı ğaldıĥ yazı yazdan bi ğırĥ beş gün ğırĥ gün
XXXIII/182 ğalınéa ya allah gétdik biz orda ğaldıĥ orda ziya bey var_ iydı ziya bey
XXXIII/183 dē isālıdı tāyfe-i isālıdı ziya bey de ne ğade dövlet var_ iydı aĥı ne ğade
XXXIII/184 dövlet var_ iydı diyerdiler o zaman otuz min dene ziya bēyin ğōyunu
XXXIII/185 var otuz min dene baĥ hatda birine bizim öz fāmilimiz gēdiydi
XXXIII/186 mehemed_ elinin uşahları yémenin ğardaşı uşahları her göréysen her
XXXIII/187 her meselam üş sürü meselam diyerdiler mının sağmal ğōyunu var
XXXIII/188 diyerdiler dört sürü erkēĥ var her biri mının yeddi yüzdü ğuzulü üş sürü
XXXIII/189 ğuzusu var_ iydı birini hemid gēderdi abaşan_ oĝlu hémid birine
XXXIII/190 mehemed elinin bir oĝlu var_ idi o zaman adına ğıtan diyerdiler
XXXIII/191 bilmiyem onu ölüp ya ğaley birine ğıtan gēderdi béle béle sözder biyáz
XXXIII/192 çoh_ sözün evelen gevelen sözün faydası olmiy biyaz da yaĥçı söz olsa
XXXIII/193 adamın ēlan men_ özüm gizdim dōül ki iki dene mühendise nighban_
XXXIII/194 iydım iki dene altı üz elli tümen veriydiler ayda mene altı üz elli tümeni
XXXIII/195 iki mühendis verebilmirdi niye yoh_ uydu darāmed yoh_ uydu hindi
XXXIII/196 hamma o zaman meselem bēyler var_ iydı ħannar var_ iydı göreydin
XXXIII/197 yanında otuz_ ev var onun hammısının yemegi de onnan_ olardı işderdi
XXXIII/198 dā ona olar iş de görerdi işderdi nemene kārgerçilig élemiyećedi ki gēde

XXXIII/199 eline bél külüg götüre düz meselem héyvanın otarardı meselem beş
 XXXIII/200 adam görerdin erkeğē géderdi bi erkek de néçe cür olardı biddesi gara dışı
 XXXIII/201 olardı biri de erkek meselem görerdin adam mar min dene sağmal
 XXXIII/202 göyun birden bu ēlan üsen ehil bu zatda esger ekber ki var iydı
 XXXIII/203 burda bu zatteda eski şehirde serēinin altında meselem diyerdilēr o
 XXXIII/204 zaman hā nenemgil diyerdi böyük nenem diyerdi yahşı nenem diyerdi
 XXXIII/205 sekgiz üz buların sağmal göyünü var sekgiz yüz dene hele onnan sohra
 XXXIII/206 da gene üş sürüleri var iydı gör indi deve zat ne ğadeydi olar da ēlan
 XXXIII/207 indi béle püsküne ğaldılar indi heç zat yoğ iydı neveleri zat yahçıdı
 XXXIII/208 vezleri hoşdu nevelerin heresinin üş dört yüz göyünü var hamma o zaman
 XXXIII/209 saħleyirdı hindī ğadımķilerin sözüdü diyeller tellān min baş saħlar terlān
 XXXIII/210 tellan gör nedi sār bi dene de baş saħlamaz sār meselam sar élebil
 XXXIII/211 bēylerin hindi oğlanları olup möhtad heylençige diyeller sar öz tellan
 XXXIII/212 min baş saħlar sar beri bağ ki öz başın da saħlayabilmez élan çoħları
 XXXIII/213 möhtad olupdu elan haçı bala bey hānı mığannan eşāyir ğalħanda herkes
 XXXIII/214 heber alseydı diyerdiler haçı bala bēin sürüsünün ğabağı duvan daşındadı
 XXXIII/215 dālı herē mığandadı hanı erdebilde ki dēirmanı vērde birine çalusdaħın
 XXXIII/216 vērde birine héyle héyle oldu dağıldı haçı bala bēyin çalusda da deĝirmanı
 XXXIII/217 var iydı bu da éle burdaħı dēyirmanı haçı ezizin deyirmanı éle odu (bu
 XXXIII/218 *böyük dedēz tehmez*) tēħmez bizim dedemgilin babasıdı dene tehmez
 XXXIII/219 babamgilin babasıdı onnan da berikiler tehmezi men görmemişem ki hiç
 XXXIII/220 görmedim ki héç o babaları öz babalarımı da görmedim ki ğan
 XXXIII/221 oğlannan aĝam oğlanı da men görmedim oların hökmeli bilin
 XXXIII/222 gülleynen vırıblar ey ćilikgezdiler hē ğala oğlandı ğaĝamgilin
 XXXIII/223 emisidi onu gülleynen vırıblar éle yahçı nenemin yanında vırıblar he de
 XXXIII/224 tēħmez beri bağ zirek eşral bi adam iydı beri bağ zirek memleket
 XXXIII/225 çaparmış zireng adam iymiş dene meselem gédermiş ğarabaĝa
 XXXIII/226 gédende üzüg atarmış yere üzügü ğaydanda serasdan yanındeymiş dene
 XXXIII/227 serasdan mübāşir imiş oa diyermiş serasdan géćé olanda tüş o üzügü
 XXXIII/228 de vér mene biliymiş bēli torpaĝı ĩlermiş diyermiş men bu torpaĝı ĩliyem
 XXXIII/229 şūreviynen ĩranın torpaĝın tānırmış diyermiş serasdan tüş üzügü vér
 XXXIII/230 mene serasdan da diyermiş babam gécedi üzüg hardadı diyermiş üzüg
 XXXIII/231 odu ki yérdedi ya ğāmçını atarmış yere ğāmçını ğaydanda diyermiş tüş o

XXXIII/232 ğamçını vér mene bira filan yerdı (*ğamçı bilirik dene*) ğamçını bilersēn
XXXIII/233 at ğamçısı serasdannan hayana üş nefer_ iymişler bular çoĥ yubanıP
XXXIII/234 gelip çatmaĥları gelip çıĥmaĥları tüşmüşmüşler olmadan beri bi çaylaĥ
XXXIII/235 var o çaylaga gelip görüb gelende yaĥçı nelemgil çıĥıb ağlaşıb öz ĥanımı
XXXIII/236 da diyeller tehmezin ĥanımının_ adı şirvan_ iydi çıĥıb bular ağlaşıb
XXXIII/237 déyip babam ne olup niye ağlaşıb déyipler eşral geldi deveni götdü getdi
XXXIII/238 tehmezin sekgiz devesin aparıblar ōnda tēhmezin sekkiz devesin aparıblar
XXXIII/239 tēhmez durup yéyip çay çöregın serasdannan bi nefer de var_ imiş
XXXIII/240 yanında onun adın bilmiyem déyip sürün atı dalım süre déyiP hara
XXXIII/241 gidećeksen bilek déyip aşıciyam hissinin daĥının o üze pâyız_ iymiş
XXXIII/242 pâyız aşıciyam hislinin daĥı diyeller ğēnnen işitmişem hā men o daĥı
XXXIII/243 déyib onun dalında şurevinīn şurevinin eşāyiri élan ğaydiy arana
XXXIII/244 ğaydéylar ğışlaĥlarına bi hesap gideylar serasdan sürüp ğün batanda
XXXIII/245 obeynan devenin arasın kesip yaman deve olarmış déyip birine üçün
XXXIII/246 getirećēm altmış dene deve getiripler sekgiz deveye altmış deve getiripler
XXXIII/247 serasdannan o yoldaşına déyip siz deveni yığın men kesećiyem zadın
XXXIII/248 ğoşunu bi hesap ğoşunun ğabaĥın geleni vıram özü de diyer atın üssünde
XXXIII/249 béle yatarmış balaća adam_ iymiş balaća bilinmezmiş bu atın üssünde
XXXIII/250 adam var ya yoĥdu déyirmiş ğülle atılarda bildim_ ete deydi ğülle onda
XXXIII/251 serasdana ğülle onda deyip seraslanın ğōluna ğoluna da deyip daşdan da
XXXIII/252 çırtdeyib ğülle da daşa deĥende çırtdeyib seraslanın ğözüne de onda ğülle
XXXIII/253 deyib kör serasdan éle ordan ğalıp onnan bılar getirip sēr serasdan yaĥun
XXXIII/254 mećeale öldü hey burda siz hardeydız siz yoĥ_ uyduz ki bılar deveni
XXXIII/255 aşırıp yığıp getiripdi ğéciye day aĥızları tüşüp ğéciye getiripler deveni
XXXIII/256 getirip mına tēhmezi evvelde yoldaşları déyib sen sekkiz deveĥi ğōtū
XXXIII/257 aradan sekgiz deveni onda tēhmez bi dene buĥur ğötürüp buĥur haça
XXXIII/258 buĥur ğötürüb yaĥçı nenem diyerdi diyerdi o buĥurun onda ĩrana dōlü
XXXIII/259 tüştü allah şātdı nenem diyerdi böyük nenem var_ iydi benim yaĥçı
XXXIII/260 ĥanım adında diyerdi onda o buĥurun meselem ĩrana dōlü tüştü deve
XXXIII/261 çoĥaldı haça buĥur iki küvenni bular dönüpler sekgiz devesin bu
XXXIII/262 ğötürennen sohra yerde ne ğalar elli ikisi ēlli iki deveni de oların da heresi
XXXIII/263 sekgizin ğötürennen sohra dönüpler devenin ğalanı véripler tehmeze
XXXIII/264 yoldaşları ğābul_ élemeyib déyib çün sen çoĥ zahmet çekiysen çapeydi

XXXIII/265 dene memleketi o ğader ağlar göz ğoyub hē köçüpler day o köçen ordan
XXXIII/266 köçüpler day hindi bilmiyem ğedip hara tüşüpler orasın bilmiyem
XXXIII/267 berzendin özüne tüşübler yoĥdu ki dāstanı çoĥdu iş dōrt kelmedi
XXXIII/268 (*hansıninkı yahşıdı*) kereminkinnen keremnen áslininkine çıĥan olmaz ē
XXXIII/269 (*o yadındā*) hansı (*keremnen áslı*) hē bī iddesi yādımdadı hā evvelden hā
XXXIII/270 evvelden hā o yolu hele hīç erzulum leyliynen mećnun zatdı dōül ki
XXXIII/271 türkiyeli dōül ki hündüstanlıdılar hündüstanlıdılar bir de azdı onların
XXXIII/272 dāstanı (*sen esliynen keremi yahçı bilirsen*) áslıynen keremi billem
XXXIII/273 obillerinnen de çoĥ bilerdım çıĥıb ē bütün yādımnan hamısı çıĥıb
XXXIII/274 yādımnan (*ēlan hansını yahşı bilersin*) dert çıĥardıP yadımnan éle bu
XXXIII/275 keremnen eslini evvelden billem (*onu mene diyećeksēn*) hē diyerim niye
XXXIII/276 démiyem biyázın yorulunćaĥ diyerēm (*ora duraćaĥsīz*) hē ğedek
XXXIII/277 hökmelilik denē mećlunnan leyliynen mećlunu ğábul élemiyesīz (*niye*
XXXIII/278 *onu da hāmmısını*) onların dāstanı azdī ē (*neynek hē ay sağ ol*)
XXXIII/279 beş altı az de üş dōrt kelmedi olar men bildigim odu hā mećlunnan
XXXIII/280 bilmiyem ā indi bıların debileri ne ćürdü o mentegálerde leyliynen
XXXIII/281 mećlun ki birbirine aşġ-ı máşuġ olub allah da o ğözelligi vérmışmiş
XXXIII/282 mećluna mećlunun üsdüne ğözel yoĥ uymuş mećlunun da adı mećlun
XXXIII/283 dōül mećlunun adı ğáyız idi nene ğoyan adı ğáyız idi çoĥ ğözel
XXXIII/284 iymiş bılar ğedipler tāćir abdulla ğedib élćilige alıplar bular véripler
XXXIII/285 bıların ağdı meĝdı hamısı teknil tamam olannan sohra ğünnerin bir
XXXIII/286 ğünüymüş mahmıt paşa şah idy dēribārın ğapısında ğadem vıreydı o
XXXIII/287 yana bi yana vezirin biri atınan ğeldi allah nahlet élesin her yerde merd-
XXXIII/288 i mazar var ona diyeller allah özü buyurup allah özü buyurup yeddi yüz
XXXIII/289 min il merd-i mazarın burnuna behiştin iyi deymiyećek yeddü yüz min
XXXIII/290 il çoĥulun burnuna behiştin iyi deymiyećek vezirin biri atnan ça pa ça pa
XXXIII/291 atı ğēlip şah déyip hēyr ola ne haydi ne var ne yoĥ déyip babam sen
XXXIII/292 bilmiysēn tāćir abdullaya déyib déyip yoĥ déyip babam sen hamalın bi
XXXIII/293 dene leyli hānımı véripsen hamarın bi dene dīvānesine ğáyzi niye
XXXIII/294 véribsen sen ğáyzi delidi o delidi babam sen niye ğızı véripsen ona
XXXIII/295 leylini niye véribsen sen ona leyli de çirkin hānım idy hā ğöyçek
XXXIII/296 dōürdü hamma mećlun ğöĝćeg idy ordan çoĥul tāćir abdulla
XXXIII/297 ēyleşmişdi tūkanında furuşġāh idy day ferş furuşġāh idy

XXXIII/298 éliye bilerdi təcir abdulla déyiller gün batannan gün çihanı avcun yumub
XXXIII/299 açınca alabilirdi bu cür puldar_ iydi təcir abdulla vëzir süb atın mindi
XXXIII/300 ordan sıhdı mahmut paşa dédi babam béle söz yoħdu bu nemenedi mindi
XXXIII/301 atı sıhdı təcir abdulla bilirdi dédi çuğul héyr_ ola ne haydı biyáz dayandı
XXXIII/302 ne biliysen benim çuğulluğumu dédi bēli sen çuğulsan dédi təcir abdulla
XXXIII/303 benim sözüümü te'fil al sene dédi buyur dédi babam döür o ğara leylini
XXXIII/304 alıpsan bu gözellik oğlana ğáyız oturub tükanda éleşib sendel_ altında
XXXIII/305 dédi babam bı ne sözdü eslan béle bi söz yoħdu bilaħare buların_ arasın
XXXIII/306 vırdı mahmıt paşeynān təcir_ abdullanın arasına bi terefıyetlik tüştü
XXXIII/307 olmiyan teki o yannan təcir abdullanın adamı yéridi bi yannan mahmıt
XXXIII/308 paşanın adamı yéridi bular engerib oldu birbirin ğıra néçe dene
XXXIII/309 aħsaķķaldan hacıdan böyüğ_ ādamlarnan geldi ğabağa ğoymadı buların
XXXIII/310 davası ola dédi babam ne olub bi dene ğızdı bi oğlandı təcir abdullanı ya
XXXIII/311 mahmıt paşanı çoħ fikir götdü bılar tüştü ikisi de birbirinnen teref bılar
XXXIII/312 təcir abdulla da yā mahmıt paşa da bular birbirinnen berteref tüşennen
XXXIII/313 sōhra mēclunnan leyli deli oldu tüştü hündüstānın cengeline ēvvelde
XXXIII/314 meclun deli oldu ğáyızdı bular da birbirinin_ adın ğoymuşdu éle āşığ_
XXXIII/315 olandā lēyli hānım dédi ğáyız senin aduv evez_ éliyecēm dédi ihtiyārım
XXXIII/316 var leyli hānım dédi senin aduvu ğoydum meclun çoħ güzel_ iydi dédi
XXXIII/317 sen de benim adımı ne ğoyursan ğoy dédi senin adın héç zat éle dédi
XXXIII/318 senin_ adın ğaşeng addı allah buyuran addı senin adın bular teref
XXXIII/319 tüşennen sohra evvelde meclun deli dīvāne oldu tüştü hündüstanın
XXXIII/320 cengellerinde gétđi ğaldı tapdı getdi təcir abdulla bi iki seri atınan gétđi
XXXIII/321 tãpdı onnan sohra lēyli gördü ki day meclunnan ğaber yoħdú leyli hānım
XXXIII/322 da deli dīvāne oldu tüştü hündüstanın cengeline ama men onu bi dene
XXXIII/323 şāyirden ğeber_ aldım miyanalıydı diyerdi hündüstanın cengeline aħ
XXXIII/324 toyuğun mındarın yéyiller olar aħ toyuğun diyerdi ōlūsün yéyiller day aħ
XXXIII/325 toyuğun ōlūsü mındar olanı tōküller cengellere hamarrara onu bılar tapıp
XXXIII/326 yiyermiş bılar éle hem hemi oldu ikisi birbirine eli çatanda evvel meclun
XXXIII/327 öldü dovuma lēyli öldü bıların dāstanı bırdı idāme tapiy day mınnan o
XXXIII/328 vānasın men bilmiyem kerem özü müellim_ iydi o zaman altını
XXXIII/329 oħumuşdu kerem de çoħ güzel_ iydi kerem medreseden geldi keremin
XXXIII/330 ēmisi var_ iydi lálá ziyad ğanın ğardaşıydı ziyad ğanın da esli terbizlidi

XXXIII/331 o zaman ki gédip gencede gālīp gençe diyeller gençe gādīm ĩrānın
XXXIII/332 iymīş gencede gālannan sohra ĩrannan ki gençeni alıpdı şūrevi day ziyad
XXXIII/333 hān gelmiyip ziyat hānın da éle bi dene ģardaşı var iymīş lálá lálá de
XXXIII/334 soysuz umuş lálānın oĝul adı yoĝ uydu ki kerēm medreseden geliP
XXXIII/335 iş evvelde burdan başlanıy herkes desen munnan o vana başlanır yalan
XXXIII/336 déyir kerem eve gelip naharın yéyīp hamma men bi dene zada te‘ cibem
XXXIII/337 bu ziyat hānın hānımının adı yoĝdu bu zatdarda dāstanda yoĝdu
XXXIII/338 hānımının adı ziyat hān terbizliymiş esli gédip gencede gālīp keremin
XXXIII/339 dedesi keremin dedesiydi keremin de adı kerem deĝir keremin adı mirza
XXXIII/340 mahmutdu gādīm bā-savaddara mirza diyardiler mirza mahmutdu
XXXIII/341 keremin adı bılar kerem gelip mahmut naharın zadın yéyip déyip lálāya
XXXIII/342 déyip emi déyip bēli déyip atdarımızın yéherin ĝoy çıhaçıyam gençenin
XXXIII/343 daĝına şikara hemi de şikarçıydı lálá zād máhmut şikarçıydı hemi
XXXIII/344 müellim iydi hemi şikarçıydı déyip atdarın tengin berkit teng bilersēn
XXXIII/345 neye déyiller (yoĝ buyur) teng bi yiherin içinnen bi dene ĝayış géder geler
XXXIII/346 atın bu böĝründe onu berk baĝlallar möĝkem minende ayaĝın üzengiye
XXXIII/347 ĝoyup ĝalĝanda yiher aşmıya yiher atın üsdünde möĝkem ĝala lálá
XXXIII/348 atdarın yiherin ĝoyup şikar tūfengin götürüP bular gédipler daĝa şikara
XXXIII/349 bular daĝa şikara gédennen sohrā buların eline heş zat dolaşmiyip
XXXIII/350 ceyrannan meyrannan yā meselam daĝ ĝaşĝa toyuĝdan ya bi ayrı bi şey
XXXIII/351 vīrālār şāyir orda déyir keh'lik yokķuşa uçmāz keh'lik yokķuşa uçmaz
XXXIII/352 serçepe sekir yokķuşa sekīr yokķuşa da sekir çepe de sekir serāzire uçar
XXXIII/353 bular gālīplar bi vaĝda ĝaydıp gelende buların ĝabaĝına bi desde kēh'lik
XXXIII/354 çıĝıb lálāynen mahmudun ĝabaĝına bi desde keh'lik çıĝanda dāyımı
XXXIII/355 máhmutun ĝızıl ĝuş olarmış ciynaĝında ya saĝda ya solda ya başında
XXXIII/356 dāyımı ĝızıl ĝuş olarmış buların ĝabaĝına keh'lig çıĝanda bū ĝuşu
XXXIII/357 boşleyīb kerem máhmut ĝuşu boşleyīb gédip ĝuş keh'liklerin dalı süre
XXXIII/358 şāyır déyir ki bular üş gün ya beş gün bu déyib ha ya üç gün ya beş gün
XXXIII/359 bular bu ĝuşun dalı keh'ligin dalı süre gédipler gédipler bular gençenin
XXXIII/360 çölünde bi dene baĝa iras gelipler bi baĝa iras gelipler ki ne ĝade kerem
XXXIII/361 o vānınnan bi yanınnan dolanıp baĝın bi hesaP ĝapısın tapabilmıyib
XXXIII/362 baĝın çölüne dīvar çekilmişmiş gādīm béle hırda daşnan palçıĝ suvaĝı
XXXIII/363 çekilmişmiş dövre étrafa zada dövresinē ĝaydıp déyip lálāya déyip emi

XXXIII/364 déyip bēli déyip emi atdarı gōlbend_ éle gōy heyetin çölünde otdasın
 XXXIII/365 men aşıciyam o heyeti işim var gōlbed de odū atın yūgenīn atın yūgenin
 XXXIII/366 gıçına bağlallar ola gōlbet diyeller onda at gāçabilmez tez tutallar atı hē
 XXXIII/367 tez dehnesi de var cilōda yūgende olar dehneni çıhardıb bağlallar gıçına
 XXXIII/368 zatda béle başına diyer boşlallar otdasın bırda bi kerem máhmud çoh
 XXXIII/369 dolanıpdı o hayatın o vanna bu yanna isdiye bu bağı aşı déyip hetmān
 XXXIII/370 menīm gūşūm keh'liknen geldi bu bağa doldu hetman déyip keh'liknen
 XXXIII/371 geldī bu bağa doldu gédip heyátın gāpısın indī çoh gezib_ az gezib
 XXXIII/372 tapabilmiyiP gédip bi dene ayrı ya ayrı demir_ iymiş ya ağaç gırığı ya
 XXXIII/373 daşdı gétirib o dīvardan ayıh yeri gāyır bordan dīvardan ayıh yeri
 XXXIII/374 gāyrannan sohra çıhıb bu dīvarın başınnan çıhıb_ aşanda görüp bu bağda
 XXXIII/375 bi dene gız gezir yēme içme gadd-i gāmetine gül cāmālına tāmāşa éle ne
 XXXIII/376 gız_ ahı adam baḥanda ağı gédip gız bu oğlanın isdeyib gıçın aşırıp
 XXXIII/377 dīvarın o üzüne tüşende gız bu oğlanın hezinin bilip hezinin bilende éle
 XXXIII/378 gız gāydıp mına béle baḥıp gözelligine āşıh olub mınin gız gözelligine
 XXXIII/379 aşığ_ olub olmeyip déyib oğlan buyur buyur tüşüb_ aşıb tüşüb_ aşıb
 XXXIII/380 o üze aşandā gédip_ orda bular birbirine āşığ_ olub şāyır déyir ki bulār
 XXXIII/381 beş gün ordā máhmud ağzı üsde gālīb orda birbirine bular ad gōyub ad
 XXXIII/382 ayırıblar eslinin adı nergizdi nene gōyan_ adı nergis hānımdı ēsliye
 XXXIII/383 kerem ad gōyup esli hān esli de diyeller esli hān da déyir kerem esli hān
 XXXIII/384 diyermiş sohrādan kerem máhmud gāydıp déyip esli hān sen mene ne ad
 XXXIII/385 gōyaçaḥsan déyib sene bi ad gōyaçām özün beğensen beğenipsen
 XXXIII/386 beğenmesen evez_ élerik déyip ne gōysan_ ihtiyārim var déyip senin
 XXXIII/387 aduvu kerem gōydum eslī kerem esli kerem beş gün kerem orda ağzı
 XXXIII/388 üsde gālīb āyilmiyip kerem yuḥudan beş gün tamam olannan sohrā déyir
 XXXIII/389 o şehmārı zülflerinnen bir ḥol ayırdı eslī dēdi oğlan dur gēt gālma bu
 XXXIII/390 yerde mēnim dedem gāra melih yahududu öz de gāra melih yeddi
 XXXIII/391 gārdaş_ ıymış hele kerem onaçan hele bilmirdi bu bağ ziyat hānındı
 XXXIII/392 gençenin çölündedi dāy baḥ gençenin éle şehrin_ içinde döğürdü kü hele
 XXXIII/393 onaçan kerem bilmiydi bu bağ benim dedem ziyad hānındı déyib_ oğlan
 XXXIII/394 dur gēt gālma bu yerde oḥuya oḥuya déyib oğlan dur gēt gālma bu yerde
 XXXIII/395 benim dedem gāra melih yahududu kāferdi bilse seni de tike tike
 XXXIII/396 dorğıyaçaḥ meni de gıyma gıyma éliyecek bizi esli muni sālıp keremi

XXXIII/397 yolā bu onun_ adın örgendi o munun adın ad goydular esli dédi máhmūt
XXXIII/398 nergis eslan béle bi ādımız yoħdu benim_ adım esli oldū senin_ adın
XXXIII/399 kerem_ oldu hamma kerēm hamma kerēm esli hān diyerdi esli démezdi
XXXIII/400 esli hān esli hān diyerdi keremi āyıldı yuħudan saldı yolā te'fil vérdi tey
XXXIII/401 çıııb çölde de görükmedi lāliyē gāpıdan_ aşdı dīvardan aşdı öz yerinde
XXXIII/402 onu bilmiem o héç çöle çııanda lálá geldi özün vérdi kereme salı
XXXIII/403 máhmūt hayandasın sen néçe gündü dédi babam men néçe gündü dédi
XXXIII/404 babam sen beş gündü yoħsan beş gündü yoħsan sen bılar atdarın mindiler
XXXIII/405 ancāh máhmūt meriz salındadı merizdi máhmūt bılar géttiler gencenin
XXXIII/406 şehrine hān özderin vérdi buların gabağına dédi be lálá néçe gündü
XXXIII/407 hayandasız geziyeni dédi hāna geziyeni açıp diyende gördüler kerem yava
XXXIII/408 haldadı máhmūt day olar bilmiy ki mının adın kerem bı bernāmeler bu
XXXIII/409 işder gelip gabağā lálá dédi valla éle guşun dalı süre gétdik keh'liknen
XXXIII/410 guşun hal geziye bu cür oldu fulan yerde gétdik bağa çııdıh máhmūt aşdı
XXXIII/411 néçe gün o bağda ğaldı béle fulan çoħ sözderden sohra desTur vérdi ziyad
XXXIII/412 hān bi dene hekim geldi hekim geldi başa tüşebilmedi máhmūdun
XXXIII/413 derdinnen ikinci hekim adam getdi ikinci hekim gelende dédi hān ğible-i
XXXIII/414 ālem sağ_ ossun bu bi dene ğıza vırılıpdı harda vırılıpsa bu bi dene ğıza
XXXIII/415 vırılıb hindi bulun yolun sen gerek_ özün tapasan gāytdılar zadı
XXXIII/416 danışdırdı lálāni ayırdan dédi vālla hān gétdik filan yerde bi bağa çııdıh
XXXIII/417 bernāme béle oldu ancāh men ğız mız görmedim kerem özü aşdı sözderi
XXXIII/418 dédi máhmūt bular da bilmir adı keremdi bılar bi néçe günnen sohra
XXXIII/419 géttiler élçilige hān_ aldı vérdi şair déyir fāytonun sanı yoħ_ uydu
XXXIII/420 torpağın sanı olardı fāytonun ne ğade fāytun gédip ğāra meligin gāpısına
XXXIII/421 ğāra melik de munun hemi bağbançısıydı hemi nökeriydi ancāh aralıydı
XXXIII/422 dā bi néçe gün yol gédesen gör hindi şürevinin hansı terefinedi bılar
XXXIII/423 geldilēr hān icāza aldı ğāra melikden dédi ğāra mēlik icāza vérsēn
XXXIII/424 aldığımız tederikler gelsin arıya dédi be hān gerek oğlannan ğız birbirin
XXXIII/425 göre day ya ğāra meligin haberi vār ziyat hānın haberi var ğāra meligin
XXXIII/426 heberi yoħdu ğāra melik eslini evvelde isdediler esli geldi tey keremnen
XXXIII/427 oħudu oħudu ki sözü tamam éliyendē ğāra meliK gāytdı dédi ğızım
XXXIII/428 senin_ ādın nergizdi senin_ adın esli döğür ki nenen ğāra meligin de
XXXIII/429 hānımının_ adı meryam_ ıydı meryam hānım kerem de geldi keremi de

XXXIII/430 isdediler kerem_ esliden oħudū ēsli keremnen_ oħudu ğara melik
 XXXIII/431 te‘eccibe ğaldı dēdi ğızım_ aħı senin adın nergizdi ğara meligin tesmi
 XXXIII/432 yoħdu müseldannan ğoħum_ ola isdeyir ğoħum olmuya
 XXXIII/433 müseldannannan éliyebilmes ki ğoħum olmıya ğorħusunnan öldürellēr
 XXXIII/434 hān öldürer_ onu sohradan bılār icāzā aldılār buların işderi hammısı mını
 XXXIII/435 eĝdı meĝdı hammısı oħunannan sohrā bular her kesān ğāytdı şehrine
 XXXIII/436 genćiye ğétdiler genćiye ğédennan sohra günnerin bir günüydū esliynen
 XXXIII/437 kerem bāhem_ iydi esli dēdi kerēm dēdi bēli dēdi kerem menīm dedem
 XXXIII/438 ğara melik seni meni vérmiyecek sene ğoymıyaćāħ biz Keçinēk hamma
 XXXIII/439 ki kişi ol ğöylun ğöl ola gerek mene bi ğöl vérećeksen olmiyan teki
 XXXIII/440 ğédecūk genćenin bazarına kerem dēdi esli genćenin bazarına neye
 XXXIII/441 ğidecūk dēdi genćenin bazarına ğédecūk sene öz de eslī dendanpizişk_
 XXXIII/442 iydi (*diş hekimi*) diş doħturuydu heş üsdüne doħtur yoħ_ uydu esli hānın
 XXXIII/443 bular ğétđi sürdü dendan pizişkinin ğabaĝınā dēdi kerem sene bi dene diş
 XXXIII/444 çektirećiēm sene bu düşüvü bu düşüvü çekećēm bura bi dene diş senin
 XXXIII/445 de aduv öz adımı dā ğızıla yazıp sene diş çekip ğoyaćiyām ora ğızıl diş
 XXXIII/446 dendanpézişki ne ğadir_ éledi buların adın yazabilmedi dişin çeken
 XXXIII/447 mının çekti dişin ğoyabilmedi meselem esliynen keremin adın yaza bu
 XXXIII/448 dırnaħ boyda dişin_ üsdünē esli aldı kelbetini elinnen dēdi vér mene
 XXXIII/449 yazdı adın öz adın da yazdı keremin de adın yazdı vırdı bırā dēdi bi zaman
 XXXIII/450 olaćāħ kerem birbirimize hesret ğalaćūħ hesret ğalanda bu dişnen gelip
 XXXIII/451 sen meni tapabilersen hamma ğövlun ğövl olsun kişi ol sen boşlama
 XXXIII/452 meni günnerin bi günü oldu bular aralandı o geldi bi yana o ğétđi dedesi
 XXXIII/453 evine kerem de geldi evlerinē bular aralanannan sohra bi middet çeh'di
 XXXIII/454 bular kerem günlerin bir günüydū medreseden gelmişdi dēdi lálá dēdi bēli
 XXXIII/455 dēdi emī hemi lálá diyerdi hemi emi diyerdi dēdi emī atdarın yéherin bas
 XXXIII/456 béline nenemin ħurcunnarın ikisin de aşır atdarın terkine baĝla terki
 XXXIII/457 bilēsen neye diyeller yéherin dal terefine terki diyeller bilmiyem te'fil
 XXXIII/458 vérebiliyem ya yoħ bular dēdi lálá dēdi hara ğédecūk dēdi sürećeksen
 XXXIII/459 genćenin bazarına ğíymetden_ ağır vezniden yüngül esliye vesāyil
 XXXIII/460 alaćiyām bular sürdü genćenin bazarına vesāyili aldılar ħurcunnarı
 XXXIII/461 doldurdular asdılar atdarın terkine sürdüler ğara meligin merkezine şāyır
 XXXIII/462 onda yazéy ki baba var yurdu yoħdu ğétđi ğördü héç zat yoħdu ğara melik

XXXIII/463 köçüP ğacıP şāyır onda déyip day déyip baba vār yurdu yoĥdu ēsli de
XXXIII/464 néçe dene ad ğoymuşdu kereme meselem şēhriyar ğoymuştu bir amāna
XXXIII/465 de gelsin adıydı üş dört dene béle béle ad ğoymuşdu ğara meligin de
XXXIII/466 özünün de bi dene nökeri var_ ıdı bilmiyem hamma onun o nökeri
XXXIII/467 zenendi ya kişidi ona da ğarıyana diyerdiler ğarıyana tek dene devesi
XXXIII/468 var_ ıydı ğarının ğara meligin nökerinin öz de ğara melig özü қоңnişin_
XXXIII/469 iydi aran yaylağa géderdi gećenin bir mōge‘ ıydı esliynen nenesi meryem
XXXIII/470 ayıldı yuĥudan gördü ğara melig evi çatıb köçür bular ğāytdī ğara melik
XXXIII/471 ĥeberi oluncāĥ esliynen meryem ğaytdı o ğarıya yalvardılar meryem dédi
XXXIII/472 ğaryana ĥeberin vār dédi héyr dédi esli nergis ĥānımı vérmişik genće ĥānı
XXXIII/473 ziyad ĥānın oĥlunā müselmanın_ oĥluna ğara meligin tesmi yoĥdu eslini
XXXIII/474 vére nergizi vére ğara meligin_ oĥluna zādın o keremin oĥlun ziyad
XXXIII/475 ĥānın_ oĥluna baĥışleyın ziyad ĥānın_ oĥluna máhmuda dédi munun
XXXIII/476 tesmi yoĥdu köçüp ğacıP gör neyniyebilersen ğarı biyáz ağır basdı pula
XXXIII/477 göre ğarının iki dene bu terefden de bi cébi var_ ıydı bu terefden de
XXXIII/478 meryem ĥānımın bi dene döşlүğü var_ ıydı ğādim ĥānımların çoĥu
XXXIII/479 döşlүk giyerdi terbizde zatda hindi olar olardan döşlүk gétđi bu döşlүğün
XXXIII/480 cebinin ikisin de ğızılınan gümüşnen basdı doldurdu céblerin meryemnan
XXXIII/481 ēsli gétđi ğara meligē nökerinnen céblerin doldurdular dédi hindi men ne
XXXIII/482 iş görüm dédi ne iş görećeksen gör neyniyebilersen ğarının bi dēn de aĥ
XXXIII/483 devesi var_ ıydı yatdı ğıçın sarıdı ğara melik bi zaman ĥeberdar oldu
XXXIII/484 gördü ğarı köçmeyib geldi ğarıya dédi ğarı ğāra melik de ğarıdan ğorĥardı
XXXIII/485 bērk ğorĥardı ğara melik geldi gördü dédi ğarıyana niye köçmēyibsen
XXXIII/486 dédim hā bilmiyem day bu zenen_ iymiş ya kişi ğarıyana dédi görmiysēn
XXXIII/487 kór döĥürsen ki tek devam vardı onun da ğıçı sınıp deveni yatırdım aĥ
XXXIII/488 deveni ğıçın sarımışdı hemi sarımışdı ğādim dolaĥ diyerdiler dolaĥ bi
XXXIII/489 nevi emim zat ğıçına dolardī ğarda yaĥışda meselem kār vána gédende
XXXIII/490 ketdere zada géderdiler ot mot almağa elef melef alıp getirerdiler arpa
XXXIII/491 buĥda zat ğarı devenin ğıçına o dolaĥnan doladı dédi devamın ğıçı sınıb
XXXIII/492 herbeledi béle herbeledi ki ğāra melig kiridi day ğāldı da pulu çoĥ
XXXIII/493 gördü aĥı hammā ğara meliK eslinin de başmaĥlarını aldı āyĥinnān
XXXIII/494 meryamınĥın da ĥānımın da buları gerek_ ayıĥ yālın yéride buları ğatdı
XXXIII/495 köçün ğabaĥına ayıĥ yalın қоңnişin_ ıydı ğatdı ğacıP dā ğatdı köçün

XXXIII/496 ğabaġnā ēsli bir iki yol ğāytdı yalvardı ğāriyanıya dēdi ğāryana amanın
XXXIII/497 hō günūdū kerem gelse denen kiři sen kiři ol
XXXIII/498 kerem gelse bir amāna de gelsin
XXXIII/499 kerem gelse şehriyāra de gelsin
XXXIII/500 kerem gelse bir amāna de gelsin
XXXIII/501 ğara melik boyu çiyinde çiyi boynunda aġlıya aġlıya ğatdı buları köçün
XXXIII/502 ğabaġına özü de ayıh yalın gör ne cür yahūdu ne cür káfer — iydi ğaytdı
XXXIII/503 bularī ayıh yalın köçün ğabaġına bular çoĥ tūl çeh'di buların zatdarı
XXXIII/504 hedden izāfa tul çekdi buların birbirinnen tapıhmaġları zādı günnerin bir
XXXIII/505 günü oldu kerem tūştū buların dalına day keremnen lálá ordan eve
XXXIII/506 ğāytmadı héç hānın ħeberi de olmadı bulardan ziyād hānın kerem tūştū
XXXIII/507 buların dālına çoĥ yerrerde ğétdi çatdı néçe seri keremi ota atdı ota
XXXIII/508 yandırdı haġġ — aşıġıydı da erimeydi ki ölmeydi beremum teki bi
XXXIII/509 şeymiş diyeller o şāyirrer ki var olar déyir kerem néçe yerden méhe
XXXIII/510 tūştū néçe yerde yolu tapabilmezdi kerem allahın ne ğade keremin
XXXIII/511 ğalbinde mehebbeti var — iydi ne isdeseydı allah yetireydi ona dēdi sene
XXXIII/512 ğétdi bi yerde yolu tapabilmedi dēdi
XXXIII/513 sene ğurban olum siyir ğuyruġunun kolları
XXXIII/514 ne çekibsen başuva sarı sarı şalları
XXXIII/515 sennen ħeber allam eslim géden yolları
XXXIII/516 allahın emrinnen sīyr ğuyruġu dile geldi orda sīyr ğuyruġu da bi dene
XXXIII/517 güldü da daġlarda olar bi denē héyvan zat da yémez onu elefdi intāsı
XXXIII/518 gül açar adam o gülden de göyçek bi şey olar tey sarı gül — olar néçe
XXXIII/519 yerrerde ğétdi mihe tūşdı allahnan o ğade irāzu niyāz éylerdi diyerdiler
XXXIII/520 şāyirrer diyerdi o ğade derelerde çöllerde ğalımışdı köllarin dibinde
XXXIII/521 yatmışdı şalvar bıraçan géyiliP gelmişdi kot buraçan géyilmişdi meselem
XXXIII/522 gédiP bi yerde ğétdi mihe tūşdı allahın — emrinnen üç yol var — iydi üç
XXXIII/523 yolun héç birinde éliye bilmedi o yolnan géde göynen ğuba ğaz gédirdi da
XXXIII/524 allahın emrinnen dēdi sene ğurban — olum göynen géden ğuba ğaz dārçın
XXXIII/525 vurar tükün tozdar sennen ħeber allam áslin géden yolları allahın
XXXIII/526 emrinnēn allahın litfinnen ğāzdar indi geldi mının üsdünde ğanatın bu cür
XXXIII/527 çaldı dēdi filan yoldan gédeceksen (*saġ ol saġ ol*) bıların çoĥ zadı var —
XXXIII/528 iydi bılar ğétdiler günnerin bir günüydü erzulumun daġının dabanında

XXXIII/529 gışın günüydü göy ğarını ğoymuşdu yére külek vırırdı şâyır éle yazıP ki
XXXIII/530 bıların her bir kipriginnen beş santı buz sallaneymiş beş santı buz
XXXIII/531 sallanarmış bıların her bi kipriginnen orda lálá çoĥ iltimas_ éledi kerem
XXXIII/532 ge gétmiyek erzulumun daĝının bura dāmenidi külek vuriy daĝ bize yol
XXXIII/533 vérmez aşmaĝa dédi emī benim sevgilimdü sēvmüşem gédeciyem dalı
XXXIII/534 süre öldü var döndü yoĥdu kerem dédi láliye dédi kerem ge allahdan ğorĥ
XXXIII/535 bu yoldan ğaydaĥ göz gözü görmür öz de bular atnan gédirdi day piyāda
XXXIII/536 döĝürdüler ki dédi emi biliyem ne déyirsen
XXXIII/537 havıya baĥıyam birem birem ğār gelir
XXXIII/538 genće ĥānın ziyad ĥānın oĝluyam
XXXIII/539 yoldan ğaytmaĥ nāmısına ār gelir
XXXIII/540 öldü var döndü yoĥdu bular çıĥdı erzulumun daĝına éle daĝı o üzü aşanda
XXXIII/541 buları küleg ayırdan tutdu külek yavalaşdırdı lálá burda fōyt_ oldu lálá
XXXIII/542 fōvt_ oldu hē lálá erzulumun daĝında küleg_ öldürdü lálāni özü de daĝı
XXXIII/543 aşannan sohra öldü ordā öldü bu kerem dédi ĥudāyā men neynīm men ne
XXXIII/544 iş ğörebillem dédi men neynīm néce ēlīm haram var men hara gédim dédi
XXXIII/545 héç bilmiyem nedendi
XXXIII/546 ğāra baĝrım zedendi
XXXIII/547 niye dünya mene dar geliy ĥudaya özün mene kömeh'lig_ éle men bu
XXXIII/548 daĝdan ĥutarım allahın litfinnen lálá baĥdı kerem baĥdı ğördü saĝ
XXXIII/549 teresinde bi dene ğödālī açılıb ğádım ğábire ğödal diyermişler āyırdan_
XXXIII/550 atdan tüştü lálānin atın keçirtmişdi öz ğoluna cīlō öz atın da minmişdi
XXXIII/551 āyırdan tüşdü orda lálāni defn_ éledi üsTün torpaĥladı tüşdü yola ordan
XXXIII/552 diyerdiler gétđī türkiyeden_ iredd_ oldu türkiyede bi iş day héç
XXXIII/553 ğörebilmedi lálá ĥoçnişin ĥeber_ ala gétđi diyerdiler sözün çoĥunu
XXXIII/554 atdandım day gédiyem ğabaĝa atdandı kerem gétđi hündüsTānın çölünde
XXXIII/555 ordan bırdan diyerdiler hündüstannan ĥeber aldı dédiler valla bıra bi dene
XXXIII/556 ĥoçnişin geliP hamma bilmirik nedendi haralıdı ne çikāredi hamma bi
XXXIII/557 dene ĥānım vār dendanpizişkidi filan yerde tükānı var kerem_ ordan
XXXIII/558 bırdan ĥeber_ aldı day at mat ölmüşdü hamısı at mat ya néce dene
XXXIII/559 diyeller ğenīre evez_ olub bırdān lálá ordan bırdan çoĥ ĥeber ala ala
XXXIII/560 gétđi bī dendanpézişkinin tukanın tapdı kerem de ğoçalmışdı lálá máhmüt
XXXIII/561 da ğoçalmışdı day esli de béle ğoçalmışdı ki eslinin diyeller pirçegi o

XXXIII/562 dīvardan ağ_ iymiş kerem onnan da beter goçalmıymış gétđi orda bu
XXXIII/563 nōvba tutdu gördü ğabağında beş altı adam var nōvba tutanda durdu gétđi
XXXIII/564 hündüstānın bazarına bi dene göyn ğarnı aldı göyun ğarnı kerem goyun
XXXIII/565 ğarnı aldı keçirtđi başına geldi eyleşdi geldi gördü bi iki nefer var nōvbası
XXXIII/566 çatandā esli dédi ağa būyruz tanımiy ki kerem tanıyır kerem tanıyır o
XXXIII/567 tanımır dédi ağa būyruz buyur buyur diyende kerem durdu eyleşdi
XXXIII/568 sendelde dédi hansı dişindi dédi bı dişim isdedi kelbetini bu diş atanda
XXXIII/569 dédi hēyir doğdur o dişim döğür bu dişimdi bu dişine isdedi kelbeteni esli
XXXIII/570 atanda gördü eslinin de adı var keremin de bı dişde esli özü gördü eslinin
XXXIII/571 diyeller orda néçe gün üreği keşdi esli ağzı üsde ğaldı orda néçe gün üreği
XXXIII/572 keçennen sohrā kerem mını aynıldı bu orda neçe dene bu yol tapır
XXXIII/573 déyiller hündüsdanın çölünde kerēm gétđiler tapdı tapdı tapmağına tōyun
XXXIII/574 o şirin yerinde toy tutanda ğara melik munu otdadı keremi geldi esliye
XXXIII/575 dédi esli du gét gör kerem hardadı esli gétđi gördü kerem yanıp ēsli ğırğ
XXXIII/576 gün keremin külüne ezā sahladı ğırğ gün ğırğ gün tamam_ olanda esli
XXXIII/577 durdu ağıya ağıya aralaleydi keremin külün üsdünnēn éle gelip
XXXIII/578 ğurdalıyırđı durup gédiydi ağılyırđı şirin ağılyırđı gétmedi üreği çıñmadı
XXXIII/579 yoldan géde ğāytdı bi de āyrıdan āyrıdan bi de ğāytdı geldi keremin külün
XXXIII/580 ğurdaladı ğurdalıyanda çöpnen ğurdalıyırđı diyeller allahın emrinnen
XXXIII/581 şāyır var_ ıydı babayī o déyirdi déyirdi allahın emrinnen külden bi dene
XXXIII/582 ağ çingıl ğopdu tüşdü eslinin bu sinesine bira eslinin külü ğātışdı keremin
XXXIII/583 külüne bi de déyiller yōh o cūr de olmadı déyiller néçe gün kerem bıların
XXXIII/584 ne mōĝe bılar zindeĝi éledi bāhem buların iki dene oĝlu oldu dalbadal
XXXIII/585 eslinin ikisi diyerdin bi dene almadı günnerin bir günüydü kerem
XXXIII/586 hündüstanın çölünde çıñmışdı hündüstanın dağına şikarā kerem çoğ bıkef
XXXIII/587 halında ğāytdı eve eve gelende dédi kerem esli dédi kerem niye bıkefsen
XXXIII/588 elhamdurullah biz metlebimize yetmişik metlebimizi almıştğ bu da bizim
XXXIII/589 bi cüt_ oğlumuz ikisi bi de alma dédi o cūr döğür esli hān éle méylime
XXXIII/590 tüşüpdü déyiller hezreti ibrahīm allahın beht-i ħudānı ābād_ éleyip
XXXIII/591 hezreti mehemmed ihram bağlayıp ziyaret éleyip ğāydıpdı benim
XXXIII/592 göğlüm isdeyir mekkiye gédek esli buna dédi babam sen yatıpsan senin
XXXIII/593 yuñunnan ğaliy biz ne mōĝe'ı neyimiz var icāre-nişin bi adamıñ
XXXIII/594 eylemişik hündüstanın bu ğüşesinde gerek sen mekkiye gétсэн

XXXIII/595 hündüstānı de‘ vet éliyesen dédi esli hān benim méylim ora salan   allah
XXXIII/596 benim işimi de düzelder diyeller bular gétđi ihram bağladı ziyarāt   éledi
XXXIII/597 beht-i hudānı ğāytdı bu yolun yarısındā kerem dédi esli ge gédek genće
XXXIII/598 memlekātına öz memlekātımızdı gédek genziye göreh' ne var ne yoh
XXXIII/599 dédi kerem sen yatıpsan yuğundan ğaliy on dört ğenire evez oluP esli dédi
XXXIII/600 on dört ğeniredi evez   olupdu (*on dövre hē*) bēli on dört dövre dédi
XXXIII/601 evez   olupdu sen hindi diyesen senin deden ziyad hān ğala nenen ğala
XXXIII/602 ne teher ne‘ē dédi kerem onda o ćür değ'ir benim nenem meryām
XXXIII/603 hündüstanda filan yerde öldü ğaldı gédeg   onun ğábrin üsdünde hem
XXXIII/604 sūre ohuyāh ordan o vana ha yana désen gédek diyeller bılār éle
XXXIII/605 hareket   éliyende ğáyb   oldurdu déyiller toyda da ermegi de déyiller
XXXIII/606 bular gédip ke‘beni ziyarāt   éleyib ğaytmağında da bular geldiler
XXXIII/607 ğáyb   oldular (*neçe varyant var dene*) hā her üzün déyiller hammā
XXXIII/608 buların toyunun şirin yerindē buların toyunun şirin yerindē ğara melik
XXXIII/609 geldi dédi esli du gét gör ne var esli gétđi gördü kerem yanıb   ēriyib
XXXIII/610 *sağ ol kábı*)

Metin Numarası: XXXIV

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Serein / Erdebil

Derleme Tarihi: 03/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Kaynak kişinin Türkiye seyahati 2. Erdebil balı 3. Anı

Derlemenin Süresi: 10 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Bihruz CÂNPEHAH

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1970 - 48

Mesleği: Taksici

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: 46 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça

XXXIV/1 men de türkiyeni sêverem (**Sağ olasan**) türkiye yek **Adîzî buyurun evvel.**

XXXIV/2 behruz behruz

XXXIV/3 **Familîzî de buyurun.**

XXXIV/4 cānpenah

XXXIV/5 **Yaşıyız neçedi?**

XXXIV/6 gırh sekkiz gırh sekkiz

XXXIV/7 **Haralısz?**

XXXIV/8 erdebil erdebil (**Erdebil'in özünden?**) özünnen özünnen

XXXIV/9 **Türkiye'ye geldiniz mi?**

XXXIV/10 türkiye iki defa gelmişem sūriye gédende gāziantep harid_ élemişem

XXXIV/11 ordan vesāil_ almışam (**Maşinnan?**) otobüs turnan turnan turnan ziyāret

XXXIV/12 elān hazreti zeynep gétmiş suriye türkiyeden soruşmuşuh gaydende ve

XXXIV/13 gidende orda harid_ élemişük gāziantep (**Başka hara gittiz hansı**

XXXIV/14 **keşavere gittiz?**) küşveri sūriye (**Başka yohdu?**) türkiyeden soruştuh

XXXIV/15 gétduk sūriye veli türkiye yek gāşenk keşver-i hub āli

XXXIV/16 **Serein'de hansı gāşeng yerler vardı?**

XXXIV/17 sereinde sular gāşengdi oteller var āb-ı germi camış göli çoḥ āli me' denī

XXXIV/18 (**Sular issidi?**) o daḡ-i daḡ üçün ona gerek su vurasan bedene çarpasan bi

XXXIV/19 defa tüşesen çoḥ daḡdi āb-i tebi' i ki ḥodadi çeşmeden çıḥiy camış gölni bi

XXXIV/20 denedi sereinde éle haḡiḡeten bi dene

XXXIV/21 **Bizim için bir ḥātireniz var mı?**

XXXIV/22 ḥatire (**Bēli.**) ḥātire ḡabah türkiyeden maşınlar gelerdi erdebile bi dene

XXXIV/23 süzün maşinnardan o kamiyonlardan yeke maşın bıḡda getirmişti ḥarab_

XXXIV/24 olmışdi benim aḡam da irahmetlik allah sizün de ölennerize iréhmet_

XXXIV/25 élesin allahın rehmetine gidip olar tüşmüştü bi dene çalıyā fenerleri

XXXIV/26 sınımışdi aḡam gétti rahmetli buları geceynen getirdi saḡladı evimizde

XXXIV/27 yattılar ḡaldılar bize adris zat da verdiler o zaman aḡam gitti gédebilmedük

XXXIV/28 aḡam géttdi sabahnan mekanik getirdi özi mekanik getirdi oları kāmilen

XXXIV/29 maşını curradı redif éyledi nahara saḡladı nahardan sonra dédiler gel

XXXIV/30 gédiyük gerek gédek géttdiler bize kaset vérceydiler kaset kaset ibrahim

XXXIV/31 tattris o zaman gelmediler biz hey müntezir olduḡ gelende ḥaber olmadı

XXXIV/32 behterin ḥatiremiz orda éle o zaman türkiyelilernen var türkiyelilernen

XXXIV/33 adaşuh biz ḡardaş ḡardaş zebanımız bir sözümüz bir özümüz de ḡardaşuh

XXXIV/34 hamısın çoh istiyerük türkiyeliler mehribân hamısın hamısın bā-muhabbet
XXXIV/35 türkiye yekti yek çün bizim hem zabanlarımız hem vilayetimizdiler
XXXIV/36 olarnan biz hemeşe motdehid ğardaşuĥ her zaman zabanımız birdi olara
XXXIV/37 cānımız ğurban cānımız (**Çoh sağ ol, gurbanam.**) sağ ol memnun ğalben
XXXIV/38 diyem ha ğalben çoh istiyerük türkiye ha orda da olar bizim hemşehri eli
XXXIV/39 dāyi futbol bāzi koni çoh istēller eli dayi iranī (**Bildim bildim**) āferin
XXXIV/40 meşhur meşhur geldim orda men ĥarid ēliyem sizün o meġazalarüzda bi
XXXIV/41 dene hānuma çadur aleydim dédi haralısan dédim duneyn geldük torkem
XXXIV/42 dédim erdebil eli dayi futbol bāzi koni erdebil dédim he dédi be-ĥātiri ali
XXXIV/43 dāyi sene teĥfif verrēm eli dayini orda çoh isteyiĥler türkiyeden özünde de
XXXIV/44 eli dāyi de müteġabilen oları çoh isteyür he sevürük
XXXIV/45 **Erdebil'in balı meşhurdu düzdü?**
XXXIV/46 balī ğeymaĥ helva-i siyah olar ğaşengdi balı dorost alaціān düz bal şekerat
XXXIV/47 vırmıya o baldan alaціān (**Balın düzünü ne cür bilirsiniz?**) burda igirmi
XXXIV/48 tümēn daĝ térefe ğétsen meselem bist tümen ki veriy orda mesel deh tümen
XXXIV/49 baha vuriy veli temiz bal oliy ēliyebilesen gédesen daĝlarda eşāyirden
XXXIV/50 olardan alasan sereinin üstünde alvars var ordan alasan yek yaĥşıdı balī
XXXIV/51 ben bi dene aldım elbetde dédim şāyet ğaşeng olmiya az aldım dō metriden
XXXIV/52 buriya bal adamı vuriy balın iyisi ahā rāyihe rayihe-i bal adamı vuriy do
XXXIV/53 metri ħalannan o baldan tapasan béhterdi

Metin Numarası: XXXV

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Alvars - Serein - Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 18/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Arıcılık 2. Anı

Derlemenin Süresi: 8 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Rıza SERVİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1976 - 42

Mesleği: Hayvancılık, Arıcılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Lisans

Bölgede Yaşadığı Süre: 40 yıldır kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça

XXXV/1 *Selām*

XXXV/2 selamُ aleykum

XXXV/3 *Adīzı buyurun evvel, familīzi de buyurun.*

XXXV/4 men irza servī

XXXV/5 *Şahsevensiz?*

XXXV/6 şahsevenük (*Hansı tāifedensiz?*) tāife-i tuğamollū (*Kendiyizin adı nemedi?*)

XXXV/7 ē babalu ğışlağı diyeller menzur ğışlağ-ı babalu (*Yaylağınız haradır,*

XXXV/8 *ğışlağınız haradır?*) ğışlağımız bu parsabadın etrafındayūh menzūr

XXXV/9 hududen otuz beş kilometr parsabada ğālān ğışlağ-ı be semt-i ğışlağ-ı ğara

XXXV/10 tepe dönir veli babalu ğışlağı diyeller hacı mahmut servi

XXXV/11 *Elan burda nemُ élersiz?*

XXXV/12 biz burda her il éle gelerük burā menzur alaçık vurarūh hem cezbi

XXXV/13 musāfirler olar hem de ki biz özümüz çünkü zemburdāri işine baħarūh

XXXV/14 arıçılık işine baħarūh biz mehsulati menzur asel varımızdı yeylağ balı

XXXV/15 menzur bēden e yahçı penirimiz olar beden keremiz olar mehsulāt-i eşāirni

XXXV/16 kollen burda revac vérrük menzur öz mehsulatımızdı zadı satarūh

XXXV/17 *Arıcılık haçan başlar, haçan biter?*

XXXV/18 bēli bal mōğē-i behar kollen zemburdāri işine baħarūh o da kı teğriben

XXXV/19 bizim arılar her il iki seri berdaşt encam vérürük yani o balı götürerük o da

XXXV/20 kı şu mōğē biri behāre olur behāre teğriben yayın vesetlerinde götürürük o

XXXV/21 vāgiyet tebi bal olur kollen zemburrarı aparırūh yeylağın etrafında perveriş

XXXV/22 vérrik bēden kollen her neden mesref éyliyer geven gülü vardır bēden ağ-i

XXXV/23 şen gülü vardı menzur keh'lik otu bēden çehilgiyah gülü diyerük biz özümüz

XXXV/24 bēli bēli kollen fūne gülü mesref éyler yaylağın kollen güllerine mesrefُ

XXXV/25 éler bihterin eseli tevollüd eyler o esel-i organik olar yani bēli esel-i organik

XXXV/26 olar o da kı teğriben menzur o hududen heftād der sed ilā heştad der sed

XXXV/27 tebī baldı yani olar ki ħudayı nekerde merzi zehmi mēde üçün vardı dermān

XXXV/28 üçündü baden bi mōğēde berdaştımız bu şeyde olar yani pāyize diyerük

XXXV/29 pāyiz balı pāyiz balı da o da yahçı mezāye yani öz mezāyesi vardı yani

XXXV/30 kollen biz iki seri berdaştُ éylerük o da kı yahçı bal olar elbette bahar

XXXV/31 balına yetişmēz vēli pāyizede de müşteri-yi ħastı vardır zemistānda çünkü

XXXV/32 serd olur ā eselde bu cürdü germ-i behiştı menzur serma ħordegü üçün olar

XXXV/33 da yahçı bal olar (*Hansı bal yahşıdır, haçan, hansı bal yahşıdır?*) mōğē-i

XXXV/34 bahar balı yaḥçıdı o da ki teze berdaşt olunar yani yayın vesetlerinde
XXXV/35 berdaşt olunar ēḡlab geven bālī bēli bihterin bal olar çünkü dāmen-i
XXXV/36 kuh-i sabelanda ēḡlab ciyahan vardı çoḥu gevendi gevenin gülünden teḡz
XXXV/37 éylir eseli tovollid éylir o geven ḥasiyete dermanisi vardı eseli tovollüd éylir
XXXV/38 o geven kollen geven balı yaḥçı olar bizim yaylaḡda

XXXV/39 *Eṣairden iki hane savaṣanda ne cüroley?*

XXXV/40 bēli eṣāirden meselen ēḡlab yani savaṣmaḡ olmur vēli birden bi müddet
XXXV/41 menzur biri savaṣanda il-u taife-yi aḥsaḡḡal olur aḥsaḡḡal gelir buları ikisini
XXXV/42 de çağırır yanına evvel onun sözünü alır menzür (*Kimin otaḡında?*)
XXXV/43 aḥsaḡḡalın otaḡında bēli elbette alaçıḡ olur da otaḡ olmur alaçıḡına çağırır
XXXV/44 her iki terefi de hem zaman yoḡ evvel birin çağırır onun metālibin menzür
XXXV/45 bilir görür müşḡülü nemedi onnan sonra obirsini de çağırır ḥılasa bāhem
XXXV/46 getirir ikisini de ruberu hem onun sözün dēmir hem mının sözün dēmir éle
XXXV/47 béle olur ki menzür vesette miyaneru olır ikisin de birbiriynen solh éylir
XXXV/48 veli bizler dādıḡāha pāḡāha zada gitmerük evvel u āḥir çünkü aḡsaḡḡal
XXXV/49 olan yerde éle ḡedim reveṣi olar

XXXV/50 *Ḡoyun saḡlarsız?*

XXXV/51 bēli biz özümüz ḡoyun saḡlarıḡ (*Neçe ḡoyununuz var?*) bizim hududen iki
XXXV/52 yüz dene ḡoyunumuz var (*Elan hardadı?*) ēlan yaylaḡdadı menzur mōḡé
XXXV/53 ki isli olur hevā heva ki isli olur kıṣlaḡdan yani mıḡannan getirrük yaylaḡa
XXXV/54 yani yazda yazın bi atmış günü ḡeden aparırḡ yaylaḡa yaylaḡda da
XXXV/55 saḡlıyannan sōra gine de getirirük payızḡāha yāni yaḥçıdı kollen eṣāiri
XXXV/56 yaḥçıdır allaha ṣḡükür menfe‘eti zadı da çoḡdur

XXXV/57 *Bu alaçıḡı kim çattı?*

XXXV/58 benim aḡam çattı menzur (*O ustadır?*) bēli o biler ustadır men yoḡ vaḡiyet
XXXV/59 çünkü yavaş yavaş menzur biz gelip ders oḡumuṣuḡ biz vaḡiyet benim
XXXV/60 aḡam biler bunu düzeltmeḡi (*Kilasa ḡittiz?*) bēli kilasa ḡétmişem (*Hansı
XXXV/61 rīṣe?*) men lisansi ṣīmi varımdı mohendis-i ṣimi

XXXV/62 *Bizim üçün bir hatireniz var?*

XXXV/63 bēli gözüm üstüne çeṣm vallah men hiç evvel ahir ḡoyuna gitmemiştim
XXXV/64 heḡiḡeten bir gün oldu çobanımız çıḡıp ḡétmişti men özüm mecbur oldum
XXXV/65 ki ḡoyuna ḡedem aḡa éle saat on yarım on bir etrafı idi süb idi o yannan
XXXV/66 canavar beni heml éyledi ḡuzunun birin tuttu ḡuzunun birin tutanda men

XXXV/67 açtım evvel adamın bi dili tutulur ağı dilim tutuldu hılāse bi onda özüme
XXXV/68 geldim gördüm canavar bunu aparır tezdirir sōra açtım üstüne yanımda bir
XXXV/69 it var ı idi bu iti fişkirdim üstüne it hılasa munı getti yolda tuttu étti hılasa
XXXV/70 men de hiç evvel ağır canavar görmemiştim orğumnan éle heyvanı yığdım
XXXV/71 babam dédi nōlup nōlupTu dédim béle canavar canavarın elinnen aldım
XXXV/72 getdim veli héyvanı biraz yaralamışdı tezeden ona gettiler öz dilimizde
XXXV/73 tepitme diyerük tepitmeğ saldılar boğazı yaralanmıştı onnan cırrandı
XXXV/74 allaha şükür yahçı oldu o bir mene bi hatıra oldu ki çobançılığ çoğ çetindi
XXXV/75 bēli vāğıyyet her iş çetindi veli çobançılığ çoğ çetindi (*Çoğ sağ ol*
XXXV/76 *ğurbanam.*) ġurbanam size

Metin Numarası: XXXVI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Ağacılı Köyü /Zencan

Derleme Tarihi: 30/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Yaşlılığın Zorlukları 2. Eski Adetler 3. Akrabalık Adları

Derlemenin Süresi: 8 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Mehdi YUSUFİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1939 - 80

Mesleği: Hayvancılık, Çiftçi

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Yok

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe

XXXVI/1 *Adızı familîzi buyurun dayı.*

XXXVI/2 âdım mehdî fâmilîm yusufî

XXXVI/3 *Neçe yaşın var?*

XXXVI/4 bî-savadam bilmirem çōḥ taariben éle heştad vār

XXXVI/5 *Şahsevensiz özünüz?*

XXXVI/6 béli bes nemene bu ketderin hāmısı şāhsevendî (*Hardan gelipler burā?*)

XXXVI/7 bilmirem onu bilmirem eslini onu bilmirem kime heş kese yād vérmēz hē

XXXVI/8 *Burda neme élersin?*

XXXVI/9 héş zat éle boşuḥ dā iş gören de dēilim ki da (*Uşahlar hara gētdi?*) uşahlar

XXXVI/10 da téhrandadılar iki dene var orda orda gedayılıḥ éliyle (*Mehdi dayı burda*

XXXVI/11 *tek ğalıpsın günnerin ne cür keçer?*) hē bu cür Keçir vez-i hālımdı dā bu

XXXVI/12 benim vez-i hālımdı dā (*İşigü kim görür?*) heş kes yoḥdu özüm mēriz de

XXXVI/13 olsam ğalacām orda öleélmerem valla öleciem āḥır evyelde öleciem heş

XXXVI/14 kesim de yoḥdu

XXXVI/15 *Cevannıḥda zatda ne iş görürdün?*

XXXVI/16 cevannıḥda da éle béle dolanmışıḥ da beş on dene dāvarımız vār ıdı

XXXVI/17 éle onun üssünde birer birer arvat da fōvt éleyiP irehmete gētdi bēli

XXXVI/18 cevannıḥda da éle onnan dolanmışıḥ dā géderdik kārġarçılıġa zada bir sürü

XXXVI/19 dolanırdıḥ

XXXVI/20 *Şah zamanını bilirsın Mehdi dayı?*

XXXVI/21 niyē billim (*Ne cürdü o zamannār?*) o zamannar ucuzzuġ udu dā élan

XXXVI/22 bahalıḥdı dā o zamannar ucuzzuḥ siz yoḥuduz be yā siz yoḥudüz ahā onda

XXXVI/23 ucuzzuḥ olur şah zamanı bu cür élan bahalıġı millet özü sālıpdı valla

XXXVI/24 babam reis-i cumhur dēmir ki bunu o ğıymete vér onu o ğıymete vér millet

XXXVI/25 hāmmısı özü sālıp bahalıḥ içine dā (*İndi de bir iş görersiz?*) benim

XXXVI/26 ekinim zadım yoḥdu işde bi acca vārımdı onun da icēriye faydası yoḥdu

XXXVI/27 onnan da bi çöreh' çıḥmır mene

XXXVI/28 *Mehdi dayı Fārsi bilirsın?*

XXXVI/29 ḥéyir bilmēm (*Anadan neneden doğma Türkü dānırsız?*) bēli bes

XXXVI/30 nemene élan uşahlar tamam fars olub ḥırda ḥırda uşahlar men onların

XXXVI/31 dilini bilmēm olar fārsi dānışallar men bilmēm hal olmam yōḥ élan şah

XXXVI/32 zamanına efsus déyirem farsa dā medreseye géden gétmeyen nenesi bilır

XXXVI/33 uşaġa da örgediller niyē adam dili bilene her dili bilse yaḥçıdı helbet ki

XXXVI/34 hōb heç itmez ana dilidi heç itmez hīç itmez dā gene de allah bilir dünya

XXXVI/35 uzun dünyadı béle bilmeg_ olār

XXXVI/36 *Mehdi dayı bu gédimkilerde ahsaqqal ağbirçek zad olurdu?*

XXXVI/37 niyē çōh (*Ne iş görerdi olar?*) ne iş görer herkesin yanında bu da bāh o

XXXVI/38 ahpırçeh'ler bu da bunnan bulardan tohuyardı bulardan kilim diyerig çörek

XXXVI/39 yapardı tendir burda tendir yeridi élan bura tendirimiz vardı çörek

XXXVI/40 yapardılar évde yiyeirdig bēd satın almazdıh çörēgi (*Ahsaqqallar ne iş*

XXXVI/41 *görerdı?*) ahsaqqal da neçe ki cavan_ ıdı işlerdī biçin derer buğda dererdi

XXXVI/42 ekerdi dererdī onnan héyvanı ossaydı héyvan sahlardī onnan sōra

XXXVI/43 göcalannan sōra da o élan ki kimi dā göcalannan sōra adam da iş

XXXVI/44 göreemmez ki (*Bu hayattan ne örgendin Mehdi dayı?*) heş zat ne

XXXVI/45 örgenem heş zat (*Zindegiden bir şey örgeşmedin bi ders almadın?*) ne

XXXVI/46 dērsi valla ne o geçecek geçiy da élan da elimiz üzülüb olar o geçen geşti

XXXVI/47 elimize gelmez da o geçen günner élan da ki ecizzemişük heş zat

XXXVI/48 éliye bilmeyik ki éle ki pul töksünner hamara men gédip yığışdırabilmirim

XXXVI/49 ki göcālīh béledi

XXXVI/50 *Mehdi dayı neçe uşağın var?*

XXXVI/51 üş dene (*İlk uşağın ne cür doğdu yadında mı?*) hē bes nē o uşağdı éle

XXXVI/52 hāmı arvat halhı éle hāmının arvadı uşağı éle birdi dā sizlerin arvadı nenēz

XXXVI/53 yoḥ bacüz yōḥ o cürdü dā ne fārg_ élir (*Ġadimkilerde gelin ġaynene*

XXXVI/54 *bāhem dururdu?*) he yā olar da öldüler da birbirin dālınca öldü dā olar hē

XXXVI/55 ġadimin resmi munnan yaḥçıydı élan pis_ olub ġadim munnan yaḥçıydı

XXXVI/56 ġadim éhtirāmat vardı élan yoḥdu élan_ ihTiramāt ġalmeyıb élan mēim

XXXVI/57 uşağım meni saḥlamır tek ġālmışıḥ goymur_ évine gēlin goymur ā gelin

XXXVI/58 goymur yoḥ baba gelin heş ne tehrana köştü var_ ıdı ne de kī meselem bu

XXXVI/59 cür kem ihtiramlıḥ var yaḥçıydı gédim çōḥ yaḥçıydı meim yādıma gelen

XXXVI/60 mennen üreğ'i gıleydi amma özleri bilir bicārdı olar gērrus diyerik gērus

XXXVI/61 kürdüstana merbutdu

XXXVI/62 *Kürdüstan'da da éle Türk vār?*

XXXVI/63 yōḥ türk olmaz olar kürdü dānışallar kürdü dānışallar olar kürdü dānışallār

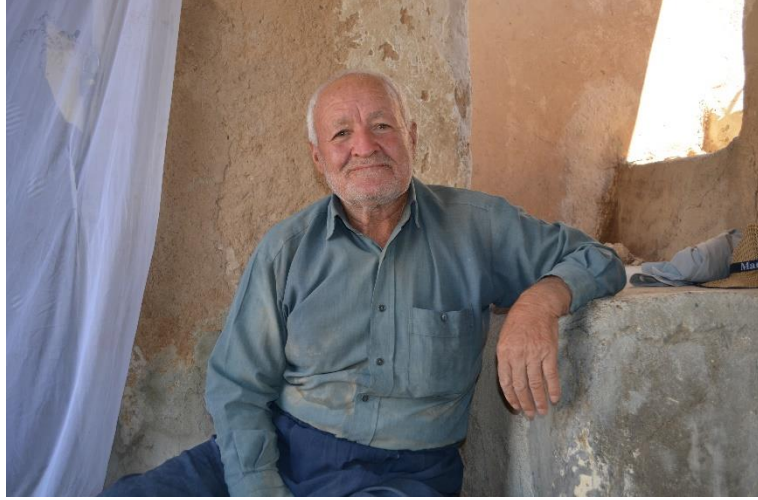
XXXVI/64 *Mehdi dayı ġadimler ataya ne diyerdiz?*

XXXVI/65 dedē dede diyerdiler ġağa diyerdiler onnān herkes bu cür day (*Anaya ne*

XXXVI/66 *diyerdiler?*) ana hindi ferğ_ éyler o menteğe bēzisi diyerdi ana bēzisi

XXXVI/67 diyerdi nene bēzisi diyerdi ne bilim men abā ḥop béle zatdar var_ ıdı
XXXVI/68 (*Ġardaṣā?*) ġardaṣa éle ġardaṣ áḥābi diyerdiler fārsı eḥābı helbetde fārs
XXXVI/69 diliydi áḥābı valla meselem ġārdaṣ (*Gardaṣın uṣaġına?*) ġardaṣı oġlu
XXXVI/70 (*Bacı uṣaġına?*) bacı oġlu

Metin Numarası: XXXVII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Ağacıhl Köyü / Zencan

Derleme Tarihi: 30/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Ağacıhl Köyünün Tarihi 2. Sayılar 3. Şahseven Gelenekleri

Derlemenin Süresi: 14 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hacı İsa CĀFERĪ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1949 - 70

Mesleği: Çiftçi, Fırıncı

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: İlköğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: 55 yıl

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi askerlik ve dini ziyaretlerin yanında çalışmak için bölge dışına çıkmıştır. On beş yıl Tahran'da fırıncılık yapmıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça

XXXVII/1 *Adızı familizi buyurun.*

XXXVII/2 ādım hac_ isā cāferi hac_ isā cāferi

XXXVII/3 *Şahsevensiz?*

XXXVII/4 şahsevenik

XXXVII/5 *Hansı tayıfeden tiredensiz?*

XXXVII/6 bīz mēm o şahsevenik dā şahsevenik da biz_ éle hemin o yannan

XXXVII/7 gelmeyik tebriz terefinnen gelmeyik

XXXVII/8 *Neçe yaşın var?*

XXXVII/9 tēriben heftād

XXXVII/10 *Bu ketden tarihınnan zadınnan ne bilersin?*

XXXVII/11 day olar mēnim yādıma gelmir ki ū çoḥ zamandı olar mēnim yādıma

XXXVII/12 gelmez neçe üz_ il munnan ğabaḥ buranın tārīḥi çoḥdı o men meim

XXXVII/13 yādıma gelmez ki mēim heftad sinnim var buranın tārīḥi çoḥ çoḥdı olar

XXXVII/14 mēim yādıma gelmez men heftad sinnimnen bura teğriban hisaplasan heş

XXXVII/15 kes bilmir ki buranın tārīḥi ne vaḥdı çok ğedimdi teğriben men bi dene

XXXVII/16 kitap bir neferde gördim↑ o zaman bura üş siri evez olup hōb bu kent

XXXVII/17 evveli bi dene kitapda men neferin biri onda kendin_ adı hōp ağaşıldı

XXXVII/18 onnan sōra kitapda men görmüşdüm onu onnan sōra yazmışdı celeh' elan

XXXVII/19 da ağacuḥludi day onnan ğabaḥki mēim yādıma gelmez hele beş üz_ il

XXXVII/20 munnan ğabaḥdı üş üz_ il munnan ğabaḥdı bura üş dört yol evez olup bu

XXXVII/21 kent bi siri üsdeymiş bir siri de bu yandaymış hēla üş dene ḥarabası fe' len

XXXVII/22 yādıma gelir (*Bura nemene Ağacuḥlu deyipler?*) buranın day ğedim

XXXVII/23 déyirmişler burda su var_ ımuş hōb ağaş var_ ımuş o suyun adını

XXXVII/24 bilmirem bulağ_ ımuş üş dört dene bulağ_ ıdı oların hamısı mēim

XXXVII/25 yādımdadı bu çemende burda ağaş var_ ımuş ona ḥātır dēmişler ağaşlu

XXXVII/26 onnan sōra dönderibler yazanda yāzıplar ağacuḥlu day o yāzıları men

XXXVII/27 bilmirem ne cürdi yāzıplar eslisi o cur_ umuş burda su çoḥ_ idī burda

XXXVII/28 asyap var_ ımuş su suynān asyap var_ ımuş ona ḥātır su çoḥ_ umuş

XXXVII/29 déyirmişler ağacuḥlu aaş varmış cengel var_ ımuş elan heş zat yoḥdu

XXXVII/30 kēbirdi ona ḥātır

XXXVII/31 *Aḥsaḳḳalınız zadınız var?*

XXXVII/32 aḥsaḳḳallar ölüp gēdip heç zat ğalmıyıp hammısı yığışdırdı gētdi indi yoḥ

XXXVII/33 var meselem mēim sinnimde üş dört dene mennen böyüğü vār mesela

XXXVII/34 heştad sinnili üş dört dene galır var olar da bi ikisi ketdedi galanı

XXXVII/35 tehrandadılar day heftad heştaddan yuħarı yoħdu day ğēdim_ idi yüze

XXXVII/36 çıħardı élan heftād heştād yığıştı ğétmiy

XXXVII/37 *Bu dōrede mübārek yerler zatlar vār?*

XXXVII/38 neme yérler (*Ġebir, türbe, ocaħ zat o cūr?*) ğēdim zatda yōħ bizim

XXXVII/39 menteĝede yoħdu bulardan bilmiyem yādımıza gelmez (*Uşahlıħda zatda*

XXXVII/40 *böyüklerden cinden zatdan ne işidipsēn?*) bizim menteĝede yoħdi

XXXVII/41 yādımızda gelmez cin görmemişem hiç ne aleybānı görmüşüm ne cin

XXXVII/42 görmüşüm dānişardılar diyardiler cin vār_ ımış cin veli day görmemişik

XXXVII/43 ki biz mesela diyardiler mesela bi ħarabeye ĝedende diyardiler o ħarabiye

XXXVII/44 ğétme orda cin var adam ĝorħar veli biz görmemişig biz yādımıza olar

XXXVII/45 gelmir bi nefer görmemişim mesela bi yerde ħarabada cinni ola ya mesela

XXXVII/46 hava gele başına biz buları görmemişik veli diyardiler diyardiler ħarabiye

XXXVII/47 ğétme orda cin olar adam ĝorħar éle bir şeyler diyardiler veli biz

XXXVII/48 görmemişik éle bir şey

XXXVII/49 *Ne işe baħarsız burdā?*

XXXVII/50 men keşāverzīm (*Ne eker ne biçersiz?*) buĝda arpa demdi da day sulu

XXXVII/51 yoħdu şuĝlum keşāverzi (*Hacca zada ğétdin?*) hacca bēli mekkiyē

XXXVII/52 mēdiniyē sūriyiyē kerbalaya türkiye hey buları dolanmışam (*Neynen*

XXXVII/53 *ĝétdin?*) hara mekkīyē havapeymāynan türkiye māşınnan ħacı ħānımnan

XXXVII/54 ğétdim sūriyē maşınnan araĝa maşınnan veli mekkiye havapeymāynan dā

XXXVII/55 türkiye yaħçıdı burā (*Sen de!*) sen dē niye sen_ elan öz memleketini

XXXVII/56 bilmirēm (*Ora da yaħçıdı bura da*) ora da yaħçıdı bura da yaħçıdı

XXXVII/57 zebānımız birdi türkiye de ĝaşeng yerdı élan türkiyede ne şuĝlun var (*Men*

XXXVII/58 *hemi dānişcūyum, hemi müellimim*) hemi dānuçcu hemi müellim

XXXVII/59 türkiyedē ĝaşenk gezmeli yerrer var (*Haralara ğétdin?*) ē zada ğétdim

XXXVII/60 şehir-i vene ğétdim onnan şehir-i görüm adı nemenedi yādımnan

XXXVII/61 çıħıb hāmı hezret-i ibrahimi atıplar ota atıllar (*Şanlıurfa*) hē ora ğétmişem

XXXVII/62 onnān üş dört dene şēhrine ğétmişem

XXXVII/63 *Hacı bu balacalıħda oynadıĝın oynunnardan hansuları yādında ĝalıb?*

XXXVII/64 balacalıħda uşahlıħda hansı oynunnarı oynardıħ çoħ oyun biz oynamazdıħ

XXXVII/65 men davazdeh sinnimnēn ħōb on iki sinnimden ğétmişem tehrana veli

XXXVII/66 oynardılar örüşlerimizde oynardī mesela ağac_ atardīh onnān turna

XXXVII/67 oynardīh éle bir şeylerden oynardīh

XXXVII/68 *Tehran'da ne iş gördün?*

XXXVII/69 tehranda géderdim çörekçiye (*Ne cür çörekler yapardız?*) berberī ayrı

XXXVII/70 yoḥ éle feḡet berberi (*Serbazçılığa zada gétđin?*) harā ecebşir tēbriz

XXXVII/71 (*Neçe il?*) do sāl

XXXVII/72 *Sayıları Farsi deyirsiz ya nece?*

XXXVII/73 sayılarī ōz dilimiz yek du o tek fārsıdı yek dumuz fārsıdı türkū bir iki üç

XXXVII/74 ōz dilimiz (*Say.*) bir_ iki üş dört beş altı yeddi sekkiz doḡkuz on on bir

XXXVII/75 on_ iki on_ üç on dört on beş on_ altı on yeddi on sekiz on doḡkuz

XXXVII/76 yirmi yirmi bir yirmi_ ki yirmi üş yirmi dört yirmi beş yirmi altı yirmi

XXXVII/77 yedi yirmi sekkiz yirmi doḡküz_ otuz otuz bir otuz_ iki otuz_ üç otuz

XXXVII/78 dört otuz beş otuz_ altı otuz yeddi otuz sekkiz otuz doḡkuz ḡırḡ ḡırḡ bir

XXXVII/79 ḡırḡ_ iki ḡırḡ_ üş ḡırḡ dörT ḡırḡ beş ḡırḡ_ altı ḡırḡ yedi ḡırḡ sekkiz

XXXVII/80 ḡırḡ doḡkuz ēlli yanı fārsı olūr pencāh türkū olūr elli (*Elliden bu yana on*

XXXVII/81 *on say.*) elliden bu yana mesela on on atmış yetmiş aha atmış yetmiş

XXXVII/82 elli bir elli_ ki elli üç on on gédīm hā mesela ellini on dene on dene

XXXVII/83 gédīm yuḡarī o cür deysin bāḡ elli ēlli ḡōb elli bir on dene gétsem ḡabaḡa

XXXVII/84 olar_ ātmış ḡōb on dene gétsem ḡabaḡa olar yetmiş on dene gétsem olār

XXXVII/85 heştād on dene gétsem_ olar nevēd on dene gétsem olār sēd (*Neved sed*

XXXVII/86 *Türkū deḡil ki...*) neved türkū deḡil türküsün istiysen söyliyēm atmışdan

XXXVII/87 sayım day bir iki üş dört hā ātmış yētmış yētmış bir yetmiş_ iki yetmiş_

XXXVII/88 üş yetmiş dört yetmiş beş yetmiş_ altı yetmiş yeddi yetmiş sekkiz yetmiş

XXXVII/89 doḡküz heşTād heşTad bir heşTad_ iki heştad üç heştad dört heştad beş

XXXVII/90 heştad altı heştad yeddi heştad sēkkiz heştad doḡkuz doḡsan doḡsan bir

XXXVII/91 doḡsan_ iki doḡsan üç doḡsan dört doḡsan beş doḡsan altı doḡsan yeddi

XXXVII/92 doḡsan sekkiz doḡsan doḡkuz yüz (*Hacı bu seksen demezsiz sız heştad*

XXXVII/93 *deyirsiz sız?*) yoḡ seksen yoḡ (*Veli burda ket adı var Seksen, ona nemene*

XXXVII/94 *seksen deyirsiz?*) seksen vār bēli onu biz oranın esl adı heşte cüftdü ḡōb

XXXVII/95 biyol bizim dövremizde ora déyiller seksen hele niye déyiller seksēn

XXXVII/96 neved da hetmen orda o cür cüt var_ imiş o cür bi şey diyeller adı hemi

XXXVII/97 seksen diyeller hemi heşta cüft ama orda ordā doḡsan cüt var_ imiş

XXXVII/98 seksen cüt var_ imiş öküz ḡōb o da déyiller ora seksēn odu déyiller

XXXVII/99 seksen bir zamān heştād heştā cüt déyiller heştad dene cütü vār_ ımış
XXXVII/100 öküz yanı heştad êvli var_ ımış onnan sōra olup seksen çoḫālīb o cūr o
XXXVII/101 da déyiller seksen

XXXVII/102 **Hacı bu dōredeki ketderin addarı nemenedi?**

XXXVII/103 dōredeki ketderin addarı dōren dövr sâyīm me‘ den ğara güney ğāyçılı

XXXVII/104 ğara memetdi çuḫur ğıştāḫ ḫōb ğaraceli şirin billāḫ gül billāḫ al_

XXXVII/105 merdān ḫōb mandāḫ ağ ğuyu baş ğışTāḫ tuturġān çeriklū gelir bu yana

XXXVII/106 teze ğışTāḫ vėkil ğışTāḫ gümmed tā bizim dōremize da bular da bizim

XXXVII/107 dōremizdeki ketder (**Buların hamısı Şahseven’đi?**) hammısı şāhsevendī

XXXVII/108 ik_ üş dene bi dene şirin bılāḫ olar ġerusdı yanı hūme-i kürdisTandī

XXXVII/109 ğalan zencandī ustān-ı zencanındī (**Ġédimnen Kürtlernen bir savaşınız**

XXXVII/110 **olūb?**) yoḫ mēnim yadıma gelmez kürtdernen tā buraçāḫ bizim

XXXVII/111 iḫtilāfımız olmáyīb o zaman kürtder gelerdi burda me‘ dennen dūz

XXXVII/112 aparardılar nemek iḫtilāf olanın men heş yoḫumuzdu éle elan da sāzıḫ

XXXVII/113 dedelerimiz zādımız da yōḫ heş yōḫ dedemin neved elan ğalsaydı yüz

XXXVII/114 sinni var_ ıdı veli kürtdernen tā buraçāḫ iḫtilāfımız olmáyīb kürtderi

XXXVII/115 bilmirem ki olar de éle sābıtdılar da olar da hūmedi sābıtdı ustandı élan

XXXVII/116 bizim dōvremiz meselem üş dört dene usTan feġet kürtdi ustān-ı

XXXVII/117 kürdistandī ustān-ı kirmanşahdi bular meselem üzü béle üş dört dene

XXXVII/118 ustan kürtdi veli bélemiz küllen türkdī zencan térefi bāḫ zencan bir

XXXVII/119 usdāndī ḫōb türkdī geçir ġezvindi ḫōb türkdī veli bu yan hemedāndī

XXXVII/120 bélemiz ki hemedāndī türkdī veli bura tey usTān-ı kürdistandī fārstı day

XXXVII/121 kürtdi zencānnan sōra bāḫ ġezvindi hemedāndī bizim dōremizde türk

XXXVII/122 bular türkdüler erdebildī ḫōb o türkdī tēbrizdi türkdī rūmiyedi türkdī tā

XXXVII/123 mērzećek bu yan culfiya kimi türkdī dā aşşā béleye ġetsen ki şumaldı

XXXVII/124 ġilekdi ḫōb yana ġetsen māzenderandī o yana ġetsen meşheddi gene

XXXVII/125 ekseren fārsdī meşhedin bi térefi gene türkdī bizim dōvremizde bu cürdi

XXXVII/126 **Hüzür yerinnēn, ġedimin toylarinnān olardan biraz söhbet_ éliyek.**

XXXVII/127 ġēdim isterdik ġedek meselā bu ağaya ḫastegārriġa ḫōb onun_ ağası

XXXVII/128 beş_ on nefer çağırardī ġaşeh' bize şām vérerdi heşterḫān vérerdi

XXXVII/129 yiyerdig içerdig ġéderdig bi denē ġızın_ évine ḫastegārriġa olar da

XXXVII/130 gelerdiler mesela ġızın gövlü ossaydı diyerdi ġédin biz bi dene sūret

XXXVII/131 yazarıḫ yollarıḫ size éle oturardıḫ bu ġaydardı gelerdi o bi dene sūret

XXXVII/132 yazardı mesela o zamānın pulu dā bı mığdar yazardı bu da gelerdi
XXXVII/133 ğēbul_ élerdi imzalarđı biyol ğéderdiler toy_ élerdiler o zaman da bu
XXXVII/134 cūr dēildi ğédeler orkis getireler kürtderi getireler biyol bir héfte gelerdi
XXXVII/135 āşıĥ gelerdi ĥōb siz de āşıĥ diyeriz hē āşıĥ gelerdi burda bir héfte toy
XXXVII/136 tutardı merdum üş ğün dört ğün yiyer içerdı āşıĥ çalardı onnan sōra
XXXVII/137 ğéderdilēr erusu getirerdilēr o da ğedimin o toyları ērusu o zamān benim
XXXVII/138 yādıma geleni da ātınan maşın yoĥdu da eslen küllen māşın bilmezdiler
XXXVII/139 nemedi at_ ıdı herenin mesela vezleri sāzın atı olardı hindi pejoğun
XXXVII/140 yerine ğedim at_ ıdı veli élan da pejoğdu deyip yere şāsu bülend
XXXVII/141 olardı o cūr bi şeyler olupdu ğedimin olar yaĥçıydı ğedimin toyları
XXXVII/142 ğedimin her neyi bulardan yaĥçıydı ĥōb çi toy_ olaydı çi merāsimi her
XXXVII/143 neyi onda ihtirāmāt hīcap bunnan çoĥ_ ıdı elan biyol çoĥ kemelibdi
XXXVII/144 mesele onda aĥsaĥqalın çoĥ erzişi var_ ıdı elan da aĥsaĥqal hiş erzişi
XXXVII/145 yoĥ_ ıdı (*Hacı sağ ol yorulma.*) selāmet olasan

Metin Numarası: XXXVIII

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Lahrud (Lar) / Erdebil

Derleme Tarihi: 02/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Anı 2. Şahseven Düğünleri

Derlemenin Süresi: 6 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Hasen HÖRŞEN

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1973 - 45

Mesleği: Taksici

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: İlköğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: 42 Yıl

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: 6 Yıl Tahran'da yaşamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça

XXXVIII/1 *Selam ağayi.*

XXXVIII/2 selām

XXXVIII/3 *Adızı buyurun_ evvel, familîzi de buyurun.*

XXXVIII/4 adım hasendi fâmilim ħorşendi

XXXVIII/5 *Sizin yaşınız neçedi?*

XXXVIII/6 benim yaşım ğırĥ beşdi

XXXVIII/7 *Kendiyizin adı nemedi?*

XXXVIII/8 lârı (*Hayan_ olur?*) teğribēn yirmi kilometre meş^ginde

XXXVIII/9 *Hansı dili danışarsız?*

XXXVIII/10 éle türki āzeri dili

XXXVIII/11 *Elan nem_ élersiz?*

XXXVIII/12 mēim şōġlım éle maşının rānendeçilīdi

XXXVIII/13 *İndi burda Şahsevenler vardı?*

XXXVIII/14 şayseven de vardıġ bēli (*Şahseven neme deyiller?*) göyun otarillār_ dā

XXXVIII/15 davar_ otarillā keyfiyeti vār

XXXVIII/16 *Bizim için bir ħatiren var?*

XXXVIII/17 men_ için (*Bizim için ħātira...*) çoĥ yoĥ ħātiremiz yavadı bizim çoĥ ħoş

XXXVIII/18 ħātiremiz yoĥdu yōĥ bizim (*Olar hamısı olar.*) olār ben diyem dene

XXXVIII/19 meselem çoĥ ħoş ħētiremiz yoĥdu yalan diyēmmere (*Bir tane*

XXXVIII/20 *buyurun.*) ħākisinnan déyim men men özüm tehranda olardım tehranda

XXXVIII/21 bēd bir müş^ġül ġabaġıma ^geldi ^geldim bizim menteġeye öz

XXXVIII/22 menteġemize veli kollen fişardı odu meselem yaĥçı ħātiremiz yoĥdu

XXXVIII/23 meselem üreye yatan ħetiremiz yoĥdu hē istiyler bēn

XXXVIII/24 *Fārsi bilirsiz?*

XXXVIII/25 fārsi bilirem bēli (*Kilasa gittiz?*) ħeyiġ tehranda olardım tehranda azdan

XXXVIII/26 çoĥdan elbette dersim vardı on birincimi oĥumuşam diploma

XXXVIII/27 alaēlmedim éle ĥode bularda ders_ oĥeydim bēd o mōġa munhal_

XXXVIII/28 élediler orda medrese var_ idi onu münhal éylediler te^til éylediler biz

XXXVIII/29 ^gettik téhrana kollen dersi te^til éledi imkânâtımız olmadı ders oĥu

XXXVIII/30 devāme teĥsil vérek ^gettik āzad şoġla ^gettik kārgerçiliġe rānendiye bēd

XXXVIII/31 fārsini de éle tehranda örgendük men beş altı yıl ġaldım téhranda bir

XXXVIII/32 müş^ġül ^geldi ġabaġıma ġáytım burā (*Ĥeyr olsun inşallah?*) atam anam

XXXVIII/33 ġoćáydı olara ħātır ġáytım men ĥodemi özüm éle ġáytmeġim çoĥ mene

XXXVIII/34 zerer_ éledi çoḥ zerer_ éledi hem ez nezere mâli hem pul_ üçün hem
XXXVIII/35 can_ üçün 'geldim burda tesadüf zad_ éledim men yeke maşınım var_
XXXVIII/36 ıdı benim rānende-yi pay-e yekem tireli tireli rānendesiyem
XXXVIII/37 kompiresim var_ idi onu aşardım teğriben éle baḥsan şāyet bu daḡı
XXXVIII/38 görsetmedi o teref daḡa yol var_ idi onu işleydim orda maşını çep_
XXXVIII/39 éledim bēd onnan bi yana da éle yavaş yavaş mişgilāt başladı da ez nezeri
XXXVIII/40 mâli de 'gétti dalı yavaş yavaş day mecbur oldük éle sevāri işlederük
XXXVIII/41 ħercimizi taparuḡ alaçığlar burdan başley

XXXVIII/42 **Buraya neden Savalan deyirler?**

XXXVIII/43 éle gulliye ḥātiri adın göyublar sultan savalan déyiller da indi éle
XXXVIII/44 daḡın_ adı savalandı éle çoḡlu da sultan savalan diyeller onnan sōra
XXXVIII/45 ḡaydanda éle bīrda görersüz onnan sōra (**Evli misiniz?**)

XXXVIII/46 evliyēm bēli (**Kaç balanız var?**) iki dene balam var (**Onların yaşları**
XXXVIII/47 **neçedir?**) iki dene ḡızdı ḡızdı biliysen da ḡız iki dene ḡızım vār biliysen
XXXVIII/48 da birin yola salmışam gēdip biri teğriben on iki sinni vār evlendirmişem
XXXVIII/49 bēli biri vēli evdedī éle ders_ oḡiy

XXXVIII/50 **Burda toylar zad nice olar?**

XXXVIII/51 toylar yaḥçı oley yaḥşı oley vēli mesēm her kes ki meselem toy_ ēliy
XXXVIII/52 zerer ēliy çün derāmedimiz meselem ne cūr déyler pulımız azdī herkes
XXXVIII/53 toy_ ēliy zerer_ ēliy yani cibinnen ḥeşliye toy bāresinde meselem
XXXVIII/54 zayıfūḡ' de bizim mentegeler kollen derāmedimiz zeyif derāmed biliysen
XXXVIII/55 nemedi derāmed-i mâli (**Gelir, maaş...**) maaş bēli zēyifti çoḥ zeyifük
XXXVIII/56 (**Mesela oḡlanlar hansı yaşta evlenirler?**) oḡlanlar ḡalır yirmi beş
XXXVIII/57 yaşından tut_ üzü yuḡarı dā (**Ḡızlar?**) ḡızlar vēli tez oley mesēm on beş
XXXVIII/58 yaşınnan başlanéy bēd yuḡarı (**Başlık gibi başlık pulu gibi ḡalın gibi...**)
XXXVIII/59 başlıḡ hā pıl vérmeyler_ indi dört dene cins alıylar yaḥçaldī aḡırlardan
XXXVIII/60 libasşuyidī tilivizyondı bi de ferçti dört ḡalem_ aliylar başlıḡ hesabında
XXXVIII/61 oley pıl almiylar ḡadim zaman pul alıydılār beş on tümen pul alıydılar
XXXVIII/62 her nemeneydi beş on tümen pul_ aliylar bi teref kollen cāhazın vériydi
XXXVIII/63 vēli elan yoḡ elan dört ḡelem cins_ aliylār bē' zileri beş ḡalem aliy veli
XXXVIII/64 çoḡeyler dört ḡalemdi kömeh' cāhaziyet üçündü cāhaz üçündü oḡlan evi
XXXVIII/65 aliy vériy ḡız eviye bē' d éle ḡalan da éle ḡız evi aley (**Çok teşekkür**
XXXVIII/66 **ederim**) ḡurbani şoma selāmet bulasan

Metin Numarası: XXXIX

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Merkez / Erdebil

Derleme Tarihi: 29/07/2019

Derlemenin Konusu: 1. Anlatıcının halk ozanı olma serüveni
2. Erdebil’de Aşıklık Geleneği 3.

Derlemenin Süresi: 78 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Aşık Daver REHNÜMA
BEHZAD

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1961 - 58

Mesleği: Halk ozanı, Balıkçılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: İlköğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak
kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında
bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve az Farsça

XXXIX/1 *Ağam selam evvelen özünüze bize tanıtın.*

XXXIX/2 benim adımda dāver rehnümā behzaddī ferzend-i iltifāt dedemin adı atamın

XXXIX/3 adı iltifāt özüm müsteğil yaşıyram ev özümündü āile de hānevādem de

XXXIX/4 var ıdı oğlum da var gızım da vār gulluğuzda hıTmetüvüzdeyem ki

XXXIX/5 senetim de ki dōregertliydi balıh satmağdī bu seneti saz seneti de ki min

XXXIX/6 üş yüz atmış birden benim élimde var ıdı

XXXIX/7 *Şahsevensiz?*

XXXIX/8 özümüz gočābeyliyig eşāyirik şahsevenik bēli tağriben şahseven démek olur

XXXIX/9 gočābeyliyik bi mığdarımızı o muğanda parsabatda yaşıyır bi mığdarımız

XXXIX/10 da burda yaşıyırh

XXXIX/11 *Bu saznan söznen tanışınız neçe ildir var?*

XXXIX/12 bu saznan söznen benim tanış olmağım ez nezeri durup hisab éliyende

XXXIX/13 uşahlığımnan sümüg'ümde var bu gānımda var gānımda damarımda var

XXXIX/14 ıdı bu sazın siminçesi āvāzī nālesi gānıma yēriyibdi ona göre day heves

XXXIX/15 salmışām o vilādan tağriben özümü tanıyannan bī yanā saz götümüşem

XXXIX/16 hātta evvelin özüm curramışam özüm saht élemişem bağ bunun özüm

XXXIX/17 saht élemişem birinnen gēdib almamışam gel a sene vér mene saz vér özüm

XXXIX/18 bağıb curramışam filimlerde bağıb üzünnen curramışam tahtasın yapış

XXXIX/19 saht éleyib curramışam satmışam neçelerini satmışam neçelerini

XXXIX/20 satmışam tā gelip çılmışam āhirinde de bu yere saz yaranışı dā musığidē

XXXIX/21 herkesin özü bir şey bir has dest-i alağası olabiler herkesin biri tar alağası

XXXIX/22 olar biri kemañçeye alağası olar birinin viyalona alağası olar birin uda

XXXIX/23 alağası olar birinin gītara alağası olar hatda men gitar da çalmışam gītarnan

XXXIX/24 da toylara gētmışem balaban alağası olar nağarı alağası olar bu cür bu cür

XXXIX/25 ālāt-ı musıgīlere benim de alağam bunadı çün bu eşāyiridi sūnnetidī

XXXIX/26 āzeridī āzatdı her memleketde āzatdı bū ona göre buna bu saza men elağa

XXXIX/27 bağlamışam her yere éleyebilem meselem aparam memberde de çalmışam

XXXIX/28 bu saznan saz mescidin memberinde çıhardıb men mını çalmışam bu

XXXIX/29 müğeddesdi ona göre diyem müğeddesdi onu bilen bilir bilmiyen de

XXXIX/30 déyirem başa tüşse tüşür tüşmese tüşmür hatta bu saz o evde oldu o evde

XXXIX/31 gerek olmya küfür olmya nā-sazı olmya sefiy sefiy dānışılmya bu

XXXIX/32 muğaddesti müğaddestiğin de burdan déyim sene dede gorgudun

XXXIX/33 filiminde ozan dede gorgudun filiminde böyreğin filimindē o ozanın elinde

XXXIX/34 göppuz varıdı evvel göppuz idi saz dēldi göppuz diyerdiler evvel bu
XXXIX/35 çılanda göppuz çılıbı ādı filimi vardı baħırım baħmışıħ da öz görmüşüg
XXXIX/36 dinlemişik de sābit oldu çoħ da sābit olubdu bu ğardaş ğırğını düşür hılāsa
XXXIX/37 éleme hılāsa ha bu dāstanı size éliyrem ki bu sazın yaranışınnan sazın
XXXIX/38 hikāyesinnen hikimetinnen ğardaş davası düşür bu böğreğ'in dedesī ozan
XXXIX/39 sızı götürüyür tutur bu destide bi yannan gelir ceng élemē birbirin ğırmağa
XXXIX/40 ğardaş ğardaşnan savaşmağa götürür déyir zat bu göppuzā ğardaş ğanı
XXXIX/41 töh'meyin ğardaş ğanı töh'meyin baħmıllār baħmıllar kişiyē baħmıllar
XXXIX/42 kişiyē baħmıyannan sōra derhal filimlerde görsedir baħmıyannan sōra
XXXIX/43 gédiller birbirin ğırıllar birbirin öldürüller heresinin aħır da hāmısı daş
XXXIX/44 olur o göppuza göre hamısı yeksere hāle de ğalıllar hāle de o daş olan
XXXIX/45 yerler görünup saħlanır ğālır ordan müğēddes ğalıp bu saz istedim sana
XXXIX/46 tāriħın ordan nişan vérem ki ordan bu saz müğāddes ğalıp çoħ müğāddesdi
XXXIX/47 niye tut ağacı tut ağacınlandı imamlandı her yerde tut ağacı görüpsen
XXXIX/48 derip yéyirsen biri déyip o tuta deymeginen īhsandı īhsan-ı imām hüseyndi
XXXIX/49 afferīm ihsandı ğāldı desdesi de ğırdekan ağacınlandı o da āzatdı o da
XXXIX/50 imamlandı bihātir o ğadde ğayrıldı bunun nevāzendegi çalgısı sözderi
XXXIX/51 söhbetderi hamısı hikāyedi çirt pirt dēl hamısı me'nalı me'nalı sözderdi
XXXIX/52 ona göre bu saz müğāddesdi bu sazın tariħın sene bu cür söhbet éle hindi
XXXIX/53 müceddeden müceddeden sualle men sene buyuram éle onu dédim dā bu
XXXIX/54 sazın bu özü bu taħdası tut ağacınlandı ğulpu burdan bélesi girdeki
XXXIX/55 ağacınlandı simleri de pulatdı ki şemşir hezret-i elidendi pūlatdandı
XXXIX/56 şemşir hezreti elidendi ona göre hatta mollā aşıħ elesger mesd aparır
XXXIX/57 mescide aparır sazi aparır bilmem işidipsen ya yoħ mescide aparır sazi
XXXIX/58 namaz ğılmağa molla durur déyir aşıħ bu sazi getiripsen mescide günahdı
XXXIX/59 bunu getimeginen déyir babā niye günahdı harası günahdı munun bu
XXXIX/60 burasıdı bı tutdu bu gidekandı bu simdi hezret-i elidendi bunun harası
XXXIX/61 günahdı sözün de déyim men cāvap vérrem ğaydır molla déyir yoħ yahcı
XXXIX/62 iş dēl déyir yahçı sen mene suval vér men sene suval vérim cevap vérim
XXXIX/63 molla géder suval vérir déyir men sene suval vérim mōlla sen mene cāvap
XXXIX/64 vér eger sen benim suvalıma cāvap vérsen men hiç mescide gelmeyim
XXXIX/65 mescidde namaz ğılmıyım gédip çölde namaz ğılacām éle bu saz mene
XXXIX/66 müğēddesdi déyir yahçı vér cāvap vérrem molla götürür déyir

XXXIX/67 usul-u din fîruğ-u din dilim ezberim
XXXIX/68 oğusam hoş gelir avāzım benim
XXXIX/69 ğunut ruku bir de secdem sehv   olsa
XXXIX/70 molla neynesem sehıhdi nemāzım benim
XXXIX/71 ā ğaldı mertel dā başa tüştün ne dēdım
XXXIX/72 usul-u din furu‘ -din dilim ezberim
XXXIX/73 oğusam hoş gelir āvāzım benim
XXXIX/74 ğunūt ruku bir de secdem sehv olsa
XXXIX/75 neynesem sehıhdi nemāzım benim
XXXIX/76 ā ğaldı mertel da başa düştün ne usul-u din furu‘ -din dilim ezberim oğusam
XXXIX/77 hoş gelir āvāzım benim ğunūt bir de secdem sehv olsa molla neylesem
XXXIX/78 sehıhdi nemāzım benim dēyir obirsın dé
XXXIX/79 ğünahkardı ne ki yoldan azan var ikinci bend ā
XXXIX/80 iki melek hēyri şeri yazan var
XXXIX/81 da ğünahkardı ne ki yoldan azan var
XXXIX/82 iki melek hēyri şeri yazan var
XXXIX/83 árafat var ğıl körpü var ğazan var
XXXIX/84 orda ğābul olsun niyāzım benim
XXXIX/85 elesgere şer bōhtan diyenner
XXXIX/86 şeytana ğul   olup ēĝri yiyenner
XXXIX/87 onu dēyir hā
XXXIX/88 elesgere şer bōhtan diyenner
XXXIX/89 şeytana ğul   olup eyri yiyenner
XXXIX/90 zekātsiz mala dövlete halal diyenner
XXXIX/91 olardan halaldı bağ bu sāzım benim
XXXIX/92 sizin malızdan dēyir halaldır benim bu sazım
XXXIX/93 ğaydır molla dēyir herkes meni çoğ isdeyir muna helet vérişsin elesgere
XXXIX/94 helet vérisin day cevap vérebilmir ağı bu sāzın hikāyeleridi ceyrānım
XXXIX/95 gözüm   ışığı bu sazın bu bernāmelerdi bu sazın yanı mescitde o cür
XXXIX/96 çalmaların bernāmesidi gözeldir sağıluğuvā bu sazın hikāyeleri hindi bunu
XXXIX/97 men çalıyām hırda havasın da çalıyām şādın da çalıyām onnan sōra
XXXIX/98 muğāmın da çalıyām erz   élēm hıtmetüve her havanı buyursaz olardan
XXXIX/99 çalıyam türkiye havaları temrinim yoh hē

XXXIX/100 *Hansı havaları bilirsiniz?*

XXXIX/101 her havaları her havaları sazın havaları bāḥ o zatdan evvel meclisdē yap

XXXIX/102 zirbinā evvelin havası dasTanı başlanar dastan diyeller dāsTanı havası

XXXIX/103 başlanar aşıḥ meclise méydana girdi sehiye girdi éle toya men girdim

XXXIX/104 meclisē zimn-i ĩnki sāza derḥāst alām derḥāst alam sazın ğoyaćam

XXXIX/105 orda balabanćım ğavalćımı āmāde éliyēcēm girecem içeriye bi aşıĝın

XXXIX/106 özünün üş dene şe‘r borcudu hava borcudu méydana girdi ki meclise girdi

XXXIX/107 onu oḥuyar dāstan havasıynan dāstanı havasıynan ya ikisin oḥuyar

XXXIX/108 şe‘rnen diyer birin oḥuyar ona da dāstan diyeller dāstan havasını

XXXIX/109 oḥuyannan sōra sazı ğoyar yere dōreden zat véreller nemenedi enam

XXXIX/110 véreller falan hava gel a fulan hava oḥu gel a fulan hava oḥu gel a

XXXIX/111 filan havan çal oḥu bu sazın ğaidasıdı bu sazın ğaydası bu curdu bélenćik

XXXIX/112 başlanır meclisleri başlıyanda divannan başlar kıtaranda muḥammesnen

XXXIX/113 aḥşam néce néce muḥames oḥuduḥ o cür açarı divandı ğıfılı muḥammedi

XXXIX/114 onnan açılır onnan bağlanır afferim divannan açılır muḥammesnen de

XXXIX/115 bağlanır bi sazın bernāmesi de bu cürdü bunda bular elan ozan meclisinde

XXXIX/116 áslen bilmirdiler dédim ay ğardaş bu siz ozan meclisin ğurubsuz ozan

XXXIX/117 meclisinin sazın bernamesi budu ha ağā sazın bernāmesi budu divannan

XXXIX/118 açılar muḥammesnen bağlanar ordan men onun bināsın ğoymuşam éle

XXXIX/119 men çalmırdım gelesen gerek çal çün bernāme sen ğoyubsan divan havası

XXXIX/120 budu baḥ

XXXIX/121 aḥ yar ey yā hebib yā resul sennen medet ya eli feryādime

XXXIX/122 ey felēg sennen helleşmege bir gele meydān ola

XXXIX/123 āy ay açıla hekĝın ğapısı adālet divān ola yā

XXXIX/124 men gelmiş idim mürşüdümün derdine devā ğılayem

XXXIX/125 ne bilim ki men gelincek ḥāk ile yeksān olayam ay amman āy

XXXIX/126 ey felek sennen ḥelleşmeye bir béle meydān ola

XXXIX/127 āçıla háĝın ğapısı adālet divān ola

XXXIX/128 men gelmiş idim mürşüdimin hālına devā ğılam

XXXIX/129 ne bilim ki men gelencen ḥāk ile yeksān ola

XXXIX/130 gül gülü ki deremmesen derip ḥendān éleme

XXXIX/131 bir könül ki tikemmesen yıḥıb virān éleme

XXXIX/132 haḫdan hedā geldi gurbāni ğem éyleme

XXXIX/133 yazı yazan béle yazır yazı çoğlarına nişan olā
XXXIX/134 sağluğuzā burdan şe' r aşığ başlir obir havalar şad havalarinnan o şaddān
XXXIX/135 onnan sora obir havalaran başlir meclise méydanına ay hıyalın bu şı' r
XXXIX/136 benim öz ğardaşımın şe' ridi hacı imani rehnümanın şe' ridi déyir ki
XXXIX/137 hıyal-i süb tēb incidir
XXXIX/138 bu şeir benim öz ğardaşımın şeiridi hacı iman rehmaninin şe' ridi
XXXIX/139 déyir ki hıyal-i süb tēb incidir
XXXIX/140 ğālem varağ isdeyirem a bala isdeyirem
XXXIX/141 ay üreyim keder döyür bir boş otağ isdeyirem a bala isdeyirem
XXXIX/142 zaman vérdi mene ağı dağ üstünnen çekdi dağı
XXXIX/143 öz gözümnen yaşlanmağı gözden irağ isteyirem
XXXIX/144 ğelbine emel olundu tebrizde tebrizde ğelbinnen emel olundu onda onda
XXXIX/145 o meseli özü özün ğarğış éliyir ki men bélençik yaşamağı istemirem
XXXIX/146 allahdan götürüb üçüncü bendin erz éliyim ğulluğuza
XXXIX/147 ay sınağ éttim min birinde
XXXIX/148 sınağ éttim min birinde
XXXIX/149 doslarımı ağır günde
XXXIX/150 a bala ağır günde a bala ağır günde
XXXIX/151 köhne dosdun zığ evinde
XXXIX/152 köhne dosdun zığ evinde
XXXIX/153 ğonağ ğalmağ isdeyirem
XXXIX/154 a bala isdeyirem a bala isdeyirem ay isdeyirem
XXXIX/155 ay marālım ay ceyranım
XXXIX/156 ay maralım ā ceyranım
XXXIX/157 ğoydum başına dolanım
XXXIX/158 bu havanın adına gödāh' don diyeller déyir ki
XXXIX/159 sınağ ettim min birinde
XXXIX/160 doslarımı ağır günde
XXXIX/161 köhne dosdun zığ evinde
XXXIX/162 ğonağ ğalmağ isdeyirem
XXXIX/163 ahırınçı bendi erz éliyem ğulluğuza
XXXIX/164 a béle málık oldum pāk emege
XXXIX/165 málık oldum pāk emege

XXXIX/166 anam çay çörege a balam

XXXIX/167 isdisinde isinmege isdisinde isinmege

XXXIX/168 isdi ocağ isdeyirem a bala isdeyirem a bala isdeyirem

XXXIX/169 isdisinde isinmege isdisinde isinmege

XXXIX/170 isdi ocağ isdeyirem a bala isdeyirem ay isdeyirem ay

XXXIX/171 sağlıgıza hindi men gulluğuzdayım

XXXIX/172 ***Ġadimki aşışlarnan durumu haliynen indikilerin veziyeti ne cürdü?***

XXXIX/173 çoğ farg éléy biliyem ne déyeceysen ġadimki aşışların durumu hara

XXXIX/174 hindiki durumu hara ġindiki tey çavana bazardı hindiki meselem bu sazi

XXXIX/175 bu sazi sevmiller handa bi elan bu çavan sazın dalına düşüp men eşķ

XXXIX/176 éliyem sen tüşüpsen sazın dalınā mene bu çoğ bais-i iftiġardı eslen ürēġim

XXXIX/177 sêvünür diyem meselem sazi öldürmemiş hele ġalır saz hele zinde yaşıyır

XXXIX/178 saz éle yaşıyır men ona sizin kiminsi ağalar görende sazda niye tōh' medin

XXXIX/179 çaydan hā saz yaşıyır sizzer gelen sazın dalınca gelirsiz eşāyır sazın

XXXIX/180 dalınca şî'r dalınca gelirsiz mene bu iftiġardı çoğ söyüniyem çoğ

XXXIX/181 söyüniyem bu benim ahır sözümdü

XXXIX/182 ***Ġedim toylara géderdīn?***

XXXIX/183 çoğ géderdim çoğ ġetmişem bağ erz éleyim ki toylara géderdim saz da

XXXIX/184 çaldım buları da bu orğ çıġannan ki orğ çıġdı ne ġade orğ yoğ idī

XXXIX/185 toylara géderdim hatda gitar da çaldım saz da çaldım tar da çaldım

XXXIX/186 buları da aparardım toylara orğ çıġdı day bu sazi aparmadım toya toya

XXXIX/187 aparmıyanda ben day bunu saġladım özüm ki özüm için çalmağa

XXXIX/188 ġānevāde doslarım için çalmağa dedim day a men çörek ġazanmaġı

XXXIX/189 boşladım obir yolda géderem bunna özüm çallam bu senin saġlamaram

XXXIX/190 itirmerem bu benim evim bereketidi benim evim bereketidi bunu men

XXXIX/191 günde çalmasam yatabilmerem her gün gerek çalam yatam bu benim

XXXIX/192 ādet hācetimdi elime de deġ'mese elime ġéyır bereket gelmez adam da

XXXIX/193 var bunu aparıb évine çoğ zererler çekib ā verşikest çıġıb zindegisi daġılıb

XXXIX/194 ona göre men diyem müġeddesdi bu olan evde gerek bu olan yerde kifer

XXXIX/195 nā-sezā olmyā ġayānet olmyā düzlük ola hemeşe ġoşbeġtlig ola

XXXIX/196 yaġçılığ ola ġéyır emel ola bu olan yerde bunun yanında gerek nā-ġābıl

XXXIX/197 söz danışılmya bunun sözderi çün imamnandı peyġamberdendi

XXXIX/198 allahdandı dāsTannarı ġadimin dāsTannarı hikāyeleridi peyġamberlerden

XXXIX/199 imamlardandı yel   aparan sözder d  l bu  irt pirt or ınan burda bulardan
XXXIX/200 d  l bu cür bu ona göre bu m  geddesdi      m  geddesdi allah bilir o ba  
XXXIX/201 burda yazmı ım b    alnıma ne yazıb    allah men   z d  stanımı yazıb
XXXIX/202 gelmi  m burda   z  m  n bi      rim vardı
XXXIX/203 **Buyurun istif  de   liyek.**
XXXIX/204 o   le bu imamlara yazmışım    gona ım
XXXIX/205 müselman adıynan yaşıyan bende
XXXIX/206 ayını gününü ilini tanı
XXXIX/207 bunu hetde o ıluma da yazmışım o ıluma da ki o  l nesih  ti de var o alahı
XXXIX/208 mesele
XXXIX/209 müselman adıynan yaşıyan bende
XXXIX/210 ayını gününü ilini tanı
XXXIX/211 o  la g  nundu ata kel  mesi
XXXIX/212   z elinde   hl-i halını tanı
XXXIX/213 dinin islam dini ehl-i m  selm  n
XXXIX/214 b  le g  rar g  yup g  dir-i s  bh  n
XXXIX/215 mehemmede gelip   ye-i g  ran
XXXIX/216 g  rana inan velini tanı
XXXIX/217 biriynen işçi olmıyan allah
XXXIX/218 bunu unutmu     e  eden bill  h
XXXIX/219 zikr    olsun dillerde l  il  he illellah
XXXIX/220 ol   eh-i merd  na el  ni tanı
XXXIX/221 in  ime ay d  ver   z emelinnen
XXXIX/222 inan ki bir   et     ı  sa elinnen
XXXIX/223 sı  ma   re    ni   ı  ma yolunnan
XXXIX/224 pey  gammer g  ydu  u yolunu tanı
XXXIX/225 sağlığıza bu   z        rim ba bu   z  m yazmışım dört beyitdi varımdı var o
XXXIX/226   alıp o sine ezber  ve   lan burda derhal zelim  h  nın     ri merufd  i zadın
XXXIX/227     ri merufdu ekseret tey o tay       r o  unur bu tayda da bizim   h  bının
XXXIX/228     ri o  unur tek de bir o  unur a    am      nefer o  udu benim a  abimin
XXXIX/229 veli ekseriyetde tey o tay       ri o  unur azarbay  n     ri o  unur   uca  tdi
XXXIX/230 zelim  h  n ya  hubdu azablı mik  yıldı   m    rd  i onnan sıra ne  e d  yim
XXXIX/231 buların havaları ekseretde o  unur bu tayda

XXXIX/232 *Yaduzda destan varsa destannardan biraz söhbet éliyek...*

XXXIX/233 dāstan diyende baḥ bī meselem élan ki bu şir meselem bayaḥ erz éledim

XXXIX/234 ki bu şî‘r yaranır buna bi gelir yazıram bi mesele başıma gelîr bi müşgûl

XXXIX/235 başıma gelir bunu yazıram ki bunun me‘ninin ben diyebillem ki bu olub

XXXIX/236 buna göre şî‘r yaranar béle béle güde güde hetta vardı nemenedi aşîḥ

XXXIX/237 üseyin aşîḥ üseyin nāmda élan o taydadı o yārım saat çeker ğardaş dede

XXXIX/238 malı bölüller bizim derhal özümüz o haldeyik beş ğardaşîḥ dedemiz

XXXIX/239 dünyasını deĝişip bi baçıyîḥ elān dedemizin malın bölebilmirik

XXXIX/240 bölebilmirik bi milyar iki yüz milyon üş yüz milyonu heriye iki üz

XXXIX/241 milyon deyir iki yüz elli milyon deyîr hā bunu hele vērmişîK dādgāhā

XXXIX/242 baba bunu özümüz bölek dādgāha niye vérek munu gel özümüz hal

XXXIX/243 éliyek hele o ayrıla topalana gele benim élime çıḥa men de onun

XXXIX/244 neynirem bu şāyır déyir ki

XXXIX/245 vaḥdında uzatdım sene kömeg elimi

XXXIX/246 vérmedin benimle el ele dünyā

XXXIX/247 neyime lâzımdı vaḥdım keçende

XXXIX/248 göyden ğızıl yaĝdır lāl éle dünya

XXXIX/249 mene o vaḥdında o pul manat ki fulan ki var erzişi var onnan mēim

XXXIX/250 derdime deyecek benim vaḥdım keçen olsa men neynem onu dünyanı

XXXIX/251 mene vérginen

XXXIX/252 veḥdinde uzatdım déyir sene kömeg elimi

XXXIX/253 vérmedin benimle el ele dünya

XXXIX/254 nēyime lâzım vaḥdım keçende

XXXIX/255 göyden ğızıl yaĝdır lāl éle dünyā

XXXIX/256 zelimḥānın şî‘ri da bu da

XXXIX/257 yohsuz yokḥuşlarda yordun bizderi

XXXIX/258 haviya ğaldırdın göy denizleri

XXXIX/259 ğaldı küreyimde kendin izderi

XXXIX/260 derdi derd üsdünnen şelele dünya

XXXIX/261 zelimḥān fikirden çātılıb ğaşın

XXXIX/262 o senin daşındı bu benim başım

XXXIX/263 ne ğader isdesen gel hele dünya

XXXIX/264 bu zelimhan bunu bīmāristanda o çün zelimhan bilmem yâkubu
XXXIX/265 bilmirem eşidibsiz şairliğini ya yoḥ ne o cur olup ölmeyi yaşamağın da
XXXIX/266 atmış beş ilde öldü dā dünyasın deyişdi zelimhan yâ‘ kub o ḥas merizçilik
XXXIX/267 saratan merizçilik olar da onnan tutdu öldü onnan tutdu öldü yoḥsa
XXXIX/268 zelimhan yâ‘ kubun şe‘ rleri alahı bi âlemde teyde başladı aḥırda da gétđi
XXXIX/269 ne ğayrdı bi şey éledi o aḥırncı şe‘ ri mende var héç kesde yoḥdu ki héç
XXXIX/270 kesde o şe‘ r yoḥdu mende var déyir kī o düktürrer day hekimler cavab
XXXIX/271 vérirler ki déyir senin merizçiliğın budu day özüne ayān olur ezcümle
XXXIX/272 baḥ bu şe‘ r baḥ burdadı özüne de ayan olur ayan olannan sōra déyir beni
XXXIX/273 aparın vetene getiriller bunun evine evine getirennen sōra götürür déyir
XXXIX/274 mene ğalem varah getir kitap defter getir o şér men bulup curradım orda
XXXIX/275 götürür yazır ki
XXXIX/276 düşse de ğollarım bes eyler daha
XXXIX/277 yanı ğollarım da düşse mene day besimdi
XXXIX/278 düşse de ğollarım bás eyler mene
XXXIX/279 meni öldürende yaz öldür allah
XXXIX/280 bilip hangi gündü köçecéyem
XXXIX/281 ölüm saatımı yaz öldür allah
XXXIX/282 hangi gün öleciyem o saatım yaz men bilim o gün öleciyem
XXXIX/283 lāgal hoşdilişimi éliyim
XXXIX/284 ğoy yatım yuḥudan allahım ğaldırma meni
XXXIX/285 ecelin cenginnen saldırma meni
XXXIX/286 zarıda zarıda öldürme meni
XXXIX/287 öldürebilirsən saz öldür allah
XXXIX/288 déyir ğurudup ğurudup day meni öldürme meni öldürsen saz öldür éle
XXXIX/289 lapdan meni öldür ğoy day birine āzar eziyetim deymesin
XXXIX/290 al acı ğülüşderim üreyimde ḥāl
XXXIX/291 o déyir geblenler ki meriz haletinde danışmışam ğülmüşem acı acı
XXXIX/292 ğülmüşem nā-rahāt nā-rahāt ğülmüşem munu déyir hā
XXXIX/293 acı ğülüşderim üreyimde ḥāl
XXXIX/294 dodağım ğıfıllı baḥışdarım lāl
XXXIX/295 allah alırsan cânımı bir defelig al
XXXIX/296 bu ğader ağrıyan acıyan az öldür allah

XXXIX/297 meni öldürende yaz öldür allah
XXXIX/298 zelimhan yá' kub altında yazıb tehellüsü odu
XXXIX/299 sağlığuza *(Sağ ol. gadimi Aslı ile Kerem, Leyla ile Mecnun o cür*
XXXIX/300 *dāstanlardan...)* áslı kerem dāstannarı day déyilmir ğurban_ olum o
XXXIX/301 tēbrizdedi olar tebrizdedi o áslı dāstanı kerem dāsTanı diyenner bu yanda
XXXIX/302 eslen olabilmez o diyeceh'se aḥşam ğurban oḥudu āḥırda aḥırda ğurban_
XXXIX/303 oḥudu hā o diyebilēr o da sene uzunbulluḥ olar hindi bir ğısa ğısadı ğısa
XXXIX/304 ğısa güde de ḥırda da şirin şirin bélençik bélençik déyirrik vehd_
XXXIX/305 aparmasın day dāstan ĩranda cūmhur-u islām-ı ĩranda yığışılıb yoḥdu
XXXIX/306 eşāyir aḥşam bi dene şı'r oḥuyaçaydım élan eḥābimin şı'ri sen bular
XXXIX/307 gédib eşāyir men özüm söhbet_ éleyim öz başıma geldi bu şı'r
XXXIX/308 metlebinde men muğānda alver_ iydīm hē bu eşāyır ki oḥumağın
XXXIX/309 geziyesinden söhbet éliyem hā aḥabi de bu şiri yazmışdı teze yazmışdı
XXXIX/310 hele kitābı çap_ olmamışdı öz başıma geleni diyrem ha söhbet_ éliyem
XXXIX/311 alverib gelmişdim cādde ğırağındā nahar yémeğe zeyvede yanı ibāret olar
XXXIX/312 zeyvede ḥeberim yoḥdu men o günü rüz-i eşāyır_ imiş meñim de sazım
XXXIX/313 hemişe maşında olardı hemişe ğoyardım maşına onda day ğaçağ_ıydı
XXXIX/314 sazi zadı maşında görseydiler tutardılar sındırdılar hatda bi seri da sazım
XXXIX/315 sındırdılar sındırdılar muğanda bi seri o tayda getirib sındırdılar
XXXIX/316 azarbaycana keçirdirdim aldılar sındırdılar pasTarlar onda pasdar_ıydı
XXXIX/317 oların elinde işim yoḥ oların ne işi var billem ḥıłase men orda kábab
XXXIX/318 yéyirdim gördüm bizim uşahların biri meni tanıyırdı sāzım maşında
XXXIX/319 dédim he day dosdum da öz dédim hē dédi yaḥçı yaḥçı gét geti bi dene
XXXIX/320 gördüm bi onun dalınca bi dene pāsdar geldi aşılı sensēn dédim yōḥ
XXXIX/321 ğorḥuyam aḥı dédim men aşılı deyilem hanı aşılı dédi baḥ bu déyir benim
XXXIX/322 aşılı deyilem sazi var onun aşılı dēl dédim men aşılı deyirem sazım var
XXXIX/323 maşındadı du sāzi götü gel bura başladım muna amannan zatdan dedim
XXXIX/324 belke meni aparılar tembih éledim dédi gelećisen burdā saz çalaçaḥsan
XXXIX/325 ay da başuva ay pasdar başuva özüm için çallam ingılābi şiiir oḥuyam tey
XXXIX/326 ingılābi şiiir oḥuyam lap şiiir oḥu gē bura ingılābi şiiir oḥu ne işin var senin
XXXIX/327 ğorḥma çıḥartdılar meni evvel ingılābi şiiir oḥu dédi eşāyir oḥuyaçaḥsan
XXXIX/328 bir de eşāyiri oḥudum bir ingılābī oḥudum ingılābi oḥuyannan sōra
XXXIX/329 dédiler üş dene motal vérdiler ēlli min tümen de pakede ğoydular o zaman

XXXIX/330 ėlli min oh pul   iydi erzişi vardı h  eŐ yirŐi  ri o ud m alt
XXXIX/331 taba ad ydım memberin alt taba ada o uyurdum gördüler görmüyem
XXXIX/332  hartdılar meni orda üçüncü tabağa durdum aya   sde eŐ yirŐi  ri
XXXIX/333 o ud m eŐ yir    n hind  o  Ő yirŐi  ri bu da o uyum gözellemeğ
XXXIX/334  sd nd  sağlığuza
XXXIX/335  y gezib dolanmışam bütün  lkeni
XXXIX/336  y gezib dolanmışam bütün  lkeni
XXXIX/337 mehebbet a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/338 mehebbet a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/339  lseven obalıŐirin dilleri
XXXIX/340  lseven obalıŐirin dilleri
XXXIX/341 sed  at a darsan eŐ yirde
XXXIX/342 sed  at a darsan eŐ yirde
XXXIX/343 ceyl nım ceyl nım ceyl nım
XXXIX/344 sed  at a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/345 gezib dolanmışam bütün  lkeni
XXXIX/346 mehebbet a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/347  lseven obalıŐirin dilleri
XXXIX/348 sed  at a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/349 ikinci bendi erz  liyem  ıtmet ze hatda ağam   emmedin sağlığına aa
XXXIX/350 seccadın sağlığına ehmed a anın sağlığına o taydan türkiyeden ki bize
XXXIX/351 g na ımız olur
XXXIX/352 göyunu g zusu ya ı motalı
XXXIX/353 halaldır   regi halaldır m alı
XXXIX/354 allahdan her zaman isdeg n alır
XXXIX/355Őuc at a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/356 ceyr nım ceyr nım ceyr nım
XXXIX/357Őuc at a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/358 göyunu g zusu ya ı motalı
XXXIX/359 halaldır   regi halaldır m alı
XXXIX/360 allahdan her zaman isdeg n alır
XXXIX/361Őuc at a darsan eŐ yirdedi
XXXIX/362 al  Őı  telli saz y dig rımđı

XXXIX/363 bu devran bu rêhber iftiḥārimdı
XXXIX/364 mālîkem ömrümde her ne vārimdı
XXXIX/365 mālîkem gezmişem dağı ārānı
XXXIX/366 böyütdü goynunda çoban sārānı
XXXIX/367 mālîkem seçmişem ağı ġārānı
XXXIX/368 sedāġat aḥdarsan eşāyirdedi
XXXIX/369 ceyrānım ceyrānım ceyrānım
XXXIX/370 sedāġat aḥdarsan eşāyirdedi
XXXIX/371 saġlıġıza bu eşāyirin şî‘ ridi bu bi bendin dal ġabaḥ dēdim o inġilābi şî‘ ridi
XXXIX/372 veli sōrası bu eşāyiri şî‘ ri o zaman yazmışdım men ozanda onu oḥudūm
XXXIX/373 adam cavan_ iydim onda hindi bu cūr dēl elan atmışa az ġalıram onda
XXXIX/374 yirmi sekgiz yirmi yeddi sinnim var_ iydi cavan_ iydim sesim de
XXXIX/375 gelirdi sesim çoḥ bunnan zil_ iydi uca oḥuyurdum hindi
XXXIX/376 oḥuyailmiyem o vaḥt kimi oḥuyabilmirem hindi bu günnerimiz béle
XXXIX/377 keçibdi ġardaş enam vérdiler cāize vérdilēr lō taġdir vérdiler onnan sōrā
XXXIX/378 yazdılar bozdular bu eşāyirin benim başıma gelen oynunnarıdı ki çoḥ da
XXXIX/379 éle çoḥ da gelmiş çoḥ da bu cūr bélençik meclislerde alahı obalarda alahı
XXXIX/380 ġışlaḥlarda yaylaḥlarda çalmışam çoḥ da oḥutdurublar bunu o ġada
XXXIX/381 oḥutdurublār o ġada oḥutdurublār
XXXIX/382 *Yaşız neçe indi*
XXXIX/383 ellī sekkiz yarım teġ'riben iki il yarım ġalıb bāznişest_ olam iki il yarım
XXXIX/384 ġalıb bāznişest olam
XXXIX/385 *Eşāyirin şîirinnen yadūzda olan ayrı nemeler var?*
XXXIX/386 o kitabı dosdum aparıbdı aḥabidedi eşāyırın kitabı aḥşam dēdim onu
XXXIX/387 mene getirersen o da ki gelib çıḥmıyīb ēlan hindi hardan désēz men ordan
XXXIX/388 déyim siz üçün (*Öz şîirlerinizden olur.*)
XXXIX/389 oġlum ālem de sever şıḥ meḥribānı
XXXIX/390 nesihet şe‘ ridi hā
XXXIX/391 oġlum ālem de sever şıḥ meḥribānı
XXXIX/392 cāvansan aġılnan cāvannıġ_ éyle
XXXIX/393 halal zehmetüvnen ġazan dūnyanı
XXXIX/394 bazaginen emn_ āmannıġ_ éyle
XXXIX/395 vérme yedegini aġıl çaşġınā

XXXIX/396 düşersen tūfana séle daşğınā
XXXIX/397 sevadsız ālimlig düşme eşğine
XXXIX/398 ağıln başda olsun çobannıĥ éyle
XXXIX/399 ömür boyu haġiġati sen arā
XXXIX/400 düz emelin dönsün nurru fenārā
XXXIX/401 addımu ġānundan ġoyma kánara
XXXIX/402 elleş aġıdeli ćavannıġ_ éyle
XXXIX/403 dāverin sözderi yādında ġalsa
XXXIX/404 tükenmez ħezīnedi neven ġocalsa
XXXIX/405 dünya ihtiyārı elinde olsa
XXXIX/406 dilim düşer désem yamannıġ_ éyle
XXXIX/407 dilim düşer désem yamannıġ_ éyle
XXXIX/408 bunu ben siz üçün oġudum bu havānı ey ġarib memleked_ ey ġurbet
XXXIX/409 diyārı oġudum siz üçün **(Yoh, buyurun.)**
XXXIX/410 gel ēy ey ġarib memleket ey ġurbet diyar
XXXIX/411 ey ġarib memleket ey ġurbet diyar
XXXIX/412 deme öz yolumu azıb gelmişem
XXXIX/413 ay balam azıb gelmişem
XXXIX/414 alına ne yazıb ey allahım biler
XXXIX/415 alına ne yazıb_ ey allahım biler
XXXIX/416 deme öz yolumu azıb gelmişem
XXXIX/417 ay balam azıb gelmişem
XXXIX/418 ey ġarib memleket ey ġurbet diyar
XXXIX/419 deme öz yolumu azıb gelmişēm
XXXIX/420 alna ne yazılıb allahım biler
XXXIX/421 men öz dasdānımı yazıb gelmişem
XXXIX/422 zelimġan yá' ġubu almanyada üreġ' ġastaġanasında aparıPlār orda üreġ'
XXXIX/423 ġastaġanasında bu şi'ri oġuyubdu üreh' ġastaġanesinde yazıb bu şiiri
XXXIX/424 hatda yoldaşına yazıb ki men öz dāstanımı yazıb gelmişēm
XXXIX/425 a béle çiçeh'lerin dadı
XXXIX/426 men burda ġāsdeyem saġım da ay balam saġım oydadı
XXXIX/427 ġayalı bulahlı balam ay balam
XXXIX/428 ay balam daġım ordadı

XXXIX/429 damlayan ğayadan süzüb gelmişem
XXXIX/430 ay balam süzüb gelmişem
XXXIX/431 köküm çiçeh'lerim dalım ordadı
XXXIX/432 men burda ğasdeyem sağım ordadı
XXXIX/433 ğayalı bulahlı dağım ordadı
XXXIX/434 damlayam ğayadan süzüb gelmişem
XXXIX/435 sonuncu bendi hindi éliyek ğonaĥlarımın sağlığına
XXXIX/436 a béle özün bil özgeye bildirmeye meni
XXXIX/437 ağıladayı ağılada güldürme meni
XXXIX/438 ay balam güldürme meni
XXXIX/439 sen_ allah ğurbetde öldürme meni
XXXIX/440 sen_ allah ğurbetde öldürme meni
XXXIX/441 vetende ğábrimi ğazıb gelmişem
XXXIX/442 ay balam ğazıb gelmişem
XXXIX/443 ay nene ğazıb gelmişem
XXXIX/444 özün bil özgeye bildirme meni
XXXIX/445 ağılada ağılada güldürme meni
XXXIX/446 sen allah ğurbetde öldürme meni
XXXIX/447 vetende ğábrimī ğazıb gelmişem
XXXIX/448 sağlıģıza (*İndi men isdirem ki bu Ğartal Ozan Meclisinnen danışaĥ...*)
XXXIX/449 ğartal meclisi ozan ibāret_ olar bu elan bu ğartalı bu ğartal bir il olmáyıb
XXXIX/450 ğartal meclisi bunnan ğabaĥ benim öz ğardaşımın_ iydı ki elan ši' rini
XXXIX/451 oĥudum eşāyir ši' ridi onun_ idı onun elindeydi onnan biyáz benim
XXXIX/452 kesāletim oldu men gétmedīm hetda o purhesen ki aĥşam muġāmat oĥudu
XXXIX/453 ha o yeke kişi olarnan ikisi bāhem_ iydiler olar da ozanı boşladılar
XXXIX/454 ğartalı boşladılar o an ki alahı adıydı ğartal deyildi bu ğartal ğoyubdu
XXXIX/455 sonna bu ozan meclisi o ozan_ iydi da bu ğartal dēl o déydi ozan meclisi
XXXIX/456 bu ğārtal adında izāfe éleyib hetda bizim o eĥābi de geldi dédi aĥa bu
XXXIX/457 ğartalı békāre izāfe éleyibsen bunu eĥsi ğaydaĥ ozandı ki bayaĥ erz
XXXIX/458 éledim hā dede ğorgudun elinde ozan_ iydi kişinin onun ādınadı olarnan
XXXIX/459 biyáz alaĥa baĥlamadı aĥabīm gelmedi iki defa ēlan evinde yaşıyır üreh'
XXXIX/460 ğasdesi var emelāt étđi vezi de yaĥçıdı keçinir zindeĝisi edebiyat
XXXIX/461 müellimiydi müellim_ idi burda hindi ğálbinnen emeliyat olarnan sōra

XXXIX/462 bāznişest_olub hē il yarım elan il olmáyıb bir il olmáyıb burda evvelin
XXXIX/463 ğurulanda meni çağırdılar meni çağırdılar baĥ bu cür başlanar bu cür
XXXIX/464 yıĝılar bu cür cemler hindī bayaĥ dédigim söz da sözü véirler tey elan
XXXIX/465 kesāletim var gétmiyecēm daha aĥşam mene bi novbet vérdiler oĥudum
XXXIX/466 aĥşam sizden ğabaĥ men bāhem gelmişim sizinen gördüm mennen sōra
XXXIX/467 gelenlerin heresine üş novbet vérdi men öz şeĥsiyetim néynem ĥaiş
XXXIX/468 éliyem ādamı erziş ğoymaĥ hésabdı obir ğurban birbirinē ğoća babaynān
XXXIX/469 men isder miyem o cür özümü ĥārab éliyem neyniyem ne işim var oların
XXXIX/470 mene niyāzı var benim olara yoĥdu ki aĥşam munu oĥudum (*Neçe şüirin*
XXXIX/471 *var bu cür?*) çoĥdu şı' r çoĥdu şı' r çoĥdu hatda bu onu atama yazmışam
XXXIX/472 ha bu da baĥ özüm öz atama yazmışam hatda ata şı' ri şı' r da kitablardan
XXXIX/473 hangi şüir adamın canına yatır üreĝ'ine yatır meselem erzişi olur menzur
XXXIX/474 déyler bizder de men özüm alahıynan işim yoĥdu men özüm déyirem tey
XXXIX/475 o değerri şı' rler oĥuyaram deyerri şırler cemlerem oĥuyaram özüm üçün
XXXIX/476 çirt fırt şırler yoĥ o şır ki mēnisi var vāĝiyeti var helençik şırleri oĥuyaram
XXXIX/477 yel aparan şiri oĥumaram mēni véren şırleri oĥuyaram ki meselem uşaĥ
XXXIX/478 da ğulaĥ assa biler ki men ne déyirem şırde biler ki men şırde ne démek
XXXIX/479 isdeyirem şad şı' ri şad oĥumaĥ şe' ri kerem gözellemesi hindi elan bunu
XXXIX/480 oĥuyaram bu şad hava da var ğámlı hava da vār hamısıların vardı
XXXIX/481 ah béle de güzel olar mı
XXXIX/482 çünki ğálem çeken ne güzel çeker
XXXIX/483 suval verirsən menzur oĥuyam götürem suval verisen men oĥuyam
XXXIX/484 götürüyem cāvabın verem da saznan ya söznen cāvabın vériyem onun bi
XXXIX/485 dosdum vār bosdanı var ordan getmişem hē otuz kilo zat getimişik otuz
XXXIX/486 kilō (*Havaların adın de.*) kerem gözellemesi elan baĥ bu hava havanı
XXXIX/487 sazın havası yetmiş_iki dene dāstanın milli havası var sazın yetmiş iki
XXXIX/488 dene öz havası var millī yetmiş_iki dene hindi de vāĝien olub üş yüz
XXXIX/489 dene çün here çalgı hamı çalır çalıp ğatıllar onnan sōra māhır havalardan
XXXIX/490 çalıb ğatıllar saza o çoĥalıbdı ĥırda havalardan çoĥalıbdı men özüm
XXXIX/491 çalıyam veli sazı öz milli havası yetmiş_iki denedir yetmiş iki dene
XXXIX/492 sazın milli havası var bāĥ evveli bayaĥ erz éledim dāsdanı evvelin hava
XXXIX/493 dastanıdı ikimci baş sarıdı yanıĥ keremi yanıĥ kerem de ki hetda edālet
XXXIX/494 nesib çıĥarıbdı evveli yoĥ_uydu sora oldu baş sarı tel orta sarı tel yāniĥ

XXXIX/495 keremi divāni desTāni geraylı tećnis muḥāmmes goşma geraylı cem
XXXIX/496 köroğlu üzü var ēy ne bilim naḥçıvan gözellemesi naḥçıvāni kerem
XXXIX/497 gözellemesi aran gözellemesi vāġıf gözellemesi ki derhal elan men
XXXIX/498 çalmışam onnan sōrā neće déyim kerem dubeytisi dubeytī hetda dubeyti
XXXIX/499 özümün var dubeyti var kerem dubeytisi naḥçıvan gül— āvāzı gül—
XXXIX/500 āvazī neće dene havalar var men buların hamısın diyende meclise diyende
XXXIX/501 ağa buları niye çalmırsız acıḥlarına gelir sen niye déysen tey beş dene altı
XXXIX/502 dene örğenibsiz tey buları çalırsız bu beş altı havanı yoḥ ēy bunun
XXXIX/503 hāmısınnan çalın bu havanın hamısınnan çalın bunun hamısından çalın
XXXIX/504 beş altı dene ki şādı var zadı ġāmmisi var peyderpey tıkrār élir yoḥ bu
XXXIX/505 yatmış havalar çallam elan men hindi nemenedi kerem dubeytisi çallam
XXXIX/506 eşk éylersen kerem dubeytisi ki aḥşam ġudret dédi ki sen alla kerem
XXXIX/507 dubeytisi çalġinen oḥu men ġoy ġörüm novbet vérmiller oḥuydum da
XXXIX/508 yaḥçı kerem dubeytisinin de o maćerası vardı kerem dubeytisi yaranıbdı
XXXIX/509 māćerāsı var ay bayaḥ dédigim söz ki bi şiire özü māćerası olmasa o
XXXIX/510 yaranmır benim özümün bu barmaġıma Pıçaḥ batdı Pıçaḥ batdı birdan
XXXIX/511 batdı ġızımın toyunda öz ġızımın toyunda bi ġan fişġırdı ġövē baḥ bi béle
XXXIX/512 aşdı bu toyuḥ doğreyırdıḥ ġaştı battı elime batannan sōra bunu men bu
XXXIX/513 cür tutdüm aḥı benim elimnen de bū tenzif élemek pansuman zad—
XXXIX/514 élemek gelir bélençik işder men o zaman ḥıTmet olanda işleyirdim orda
XXXIX/515 gelir bağladım bu yarası toḥdadı ġurudu sōra gétdim çöle alvére gétdim
XXXIX/516 maşına yer— alma atırdım bélençik maşına béle yer alma atırdım de mene
XXXIX/517 benim barmaġım tandon içerde tandon damarı var bimem biliysen ya
XXXIX/518 yoḥ ġırılmışmış bu üzden cūrramışam yapışdırmışam yapışib toḥdeyr veli
XXXIX/519 tandon damarı yığılıb gelib bura çekilib gelib ḥeberim de yoḥ ġolum
XXXIX/520 ağrıyırdı hā veli fikir vérmirdi dédim toḥduyar o yer— elma tay néce
XXXIX/521 ġoyardıḥ maşında atanda éle hesab— éledim ġolum burda saldılar yere
XXXIX/522 ay dede yarasına öldüm ay allah ne ġeyrīm o arvat dédi ay bacı ġardaş ne
XXXIX/523 oldu sene dedim heş zat feġat uşaġı çağır yér— elmamı atsinlar maşına
XXXIX/524 men tek elimnen edebilmedim özü sehih sālimdi ha bu cür toḥdeyr
XXXIX/525 geldim sene dédim ona dédim dédiler ağa senin barmaġın ġırılmışmış
XXXIX/526 ḥéberin yoḥ gét fūlan dühtür dühtür day var o dühtüra gétdim ona semet
XXXIX/527 merikin üsdüne semet meriki çoḥ da esebāni dühtürdü çoḥ da esebāni

XXXIX/528 dühtürdü dédim ağa-i dühtür kimī dédi senüv barmağın damarı gırılıb
XXXIX/529 ğalmısmış zora sālıbsan çekip güdēlib gelib yuharıya o kimidi toyuğun
XXXIX/530 bimem toyuğ yéyibsen onun ağ damarı olur ağ damarı ğan damarı yoğ ā
XXXIX/531 ağ sap kimin olur sap kimin barmağların hareketi olarnandı ellerin
XXXIX/532 hareketi o damarrarnandı dédi barmağın bu gerek burdan sene emel ola
XXXIX/533 голуva gele damarın tapa o da sene altı ay novbıya ğalar dédim ağa-yi
XXXIX/534 düh'tür başuva béle dolanım yōğ o işi görmeginen men altı ayaçan
XXXIX/535 çolağ_ ollam hatda özü dédi dédi altı ayaça sen munu emelletdirmesen
XXXIX/536 golun güdelecek be béle güdelecek golun güdeleceh' bağ béle yığılaçağ
XXXIX/537 orda götdüm o şi'ri dédim mına dédim hekim ğardaş heyli olar hesretdir
XXXIX/538 tele barmağlar tēl sazın simine diyeller dā démeyennen de bu özü hevesi
XXXIX/539 var_ imiş dühtürün özünün helençik çoğ hevesi var_ imiş olmadı
XXXIX/540 hekim ğardaş heyli olar
XXXIX/541 hesretdir tele barmağlar
XXXIX/542 yalvarıram bir élāc_ ét
XXXIX/543 ğalmasın béle barmağlar
XXXIX/544 dédi gelib gelib gēt çöle ēy dédim hāhiş éliyem icāze vér dalın déyim
XXXIX/545 hekim āşığ_ él üçündü
XXXIX/546 ellerimiz él üçündü
XXXIX/547 her bir barmağ tel üçündü
XXXIX/548 ğıymaynan öle barmağlar
XXXIX/549 şefā vér heste yatana
XXXIX/550 ruh vérsin ğáme batana
XXXIX/551 lātif dek govher satana
XXXIX/552 gereh'dir hele barmağlar
XXXIX/553 durdu boynum ğucağladı dédi sen ne dédin ne danışdın men seni yazıram
XXXIX/554 bimārisdana veli novbat_ almağ özüvnendi yazdı sen yaz benim orda
XXXIX/556 adamım var allam yazdı kağızı vérdi mene dosdum vardı senin kimi éle
XXXIX/557 apardı dédi sēr süb hā dost_ udum onnan dühtürnen haçan gitdim bi
XXXIX/558 yanki ğapıdan gel zadı muayne olum gétginen o toğdadı yoğsa
XXXIX/559 barmağlarım işlemirdi ki toğdadı süb gétdim ora mene göy libası
XXXIX/560 géydirdiler gördüm dühtür geldi me'tel ğaldı dühtür dédi sen kimsen sēn
XXXIX/561 kimi adamnan novba aldım yanı burda almıyacām onnan sōra meni

XXXIX/562 apardılar otağ-ı emele gölüm bîrdan bîraçan baḥ baḥ düz bîraçan kesmişdi
XXXIX/563 dédi damarın düz burdeydi hē yığılmışmış (*Allah'a şükür currandın.*)
XXXIX/564 hē ellerin ağrımaz onnan sōra kerem dubeytisi ordan gālîbdı
XXXIX/565 men bu havaları ḥoşa gelmir ki babam eyliyesen perdesi budı kökü budı
XXXIX/566 kerem dubeytisin oḥuyam siz üçün
XXXIX/567 hekim ğardaş ḥeyli olar
XXXIX/568 hesretdir tele barmaḥlar
XXXIX/569 yalvarıram ey bir élâc — ét
XXXIX/570 ğalmasın béle barmaḥlar
XXXIX/571 ğalmasın béle barmaḥlar
XXXIX/572 şefâ vér ḥeste yatana
XXXIX/573 ruh vérsin ğáme batana
XXXIX/574 kim isdemez telli sâzın
XXXIX/575 ḥoş sesini hezin hēzın
XXXIX/576 o tellerin şelâlesin
XXXIX/577 çatdırır ele barmaḥlar
XXXIX/578 çatdırır ele barmaḥlar
XXXIX/579 çatdırır ele barmaḥlar
XXXIX/580 her bir barmaḥ tel üçündü
XXXIX/581 ğıymaynan öle barmaḥlar
XXXIX/582 hekim ğardaş ḥeyli olar
XXXIX/583 hesretdir tele barmaḥlar
XXXIX/584 yalvarıram bir élâc — ét
XXXIX/585 ğalmasın béle barmaḥlar
XXXIX/586 hekim âşîḥ él üçündü
XXXIX/587 ellerimiz él üçündü
XXXIX/588 her bir barmaḥ tel üçündü
XXXIX/589 ğıymaynan öle barmaḥlar
XXXIX/590 kim isdemez telli sâzın
XXXIX/591 ḥoş sesini hezin hēzın
XXXIX/592 o tellerin şelâlesin
XXXIX/593 çatdırır ele barmaḥlar
XXXIX/594 sonuncu bendini eşidek diyek ğardaşım seccâdın saḡlıġınâ

XXXIX/595 şefâ vér heste yatana
XXXIX/596 ruh vérsin gâme batana
XXXIX/597 lâtif dek govher satana
XXXIX/598 gereh' dir hele barmahlar
XXXIX/599 sağlığıza **(Sağ ol, yaşa!)** bu kerem dubeytisidi bunu oğunmur eslen
XXXIX/600 oğunmur bular oğunmur men bu oğunmuyanda men meclise gëdiyem
XXXIX/601 özüm déyirem oğunmuyanda men nā-rahat ollam direm baba men şāyet
XXXIX/602 siz oğuyabilmiyem bu sesim çatmır goçalmışam goça kişiyem siz niye
XXXIX/603 oğumursuz sizin yoğ men ki size yol yolağ déyirem niye yatırsız bu
XXXIX/604 havalarımız bu sazi bu sazi niye gët be gët her beş dene hava itir her beş
XXXIX/605 dene hava orda itir beş dene hava orda gizlenir her beş dene galır beş on
XXXIX/606 denesi o da faydası nemenedi bu yetmiş iki dene havanı gerek zinde
XXXIX/607 sahlıyağ hele izāfe éleyibsiz o alahı mesele zad var şād havalar bular o
XXXIX/608 gadar şad havalar var ki o alahı mesele o başka mesele
XXXIX/609 hē çaldım yādıma tüştü bāğ
XXXIX/610 götürülle çal dā benim de imam şerim var _ idi on iki imam şeri éle onu
XXXIX/611 oğuyram ġarabağ şikesdesi ġaradağ şikesdesi hindi men ġaradağ
XXXIX/612 şikesdesi oğuyaram
XXXIX/613 ilāhi béle de gözel olarmış
XXXIX/614 çünkü ġalem çeken ne gözel çekib
XXXIX/615 üz üze göz göze sihirlenmişik
XXXIX/616 ne men göz çekirem ne göz el çekir
XXXIX/617 sağlığıza ammedin sağlığına seccadın sağlığına
XXXIX/618 gözel gözün gözelliğ' de bircesen
XXXIX/619 bu günnüh' de bir men olam birce sen
XXXIX/620 gül üsdünde ārıya bağ bir de sen
XXXIX/621 gör gülün nāzını ne gözel çekib
XXXIX/622 sonuncu bendin erz _ éliyem seccadın ammedin sağlığına
XXXIX/623 salma gel memmedi gözünnen gözel
XXXIX/624 gözüm gözün görüp gözünnen gözel
XXXIX/625 sen _ ölmüş neyneyim gözünnen gözel
XXXIX/626 ne bir könül doyur ne gözel çekir
XXXIX/627 sağlığıza **(Sağ ol, yorulma!)**

Metin Numarası: XL

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Alvars – Serein- Savalan Dağı / Erdebil

Derleme Tarihi: 18/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Doğum ile ilgili adetler 2. Şahseven oyunları 3. Bilmece 4. Aksakal ve toplumdaki yeri 5. Bölgedeki bitki ve hayvan adları 6. Yaylakta yaşam 7. Savalan Dağı ile ilgili inanç ve inanışlar 8. Geçmişten günümüze Şahseven göçleri

Derlemenin Süresi: 21 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Abbas AĞAPUR

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1968 - 50

Mesleği: Hayvancılık ve Arıcılık

Medeni Durumu: Evli

Eğitim Durumu: Ortaöğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Askerlik ve ziyaretler dışında bölge dışına çıkmamıştır.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça

XL/1 *Selam ağa.*

XL/2 selām

XL/3 *Adızı buyurun fāmilizi buyurun.*

XL/4 ābbas ağapūr tāyfe-i muğannū tīre-i tomağelli

XL/5 *Yaşız neçedi?*

XL/6 yāşımīz ėlli

XL/7 *Ğışlağınız haradır, yaylağınız haradır?*

XL/8 ğışlāğ yaylağımız tağriben sereinnen üsdē telekābindi hey ğışlağımız ğará tepedī

XL/9 nereside-i parsabād

XL/10 *Burda nem ėlersiz?*

XL/11 burdā bizim tağriben işlerimiz şahsevenniğdi ğoyun getirrük bēd maldarırh

XL/12 éliyrüh' keresin çıhardırūh pēnirin çıhardırūh bélé bélé mehsullarımız

XL/13 ğoyunumuzu meselem ğuzularımızı yekeldip satırūh

XL/14 *Neçe ğoyununuz var*

XL/15 tağriben üş yüz dene

XL/16 *Hoşgile ne dersiz öz dilinizde?*

XL/17 hoşgile hemin gözel gözelsen göyçeh'sen bēli göyçeh'sen

XL/18 *Evlisiz?*

XL/19 bēli bēli (*Neçe balanız var?*) iki dene oğlum var (*Allah sahlasin*) sağ olasan

XL/20 allah kömeğ'in olsun

XL/21 *Şahsevennerin sünnetleri ne cürdü?*

XL/22 nemene meselem sünneti meselem (*Uşah doğanda...*) bēli uşah doğanda

XL/23 tağriben hānımnar yığışıb geleller ona tebrik diyeller bēd kāduva alıp getireller

XL/24 bélé şeyler var aş bişirellēr bēli tağriben bélé bélé vesāyiller getireller da bizim

XL/25 öz meselem mehalli düğü bişirib getireller yap ğoyallar onnān halva Pişirib

XL/26 getirellēr ter hālva getireller bélé bélé

XL/27 *Obāzın adı nemedi?*

XL/28 obamızın adı alaçih bēli bēli bu elan eyleşmişK bunun içinde bunun adına

XL/29 diyerük alaçih yani alaçih bi dene bi nōvdu kī ğādim munı currıyıblar ğādimki

XL/30 kişiler dövresine ğargı çekillēr meselem külek gelmesin içeri üsdū ğoyunun

XL/31 peşminnendi yununandı bēd bélé bélé envāyi ahsan zindegi cā-yi zindegi

XL/32 meselem zindegi éleyrük bunun içinde bēli

XL/33 *Ahsakkalınız kimdi?*

XL/34 aḥsaḳḳalıımız meselem bizim özümüzün elān ğışlaḥdadı gelméyib bi dene

XL/35 böyüg sefidimiz var ıdı meselem böyüh'lerimizin böyüğü erziş ğāyl ıolluḥ

XL/36 ona böyünneri toyda meselem géderüh' şırbehay danışaruḥ ya başdıḥ

XL/37 dānışaruḥ onnan aḥsaḳḳal danışar

XL/38 **Aḥsaḳḳal ne cür oley?**

XL/39 düz dānışan imānı ğaṣeh' di meselem rudervāsıde ğalması meselem sene de düz

XL/40 danışar mene de diyer günah sendedi ya günah mendedi bélençik ona ğayıraruḥ

XL/41 aḥsaḳḳal āhsen

XL/42 **Toylarınız ne cür olur?**

XL/43 toylarımız da ki çoḥ ğaṣekdi görmelidi toylarımız da at çaparıḥ deve getirrük

XL/44 onnān bélençik ğoyun keserük üş gün dört gün meselem şennig ıélerük béle

XL/45 béle

XL/46 **Ġadimnen ne cür toy élerdiz?**

XL/47 ğādımılēr deveni bezerdūh' deviye minerdiler ferş farmaş bēd ata minerdiler

XL/48 cılōdar olardı bi neferin ğabağda erus ḥānımı meselem aparardı bey de onun

XL/49 dalıycan géderdi veli hindi day çun māşınıımız vardı maşınnan hindi géderüh'

XL/50 day o ğādımki resm-i rusumlar biyāz köhneliy var gine de menzur day bi zerre

XL/51 çün filimler hoşgil olsun diyī hem deveni getirrük alma ataruḥ gül vérīb ı

XL/52 almaruḥ biz alma ataruḥ aḥı şehrisdanda gül vérīb ı alallar ḥōb biz alma ataruḥ

XL/53 alma sīb yā biğulu álma ahsēn mīve ğısmetinnen álma āhsen āhsen erus ḥānımın

XL/54 başınnan alma ataruḥ üş dene éle elan da ataruḥ

XL/55 **Taptapbaca bilirsen bize buyur.**

XL/56 taptapbacā déyir dolay dolay babamgile yol géder o nemenedi basdırıḥ bu örken

XL/57 dē onnān ēl yığışdı ketdanı sih'di el yığışdı ketdanı sih'di me' nisi biraz éle

XL/58 yavadı vēli budı baḥ yānı bunun adı eldi ḥōb katda da odu ketda yanı kendin

XL/59 böyüğü o olmasa saḥlamaz bēd bırdan vırram ğılıncı feleğde oynar ucu o

XL/60 bayram yağış yağanda ildırım şaḥıyār ildırım bilersen nemenedi ahsēn diyeller

XL/61 burdan vırram ğılıncı feleğde oynār ı ucu bu da béle béledi (**Çoḥ sağ ol, ellerin**

XL/62 **ağrımamın.)** teşekkür

XL/63 **Bu Şahsevennerin Türküsüynen tatdarın türküsü ne ferg ı éylir?**

XL/64 bi zerre lehçesinde ferg ı élir bizler déyirüh' meselem hoş gelipsen olar déyir

XL/65 hoş gelmişsiz meselen bizler déyirük gel çay iç olar diyer a ğağa gel üve çay

XL/66 iç bi zerre lehçelerimiz ferg ı éler héç zat ahā iki dene çay tök bēli bēli ahsen

XL/67 meselem olar déyir gétmirük biz déyirük gédirük bi zerre lehçelerimizde bi

XL/68 zerre ferğı var bēli bēli bal da peteh' lerimizin bālıdı bēli bēli

XL/69 **Bal ne cüroley?**

XL/70 bālı sedder-sed tēbi' si tapılmaz çün tey kollen şeker vérrük bēd ballar iki novdu

XL/71 biri mumludu biri bidūni-mumdu şiresidī biri mumlu baldı peteh' çibinner

XL/72 géder çölde meselem otdar gevennen gülden güllerden yéyer getirer bal

XL/73 tovollud_ élēr

XL/74 **Şahsevenner neçe tayfadı?**

XL/75 şahsevenner otuz_ iki tāyfadı büyük tāyfası muğannı bēli bēli muğanlu ahsen

XL/76 bēli bēli (**Ceşnevāreyi bilirsiz?**) çeşnivāre bēli gédeller cēşnivāre bi dene

XL/77 meselem çeşnidi ki hōb her kesen öz mehsulātın getirer te' rifler orda erz_

XL/78 olsun hıtmetúve meselem men sed-der-sed kūhı bal aparram dağ balı aparram

XL/79 sedder-sed tebi' meselem çün teplığat olsun déyin atdansın yéke olsun o cür bi

XL/80 şey meselem men goç_ aparıram goyunun goçunı érkegi aparıram orda

XL/81 görmeli bi şeyler aparır görsederük çeşnivāre odu bēli bēli hamı şahsevenner

XL/82 cem_ olur at çapallār onnān oñuyallar çeşni tutallar oynallar béle béle işleri

XL/83 vardı çeşnivārenin (**Gādimde?**) gādim yoñ çeşnivāre olmaz (**Ceşnevāre**

XL/84 **haçandan beri var?**) teğriben imam gelennen bēli bēli şah zamanı çeşnivāre

XL/85 olmaz yoñ yoñ çoñ gādim sābığası yoñdu

XL/86 **Kız istemeleriniz ne cüroley?**

XL/87 bēli gız isdemenin mēnisi budu kū zemān-ı gādim day hiç meselem hey oğlan

XL/88 gızı ya gız_ oğlanı pesend birbirine élemezdiler éle büyüklerimizi géderdi ağa

XL/89 filan sēn gızuva hāsdegārriğa élçilige géderdiler géderdiler meselem éle o

XL/90 birden çirkin de olseydi hoşgil de olmaseydı éle alardı dede nene adam_ alardı

XL/91 kıtarardı vēli hindi élān ferğ_ élir hindi élān goy yere horra tökeydin da ēlan

XL/92 bu cür ferğ_ élir elan gerek day hindī dede nene beğenmek şerti yoñdu gerek_

XL/93 oğlan gızı süver gız oğlanı süvēr olar ki birbiriynen tefāvüget çatdı gelir dede

XL/94 nene gédir hāsdigārriğa hāsdigārriğa da gédennen sōra eğer hoşu gelse vériller

XL/95 hoşu gelmese déyir ağa sennen menin_ işi iras gelmez birden gördü ki day

XL/96 hēyr gıznan oğlan birbirin çoñ isdeyir götürüb gaçar bēli (**Kaçanda savaş olar?**)

XL/97 bē' zi mōge olar bē' zi mōge éle ahsakqallar gelir déyir baba day bir gız bir

XL/98 oğlanındı olar ikisi birbirin sēvüb hoşbaht olsunnār getirir tezedden islāh

XL/99 barışarūñ day küsmerih' birbirimiznen ordan o yana tedārik görürük toy élerih'

XL/100 erus tutarūh bēli bēli sonradan toy éleller ay biz meşede yollamarih meselem
XL/101 elan adı oğlan vār tevān-ı mālî yoḥ_ udu yollayullar meşede meşed bi dene
XL/102 ziyāretgāh_ ıdı ḥōb otnan su ras gelmez yanî ne cūr otnan su ras gelmez sen
XL/103 ki cevan men de cevān day meşed bi dene allahın meselem ziyāretgāhıdı gédip
XL/104 orda ziyāret_ élemeye gédiller day bu oğlannan gız éle değıgen gédib birden
XL/105 meşedde görse yüzünü bi öpüş götürende günah olūr béle béle işder var

XL/106 *Balalarınıza ne cūr nesihetler élersiz?*

XL/107 düz yol nişan vérrük meselem oğul haram malın bereketi olmāz bēd meselem
XL/108 bélençik ihtiram göy özünnen böyüh'lere salam vēr çoḥ da meselem mesal
XL/109 benim sirvetim çoḥdu ḥōb elan oğlan var kārgerdi sirvet salama mehabbete
XL/110 baḥmaz ben bu yolları hamısın uşaḥlarıma nesihet vérirem ki meselem sirvet
XL/111 bi énvāni bi dene el çirkidi yūdun gétđi yūmadın ğaldı sirvet ğaşek bi şeydi
XL/112 sirvet pul ğaşek bi şeydi vēli mehabbetin pula rebti yoḥdu adam var görersen
XL/113 bi şeyi yoḥ_ udu tevān-i mālî yoḥ_ udu bi zerre sirvetdeşende day héç adama
XL/114 salam da vérmez éle eslen bāşın tutar béle géder veli onū ayendesı yoḥdu yani
XL/115 rīşesī esl-i nesebi yoḥdu o eskig_ adamdı sirvetini hiç mōge salama
XL/116 mehabbete béle béle işdere bēli bēli men uşaḥlarıma hemişe nesihet_ éliyrem
XL/117 düz yol gédin oğurruğun ya haram malın bereketi yoḥdu şāyet imkānı var
XL/118 meselem adam bir il iki il hoşdu ona veli gine de āyhır ğāydıp gétmelidi o
XL/119 haram pul elden çıḥmalıdı

XL/120 *Obalarda oğurluḥ olar?*

XL/121 yoḥ éle sābigası yoḥdu çün hamminın vez-i mālî hoşdu allaha çoḥ şükür heş
XL/122 kes biri birine meselem bi ihtiyaçı yoḥdu ğirem biri der ki meselem éle aşığı
XL/123 düşse vez-i mālî ḥarab_ olsa tevān-i mālî olmasa ona aḥsaḳḳal yığışar
XL/124 kömeh'lig_ éler meselem misal gelir mene diyer ağa meselem filāniye
XL/125 isdiyrük kömeh'lig_ éliyek ne ğade meselem sen vérebilersen déyirem ağa
XL/126 meselem men bi milyon vérebillem birden görsen yüz nefer cem élir yüz
XL/127 milyōn vérir terefe déyir bala al apar hoş_ ol bélençik işderimiz de var ināyet
XL/128 élerük hemişe (*Ay saḡ ol!*) hāhiş éliyem allah kömeğ'in olsun meselem
XL/129 göyunum var gurd o yannan özünü atır öldürür day mesal bizim sirvetimiz
XL/130 göyundu day davardı ḥōb gurdu bilersen de nemenedi canavar ahsen özün atır
XL/131 gelir meselem göyunnan bī atmış dene yüz denesin telef_ éliyib day baḥıb
XL/132 görürük meselem onun derāmedi bi ayrı yerden yoḥdu meselem él tayfa

XL/133 yıǵışār ona bi yüz dene de ǵoyun_ olmasa heştad dene héyvan cem_ éleyib

XL/134 véreller diyeller day kefi sâz olsun bi dene hés zad élemir_ adama veli

XL/135 cemeleşende çoĥ_ olur

XL/136 **Bayramlarınız ne cür oley?**

XL/137 bayramlarımız gözēl evvel meselemce özümüz be istilah surfamızı serrük

XL/138 kollen envā-yi aĥsam mīvē ācil mācil māhiden zatdan bēli evvel her kesen öz

XL/139 evin döşer bēd ki éle ki o topun sesi geldī teze gün geldi uşağdan böyüge

XL/140 cemeleşerüg birden beş yüz nefer evvel géderük bi aĥsaĥķala tebrik diyerük

XL/141 bēd aĥsaĥķal da ǵoşular bize yavaş yavāş évleri gezerük çarşamma bayramı

XL/142 mubārek görüşerüg_ öpüşerüg oturuĥ onun o mīvesinnen ācilinnen yiyerüg

XL/143 bi ǵedr-i tevān onnan durub gellūk bi gün kollen hele gezerük hemin orujluĥ

XL/144 bayram orujluĥ bilersen nemene (**Ramazan bayramı?**) ahsen ramazan bayram

XL/145 ramazan bayram da hemçinin gezerük birden birinin ki hüzürü vardı adamı

XL/146 ölüb evvel géderük onun evine yoĥ éle aĥsaĥķal da gelir géderük o adamı

XL/147 ölenin meselem benim ki dedem ölüb cemeleşeller evvel ona bir tebrik

XL/148 diyeller onnan ordan ǵoşulub gédeller aĥsaĥķalın evine ğurbanda ki bēli day

XL/149 ğurbanda ki meselem here bi dene ğurban keser éle ğurban da hemçinin de

XL/150 çün bi cem olsa o cem diyerük gédib gezerük élan bura ki here bi yereddi day

XL/151 meselem biri burdadı biri bi ayrı yereddī burda tilfına meselem tebrik diyerük

XL/152 **Atınız var mıdı?**

XL/153 bēlī (**Cevannar hansı oynunnar oynar?**) atnān (**Atnan yā atsız?**) hē atsız ğayış

XL/154 götdü oynaruĥ bēli (**Ne cür oley?**) tağriben ğayşımızı çıĥardaruĥ kemerimizi

XL/155 ĥōb burdan bu kemer bi dene béle dāyire cız çekerük meselem beş nefer beş

XL/156 nefer onu meselem tepih'nen vırrūĥ o hansı adama deyse görersen obürsü

XL/157 ğuruh geldi yōĥ day vırabilmeşe ordan ğaşıy gétse onun eline götürüb onu

XL/158 köteh'liyrūĥ' ğayış götdüdü çiling_ ayac_ oynaruĥ (**O ne cür oley?**) o da bi

XL/159 dene meselem bi béle ağacın parasıdı ğoyaruĥ_ ağaca vırruĥ hevāyi vırruĥ

XL/160 olar o ağacı vırsa görersen meselem o yāndı bēli béle béle meselem ğaçarıĥ

XL/161 day misal çilig vırruĥ géder meselem birden beş yüz metir kenārā bu göynen

XL/162 gédende ağacnan vırdūĥ vırdūĥ vuraemmedūk ağacı ğoyaruĥ bi dene meresi

XL/163 var orā ataruĥ deymese gine de menzur idāmesi vardı çiling_ ağac diyeller

XL/164 ona ya héyle atdı ki atı meselem toylarda ya bi ayrı şeylerde müsābıǵā vérrük

XL/165 öz ālemimize

XL/166 **Bu Savalan adı hardan gelib?**

XL/167 savalan valla bī deġiġan mēim tariħden başım çılmāz benim dedemin

XL/168 meselem yüz sinni var_ iydi bēli hey o diyerdi ki diyerdi ki meselem savalan

XL/169 bi dene šēhr_ iymiş bolluħ_ olub çörege ġulaħ asmeyıblar meselem çöle de

XL/170 gédendē destşuya zada gédende çöreġ'nen özderin temizzermiş meselam tey

XL/171 be béle dönüb de islam dininnen vālideynnen dönüb allah bir zaman emr_

XL/172 éleyib zelzeliyē zelzele olub vīran mesgān olub āteşfişan olub vīran mesgān

XL/173 olannan sōra ordan ġalıb sebelān (**Savalan'ın başında göl vardī?**) bēli deryaçe

XL/174 vardī orda da benim dedem danışardı diyerdi meselem biz gétduk kent ħaraba

XL/175 ġalmışdı day kent yoħ_ uydu kollēn meselem teşt taparduh ġazan taparduh

XL/176 ġaşuh taparduh bēd béle béle meselem etraflardān men (**Üzme bilirsiz?**) mēn

XL/177 az billem (**Savalan'da üzülür?**) bēli savalanın çūn deryaçesinin dibi yoħdu

XL/178 ħōb dibi dibi yoħdu dibi yoħdu bilersen nemenedī ahsen meselēm dey çoħ

XL/179 derindi suyu çekir_ aşıağı çoħ soyuħdu day yaħdı dene baba dövresi tey buzdu

XL/180 bēli ona göre men üzmemişem sebelanda veli adam vardı ki meselem

XL/181 herāret-i bedenisi ġaşehir'di ġávidi bedeni isdidī çoħ adam çimer bēli orda

XL/182 çimeller

XL/183 **Burda ağacınız yoħdu?**

XL/184 yoħ bēli muġanda var muġanda kollēn mīvelerimiz var šēli hülū (**Hansı**

XL/185 **ağaçlar var?**) šēli hülū bēd alma üzüm kollēn püstē her nemeniye cāvab

XL/186 vérir muġanın torpağı çoħ ġaşehir'di orda da šūrevilernen hem merziyüh' dē

XL/187 görürük šūrevileri

XL/188 **Muġan'da av, şikar élersiz?**

XL/189 bildīm yōħ gir vériller dövlet gir vérir vīrarduh ġádim ġádim bēli ceyran

XL/190 vīrarduh āhu vīrarduh bēd daġ kéçisi vīrarduh vēli day nesli kēsilib yoħ

XL/191 muġanda

XL/192 **Muġan'da ya burda hansı vahşi héyvan zatlar var?**

XL/193 āyı muġanda olmaz burda olar bēd canavar var ġurt bēd tülkü var meselem

XL/194 héyle şeyler var bēli şuġal vār şuġal ekseren éle bu eziyetsiz héyvandı şuġal

XL/195 tülküye oħşéyır tülkünün yoldaşıdı bi şey yemez éle olar feġat éle ağlaşar ses

XL/196 véreller

XL/197 **Gadim Şahsevenner Muġan'a hardan gelibler?**

XL/198 gâdim şahsevên éle muğanda var_ iymış vêli érmenisdan ya ermenisdân hōb
XL/199 bizim meselem ekseren o yannan keçmeyük ermenisdan terefdan keçmeyük
XL/200 rûd-i eres ya aras bigûli aras ne ğâde meselem zamân-i gâdim var_ iydi
XL/201 bizder géderdük o taya şûreviye gelerdük fâmillerimizden çoğu ğaldı orda elan
XL/202 meselem benim göca nenem ğalıb_ orda rusdar gelennen sōra bizzeri
XL/203 âyırıblar uruslar herkes eline tüşürmüş öldürürmüş be istilah herkes zireng_
XL/204 miş ğaçsaymış ğaçeymiş élan bizim sirvetimizin yarısı ğalıb o üzde çün urusun
XL/205 cânımızın ğorğusunnân ğaçırmışuğ menin göca babamı ruslar öldürüb (**Allah**
XL/206 **rahmet élesin...**) allah kömeğ'in ossun herkese yetişirmişler çün de bizderinki
XL/207 ağac_ iymış elimizde olarinki tûfeng_ imiş day tûfeyden de ağac bilmir ki
XL/208 éle tûfey vırdun onun ğorğusunnan élan çoğ adamlarımız ğaldı o üzde şûrevidē
XL/209 ordan gâdimnen

XL/210 **Bir Şahseven üç nefere bedeldir deyiller, düzdü?**

XL/211 bēli élan şehrisdanna ne cür karate adam geler şahseven çün düver bēli o
XL/212 cürdü şahseven zireydi o ğader gezir dōlanır meselem heleni yiyebilir birden
XL/213 otuz kilōmetri dere üzü üş saat yol géder çün tevân-ı mâli var_ ıdı tey yēdiğ'i
XL/214 tebi' di göyun_ eti tebi' sarı yağ tebi' kere göyununkü day o olardan zatdan
XL/215 her nemene var sût özümüzünki hamısı bēli gâdim de meselem eşâyirde
XL/216 möhtad ğısmeti az olur möhtad bilersen ki nemeedi tiriyeğ meselem heşiş
XL/217 şişe bular şahsevende yohdu meselem men görsem éle meselem fâmillerden
XL/218 tiriye kişi meselem şillelerem diyerem bi şey döür meselem béle

XL/219 **Bu nemenedi?**

XL/220 o pişidi çün bizim şāseven arasında bunu orujluğ bayramında pişirruk bēd
XL/221 paylaruğ özümüz yiyerük bû rōğanidi yağdan pişer onu éliyebüllük bir ay
XL/222 sahlıyabilek meselem çuvaldā fermaşdā bēd parçanın lāyesinde sahlıyāğ
XL/223 bunun esli ata baba adı pişidī bunun tehiyyesi evveli sütdü undu yumurtdadı
XL/224 sarı kökdü bēd keredi ğatarığ birbirinē ğızardaruğ yiyerük (**Çoğ sağ_ ol.**)

Metin Numarası: XLI

Derleyen: Ahmet ÇAM

Derleme Yeri: Erdebil / Merkez

Derleme Tarihi: 18/08/2018

Derlemenin Konusu: 1. Şahsevenlerde zıt anlamlı sözcükler. 2. Organ adları. 3. Mevsim adları, ay adları, haftanın günleri 4. Bazı fiillerin çekimleri.

Derlemenin Süresi: 16 dakika

Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı: Firuz MUİNİ

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı ve Yaşı: 1978 - 40

Mesleği: İşçi

Medeni Durumu: Bekar

Eğitim Durumu: İlköğretim

Bölgede Yaşadığı Süre: Doğumundan günümüze kadar kaynak kişi bölgede yaşamaktadır.

Bölge Dışına Çıkıp Çıkmadığı: Kaynak kişi askerlik ve ziyaretler için bölge dışına çıkmıştır. Birkaç kez de ticaret amaçlı Türkiye'ye seyahat etmiştir.

Bildiği Diller: Türkçe ve Farsça.

XLI/1 **Selam**

XLI/2 selam

XLI/3 **Adızı buyurun, familizi buyurun.**

XLI/4 adım firūz soyadım muīnī

XLI/5 **Şahsevensiz?** hē şahsevenük

XLI/6 **Hansı tayfadan tiredensiz?** biz gočabēylī (**Hansı tiredensiz?**) kürtler

XLI/7 **Evli misin bekar mısın?**

XLI/8 yoḥ men subayem evli deḡ'irem

XLI/9 **Önce sonra ne cür dersiz?**

XLI/10 hā onu ne cür diyerik saḥladīn biz önciye diyerik ḡabaḥ sonraya da élé sohra

XLI/11 (**Yakın-uzak?**) yoḥun uzaḥ (**Uzun-kısa?**) uzun güde ḡısa da diyerik güde de

XLI/12 (**Geniş-dar?**) éle biz de ḡenīṣ dar ya ḡēn de diyerik gen dār (**Büyük-küçük?**)

XLI/13 böyük ē küçük de diyerik ḥırda ḥırda da diyerik küçük dey küçük yoḥ kiçik

XLI/14 (**Siyah beyaz?**) biz siyah démerik farslar diyer siyah biz ḡára diyerik ḡara

XLI/15 bayaza da aḡ diyerik çoḥlu aḡ diyerik (**Doğru-yanlış?**) doğru yā düz düz de

XLI/16 diyerik doğru da ikisin de işlederik yanlıṣa da yanlıṣ da diyerik yanlıṣ (**Pulu**

XLI/17 **çoḥ olan az olan yani zengin- fakir?**) ē erbāP ḡasıP ḡasıP (**Kadın-erkek?**)

XLI/18 ḡadına arvad diyerik érkege de kiṣi diyerik (**Güçlü- zayıf?**) güclü diyerik güclü

XLI/19 éle biz de zeyif diyerik (**Sıcak-soğuk?**) sıcaḥ biz isTi diyerik soyuḡa da élé

XLI/20 soyuḡ (**Deli-akıllı?**) éle biz de deli aḥıllı aḡıllı deli aḡıllı (**Yeni-eski?**) biz

XLI/21 eskiye ḡedim diyerik yeniye de éle teze de diyerik yeni de nō da diyerik (**Açık-**

XLI/22 **kapatı?**) hē açıḥ açıḥ baḡlı (**Evli-bekar?**) hē evlī subay (**Yaşlı-geç?**) biz de

XLI/23 yaşlı éavan (**Ölü-diri?**) ölü diri biz diyerik ölü diri (**Fiülleriniz ne cürdü?**

XLI/24 **Yanmak-sönmek?**) biz de yanmaḥ sönmek (**Gelmek-gitmek?**) °gelmek

XLI/25 °ḡétmek (**Almak-vermek?**) almaḥ vérmeḥ biz diyerik (**Çıkmak-inmek?**) çıḥmāḥ

XLI/26 immek (**İyi-kötü?**) iyi yaḥçı pis ya pis ya yaḡa diyerik

XLI/27 **Bu iç alatlarınız nemelerdir?**

XLI/28 iç ālātlarımız (**Mesela üzdekiler?**) üzdü burundü °gözdü kirpikdi ḡaşdı onnān

XLI/29 ālındı ālındı bura biz çene diyerik diṣ dodaḥ dil ē ḡulaḥ bāṣ tük (**Saça tük**

XLI/30 **diyersiz?**) saça tük diyerik yoḥ (**Saç neye diyersiz?**) saç ḡadınıḥına saç diyerik

XLI/31 arvadınıḥına saç diyerik (**Kişininkine?**) kiṣininkine tüg tel tük (**Gövdedekilere**

XLI/32 **ne diyersiz?**) biz içerdekilere (**İçerdekiler düzdü.**) aḡ ciḡer ḡára ciḡer ya aḡ

XLI/33 bağır gara bağır onu da diyerik böğrek dalaḥ ē boğarsıḥ gursāḥ béle béle ürek
XLI/34 ürek diyerik day yoḥduḥ (*Arka tarafa?*) arḥıya (*Bura ne diyersiz?*) bura çıynaḥ
XLI/35 çıyin de diyerik çıynaḥ da arḥıya kürek bél kürek bél de diyerik kürek de
XLI/36 (*Ayaḥdan dize kadar olan kısma ne dersiz?*) kıç (*Dizden yukarı kadar olan*
XLI/37 *kısma?*) burā but diyerik (*Bulara ne diyersiz?*) dırnaḥ ayaḥ dırnağı el dırnağı
XLI/38 ya ayaḥ barmağı el barmağı bura buğ diyerik bura sakḳal ēng bura diyerik (*Bu*
XLI/39 *eldeki parmakların isimleri nelerdir?*) hamısını bilmiyem (*Küçükten say.*)
XLI/40 cunu barmaḥ bu orta barmaḥ baş barmaḥ bu orta barmaḥdı bu da baş barmaḥdır
XLI/41 bu işāredi amma bilmiyem (*Buna da yüzük?*) āy saḡ ol üzük barmaḥ buna
XLI/42 culudan sōraḥı ikinci barmaḥ bunnan da bilmiyem işāret barmaḥ yoḥ biz
XLI/43 démerük farsdı gözün bebegi (*Buna ne diyersiz?*) bunun hamısına ḡol diyerik
XLI/44 deri (*Derinin altındakine ne diyersiz?*) et (*Etin altındakine?*) sümük
XLI/45 gemirçek de vardı bu gemirçekler bular gemirçekdir (*Kanı taşıyana?*) damar
XLI/46 **Bu ilk bahara ne diyersiz?**

XLI/47 biz ilk bahara yaz (*Yazın ayları nemelerdir?*) ē aḡlar ˆgüler ˆgülen ˆ ay
XLI/48 ḡızaran ˆ ay (*Kışa ne diyersiz?*) biz ē ilk bahardan sōra yāydı (*Yay ayları*
XLI/49 *nemelerdir?*) yayların ˆ adı ḡora pişiren ḡuyruḥ doḡan zumar ˆ ay (*Sonra*
XLI/50 *hansı mevsim gelir?*) köz (*Onun hansı ayları vardır?*) ḡezel ˆ ay ḡıro ay
XLI/51 āzer ˆ ayı (*Sonra hansı mevsim gelir?*) onnan sōra ḡışdı çile ay donduran ˆ
XLI/52 ay bayram ˆ ayı

XLI/53 **Haftanın günleri?**

XLI/54 haftanın günleri yél ˆgünü sūt ˆgünü duz ˆgünü ara ˆgün öd ˆgünü su ˆgünü āynī
XLI/55 gün āynī güne hemin él günü de diyer

XLI/56 **Men dün maşınnan yaylaḡa gittim cümlesini altı şahısta bize buyurun.**

XLI/57 men dünē ē maşınnan yaylaḡa ˆgéttim sen dünē maşınnan yaylaḡa ˆgéttin o
XLI/58 dünē maşınnan yaylaḡa ˆgétti ē biz dünē maşınnan yaylaḡa ˆgéttik siz dünē
XLI/59 maşınnan yaylaḡa ˆgéttiḡ olar dünē maşınnan yaylaḡa ˆgéttiler (**Bunun**
XLI/60 **menfisi ne cürdü?**) mén dünē maşınnan yaylaḡa ˆgétmedim sen dünē
XLI/61 maşınnan yaylaḡa ˆgétmedin o dünē maşınnan yaylaḡa ˆgétmedī biz dünē
XLI/62 maşınnan yaylaḡa ˆgétmedik siz dünē maşınnan yaylaḡa ˆgétmediz olar dünē
XLI/63 maşınnan yaylaḡa ˆgétmediler (**Ben anamla bazara gitmişem...**) men anamnan
XLI/64 bazara ˆgétmişem sen anannan bazara ˆgédipsen o anasınnan bazara ˆgédīP biz
XLI/65 ē anamıznan bazara ˆgétidik men anamnān bazara ˆgétmişem sen anannān

XLI/66 bazara ʿgédipsen o anasınnan bazara ʿgédīp biz anamıznan bazara ʿgétmişik
 XLI/67 siz anāznān bazara ʿgédiPsiz olar analarinnan bazara ʿgédipler (**Ben yarın**
 XLI/68 **Türkiye'ye gideceğim...**) men sēr men sabah türkiyeye ʿgédecēm sen sabah
 XLI/69 türkiyeye ʿgédecēksen o sabah türkiyeye ʿgédecēk biz sabah türkiyeye
 XLI/70 ʿgédecēik siz sabah türkiyeye ʿgédecēksiz olar sabah türkiyeye ʿgédecēkler
 XLI/71 (**Bunların olumsuzunu buyurun.**) men sabah türkiyeye ʿgétmiyecēm sen
 XLI/72 sabah türkiyeye ʿgétmiyecēksen o sabah türkiyeye ʿgétmiyecēk biz sabah
 XLI/73 türkiyeye ʿgétmiyecēik siz sabah türkiyeye ʿgétmiyecēksiz olar sabahları
 XLI/74 türkiyeye ʿgétmiyecēkler (**Uykunuz geldi yatmanız gerek ne cür söylersiz?**)
 XLI/75 biz béle de söylerik men istirem yatam ya béle de diyebilirik men yatmaḥ
 XLI/76 istirem men istirem yatām sen istiyirsen yatasān o istiyir yatā biz istiyirik yataḥ
 XLI/77 siz istiyirsiz yatasız olar istīrlər yatalar béle de diyebilirik zanım démedim aḥı
 XLI/78 (**Olumsuzu?**) éle bu zamanda déyim bu ġāidede (**Düzdü...**) men istiyrem
 XLI/79 yatmıyam yoḥ men istemirem yatam men istemirem yatam sen istemirsen
 XLI/80 yatasan o istemir yata biz istemirik yataḥ siz istemirsiz yatasız olar istemirler
 XLI/81 yatalar (**Başka ne cür dersiz?**) men istiyrem yatmıyam sen istirsən yatmıyasan
 XLI/82 o istīr yatmıya biz istiyirik yatmıyaḥ siz istirsiz yatmıyasız olar istirler
 XLI/83 yatmıyalar (**Benim uyku var...**) benim yuḥum var senin yuḥun var onun
 XLI/84 yuḥusu var bizim yuḥumuz var sizin yuḥuz var onların yuḥları var (**Olumsuzu?**)
 XLI/85 benim yuḥum yoḥTur yoḥdu senin yuḥun yoḥdu onun yuḥusu yoḥdu bizim
 XLI/86 yuḥumuz yoḥdu sizin yuḥuz yoḥdu onların yuḥusu yoḥdu (**Ġoyun otarmada**
 XLI/87 **tüm şehslerde ne cür dersiz?**) men ġoyun otarım sen ġoyunu otar ō o ġoyunu
 XLI/88 otarsın biz ġoyunu otaraḥ siz ġoyunu otarın olar ġoyunu otarsın (**Olumsuzu?**)
 XLI/89 ē men ġoyunu otarmıyım sen ġoyunu otarma o ġoyunu otarmasın biz ġoyunu
 XLI/90 otarmıyaḥ siz ġoyunu otarmıyın olar ġoyunu otarmasın
 XLI/91 **Ben şimdi konuşuyorum...**
 XLI/92 men indi danışırım sen indi danışırsan o indi danışır biz indi danışırīḥ siz indi
 XLI/93 danışırsız olar ḥindi danışır danışırlar olar ḥindi danışırlar (**Olumsuzu?**) men
 XLI/94 indi danışmıram sen indi danışmırsan o indi danışmīr biz ḥindi danışmırīḥ siz
 XLI/95 indi danışmırsız olar ḥindi danışmırlar
 XLI/96 **Yahşı kişi ne cür olur yava kişi ne cür olur alametleri nelerdir?**
 XLI/97 yahçı kişi düz olur her şeyinnen oḡru olmır işinde düz olur hak hesabında düz
 XLI/98 olur danışıḡında dolanıḡında hamısında düz olur onun bunun malın yemīr

XLI/99 hak hesabında al-vérinde düz olur danışığında yahçı güler— üzlü olur

XLI/100 gonşusuna ona buna kömeg éleyen olur elinden gelen géder birine zeneri

XLI/101 değ'mîr onun bunun elinnen tutur (**Yava kişi ne cür olur?**) yağa kişi yağa kişi

XLI/102 oğru iki üzlü  gizir onun bunun namusuna dolaşan āylesine ğulağ— asmiyan

XLI/103 hak hesabını bilmiyen béle béle

XLI/104 **Dimdikler nemenedir ne cür olur?**

XLI/105 ğuşların dimdigini déyirsiz o biz éle ğuşun toyuğun uçan hayvan zadın

XLI/106 hamısın dimdik diyerik ona ucuna dimdik diyerik (**Yaşı keçkinlerin**

XLI/107 **ğoyduğı?**) başlarına börk tağıllar börk géyiller he onun da béle dimdikli börk

XLI/108 olur déyrik meselen ğ n t şmesin o béle ğabağda biğ dimdik olur (**Hansı**

XLI/109 **kişiler ğoyar?**) bunu g dimki şahsevenner çoğlu tağırdılar éle hindi de

XLI/110 tağırlar şahsevenler ama bi de éle cavannar işde zadTa istiyir biri  z n

XLI/111 günnen ğoruya dimdikli papağ géyiller börk ğoyullar

DİZİN

A

/a/, /ā/, [á], [å]

a 1. İşte, gösterme edatı. 2. Vurgu veya kuvvetlendirme amacıyla sözcük sonuna getirilen seslenme sözü, bk. **ā**.

a. I/121, I/77, IV/112, IV/17, V/49, VI/156, VI/24, VI/8, X/103, X/114, X/116, X/117, X/65, X/66, XII/479, XIII/59, XVI/111, XVI/115, XVI/16, XVIII/29, XVIII/39, XVIII/73, XXI/73, XXII/11, XXIII/31, XXVIII/31, XXXIX/110, XXXIX/140, XXXIX/141, XXXIX/150, XXXIX/154, XXXIX/164, XXXIX/166, XXXIX/168, XXXIX/17, XXXIX/170, XXXIX/188, XXXIX/425, XXXIX/436, XL/65

ā bk. **a**.

ā. V/48, X/112, XI/25, XXII/65, XXXIII/280, XXXIX/193, XXXIX/530, XXXIX/71, XXXIX/76, XXXIX/79, XXXV/32, XXXVI/57

ā. ceyranım XXXIX/156

aa bk. **ağā, ağa, ağa**.

a. XXXIX/349

aaş bk. **ağac, ağac, ağac, ağac, ağaş**.

a. XXXVII/29

āb (< Far. آب) Su.

ā.- 1 germi XXXIV/17

ā.- 1 havası VII/64

a.- 1 şeydāyi XXXII/57

ā.- i tebi' i XXXIV/19

abā Anne.

a. XXXVI/67

ābad (< Far. آباد) Bayındır, mâmur, bk. **ābād**.

ā. yere I/79

ābād (< Far. آباد) Bayındır, mâmur bk. **abad**.

ā. éleyip XXXIII/590

abashanoğlu hémid Kişi adı ve soyadı.

a. h. XXXIII/189

abbas Kişi adı.

a.+ ın dedesi VI/126

eli a. XXIII/32

hezret-i a.+ a XII/363

şah a. XVI/57, XVI/63

ābbas ağapūr Kişi adı ve soyadı.

ā. XL/4

abbaz gürgez Abbas ve Gürgez adıyla bilinen meşhur halk hikâyesi.

a. IX/8

ābğuş bk. **abğuşd**, **abğuş**

ā. XXIV/28

abğuşd bk. **ābğuş**, **abğuş**

a.+ un XVII/34

ābğuş (< Far. آبگوشت) 1. Et, nohut, soğan ve patates ile yapılan bir tür yemek. 2. Et suyu. 3. Bozbaş, bk. **abğuş**, **abğuşd**.

ā. XVII/30

ā.+ un VI/93

ābir (< Far. آبرو) 1. Yüz suyu. 2. Değer, önem.

ā. XVIII/113, XVIII/113

ā.+ ı XVIII/72

ā.+ inan VI/62

alaçılıkların ā.+ ı XXXIII/115

ābi (< Far. آبى) Mavi.

ā. V/118, V/120

abisden bk. **abisten**.

a. XX/95

abisten (< Far. آبستن) Gebe, hamile, bk.

abisden.

a. XX/93

ac Yemek yemesi gereken, tok karşıtı,

bk. **ac**, **aş**.

a. XI/28

a.+ sa XXXII/49

ac bk. **ac**, **aş**.

a.+ innan XVI/95

acca Azca, azıcık.

a. XXXVI/26

acı Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap, acı, bk.

acı, **aci**.

a. VI/49

a. acı XXXIX/291

a. gülüşderim XXXIX/293

acı a. XXXIX/291

acı bk. **acı**, **aci**.

a. XXXIX/290

acıd - Mayalamak.

a.- ardılar V/19

acığ 1. Hoşa gitmeyen şey. 2. Hırslandırma, bk. **acığ**.

a.+ ı XVIII/75

a.+ ıza gelecek XXIII/20

acığa gel - Kızmak, beğenmemek, hoşa gitmemek.

acığza g.- ecek XXIII/20

acığ - Yemek yeme gereksinimi
duymak, acıkmak, bk. **acığ** -.

a.- mışam I/124

acığ - bk. **acığ** -.

a.- mışıñ V/159

acığ bk. **acığ**.

a.+ larına XXXIX/501

acı kök Bir tür bitki, zencefil.

a.+ di XVII/58

acı bk. **acı**, **acı**.

a.+ ynan XXXIX/296

ācil (< Far. أجیل) Kuru yemiş.

ā.+ innen XL/142

ā. mācil XL/138

āciz (< Ar. عاجز) Gücü bir işe yetmez
olanın durumu, güçsüzlük.

ā. XII/486

ā. leysanın XII/482

achğ Aç olma durumu, açlık.

a.+ a XIII/50

aç - Bir şeyi kapalı durumdan açık
duruma getirmek, açmak, bk. **aç** -, **aş** -.

a. V/186

a.- anda V/115, XXII/34,
XXII/35, XXII/44

a.- ardı IV/26

a.- ardıñ XI/26

a.- ardılar V/191, VI/51

a.- ıllar V/115

a.- ım VII/113

a.- ıp I/119, XXXIII/407

a.- ır XVIII/74

a.- mağ V/115

a.- mazdı V/196

a.- meyıp I/120

aç - bk. **aç** -, **aş** -

a.- anda XVI/111

a.- ardılar V/24

a.- inçağ XXXIII/299

a.- ıp XXXII/33

a.- madın VII/119

ağz a.- iy XVI/114

göl a.- ar XXXIII/518

açar 1. Ozan meclisini açmak için
girişte söylenen âşık havası. 2. Bir şeyi
açmaya yarayan nesne, anahtar.

a.+ ı XXXIX/113

açıl Açılmış, kapalı olmayan, kapalı
karşıtı, açık, bk. **açıl**, **açık**.

a. VII/32

baş a. I/42, I/43, VI/28,
XXIII/35

başı a. IV/105

boğazı a. IV/105
göz a. XXIII/36

açılı bk. **açık**.

a. XLI/22
alnı a. XVI/73

açık bk. **açılı**.

başı a. I/43

açıl - bk. **açıl** -, **āçıl** -.

a.- ıp XIX/67
teşğilat a.- dı XXXIII/118

açıl - Açma işine konu olmak,
açılmak. 2. Sermek, bk. **açıl** -, **āçıl** -.

a.- a XXXIX/123
a.- ar XXXIX/118
a.- ıb XXXIII/549
a.- ır XXXIX/114
a.- sın IX/21, V/186
seher a.- ĩr IX/20

āçıl - bk. **açıl** -, **açıl** -.

ā.- a XXXIX/127

ad Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya,
tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye
yarayan söz, isim, nam, bk. **ād**.

a. VIII/125, XIV/58, XX/62,
XXXIII/464
a.+ darı I/82, V/103, XI/18,
XXXIII/48, XXXVII/103

a.+ dı XXXIII/318

a.+ ı I/129, I/214, I/84, II/16,
II/44, IX/95, IX/96, V/159, VII/156,
VII/66, XI/17, XL/101, XVI/137,
XX/61, XXV/14, XXVII/20,
XXXIII/282, XXXIII/339,
XXXIII/382, XXXIII/418,
XXXIII/570, XXXVII/60, XXXVII/96

a.+ ıdı XII/372

a.+ ım I/4, IV/4, IX/20, XII/198,
XII/404, XIV/2, XLI/4, XXIII/4,
XXVIII/4, XXXIII/2, XXXVIII/4

a.+ ımı XXXIII/317

a.+ ımız XXII/5, XXVII/20

a.+ ın XIV/59, XXXIII/449,
XXXVIII/43

a.+ ına XXXIII/190, XXXIII/47

a.+ ına göre XXXIII/165

a.+ ında VIII/123, XXV/10,
XXXIII/260, XXXIX/456

a.+ indeymiş XXV/12

a.+ ıydı XXXIII/465,
XXXIX/454

a.+ ĩ XIX/71, XVII/43

a.+ ları XII/308

a.+ larına V/102

a.+ un XVI/72

a.+ uú XXXIII/445

a.+ uva XV/62

a. ayırıblar XXXIII/381

a. goyaçaḥsan XXXIII/384

a. goyačām XXXIII/385

a. goydular XXXIII/397

a. göymüşdü XXXIII/465
a. göyub XXXIII/381
a. göyup XXXIII/383
a. göyuplar I/16
altı a.+ 1 XIII/19
arvadının a.+ 1 XIV/59
atamın a.+ 1 XXXIX/3
baba a.+ 1 XL/223
birinin a.+ 1 II/44
bunun a.+ 1 XL/58
dağın a.+ 1 XXXVIII/44
dedemin a.+ 1 XIV/57,
XXXIX/2
delilerin a.+ 1 IX/41
eslinin a.+ 1 XXXIII/382
ğaynenemin a.+ 1 XXI/66
göyan a.+ 1 XXXIII/283
hanımının a.+ 1 XXXIII/338
hānımının a.+ 1 XXXIII/429
kendimizin a.+ 1 I/8, II/8,
XIV/44
kendin a.+ 1 XXXVII/17
keremin a.+ 1 XXXIII/339,
XXXIII/341
ketderinin a.+ 1 XII/6
köroğlu a.+ 1 IX/12, IX/44
lālānin oğul a.+ 1 XXXIII/334
meclunun a.+ 1 XXXIII/283
munun a.+ 1 XIV/58
obamızın a.+ 1 XL/28
öz a.+ 1ıı XXXIII/445
tayfanın a.+ 1 I/21, VIII/12

tehmezin hanımının a.+ 1
XXXIII/236
yaylağımızın a.+ 1 XX/15
yaylağların a.+ 1 XIX/72
yayların a.+ 1 XLI/49
ziyat hanın hanımının a.+ 1
XXXIII/337
menim a.+ ım X/2, XIV/2,
XXXIII/398, XXXIX/2
birbirinin a.+ ın XXXIII/314
buların a.+ ın XXXIII/446
esliynen keremin a.+ ın
XXXIII/447
mının a.+ ın XXXIII/408
munun a.+ ın XXXIII/397
onun a.+ ın XX/81,
XXXIII/240, XXXIII/397
öz a.+ ın XXXIII/449
senin a.+ ın IX/20, XXXIII/317,
XXXIII/318, XXXIII/428,
XXXIII/431
adamın a.+ ın XIII/96
bunun a.+ ına XL/28
dağ a.+ ı XIX/71
havanın a.+ ına XXXIX/158
ğurt gıuş a.+ ı XIX/98
müselman a.+ ıynan
XXXIX/205, XXXIX/209
senin a.+ ın XXXIII/398
senin a.+ uı XXXIII/315
senin a.+ uı XXXIII/316,
XXXIII/387
suyun a.+ ını XXXVII/23

ād bk. **ad**.

ā.+ ı I/213, V/118, XXVII/15,
XXVII/20, XXXIX/35, XXXVII/94

ā.+ ım V/2, VI/2, VIII/147,
XI/4, XV/4, XXVI/2, XXXVI/2,
XXXVII/2

ā.+ ımız XXXIII/398

ā.+ ların IX/103

senin ā.+ ın XXXIII/428

onun ā.+ ınadı XXXIX/458

adālet bk. **ādālet**.

a. XXXIX/123

ādālet (< Ar. عدالت) Hak ve hukuka
uygunluk, hakkı gözetme bk. **adālet**.

ā. XXXIX/127

adam (< Ar. آدم) 1. İnsan. 2. Erkek
kişi. 3. isim Birinin yanında bulunan ve
işini yapan kimse. 4. Birinin
yararlandığı, kullandığı kimse, bk.
adām, ādem, adām.

a. I/139, I/178, I/18, I/21, I/214,
I/221, I/90, I/91, I/99, II/36, V/127,
VI/128, VI/137, XII/145, XIII/104,
XIII/111, XIII/89, XIII/96, XIII/97,
XIV/64, XL/112, XL/118, XL/180,
XL/181, XL/211, XL/90, XVIII/133,
XVIII/42, XXII/85, XXV/33,
XXXIII/100, XXXIII/101,
XXXIII/160, XXXIII/169,

XXXIII/201, XXXIII/250,
XXXIII/376, XXXIII/413,

XXXIII/518, XXXIII/563, XXXIII/79,
XXXIII/82, XXXIII/86, XXXIX/192,
XXXIX/373, XXXVI/33, XXXVI/43,
XXXVII/44, XXXVII/47

a.+ a I/193, IV/68, XL/113,
XL/134, XL/156, XVI/106, XVIII/137,
XVIII/154, XXXII/27, XXXIII/103,
XXXIII/110

a.+ dılar XII/227, XII/229

a.+ dā XXXIII/47

a.+ ı I/115, VII/34, XIII/98,
XIX/59, XL/145, XL/146, XVIII/160,
XXI/71, XXXII/26, XXXIV/52

a.+ ıh XXII/18, XXXIII/593

a.+ ım XXXIX/556

a.+ ın III/57, V/224,
XXXIII/124, XXXIII/193, XXXV/67

a.+ ın adın XIII/96

a.+ ın başının tükün I/42

a.+ ın birine XIII/34

a.+ ın canına yatır XXXIX/473

a.+ ın duvası XVIII/106

a.+ ın elinden I/177

a.+ ın evin II/85

a.+ ın kábabı XXXIII/94

a.+ ın sesi XXV/39

a.+ lar XXXIII/162,
XXXIII/169, XXXIII/174

a.+ lara XXXIII/142

a.+ lardan XIII/101

a.+ larımız XL/208

a.+ nan XIII/34, XX/23,
XXXIX/561

a. ıydı XIII/104

beş a. XVIII/158, XXXIII/200

bi a. I/221

davağır a. XII/229

on a. XVIII/136

tek a. XVIII/154

yirmi a. XVIII/136

eskig a.+ dı XL/115

ğádım a.+ dılar XVIII/68

pis a.+ dılar XII/229

dörenin a.+ ı I/174

mahmıt paşanın a.+ 1

XXXIII/308

tācīrabdullanın a.+ 1

XXXIII/307

a. ıdım XXII/84

mentağanın a.+ ıydı I/25

a. ıydı XXXIII/224

a. ıydı XXXIII/159

a. ıydı XIII/104

a. iymış XXXIII/249

zireng a. iymış XXXIII/225

zireng a.+ lar XXXIII/152

adām bk. **adām**, **ādem**, **adam**.

a. XXXIII/101

her a. I/179

ādam bk. **adām**, **ādem**, **adam**.

ā. XXI/49

ā.+ ı XXXIX/468

ā.+ larnan XXXIII/309

adaş Adları aynı olanlardan her biri,
adaş.

a.+ uñ XXXIV/33

ādem bk. **adām**, **ādem**, **adam**.

ā. XII/459

ādet (< Ar. عادت) 1. Görenek. 2.
Alışkanlık.

ā. XXIX/21, XXXIX/192

ā.+ deri XIV/27

ā. élemişik XXIX/21

addım Adım, kadem.

a.+ u XXXIX/401

adris (< Fr. *adresse*) Bir kimsenin
oturduğu yer, bulunak, adres.

a. XXXIV/27

afdalla - Süslemek, güzelleştirmek,
uygun hale getirmek.

a.- rdıñ XVIII/152

āferin bk. **afferim**, **afferīm**.

ā. VII/51, XXXIV/39

afferim (< Far. آفرین) Övme, takdir,
beğenme vb. duyguları belirtmek için
söylenen söz, bravo, bk. **āferin**,
afferīm.

a. XXI/73, XXI/74,
XXXIX/114

afferīm bk. **āferin**, **afferīm**.

a. XXXIX/49

afsar (< Far. افسار) Yular.

a.+ ı XIII/81

ağa bk. **aa**, **ağā**, **ağa**.

a. XVI/92

a.- yi menuşşehrin VII/6

a.- yi sādī VII/12

ağīdeli İnançlı.

a.+ li XXXIX/402

ağ Ak, beyaz, bk. **āğ**, **aḡ**.

a. XII/125, XIV/13, XLI/15,
XXXIX/530, XXXIX/531,
XXXIII/482, XXXIII/487,
XXXIII/582

a.- i şengülü XXXV/22

a.+ ı XXXIX/142, XII/334

a.+ ı ġārānı XXXIX/367

a.+ nān III/26

a.+ dan V/38

a. iymiş XXXIII/562

a. at I/61

a. bağır XLI/32

a. ciğer XLI/32

a. ġuyu XXII/30

a. ot X/21

āğ bk. **ağ**, **aḡ**.

ā. X/61, X/62

ağa 1. Baba. 2. Beyefendi. 3. Ağa, bk.
aa, **ağā**, **ağa**.

a. VII/59, VIII/93, XL/124,
XL/125, XL/88, XL/95, XXIII/20,
XXX/2, XXXIII/566, XXXIII/567,
XXXIX/456, XXXIX/501,
XXXIX/525, XXXV/65

a.- i dühtür XXXIX/528

a.- yi cıddi I/172

a.- yi düh'tür XXXIX/533

a.- yi ḡāvendidi XXXI/19

a.+ dan XXXII/39

a.+ lar III/6, III/64, XVII/16,

XVII/26, XXXIX/178

a.+ lar ağası XII/93

a.+ larımıza XIX/47

a.+ larnan XVII/38

a.+ m VIII/95, XII/488,
XIX/119, XXXIII/221, XXXIV/26,
XXXIV/27, XXXIV/28, XXXIX/349

a.+ mnan XVI/122

a.+ mız XIX/115, XIX/125

a.+ mızın böyüg éltisine
XXI/74

a.+ ya XXXVII/127

a.+ ynan XXXII/9

ehmed a.+ nın XXXIX/350

a.+ sı XII/95, XIV/2

ağalar a.+ sı XII/93

ğızlar a.+ sı XIV/57
haçı a.+ dı I/215
menim a.+ m XXXIV/24, XXXV/58,
XXXV/60
mēnim a.+ mın ğardaşı
XIX/101
onun a.+ sı XXXVII/127
ğızlar a.+ sıdı XIV/59
mertderin a.+ sısan VII/48

ağā 1. Baba. 2. Beyefendi. 3. Ağa, bk.
aa, ağa, ağa.

a. VII/44, VII/45, VII/47,
VII/51, VII/55, XXXIX/117

ağac 1. Meyve verebilen, gövdesi odun
veya kereste olmaya elverişli bulunan
ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. 2.
Tahta, kereste, bk. **ağaç, ağac, ağaç,**
aaş, ağaş.

a. XL/207
a.+ a XL/159
a.+ ı XL/160, XL/162
tut a.+ ı XXXIX/47
a.+ ın parasıdı XL/159
gırdekan a.+ innandı
XXXIX/49
a.+ innandır XXXIX/55
a. iymış XL/207
a.+ nan XL/162

ağac bk. **ağac, ağaç, ağac, aaş, ağaş.**
a. XVIII/154, XXXVII/66

a.+ ıdı XIX/21
a.+ inan XVII/81
tut a.+ innandı XXXIX/47,
XXXIX/54
a.+ nan XIV/49, XVIII/153
ağac bk. **ağac, ağac, ağaç, aaş, ağaş.**
a.+ da XVI/111

ağacıhlı bk. **ağacuhlı, ağacıhlı,**
ağashı, ağaşlu.
a. XXII/30

ağacuhlı Zencan eyaletine bağlı bir
yer adı, bk. **ağacıhlı, ağashı, ağaşlu,**
ağacıhlı.
a. XXXVII/26, XXXVII/29
a.+ dı XXXVII/19

ağac bk. **ağac, ağac, ağaç, aaş, ağaş.**
a. XIII/103, XVIII/31
a.+ da I/186, XII/320
a.+ dı XII/319
a. ğırığı XXXIII/372
a.+ nan XVII/24
a.+ Tan XVII/24
altı a. I/186

ağacıhlı bk. **ağacuhlı, ağashı, ağaşlu,**
ağacıhlı.
a.+ dı XXII/34

ağaPPa Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

a. IV/12

a.+ dı IV/77

ağar - Beyazlaşmak, ağarmak.

a.- ır XII/188

ağartı Süt, yoğurt, peynir, ayran vb. yiyecek ve içecekler, lebeniyat, ağartı.

a.+ ları XIX/49

ağaş bk. **ağaç**, **ağac**, **ağac**, **ağac**, **aaş**.

a. XXXVII/23, XXXVII/25

ağaşlı bk. **ağacuhlu**, **ağacıhlı**, **ağaşlu**, **ağacıhlı**.

a.+ dı XXXVII/17

ağaşlu bk. **ağacuhlu**, **ağacıhlı**, **ağaşlı**, **ağacıhlı**.

a. XXXVII/25

ağbirçek bk. **ağbirçek**, **ağbirçek**, **ağbirçek**.

a. XXI/84, XXIV/38

a.+ ler XXI/87

ağbirçek bk. **ağbirçek**, **ağbirçek**, **ağbirçek**.

a. VII/73, XXIV/37

a.+ ler III/10

ağciğer Göğüs kafesinin içinde yer alan, sağlı sollu iki parçadan oluşan solunum organı.

a. XLI/32

ağd (< Ar. عقیده) Evlilik, nikâh.

bıların a.+ ı meğdı XXXIII/285

ağguyu Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

a. XXII/30, XXXVII/105

a.+ du XXII/41

ağid - Gözünden yaş akıtmak, ağlatmak.

a.- armış V/174

ağıl (< Ar. عقل) Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us, akıl, bk. **ağl**.

a.+ a XIV/7

a.+ nan XXXIX/392

ağıllı Akıl sahibi, akıllı.

a. XLI/20

ağır 1. Tartıda çok çeken, hafif karşıtı. 2. Çapı, boyutu büyük. 3. Yavaş. 4. Yoğun. 5. Değeri çok olan, gösterişli. 6. Çetin, güç. 7. Ciddi. 8. Sıkıntı veren, bunaltan. 9. Dokunaklı, insanın gücüne giden, kırıcı. 10. Ağırbaşlı, ciddi. 11. Kısık,

alçak. 12. Davranışları yavaş olan, bk. **āğır.**

a. IV/33, IV/35, VII/3, X/127, XXI/56, XXXIII/103, XXXIII/459, XXXIX/150, XXXIX/160, XXXIX/395

a.+ lardan XXXVIII/59

a.+ san XXI/82

a. şeyleri IV/38

a. basdı XXXIII/476

a. éle XXI/30

a. geliy XXXIII/110

a. günde XXXIX/149

āğır bk. **āğır.**

ā. XXI/26

āğırır Zorluk, güçlük, ağırlık.

a.+ ına I/89

ağız 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ. 2. Kapların veya içi boş şeylerin açık tarafı. 3. Çıkış yeri. 4. Kesici aletlerin keskin tarafı. 5. Üslup, ifade biçimi.

a. XVI/111

a.+ ı I/188, I/34, XIII/110, XXXIII/381, XXXIII/571

a.+ ı üsde XXXIII/387

a.+ ımda XII/161

a.+ ımızdan XIV/63

a.+ ın IV/60

a.+ ına I/193, XIV/34, XXIII/13

a.+ ından XIV/66

a.+ ını XXXII/33

a.+ ının XIII/75

a.+ ınnan XVIII/85

a.+ ları tüşüp XXXIII/255

a.+ ları tüşür IX/14

a.+ larına XI/40

a. açıy XVI/114

ayının a.+ ına I/194

ğapının a.+ ına XXI/69

lülenin a.+ ına XXX/12

pıçağın a.+ ın V/195, V/196

zadın a.+ na XXX/12

ağıl bk. **ağıl.**

a.+ ı XXXIII/376

a.+ ın XXXIX/398

ağla - Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek, ağlamak.

a.- dım XXVI/32

a.- ır V/176

a.- ır XXV/57

a.- masın V/175

a.- maz XI/28

a.- r göz XXXIII/265

a.- ram I/157

a.- rdı VI/85

a.- ya ağıly XXXIII/501, XXXIII/577

a.- yırsan XXV/59
a.- yir V/176
a.- yirdı XXXIII/578
a.- yırım VI/8
ağlıya a.- ya XXXIII/501,
XXXIII/577

ağlad - Ağlamasına yol açmak,
ağlatmak.

a.- a XXXIX/437, XXXIX/445
a.- ayı XXXIX/437

ağlar ‘güler Türkiye takvimine göre
mart ayına denk gelen Şahseven
Türklerinin takvimindeki ilkbaharın ilk
ayı.

a. XLI/47

ağlaş - 1. Birlikte ağlamak, ağlaşmak.
2. Ses çıkarmak.

a.- ar XL/195
a.- 1b XXXIII/235,
XXXIII/236, XXXIII/237

ağlıgan Sürekli ağlayan çocuk, ağlak.
a. XI/28

ağ ot Bir tür ot.
a. X/21

ağrı Vücudun herhangi bir yerinde
duyulan veya ruhsal olarak çekilen
sancı, şiddetli acı, ağrı, bk. **ağrı**.

uşağın a.+ sı V/221
canımın a.+ sîn X/58

ağrı - Vücudun bir yeri ağrılı
durumda olmak, ağrımak.

a.- masın XII/345
ellerin a.- masın XXXIX/564
a.- yardı VI/80
a.- yirdı XXXIX/520

ağrıt - Ağrımına yol açmak,
ağrıtmak.

a.- dım XII/466

ağrı bk. **ağrı**.

a.+ ynan XXXIX/296

ağsaqqal bk. **aḥsaqqal**, **aḥsaqqāl**.
a. XXXV/48

ağz Sınır, hudut.

a.+ a XXXII/57, XXXII/58

ah bk. **aḥ**.

a. XXXIX/481

aḥ - Akmak.

a.- ar baḥar XX/56
a.- ıp VII/146
a.- ıy XXXIII/71
a.- iy XXXIII/104
a.- maz II/57

ah Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir ünlem, bk. **ah**.

a. çeh'di IX/46

a. çeken IX/47

a. yar XXXIX/121

ah bk. **ağ, ağ.**

a. XXXIII/323, XXXIII/324, XXXIII/75

aha 1. İşte. 2. “Şimdi farkına vardım, anladım” anlamlarına gelen bir söz, bk.

ahā.

a. IV/107, XXXVII/81

ahā bk. **aha.**

a. VII/73, XL/66, XXXIV/52, XXXVI/22

aḥabı bk. **aḥabi, áḥābı, aḥabī, áḥābi, aḥave, eḥābı, eḥābi.**

a. X/95

áḥābı bk. **aḥabi, aḥabı, aḥabī, áḥābi, aḥave, eḥābı, eḥābi.**

á. XXXVI/69

aḥabi bk. **aḥabı, áḥābı, aḥabī, áḥābi, aḥave, eḥābı, eḥābi, eḥābi.**

a. XXXIX/309

a.+ dedi XXXIX/386

a.+ min XXXIX/228

aḥabī bk. **aḥabi, aḥabı, áḥābı, áḥābi, aḥave, eḥābı, eḥābi.**

a.+ m XXXIX/459

áḥābi bk. **aḥabi, aḥabı, áḥābı, aḥabī, aḥave, eḥābı, eḥābi.**

á. XXXVI/68

aḥarbaḥar Pınar, kaynak.

a.+ dı XX/56

aḥave (< Ar. اخی) Büyük kardeş, kardeş, bk. **aḥabi, aḥabı, áḥābı, aḥabī, áḥābi, eḥābı, eḥābi.**

menim a.+ m ıdı I/184

aḥdar - Aramak, arzu etmek.

a.- san XXXIX/337,
XXXIX/338, XXXIX/341,
XXXIX/342, XXXIX/344,
XXXIX/346, XXXIX/348,
XXXIX/355, XXXIX/357,
XXXIX/361, XXXIX/368,
XXXIX/370

aḥı 1. Bir önceki fikri temellendirmek, kuvvetlendirmek ya da bir şeyi ispat etmek, ifadeye güç katmak, sözü etkili kılmak için söylenen bazen de itiraz, ayıplama, rica ve tekit bildiren bir söz.

2. Peki, ama, nasıl olsa, yahu, ya, bk.
aḥī.

a. I/77, IX/24, VI/23, VII/12,
VII/89, VII/90, IX/58, X/9, XII/224,
XII/24, XII/350, XII/351, XIII/113,
XIII/6, XL/52, XLI/77, XVI/25,
XVI/67, XVII/51, XVIII/45, XXII/26,
XXIV/25, XXX/20, XXXIII/142,
XXXIII/183, XXXIII/376,
XXXIII/431, XXXIII/493, XXXIII/53,
XXXIX/321, XXXIX/513, XXXIX/94,
XXXV/67

aḥī bk. **aḥī**.

a. VII/131

āḥīd yūsif bk. **āḥīd yūsuf**, **aḥī yusuf**.

ā.+ e XII/451

āḥīd yūsuf Kişi adı, bk. **aḥī yusuf**,
āḥīd yūsif.

ā. XII/450

aḥīllı Akıllı.

a. XLI/20

aḥır (< Ar. اخیر) Son, sonraki, sonra, en
sonra, sonunda, bk. **āḥir**, **ahir**, **āḥır**.

a. XII/203, XIII/74

a.- ı dünya XII/75

a.+ da XXXIX/268,
XXXIX/302

a.+ ı XIII/20, XVI/72,
XXXIII/62, XXXIII/63

a.+ ımız VI/124

a.+ ına VI/36

a. sözümdü XXXIX/181

evvel a. XXXV/70

heresinin a.+ ı XXXIX/43

āḥır bk. **āḥir**, **ahir**, **aḥır**.

ā. VI/106, XXII/72, XXXVI/13

ā.+ da XXXIX/302

ā.+ ımızı VI/110

ā.+ ına V/105

aḥırah Son, en son.

a.+ ında II/22

aḥırın (< Far. + Ar. آخرین) Sonuncu,
en son.

a. XVI/131

aḥırınçı Sonuncu, bk. **aḥırınçı**.

a. XXXIX/269

aḥırınçı bk. **aḥırınçı**.

a. XXXIX/163

āḥırki Sonuncu, sonraki.

ā. XVI/15

aḥış Akma işi, akış.

a.+ ın XII/55

aḥı yūsuf bk. **āḥıd yūsuf, āḥıd yūsif.**

a. XII/423

aḥır bk. **āḥır, āḥır, aḥır.**

a. XXXV/63

āḥır bk. **aḥır, āḥır, aḥır.**

ā.+ inde XXXIX/20

ā. XXXV/48

aḥl (< Ar. عقل) Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us, akıl, bk. **eḡl.**

a.+ ım kesmiydi XXI/70

aḥmaḥ (< Ar. احمق) Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal, ahmak.

a. doḡuz V/158

aḥpirçeh' bk. **aḡbirçek, aḥpirçek, aḡbirçek.**

a.+ ler XXXVI/38

aḥpirçek Şahseven Türklerinde töreyi öğreten, yol gösteren, düğünlerde meclislerde ve yaşama dair tüm konularda kendisine danışılan, aksakalın kadın karşılığı olan yaşlı bilge kadın, bk. **aḡbirçek, aḥpirçeh', aḡbirçek.**

a. V/107, V/126, V/94, XI/34

a.+ ler V/95, V/97

aḥsaḡḡal Şahseven Türklerinde genellikle her obada bulunan, bulunduğu yeri idare etmenin yanında töreyi öğreten, yol gösteren, düğünlerde meclislerde ve yaşama dair tüm konularda kendisine danışılan, akbirçeğin erkek karşılığı olan yaşlı bilge erkek, bk. **aḡsaḡḡal, aḥsaḡḡal.**

a. IV/127, IV/130, IV/63, V/108, V/127, VII/154, XL/123, XL/141, XL/146, XL/37, XL/41, XVIII/16, XVIII/18, XVIII/40, XVIII/77, XXIII/31, XXXI/16, XXXI/18, XXXV/41, XXXVI/41, XXXVII/144

a.+ a XL/140

a.+ dan I/90, XXXIII/309

a.+ dı XX/84

a.+ ı XXXI/20

a.+ ımız XL/34

a.+ ımıza XV/49

a.+ ın XXXVII/144

a.+ ın evine XL/148

a.+ ın otaḡında XXXV/43

a.+ ın sözüne I/221

a.+ lar IV/127, XL/97, XXXVII/32

a.+ larına XVIII/78

a.+ nan XIX/57

a. kişi V/127, V/144

a. zamanı XVIII/113

il-u taife-yi a. XXXV/41

mentegenin a.+ ı XXXI/19
mentegânın a.+ ıdı XXXI/20
tayfa a.+ ıdı X/97

aḥsaḳḳāl bk. **ağsaḳḳal, aḥsaḳḳal.**
a. VII/158

aḥsam (< Ar. أقسام) Kısımlar, bölümler,
türler.
envā-yi a. XL/138

aḥsen (< Ar. احسن) Pek güzel, pekiyi,
bk. **aḥsen, āhsen, aḥsēn, eḥsen.**
a. XL/130, XL/144, XL/178,
XL/66

aḥsēn bk. **aḥsen, āhsen, aḥsen, eḥsen.**
a. XL/53, XL/60

aḥsen bk. **āhsen, aḥsēn, aḥsen, eḥsen.**
a. XL/75

āhsen bk. **aḥsen, aḥsēn, aḥsen, eḥsen.**
ā. XL/41, XL/53, XL/53

aḥşam 1. Güneşin batmasına yakın
zamandan gecenin başlamasına kadar
olan vakit, akşam vakti, akşamleyin,
akşam. 2. Gece, bk. **āḥşam.**
a. III/103, VII/88, XIII/85,
XVI/66, XXIV/39, XXVI/42,
XXXIII/13, XXXIX/113, XXXIX/228,
XXXIX/302, XXXIX/306,

XXXIX/386, XXXIX/452,
XXXIX/465, XXXIX/466,
XXXIX/470, XXXIX/506

a.+ a V/14, V/21
a.+ acāḥ XI/12
a.+ açā I/108, XIV/17
a.+ ları VIII/114
cuma a.+ ı V/105, XIV/23
çerşemme a.+ ı VIII/140,
XXIV/44
cuma a.+ ısını XXII/70

āḥşam bk. **aḥşam.**

ā.+ a VIII/44

āhu (< Far. آهو) Ceylân, karaca, gazal,
maral.
ā. XL/190
ā.+ lara XII/374

āhvaz Huzistan eyaletine bağlı bir
şehir, Ahvaz, bk. **ehvaz.**
ā.+ a XXVI/35
ā.+ da XXVI/36

āile (< Ar. عائلة) Evlilik ve kan bağına
dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler
arasındaki ilişkilerin oluşturduğu
toplum içindeki en küçük birlik, aile,
bk. **āyle.**
ā. XXXIX/3

al - 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. 2. Satın almak. 3. Birlikte götürmek. 4. Kabul etmek. 5. İçeri sızmak, içine çekmek. 6. Tutmak. 7. Evlenmek. 8. Yemek, içmek. 9. Tesir etmek. 10. Kazanmak. 11. Mahrum etmek, bk. **ál** -, **āl** -, **āl** -.

a. II/83, VII/127, VII/128, XL/127, XXXIX/295

a.- a XXXIII/559

a.- abilerdi XXXIII/299

a.- acān XXXIV/47

a.- aciān XXXIV/46

a.- acişam IX/36

a.- acišām XXXIII/460

a.- aelmedim XXXVIII/27

a.- aḥ VI/20, XVI/95, XXII/52

a.- allar III/64, III/65, III/99, XL/52

a.- an VII/141, XVII/6

a.- ar XVII/6, XVIII/42

a.- ardı XL/90

a.- ardıḥ XVIII/90, XXXIII/23

a.- ardılar I/161, I/169, V/108, V/116, V/137

a.- arduḥ III/72

a.- asan XXXIV/50

a.- dı IX/36, VI/63, VIII/113, XVI/24, XXXIII/419, XXXIII/448, XXXIII/493, XXXIII/564, XXXIII/565, XXXIII/73

a.- dılar VIII/16, VIII/36, XXXIII/460, XXXIX/316

a.- dım VI/132, VI/137, VII/25, VII/28, VII/29, XII/371, XXXIV/51, XXXV/71

a.- dīḥ XXXIII/96

a.- dīm VII/31

a.- ey XXXVIII/65

a.- eydılar I/163, I/170

a.- eydi XXXIII/59

a.- eydim XXXIV/41

a.- eylar IV/48

a.- éyler IV/49

a.- ıb VII/137

a.- ıblar XXV/17

a.- ıllā XXIII/13

a.- ım II/29

a.- ıp IV/132, V/109, V/140, V/151, XII/384, XIX/54, XL/23, XVIII/66, XXXII/41, XXXIII/22, XXXIII/490

a.- ıP XXXIII/23

a.- ıpdı XXXIII/332

a.- ıplar XXXIII/284

a.- ıpsan XXXIII/304, XXXIII/61

a.- ır IX/31, XV/19, XXXII/49, XXXIX/354, XXXIX/360, XXXV/42

a.- ıram XXIII/32

a.- ırsan XXXIX/295

a.- ıydılar XXXVIII/61

a.- ıydılār XXXVIII/61

a.- ıyem XXXII/46

a.- ıylar XXXVIII/59,
XXXVIII/62

a.- ıyuh XX/21

a.- ıy IV/101, XV/67,
XXXVIII/63, XXXVIII/65

a.- ıylar XXXVIII/60

a.- ıylāğ XXXVIII/63

a.- lam XXXIX/556

a.- lıh VI/12, XVII/31, XVII/38,
XVII/39, XVII/6

a.- ma XXXIII/589

a.- mağ XLI/25

a.- madı XXXIII/585

a.- dığımız XXXIII/424

a.- dıh VIII/23, XXXIII/95

a.- mağ XXXIII/58

a.- mağa XXXIII/490

a.- mağ XVIII/36, XVIII/37,
XVIII/55

a.- mamışam XXXIX/17

a.- maruğ XL/52

a.- masın I/18, XXXII/46

a.- mır XXXI/32

a.- mışıh VIII/58, XXV/18,
XXXIII/95

a.- mışıh XXXIII/588

a.- mıyacām XXXIX/561

a.- miylar XXXVIII/61

behr a.- ıy XX/100, XX/94,
XX/96

cerīme a.- ıllār XXXII/26

çalğa a.- ır XV/14 derhāst

a.- am XXXIX/104

derhāst a.- ām XXXIX/104

elçi a. XXXII/32

ğadalaruṽ a.- ım XXXII/52

ğız a.- mışdı XII/367

golun a.- abilmez XXIX/19

haber a.- ıylar III/55

haber a. XVIII/63

heber a. VI/148, XII/430,
XVIII/68

haber a.- āyım XII/120

hāber a.- dım XVIII/46,
XVIII/47

hakğ a.- lık XXXII/15

hākğımı a.- ıyam XXXII/39

hakkın a.- lık XXXII/16

heber a.- lam XXXIII/515,
XXXIII/525

heber a.- dıh VI/153

heber a.- ayım XII/411

heber a.- dım XII/352, XII/356,
XIII/100, XXXIII/323

heber a.- a XXXIII/553,
XXXIII/559

heber a.- san XII/432

heber a.- seydi XXXIII/214

heber a.- sun X/132

heber a.- lar VI/143

heber a.- madı VI/145

heber a.- madıh VI/148

heber a.- dı XXXIII/555,
XXXIII/558, XXXIII/84

icāza a.- dı XXXIII/423

icāza a.- lıh XIX/56

icāzā a.- dılār XXXIII/434

icāzet a.- dıh XVIII/141

icāze a.- lıh XIX/57

icāze a.- ır IX/39

icāze a.- ırıh XIX/58

irzeyet a.- dıh XVIII/148

kök a.- ır VII/133

pıl a.- ıyem XXXII/39

satın a.- lıh VI/12

novba a.- dım XXXIX/561

novbat a.- maḥ XXXIX/554

te^c fil a. XXXIII/303

te^c fil a.- an XII/117

te^c fil a.- ana V/94, XII/118

vesāil a.- mışam XXXIV/11

ál - bk. al -, ál -, āl -.

á.- dım XXV/55

āl - bk. al -, āl -, āl -.

ḥáber ā.- āyım XII/318

āl - bk. al -, āl -, āl -.

ā.- ıplar XXV/16

ā.- lıh XV/49

sātın ā.- lıh XXIII/13

ā.- luḥ II/39, II/41

al Karanlık ve ıssız yerlerde, kişinin yalnız kalınca gördüğü korkunç hayalet, gulyabani, bk. **āl, al arvadı, aleybānı.**

a. VI/163, XXXIX/290

a. arvadı XI/54, XI/54

āl bk. al, al arvadı, aleybānı.

ā. VI/128

ā.+ ı VI/159

ala Karışık renkli, çok renkli, alaca.

a. X/106

a. paça XXXIII/120

alaçıḡ bk. alaçıḥ, alaçıḳ, alaçıḡ, alaçıḥ.

a. XXVI/17, XXXV/43

a.+ a XXVI/23

a.+ ı I/178, I/179, XXVI/25

a.+ ın XXVI/6

a.+ ın külfeti XXXIII/111

a.+ ın özünün I/179

a.+ ın üssüne XIV/53

a.+ ın üsTüne XVIII/22

a.+ ına XXXV/43

a.+ ının biri XXVI/16

a.+ ınkidi II/65

a.+ lar XXXVIII/41

a.+ mızā XVI/27

alaçıḥ Genellikle yirmi altı veya otuz iki çubuktan oluşan, üzeri güzemle kaplanan ve tepesinde kırmızı bir püskül bulunan ve her obada en az bir adet bulunan Şahseven Türklerinin yaylakta kullandıkları büyük çadır, bk. **alaçıḡ, alaçıḳ, alaçıḡ, alaçıḥ.**

a. I/20, II/54, II/90, XXI/62,
XXVI/15, XXXIII/111

a.+ da XVI/82

a.+ dā XXXIII/114

a.+ deydıh XXI/80

a.+ dī XIX/53

a.+ ları XXXI/44

a.+ ların abırı XXXIII/115

a.+ ta II/23

a.+ tı II/54

a. tikmē XIX/14

alaçık bk. **alaçığ**, **alaçıh**, **alaçığ**,
alaçıh.

a. vurarūh XXXV/12

alaçığ bk. **alaçığ**, **alaçıh**, **alaçık**,
alaçıh.

a.+ a XVIII/33

a.+ dı X/27

a.+ ı IV/26

alaçıh bk. **alaçığ**, **alaçıh**, **alaçık**,
alaçığ.

a. XL/28, XL/29

a.+ lara XXXIII/165

alağa (< Ar. علاقه) İlgi, gönül bağı,
alaka, bk. **alağá**, **álağa**, **elağa**, **élāğa**.

a.+ m XXXIX/25

a.+ sı XXXIX/21, XXXIX/22,
XXXIX/23, XXXIX/24

a. bağlamadı XXXIX/459

dest-i a.+ sı XXXIX/21

alağá bk. **alağa**, **álağa**, **elağa**, **élāğa**.

a.+ sı XXXIX/23

álağa bk. **alağa**, **alağá**, **elağa**, **élāğa**.

á. XII/145

á.+ m II/76

alaha bk. **alahı**.

a. II/72, XXVIII/27

alahı (< Ar. عليحه) Başka, diğer, bk.
alaha.

a. VII/90, VIII/137, XIII/45,
XX/23, XXVIII/11, XXVIII/27,
XXXIX/207, XXXIX/268,
XXXIX/379, XXXIX/454,
XXXIX/607, XXXIX/608

a.+ da VIII/91

a.+ dan XX/95

a.+ sıdı II/78

a.+ ynan XXXIX/474

alapaça 1. Paçası beyaz at. 2. Karışık
renkli, içinde her renk bulunan,
rengârenk.

a. paça XXXIII/120

al arvadı Karanlık ve ıssız yerlerde,
kişinin yalnız kalınca gördüğü korkunç
hayalet, gulyabani, krş. **āl**, **al**,
aleybānı.

a. XI/54

ālāt (< Ar. آلات) 1. Aletler. 2. Organlar.

ā.- 1 musığılilere XXXIX/25

ā.- 1 musığınin hammısı VII/100

iç ā.+ larımız XLI/28

alçaḥ 1. Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı, alçak.

a. XI/41

a. yerde IX/64

ālem (< Ar. عالم) 1. Dünya, cihan, âlem. 2. Herkes, başkaları.

ā. VI/67, X/58, XXXIX/389, XXXIX/391

ā.+ di XXXIX/268

ā.- i ervahda XII/286

ā.+ e XII/332

ḡible-i ā. XXXIII/414

öz ā.+ imize XL/165

ālen bk. **elan**, **elān**, **ēlan**, **élan**, **élān**, **ēlan**, **élen**.

ā. V/31

aleybānı Karanlık ve ıssız yerlerde, kişinin yalnız kalınca gördüğü korkunç hayalet, gulyabani, krş. **āl**, **al arvadı**.

a. XXII/87, XXXVII/41

aleykesālam (< Ar. عليك سلام) “Selâm senin üzerine olsun” anlamında

kullanılan bir söz, aleykümselam, bk. **aleykeselam**.

a. IX/53

aleykeselam bk. **aleykesālam**.

a. XVI/2

alı bk. **elī**, **eli**, **álı**, **ali**, **áli**.

a. elesger IX/9

álı bk. **elī**, **eli**, **alı**, **ali**, **áli**.

á.+ dan IX/85

ālı bk. **āli**.

ā. XII/327

alım bk. **ālim**, **ālím**, **ālm**.

a.+ da XII/383

a.+ lar mēkemesine XII/365

ālm (< Ar. عالم) Bilgin, ilim sahibi kimse, ālim, bk. **ālim**, **ālím**, **alım**.

ā. XII/120, XII/318, XII/411

ā.+ lar mehkemesine XII/369

ā.+ lar mēkemesine XII/364

ā.+ ler XII/408

alın Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü, bk. **ālın**, **ayn**, **āyn**.

a.+ a XXXIX/414,

XXXIX/415, XXXIX/420

a.+ 1 açığı XVI/73

a.+ ıma XXXIX/201

a.+ larına XI/46

a. yaylıgım XIV/10

alın - Alma işi yapılmak.

a.- ır XII/392

ālın bk. **alın**, **ayn**, **āyn**.

ā.+ dı XLI/29, XLI/29

alınnıh Şahseven kadınlarının alınlarına bağladıkları bir tür örtü, alın örtüsü, bk. **alın yaylığı**, **āynyaylığı**, **aynyaylığı**.

a. XIX/82

alın yaylığı Şahseven kadınlarının alınlarına bağladıkları bir tür örtü, alın örtüsü bk. **alınnıh**, **āynyaylığı**, **aynyaylığı**.

a.+ m XIV/10

ali (< Ar. علي) 1. İlk müslümanlardan, Hz. Muhammed'in damadı ve Hulefâ-yi Râşidîn'in dördüncüsü, Hz. Ali (656-661). 2. Kişi adı, bk. **elī**, **eli**, **alı**, **alı**, **áli**.

a. dayi XXXIV/42

a. gızı XIV/57

áli bk. **elī**, **eli**, **alı**, **alı**, **ali**.

á. IX/9

āli (< Ar. عالي) Yüce, ulu, bk. **āl**.

ā. XXXIV/15, XXXIV/17

ālim bk. **ālím**, **alım**, **ālım**.

ā. XII/356, XII/388, XII/401

ālím bk. **ālim**, **alım**, **ālım**.

ā. idi XII/365

ālimlig Bilginlik, âlimlik.

ā. XXXIX/397

alla bk. **sen alla**.

sen a. I/46, XXXIX/506

allā bk. **allah**.

a. IV/75

allad - bk. **āllad** -, **āllat** -.

a.- ıp V/155

āllad - Hile yapmak, kandırmak, bk.

allat -, **allad** -.

ā.- ıp V/149

allah (< Ar. الله) Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı, bk. **allā**.

a. I/190, III/113, III/35, IV/110, IV/67, IX/25, V/186, VI/110, VI/112, VI/68, VI/70, VI/86, VII/167, VII/175, VII/24, VII/28, VII/38, VII/4, VIII/130, VIII/18, VIII/2, VIII/50, X/42, XII/11, XII/237, XII/44,

XII/456, XII/73, XIV/71, XIX/109,
XL/128, XL/171, XL/20, XL/206,
XV/36, XV/39, XV/47, XV/70,
XVI/112, XVI/115, XVI/118,
XVI/120, XVI/123, XVIII/100,
XVIII/107, XVIII/109, XXI/17,
XXI/65, XXII/103, XXII/28, XXII/3,
XXII/72, XXIII/21, XXIII/23,
XXIII/33, XXV/53, XXVI/31,
XXVI/40, XXVI/44, XXVI/47,
XXVI/53, XXXI/29, XXXII/45,
XXXIII/100, XXXIII/104,
XXXIII/110, XXXIII/153,
XXXIII/259, XXXIII/281,
XXXIII/288, XXXIII/318,
XXXIII/511, XXXIII/595, XXXIII/92,
XXXIII/98, XXXIII/99, XXXIV/24,
XXXIX/200, XXXIX/201,
XXXIX/217, XXXIX/279,
XXXIX/281, XXXIX/287,
XXXIX/295, XXXIX/296,
XXXIX/297, XXXIX/439,
XXXIX/440, XXXIX/446, XXXVI/34

ay a. XXXIX/522

ğadır a. X/46, X/50

ya a. XXVI/27, XXXIII/182

a.+ a IX/54, VII/170, XIV/65,
XL/121, XV/68, XVI/115

şükür a.+ a XII/466

şükür a.+ a XVI/93

a.+ a çoğ şükür VII/40

a.+ a çoğ şükür XV/17

a.+ a şükür VII/105, VIII/55,
XIX/66, XV/24, XX/70, XXXV/56,
XXXV/74

a.+ dan XXIV/38, XXXIII/534,
XXXIX/146, XXXIX/354,
XXXIX/360

a.+ dandı XXXIX/198

a. gonağı IX/54

a.+ ı V/201, XII/418, XXI/17

a.+ im XXXIX/284,
XXXIX/420

ey a.+ im XXXIX/414,
XXXIX/415

a.+ in VII/166, XL/103,
XXXIII/510, XXXIII/590, XXXIV/25

a.+ in elindedi XXX/14

a.+ in emrinnen XXXIII/516,
XXXIII/522, XXXIII/524,
XXXIII/580, XXXIII/581

a.+ in emrinnēn XXXIII/525

a.+ in litfinnen XXXIII/526,
XXXIII/548

a.+ in özünün ruhunnandı
XVI/119

a.+ in rehmetine XXV/14

a.+ inan XVI/113

a.+ ındı XVI/119, XVI/122

a. nahlet élesin XXXIII/287

a.+ nan XVI/74, XXXIII/519

a. rızası IV/48

a. sahlasın XII/113, XII/224,
XXII/103, XXII/27

a. seni sahlasın XII/345

a. şahattı XXXIII/158

allahverdi Kişi adı.

ferzend-i ha'cî a. XX/4

allat - Hile yapmak, kandırmak,
aldatmak, bk. **āllad** -, **allad** -.

a.- dı XVI/91, XVI/94

alma Elma, bk. **ālma**.

a. XXII/60, XXII/61,
XXXIII/128, XL/185, XL/53, XL/54,

a. atar VII/152

a. ataruḥ XL/52

a. atarūḥ XL/51

a.+ nı XXXIII/129

ālma bk. **alma**.

á. XL/53

almanya Orta Avrupa'da bulunan bir
ülke, Almanya.

a.+ da XXXIX/422

almerdān Zencan eyaletine bağlı bir
yer adı.

a. XXXVII/104

alt Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst
karşıtı.

a. XXXIX/330, XXXIX/331

a.+ ın XV/30

a.+ ında XXXIX/298

āyğının a.+ ı V/172

perdenin a.+ ı XVIII/72

ayağın a.+ ına XXII/58

āyğının a.+ ına V/217

bāşının a.+ ınā V/217

sa'c a.+ ına V/16

sendel a.+ ında XXXIII/304

serēinin a.+ ında XXXIII/203

torpağ a.+ ında XVI/116

yaşmağ a.+ ında XI/44

āyğının a.+ ını V/171

bāltunun a.+ ınna IX/27

atın a.+ ınnan XXXIII/148

ğayanın a.+ ınnan XIII/110

altı Beşten sonra yediden önce gelen
sayı, bk. **āltı**.

a. XII/354, XIV/69, XVIII/82,
XXXVII/74

a. adı XIII/19

a. ağaç I/186

a. ay XXXII/15, XXXIX/533

a. ayaça XXXIX/535

a. ayaçan XXXIX/534

a. aylıḥ XIX/102

a. aylıḥda XXIX/35

a.+ da XII/245, XIX/42, XX/37

a. dene XII/343, XXXIII/123,

XXXIX/501

a.+ nı XXXIII/328

a.+ sı VIII/101, XIII/19

a. üz elli tümen XXXIII/194

a. üz elli tümeni XXXIII/194

a. min nefer XII/151
a. yeddi III/87
a. yüz XXXI/26
a. yüz dene II/14, XXXII/11
beş a. XXXIII/279,
XXXIII/563, XXXIX/502,
XXXIX/504, XXXVIII/31
elli a. dene XII/341
ğırh a. III/77
ğırh a.+ yam XX/6
heftād a. XII/22
igirmi a. II/56, XXVI/16,
XXVI/18
min üş yüz otuz a.+ yam
XXXIII/10
on a. XIV/70
yirmi a. II/56

āltı bk. **altı**.

ā. dene XXXIII/122

altmış Elli dokuzdan sonra altmış
birden önce gelen sayı, bk. **altmış**,
āltmış, **atmış**, **ātmiş**, **atmîş**.

a. XVIII/7
a. dene XXXIII/246
a. deve XXXIII/246
a. dört III/3

altmış bk. **altmış**, **āltmış**, **atmış**,
ātmiş, **atmîş**.

a. mine IV/48

āltmış bk. **altmış**, **altmış**, **atmış**,
ātmiş, **atmîş**.

ā. XIV/4

ālūde (< Far. ألوده) Takip eden,
takipçi.

ā.+ sinin VII/165

alvars Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

a. XXXIV/50

alver - Alım satım işini
gerçekleştirmek, alışveriş yapmak.

a.- ib XXXIX/311

a. iydīm XXXIX/308

alvér Alışveriş.

a.+ e XXXIX/515

a.+ inde XLI/99

ama bk. **amme**, **amma**, **ammā**, **amṣa**,
amma, **amā**, **hamma**, **hammā**,
hemme, **emme**.

a. IV/110, VI/84, IX/11, IX/30,
IX/36, IX/41, IX/54, IX/94, VI/122,
VI/148, VI/15, VI/23, VI/24, VI/40,
VI/48, VI/56, VI/58, VI/63, VI/71,
VI/96, VIII/91, XI/53, XIII/78,
XLI/110, XVI/108, XXXIII/322,
XXXVII/97

amā bk. **amme, ámma, ammā, amṣa,**
amma, ama, hamma, hammā,
hemme, emme.

a. IX/23

āmade bk. **āmāde.**

ā. toḥumadı XVII/88

āmāde (< Far. آماده) Hazır, bk. **āmade.**

ā. éliyécēm XXXIX/105

aman bk. **amān.**

a. VI/57, VI/95, XII/173

a.+ dı XVI/129

a.+ nan XXXIX/323

amān 1. Yardım istenildiğini anlatan
bir söz. 2. Bir suçun bağışlanmasının
istendiğini anlatan bir söz, bk. **aman.**

a.+ a XXXIII/464, XXXIII/498,
XXXIII/500

amanın Korkma ve şaşma sözü.

a. hō XXXIII/496

āmannıḡ Asayış, bk. **emn āmannıḡ.**

emn ā. XXXIX/394

āmede (< Far. آمده) Hazır.

ā.+ dī XVII/89

āmedid (< Far. آمدید) “Geldiniz”
anlamında bir söz, krş. **hoş āmedid.**

hoş ā. IV/2

amma (< Ar. اما) Ama, ancak, fakat,
lakin, bk. **amme, ámma, ammā,**
amṣa, ama, amā, hamma, hammā,
hemme, emme.

a. III/12, IX/18, IX/26, IX/51,
IX/93, V/227, VI/102, VI/104, VI/109,
VI/113, VI/159, VI/44, VI/45, VI/50,
VI/71, VI/91, VII/101, VII/14, VII/20,
VII/34, VII/35, VII/36, VII/8,
VIII/124, XII/135, XII/157, XII/20,
XII/250, XII/263, XII/271, XII/316,
XIII/14, XIII/77, XLI/41, XVIII/59,
XVIII/74, XVIII/83, XXIX/27,
XXVI/34, XXVI/49, XXXIII/152,
XXXIII/19, XXXVI/60

ammā bk. **amme, ámma, amṣa,**
amma, ama, amā, hamma, hammā,
hemme, emme.

a. IX/89

amṣa bk. **amme, ámma, ammā,**
amma, ama, amā, hamma, hammā,
hemme, emme.

a. IX/28

ámma bk. **amme, ammā, amṣa,**
amma, ama, amā, hamma, hammā,
hemme, emme.

á. XVIII/96

amman Seslenme bildirir, aman.

ay a. XXXIX/125

amme bk. **ámma**, **ammā**, **amṣa**,
amma, **ama**, **amā**, **hamma**, **hammā**,
hemme, **emme**.

a. XXIV/8

ammed bk. **ehmet**, **ehmed**, **emmed**.

a.+ in sağlığına XXXIX/617,
XXXIX/622

āmuzeş (< Far. آموزش) Eğitim, bk.
āmuziş.

ā. VII/108

āmuzeş ver - Eğitim vermek.

ā.- enimiz VII/108

āmuziş bk. **āmuzeş**.

ā. gördüm XXVI/36

ā.+ in XXVI/36

an (< Ar. أن) Zamanın bölünemeyecek
kadar kısa olan parçası, lahza, dakika.

a. XXII/77, XXXIX/454

ana Anne, bk. **anā**, **ano**.

a. VII/20, XXXVI/66

a.+ dan XII/99, XVIII/7

a.+ dan olduğum XXVIII/19

a.+ lardan VII/73

a.+ larımız V/56

a.+ larınnan XLI/67

a.+ m I/17, XXXIX/166,
XXXVIII/32

a.+ mgil V/178

a.+ mı IX/26, IX/49

a.+ mın yanına IX/19

a.+ mız VII/13

a.+ mıznan XLI/65, XLI/66

a.+ mnan IX/18, IX/25, IX/48,

XLI/63

a.+ mnān XLI/65

a.+ n XIV/34, XIV/54

a.+ nın bedninde XII/100

a.+ nnan XLI/64

a.+ nnān XLI/65

a.+ sın V/215

a.+ sına V/225

a.+ sınnan XLI/64, XLI/66

a.+ v III/53

a. dilidi XXXVI/34

a. doğma dilimin VII/138

a. laylayımızdı VII/13

ğarı a. IX/53

anā bk. **anā**, **ano**.

a.+ znan XLI/67

anćah Ancak, bk. **anćāh**, **anćāh**.

a. XVI/82, XXXII/34,
XXXII/42, XXXII/43, XXXIII/417

anćāh bk. **anćah**, **anćāh**.

a. XXXII/49

anćāḥ bk. **anćah**, **anćáh**.

a. XXXIII/405, XXXIII/421

and Yemin, kasem, ant, bk. **ānd**.

a. içirem XXIII/24

a. olsun XIV/65

a. ossun IV/120

ānd bk. **and**.

ā. içirdi VI/155

ā. ossun IV/115

angır - Eşek veya deve tarafından çıkarılan ses, anırmak.

a.- ardı II/133

ano bk. **anā**, **ana**.

a.+ vü IX/51

aṇ Eşek veya deve tarafından çıkarılan ses, anırma sesi.

aṇ a. II/133

a. aṇ II/133

apar - 1. Götürmek. 2. Getirmek. 3. Taşımak. 4. Yol göstermek. 5. Çalmak. 6. Yok etmek. 7. Koparmak, bk. **apar** -, **āpar** -, **apār** -.

a. VI/136, XL/127, XVI/88

a.- aćah XVI/68

a.- aćahsan XVI/70

a.- aćam XVI/69

a.- aćasan XVI/71

a.- acīh' IX/25

a.- allar XIII/47, XVII/76

a.- am XXIII/38, XXXIX/27

yel a.- an XXXIX/199

a.- ar VI/129, VI/17, XI/71, XXII/45, XXII/46

a.- ār V/168

zerer a.- ar I/218, I/219

a.- ardı II/106, II/134, VIII/86, XL/48, XXVI/42

bél a.- ardı VI/159

oraḥ a.- ardı VI/159

a.- ardıḥ I/202, I/204, XXII/54

a.- ardılar IV/36, V/109, V/112, V/199, XXXVII/112

a.- ardım XXXIX/186

a.- arduḥ II/106

a.- armışlar VII/155

a.- dı I/61, X/39, XVI/21, XVI/24, XXXIX/557

a.- dıḥ XXII/69

a.- dılar XII/364, XII/365, XVIII/147, XXI/78, XXXIX/562

a.- dım XIII/43, XVI/26, XVI/43

a.- dī XVI/21

a.- ey XV/17, XX/31, XXXIII/142

a.- éy I/43

a.- ıb V/39, XXXIX/193

a.- ıbdī XXXIX/386

a.- ıblar XXXIII/238

a.- ıllar VI/119, XII/369,
XVII/52, XXXIX/324
a.- ıllar XV/66
a.- ıllar V/193, VI/28
a.- ım IX/39
a.- ın XXXIX/273
a.- ıp V/180, V/182, XIII/44,
XIII/61, XXIII/40, XXXIII/52
a.- ıP XIII/106
a.- ıPlār XXXIX/422
a.- ır IX/40, XIII/50, XL/81,
XVII/71, XVII/72, XXXIX/57,
XXXV/68
a.- ıram XL/80
a.- ırdıh VII/10, XIX/66
köç a.- ırdıh XIX/66
a.- ırdım XIII/109
a.- ıruğ XXXV/54
a.- ıruh XXXV/21
a.- ıyuh XX/21
a.- ır XXXIX/57
mesd a.- ır XXXIX/56
a.- madım XXXIX/186
a.- maḥda IX/40
a.- masın XXXIX/305
a.- maz XXII/51
a.- mışam XIX/107
a.- mışdı IX/29
a.- mışdıh XIII/108
a.- mışdım XXII/75
a.- mışlar XII/367
a.- mışmıṣ V/173
a.- mıyanda XXXIX/187

a.- ram XL/78
a.- rıh VIII/127, XVII/27,
XVII/32, XVII/71, XXIX/43
yel a.- an XXXIX/477
apār - bk. **apar** -, **āpar** -, **apar** -.
a.- sār II/97
āpar - bk. **apar** -, **apār** -, **apar** -.
ā.- mışdı V/169
apar - bk. **āpar** -, **apār** -, **apar** -.
a.- dı XVIII/140
aparma Götmek işi.
a. VIII/122
ar bk. **ār**.
a. X/123, XII/42
ār (< Ar. عار) Utanma, utanç duyma,
bk. **ar**.
ā. XII/235, XXXIII/539
ara 1. İki şeyi birbirinden ayıran
uzaklık, aralık, boşluk, mesafe. 2.
Kişilerin veya toplulukların birbirine
karşı olan durumu veya ilgisi. 3. İç. 4.
Yer, mekân. 5. Esna, sıra, vakit.
a. VI/106
a. °gün XLI/54
a.+ da I/145

a.+ dan I/119, XIII/76,
XXXIII/257

a.+ larında XVIII/28

a.+ mızda XXXI/29, XXXI/30

öz a.+ mızda XXXI/31

buların a.+ sın XXXIII/305

devenin a.+ sın XXXIII/245

a.+ sına XXXIII/306

arvaTlar a.+ sına XII/116

cécimin a.+ sına XVIII/33

miyānının a.+ sına XXXIII/25

a.+ sında I/193

şahsevenin a.+ sında II/27

şāseven a.+ sında XL/220

a.+ sinnan I/169, II/110, II/111

a.+ ya XXXIII/424

arā - Bir şeyi bulmaya çalışmak.

a. XXXIX/399

ara ‘gün Türkiye takvimine göre
salıya denk gelen Şahseven Türklerinin
takvimindeki gün, bk. **tek günü**.

a. XLI/54

árafat (< Ar. عرفات) Hacıların kurban
bayramı arifesinde haccın gereği olarak
toplanıp vakfeye durdukları Mekke’nin
doğusundaki dağ.

á. XXXIX/83

arağ (I) Uzak, bk. **īrah, ırāh, irağ**.

a. élır VI/130, VI/134

arağ (II) Ortadoğu’da bulunan bir ülke,
Irak.

a.+ a XXXVII/54

a.+ ın éenginde II/99

arağlı Irak’ta yaşayan kimse, Iraklı.

a.+ ları II/108

arah‘gir (< Far. عرفگیر) İç çamaşırı.

a.+ nen XIX/108

aralal - Aralanmak, uzaklaşmak.

a.- eydı XXXIII/577

aralan - Aralanmak, uzaklaşmak.

a.- anda XXV/10

a.- annan sohra XXXIII/453

a.- dı XXXIII/452

aralı Yakın olmayan, uzak.

a.+ ydı XXXIII/421

aralğ Kişilerin bir şeyi kendi arasında
yapması.

a.+ ımızda VIII/127

aran Yaylaklara göre daha alçakta ve
daha sıcak olan yerler, kışlak, bk. **ārān**,
krş. **aran yaylağ, aran yaylağ**.

a.+ a XXXIII/243

a. gözellemesi XXXIX/497

a.+ nan XXXIII/55

- a. yaylağ élerdik VII/179
a. yaylağa XXXIII/469
a. yaylağ I/13, I/20, VIII/57

aran gözellemeşi Bir tür âşık havası,
kışlak güzellemesi.

- a. gözellemeşi XXXIX/497

ārān bk. **aran**, krş. **aran yaylağ**, **aran yaylağ**.

- ā.+ 1 XXXIX/365

aran yaylağ Yaylak kışlak, bk. **ārān**,
aran, **aran yaylağ**.

- a. VII/179

aras Türkiye-Azerbaycan, Türkiye-
Ermenistan ve Azerbaycan-İran
sınırının bir bölümü oluşturduktan
sonra Azerbaycan'da Kura Nehri'ne
dökülen nehir, Aras Nehri.

- a. XL/200

arazölen bk. **arazölen yaylağı**.

- a. yaylağındeydız XXXIII/90

arazölen yaylağı Erdebil eyaletine
bağlı bir yer adı.

- a. y.+ ndeydız XXXIII/90

arha Ön karşıtı, arka.

- a.+ dı VII/139

- a.+ ya XLI/34, XLI/35

arhac 1. Ağıl. 2. Develerin yatırıldığı
yer.

- a.+ ın XIII/85

arhalıh 1. Çobanların omuzlarına
aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden
üstlük, aba, kepenek. 2. Bir tür hırka.

- a. XVIII/94, XVIII/95,
XVIII/96

arı Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu
yapan, iğnesiyle sokan böcek, arı, bk.
ārı.

- a.+ nın tohumu kimi XVI/121

- a.+ ya XVI/119

- bizim a.+ lar XXXV/19

ārı bk. **arı**.

- ā.+ ya XXXIX/620

arıçılık Arıcının yaptığı iş, arıcılık.

- a. işine XXXV/14

arqa Art, peş, arka.

- a.+ mnan X/74

arpa Buğdaygillerden bir bitki, arpa.

- a. II/83, XXXIII/490,
XXXVII/50

- a. buğdayı XXII/47

artdat - Ayıklamak, krş. **düğü**

arttama, arttama.

düğü a.- acağ I/87

artır - Artmasını sağlamak,
çoğaltmak.

a.- ey XVI/120

arttama Ayıklama işi, bk. **düğü**
arttama.

düğü a. I/86, I/87, I/88

arvad (< Ar. عورت) 1. Kadın. 2. Zevce,
karı, bk. **arvat, ārvad.**

a. II/127, VI/117, VI/153,
VI/156, XI/46, XII/139, XLI/18,
XXV/34

a.+ dar XXI/60

türk a.+ dardan VI/123

a.+ darımızın II/141

a.+ ı VI/42

a.+ ın XVI/87

a.+ ınhına XLI/31

a.+ ının adı XIV/59

a.+ ıynan I/118

a. işidi XVIII/131

al a.+ ı XI/54

bi a.+ ı XIV/65

ğardaşım a.+ ı VI/47

ğâyın a.+ ı VI/41

ğaynım a.+ ı VIII/19

hāmının a.+ ı XXXVI/52

kişinin a.+ ı XV/12

sizlerin a.+ ı XXXVI/52

doğan a.+ ın VI/127

ārvad bk. **arvad, arvat.**

ā. işlerinnen XVII/23

arvana İki hörgüçlü dişi deve.

a. II/123, II/127, II/131,

XIII/11, XIII/19, XIII/9

a.+ dan XIII/15

a.+ dı II/128

a.+ nı XIII/10, XIII/18, XIII/8

a.+ nın II/128

a.+ ynān II/129

arvat bk. **arvad, ārvad.**

a. XXXIX/522, XXXVI/17

sefiye a. VI/22

a. halhı XXXVI/52

a.+ lar XVIII/131

a.+ lar arasına XII/116

ārz (< Ar. عرض) Sunma, takdim etme,
sunu, bk. **ērz, erz.**

ā. éleyim VII/129

arzu (< Far. آرزو) İstek, dilek, heves.

a. XII/192

as - 1. Bir şeyi aşağıya sarkacak bir
biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak. 2.
Götürmek, vermek.

a.- ardıh VIII/61

a.- ardılar V/213, VIII/117

a.- aruḥ III/87

a.- dılar XXXIII/461

a.- ıpsān V/149

ḡulaḥ a.- meyıblar XL/169

ḡulaḥ a.- mıyan XLI/102

ḡulaḥ a.- ardım VII/80

ḡulaḥ a.- sa XXXIX/478

ḡulaḥ a.+ ya IV/59

āsān bk. **asān**, **hassand**, **hassan**, **hasand**.

ā. XII/262

asān (< Far. آسان) Kolay, zor olmayan, hafif, basit, bk. **asān**, **āsān**, **hassand**, **hassan**, **hasand**.

a. XVIII/36, XVIII/55

āsār (< Ar. آثار) Eserler.

ā.+ larımızdan VII/180

asda - Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sarkıtmak, asmak,

a.- rdılar V/25

asdar (< Far. آستر) Giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç tarafına geçirilen ince kat, astar.

a.+ ı XXIII/41

asel (< Ar. عسل) Bal.

a. XXXV/14

ásıl bk. **ésl**, **esl**.

á. XXXI/45, XXXI/51

asımān bk. **āsıman**, **āsımān**.

a.+ e XII/381

āsıman (< Far. آسمان) Gök, gökyüzü, semâ, felek, bk. **asımān**, **āsımān**.

ā. XII/259, XII/263, XII/267, XII/271

ā.+ ı XII/300

āsımān bk. **asımān**, **āsıman**.

zemīn-i ā.+ a XII/258

asid (< Fr. acide) Asit.

a. I/206

ásl bk. **ásıl**.

á. IX/96, VII/102, XIV/59

á.+ isi I/132

á.+ iyeti I/131

bizim á.+ ımız I/216

áslan bk. **eslen**, **éslán**, **ēslan**, **eslan** **áslen**, **áslán**.

á. V/197, VI/52

áslán bk. **eslen**, **éslán**, **ēslan**, **eslan** **áslen**, **áslan**.

á. XIII/24

áslen bk. **eslen**, **éslán**, **ēslan**, **eslan**,
áslan, **áslán**.

á. VI/36, XXIV/40,
XXXIX/116

áslı bk. **esli**, **eslī**, **esli ḥān**, **ēslı**, **ásli**.

á. dāstanı XXXIX/301

á.+ ya X/133

ásli bk. **esli**, **eslī**, **esli ḥān**, **áslı**, **ēslı**.

á. kerem XXXIX/300

á.+ n XXXIII/525

keremnen á.+ ninkine

XXXIII/268

á.+ ynen keremi XXXIII/272

asvalt (< Fr. *asphalte*) Ana maddesi
katran olan ve yolların kaplanmasında
kullanılan karışım veya bu karışımla
kaplanmış yol.

a.+ Tı XXXI/28

asyap (< Far. آسیاب) 1. Değirmen. 2.
Yel değirmeni.

a. XXXVII/28

aş - 1. Yüksek, uzak veya geçilmesi
güç bir yerin öte yanına geçmek,
gitmek. 2. Bir şeyi kabından çıkarmak,
aşıkarak eylemek.

a.- a XXXIII/369

a.- aciyam XXXIII/241,
XXXIII/242, XXXIII/365

a.- aḥ VII/8

a.- anda XXXIII/374,
XXXIII/540

a.- andā XXXIII/380

a.- annan sohra XXXIII/543

a.- dı XXXIII/401,
XXXIII/410, XXXIII/417

a.- dī XXXIX/512

a.- ıb XII/191, XXXIII/379

a.- ıp I/120

a.- ır XXXIII/456

a.- mağa XXXIII/533

a.- maram XIX/33

a.- mıya XXXIII/347

a.- sam XIX/34

teşgilat a.- dılar XXXIII/155

aş Çorba, bk. **āş**.

a. II/67, III/60, V/31, XIV/14,
XIX/23, XL/24, XVI/74, XXI/45,
XXVIII/28

ayrannı a. XIV/14

a.- ı duğ II/67

ayran a.+ ı II/67, XI/49

dōvğa a.+ ı III/59

dūğrama a.+ ı VI/90

irişde a.+ ı V/87

irişte a.+ ı V/87

keleçoş a.+ ı V/28

umac a.+ ı XI/49

umać a.+ ı V/82
yarma a.+ ı V/85
yārma a.+ ı V/84
a.+ ın XVII/20
érişde a.+ innān XV/29
omać a.+ innān XV/29
a.+ ları III/59
a. pişirerdik XI/49, XXI/43

aş bk. **ac**, **ac**.

a. XIX/120

āş bk. **aş**.

ā.+ ın V/87

aşağa bk. **aşağı**, **aşşā**.

a. XX/58

aşağı Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı
karşıtı, aşağı, bk. **aşağa**, **aşşā**.

a. VI/135, VI/138, XL/122,
XL/179, XV/12

a.+ da I/134, VI/82

döyutdunun a.+ sıdı XX/62

ášāyir bk. **eşāir**, **eşayır**, **eşāyır**,
eşāyir, **eşāyır**.

á. şı'ri XXXIX/333

aşāyurt Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

a. XIX/77

aşbaz (< Far. آشپز) Yemek yapan
kimse, aşçı, bk. **ášbez**.

a. III/87, XIV/21

aşbazhana (< Far. آشپزخانه) Yemek
pişirilen yer, mutfak.

a. XXVI/21

ášbez bk. **aşbaz**.

á. III/88

aşgar 1. Belirli bir amaç için bilinen
bir maddeye katılan ilave madde. 2.
Aşı.

a.+ dan XIII/39

aşığ bk. **āşih**, **aşık**, **āşig**, **aşığ**, **āşig**,
aşih.

a.- ı máşuğ olub XXXIII/281

āşig bk. **āşih**, **aşık**, **aşığ**, **aşığ**, **āşig**,
aşih.

ā. XXXIII/314

ā. olub XXXIII/380

aşığ bk. **āşih**, **aşık**, **aşığ**, **āşig**, **āşig**,
aşih.

a.+ a IX/15, XII/89

a.+ am XII/4

a.+ ih IX/66, IX/69

a.+ ın IX/101

a.+ ın özünün XXXIX/105

a.+ ih IX/69

a. olub XXXIII/379
haqq a.+ ıydı XXXIII/508
háğg a.+ ı VII/162
hákğ a.+ ı VII/162
heğğ a.+ ı VII/163
hemedanın a.+ ları IX/77
türk a.+ ının sazi XII/155

āşığ bk. **āşih**, **aşık**, **aşığ**, **āşığ**, **aşığ**,
aşih.

ā. XXV/41
heğğ ā.+ ı VII/166

aşih (< Ar. عاشق) 1. Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse. 2. Halk ozanı, bk. **āşih**, **aşık**, **aşığ**, **āşığ**, **aşığ**, **āşığ**.

a. IX/14, IX/15, IX/2, IX/47, IX/66, IX/70, IX/97, VII/77, XI/61, XI/62, XII/10, XII/368, XVIII/80, XXXIII/86, XXXIX/103, XXXIX/134, XXXIX/236, XXXIX/320, XXXIX/321, XXXIX/322, XXXIX/58, XXXVII/135

a.- ı yusuf idi XII/82
a. cunun IX/22, IX/45
a. cunundu IX/20
a. dili IX/51
a. eyyub idi XII/86
a. firuz XII/30
a. firuzdan XII/28
a. gember idi XII/90

a. ibrahim-ı XII/78
a. imam XII/74
a. ismailin XII/33
a. ıydı IX/70
a.+ lar XII/361, XII/363
a.+ lār XII/294, XII/361
a.+ lar meclisini VII/29
a.+ larda XII/119
a.+ ların XXXIX/173
a. memmed XII/168
a. oldu XII/69
a. selman-ı XII/70
a. senetine VII/74
a. seyedulla XII/7
a. seyedullah XII/28
a. seyedullāh XII/30
a. şeheli XII/10
a. şehelī XII/30
a. şerizi XII/6
a. yar muhammed isabeglu XII/2
a. yusif XII/30
a. yūsif XII/12
halhal a.+ larının IX/75
urmiye a.+ larının bi lehçeleri IX/76
zen'can a.+ larının bi lehçeleri IX/76
ğaradağ a.+ larının bi lehçesi IX/77
āşih bk. **āşih**, **aşık**, **aşığ**, **āşığ**, **aşığ**, **āşığ**, **aşih**.

ā. I/57, IX/100, VIII/153,
XII/89, XXXIX/362, XXXIX/545,
XXXIX/586, XXXVII/135,
XXXVII/136

ā. ğunun IX/27, IX/28

ā. ğununu IX/40

ā.+ dī IX/101

ā.+ lar XII/364

ā.+ lara VII/167

ā. miselinde XXII/88

ā. olub XXXIII/378

ā.+ sen VII/164

aşih ğunun Koroğlu Destanı'nda adı
geçen kahramanlardan biri, Âşık
Cunun, bk. **āşih ğunun**.

a. IX/28

a.+ du IX/20

a.+ u IX/40, IX/45

āşih ğunun bk. **aşih ğunun**.

ā. IX/27

aşih elesger bk. **élesger**, **elesker**,
elesger.

mollā a. XXXIX/56

aşihliş Halk ozanlığı.

a. IX/63, IX/64, IX/75, IX/79

a.+ dı XII/5

aşih memmed bk. **aşih yar**
muhammed isabeglu.

a. XII/168

aşih selman-ı farsı bk. **selman-ı farsı**.

a.+ dı XII/70

aşih üseyin Erdebil'de yaşayan bir
halk ozanı, Aşık Hüseyin.

a. XXXIX/237

aşih yar muhammed isabeglu İran'ın
Zencan eyaletinde yaşayan Şahseven
Türkü Aşık Yar Muhammed İsabeglu,
2016 yılında UNESCO İran'ın somut
olmayan kültürel miras listesine girmiş
Zencanlı halk ozanı, krş. **aşih**
memmed.

a. XII/2

aşih yūsif Zencanlı Türk halk ozanı
Aşık Yusuf.

a. XII/12

aşık bk. **āşih**, **aşığ**, **āşığ**, **aşığ**, **āşığ**,
aşih.

a. I/90, I/94

aşır - Yüksek veya geçilmesi güç bir
yerin üstünden diğer yanına geçirmek.

a.- dım XXXVIII/37

a.- ıb V/171, XXXIII/255,
XXXIII/376

aşikār (< Far. آشکار) Açık, belli, bariz, ayan.

a. XII/332

aşna (< Far. آشنا) Bildik, tanıdık kimse.

fāmil dost a. I/96

aşşā bk. **aşağa**, **aşşā**.

a. XXVIII/16, XXXVII/123

aşura bk. **aşure**.

a.+ da XXI/50

aşure (< Ar. عاشورا) 1. Buğday, nohut vb. tanelerle kuru yemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü, alaca aş 2. İlk olarak Hz. Nuh tufanının bittiği güne verilen ad, aşure günü, bk. **aşura**.

a. günneri XXI/48

a. tası XXI/50

at - 1. Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. 2. Bir şeyi yere doğru bırakmak, koymak. 3. Kurşun, gülle, ok vb. şeyleri hedefe fırlatmak, bk. **āt** -.

a. XXIII/40

a.- acū XIV/53

a.- allar V/35, V/36, XXVI/11, XXVI/14

a.- an V/43

a.- anda XXXIII/568, XXXIII/570, XXXIX/521

a.- ar XXVI/9

a.- ardı IV/117, XVIII/155, XXII/59

a.- ardıh I/204, XVIII/22, XXII/61

a.- ardılar V/183, V/217, V/58, V/80, V/82, VIII/121, XV/72

a.- ardılār V/183

a.- ardız XXII/61

a.- ardıh XXXVII/66

a.- arıh VIII/133, XXIX/42

a.- armış XXXIII/226, XXXIII/231

a.- aruḥ XL/54, XX/40, XX/44

a.- arūh XL/163

a.- dı XXXIII/507

a.- dım XXIII/29, XXXIII/128

a.- ey XXVII/25

a.- gılan XII/76

a.- ıllar V/43, V/62, V/66, V/88, XXXIII/129, XXXVII/61

a.- ıpdı XII/238, XII/40, XII/46

a.- ıplar XXXVII/61

a.- ır IX/31, V/43, XL/129, XL/130

a.- ırdım XXXIX/516

a.- ıy XVI/138

a.- ıydı VIII/46

a.- ıydılar VIII/45

a.- maram VII/135

a.- meydin XVI/133

a.- mışam I/199
 a.- mıyaçaydı XXXIII/129
 a.- sınılar XXXIX/523
 a.- tılār XXVI/11
 a.- tım I/40
 a.- tī I/184, IX/37
 alma a.- ar VII/152
 cüt a.- ardı XIII/82
 top a.- ardı IV/54
 deriye a.- ardılar V/220
 alma a.- aruḥ XL/52
 alma a.- arūḥ XL/51
 sınaḥt a.- eymiş XXI/72
 kül a.- mazdılar V/90
 duvaḥ a.- tı XXI/77
 zencir a.- tılar XXI/70
 duvaḥ a.- tıya XXI/77

at Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir, düldül, bk. **āt**.
 a. I/195, IV/24, IX/55, VI/130, XXI/72, XXXIII/131, XXXIII/132, XXXIII/142, XXXIII/144, XXXIII/148, XXXIII/366
 a.+ a IX/32, IX/39, V/133, VI/26, XL/47, XVIII/91, XXII/57, XXIII/28
 a. boḥu XXI/10
 a. çapallār XL/82
 a. çaparıḥ XL/43
 a.+ dan IX/55, XIII/72, XIII/73, XXXIII/550

a.+ dar XXXIII/141
 a.+ darı XVI/95, XXXIII/364
 a.+ darımızın yeherin XXXIII/342
 a.+ darın XXXIII/348, XXXIII/404, XXXIII/456
 a.+ darın tengin XXXIII/344
 a.+ darın terkine XXXIII/461
 a.+ darın yéherin XXXIII/455
 a.+ dı XL/164
 a. eşşeğ idi XV/24
 a. ġāmçısı XXXIII/233
 a.+ ı IX/29, VI/133, VI/134, VI/138, VIII/86, VIII/87, X/37, XL/164, XVI/136, XXXIII/240, XXXIII/291, XXXIII/301, XXXIII/366, XXXVII/139
 a.+ ımız XXV/22
 a.+ ın VI/131, XXII/59, XXXIII/149, XXXIII/299, XXXIII/346, XXXIII/550
 lálânin a.+ ın XXXIII/550
 onun a.+ ın XXXIII/135
 a.+ ın altınnan XXXIII/148
 a.+ ın ayağına I/194
 a.+ ın dalına VI/136
 a.+ ın ġuçağına XVI/138
 a.+ ın üsdünde XXXIII/132, XXXIII/150, XXXIII/347
 a.+ ın üsdüne VI/133
 a.+ ın üssünde XXXIII/248, XXXIII/249

a.+ ın üssüne VI/137, VIII/82,
VIII/83

a.+ ın üzengisini XXII/59

a.+ ın yügenin XXXIII/365

a.+ ın yügenin XXXIII/365

a.+ inan XXXIII/287,
XXXIII/320

a. ıydı XXXIII/133

a.+ ī XXIII/28

a. ıydı XIX/62

a.+ nan III/81, III/83, XIX/65,
XV/16, XV/21, XX/23, XXXIII/290,
XXXIII/535

a.+ nān XL/153

a.+ uva IX/57

a.+ uvá IX/56

a. zamanıydı VIII/17, VIII/62

a. zencirıydı XXI/72

ağ a. I/61

ğır a.+ ı IX/29

ğızıl a.+ ı XXXIII/147

a. ıdı XXXVII/139,
XXXVII/140

a. mat XXXIII/558

a. minme XXXIII/64,
XXXIII/65

menim a.+ ıma XXXIII/134

menim a.+ ımı XXXIII/134

mēnim a.+ ımın nalları IX/35

āt bk. **at**.

ā. XXXIII/27

ā.+ ı IX/33

ā.+ inan XXXVII/138

ğır ā.+ ı IX/29

menim ā.+ ıma IX/33

āt - bk. **at** -.

ā.- dım XXXIII/127

ā.- ıpdı XII/233, XII/303

at mat At veya at benzeri hayvanlar,
bk. **at**, **āt**.

a. m. XXXIII/558

ata Baba, cet, dede, büyük baba ve
aynı soydan daha önce yaşamış olan
kimse.

a. II/47, IV/66, IX/35, XL/223,
XXIV/12, XXXIX/211

a. baba XVIII/36, XXIV/12

a. babamız VII/21, XII/19

a.+ lardan I/111

a.+ m XXXVIII/32

a.+ ma XXXIX/471,
XXXIX/472

a.+ mın adı XXXIX/2

a.+ mız IV/66

a. sözü II/47

a. şı'ri XXXIX/472

a.+ ya II/47

demirçioğlunun a.+ sı IX/30

demirçioğlunun a.+ sının
IX/39

atababasözü bk. **atababasözü**.

a. XVIII/36

atababasözü Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel, atasözü, bk. **atababasözü**.

a. IV/66, XXIV/12

atçı At binen kimse.

a. XXXIII/133

atdan - (I) Atlamak.

a.- dım XXXIII/554

atdan - (II) Atlanmak.

a.- dı XXXIII/554

atdan - (III) Adlanmak, ün kazanmak.

a.- sın XL/79

āteş (< Far. آتش) Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr, ateş.

ā.+ e XII/268

āteş-fışan (< Far. آتش فشان) Volkan patlaması.

ā. XL/172

atıl - 1. Fırlatılmak. 2. Silah patlatılmak.

a.- anda XXXIII/250

atla - Binmek, gitmek.

a.- ĩr IX/52

atlı Ata binmiş kimse, atlı.

a. XXII/60

a.+ lara XVI/130

atmış bk. **altmış**, **ałtmış**, **āltmış**, **ātmış**, **atmĩş**.

a. VIII/6, XI/6, XXII/35, XXVIII/18, XXXV/54, XXXVII/81

elli a. XII/24, XXII/21

élli a. VII/78

a.+ a XXXIX/373

a. beş XXVIII/18

a. beş ilde XXXIX/266

a. bir XXIX/6

a. birde II/99

min üç yüz a. birden XXXIX/6

a.+ dan XXII/36, XXXVII/86

a. dene VII/95, XL/131

a.+ ında XXII/96

a. iki X/4, XXVI/4, XXXIII/15

a. sekkiz XVI/122

ātmış bk. **altmış**, **ałtmış**, **āltmış**, **atmĩş**, **atmĩş**.

ā. XXXVII/84, XXXVII/87

ā.+ a XXII/24

atmĩş bk. **altmış**, **ałtmış**, **āltmış**, **atmĩş**, **atmĩş**.

a. XXXVII/81
a. sekkiz XVI/6

atsız Atsız, yayan, yürüyerek.
a. XL/153

av - Bir şeyin üzerine bastırarak el
gezdirmek, ovmak. 2. Hamur vb.
karışımları yoğurmak.

a.- ardılar V/81
a.- ardılār V/80

av Karada, denizde, gölde veya
akarsularda evcil olmayan hayvanları
vurma veya yakalama işi, şikâr.
a. V/165

āv - 1. Ezmek, çıkarmak. 2. Ovmak.
ā.+ asan VIII/132

avara (< Far. اواره) İşsiz, işsiz güçsüz,
başiboş, aylak, serseri, bk. **evāre**.
ecz a. XIII/68

avāz bk. **āvāz**.

a.+ ım XXXIX/68
gül ā.+ ī XXXIX/500

āvāz (< Far. آواز) Ses, sedâ, bk. **avāz**.
ā.+ ım XXXIX/73, XXXIX/77
sazın siminçesi ā.+ ī nâlesi
XXXIX/14

âvć bk. **avuć**.

ğarının ā.+ una IX/57

avriḥ 1. Şahseven Türklerinin göç
esnasında yanlarında götürdükleri yük.
2. Bir kişinin taşıyabileceği miktarda
olan yük, bk. **āvriḥ**.
a.+ ı IV/34, IV/38

āvriḥ bk. **avriḥ**.
ā. IV/32

avuć Elin parmak uçlarıyla bilek
arasındaki iç bölümü, apaz, hapaz,
koşam, bk. **âvć**.
a.+ un XXXIII/298

ay (I) 1. Yılın on iki bölümünden her
biri, mah, meh. 2. Dünya'nın uydusu
olan gök cismi, kamer, mah, meh, bk.
hāy, āy (I).

a.+ da XXXIII/174, VI/148,
XXXIII/194
a.+ dan XX/19, XXXII/39,
XXXII/43

a.+ dan sora I/30
a.+ ı XIII/57
a.+ ım XIII/47, XXVIII/14
a.+ ı XII/256
a.+ ını gününü ilini
XXXIX/206, XXXIX/210
a.+ lar XII/184
altı a. XXXII/15, XXXIX/533

altı a.+ aç XXXIX/535
altı a.+ açan XXXIX/534
a. yerine I/48, I/50
bir a. IV/13, V/115, VII/17,
XIX/100, XL/221, XXXIII/80,
XXXIII/81, XXXIII/82
dörd a. XXVI/36
her a. XII/172
iki a. V/115, VII/17, XIII/37,
XVII/10, XVII/5, XVIII/13
iki a.+ da IX/19, XXX/15
bir a.+ dan sōra IV/111,
XVII/10
iki a.+ dı II/21, IX/25, IX/48
üç a. sora XXXII/40
üç a. VI/140, VII/17, XIII/37,
XVIII/140
üş a. XVIII/147
üş dört a. XXXIII/181
yirmi dörd a. II/102

ay (II) Birdenbire duyulan acı, ağrı,
şaşıрма, ürkme veya sevinç anlatan bir
söz, bk. **āy**.

a. IX/53, V/158, V/160, VI/98,
VII/113, VII/115, VII/119, VII/123,
VII/127, VII/128, VII/16, VII/17,
VII/82, VIII/153, VIII/39, X/100,
X/103, X/107, X/109, X/111, X/128,
X/14, X/37, X/40, XII/283, XII/287,
XII/349, XIV/29, XIV/35, XIV/66,
XL/100, XLI/52, XVI/141, XVIII/11,
XVIII/72, XXI/64, XXVI/22,

XXVI/25, XXVI/26, XXVI/34,
XXVI/38, XXVI/42, XXVI/46,
XXVIII/32, XXXII/52, XXXIX/135,
XXXIX/141, XXXIX/147,
XXXIX/154, XXXIX/170,
XXXIX/325, XXXIX/417,
XXXIX/443, XXXIX/509

āy a. XXXIX/123

a. allah XXXIX/522

a. amman XXXIX/125

a. baba XI/63

a. bacı ğardaş XXXIX/522

a. balam XXXIX/413,
XXXIX/426, XXXIX/427,
XXXIX/428, XXXIX/430,
XXXIX/438, XXXIX/442

a. başuva X/118

a. ceyranım XXXIX/155

a. dāver XXXIX/221

a. dede XXXIX/522

a. eli XIII/98

a. ğardaş XXXIX/116

a. ħāvendinin X/18, XXVI/16

a. maralım XXXIX/156

a. marālım XXXIX/155

a. pasdar XXXIX/325

āy (I) bk. **hāy**, **ay** (I).

ā.+ ĩn üçünde XXXIII/15

āy (II) bk. **ay**.

ā. X/113, X/96, XII/277,
XII/279, XII/291, XII/295, XIV/53,

XLI/41, XXV/44, XXV/49, XXV/54,
XXXIX/125

ā. ay XXXIX/123

ā. havendinin sağlığına X/94

aya (< Far. ايا) Şaşıрма, sorma, ümit ve
istek ifâde eder, acaba.

a. IX/34, IX/42, IX/47, IX/49,
IX/55, XII/349, XVI/77, XVI/89

ayağ bk. **ayah**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **āyğ**,
ayığ, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**, **eyağ**.

a.+ ı XIX/120, XIX/127

durduğ a.+ ı XIX/127

a.+ ın XXXIII/346

ayāg bk. **ayah**, **āyağ**, **ayağ**, **ayağ**, **āyğ**,
ayığ, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**, **eyağ**.

öz a.+ ınna XXV/42

ayağ 1. Bacakların bilekten aşağıda
bulunan ve yere basan bölümü. 2.
Bacak. 3. Defa, kez, bk. **ayah**, **āyağ**,
ayāg, **ayağ**, **āyğ**, **ayığ**, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**,
eyağ.

a. III/17

a.+ a XIII/84

a.+ ı VI/132, XII/326

durum a.+ ı VI/72

el a.+ ı XII/325

ğaz a.+ ı XI/22

él a.+ ımızı VI/104

a.+ ın V/115, V/129, XXII/59

a.+ ın altına XXII/58

atın a.+ ına I/194

a.+ ının biri XVIII/159

a. üssesin III/12

a. üstün III/18

āyağ bk. **ayah**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**,
ayığ, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**, **eyağ**.

ā.+ ın V/172

ā.+ ının altı V/172

ā.+ ınnān XXXIII/493

ayah bk. **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**,
ayığ, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**, **eyağ**.

a. XXII/79

a. barmağı el XLI/38

a. dırnağı XLI/37

a. üsde XXXIX/332

ayağ bk. **ayah**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**,
ayığ, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**, **eyağ**.

a.+ nı V/114

ayah bk. **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**,
ayığ, **ayığ**, **ayih**, **āyığ**, **eyağ**.

a. V/114

ayaḥla - Yünü vb.ni ayakla
biçimlendirmek, ayaklamak.

a.- llar III/6

a.- rdıḥ XVIII/20, XVIII/21,
XVIII/29, XVIII/33

ayaḥsız Ayağı olmayan.

a. XVIII/53

el a. XVIII/54

ayaḥkabi Genellikle sokakta giyilen
ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı
maddelerden yapılan giyecek, başmak,
pabuç.

a.+ n I/185

ayan bk. **ayān**, **eyan**.

a. olannan sōra XXXIX/272

a. olur XXXIX/272

ayān (< Ar. عيان) Açık, âşikâr, gözle
görülür, belli, bk. **ayan**, **eyan**.

a. olur XXXIX/271

aye bk. **āye**.

a.+ si XII/287

āye (< Ar. آية) 1. Kur'ân-ı Kerim'deki
sûreleri meydana getiren sözcük veya
cümlelerden her biri. 2. Kimsenin inkâr
edemeyeceği alâmet, işâret, nişan, bk.

aye.

ā.- i ğuran XXXIX/215

ā.- i yāsine XII/293

ayende bk. **āyende**.

a.+ si XL/114

āyende (< Far. آينده) Daha gelmemiş,
yaşanacak zaman, gelecek, bk. **ayende**.

ā. II/86

āyğastı bk. **ayaḥbasdı**, **ayaḥaşdı**,
āyğaşdı.

ā. V/116

āyğ bk. **ayaḥ**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**,
ayığ, **ayığ**, **ayıḥ**, **āyığ**.

ā.+ ının altına V/217

āyğaşdı bk. **ayaḥbasdı**, **ayaḥaşdı**,
āyğastı.

ā. V/116

ayı Memelilerin etobur takımından,
beş parmaklı, tabanlarına basarak
yürüyen iri gövdeli bir hayvan,
kocaoğlan, bk. **āyı**, **ayı**.

a. I/183, I/186, X/28, XIII/113,
XVI/32, XVI/33, XXXI/50

a.+ dan X/35

ğara a.+ dı XVI/34

a.+ nı XIII/112, XVI/138,
XXXII/25

a.+ nın ağzına I/194

a.+ nın başın I/196

a.+ nın éerimesine XXXII/27

a.+ nın sünneti I/198

a.+ ya I/185, I/186, X/28

āyıl - Ayılmak, kendine gelmek, uyanmak, aklı başına gelmek.

ā.- ır XL/118

āy bk. **ay**, **ay**.

ā. I/182, I/183, I/187, V/157,

V/168, XL/193

ā.+ dı XIII/113

ā.+ larnān II/96

ā.+ nın I/187, I/188

ā.+ nın yağı I/196

ayıl - Uyanmak, kendine gelmek, bk.

āyil -.

a.- dı XXXIII/470

āyilt - Ayılmasını sağlamak.

ā.- dı XXXIII/400

ayığ bk. **ayah**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**, **ayığ**, **ayıl**, **āyığ**, **eyağ**.

a.+ a VIII/69

a.+ ın I/192

ayır - 1. Bölmek. 2. Birbirinden uzaklaştırmak. 3. Seçmek, bk. **āyır** -.

a.- arıl XIX/88

a.- dı XXXIII/389

a.- dılar I/153

ad a.- ıblar XXXIII/382

a.- ruğ XX/44

ayığ bk. **ayah**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**, **ayığ**, **ayıl**, **āyığ**, **eyağ**.

a.+ ımıznan I/173

āyır - bk. **ayır** -.

ā.- ıblar XL/203

ayıl bk. **ayah**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**, **ayığ**, **ayığ**, **āyığ**, **eyağ**.

a. V/115

a.+ nan I/176

a. yalın I/185, XXXIII/495, XXXIII/502, XXXIII/503

a. yālın XXXIII/494

ay **ay** bk. **ay**.

a.+ ye I/184

āyığ bk. **ayah**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāg**, **ayağ**, **āyğ**, **ayığ**, **ayığ**, **ayıl**.

ā.+ ının altını V/171

ayıl Birleşmemiş, ayrık.

a. XXXIII/373

āyil - bk. **ayıl** -.

ā.- miyip XXXIII/388

āyle bk. **āile** .

ā.+ sine XLI/102

aylıh Belirli aydan beri var olan, aylık.

altı a. XIX/102

üç a. XIX/107

altı a.+ da XXIX/35

ayn bk. **ālın, alın, āyn.**

a. yaylığı XVII/46

āyn bk. **ālın, alın, ayn.**

ā. yaylığı XVII/44, XVII/45

ā. yaylığıdılar XVII/44

ayna (< Far. آینه) Işığ ı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözgü, mirat.

a. X/114, X/115

a. bulağa II/89

a. tutardılar V/125

elinin a.+ sına IX/31

aynadar (< Far. آینه دار) 1. Ayna tutmakla görevli kimse. 2. Şahseven düğünlerinde gelinin hazırlanmasında ve damat evine getirilmesinde düğün alayında bulunarak geline kılavuzluk eden kimse.

a. XXII/60

ayna tut - Şahseven düğünlerinde gelin baba evinden çıktığı esnada tüm davetlilerin geline ayna tutması ritüeli.

a.- ardılar V/125

aynı - Ayılmak, iyi duruma gelmek, krş. **āyil** -.

a.- mırdı XIII/76

aynılt - Ayıltmak, uyandırmak, kendine getirtmek.

a.- dı XXXIII/572

āynī Dinlenme, tatil, istirahat, bk. **āynī gün.**

ā. güne XLI/55

āynī gün Türkiye takvimine göre cumaya denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki gün.

ā. gün XLI/54

aynōyn (ayın + oyun) 1. Yiyecek içecek. 2. Öteberi. 2. İvır zıvır.

a. VI/20

ayn yaylığı Şahseven kadınlarının alınlarına bağladıkları bir tür örtü, alın örtüsü, bk. **āyn yaylığı, alın yaylığı, krş, alınnıh.**

a. XVII/46

āyn yaylığı bk. **alın yaylığı**, **ayn yaylığı**, krş. **alinnih**,.

ā. XVII/44

ayran 1. Süt veya yoğurt yayıkta çalkalanarak yağı alındıktan sonra kalan sulu bölüm. 2. Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek, bk. **āyrān**.

a. aşı II/67, XI/49

a. ğātıđ VI/121

a.+ ı V/27, VIII/151, XV/14

a.+ nan III/59, XIX/23

āyrān bk. **ayran**.

ā.+ ın XVII/17

ayran aşı Ayran aşı çorbası, krş.

ayrannı aş.

a. II/67, XI/49

ayrannı Ayran katılarak yapılmış, ayranlı.

a. aş XIV/14

ayrannı aş Ayran aşı çorbası, krş.

ayran aşı.

a. XIV/14

ayrı Başka, başka türlü, bk. **āyrı**, **ayrı**.

a. I/146, III/20, IV/124, IX/78, VI/70, XII/33, XII/35, XII/363, XL/132, XL/151, XL/164, XVII/73,

XXII/66, XXXIII/100, XXXIII/108, XXXIII/115, XXXIII/154, XXXIII/29, XXXIII/350, XXXIII/372, XXXIII/65, XXXVII/69

a.+ dan XXXIII/416, XXXIII/541

a.+ dı VI/45, XI/70, XXIX/20

a.+ dı XXIX/21

a. seçi IV/115

a.+ sı XXII/96

a.+ sını XXII/65

āyrı bk. **ayrı**, **ayrı**.

ā.+ dan XVII/15, XXXIII/549, XXXIII/551, XXXIII/579

ā.+ dı IX/82, XXIX/20

ā.+ dı XXIX/20

ā.+ sını XXII/68

ayrıl - 1. Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. 2. Ayırma işine konu olmak, bk. **āyrıl** -.

a.- a XXXIX/243

a.- dık VIII/24

a.- ıb VIII/48

a.- ıp XIII/86

a.- ırdı IX/22

a.- mağ VIII/87, VIII/88

a.- mışam IX/19, IX/25, IX/48

āyrıl - bk. **ayrıl** -.

ā.- dığ XXV/30

ayrılıq Birinden uzak düşme, fırak, firkat, ayrılık.

a. XIX/31, XIX/39, XIX/40

ayırım Ayırma işi, tefrik.

a.+ ınlandı VII/27

ayrı seçi Birkaç şey arasında fark gözetmek.

a. IV/115

ayrı bk. **ayrı, āyırī**.

a. IX/89

az Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.

a. II/30, XI/20, XL/177, XL/216, XVII/82, XXIX/24, XXXIII/279, XXXIII/371, XXXIV/51, XXXIX/296, XXXIX/373

a.+ ca XII/331

a. çoğ XVI/106

a.+ dan XXXVIII/25

a.+ dı XX/73, XXXIII/271

a.+ dī XXXIII/278

a.+ dī XXXVIII/52

az - 1. Yolu kaybetmek, yoldan çıkmak. 2. Yanılmak, sapmak. 3. Cinsel duyguları artmak.

a.- an XXXIX/81

a.- ar XIII/73

a.- 1b XXXIX/412, XXXIX/413, XXXIX/416, XXXIX/417, XXXIX/419

yoldan a.- an XXXIX/79

azablı mikāyıl Azerbaycanlı Türk halk ozanı, Mikayıl Zeynelov (1924-1990).

a.+ dı XXXIX/230

āzad bk. **āzād, āzat**.

ā. éliyeler XXXII/25

ā. şoğla XXXVIII/30

āzād (< Far. آزاد) Özgür, serbest, bk.

āzad, āzat.

ā. éliyeler XXXII/28

ā. olanda XXXII/42

azal - Az denecek bir miktara inmek, yaygınlığını kaybetmek, azalmak.

a.- ıpdī VII/98

azançı Ezan okuyan, ezancı, müezzın.

a. V/159

āzar (< Far. آزار) İncitme, eziyet.

ā. eziyetim XXXIX/289

azarbaycan Azerbaycan Türklerinin yaşadığı ülke, Azerbaycan Cumhuriyeti, bk. **azerbaycan**,

āzerbayćan, **āzerbaycan,**
azarbayćan.

a.+ a XXXIX/316
a. dili X/6

azarbayćan bk. **azerbayćan,**
āzerbayćan, **azarbaycan,**
āzerbaycan.

a. dilinde IX/97
a. şî'ri XXXIX/229

āzat bk. **āzad, āzād.**

ā.+ dı XXXIX/26, XXXIX/49

āzatçılığ 1. Özgürlük. 2. Bir yere veya
bir şeye bağlı olmama durumu.

ā.+ dan XXXII/38

āzer ayı Türkiye takvimine göre kasım
ayına denk gelen Şahseven Türklerinin
takvimindeki sonbaharın son ayı.

ā. XLI/51

azerbayćan bk. **āzerbayćan,**
azarbaycan, **āzerbaycan,**
azarbayćan.

a.+ ın IX/67

āzerbaycan bk. **azerbayćan,**
āzerbayćan, **azarbaycan,**
azarbayćan.

ā. cavanının gözeline ismetinē
XII/65

āzerbayćan bk. **azerbayćan,**
azarbaycan, **āzerbaycan,**
azarbayćan.

ā.+ a XXV/9
ā.+ da XXV/10

āzerbayćānī Azerbaycan Türkçesi.

ā. XXIX/8

āzeri Azerbaycan'a ait, Azerbaycan ile
ilgili, bk. **āzerī.**

ā.+ dī XXXIX/26
ā. dili XXXVIII/10

āzerī bk. **āzeri.**

ā. XXIX/8

B

ba - bk. **bağ -**, **bağ -**, **bāğ -**.

b. XIV/51, XXXIX/225

bā (< Far. با) Geldiği söze “İle, +II, +IU” anlamları katan söz.

b. savad XXIII/20

bāb (< Ar. باب) 1. Kapı. 2. Bir kitabın bölümlerinden her biri.

şems-ü b. XII/128

baba Baba, ata, cet, dede, bk. **babā**.

b. II/48, IV/66, XII/198, XII/206, XII/426, XL/179, XL/97, XVI/90, XXII/11, XXII/26, XXIV/12, XXXIII/462, XXXIII/463, XXXIX/242, XXXIX/601, XXXVI/58

ata b. XVIII/36, XXIV/12

ay b. XI/63

dede b. II/24, IX/69, XVIII/51

b. adı XL/223

dede b.+ dan XXII/34

dede-i b.+ dan XXII/10

dede-yi b.+ dan XII/14

dededen b.+ dan I/26

b.+ ları XXXIII/220

b.+ larımı XXXIII/220

b.+ m XXXIII/107,

XXXIII/114, XXXIII/123,

XXXIII/230,

XXXIII/291,

XXXIII/294,

XXXIII/303,

XXXIII/310,

XXXIII/404, XXXIII/43, XXXIII/54,

XXXIII/592, XXXIII/60, XXXIII/68,

XXXIII/89, XXXIII/94, XXXIX/565,

XXXV/71, XXXVI/24

menim b.+ m IX/66

b.+ mgile XL/56

b.+ mgilin babasıdı

XXXIII/219

ğoca b.+ mı XL/205

b.+ mız IV/66, IX/69, IX/70,

XXV/11, XXV/9

b.+ sı VIII/125, XII/97

böyük b.+ sı VI/127

dede b.+ sı XII/157

nene b.+ sı VI/161

uşağların b.+ sı XIX/115

babamgilin b.+ sıdı

XXXIII/219

dedemgilin b.+ sıdı

XXXIII/218

dede b. sünnetimizdi VII/171

ğoca b.+ ynān XXXIX/468

ata b.+ mız VII/21, XII/19

bizim b.+ mız XXV/10

dede b.+ mız XVIII/4, XX/47

babā bk. **baba**.

b. XXXIII/127, XXXIII/78,
XXXIX/59

babalı Babası olan, babalı, atadan
babadan gelen.

dedeli b. IX/79

babalu bk. **babalu ğışlağı**.

ğışlağ-ı b. XXXV/7

babalu ğışlağı Erdebil eyaletine bağlı
bir yer adı.

b. ğ. XXXV/10, XXXV/7

bā (< Far. با) İle, geldiği söze
birliktelik, vasıta vb. anlamlar katar.

b. XII/67, XXXIV/34

babayī Kişi adı.

b. XXXIII/581

bābek Kişi adı.

b.+ ti II/44

baća (< Far. باجه) Pencere,
havalandırma deliği.

b.+ dan V/226

bacı bk. **baćı, bāćı, bacū**.

b. X/63, XXXVI/70

b.+ dan X/63

b.+ lara III/99

ay b. ğardaş XXXIX/522

baćı 1. Kız kardeş. 2. Kadınlara
söylenen bir seslenme sözü, bk. **baćı**,

bāćı, bacū.

b. XXI/66

b.+ s1 XVIII/50

b.+ yıl XXXIX/239

b. ğardaş II/129

b. ğardaş ıdı XVIII/50

b. ğardaşdı II/129, II/130

ğara b.+ ları I/128

iki b.+ ydı XVIII/50

bāćı bk. **baćı, baćı, bacū**.

b. ğardāş XV/68

ğara b.+ ları I/122

bacū bk. **baćı, baćı, bāćı**.

b.+ z XXXVI/53

baden bk. **be^c den, bēden**.

b. XXXV/28

bafā bk. **vefā**.

bī b. XXV/53

b.+ s1 X/51

bāğ bk. **bağ, bāğ**.

cennet b.+ mī XII/385

bağban bk. **bağban**.

b. kimin XII/178

bağ - bk. **bah** -.

b. I/97

bağ (< Far. باغ) Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan, bk. **bāğ**, **bāğ**.

b. XXXIII/391, XXXIII/393

b.+ a XXXIII/360,
XXXIII/370, XXXIII/371,
XXXIII/410, XXXIII/416

b.+ da VIII/148, XXXIII/374,
XXXIII/411

b.+ ı XII/338, XXXIII/369

b.+ ın XXXIII/361

b.+ ın çölüne XXXIII/362

b.+ larā XII/177

cennet b.+ ıdī XII/481, XII/485

bāğ bk. **bağ**, **bāğ**.

könlümün b. bahçasında
VII/118

bağa Kurbağa, bk. **ğurbağa**.

b.+ dı XVIII/54

bağban (< Far. باغبان) Bağ bekçisi, bahçıvan, bk. **bağban**.

b.+ dı XII/338

bağbançı Bağ bekçisi, bahçıvan.

b.+ sıydı XXXIII/421

bağdagül Kişi adı.

b.+ de XIX/4

bağdagül esedullāh Kişi adı ve soyadı.

b. VIII/4

bağır 1. Yürek. 2. Ciğer. 3. Karaciğer.

b.+ ı X/82, X/83, X/84

b.+ ım XXXIII/546

ağ b. XLI/33

ğara b. XLI/33

bağış Bağışlanan şey, yardım, hibe, teberru.

b. XXV/16

bağışla - 1. Bağışlamak işi, mağfiret, gufran. 2. Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. 3. Söylenmemiş bir söze veya uygun olmayan bir iş için özür dilemek ya da bir kusuru düzeltmek için söylenen söz, af buyurun, bk. **bāğışla** - , **bağışle** -.

b. I/222, XII/143, XII/223,
XII/224, XII/33, XII/361, XII/449,
XV/66, XXIII/10, XXIII/14, XXIII/22,
XXIII/24, XXIII/28, XXIII/33,
XXIII/35

b.- sın XXVI/38

bāğışla - bk. **bağışla** -, **bağışle** -.

b. XV/43

bağışle - bk. **bağışla** -, **bāğışla** -.

b.- yın I/197, I/198,
XXXIII/475

b.- yin VIII/20

bağla - 1. Kapatmak. 2. Tutmak. 3. Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak. 4. Sarmak, sarmalamak.

b. XXXIII/456

b.- dı XII/419

ihram b.- dı XXXIII/596

b.- dılar I/194, I/195, VIII/36

b.- dım XXXIX/515

b.- llar XXXIII/346,

XXXIII/366, XXXIII/367

alağa b.- madı XXXIX/459

b.- mağa III/107

b.- mış XVI/96

bél b.- mışam VII/74

elağa b.- mışam XXXIX/27

b.- mışdı XVI/96

b.- mışdılar XVI/17

b.- r VIII/153, XXI/59,

XXIX/42

b.- rdı II/139, V/134, V/137,
V/195, V/196

b.- rdıh XVIII/32

b.- rdılar XI/46, XIII/84

b.- ruh XIV/45, XX/41

b.- yam X/131

b.- yanı V/137

ğan b.- yarmış VII/156

ihram b.- yıp XXXIII/591

b.- yırlı XXVII/28

b.- yırlı VIII/103, VIII/105

bağlama Üç çift telli olan ve mızrapla çalınan bir saz.

b.+ da VII/9

bağlan - 1. Kapanmak. 2. Bitmek. 3. Aşık olmak.

b.- ar XXXIX/118

b.- asan XXV/43

b.- ıpdı VII/18

b.- ır XXXIX/114, XXXIX/115

yol b.- ıb IX/68

bağlat - Bağlama işini yaptırmak.

b.- dı XII/81

bağlı Kapalı, tutuk, bir bağla tutturulmuş olan.

b. XLI/22

b.+ yam VII/85, VII/86

dili b. XII/61

bağlıca Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

b.+ da XII/5

b.+ dı XII/208

bah - 1. Bakışı bir şey üzerine çevirmek. 2. Bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek

vermek. 3. Aramak. 4. Bir işi yapmak,
bir işi yapmakla görevli olmak. 5.
İlgilenmek, bk. **bāḥ** -.

b. I/100, I/33, II/130, III/26,
III/28, IV/108, VII/103, VIII/19,
VIII/56, VIII/58, VIII/72, X/52, X/65,
XIII/82, XIV/62, XIV/63, XIX/14,
XL/58, XVI/56, XVIII/83, XX/95,
XXIV/34, XXVI/8, XXXIII/118,
XXXIII/122, XXXIII/161,
XXXIII/185, XXXIII/212,
XXXIII/224, XXXIII/392,
XXXIX/120, XXXIX/16, XXXIX/183,
XXXIX/200, XXXIX/233,
XXXIX/272, XXXIX/321,
XXXIX/463, XXXIX/472,
XXXIX/486, XXXIX/511,
XXXIX/536, XXXIX/562,
XXXIX/620, XXXIX/91

b.- alar XIX/9

b.- alım XXXII/38

b.- an VIII/146

b.- ana VI/156

b.- anda VI/46, XXXIII/376

b.- ar I/141, VIII/146

aḥar b.- ar XX/56

b.- ardıḥ XXV/20

b.- arıḥ XXXI/13, XXXI/47

b.- aruḥ XXXV/13

b.- arūḥ XXXV/14, XXXV/18

b.- dı IX/55, VII/82, XVI/58,
XXXIII/548

b.- dıḥça XXV/52

b.- dım XVI/33

b.- éysan XXXIII/165

b.- ıb XL/131, XXXIX/18

b.- ıllar VI/72

b.- ın II/49

b.- ıp XXXIII/163, XXXIII/378

b.- ır XV/56

b.- ıram II/76, XII/481, XII/485,

XXXII/47

b.- ırām XIV/33

b.- ırdı IX/34

b.- ırdılar XXXIII/162

b.- ırdım XXXII/52

b.- ırım XXXIX/35

b.- ıy XVI/132

b.- ıyam II/76, XXXIII/537

b.- ıyım XV/46

b.- ma XV/67, XXXIII/142,

XXXIII/143

b.- maz VIII/146, XL/110

b.- mazdı XXXIII/28

b.- mıllar XXXIX/41

b.- mıllār XXXIX/41

b.- mır XII/161, XII/163,

XII/167, XII/171

b.- mışıḥ XXXIX/35

b.- mıyan VIII/146

b.- mıyanda I/221

b.- mıyannan sōra XXXIX/42

b.- miy I/147, XXXIII/153

b.- san XXXVIII/37

b.- un XVI/108

b.- uram XIV/6

b.+ ın XXII/96

bāḥ - bk. **baḥ** -.

b. I/32, II/122, II/24, III/28,
IV/43, XII/246, XII/258, V/56, V/87,
VI/164, VIII/145, VIII/78, XI/10,
XI/34, XII/244, XII/248, XII/250,
XVII/75, XXXII/50, XXXIX/101,
XXXIX/201, XXXIX/492,
XXXIX/609, XXXVI/37,
XXXVII/118, XXXVII/121,
XXXVII/83

baha (< Far. بها) Değer, kıymet, fiyat,
pahalı.

b. XXXIV/49
b. gēlir XXIII/41

bahalıġ bk. **bahalıḥ**, **bahālīḥ**.
b.+ ı XXXVI/23

bahalıḥ Pahalılık, fiyatı yüksek olan,
ucuz karşıtı, bk. **bahalıġ**, **bahālīḥ**.

b. XV/25
b.+ dı XXXVI/22
b. içine XXXVI/25

bahālīḥ bk. **bahalıḥ**, **bahalıġ**.
b. XXVI/45

bahar (< Far. بهار) İlkbahar, bk. **behar**.
mōġé-i b. XXXV/34
b. balına XXXV/30
b. feslidi XII/337

bahça (< Far. باغچه) Sebze, meyve,
çiçek veya ağaç yetiştirilen yer, bahçe.
könlümün bāġ b.+ sında
VII/118

bahd (< Far. بخت) Kader, talih, şans.
b.+ ı V/186
b.+ ın üsdünde V/187
b.+ ını V/186
b.+ ının üstünde V/189
b.+ imiz IX/59

bāhem (< Far. با هم) Beraber, birlikte.
b. VI/36, VI/37, VI/39, VI/42,
VI/48, VI/50, VI/53, VIII/22, VIII/23,
VIII/83, VIII/87, VIII/90, XVII/6,
XXXV/45, XXXIII/584, XXXIX/466

b. idiler VI/53
b.+ ik VI/45
b. iydi XXXIII/437
b. iydiler XXXIX/453
b. ölluḥ II/28
b.+ ük III/75

bahış Bakma işi, bakış.
b.+ darım XXXIX/294
b.+ ımla XII/57
b.+ ın söhbetine XII/57

bāḥşidār (< Far. بخشدار) Eyalet ve
şehristan valilerinin emrinde bulunan

ve bahş adı verilen ve hemen hemen ilçeye tekabül eden yerleşim biriminin en yüksek mülki idare amiri.

b. XXXIII/161

bahtiyarlar İran'ın güneybatısında yaşayan ve göçebe bir yaşam tarzı benimseyen aşiretlerin adı, Baytiyarîler.

b.+ ınhı XXXI/45, XXXI/52

bais (< Ar. باعث) Sebep, neden.

b.- i iftiḥardı XXXIX/176

baķı Azerbaycan'ın başkenti, Bakü, bk. **baķı**.

b.+ da VII/37

b.+ dan VII/82

ya b.+ dan I/94

baķı bk. **baķı**.

b.+ yeçek III/70

baķılı Bakü halkından olan veya bu halkın soyundan olan kimse.

b.+ dı XII/157

bal Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde, bk. **bāl**.

b. XL/68, XL/72, XXXIV/46, XXXIV/49, XXXIV/52, XXXV/18, XXXV/21, XXXV/30, XXXV/33, XXXV/35

b.+ am X/100

b.+ dan XXXIV/47, XXXIV/53

b.+ dı XXXV/27

b.+ ı XXXIV/46, XXXV/19, XXXV/34, XXXV/38

b.+ ī XXXIV/46, XXXIV/50

b.+ ın XXXIV/52

b.+ lar XL/70

bahar b.+ ına XXXV/31

dağ b.+ ı XL/78

mumlu b.+ dı XL/71

payız b.+ ı XXXV/29

rayihe-i b. XXXIV/52

yeylağ b.+ ı XXXV/14

bāl bk. **bal**.

b.+ ı XL/70

b.+ ınan XVII/57

b.+ mān XVII/57

peteh'lerimizin b.+ ı XL/68

bala Yavru, çocuk, evlat, oğul, küçük, bk. **balā** (I).

b. IV/67, VI/110, VI/48, VI/65, VIII/145, XL/127, XXI/68, XXXIX/140, XXXIX/141, XXXIX/150, XXXIX/154, XXXIX/168, XXXIX/170

b.+ lardılar XX/89

b.+ larıdı XX/89
b.+ m X/103, X/107, X/112,
X/113, XII/455, XXI/73, XXXIX/166,
XXXIX/417, XXXIX/427,
XXXVIII/46
ay b.+ m XXXIX/413,
XXXIX/426, XXXIX/427,
XXXIX/428, XXXIX/430,
XXXIX/438, XXXIX/442
b.+ nı X/56
b.+ sı XVI/34, XX/100,
XXIX/22, XXIX/23
b.+ sıdı XXIX/31
b.+ sın XVI/35, XX/41
b.+ sindan XVI/36
b.+ sını XX/43
b.+ ya X/56
bala b. XII/118, XII/185,
XII/187
b. bala XII/118, XII/185,
XII/187
b. ğışlağdı XXV/18
b. keh'ligem XIX/35
bizim b.+ larımızın VI/69
benim b.+ msız VI/104
gelin b. XXI/42
mālın b.+ sını XX/40
mayanın b.+ sıydı II/124

balā (I) bk. **bala**.

b.+ m X/116, X/117

bāla (II) bk. **bālā**.

tehranın b. şehridi XXXIII/166

bālā (< Far. بلّ) 1. Yüksek, yüce, âlî. 2. Büyük, bk. **bāla** (II).

b.- yi şehridi XXXIII/166

balaban Kamış veya ağaçtan yapılan bir tür nefesli çalgı, balaban.

b. XII/13, XII/14, XXII/76,
XXII/88, XXXIX/24

zurna b. XXII/81, XXII/83

balabançı Balaban çalan kimse, balabancı.

b.+ m XXXIX/105

balaća Küçükçe, ufakça.

b. XVI/119, XXXIII/249

balacalıh Küçüklük, çocukluk dönemi.

b.+ da XXII/93, XXXVII/64

bala ğışlağ Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

b.+ dı XXV/18

baldız Erkeğe göre eşinin kız kardeşi.

b.+ nan XI/43

balhı Bir cins deve.

b. XIII/16

balhı yava Bir cinse deve.

b. XIII/14

b.+ dī I/107

ona b. I/109

balıḥ bk. **balık**.

b. XXXIX/5

balık Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı, balık, bk.

balıḥ.

b. III/62

b.+ ı III/63

balta Ağacı kesme, yarma, yontma vb. işlerde kullanılan ağaç saplı, demir araç.

b.+ ynen XVI/18

bāltun bk. **paltın**, **paltun**

b.+ un altınna IX/27

b.+ un ġālḥızdı IX/26

bān (< Far. بانگ) Ses, seda.

b.+ ı VI/106

b.+ ında VI/106

bār (< Far. بار) Defa, kere, kez.

b. VII/8

bāra bk. **bāre**.

b.+ den XXXI/50

baraber (< Far. برابر) Beraber, birlikte, eşit.

bardun (< Far. + T. باردان) İçine pamuk, yün vb.ni koymak için kullanılan büyük çuval.

b.+ a XIV/51

bāre (< Far. باره) Konu, mesele, husus, bk. **bāra**.

b.+ sinde XXXVIII/53

b.+ ydıḥ IV/99

barış - İki taraf, aralarındaki dargınlığı kaldırmak, uzlaşmak, anlaşmak.

b.- arūḥ XL/99

barışdır - Barışmalarını sağlamak, ara bulmak, bk. **bārişdır** -.

b.- anā XXXI/19

b.- ır V/95

b.- sını V/95

bārişdır - bk. **barışdır** -.

b.- ar XXI/85, XXI/87

barmağ bk. **barmaḥ**.

b.+ ı XLI/38

b.+ ım XXXIX/517

b.+ ıma XXXIX/510

b.+ ın XXXIX/525,

XXXIX/532

b.+ ın damarı XXXIX/528

ayaḥ b.+ ı el XLI/38

barmaḥ İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri, parmak, bk.

barmağ.

b. XLI/42, XXXIX/547, XXXIX/580, XXXIX/588

b.+ lar XXXIX/538, XXXIX/541, XXXIX/543, XXXIX/548, XXXIX/552, XXXIX/568, XXXIX/570, XXXIX/571, XXXIX/577, XXXIX/578, XXXIX/579, XXXIX/581, XXXIX/583, XXXIX/585, XXXIX/589, XXXIX/593, XXXIX/598

b.+ larım XXXIX/559

b.+ ların hareketi XXXIX/531

baş b. XLI/40

cunu b. XLI/40

işâret b. XLI/42

orta b. XLI/40

üzük b. XLI/41

orta b.+ dı XLI/40

baş b.+ dır XLI/40

barran - Dolmak, dolu duruma gelmek.

b.- dı XII/415

bas - 1. Vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak, takmak. 2. Örtmek, bürümek, kaplamak. 3. Hayvanın çiftleşmesini sağlamak, sakinleştirmek.

b.- allar XVII/15, XVII/16, XXXIII/455

b.- ar XIII/15

b.- ār XIII/17

b.- arıḥ XVII/15

b.- dı I/192

b.- dı doldurdu XXXIII/480

b.- ıyıḥ VIII/107

ağır b.- dı XXXIII/476

bás bk. **bes.**

b. eyler XXXIX/278

bā-savad (< Far. سواد با) 1. Okuryazarlığı olan. 2. Eğitimli, bilgili.

b. I/75, I/147, XXIII/20

b.+ dara XXXIII/340

basdır - 1. Hayvanı çiftleştirmek. 2. Sakinleştirmek.

b.- allar XIII/12

b.- dım XIII/43

basdırıḡ bk. **basdırıḥ**, **basTırıḡ.**

b.+ ı XXVI/9

b.+ ın XXVI/12

basdırıh Alaçık kurulurken dikilen çubukları birbirine tutturmak için kullanılan süslü ip, bk. **basdırığ**, **basTırığ**.

b. XL/56, XXVI/8

basdırıl - Çiftleştirme işi yapılmak.

b.- ır XIII/43

basTırığ bk. **basdırıh**, **basdırığ**.

b.+ ı XXVI/8

baş 1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser. 2. Bir topluluğu yöneten kimse. Arazide en yüksek nokta. 3. Dağın başı. Tepenin başı. 4. Bir şeyin genellikle toparlakça ucu: bk. **bâş**.

b. I/156, I/63, VI/143, VI/80, XII/67, XVI/20, XXXIII/108, XXXIII/209, XXXIII/210

b.+ a XVII/83

b.+ a baş XXVI/26

b.+ a tüştün XVIII/50

b.+ a tüştün XXI/68

b. açıl I/42, I/43, VI/28, XXIII/35

b.+ da XXXIX/398

b.+ dan XVIII/102

b. gözün XXI/53

b.+ ı XII/353, XX/53

b.+ ı açıl I/43

b.+ ı açıl IV/105

b.+ ım XII/181, XII/188, XL/167

b.+ ıma VIII/36, XXXIX/234, XXXIX/235, XXXIX/307, XXXIX/310

b.+ ımdaki XII/316

b.+ ımı VIII/19

b.+ ımın sovdası XII/291

b.+ ımıza VIII/74

b.+ ımız VI/104, XXV/29, XXXIII/40

b.+ ımnan XII/174, XII/323

b.+ ın uzunluğu XVI/17

b.+ ına IV/128, IV/130, IV/132, V/217, XIII/107, XVI/105, XVIII/81, XVIII/88, XXXIII/368, XXXIII/565

b.+ ına dolanım XXXIX/157

b.+ ına toğliyiller V/139

b.+ ında I/115, X/125, XVII/28, XVIII/73, XXXIII/355

b.+ ını XII/462

b.+ ımnan XVIII/84

b.+ ınnân I/99

b.+ ızı XII/466

b.+ ım XXXIX/262

b.+ iynen IV/118

b.+ larına XLI/107

b.+ uva IV/57, XXV/50, XXXIII/514, XXXIX/325, XXXIX/534

b.+ uva dolanım XXV/39

b.+ uva dönüm III/73, VIII/151
b. üsde XII/38, XII/429
b. üsTe XII/38
b. yaylıgım XIV/10
b. barmağ XLI/40
b. barmağıdır XLI/40
ay b.+ uva X/118
ayının b.+ ın I/196
çop b.+ ı XX/82
élin b.+ ı IV/74
başa b. XXVI/26
min b. XXXIII/212
ot b.+ ı XXIX/28
dévenin b.+ ın VIII/86
ğoyunun b.+ ın II/110
ğöyünün b.+ ın XX/42
öz b.+ ın XXXIII/212
gelinin b.+ ına XXXIII/129
menim b.+ ına XXXIX/378
onun b.+ ına I/96, V/128
suyun b.+ ına V/127
tendirin b.+ ına VI/99
dağın b.+ ında I/77, II/104
dīvarın b.+ ınnan XXXIII/374
erus hānımın b.+ ınnan XL/54
gelinin duvağın b.+ ınnan
V/131
adamın b.+ ının tükün I/42
dağın b.+ ınna VI/96

bāş bk. **baş**.

b. XLI/29
b.+ ınnan X/99

b.+ ın XL/114, XVI/16
b.+ ın üssünde VI/127
b.+ ına XXXVII/46
b.+ ının altınā V/217
otun b.+ ın XXIX/28

başabaş Eşit durumda, dengeli olarak,
denk.

b. XXVI/26

baş düş - bk. başa tüş -

b.- tün XXXIX/76

baş ağrı Baş ağrısı.

b. tutardıh VIII/99

başar - Becermek, elinden gelmek,
gücü yetmek, yapabilmek.

b.- mırım XI/31

başar Yetenek, kabiliyet.

herkesin b.+ ı XVIII/127

baş tüş - Anlamak, kavramak,
fehmetmek, bk. **baş düş -**

b.- ebilmedi XXXIII/412

b.- se XXXIX/30

b.- tün XVIII/50

b.- tün XXI/68, XXXIX/71

başbarmah El ve ayakta bulunan en
kalın parmak, badem parmak.

b. XLI/40

b.- yir VII/97

başdıh bk. **başlıh**, **başlığ**.

b. XL/36

başğışlah Zencan eyaletine bağlı olan
bir yer adı, bk. **başğışTāh**.

b.+ dı XII/208

başğışTāh bk. **başğışlah**.

b. XXXVII/105

başka Bilinenden ayrı, değişik, farklı,
özge, bk. **başka**.

b. II/84

b.+ sı II/86

başka bk. **başka**.

b. XXXIX/608

onnan b. XXVI/24

başla - 1. Bir işe girişmek, harekete
geçmek. 2. Olmak, oluşmak, ortaya
çıkma, doğma, bk. **başlé** -.

b.- dı XXXIX/268,
XXXVIII/39

b.- dım VII/76, XXXIX/323

b.- ĩr XXXIX/134, XXXIX/135

b.- r XXXIX/112

b.- y II/27, XXXVIII/41

b.- yaćah XXXIII/106

b.- yalar XVII/5

b.- yanda XXXIX/112

b.- yıp II/118

başlan - Başlama işine konu olmak.

b.- ar XXXIX/102,

XXXIX/103, XXXIX/463

b.- ardı XXXIII/114

b.- éy XXXVIII/58

b.- ır VII/149, XXXIII/335,

XXXIX/112

b.- iy XXXIII/335

başlé - bk. **başla** -.

b.- yıp XXXIII/14

başlığ bk. **başlıh**, **başdıh**.

onun b.+ ın XVIII/77

başlıh Evlenirken damadın
kaynatasına ödemesi gereken para veya
mal, başlık parası, bk. **başdıh**, **başlığ**.

b. XXXVIII/59, XXXVIII/60

başmağ Ayakkabı, bk. **başmağ**.

b. V/112

b.+ ı XVIII/90

b.+ ınaça III/98

başmağ bk. **başmağ**.

b.+ larını XXXIII/493

baş sarı Bir tür âşık havası.

b. XXXIX/494

b.+ dı XXXIX/493

b.+ m XIV/10

başTāh Zencan eyaletine bağlı olan bir yer adı.

b. XXII/30

başuṽa dolan - krş. **başuṽa dön** -.

b.- ım XXV/39

başuṽa dön - / **başuṽa dönüm** 1. Genellikle sevilen bir kimseye istek veya ricada bulunulduğunda söylenen söz. 2. Herhangi bir kimseyle yakınlık kurmak veya ona iş yaptırmak için söylenen bir samimiyet sözü. 3. Anlatılan konu anlaşıldığında “aferin” anlamında takdir için söylenen bir söz. 4. Sevginin kuvvetini anlatmak için onun derdini sıkıntısını üzerine almak için söylenen bir söz, bk. **başuṽa dolan** -.

b.- üm III/73, VIII/151, XIV/13

başüsde bk. **başüsTe**.

b. XII/429

başüsTe Bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz, oldu, bk. **başüsde**.

b. XII/38

baş yaylığı Şahseven kadınlarının saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, bürgü, eşarp.

bat - 1. Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek. 2. Saplanmak.

b.- ana XXXIX/550, XXXIX/573, XXXIX/596

b.- ança XXX/13, XXX/14

b.- arsan XXI/35, XXIV/26

b.- asan III/45

b.- dı XXXIX/511

b.- dī XXXIX/510

b.- ıncah XI/32

b.- ıp V/155

b.- maz XIII/24

b.- māz XIII/29

b.- tı XXXIX/512

b.- annan sōra XXXIX/512

b.- ar XIII/29, XXII/53

gün b.- anda VIII/139,

XXXIII/244

gün b.- andan XXII/38

gün b.- annan XXII/90,

XXXIII/298

günün b.- ar çağı IX/52

bātın (< Ar. باطن) İç, gizli, görünmeyen.

b. VII/53

bayağ bk. **bayağ**.

b. XXXIX/457

bayah 1. Önce. 2. Az önce, biraz önce.
3. Eskiden, önceden, bk. **bayağ**.

b. XXXIII/127, XXXIX/233,
XXXIX/464, XXXIX/492,
XXXIX/509
b.+ dan XVIII/30

bayatı 1. Azərbaycan halk
musikisinde hüznü bir hava adı. 2.
Azərbaycan halk şiirinde mîni türü, bk.

buyatı, boyatı.

b. XVII/48
b.+ lardan VII/73

bayaz (< Ar. بياض) Ak, kara karşıtı.
b.+ a XLI/15

baydağ 1. Bir milletin, belli bir
topluluğun veya bir kuruluşun simgesi
olarak kullanılan, renk ve biçimle
özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen
biçiminde kumaş, sancak. 2. Düğün,
yas gibi törenlerin yapıldığı yeri belli
etmek amacıyla kullanılan sancak.

ğara b. V/142, V/143

bayram Millî veya dinî bakımdan
önemi olan ve kutlanan gün veya
günler, bk. **bayrām, bāyram.**

b. XL/144, XL/60
b.+ a III/101, III/91
b.+ aca V/192
b.+ acan XIII/36

b.+ da III/98, IV/56

b.+ ı III/62

b.+ larımız XL/137

b.+ lari IV/54

b.+ nan III/91

b. ğabağı XIII/36

çarşamma b.+ ı XL/141

il b.+ ı IV/59

ramazan b. XL/144, XL/145

orujluğ b.+ ında XL/220

bayrām bk. **bayram, bāyram.**

b. IV/58

bāyram bk. **bayram, bayrām.**

b.+ da XXI/44

b.+ ı IV/58

bayram ay Türkiye takvimine göre
şubat ayına denk gelen Şahseven
Türklerinin takvimindeki kış
mevsiminin son ayı.

b.+ ı XLI/52

bayramlaş - Birbirinin bayramını
kutlamak.

b.- ıy III/102

bayramlığ 1. Bayramlarda verilen
armağan. 2. Bayrama özgü olan, bk.
bayramlığ.

b.+ ın III/99

bayramlıh bk. **bayramlıh**.

b. élerdik IV/54

bazar (< Far. بازار) Satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer, pazar, alışveriş.

b.+ a XIV/63, XLI/64, XLI/65, XLI/66, XLI/67

b.+ da XVIII/42, XXXIII/103

b.+ dağı III/64

b.+ dan XVII/38

b.+ dı XII/391

ćavana b.+ dı XXXIX/174

genćenin b.+ ına XXXIII/440, XXXIII/441, XXXIII/459, XXXIII/460

hündüstānın b.+ ına XXXIII/564

baza - bk. **baza -**.

b.- ginen XXXIX/394

bazarlıg bk. **bazarlıg**, **bazarlıh**.

b.+ ın XV/50

bazarlıg bk. **bazarlıg**, **bazarlıh**.

b.+ a XXXIII/84

hanışın b.+ ı XXXIII/84

bazarlıh 1. Bir alışverişte tarafların kendileri için en elverişli durumu karşısındakine kabul ettirmek amacıyla

yaptıkları görüşme. 2. Görücü gidilen evde evlenecek kız için yapılan başlık, elbise, çeyiz vb. konular için yapılan görüşme, bk. **bazarlıg**, **bazarlıg**.

b. V/108, V/109

bazı bk. **beze**, **bezi**, **bézi**, **bé'zi**, **bé'zi**, **bézi**, **be'zi**, **bāzi**.

b. XVI/81

bāzi bk. **beze**, **bezi**, **bézi**, **bé'zi**, **bé'zi**, **bézi**, **be'zi**, **bāzi**.

b. XIII/23

bāzi koni (< Far. بازی کنی) “Oynuyor” anlamında kullanılan bir sözcük.

futbal b. XXXIV/39, XXXIV/42

bāznişast bk. **bāznişest**, **bāznişeste**.

b. XXXIII/34

bāznişest (< Far. بازنشسته) Emekli, bk. **bāznişast**, **bāznişeste**.

b. olam XXXIX/383, XXXIX/384

b. olub XXXIX/462

bāznişeste bk. **bāznişest**, **bāznişast**.

b. XXXIII/35

be (I) 1. “Ey, hey” anlamlarında bir seslenme sözü. 2. Eklendiği

bağlamdaki anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan bir söz.

b. IX/23, V/120, VIII/53, XIII/98, XIX/109, XIX/110, XL/137, XL/171, XVI/132, XXXIII/406, XXXIII/424, XXXIX/536, XXXIX/604, XXXVI/22

be (II) (< Far. به) Farsçada yönelme hâlini gösteren biçim.

b. tirē XXXII/58

ğ. b. l. XII/134

ğışlağ-ı b. semt-i ğışlağ-ı ğara tepe XXXV/9
yer b. yerden VII/57

bebe Bebek, küçük çocuk. krş. **bebeg**.

b. V/176

bebeg 1. Meme veya kucak çocuğu. 2.

Göz bebeği, krş. **bebe**.

gözün b.+ i XLI/43

bebenēğ bk. **bebenēk**.

b.+ di X/23

bebenek Küçük yapraklı bir tür bitki, bk. **bebenēğ**.

b. X/23, X/24

becer - Besleyip büyötmek, yetiştirmek, bk. **becer** -.

b.- rik XXVII/23

b.- rik XXVII/23

b.- rük XXVIII/21

bécer - bk. **bécer** -.

b.- rik XVII/32

bécerd - Yetiştirmek.

b.- erik XVII/33

beçe (< Far. بچه) Ötmeye yeni başlayan horoz.

b.+ lerden XVII/31

bēd (< Ar. بعد) Sonra, ondan sonra, daha sonra, bk. **bē^c d**.

b. XL/107, XL/11, XL/139, XL/141, XL/176, XL/185, XL/190, XL/193, XL/220, XL/222, XL/224, XL/23, XL/31, XL/47, XL/59, XL/70, XVI/14, XVI/34, XVII/8, XXXVIII/21, XXXVI/40, XXXVIII/27, XXXVIII/30, XXXVIII/39, XXXVIII/58

bē^c d bk. **bēd**.

b. XXXVIII/65

beden (< Ar. بدن) Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut, bk. **bedn**.

b. XII/325, XXXV/15

b.+ de X/23

b.+ e XXXIV/18

b.+ i II/110, XL/181

b.+ im XVI/19
b.+ in XVII/42
b.+ in günahına XVIII/117
insanın b.+ innen XVI/117
herâret-i b.+ isi XL/181

be' den bk. **bēden, baden.**

b. XII/13

bēden (< Ar. بعداً) Sonra, ondan sonra,
daha sonra, bk. **be' den, baden.**

b. XXXV/15, XXXV/22,
XXXV/22, XXXV/23

bē' dez-zuhur (< Ar. بعد الظهر) Öğleden
sonra.

b.+ a XXXIII/156

bēdirli Şahseven Türklerini oluşturan
tayfalardan biri, Bedirli tayfası, bk.
bēdirli.

b.+ dū XII/207

bēdirli bk. **bēdirli.**

b. XII/207, XII/216

bedirren - Ayın on dördüncü
gecesindeki biçiminde olmak, dolunay
biçimini almak.

b.- miş XII/270

bedn bk. **beden.**

ananın b.+ inde XII/100

begā Kişi adı.

b. VII/69

beğem - bk. **beğen** -.

b.- mediğimiz XVI/83

beğen - İyi veya güzel bulmak,
beğenmek, bk. **beğem** -.

b.- ipsen XXXIII/385

b.- mek XL/92

b.- mesen XXXIII/386

b.- mir XII/408

b.- sen XXXIII/385

behar bk. **bahar.**

mōgē-i b. XXXV/18

behāre (< Far. بهار) Bahar balı.

b. XXXV/20

be-ḥātiri (< Far. به خاطر) Bir kimsenin
veya şeyin “hatırı için, hatırına”
anlamında kullanılan bir söz, bk. **bi-
ḥātir.**

b. XXXIV/42

behişt (< Far. بهشت) Uçmak, cennet,
bk. **bēhişt.**

b.+ in iyi XXXIII/289,
XXXIII/290

germ-i b.+i XXXV/32

béhişt bk. **behişt**.

menzil-i b. XII/396

behmen vetenoğlu Azerbaycanlı şair,

Behmen Vetenoğlu (1932-2004).

b.+ nun IX/88

behr (< Far. بهره) 1. Semere, meyve. 2.

Sonuç, netice.

b. aliy XX/100, XX/94, XX/96

behr al - 1. Çiftleşmek. 2. Doğurmak, yavrulamak.

b. aliy XX/100, XX/94, XX/96

behram Kişi adı.

b. hân XVI/126, XVI/128

b. hân bēy XVI/139

behrām 1. Kişi adı. 2. Behram ile Gülendām adlı destanın ana karakteri.

b. XII/25

behram hân Kişi adı.

b. XVI/126

behruz Kişi adı.

b. XXXIV/2

beht (< Ar. بيت) Ev.

b.- i hūdānı XXXIII/590, XXXIII/597

beht-i hūdā (< Far. خدا + Ar. بيت)

Allah'ın evi, Kâbe.

beht-i h.+ nı XXXIII/597

béhter (< Far. بهتر) Daha iyi.

b.+ di XXXIV/53

behterin (< Far. بهترین) En iyi.

b. XXXIV/32

be-istılah (< Ar. + Far. به اصطلاح)

Tabiri caizse, tabire göre.

b. XL/203

békāre (< Far. بیکاره) Boşuna, yok yere.

b. XXXIX/457

bél (I) İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm, bel, bk. **bēl**.

b. XII/167, XLI/35,

XXXIII/199

b.+ imin VII/139

b.+ in V/137

b.+ inde VII/125

b.+ ine V/134, XXXIII/456

b.+ inin tirin XIX/88

b.+ lerine XI/39

b.+ lerini sarallar V/24

b.+ ünde X/126

b. bağlamışam VII/74

b. daşında I/162, I/166

erusun b.+ in III/107

bél (II) Toprağı aktarmaya veya işlemeye yarayan, uzun saplı, ayakla basılacak yeri tahta, ucu sivri kürek veya çatal biçiminde bir tarım aracı.

b. aparardı VI/159

bēl bk. **bél** (II).

b.+ in V/137

belā (< Ar. بلى) Evet, peki, elbette.

b. XII/440

béle Böyle, bu tür, o kadar, bu tarz, bu şekil, bk. **bélé**, **bélē**.

b. I/176, I/182, I/188, I/34, II/68, II/70, II/72, II/83, II/95, III/21, IV/64, IX/98, V/17, V/199, V/209, V/221, V/28, VI/131, VI/150, VI/156, VI/67, VII/172, VII/74, VIII/113, VIII/18, VIII/21, X/103, X/114, X/39, XI/10, XI/34, XI/50, XII/57, XIII/111, XIII/112, XII/311, XIII/82, XIII/84, XIV/49, XIV/52, XIX/108, XIX/121, XIX/20, XIX/73, XIX/95, XIX/99, XL/114, XL/155, XL/159, XL/171, XL/218, XL/24, XL/61, XLI/103, XLI/107, XLI/108, XLI/33, XLI/75, XLI/77, XVI/130, XVI/132, XVI/20, XVI/23, XVI/25, XVI/31, XVI/56, XVI/61, XVI/90, XVIII/16, XVIII/26, XVIII/33, XVIII/39, XX/59, XXII/91,

XXII/99, XXVI/39, XXVII/12, XXVII/14, XXVII/30, XXVIII/34, XXX/15, XXXII/22, XXXIII/103, XXXIII/207, XXXIII/249, XXXIII/300, XXXIII/305, XXXIII/362, XXXIII/368, XXXIII/378, XXXIII/398, XXXIII/411, XXXIII/417, XXXIII/48, XXXIII/492, XXXIII/55, XXXIII/561, XXXIII/94, XXXIX/126, XXXIX/133, XXXIX/164, XXXIX/214, XXXIX/376, XXXIX/425, XXXIX/436, XXXIX/481, XXXIX/511, XXXIX/516, XXXIX/534, XXXIX/536, XXXIX/543, XXXIX/570, XXXIX/571, XXXIX/585, XXXIX/613, XXXV/47, XXXV/71, XXXVI/35, XXXVI/67, XXXVII/117
béle b. I/173, III/54, III/94, IX/9, V/181, V/28, VI/92, VIII/46, XIV/13, XL/105, XL/116, XL/160, XL/176, XL/24, XL/26, XL/31, XL/45, XL/82, XV/63, XVIII/109, XVIII/30, XX/73, XXI/50, XXIX/18, XXXIII/191, XXXIII/465, XXXIII/52, XXXIII/8, XXXIX/236

bélé b. XL/12

éle b. XXXVI/16

b. béle I/173, III/54, III/94, IX/9, V/181, V/28, VI/92, VIII/46, XIV/13, XL/105, XL/116, XL/160, XL/176, XL/24, XL/26, XL/31, XL/44,

XL/82, XV/63, XVIII/108, XVIII/30,
XX/72, XXI/50, XXIX/18,
XXXIII/191, XXXIII/465, XXXIII/52,
XXXIII/8, XXXIX/236

b.+ di VII/37, XL/61,
XXXVI/49

b.+ dī VII/37

b.+ dir I/47, I/49

b.+ miz XXXVII/118,
XXXVII/120

b.+ si XXXIX/54

b.+ ye XXXVII/123

béle - Bebeği kundağa sarmak,
kundaklamak.

b.- rdiler V/24

bélé bk. **béle**, **bélē**.

b. XXVIII/31

b. béle XL/12

bélē bk. **béle**, **bélē**.

b. XXXIII/158

bélē bk. **beli**, **ēli**, **béli**, **bēli**, **bēlī**, **bélē**.

b. I/137, IX/8, VII/130, X/36,
XXI/41

bélebil Böyle bil, tut ki, farzet ki.

b. XXV/51

bélençik bk. **bélençik**.

b. XXXIII/27

bélençik Böyle, böylesi, işte böyle, bk.
bélençik.

b. I/201, I/97, II/41, II/48,
III/107, III/28, III/57, III/7, IV/118,
XIV/48, XL/108, XL/127, XL/40,
XL/44, XX/43, XXXIII/61,
XXXIX/111, XXXIX/145,
XXXIX/304, XXXIX/379,
XXXIX/514, XXXIX/516

b.+ ler XXXIII/80

bélensi Buna benzer, bunun gibi,
böylesi.

b.+ ne III/7

bélesi Buna benzer, bunun gibi,
böylesi.

b.+ ne III/28

beli bk. **ēli**, **béli**, **bēli**, **bēlī**, **bélē**.

b. I/98, IV/83, VII/106,
XII/206, XII/214

béli bk. **beli**, **ēli**, **bēli**, **bēlī**, **bélē**.

b. I/209, XXXI/10, XXXI/49,
XXXVI/6

bēli (< Far. بله < Ar.) 1. “Öyledir”
anlamında kullanılan bir doğrulama
veya onaylama sözü, olur, oldu, peki,
tamam, ya, ha, he. 2. Olumlu
cümlelerde anlamı pekiştiren bir söz.

3. Sözü açan veya bağlayan bir söz, bk.
beli, ėli, bėli, bėlġ, bėlé.

b. I/107, I/111, I/205, I/38, I/73,
I/91, III/103, III/108, III/109, III/112,
III/15, III/25, III/26, III/29, III/54,
III/75, III/78, III/83, III/84, IV/18,
IV/63, IV/64, IV/68, IV/79, IV/83,
IX/24, IX/50, V/2, V/32, V/43, VI/6,
VII/111, VII/167, VII/178, VII/180,
VII/27, VII/63, VII/70, VII/71, VII/91,
VII/96, XI/17, XI/34, XI/6, XII/113,
XII/118, XII/141, XII/143, XII/145,
XII/152, XII/157, XII/17, XII/19,
XII/218, XII/221, XII/275, XII/30,
XII/33, XII/342, XII/359, XII/4, XII/9,
XIV/19, XIV/21, XIV/27, XIV/38,
XIV/44, XIV/46, XIV/49, XIV/50,
XIX/53, XIX/6, XIX/96, XL/138,
XL/148, XL/154, XL/160, XL/168,
XL/17, XL/173, XL/177, XL/180,
XL/181, XL/184, XL/189, XL/194,
XL/211, XL/215, XL/22, XL/24,
XL/32, XL/76, XL/87, XL/96, XV/2,
XVI/141, XVII/2, XX/8, XXI/10,
XXI/5, XXI/59, XXII/32, XXII/39,
XXII/48, XXII/61, XXII/66, XXII/7,
XXII/74, XXII/96, XXIII/2, XXIII/33,
XXIX/40, XXV/11, XXV/15,
XXV/19, XXV/34, XXV/4, XXVI/18,
XXVI/21, XXVI/38, XXVI/6,
XXVII/11, XXVII/28, XXVIII/11,
XXVIII/13, XXVIII/19, XXVIII/21,
XXVIII/24, XXVIII/28, XXVIII/29,

XXVIII/33, XXVIII/8, XXX/8,
XXXI/11, XXXI/20, XXXI/4,
XXXIII/176, XXXIII/228,
XXXIII/302, XXXIII/342,
XXXIII/364, XXXIII/437,
XXXIII/454, XXXIII/600, XXXIX/8,
XXXV/18, XXXV/25, XXXV/35,
XXXV/40, XXXV/43, XXXV/51,
XXXV/58, XXXV/60, XXXV/63,
XXXV/75, XXXVI/17, XXXVI/29,
XXXVII/51, XXXVII/94,
XXXVIII/14, XXXVIII/25,
XXXVIII/46, XXXVIII/49,
XXXVIII/55

bėli b. III/90, XL/100, XL/116,
XL/19, XL/28, XL/66, XL/68, XL/75,
XL/76, XL/81, XL/84, XXV/32,
XXXI/15, XXXV/24

b. bėli III/90, XL/100, XL/116,
XL/19, XL/28, XL/66, XL/68, XL/75,
XL/76, XL/81, XL/84, XXV/32,
XXXI/15, XXXV/24

bėlġ bk. **beli, ėli, bėli, bėli, bėlé.**

b. I/69, XL/153

belke (< Far.+ Ar. بلكه) Belki.

b. I/118, I/119, VII/169, X/68,
XI/6, XXXIX/324

bėlle - Toprağı işlemek, çukur kazmak.

b.- rdik XVIII/153

bellen - Bilinmek, tanınmak,
anlaşılmak, belirgin olmak.

b.- medi XIII/104

b.- mirdi XIII/105

ben bk. **bēn**, **men**, **meṇ**, **mén**, **mēn**.

b. VII/2, XI/30, XL/110,
XVI/8, XVII/66, XXVI/30,
XXVIII/29, XXXIV/51, XXXIX/187,
XXXIX/235, XXXIX/408,
XXXVIII/18

b.+ de VII/73

b.+ i XXXIX/272, XXXV/66

b.+ im balamsız VI/104

b.+ im özümün I/137

b.+ im sazım VII/43

b.+ im senetim XII/4

b.+ nen XVI/63

bēn bk. **ben**, **men**, **meṇ**, **mén**, **mēn**.

b. XXXVIII/23

benābed Eski bir para birimi, para, bk.

benābet.

beş b. XVI/63

benābet bk. **benābed**.

beş b. XVI/69

benava (< Far. بینوا) Acınacak
durumda olan, perişan, fakir.

b. XIV/66

bend (< Far. بند) Bir şiirdeki
dörtlüklerin her biri, bağlam.

b. XXXIX/79

b.+ i XXXIX/163, XXXIX/435,
XXXIX/349

b.+ in XXXIX/146,
XXXIX/371, XXXIX/622

b.+ ini XXXIX/594

bende (< Far. بنده) Kul, köle.

b. XXXIX/205, XXXIX/209

b. elinde XXX/14

b.+ nin VII/129

benōyş bk. **benōvşe**.

b. V/122

benōvşe (< Far. بنفشه)
Menekşegillerden, bir veya çok yıllık
otsu bir bitki, bk. **benōyş**.

t. X/126

ber-ferz (< Far. بر فرض) “Farz edelim,
tut ki” anlamında kullanılan bir söz.

b. ferz VII/102

berāyi (< Far. برای) İçin, amacıyla,
maksadıyla.

b. VII/5, VII/7

berāyi evvelin bār (< Far. + Ar. برای
اولین بار) İlk kez için, ilk defa, ilk önce,
ilk.

b. VII/24

berberi bk. **berberī**.

b. XXXVII/70

berberī Bir tür ekmek, bk. **berberi**.

b. XXXVII/69

berdašt (< Far. برداشت) Hasat.

b. XXXV/19

b.+ ımız XXXV/28

b. éylerük XXXV/30

b. olunar XXXV/34, XXXV/35

berdeš Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi, bağdaş.

b. ğurrūh III/7

bereket (< Ar. برکت) Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezana, bereket.

b. VI/112

b.+ deri VI/109

b.+ i XL/107, XL/117

háyir b. XXXIX/192

háyri b. X/81

nur b. XIV/60

menim evim b.+ idi

XXXIX/190

menim evim b.+ idi

XXXIX/190

bereketti Bereketli, verimli, bol.

b. V/183

beremum (< Far. برعموم) Polen, petek.

b. teki XXXIII/508

ber-ferz (< Ar. + Far. برفرض) Mesela, tatalım ki, sayalım ki, farz edelim ki.

b. VII/102, VII/154

berg bk. **berk**, **bērk**.

b. çay XIX/75, XIX/76

berg çay Erdebil eyaletinde bulunan bir yer adı.

b. XIX/75, XIX/76

beri Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı, öte karşıtı.

b. I/120, I/36, XIII/97, XVI/62,

XXXIII/161, XXXIII/212,

XXXIII/224, XXXIII/234

b. taya I/36

çıhannan b. IV/18

beriki Beride olan şey veya kimse.

b.+ ler XXXIII/219

berk Sağlam, sıkı, fena, bk. **bērk**, **berg**.

b. X/39

b. XXXIII/346

bērk bk. **berk**, **berg**.

b. görhardı XXXIII/485

berkit - Sağlamlaştırmak, sıkı hale getirmek, berkitmek.

b. XXXIII/344

bernāme (< Far. برنامه) 1. Program, plan, çalışma. 2. Durum, vaziyet.

b. VII/172, XXXIX/119, XXXIII/417

b.+ ler XXXIII/408

b.+ lerdin VII/173

b.+ lerdin XXXIX/95

b.+ n VII/175

b.+ si XXXIX/115

b.+ sidi XXXIX/96

mucri-yi b.+ di VII/104

sazın b.+ si XXXIX/117

berteref (< Ar. + Far. برطرف)

Uyuşmazlık, anlaşmazlık.

b. tüşennen XXXIII/312

berzend Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **berzet**.

b.+ e XXXIII/8

b.+ in XXXIII/267

berzet bk. **berzend**.

b.+ dekilerin XXXIII/7

b.+ deydi I/162

bes (< Far. بس) Yeter, yeterli, kafi, bk.

bás.

b. IX/20, VI/153, VI/155, XXXIX/276

b.+ dī X/118

b.+ imdi XXXIX/277

b. nē XXXVI/51

b. nemene XXXVI/29, XXXVI/6

be-semt (< Far. به سمت) Yönüne, tarafına.

ğışlağ-ı b.- i ğışlağ-ı gara tepe XXXV/9

besle - Yiyecek ve içeceğini sağlamak, yedirtmek, semirtmek, beslemek.

b.- rdi IX/70

beste bk. **deste**, **desse**.

iki b. V/19

beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayı, beş, bk. **béş**.

b. IV/31, VI/41, VIII/60, XII/354, XII/431, XIII/49, XIV/69, XVIII/138, XXVIII/12, XXXIII/175, XXXVII/74, XXXVIII/63

atmış b. XXVIII/18

dört b. XIX/56

elli b. II/6, XXIII/13, XXIV/4

on b. I/69, I/70, II/116, IX/30,
IX/53, VIII/16, XII/333, XIII/20,
XIII/90, XIV/70, XVIII/83, XX/25,
XXVIII/15, XXXIII/45, XXXVIII/57

otuz b. XXXV/9

yetmiş b. XVIII/7

yirmi b. XXXVIII/56

b. adam XVIII/158,
XXXIII/199

b. altı XXXIII/279,
XXXIII/563, XXXIX/502,
XXXIX/504, XXXVIII/31

b. benābed XVI/63

b. benābet XVI/69

elli b.+ de XXVI/39

on b.+ den XIII/91

b. dene II/30, XXXIX/501,
XXXIX/604, XXXIX/605

on b. dene IV/21, XII/342

ğırh b.+ di XXXVIII/6

b.+ e XXXIII/157

b. ğardaşım XIV/31

b. ğardaşıl XXXIX/238

b. ğēlin iydi IV/115

b. ğıran XV/66

b. ğün XVII/54, XXXII/15,
XXXIII/358, XXXIII/381,
XXXIII/387, XXXIII/388

ğırh b. ğün XXXIII/181

on b. ğün IV/22, XVIII/10,
XVIII/9, XXXIII/82

b. ğündü XXXIII/404

b.+ i XI/67, XVIII/158

b. il V/9

on b. il XXXIII/37

yirmi b. il XII/105

atmış b. ilde XXXIX/266

on b. ilde XXXIII/36

ğırh b. ildir III/77

b.+ in VIII/101, XVIII/138

ğırh b.+ i XXXIII/114

ğırh b.+ inde XVIII/135,
XXIX/37

b.+ ine XXXII/51, XXXIII/153

ğırh b.+ inecen XX/65

b. metir XVII/38

b. min III/95, XIX/15,
XXXII/46

b. nefer XL/155

b. on XXIII/10, XXXVI/16,
XXXVII/128, XXXVIII/61,
XXXVIII/62

b. on denesi XXXIX/605

b. santı XXXIII/530

b. santı buz XXXIII/530

b. tümen XV/69, XVIII/119,
XX/83

otuz b. tümen iydi XXXIII/74

otuz b. tümene XXXIII/95,
XXXIII/96

otuz b. tümennen XXXIII/73

b. üz il XXXVII/19

b. yaşınaca XXII/93

b. yaşınacán XXII/93

b. yüz I/99, III/94, XL/140,
XXVII/12, XXXI/26

b. yüz igirmi XXXIII/85

b. yüz metir XL/161

béş bk. **beş**.

b. XII/227, XII/365

elli b. V/4

b. nefer XII/139

b. nō IX/75

b. uşağı VI/42

beşer (< Ar. بشر) İnsan, insanoğlu.

b. IV/124

beşinci Dördüncüden sonra altıncıdan

önce gelen sıra bildiren sayı.

b. XXXIII/15

bet (< Far. بد) Kötü, fena, çirkin.

b. nezere V/205, V/206, V/209

b. nezerin VIII/131

beter (< Far. بدتر) Daha kötü, çok kötü.

b. XXXIII/562

bey (I) 1. Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan her birinin başında bulunan tayfayı, tireyi veya obayı idare eden varlıklı kimse. 2. Damat. 3. Varlıklı, zengin, bk. **bēy**, **bēy**.

b. I/95, VI/120, VII/152, XL/48, XVI/129, XXVI/48, XXVI/50

b.+ den XVI/127

b.+ e V/116, VII/153

b.+ i I/96

b.+ ler I/39, XII/236, XII/43

b.+ lerin hâtıratından XVI/81

b. ğısmeti XXXIII/171, XXXIII/79

tayfamızın b.+ idi X/93

isa b.+ in I/122

isa b.+ in ğardaşını oğlunu I/116

ğotaz b.+ in iydi XXXIII/180

haçıbala b.+ in sürüsünün ğabağı XXXIII/214

ehmet b.+ miş XVI/137

dōyut b. XX/55

ğoça b. I/116

haçıbala b. XXXIII/213

isa b. I/113, I/121

izzet b. XX/80

ziya b. XXXIII/182, XXXIII/183

böyük b.+ mişler XVI/127

ğoca b.+ nen I/122

bey (II) (< Ar. ب) Arap alfabesinin ikinci harfi.

b. XII/371

bēy bk. **bey**, **bēy**.

b. XVIII/152

behram hān b. XVI/139

haçıbala b.+ in XXXIII/216

b.+ i XXXIII/135

b.+ in içindeydüh' XXVI/42
b.+ in içindeydük XXVI/46
ećirri ğotaz b.+ in iydi
XXXIII/180

b.+ ler XXXIII/176,
XXXIII/196
b.+ lerin XXXIII/211

bēy bk. **bey**, **bēy**.
ziya b.+ in göyünü XXXIII/184

beyan bk. **beyan**.
b.+ narı VII/69
erşin b.+ ında XII/452

beyān (< Ar. بیان) Açıklama, anlatma,
söyleme, bk. **beyan**.
b. XII/132
b. étmiş XII/122

beyhāşimigil Erdebilde yaşayan bir
aile adı.
b. XXV/16

beyin (< Ar. بين) Ara, ortası.
b.+ nen XX/19

beyit (< Ar. بيت) Anlam bakımından
birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir
parçası.
dört b.+ di XXXIX/225

beynelmilel (< Ar. بين الملل)
Uluslararası, milletlerarası.
b.+ e XII/138

beytullah Kişi adı.
b. I/190

beyzada bk. **beyzāda**.
b.+ lar I/24

beyzāda (< T. bey+Far. زاده) 1.
Şahsevenlerde tayfa, tire veya oba
beyinin ya da kendisine saygı
gösterilen bir büyüğün oğlu, bey oğlu.
2. Soylu, asilzade, bk. **beyzada**.
b.+ lar I/24

beze - 1. Süslemek. 2. Beslemek,
yetiştirmek, büyütme, güzelleştirmek,
bk. **baza** -.
b.- p V/147
b.- rdūh' XL/47
b.- rüK I/13
b.- reh' den XVII/57

beze bk. **bezi**, **bézi**, **bé'zi**, **bē'zi**, **bēzi**,
be'zi, **bazı**, **bāzı**.
b. XVII/57

bezekli Süslü, gösterişli.
b. ğız XVIII/56
b. ğızı XVIII/37

be^ʿzi bk. **beze, bezi, bézi, bé^ʿzi, bē^ʿzi, bēzi, bazı, bāzi.**

b. II/31, II/56, III/21, V/144, XIII/38, XIII/63, XXVI/15, XXVI/16

bezi (< Ar. بعضى) 1. Bazı, birtakım, kimi. 2. Bazen, bk. **beze, bézi, bé^ʿzi, bē^ʿzi, bēzi, bazı, bāzi.**

b. XI/14, XI/56, XIII/76, XIII/78, XVII/71, XVII/85, XVII/86, XXXIII/47

bezi b. XXXIII/142

b. bezi XXXIII/142

b.+ si XI/14

bézi bk. **beze, bezi, bé^ʿzi, bē^ʿzi, bēzi, be^ʿzi, bazı, bāzi.**

b. V/201, V/202, XIII/77

bé^ʿzi bk. **beze, bezi, bézi, bē^ʿzi, bēzi, be^ʿzi, bazı, bāzi.**

b. XIII/33, XIII/40, XIII/67

bē^ʿzi bk. **beze, bezi, bézi, bé^ʿzi, bēzi, be^ʿzi, bazı, bāzi.**

b. III/100, XL/97

b.+ leri XXXVIII/63

bēzi bk. **beze, bezi, bézi, bé^ʿzi, bē^ʿzi, be^ʿzi, bazı, bāzi.**

b. V/30, XIII/74, XVII/60, XXIX/19, XXXIII/47

b.+ si XXXVI/66, XXXVI/67

bı bk. **bu, bı, bū, bi, bí, bī, mı, mī, mu.**

b. I/215, III/22, IX/32, IX/63, XVIII/16, XX/73, XXXIII/305, XXXIII/568, XXXIII/570, XXXIX/60, XXXVII/132

b.+ dı I/141, XXVI/19

b.+ dı XXXI/16

b.+ larda X/21

b.+ nın I/188, II/55

b.+ nın kimin X/41

bı bk. **bu, bı, bu, bū, bi, bí, bī, mı, mī, mu.**

b. IV/34, IV/84, IX/33, IX/83, VII/74, XXXI/44, XXXII/37, XXXIII/408

b.+ dı XXI/38

b.+ na VII/13

bıcah Kenar, köşe, yer, bucak.

b.+ da XVIII/146

bıgda bk. **buğday, buğda.**

b. III/63, XXXIV/23

b.+ nı III/63

bıgı bk. **buğur, bıgır.**

b.+ dan II/124

bıgır bk. **buğur, bıgı.**

b. II/122, II/131

haça b. II/130, II/131

bılağ bk. **bılaḥ, bulağ, bulāḥ, bulaḥ.**

b.+ a X/114, X/115

bılaḥ bk. **bılağ, bulağ, bulāḥ, bulaḥ.**

b.+ dan V/169, V/21, V/26

b.+ dı XXII/37

b.+ larda V/21

bılama 1. Yumurta, süt ve şekerle hazırlanan bir tür yemek. 2. Hayvanın ilk sütü veya bu süt kaynatılarak yapılan bir yemek.

b. V/49, V/53

b.+ nı V/53

b.+ sı V/49, V/54

bılar bk. **bular, bulār, bılar, bılar, bula.**

b. XII/206, XXXIII/154,
XXXIII/253, XXXIII/254,
XXXIII/284, XXXIII/311,
XXXIII/325, XXXIII/405,
XXXIII/418, XXXIII/528,
XXXIII/584

b.+ in XXXIII/527,
XXXIII/530, XXXIII/531,
XXXIII/583

b.+ ın ağdı meğdı XXXIII/285

b.+ ın debileri XXXIII/280

bılār bk. **bular, bulār, bılar, bılar, bula.**

b. XXXIII/311, XXXIII/422,
XXXIII/434, XXXIII/604

bılar bk. **bular, bulār, bılar, bılar, bula.**

b. I/119, I/120, IV/45, XIV/61,
XXXIII/326, XXXIII/341,
XXXIII/404

b.+ ā VII/162

b.+ ın XIV/65

b.+ ın dāstanı XXXIII/327

b.+ ın dinin I/127

b.+ ın üzüne XIV/61

b.+ ın yanında I/127

bılıt bk. **bulut.**

b. kimin XVI/49

b.+ lar X/74

bılla - Karıştırmak, bulaştırmak,
batırmak.

b.- masan V/53

b.- mışam V/150

bıra bk. **bıra, bīrā, bura, burā, bıra.**

b. VII/66, XXXI/10,
XXXIII/19, XXXIII/232, XXXIII/555,
XXXIII/582

b.+ çan XXXIII/521

b.+ çan XXXIX/562

b.+ larda II/115

bīrā bk. **bıra, bura, bura, burā, bıra.**

b. XXXIII/449

bîra bk. **bîrā, bîra, bura, burā, bîra.**

b. XVI/77, XXXI/25, XXXI/8

b.+ dı VII/27

b.+ sina I/100

bırda bk. **burde, burdā, burda, bîrdā,**

bîrda, bîrdā, bîrda.

b. I/121, I/25, I/26, III/84,
VII/90, X/28, XIX/19, XXX/10,
XXXIII/327, XXXIII/368,
XXXVIII/45

bîrdā bk. **burde, burdā, burda,**
bırda, bîrda, bîrdā, bîrda.

b. XXXII/56

bîrda bk. **burde, burdā, burda,**
bırda, bîrdā, bîrdā, bîrda.

b. IX/75, XIV/6, XXXI/25

bîrdā bk. **burde, burdā, burda,**
bırda, bîrdā, bîrda, bîrda.

b. I/114, XVI/82

bîrdan bk. **bîrdān, bîrdan, burdan.**

b. IV/97, XIV/63, XIV/67,
XL/59, XXXIII/555, XXXIII/558,
XXXIX/562

ordan b. XXXIII/559

bîrdān bk. **bîrdan, bîrdan, burdan.**

b. XXXIII/559

bîrdan bk. **bîrdan, bîrdān, burdan.**

b. X/123, XXXIX/510

bîrın bk. **burun.**

b.+ ın üsTüne I/187

bıynız Bazı hayvanların başında
bulunan, tırnaksı bir maddeden, uzun,
kivrık veya çatallı korunma organı,
boynuz.

ceyranın b.+ ınnan XVI/137

bi 1. Sayıların ilki. 2. Aynı, benzer. 3.
Beraber. 4. Herhangi bir varlığı belirsiz
olarak gösteren sayı. 5. Eş, aynı, bir
boyda, tek. 6. Değer, önem
bakımlarından birbirinden farksız,
birbirine eşit, birbirine benzer. 7.
Ortaklaşa, müşterek. 8. Sadece, bk.
bir, bîr, bil, biy.

b. I/102, I/122, I/123, I/129,
I/142, I/146, I/16, I/169, I/17, I/180,
I/183, I/184, I/190, I/214, I/215, I/23,
I/24, I/25, I/30, I/70, I/88, II/126,
II/130, II/132, II/133, II/14, II/69,
III/100, III/106, III/107, III/8, III/94,
IV/113, IV/114, IV/116, IV/35, IV/51,
IV/68, IV/70, IV/79, IV/80, IV/92,
IV/96, IX/69, IX/75, IX/78, IX/81,
IX/82, V/10, V/128, V/48, V/88, V/9,
VI/137, VI/141, VI/150, VI/152,

VI/157, VI/30, VI/47, VI/54, VI/58,
 VI/72, VII/101, VII/102, VII/103,
 VII/105, VII/15, VII/154, VII/155,
 VII/156, VII/158, VII/163, VII/170,
 VII/172, VII/19, VII/22, VII/23,
 VII/31, VII/33, VII/34, VII/37, VII/5,
 VII/63, VII/64, VII/77, VII/82, VII/90,
 VIII/121, VIII/126, VIII/127, VIII/137,
 VIII/148, VIII/17, VIII/19, VIII/22,
 VIII/23, VIII/28, VIII/36, VIII/39,
 VIII/53, VIII/6, VIII/69, VIII/79,
 VIII/82, VIII/83, VIII/87, VIII/90,
 X/18, X/42, X/9, X/92, XI/55, XII/13,
 XII/139, XII/151, XII/155, XII/208,
 XII/4, XII/425, XII/465, XIII/110,
 XIII/25, XIII/28, XIII/36, XIII/41,
 XIII/48, XIII/62, XIII/75, XIII/94,
 XIII/97, XIV/24, XIV/29, XIV/57,
 XIX/103, XIX/109, XIX/117,
 XIX/118, XIX/123, XIX/35, XIX/50,
 XIX/58, XIX/60, XIX/77, XIX/80,
 XIX/81, XIX/94, XV/14, XV/32,
 XV/43, XV/44, XV/69, XVI/104,
 XVI/109, XVI/111, XVI/119,
 XVI/120, XVI/125, XVI/127,
 XVI/129, XVI/133, XVI/137, XVI/15,
 XVI/16, XVI/23, XVI/24, XVI/25,
 XVI/36, XVI/53, XVI/55, XVI/58,
 XVI/59, XVI/77, XVI/84, XVI/90,
 XVII/13, XVII/15, XVII/17, XVII/31,
 XVII/32, XVII/46, XVII/70, XVII/82,
 XVII/84, XVII/9, XVIII/103,
 XVIII/11, XVIII/134, XVIII/135,
 XVIII/136, XVIII/138, XVIII/143,
 XVIII/151, XVIII/152, XVIII/154,
 XVIII/156, XVIII/157, XVIII/158,
 XVIII/28, XVIII/32, XVIII/48,
 XVIII/72, XVIII/79, XX/24, XX/32,
 XX/53, XX/56, XX/57, XX/58, XX/75,
 XX/84, XX/99, XXI/13, XXI/63,
 XXI/68, XXI/69, XXI/70, XXI/79,
 XXII/36, XXII/48, XXII/50, XXII/52,
 XXII/56, XXII/66, XXII/79, XXIII/29,
 XXIII/33, XXIV/40, XXV/11,
 XXV/34, XXV/36, XXV/5, XXVI/14,
 XXVI/23, XXVI/26, XXVI/30,
 XXVI/31, XXVI/42, XXVI/46,
 XXVI/48, XXVI/7, XXVIII/11,
 XXVIII/27, XXVIII/32, XXXI/20,
 XXXI/28, XXXII/11, XXXII/26,
 XXXII/27, XXXII/46, XXXII/48,
 XXXIII/100, XXXIII/101,
 XXXIII/103, XXXIII/108,
 XXXIII/109, XXXIII/137,
 XXXIII/140, XXXIII/146,
 XXXIII/154, XXXIII/155,
 XXXIII/157, XXXIII/159,
 XXXIII/163, XXXIII/172,
 XXXIII/173, XXXIII/181,
 XXXIII/200, XXXIII/210,
 XXXIII/224, XXXIII/234,
 XXXIII/239, XXXIII/244,
 XXXIII/248, XXXIII/257, XXXIII/29,
 XXXIII/292, XXXIII/293,
 XXXIII/305, XXXIII/306,
 XXXIII/307, XXXIII/31, XXXIII/310,

XXXIII/32, XXXIII/322, XXXIII/33,	XXXIX/320, XXXIX/371, XXXIX/39,
XXXIII/333, XXXIII/336,	XXXIX/465, XXXIX/484,
XXXIII/345, XXXIII/350,	XXXIX/509, XXXIX/511,
XXXIII/353, XXXIII/354,	XXXIX/557, XXXIX/9, XXXV/28,
XXXIII/360, XXXIII/361,	XXXV/40, XXXV/54, XXXV/67,
XXXIII/368, XXXIII/372,	XXXV/74, XXXVI/26, XXXVI/27,
XXXIII/375, XXXIII/385, XXXIII/39,	XXXVII/108, XXXVII/125,
XXXIII/398, XXXIII/412,	XXXVII/129, XXXVII/130,
XXXIII/414, XXXIII/416,	XXXVII/141, XXXVII/15,
XXXIII/418, XXXIII/422, XXXIII/43,	XXXVII/17, XXXVII/43, XXXVII/45,
XXXIII/439, XXXIII/443,	XXXVII/96, XXXVIII/39,
XXXIII/444, XXXIII/449,	XXXVIII/60, XXXVIII/62, XL/101,
XXXIII/452, XXXIII/453,	XL/103, XL/105, XL/111, XL/112,
XXXIII/466, XXXIII/47, XXXIII/477,	XL/113, XL/122, XL/126, XL/132,
XXXIII/478, XXXIII/48, XXXIII/482,	XL/133, XL/134, XL/140, XL/143,
XXXIII/483, XXXIII/512,	XL/149, XL/150, XL/151, XL/155,
XXXIII/516, XXXIII/517,	XL/158, XL/159, XL/162, XL/164,
XXXIII/522, XXXIII/531,	XL/169, XL/195, XL/218, XL/29,
XXXIII/549, XXXIII/552,	XL/34, XL/48, XL/50, XL/64, XL/66,
XXXIII/555, XXXIII/556,	XL/67, XL/76, XL/79, XL/81, XLI/110
XXXIII/564, XXXIII/565,	handa b. XXXIX/175
XXXIII/579, XXXIII/581,	b. adam I/220
XXXIII/583, XXXIII/585,	b. arvadı XIV/65
XXXIII/589, XXXIII/593, XXXIII/70,	b. defe III/24, XIII/21, XIII/27,
XXXIII/71, XXXIII/72, XXXIII/75,	XIII/64, XVI/30
XXXIII/76, XXXIII/94, XXXIII/98,	b. dene I/128, I/139, II/93,
XXXIII/99, XXXIV/18, XXXIV/19,	III/109, XIX/102, XXXVII/131
XXXIV/20, XXXIV/22, XXXIV/25,	b. desi IV/92
XXXIV/40, XXXIV/51, XXXIX/105,	b. deste XIII/72
XXXIX/115, XXXIX/202,	b.+ di II/131, II/132, III/70
XXXIX/234, XXXIX/239,	b. dōresi IV/77
XXXIX/268, XXXIX/306,	b. gün II/117, XIII/64, XVII/53,
XXXIX/314, XXXIX/319,	XVII/54

b. hefte II/27, XVI/29,
XXXIII/82, XXXIII/83

b. iki XIII/80, XIV/51

b. iki gün I/117

b. iki seri XXXIII/320

b. ikisi XXXVII/34

b. il VIII/96, XXIII/13

b. milyar iki yüz milyon
XXXIX/240

b. nevi XXXIII/488

b. seri XVI/25, XXXIX/315

b. siri XXXVII/21

b. söz XIV/29

b. şey II/132, II/93, II/95,
XVI/74, XXXIII/350, XXXIII/518,
XXXIII/54, XXXIII/77, XXXIX/269

b. şeyim XVI/66

b. şeymiş XXXIII/508

b. şi VIII/129

b. yerde IV/115

b. zēri XIX/106

urmiye aşihlarının b. lehçeleri
IX/76

zen'can aşihlarının b. lehçeleri
IX/76

ğaradağ aşihlarının b. lehçesi
IX/77

bi bk. **bu, bı, bı, bū, bí, bī, mı, mī, mu.**
b. XXXIII/287

bi - bk. bil -.

b.- mem XXXIX/517,
XXXIX/530

bí bk. **bu, bı, bı, bū, bi, bī, mı, mī, mu.**

b. XXXIX/15

bī (< Far. بی) Farsça ve Arapça
sözcüklerin başına gelen ve Türkçedeki
“{+sIz}, {+sUz}; {+mAz}” eklerinin
anlamını karşılayan ön ek.

b. I/20, XL/131, XL/167,
XVI/77, XXXIII/79, XXXIX/233

b. bafā XXV/53

b. desi XXXIII/269

b. edep V/156

b. savad XXII/18, XXIII/20

bī bk. **bu, bı, bı, bū, bi, bī, mı, mī, mu.**

b. XXXIII/560

biaz bk. **biáz, biez, birez, biraz, biráz,**
biyaz, biyáz, biye, biyez.

b. XXV/23

biáz bk. **biaz, biez, birez, biraz, biráz,**
biyaz, biyáz, biye, biyez.

b. XX/35, XX/40

bī-bafā (< Ar. وفاء + Far. بی) Hayırsız,
vefasız.

b. XXV/53

bi-beyān (< Ar. بیان + Far. بی)

Beyansız, açıklamaya gerek kalmadan.

b. XII/371

bibi Babanın kız kardeşi, hala.

b.+ m oğludu III/78

b.+ mdi III/78

b.+ sin XV/49

bicār Kürdistan eyaletine bağlı bir yer adı.

b.+ dı XXXVI/60

bicillig Vaktinden önce doğuran inek.

b.+ ine XX/103

biç - 1. Belli bir biçim vererek kesmek.

2. Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek.

3. Ekin, ot vb.ni orakla, tırpanla, makine ile kesmek, bk. **biç** -, **piç** -.

b.- erdiK I/175

b.- ěrik XVII/39

b.- iller IX/72

biç - bk. **biç** -, **piç** -.

b.- er II/83

bi-çāra (< Far. بیچاره) Çaresiz.

ey b. VIII/133

biçin 1. Ekin. 2. Otu, tahılı orakla veya traktörle biçme işi.

b. derer XXXVI/41

b. dererdi VI/140

bidūni-mum (< Far. بدون موم) Peteği

olmayan, peteksiz.

b.+ du XL/71

bī-edep (< Ar. + Far. بی ادب) Edepsiz,

hayasız.

b. V/156

biez bk. **biaz**, **biáz**, **birez**, **biraz**, **biráz**,

biyaz, **biyáz**, **biye**, **biyez**.

b. XXVII/13

bī-ğadir (< Ar. قدر + Far. بی) Değersiz,

kıymeti olmayan.

b. XVI/10, XVI/11

bī-ğīyet (< Ar. غیرت + Far. بی) Gayretsiz, tembel.

b. XII/229

biğūli (< Far. + Ar. به قولی) “Söze göre,

deyim yerindeyse, sözün özü” gibi

anamlara gelip “örneğin, yani, demek

ki” gibi bir söze dayanak oluşturacak

veya açıklayacak veya konuyu

açıklama işlevlerinde kullanılan bir

söz, bk. **biğulu**.

b. XL/200

biğulu bk. **biğūli**.

- b. XL/53
- bi-ḥātir** bk. **be-ḥātiri**.
- b. XXXIX/50
- bī-hesab** bk. **bī- hisab**.
- b. XVI/44
- bī-hisab** (< Ar. حساب + Far. بی) Hesapsız, sayısız, bk. **bī-hesab**.
- b. XVI/42
- bihterin** (< Far. بهترین) En iyi, en güzel anlamına gelen söz.
- b. XXXV/25, XXXV/35
- bīhude** (< Far. بیهوده) Yararsız, anlamsız, yok yere, boşuna.
- b. XII/76
- bī-kef** (< Ar. كيف < Far. بی) Keyifsiz, mutsuz.
- b. XXXIII/586
- b.+ sen XXXIII/587
- bil** - 1. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. 2. Bir iş yapmaya alışmış olmak, elinden gelmek. 3. Tanımak, hatırlamak, bk. **bi** -.
- b. XXI/71, XXV/47, XXV/46, XXXIX/436, XXXIX/444
- b.- di XII/418, XII/422
- b.- digim XXXIII/279
- b.- diğim XV/30, XV/51, XVIII/63
- b.- dim XIII/106, XIII/113, XXVIII/29, XXXIII/250
- b.- dīm XL/189
- b.- diyim XV/58
- b.- dūn II/129
- b.- e XIX/9
- b.- ebilmerem XIV/38
- b.- ecek XII/317, XII/351
- b.- ek XVIII/130, XXXIII/241
- b.- eler XII/399
- b.- eller III/27, VII/95
- b.- em XXVI/39
- b.- en XXIX/39, XXXIX/29
- b.- ěn V/225
- b.- ende XXXIII/377
- b.- ene XXXVI/33
- b.- enner III/10
- b.- ennerden XIII/100
- b.- er I/67, XII/220, XVII/55, XVIII/144, XXI/60, XXVI/42, XXVI/46, XXXIX/414, XXXIX/415, XXXIX/420, XXXIX/478, XXXV/58, XXXV/60
- b.- erdig VI/71
- b.- erdiler I/168
- b.- erdilēr XII/361
- b.- erdim XII/181, XXXIII/273
- b.- erem XIX/42
- b.- erim XI/47
- b.- ersen XL/130, XL/144, XL/178, XL/216, XL/60

b.- ersēn XXXIII/232,
 XXXIII/344
 b.- ěsen XXXIII/457
 b.- ey II/75
 b.- éysen II/123, II/129
 b.- iller VI/15, XI/32
 b.- im VI/19, XIII/6, XXIV/12,
 XXIV/25, XXXIII/161, XXXIX/125,
 XXXIX/129, XXXIX/282,
 XXXIX/496, XXXVI/67
 b.- ip XXXIII/377, XXXIX/280
 b.- ir IX/89, VI/11, VI/23,
 VI/67, XII/362, XV/58, XXII/84,
 XXXIX/200, XXXIX/29, XXXV/45,
 XXXVI/34, XXXVI/60
 b.- ĩr XII/363, XXXVI/32
 b.- irdi XXXIII/301
 b.- irdiz XIX/110
 b.- irem XVIII/43, XXXVIII/25
 b.- irik V/205
 b.- irim XI/35
 b.- irsen XII/316, XXI/74,
 XXIV/46
 b.- irsēn XII/298, XII/300,
 XII/304, XII/308, XII/312
 b.- irsiz VI/130
 b.- irūk III/11
 b.- isen VII/94
 b.- iydūk III/12
 b.- iyem V/157, XVIII/52,
 XXXIII/536, XXXIX/173
 b.- iymiş XXXIII/228

b.- iysen XVI/61, XXXIII/166,
 XXXIII/302, XXXIX/517,
 XXXVIII/47, XXXVIII/54
 b.+ iysen XXXVIII/47
 b.- iysēn IV/105
 b.- lem VIII/126, XII/159,
 XII/24, XII/427, XL/177, XXXIII/272,
 XXXIII/275, XXXIX/317
 b.- lēm XII/349
 b.- lik IV/87, IV/88, IV/89,
 IV/90, IX/89, XXIX/14, XXIX/15
 b.- lĭk IV/89, XXIX/16
 b.- lim XXXVI/21
 b.- lüh' XIV/62
 b.- lūk III/11, XIV/62,
 XXIX/16
 b.- medi XII/356
 b.- medim XVI/17, XVI/18,
 XXI/64
 b.- meg XXXVI/35
 b.- mem VI/19, XI/21, XI/30,
 XI/62, XII/348, XVI/31, XXXIX/264,
 XXXIX/57
 b.- mēm XXXVI/29,
 XXXVI/31
 b.- merem IV/10, XV/58,
 XXXI/23, XXXI/42, XXXI/51
 b.- mey XVI/62
 b.- meyim V/174, VI/6
 b.- mez XII/368, XVI/130
 b.- mezdig XI/53
 b.- mezdiler XXXVII/138
 b.- mezdūk II/107

b.- miem XXXIII/402
b.- mir XL/207, XXXIII/418, XXXVII/15
b.- mîr I/210, IX/90
b.- mirdi XXXIII/391
b.- mirdiler XXXIX/116
b.- mirdim XIX/39, XXVI/35
b.- mirem III/69, VI/110, VI/21, XII/214, XV/58, XV/59, XXXIX/265, XXXVI/4, XXXVI/7, XXXVII/115, XXXVII/24, XXXVII/27
b.- mirēm XXXVII/56
b.- miğem XVIII/43
b.- mirig VI/164
b.- mirik IX/91, VI/60, XIII/55, XXXIII/556
b.- mirim VI/65, XI/57, XI/58
b.- miş iydi XV/13
b.- miy XXXIII/408
b.- miydi XXXIII/393
b.- miydim XXI/70
b.- miye XII/401
b.- miyem IV/95, XIV/40, XLI/39, XLI/41, XLI/42, XVIII/43, XVIII/94, XX/49, XXI/38, XXVII/20, XXVIII/30, XXXIII/106, XXXIII/17, XXXIII/191, XXXIII/240, XXXIII/266, XXXIII/280, XXXIII/328, XXXIII/457, XXXIII/466, XXXIII/48, XXXIII/486, XXXIII/545, XXXVII/39
b.- miyen V/224, XLI/103, XXXIX/29

b.- miyēni V/227
b.- miyiK VI/62
b.- miysēn XXXIII/292
b.- miyūk III/20, XVI/115
b.- mürem III/77, XIV/40
b.- se XXXIII/395, XXXVI/33

bil bk. **bir, bir, bi, biy.**

b. ilsi XIX/100
b.+ in XXXIII/221

bilahare (< Ar. بالآخرة) Sonra, daha sonra, sonradan, bk. **bilahâre.**

b. VII/30, XX/99, XXXIII/305

bilahâre bk. **bilahare.**

b. VII/5

bildir - Anlatmak, ifade etmek, anlatmak, haber vermek, bilgi vermek.

b.- me XXXIX/444
b.- meye XXXIX/436
b.- rim VII/77

bıldırçın Tavukgillerden, boz renkli, benekli, yurdumuzda en çok sonbaharda eti için avlanan, etinden ve yumurtasından yararlanılan göçebe kuş, bıldırcın.

b. XIX/98

bileh' 1. Elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm, bilek. 2. Güç, kuvvet.

b.+ leri I/199
b.+ lerine I/195
b. mileğ'imiz VI/79

bilesuvar Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **bilesuvār**, **bilēsuvar**.
b.+ dan II/113, XXVI/35
b.+ dı XX/14

bilesuvār bk. **bilesuvar**, **bilēsuvar**.
b. II/8

bilēsuvar bk. **bilesuvar**, **bilēsuvar**.
b.+ ın vesetinde XX/14

bilin - Bilme işine konu olmak, anlaşılacak, öğrenilmek, bilinmek.
b.- mezmiş XXXIII/249
b.- sin IX/101

billūr-i ezem (< Far. + Ar. بلور اعظم) Büyük kristal.
b.+ de VII/49

bīmarī (< Far. بیمار) Hasta.
b.+ lar XX/73

bimārisdan bk. **bīmāristan**.
b.+ a XXXIX/554
b.+ da XVIII/141

bīmāristan (< Far. بیمارستان) Hastalara yatarak veya ayakta tanı, tedavi ve

bakım hizmetlerinin hekim, hemşire ve diğer sağlık çalışanları tarafından verildiği sağlık kuruluşu, hastane, bk. **bimārisdan**.

b.+ a XVII/53
b.+ da XVII/53, XXXIX/264

binā (< Ar. بناء) 1. Öz, temel, esas. 2. Yapı. 3. Yapmak, kurmak, bk. **binē**.
b. XII/77
b.+ den XII/67
b.+ sını XXXIX/118

binē bk. **binā**.
b.+ sidi XX/54

bir bk. **biṛ**, **bi**, **bil**, **biy**.
b. I/158, I/165, I/169, I/180, I/29, I/30, IV/115, IV/20, IV/32, IV/33, IX/14, IX/15, IX/21, IX/32, IX/42, IX/43, IX/45, IX/46, IX/53, V/153, V/99, VI/117, VI/128, VI/130, VI/131, VI/133, VI/139, VI/15, VI/16, VI/38, VI/39, VI/42, VI/43, VI/44, VI/54, VI/70, VI/92, VI/95, VI/98, VII/16, VII/17, VII/49, VII/56, VII/75, X/119, X/54, X/69, X/79, XII/10, XII/11, XII/12, XII/140, XII/180, XII/258, XII/320, XII/322, XII/324, XII/327, XII/33, XII/331, XII/333, XII/367, XII/372, XII/406, XII/76, XII/413, XII/418, XII/422, XII/475, XII/5, XII/7, XII/71, XIII/20, XIII/57,

XIV/50, XIV/66, XIV/69, XIX/31,
XL/147, XL/171, XL/97, XVI/8,
XVII/51, XVII/53, XVII/54, XVII/65,
XVII/71, XVII/73, XVIII/122,
XVIII/61, XX/100, XX/103, XX/19,
XXI/80, XXII/21, XXII/59, XXII/60,
XXII/94, XXII/95, XXIX/14,
XXIX/35, XXV/46, XXV/47,
XXX/15, XXXII/32, XXXII/39,
XXXII/43, XXXIII/271, XXXIII/28,
XXXIII/285, XXXIII/389,
XXXIII/436, XXXIII/454,
XXXIII/464, XXXIII/469,
XXXIII/498, XXXIII/500,
XXXIII/504, XXXIII/528,
XXXIII/530, XXXIII/585, XXXIV/33,
XXXIX/122, XXXIX/126,
XXXIX/131, XXXIX/141, XXXIX/21,
XXXIX/222, XXXIX/228,
XXXIX/295, XXXIX/303,
XXXIX/328, XXXIX/462,
XXXIX/542, XXXIX/547,
XXXIX/569, XXXIX/580,
XXXIX/584, XXXIX/588,
XXXIX/619, XXXIX/620,
XXXIX/626, XXXIX/69, XXXIX/74,
XXXIX/77, XXXV/64, XXXV/68,
XXXV/74, XXXVII/118,
XXXVII/134, XXXVII/135,
XXXVII/16, XXXVII/47, XXXVII/48,
XXXVII/73, XXXVII/74, XXXVII/87,
XXXVII/99, XXXVIII/21,
XXXVIII/31

atmış b. XXIX/6
bir b. XXV/30
igirmi b. XIV/70
on b. XII/207, XII/208,
XII/354, XII/355, XIX/124, XXXV/65
yetmiş b. I/6
yüzde b. XXXII/53
b. ay IV/13, V/115, VII/16,
VII/17, XIX/100, XL/221, XXXIII/80,
XXXIII/81, XXXIII/82
b. aydan sōra IV/111, XVII/10
b. bir XXV/30
atmış b.+ de II/99
on b.+ de XVII/7
b.+ den IV/33
min üş yüz atmış b.+ den
XXXIX/6
elli b. dene XII/352, XII/354
b.+ di III/70, XII/325, XII/433,
XXXIV/36, XXXVI/52, XXXVII/57
b.+ diler XII/214
min üş yüz gırğ b.+ ėm VII/178
on b. evlādiynen XII/443
b. gün VI/152, XIII/63,
XXII/80, XXV/48
b.+ i I/112, I/163, I/166, I/35,
IX/22
debbēn b.+ i VI/152
devenin b.+ i XIII/49
ğōyunun b.+ i XXXIII/74
kişilerin b.+ i VIII/113
zamanın ėavanının b.+ i
XXXIII/153

b.+ iK XII/214
b. iki XXXIII/496
b. il III/81, III/83, IV/104,
VIII/31, VIII/39, VIII/45, XIII/47,
XL/118, XVIII/100, XVIII/102,
XXXIX/449
on b. il XVI/122
b. il ğabağ XX/103
b. ilden XX/95
elli b. ildir XII/151
b. illik XX/94
b.+ in I/162, III/72, XIII/89,
XVI/138
her b.+ in XXXIII/175
b.+ in üsdüne I/192
b.+ inde XXXIII/523,
XXXIX/159
min b.+ inde XXXIX/147,
XXXIX/148
b.+ ine III/27
adamın b.+ ine XIII/34
onun b.+ ine III/27
b.+ ini XXXIII/73
her b.+ inin XXXIII/174
oların b.+ inin XVI/44
b.+ inin adı II/44
b.+ innen III/26
b. kása VI/103
b. neferi I/107
mehemmedelinin b. oğlu
XXXIII/190
b. sahat IX/60
b. siri XXXVII/21

b. sürü XXXVI/18
b. şey XXXIX/21
b. şeylerden XXXVII/67
b. tayfa XII/207
b. yaşına XI/24
b. yaşından XXII/93
on b. XIV/69

bir bk. **bir, bi, bil, biy.**

b. I/84, IV/33, XLI/108
b. ğızım II/43

bir sürü Pek çok.

b. s. XXXVI/18

bıra bk. **bıra, bira, bura, burā, bira.**

ćavanın b.+ sına I/97

biraz bk. **biaz, biáz, biez, birez, biráz,**

biyaz, biyáz, biye, biyez.

b. XII/8, XIV/66, XL/57,
XVI/11, XVI/42, XXXV/72

biráz bk. **biaz, biáz, biez, birez, biraz,**

biyaz, biyáz, biye, biyez.

b. VI/10

birazćah Pek az, çok az, az bir miktar.

b. IX/57

birbiri Karşılıklı olarak bir diğeri.

b.+ lerine VI/57

b.+ lerinnen VI/53

b.+ mize XXXIII/450
b.+ miznen XL/99
b.+ müze III/65
b.+ n XIII/85, XL/96, XL/98, XVII/80, XVIII/65, XXXIII/308, XXXIII/424, XXXIX/39, XXXIX/43
b.+ n dālınca XXXVI/54
b.+ n evine IV/59
b.+ n yanında XIX/53
b.+ ne XIII/63, XL/88, XVII/72, XXIII/23, XXXIII/281, XXXIII/326, XXXIII/380, XXXIII/381
b.+ nē XL/224, XXXIX/468
b.+ nen X/54
b.+ nin adın XXXIII/314
b.+ nin dālına XIII/84
b.+ nnen IV/124, XVI/121, XVII/85, XXVII/28, XXXII/32, XXXIII/311, XXXIII/312, XXXIII/504
b.+ ynen XL/93, XXXV/47

birce Biricik, yalnız, tek.
b. XXI/37, XXXIX/619
b.+ sen XXXIX/618

birçeg Saç, kâkül, zülûf, bk. **pirçeg**.
gülüzârın b.+ i X/101

bırda bk. **burde**, **burdā**, **burda**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**, **bırdā**.
b. I/26

birden 1. Hemen, birden, ansızın. 2. Örneğin, mesela.

b. V/36, VI/156, VII/64, VII/95, VII/96, XXXII/18, XXXV/40, XXVI/49, XVI/110, XVII/38, XVII/41, XVII/48, XVII/87, XVIII/114, XVIII/134, XVIII/154, XVIII/158, XXXIII/202, XL/104, XL/126, XL/140, XL/145, XL/161, XL/212, XL/90, XL/95

birem 1. Parça parça, azar azar. 2. Ufak, küçük.

birem b. X/120, XXXIII/537

b. birem X/120, XXXIII/537

birer Herkese bir, birer.

birer b. XXXVI/17

b. birer XXXVI/17

birez bk. **biaz**, **biáz**, **biez**, **biraz**, **biráz**, **biyaz**, **biyáz**, **biye**, **biyez**.

b. XII/117

biri Bir tanesi, bilinmeyen bir kimse.

b. II/61, II/84, II/85, III/109, III/25, III/26, IV/109, IV/132, IX/41, IX/42, V/48, VI/72, VI/93, VII/169, VIII/33, VIII/59, XL/122, XL/151, XL/71, XLI/110, XV/30, XV/31, XVI/110, XVI/112, XVI/116, XVI/54, XVI/55, XVI/84, XVIII/138, XVIII/16,

XVIII/17, XVIII/48, XVIII/58,
XXII/88, XXIX/31, XXVI/12,
XXVI/21, XXVI/8, XXXII/30,
XXXIII/188, XXXIII/201,
XXXIII/290, XXXIX/22, XXXIX/318,
XXXIX/48, XXXV/20, XXXV/41,
XXXVIII/48, XXXVIII/49

b.+ di XVI/73

b.+ miz XX/42

b.+ n III/72, III/73, IV/132,
V/94, XIV/19, XIV/54, XIV/55,
XVIII/58, XXIII/29, XXIII/30,
XXXIII/95, XXXIII/96, XXXIX/108,
XXXIX/22, XXXV/44, XXXVIII/48

b.+ n elinde VII/41

b.+ ne VII/164, VII/88,
XL/122, XLI/100, XXXII/30,
XXXIII/185, XXXIII/189,
XXXIII/191, XXXIII/215,
XXXIII/216, XXXIII/245,
XXXIX/289

b.+ ni VII/155, XXXIII/189

b.+ nin IV/31, V/94, XIII/49,
XL/145, XXXIII/58, XXXIX/22,
XXXIX/23

b.+ nin ğapısından V/190

b.+ nin ğardaşı XVIII/49

b.+ nin ğıybetin XVIII/106

b.+ nin héyvanın XVIII/17

b.+ nin yanında XXV/35

b.+ nnen XXXIX/17

b.+ ynen XXXIX/217

alaçıĝının b. XXVI/16

ayaĝının b. XVIII/159

biri b.+ ne XXIII/22, XXIII/26

b. birine XXIII/22, XXIII/26

nökerüvün b.+ ne XXIII/37

délilerin b. IX/26

ĝoyunun b.+ n XXXIII/73

ĝuzunun b.+ n XXXV/66

onun ĝolunun b.+ n V/198

her b.+ nin VI/42

herkesin b. XXXIX/21

mallanın b. XII/367, XII/370

neferin b. XXXVII/17

onun b. XXVI/21

vezirin b. XXXIII/287

birimci bk. **birinci**.

otuz b. IX/33

birinci Bir sayısının sıra sıfatı, bk.

birimci.

on b.+ mi XXXVIII/26

birrik Bir arada olma durumu, vahdet,
tek olma, bk. **birrik**, **bīrrik**.

b. ěliyende IV/70

birrik bk. **birrik**, **bīrrik**.

b. II/51

bīrrik bk. **birrik**, **birrik**.

b. II/28

bī-savad (< Far. بى سواد) 1.

Okuryazarlığı olmayan. 2. Eğitimsiz.

b. XXII/18, XXIII/20

b.+ am XXXVI/4

bisd bk. **bist**.

b.+ i XII/464

bismilla (< Ar. بِسْمِ اللّٰهِ) Besmele, bismillah.

b. XXII/78

bismilla çevir - Besmele çekmek.

b. ç.- dim XXII/78

bismillahirmānirrehīm (< Ar. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ) “Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla” anlamına gelen “Bismillâhirrahmânirrahîm”

cümlesinin adı.

b. XIX/2

bist (< Far. بیست) On dokuzdan sonra yirmi birden önce gelen sayı, yirmi, bk.

bisd.

b. tümen XXXIV/48

bisto yik (< Far. بیست و یک) Yirmiden sonra yirmi ikiden önce gelen sayı, yirmi bir.

b.+ o y. em XII/22

bişir - bk. **pişir** -, **pişil** -.

b.- ellēr XL/24

b.- ib XL/25

bit - Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek.

b.- ipdi XII/301

b.- mesin X/126

biy bk. **bir**, **biğ**, **bil**, **bi**.

b. III/28

biyān Biyan otu, meyan.

b. VIII/100

biyaz bk. **biaz**, **biáz**, **biez**, **birez**, **biraz**, **biráz**, **biyáz**, **biye**, **biyez**.

b. VIII/70, XVI/21, XVI/69, XXXIII/192

biyáz Bir parça, azıcık, az miktarda, kısa bir süre için, bk. **biaz**, **biáz**, **biez**, **birez**, **biraz**, **biráz**, **biyaz**, **biye**, **biyez**.

b. IX/64, V/188, VI/72, VII/15, VII/34, VII/35, VII/66, VII/67, VII/89, VII/97, VII/99, XII/228, XIX/112, XL/50, XVI/77, XVII/82, XX/10, XX/101, XX/30, XX/31, XX/32, XXXII/26, XXXII/53, XXXIII/191, XXXIII/301, XXXIII/476, XXXIII/76, XXXIX/451, XXXIX/459

b.+ in XXXIII/276

biye bk. **biaz, biáz, biez, birez, biraz, biráz, biyaz, biyáz, biyez.**

b. I/203

biyez bk. **biaz, biáz, biez, birez, biraz, biráz, biyaz, biyáz, biye.**

b. VIII/114

biyol “Bir + yol” sözcüklerinin birleşmesiyle ortaya çıkan ve “*bir türlü, bir şekilde, bir yönüyle*” anlamlarına gelen sözcük.

b. I/182, VI/8, XII/364, XXXIII/144, XXXVII/133, XXXVII/134, XXXVII/143, XXXVII/95

biz Çokluk birinci kişiyi gösteren söz, bk. **bĩz, bĩz.**

b. I/104, I/119, I/13, I/166, I/222, I/28, I/30, I/95, I/97, II/105, II/107, II/109, II/110, II/136, II/19, II/21, II/29, II/39, II/40, II/41, II/49, II/69, III/10, III/12, III/13, III/16, III/18, III/20, III/23, III/24, III/25, III/4, III/55, III/77, III/9, IV/100, IV/101, IV/102, IV/115, IV/80, IV/87, IV/99, IX/17, IX/43, IX/66, IX/67, IX/68, IX/77, IX/81, IX/86, IX/87, IX/89, IX/90, VI/146, VI/148, VI/164, VI/37, VI/48, VI/70, VI/75, VI/77, VI/79, VI/82, VII/179, VII/21, VII/24, VII/39, VII/9, VIII/120, VIII/135, X/12, X/33,

X/35, X/6, X/9, XI/53, XII/113, XII/138, XII/219, XIV/18, XIV/45, XIX/113, XIX/8, XIX/9, XL/100, XL/174, XL/52, XL/67, XLI/10, XLI/105, XLI/12, XLI/14, XLI/19, XLI/20, XLI/22, XLI/23, XLI/24, XLI/25, XLI/29, XLI/32, XLI/42, XLI/47, XLI/48, XLI/58, XLI/6, XLI/61, XLI/64, XLI/66, XLI/69, XLI/72, XLI/75, XLI/76, XLI/80, XLI/82, XLI/88, XLI/89, XLI/92, XLI/94, XV/9, XVI/124, XVI/134, XVI/39, XVI/45, XVII/4, XVII/5, XVII/8, XVIII/125, XVIII/143, XVIII/144, XVIII/145, XVIII/15, XVIII/155, XVIII/22, XVIII/33, XVIII/4, XX/41, XX/48, XX/49, XX/50, XX/63, XX/81, XX/98, XXI/43, XXI/67, XXII/18, XXII/33, XXII/49, XXII/63, XXII/64, XXII/75, XXII/9, XXII/97, XXIII/8, XXIX/8, XXV/28, XXV/6, XXVI/42, XXVI/44, XXVI/46, XXVIII/6, XXXI/12, XXXI/32, XXXI/47, XXXII/33, XXXII/35, XXXII/6, XXXIII/179, XXXIII/180, XXXIII/182, XXXIII/23, XXXIII/24, XXXIII/25, XXXIII/29, XXXIII/438, XXXIII/46, XXXIII/588, XXXIII/593, XXXIII/6, XXXIV/31, XXXIV/33, XXXIV/36, XXXV/12, XXXV/13, XXXV/14, XXXV/23, XXXV/30, XXXV/51, XXXV/59, XXXVII/130, XXXVII/43,

XXXVII/44, XXXVII/46, XXXVII/47,
XXXVII/6, XXXVII/64, XXXVII/94,
XXXVIII/28

b.+ den XI/59, XII/451,
XVI/24, XX/47

b.+ den ğabağ XX/62

b.+ den sōrakilere XVI/124

b.+ der VI/113, XL/201,
XVII/9, XX/81, XXIII/39, XXXIII/83,
XXXIX/474

b.+ derde VI/103

b.+ deri VI/110

b.+ derī XXXIX/257

b.+ derin IV/123

b.+ derinki XL/206

b.+ e I/12, I/13, III/15, III/17,
IV/101, IV/102, IV/84, VII/13, X/10,
X/8, XII/10, XL/141, XVI/22, XVI/24,
XVI/8, XXI/18, XXVI/44, XXVI/53,
XXXIII/140, XXXIII/532, XXXIV/27,
XXXIV/30, XXXIX/350,
XXXVII/128

b.+ i I/22, IV/73, IX/64, VII/14,
XIX/110, XIX/112, XVI/39, XVI/44,
XVIII/147, XXI/78, XXI/80, XXII/38,
XXV/32, XXVI/42, XXVI/43,
XXXII/35, XXXIII/396

b.+ ī XVI/46

b.+ im I/111, I/33, II/120,
II/121, II/31, II/93, III/112, III/16,
III/22, IV/51, IV/83, VII/99, IX/17,
IX/32, IX/81, V/103, V/202, V/28,
V/60, VI/60, VII/13, VII/143, VII/171,

VII/20, VII/21, VII/28, VIII/138, X/95,
XI/22, XII/352, XII/9, XIV/61,
XIX/72, XIX/77, XIX/94, XIX/95,
XL/11, XL/199, XL/24, XVI/133,
XVI/57, XVI/8, XVIII/67, XVIII/69,
XX/47, XXII/40, XXII/42, XXXI/19,
XXXII/48, XXXII/50, XXXIII/185,
XXXIII/218, XXXIII/46, XXXIII/588,
XXXIV/35, XXXIV/38, XXXIX/227,
XXXIX/238, XXXIX/318, XXXV/38,
XXXV/51, XXXVII/106, XXXVII/38,
XXXVII/40, XXXVIII/17,
XXXVIII/18, XXXVIII/21,
XXXVIII/54, XXXIX/456, XL/220

b.+ ĩm XXXII/50

b.+ im arılar XXXV/19

b.+ im áslımız I/216

b.+ im babamız XXV/10

b.+ im balalarımızın VI/69

b.+ im dağımız XIX/71

b.+ im dil V/38

b.+ im dili I/210

b.+ im dilimizin II/33

b.+ im dinimizi I/125, I/126

b.+ im dōremizde XXXVII/121

b.+ im dōremizdeki
XXXVII/106

b.+ im dostlarımızdan VII/94

b.+ im dōvremiz XXXVII/116

b.+ im dōvremizde
XXXVII/125

b.+ im dōvremizde XXXVII/95

b.+ im elimizden I/18

b.+ im evimizde VI/140
b.+ im ğabağmıza II/109
b.+ im ğaynenemiz III/16
b.+ im ğonşumuz VIII/111
b.+ im ħāberimiz IV/100
b.+ im hamımızın XXV/29
b.+ im havaların çoğun IX/90
b.+ im hēyvanımız XX/32
b.+ im hoşumuza gelir I/104
b.+ im içimize XII/225
b.+ im iĥtilāfımız XXXVII/110
b.+ im ireyisimizdi X/93
b.+ im ketderde XI/20
b.+ im lazımımız IX/37
b.+ im musıĝimizin VII/102
b.+ im mülkümüz VI/11
b.+ im öz dinimizdedi I/130
b.+ im özümüz III/69
b.+ im özümüzün XL/34
b.+ im sazımız VII/3
b.+ im sirvetimiz XL/129
b.+ im sirvetimizin yarısı
XL/204
b.+ im şehirde VII/3
b.+ im tayfada I/112
b.+ im üçün III/69
b.+ im vezimiz XVI/106
b.+ im yerimiz XX/60
b.+ im yuĥumuz XLI/84,
XLI/85
b.+ im zamanımız IV/121,
VI/66, VI/67
b.+ im zamanımızda XXII/27

b.+ im zebān I/209
b.+ im zindeĝimüzdi II/54
b.+ imdi XVIII/142, XVIII/143,
XVIII/144
b.+ imki II/100, IV/75, VIII/13,
X/14, XXIII/10, XXXI/39
b.+ imkī XVII/30
b.+ imkidi IX/79, XXXI/45,
XXXI/52
b.+ imkiler XV/38, XXXIII/86,
XXXIII/88
b.+ imkileri IX/87
b.+ inen I/125, I/127, VI/140
b.+ ler IV/34, IV/69, VI/89,
VIII/142, XL/64, XL/65, XXXIII/23,
XXXIII/44, XXXIII/45, XXXIII/88,
XXXV/48
b.+ lerde IV/105
b.+ lere XVI/105
b.+ lerin XXVI/19, XXVI/27
b.+ nen XVI/28, XX/54
b.+ zer XXII/71
b.+ zeri XL/202

bīz bk. **bīz**, **biz**.

b. IV/102, V/205, XXXII/15,
XXXVII/6

bīz bk. **bīz**, **biz**.

b. XXV/4

bizdele - Hayvanın biz adı verilen
nodul benzeri bir aletle yürüyüşünü

hızlandırmak veya hareket etmesini sağlamak.

b.- rdin XIII/84

bizzat (< Ar. بالذات) Aracısız, kendisi olarak.

b. XXXIII/21

boğ - 1. Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek. 2. El, ip vb. ile bir şeyi çepeçevre sıkamak.

b.- ar VI/129

b.- up VI/163

b.- uP VI/163

b.- uruḥ VI/146

boğarsağ Bağırsak, bk. **boğarsıḥ**.

ğöyunun b.+ ınan V/18

boğarsıḥ bk. **boğarsağ**.

b. XLI/33

boğaz Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak, boğaz.

b.+ ı XXXV/73

b.+ ı açılıḥ IV/104

boḥ Dışkı, bok.

at b.+ u XXI/10

boluḥ Bol olma durumu, bereket.

b. XL/169

borc (< Soğd. *purç*) Birine karşı bir şeyi yerine getirme yükümlülüğü, vecibe.

b.+ udu XXXIX/106

borran Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

b. menteğesinnen XXXIII/44

bosdan (< Far. بوستان) 1. Sebze bahçesi, bağ 2. Kavun karpuz tarlası.

b. VI/96

b.+ ı XXXIX/485

boş 1. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. 2. Yapılacak işi olmayan, işsiz.

b. XIX/117, XXXIX/141

b.+ uḥ XXXVI/9

boşal - 1. Boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak, inhilal etmek. 2. Terk edilmek.

b.- ıb XXV/35

boşalt - Boş duruma getirmek, dökmek, boca etmek.

b.- dīm XIX/23

boşan - Eşinden ayrılmak.

b.- dı XVIII/69, XVIII/70

boşla - Bırakmak, salmak, bk. **boşle** -.

b.- dılar XXXIX/453,
XXXIX/454

b.- dīm XXXIX/189

b.- llar XXXIII/368

b.- ma XXXIII/451

b.- ruḥ XX/43

boşle - bk. **boşla** -.

b.- yīb XXXIII/357

b.- yīb XXXIII/357

boy 1. Uzunluk. 2. Sorumluluğunu
üstlenmek.

b. XXXIII/137

b.+ éa I/121

b.+ da XXII/94, XXXIII/448

b.+ deydi XVI/19

b.+ u XXXIII/501

b.+ una tüşennen VI/119

ömür b.+ u XXXIX/399

oların b.+ una XV/46

boya - Boya sürerek veya boyaya
batırarak renk vermek, boyamak.

b.- ruḥ III/63

b.- yallar XVII/79

tuluḥ b.- yardılar XXII/82

boyaḥ Boya.

b.+ dan XVII/79

boyaḥsīz Boya sürülmemiş, boyasız.

b. XVIII/53

boyan - Boyama işi yapılmak.

b.- ār III/8

b.- ıp XVIII/53

b.- ır XVIII/54

boyatī bk. **bayatī**, **buyatī**.

b. XIX/28

boyluḥ Boy, uzunluk.

b.+ ları XVII/81

boyun Gövdenin başla omuz arasında
kalan bölgesi, bk. **bōyun**.

b.+ um XXXIX/553

b.+ una XII/240, XII/48

b.+ unā V/214

b.+ unda XXXIII/501

b.+ unun burasına VI/135

bōyun bk. **boyun**.

b.+ uma XXII/78

b.+ una V/213

boz Açık toprak rengi.

b. XXIX/16, XXIX/17,
XXIX/19, XXIX/20

b. deve XIII/9

b. tek V/42

b.+ un XXIX/16

boz - 1. Bir şeyi kendisinden beklenen işi yapamayacak duruma getirmek. 2. Bırakmak, vazgeçmek.

b.- dular XXXIX/378

b.- marıh VIII/142

bozbaş Bir tür etli yemek, bk. **bözbaş**.

b. V/42, XXIV/29

bözbaş bk. **bozbaş**.

b. V/41

böcek Eklem bacaklıların, altı bacaklı, çoğu kanatlı ve vücutları baş, göğüs, karın olarak eklemlerden oluşmuş hayvan sınıfı, haşere.

b. VI/90

böğreğ' Dede Korkut Hikayeleri'nde geçen kahramanlardan biri, Bamsı Beyrek.

b.+ in filimindē XXXIX/33

b.+ in dedesī XXXIX/38

böğrek Kandaki zararlı maddeleri süzüp idrar olarak salan, omurganın sağ ve sol yanında bulunan çift organdan her biri, böbrek.

b. XLI/33

böğüg bk. **böyük**, **böyüh'**, **böyüg**, **böyüğ**, **böük**, **böüh**, **böük**, **böyüh'**.

b.+ üne IV/63

böğ'ün bk. **büğün**, **búyün**, **bugün**, **böyün**, **böün**, **böün**, **böün**.

b. IV/130, IV/54, IV/56, XXV/8, XXXII/50, XXXIII/93

böğür İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü, yan taraf.

b.+ ünde IX/71, VII/103, XXXIII/346

b.+ üne XVI/96, XVI/97

pençerenin b.+ ünnen VII/80

böhtan bk. **bühtan**, **böhtan**.

şer b. XXXIX/88

böhtan bk. **bühtan**, **böhtan**.

şer b. XXXIX/85

böl - Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek.

b.- dü XVI/18, XVI/19

b.- ebilmirik XXXIX/239, XXXIX/240

b.- ek XXXIX/242

b.- erdiler XVIII/28

b.- üller XXXIX/238

böle Bunun gibi, buna benzer, böyle.

b. XVI/87, XVI/88

bölük Bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım.

b. XX/59

börk Başlık, bk. **börk**.

b. XLI/107, XLI/111

börk bk. **börk**.

b. I/42

böük bk. **böyük**, **böyüh'**, **böyüh'**, **böyüg**, **böyüğ**, **böük**, **böük**, **bögüg**.

b. VIII/48

böük bk. **böyük**, **böyüh'**, **böyüh'**, **böyüg**, **böyüğ**, **böük**, **böük**, **bögüg**.

b.+ ler III/10

böük bk. **böyük**, **böyüh'**, **böyüh'**, **böyüg**, **böyüğ**, **böük**, **böük**, **bögüg**.

b.+ ler XII/220

b.+ lermiz XXIV/37

b.+ lermize XXIV/37

onun b.+ leri VIII/35

böün bk. **büğün**, **búyün**, **bugün**, **böyün**, **böün**, **böün**, **bög'ün**.

b. IV/103, IV/81

böün bk. **büğün**, **búyün**, **bugün**, **böyün**, **böün**, **böün**, **bög'ün**.

b. VIII/138

böün bk. **büğün**, **búyün**, **bugün**, **böyün**, **böün**, **böün**, **bög'ün**.

b. IV/119

böyle - Belemek, çocuğu kundaklamak.

b.- yerdik XI/25

b.- yerdik XI/24

böyüg bk. **böyük**, **böyüh'**, **böyüh'**, **böyüg**, **böük**, **böük**, **böük**, **bögüg**.

dağların b.+ üdü I/72

böyü - Yetişmek, büyümek.

b.- müşük XXII/11

b.- müşüm XVIII/5

b.- rdüler IV/116

b.- yende XX/91

b.- yür XXII/93

böyüg bk. **böyük**, **böyüh'**, **böyüh'**, **böyüg**, **böük**, **böük**, **böük**, **bögüg**.

b. XXXI/15, XXXIII/309

b.+ e XL/139

sinni b.+ e XXXI/18

sinni b.+ e XXXI/18

ağamızın b. éltisine XXI/74

b. idim XVI/92

b. sefidimiz XL/35

b.+ ü I/141, XXXVII/33

böyüh'lerimizin b.+ ü XL/35

kendin b.+ ü XL/59

obanın b.+ ü I/215

oların hamısının b.+ ü XII/140
b.+ üdü XII/423
miyananın b.+ üydü
XXXIII/164

böyüh' bk. **böyük, böyüh', böyüg,**
böyüg, böük, böük, böük, bögüg.

b. IX/69, XIV/62, XIV/65
b. kiçih' IV/121
b. kiçih' zamanıydı IV/123
b.+ lere XL/108
b.+ lerimizin böyüğü XL/35

böyüh' bk. **böyük, böyüh', böyüg,**
böyüg, böük, böük, böük, bögüg.

b. XV/21, XXXII/27
b. kiçik IV/99
b.+ lër V/188

böyük 1. Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan somut nesne, makro, küçük karşıtı. 2. Çok, ortalamayı aşan soyut kavram. 3. Niceliği çok olan. 4. Üstün niteliği olan. 5. Yetişkin, belli bir yaşa gelmiş. 6. Önemli. 7. Makam, rütbe, derece bakımından daha üst olan kimse, bk. **böyüh', böyüh', böyüg, böyüg, böük, böük, böük, bögüg.**

b. VII/154, VII/158, VII/23, VII/68, VII/75, VII/78, VIII/21, X/95, XI/43, XII/216, XIX/103, XLI/13, XVI/15, XVI/41, XXI/68, XXXIII/204, XXXIII/259

b.+ ler III/9, XI/59, XXIV/38

b.+ lerimizi XL/88

b.+ tü III/76

b. tãyfası XL/75

böyük b. XXXIII/161

b. babası VI/127

b. beymişler XVI/127

b. böyük XXXIII/161

menim b. ğardaşımın toyu

III/81

menim b. gelinim VIII/147

böyün bk. **büğün, búyün, bugün,**
böün, böün, böün, böğ'ün.

b.+ neri XL/36

böyüt - Yetiştirmek, bakmak.

b.- dü XXXIX/366

bu 1. Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz. 2. En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz, bk. **bı, bı, bū, bı, bı, bı, mı, mı, mu.**

b. I/107, I/108, I/111, I/112, I/114, I/116, I/118, I/119, I/122, I/131, I/133, I/139, I/141, I/175, I/183, I/186, I/188, I/192, I/20, I/214, I/215, I/221, I/25, I/33, I/36, I/38, I/39, I/41, I/42, I/43, I/65, I/77, II/120, II/127, II/134, II/23, II/49, II/50, II/62,

II/93, III/100, III/102, III/109, III/13,
 III/25, III/28, III/56, III/83, III/85,
 IV/101, IV/103, IV/105, IV/111,
 IV/118, IV/121, IV/122, IV/16, IV/20,
 IV/26, IV/27, IV/32, IV/34, IV/35,
 IV/38, IV/51, IV/52, IV/55, IV/56,
 IV/60, IV/61, IV/64, IV/67, IV/68,
 IV/71, IV/77, IV/81, IV/83, IV/84,
 IV/87, IV/91, IV/93, IV/94, IV/97,
 IX/100, IX/101, IX/105, IX/16, IX/24,
 IX/34, IX/37, IX/70, V/10, V/119,
 V/157, V/164, V/189, V/202, V/218,
 V/220, V/3, VI/102, VI/108, VI/110,
 VI/120, VI/121, VI/124, VI/131,
 VI/133, VI/134, VI/142, VI/144,
 VI/147, VI/151, VI/153, VI/158,
 VI/163, VI/164, VI/21, VI/22, VI/24,
 VI/31, VI/33, VI/37, VI/61, VI/72,
 VI/96, VI/97, VII/10, VII/105,
 VII/106, VII/12, VII/13, VII/157,
 VII/158, VII/159, VII/16, VII/160,
 VII/167, VII/170, VII/171, VII/172,
 VII/181, VII/24, VII/27, VII/28,
 VII/29, VII/30, VII/31, VII/32, VII/33,
 VII/37, VII/38, VII/39, VII/4, VII/53,
 VII/56, VII/66, VII/76, VII/8, VII/80,
 VII/83, VII/91, VIII/33, VIII/56,
 VIII/58, VIII/79, VIII/93, X/121,
 X/128, X/21, X/22, X/24, X/27, X/29,
 X/39, X/40, X/65, X/68, X/9, XI/13,
 XI/18, XI/20, XI/27, XI/42, XI/49,
 XI/53, XI/69, XI/8, XII/12, XII/14,
 XII/149, XII/208, XII/211, XII/228,

XII/235, XII/237, XII/260, XII/28,
 XII/316, XII/338, XII/351, XII/353,
 XII/354, XII/355, XII/356, XII/367,
 XII/368, XII/370, XII/383, XII/4,
 XII/409, XII/42, XII/424, XII/426,
 XII/44, XII/482, XII/486, XII/5,
 XII/64, XII/75, XII/83, XII/9, XII/92,
 XIII/108, XIII/11, XIII/113, XIII/17,
 XIII/59, XIII/89, XIII/98, XIV/51,
 XIV/59, XIX/129, XIX/21, XIX/71,
 XIX/77, XIX/80, XIX/81, XIX/82,
 XL/104, XL/110, XL/155, XL/161,
 XL/194, XL/28, XL/56, XL/61, XL/92,
 XLI/40, XLI/41, XLI/45, XLI/78,
 XV/14, XV/16, XV/51, XV/8,
 XVI/102, XVI/106, XVI/111,
 XVI/115, XVI/118, XVI/126,
 XVI/127, XVI/130, XVI/131,
 XVI/132, XVI/136, XVI/16, XVI/17,
 XVI/18, XVI/20, XVI/33, XVI/53,
 XVI/80, XVI/84, XVII/20, XVII/25,
 XVII/27, XVII/35, XVII/37, XVII/4,
 XVII/45, XVII/5, XVII/59, XVII/75,
 XVII/76, XVII/81, XVII/85, XVII/86,
 XVII/88, XVII/90, XVIII/101,
 XVIII/133, XVIII/31, XVIII/47,
 XVIII/48, XVIII/49, XVIII/53,
 XVIII/69, XVIII/75, XX/18, XX/26,
 XX/32, XX/38, XX/47, XX/53, XX/57,
 XX/59, XX/66, XX/67, XX/70, XX/71,
 XX/75, XX/80, XX/87, XXI/18,
 XXI/7, XXI/78, XXI/81, XXII/100,
 XXII/15, XXII/32, XXII/35, XXII/37,

XXII/38, XXII/39, XXII/40, XXII/41,	XXXIII/450,	XXXIII/477,
XXII/44, XXII/53, XXII/65, XXII/71,	XXXIII/479,	XXXIII/486,
XXII/75, XXII/90, XXII/91, XXII/94,	XXXIII/526,	XXXIII/535,
XXIII/10, XXIII/24, XXIII/25,	XXXIII/543,	XXXIII/547,
XXIII/29, XXIII/34, XXIV/37,	XXXIII/562,	XXXIII/568,
XXIV/46, XXV/10, XXV/11,	XXXIII/569,	XXXIII/572,
XXV/18, XXV/20, XXV/22, XXV/29,	XXXIII/582,	XXXIII/588,
XXV/36, XXV/4, XXV/7, XXVI/10,	XXXIII/594, XXXIII/597, XXXIII/6,	
XXVI/23, XXVI/35, XXVI/38,	XXXIII/69, XXXIII/79, XXXIII/89,	
XXVI/41, XXVI/44, XXVI/45,	XXXIII/96, XXXIX/111, XXXIX/115,	
XXVI/46, XXVI/48, XXVI/53,	XXXIX/116, XXXIX/12, XXXIX/13,	
XXVI/8, XXVI/9, XXVIII/12,	XXXIX/135, XXXIX/138, XXXIX/14,	
XXVIII/21, XXVIII/28, XXX/10,	XXXIX/158,	XXXIX/174,
XXXI/19, XXXI/28, XXXI/47,	XXXIX/175,	XXXIX/176,
XXXII/33, XXXII/41, XXXII/43,	XXXIX/180,	XXXIX/181,
XXXII/44, XXXII/53, XXXII/54,	XXXIX/184,	XXXIX/186,
XXXIII/105, XXXIII/149,	XXXIX/189,	XXXIX/190,
XXXIII/164, XXXIII/166,	XXXIX/191,	XXXIX/194,
XXXIII/202, XXXIII/203,	XXXIX/196, XXXIX/199, XXXIX/20,	
XXXIII/217, XXXIII/228,	XXXIX/200,	XXXIX/204,
XXXIII/249, XXXIII/261,	XXXIX/225,	XXXIX/227,
XXXIII/274, XXXIII/299,	XXXIX/231,	XXXIX/233,
XXXIII/300, XXXIII/304,	XXXIX/234, XXXIX/235, XXXIX/24,	
XXXIII/337, XXXIII/346,	XXXIX/244, XXXIX/25, XXXIX/256,	
XXXIII/358, XXXIII/359,	XXXIX/26, XXXIX/262, XXXIX/264,	
XXXIII/369, XXXIII/37, XXXIII/370,	XXXIX/272, XXXIX/28, XXXIX/296,	
XXXIII/371, XXXIII/374,	XXXIX/30, XXXIX/301, XXXIX/307,	
XXXIII/376, XXXIII/377,	XXXIX/308, XXXIX/309, XXXIX/31,	
XXXIII/389, XXXIII/391,	XXXIX/321, XXXIX/333, XXXIX/34,	
XXXIII/393, XXXIII/394,	XXXIX/36, XXXIX/363, XXXIX/37,	
XXXIII/397, XXXIII/408,	XXXIX/371,	XXXIX/372,
XXXIII/410, XXXIII/414,	XXXIX/373,	XXXIX/376,
XXXIII/444, XXXIII/447,	XXXIX/378, XXXIX/379, XXXIX/38,	

XXXIX/39, XXXIX/40, XXXIX/408,
 XXXIX/423, XXXIX/449, XXXIX/45,
 XXXIX/454, XXXIX/455,
 XXXIX/456, XXXIX/46, XXXIX/463,
 XXXIX/464, XXXIX/471,
 XXXIX/472, XXXIX/480,
 XXXIX/486, XXXIX/5, XXXIX/502,
 XXXIX/503, XXXIX/504,
 XXXIX/510, XXXIX/512,
 XXXIX/515, XXXIX/518, XXXIX/52,
 XXXIX/524, XXXIX/53, XXXIX/532,
 XXXIX/538, XXXIX/54, XXXIX/565,
 XXXIX/58, XXXIX/59, XXXIX/599,
 XXXIX/60, XXXIX/600, XXXIX/602,
 XXXIX/603, XXXIX/604,
 XXXIX/606, XXXIX/619, XXXIX/65,
 XXXIX/91, XXXIX/92, XXXIX/94,
 XXXIX/95, XXXIX/96, XXXV/28,
 XXXV/32, XXXV/69, XXXV/8,
 XXXVI/11, XXXVI/23, XXXVI/37,
 XXXVI/38, XXXVI/58, XXXVI/6,
 XXXVI/65, XXXVII/105,
 XXXVII/119, XXXVII/123,
 XXXVII/125, XXXVII/127,
 XXXVII/131, XXXVII/132,
 XXXVII/133, XXXVII/16,
 XXXVII/20, XXXVII/21, XXXVII/25,
 XXXVII/81, XXXVIII/37

b.+ dı IV/75, VII/20, VII/77,
 VII/85, XL/58, XXXIX/565

b.+ du XII/155, XL/87, XXI/18,
 XXXIX/117, XXXIX/120,
 XXXIX/271

b.+ dur X/46

b.+ lar XIX/20, XXXIII/458

b.+ lun yolun XXXIII/415

b.+ na II/78, IV/126, IV/129,
 IX/105, VII/80, XII/113, XII/367,
 XLI/100, XLI/41, XVI/112, XVI/34,
 XVI/71, XXXIII/592, XXXIX/26,
 XXXIX/234

b.+ na göre XXXIX/236

b.+ nadı XXXIX/25

b.+ nda VII/9, XXXIX/115

b.+ nı VII/171, VII/7,
 XXXI/50, XXXIX/59, XXXIX/96

b.+ nın XXXIX/502

b.+ nın adı XL/58

b.+ nna X/95, XXXIX/189

b.+ nnan XIX/21, XLI/42,
 XV/60, XXXIX/375, XXXVI/38,
 XXXVII/143

b.+ nnan ğabağ VII/9,
 XXXIX/450

b.+ nnan ğabağdı XIX/123

b.+ nnan sōra XXXIII/28

b.+ nu IV/128, IV/69, IX/38,
 VI/138, VI/142, XII/427, XIV/29,
 XL/220, XLI/109, XVI/18, XVI/91,
 XX/67, XXXIX/187, XXXIX/190,
 XXXIX/193, XXXIX/207,
 XXXIX/218, XXXIX/235,
 XXXIX/241, XXXIX/242,
 XXXIX/264, XXXIX/380,
 XXXIX/408, XXXIX/479,
 XXXIX/512, XXXIX/457,

XXXIX/599, XXXV/60, XXXV/68,
XXXVI/24

b.+ nun V/186, VII/164, X/24,
XL/223, XLI/101, XLI/43, XVI/13,
XXXIX/16, XXXIX/50

b.+ nun adına XL/28

b.+ nun esli XL/223

b.+ nun evine XXXIX/273

b.+ nun ğapısında XVI/58

b.+ nun ğılınıcı IX/106

b.+ nun gözellik'i VII/36

b.+ nun hamısına IX/96

b.+ nun hamısından

XXXIX/503

b.+ nun harası XXXIX/60

b.+ nun içinde XL/28, XL/32

b.+ nun içine XIX/22

b.+ nun kimi XVI/128

b.+ nun me' nisin XXXIX/235

b.+ nun sözderi XXXIX/197

b.+ nun yanında XXXIX/196

b.+ ydu XVI/47

onun b.+ nun namusuna

XLI/102

onun b.+ nun malın XLI/98

bū bk. **bu**, **bı**, **bı̇**, **bı̇**, **bı̇**, **bı̇**, **mı**, **mı̇**, **mu**.

b. I/18, V/194, XIX/19,
XL/221, XVI/16, XX/62, XXXII/33,
XXXIII/356, XXXIX/26, XXXIX/513

budaḥ Ağacın dal olacak sürgünü,
budak.

b. XII/303

budala Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

b.+ dan XIX/74

b.+ dı XIX/74

bugün 1. İçinde bulunulan gün. 2.
İçinde bulunulan çağ, zaman, bk.
büğün, **búyün**, **böyün**, **bōün**, **bōün**,
bōün, **bög'ün**.

b. I/87, XIII/43, XVI/99,
XXXIII/69

buğ Üst dudak üzerinde çıkan kıllar,
bıyık.

b. XLI/38

buğda Buğdaygillerin örnek bitkisi,
bk. **buğday**, **bığda**.

b. II/82, II/83, V/181,
XXXIII/491, XXXVI/41, XXXVII/50

b.+ dan V/181, XVII/32

b. dererdiler VI/81

b.+ nı V/30, V/57

buğday bk. **buğda**, **bığda**.

arpa b.+ ı XXII/47

buğur 1. Genç erkek deve. 2. Üç yaşını
doldurmuş erkek deve, bk. **bığır**, **bığı**.

b. XIII/12, XIII/15, XIII/34,
XIII/51, XXXIII/257

b.+ un XXXIII/258,
XXXIII/260

haça b. XXXIII/258

buḥça bk. **buḥça**.

üreğ'im b.+ sında VII/117

buḥça İçine çeşitli nesneler koyup
sarılan dört köşe kumaş, bohça, bk.
buḥça.

b.+ da VII/9

buḥō bk. **buḥov**, **buḥōv**.

b. I/195

buḥov Kaçmaması için hayvanların
ayağına takılan zincir, demir köstek,
bukağı, bk. **buḥōv**, **buḥō**.

b.+ dan I/195

buḥōv bk. **buḥov**, **buḥō**.

b. vurardılar I/194

bul - Bir şeyi elde etmek.

b. VII/123

b.- san XII/262

b.- up XXXIX/274

selāmet b.- asan XXXVIII/66

bula bk. **bular**, **bulār**, **bılar**, **bılar**,
bılār.

b. VII/90

bula - Bir nesnenin her yanını bir şeye
değdirerek üstünü onunla kaplamak,
bir nesneyi başka bir maddeye
batırmak, krş. **bullā** -.

b.- yanda V/155

bulağ bk. **bılağ**, **bılaḥ**, **bulāḥ**, **bulaḥ**.

b.+ ı VIII/60

b.+ ın XVII/28

b. ıdı XXXVII/24

b. ımış XXXVII/24

ayna b.+ a II/89

çanağ b. XX/54

daş b.+ ı XX/61

bulaḥ Kaynak, pınar, bulaş, çeşme, bk.

bılağ, **bılaḥ**, **bulağ**, **bulāḥ**.

b.+ dan XVII/23

b.+ lar VII/146

b.+ ları VII/144

ğırḥ b.+ da XXV/5

ğırḥ b.+ dı VIII/59, VIII/60

şirin b. XXII/31

bulāḥ bk. **bılağ**, **bılaḥ**, **bulağ**, **bulaḥ**.

gül b. XXII/31

bulaḥlı Pınarlı, çeşmeli, bulaklı.

ğayalı b. XXXIX/427,

XXXIX/433

bular Bu zamirinin çokluk biçimi,
bunlar, bk. **bulār, bılar, bılār, bılar,**
bula.

b. I/120, II/118, II/96, III/14,
III/18, IV/47, IV/48, IX/40, IX/64,
VI/11, VI/15, VI/89, VII/166, VII/89,
X/38, XII/12, XII/228, XII/30,
XII/349, XII/8, XII/9, XL/217, XLI/45,
XV/12, XVI/60, XVII/43, XVII/44,
XVII/88, XVII/89, XVIII/133, XX/88,
XXII/35, XXII/36, XXXIII/233,
XXXIII/236, XXXIII/261,
XXXIII/284, XXXIII/308,
XXXIII/312, XXXIII/314,
XXXIII/318, XXXIII/348,
XXXIII/349, XXXIII/353,
XXXIII/358, XXXIII/359,
XXXIII/380, XXXIII/381,
XXXIII/418, XXXIII/435,
XXXIII/443, XXXIII/452,
XXXIII/453, XXXIII/454,
XXXIII/460, XXXIII/470,
XXXIII/503, XXXIII/535,
XXXIII/540, XXXIII/596,
XXXIII/606, XXXIII/92, XXXIX/115,
XXXIX/306, XXXIX/600,
XXXIX/607, XXXVII/106,
XXXVII/117, XXXVII/122

b.+ a VII/166, VII/26, XVII/44

b.+ a hātir XV/11

b.+ da XIII/55, XVI/127,
XXXIII/171, XXXVIII/27

b.+ dan I/124, XI/70, XII/26,
XVII/58, XVII/82, XXXIII/506,
XXXIX/199, XXXVI/38,
XXXVII/142, XXXVII/39

b.+ dandı XV/30

b.+ ı IV/105, V/96, VII/173,
XII/24, XVI/128, XVII/37,
XXXIII/494, XXXIII/501,
XXXIII/541, XXXIV/26, XXXIX/184,
XXXIX/186, XXXIX/501,
XXXIX/502, XXXV/41, XXXVII/46,
XXXVII/52

b.+ ın I/128, IX/28, VI/89,
XII/349, XII/423, XX/88, XXXIII/205,
XXXIII/503, XXXIII/504,
XXXIII/584

b.+ ın adın XXXIII/446

b.+ ın arasın XXXIII/305

b.+ ın dalına XXXIII/505

b.+ ın dalınā IX/27

b.+ ın dālına XXXIII/507

b.+ ın davası XXXIII/309

b.+ ın eline XXXIII/349

b.+ ın elleri VI/150

b.+ ın fergı II/128

b.+ ın ğabağına XXXIII/353,
XXXIII/356, XXXIII/406

b.+ ın ğabağında XVI/138

b.+ ın hamısı XII/218, XX/39,
XXII/32

b.+ ın hamısın XXXIX/500

b.+ ın hāmısın VII/173

b.+ ın hamısına XXXIII/98

b.+ ın havaları XXXIX/231

b.+ ın işderi XXXIII/434

b.+ ın toyunun XXXIII/608

b.+ ı XXXIII/503

b.+ mış XII/13

b.+ nan II/96, IX/15

bulār bk. **bular**, **bulār**, **bılar**, **bılār**,
bılar, **bula**.

b. XX/75, XXXIII/380

bullā - Bir nesnenin her yanını bir şeye
değdirerek üstünü onunla kaplamak,
bir nesneyi başka bir maddeye
batırmak, krş. **bula** -.

b.- mışam V/154

bulut Gökyüzünün yüksekçe
katlarındaki görülebilir duruma gelmiş
su buharı kütlesi, bk. **bılıt**.

b. XII/412, XII/414

ğám b.+ unnan XXV/50

bura Bu yer, bura, bk. **bıra**, **bırā**, **bıra**,
burā, **bıra**.

b. I/10, II/116, II/120, II/124,
II/135, II/137, IV/107, IX/60, V/157,
VI/154, VI/8, VI/84, VII/181, VIII/59,
XII/424, XIX/8, XIX/81, XVI/98,
XX/14, XX/95, XXIII/10, XXIII/16,
XXIV/15, XXXII/57, XXXII/58,
XXXIII/444, XXXIII/532,
XXXIX/323, XXXIX/326,

XXXIX/519,

XXXVI/39,

XXXVII/120,

XXXVII/14,

XXXVII/16, XXXVII/20, XXXVII/56,

XL/150, XLI/29, XLI/34, XLI/38

b.+ ıağ XXXVII/110

b.+ ıağ XXXVII/114

b.+ ıan XXXIII/521

b.+ dı I/36, XX/60

b.+ lara XXV/6

b.+ larda II/116, II/135, XX/37

b.+ nı VI/85

b.+ nın XX/80, XXXVII/22

b.+ nın mucevvin VII/31

b.+ nın tārīhı XXXVII/13,

XXXVII/15

b.+ nın tārīhı XXXVII/12

b.+ sıdı XXXIX/60

boynunun b.+ sına VI/135

b.+ ya XXXIV/52

b.+ ynan IX/63

burā bk. **bıra**, **bırā**, **bıra**, **bura**.

b. II/113, IX/68, XII/226,
XLI/37, XX/16, XX/27, XXVIII/14,
XXXII/56, XXXV/12, XXXVII/55,
XXXVIII/32

burah Bu memleketli, bu yerin
halkından olan kimse.

b.+ yıh XII/15

b.+ ymiş XII/11

burda Bu yerde, burada, bk. **burde**, **burdā**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**.

b. I/102, I/202, II/115, II/121, II/13, II/27, II/39, III/72, III/73, IX/68, V/176, VI/10, VI/11, VI/14, VI/46, VI/9, VII/27, VII/32, VII/35, VII/38, VII/83, VIII/94, VIII/96, X/17, XII/10, XII/144, XII/30, XII/5, XIII/31, XIII/55, XIX/17, XIX/9, XL/151, XL/193, XVI/105, XVI/26, XVI/27, XVI/29, XX/24, XX/30, XXI/28, XXII/10, XXII/15, XXII/19, XXII/21, XXII/30, XXII/31, XXII/45, XXII/47, XXII/87, XXIII/38, XXV/28, XXV/31, XXVII/11, XXVII/12, XXVIII/6, XXXI/35, XXXII/47, XXXII/6, XXXIII/18, XXXIII/203, XXXIII/254, XXXIII/30, XXXIII/541, XXXIV/47, XXXIX/10, XXXIX/199, XXXIX/201, XXXIX/202, XXXIX/226, XXXIX/426, XXXIX/432, XXXIX/461, XXXIX/462, XXXIX/521, XXXIX/561, XXXV/12, XXXV/16, XXXVI/39, XXXVII/111, XXXVII/135, XXXVII/23, XXXVII/25, XXXVII/27, XXXVIII/35

b.+ dı XL/151, XXII/36, XXXIX/272

b.+ hı XXXIII/217

b.+ ki XIX/17

b.+ ydı XII/227

b.+ yıh XXII/10

burdā bk. **burde**, **burda**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**.

b. XI/69, XL/11, XXXIX/324

burdan Bu yerden, buradan, bk. **bırdan**, **bırdān**, **bırdan**.

b. I/134, II/113, II/136, IV/32, XIII/71, XIV/66, XL/155, XL/61, XVII/80, XVIII/153, XX/28, XXII/46, XXIII/38, XXVIII/15, XXVIII/16, XXXIII/335, XXXIII/373, XXXIX/134, XXXIX/32, XXXIX/532, XXXIX/54, XXXVIII/41

ordan b. XIX/125

burde bk. **burdā**, **burda**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**, **bırdā**, **bırda**.

b.+ ydı XXXIII/116, XXXIX/563

burun Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı, bk. **bırın**.

b.+ dū XLI/28

b.+ u XVI/44

çuğulun b.+ una XXXIII/290

merd-i mazarın b.+ una XXXIII/289

bus bk. **buz**.

b. kimi VIII/61

but İnsan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü.

b. XLI/37

buyatı bk. **bayatı**, **boyatı**.

mahnı b. XV/58

buyur - 1. Söylemek, demek, düşüncesini bildirmek. 2. Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek veya istemek, bk. **büyur** -.

b. XXXIII/303, XXXIII/379, XXXIII/567

b.- abilmiyem XXX/20

b.- am XXXIX/53

b.- an XXXIII/318

b.- saz XXXIX/98

b.- un XII/147

b.- up XXXIII/288

b.- upsân XII/315

b.- ursan I/46

büyur - bk. **büyur** -.

b.- uz XXXIII/566, XXXIII/567

büyün bk. **büğün**, **bugün**, **böyün**, **böün**, **böün**, **böğ'ün**.

b. XIV/32

buz 1. Donarak katı duruma gelmiş su.

2. Buzdolabı, bk. **bus**.

b. VIII/153, XXXIII/530

beş santı b. XXXIII/530

b.+ darı XVI/10, V/26

b.+ du XL/179

buzdu Buzlu.

b. XXIV/15

buzdu ğaya Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

b. ğ. XXIV/15

buzhan Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

b. kendi XV/8, XV/9

buzov Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu, buzağı.

b. XX/93

b.+ dan sōla XX/93

bücekçe bk. **büzekçe**.

ć. XXI/64

büen Hayvanın taze, yumuşak dışkısı.

b.+ ner XXIX/42

b.+ innen XXIX/42

büğün bk. **büyün**, **bugün**, **böyün**, **böün**, **böün**, **böğ'ün**.

b. XVIII/102, XXXII/51

b.- düm III/5

bühtan (< Ar. بهتان) Kara çalma, iftira,
bk. **böhtan**, **böhtan**.

b.+ da VII/55

bülbül (< Far. بلبل) Karatavukgillerden, sesinin güzelliği
ile tanınmış olan ötücü kuş, bülbül.

b. VII/142, XII/69

b. kimin XII/177

bünövre Esas, öz, temel.
insânın künhü b.+ si XII/277

bünyād (< Far. بنیاد) Kurmak, inşa
etmek.

b. XII/398

bürü - Sarmak, kaplamak, örtmek.

b.- yüb XII/385

bürüklü Örtülü.

b. VIII/45

bürüg bk. **bürük**.

b.+ ü IV/117

bürük 1. Örtü, çarşaf, başörtüsü. 2.

Duvak, bk. **bürüg**.

b. VIII/45, VIII/46

bürün - Bürüme işine konu olmak,
örtünmek.

bütün Eksiksiz, yarım halde olmayan,
tam, bütün, bk. **pütöv**, **Pütöy**, **pütün**,
pütöv.

b. XXXIII/273, XXXIX/335,
XXXIX/336, XXXIX/345

büzekçe Su koymak için kullanılan
küçük güğüm, bk. **bücekçe**.

ć.+ ni XXI/66

ć.+ nin yanına XXI/63

büzgüş Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı, bk. **büzgüş**.

b.+ a XXXIII/20, XXXIII/24

büzgüş bk. **büzgüş**.

b. IV/12, V/7

b.+ dü IV/12

b. yaylağında V/6

C

/c/, [ć]

cā (< Far. جا) Yer, mahal, mekân.

c.- yi zindegi XL/31

ćacá Bir bulmacada “taptapbaća tabaĥ
ćacá” şeklinde geçen ve kapkacak
anlamına gelen bir söz.

ć. XXI/6

cacıĥ Bir tür ot.

c. IV/45

ćadde (< Ar. جا) Ana yol, yol.

ć. ġıraġındā XXXIX/311

ć.+ ydı I/162

cahān bk. **cihan**, **ćihān**, **ćahan**.

c.+ e XII/379

ćahan (< Far. جهان) Evren, dünya, bk.

cihan, **ćihān**, **cahān**.

ć.+ da XII/201

ć. dervişıyik IX/17

ćahanĥānumlu Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri,
Cihanhanımlı tayfası, bk. **cānĥanımlı**.

tayfā-ye ć.+ yuĥ XX/13

cahanşahlı Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Cihanşahlı
tayfası.

c. XII/215

c.+ du XII/211

ćahaz (< Far. جهيزه < Ar. جهاز) Gelin
için hazırlanan her türlü eşya, cihaz,
çeyiz, bk. **cahaze**, **ćahaze**, **ćaĥazi**,
ćahaziyet.

ć. XXXVIII/64

ć.+ ın XXXVIII/62

cahaze bk. **ćahaz**, **ćahaze**, **ćaĥazi**,
ćahaziyet.

c.+ sin VIII/23

ćahaze bk. **ćahaz**, **cahaze**, **ćaĥazi**,
ćahaziyet.

ć.+ ye sallıĥ XIX/89

ćaĥazi bk. **ćahaz**, **cahaze**, **ćahaze**,
ćahaziyet.

ć.+ ye XXIX/41

ćahaziyet (< Ar. جهازيت) Çeyiz, bk.
ćahaz, **cahaze**, **ćahaze**, **ćaĥazi**.

ć. XXXVIII/64

cāize (< Ar. جائزه) Armaġan, bahşış,
hediye.

c. vėrdilėr XXXIX/377

calan - Dökülmek, akıp gitmek.

c.- dı VII/122

ćamaat (< Ar. جماعت) İnsan kalabalığı, topluluk, bk. **camahat**.

ć.+ nen II/51

camahat bk. **ćamaat**.

c.+ a IX/72

ćamāl bk. **ćemāl**, **ćemal**.

gül ć.+ ına XXXIII/375

camış Manda, camız, bk. **cāmiş**.

c.+ dı XX/90

c. ğoli XXXIV/17

cāmiş bk. **camış**.

c. X/27, XX/90

c.+ dı XX/90

camış ğoli Erdebil eyaletinin kaplıcalarıyla ünlü Serein şehrinde bulunan bir sıcak su, bk. **camış ğol**.

c. XXXIV/17

camış göl bk. **camış ğoli**.

c.+ ni XXXIV/19

can bk. **cana**, **cān**, **cana**, **canā**, **ćana**, **ćanā**, **ćan**.

c. XII/81

c.+ ım ğurban XII/438, XII/442

c.+ ımın ağrısın X/58

c.+ uva IV/114

c. üçün XXXVIII/35

adamın c.+ ına yatır

XXXIX/473

cān (< Far. جان) 1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık, yaşama, hayat. 2. “Buyur, anlamadım, efendim” anlamında kullanılan bir söz, bk. **cana**, **ćan**, **cana**, **canā**, **ćana**, **ćanā**, **can**.

c. XII/137

c.+ ım XII/273, XII/92

c.+ ımız VI/79, XXXIV/37,

XXXIV/37

c.+ uva IV/120

c. ıdı XII/307

urusun c.+ ımızın ğorğusunnān

XL/205

ćan bk. **cana**, **cān**, **cana**, **canā**, **ćana**, **ćanā**, **can**.

ć. X/58

ć.+ a I/104

ć.+ ım I/83

ć.+ ıma VII/141

ć.+ ımı XXXIX/295

ć. sağlığı VII/168, VII/60

ć. tapır VII/106

cana bk. **cān**, **éan**, **cana**, **canā**, **éana**, **éanā**, **can**.

c. XII/76

canā “Buyur, anlamadım, efendim” anlamında kullanılan bir söz, bk. **cana**, **cān**, **éan**, **cana**, **éana**, **éanā**, **can**.

c. IV/23

c. X/109

éana bk. **cana**, **cān**, **éan**, **cana**, **canā**, **éanā**, **can**.

é. I/104

éanā bk. **cana**, **cān**, **éan**, **cana**, **canā**, **éana**, **can**.

é. I/111, VII/27

canavar (< Far. جانور) Kurt, bk. **canāvar**, **éanavar**, **éanāvar**.

c. V/152, X/29, X/33, X/34, XL/130, XL/193, XXVIII/33, XXXV/66, XXXV/68, XXXV/70, XXXV/71

c.+ a V/152

c.+ dan X/35

c.+ in XXXV/71

canāvar bk. **canavar**, **éanavar**, **éanāvar**.

c.+ di X/29

éanavar bk. **canavar**, **canāvar**, **éanāvar**.

é. V/154, V/156, V/194, V/195, V/196, XXXI/50

é.+ ı V/149, V/197

é.+ ın yağınan V/201

é.+ ı XXXII/24

é.+ larnan II/96

éanāvar bk. **canavar**, **canāvar**, **éanavar**.

é. V/148

cānhanımlı bk. **éahanhānumlu**.

tayfe-yi c.+ nın XX/54

canına yat - Uygun düşmek, itibar etmek, hoşuna gitmek.

c.- ır XXXIX/473

cānpenah (< Far. جان پناه) 1. Can sığınağı. 2. Kişi soyadı.

c. XXXIV/4

éar Bir cins deve, bk. **éār**.

é. II/132, II/133

éār bk. **éar**.

é. II/123

cāri (< Ar. جاری) Akmak, akan.

c. XII/415

cavab bk. **cávab, éavap, éáwap,**
cevāb, cevap.

c. vérirler XXXIX/270

cávab bk. **cavab, éavap, éáwap, cevāb,**
cevap.

c. vérir XL/185

éavab bk. **cavab, éavap, éáwap,**
cevāb, cevap.

é.+ ın XXXIX/484

cavan bk. **cevān, éevan, cevan, éavan.**

c. VI/144, VI/147

c.+ ların hamısın XXII/27

c.+ nar XLI/110

c.+ narla I/115

c. ıdı XXXVI/41

c. iydim XXXIX/373

āzerbaycan c.+ ının gözeline
ismetinē XII/65

éavan (< Far. جوان) Genç, bk. **cevān,**
éevan, cevan, cavan.

é. I/190, I/96, IV/127, IV/129,
VI/145, XLI/23, XVI/59, XXXIX/175

é.+ a IV/129

é.+ a bazardı XXXIX/174

é.+ ın I/100

é.+ ın bırasına I/97

é.+ san XXXIX/392

é. iydim XXXIX/374

zamanın é.+ ı XXXIII/154

zamanın é.+ ının biri
XXXIII/153

éavana bazar (< Far. جوانه بازار)
Gençlerin ilgisini çeken şey, genç
pazarı, gençler arasında moda olan
şeyler.

é. b.+ dı XXXIX/174

éavanniğ Gençlik, bk. **éavanniğ,**
cevanniğ, éevanniğ.

é. XXXIX/392

é. XXXIX/402

éavanniğ bk. **cevanniğ, éevanniğ,**
éevanniğ.

é. XXXI/47

éavap bk. **éavab, cávab, cavab,**
éáwap.

é. vér XXXIX/63

é. vérmeye IX/72

é. vérrem XXXIX/61

éáwap bk. **éavab, cávab, cavab,**
éavap.

é. XXXIX/66

é. vérsen XXXIX/64

éeb bk. **ééb.**

döşlüğün é.+ inin ikisin
XXXIII/480

ćéb (< Ar. جيب) Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça, bk. **ćeb**.

ć.+ i XXXIII/477

ć.+ lerin XXXIII/480,
XXXIII/481

cebreil (< Ar. جبرائيل < İbr.) Dört büyük melekten biri, Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek, Cebrâil.

c.+ in üstadî XII/95

cecim bk. **ćecim**, **ćécim**, **ćécim**.

ğālplı c. III/4

ćecim bk. **ćécim**, **ćécim**, **cecim**.

ć. III/4, XIV/48

ćécim 1. Elde dokunan nakışlı havsız halı. 2. İnce dokunmuş nakışlı kilim, bk. **ćecim**, **ćécim**, **cecim**.

ć.+ i XIV/48, XVII/76

ć.+ in arasına XVIII/32

ć. tohuyirdı XIX/91

ćécim bk. **ćecim**, **ćécim**, **cecim**.

ć. XVIII/127

cedîd (< Ar. جديد) Yeni.

cevan-ı c. XII/445

ćehet (< Ar. جهت) Taraf, yön.

ć.+ den VII/76

cehre Pamuk, yün, ipek vb.ni eğirip iplik durumuna getirmeye yarar araç, iğ, bk. **ćehre**.

c. eğiriydik VIII/50, VIII/54

ćehre bk. **cehre**.

ć. eğirme XIX/15

cek bk. **ceng**, **ćeng**.

c. libāsın XII/72

celeh' Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

c. XXXVII/18

ćellat (< Ar. جلاذ) Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse.

ć. XXVI/46

cem (< Ar. جمع) Toplama, bir araya getirme.

c. XII/285, XII/420, XL/150,
XXXIX/495

c.+ i XII/483, XII/487

c.+ in sözüne I/221

c.+ inē XII/475

c. éleyib XL/133

c. élır XL/126

c. olsa XL/150

c. olur XL/82

ć.+ ye XVI/12

ćemal (< Ar. جمال) Güzellik, bk. **ćámāl**,
ćemāl.

ć. XVIII/143, XXV/12

ć.+ dı XXV/14

ćemāl bk. **ćámāl**, **ćemal**.

ć.+ ın XII/373

ćemdek Hayvan ölüsü, kesilmiş
hayvan.

ć. XXXIII/74, XXXIII/95

cemeleş - Toplaşmak, bir araya
gelmek.

c.- eller XL/147

c.- ende XL/135

c.- erüg XL/140

cemle - Toplamak, bir araya getirmek.

c.- r XXXIX/464

c.- rem XXXIX/475

cenab bk. **ćenāb**.

c.- ı muhammed XII/420

ćenāb (< Ar. جناب) Saygı, onur ve
büyüklük anlamıyla kullanılan bir söz,
bk. **cenab**.

ć.- ı vezir XVI/104, XVI/83

ćenaze bk. **ćenāze**.

ćenāze (< Ar. جنازه) Ölü, ölmüş kimse,
bk. **ćenaze**.

ć.+ nin XVI/14

ceng (< Far. جنگ) Savaş, harp,
muharebe, bk. **ćeng**, **cek**.

c. II/97

c.+ de II/103

c. élemē XXXIX/39

ecelin c.+ innen XXXIX/285

ćeng bk. **ceng**, **cek**.

ć.+ de II/98

ć. éleyende II/94

arağın ć.+ inde II/99

cengel bk. **ćengel**.

c. XXXVII/29

ćengel (< Far. جنگل) Orman, bk. **cengel**.

ć. XVI/44

ć.+ e XVI/40

ć.+ lere XXXIII/325

hündüstanın ć.+ lerinde

XXXIII/320

hündüstanın ć.+ inde

XXXIII/323

hündüstanın ć.+ ine

XXXIII/322

hündüstānının ć.+ ine

XXXIII/313

cengelbānı (< Far. جنگلبنائي) Tabiatı korumakla görevli memur, çevre koruma görevlisi.

c. XX/17

cennet (< Ar. جَنَّت) İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde sonsuza kadar yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.

c. XII/447

c.+ im XII/94

c. bāğınī XII/385

c. bağıdī XII/481, XII/485

cente Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap, çanta.

ć. XXVII/30

ć.+ ye XXVII/30

cereyan (< Ar. جریان) Olma, oluş, vuku bulma, hadise.

c. XIII/112, XII/369

cerīme (< Ar. جريمه) Suç işleyen kimseden alınan para cezası, bk. **ćerime**, **ćerīme**.

c. XVIII/117, XX/17

ćerime bk. **cerīme**, **ćerīme**.

ayının ć.+ sine XXXII/27

ćerīme bk. **cerīme**, **ćerime**.

ć. alıllār XXXII/26

cerm (< Ar. جرم) Suç, kabahat.

c. élemesin XVIII/117

ceşn (< Ar. جشن) Şenlik, düğün, bayram, kutlama, bir şeyi kutlamak için yapılan organizasyon, bk. **ceşn**, **ćeşn**.

c. V/110

c.+ i tutallar XL/82

c. idi XL/77

c. tutannan sōra XIX/58

c. tutardılar V/110

ćeşn bk. **ceşn**.

ć. tuturuğ XIX/57

ćeşnevāre bk. **ceşnivāre**, **cēşnivāre**.

ć.+ dī XIX/8

ceşnivāre (< Far. + Ar. جشنواره) Kurultay, festival, bk. **ćeşnevāre**, **cēşnivāre**.

c. XL/76, XL/81, XL/83,

XL/84

c.+ nin XL/83

cēşnivāre bk. **ćeşnevāre**, **ceşnivāre**.

c. XL/76

ceşn tut - Düşün yapmak, şenlik düzenlemek.

c.- annan XIX/58

c.- ardılar V/110

cevāb bk. **cavab, cāvab, cāvap, cāvap, cāvab, cevap.**

c.+ ımı XVIII/62

cevan bk. **cevān, cēvan, cavan, cavan.**

c. XL/103

c.- ı cedīd XII/445

c.+ nar I/147, I/41, I/67

cevān bk. **cevan, cēvan, cavan, cavan.**

c. XL/103

cēvan (< Far. جوان) bk. **cevan, cevān, cavan, cavan.**

c.+ nar I/42

cēvannıĝ bk. **cāvannıĝ, cāvannıĝ, cevannıĝ.**

c.+ ım XII/172

c.+ ımda XXII/44

cevannıĝ Gençlik, bk. **cāvannıĝ, cāvannıĝ, cāvannıĝ.**

c.+ da XII/144, XXXVI/16, XXXVI/18

cevap (< Ar. جواب) Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt, bk. **cavab, cāvab, cāvap, cevāb, cāvab.**

c. vérebilmir XII/397, XXXIX/94

c. vérebilmiyem VI/24

c. vérim XXXIX/62

ceylān bk. **ceyran, ceyrān.**

c.+ ım XXXIX/343

ceyran Ceylan, karaca, gazal, maral, bk. **ceylān, ceyrān.**

c. V/163, V/165, X/30, XL/189, XVI/136, XVI/139

c.+ ın bıynızınnan XVI/137

c.+ nan meyrannan XXXIII/350

ā c.+ ım XXXIX/156

ay c.+ ım XXXIX/155

ceyrān bk. **ceylān, ceyran.**

c.+ ım XXXIX/356, XXXIX/369, XXXIX/94

cezb (< Ar. جذب) Kendine çekme.

c.- i musāfirler XXXV/12

cezbe (< Ar. جذبه) Heyecanla kendinden geçme, kuvvetli çekicilik.

c.- i eşķ I/53, I/55

cılıtĝa bk. **cılıtĝa, cılıtĝa.**

c.+ dılar XVII/43

cılıṭha bk. **cılıṭga**, **éılıṭha**.

c. V/111

c.+ n XIV/10

éılıṭha (< Far. جلیقه) Yelek, bk. **cılıṭga**, **cılıṭha**.

é. XIX/80

é.+ dı XIX/81

é.+ ydı V/111

cilōdar (< Far. جلودار) Şahseven Türklerinin düğünlerinde düğün alayının en önünde bulunan ve bayrak taşıyan kimse, bayraktar, öncü, bk. **cırovdar**.

c. XL/48

cır bk. **cūr**, **cūr̄**, **éūr**, **cur**, **cúr**, **cūr̄**, **cūr̄**, **éur**.

c. III/102

cırıl - Parçalanmak, kesilmek.

c.- maz XII/389

cırovdar bk. **cilōdar**.

c. XXII/60

cırran - bk. **curran** -, **éurran** -.

c.- dı XXXV/73

cız bk. **éız**.

c. çekerük XL/155

éız Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizi, hat, tahril, çizgi, bk.

cız.

é. çekerdik XVIII/158

é.+ da XVIII/159

cib (< Ar. حيب) 1. Kişinin kendi tasarrufunda olan para veya her türlü varlık. 2. Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça.

c.+ innen XXXVIII/53

éida Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

é. kendidi I/8

éida gışlaḥ Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

é. XXV/18, XXV/19

éiddi Kişi soyadı.

ağa-yi é. I/172

ciğar bk. **éiğer**, **ciyār**.

onun c.+ ını VI/146

éiğer (< Far. جگر) 1. Akciğerlerle karaciğerin ortak adı. 2. Yürek, iç, bk.

ciğar, **ciyār**.

ağ é. XLI/32

ğára ć. XLI/32
ć. yara XXIX/18

ćiğer yara Bir tür hayvan hastalığı.
ć. XXIX/18

cihan bk. **ćihān**, **cahān**, **ćahan**.
ć' tikad-ı c. XII/134

ćihān bk. **cihan**, **cahān**, **ćahan**.
ć.+ ın imāmī VII/53

ćilikgezdiler Erdebil'de bulunan bir
aile, Çilgezliler ailesi.
ć. XXXIII/222

cilō (< Far. جلو) 1. Ön. 2. Dizgin, bk.
ćilō.
c.+ da XXXIII/367

ćilō bk. **cilō**.
ć. XXXIII/550

cim (< Ar. ج) Arap alfabesinin beşinci
harfi.
c. XII/373

cin (< Ar. جنّ) İnsanlar tarafından
görölmeyip çeşitli biçimlere girerek
ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya
istedikleri kimselere göründüklerine ve
olağanüstü sayılan bâzı işleri yapacak

güce sâhip bulunduklarına inanılan
gizli yaratıklara verilen isim, ecinni.

c. VI/160, VI/163, XX/60,
XXXVII/41, XXXVII/42, XXXVII/44,
XXXVII/47

c. deresi XX/60
in c. XXII/85

cin deresi Zencan eyaletinde bulunan
bir akarsu.

c. XX/60

ćinner Şahseven Türklerini oluşturan
Kurtlar tayfasının bir tiresi, Cinner.
ć. XVII/2

cinni Cinli.
c. XXXVII/45

cins (< Ar. جنس) Tür, çeşit, bk. **ćins**.
c. XX/102, XXXVIII/63

ćins bk. **cins**.
ć. XXXVIII/59
ć.+ di II/130

ćirebet (< Far. جيره بند) 1. Paylaştırma,
pay etme. 2. Az bir miktar, biraz.
ć.+ di XXXII/48

cism (< Ar. جسم) Boşlukta bir yer
kaplayan varlık, madde, nesne, bk.
ćism.

- c.+ ide XVI/117
- ćism** bk. **cism**.
ć. idi XVI/116
- ciyahan** Bir tür bitki.
c. XXXV/36
- ciyār** bk. **ćiğer, ciğar**.
c.+ ın XI/72
- ćiynağ** bk. **ćiynağ, çıynağ**.
ć.+ ında XXXIII/355
- ćoš** - Heyecanlanmak, içten içe kaynamak, aşırı duygulanmak.
ć.- ur VII/144
- coşum** Coşmuş, coşkulu.
c. çay tek XII/182
- cönge** Erkek genç inek yavrusu, bk. **cöngē**.
c. XX/89, XX/97
c.+ di XX/91
- cöngē** bk. **cönge**.
c.+ diler XX/89
- cū** (< Far. جای - جا) Yer, mahal.
mehru c.+ unda XII/452
- culfi** Tebriz'in kuzeyinde yer alan bir yerleşim yeri, Culfa.
c.+ ya kimi XXXVII/123
- culu** bk. **cunu**.
c.+ dan XLI/42
- cuma** (< Ar. جمعه) Perşembe ile cumartesi arasındaki gün, **cüme**
c. aḥşamı V/105, XIV/23
c. aḥşamısını XXII/69
- cumhur** (< Ar. جمهور) Halk topluluğu, halk, bk. **ćumhur**.
reis-i c. XXXVI/24
- ćumhur** bk. **cumhur**.
ć.- u islām-ı ĩranda XXXIX/305
- cunu** Küçük, ufak, bk. **cunu**.
c. barmaḥ XLI/40
- cunu barmaḥ** Serçe parmak.
c. XLI/40
- ćunun** Kişi adı.
ć. IX/47
aşıḥ ć. IX/23, IX/46
āşıḥ ć. IX/27, IX/28
aşıḥ ć.+ du IX/20
āşıḥ ć.+ u IX/40

cur bk. **cür, cır, cüğ, ćür, cúr, cŭr, cūr, ćur.**

c. V/37, V/48, XII/228, XIII/13, XIII/43, XIII/87, XVI/55, XX/62, XX/66, XXXIX/265

c.+ dı IV/99

c.+ du XXXIX/111

c. umuş XXXVII/27

cúr bk. **cür, cır, cüğ, ćür, cur, cŭr, cūr, ćur.**

c. VI/65, VI/71

c.+ dü VI/67

c.+ düler VI/72

cŭr bk. **cür, cır, cüğ, ćür, cur, cúr, cūr, ćur.**

c. V/37

cūr bk. **cür, cır, cüğ, ćür, cur, cúr, cŭr, ćur.**

c. XXII/71

ćur bk. **cür, cır, cüğ, ćür, cur, cúr, cŭr, cūr.**

ć. IX/81, IX/83, XIX/122, XXXIII/583

curra - 1. Yapmak. 2. Düzeltmek. 3. Etmek, eylemek, bk. **ćurra** -.

c.- dı XXXIV/29

c.- dılar VIII/44

c.- dım XXXIX/274

c.- maḥda XI/36

c.- mışam XXXIX/16, XXXIX/18, XXXIX/19

c.- yem XXX/10

c.- yıblar XL/29

c.- ylar I/82

ćurra - bk. **curra** -.

ć.- mışam XXXIX/518

curran - İyileşmek, düzelmek, düzgün hale gelmek, biçimlenmek, bk. **cırran** -, **ćurran** -.

c.- ır II/63

ćurran - bk. **curran** -, **cırran** -.

ć.- a VII/107

ćuruḥbeyli Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Curuhbeyli tayfası.

ć. XXIV/10

ćuruḥlu Kocabeyli tayfasının tirelerinden biri, Curuhlu.

ć. XXIX/10

cüce (< Far. جوجه) Cıvcıv, tavuk, bk. **ćüće.**

c. XXI/14

c.+ ni II/86, VIII/74

c. müce XI/71

ćüće bk. **cüce**.

ć. XXXIII/102

cüce müce Tavuk veya tavuk benzeri hayvanlar, bk. **cüce**.

c. m. XI/71

cüft bk. **cūt, cüt, ćüt**.

heşte c.+ dü XXXVII/94

cüher (< Ar. جوهر) 1. Mürekkep. 2. Şahseven Türklerinde çarşamba gecesi bulaşıklar yıkanmaz ve bu günde yıkanmayan bulaşıklardan akan kire mürekkep gibi siyah olduğundan bu ad verilmektedir.

c. V/179

cüherre - Mürekkeplemek, işaretlemek.

c.- yir XVI/64

cüme bk. **cuma**.

c. V/102

cümle (< Ar. جملة) Herkes, hepsi.

c. XII/294

cür Tür, biçim, çeşit, şekil, bk. **cır, cūr, ćür, cur, cúr, cūr, cūr, ćur**.

c. I/215, II/23, II/49, II/50, II/62, II/65, III/100, IV/103, IV/107, IV/108, IV/16, IV/34, IV/55, IV/56,

IV/58, IV/61, IV/64, IV/68, IV/71, IV/77, IV/91, IV/93, V/112, V/119, V/123, V/129, V/144, V/157, V/164, V/169, V/170, V/176, V/206, V/218, V/49, VI/100, VI/102, VI/103, VI/108, VI/110, VI/120, VI/121, VI/124, VI/133, VI/134, VI/164, VI/24, VI/31, VI/46, VI/96, VI/97, X/40, XI/13, XI/17, XI/18, XI/24, XI/27, XI/42, XI/47, XI/49, XI/50, XI/51, XI/53, XI/61, XI/69, XI/9, XII/149, XII/211, XII/221, XL/102, XL/211, XL/79, XL/92, XLI/10, XV/51, XVI/115, XVI/16, XVIII/154, XXII/15, XXII/65, XXII/83, XXII/84, XXII/85, XXII/90, XXII/91, XXV/20, XXV/22, XXV/30, XXXIII/148, XXXIII/5, XXXIII/502, XXXIX/113, XXXIX/200, XXXIX/24, XXXIX/373, XXXIX/379, XXXIX/463, XXXIX/464, XXXIX/469, XXXIX/513, XXXIX/52, XXXIX/524, XXXIX/95, XXXVI/11, XXXVI/23, XXXVI/59, XXXVI/65, XXXVII/100, XXXVII/134, XXXVII/141, XXXVII/83, XXXVII/96, XXXVIII/52

o c. I/88

c.+ di XXXVII/125,

XXXVII/27

c.+ dü VI/110, VI/123, VI/124, VI/151, VI/33, XL/212, XVII/35, XXVI/27, XXXIX/115, XXXV/32, XXXVI/53

c. ıydı IX/70
c. ıydı IV/106, IV/111, IV/119,
IV/121, IV/123, IV/27
c. ıydı XXI/87
c. ıydı IV/121

cūr bk. **cūr**, **cır**, **ćūr**, **cur**, **cúr**, **cūr**,
cūr, **ćur**.

c. XXI/17

ćūr bk. **cūr**, **cır**, **cūr**, **cur**, **cúr**, **cūr**,
cūr, **ćur**.

ć. V/223, VII/10, VII/16,
VII/162, VII/32, XIX/119, XIX/77,
XV/35, XV/71, XVII/17, XVII/20,
XVII/27, XVII/35, XVII/37, XVII/4,
XVII/46, XVII/49, XVII/5, XVII/50,
XVII/59, XVII/75, XVII/76, XVII/81,
XVII/85, XVII/86, XX/50, XXII/40,
XXII/44, XXXIII/108, XXXIII/115,
XXXIII/154, XXXIII/200,
XXXIII/299, XXXIII/410,
XXXIII/502, XXXIII/526,
XXXIII/589, XXXIII/602, XXXIII/63
ć.+ dü VII/94, XIX/77,
XVII/88, XXXIII/280

cürrü Türlü, şekilli.

c. III/60

cüt (< Ar. چفت) Birbirini tamamlayan
iki tekten oluşan nesneler. 2. Bir erkek
ve bir dişiden oluşan iki eş. 3. Toprağı

sürmek için birlikte koşulan iki hayvan,
bk. **cüft**, **cūt**, **ćüt**.

c. XXXVII/96, XXXVII/97,
XXXVII/98

c. atardı XIII/82

c.+ ü XXXVII/99

ćüt bk. **cüft**, **cūt**, **ćüt**.

ć. XXXIII/589

cūt bk. **cüft**, **cūt**, **ćüt**.

c. II/131

cüzi (< Ar. جزئی) Pek az, az miktarda.

c. IV/113, XXXIII/39

Ç
/ç/, [ç]

çadır (I) Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, oba, otağ, bk. **çādır**.

ç. VIII/53

ç.+ dá XXIII/17

ç.+ ımızā XXIII/17

ç.+ lara XXXIII/165

çadır (II) (< Far. چادر) Kadınların örtüdüğü bir tür örtü, çarşaf, bk. **çadıra, çedirō, çādır, çadra, çadre, çadur, çeşō**.

ç. V/112

çādır bk. **çadır** (I).

ç.+ nan XXVI/24

çadıra bk. **çadır** (II), **çedirō, çādır, çadra, çadre, çadur**.

ç. V/109

ç.+ nı V/96, V/97

ç.+ sını XVIII/72

çadıralı Örtülü, çarşafli.

ç. VIII/44, VIII/45

çadra bk. **çadır** (II), **çedirō, çādır, çadıra, çadre, çadur, çeşō**.

ç.+ sı XVIII/84

çadre bk. **çadır** (II), **çedirō, çādır, çadıra, çadra, çadur, çeşō**.

ç. XI/39

çadur bk. **çadır** (II), **çedirō, çādır, çadıra, çadra, çadre, çeşō**.

ç. XXXIV/41

çağ Çağ, zaman, dönem.

günün batar ç.+ ı IX/52

müşgül ç.+ ıdı XII/482, XII/486

çağard - Çağırma işini yaptırmak, çağirtmek, çağırmak.

ç.- arıh XXII/91, XXII/92

ç.- arıh XXII/91

çağıl Ses, gürültü.

çal ç. XXXIII/78

çağır - Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek, davet etmek, şarkı, türkü söylemek, bk. **çağır -**.

ç. XXXIX/523

ç.- ār XV/50

ç.- ardılar VI/117

ç.- ardı XXXVII/128

ç.- dılar IX/45, XXXIX/463

ç.- dım XIII/96
ç.- éyiK XXI/18
ç.- ır XXXV/42, XXXV/43,
XXXV/44, XXXV/45
ç.- rıh XXI/17
ç.- rıh XXI/17

çağır - bk. **çağır** -.

ç.- a XXIII/34
ç.- dı IX/42
ç.- ıllar XXXII/35

çahār (< Far. چهار) Dört, bk. **çār**.
ç.- i muhammed XII/442

çaḥış Çakma işi, çakış.
ç.+ íyīn XII/56

çaḥlé - Sulu bir şeyi çarparak veya
çırparak karıştırmak, çalkalamak.
ç.- yruḥ XIV/7

çal - 1. Vurarak veya sürterek ses
çıkartmak. 2. Bir şeyin üzerine bir şeyi
sürmek, bulaştırmak. 3. Sütü
mayalamak. 4. Yapmak, karıştırmak,
koymak, bk. **çal** -, **çāl** -, **çal** -.

ç. XXXIX/111, XXXIX/119,
XXXIX/362, XXXIX/610
ç.- allar XV/41, XXII/81
ç.- am XXXIX/191
ç.- an VII/134
ç.- anda XXII/86

ç.- ar XI/72, XII/14, XV/50
ç.- ardı XII/14, XXXVII/136
ç.- ardıh XI/30
ç.- ardılar XI/47, XXII/83
ç.- ardım XII/114, XXXIX/184,
XXXIX/185

ç.- dı XI/62, XXXIII/527
ç.- dılār XXII/76
ç.- dım XXXIX/609
ç.- dın XII/103
ç.- ğısı XXXIX/50
ç.- ginen XXXIX/507

ç.- 1b XXXIX/490
ç.- ıllar V/65, V/66
ç.- ın XXXIX/503
ç.- ınır IX/93
ç.- ıp XXXIX/489
ç.- ır XXXIX/489

ç.- ıram XXI/19
ç.- ışam XXI/32, XXI/34
ç.- ırsız XXXIX/502
ç.- ıyam XXXIX/491,

XXXIX/99

ç.- ıyām XXXIX/97
ç.- lam XI/31, XVII/63,
XXXIX/189, XXXIX/325,
XXXIX/505

ç.- lām III/44, VIII/152
ç.- lūh III/43
ç.- mağa XXXIX/187,
XXXIX/188
ç.- maların XXXIX/96
ç.- masam XXXIX/191

ç.- mıllar XI/47

ç.- mırdım XXXIX/119

ç.- mırsız XXXIX/501

ç.- mışam XXXIX/23,
XXXIX/27, XXXIX/28, XXXIX/380,
XXXIX/498

ğatıh ç.- anı V/65

ğılıç ç.- dın XII/101

halva ç.- aruḥ III/63

halva ç.- lūḥ III/62

laylay ç.- luḥ XIV/38

laylay ç.- lam XV/62

çāl - bk. **çal** -, **çal** -.

ç.- ır XXII/88

ç.- ırdı XXII/88

ç.- ırdılar XXII/83, XXII/88

çal - bk. **çāl** -, **çal** -.

ç.- acaḥsan XXXIX/324

ç.- ardı XVIII/80

ç.- ardıḥ XXIV/23, XXIV/24,
XXIV/25

ç.- ardım XXXIX/185

ç.- ın XXXIX/503

ç.- ıyām XXXIX/98

ç.- lam XXXIX/505

ğātıh ç.- lıḥ XVII/17

ğatıh ç.- mışam XIX/18

lāylāy ç.- ardıḥ XXIV/23

ney ç.- maḡı XVI/92

ç. çağıl XXXIII/78

çal (II) Koyunlarda görülen bir tür renk, benekli.

ç. V/122

çalḡı Çalgı çalma, müzik, müzik topluluğu.

ç. XXXIX/489

çalḡala - İçinde bir şey bulunan bir nesneyi sarsarak sallamak, çalkalamak.

ç.- dım XIX/22

çalḡalan - Çalkama işine konu olmak.

ç.- ır XV/14

çalı 1. Çukur. 2. Çalılık, bozuk yol.

ç.+ yā XXXIV/25

çalma Müzik enstrümanı çalma işi.

ç.+ da IX/83

çalus Mazenderan eyaletine bağlı bir yerleşim yeri.

ç.+ da XXXIII/216

ç.+ daḡın XXXIII/215

çanaḡ bulaḡ Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ç. XX/54

çal (I) Ses, gürültü.

çanağ bulağlı Çanakbulak'ta yaşayan
veya oranın soyundan gelen kimse.

ç.+ dī XX/54

çap - (I) Yağmalamak, birinin rızası
dışında malına el koymak, bk. **çap** -.

memleket ç.- armış XXXIII/225

çap - (II) Sürmek, koşmak, koşturmak.

ç.- a XXXIII/290

at ç.- allār XL/82

at ç.- arıh XL/43

çap - bk. **çap** - (I).

ç.- eydi XXXIII/264

çap (< Far. چاپ) Yayın.

ç. olmamışdı XXXIX/310

çapraz (< Far. چاپ راست) İki taraflı,
karşılıklı.

ç. XII/321

çapa Hızlı.

ç. XXXIII/290

çār bk. **çahār**.

ç. guş XX/59

çārguş Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

ç. XX/59

çarh bk. **çerh**.

ç.+ ını XII/39

çarp - Hızla değmek, sürmek, vurmak.

ç.- asan XXXIV/18

çarşamma bk. **çarşemme**, **çerşemme**.

ç. bayramı XL/141

çarşemme bk. **çarşamma**, **çerşemme**.

ç. V/105

ç.+ de V/177

çaş - Şaşmak, şaşırmak, hayret etmek.

ç.- ıp XII/322

ç.- ır XII/187

çaşgın Şaşıp kalmış, şaşkın.

ç.+ ā XXXIX/395

çat - 1. Ulaşmak, yetişmek, varmak. 2.

Yeterli olmak, yetmek. 3. Kavuşmak,

birleşmek. 4. Zamanı gelmek. 5.

Yüklemek, bk. **çat** -.

ç.- an XX/34

ç.- anda III/50, V/136

ç.- andā V/136

ç.- ardıh IV/26, XXII/53

ç.- ardılar IV/33, IV/34, IV/36

ç.- arduh II/118

ç.- dı XIII/97, XXXIII/507

ç.- ıp I/167

ç.- ırh XIX/68

ç.- madan V/25
ç.- mağın XXVI/6
ç.- mahları XXXIII/234
ç.- mır XXXIX/602
ç.- tı I/185, XXXV/58
tefâvüget ç.- dı XL/93
yük ç.- ardılar XIII/52
yükün ç.- ardılar XIII/83

çat bk. **çat ğışTah**.

ç. XXIV/15

çat - bk. **çat** -.

ç.- abılmedi XXXIII/136
ç.- acağ XIX/123
ç.- anda XXXIII/326
ç.- duğ XVI/12
ç.- mışmış XVI/33
ç.- sa XVI/89
ç.- andā XXXIII/566
evi ç.- 1b XXXIII/470
feryada ç.- sını XVI/123

çatdır - Ulaştırmak, yetiştirmek.

ç.- ır XXXIX/577, XXXIX/578,
XXXIX/579, XXXIX/593

çat ğışTah Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ç. XXIV/15

çatıl - Yüklenmek, bk. **çatıl** -.

ç.- a XXXII/27

ç.- allar XV/41

çatıl - bk. **çatıl** -.

ç.- 1b XXXIX/261

çavenderi Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Çavenderi tayfası, bk. **çävenderi**, **çävenneri**.

ç.+ di XII/214

çävenderi bk. **çavenderi**, **çävenneri**.

ç.+ di XII/209, XII/215

çävenneri bk. **çavenderi**, **çävenderi**.

ç.+ di XII/209

çay (I) 1. Çay bitkisinin yaprağının demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek. 2. Çeşitli bitkilerin yaprak veya çiçeklerinin demlenmesiyle elde edilen bir içecek türü, bk. **çāy** (I), **çay** (I).

ç. XL/65, XL/66

ç. çöregin XXXIII/239

ç. çöreğ X/91

ç. çöreh' I/123

ç. çörek XIII/108

ç. çöreymizi XX/44

ç. goyarlı VI/154

ç. iç XL/65

ç. içeyin I/158

ç. may XXII/104

çay (II) Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu, bk. **çāy** (II), **çay** (II), **çāy**.

ç. XL/65, XL/66

ç.+ a V/20

ç.+ dan XXII/38

ç.+ ımız XXII/39

çoşum ç. tek XII/182

şābil ç.+ ı I/131

şābil ç.+ ıdı I/132

çāy (I) bk. **çay** (I), **çay** (I).

ç. düyüsü VI/94

ç. içerig VI/154

çāy (II) bk. **çay** (II), **çay** (II), **çāy**.

ç. XXII/39

çay (I) bk. **çay** (I), **çāy** (I).

ç. II/38

ç.+ dan XXXIX/179

ç.+ ı II/41

ç. içerdı XV/70

ç.+ ları II/39

ç.+ nan XVII/8

ç. çöregı XXXIX/166

meslehat ç.+ ı XVIII/79

meslehāt ç.+ ın XVIII/79

çay (II) bk. **çay** (II), **çāy** (II), **çāy**.

ç.+ da XIX/84, XXIX/43

ç.+ dı XX/56

berg ç. XIX/75, XIX/76

meymıhan ç.+ ı XXXII/56

çāy bk. **çay** (II), **çāy** (II), **çay** (II).

ç. XIX/71

çaylag bk. **çaylağ**.

ç.+ a XXXIII/235

çaylağ 1. Çayın ağzı veya en geniş yeri. 2. Kuru çay yatağı, bk. **çaylag**.

ç. XXXIII/234

çedirō bk. **çadır** (II), **çadır**, **çadıra**, **çadra**, **çadre**, **çadur**, **çeşō**.

ç.+ nan XIX/113

çeg Bir tür hayvan hastalığı.

ç. XXIX/18

çeh' - bk. **çek** -, **çek** -, **çeh'** -.

tül ç.- di XXXIII/503

çeh' - bk. **çeh'** -, **çek** -, **çek** -.

ç. VI/142

ç.- di XXXIII/453

ç.- dim VI/136

ç.- ti I/191

ağ ç.- di IX/46

zehmet ç.- dīm VII/30

çehilgiyah (< Far. چهل گیاه) 1. Kırk bitkiyi temsil eden bitki karışımı veya bitki türü. 1. Bir tür çiçek.

ç. güli XXXV/23

çek - 1. Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. 2. Bir yerden başka bir yere taşımak. 3. Güç durumlara dayanmak, katlanmak. 4. Tartıda ağırlığı olmak. 5. Örtmek, giymek. 6. Etmek, yapmak. 7. Koymak, sermek, sürmek. 8. Vurmak, iliştmek, bk. **çeh** ' -, **çek** -, **çeh** ' -.

ç.- di XII/413, XIII/74, XXXIII/156, XXXIX/142

ç.- diriller XIII/8

ç.- eceydi X/58

ç.- en IX/12, IX/44, XII/330, XXXIII/446, XXXIX/614

ç.- ennen sohra VI/143

ç.- er XXXIX/482

ç.- erdi V/115, VI/117, VIII/86

ç.- erdik I/175, VIII/102, XI/16

ç.- erdilër V/199

ç.- esen XX/32

ç.- ib XXXIX/193

ç.- ibsen XXXIII/514

ç.- illër XL/30

ç.- ip XII/253, XIII/58, XVIII/38, XXXIX/529

ç.- ir XIII/47, XIV/63, XL/179, XXXIX/626

ç.- memiştı XII/181

ç.- miyecek XXXIII/107

ç.- ti XXXIII/157, XXXIII/447

ağ ç.- en IX/47

el ç.- ir XXXIX/616

ğara ç.- erdiler V/143

yaşmağ ç.- erdiler XI/39

cız ç.- erük XL/155

ćız ç.- erdik XVIII/158

ğan ç.- eceydi X/60

ğálem ç.- en XXXIX/482

göz ç.- irem XXXIX/616

sühPet ç.- iydik VIII/51

tul ç.- di XXXIII/504

tül ç.- er XXXIII/43

zahmet ç.- iysen XXXIII/264

zehmet ç.- ip XII/77

çek - 1. Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. 2. Tartıda ağırlığı olmak. 3. Vakit almak. 4. Gelmek. 5. Atmak, vurmak. 6. Giymek. 7. Tedavi amacıyla şişe, kupa vb.ni uygulamak, bk. **çeh** ' -, **çek** -, **çeh** ' -.

ç.- ećem XXXIII/444

ç.- ende V/61

ç.- enneri XIX/81

ç.- er XXXIII/107, XXXIX/237

ç.- erdi XXXIII/46

ç.- erik XVII/28

ç.- ib XXXIX/614, XXXIX/621

ç.- ip III/39, XXXIII/159

ç.- ir XXXIII/51

ç.- iydin XVI/105

ç.- mir XXXIII/51

ç.- se XXXIII/106, XXXIII/107

ç.- ti XIX/128

deriye ç.- erdiler XXI/56,
XXI/57

diş ç.- ip XXXIII/445

ğara ç.- erdiler V/145

şedde ç.- erdi XVIII/88

zehmet ç.- ip VII/173

çekme Çizme.

ç. IX/105

çektir - bk. **çekdir** -.

ç.- eciēm XXXIII/444

çekdir - 1. Çekme işini yaptırmak. 2.

Hayvanı çiftleştirmek, bk. **çektir** -.

ç.- din XIII/41

ç.- eller XIII/44, XIII/45

ç.- ersēn XIII/11

ç.- esen XIII/13

ç.- esēn XIII/19

çekdiril - Çekme işi yaptırılmak.

ç.- ir XIII/42

çekik Bir yana çekilmiş olan, çekik, bir tür halı motifi.

ç. III/28

çekil - Çekme işi yapılmak, geri gitmek, toplanmak, bk. **çekil** -.

ç.- er XIII/39

ç.- ib XXXIX/519

ç.- mişmiş XXXIII/362

çekil - bk. **çekil** -.

ç.- mişmiş XXXIII/363

çekiş Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti, çekiç.

ç.+ nen XVI/9

çemen bk. **çimen**, **çemin**, **çimen**.

ç.+ de XXXVII/25

çemin bk. **çimen**, **çemen**, **çimen**.

ç.+ e XIII/35

çemmere (< Far. چمبر) 1. Bir düzlemde, sâbit bir noktaya aynı uzaklıkta olan noktaların meydana getirdiği kapalı eğri, daire. 2. Alaçıkların tepesinde yer alan daire biçimindeki ahşap nesne.

ç.+ sin XXVI/7

ç.+ ye XXVI/11

çene Canlılarda baş bölümünde yer alan, kemik veya kıkırdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağzın kapanıp açılmasını sağlayan kasları üzerinde barındıran iki parçaya verilen ad.

ç. XLI/29

çénnibel Köroğlu'nun mesken tuttuğu yer, Çamlıbel.

ç.+ de IX/11

ç.+ e IX/22, IX/25

ç.+ ē IX/40

ç.+ e sarı IX/22

çep (< Far. چپ) Sol.

ç.+ e XXXIII/352

ç. XXXVIII/38

çep éle - Bir aracı sola çekmek.

ç. é.-dim XXXVIII/38

çepiş 1. Koyunun ilk yavrusu. 2. Koyunun erkek yavrusu 3. Yeni doğmuş veya bir yaşına kadar olan oğlak, bk. **çepiş**.

ç. VIII/121, VIII/128, XXIX/30

ç.+ den XVIII/61

çepiş bk. **çepiş**.

ç. XXIX/31, XXIX/33,

XXIX/32

çerh (< Far. چرخ) 1. İşlemekte olan, devam edip giden düzen. 2. Tâlih, baht, felek, âlem, dünya, bk. **çarh**.

ç.+ ı XII/242, XII/50

ç.+ ını XII/232

çerih'li bk. **çeriklū**, **çerikli**.

ç.+ di XXII/40

çerikli Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Çerikli tayfası, bk.

çerih'li, **çeriklū**.

ç. XXII/30

çeriklū bk. **çerih'li**, **çerikli**.

ç. XXXVII/105

çerm (< Far. چرم) Deri.

ç. XIII/58

çerşemme (< Far. چهارشنبه) Salı ile perşembe arasındaki gün, bk.

çarşemme, **çarşamma**.

ç. VIII/137

ç.+ de V/90

ç.+ nin günü XXIV/44

ç. aḥşamı VIII/140, XXIV/44

ç. ğabını V/91

ç. günü V/177, VIII/140, VIII/145

çeşm (< Far. چشم) 1. Göz. 2. “Gözüm üstüne, başüstüne” anlamında kullanılan bir söz.

ç. VII/111, VII/111, XXXV/63

çeşme (< Far. چشمه) Bir kaynaktan gelip bir yerde toplanan veya borularla getirilen suların, kullanılmak amacıyla üzerindeki musluklar aracılığıyla

akıtılması için yapılmış küçük yapı,
pınar.

heft ç. XX/58

ç.+ den XXXIV/19

çeşō bk. **çadıra**, **çedirō**, **çādır**, **çadra**,
çadre, **çadur**, **çadır** (II).

ç. XIX/113

çetin Amaçlanan duruma getirilmesi,
elde edilmesi, çözümlenmesi,
işlenmesi güç veya engeli çok olan,
güç, zor, bk. **çétin**, **çetin**.

ç. VIII/62, XII/60

ç.+ di XVIII/57, XXXV/74,
XXXV/75

çétin bk. **çetin**, **çetin**.

ç. XXX/20

çetin bk. **çetin**, **çétin**.

ç. VII/105, XVIII/37

ç.+ di XVIII/36, XX/10

ç.+ dī XVIII/55

çétinnik Güçlük, zorluk, bk. **çetinniğ'**.

ç.+ nen VIII/73

çetinniğ' bk. **çétinnik**.

ç.+ i VII/4

çévir - Söylemek, çekmek, çevirmek,
tekrarlamak, bk. **çövür** -, **çövür** -.

bismilla ç.- dim XXII/78

çıbığ bk. **çıbıh**, **çıbıh**.

ç.+ ların XXVI/7

çıbıh bk. **çıbıh**, **çıbığ**.

ç.+ ların XXVI/7

çıbıh Alaçıkların iskeletini oluşturan
kavisli uzun ağaç parçası, bk. **çıbıh**,
çıbığ.

ç. II/56

ç.+ ların II/55

çığ 1. Alaçıklarda kullanılan kamış
türünden ağaç. 2. Alaçıkların kamıştan
yapılmış bölmesi.

ç.+ dan sōra XXVI/14

ç.+ ı XXVI/14

çığard - bk. **çıhart** -, **çıhaT** -, **çıhard** -
, **çıhard** -, **çıhart** -.

ç.- arıh XXII/97

çığır - Çağırma, seslenmek.

ç.- iy XVI/32

çığırta Çığırma sesi.

ç. XVI/36

çıh - bk. **çık** -, **çih** -.

ç.- a XII/358

ç.- abilmemiş XXV/13

ç.- an XXXIII/268
 ç.- anda IV/14, V/125, V/128,
 V/171, V/32, XIII/37, XXXIII/354,
 XXXIII/402, XXXIII/51, XXXIX/35
 ç.- annan beri IV/18
 ç.- ar I/100, I/97, I/98, VI/141,
 XIII/16, XXII/61
 ç.- ardı XVIII/33, XXII/58
 ç.- árdı XXXVII/36
 ç.- ardī II/104
 ç.- arıh IV/14, XXVIII/25
 ç.- dı I/187
 ç.- dım VIII/132, XXII/80
 ç.- ey I/133
 ç.- eyduh XX/27
 ç.- eydüK XX/26
 ç.- ıb V/65, VI/160, XII/198,
 XXI/38, XXIV/26, XXXI/45,
 XXXI/52, XXXIII/235, XXXIII/273
 ç.- ıbdı V/16
 ç.- ıp V/18, X/35, XX/20,
 XXXV/64
 ç.- ıPdı IX/63
 ç.- ır I/108
 ç.- ırdım XIII/110
 ç.- ĩr XII/362
 ç.- iydıh VIII/73
 ç.- madı XXXIII/578
 ç.- madī II/87
 ç.- malıdı XL/119
 ç.- maz IV/68
 ç.- māz XL/167
 ç.- mır XXXVI/27

ç.- mışam XXXIX/20
 ç.- mışılh XIII/109
 ç.- tı II/87
 ç.- Tı I/197
 ç.- tıh III/24, VIII/44
 ç.- Tılar I/183
 yaddan ç.- ar IX/59
 yadımnan ç.- tı VIII/152
 yadımnan ç.- dı XV/11, XV/59
 yādımnan ç.- tı III/30
 yadımnan ç.- ıb XI/32
 yādımnan ç.- ıb VIII/152,
 XXXVII/61
çılh - 1. İçeriden dışarıya varmak,
 gitmek. 2. Elde edilmek, sağlanmak. 3.
 Bir yere gitmeye başlamak, yola
 düşmek. 4. Doğmak, belli olmak,
 görünmek. 5. Yokuşa doğru yürümek,
 tırmanmak. 6. Yeşermek, bitmek. 7.
 Yayınlanmak, bk. **çık** -, **çılh** -.
 ç. XVI/103, XVIII/86
 ç.- a XXXIX/243
 ç.- acıyam XXXIII/342
 ç.- aḥ XVI/95
 ç.- allar XVII/83
 ç.- an XVI/126
 ç.- anda XVI/117, XVI/130,
 XXIII/17, XXIX/38, XXXIII/356,
 XXXIII/59
 ç.- andā V/168
 ç.- annan XXXIX/184
 ç.- annan sōra XXXI/12

ç.- ar VII/65, XX/61, XXIX/22,
XXIX/26, XXIX/35, XXVI/14,
XXXII/16

ç.- ardı XXVI/47

ç.- ardılı XVIII/11

ç.- dı VII/26, XVI/10, XVI/11,
XVI/23, XVI/24, XVI/37, XVI/77,
XXXIII/136, XXXIII/49, XXXIII/540,
XXXIX/184

ç.- dığında XVI/86

ç.- dılı XVI/45, XVIII/148,
XXXIII/410, XXXIII/416

ç.- dılar XVI/96

ç.- dı XVI/12, XXXIX/186

ç.- du XVI/13

ç.- ey I/134, XXIX/23,
XXIX/36

ç.- éy XXXIII/78

ç.- ıb V/18, XIX/121, XVI/139,
XVI/29, XVIII/4, XXIV/26,
XXXIII/236, XXXIII/273,
XXXIII/354, XXXIII/374,
XXXIII/401, XXXIX/193, XXXIX/35

ç.- ıp V/148, V/152

ç.- ıP V/161

ç.- iy XVI/131, XXXIV/19

ç.- iydı XVI/36

ç.- ma V/168, XXXIX/223

ç.- māḥ XLI/25

ç.- maḥları XXXIII/234

ç.- maseydın XXVI/49

ç.- maz XXIX/27

ç.- mışdı XXXIII/586

ç.- mışuḥ XXVI/44

ç.- mıyīb XXXIX/387

ç.- mīy I/118

ç.- sa XXXIX/222

ç.- tı XXI/9

ç.- Tıḥ XVIII/141

fikirimnen ç.- dı V/188

gün ç.- an XXXI/28

gün ç.- anı XXXIII/298

yādımnan ç.- dı III/35, V/184

yādınnan ç.- íy III/57

yadımnan ç.- ıp V/161

yādımnan ç.- ıp XXIV/46

çiẖar - Birinin veya bir şeyin
çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep
olmak.

ç.- ıbdı XXXIX/494

çiẖard - bk. **çiẖart** -, **çiẖaT** -, **çığard** -
, **çiẖard** -, **çiẖart** -.

ç.- aḥ VII/8

ç.- asan XXIX/27

ç.- ıP XXXIII/274

çiẖard - bk. **çiẖart** -, **çiẖaT** -, **çığard** -
, **çiẖard** -, **çiẖart** -.

ç.- ar V/128, XI/72

ç.- aruḥ XL/154

ç.- ıb XXXIII/367, XXXIX/28

ç.- ır IX/15

ç.- ırūḥ XL/12

çıhart - Çıkarma işini yaptırmak, bk.
çıhard -, **çıhart** -, **çığard** -, **çıhard** -,
çıhaT -.

ç.- ar XIV/25

ç.- aruḥ III/103

ç.- dı IX/57

ç.- dıḥ VII/39

ç.- dılar XXI/80, XXIII/28

ç.- ma XVIII/108

çıhart - Çıkarma işini yaptırmak, bk.
çıhard -, **çıhaT** -, **çığard** -, **çıhard** -,
çıhart -.

ç.- dılar XXXIX/327,
XXXIX/332

ç.- dıḥ VII/25

çıhaT - bk. **çıhard** -, **çıhart** -, **çığard** -
, **çıhard** -, **çıhart** -.

feryada ç.- sını XVI/123

çık - bk. **çih** -, **çih** -.

ç. VIII/112

ç.- ar X/62

çıkartma Sonradan çıkan, aslı astarı
olmayan, uydurma.

ç.+ dır I/78

çıkkın Az, azıcık, bir parça, bk.
çıkkın.

ç. XIV/63

çıkkın bk. **çıkkın**.

ç. XXXIII/76

çıkkılı bk. **çıkkılı**.

ç. uşah XIX/107

çıkkılı Çok küçük, küçücük, bk.
çıkkılı.

ç. serçe X/39

ç. uşah VIII/19

çingil 1. Küçük taş parçası. 2. Kül
parçası.

ç. XXXIII/582

çırağ (< Far. چراغ) Işık, alev.

ç.+ ın XII/330

çirtan bk. **çirt**, **pirt**, **firt**, **çirt firt**, **çirt**
pirt, **çirtannan pirtan**.

ç.+ nan pirtanı VI/23

çirtannan pirtan 1. Gerekli gereksiz
her şey, ıvır zıvır. 2. Saçma sapan, krş.
çirt, **pirt**, **firt**, **çirt firt**, **çirt pirt**.

ç.+ ı VI/23

çirtde - Çocukların beline ağırlarını
gidermek amacıyla sivri veya kesici bir
aletle çizik atmak.

ç.- yıl XXXIII/252

çirtma Çocukların beline ağırlarını gidermek amacıyla sivri veya kesici bir aletle çizik atma işi.

ç. XV/71

çıtanah Bir tür tatlı.

ç. V/51

çıttan Azıcık, bir parça, biraz.

ç. V/80

çıynağ bk. **çıynah**, **çıynağ**.

ç.+ ınnan I/188

çi (< Far. چه) Ne, bk. **çî**.

ç. VII/67, XXXVII/142

çî bk. **çi**.

ç. VII/67

çibin Bal arısı.

ç.+ ner XL/71

çiçeg bk. **çiçeh**.

dağın ç.+ i X/98

çiçeh Bir bitkinin, üreme organlarını taşıyan çoğu güzel kokulu, renkli bölümü, çiçek, bk. **çiçeg**.

ç.+ lerim XXXIX/431

ç.+ lerin XXXIX/425

çikāre (< Far. چه کاره) “Ne iş, ne yapıyorsun, neyle meşgulsün” anlamlarında kullanılan bir söz.

ç.+ di XXXIII/556

çile (< Far. چله) 1. Sıkıntı, eziyet, meşakkat. 2. Aynı adla anılan kış ayı.

ç. XIII/37, XIII/42

ç.+ de XIII/42

ç.+ nin XIII/35

dert ç.+ si VII/125

çile ay Türkiye takvimine göre aralık ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki kış mevsiminin ilk ayı.

ç. XLI/51

çilig Dal parçası.

ç. XL/161

çilingağac En az iki grupta oynanan, bir ağaç parçasının veya bir topun belirlenen hedefe ulaştırılmasını amaçlayan çocuk oyunu, çilingağaç, bk. **çilingağac**, **çilingağac**, **çilingayac**.

ç. XVIII/151

çilingağac bk. **çilingağac**, **çilingayac**.

ç. XL/163

çilingayac bk. **çilingağac**, **çilingağac**.

ç. XL/158

çille İl kırk gününe büyük çille, geriye kalan yirmi güne küçük çille adı verilen kış dönemi.

ç.+ ye VI/96

çim - Suya bütün vücuduyla girip çıkmak, yıkanmak.

ç.- eller XL/182

ç.- er XL/181

çimen Kendiliğinden yetişmiş çim, çimlik, otlak yer, bk. **çemen, çemin, çimen.**

ç.+ e XIX/85

uzun ç. XIX/72, XIX/76

çimen bk. **çimen, çemen, çemin.**

ç.+ e XVIII/145

ç. iydi XXXIII/157

çinçig İki veya üç parmakla götürülebilen miktarda olan, az, azıcık, bir parça, bk. **çinçig'.**

ç. VI/54

çinçig' bk. **çinçig.**

ç.+ inen VI/54

çirk (< Far. چرك) Kir, pislik, pasak. el ç.+ idi XL/111

çirkin (< Far. چركين) Göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı.

ç. XL/90, XXXIII/295

çirt - Kesici aletin ucuyla yarayı veya ağrıyan iltihaplı yeri kesmek suretiyle irinin akmasını sağlamak.

ç.- erdiler V/218

çirt Saçma, anlamsız, krş. **pirt, firt, çirt firt, çirt pirt, çirtannan pirtan.**

ç. firt XXXIX/476

ç. pirt XXXIX/199, XXXIX/51

çirt firt Herhangi bir anlamı olmayan şey, abuk sabuk, saçma sapan krş. **çirt, pirt, firt, çirt pirt, çirtannan pirtan.**

ç. XXXIX/476

çirt pirt Herhangi bir anlamı olmayan şey, abuk sabuk, saçma sapan bk. **çirt, pirt, firt, çirt firt, çirt pirt, çirtannan pirtan.**

ç. XXXIX/199, XXXIX/51

çiyneğ Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm, omuz, bk. **çiyneğ, çiyneğ.**

ç. XLI/34, XLI/35

çiyin Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm, omuz.

ç. XLI/35

ç.+ i XXXIII/501

ç.+ imdeydi I/40

ç.+ inde V/214, XXXIII/501

çoban Koyun, keçi, manda, sığır gibi ehlî hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse, bk. **çoban**.

ç. X/87, XVIII/25, XVIII/95, XX/22, XXXIX/366

ç.+ ı VI/100

ç.+ ıh XXVII/11

ç.+ ımız XXXV/64

ç.+ ımızın uşağı XVI/26

ç.+ ınnan I/115

çoban bk. **çoban**.

ç. II/140, XVIII/95, XX/23, XXVI/50, XXXII/37

ç.+ ā XXXII/24

ç.+ narımıza XIX/46

çobançılığ bk. **çobançılığ**, **çobançılığ**, **çobançılığ**.

ç.+ ı XXII/54

ç.+ ımız XXII/54

çobançılığ Çoban olma durumu, çobanın gördüğü iş, çobanlık, bk. **çobançılığ**, **çobançılığ**, **çobançılığ**.

ç. XXXV/74, XXXV/75

çobançılığ bk. **çobançılığ**, **çobançılığ**, **çobançılığ**.

ç.+ ın XXXII/24

çobançılığ bk. **çobançılığ**, **çobançılığ**, **çobançılığ**.

ç. XXXII/38

çobannıh Çoban olma durumu, çobanın gördüğü iş, çobanlık.

ç. XXXIX/398

çoğlu (I) Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

ç. XII/11

ç.+ da XII/12

çoğlu (II) bk. **çoğlu**, **çoğlu**.

ç. XXXVIII/44

çoh bk. **çok**, **şöh**, **çoh**, **çöh**, **çoh**.

ç. XXXIV/34, XXXIV/38

çoh Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı, bk. **çok**, **şöh**, **çoh**, **çöh**, **çoh**.

ç. I/184, I/206, II/137, II/14, II/33, II/35, II/68, II/73, II/75, II/76, IV/119, IV/17, IV/52, IX/15, IX/18, IX/21, IX/34, IX/38, IX/64, V/151, V/157, VI/111, VI/113, VI/144, VI/161, VI/162, VI/50, VI/66, VI/86, VII/108, VII/131, VII/174, VII/175, VII/18, VII/21, VII/30, VII/35, VII/41, VII/69, VII/78, VII/79, VII/85, VIII/147, VIII/151, VIII/17, VIII/20, VIII/54, X/33, X/9, XI/20, XI/28,

XI/32, XI/6, XII/114, XII/147,
 XII/159, XII/216, XII/24, XII/348,
 XII/351, XII/369, XIII/22, XIII/25,
 XIII/48, XIII/53, XIII/55, XIII/67,
 XIII/91, XIV/30, XIV/31, XIX/105,
 XL/108, XL/135, XL/178, XL/179,
 XL/181, XL/186, XL/208, XL/43,
 XL/85, XL/96, XV/13, XV/32,
 XVIII/113, XVIII/52, XX/68, XX/77,
 XX/88, XXII/81, XXIV/20, XXIX/25,
 XXIX/26, XXXIII/106, XXXIII/107,
 XXXIII/233, XXXIII/273,
 XXXIII/283, XXXIII/329,
 XXXIII/368, XXXIII/371,
 XXXIII/411, XXXIII/492,
 XXXIII/527, XXXIII/531,
 XXXIII/559, XXXIII/61, XXXIII/86,
 XXXIV/17, XXXIV/19, XXXIV/39,
 XXXIV/43, XXXIV/44, XXXIX/173,
 XXXIX/180, XXXIX/183,
 XXXIX/193, XXXIX/36, XXXIX/378,
 XXXIX/379, XXXIX/380, XXXIX/46,
 XXXIX/527, XXXIX/539, XXXIX/93,
 XXXV/74, XXXV/75, XXXVI/59,
 XXXVII/11, XXXVII/13,
 XXXVII/143, XXXVII/144,
 XXXVII/64, XXXVIII/17,
 XXXVIII/19, XXXVIII/33,
 XXXVIII/34, XXXVIII/55

ç.+ dan XXXVIII/26

ç.+ dandı XII/224

ç.+ dı XXXVII/13

ç.+ di XXXVII/12

ç.+ du IX/52, IX/58, V/161,
 X/50, XII/216, XII/220, XII/221,
 XII/228, XII/26, XII/342, XIII/94,
 XL/109, XV/17, XV/25, XXXI/25,
 XXXIII/267, XXXIX/471

ç.+ dur XXXV/56

ç.+ dur II/71

ç.+ eyler XXXVIII/64

ç.+ ları XXXIII/212

ç.+ larına XXXIX/133

ç.+ u XII/216, XL/201

ç.+ usu XVII/74

ç. idı XXXVII/143

ç. idī XXXVII/27

ç. iydı XIX/65

ç. udu VI/109, XI/10

ç. umüş XXXVII/28

ç. uydu XXXIII/152,

XXXIII/169, XXXIII/171

ç. şükür XL/121

allaha ç. şükür XV/17

bizim havalarn ç.+ un IX/90

otdarın ç.+ u X/22

çōh bk. **çok**, **şōh**, **çoh**, **çoh**, **çoh**.

ç. X/33, XXIV/20, XXXVI/37,

XXXVI/4

çoh bk. **çok**, **şōh**, **çoh**, **çoh**, **çoh**.

ç. VII/105, VII/169, VII/174,

VII/176, VII/2, VII/3, VII/30, VII/38,

VII/4, VII/60, VII/68, XIX/100,

XVI/110, XVI/122, XVI/16, XVI/41,

XVI/54, XVI/55, XVI/71, XVII/89,
XVIII/113, XVIII/75, XXI/85,
XXIX/24, XXVI/44, XXVI/45,
XXVI/53, XXXII/22, XXXII/49,
XXXII/60, XXXIII/160, XXXIII/192,
XXXIII/264, XXXIII/311,
XXXIII/316, XXXIII/503,
XXXIII/507, XXXIII/57, XXXIII/586,
XXXIX/176, XXXIX/180,
XXXIX/183, XXXIX/200,
XXXIX/330, XXXIX/375

ç.+ dan XXXIII/34

ç.+ dī VII/181

ç.+ du XX/88, XXV/34,

XXXI/39, XXXII/22, XXXII/60

ç. uydu XXXIII/169

ç. uyduh XXV/28

allaha ç. şükür VII/40

az ç. XVI/106

hānımların ç.+ u XXXIII/478

sözün ç.+ unu XXXIII/553

çoğal - Çoğalmak, miktarca
fazlalaşmak, bk. **çoğāl** -.

ç.- dı XXXIII/261

ç.- dıh XXV/30

ç.- ıbdı XXXIX/490

ç.- ır VII/108

çoğāl - bk. **çoğal** -.

ç.- ıb XXXVII/100

çoğald - Çoğaltmak.

ç.- ıpdı IX/95

çoğÇa Genellikle, çoğunlukla, çoğu
zamaan.

ç. XVII/30

çoğlu Çoğunlukla, genellikle, bk.
çoğlu (II), **çoğlu**.

ç. IV/69, VII/69, XLI/109,
XLI/15, XXI/49

çoğlu bk. **çoğlu**, **çoğlu** (II).

ç. VII/68

çoğsu 1. Bir şeyin büyük bölümü. 2.
Çok kimse.

ç. XVII/60, XVII/61

çoğu Bir şeyin büyük bölümü, çoğu.

ç. XXIX/25, XXXV/36

çok bk. **şōh**, **çoh**, **çoh**, **çōh**, **çoh**.

ç. I/146, XXXVII/15

çolağ Eli veya kolu sakat olan kimse.

ç. XXXIX/535

collar Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı, bk. **çollar**.

ç. yaylağına V/10

çollar bk. **collar**.

ç.+ a V/9

çoluğ 1. Çocuk. 2. Çoban veya çobanın işlerine yardımcı olan çocuk.

ç.+ u VI/100

çóp bk. **çöp**, **çöp**.

ç. XX/82

çóp başı Şahseven Türklerinde çobanın veya üçüncü bir şahsın otlak sahibinden fazla hayvanı varsa hayvanların her biri için çobandan veya otlağı kullandıktan alınan otlak kullanma parası.

ç. XX/82

çorba bk. **şorba**.

et ç.+ sı XI/49

çöl 1. Dışarı, eşik, hayat, avlu, alaçığın dışı. 2. Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra, badiye, bk. **çöl**.

ç. III/110, III/23

ç.+ de I/201, III/111, III/4, V/194, VI/39, VII/88, XIII/65, XIX/47, XL/72, XVIII/160, XXXIII/401

ç.+ dē XV/27

ç.+ den V/173, V/207, VI/55

ç.+ deydi XXXIII/124

ç.+ e III/24, V/128, XL/169, XVIII/86, XXI/53, XXI/78, XXXIII/402, XXXIX/515, XXXIX/544

ç. goçudu X/30

ç.+ lerde XXXIII/520

hündüsdanın ç.+ ünde XXXIII/573

hündüstanın ç.+ ünde XXXIII/586

gençenin ç.+ ündedi XXXIII/392

bağın ç.+ üne XXXIII/362

çöl bk. **çöl**.

ç.+ de XVI/95, XXXIX/65

ç.+ e I/118, V/168, V/168, VII/8, XIX/43, XVI/130, XVI/96, XVIII/86

ç.+ ē XXIX/22

ç.+ ü XVI/96

ç.+ ünde XXXIII/364

gençenin ç.+ ünde XXXIII/360

hündüsTānın ç.+ ünde XXXIII/554

çöl goçu Yaban koçu.

ç. g.+ du X/30

çöp 1. Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi, gübür. 2. Ot, otlak, yeşillik, bk. **çöp**, **çöp**.

ç.+ nen XXXIII/580

çöp bk. **çöp**, **çöp**.

çör ç. XXIX/29

çör bk. çör çöp.

ç. çöp XXIX/29

çör çöp Döküntü, süprüntü, çer çöp.

ç. XXIX/29

çöreg bk. çöreğ', çörēğ, çöreh',
çöreh', çörek, çörēk, çöreg, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

ç.+ e XL/169

ç.+ i XXXIX/353, XXXIX/359

çay ç.+ in XXXIII/239

çöreğ' bk. çöreg, çörēğ, çöreh',
çöreh', çörek, çörēk, çöreg, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

ç.+ nen XL/170

ç.+ i XXIV/8

ç. XVII/33

çay ç. X/91

hamısın ç.+ in XXXIII/176

çörēğ bk. çöreg, çöreğ', çöreh',
çöreh', çörek, çörēk, çöreg, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

ç.+ i XXXVI/40

çöreh' bk. çöreg, çöreğ', çörēğ,
çöreh', çörek, çörēk, çöreg, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

ç. VIII/28, XIV/28, XVI/75,
XXI/49, XXVII/30, XXXII/50,
XXXVI/27

çay ç. I/124

çöreh' bk. çöreg, çöreğ', çörēğ,
çöreh', çörek, çörēk, çöreg, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

ç. XV/30

çörek 1. Yemek. 2. Ekmek, bk. çöreg,
çöreğ', çörēğ, çöreh', çöreh', çörēk,
çöreg, çöreğ, çöreh', çörek, çörey.

ç. V/16, V/19, V/207, VI/54,
VIII/70, XXI/48, XXI/63, XXII/51,
XXII/52, XXIII/36, XXXIII/104,
XXXIX/188

çay ç. XIII/109

ç. ğabına V/182

ç. yapardı VI/35, XXXVI/38

ç. yapardıh VI/14, XI/12

ç. yapardılar XXXVI/39

ç. yapardıh XI/10

çörēk bk. çöreg, çöreğ', çörēğ,
çöreh', çöreh', çörek, çöreg, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

ç. XII/193

çöreg bk. çöreg, çöreğ', çörēğ,
çöreh', çöreh', çörek, çörēk, çöreğ,
çöreh', çörek, çörey.

çay ç.+ e XXXIX/166

ç.+ i II/83

çöreğ bk. **çöreg**, **çöreğ'**, **çörēğ**,
çöreh', **çöreh'**, **çörek**, **çörēk**, **çöreg**,
çöreh', **çörek**, **çörey**.

duz ç.+ i V/138

ç.+ nen XVII/8

çöreh' bk. **çöreg**, **çöreğ'**, **çörēğ**,
çöreh', **çöreh'**, **çörek**, **çörēk**, **çöreg**,
çöreğ, **çörek**, **çörey**.

ç. XXIV/7, XXXII/51

ç. pişirmē XIX/14

çörek bk. **çöreg**, **çöreğ'**, **çörēğ**,
çöreh', **çöreh'**, **çörek**, **çörēk**, **çöreg**,
çöreğ, **çöreh'**, **çörey**.

ç. V/14, XIX/50

çörekçi Ekmekçi veya yemek yapan
kimse, bk. **çörekçi**.

ç.+ ye XXXVII/69

çörekçi bk. **çörekçi**.

ç.+ den II/83

çörey bk. **çöreg**, **çöreğ'**, **çörēğ**,
çöreh', **çöreh'**, **çörek**, **çörēk**, **çöreg**,
çöreğ, **çöreh'**, **çörek**.

çay ç.+ mizi XX/45

çöskü bk. **köskü**.

ç. XXVI/10

çötge bk. **çötke**.

ç. XVI/60

çötke Basit hesaplama aracı, abaküs,
bk. **çötge**.

ç.+ ye XVI/66

ç.+ ye vırdım XVI/67

çövür - bk. **çövür** -, **çévir** -.

ç.- erdi XV/31

çövür - bk. **çövür** -, **çévir** -.

salavat ç.- er VIII/123

salavat ç.- rük VIII/129

çuğul Gizli kalması gereken şeyleri
yayan, ispiyoncu, kötülük peşinde
koşan kimse, bk. **çuğul**.

ç. XXXIII/301

ç.+ san XXXIII/302

çuğulluğ Kötülük, pislik, ispiyonculuk.

ç.+ umu XXXIII/302

çuğul bk. **çuğul**.

ç. XXXIII/296

ç.+ un burnuna XXXIII/290

çuha (< Far. چوھا < T. *çok+a*) Tüysüz,
ince, sık dokunmuş yün kumaş.

ç. XVIII/96

çuður bk. **çuður**.

ç. XXXVII/104

çuður Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer, çukur, bk. **çuður**.

ç.+ u XX/15

gül ç.+ udu XX/15

çuður ğıştāh Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

ç. XXXVII/104

çun bk. **çün**, **çün**, **çün**.

ç. XL/49

çút bk. **çüt**.

ç. ekerdiler VI/81

çuval (< Far. چوال < T. *çok+al*) Erzak, öteberi koymaya veya nakletmeye yarayan, kenevir, pamuk gibi bitkilerin elyâfından veya naylon iplikten yapılmış büyük torba, bk. **çuval**.

ç.+ dā XL/222

ç.+ dı VI/139

çuval bk. **çuval**.

ç.+ a XVI/20

çüh' - Bulunduğu düzeyden aşağı inmek, çukurlaşmak, çökmek.

ç.- düm XXII/77

çün (< Far. چون) Çünkü, mademki, her ne zaman, ne vakit, gibi bk. **çun**, **çün**, **çün**.

ç. I/104, I/12, I/213, I/220, I/42, IX/56, VII/156, VII/42, VII/66, XL/121, XL/150, XL/204, XL/206, XL/211, XL/213, XL/220, XL/51, XL/70, XL/79, XVI/118, XVII/70, XXXIII/264, XXXIV/35, XXXIX/119, XXXIX/197, XXXIX/25, XXXIX/264, XXXIX/489, XXXVIII/52

onun ç. III/85

çün bk. **çün**, **çun**, **çün**.

ç. XL/177

çün bk. **çün**, **çun**, **çün**.

ç. VII/101, VII/170

çünki bk. **çünkü**.

ç. XXXIX/482

çünkü (< Far. چونکه) Şundan dolayı, şu sebeple, zira bk. **çünki**.

ç. XXXIX/614, XXXV/13, XXXV/31, XXXV/35, XXXV/48, XXXV/59

çürü - Genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak, ekşimek.

ç.- yer V/53

ürüd - bk. ürüt -.

.- er V/27

ürüt - ürümesine, ekşimesine sebep
olmak, bk. ürüd -.

.- tü VIII/96

üt 1. Toprağı sürmek için birlikte
koşulan iki hayvan. 2. Tarla, bk. út.

. ekerd̄ik VI/13

D

da 1. De, da bağlama edatı. 2. “ya, yahu, haydi” anlamlarında kullanılan bir söz. 3. Kuvvetlendirme bildiren bir söz, bk. **dē, de, dā**

d. I/10, I/115, I/120, I/129, I/151, I/153, I/158, I/174, I/176, I/182, I/203, I/215, I/221, I/25, I/33, I/34, I/39, I/43, I/9, I/92, II/119, II/120, II/123, II/126, II/127, II/129, II/130, II/132, II/133, II/22, II/38, II/40, II/44, II/54, II/57, II/62, II/64, II/68, II/69, II/72, II/84, II/86, II/89, III/101, III/102, III/103, III/108, III/109, III/11, III/111, III/14, III/15, III/20, III/26, III/4, III/57, III/59, III/62, III/85, III/88, III/93, IV/117, IV/12, IV/14, IV/23, IV/28, IV/4, IV/40, IV/45, IV/52, IV/56, IV/59, IV/63, IV/74, IV/81, IV/82, IV/92, IX/100, IX/105, IX/106, IX/34, IX/44, IX/54, IX/57, IX/67, IX/70, IX/72, IX/78, IX/83, IX/84, IX/86, IX/88, IX/89, IX/94, IX/95, V/121, V/135, V/15, V/156, V/164, V/17, V/171, V/173, V/174, V/176, V/19, V/193, V/195, V/208, V/22, V/24, V/41, V/47, V/48, V/51, V/54, V/61, V/65, V/77, V/81, V/84, V/85, V/87, V/96, V/99, VI/102, VI/105, VI/106, VI/109, VI/112, VI/118,

VI/120, VI/124, VI/138, VI/14, VI/15, VI/152, VI/157, VI/164, VI/33, VI/4, VI/49, VI/61, VI/62, VI/69, VI/70, VI/71, VI/78, VI/79, VI/83, VI/88, VI/94, VII/131, VII/15, VII/158, VII/161, VII/19, VII/20, VII/27, VII/32, VII/37, VII/40, VII/66, VII/87, VII/88, VII/89, VIII/12, VIII/129, VIII/130, VIII/24, VIII/39, VIII/44, VIII/46, VIII/47, VIII/60, VIII/77, VIII/78, VIII/82, VIII/89, VIII/99, X/24, X/25, X/27, X/51, X/56, X/63, X/65, X/80, X/82, X/83, X/84, X/92, XI/18, XI/35, XI/50, XI/63, XI/70, XI/71, XII/118, XII/13, XII/14, XII/223, XII/224, XII/24, XII/275, XII/346, XII/363, XII/429, XII/5, XIII/10, XIII/11, XIII/12, XIII/15, XIII/17, XIII/27, XIII/46, XIII/56, XIII/70, XIII/73, XIII/75, XIII/76, XIII/85, XIV/24, XIV/25, XIV/40, XIV/63, XIV/66, XIV/67, XIV/7, XIX/114, XIX/21, XIX/34, XIX/4, XIX/83, XIX/89, XIX/90, XL/108, XL/114, XL/141, XL/145, XL/146, XL/149, XL/158, XL/174, XL/186, XL/24, XL/43, XL/54, XL/58, XL/61, XL/68, XL/91, XL/94, XLI/10, XLI/107, XLI/11, XLI/13, XLI/15, XLI/16, XLI/19, XLI/21, XLI/33, XLI/35, XLI/40, XLI/42, XV/22, XV/25, XV/44, XV/51, XV/58, XV/8, XVI/104, XVI/11, XVI/113, XVI/119,

XVI/120, XVI/124, XVI/131, XVI/137, XVI/15, XVI/16, XVI/17, XVI/22, XVI/24, XVI/36, XVI/43, XVI/55, XVI/56, XVI/94, XVI/97, XVII/20, XVII/28, XVII/44, XVII/48, XVII/51, XVII/52, XVII/58, XVII/59, XVII/61, XVII/73, XVII/8, XVII/88, XVIII/10, XVIII/106, XVIII/109, XVIII/119, XVIII/12, XVIII/133, XVIII/135, XVIII/137, XVIII/148, XVIII/153, XVIII/155, XVIII/25, XVIII/26, XVIII/27, XVIII/28, XVIII/38, XVIII/43, XVIII/48, XVIII/50, XVIII/60, XVIII/61, XVIII/76, XX/10, XX/11, XX/14, XX/20, XX/21, XX/28, XX/31, XX/42, XX/56, XX/58, XX/59, XX/60, XX/61, XX/66, XX/75, XX/78, XX/87, XX/9, XX/90, XX/92, XX/93, XX/96, XX/97, XX/98, XXI/38, XXI/44, XXI/45, XXI/74, XXI/75, XXII/18, XXII/19, XXII/20, XXII/22, XXII/37, XXII/54, XXII/68, XXII/78, XXIII/11, XXIII/15, XXIII/16, XXIII/21, XXIV/15, XXIV/19, XXIV/20, XXIV/23, XXIV/38, XXIX/20, XXIX/33, XXIX/38, XXIX/43, XXV/11, XXV/13, XXV/14, XXV/18, XXV/6, XXVI/10, XXVI/12, XXVI/32, XXVI/33, XXVI/37, XXVI/43, XXVI/50, XXVI/9, XXVII/16, XXVII/23, XXVII/9, XXVIII/25, XXVIII/28, XXVIII/33, XXX/15, XXX/17, XXXI/10, XXXI/20, XXXI/44, XXXII/22, XXXII/26, XXXII/45, XXXII/48, XXXII/49, XXXIII/114, XXXIII/116, XXXIII/119, XXXIII/128, XXXIII/131, XXXIII/141, XXXIII/165, XXXIII/172, XXXIII/192, XXXIII/206, XXXIII/21, XXXIII/212, XXXIII/216, XXXIII/217, XXXIII/219, XXXIII/220, XXXIII/221, XXXIII/230, XXXIII/236, XXXIII/24, XXXIII/251, XXXIII/252, XXXIII/26, XXXIII/262, XXXIII/281, XXXIII/282, XXXIII/30, XXXIII/312, XXXIII/314, XXXIII/322, XXXIII/330, XXXIII/333, XXXIII/34, XXXIII/352, XXXIII/38, XXXIII/383, XXXIII/39, XXXIII/418, XXXIII/449, XXXIII/467, XXXIII/48, XXXIII/487, XXXIII/492, XXXIII/494, XXXIII/50, XXXIII/508, XXXIII/516, XXXIII/517, XXXIII/523, XXXIII/550, XXXIII/56, XXXIII/561, XXXIII/562, XXXIII/588, XXXIII/605, XXXIII/606, XXXIII/61, XXXIII/81, XXXIV/24, XXXIV/27, XXXIV/38, XXXIX/10, XXXIX/108, XXXIX/183, XXXIX/184, XXXIX/185, XXXIX/186, XXXIX/192, XXXIX/207, XXXIX/227, XXXIX/23, XXXIX/24, XXXIX/256, XXXIX/265,

XXXIX/267, XXXIX/268,
 XXXIX/277, XXXIX/303,
 XXXIX/304, XXXIX/314,
 XXXIX/319, XXXIX/325,
 XXXIX/333, XXXIX/35, XXXIX/36,
 XXXIX/378, XXXIX/379,
 XXXIX/380, XXXIX/387, XXXIX/4,
 XXXIX/426, XXXIX/43, XXXIX/453,
 XXXIX/455, XXXIX/464,
 XXXIX/472, XXXIX/478,
 XXXIX/480, XXXIX/484, XXXIX/49,
 XXXIX/507, XXXIX/527,
 XXXIX/533, XXXIX/606, XXXIX/76,
 XXXIX/81, XXXIX/97, XXXIX/98,
 XXXV/18, XXXV/19, XXXV/26,
 XXXV/29, XXXV/30, XXXV/33,
 XXXV/34, XXXV/43, XXXV/54,
 XXXV/56, XXXVI/10, XXXVI/16,
 XXXVI/17, XXXVI/18, XXXVI/26,
 XXXVI/27, XXXVI/33, XXXVI/37,
 XXXVI/38, XXXVI/41, XXXVI/43,
 XXXVI/46, XXXVI/47, XXXVI/54,
 XXXVI/9, XXXVII/101,
 XXXVII/106, XXXVII/112,
 XXXVII/113, XXXVII/115,
 XXXVII/129, XXXVII/132,
 XXXVII/133, XXXVII/137,
 XXXVII/138, XXXVII/140,
 XXXVII/144, XXXVII/19,
 XXXVII/34, XXXVII/50, XXXVII/56,
 XXXVII/6, XXXVII/96, XXXVII/98,
 XXXVIII/39, XXXVIII/43,

XXXVIII/44, XXXVIII/47,
 XXXVIII/48, XXXVIII/65

dā bk. **dē, de, da.**

d. I/123, I/28, II/86, IV/71,
 IV/89, IX/103, IX/58, IX/59, IX/61,
 V/60, VI/109, VI/110, VI/130, VI/147,
 VI/33, VI/62, VI/68, VI/72, VI/73,
 VI/85, VII/84, XI/16, XI/32, XI/36,
 XI/6, XI/63, XII/146, XII/147,
 XII/214, XII/22, XII/223, XVII/25,
 XX/20, XX/75, XXII/10, XXII/100,
 XXII/12, XXII/13, XXII/16, XXII/24,
 XXII/34, XXII/39, XXII/47, XXII/71,
 XXII/72, XXII/84, XXII/87, XXII/9,
 XXII/90, XXII/93, XXII/98, XXIII/26,
 XXXIII/169, XXXIII/198, XXXIII/32,
 XXXIII/422, XXXIII/445,
 XXXIII/495, XXXIII/69, XXXIII/97,
 XXXIX/20, XXXIX/266, XXXIX/53,
 XXXIX/538, XXXIX/610, XXXIX/71,
 XXXVI/11, XXXVI/12, XXXVI/18,
 XXXVI/21, XXXVI/22, XXXVI/25,
 XXXVI/32, XXXVI/34, XXXVI/43,
 XXXVI/52, XXXVI/53, XXXVI/54,
 XXXVI/9, XXXVII/123,
 XXXVII/132, XXXVII/54, XXXVII/6,
 XXXVIII/14, XXXVIII/57

dabağ bk. **dabaḡ.**

d. XX/72

dabaḡ Şap hastalığı, tabak, bk. **dabağ.**

d. XX/72, XXIX/17

daban Bir şeyin en alt bölümü, taban.
erzulunun dağının d.+ ında
XXXIII/528

dad - Bir şeyden az miktarda yemek
veya içmek, tatmak.

d.- ar XXXII/49

dad (I) Canlıların besinlerdeki uçucu
olmayan bileşikleri damak, boğaz ve
dil yüzeyindeki mukoza noktaları
aracılığıyla algıladığı duyum, tat.

d.+ ı XXXIX/425

dad (II) bk. **dād**.

d.+ uva III/49, III/50

dād (< Far. داد) 1. Yardım. 2. Feryat,
figân, bk. **dad** (II).

d. XII/173

d.+ a VII/44

d.+ uva XV/62

d. eylerem XII/160

ey d. XII/204

dādghāh (< Far. دادگاه) Mahkeme, bk.

dādighāh.

d. XVIII/115

d.+ ā XXXIX/241

d.+ a XXXIX/242

dādighāh bk. **dādghāh**.

d.+ a XXXV/48

dağ bk. **dāğ**, **dağ**, **dağ**.

d. X/71, X/72, X/73, X/76,
X/77, X/78, X/88, X/89, X/90

d.+ ın çiçeği X/98

dağ Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek,
eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim
ve oldukça geniş bir alana yayılan
bölümü, bk. **dağ**, **dāğ**, **dağ**, **Tağ**.

d. XXIX/27, XXXIII/532,
XXXIV/48

d.+ a I/77, IV/23, IV/24,
XIII/109, XXXIII/348, XXXIII/349,
XXXVIII/38

d.+ ā IV/23

d.+ da I/108, IV/43, XIII/108

d.+ dan IV/28, XXV/18,
XXXIII/548

d.+ di XXXIV/19

d.+ ı I/108, XXXIII/242,
XXXIII/540, XXXIII/542,
XXXIX/142, XXXVIII/37,
XXXIX/365

d.+ ım XXXIX/428,
XXXIX/433

d.+ ın adı XXXVIII/44

d.+ ın başında I/77, II/104

d.+ ın başınna VI/96

d.+ ın dalına XVI/20

d.+ ın dalında XVI/20

d.+ lar I/150, I/151, I/154,
VII/113, VII/115, VII/119, VII/123,
VII/127, VII/128, X/66, XII/247

d.+ lar kimi XII/188

d.+ larā XII/176

d.+ larda II/135, XX/31,
XXXIII/517, XXXIV/49

d.+ ların X/79

d.+ ların böyüğüdü I/72

d.+ nan I/167

d. adī XIX/71

d. balı XL/78

d. kéçisi XL/190

d. üstünnen XXXIX/142

bizim d.+ ımız XIX/71

şimşir d.+ ımız XIX/71

erzulum d.+ ına X/124

erzulunun d.+ ına X/119,
X/128, XXXIII/540

gencénin d.+ ına XXXIII/343

hündüstanın d.+ ına
XXXIII/586

mine d.+ ına VIII/132

erzulunun d.+ ında
XXXIII/542

erzulunun d.+ ının XXXIII/532

erzulunun d.+ ının dabanında
XXXIII/528

erzulunun d.+ ı X/125

hislinin d.+ ı XXXIII/242

orta d.+ a V/10

türün d.+ ıdı XII/484

türün d.+ ıdı XII/479, XII/480

tur d.+ ının torpağı XII/386

hissinin d.+ ınan XXXIII/241

dāğ bk. **dağ, dağ, dağ, Tağ.**

d.+ ı XII/321

dağı bk. **dahı.**

d. XII/353

dağıl - Sökülmek, yırtılmak,
darmadağın olmak.

d.- dı XXXIII/216

d.- dī VII/122

d.- ıb XXXIX/193

d.- maz VII/139

dağıld - Dağılmasını sağlamak,
bozmak.

d.- ardı XVIII/123

dağıt - Dağılmasını sağlamak,
sökme, uçurmak, perişan etmek,
yolmak.

d.- dun X/99

dağ (< Far. داغ) Sıcak, kızgın.

d. XXXIV/18

dağ-i dağ (< Far. داغ داغ) Çok sıcak,
sımsıcak.

d. üçün XXXIV/18

dağlı Dağlık bölge halkından olan.

d.+ yam X/130

daḥ bk. **dağ**, **dağ**, **dāğ**.

d. XXXIII/350

d. teresi XIX/95

daha Var olana, elde bulunana ek olarak, henüz.

d. I/219, XXII/65, XXIV/34, XXXIII/116, XXXIII/69, XXXIX/276, XXXIX/465

daḥı Da, de, dahi, bile bağlama edatı, bk. **dağı**.

d. I/59

dāhil (< Ar. داخل) Bir işe karışmış olma, karışma.

d. XII/357

daḥ teresi Bir tür bitki, dağ teresi.

d. XIX/95

dal (I) 1. Vücudun boyundan kalça kemiğine kadar olan arka kısmı. 2. Sırt. 3. Arka. 4. Netice, sonuç, bk. **dāl**.

d. XII/296

d.+ a XII/375, XIII/98

d.+ da XIII/70

d.+ dan VI/134, XIII/71, XV/12, XV/13, XV/15, XXIX/32, XXVI/13

d.+ ı VII/165, XII/375, XXXIII/359, XXXVIII/40

d.+ ım süre XXXIII/240

d.+ ıma XIX/114

d.+ ın XXXIX/544

d.+ ına XVII/86

d.+ inçan XXXIX/180

d.+ ından VI/139

d.+ nan I/186

d. sürē VIII/130

atın d.+ ına VI/136

buların d.+ ına XXXIII/505

buların d.+ inā IX/27

dağın d.+ ına XVI/20

d. ḡabaḥ XXXIX/371

munın d.+ ın sıra XVI/131

sazın d.+ ına XXXIX/175

sazın d.+ inā XXXIX/176

onun d.+ inça XXXIX/320

onun d.+ ı süre XVIII/156

sazın d.+ inça XXXIX/179

onun d.+ ıycan XL/49

dağın d.+ ında XVI/21

onun d.+ ında XXXIII/243

yéherin d. terefine XXXIII/457

dal (II) Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.

d.+ ım XXXIX/431

dal (III) (< Ar. دال) Arap alfabesinin sekizinci harfi.

d. XII/375

dāl bk. **dal**.

d. XII/132, XII/318

d.+ ı XXXIII/215

d.+ ıma XIX/113

birbirinin d.+ ına XIII/84

buların d.+ ına XXXIII/507

birbirin d.+ ınca XXXVI/54

dalah Midenin arkasında, diyaframın altında, sol böbreğin üstünde, yassı, uzunca, akyuvar üreten ve yıpranmış alyuvarları toplayan, damarlı, gevşek bir dokudan oluşmuş organ, dalak.

d. XLI/33

dalbadal Arka arkaya, peş peşe.

d. XXXIII/584

dal sürē bk. **dalı sürē**, **dalı sürē**.

dal s. VIII/130

dalı sürē “Peşinden, arkasından” anlamlarına gelen bir söz, bk. **dalı sürē**.

dalı s. VI/157, XXXIII/357,

XXXIII/359, XXXIII/534

dalım s. XXXIII/240

ğuşun dalı s. XXXIII/409

onun dalı s. XVIII/156

dam Ahır.

d.+ a II/106, V/182

d.+ da II/95

d.+ dan XXII/61

d.+ ımızdı II/54

d.+ ın üstüne XXII/61

d.+ lara V/182

hēyvan d.+ ına V/183

dāmad (< Far. داماد) Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güveyi, damat, bk. **dāmed**.

erus d.+ ın I/100

damar Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal, damar.

d. XLI/45

d.+ ı XXXIX/530

d.+ ımda XXXIX/13

d.+ ın XXXIX/533,

XXXIX/563

d.+ rarnandı XXXIX/532

barmağın d.+ ı XXXIX/528

ğan d.+ ı XXXIX/530

tandon d.+ ı XXXIX/517,

XXXIX/519

damāvend İran’ın en yüksek dağı, Demavend Dağı.

d.+ e I/76

damdār bk. **damdārī**, **damdarī**, **damdarī**.

d. ıdı XXV/21

damdarı (< Far. دامداری) 1. Hayvancılık, besicilik. 2. Ahır, bk.

damdārī, damdār, damdarī.

d. XXXIII/39

d. işine XXXI/12

d.+ larda XXXIII/143

d.+ yuğ XIV/45

damdārī bk. **damdār, damdarı, damdarī.**

d. IV/15, XX/8

d.+ mız XXXII/6

damdarılığ Hayvancılık işi, besicilik işi, bk. **damdārılığ, dāmdarılığ.**

d. II/12, XXII/20

damdārılığ bk. **damdarılığ, dāmdarılığ.**

d. XX/20

dāmdarılığ bk. **damdarılığ, damdārılığ.**

d. XXII/15

damdarī bk. **damdārī, damdār, damdarı.**

d.+ ħ I/104, I/13

dāmed bk. **dāmad.**

d.+ in ğardaşınnan III/105

dāmen (< Far. دامن) Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü, etek.

d.- i kuh-i sabelanda XXXV/35

d.+ idi XXXIII/532

damla - İçindekini damla damla akıtmak, bk. **damğa -.**

d.- yan XXXIX/429

damla Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı, katre.

d.+ yam XXXIX/434

damğa - bk. **damla -.**

d.- r I/178

dana İneğin, sütten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu, bk. **dāna.**

d. XX/93

d. etinnen XXXIII/76

dāna bk. **dana.**

d.+ dı XX/98

dane bk. **den, dēn, denē, dene, denē.**

d. XIX/103

danış - Konuşmak, söylemek, ifade etmek, bk. **dānış -.**

d. XII/346, XVI/79, XVI/81

d.- allar XXXVI/31

d.- allār XXXVI/63

d.- am I/46, XII/35, XII/466
 d.- ām XII/369
 d.- ammáz XII/362
 d.- ande XII/194
 d.- ar XL/37
 d.- ardı IV/118, VI/165, XI/42, XI/44,
 XI/54, XL/174, XVIII/78, XVIII/85
 d.- ardılar VI/165, XI/40, XI/41
 d.- arıh XL/36
 d.- aruḥ II/10, XIV/27
 d.- asan VIII/64, XII/118
 d.- dın XXXIX/553
 d.- eydılar XVI/81
 d.- ım XVI/82
 d.- ıp V/156
 d.- iP VII/90
 d.- ır XII/346, XII/350, XLI/92,
 XLI/93, XXXII/34
 düz d.- ır XVIII/47, XVIII/48,
 XVIII/49
 d.- ıram XLI/92
 d.- ırhı XLI/92
 d.- ırlar XLI/93
 d.- ırsan XLI/92
 d.- ırsız XLI/93
 d.- iruḥ III/20
 d.- iP I/118
 d.- iyler VIII/49
 d.- ma XII/194, XII/263
 d.- mayınćan XXXII/32
 d.- maylar XXXII/34
 d.- mazdı IV/104, XVIII/73,
 XVIII/82, XVIII/83

d.- mazdılar XI/41
 d.- mazdın VIII/49, VIII/65
 d.- mıllar VIII/46, VIII/47
 d.- mıram XLI/94
 d.- mırıḥ XLI/94
 d.- mırlar XLI/95
 d.- mırsan XLI/94
 d.- mırsız XLI/95
 d.- mışam XXXIX/291
 d.- mır XLI/94
 d.- miylar VIII/48
 düz d.- ar XL/40
 düz d. XII/87

dāniş - bk. dāniş -.

d.- aemmēz XII/135
 d.- allar XXXVI/63
 d.- ardı VI/147, XI/44, XI/59
 d.- ardılar XXXVII/42
 d.- aruḥ XL/37
 d.- dır XXI/39
 d.- im VI/73
 d.- ĩr IX/83
 d.- mazdılar XI/41
 düz d.- an XL/39

dānişdır - Konuşmasını sağlamak, konuşturnmak, bk. **dānişdır -.**

d. XXXI/50
 d.- an XII/425
 d.- dı XXXIII/416

dānişdır - bk. dānişdır -.

d.- mazdı IV/122

danışğ Konuşma, bk. **danışıl**.

d.+ ında XLI/99

d.+ ında dolanışığında XLI/98

danışıl bk. **danışğ**.

d. üsdünde I/146

danışıl - Konuşulmak, bk. **dānışıl** -.

d.- mıya XXXIX/197

dānışıl - bk. **danışıl** -.

d.- mıya XXXIX/31

dānuççu (< Far. دانشجو) Öğrenci.

d. XXXVII/58

dar 1. İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı. 2. Sıkıntılı, yetersiz, bk. **dār**.

d. XLI/12, XXXIII/547

d.+ da VII/54

d. günündē VII/44

dār bk. **dar**.

d. XLI/12

darāmed bk. **derāmed**.

d. XXXIII/195

dārçın bk. **dārçın**.

d. XXXIII/524

dārçın (< Far. دارچین) Tarçın ağacının içinde kokulu bir yağ bulunması dolayısıyla baharat gibi kullanılan kabuğu, bk. **dārçın**.

d. V/36, V/62

d.+ dı XVII/58

dārgül Bir tür ot.

d. XI/17

dārı (< Far. دارو) İlaç.

d. I/82

darıḥ - 1. Özlemek. 2. Sıkılmak, bunalmak, bk. **dārıḥ** -.

d.- acām XVIII/45

dārıḥ - bk. **darıḥ** -.

d.- ırım VI/8

darın Güçlülükle.

d. geldih' VIII/44

darmanınḥ Hastalıklara ve sıkıntılara iyi gelen, ilaç olacak nitelikte olan, dermanlık.

d. otdu I/81

dava d. I/81

dārsı Sonrası, dahası.

onun d. XXII/72

dasdan bk. **dāstan**, **dasTan**, **dāsdan**,
dasdān, **destan**.

d.+ narda IX/84

dasdān bk. **dāstan**, **dasTan**, **dāsdan**,
dasdan, **destan**.

d.+ 1m1 XXXIX/421

dāsdan bk. **dāstan**, **dasTan**, **dasdān**,
dasdan, **destan**.

d. IX/86

dāsdanı bk. **dasTanı**, **dāsTanı**,
dastanı, **desTāni**.

d. XXXIX/492

dasTan bk. **dāstan**, **dāsdan**, **dasdān**,
dasdan, **destan**.

d. IX/52, XII/24, XXXIX/102

d.+ narā IX/72

d.+ nara göre IX/94

dāstan (< Far. داستان) Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde olan halk şiiri, bk. **dasTan**, **dāsdan**, **dasdān**, **dasdan**, **destan**.

d. VII/95, VII/96, XII/24, XXXIX/107, XXXIX/108, XXXIX/233, XXXIX/305

d.+ a VII/97

d.+ da XXXIII/337

d. havasını XXXIX/108

d.+ 1 XXXIII/267, XXXIX/37

aslı d.+ 1 XXXIX/301

bıların d.+ 1 XXXIII/327

kerem d.+ 1 XXXIX/301

köroğlu d. IX/8

oların d.+ 1 XXXIII/272, XXXIII/278

d.+ 1m1 XXXIX/424

öz d.+ 1m1 XXXIX/201

d.+ m XXXIX/487

d.+ innān XII/33

d.+ narı XII/28, XXXIX/198,

XXXIX/300

ğâdimin d.+ narı XXXIX/198

dastanı Bir tür âşık havası, Destani havası bk. **dasTanı**, **dāsTanı**, **dāsdanı**, **desTāni**.

d.+ dı XXXIX/493

dasTanı bk. **dastanı**, **dāsTanı**, **dāsdanı**, **desTāni**.

d. XXXIX/102

dāsTanı bk. **dastanı**, **dasTanı**, **dāsdanı**, **desTāni**.

d. havası XXXIX/102

d. havasıynan XXXIX/107

daş Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde, taş.

d. I/169, V/171, XIII/110,
XXXIX/43, XXXIX/44

d.+ a V/171, XVI/10,
XXXIII/252

d. bulağı XX/60

d.+ dā I/108

d.+ dan X/61, X/62, XVI/11,
XX/61, XXXIII/251

d.+ dı XXXIII/373

d.+ ı XIII/113, XXV/56

d.+ ın dibinde XIX/116

d.+ ından VIII/151

d.+ ındı XXXIX/262

d.+ ları XVI/10

d.+ nan I/167, XXI/41, XXI/42,
XXXIII/362

bél d.+ ında I/162, I/166

duvan d.+ ındadı XXXIII/214

daş - Akarsu, yatağından çıkarak
çevresini kaplamak.

d.- ır VII/144

daşbulağ bk. **daşbulağı**.

d.+dī XX/61

daşbulağı Erdebil eyaletine bağlı adını
bölgede bulunan su kaynağından alan
yer adı, bk. **daşbulağ**.

d. XX/60

daşgın Su baskını, taşkın, seylap,
feyezan.

d.+ ā XXXIX/396

daşı - Bir şeyi bir yerden alıp başka bir
yere götürmek, taşımak.

d.- yırdılar XIII/49

daşlıh Taşlı yer, taşlık.

d. maşlıh XXXIII/136

daşma Taşacak şekilde, ağzına kadar,
dolu dolu.

d.- ma pişirin VIII/145

dava (I) (< Ar. دواء) İlaç, derman, şifa,
bk. **devā** .

d. I/81, VI/43

d.+ mız XVIII/141

d.+ nı XVIII/40

d.+ san V/205, VIII/131

d. darmanınh I/81

d. derman XIII/77

buların d.+ sı XXXIII/310

türke d. XIX/94

dava (II) (< Ar. دعوى) 1. Korunmanın
bir hüküm ile sağlanması için yargı
organlarına başvurma. 2. Sorun, kavga,
sıkıntı.

d.+ sı XXXIII/57

d. éliye éliye XXXIII/56

d. éleseydi XVIII/17

eşâyirin d.+ sı XXXIII/57

ğardaş d.+ sı XXXIX/38

dāva bk. **dava** (I).

d.+ san V/206, V/209

davaḥır (< Ar. + Far. دعوى خور)

Kavgacı, sürekli etrafına sataşan kimse, belalı.

d. XII/227

d. adam XII/229

davam (< Ar. دوام) Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme, bk.

dávam.

d.+ ı XX/68

dávam bk. **davam.**

d. éliyek VII/87

davamlı 1. Devamı olan, herhangi bir sıkıntıya uğramadan arkası gelen. 2. Faydalı.

d.+ dı XX/77

davar Koyun ve keçiye ya da bunların sürülerine verilen ortak ad, bk. **davār**, **dāvar.**

d. II/109, XX/8, XXII/75, XXII/76, XXVI/31

d.+ dı XL/130

d.+ ı VI/91, XXII/90, XXII/92, XXII/96

d.+ ın gıyruğunnān VI/32

d. otarıyam XXXII/43

d. otarillā XXXVIII/15

d.+ rar XX/78

d. sağardı VI/35

d. sahlardılar VI/81

davār bk. **davar**, **dāvar.**

d.+ ı XXII/79

dāvar bk. **davar**, **davār.**

d.+ ımız XXXVI/16

d. saati XXII/90

davazde bk. **davazdeh**, **davazdeḥ.**

d. VI/21, VI/22, VI/23

davazdeh (< Far. دوازده) On birden sonra on üçten önce gelen sayı, on iki, bk. **davazde**, **davazdeḥ.**

d. VI/20, VI/21, XXXVII/65

davazdeḥ bk. **davazdeh**, **davazde.**

d. VI/21

dāver Kişi adı.

ay d. XXXIX/221

d.+ in XXXIX/403

dāver rehnümā behzad Kişi adı ve soyadı.

d. r. b.+ dī XXXIX/2

day 1. De, da, daha, benzer, dahi, ya, yahu, işte, ama, yani. 2. Geldiği

bağlamda anlamı kuvvetlendiren bir söz, bk. **dāy**, **day**.

d. I/138, I/17, I/187, I/220, I/46, IV/101, IV/95, IX/68, IX/9, V/156, V/23, V/69, VI/113, VI/157, VI/71, VI/84, VII/40, VII/41, VIII/44, XI/61, XII/114, XIII/103, XIII/111, XIII/113, XIII/30, XIII/42, XIII/43, XIII/45, XIII/46, XIII/54, XIII/67, XIII/79, XIII/94, XIII/95, XIII/98, XIV/29, XIV/64, XIX/108, XIX/123, XIX/62, XIX/92, XL/103, XL/104, XL/113, XL/129, XL/130, XL/131, XL/134, XL/148, XL/150, XL/157, XL/161, XL/175, XL/179, XL/190, XL/207, XL/214, XL/49, XL/50, XL/87, XL/92, XL/95, XL/97, XL/99, XLI/34, XV/45, XVI/131, XVI/133, XVI/46, XVI/57, XVII/10, XVII/35, XVII/60, XVII/74, XVII/89, XVIII/101, XVIII/114, XVIII/122, XVIII/26, XVIII/39, XVIII/44, XVIII/55, XVIII/56, XVIII/62, XVIII/63, XVIII/86, XVIII/88, XX/19, XX/33, XX/66, XX/76, XX/83, XX/84, XXII/56, XXIII/30, XXIV/33, XXIX/27, XXV/13, XXV/23, XXV/29, XXV/30, XXV/34, XXV/36, XXV/48, XXVI/23, XXXII/61, XXXIII/119, XXXIII/138, XXXIII/150, XXXIII/167, XXXIII/21, XXXIII/255, XXXIII/265, XXXIII/266, XXXIII/297, XXXIII/321,

XXXIII/324, XXXIII/327, XXXIII/332, XXXIII/40, XXXIII/408, XXXIII/425, XXXIII/463, XXXIII/486, XXXIII/492, XXXIII/505, XXXIII/535, XXXIII/552, XXXIII/554, XXXIII/558, XXXIII/561, XXXIX/14, XXXIX/186, XXXIX/187, XXXIX/188, XXXIX/270, XXXIX/271, XXXIX/277, XXXIX/288, XXXIX/289, XXXIX/300, XXXIX/305, XXXIX/313, XXXIX/319, XXXIX/526, XXXIX/94, XXXVI/65, XXXVII/11, XXXVII/120, XXXVII/19, XXXVII/22, XXXVII/26, XXXVII/35, XXXVII/42, XXXVII/50, XXXVII/87, XXXVIII/40

day bk. **dāy**, **day**.

d. XVIII/7

dāy bk. **day**, **day**.

d. XXV/44, XXV/49, XXV/54, XXXIII/392

dayan - 1. Hareketsiz kalmak. 2. Kesilmek, ara vermek. 3. Beklemek, durmak.

d.- XIX/74, XIX/75

d.- dı XII/414, XXXIII/301

dayça Bir yaşındaki erkek at yavrusu.

d.+ dan XXXIII/143

dāyı Annenin erkek kardeşi, bk. **dāyı**.
d.+ sı gızıyam III/78
d.+ va III/53

dāyı bk. **dāyı**.
d.+ sın XV/49

dāyıma (< Ar. دائما) Her zaman, devamlı olarak, sürekli.
d. XXXIII/26

dāyımı (< Ar. دائمی) Sürekli, devamlı, daimi.
d. XXXII/42, XXXIII/354, XXXIII/356

dāyi Kişi soyadı.
ali d. XXXIV/43
eli d. XXXIV/39

dāyim (< Ar. دائم) Devam eden, sürekli.
d. XXXIII/72

dāyire (< Ar. دائره) Çember biçimindeki şekil.
d. XL/155

de 1. De, da bağlama edatı. 2. “ya, yahu, haydi” anlamlarında kullanılan bir söz. 3. Kuvvetlendirme bildiren bir söz, bk. **dē, dā, da**.

d. I/114, I/129, I/14, I/142, I/166, I/179, I/184, I/189, I/190, I/199, I/32, I/35, I/41, I/56, I/65, I/84, I/98, II/110, II/113, II/114, II/12, II/121, II/126, II/136, II/139, II/17, II/22, II/29, II/4, II/41, II/54, II/57, II/59, II/60, II/62, II/63, II/68, II/69, II/86, II/94, II/97, III/10, III/14, III/20, III/26, III/4, III/51, III/54, III/6, III/64, III/78, III/8, III/9, IV/109, IV/20, IV/32, IV/33, IV/41, IV/67, IV/75, IV/77, IV/83, IV/84, IX/69, IX/86, IX/88, IX/89, IX/93, IX/95, V/100, V/128, V/164, V/197, V/200, V/22, V/28, V/31, V/32, V/35, V/47, V/48, V/56, V/72, V/8, VI/104, VI/111, VI/114, VI/119, VI/15, VI/16, VI/164, VI/2, VI/31, VI/56, VI/59, VI/64, VI/76, VI/77, VI/79, VI/80, VI/84, VI/98, VII/140, VII/164, VII/169, VII/172, VII/180, VII/25, VII/33, VII/70, VII/71, VII/79, VIII/114, VIII/115, VIII/127, VIII/13, VIII/14, VIII/144, VIII/153, VIII/17, VIII/26, VIII/27, VIII/28, VIII/33, VIII/59, VIII/86, X/11, X/12, X/37, X/49, X/59, X/69, X/85, X/86, X/9, X/93, X/95, X/97, XI/21, XI/6, XII/137, XII/151, XII/193, XII/219, XII/329, XII/335, XII/342, XII/343, XII/346, XII/4, XII/8, XIII/103, XIII/106, XIII/16, XIII/24, XIII/55, XIII/73, XIII/88, XIV/22, XIV/24, XIV/32, XIV/57, XIX/101, XIX/116,

XIX/118, XIX/46, XIX/58, XIX/77,
 XL/103, XL/118, XL/127, XL/130,
 XL/133, XL/149, XL/163, XL/169,
 XL/171, XL/206, XL/207, XL/215,
 XL/39, XL/40, XL/48, XL/50, XL/90,
 XLI/109, XLI/11, XLI/110, XLI/12,
 XLI/13, XLI/15, XLI/16, XLI/18,
 XLI/19, XLI/20, XLI/21, XLI/22,
 XLI/24, XLI/35, XLI/45, XLI/55,
 XLI/75, XLI/77, XV/24, XV/27,
 XV/32, XV/38, XV/46, XV/54, XV/59,
 XV/62, XV/68, XV/71, XVI/100,
 XVI/102, XVI/105, XVI/111,
 XVI/122, XVI/127, XVI/133,
 XVI/134, XVI/138, XVI/40, XVI/46,
 XVI/55, XVI/68, XVI/71, XVI/79,
 XVI/87, XVI/90, XVII/23, XVII/30,
 XVII/35, XVII/40, XVII/46, XVII/54,
 XVII/55, XVII/70, XVII/75, XVII/76,
 XVII/88, XVII/89, XVII/9, XVIII/10,
 XVIII/12, XVIII/127, XVIII/135,
 XVIII/140, XVIII/143, XVIII/144,
 XVIII/145, XVIII/147, XVIII/148,
 XVIII/15, XVIII/156, XVIII/157,
 XVIII/19, XVIII/22, XVIII/28,
 XVIII/33, XVIII/42, XVIII/43,
 XVIII/47, XVIII/48, XVIII/49,
 XVIII/54, XVIII/68, XVIII/76,
 XVIII/88, XVIII/89, XVIII/99, XX/41,
 XX/42, XX/47, XX/48, XX/49, XX/55,
 XX/57, XX/63, XX/78, XX/89, XX/9,
 XX/90, XX/91, XX/92, XXI/56,
 XXI/64, XXI/68, XXI/70, XXI/72,
 XXII/38, XXII/48, XXII/56, XXII/65,
 XXII/68, XXII/71, XXII/76, XXII/77,
 XXII/96, XXIII/10, XXIII/22,
 XXIII/29, XXIV/19, XXIV/20,
 XXIV/28, XXIV/37, XXIV/8,
 XXIX/20, XXIX/31, XXV/13,
 XXV/35, XXV/40, XXV/53,
 XXVI/10, XXVI/13, XXVI/18,
 XXVI/21, XXVI/26, XXVI/48,
 XXVI/50, XXVII/20, XXVIII/16,
 XXVIII/24, XXVIII/30, XXVIII/31,
 XXVIII/34, XXVIII/8, XXXI/11,
 XXXI/29, XXXI/50, XXXII/24,
 XXXII/26, XXXII/32, XXXII/40,
 XXXII/51, XXXIII/106, XXXIII/109,
 XXXIII/135, XXXIII/136, XXXIII/14,
 XXXIII/142, XXXIII/145,
 XXXIII/146, XXXIII/157,
 XXXIII/183, XXXIII/197,
 XXXIII/198, XXXIII/200,
 XXXIII/201, XXXIII/210,
 XXXIII/223, XXXIII/228,
 XXXIII/239, XXXIII/248,
 XXXIII/252, XXXIII/262,
 XXXIII/271, XXXIII/273,
 XXXIII/279, XXXIII/295,
 XXXIII/311, XXXIII/317,
 XXXIII/329, XXXIII/333,
 XXXIII/339, XXXIII/343,
 XXXIII/352, XXXIII/365,
 XXXIII/367, XXXIII/38, XXXIII/383,
 XXXIII/39, XXXIII/390, XXXIII/395,
 XXXIII/396, XXXIII/401,

XXXIII/421,	XXXIII/428,	XXXIX/538, XXXIX/55, XXXIX/61,
XXXIII/429,	XXXIII/441,	XXXIX/610, XXXIX/613,
XXXIII/445,	XXXIII/449,	XXXIX/620, XXXIX/69, XXXIX/74,
XXXIII/453,	XXXIII/456,	XXXIX/77, XXXV/13, XXXV/31,
XXXIII/463,	XXXIII/465,	XXXV/42, XXXV/44, XXXV/45,
XXXIII/466,	XXXIII/468,	XXXV/46, XXXV/47, XXXV/55,
XXXIII/477,	XXXIII/480,	XXXV/70, XXXVI/12, XXXVI/14,
XXXIII/482,	XXXIII/484,	XXXVI/34, XXXVI/58, XXXVI/9,
XXXIII/493,	XXXIII/498,	XXXVII/115, XXXVII/135,
XXXIII/499,	XXXIII/500,	XXXVII/21, XXXVII/57,
XXXIII/502,	XXXIII/506,	XXXVIII/14, XXXVIII/31,
XXXIII/518,	XXXIII/535,	XXXVIII/40, XXXVIII/54,
XXXIII/542,	XXXIII/560,	XXXVIII/60
XXXIII/561,	XXXIII/570,	
XXXIII/579,	XXXIII/583,	dē bk. dē, de, dā, da.
XXXIII/589,	XXXIII/596,	d. II/126, II/28, II/50, II/92,
XXXIII/605, XXXIII/79, XXXIII/98,		IX/45, VII/2, XIV/50, XIX/59,
XXXIV/1, XXXIV/24,		XL/186, XL/57, XVI/77, XVII/48,
XXXIV/33, XXXIV/43, XXXIV/44,		XVII/51, XXII/60, XXV/7, XXVII/27,
XXXIX/114,	XXXIX/115,	XXXIII/183
XXXIX/192, XXXIX/20, XXXIX/207,		
XXXIX/228, XXXIX/243, XXXIX/25,		de - bk. dī -, di -, dé -, dē -, dē -, dē -.
XXXIX/27, XXXIX/272, XXXIX/276,		d.- me XXXIX/412,
XXXIX/278, XXXIX/29, XXXIX/3,		XXXIX/416, XXXIX/419
XXXIX/304,	XXXIX/309,	d.- meğ' olar IX/78, IX/95
XXXIX/312, XXXIX/32, XXXIX/328,		d.- meh' olār IX/75
XXXIX/329, XXXIX/36, XXXIX/374,		d.- r XL/122
XXXIX/389, XXXIX/391, XXXIX/44,		d.- rdin XXXIII/71
XXXIX/456,	XXXIX/460,	d.- sen XXXIII/335
XXXIX/474,	XXXIX/481,	d.- ysin XXXVII/83
XXXIX/488, XXXIX/49, XXXIX/493,		
XXXIX/5, XXXIX/508, XXXIX/513,		dé - 1. Söylemek, söz söylemek. 2.
XXXIX/516,	XXXIX/519,	Herhangi bir kaniya, yargıya varmak.

3. Ad vermek. 4. Ummak. 5. Bir işe girişmek, bk. **dī** -, **di** -, **de** -, **dē** -, **dē** -, **dē** -.

d. XII/454, XVI/90, XXIV/46, XXXIX/78

d.- di I/186, IX/23, IX/25, IX/35, IX/37, IX/38, IX/48, IX/50, IX/54, IX/55, IX/57, VI/131, VI/136, VI/138, VI/143, VI/157, VI/19, VI/22, VI/61, VII/15, VII/82, VIII/132, VIII/18, X/118, X/121, X/124, X/129, XI/56, XII/418, XII/422, XIV/32, XIX/110, XIX/115, XVI/100, XVI/101, XVI/102, XVI/109, XVI/13, XVI/137, XVI/19, XVI/23, XVI/67, XVI/81, XVI/83, XVI/84, XVI/86, XVI/87, XVI/88, XVI/89, XVI/90, XVI/91, XVI/95, XVI/97, XVI/98, XVI/99, XVIII/46, XVIII/47, XVIII/48, XXI/63, XXI/65, XXI/67, XXI/68, XXI/70, XXI/73, XXI/75, XXI/82, XXXIII/134, XXXIII/138, XXXIII/164, XXXIII/165, XXXIII/166, XXXIII/300, XXXIII/301, XXXIII/302, XXXIII/303, XXXIII/305, XXXIII/310, XXXIII/315, XXXIII/316, XXXIII/317, XXXIII/389, XXXIII/397, XXXIII/403, XXXIII/406, XXXIII/407, XXXIII/409, XXXIII/413, XXXIII/416, XXXIII/418, XXXIII/424,

XXXIII/427,

XXXIII/437,

XXXIII/441,

XXXIII/448,

XXXIII/454,

XXXIII/458,

XXXIII/472,

XXXIII/481,

XXXIII/484,

XXXIII/486,

XXXIII/496,

XXXIII/512,

XXXIII/527,

XXXIII/534,

XXXIII/543,

XXXIII/566,

XXXIII/568,

XXXIII/575,

XXXIII/589,

XXXIII/595,

XXXIII/599,

XXXIII/602, XXXIII/609, XXXIII/84,

XXXIII/91, XXXIII/93, XXXIII/94,

XXXIII/97, XXXIV/41, XXXIV/42,

XXXIX/319,

XXXIX/321,

XXXIX/324,

XXXIX/327,

XXXIX/456,

XXXIX/506,

XXXIX/522,

XXXIX/528,

XXXIX/532,

XXXIX/535,

XXXIX/544,

XXXIX/553,

XXXIX/557,

XXXIX/560,

XXXIX/563, XXXV/71

d.- dī XVI/12, XVI/16,
XXXIII/423

d.- digim XXXIX/464,
XXXIX/509

d.- digin XVI/103

d.- dik VIII/67

d.- diler I/196, IX/24, IX/43,
X/10, XII/427, XIII/101, XVI/79,
XXXIII/118, XXXIII/555, XXXIV/29,
XXXIX/329, XXXIX/525

d.- dim III/48, V/173, VI/132,
VI/133, VI/138, VI/20, VI/22, VI/60,
VI/61, VII/11, VII/83, VII/89, VII/89,
VIII/132, X/122, XII/352, XII/79,
XIII/112, XIX/116, XVI/104, XVI/32,
XVI/68, XVI/78, XVI/79, XVI/80,
XVI/81, XVI/82, XVI/83, XVI/93,
XVIII/30, XVIII/39, XX/96, XXI/64,
XXI/66, XXXIII/14, XXXIII/486,
XXXIII/93, XXXIV/41, XXXIV/42,
XXXIV/51, XXXIX/116, XXXIX/188,
XXXIX/319, XXXIX/320,
XXXIX/321, XXXIX/322,
XXXIX/323, XXXIX/371,
XXXIX/386, XXXIX/520,
XXXIX/523, XXXIX/525,
XXXIX/528, XXXIX/53, XXXIX/533,
XXXIX/537, XXXV/71

d.- dīm XXXIX/71

d.- din XXXIX/553

ēy d.- dim XXXIX/544

d.- ir XII/467

d.- īr XII/296, XII/318

d.- meğ' olar VII/159

d.- meğ olar VII/160

d.- medim XLI/77

d.- mek XXXIX/8, XXXIX/478

d.- mem XIV/54

d.- merem XVI/140, XVI/141

d.- merik XLI/14

d.- merük XLI/43

d.- mesēn XVI/91

d.- meyennen XXXIX/538

d.- meyin XII/89

d.- mez XIV/59

d.- mezdi VI/141, XIV/60,
XXIII/24, XXXIII/399

d.- mezdik XXII/87

d.- mezdiler VI/36, VI/52,
VI/57

d.- mir XXXV/46

d.- mirdi XXIII/22, XXIII/23,
XXIII/24

d.- mirem V/156

d.- miş XVI/23

d.- mişem XII/223

d.- mişük II/19

d.- miy XVI/103

d.- miye XVIII/107

d.- miyem VIII/53, XIV/64,
XVI/74, XXI/65, XXXIII/276

d.- r XII/455

d.- rim XVIII/107

d.- se XII/427, XXIII/38,
XXVI/43

d.- sem XXXIII/43,
XXXIX/406, XXXIX/407

d.- sen I/81, I/84, IV/43, XII/36,
XV/28, XVII/21, XXXIII/604

d.- seydi IV/120, XVIII/114

d.- sēz XXXIX/387

d.- y I/125, I/126, III/62, V/153,
XII/451, XIV/57, XVI/62, XVI/133,
XVIII/86

d.- ydi XXXIX/455

d.- ydik XIII/83

d.- ydim III/30, VIII/151,
XV/10

d.- yećem V/121, V/147

d.- yećeysen XXXIX/173

d.- yēmmürem II/33

d.- yer II/29, II/51

d.- yerdik V/105, V/16

d.- yerdiler V/116, V/17,
XXI/44

d.- yerih' XXI/10

d.- yi I/124, II/81, XII/194,
XVI/134, XVI/48, XVI/62, XVI/63,
XVI/70, XVI/71

d.- yib I/124, V/149, XVI/91,
XXXIII/243, XXXIII/256,
XXXIII/264, XXXIII/292,
XXXIII/358, XXXIII/379,
XXXIII/385, XXXIII/393,
XXXIII/394

d.- yibsen XVI/90

d.- yilik XXII/34

d.- yiller I/12, I/14, I/72, II/16,
III/55, III/90, IV/128, IX/103, V/122,
V/123, V/202, V/42, V/69, V/74, V/77,
V/78, V/85, V/94, V/95, V/96, VI/20,
VIII/124, XII/196, XII/198, XII/368,
XIX/76, XIX/77, XVI/53, XXI/84,
XXXIII/298, XXXIII/345,
XXXIII/573, XXXIII/583,
XXXIII/590, XXXIII/605,
XXXIII/607, XXXVII/101,
XXXVII/95, XXXVII/98, XXXVII/99,
XXXVIII/43

d.- yillēr XIX/77

d.- yim II/36, V/120, V/147,
V/151, VII/63, VII/7, VIII/131,
XII/159, XII/231, XII/429, XLI/78,
XV/11, XV/30, XV/62, XVII/51,
XVIII/39, XVIII/44, XVIII/62,
XXII/101, XXII/34, XXIII/30,
XXIV/13, XXXIII/142, XXXIX/230,
XXXIX/32, XXXIX/388, XXXIX/498,
XXXIX/544, XXXIX/61, XXXVIII/20

d.- yin XL/79

d.- yip I/118, V/148, V/149,
V/152, V/153, V/157, V/159, XVI/70,
XVIII/36, XXXIII/237, XXXIII/240,
XXXIII/241, XXXIII/245,
XXXIII/247, XXXIII/291,
XXXIII/292, XXXIII/341,
XXXIII/342, XXXIII/344,
XXXIII/363, XXXIII/364,
XXXIII/369, XXXIII/370,

XXXIII/384, XXXIII/386,
 XXXIII/463, XXXIX/48
 d.- yiP I/126, XXI/81,
 XXXIII/240
 d.- yipler I/121, II/18,
 XXVI/53, XXXIII/237
 d.- yiPler I/121
 d.- yir I/121, I/215, III/23,
 III/24, III/30, III/56, IX/17, IX/18,
 IX/19, IX/20, IX/32, IX/33, IX/81,
 IX/97, VI/119, VI/134, VI/147, VI/19,
 VI/21, VI/23, VI/40, VI/59, VI/62,
 VI/63, VII/43, X/103, X/104, X/105,
 X/110, X/114, X/128, XI/35, XII/119,
 XII/259, XII/263, XII/267, XII/271,
 XII/353, XII/369, XII/383, XII/397,
 XII/410, XII/424, XII/425, XII/426,
 XII/429, XII/457, XII/469, XII/479,
 XII/482, XII/51, XIV/33, XIV/59,
 XL/127, XL/56, XL/64, XL/67, XL/95,
 XL/97, XV/36, XVI/112, XVI/129,
 XVI/139, XVI/65, XVI/66, XXI/64,
 XXI/66, XXI/67, XXII/64,
 XXXIII/336, XXXIII/351,
 XXXIII/358, XXXIII/380,
 XXXIII/383, XXXIII/388,
 XXXIII/419, XXXIII/509,
 XXXIX/136, XXXIX/158,
 XXXIX/244, XXXIX/252,
 XXXIX/270, XXXIX/271,
 XXXIX/272, XXXIX/273,
 XXXIX/288, XXXIX/291,
 XXXIX/292, XXXIX/321, XXXIX/40,

XXXIX/58, XXXIX/59, XXXIX/61,
 XXXIX/62, XXXIX/63, XXXIX/66,
 XXXIX/78, XXXIX/87, XXXIX/92,
 XXXIX/93, VII/140, XXXIX/139
 d.- yir VI/78, XIV/57, XXII/63
 d.- yir XII/480
 d.- yirdi VI/129, VI/131,
 VI/148, VI/151, VII/13, XVI/8, XVI/9,
 XVIII/142, XVIII/144, XXXII/30,
 XXXIII/13, XXXIII/581, XXXIII/59
 d.- yirdik V/111, XVIII/143,
 XVIII/144
 d.- yirdiler I/164
 d.- yirdim VI/132
 d.- yirem V/104, V/16, V/173,
 V/177, VII/33, VII/64, VIII/39,
 VIII/62, VIII/96, X/45, XL/125,
 XV/47, XVIII/29, XVIII/45, XVIII/52,
 XVIII/60, XXXIX/30, XXXIX/474,
 XXXIX/478, XXXIX/601,
 XXXIX/603
 d.- yirēm V/163
 efsus d.- yirem XXXVI/32
 misal d.- yirem VII/94
 d.- yiren IX/82
 d.- yirik IX/81, XXII/68
 d.- yiriK VI/50
 d.- yirīk IX/105
 d.- yirim XI/36, XII/350
 d.- yirīm VI/28
 d.- yirler VI/143
 d.- yirmış XXXIII/250

d.- yirmişler XXXVII/23,
XXXVII/29

d.- yirriş XXXIX/304

d.- yirsen I/111, I/75, IV/59,
V/107, V/114, V/118, V/76, V/87,

X/65, XVIII/94, XXXIII/536

d.- yirsēn II/55, V/120

d.- yirsin XXII/63, XXII/64

düz d.- yirsin XVI/109

d.- yirsiz XLI/105

d.- yirüh' XL/64

d.- yirük II/59, III/24, XL/65,
XL/67

d.- yler I/17, XX/62, XX/75,
XX/82, XXI/44, XXI/77, XXXIX/474,
XXXVIII/52

d.- ylēr XX/60

d.- ylermiş V/176

d.- yrik XLI/108, XXII/64

d.- ysen I/139, VIII/132,
XVIII/109, XXXI/8, XXXIX/501

d.- ysin XXII/64

d.- ysüz XVI/59

d.- ysüz XVI/13, XVI/31,
XVI/62

d.- yük III/23, III/24

dē - bk. **dī** -, **di** -, **de** -, **dé** -, **dē** -, **dē** -.

d. XXXVII/55

d.- mişler XXXVII/25

d.- yim XVII/48, XII/36

dē - bk. **dī** -, **di** -, **de** -, **dé** -, **dē** -, **dē** -.

d.- ür II/84

dē - bk. **dī** -, **di** -, **de** -, **dé** -, **dē** -, **dē** -.

d.- mir XXXVI/24

debbe 1. Kulplu ve ağız kapaklı bakırdan su kabı, güğüm. 2. Ağaç, metal vb. malzemelerden yapılmış bir kap, bk. **debbē**.

d.+ ni VI/153

d.+ nin ğendini VI/155

debbē bk. **debbe**.

d. VI/151

d.+ n biri VI/152

deber - Hareket etmek, teprenmek, kalkmak.

d.- ebilmiy I/109

debi (< Ar. دأب) Gelenek, ğörenek, âdet.

d. VIII/67

bıların d.+ leri XXXIII/280

ēlçilik d.+ lerimiz XIX/56

deććeće (< Ar. دجاجة) Tavuk, piliç.

d. XXI/7

dede Ata, baba, dede, bk. **dedē**, **dedē**, **dedē**.

d. XXIII/35, XXXIX/458,
XXXVI/65

ay d. XXXIX/522
d.- i babadan XXII/10
d.- yi babadan XII/14
d. baba II/24, IX/69, XVIII/51
d. baba sünnetimizdi VII/171
d. babadan XXII/34
d. babamız XVIII/4, XX/47
d. babası XII/157
d.+ den babadan I/26
d.+ lerimiz XXXVII/113
d.+ m V/163, VI/126, VI/147,
XL/147, XXXIII/390, XXXIII/91
menim d.+ m XL/174,
XXXIII/393, XXXIII/395
menim d.+ m XXXIII/437
menim öz d.+ m VI/126, VI/131
mēnim öz d.+ m VI/165
d. malı XXXIX/237
d.+ mgilin babasıdı
XXXIII/218
d.+ min XXXVII/113
menim d.+ min XL/167
d.+ min adı XIV/57, XXXIX/2
d.+ miz IV/100, IV/108,
XXV/29, XXXIX/238
d.+ mizgil XXV/16
d.+ mizin XXV/13
d.+ mizin malın XXXIX/239
d.+ mnen XXXIII/59
senin d.+ n XXXIII/601
d. nene IV/109, VI/49, VIII/33,
XL/90, XL/92, XL/93, XXIII/33
d. néne VI/70

d. nenemizi XXII/65, XXII/68
d. nenenin VI/69
d. nenenin yanında IV/102
d. nenesinin göylü IV/110
d.+ ni X/56
d.+ si XVIII/66, XXXIII/452
abbasın d.+ si VI/127
böğreğ'in d.+ sī XXXIX/38
keremin d.+ si XXXIII/339
d.+ sin VI/58
d.+ sine XII/349
d.+ sinin yanında XXIII/34
keremin d.+ siydi XXXIII/339
d.+ ye VI/49, X/56, XXIII/23

dedē bk. **dede**, **dedē**, **dedē**.

d. XXXVI/65

menim d.+ m VI/158

menim öz d.+ m VI/129

dedē bk. **dede**, **dedē**, **dedē**.

d.+ n XVI/87

dedē bk. **dede**, **dedē**, **dedē**.

d.+ n köhne hırcuna VI/63

dede gorgud Dede Korkut, göçebe Türklerin yüceltip kutsallaştırdığı, bilge kişiliğiyle bozkır hayatının geleneklerini ve törelerini çok iyi bilen ve öğreten, kabile teşkilâtını koruyan, Korkut Ata olarak da bilinen, en

meşhur Türk aksakallarından biri olan
bir Oğuz büyüğüdür.

d.+ un filiminde XXXIX/32

ozan d.+ un filiminde
XXXIX/33

dede ğurbāni “Aşık Dede Kurbanı”
veya “Dirili Kurbanı” adlarıyla bilinen
16. yüzyılda yaşamış olan
Azerbaycanlı halk ozanı.

d. IX/8

dedeli Dedeli, bk. **dedeli babalı**.

d. babalı IX/79

dedeli babalı “Nesilden nesile,
sülalecek, ailecek, dededen babaya”
anlamlarında kullanılan bir söz.

d. babalı IX/79

defa (< Ar. دفعه) Kez, kere, sefer, yol,
bk. **defe**.

d. XXXIV/10, XXXIV/19,
XXXIX/459

defe bk. **defa**.

d. XII/352, XIII/25, XIII/28,
XIII/41

bi d. III/24, XIII/21, XIII/27,
XIII/64, XVI/30

iki d. XIII/64

defelig Defalık, bir defaya mahsus.

d. XXXIX/295

defn (< Ar. دفن) Gömme, gömülme.

d. éledi XXXIII/551

d. éledig XXII/69

defter (< Ar. دفتر < Yun.) Genellikle
hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak
için bir araya tutturulmuş kâğıt
yaprakları.

d.+ i VII/181

kitap d. XXXIX/274

sine d.+ dilër VII/95

değîğa (< Ar. دقيقة) Bir saatlik zamanın
altmışta biri, dakika.

d. VIII/61

değîğan (< Ar. دقيقاً) An, zaman, bk.
değîgen.

d. XL/167

değîgen Tam olarak, tam da, ama, bk.
değîğan.

d. XL/104

değ' - (I) 1. Aralık kalmayıncaya kadar
birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas
etmek. 2. Ulaşmak, erişmek.

d.- ende XXXIII/252

d.- ennen sōra XX/66

d.- mese XXXIX/192

d.- mîr XLI/101

göz d.- mesin VIII/117

değ' - (II) Değerinde olmak.

d.- er XXXIII/153

değ'erri Değerli, kıymetli.

d. XXXIX/475

değ'il bk. **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dör**.

d. XII/433, XXV/39

d.+ em VII/158

değ'il bk. **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dör**.

d. II/90

dēğ'il bk. **değ'il**, **değ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dör**.

d. XXXVII/86

değ'ir bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dör**.

d. XVIII/122, XXXIII/602

d.+ em XLI/8

değ'ir bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dör**.

d. XXXIII/339

değ'irman İçinde öğütme işi yapılan yer, değirmen, bk. **dēyirman**, **dēirman**, **deyirman**.

d.+ ı XXXIII/216

değ'ış - Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek.

d.- ip XXXIX/239

değ'me Değmek işi, temas.

nezer d. V/212

değ'neğ Elde taşınacak incelikte olan ve çamaşır yıkama vb. işler için kullanılan düzgün ağaç, sopa, çomak, değnek.

d.+ i VI/56

değ'ül bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dör**.

d. XVI/57, XXX/14

deh (< Far. ده) Dokuzdan sonra on birden önce gelen sayı, on.

d. tümen XXXIV/48

dehen (< Far. دهن) 1. Ağız. 2. Akarsuyun kollara ayrıldığı yer, su ağzı.

d.+ den XII/336

dehliz (< Far. دهليز) 1. Farsların “sizdeh” adıyla andığı, İran Türklerinde ise “dehliz” olarak bilinen gün, Hıdırellez. 2. Eskiden evlerde yiyecek saklanan yer, kiler, bk. **sizdeh**.

d.+ e XXI/45

dehne (< Far. دهنه) Gem, ağızlık.

d.+ ni XXXIII/367

d.+ si XXXIII/367

deil bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **dēil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dōr**.

d.+ em XII/406

dēil bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēir**, **dēl**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dōr**.

d. XVIII/134

d.+ di XXXVII/134

d.+ im XXXVI/9

dēir bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**,

dēl, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dōr**.

d. XIII/26

dēirman bk. **dēyirman**, **deyirman**, **değ'irman**.

d.+ ı XXXIII/215

dek Gibi, benzer.

d. XXXIX/551

lâtif d. XXXIX/597

del - Delik açmak, delik duruma getirmek.

d.- di XVI/10

d.- erdiler IV/55

dēl Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarını olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan sözcük, bk. **değ'il**, **değ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**, **döül**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**, **döğür**, **dēr**, **dōr**.

d. II/90, II/93, II/95, IX/37, IX/95, VI/100, VI/41, VI/44, VI/53, VI/71, XXVI/50, XXVIII/12, XXXIII/54, XXXIX/199, XXXIX/200, XXXIX/322, XXXIX/373, XXXIX/455, XXXIX/51, XXXIX/62

d.+ di XXXIX/34

d.+ dik VIII/26, VIII/27

delağarri Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Delağarlı,
bk. **delāğarri**.

d. IV/90

delāğarri bk. **delağarri**.

d.+ nı IV/88

delālet (< Ar. دلالت) Yol gösterme,
kılavuzluk.

d. IV/63

deli 1. Aklını yitirmiş olan, akli
dengesi bozulmuş olan, mecnun. 2.
Davranışları taşkın olan kimse, bk.
déli.

d. XLI/20, XXXIII/313,
XXXIII/314

d.+ di XXXIII/294

d. dīvāne oldu XXXIII/319,
XXXIII/322

d. hesen IX/55

d. heseni IX/40

d. hesenin IX/56

d.+ ler IX/41

senin d.+ lerin IX/48

d.+ lerin adı IX/41

d.+ lerinnen ikisi IX/12

d.+ lerinnen ikisin IX/11

déli bk. **deli**.

d.+ ler IX/22, IX/23

d.+ lerin biri IX/26

deliçe Bir tür hayvan hastalığı.

d. XXIX/18

delih ' Dar, küçük açıklık veya çukur.

d. deşih' I/206

delil (< Ar. دليل) 1. İnsanı aradığı
gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare. 2.

Kanıt, bk. **delîl**.

d. XII/132

d.+ i II/16, II/17

d. oldu XII/375

delîl bk. **delil**.

d.+ ini XII/432

dellek (< Far. دلال < Ar. دلاق) 1. Tellak.

2. Berber. 3. Sünnetçi, bk. **delley**.

d. I/201

delley bk. **dellek**.

d. X/53

dem (I) (< Far. دم) Zaman, an, çağ.

zülfigārın d.+ ine XII/469

zülfigārın d.+ inē XII/473

dem (II) Yalnızca yağmur suyuyla
yapılan tarım

d.+ di XXXVII/50

d.- rdik VIII/101

demir Demir, bk. **dēmir, demmir.**

d. V/217, VI/128

d.+ den I/195, VI/160

d. dümür VI/160

d. iymiş XXXIII/372

demmir bk. **demir, dēmir, demri.**

d.+ den XII/326

demri bk. **demir, dēmir, demmir.**

d. dümür V/148

dēmir bk. **demir, demmir.**

d. hesenin IX/30

demri dümürü 1. Demir veya demir türevinden olan şeyler. 2. Parlak, süslü şeyler.

d. V/148

demirçili Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

d. II/8

d.+ di VIII/13

d. kendidi X/15

d.+ yēm VIII/8

den bk. **dane, dēn, denē, dene, denē.**

d. XVIII/122, XIX/118,

XIX/37, XIX/38

demirçioğlu Köroğlu Destanında geçen kahramanlardan biri, bk.

demirçoğlu.

d. IX/30, IX/34, IX/35, IX/36,

IX/40

d.+ nnan IX/38

d.+ nun atası IX/30

d.+ nun atasının IX/39

dēn bk. **dane, den, denē, dene, denē.**

d. XVIII/32, XXXIII/482

dendanpézişki (< Far. دندانپزشک) Diş doktoru, bk. **dendanpizişk, dendanpizişki.**

d. XXXIII/446

d.+ nin XXXIII/560

demirçoğlu bk. **demirçioğlu.**

d. IX/55, IX/56

dendanpizişk bk. **dendanpézişki, dendanpizişki.**

d. iyi XXXIII/441

demle - Çayı kaynar suyun içine attıktan sonra renk ve koku vermesi için bir süre bekletmek.

dendanpizişki bk. **dendanpizişk, dendanpézişki.**

d.+ di XXXIII/557

d.+ nin ğabağınā XXXIII/443

dene 1. Tane. 2. De, da bağlama edatı.
3. Ya, yahu. 4. Anlamı
kuvvetlendirmek veya çeşitli anlam
ilgileri kurmak için kullanılan bir söz,
bk. **dane, dēn, den, denē, denē**.

d. I/187, I/190, I/69, I/70,
II/126, II/69, II/75, II/87, III/106, III/3,
IV/129, IV/15, IV/27, IV/51, IV/77,
IV/96, IX/93, V/107, V/173, V/181,
V/188, V/220, V/76, V/99, VI/117,
VI/128, VI/137, VI/139, VI/152,
VI/157, VI/30, VI/44, VI/47, VI/58,
VI/72, VI/83, VI/95, VII/101, VII/102,
VII/103, VII/163, VII/170, VII/34,
VII/7, VII/78, VII/82, VIII/12,
VIII/148, VIII/67, X/108, X/18, X/25,
X/30, X/36, X/42, X/92, XI/55,
XII/139, XII/140, XII/155, XII/24,
XII/342, XII/361, XIII/103, XIII/105,
XIII/106, XIII/108, XIII/25, XIII/26,
XIII/28, XIII/30, XIII/34, XIII/43,
XIII/46, XIII/49, XIII/61, XIII/75,
XIV/11, XIV/27, XIV/28, XIV/57,
XIV/9, XIX/101, XIX/103, XIX/109,
XIX/117, XIX/123, XIX/53, XIX/56,
XIX/60, XIX/80, XIX/81, XIX/9,
XIX/94, XL/101, XL/103, XL/111,
XL/134, XL/149, XL/155, XL/159,
XL/162, XL/169, XL/179, XL/29,
XL/34, XL/66, XL/76, XV/8, XVI/109,
XVI/120, XVI/125, XVI/136, XVI/14,

XVI/15, XVI/34, XVI/53, XVI/58,
XVI/59, XVI/77, XVI/80, XVI/91,
XVII/13, XVII/31, XVII/41, XVII/71,
XVIII/151, XVIII/152, XVIII/154,
XVIII/157, XVIII/30, XVIII/31,
XVIII/39, XVIII/61, XVIII/89, XX/38,
XX/54, XX/83, XX/84, XX/93,
XXI/62, XXI/72, XXII/36, XXII/51,
XXII/52, XXII/79, XXIII/33,
XXIV/23, XXIV/24, XXIV/25,
XXIV/28, XXV/24, XXVI/23,
XXVI/48, XXVII/12, XXVII/13,
XXVII/20, XXVII/23, XXVIII/26,
XXVIII/31, XXX/11, XXX/14,
XXXI/15, XXXII/48, XXXIII/123,
XXXIII/127, XXXIII/128,
XXXIII/136, XXXIII/139,
XXXIII/146, XXXIII/159, XXXIII/17,
XXXIII/18, XXXIII/201, XXXIII/210,
XXXIII/218, XXXIII/225,
XXXIII/226, XXXIII/257,
XXXIII/265, XXXIII/293,
XXXIII/308, XXXIII/310,
XXXIII/322, XXXIII/333,
XXXIII/336, XXXIII/345,
XXXIII/360, XXXIII/372,
XXXIII/375, XXXIII/40, XXXIII/412,
XXXIII/414, XXXIII/443,
XXXIII/444, XXXIII/464,
XXXIII/466, XXXIII/467,
XXXIII/477, XXXIII/478,
XXXIII/516, XXXIII/549,
XXXIII/555, XXXIII/557,

XXXIII/558, XXXIII/564,
XXXIII/572, XXXIII/581,
XXXIII/584, XXXIII/585, XXXIII/73,
XXXIII/94, XXXIV/20, XXXIV/22,
XXXIV/25,
XXXIV/41, XXXIV/51, XXXIX/306,
XXXIX/319, XXXIX/320,
XXXIX/329, XXXIX/504, XXXVI/10,
XXXVI/16, XXXVII/108,
XXXVII/116, XXXVII/130,
XXXVII/15, XXXVII/17, XXXVII/24,
XXXVII/33, XXXVII/34, XXXVII/82,
XXXVII/85, XXXVII/99,
XXXVIII/18, XXXVIII/46,
XXXVIII/47, XXXVIII/59
altı d. XII/343, XXXIII/123,
XXXIX/502
āltı d. XXXIII/122
altı yüz d. II/14, XXXII/11
altmış d. XXXIII/246
atmış d. VII/95, XL/131
beş d. XXXIX/501,
XXXIX/604, XXXIX/605
bi d. I/128, I/139, I/140, II/93,
III/109, XIX/102, XXXVII/131
dört d. VII/82, VIII/47,
XXVI/11
dörT d. VI/45
elli altı d. XII/341
elli bir d. XII/353, XII/354
elli d. VII/95, X/19, XII/114
ğırğ d. XXI/14
heştad d. XL/133

igirmi d. II/14
iki d. I/169, II/61, V/111,
XIX/118, XL/19, XXXIII/143,
XXXIII/193, XXXIII/194
iki yüz d. VI/82
iki yüz d. XXXV/52
iki yüz heştad d. XII/341
min d. XII/358
neçe d. XXXIX/500
on beş d. IV/21, XII/342
on d. IV/21, XXXII/48,
XXXVII/83, XXXVII/84
on iki d. I/137
otuz d. XXXIII/175
otuz min d. XXXIII/184
sekgiz yüz d. XXXIII/205
üş d. V/112, VI/151, VIII/47,
XL/54, XVII/41, XVIII/69,
XXXIX/106, XXXVI/51, XXXVII/21
üş dört d. III/86, XXXIII/147,
XXXIII/465, XXXVII/117,
XXXVII/62
üş yüz d. X/19, XL/15,
XXXIX/489
var otuz min d. XXXIII/185
ye d. XXII/51
yetmiş d. II/121
yetmiş iki d. XXXIX/487,
XXXIX/488, XXXIX/606
yüz d. VI/82
yüz d. IV/16, XII/114, XL/133,
XXIII/12
yüz yirmi d. IV/16

d.+ di II/132, XXXIV/20
dört d.+ di XII/131
iki d.+ di XVI/116
üş d.+ di XII/133
yetmiş iki d.+ dir XXXIX/491
d.+ n XXXIII/497
d.+ si XII/356
beş on d.+ si XXXIX/606
dört d.+ si XII/357
yüz d.+ sin XL/131
dört d.+ sini XII/356
beş d. II/30

denē bk. **dane, dēn, den, denē, dene.**
d. IV/63, V/177, XV/63,
XVIII/45, XXIV/47, XXVI/26,
XXXIII/10, XXXIII/132, XXXIII/167,
XXXIII/277, XXXIII/4, XXXIII/517,
XXXVII/129

denē bk. **dane, dēn, den, dene, denē.**
yetmiş iki d. XXXIX/491

deniz Yer kabuğunun çukur
bölümlerini kaplayan, birbiriyle
bağlantılı, tuzlu su kütlesi.

d.+ leri XXXIX/258

der - 1. Bir araya getirmek, derlemek,
toplamak, devşirmek. 2. Ekini biçip
toplamak.

d.- emmessen XXXIX/130

d.- erdi VI/140, XXXVI/41

d.- erdī XXXVI/42

d.- ip XXXIX/48, XXXIX/130

biçin d.- er XXXVI/41

biçin d.- erdi VI/140

buğda d.- erdiler VI/81

der (< Far. در) Başına geldiği
kelimelere “-de, içinde” anlamı katarak
zarflar yapar.

d. VII/102

dēr bk. **değ'il, deġ'il, deġ'ir, deyil,**
deyir, deġ'ir, deġ'ül, deil, dēil, dēir,
dēl, dōül, dōül, dōür, dōür, dōğür,
dōğür, deġ'il.

d. IX/63

derāmed (< Far. درآمد) Gelir, bk.
darāmed.

d. XXV/32, XXXVIII/54

d.- i mālī XXXVIII/55

d.+ imiz XXV/32,

XXXVIII/52, XXXVIII/54

onun d.+ i XL/132

derbider (< Far. دربدر) Yaşayışı ve
davranışı düzensiz kimse, dağınık,
perişan.

d. XII/233, XII/238, XII/40,
XII/46

derd (< Far. درد) Üzüntü, ağrı, sıkıntı,
kaygı, bk. **dert.**

d.+ derin dermanı XII/265
d.+ e VIII/131
d.+ i XII/191, XXXII/53,
XXXIX/260
d.+ im XVI/53
d.+ in VII/151
d.+ ĩn VII/112
d.+ ine VII/151
d.+ inen VI/145
d.+ ini VI/148
d.+ innēn I/167
yéddi d.+ e V/205
dertlerin d.+ i VII/147
gēlinnerin d.+ ĩ VI/146
mēim d.+ ime XXXIX/250
senin d.+ in metlebin IX/47
elimin d.+ ine VII/132
mürşüdümün d.+ ine
XXXIX/124
gözellik d.+ ini X/110
máhmudun d.+ innen
XXXIII/413
d. üsdünnen XXXIX/260
dere Küçük akarsu, dere.
d. XX/60
d.+ de XXII/76
d.+ lerde XXII/81, XXII/83,
XXXIII/520
d.+ si VIII/153
d. üzü XL/213
cin d.+ si XX/60
deve d.+ si XXII/75

porsu d.+ si XX/61, XX/62
şirvan d.+ sidi II/120
şirvan d.+ sine I/132
şirvān d.+ sinnen I/134
şeker d. suyu IV/51

dereürt Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

d. IV/12
d. terefinde V/6
d. terefine V/8

derhal (< Ar. + Far. درحال) O anda, hemen, derhal.

d. XXXIX/226, XXXIX/238,
XXXIX/42, XXXIX/497

derhāst (< Far. درخواست) İstek, rica.

d. alam XXXIX/104
d. alām XXXIX/104

deri 1. İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten. 2. İşlenerek kullanılır duruma getirilmiş hayvan postu, bk. **déri**.

d. XLI/44
d.+ si I/203
d.+ sine VIII/122, XVII/14
d.+ sinnen II/61
d.+ ye XVII/13, XVII/15,
XVII/16
d.+ ye atardılar V/220

d.+ ye çekerdiler XXI/56,
XXI/57

goyunun d.+ sine XVII/16

mālın d.+ sinen XIX/19,
XIX/20

déri bk. **deri**.

d.+ ni XV/72

dēribār (< Far. دربار) 1. Saray. 2. Büyük bir zâtın herkesin ricâsını bildirdiği eşiği, kapısının önü, mürâcaat makâmı, merci.

d.+ ın XXXIII/286

derin 1. Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan. 2. Ayrıntılı.

d. XVI/25

d.+ di XL/179

deriye at - Şahseven Türklerinin çocukları hastalıklardan ve tüm kötülüklerden korumak amacıyla hayvan derisinin içine koymaları adeti, deriye atmak, krş. **deriye çek** -.

d.- ardılar V/220

deriye çek - Şahseven Türklerinin çocukları hastalıklardan ve tüm kötülüklerden korumak amacıyla hayvan derisinin içine koymaları adeti, deriye çekmek, krş. **deriye at** -.

d.- erdiler XXI/56, XXI/57

derman (< Far. درمان) İlâç, şifâ, devâ, çâre, bk. **dermân**.

d.+ â XII/86

d.+ dı I/196, IV/45, IV/47,
X/23, X/25, XIX/96

d.+ dī I/196

d.+ isi XXXV/37

dava d. XIII/77

derdderin d.+ ı XII/265

dermân bk. **derman**.

d. üçündü XXXV/27

ders (< Ar. درس) 1. Öğretmenin öğrenciye belirli bir sürede verdiği bilgi. 2. Öğrencinin öğrenmek zorunda olduğu bilgi. 3. Bir olayın bellekte bıraktığı öğretici iz, öğüt, ibret, bk. **dērs**.

d.+ i XXXVIII/29

d.+ im XXXVIII/26

d.+ imi XII/371

d. oheydim XXXVIII/27

d. ohiy XXXVIII/49

d. ohu XXXVIII/29

d. ohumuşu XXXV/59

dērs bk. **ders**.

d.+ i XXXVI/46

dert bk. **derd**.

d. XXXIII/274

d. çilesi VII/125
d.+ den VII/120
d.+ ler VII/121
d.+ lerin derdi VII/147

dervaza (< Far. دروازه) 1. Kale ve şehirlerin, külliyelerin büyük giriş kapısı. 2. Erdebil merkezde bulunan Şah İsmail'in türbesinin bulunduğu işlek yer.

d.+ ya XXXIII/100

derviş (< Far. درویش) Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, bk. **dērvīš**, **dērvīš**.

d. IX/16, VI/39
d.+ lere sarı IX/16
d. libasında IX/13
d. paltarında IX/12
ćahan d.+ iyik IX/17

dērvīš bk. **dervīš**, **dērvīš**.
d. IX/80, VI/38

dērvīš bk. **dervīš**, **dērvīš**.
d. IX/80

derya (< Far. دریا) Deniz, bk. **deryā**, **deryāh**.

d.- yı ummana XII/244
d.+ dı XII/363, XII/364
d.+ lar XVI/51
hikmetin d.+ sı XII/279

deryā bk. **derya**, **deryāh**.
d.+ nı XII/437
d. üzünde XII/393

deryaçe bk. **deryāçe**, **deryaçe**.
d.+ di XIX/103

deryāçe bk. **deryaçe**, **deryaçe**.
d.+ di XIX/104

deryaçe Küçük deniz, göl, bk. **deryaçe**, **deryāçe**.
d. XL/173
d.+ sinin XL/177

deryāh bk. **derya**, **deryā**.
d.+ ları XII/415

desde (< Far. دسته) Takım, güruh.
d. XXXIII/353, XXXIII/354
d.+ si XXXIX/49

desdur bk. **destur**.
d. VIII/144

desse bk. **deste**, **beste**.
d. XXVI/42, XXVI/46

dest (< Far. دست) El.
d.- i alağası XXXIX/21
d.+ ide XXXIX/39
d.+ inde XII/102

sağ d.+ imde VII/58

destan bk. **dāstan**, **dāsdan**, **dasdān**,
dasdan, **dasTan**.

d. XII/36

şah ismailin d.+ ı XII/35

desTāni bk. **dastanı**, **dāsTanı**,
dāsdanı, **dasTanı**.

d. XXXIX/495

deste 1. Grup. 2. Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam , bk.

desse, **beste**.

d. I/115

bi d. XIII/72

destgāh (< Far. دستگاه) Tezgah.

d. I/176, XVII/89

d.+ a VII/74

deştşu (< Far. دستشویی) Lavabo, tuvalet.

d.+ ya XL/170

destur (< Far. دستور) İzin, ruhsat,
müsaade, bk. **desdur**.

d. vėrdi XXXIII/411

d. vėrer XXIV/39

deşih ' Deşilmiş olan, deşik.

delih' d. I/206

devā bk. **dava** (I).

d. XXXIX/124

d. ğılam XXXIX/128

türke d.+ nı VIII/99

devām (< Ar. دوام) Sürme, sürüp gitme,
kesilmeme, bitmeme.

d.- e tehsil vérek XXXVIII/30

deve Geviş getiren memelilerden,
boynu uzun, sırtında bir veya iki
hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan
hayvan, bk. **devé**, **devē**, **déve**.

d. I/138, I/193, II/132, II/135,
II/140, II/25, IV/17, IV/20, IV/24,
IV/37, IV/41, XIII/16, XIII/20,
XIII/21, XIII/24, XIII/26, XIII/38,
XIII/43, XIII/45, XIII/65, XIII/73,
XIII/75, XIII/79, XIII/82, XIII/85,
XIII/86, XIII/91, XL/43, XXII/44,
XXII/45, XXII/54, XXXIII/206,
XXXIII/245, XXXIII/246,
XXXIII/260

d.+ den XIII/59, XVI/140

d.+ di II/126, XIII/44

d.+ ler II/134, XIII/15

d.+ m I/137, XXXIII/487

d.+ min ğıçı XXXIII/491

d.+ miz IV/21, XXV/21

d.+ ne VIII/73

d.+ ni II/137, VIII/73, XIII/57,
XIII/64, XIII/67, XIII/89, XIII/90,
XL/47, XL/51, XVIII/152, XXII/53,

XXXIII/237, XXXIII/247,
XXXIII/254, XXXIII/255,
XXXIII/262, XXXIII/487,
XXXIII/488

d.+ nī XIII/43

d.+ nin I/193, II/137, IV/40,
XIII/48, XIII/8, XIII/81, XXXIII/263

d.+ nin arasın XXXIII/245

d.+ nin biri XIII/49

d.+ nin ğıçına XXXIII/491

d.+ nin nökeri II/140

d.+ nin üsdüne V/143,
XXIV/18

d.+ nin üssüne VIII/83,
XXIV/20

d.+ nin üstünde VIII/115

d.+ nin yeri ydi II/120

d.+ si IV/31, XIII/49,
XXXIII/467, XXXIII/483

d.+ sin XXXIII/261

d.+ ye IV/26, V/145, XIII/74,
XL/47

d.+ yē II/118

d.+ ynen I/137, II/114, II/115,
III/72, III/89, IV/24, VIII/56, XIX/66,
XV/16, XVIII/9, XX/24, XXIV/18

altmış d. XXXIII/246

boz d. XIII/9

erkek d. XIII/34

yava d. XIII/16

d. deresi XXII/75

sekkiz d.+ ği XXXIII/256

sekgiz d.+ ni XXXIII/257

yetmiş d.+ ni II/138

d. otardım XIII/91

d. otarma XXXIII/64

d. sahlardıh IV/17

elli d.+ si XIII/62

sekgiz d.+ sin XXXIII/238

sekkiz d.+ sin XXXIII/238

sēkgiz d.+ ye XXXIII/246

yetmiş d.+ ynen II/122

d. zamaniydı XXXIII/43

devé bk. **deve**, **devē**, **déve**.

d.+ ynen II/113, II/24,
XXXIII/46

devē bk. **deve**, **devé**, **déve**.

d. XXII/54, XXXIII/27

déve bk. **deve**, **devé**, **devē**.

d.+ nin başın VIII/86

d.+ nin üssüne VIII/82

d.+ ye VIII/57

d.+ ynen VIII/55, VIII/56,
VIII/71

d. zamaniydı VIII/62

deve **deresi** Zencan eyaletinde
bulunan bir akarsu adı.

d. XXII/75

devet bk. **dēvet**, **de'vet**.

d. éle XXXIII/91

d. élerler I/90

d. v rmişdi XXXIII/120

de' vet (< Ar. دعوٰت)  ağrı, çağırma,
bk. **d vet, devet.**

d.  ler k XIV/23

d.  liyesen XXXIII/595

d vet bk. **devet, de' vet.**

d.  ledim XXXIII/92

d.  lerdik I/174

d vletli Mutluluk ve refah içinde olan,
zengin.

d. XVIII/61

devran (< Ar. دوران) D nya, kader,
talih, baht.

d. XXXIX/363

dey 1. De, da. 2.  şte. 3. Geldiği
bağlamda anlamı kuvvetlendirmek
veya  eşitli anlam ilişkileri kurmak i in
kullanılan bir s z.

d. I/138, I/141, XIII/100,
XL/178, XLI/13, XVI/138, XVI/16,
XVI/21, VI/60, XX/17, XXI/28

dey - Değmek.

d.-  ek XII/59

d.- di XXXIII/250

d.- e ek XXXIX/250

d.- ende XX/67

d.- enin V/206

d.-  r XVII/14

d.- ib XXXIII/253

d.- ip XXXIII/251,

XXXVII/140

d.- ir XXXIX/241

d.-  r XXXIX/241

d.- irmişem XIX/108

d.- medi III/5

d.- meginen XXXIX/48

d.- mese XL/163

d.- mesin XXXIX/289

d.- mezdi V/197

d.- miye ek XXXIII/289,

XXXIII/290

d.- se XL/156

nezer d.- mesin V/213

deyerri Değerli.

d. XXXIX/475

deyil bk. değ'il, değ'il, d ğ'il, değ'ir,
deyir, değ'ir, değ' l, deil, d il, d ir,
d l, d  l, d  l, d  r, d  r, d  r,
d  r, d r, d r.

d. XII/463, XVI/25

d.+ di XXXIX/454

d.+ em XXXIX/321,

XXXIX/322

d.+ sen XVI/102

d yil - S ylenmek, s z  edilmek.

d.- mir XXXIX/300

deyir bk. **değ'il, deġ'il, dēğ'il, deġ'ir,**
deyil, deġ'ir, deġ'ül, deil, dēil, dēir,
dēl, döül, dōül, dōür, döür, döğür,
döğür, dēr, dōr.

d. XXXII/28

d.+ em XVI/79, VIII/149,
XXXIX/322

deyirman bk. **dēyirman, dēirman,**
deġ'irman.

haçezizin d.+ ı XXXIII/217

dēyirman bk. **dēirman, deyirman,**
deġ'irman.

d.+ ı XXXIII/217

deyiş - Değişmek.

d.- di XXXIX/266

dıbara Koyunun ikinci yavrusuna
verilen ad, bk. **dıbāra.**

d. XXIX/30, XXIX/32

dıbāra bk. **dıbara.**

d.+ dı XXIX/32

dıkkılaçan Hiç boşluk kalmayacak
şekilde, ağzına kadar.

d. VI/149

dırab bk. **dıraP.**

d. I/39

dıraP (< Fr. *drap*) Yünlü kalın kumaş,
bk. **dırab.**

d. I/39

d.+ dan I/40

dırnağ bk. **dırnağ, dırnağ**

d. XXXIII/448

di - bk. **dī -, de -, dé -, dē -, dē -, dē -.**

d.- rem XXXIX/601

d.- y III/6

d.- ydim V/2

d.- ye IX/58, VII/104, XII/225,
XVI/117, XXIII/12

d.- yebilēr XXXIX/303

d.- yebilirik XLI/75, XLI/77

d.- yebillem XXXIX/235

d.- yebilmerem XXIV/46

d.- yebilmirik XXII/68

d.- yecēh'se XXXIX/302

d.- yecem XIII/94

d.- yeçem XIV/29, XIX/75,
XVI/87

d.- yeçēm XXIII/38

d.- yeçēm V/135

d.- yeçesen XXIII/39

d.- yeçemmerem XIV/40

d.- yeılmerem XXIV/34

d.- yek IV/101, IV/102,
XXXIX/594

d.- yeller I/132, II/127, III/27,
IV/12, IV/126, IV/70, IV/85, V/132,
V/99, VI/160, VI/21, VI/23, XIV/66,

XIX/81, XL/134, XL/148, XL/163,
 XL/23, XL/60, XVI/30, XVII/44,
 XVII/45, XVII/46, XX/57, XX/59,
 XX/61, XXI/59, XXII/100, XXII/101,
 XXV/17, XXXI/18, XXXI/40,
 XXXIII/180, XXXIII/209,
 XXXIII/211, XXXIII/236,
 XXXIII/242, XXXIII/288,
 XXXIII/331, XXXIII/366,
 XXXIII/383, XXXIII/457,
 XXXIII/509, XXXIII/559,
 XXXIII/561, XXXIII/571,
 XXXIII/580, XXXIII/596,
 XXXIII/604, XXXIII/8, XXXIX/102,
 XXXIX/108, XXXIX/158,
 XXXIX/538, XXXV/10, XXXV/7,
 XXXVII/96, XXXVII/97,
 XXXVIII/44

d.- yellər XIX/82, XXXII/56

d.- yelller XIX/80

d.- yem XII/24, XIV/55,
 XVII/21, XXXIV/38, XXXIX/194,
 XXXIX/29, XXXVIII/18

d.- yēm XXXIX/177

d.- yemiyećem IX/58

d.- yēmmerem XXXVIII/19

d.- yemmez XIV/29

d.- yemmürem II/36

d.- yen II/60, VI/46, XII/262,
 XVI/98

d.- yende IX/96, XVI/113,
 XXXIII/407, XXXIII/567,
 XXXIX/233, XXXIX/500

d.- yenner XXXIX/301,
 XXXIX/85, XXXIX/88, XXXIX/90

d.- yennerden III/55

d.- yer III/4, VI/142, X/53,
 XII/129, XII/182, XL/124, XL/40,
 XL/65, XLI/14, XLI/55, XVI/112,
 XXI/59, XXII/51, XXII/97, XXIV/46,
 XXXIII/248, XXXIII/368,
 XXXIX/108

d.- yēr X/29, XXXIII/97

d.- yerdi II/133, IV/110,
 IV/111, IV/63, IX/72, V/135, VI/127,
 VI/149, VI/85, XI/54, XL/168,
 XL/174, XXIII/31, XXXIII/104,
 XXXIII/204, XXXIII/258,
 XXXIII/259, XXXIII/260,
 XXXIII/323, XXXIII/399,
 XXXIII/400, XXXIII/455,
 XXXIII/520, XXXVI/66, XXXVI/67,
 XXXVII/130

d.- yerdī XXXIII/324

düz d.- yerdi IV/67

d.- yerdig V/165, VI/106

d.- yerdih' VI/94

d.- yerdî IV/73

d.- yerdik I/201, IV/32, IV/74,
 IV/75, V/102, V/103, V/104, V/168,
 VI/87, VIII/99, XI/55, XI/56, XII/113,
 XIX/114, XV/70, XXII/87, XXIV/25

d.- yerdik XI/32

d.- yerdik V/104

d.- yērdik V/205

d.- yerdiler I/14, I/15, I/161,
I/164, I/170, I/192, I/86, I/87, II/140,
II/141, IV/60, IV/70, V/109, V/135,
V/143, V/178, V/179, V/183, V/187,
V/189, V/213, V/214, V/217, V/220,
V/222, V/224, V/226, V/31, V/82,
VI/126, VI/150, VI/159, VI/163,
XI/54, XI/57, XIII/76, XVIII/57,
XVIII/96, XXI/45, XXI/77, XXVI/10,
XXXIII/184, XXXIII/187,
XXXIII/188, XXXIII/190,
XXXIII/214, XXXIII/340,
XXXIII/467, XXXIII/48, XXXIII/488,
XXXIII/519, XXXIII/552,
XXXIII/553, XXXIII/555, XXXIX/34,
XXXVI/65, XXXVI/68, XXXVII/42,
XXXVII/43, XXXVII/46, XXXVII/47
d.- yerdil r II/140, XXXIII/203
d.- yerdim IV/113
d.- yerdin XXXIII/585
d.- yerd k II/47, III/54
d.- yerem VII/111, XII/137,
XII/36, XL/218, XVIII/52
d.- yer m XXXIII/276
d.- yerig XX/91, XX/98,
XXIX/31, XXXVI/38
d.- yerik I/222, I/36, I/95, I/96,
IV/80, IV/81, IV/82, IV/83, VI/75,
VI/87, VIII/130, VIII/135, VIII/136,
VIII/142, VIII/143, VIII/144, VIII/146,
XLI/10, XLI/106, XLI/11, XLI/13,
XLI/14, XLI/15, XLI/16, XLI/18,
XLI/19, XLI/21, XLI/23, XLI/25,

XLI/26, XLI/29, XLI/30, XLI/31,
XLI/33, XLI/34, XLI/35, XLI/37,
XLI/38, XLI/43, XX/89, XXII/64,
XXII/65, XXII/75, XXII/97, XXII/98,
XXII/99, XXIX/30, XXIX/32,
XXIX/33, XXIX/34, XXIX/36,
XXXVI/60, XLI/12

d.- yer k XXII/98, XXIX/34

d.- yerim XV/39, XXXIII/275

d.- yer z XXXVII/135

d.- yerler IV/84, V/90

d.- yermi   V/174, V/175,
XXXIII/227, XXXIII/228,
XXXIII/229, XXXIII/230,
XXXIII/231, XXXIII/384

d.- yermi  ler VII/162, VII/166,
XXXIII/549

d.- yersiz XVI/31

d.- yer k III/4, XL/151

d.- yer k III/25, X/21, XL/140,
XL/150, XL/29, XX/90, XXXV/23,
XXXV/28, XXXV/73

d.- yesen XXXIII/601

d.- yeydin XXXIII/127

d.- y  XL/51

d.- yim III/29, IV/91, V/88,
XXI/15

d.- yirdik IV/107

d.- yirem V/103

d.- yrem XXXIX/310

d.- yr k II/78

d.- y K XX/22

dī - bk. **di** -, **de** -, **dé** -, **dē** -, **dě** -, **dě** -.
d.- yrük II/38

dīb Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü, taban, dip.

d.+ i XL/177, XL/178

d.+ ine V/208

daşın d.+ inde XIX/116

kölların d.+ inde XXXIII/520

dīde (< Far. دیدِه) Göz.

d.+ min nūrī XII/290

dīkḡat (< Ar. دَقَّتْ) Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık, ilgi, özen.

d. élır XVI/97

d.+ nen XVI/33

dīl İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban, bk. **dül**.

d. IX/81, VII/113, XII/161, XLI/29

d.+ di I/29

d.+ e V/60

d.+ e geldi XXXIII/516

d.+ i V/202, XXXV/67, XXXVI/33

d.+ i bağı XII/61

d.+ im XII/323, XIV/54, XXXIX/406, XXXIX/407, XXXIX/67, XXXIX/72, XXXIX/76

d.+ im tutuldu XXXV/67

d.+ imde VII/47

ana doğma d.+ imin VII/138

d.+ imiz II/32

öz d.+ imiz XXXVII/73

öz d.+ imiz XXXVII/74

d.+ imizde IX/79

öz d.+ imizde XXXV/72

öz d.+ imizi II/10, V/103

bizim d.+ imizin II/33

d.+ in VIII/64

azərbaycan d.+ inde IX/97

oların d.+ ini XXXVI/31

fārs d.+ iydi XXXVI/69

oların d.+ iynen III/22

d.+ lerde XXXIX/219

d.+ leri III/20, XXXIX/339, XXXIX/340, XXXIX/347

senin d.+ üv VII/12

d.+ üvü VIII/64

bizim d. V/38

ehl-i d.+ em XII/314

aşıl d.+ i IX/51

azərbaycan d.+ i X/6

āzeri d.+ i XXXVIII/10

bizim d.+ i I/210

türkü d.+ i X/6

ana d.+ idi XXXVI/34

senüv d.+ üvü VII/12

dilek Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat.

d. XII/192

dillen - Konuşmaya başlamak veya konuşmayı öğrenmek, dillenmek.

d.- di XXI/9

dilsus hezengül Dilsuz ile Hazangül adlı Türk halk hikayesi.

d.+ den IX/85

dim - Dinmek, dinlenmek, durmak.

d.- me VI/135

d.- meK XII/60

d.- mez idi VI/141

dimdig bk. **dimdik**.

ğuşların d.+ ini XLI/105

dimdik 1. Horoz, hindi vb.nin tepesinde bulunan kırmızı deri uzantısı.
2. Bazı kuşların tepesinde bulunan ve dik duran tüyler, bk. **dimdig**.

d. XLI/106, XLI/108

dimdikli Başlıklı, börklü.

d. XLI/107, XLI/111

din (< Ar. دين) İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre

davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet, bk. **dîn**.

d.+ dîk IV/80

d.+ i I/130

d.+ in XXXIX/213

d. yolunda XII/73, XII/81

bizim öz d.+ imizdedi I/130

bizim d.+ imizi I/125, I/126

bîların d.+ in I/127

islam d.+ i XXXIX/213

islam d.+ innen XL/171

rûkn-ü d. XII/131

rûkn-ü d.+ i XII/130

usul-ü d. XII/430

usul-u d.+ di XII/354

usul-ü d.+ in XII/427

dîn bk. **din**.

d.+ e XII/470, XII/474

dincel - Dinlenmek, istirahat etmek, bk. **dinçel** -.

d.- erdiler XIII/52

dinçel - bk. **dincel** -.

d.- eydûğ XX/27

dinle - İşitmek için kulak vermek.

d.- mişik XXXIX/36

dinsiz Dinî inancı olmayan.

d.+ leri XII/470, XII/474

diplom (< İt. *diploma*) Bir kimseye herhangi bir okulu veya öğrenim programını başarıyla tamamladığını, bir derece veya unvanı kullanmaya hak kazandığını, bir iş, sanat veya meslek dalında çalışabilme yetkisi elde ettiğini belirtmek için bir öğretim kurumu tarafından düzenlenip verilen resmî belge, icazetname, şهادetname, bk. **dipluma**.

d. XVI/41

d. idi XVI/41

lisans d.+ du I/148

dipluma bk. **diplom**.

d. XXXVIII/26

direg Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat.

d.+ im X/46

diri 1. Yaşayan, yaşamakta olan. 2. Güçlü, zinde

d. XLI/23

diril - 1. Güçlenip canlanmak. 2. Öldüğü sanılan şey canlanmak.

d.- di XII/417, XIII/74

d.- erdi XIII/75

d.- medi XIII/74

dirilig Diri olma durumu, dirilik, zindelik.

menim d.+ im VII/83

dirilt - Dirilmesini sağlamak.

d.- er II/85

dırnağ İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka, tırnak, bk. **dırnağ**, **dırnağ**.

ayağ d.+ ı XLI/37

el d.+ ı XLI/37

dırnağ bk. **dırnağ**, **dırnağ**.

d. XLI/37

diş Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırtıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri, bk. **tiş**, **düş** (II).

d. XLI/29, XXXIII/443,

XXXIII/444

gızıl d. XXXIII/445

d. çekip XXXIII/445

d.+ de XXXIII/570

d. doğturuydu XXXIII/442

d. herci XIX/59

d.+ i XXXIII/568

d.+ im XXXIII/568,

XXXIII/569

d.+ imdi XXXIII/569

d.+ in XXXIII/446,
XXXIII/447

d.+ in üsdünē XXXIII/448

d.+ indi XXXIII/568

d.+ ine XXXIII/569

d.+ nen XXXIII/450

dişi bk. **tişi**.

ğara d. XXXIII/200

d.+ si IV/40

divan (< Far. دیوان) 1. Büyük meclis,
yüksek meclis. 2. Bir tür âşık havası,
bk. **divān**.

d. XXXIX/119

d.+ dı XXXIX/113

d.+ nan XXXIX/112,
XXXIX/114, XXXIX/117

divān bk. **divan**.

d. XXXIX/123, XXXIX/127

divan havası Bir tür âşık havası.

d. h. XXXIX/119

dīvāne (< Ar. ديوانه) Çılgın, deli,
mecnun.

d.+ sine XXXIII/293

deli d. oldu XXXIII/319,
XXXIII/322

dīvānelig Delilik, mecnunluk, kara
seveda.

d.+ imnen XXV/46, XXV/47

divāni Bir tür âşık havası.

d. XXXIX/495

dīvar (< Ar. دیوار) Bir yapının
yanlarını dışa karşı koruyan, iç
bölümlerini birbirinden ayıran, taş,
tuğla vb. gereçlerden yapılan veya
örülen dikey düzlem, örek, duvar.

d. XXXIII/362

d.+ dan XXXIII/373,
XXXIII/401, XXXIII/562

d.+ ın XXXIII/377

d.+ ın başınnan XXXIII/374

diyar (< Ar. ديار) Memleket, ülke,
belde, el, bk. **diyār**.

d. XXXIX/411

ey ğurbet d. XXXIX/410,
XXXIX/418

diyār bk. **diyar**.

d.+ ı XXXIX/409

diz Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin
birleştiği yer.

d.+ den XIX/119, XIX/120,
XIX/121

d.+ in üsTe I/63

d.+ ineçe I/98

d.+ lerim XII/186

d.+ lerin XIII/82

diz - Yan yana veya üst üste sıralamak.

d.- erdī XVIII/30

do (< Far. دو) Birden sonra üçten önce gelen sayı, iki, bk. **dō**, **du**.

d. XXXIV/52

d. sāl XXXVII/71

dō bk. **do**, **du**.

d. metriden XXXIV/51

dodağ bk. **dodaḡ**.

d.+ ım XXXIX/294

dodaḡ Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri, dudak, bk. **dodağ**.

d. XLI/29

d.+ ların hesretine XII/51

doğ - bk. **doğ** -.

d.- ıy XX/103

doğ - Dünyaya gelmek, ortaya çıkmak, bk. **doğ** -.

d.- acaḡ XIII/44

d.- an XXIX/32

d.- an arvadın VI/127

d.- ana XXIX/32

d.- anda V/51, XL/22

d.- andan sōra XXII/95

d.- annarın yanına VI/158

d.- anın V/46

d.- ar XIII/10, XIII/11, XIII/12, XIII/13, XIII/16, XIII/17, XIII/18, XIII/19, XIII/20, XIII/21

d.- ardı XIII/68, XIII/69

d.- du XIII/70

d.- ey XX/93

d.- éy XX/95

d.- iy XX/103, XX/93, XX/95,

XX/96

ana d.- ma dilimin VII/138

d.- mīy XX/100

d.- up XIII/71, XIII/73

d.- ur XIII/47, XIII/9, XXII/95

doğra - Keserek parçalamak veya elle küçük parçalara ayırmak, doğramak, bk. **doğre** -, **dorğa** -.

d.- r V/13

d.- yıllar V/72

d.- yullar V/68

d.- yup V/77

doğre - bk. **doğra** -, **dorğa** -.

d.- yırdīḡ XXXIX/512

doğru Gerçek, yalan olmayan.

d. XLI/15, XLI/16

doğulu (I) Canlı, hayat dolu.

doğulu d. VI/122

d. doğulu VI/122

doğulu (II) Doğu yönünde olan veya
doğu bölgesinde yaşayan.

d. yurttta X/96

doğuz İslâmiyet'te eti haram olan,
kalın derili, eti, yağı ve derisi için
beslenen, ağır, hantal, memeli hayvan,
hıncır, bk. **döğuz**.

d.+ a V/158

ağmağ d. V/158

döğuz bk. **doğuz**.

d. X/28

doğdur bk. **toğTur**, **tüh'tür**, **düktür**,
düh'tür, **duğTur**, **doğtur**, **döhtür**.

d. XXXIII/569

doğsan Seksen dokuzdan sonra doksana
birden önce gelen sayı.

d. XXXVII/90, XXXVII/97

doğsan altı Doksana beşten sonra
doksana yediden önce gelen sayı.

d. XXXVII/91

doğsan beş Doksana dörtten sonra
doksana altıdan önce gelen sayı.

d. XXXVII/91

doğsan bir Doksandan sonra doksana
ikiden önce gelen sayı.

d. XXXVII/90

doğsan dokkuz Doksana sekizden
sonra yüzden önce gelen sayı.

d. XXXVII/92

doğsan dört Doksana üçten sonra
doksana beşten önce gelen sayı.

d. XXXVII/91

doğsan iki Doksana birden sonra
doksana üçten önce gelen sayı.

d. XXXVII/91

doğsan sekkiz Doksana yediden sonra
doksana dokuzdan önce gelen sayı.

d. XXXVII/92

doğsan üç Doksana ikiden sonra doksana
dörtten önce gelen sayı.

d. XXXVII/91

doğsan yeddi Doksana altıdan sonra
doksana sekizden önce gelen sayı.

d. XXXVII/91

doğtur bk. **toğTur**, **tüh'tür**, **düktür**,
düh'tür, **duğTur**, **doğdur**, **döhtür**.

d. XXXIII/442

d.+ a VIII/122

diş d.+ uydu XXXIII/442

doğkuz Sekizden sonra ondan önce gelen sayı, dokuz, bk. **doğküz**.

d. III/25, XI/67, XII/209, XIV/69, XXXVII/74

on d. XIV/70

d. gızım XII/343

d. perdedi IX/93

doğküz bk. **doğküz**.

d. XXXVII/89

doğuccuk Şahseven Türklerinin dokumacılıkta kullandıkları ve her bir yüzü dokuz desenden oluşan bir motif, bk. **Toğuccuk**.

d. III/25

dol - Dolu duruma gelmek, dolmak.

d.- du XXXIII/370, XXXIII/371

d.- muşâm XVI/49

dola - İplik, şerit, tel vb. nesneleri bir şeyin üzerine döndürerek sarmak, kavuşturmak.

d.- dı XXXIII/491

d.- rdî XXXIII/489

d.- y XL/56

dolağ Sarmaya veya dolamaya yarayan ve genellikle hayvanlarda kullanılan bir tür sargı.

d. XXXIII/488

d.+ nan XXXIII/491

dolan - 1. Bir şeyin çevresine sarılmak. 2. Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak. 3. Karışmak, dolaşmak. 4. Geçinmek, geçimini sağlamak, bk. **dolan** -.

d. XII/179, XV/11

d.- a XII/358

d.- ardı VI/141

d.- ardım XII/178

d.- aydı XII/232, XII/39

d.- dı XII/310, XVIII/57

d.- ıb XXXIII/149

d.- ım XXXIX/534

d.- ıp XXXIII/361

d.- ıpdı XXXIII/369

d.- ır XII/328

d.- ırdıh XXXVI/19

d.- ĩm XVI/75

d.- ĩr XII/184

d.- iylar XVI/109

d.- ıyuh XVI/107

d.- mışam XXXIX/335, XXXIX/336, XXXIX/345, XXXVII/52

d.- mışıh XXXVI/16, XXXVI/18

başına d.- ım XXXIX/157

başuva d.- ım XXV/39

dolan - bk. **dolan** -.

d.- ĩr XL/212

dolandır - 1. Dolaştırmak, döndürmek.

2. Geçimini temin etmek.

d. IV/73

d.- abilersen IX/73

d.- ardı XVIII/73

dolanışğ Davranış, tavır ve tutum.

danişışğında d.+ ında XLI/98

dolanma Gezme, dolaşma.

d.+ dı XXVII/12

dolaş - 1. Saç, iplik vb. şeyler birbirine karışarak güç çözülür duruma gelmek.

2. Karışmak. 3. Gezmek, dolaşmak.

d.- an XLI/102

d.- ıP XII/323

d.- ır XII/161

d.- maram XIX/34

d.- miyip XXXIII/349

doldur - Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek, doldurmak.

d.- ardı VI/149

d.- dular XXXIII/461,

XXXIII/481

d.- muşam XIV/30

d.- muşduḥ VI/152

d.- muşdüḥ VI/151

d.- ūm VI/149

d.- ūp XXX/10

basdı d.- du XXXIII/480

dolu İçi boş olmayan, dolmuş, meşbu, pür, boş karşıtı.

d.+ ydī IX/57

donduran ay Türkiye takvimine göre ocak ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki kış mevsiminin ikinci ayı.

d. XLI/51

dōregert (< Far. دورگرد + T. +lik) İşportacılık, seyyar satıcılık.

d.+ lydi XXXIX/5

dorey Bir büyükbaş cinsi.

d.+ leri XX/87

dorğa - bk. **doğra** -, **doğre** -.

d.- yaçaḥ XXXIII/396

dorost (< Far. درست) Doğru, düzgün, hatasız.

d. XXXIV/46

dos bk. **dosd**, **dost**.

d.+ lar VII/157

d.+ larım XXXIX/188

d.+ larıma VII/25

d.+ larımı XXXIX/149,

XXXIX/160

d.+ larımın tevessüTüynen

VII/7

d.+ ların VII/38, VII/88

dosd (< Far. دوست) 1. Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı. 2. isim Bir şeye aşırı ilgi duyan, koruyan kimse. 3. İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan, bk. **dost**, **dos**.

d.+ um VII/82, XXXIX/319, XXXIX/386, XXXIX/485, XXXIX/556

d.+ un sesidī XII/237

köhne d.+ un XXXIX/151, XXXIX/152, XXXIX/161

d. oldular XVI/28

dost bk. **dosd**, **dos**.

d.+ un sesidi XII/44

d. olur XXXII/34

d. udum XXXIX/557

fāmil d. aşna I/96

bizim d.+ larımızdan VII/94

doşap (< Far. دوشاب) Pekmez.

d. V/54, V/57

dövğa Ayrın aşı.

d. XV/29

d. III/59

dövğa aşı Pirinç, yoğurt ve yeşillik katılarak yapılan bir tür çorba, yoğurt çorbası, ayran aşı.

d. a. III/59

dovşan Tavşan.

d. X/29

döyut Kişi adı.

d. bey XX/55

döyutdu Erdebil eyaleinde bulunan bir yer adı, Davutlu.

d.+ nun aşağısıdı XX/62

dovvum (< Far. دوم) İkinci, bk. **dövvüm**.

d.+ a XXXIII/327

doy - 1. İsteği kalmayınca kadar yemek, açlığı kalmamak. 2. Gereksinimini karşılamak.

d.- ar XIII/25, XIII/26

d.- maz XXXII/49

d.- unca XXVI/43

d.- ur XIII/26, XXXIX/626

doyur - Açlığını gidermek, doyurmak.

d.- ruh XX/35

dozağac Bir tür çocuk oyunu.

d. XVIII/151

dögür bk. **değ'il**, **değ'il**, **değ'il**, **değ'ir**, **deyil**, **deyir**, **değ'ir**, **değ'ül**,

deil, dēil, dēir, dēl, döül, döül, döür, döür, döğür.

d. XXXIII/428, XXXIII/569, XXXIII/589

d.+ dü XXXIII/392

d.+ düler XXXIII/536

döğür bk. **değ'il, değ'il, değ'il, değ'ir, deyil, deyir, değ'ir, değ'ül, deil, dēil, dēir, dēl, döül, döül, döür, döür, döğür.**

d.+ sen XXXIII/487

döhtür bk. **toḥTur, tüh'tür, düktür, düh'tür, duḥTur, doḥdur, doḥtur, döhtür.**

d. XVII/55

döl (I) 1. Canlıların üremesi sonucu ortaya çıkan yeni birey veya bireylerin bütünü, zürriyet, nesil. 2. Yavru, çocuk. bk, **döl.**

d.+ ü XXXIII/260

d.+ ü tüştü XXXIII/258

nerin d.+ ü XIII/16, XIII/17

döl (II) bk. **döl.**

d. XXXI/8

dölet bk. **dövlet.**

d. XXXI/31, XXXIII/159

dön - 1. Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. 2. Geri gelmek, geri gitmek. 3. Sapmak, yönelmek. 4. Benzemek. 5. Dolaşmak. 6. İnanç, din veya düşüncesini değiştirmek.

d.- dü XII/164, XII/165, XII/166, XIV/36, XXXIII/534, XXXIII/540

d.- dün III/33, III/34, III/37

d.- eller XVII/8, XVII/80, XVII/85

d.- erdi XIII/89

d.- erdin XIII/90

d.- ir XXXV/10

d.- meyib XVI/99

d.- mez X/60, X/64

d.- mir XIV/54

d.- müş XII/50

d.- müş XII/242

d.- nük XVII/10

d.- se X/63

d.- sem III/36

d.- sün III/36, XXXIX/400

d.- üb XL/171

başuva d.- üm III/73, VIII/151, XIV/13

d.- üp XXII/24

d.- üpler XXXIII/261, XXXIII/263

d.- ür XIII/19

d.- ürük XVII/14

dönder - Dönmesini sağlamak,
çevirmek, bükmek, döndürmek.

d.- er XIII/18

d.- ibler XXXVII/26

dör bk. **değ'il, değ'il, değ'il, değ'ir,**
deyil, deyir, değ'ir, değ'ül, deil, dēil,
dēir, döül, döür, döür, döğür,
döğür, dēr, dēl.

d. I/155

dörd bk. **dört, dört, dört, dört.**

d. XXXIII/111

d.+ e XXXIII/157

d.+ ü XII/208

d.+ ümüz XIX/119

d. ay XXVI/36

d. il XXXIII/17

d. oğlan XI/67

üş d. XII/228

yirmi d. XXVI/17

yirmi d. ay II/102

dörd bk. **dört, dört, dört, dört.**

yetmiş d. XVIII/7

dördüz Dördü bir arada bulunan.

d. XXVI/12

döre (< Ar. دوره) Çevre, daire, etraf, bk.

dövre, dövr, dövre, dövre, döyre.

d.+ de XI/20

d.+ deki XXXVII/103

d.+ den XIV/23, XVII/46,
XXXIX/109

d.+ lerimizde XXII/41

bizim d.+ mizde XXXVII/121

bizim d.+ mizdeki

XXXVII/107

d.+ mize XXXVII/106

d.+ n XXXVII/103

d.+ nin adamı I/174

bi d.+ si IV/77

ğışTağımızın d.+ si IV/77

d.+ sinde XXIII/18

yan d.+ sinde XXIX/41

d.+ ye I/92

döreleme Etrafını çevirme işi,
çevreleme.

d.- me III/92

dört Üçten sonra beşten önce gelen
sayı, bk. **dört, dört, dört, dört.**

d. XII/356, XIV/69, XXVII/27,
XXXI/25, XXXVII/74, XXXVII/78,
XXXVII/87, XXXVIII/59,
XXXVIII/60, XXXVIII/63,
XXXVIII/64

altmış d. III/3

ğırh d. IX/4

igirmi d. XXVI/15

iş d. XXXIII/267

on d. XII/405, XIV/69,
XXXIII/600

üş d. I/112, XXIII/29,
XXXIII/279, XXXIII/33,
XXXVII/116, XXXVII/20,
XXXVII/24, XXXVII/33, XXXVII/34

yetmiş d. XVIII/7

yigirmi d. II/56

üş d. ay XXXIII/181

d. beş XIX/56

d. beyitdi XXXIX/225

elli d.+ de XXXIII/31

d. dene VI/45, VII/82, VIII/47,

XXVI/11

üş d. dene III/86, XXXIII/147,
XXXIII/465, XXXVII/117,
XXXVII/62

d. denedi XII/131

d. denesi XII/356

d. denesini XII/355

on d. dövre XXXIII/600

on d. genire XXXIII/599

d. gışlah XII/207

d. gışlıdı XXII/102

d. gıştı XXII/100

d. gün XI/62, XL/44, XXVI/33,
XXXIII/140, XXXVII/136

d. kilometr II/117

d. kilometrde II/119

yüz igirmi d. min XII/273

yüz yirmi d. min XII/441

yüz yirmi d. min

peygammerden XVI/54

d. saat XXXIII/69

yüz on d. süreni XII/400

d. sürü XXXIII/188

d. yüz XXVII/12, XXVIII/12

üş d. yüz XXXIII/208

dört bk. **dört, dörd, dört, dörd.**

d. IX/75

igirmi d. II/56

döş Göğüs, bağır.

d.+ ünnen XXXIII/149

döşe - Bir ev veya dairenin oturulabilir
duruma gelmesi için gerekli eşyayı
oraya yerleştirmek.

d.- r XL/139

döşeg bk. **döşek, döşeg'.**

d.+ e XIX/89

döşeg' bk. **döşek, döşeg.**

d.+ e II/65

döşek Yatak, bk. **döşeg', döşeg.**

d. II/62, XXIX/40

d. salardıh XI/13, XI/8

d. salardırlar XI/37

döşlūk bk. **döşlūk, döşlüh', döşlüg.**

d. XXXIII/479

döşlüg bk. **döşlūk, döşlüh', döşlūk.**

d.+ ü XXXIII/478

d.+ ün ébinin ikisin
XXXIII/479

döşlüh' Şahseven kadınlarının
döşlerini örtmek için kullandıkları
geleneksel giysi, bk. **döşlük**, **döşlög**,
döşlūk.

d. XIX/81

d.+ dü XIX/80

d.+ dü XIX/80

döşlük bk. **döşlüh'**, **döşlög**, **döşlūk**.

d. XXXIII/479

döül bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **deyil**,
deyir, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**,
dēl, **değ'ir**, **dōül**, **dōür**, **döür**, **döğür**,
döğür.

d.+ dük XXXIII/28

dōül bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **deyil**,
deyir, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**,
dēl, **döül**, **değ'ir**, **dōür**, **döür**, **döğür**,
döğür.

d. I/198, I/88, XXXIII/193,
XXXIII/270, XXXIII/271,
XXXIII/283

döür bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **deyil**,
deyir, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**,
dēl, **döül**, **dōül**, **değ'ir**, **döür**, **döğür**,
döğür.

d. XX/85, XX/87, XXXIII/303

d.+ dü XXXIII/296

döür bk. **değ'il**, **değ'il**, **dēğ'il**, **deyil**,
deyir, **değ'ir**, **değ'ül**, **deil**, **dēil**, **dēir**,
dēl, **döül**, **dōül**, **dōür**, **değ'ir**, **döğür**,
döğür.

d. XL/218

döv (< Far. دیو) Korkunç, çok iri ve
olağanüstü güçlü masal yaratığı.

d.+ leri XII/376

döv - Tokat, yumruk, tekme vurarak
canını acıtmak, dayak atmak, bk. **döy** -
, **düv** -.

d.- erdi XVIII/116

d.- memesin XVIII/116

d.- müşdüler XVI/22

dövlet (< Ar. دولت) 1. Toprak
bütünlüğüne bağlı olarak siyasi
bakımdan örgütlenmiş millet veya
milletler topluluğunun oluşturduğu
tüzel varlık. 2. Mal, mülk. 3. Talih,
baht, bk. **dölet**.

d. II/106, XL/189, XXXIII/183,
XXXIII/184

d.+ e XXXIX/90

d.+ üvü VIII/140, VIII/142

dövme Dayak atma işi.

d.+ sin XVIII/116

dövr bk. **döre, dövre, dövre, dövre, dövre.**

d. XXXVII/103

dövre bk. **döre, dövr, dövre, dövre, dövre.**

d. XXXIII/363

d.+ si XL/179

d.+ sin XII/389

d.+ sine XL/30

on dört d. XXXIII/600

bizim d.+ mizde XXXVII/95

dövre bk. **döre, dövre, dövr, dövre, dövre.**

d.+ den XVII/45

bizim d.+ miz XXXVII/116

bizim d.+ mizde XXXVII/125

d.+ sinē XXXIII/363

dövre bk. **döre, dövre, dövr, dövre, dövre.**

şahın d.+ sinde II/18

dövvüm bk. **dovvum.**

d. XII/434

dövül (< Ar. طبل) Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı, davul.

d. XXII/88

dövuş Vuruşma, çarpışma.

d.+ ü IX/10

döy - bk. **döv -, düv -.**

d.- üb XXVI/43

d.- ür XXXIX/141

döyüş - Karşılıklı birbirini dövmek, vuruşmak.

d.- se X/59

du - bk. **dur -.**

d. XVI/88, XXXIII/575, XXXIII/609, XXXIX/323

du bk. **do, dö.**

d. XXXVII/73

d.+ muz XXXVII/73

dua (< Ar. دعاء) 1. Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz. 2. Allah'a yalvarma ve ondan her türlü şeyi dilemek için hazırlanmış ibare, bk.

du'a, duva, duva.

d. V/139, V/180, XVIII/106

d.+ lar VIII/130

d.+ larımız XXI/17, XXI/18

d. éeller V/193

d. élerdi V/187

d. éerdiler V/186, V/188

d. éerik VIII/129, VIII/133

nezer d.+ sı VIII/126, VIII/127
onun d.+ sı V/195

du‘a bk. **dua, duva, duva.**

d.+ mī VII/52

dubeyti Bir tür âşık havası, bk.
dubeytī.

d. XXXIX/498, XXXIX/499

kerem d.+ si XXXIX/498,
XXXIX/499, XXXIX/505,
XXXIX/506, XXXIX/507,
XXXIX/508, XXXIX/564

kerem d.+ sidi XXXIX/599

kerem d.+ sin XXXIX/566

kerem d.+ sinin XXXIX/508

dubeytī bk. **dubeyti.**

d. XXXIX/498

duğ (< Far. دُوغ) Ayran, bk. **dūğ.**

d. V/66, XIX/23

aş-1 d. II/67

dūğ bk. **dūğ.**

d. V/65

dūğrama Doğramak işi.

d. aşı VI/90

dūğrama aşı Bir tür çorba.

d. VI/90

duḥTur bk. **toḥTur, tūh'tür, düktür,**
doḥtur, dūh'tür, doḥdur, döhtür.

d. I/203

d.+ dan XIII/77

duman 1. Bir maddenin yanması ile
çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu
bulunan değişik renklerde gaz. 2. Sis
oluşturduğu bulanıklık, bk. **dumān.**

d. X/70, XII/175

dumān bk. **duman.**

d.+ a XII/164

duneyn bk. **dūneyin, dūnēn, dūneyn,**
dūnēyn.

d. XXXIV/41

dur - 1. Hareketsiz durumda olmak,
dayanmak. 2. Var olmak, varlığını
sürdürmek. 3. Beklemek, dikilmek,
kalmak. 4. Bir yerde olmak, bulunmak.
5. Ara vermek. 6. Kalkmak. 7.
Uyanmak, bk. **du -.**

d. XXXIII/389, XXXIII/394

d.- aélmire XII/167

d.- am XII/35

d.- ar III/109

d.- ār XIX/42

d.- ardı XIII/84

d.- du XII/413, XVI/58,
XVI/85, XXXIII/563, XXXIII/567,
XXXIII/577, XXXIX/553

d.- duğ VI/58
d.- duğ ayağı XIX/127
d.- duğun XXV/51
d.- duğ XIX/120, XIX/126,
XIX/127
d.- dum VI/132, VI/137,
VI/157, XIII/109, XIII/94, XXII/78,
XXXIX/332
d.- ma VI/106, XVI/129
d.- ub XL/143, XXIII/15
d.- ullar XV/55
d.- um ayağı VI/72
d.- up VI/137, VI/78, XXI/80,
XXXIII/239, XXXIII/578, XXXIX/12
d.- ur VI/106, VI/55, XII/366,
XII/424, XXXIX/58
d.- uydun VIII/69

durul - Sakinleşmek, hızı kesilmek.

d.- ur VII/146

durum Durum, hal, vaziyet.

d.+ u XXXIX/173, XXXIX/174

duruş - Karşılıklı veya birlikte durmak.

d.- ardı XIII/85

dut - Tutmak, yakalamak.

d. XII/80

d.- Tum X/34

duva bk. **du‘a**, **dua**, **du‘a**.

d. V/212, VIII/118

heyir d. V/128

d. oğurdular V/221

nézer d.+ s1 VIII/118

şeşe d.+ s1 VIII/118

şéşénin d.+ s1 V/227

onun d.+ sını V/207

d.+ sını V/208, V/227

nezer d.+ sını VIII/126

d. yazdırardılar V/214

du‘a bk. **du‘a**, **dua**, **du‘a**.

d.+ lar XV/35

d.+ mız XV/36

adamin d.+ s1 XVIII/106

d.+ sinnan XV/35

duvağ Gelinin başını, bazen de yüzünü
örtén dantel veya tülđen örtü, duvak,
bk. **duvağ**.

d. XXI/77

d.+ ı V/132, V/133

gelinin d.+ ın başınnan V/131

duvağ bk. **duvağ**.

d. attı XXI/77

d. attıya XXI/77

ğırmızı d. VI/27

duvağ attı Düğün gecesinden bir veya
üç gün sonra kız tarafının gelinin evine
gelerek evliliğın uğur bereket getirmesi
için yapılan kutlama, krş. **paytahtı**.

d. XXI/77

duvağ apdı Düğün gecesinden bir veya üç gün sonra kız tarafının gelinin evine gelerek yapılan kutlamada gelinin duvağını küçük bir çocuk tarafından çıkarılması veya bekar kızlardan birine duvağın verilerek sıranın ona geldiğinin ima edilmesi adeti.

d. V/131, V/132

duvan daşı Erdebil eyaletine bağı bir yer adı.

d. d.+ ndadı XXXIII/214

duz 1. Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde, tuz. 2. Güzellik, hüsün, melahat, şirinlik, bk. **düz**.

d. V/125, XXII/45, XXII/46

d.+ unan XVII/79

d. ünü XLI/54

d. çöreğı V/138

d. goyallār V/125

d. günü V/104, VIII/137, VIII/138, XXIV/42

d. günün XXIV/42

düz bk. **duz**.

d. XXXVII/111

duz ünü bk. **duz günü**.

d. XLI/54

duz günü Türkiye takvimine göre pazartesiye denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki gün, bk. **duz ünü**.

d. V/104

düge Boğaya gelmemiş 1-2 yaşında dişi sığır, düve.

d. XX/96

d.+ di XX/97, XX/98

d.+ ni XX/96

düğü Pirinç, bk. **düyü**.

d. III/87, V/216, XV/28, XXIV/28

mehalli d. XL/25

d. artdadaçağ I/87

d. arttama I/86, I/88

d. ekeriğ XXIII/11

d.+ sün XIX/61

düğü arttama “Pirinç ayıklama” anlamına gelen ve düğün öncesi yapılacak hazırlıkları tamamlamak için bir araya gelme işi.

d. I/86

dühçe Top haline getirme, yumak.

d. éliyeller XVII/78

düh'tür (< Fr. *docteur*) Hekim, tabip, doktor, bk. **toḥTur**, **tüh'tür**, **düktür**, **doḥtur**, **duḥTur**, **doḥdur**, **döhtür**.

d. I/202, I/205, XV/67, XXXIX/526, XXXIX/560

ağa-i d. XXXIX/534, XXXIX/528

d.+ a XXXIX/526

d.+ dü XXXIX/527, XXXIX/528

d.+ e VI/116, XXIII/15, XV/66

d.+ nen XXXIX/557

d.+ ün özünün XXXIX/539

düktür bk. **toḥTur**, **tüh'tür**, **düh'tür**, **doḥtur**, **duḥTur**, **doḥdur**, **döhtür**.

d.+ rer XXXIX/270

dül bk. **dil**.

senin d.+ üvü VII/14

dümrü Demir parçalarından yapılmış süslü nesne, bk. **dümür**.

demri d. V/149

dümür Demirden yapılmış nesneler veya demir parçaları, bk. **dümrü**, **demir dümür**.

demir d. VI/160

dün Bugünden bir önceki gün.

d. XVI/135

dünēn Bugünden bir önceki gün, dün, bk. **düneyin**, **düneyn**, **dünēyn**, **duneyn**.

d. VII/88, VIII/94, XIV/32, XLI/57, XLI/58, XLI/59, XLI/60, XLI/61, XLI/62, XXX/13, XXXIII/13

d.+ neri VIII/95

düneyin bk. **dünēn**, **düneyn**, **dünēyn**, **duneyn**.

d. XXX/13

düneyn bk. **düneyin**, **dünēn**, **dünēyn**, **duneyn**.

d. XVI/103

dünēyn bk. **düneyin**, **dünēn**, **düneyn**, **duneyn**.

d. XXX/14

d.+ ki XXXIII/11

düneynki Bir önceki günle ilgili olan, **dünkü**.

d. XVI/97, XVI/98

dünya (< Ar. دنيا) 1. Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. 2. Dış, çevre, ortam. 3. İnançları bir olan ülke veya insanlar topluluğu. 4. Meslek veya iş birliği içinde bulunan kimseler, camia. 5. Herkes, bk. **dünya**.

d. VII/131, XII/245, XVI/57,
XVI/72, XXIII/38, XXXIII/547,
XXXIX/248, XXXIX/253,
XXXIX/260, XXXIX/263,
XXXIX/405, XXXVI/34

d.+ da X/40, XII/302, XII/83

d.+ dı XXXVI/35

d.+ nı XII/310, XXXIX/250,
XXXIX/393

d.+ nın vefası XII/75

d.+ sını XXXIX/266

d.+ sını XXXIX/239

d.+ ya VI/84, XII/91, XII/99,
XVI/68, XVII/51, XVII/52, XVII/53

d.- yı fâni XII/407

d. malın XII/79

d. malında XVI/64

ağır-ı d. XII/75

d.- me XXXIX/397

d.- mür XIV/63, XIV/66

d.- müşem XXI/30

d.- se XL/123, XXXIX/276,

XXXIX/277, XXXIX/278

d.- tü IX/27, X/119, XVI/56

d.- tük XIX/113, XIX/114

d.- üp XXXIX/175

d.- üptü III/32, XIV/35

d.- ür XXXIX/36, XXXIX/38

moddan d.- üb XXV/23

düş (I) Uyurken zihinde beliren
olayların, düşüncelerin bütünü, rüya.

d. kimi XII/243

düş (II) bk. **diş**, **tiş**.

d.+ üvü XXXIII/444

dünyā bk. **dünya**, **dünyā**.

d. XXXIX/246, XXXIX/255

d.+ nı XII/312

d.+ ya XX/92

dürr (< Ar. درّ) İnci.

d.- ü gövheri XII/122

düş - bk. **tüş** -.

d.- dü VII/57, XII/82, XXVI/33,
XXVI/34

d.- e'ech'orda XVI/56

d.- er XXXIX/406, XXXIX/407

d.- ersen XXXIX/396

düşmān bk. **düşmen**.

d.+ ım XIX/26

düşmen (< Far. دشمن) Birinin
kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden,
ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı,
hasım, dost karıştı, bk. **düşmān**.

d.+ in gabağına VII/23

düv - bk. **döv** -, **döy** -.

d.- er II/93, II/94, XL/211

düyü bk. **dügü**.

d. VI/93

d.+ lerden VI/94
çāy d.+ sü VI/94

düz - Düzene sokmak, düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun bir duruma getirmek.

d.- erdīk XXI/43
d.- erūk III/64
d.- üp V/151
d.- üpsen V/153

düz 1. Doğru. 2. Eğri olmayan, düz. 3. Dürüst, dürüstlük. 4. Tam, doğrudan.

d. VI/28, VIII/71, XIII/47,
XIX/67, XLI/15, XVIII/20, XX/33,
XXXIII/199, XXXIV/46,
XXXIX/400, XXXIX/562,
XXXIX/563

d.+ den XXXIII/135
d.+ dü V/90, XIII/29, XIII/69,
XII/428, XXXIII/168
d.+ ī XII/254
d.+ leri XXIV/40
d. danış XII/87
d. dānışan XL/39
d. danışar XL/39
d. danışır XVIII/47, XVIII/49
d. déyirsın XVI/109
d. diyerdi IV/67
d. olur XLI/97, XLI/98, XLI/99
d. yol XL/107, XL/117
d. zēmin XIX/118

düzel - 1. Düz duruma gelmek, düzleşmek. 2. Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek. 3. İyileşmek. 4. Bir tarafa yönelmek.

d.- di XXXIII/49
d.- ēr XVII/14
d.- erdi XIII/77
d.- mezdi XIII/78

düzeld - bk. **düzelt** -.

d.- er XII/157, XXXIII/596
d.- iller VI/57

düzeliş - Anlaşmak, uyumlu hale gelmek, düzgünleşmek.

d.- meg XXXIII/63
d.- mek XXXIII/62

düzelt - 1. Düzgün duruma getirmek, onarmak. 2. Yapmak, kurmak, bk. **düzeld** -.

d.- meği XXXV/60

düzlüh ' bk. **düzlük**.

d. XXIII/22

düzlük 1. Dürüstlük, doğruluk. 2. Engebeli olmayan düz yer, bk. **düzlüh** '.

d. IV/64, IV/68, XXXIX/195

düzül - Dizme işi yapılmak, bir yere koyulmak, yerleştirilmek.

d.- dü X/104, X/105,
XXXIII/120

d.- e XII/201

d.- müşdü XXXIII/157

d.- üp V/150, V/154

E

/e/, /ē/

e 1. Başına getirildiği cümledeki kavrama göre çeşitli tonlar alarak birtakım duygular anlatan bir söz. 2. Soru vurgusuyla şaşma ve merak anlatan bir söz. 3. Ardından gelecek söz ve davranışları öğrenmek amacıyla soru kavramı taşıyan, bir beklentiye içeren bir seslenme sözü, bk. ē.

e. V/114, V/157, VII/22, XIX/121, XXXV/15

ē bk. e.

ē. IX/6, IX/67, IX/78, IX/88, VII/107, VII/66, VII/70, VII/81, VII/95, XIV/29, XIX/123, XLI/13, XLI/17, XLI/29, XLI/33, XLI/47, XLI/48, XLI/57, XLI/58, XLI/65, XLI/89, XV/39, XVIII/124, XXXIII/268, XXXIII/273, XXXIII/278, XXXIX/204, XXXV/7, XXXVII/59

ebā (< Ar. أب) Baba.

e. XII/439

ebelfez 1. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilen baba bir kardeşi, Ebu'l-fazl El-Abbas, Abbas b. Ali b. Ebû

Tâlib. 2. "ebelfeze", Şahseven Türkleri arasında çok yaygın olarak kullanılan bir yemin sözü.

e. XVI/112, XVI/113

e.+ e VIII/26

e.+ i VIII/111, VIII/62, VIII/63, XXI/18

e. hakkı VIII/26

ihsan-ı hezret-i e. XII/152

yâ e. VIII/70

ecbeşir Tebriz yakınlarında yer alan bir yerleşim yeri

e. XXXVII/70

ecel (< Ar. اجل) Hayatın sonu, ölüm zamanı.

e.+ in cenginnen XXXIX/285

ecihbulu Erdebil eyaletine bağlı bir yerleşim birimi.

e. kendi XIX/6

ecirri Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Ecirli tayfası, bk. **ecirri**, **écirni**.

e. gotaz bēyin iydi XXXIII/180

ecirri bk. **ecirri**, **écirni**.

tāyfa-yı e. XIX/4

ecizze - Acizleşmek, gücü yetmeyecek duruma gelmek.

e.- mişük XXXVI/47

ecz (< Ar. عجز) Gücsüzlük, acizlik.

e. avara XIII/68

ed - bk. **et** -, **ét** -.

e.- ebilmedim XXXIX/524

edālet nesib Azərbaycan halk ozanı

Adalet Nesibov (1939-2017).

e. XXXIX/493

edāvet (< Ar. عداوت) Düşmanlık,
hasımlık, husumet.

e. XII/76

edebiyat (< Ar. ادبيات) Olay, düşünce,
duygu ve hayallerin dil aracılığıyla
sözlü veya yazılı olarak
biçimlendirilmesi sanatı, yazın.

e. müellimiydi XXXIX/460

edep (< Ar. ادبيات) Toplum töresine
uygun davranma.

e. V/156

edepli Uslu, ince, iyi ahlaklı, terbiyeli,
müeddep.

e.+ sēn XXI/74

edl (< Ar. عدل) Adalet, hakkaniyet,
doğruluk, tarafsızlık.

e. XII/434

efkele - Kirini çıkaracak şekilde
vurmak, çitilemek veya sertçe
ovalamak.

e.- rih' XIX/85

eflātın (< Yun. *Plátōn*) Eflâtun veya
Platon, Antik Yunan filozoflarından
biri.

e. XII/266

efser (< Far. افسر) 1. Subay. 2. Memur.

e. XVI/125

e.+ den ğabaḥ XVI/132

efsus (< Far. افسوس) Hayıflanma,
teessüf, yazık.

e. déyirem XXXVI/32

e. olsun IX/18

efşār Afşar / Avşar, Oğuz Türklerinin
24 boyundan biri.

menteĝe-i e. XII/211

eĝd (< Ar. عقد) Evlenme muamelesi,
nikah, bk. **eĝd**.

e.- ı nikah hususunda XII/426

eger bk. **eĝer**, **eĝer**.

e. XXXIX/64

eĝd bk. **eĝd**.

e.- ı nikahı XII/428

e.- ı nikāhı XII/465

e.+ ı meğdı XXXIII/435

e.+ ımı XII/368

e.+ i XII/368

eğer (< Far. اگر) Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet, bk. **eger**, **eğer**

e. XL/94, XVI/125

eğer bk. **eğer**, **eger**.

e. IX/45

eğ'il - İnsan, bir işi yapmak için belini eğmek.

e.- irdi XXXIII/148

eğ'ir - Yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek, bk. **eğ'ir** -, **eğ'ir** -, **eyir** -, **eyir** -.

e.- eller XVII/77

cehre e.- iydik VIII/50, VIII/54

cehre e.- me XIX/15

eğ'ir - bk. **eğ'ir** -, **eğ'ir** -, **eyir** -, **eyir** -.

e.- irük III/7

eğ'ir - bk. **eğ'ir** -, **eğ'ir** -, **eyir** -, **eyir** -.

ē.- eller XVII/77

ē.- irdik XIX/90

ēğirdē bk. **ēğ'irdek**.

ē. V/35

ēğ'irdek Süt, şeker ve çeşitli baharatlarla genellikle özel günlerde yapılan bir tür tatlı, bk. **ēğirdē**.

ē. XXIV/29, XXIV/30

ēğl (< Ar. عقل) Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us, akıl, bk. **aḥl**.

e.+ ı XII/367

e.+ ım XII/187

ēğlab bk. **ēğlab**.

e. XXXV/36, XXXV/40

ēğlab (< Ar. اغلب) Çoğu zaman, çoğunlukla, çok.

ē. XXXV/35

ēğri Helal yolla kazanılmamış olan, haram, bk. **eyri**.

ē. XXXIX/86

ēğ'rilih' Toplum töresine uygun davranmayan, dürüst olmayan kimse.

e.+ den IV/68

ehābı bk. **aḥabi**, **aḥabı**, **āḥābı**, **aḥabī**, **āḥābi**, **aḥave**, **ehābi**.

e. XXXVI/68

eḥābi bk. **aḥabi**, **aḥabı**, **áḥābı**, **aḥabī**,
áḥābi, **eḥābı**, **aḥave**.

e. XXXIX/456

e.+ min şı'ri XXXIX/306

e.+ nin şı'ri XXXIX/227

ehedā (< Ar. احد) Bir, tek.

e. XII/439

ehd (< Ar. عهد) Yemin, ant.

e. éler XXI/12

ěhemmiyet (< Ar. اهميت) Mühim oluş,
önem, ehemmiyet.

ě. vérmēz I/220

ehl (< Ar. اهل) 1. Sahip, malik. 2.
Topluluk, ahali. 3. Maharetli, ehliyetli,
becerikli, bk. **éhl**.

e.- i dilem XII/314

e.- i müselmān XXXIX/213

kerāmet e.+ idi XII/306

muğan e.+ iyik XII/218

ehmed bk. **ehmet**, **emmed**, **ammed**.

e. ağanın XXXIX/350

ehmet Kişi adı, bk. **ehmed**, **emmed**,
ammed.

e. XVI/141

e. beymiş XVI/137

eḥs (< Ar. عكس) Karşıt, ters, zıt.

e.+ i XXXIX/457

eḥsen bk. **aḥsen**, **aḥsēn**, **aḥsen**, **āḥsen**.

e. XXXIII/164

eḥter Kişi soyadı.

e.+ dī VI/2

ehvaz bk. **áhvaz**.

e.+ a VI/16

ēvez gāsımi Kişi adı ve soyadı.

ē. IV/4

ejder Kişi adı, bk. **ējder**.

e. X/93

e.+ ēm II/4

e.+ indi X/92

ējder bk. **ejder**.

ē. X/94

ejder ḥavendi bk. **ejder ḥāvendi**.

e.+ di X/97

e.+ nin sağlığına X/94

ejder ḥāvendi Kişi adı ve soyadı, bk.
ejder ḥavendi.

e. XXXI/20

ek - Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek, toprağı ekip biçmek için kullanmak.

e.- en II/83

e.- erdi XXXVI/42

e.- erdiler VI/96

e.- erük III/64

çüt e.- erdiler VI/81

çüt e.- erdik VI/13

dügü e.- erig XXIII/11

ekber Kişi adı.

e.+ inkini XXXIII/125

ekin Tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum, ekin.

menim e.+ im XXXVI/26

ekseren (< Ar. اکثراً) Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, umûmiyetle, ekseriyetle, ekseri.

e. XL/194, XL/199, XXIX/28, XXXVII/125

ekseret bk. **ekseriyet**.

e. XXXIX/227

e.+ de XXXIX/231

ekseriyet (< Ar. اكثريّة) Çoğunlukla, çoğu zaman, bk. **ekseret**.

e.+ de XXXIX/229

el 1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü, el. 2. Sahiplik, mülkiyet. 3. Yön, taraf, bk. **él** (I), **ēl**.

e. X/54, XII/171, XII/473, XL/57, XVI/36, XVIII/59

e.+ de XVII/82, XVII/88

e.+ den XL/119

e.+ den tüşüb XXVI/48

e.+ di XL/58

e.+ e X/49, XXXIX/577, XXXIX/578, XXXIX/579, XXXIX/593

e.+ i XII/469, XXXIII/326

e.+ imdeki XXII/100

e.+ imden X/35

e.+ ime VI/132, XXXIX/192, XXXIX/512

e.+ imi XXXIX/252

e.+ imin derdine VII/132

e.+ imiz üzülb XXXVI/46

e.+ imizde VII/8, XL/207

e.+ imize XXXVI/47

e.+ imnen I/177, XXXII/45, XXXIX/513, XXXIX/524

e.+ imnēn XII/172

e.+ imüze III/93, III/94

e.+ in VII/133, VII/135, VII/139, XVI/104, XXIII/17

e.+ inde VI/54, VII/23, VIII/18, XI/34, XIII/103, XXXII/38, XXXII/40, XXXIX/212, XXXIX/405

e.+ inden XLI/100

e.+ ine VII/103, VII/169,
XL/203, XXI/56, XXXIII/199

e.+ inē I/91

e.+ inin aynasına IX/31

e.+ inin yetişmeğine
XXXIII/124

e.+ innen VI/157, XVII/39,
XVII/40, XXXIII/448, XXXIX/222,
XXXV/71

e.+ innen tutur XLI/101

e.+ ler X/127

e.+ lerimiz XXXIX/546,
XXXIX/587

e.+ lerin XXXIX/531

e.+ lerin ağrımın XXXIX/564

e.+ lerinde V/20

e.+ lerinin müşgülünü XII/488

e.+ lerinnen V/22

e.+ nen XIII/45, XXIX/27

e.+ üvü VIII/61

e.+ inde I/165

e.+ de I/172

e.+ leri I/188

e.+ lerine I/194

e. ayağı XII/325

e. ayağısız XVIII/54

e. çekir XXXIX/616

e. çirkidi XL/111

e. dırnağı XLI/37

el e.+ e XXXIX/246,
XXXIX/253

e. ele XXXIX/246, XXXIX/253

e. eyağı XII/328

e. işidi XVIII/133

e. işlerimizden XVII/70

e. işlerinden XVIII/127

e. tutmuşam XXXIII/60

e. tuttu I/95

e. uzatdı XII/381

ayağı barmağı e. XLI/38

tek e. V/24

sağ e.+ i X/49

menim e.+ imden XII/150

kömeg e.+ imi XXXIX/245

bizim e.+ imizden I/18

bende e.+ inde XXX/14

birin e.+ inde VII/41

görgüdü e.+ inde XXXIX/458

oların e.+ inde XXXIX/317

ozanın e.+ inde XXXIX/33

öz e.+ indē VII/124

allahın e.+ indedi XXX/14

onun e.+ indeydi XXXIX/451

buların e.+ ine XXXIII/349

munun e.+ ine XII/465

gocalığın e.+ innēn XII/160

senin e.+ innen XII/173

buların e.+ leri VI/150

adamın e.+ innen I/177

günbatan e.+ indedi XXX/18

onun e.+ ine XL/157

el bk. él (I), el.

ē.+ nin I/192

ē. XL/57

el tuttu Düşünlerde geline veya damada takılan takı.

e. t.+ du I/95

elağa bk. **alağa, alağá, álağa.**

e. bağlamışam XXXIX/26

elan (< Ar. الآن) Şimdi, şu anda, hâlâ, henüz, bk. **ālen, elān, ēlan, élan, élān, ėlan, élen.**

e. I/175, I/39, II/93, II/97, IX/64, VII/19, VIII/46, X/34, XII/116, XII/14, XII/146, XII/20, XII/35, XIV/31, XIV/64, XL/101, XL/109, XL/201, XL/28, XL/54, XL/92, XXVI/16, XXXIII/213, XXXIX/115, XXXIX/175, XXXIX/373, XXXIX/449, XXXIX/450, XXXIX/462, XXXIX/464, XXXIX/479, XXXIX/486, XXXIX/497, XXXIX/505, XXXVII/112, XXXVII/113, XXXVII/143, XXXVII/144, XXXVII/18, XXXVII/29, XXXVII/55, XXXVIII/63

e.+ hı VI/77

elān bk. **ālen, ēlan, elan, élan, élān, ėlan, élen.**

e. I/140, I/165, I/177, II/12, IV/96, V/19, XL/34, XL/91, XVII/70, XXXIV/12, XXXIX/239

ēlan bk. **ālen, elān, elan, élan, élān, ėlan, élen.**

ē. VI/41, VI/55, XL/91, XVII/88, XX/24, XXXII/52, XXXIII/109, XXXIII/165, XXXIII/172, XXXIII/193, XXXIII/202, XXXIII/206, XXXIII/99, XXXIX/387, XXXIX/459, XXXV/52

elāt 1. Şahseven Türklerinin tamamına verilen ad. 2. İller

e. IV/81, IV/82, IV/83, IV/84, X/8

e.+ a IV/81

e.+ dı X/92

elbetde bk. **elbette, helbet, helbetde.**

e. VII/156, XXXIV/51

elbette (< Ar. البتة) Her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet, bk. **elbetde, helbet, helbetde.**

e. X/28, XXXI/16, XXXI/19, XXXIII/68, XXXV/30, XXXV/43, XXXVIII/26

elcek Eldiven.

e. XIII/59

elçilig bk. **elçilik, elçilih', elçiliğ, elçilig, elçilik, elçilig..**

e.+ e II/27, XXI/84

e.+ e gédēr XXI/84

e.+ ine II/29	Türklerinden alınan bir tür vergi, bk. elefçir, elepçer. e. I/161, I/164 e. kağız I/165
elçi bk. élçi, élçi, hélçi. e. XXXII/32	elefçir bk. elefçer, elepçer. e. pulu I/168
elçi alma Görücü gelmesine izin verme. e. a. XXXII/32	elem (< Ar. علم) Sancak, bayrak. e. XII/286
ēlçilik bk. élçilik, élçilih', élçiliğ, élçilig, elçilig. ē. debilerimiz XIX/56	elepçer bk. elefçer, elefçir. e. I/170
elden tüş - 1. Yaşlanmak. 2. Âciz duruma gelmek, güçten düşmek. e.- üb XXVI/48	elesger Azerbaycanlı Türk halk ozanı, Âşık Ali Asker (1821-1926), bk. elesker, élesger. e. XII/335 e.+ e VII/60, XXXIX/85, XXXIX/88, XXXIX/93 alı e. IX/9 ğul e.+ den VII/59
ēle - bk. éyle -, éyle -, eyle -. rehmet ē.- sin VII/168	élesger bk. elesker, elesger. é.+ den IX/85
elef (< Ar. علف) 1. Ot. 2. Çimen, bk. elev. e.+ di XXXIII/517 e. melef XXXIII/490	elesker bk. élesger, elesger. e.+ em XII/292, XII/313
elef melef Ot veya ot benzeri şeyler, krş. elef, elev. e. m. XXXIII/490	ēleş - Oturmak, bk. eyleş -, ēyleş -, éleş -. ē.- ibsen XVI/60 ē.- iller XV/54
elefçer (< Ar. + Far. علفچر) 1. Otlak. 2. İran devriminden önceki şah yönetiminde yaylağa çıkan Şahseven	

ē.- irdi XXXIII/148

ē.- mek III/16

ē.- mişdik XXXIII/18

elev bk. **elef**.

e. XXXIII/23

eleykimeselam bk. **eleykimeselām**.

e. XI/2

eleykimeselām (< Ar. عليكم

سلام) “Selâmünaleyküm” diyen birine,

“Selâm senin de üzerine olsun”

anlamında karşılık olarak söylenen söz,

bk. **eleykimeselam**.

e. XXII/2

elhamdurullah bk. **elhemdürille**,

élemdürilla.

e. XXXIII/588

elhemdürille (< Ar. الحمد لله) Allah’a

hamdolsun, şükürler olsun,

elhamdülillah, bk. **elhamdurullah**,

élemdürilla.

e. III/89, XV/17

eli (< Ar. علي) 1. İlk müslümanlardan,

Hz. Muhammed’in damadı ve Hulefâ-

yi Râşidîn’in dördüncüsü, Hz. Ali

(656-661). 2. Kişi adı, bk. **elî**, **alı**, **álı**,

ali, **áli**.

e. III/49, III/50, XII/106,

XII/110, XV/62

e.+ di XIV/57

e.+ dir XII/442

e.+ sên VII/46

e. ğızıdı XIV/59

e. abbas XXIII/32

e. dāyi XXXIV/38

e. kimin XII/274

e. nōkeriyem XII/108

ay e. XIII/98

ferzend-i e. XXVI/2

hezret-i e.+ dendi XXXIX/55,

XXXIX/56, XXXIX/60

hezret-i e.+ nin oğludu XVI/113

hezret-i e. XVI/113

ya e. XXXIX/121

yā e. VIII/132

zühr-i e. I/51

elî bk. **eli**, **alı**, **álı**, **ali**, **áli**.

e. XII/102, XII/92, XII/94,

XII/98

e.+ ni XXXIX/220

ēli bk. **beli**, **béli**, **bēli**, **bēlî**, **bélé**.

ē. II/30

eli dayi Dünya genelinde millî takımlar

düzeyinde en fazla gol atan oyuncu

rekorunu elinde bulunduran İranlı

futbolcu, teknik direktör ve iş adamı,

Ali Dayi, bk. **eli dāyi**.

e. XXXIV/42

e. iranī XXXIV/39

e.+ ni XXXIV/43

eli dāyi bk. **eli dayi**.

e. XXXIV/38, XXXIV/44

eli ekber Kişi adı.

e. VI/147

elif (< Ar. l) Arap alfabesinin ilk harfi.

e.+ den XII/371

menim e. ġáddim XII/166

eli merdān Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

e. XXII/31

e.+ dı XXII/41

eli üzül - 1. Çaresiz kalmak. 2. Elden ayaktan düşmek.

e.+ miz ü.- üb XXXVI/46

ēl bk. **él** (I), **el**.

ē.+ in XII/170

elinnen tut - Yardım etmek, kayırmak.

e.- ur XLI/101

elleş - Çalışmak, çabalamak, bir şeyle meşgul olmak.

e. XXXIX/402

e.- iysen XVI/72

elli Kırk dokuzdan sonra elli birden önce gelen sayı, bk. **ellī**, **ēlli**, **élli**.

e. XV/6, XX/6, XXXVII/80, XXXVII/83

iki yüz e. XXXIX/241

e. altı dene XII/341

e. atmış XII/24, XXII/21

e. beş II/6, XXIII/13, XXIV/4

e. bés V/4

e. beşde XXVI/39

e. bir dene XII/352, XII/354

e. bir ildir XII/151

e.+ den XXXVII/81

e. dene VII/95, X/19, XII/114

e. devesi XIII/62

e. dörtde XXXIII/31

e. gün XX/16

e. iki XII/4, XXVII/4

e. ikisi XXXIII/262

e. mine IV/48

e.+ ni XXXVII/82

e. üç XX/6

e. üç XXXI/6

e. yeddi VII/178, XXV/26

e. yeddī VII/178

e. yeddide XXVI/40

e. yeddinin XXVI/40

altı üz e. tümen XXXIII/194

altı üz e. tümeni XXXIII/194

ellī bk. **ēlli**, **élli**, **elli**.

e. sekkiz yarım XXXIX/383

ēlli bk. **ellī, élli, elli**.

ē. XL/6, XXXVII/80,
XXXVII/83

ē. iki XXXIII/262

ē. min XXXIX/330

ē. min tümen XXXIX/329

ē. nefer idi XII/366

elli bir Elliden sonra elli ikiden önce
gelen sayı.

e. XXXVII/82, XXXVII/83

elli ki Elli birden sonra elli üçten önce
gelen sayı.

e. XXXVII/82

elli üç Elli ikiden sonra elli dörtten
önce gelen sayı.

e. XXXVII/82

elsiz Eli olmayan, elsiz.

e. XVIII/53

elsüven bk. **élseven**.

e. I/16, II/18

em - Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir
şeyi içine çekmek, somurmak, emmek.

ğısır e.- en XX/94, XX/97

e.- iy XX/101

emćeğ bk. **emćey**.

e.+ ine XXIX/19

emćey 1. Meme. 2. Anne, bk. **emćeğ**.

e.+ i XX/40

eme (< Ar. عمه) Hala.

e. oğlu XVI/141

e. oğludu XI/64

e. oğluyuh XXXII/9

e. oğluyuk XXXII/9

emeg Bir işin yapılması için harcanan
beden ve kafa gücü, mesai, zahmet,
emek.

pak e.+ e XXXIX/164,
XXXIX/165

emel (< Ar. عمل) Bir maksatla yapılan
iş, eylem, fiil, amel, bk. **émel**.

e.+ e gelmeyi XIII/8

e.+ in XXXIX/400

e.+ innen XXXIX/221

e. geler XIII/15

e. geliy XVI/121

e. ola XXXIX/532

e. olundu XXXIX/144

héyr e. XXXIX/196

otağ-ı e.+ e XXXIX/562

emele gel - Oluşmak, meydana
gelmek, türemek, hayata geçmek,
mümkün olmak.

e. g.- er XIII/15

e. g.- iy XVI/121

emelāt bk. **emeliyat**.

e. étđi XXXIX/460

emel-be-erkān (< Ar. + Far. + Ar. عمل به ارکان) “Eylemlerden esaslara” anlamında kullanılan bir söz.

e. XII/134

emeliyat (< Ar. عملیات) Ameliyat, cerrâhî müdâhale, operasyon, bk. **emelāt**.

e. olannan sōra XXXIX/461

emelletdir - Ameliyat ettirmek.

e.- mesen XXXIX/535

emelli İyi, layıkıyla, gerektiği gibi.

e. V/166, XIII/38

emerig Yavrusu olan ve süt veren inek.

e. XX/98

emi (< Ar. عم) Amca, bk. **emī**, **ēmi**, **emice**, **emmi**.

e. XVI/32, XXXIII/342, XXXIII/363, XXXIII/364, XXXIII/455, XXXIII/536

e.+ leri XXI/68

e.+ m V/194, XXXIII/489

e.+ si oğlu XVI/129

e.+ sin XV/49

e.+ sinin oğlu XI/64

nénemin e.+ si oğlusudu XI/64

ğāğamgilin e.+ sidi

XXXIII/223

emī bk. **ēmi**, **emice**, **emi**, **emmi**.

e. XXXIII/455, XXXIII/533

ēmi bk. **emī**, **emice**, **emi**, **emmi**.

ē.+ m XXXIII/72

keremin ē.+ si XXXIII/330

emice bk. **emī**, **ēmi**, **emi**, **emmi**.

e. XII/425

emirel-möminīn (< Ar. أمير المؤمنين) “Müminlerin emiri” anlamına gelen bir tamlama.

e. m. XII/488

emiş - Karşılıklı olarak emmek veya hayvanın annesini emmesi.

e.- er XX/44

emişTir - Emişmelerini sağlamak.

ē.- rīk XXIX/21

ēmlig bk. **emlik**, **ēmlik**.

ē.+ innen XXXII/22

emlik Bir yıldan küçük kuzu, bk. **ēmlig**, **ēmlik**.

e. XXIX/34

e.+ den XXIX/35

ēmlik bk. **emlik**, **ēmlig**.

ē. XXIX/34

emme bk. **ámma**, **ammā**, **amṣa**,
amma, **ama**, **amā**, **hamma**, **hammā**,
amme, **hemme**.

e. VIII/13

emmed bk. **ehmet**, **ehmed**, **ammed**

e.+ in XXXIX/349

emmi bk. **emī**, **ēmi**, **emi**, **emice**.

e.+ m gelni VI/9

e.+ n XVIII/68

e.+ si ğızı XV/45

emn (< Ar. امن) Emniyet, korkusuzluk,
güven, huzur.

e. āmannıĝ XXXIX/394

e.+ en VI/134

emniyet (< Ar. امنيت) Tehlikeden uzak
bulunma, korkusuzluk, güvenlik.

e. XXXII/40

e.+ imiz XXVI/45

emr (< Ar. امر) Bir şeyin yapılması
veya yapılmaması husûsunda bildirilen
kesin hüküm, hükmüne uyulması
istenen zorlayıcı söz, buyruk, emir.

e.- i irehmāna XII/248

e. éleyib XL/171

e. idi XII/73

allahın e.+ innēn XXXIII/526

allahın e.+ innen XXXIII/516,
XXXIII/522, XXXIII/524,
XXXIII/580, XXXIII/581

emrah Kişi adı.

e.+ dan XII/25

emsel (< Ar. امثال) Örnekler, örneğin,
mesela.

e. VIII/143

en Başına geldiği sıfatların üstün
derecede olduğunu gösteren sözcük.

e. VII/68

enam (< Ar. انعام) 1. Nimetler. 2.
Bahşış, hediye, mükâfat, bk. **énām**,
énam.

e. vérdiler XXXIX/377

e. véreller V/133, XXXIX/109

enar (< Far. انار) Nar, bk. **nar**, **nār**.

e. XXI/15, XXIII/29

enbiya bk. **enbiyā**.

e. peygamberrlerimizinkidi
VII/42

enbiyā (< Ar. انبياء) Nebiler,
peygamberler, bk. **enbiya**.
peygamber-i e. XII/273

encam (< Far. انجام) Son, nihayet.
e. vérürük XXXV/19

enćumen (< Far. انجمن) Meclis,
cemiyet, komite, topluluk.
e.- i mūsığı VII/70

enćumen-i mūsığı (< Far + Ar. موسيقى
انجمن) Müzik topluluğı.
e.- i mūsığı VII/70

endām (< Far. اندام) Vücut, beden, boy
bos.
e.+ ıma VII/57

endāze (< Far. اندازه) 1. 65
santimetrelik uzunluk ölçüsü. 2. Ölçü.
e.+ de XVII/85

ēng Yanak.
ē. XLI/38

engerib (< Ar. عن قرب) Çabucak, çok
yakında, yakın zamanda.
e. XXXIII/308

engüşter (< Far. انگشتر) Yüzük.
e.+ in XII/445

enke Ebeveyn, anne ile baba.
e.+ dan XII/460

eno (< Far. نو) Yeni, taze.
e. XX/78

enter Vücuduna nispeten kolları daha
uzun olan maymun.
e.+ e VII/50, XII/103

entiğā (< İt. antico) Antika.
e. XXXIII/144

envā (< Ar. انواع) Çeşitler, türler.
e.- yi aḥsan XL/138

envā-yi aḥsan (< Ar. انواع اقسام) Çeşit
çeşit, türlü türlü, her türden.
e. XL/31

er - 1. Kavuşmak, yetişmek, ulaşmak.
2. Ermek, sırta kadem basmak
e.- iydi XV/12
e.- megi XXXIII/605

er 1 Erkek. 2. Koca.
e. XXV/34
e.+ e XVIII/55
e.+ ine XVIII/56

erbab (< Ar. ارباب) 1. Ağa. 2. Oba beyi.
3. Varlıklı kimse, zengin, bk. **erbā**,
erbāb, **erba**, **erbāP**.

e. XVIII/25, XVIII/95,
XVIII/96, XXVI/25

e.+ ların evinde XVI/107

erbāb bk. **erbā**, **erbab**, **erba**, **erbāP**.

e.+ ın XXVI/20

erbā bk. **erbāb**, **erbab**, **erba**, **erbāP**.

e.+ ının X/37

e.+ ının tūfengi X/38

erba bk. **erbāb**, **erbab**, **erbā**, **erbāP**.

e.+ ının X/37

erbāP bk. **erbāb**, **erbab**, **erbā**, **erba**.

e. XLI/17

erdebil İran'ın kuzeybatısında, Güney
Azerbaycan'da yer alan nüfusun büyük
çoğunluğu Türklerden oluşan eyalet,
bk. **erdébil**, **érdebil**, **ērdebil**.

e. VII/15, VII/63, XXXIV/42,
XXXIV/8

e.+ de VII/65, VII/68,
XXXIII/215

e.+ den XXIII/15

e.+ e XXXIV/22

e.+ ē XXIII/14

e. şehirinnen VII/2

e. üzünnen XXXIII/121

islāmi-yi e. VII/11

erdébil bk. **erdebil**, **érdebil**, **ērdebil**.

e.+ dī XXXVII/122

ērdebil bk. **erdebil**, **érdebil**, **erdébil**.

ē.+ den XXXIII/160

erdiş bk. **erziş**.

e. goymaz I/220

ereb (< Ar. عرب) 1. Arap. 2. Arapça.

e. XII/431

eres Aras Nehri.

rūd-i e. XL/200

erestu (< Yun. *aristo*) İlkçağ Yunan
filozofu, Aristo.

e. XII/266

eri - Katı cisim ısı etkisiyle sıvı
duruma gelmek, bk. **ēri** -.

e.- meydi XXXIII/508

ēri - bk. **eri** -.

ē.- miye XIX/52

ē.- yib XXXIII/609

ērid - bk. **erit** -, **ērit** -.

ē.- erdiler V/201

erih ' Erik.

e.+ den VI/76

erişde (< Far. رشته) İnce uzun şerit gibi kesilmiş hamur parçalarının serilerek kurutulması sûretiyle hazırlanan ev makarnası, bk. **irişde, érişde, irişte**.

e.+ si XVII/81

erit - Erimesini sağlamak, erimesine yol açmak, bk. **ērit -, ērid -**.

e.- ti VIII/139

ērit - bk. **erit -, ērid -**.

ē. VIII/144

erkan bk. **erkān**.

e. XII/121

erkān (< Ar. ارکان) Yol, yöntem, bk. **erkan**.

e.+ ım XII/94

yol e.+ ı XII/298

erkeg bk. **erkeğ, erkēğ, erkek, érkeg, érkeğ, érkek**.

e.+ ī XX/97

erkeğ bk. **erkeg, erkēğ, erkek, érkeg, érkeğ, érkek**.

e. XX/89

e.+ di XX/89

e.+ ē XXXIII/200

e.+ ine XX/91

erkēğ bk. **erkeg, erkeğ, erkek, érkeg, érkeğ, érkek**.

e. XXXIII/188

erkek Yetişkin adam, bay, er kişi. 2. İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye döleyecek cinsten olanı. 3. Koca, bk. **erkeg, erkeğ, erkēğ, érkeg, érkeğ, érkek**.

e. III/27, XIV/19, XXXIII/200, XXXIII/201

e. deve XIII/34

e. tişisin III/27

ermenisdan Asya'da bir ülke, bk. **ermenisdān, érmenisdan**.

e. XL/199

ermenisdān bk. **ermenisdan, érmenisdan**.

e. XL/198

erş (< Ar. عرش) İslam inancına göre göğün en yüksek katı, arş.

e.- ı müellada XII/414

e.+ ın XII/276

e.+ i XII/300, XII/476

e.+ in beyanında XII/452

erşat Kişi adı.

e. XXXIII/137

erşe Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı,
Erşek veya Erşe.

e.+ de I/32, I/35

e.+ di I/35, I/36

erus (< Ar. عروس) Gelin, bk. **ērus**,
erüs.

e. XV/41

e.+ a XV/41

e.+ u III/81, XXXVII/137

e.+ umuza VI/155

e.+ un bēlin III/107

e.+ un ġardaşınnan III/104

e. dāmadın I/100

e. getirerdīg VI/26

e. hānımı XL/48

e. hānımın başınnan XL/53

e. libası VI/28

e. tutarūh XL/100

onun e.+ u VI/22

ērus bk. **erus**, **erüs**.

ē.+ u XXXVII/137

erüs bk. **erus**, **ērus**.

e.+ ün yanına III/110

ervah (< Ar. ارواح) Ruhlar.

ālem-i e.+ da XII/286

erz (< Ar. عرض) Sunma, takdim etme,
sunu, bk. **érz**.

e. édem XVI/109

e. éledim VII/178, XVI/37,
XXXIX/233, XXXIX/457,
XXXIX/492

e. élēm XXXIX/98

e. éleyim XII/210, XXXIX/183

e. élır XII/370

e. éliyem XXXIX/163,
XXXIX/349, XXXIX/622

e. éliyim XII/216, XXXIX/146

e. éliyīm XII/209

e. olsun XL/77

erz éle - Arz etmek, sunmak.

sene e.- sin I/83

erziş (< Far. ارزش) Değer, önem, bk.
erdiş.

e. XL/35

e.+ i XXXIX/249, XXXIX/330,
XXXIX/473, XXXVII/144

e. ġoymağ XXXIX/468

erzulum Türkiye'nin Doğu Anadolu
bölgesinde yer alan, Türkiye'nin yüz
ölçümü bakımından en büyük
dördüncü ili olan il, Erzurum.

e. XXXIII/270

e.+ a IX/22, IX/24, IX/52

e.+ a sarı IX/23

e. dağına X/124

e.+ nanam IX/20

e.+ un dağı X/125

e.+ un dağına X/119, X/128,
XXXIII/540

e.+ un dağında XXXIII/542

e.+ un dağının XXXIII/532

e.+ un dağının dabanında
XXXIII/528

es - 1. Titremek. 2. Hareket etmek.

e.- di XXI/24, XXI/29

e.- ecek XII/170

esābe (< Ar. عصبه) 1. Taraftar, yakın,
dost. 2. Akraba.

e. XII/461

esebāni (< Far. عصبانی < Ar. عصبى)
Sinirli, asabi.

e. XXXIX/527

esel (< Ar. عسل) Bal.

e.- i organik XXXV/25

e.+ de XXXV/32

e.+ i XXXV/25, XXXV/37

esger ekber Kişi adı.

e. XXXIII/202

esgerlik Askerlik.

e. II/102, II/103

eshab-ı kehf (< Ar. أصحاب الكهف) Bir
mağarada yıllarca uyuduktan sonra

tekrar uyandıkları Kur'ân-ı Kerîm'de
haber verilen arkadaş grubu.

e.- ı k.+ in XII/307

esil (< Ar. اصیل) Asalet sahibi, soylu
kimse, necip, bk. **esir** (II).

e. XIII/14, XIII/15, XIII/18

e. ğızı XVIII/36, XVIII/55

esir (I) (< Ar. اسير) Esir, köle, meftun.

e. I/151

esir (II) bk. **esil**.

e.+ di XIII/11

eski Çoktan beri var olan, üzerinden
çok zaman geçmiş bulunan, yeni
karşıtı.

e. XVIII/4

e.+ ye XLI/21

eskig 1. Tam olmayan, noksan, eksik.
2. Toplum kurallarına karşı geldiği için
toplumdan dışlanan kimse.

e. adamdı XL/115

eskişher Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

e.+ di XXXIII/203

eskişeẖrdi Erdebil eyaletinde bulunan
Eskişehir adlı yerleşim biriminde

yaşayan veya buranın soyundan gelen kimse, Eskişehirli.

e.+ yēm XVIII/4

esl (< Ar. اصل) 1. Kök, köken, kaynak. 2. Bir şeyin kendisi, örnek, kopya karşıtı, bk. **ésl**, **ásıl**.

e. XXXVII/94

e.- i nesebi XL/115

e.+ i VII/27, XXXIII/330

e.+ imiz XV/9, XXXIII/4

e.+ ini XXXVI/7

e.+ isi I/19, XXXVII/27

e.+ iyetimiz XXV/8

bunun e.+ i XL/223

onun e.+ i XII/157

eslan bk. **eslen**, **éslán**, **ēslan**, **áslen**, **áslan**, **áslán**.

e. XIII/106, XXXIII/155, XXXIII/305, XXXIII/398, XXXIII/88

ēslan bk. **eslen**, **éslán**, **eslan**, **áslen**, **áslan**, **áslán**.

ē. XXXIII/162

eslen (< Ar. اصلاً) 1. Asla, kesinlikle, hiçbir zaman. 2. Aslında, esasen, bk. **éslán**, **ēslan**, **eslan** **áslen**, **áslan**, **áslán**.

e. II/57, XL/114, XXXII/45, XXXIX/176, XXXIX/302, XXXIX/599, XXXVII/138

esli Kerem ile Aslı adlı Türk halk hikâyesinin kadın başkahramanı, Aslı, bk. **eslī**, **ēsli**, **esli hān**, **áslı**, **ásli**.

e. XXXIII/338, XXXIII/383, XXXIII/396, XXXIII/397, XXXIII/398, XXXIII/399, XXXIII/426, XXXIII/428, XXXIII/437, XXXIII/440, XXXIII/448, XXXIII/472, XXXIII/561, XXXIII/566, XXXIII/569, XXXIII/570, XXXIII/571, XXXIII/575, XXXIII/576, XXXIII/587, XXXIII/592, XXXIII/597, XXXIII/599, XXXIII/609

e.+ den XXXIII/430

e. hān XXXIII/383, XXXIII/384, XXXIII/399, XXXIII/400, XXXIII/589, XXXIII/595

e. hānın XXXIII/442

e. kerem XXXIII/387

e.+ m XXXIII/515

e.+ ni XXXIII/426, XXXIII/473

keremnen e.+ ni XXXIII/275

e.+ nin XXXIII/493, XXXIII/561, XXXIII/570, XXXIII/582

e.+ nin adı XXXIII/382

e.+ nin ikisi XXXIII/585

e.+ nin külü XXXIII/582

e.+ ye XXXIII/459,
XXXIII/574

e.+ ynen XXXIII/469,
XXXIII/471

e.+ ynen kerem XXXIII/436

e.+ ynen keremin adın
XXXIII/447

eslī bk. **esli**, **eslī**, **ēsli**, **esli hān**, **áslı**,
ásli.

e. XXXIII/389, XXXIII/441

e. kerem XXXIII/387

ēsli bk. **esli**, **eslī**, **esli hān**, **áslı**, **ásli**.

ē. XXXIII/430, XXXIII/463,
XXXIII/481, XXXIII/496,
XXXIII/575

ē.+ ye XXXIII/382

esli hān bk. **esli**, **eslī**, **ēsli**, **áslı**, **ásli**.

e. XXXIII/383, XXXIII/400,
XXXIII/595

esliyet (< Ar. اصْلِيَّت) 1. Kendine özgü
olma, 2. Faydalı olma ve işe yarama.

e.+ i XX/102

esne - Uykulu, sıkıntılı veya yorgunluk
duyulan bir anda ağzı genişçe açarak
soluk alıp vermek.

e.- ır VI/132

esneğ' bk. **esnek**.

e.+ i I/193

esnek Damızlık devenin veya diğer
hayvanların insanlara zarar vermesini
engellemek için ağzına konulan bir tür
ağızlık, bk. **esneğ'**.

e. I/192

esrāne (< Ar. + Far. عصرانه) Öğle ve
akşam yemeği arasında yenen yemek,
ikindilik.

e. XIV/24

esselam bk. **esselām**.

e. XII/374, XII/382

esselām (< Ar. السَّلام) Bir kimseyle
karşılaşıldığında, birinin yanına
gidildiğinde veya yanından
uzaklaşıldığında kendisine söz ve
işaretle bir nezaket gösterisi yapma,
esenleme, merhaba, bk. **esselam**.

e. XII/371, XII/372

ez-zemān e. XII/378

eşāir bk. **eşayır**, **eşāyır**, **eşāyir**, **eşāyır**,
ášāyir.

e.+ den XXXV/40

e.+ i I/19, XXXV/55

mehsulāt-i e.+ ni XXXV/15

eşayır bk. **eşāir**, **eşāyır**, **eşāyir**, **eşāyır**,
ášāyir.

e.+ dī I/29, I/30
e.+ mñhı XXXIII/27
eşāyır bk. **eşāir**, **eşayır**, **eşāyır**, **eşāyır**,
ášāyır.

e. IV/81, IV/84, XXXIX/308
e.+ da I/140
e.+ ıh I/15, IV/8, XIX/9, XX/8
e.+ ın XXXIII/55
e.+ ın kitabı XXXIX/386
e.+ mñhı XXXIII/27
e.+ mñhı XXXIII/63
e.+ ıh I/104

eşāyır (< Ar. عشایر) 1. Şahseven
Türkleri. 2. İran'da konargöçer yaşam
süren toplulukların geneline verilen ad.
3. Aşiretler, bk. **eşayır**, **eşāyır**, **eşāir**,
eşāyır, **ášāyır**.

e. I/14, I/147, I/192, I/216,
IV/81, X/12, X/92, XV/31, XV/36,
XV/48, XVII/75, XVIII/19, XXVII/20,
XXVII/21, XXXII/61, XXXIII/155,
XXXIII/213, XXXIII/27, XXXIX/179,
XXXIX/306, XXXIX/307,
XXXIX/327, XXXIX/333

e.+ de V/28, V/91, XL/215,
XXXIX/341, XXXIX/342

e.+ dedi XXXIX/338,
XXXIX/344, XXXIX/346,
XXXIX/348, XXXIX/355,
XXXIX/357, XXXIX/361,

XXXIX/368, XXXIX/370,
XXXIX/337

e.+ den II/97, XVI/125,
XXXIV/49

e.+ di I/213, XVIII/9,
XXVII/20

e.+ ıh X/36

şürevinin e.+ i XXXIII/243

e. içinde XVIII/5, XXXIII/169

e.+ ik XXXIX/8

e. imiş X/12

rüz-i e. imiş XXXIX/312

e.+ in XXXIII/168,
XXXIX/378

e.+ in davası XXXIII/57

e.+ in savadı I/74

e.+ in şı'ridi XXXIX/371

e.+ indi II/89, X/113, X/117,
X/92

e.+ indī X/117

e. işi XVIII/19

e. işine XXV/20

e. Kısmetinde III/113

e. şı'ri XXXIX/330,
XXXIX/332

e. şı'ridi XXXIX/451

eşāyır bk. **eşāir**, **eşayır**, **eşāyır**, **eşāyır**,
ášāyır.

e.+ dī I/19

e.+ ıh XXX/8

eşāyırçılığ bk. **eşāyırçilig**.

e.+ a XVIII/5

e. XXXIII/224, XXXIII/237

eşāyirçilig Konargöçerlik,
Şahsevenlik, bk. **eşāyirçılığ**.

e. élerig XXXII/7

eşāyiri (< Ar. عشایری) Şahseven
Türkleriyle ilgili veya Şahseven
Türklerine ait.

e. XXXIX/328, XXXIX/372

e.+ di XXXIX/25

eşedenbillāh (< Ar. اشهداً بالله) “Allah
için şahitlik ederim” anlamında
kullanılan bir söz.

e. XXXIX/218

eşğ bk. **eşķ**.

e.+ ine XXXIX/397

eşig Evin dışında kalan yer, dışarı.

e. III/24

e.+ e III/24

eşķ (< Ar. عشق) Sevgi ve bağlılık,
muhabbet, bk. **eşğ**.

cezbe-i e. I/53, I/55

e. éliyem XXXIX/175

e. éylersen XXXIX/506

e.+ ımın ezelinin XII/63

eşral (< Ar. اشرار) Eşkıya, yağmacı, şer
kimse.

eşref mehemmedī Kişi adı ve soyadı.

e. XVIII/2

eşşē bk. **eşşeğ**, **eşşēy**.

e.+ nen XV/16, XV/21

eşşeğ Eşek, merkep, bk. **eşşē**, **eşşēy**.

at e. idi XV/24

eşşēy bk. **eşşeğ**, **eşşē**.

e.+ nen XX/24

et İnsanlarda, hayvanlarda deri ile
kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan
tabaka.

e. I/198, V/41, XLI/44, XV/28,

XXIX/15

e.+ den XXVIII/27

e.+ e XXXIII/250

e. éliyiller V/72

e.+ i III/60

e.+ idī XXXIII/76

e.+ in XIII/53

e.+ ini X/55

e.+ innen XVI/21

e. çorbası XI/49

e. ğörması V/68

ğoyun e.+ i XL/214

hēyvan e.+ i V/31

onun e.+ in V/13

ğoyun e.+ ine XVII/31

dana e.+ innen XXXIII/76
mal e.+ innen XXXIII/76

et - bk. **ed** -, **ét** -.

sınağ e.- tim XXXIX/159

eteg Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü.
e.+ ünne X/127

etir (< Ar. عطر) Güzel koku, parfüm.
e. V/138

etraf (< Ar. اطراف) 1. Yan / yanlar, taraf / taraflar. 2. Çevre. 3. Suları, civarı, bk. **étraf**.
savalanın e.+ ına II/116
e.+ ında XXXV/21
e.+ ındayūh XXXV/8
e.+ lardān XL/176
e.+ ı idi XXXV/65

ev Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı her türlü yer, konut, hane. 2. Aile. 3. Soy, nesil, bk. **ēv**, **êv**, **év**, **üv**, **ey**.
e. IV/35, VI/82, VIII/40, XIX/109, XIX/117, XVI/58, XXIV/7, XXV/34, XXXIX/3
e.+ de I/122, II/139, II/141, III/98, VII/181, XII/105, XIII/106, XIII/99, XIX/17, XVII/51, XXXIII/108, XXXIX/194, XXXIX/30

e.+ dedī XXXVIII/49
e.+ den XIII/109, XXII/52, XXXIII/109
e.+ e I/119, V/182, VIII/44, XIII/111, XIII/99, XIX/108, XIX/110, XIX/117, XVI/136, XVI/78, XVII/55, XVIII/139, XXI/73, XXII/80, XXX/10, XXXIII/336, XXXIII/505, XXXIII/587
e.+ e sarı XIII/97
e.+ i VIII/143
e.+ i çatıb XXXIII/470
e.+ ime XXVI/38
e.+ imiz VI/82
e.+ imizde XXXIV/26
e.+ imizün II/64
e.+ in IV/33, VIII/139, XII/456, XIII/86, XV/22, XVIII/110, XXXIII/176
e.+ in şeyinnen IV/36
e.+ in yüzü X/17
e.+ inde XXXIX/459
e.+ ine XXXIII/453, XXXIX/273
e.+ innen XXIII/28
e.+ ler XXV/35
e.+ lerde V/200
e.+ lerine VI/43
e.+ lerinē XXXIII/453
e. ırahlıyrdıh VIII/70
e. ırahlıyrem XXIV/6
e. sahabı VI/38
yirmi e.+ di XIII/62

ğız e.+ i XXXVIII/65
oğlan e.+ i XXXVIII/64
ğaynım e.+ idi VIII/89
ğāynım e.+ idi VIII/89
menim e.+ im bereketidi
XXXIX/190

menīm e.+ im bereketidi
XXXIX/190

bizim e.+ imizde VI/140
adamın e.+ in II/85
öz e.+ in XL/139
erbabların e.+ inde XVI/107
zığ e.+ inde XXXIX/151,
XXXIX/152, XXXIX/161

aḥsaḳḳalın e.+ ine XL/148
birbirin e.+ ine IV/59
bunun e.+ ine XXXIX/273
oğlan e.+ ine V/136
onun e.+ ine XL/146
otuz e. XXXIII/197
zindan e.+ innen XXVI/44
ğız e.+ iye XXXVIII/65

ēv yīḥ - / ēvin yīḥ - Birine kötülük yapmak, ocağını söndürmek, yuvasını dağıtmak.

e.+ in y.- ār II/85
e.+ in y.- sını XII/456
e.+ in y.- XVIII/110

ēv bk. **ev, ēv, év, üv, ey.**
ē.+ de XV/27

ēv bk. **ev, ēv, év, üv, ey.**
ğızın ē.+ ine XXXVII/129

evāre bk. **avara.**
e. XII/267

evçi Ev sahibi.
e. XIX/110

evçik Küçük ev, evcik.
e. XXI/41, XXI/42
evçik e. XXI/41
e. evçik XXI/41

evçik evçik Bir tür çocuk oyunu, evcilik.
e. XXI/41

evdev bk. **ibn-i evdev.**
ibn-i e.+ de XII/101

evele - Döndürüp dolaştırmak, uzatmak.
e.- n XXXIII/192

evelēn bk. **evvelen.**
e. XXXII/24

evelen gevelen Gereksizce uzatılmış söz.

e.- n XXXIII/192

evez (< Ar. عوض) Ödün, karşılık, değişim, bk. **évez**.

e.+ inde VI/57, VI/95

e. XXXIII/386

e. III/98

e. XXXIII/315

e. XXXIII/559

e. XXXVII/16, XXXVII/20

e. XXXIII/599

e. XXXIII/600, XXXIII/601

evez éle- Değiştirmek, değiş tokuş yapmak, dönüştürmek.

e. élerik XXXIII/386

e. élerler III/98

e. éliyecēm XXXIII/315

e. olub XXXIII/559

e. olup XXXVII/16,

XXXVII/20

e. oluP XXXIII/599

e. olupdu XXXIII/600,

XXXIII/601

evlād (< Ar. ولاد) 1. Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk. 2. Soy, döl.

on bir e.+ iynen XII/443

evlen - Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek, evlenmek.

e.- dik XXV/30

e.- ende IV/100

e.- miy II/45

evlendir - Evlenmesini sağlamak, bk.

ivlendir -.

e.- mişem XXXVIII/48

evli 1. Evlenmiş olan kimse. 2. Herhangi bir sayıda ev bulunan yer, nüfuslu, bk. **evlī**, **ēvli**.

e. XLI/8, XXII/21, XII/227

e.+ miz XII/228

e.+ yēm XXXVIII/46

min e.+ ni II/93

evlī bk. **evli**, **ēvli**.

e. XLI/22

e.+ m II/43

ēvli bk. **evli**, **evlī**.

ē. XXXVII/100

evvel (< Ar. أول) Önce, ilk, önceki, geçmiş, bk. **evvel**, **ēvvel**, **évvel**.

e. V/12, V/133, V/46, VI/119, XII/103, XII/369, XII/67, XII/7, XII/9, XL/137, XL/138, XL/140, XL/146, XL/147, XVII/51, XXII/102, XXIV/38, XXVI/31, XXVI/7, XXXIII/326, XXXIX/101, XXXIX/327, XXXIX/34, XXXV/42, XXXV/44, XXXV/48, XXXV/63, XXXV/67

e. ahır XXXV/70

e.+ de XVII/13, XVII/38,
XXXI/47, XXXIII/256, XXXIII/335,
XXXIII/426

e.+ den X/38, XXXIII/269,
XXXIII/270, XXXIII/275,
XXXIII/319

e.+ i X/97, XL/223, XVI/121,
XVII/60, XVII/76, XXII/100,
XXXIX/492, XXXVII/17

e.+ ĩ XVII/43

e.+ in XVI/120, XVII/78,
XXXIX/16

e.+ in havası XXXIX/102

e.+ innen VI/36, XXVIII/14

yazın e.+ innen XXVIII/13

ev̈yel bk. **evvel**, **évvel**, **ēvvel**.

e.+ de XXXVI/13

ēvvel bk. **evvel**, **évvel**, **ev̈yel**.

ē.+ de XXXIII/313

ē.+ ine XXIX/31

evvelen (< Ar. **أَوَّلًا**) İlk önce, öncelikle,
bk. **evelēn**.

e. XXV/16

evveli Önceden, eskiden.

e. XXXIX/494

evvelin (< Ar. **أَوَّلِينَ**) En önce, ilk.

e. XXXIX/462, XXXIX/492

evvelin-bār (< Far. + Ar. **أَوَّلِينَ بَار**)

e. VII/5, VII/7

evvelinci Birinci, ilk.

e. XII/366

ey Kendisine söz söylenilen kimse
veya kimselerin dikkati çekilmek
istendiğinde adın başına getirilen ve
uzatılabilen bir seslenme sözü, bk. **ēy**,
ēyi.

e. IX/23, IX/25, IX/42, IX/59,
XII/87, XIV/54, XXV/41, XXVIII/32,
XXX/15, XXXIII/142, XXXIII/222,
XXXIII/48, XXXIII/60, XXXIX/121,
XXXIX/569

e. allahım XXXIX/414,
XXXIX/415

e. biçāra VIII/132

e. dād XII/204

e. felēg XXXIX/122

e. felek XXXIX/126

e. ğarib XXXIX/411

e. ğarib memleked XXXIX/408

e. ğarib memleket XXXIX/410,

XXXIX/418

e. ğurbet XXXIX/408,
XXXIX/411

e. ğurbet diyar XXXIX/410,
XXXIX/418

ey bk. **ev**, **ēv**, **év**, **üv**, **ēv**.

e.+ imizde XXI/62

ēy bk. **ey**, **ēyi**.

ē. VIII/21, X/66, X/74, X/79,
X/80, X/98, XIV/36, XXIII/38,
XXX/20, XXXIX/410, XXXIX/496,
XXXIX/502

ē. dēdim XXXIX/544

ē. gezib XXXIX/335,
XXXIX/336

eyağ bk. **ayaḥ**, **āyağ**, **ayağ**, **ayāğ**,
ayağ, **āyğ**, **ayığ**, **ayığ**, **āyığ**, **ayıḥ**.

el e.+ ı XII/328

e.+ ı XXVI/13

eyan bk. **ayān**, **ayan**.

e.+ dı XII/332

eydir - Eğik duruma getirmek,
getirtmek.

e.- ennen sōra XX/41

e.- er XX/40

ēyi bk. **ey**, **ēy**.

ē. XXV/41

ēyib (< Ar. عيب) Toplumun ahlak
kurallarına aykırı olan, utanılacak
durum veya davranış.

ē.+ in XVIII/107

eyir - eḡ'ir - bk. eḡ'ir -, eḡ'ir -, **ēyir**
-.

yün e.- erdī XI/34

ēyir - eḡ'ir - bk. eḡ'ir -, eḡ'ir -, **eyir**
-.

ē.- er XXIX/40

ēyirme Eğirmek işi.

ē. XVII/82

eyle - bk. **éyle** -, **éyle** -, **ēle** -.

e. XII/272, XII/293

e.- r XXXIX/276

bás e.- r XXXIX/278

tevollüd e.- r XXXV/25

dād e.- rem XII/160

e.- yem XII/402

e.- yesen XXXIX/565

eyleş - Oturmak, bk. **ēleş** -, **ēyleş** -,
ēleş -.

e.- di XXXIII/565, XXXIII/567

e.- en XII/480

e.- ir III/11

e.- irdi XXXIII/150

e.- mege III/15

e.- mişik XXXIII/594

e.- mişik XL/28

e.- tik XXXIII/30

ēyleş - Oturmak, bk. **ēleş** -, **eyleş** -,
ēleş -.

ē.- en XII/479

ē.- ēn XII/484

ē.- mişdi XXXIII/297

eyn (< Ar. عین) Göz.

e.+ ime XII/407

eyni (< Ar. عین) Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı.

e. XVII/90

eyri bk. eğri.

e. XXXIX/89

eyyām (< Ar. أيام) Günler.

e.- 1 fātimiye VII/18

eyyām-ı fātimiye (< Ar. أيام الفاطمية) Şiaların Hz. Fatıma'nın şehadet günleri olarak kabul edip yas ve matem tuttıkları günlerin adıdır, bk. **fātimiye**.

e. VII/18

eyyub 1. Kişi adı. 2. Hz. Eyüp.

aşl̥h e. idi XII/86

ez (< Far. از) Farsçada ayrılma / çıkma durumu için kullanılan ek.

e.- zemān esselām XII/378

ez - Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek.

e.- erdī XVIII/32

ezā (< Ar. اذا) Eziyet, sıkıntı, üzüntü.

e. sahladı XXXIII/576

ezber (< Far. ازبر) Bir metni veya bir sözü eksiksiz tekrarlayabilecek biçimde akılda tutma, ezberleme.

e.+ ĩm VII/47, XXXIX/67,

XXXIX/72, XXXIX/76

e.+ üve XXXIX/226

ezcümle (< Far. + Ar. ازجمله) Kısaca, özet olarak, özetle.

e. XXXIX/271

ezel (< Ar. ازل) Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik.

e. XII/452

eşkımin e.+ inin XII/63

ezin (< Far. ازاین) 1. Bu, bundan.

e. zamanı VI/65

ēzin (< Ar. عزيز) Genelde “ēzinem” biçiminde kullanılan ve “azizim, değerli kişi” anlamlarına gelen veya seslenme amacıyla kullanılan söz, bk.

eziz.

ē.+ em III/31, III/38, X/61

eziyet (< Ar. اذیت) Zahmet, sıkıntı, güçlük, eza.

e. XVIII/59

āzar e.+ im XXXIX/289

eziyetsiz Zahmetsiz, sıkıntısız.

e. XL/194

eziz (< Ar. عزیز) Saygıdeğer, değerli,
aziz, bk. **ēzin**.

e. üstadım VII/75

ez nezer-e mālî bk. **ez nezer-i mālî**.

e. XXXVIII/34

ez nezeri (< Far. از نظر) “Bir bakıma,
bir yönden” anlamlarına gelen söz.

e. XXXIX/12

ez nezer-i mālî (< Far. از نظر مالی) Mâlî
açıdan, mālî yönden anlamına gelen
Farsça tamlama, bk. **ez nezer-e mālî**.

e. XXXVIII/39

É
/é/, /ē/

écirni bk. **ecirri, ecirri**.

é. IV/88

éd - bk. **et -**, **ed -**, **ét -**.

é.- ēm XII/467, XII/471

é.- en XII/73

ḡalḡ é.- en XII/305

hell é.- er XII/483, XII/487

seyr é.- ir XII/328

éhl bk. **éhl**.

é.- i halım XXXIX/212

éhsan bk. **ihsan, ḡhsan, ēysan**.

é. XXXII/53

é.+ dı XXXII/53

é. vérdik XXII/69

é. vériP XXI/48

éhtiram bk. **ihtirām, ihtiram**.

é.+ dan XXII/50

é. élerih' XXXI/49

éhtirāmat bk. **ihtirāmāt, ihTiramāt**.

é. XXXVI/56

éhtiyać bk. **ihtiyać, éhtiyāc**.

éhtiyāc (< Ar. احتياج) Gereksinim, güçlü istek, bk. **ihtiyać, éhtiyać**.

é.+ ı XXIX/39

él (I) 1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü, el. 2. Sahiplik, mülkiyet. 3. Yön, taraf, bk. **el** (I).

é.+ ime VI/137, XXXIX/243

menim é.+ imde XXXIX/6

é. ayaḡımızı VI/104

él (II) 1. Ülke, yurt, il. 2. Halk, ahali. 3. Oba, aşiret, bk. **ēl** (II).

é. IV/70, VII/151, XL/132, XXXIX/545, XXXIX/546, XXXIX/586, XXXIX/587

é.+ den I/90

é.+ de XII/4

é.+ e I/92, VII/143, XII/376

é.+ imin VII/140

é.+ imiz içinde XII/9

é.+ in başı IV/74

é.+ lerimizde XII/12

é. günü XLI/55

é. havası VII/134

é. içinde IX/79, XII/4, XII/149

é. tǎyfa XXVI/31

aḡır é.+ e XXI/30

ēl - (I) Yakınların dışında kalan kimse, yabancı.

é. I/98,

é.- den IX/100

ēl (II) bk. **él** (II).

é.+ in IV/69, IV/70

élāc (< Ar. علاج) Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva, çare.

é. XXXIX/542, XXXIX/569, XXXIX/584

élāğa bk. **alağa, alağá, elağa, álağa.**

é.+ m VII/75

élan (< Ar. الآن) Şimdi, şu anda, hâlâ, henüz, bk. **ālen, elān, ēlan, elan, élan, ēlan, élen.**

é. I/199, I/29, VI/100, VI/105, VI/109, VI/118, VI/123, VI/15, VI/159, VI/161, VI/40, VI/44, VI/46, VI/48, VI/49, VI/53, VI/61, VI/63, VI/7, VI/71, VI/88, VI/9, VI/95, VI/97, VII/31, VII/39, VII/94, VIII/135, VIII/88, VIII/93, VIII/95, XI/10, XI/32, XI/47, XII/118, XII/179, XII/19, XII/227, XII/345, XII/36, XIII/59, XIX/68, XIX/69, XL/150, XL/204, XL/208, XL/211, XV/32, XVI/122, XVII/90, XX/18, XXII/101, XXII/20, XXII/35, XXII/38, XXII/48,

XXII/49, XXII/50, XXII/74, XXII/75, XXII/81, XXII/88, XXVI/34, XXXII/46, XXXIII/105, XXXIII/212, XXXIII/243, XXXIII/69, XXXIX/226, XXXIX/233, XXXIX/237, XXXIX/306, XXXVI/21, XXXVI/23, XXXVI/30, XXXVI/31, XXXVI/39, XXXVI/46, XXXVI/47, XXXVI/55, XXXVI/56, XXXVII/115, XXXVII/140, XXXVII/36, XXXVII/57

é.+ hı VI/94

é.+ hına VI/50

ğediminen é.+ ın fergı VI/48

elān bk. **ālen, elān, ēlan, elan, élan, ēlan, élen.**

é. V/147, VI/95, XL/91, XXX/10

ēlan bk. **ālen, elān, ēlan, elan, élan, ēlan, élen.**

é. VIII/46, VIII/47, VIII/95, XXXIII/13

élanki Şimdiki, şu anki.

é. kimi XXXVI/43

élçi bk. **elçi, élçi, hélçi.**

é. XXI/84

élçilig bk. **elçilik, élçilik, élçilih', élçiliğ, elçilig, élçilig.**

é.+ ine V/107

élçi Evlenmek isteyen erkek için kız görmeye giden kimse, görücü, bk. **elçi**, **élçi**, **hélçi**.

é. geldiler XI/63

élçilig Görücü olma durumu, kız isteme, bk. **ēlçilik**, **élçilik**, **élçilih'**, **élçiliğ**, **elçilig**, **élçilig**.

é.+ e IV/108, XIX/56, XL/89, XXIV/39, XXXIII/284, XXXIII/419

é. élerdiler XVIII/77

é. élerik XIX/54

élçiliğ bk. **ēlçilik**, **élçilik**, **élçilih'**, **élçilig**, **elçilig**.

é.+ e XV/48

élçilih' bk. **ēlçilik**, **élçilik**, **élçiliğ**, **élçilig**, **elçilig**.

é. XVIII/65

élçilik bk. **ēlçilik**, **élçilih'**, **élçiliğ**, **élçilig**, **elçilig**.

é. XV/43, XVIII/76

é.+ den XVIII/75

éle Öyle, aynen, sadece, yalnız, fakat, bk. **élé**, **élē**.

é. I/10, I/101, I/104, I/130, I/132, I/133, I/135, I/139, I/14, I/148, I/165, I/199, I/201, I/202, I/203, I/205,

I/23, I/25, I/28, I/29, I/30, I/31, I/33, I/40, I/9, II/10, II/113, II/115, II/116, II/124, II/132, II/133, II/134, II/16, II/17, II/18, II/19, II/23, II/24, II/33, II/35, II/45, II/48, II/54, II/55, II/75, II/96, III/100, III/106, III/11, III/20, III/55, III/69, III/70, III/93, IV/127, IV/128, IV/15, IV/43, IV/45, IV/48, IV/70, IV/74, IV/75, IV/79, IV/80, IV/83, IV/94, IX/100, IX/32, IX/37, IX/61, IX/66, IX/84, IX/85, IX/96, V/100, V/103, V/107, V/126, V/155, V/17, V/172, V/188, V/19, V/193, V/207, V/212, V/25, V/28, V/3, V/31, V/32, V/41, V/6, V/61, V/72, V/81, V/9, V/96, VI/14, VI/150, VI/156, VI/162, VI/20, VI/21, VI/69, VI/7, VI/82, VI/9, VII/174, VII/180, VII/37, VII/80, VII/86, VII/87, VIII/108, VIII/115, VIII/12, VIII/124, VIII/126, VIII/142, VIII/149, VIII/18, VIII/22, VIII/23, VIII/27, VIII/28, VIII/33, VIII/42, VIII/47, VIII/58, VIII/77, VIII/78, VIII/82, VIII/86, VIII/89, VIII/96, VIII/99, X/108, X/11, X/33, X/37, X/39, X/45, X/6, X/9, XI/14, XI/35, XI/36, XI/42, XI/71, XI/72, XII/11, XII/137, XII/14, XII/157, XII/223, XII/225, XII/226, XII/351, XIII/106, XIII/110, XIII/112, XIII/24, XIII/27, XIII/34, XIII/39, XIII/41, XIII/90, XIV/30, XIV/50, XIV/57, XIV/65, XIX/14, XIX/8, XV/17,

XV/23, XV/24, XV/27, XV/31, XV/32,	XXXIII/135,	XXXIII/136,
XV/43, XV/44, XV/51, XV/66,	XXXIII/137,	XXXIII/141,
XVI/120, XVI/128, XVI/135, XVI/22,	XXXIII/165,	XXXIII/166,
XVI/55, XVI/56, XVI/59, XVI/61,	XXXIII/217,	XXXIII/223,
XVI/72, XVI/81, XVI/97, XVII/4,	XXXIII/253,	XXXIII/274,
XVII/74, XVII/75, XVII/86, XVII/90,	XXXIII/314,	XXXIII/317,
XVIII/102, XVIII/103, XVIII/124,	XXXIII/326,	XXXIII/333,
XVIII/16, XVIII/32, XVIII/48,	XXXIII/377, XXXIII/38, XXXIII/39,	
XVIII/66, XVIII/67, XVIII/72,	XXXIII/392,	XXXIII/409,
XVIII/99, XX/11, XX/21, XX/28,	XXXIII/529,	XXXIII/540,
XX/34, XX/35, XX/38, XX/47, XX/61,	XXXIII/577,	XXXIII/589,
XX/62, XX/70, XX/73, XX/77, XX/80,	XXXIII/604, XXXIV/20, XXXIV/32,	
XX/88, XX/9, XX/92, XX/96, XX/97,	XXXIX/103,	XXXIX/118,
XX/98, XXII/10, XXII/100, XXII/15,	XXXIX/178,	XXXIX/204,
XXII/19, XXII/20, XXII/21, XXII/33,	XXXIX/288,	XXXIX/379,
XXII/35, XXII/36, XXII/37, XXII/44,	XXXIX/521, XXXIX/53, XXXIX/556,	
XXII/45, XXII/63, XXII/65, XXII/68,	XXXIX/610, XXXIX/65, XXXV/12,	
XXII/76, XXII/78, XXII/84, XXII/86,	XXXV/46, XXXV/49, XXXV/65,	
XXII/9, XXII/96, XXIV/16, XXIV/20,	XXXV/70, XXXVI/17, XXXVI/18,	
XXIV/28, XXIV/29, XXIV/33,	XXXVI/4, XXXVI/48, XXXVI/51,	
XXIV/37, XXIX/14, XXIX/15,	XXXVI/52, XXXVI/68, XXXVI/9,	
XXIX/22, XXIX/29, XXIX/30,	XXXVII/112,	XXXVII/115,
XXIX/31, XXIX/33, XXIX/8,	XXXVII/131,	XXXVII/47,
XXV/14, XXV/15, XXV/20, XXV/34,	XXXVII/48, XXXVII/6, XXXVII/67,	
XXV/5, XXVI/13, XXVI/23,	XXXVII/70,	XXXVIII/10,
XXVI/32, XXVI/34, XXVI/38,	XXXVIII/12,	XXXVIII/27,
XXVI/44, XXVII/11, XXVII/23,	XXXVIII/31,	XXXVIII/33,
XXVII/26, XXVIII/11, XXVIII/13,	XXXVIII/37,	XXXVIII/39,
XXVIII/18, XXVIII/21, XXVIII/26,	XXXVIII/40,	XXXVIII/43,
XXXI/11, XXXI/12, XXXI/23,	XXXVIII/44,	XXXVIII/45,
XXXI/36, XXXI/37, XXXI/47,	XXXVIII/49, XXXVIII/65, XL/104,	
XXXII/37, XXXII/6, XXXIII/120,	XL/114, XL/121, XL/122, XL/139,	
XXXIII/122, XXXIII/123,	XL/146, XL/149, XL/194, XL/195,	

XL/198, XL/208, XL/217, XL/54,
XL/57, XL/88, XL/89, XL/90, XL/97,
XLI/105, XLI/109, XLI/110, XLI/12,
XLI/19, XLI/20, XLI/21, XLI/78

dikkat é. XVI/97

é. béle XXXVI/16

é. ki XXII/93

é. uşağıdım VII/79

éle - Etmek, eylemek, yapmak, bk. **éle**
-, **ēle** -, **ēle** -, **élē** -, **élé** -.

é. XVIII/108, XXI/18,
XXXIII/547, XXXIX/248,
XXXIX/255

é.- di XXXIII/446, XXXIX/269

é.- dik VIII/114, VIII/24

é.- dim II/102, XIII/112,

XVI/36, XXXVIII/35

é.- ĩk XXII/15

é.- ĩrsen IX/54

é.- llēr V/35

é.- m IX/39

é.- me XXXIX/37

é.- medi XIII/96

é.- mek XXXIX/514

é.- mese XXXII/28

é.- mesin XVIII/109

é.- mez XII/35

é.- mezdik XXII/56

é.- mezdiler XL/88

é.- mir XIII/38, XL/134

é.- mişdik XXI/79

é.- mişdim XXXIII/19

é.- miy I/207

é.- miyen V/30

é.- r III/18, III/90, VI/131,
VIII/128, XV/50, XVI/114

é.- rdi II/121, II/139, V/208,
V/30, XVIII/117, XVIII/16, XVIII/57,
XXXIII/82, XXXIII/83

é.- rdig VI/98

é.- rdik VI/98, VIII/128,
XXXIII/83

é.- rdiler VIII/122, XIII/82

é.- rdim XXIII/41, XXXIII/38

é.- rig VIII/126

é.- rik VIII/129, XIX/49,
XVII/35, XXIII/39, XXXI/35

é.- rüg XX/37

é.- rüh' II/28, III/8

é.- rük XL/128, XX/44

é.- rük III/67

é.- ydiler III/17

é.- ydūk III/17

é.- ydük III/13

é.- yebilem XXXIX/27

é.- yebilerdi XXXIII/298

é.- yebilesen XXXIV/49

é.- yebilmedi XXXIII/523

é.- yebilmes XXXIII/433

é.- yebilmeyik XXXVI/48

é.- yebilmez XII/145

é.- yebilmezdik IV/102

é.- yebüllük XL/221

é.- yecēdih XVIII/123

é.- yecek XXXIII/396

é.- yek VI/98, XXXIX/435	cem é.- yib XL/133
é.- yem XII/398	cem é.- ir XL/126
é.- yende XVI/111	ceng é.- mē XXXIX/39
é.- yennen sōra VIII/48	céng é.- yende II/94
é.- yerdik XXII/57	cerm é.- mesin XVIII/117
é.- yerdik XI/27	çep é.- dim XXXVIII/39
é.- yerdiler XI/35	dāva é.- seydi XVIII/17
é.- yerēm IX/58	dava é.- ye éliye XXXIII/56
é.- yerik XVII/10, XVII/17, XVII/19, XVII/34	dava éliye é.- ye XXXIII/56
é.- yıllar V/46, V/66	dávam é.- yek VII/87
é.- yim XII/34, XXXIX/283	defn é.- di XXXIII/551
é.- yin II/50, IV/64	defn é.- dig XXII/69
é.- yip II/95	devet é. XXXIII/91
é.- yir XXXIII/176	dēvet é.- dim XXXIII/92
é.- yir XXII/20	dēvet é.- rdik I/174
é.- yirdim XXXIII/39	devet é.- rler I/90
é.- yirler XXXIII/14	de' vet é.- rük XIV/23
é.- yrem XXXIX/37	de' vet é.- yesen XXXIII/595
é.- yrik XXII/15, XXII/16	dua é.- ller V/193
é.- yruh' XL/12	dua é.- rdi V/187
é.- yük XX/20	dua é.- rdiler V/186, V/188, V/189
ābād é.- yip XXXIII/590	dua é.- rik VIII/129, VIII/133
ādet é.- mişik XXIX/21	dühçe é.- yeller XVII/78
allah nahlet é.- sin XXXIII/287	ehd é.- r XXI/12
āmāde é.- yēcēm XXXIX/105	éhtiram é.- rih' XXXI/50
arağ é.- r VI/130, VI/134	élçilig é.- rik XIX/54
aran yaylağ é.- rdik VII/179	élçilig é.- rdiler XVIII/77
arz é.- yim VII/129	emr é.- yib XL/172
āzad é.- yeler XXXII/25	erz é.- r XII/370
āzād é.- yeler XXXII/28	erz é.- dim VII/179, XVI/37, XXXIX/233, XXXIX/458, XXXIX/492
bayramlıq é.- rdik IV/54	
birrik é.- yende IV/70	

erz é.- yem XXXIX/163,
XXXIX/349, XXXIX/622

erz é.- yim XII/210, XII/216,
XXXIX/146, XXXIX/183

érz é.- yim VII/180, XII/25

erz é.- yīm XII/210

eşāyirçilig é.- rig XXXII/7

eşķ é.- yem XXXIX/176

et é.- yiller V/72

evez é.- rik XXXIII/386

evez é.- rler III/98

evez é.- yeċēm XXXIII/315

fārg é.- ĩr XXXVI/53

ferg é.- ir XL/91

ferg é.- ĩr XL/64, XL/92

ferg é.- r I/209, I/210, I/211,
XL/66

ferz é. XVI/105

fētir é.- rdik VI/97

ferg é.- mez XXXI/37

ferg é.- ye IX/101

filan é.- ye VII/105

fōvt é.- yiP XXXVI/17

ġabul é.- rsen I/126

ġabul é.- sen I/127

ġabul é.- miyesīz XXXIII/277

ġabul é.- merem XXVI/43

ġabul é.- meyib XXXIII/264

ġabul é.- yib I/127

ġarġış é.- yeċén XVIII/110

ġēbul é.- rdi XXXVII/133

gerdiş é.- y I/108

ġarġış é.- yir XXXIX/145

gedayılıġ é.- yler XXXVI/10

ġismet é. X/55

ġonahlıġ é.- r XXI/86

ġolbend é. XXXIII/364

ġulluġ é.- yēn II/142

ġūrud é.- rdiler V/28

hāhiş é.- yem XL/128

hāhiş é.- yem I/224,
XXXIX/544

haiş é.- yem XXXIX/468

hārab é.- yem XXXIX/469

harab é.- yen VII/102

hell é.- yen VII/159

hal é.- yek XXXIX/243

harid é.- mişem XXXIV/10

harid é.- mişūk XXXIV/13

hendān é.- me XXXIX/130

hına yaĥdı é.- ller XIX/62

harid é.- yem XXXIV/40

halġ é.- di XII/299

hāmīr é.- yip V/175

harab é.- di IX/35, XII/352

harāb é.- di IX/38

harab é.- ĩr IX/32

harab é.- yib XII/226

hareket é.- se II/127

hell é.- sin XII/488

hell é.- rdi XVIII/116

hitmet é.- rdi IV/119

hereket é.- rdik XXXIII/44,
XXXIII/45

hesab é.- sin XXVI/41

hēyr é.- sin VI/68

h  yr  .- ye VI/110
h  Tmet  .- yd  k XVI/135
hemle  .- yir XXXII/25,
XXXII/28

h  reb  .- yib XII/117
hereket  .- yende XXXIII/605
hesab  . VII/103
hesab  .- dim XVI/70, XVI/71,
XXXIX/521

hesab  .- yler XVI/61
h  Tmet  . XVI/107
h  Tmet  .- yrem XXIII/38
hisab  .- yende XXXIX/12
ic  re  .- yesin VII/32
i  imizdik  .- r XIII/40
ifa  .-   r VII/104
ihtiram  .- rdiler XI/42
iltimas  .- di XXXIII/531
istifāde  .- yerik XIX/89
irahmet  .- sin XXXIII/92
irehmet  .- sin XII/11,

XXXI/29, XXXIII/99
iréhmet  .- sin XXXIV/25
irehmet  .- s  n IV/67
ir  hmetlik  .- sin XXIII/21
istifāde  .- yirdim VII/79
istifāde  .- rdiler V/39
istifāde  .- riK XXXII/21,

XXXII/22
isTirahat  .- r III/16
ist  t  .- rdik XVIII/23
istirāhet  .- r  g XX/36
istirāt  .- yeller XVII/8

iz  fe  .- yibsen XXXIX/457
iz  fe  .- yibsiz XXXIX/607
iz  fe  .- yib XXXIX/456
izdiva    .- memi  ti XXXIII/18
k  rger  ilig  .- miye  cedi
XXXIII/198

kef  .- ydi III/85
kelef  .- yeller XVII/78
kef  .- yib XVI/55
ke    verzi  .- rik XXXII/6
k     .- rdi IV/30
k     .- mezdik XXIV/42
k     .- yip IV/23
k     .- rdik IV/21, IV/35
k  meg  .- rdi XVIII/137
k  mey  .- rdi I/174
k  meg  .- yen XLI/100, XX/10
k  meh'  .- ye XVI/112
k  meh'lig  .- yek XL/125
k  meh'lig  .- r XL/124
k  meklik  . XXI/17
k  meg  .- rig XIX/47
k  meh'lih'  .- rih' XVII/16
l  tf  .- yipd   VII/157
lutf  .- yipsiz VII/175
lutf  .- di VII/24, VII/38
l  tf  .- di VII/28, VII/4
minnet  .- ye I/119
mubārek  .- sin IV/110
muva  ffag  .- s  n VII/176
mübārek  .- sin XXIII/33
munhal  .- diler XXXVIII/28
m  reh  hesi  .- diler XXVI/33

möhtac é.- me X/47, X/49, X/56	şirkeT é.- mişdik XII/139
mesref é.- r XXXV/25	şennig é.- rük XL/44
nesihet é.- yrem XL/116	şinnik é.- rdiler IV/56, IV/57,
nıyet é.- llër V/193	IV/59
niyet é.- rdiler V/190	şor é.- rdiler V/27
nobát é.- rdiler XIII/63	tamam é.- yendë XXXIII/427
onu é.- yemez XII/358	tamam é.- yennen sōra IX/10
penir é.- rik XIX/49	tāmāşa é. XXXIII/375
perpi é.- rdik VIII/120, VIII/121	telef é.- yib XL/131
pislig é.- di XVIII/110	telfin é.- yib XXXIII/120
redif é.- yiP XX/50	temāşa é. XVI/134
redif é.- yük XX/51	tembih é.- dim XXXIX/324
rehmet é.- sin XVI/115,	terğ-i veten é.- di I/152
XXII/28	te‘til é.- di XXXVIII/29
rēsidegī é.- yen XX/33	tenzif é.- mek XXXIX/513
rıhne é.- yipler VII/99	teveccūh é.- ysēn VII/166
saht é.- mişem XXXIX/16,	teyid é.- r I/215
XXXIX/17	tikrār é.- r XXXIX/504
saht é.- yib XXXIX/19	toy é.- diler XXXIII/70
salāmat é. XVIII/108	toy é.- ller XL/100, XXXI/37
salamat é.- sin VIII/130,	toy é.- merik XXXI/35
XXII/103	toy é.- mezdi XXXIII/113
salāmat é.- sin X/42, XXII/3	toy é.- miştik XXI/79
selāmat é.- sin I/190	toy é.- rdi XXXIII/81,
selāmet é.- sin XXII/72	XXXIII/82
söhbət é.- im XII/275	toy é.- rdik VI/30
söhbət é.- yem XXXIX/309,	toy é.- rdiler XXXIII/81,
XXXIX/310	XXXVII/133
söhbət é. XXXIX/52	toy é.- rih' XL/99
söhbət é.- yēk IX/10	toy é.- rik I/97, VI/155
söhbət é.- yim XXXIX/307	toy é.- rsen XXXIII/69
söhbət é.- yirdi XVI/8	toy é.- seydi XXXIII/112
şāddıǵ é.- yerdik XXII/57	

toy é.- y XXXVIII/51,
XXXVIII/53

toy é.- ye'cem XXIII/37

toy é.- ye'cūk XXXIII/105

toy é.- yerdik VI/31

toy é.- yib XXI/69

toy é.- yirsen XXXIII/77

toy é.- yrik XIX/58

vāz é.- yenin XII/456

vez é.- yib XVI/109

virān é.- me XXXIX/131

zad é.- r I/179, I/219

zad é.- yiller XIII/8

zad é.- yir XIV/67

zehm é.- di X/10

zerer é.- di XXXVIII/34

zerer é.- y XXXVIII/52,
XXXVIII/53

zindegı é.- di XXXIII/584

zindegı é.- yrem XXI/28

zindegı é.- yrük XL/32

ziyarāt é.- di XXXIII/596

ziyāret é.- meye XL/104

ziyarāt é.- yib XXXIII/606

ziyarat é.- yip XXXIII/591

zūlm é.- mez XII/436

élé - bk. **éle** -, **ēle** -, **ēle** -, **élē** -, **éle** -.

farğ é.- y XXXIX/173

istifāde é.- y XX/78

pendir é.- yrik XIV/7

é.- yrüh' II/12

élé bk. **éle**, **élē**.

é. V/110, XLI/10, XLI/19

élē bk. **éle**, **élē**.

é. XVIII/40, XXXIII/164

ēle - bk. **éle** -, **ēle** -, **ēle** -, **élē** -, **éle** -.

erz é.- m XXXIX/98

tovollud é.- r XL/73

ēle - bk. **éle** -, **ēle** -, **ēle** -, **élē** -, **élē** -, **éle** -.

möhtāc é.- me X/52

heseb é.- mesin XXVI/41

é.- rem I/126

zad é.- yük II/55

ēle - bk. **éle** -, **ēle** -, **élē** -, **élē** -, **éle** -.

é.- īm XXXIII/544

é.- r VII/34

é.- yek XIX/109

söhbət é.- yek IX/60

hāḥiṣ é.- yem XXXII/13

iṣāre é.- yende XII/477

éle - bk. **ēle** -, **ēle** -, **élē** -, **élē** -, **éle** -.

zerer é.- di XXXVIII/34

élebi bk. **élebil**, **élebir**.

é. IV/47, XXXIII/71

élebil “Öyle bil, sanki, farzet ki, mesela” anlamlarında kullanılan bir söz, bk. **élebi, élebir**.

é. I/206, I/214, II/125, IV/35, V/144, V/179, V/194, V/38, V/95, VI/158, VII/106, VII/107, VII/162, VII/18, VII/181, VII/27, VII/39, VII/63, VII/67, VII/80, VII/98, VII/99, XIII/106, XVI/119, XVI/60, XXXIII/210

élebir bk. **élebi, élebil**.

é. XIII/70, XXII/24

élemdürilla bk. **elhamdurullah, elhemdürille**.

é. XV/68

élen **ēlan** bk. **ālen, elān, elan, élan, élān, ēlan**.

é. XII/35

éleş - bk. **ēleş -, ēyleş -, eyleş -**.

é.- ib XII/324, XXXIII/304

él günü Türkiye takvimine göre cumaya denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki gün, bayram günü, bk. **aynī gün**.

é. XLI/55

ēlin gücü sēlin gücü “Birlikten kuvvet doğar”, “Bir elin nesi var iki elin sesi

var.” anlamlarında kullanılan bir atasözü.

é. IV/69, IV/70

élli bk. **ellī, ėlli, elli**.

é. atmış VII/78

élseven bk. **elsüven**.

é. XXXIX/339, XXXIX/340, XXXIX/347

élti Kadına göre kocasının erkek kardeşlerinin eşlerinden her biri, elti.

ağamızın böyüg é.+ sine

XXI/74

élyas Kişi adı.

é.+ gil XXXIII/135,

XXXIII/136

emekle - Dizler ve eller üzerinde yürümek, emeklemek.

é.- yer XI/26

émel bk. **emel.**

é.+ e gelennen sōra VIII/24

ḥeyr é.+ i VII/58

én - İnnek, bk. **im -, in -, ín**.

é.- erdim XII/177

é.- ir XII/175

énam bk. **énām, enam**.

é. vériller V/97 énām bk. énam, enam. é. vérederler V/136	é.+ di I/131 é.+ nin I/128 é.+ ye I/126, I/128 é.+ yem I/125
envā (< Ar. انواع) Çeşitler, türler. é.+ni XL/111	ermenisdan bk. ermenisdan, ermenisdān. é. XL/198
érdebil bk. erdebil, erdébil, ērdebil.	
é. XXXIII/118 é.+ de VII/63, VIII/95 é.+ dē VIII/94	érta 1. Erken, ertesi, erkenden. 2. Şimdiden sonraki gün, diğer gün. é.+ dan XII/478
érişde bk. irişde, erişde, irişte. é. aşinnān XV/29	érz bk. erz, árz. é. éleyim VII/180, XII/25
érkeg bk. erkeg, erkeğ, erkēḡ, erkek, érkeğ, érkek. é.+ e XLI/18 é.+ i XL/80	ésl bk. esl, ásıl. musıǵı-i sūnneti-i é.+ imizi VII/99
érkeğ bk. erkeg, erkeğ, erkēḡ, erkek, érkeg, érkek. é.+ i IV/40	éslán bk. eslen, ēslan, eslan. é. VIII/56, VIII/88
érkek bk. erkeg, erkeğ, erkēḡ, erkek, érkeg, érkeğ. é. XIII/40, XVII/71	éşid - bk. işit -, işid -, éşit -. é.- ek IX/28, XXXIX/594 é.- ersen XIII/31 é.- ibsiz XXXIX/265 é.- ipsēn I/17 é.- irim XXXII/52
érmeni Ermeni. é. I/126, I/127 é.+ den I/131	éşit - bk. işit -, işid -, éşid -. é.- dih' IX/41 é.- īsēn I/19

é.- mir XII/189	é.+ in XXXIII/175
é.- mişim XXII/81	é.+ in ğapısına V/142
	é.+ ine XXXIX/193,
ét - bk. et -, ed -, éd -, ét -.	XXXVI/57
é. XXXIX/542, XXXIX/569,	é.+ leri XL/141
XXXIX/584	
ḫilās é. VII/55	évez bk. evez .
é.- di XII/239	é.+ di V/103
emelāt é.- di XXXIX/460	é.+ inde VI/122
erz é.- em XVI/110	
é.- eydi I/206	évlat (< Ar. اولاد) Bir kimsenin oğlu
ġabul é.- iyrem I/108	veya kızı, çocuk.
teşekkür é.- iyrem VII/174	é. V/209
teşekkür é.- iyrēm VII/169	
beyān é.- miş XII/122	évvel bk. evvel , ēvvel , evvel .
mübārek é.- sin XV/70	é. V/125, V/215, V/225,
é.- ti XII/47, XII/77	VI/106, XIII/35
möhtac é.- ti XII/241, XII/49	é.+ innen V/151
pervāz é.- ti XII/71	
iteāt é.- tim XII/68	éyle - Etmek, eylemek, yapmak, bk.
sinağ é.- tim XXXIX/147,	éyle -, eyle -, ēle -.
XXXIX/148	é. XX/67, XXXIII/54,
	XXXIX/392, XXXIX/394,
é‘tikad bk. ītiġād , ītiġat .	XXXIX/398, XXXIX/402,
é.- ı cihan XII/134	XXXIX/406, XXXIX/407
	ġebūl é. VII/52
étraf bk. etraf .	heml é.- di XXXV/66
é.+ a XXXIII/363	redif é.- di XXXIV/29
	münhal é.- diler XXXVIII/28
év bk. ev , ēv , êv , üv .	te‘til é.- diler XXXVIII/28
é. XXXIII/175	feth é.- dim VII/49
é.+ de XVII/39, XXXVI/40	é.- ĩn XXII/64
é.+ e XVII/7	é.- ĩrsiz XXII/65

ğem é.- me XXXIX/132
é.- mesini XXI/70
é.- mez XII/437
ferğ é.- mir III/69
ferğ é.- r II/32, XXXVI/66
mesref é.- r XXXV/24
solh é.- r XXXV/47
teğz é.- r XXXV/37
tovollid é.- r XXXV/37
irāzı niyāz é.- rdi XXXIII/519
é.- rem XII/400
eşķ é.- rsen XXXIX/506
kelef é.- rüh' III/7
é.- rük XIV/44
berdaşt é.- rük XXXV/30
é.- yer XXV/53
mesref é.- yer XXXV/22
toy é.- yer I/87
é.- yin II/52
tenezzül é.- yir XII/190
tovollüd é. XXXV/37

éyle - bk. **éyle** -, **eyle** -.

zad é.- rük III/67

ēysan bk. **ihsan**, **éhsan**, **īhsan**.

é. vérrük XIV/21

F

fağat bk. **feğat, feğet.**

f. XVI/118

falan (< Ar. فلان) 1. Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, filan. 2. Cümlede belirtilen nesne veya nesnelerden sonra gelerek “ve benzerleri” anlamında kullanılan bir söz. 3. Tarih, yer, kişi vb.nin önüne gelerek tekrarlanmak istenmeyen sözlerin yerine kullanılan sözcük, bk. **felan, filan, filan, filân, filan, fulan, fūlan.**

f. XXXIX/110

f. günü I/93

fāmil (< İt. *famiglia* < Lat.) 1. Aile 2. Soyadı 3. Akraba

f. I/98, III/111

f.+ dēn I/90

f.+ di XXV/7

f.+ e I/92

f.+ i III/78

f.+ im II/4, VI/2, XI/4, XIV/2, XXXVIII/4

f.+ ĩm XXXVI/2

f.+ ler XIV/25

f.+ lerden XL/217

f.+ lerimizden XL/201

f.+ lerimizdi XXV/7

f. dost aşna I/96

f. ölluğ II/28

öz f.+ imiz XXXIII/185

fanı bk. **fāni.**

f. XII/312

fāni (< Ar. فانی) Ölümlü, gelip geçici, kalımsız, fani, bk. **fanı.**

dünya-yı f. XII/407

farğ bk. **fārg, ferg.**

f. éley XXXIX/173

fārg bk. **farğ, ferg.**

f. élır XXXVI/53

farmaş (< Ar. مفرش) Yorgan, döşek, halı vb. koymak için yapılmış bir tür büyük heybe, bk. **fermaş, fermeş.**

f. XL/47

f. toğuyardı XI/34

f. toğuyardığ XI/12, XI/8

f. toğuyardılar XI/37

fars (< Ar. فارس) İran'ın güneybatısında yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse, Fars, bk.

fārs.

f. XXXVI/30

f.+ a XXXVI/32

- f.+ dı XLI/43
f.+ lar IX/96, XLI/14
f. şehirinde VII/82
- fārs** bk. **fars**.
f.+ dī XXXVII/125
f. diliydi XXXVI/68
f.+ tı XXXVII/120
- farsı** (I) bk. **fārsi**, **farsī**, **farsi**, **fārsı**.
f. III/20, XII/346, XII/348, XII/431, XXXIII/23
f.+ nı XII/350
f.+ sını III/77
- farsı** (II) Kişi soyadı.
selman-ı f.+ dı XII/70
- fārsı** bk. **fārsi**, **farsī**, **farsi**, **farsı** (I).
f. XXII/26, XXXVI/68, XXXVII/80
f.+ dı XXXVII/73
- farsi** bk. **fārsi**, **farsī**, **fārsı**, **farsı** (I).
f. XII/350, XX/75
- farsī** bk. **fārsi**, **farsi**, **fārsı**, **farsı** (I).
f. II/60
- fārsi** (< Far. فارسی) Fars dili, Farsça,
bk. **farsī**, **farsi**, **fārsı**, **farsı** (I).
f. VI/19, XXXVI/31, XXXVIII/25
- f.+ ni XXXVIII/31
- fasat** (< Ar. فساد) Karıştırıcı, ara bozucu kimse, fesat.
f. XII/227
- fāş** (< Far. فاش) Meydana çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş.
f. XII/402
- fātime ʔşğāri** Kişi adı ve soyadı.
f. XV/4
- fātimiye** bk. **eyyām-ı fātimiye**.
eyyām-ı f. VII/18
- fayda** (< Ar. فائده) Yarar, fayda, bk. **fāyde**.
f. XII/135, XII/35
f.+ sı XXXIX/606, XXXVI/26
sözün f.+ sı XXXIII/192
- fāyde** bk. **fayda**.
kebinlerin f.+ sı VI/62
- fāyton** (< Fr. phaéton) Tek körüklü, dört tekerlekli, genellikle çift atlı binek arabası, payton, fayton, bk. **fāytun**.
f.+ un XXXIII/419, XXXIII/420
- fāytun** bk. **fāyton**.
f. XXXIII/420

fedā (< Ar. فداء) Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme, feda.

f.+ dı XII/81

feğat bk. **fağat**, **feğat**.

f. VI/97, XL/195, XVI/123, XXXIX/523

feğet (< Ar. فقط) Ancak, ama, lakin, fakat, bk. **fağat**, **feğat**.

f. XII/225, XII/348, XVIII/101, XXXI/12, XXXVII/116, XXXVII/70

felan bk. **falan**, **filan**, **filan**, **filān**, **filan**, **fulan**, **fūlan**.

f. VI/135

feleg bk. **felek**, **felēk**, **feleğ**, **felēg**.

f.+ in topançasıdı XII/238, XII/45

felēg bk. **felek**, **felēk**, **feleğ**, **feleg**.

ey f. XXXIX/122

feleğ bk. **felek**, **felēk**, **felēg**, **feleg**.

f.+ de XL/59, XL/61

felek (< Ar. فلك) 1. Gök, gökyüzü, sema. 2. Dünya, âlem. 3. Talih, baht, şans, bk. **felēk**, **feleğ**, **felēg**, **feleg**.

f. I/152, XII/125, XII/168, XII/232

ey f. XXXIX/126

felēk bk. **felek**, **feleğ**, **felēg**, **feleg**.

f. XII/39

fe'len bk. **fi'len**, **feylen**.

f. XXXVII/21

fenā (< Ar. فنا) yi nitelikte olmayan, kötü, fena.

f. XII/75

fenār bk. **fener**.

f.+ ā XXXIX/400

fener (< Yun. *phanari*) 1. Fener, aydınlatma aracı. 2. Araba farı, bk. **fenār**.

f.+ leri XXXIV/25

ferahlan - bk. **ferehlen** -.

f.- nām VII/170

ferāmes kerīmī Kişi adı ve soyadı.

f. XXVII/6

ferç bk. **ferş**, **ferç**.

f. tohuyirdıh XIX/91

ferç bk. **ferş**, **ferç**.

f.+ ti XXXVIII/60

fere (< Ar. فاره) Sıçangillerden, küçük vücutlu, kemirgen, memeli hayvan, sıçan, fare.

f. X/28

f.+ di X/27

fereç elibulāzade Kişi adı ve soyadı.

f. XXX/4

ferehlen - Rahatlamak, üzüntü veya sıkıntısı kalmamak, açılmak, genişlemek, bk. **ferahlan** -.

f.- nēm VII/41

ferğ (< Ar. فرق) Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, ayırım, nüans, bk. **farğ, fārğ**.

f. IX/79

f.+ ı I/29, I/31, I/33, II/33, XL/68, XVI/70

f.+ í XX/92

f.+ ımız XVI/63

f.+ í XXII/63

f.+ imiz IX/81, IX/90

f.+ ímíz II/31

f. élemez XXXI/37

f. éler XL/66

f. élır I/209, XL/91

f. élır I/210, I/211, XL/64, XL/92

f. élıye IX/101

f. éylemir III/69

f. éyler XXXVI/66

f. éylir II/32

f. goymadı XXVI/52

buların f.+ ı II/128

ğediminen élanın f.+ ı VI/48

nērin f.+ ı II/128

oların f.+ ı II/126

söhbetimizin f.+ ı III/22

ferğli Farkı olan, aralarında fark bulunan, değişik, ayrımlı, farklı.

f.+ di IX/86

ferhād 1. Kişi adı. 2. Ferhat ile Şirin adlı halk hikâyesinde Şirin'e ulaşmak için dağı delen ünlü olan aşık, Ferhat.

f.+ e XII/403

ferheng-sıra (< Far. فرهنگسرا) Çeşitli sanatsal etkinliklerin düzenlendiği yer, kültür merkezi.

f.+ nın üssünde VII/30

fermān (< Far. فرمان) 1. Buyruk, emir. 2. Zor durumdaki kimseye yetişen yardım.

hamının f.+ ına XV/37

fermandār (< Far. فرماندار) Vali.

f. XXXIII/161

ferman mehmedî Kişi adı ve soyadı.

f.+ yem XXXII/2

fermaş bk. **fermeş**, **farmaş**.

f.+ dā XL/222

fermeş bk. **fermaş**, **farmaş**.

f.+ in XVII/89

ferş (< Ar. فرش) Kilim, halı, yaygı, seccâde, şilte vb. yere döşenen şeylerin genel adı, bk. **ferç**, **ferç**.

f. XL/47, XVI/23, XXXIII/297

f.+ derimiz XVII/75

f.+ di XVII/74

f. kimidi XVII/90

f. toğurdu XVIII/127

f. toğurıh XVII/72

f. toğuyardıh XI/13

f. toğuyarıh XVII/70, XVII/72, XVII/73

feryad bk. **feryād**.

f.+ a çatsın XVI/123

f.+ a çılhaTsm XVI/123

feryād (< Far. فریاد) Haykırış, çığlık, feryat, bk. **feryad**.

f.+ ime XXXIX/121

ferz (< Ar. فرض) Yapmak zorunda kalınan şey, boyun borcu, bk. **ber-ferz**, **ferz éle** -.

ber f. VII/103

f. éle XVI/105

ferzend (< Far. فرزند) Oğul, erkek çocuk.

f.- i eli XXVI/2

f.- i hacı allahverdi XX/4

f.- i iltifāt XXXIX/2

f.+ em XII/403

ferzullāh Şahseven Türklerini oluşturan Talmışgeyikli tayfasının bir tıresi, Ferzullāh.

f. XXXIII/80

fesl (< Ar. فصل) Mevsim, belirli bir zaman dilimi.

f.+ i I/102

onun f.+ i I/101

yay f.+ i XVII/70, XXV/7

bahar f.+ idi XII/337

f.+ inde I/102

f.+ indē I/101, I/102

feth (< Ar. فتح) Bir şehir veya ülkeyi savaşıarak alma.

f. éyledim VII/49

fetir (< Ar. فتيّر) Mayalı veya mayasız hamurdan yapılan tandırda veya sacda pişirilen bir tür ekmek, bk. **fétir**, **fétir**.

f. VI/98

fétir bk. **fetir**, **fétir**.

f.+ i XXI/49

fétir bk. **fetir**, **fétir**.

f. élerdik VI/97

feylen bk. **fi'len**, **fe'len**.

f. I/130

filan bk. **falan**, **felan**, **filan**, **filān**, **filan**, **fulan**, **fūlan**.

f. XVIII/114, XXXIII/232, XXXIII/416, XXXIII/527, XXXIII/557, XXXIII/603, XXXIX/111

fışgır - bk. **fışkır** -.

f.- dı XXXIX/511

fışkır - Sıvı veya gazların basıncın etkisiyle bulunduğu yerden şiddetle yukarı fırlaması, fışkırmak bk. **fışgır** -.

f.- ruh XXVIII/34

fışle - Hayvanları çağırmak için çıkartılan ses, fışlamak.

f.- yrlı XXIX/23

fikir (< Ar. فكر) Düşünce, zihinde tasarlanan şey.

f. XXXIII/311

f.+ den XXXIX/261

f.+ imnen çıldı V/187

f. vérmirdi XXXIX/520

filan bk. **falan**, **felan**, **filan**, **filān**, **filan**, **fulan**, **fūlan**.

f. I/87, IV/101, IV/102, IV/36, VII/108, VIII/13, XL/89, XVIII/109

f. éliye VII/105

filān bk. **falan**, **felan**, **filan**, **filan**, **filan**, **fulan**, **fūlan**.

f.+ iye XL/124

filan bk. **falan**, **felan**, **filan**, **filan**, **filān**, **fulan**, **fūlan**.

f. XVIII/114

fi'len (< Ar. فعلاً) Gerçekten, bk. **feylen**, **fe'len**.

f. XX/73

filim (< Fr. *film*) 1. Sinemalarda gösterilen eser. 2. Görüntü kaydı.

f.+ e I/98

f.+ i XXXIX/35

f.+ ler XL/51

f.+ lerde XXXIX/18, XXXIX/42

böyreğin f.+ indē XXXIX/33

dede gorgudun f.+ inde
XXXIX/33

ozan dedegorgudun f.+ inde
XXXIX/33

fırdovsi İran'ın millî

destanı Şâhnâme'nin müellifi.

f. XII/406

firengîz hâvendi Kişi adı ve soyadı.

f. III/2

firiştē (< Far. فرشته) Melek.

f. XII/261

firt krş. **çirt**, **pirt**, **çirt firt**, **çirt pirt**,
çirtannan pirtan.

çirt f. XXXIX/476

firuğ (< Ar. فروع) İslâm hukukunun
uygulamalı bölümünü ve miras
hukukunda alt soy hısımları ifade eden
fıkıh terimi.

f. XXXIX/67

fîruz 1.Kişi adı. 2. Zencan eyaletinin
halk ozanlarından Âşık Fîruz, bk. **aşîh**
fîruz.

aşîh f. XII/30

aşîh f.+ dan XII/28

fîrûz Kişi adı, bk. **fîruz**.

f. XLI/4

fişâr (< Ar. فشار) 1. Sıkma, sıkıştırma.

2. Bir tür hayvan hastalığı.

f. XXIX/18

f.+ dı XXXVIII/22

fişârhunû (< Ar. فشار خون) 1.

Tansiyon. 2. Bir tür hayvan hastalığı.

f.+ u XX/72

fişkir - Hayvanları çağırmak için
çıkarılan ses.

f.- dim XXXV/69

fizza câhid Kişi adı ve soyadı.

f. XIX/2

forma (< İt. *forma*) 1. Biçim, şekil. 2.
Halk ozanlarının giydikleri, bağlı
bulundukları aşıklık bölgesini belirten
tek tip giysi, bk. **form**.

f.+ da IX/100

form bk. **forma**.

f.+ u IX/101

fôt bk. **fôyt**, **fôvt**.

f. olanda XXXIII/116

fôvt (< Ar. فوت) Ölüm, mevt, fevt, bk.

fôvt, **fôt**.

f. éleyiP XXXVI/17

f. oldu XXXIII/542

fōyt bk. **fōvt**, **fōt**.

f. oldu XXXIII/541

fulan bk. **falan**, **felan**, **filan**, **filan**,
filān, **filan**, **fūlan**.

f. II/29, XXXIII/410,
XXXIII/411, XXXIX/110,
XXXIX/249

fulan f. VI/59

f. fulan VI/59

fūne (< Far. پونه / پودنه) Nane.

f. güli XXXV/24

furu‘dīn (< Ar. فروع الدين) Usul-u dinin
mukabilinde yer alan, İslam’ın ameli
hükümleri anlamına gelen fıkhi ve
kelami bir terimdir, bk. **furuğu‘d-dīn**.

f. XXXIX/72, XXXIX/76

furuğu‘d-dīn bk. **furu‘dīn**.

f. XII/355

furuşgāh (< Far. فروشگاه) Satış yapılan
yer, dükkan, mağaza.

f. iydi XXXIII/297,
XXXIII/297

futbal (< İng. *football*) Topu, kafa veya
ayak vuruşları ile karşı kaleye sokma
kuralına dayanan ve on birer kişilik iki

takım arasında oynanan top oyunu,
ayak topu, futbol.

f. bāzikoni XXXIV/39,
XXXIV/42

fūlan bk. **falan**, **felan**, **filan**, **filan**,
filān, **filan**, **fulan**.

f. XXXIX/526

G

/g/, [ˈg]

gāh (< Far. گاه) Ara sıra, bazen, kimi zaman.

g. XII/177

ge - bk. **gel** -, **gél** -, **gēl** -, **gé** -, **gē** -, **ˈgel** -.

g. I/119, IX/23, VI/19, VI/59, XII/427, XIX/115, XIX/121, XVI/129, XXXIII/532, XXXIII/534, XXXIII/597

gé - bk. **gel** -, **gél** -, **gēl** -, **ge** -, **gē** -, **ˈgel** -.

g. XXVIII/31

gē - bk. **gel** -, **gél** -, **gēl** -, **ge** -, **gé** -, **ˈgel** -.

g. XXXIX/326

gebe Büyük dokuma halı.

g. XI/9

ˈgebeli Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Gebeli tayfası.

ˈg. IV/90

geber - Ölmek (Sevilmeyen bir kişi veya hayvanın ölmesi durumunda kullanılan hakaret içeren eylem).

g. XXVIII/32

geç Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı.

g. XXXII/16

gece bk. **gece**, **gece**, **gece**, **gecé**, **géci**.

g. gündüz XVIII/10

g.+ ydi XIII/105

g.+ ynen XXXIV/26

gece Tün, şeb, gece, bk. **gece**, **gece**, **gecé**, **gecé**, **géci**.

g. I/167, VII/163, XIX/125, XIX/58, XIX/61, XVI/58, XVI/63, XXI/12, XXIV/40, XXXIII/105, XXXIII/75

g.+ ler XXV/45

g.+ ni XIX/118

g.+ nin XXXIII/469

g.+ si I/93

g. gündüz XX/26

g. günüz XVIII/53, XVIII/54

gün g. I/48, I/50

ya g. I/93

gece bk. **gece**, **gece**, **gece**, **gecé**, **géci**.

g. VI/39

g.+ den XI/25

g.+ di XXXIII/230

g.+ leri XXVIII/24
g.+ ye XI/25

géce bk. **gece, geće, géce, gécé, géci.**

g. I/167, IX/13
g. günüz XII/77
g.+ sin VII/31
g.+ ye XXXIII/255
g.+ ynen XVIII/146

gécé bk. **gece, geće, géce, gécé, géci.**

g. XXXIII/227

géci bk. **gece, geće, géce, gécé, géci.**

g.+ ye XXXIII/255

geç - bk. **geş -, keş -, keç -, kéc -.**

g.- ecek XXXVI/46
g.- en XII/162, XII/183,
XII/199, XXXVI/46, XXXVI/47
g.- ende V/191, XII/424
g.- ir XII/184, XII/397, XII/410,
XXXVII/119
g.- iy XXXVI/46
g.- mezdiler VI/103
g.- ti XII/72

géd - 1. Bir yere doğru yönelmek. 2. Bir yerden veya bir işten ayrılmak. 3. Çıkmak, ulaşmak. 4. Belli bir amaçla bir yere devam etmek veya bir işle uğraşmak. 5. Sürmek, devam etmek. 6. Tüketilmek, harcanmak. 7.

Götürülmek, gönderilmek. 8. Yürümek, yol almak. 9. Geçmek. 10. Herhangi bir durumda olmak. 11. Yok olmak, elden çıkmak. 12. Ölmek, bk. **géd -, get -, gét -, git -, gīt -, ‘géd -, ‘get -, ‘gét -.**

g. XXXIII/91
g.- e XII/202, XXX/11,
XXXIII/198, XXXIII/523,
XXXIII/579

g.- e bilmedük XXXIV/27

g.- e bilmezdi XII/150

g.- ecik XXII/72

g.- ecik XXIII/17

g.- eceksen XXXIII/527

g.- ecem XIX/116

g.- eceydi IV/38

g.- eceyik VIII/59

g.- eceyük XX/20

g.- eciyem XXXIII/533

g.- ecük XVI/124, XXXIII/441

g.- ecük XXXIII/440,
XXXIII/458

g.- ecük I/30

g.- ecük I/31

g.- eg XXXIII/603

g.- eh' X/114, X/115

g.- ek VI/20, XIX/103,
XIX/105, XIX/110, XXXIII/276,
XXXIII/33, XXXIII/592, XXXIII/597,
XXXIII/598, XXXIII/604, XXXIV/30,
XXXVII/127

g.- eler I/20, XXXVII/134

g.- eller V/131, XL/148, XL/76
g.- eller XV/41
g.- em XIII/108, XXXV/65
g.- en XX/66, XXXIII/515,
XXXIII/524, XXXIII/525, XXXV/54,
XXXVI/32
köç g.- en IV/82
g.- ende V/37, V/8, XII/454,
XII/469, XII/473, XIII/57, XIV/11,
XL/162, XL/170, XVII/5, XVIII/11,
XVIII/13, XX/28, XXIV/30, XXIX/38,
XXXII/35, XXXII/46, XXXIII/157,
XXXIII/226, XXXIII/489, XXXIV/10,
XXXVII/43
g.- endē V/36, XL/170
g.- ene XXIII/21
g.- enimize IV/84
g.- ennen sohra XXXIII/436
g.- ennen sohrā XXXIII/349
g.- ennen sōra XL/94,
XVIII/125, XXII/69
g.- ennerden XXXIII/96
g.- er I/219, II/82, II/86, IV/108,
V/132, VI/16, XIII/25, XIII/28,
XL/114, XL/161, XL/213, XL/56,
XL/72, XLI/100, XVII/38, XXI/11,
XXI/12, XXI/14, XXI/20, XXI/33,
XXI/84, XXII/45, XXII/51, XXIV/39,
XXIX/28, XXXII/18, XXXIII/345,
XXXIX/63
g.- ēr VI/16, XV/49
elçilige g.- ēr XXI/84

g.- erdi II/125, II/136, IV/109,
IV/31, IX/71, V/108, V/114, V/191,
VI/116, VI/140, VI/159, VII/23,
VIII/82, VIII/83, XI/26, XIII/64,
XIII/70, XIII/86, XIII/87, XL/49,
XL/88, XV/15, XV/16, XV/21, XV/48,
XVIII/155, XVIII/18, XVIII/77,
XXI/53, XXII/60, XXII/85,
XXXIII/189, XXXIII/191,
XXXIII/200, XXXIII/469
g.- erdī IV/33, XIII/86,
XXIII/31
g.- erdig XXXVII/129
g.- erdik IV/20, IV/25, V/7,
V/9, VIII/121, VIII/77, VIII/78,
VIII/87, XII/145, XVIII/12, XVIII/9,
XXI/48, XXI/52, XXXIII/21,
XXXIII/24, XXXIII/25, XXXIII/46,
XXXVI/18
g.- erdik XV/15
g.- erdiler IV/34, IV/60, V/107,
V/108, V/180, V/189, V/190, V/20,
VI/51, VI/80, XI/36, XL/89, XV/16,
XVI/28, XVI/29, XVIII/76,
XXXIII/490, XXXVII/133
g.- erdilēr XXXVII/137
niyet g.- erdiler V/190
g.- erdim XXII/82, XXII/50,
XXXIX/183, XXXIX/185,
XXXVII/69
g.- erdīm II/104
g.- erdin VIII/63
g.- erdüh' II/35

g.- erdük II/115, II/117,
XIV/62, XL/201
g.- erdük XX/24
g.- erem XXXIX/189
g.- erig XIX/56
g.- erik IV/14, XIX/53,
XVII/23, XVII/5, XVII/6, XXIII/10,
XXIII/40
g.- erik I/13, XV/48, XVII/71
g.- érik VIII/135
g.- ermiş V/172, XII/19,
XXXIII/225
g.- erüh' XL/36, XL/49
g.- erük II/27, II/29, III/65,
XL/140, XL/146
g.- erük XL/146
g.- esen XXXIII/422,
XXXIV/49
g.- eydiler III/89
g.- eyin I/158, I/159
g.- ēyin XXII/103
g.- éysen IV/28
g.- eyük XX/25, XX/49
g.- ib XL/104, XL/150,
XXXIII/284, XXXIII/380, XXXIII/63,
XXXIX/17, XXXIX/307
g.- iller IX/13, IX/14, VIII/38,
XL/104, XV/18, XXXIX/43
g.- im IX/26, XXXIII/544
g.- ĩm XVI/75, XXXVII/82,
XXXVII/83
g.- in IV/64, IV/68, XL/117
g.- ĩn XXXVII/130

g.- incé XVIII/125
g.- ip II/136, III/12, IV/37,
IV/97, IX/42, IX/50, V/147, V/152,
V/154, V/169, V/190, V/21, V/26,
VIII/38, VIII/49, VIII/50, X/124,
XII/323, XIII/66, XL/103, XVI/56,
XVI/85, XX/44, XXI/45, XXV/35,
XXVI/30, XXXIII/149, XXXIII/173,
XXXIII/266, XXXIII/331,
XXXIII/338, XXXIII/357,
XXXIII/371, XXXIII/372,
XXXIII/420, XXXIII/59, XXXIII/606,
XXXIX/65, XXXVI/48, XXXVII/32,
XXXVIII/48
g.- iP I/21, XX/35, XX/48,
XXV/14, XXXIII/522
g.- ipdi I/141
g.- ipler XII/228, XXXIII/284,
XXXIII/348, XXXIII/359
g.- iPler XII/147
g.- ir IX/24, V/95, VI/119,
VI/56, XII/174, XIX/67, XL/94,
XV/22, XV/23, XVI/64, XXXII/47,
XXXIII/129, XXXIII/376
g.- irdi XIII/76, XXXIII/523,
XXXIII/535
g.- irdi XVIII/45, XVIII/46
g.- irdik VI/60, XIX/100,
XXII/71
g.- irdim XXIII/41
g.- irem IX/81
g.- iren IX/82

g.- irik III/23, XIX/13, XIX/57,
XIX/58

g.- irik XIX/67

g.- irsen XXVIII/32

g.- irsēn XXVIII/32

g.- irük XL/67

g.- iy I/134, III/101, VIII/91,
XVI/136, XVI/139, XVI/57, XX/96,
XXV/6, XXXIII/56

g.- iydi XXXIII/185,
XXXIII/578

g.- iydik XXIV/20

g.- iydin XXXIII/39

g.- iyem XXXIII/554,
XXXIX/600

g.- iyik II/49

g.- iymış XVI/131

g.- iysen I/148, II/125, XVI/108

g.- iyük II/22, XXXIV/30

g.- iyük XX/25

köç g.- erdig XVIII/9

köç g.- erdik IV/22

piyāda g.- ennen sōra XIX/115

piyada g.- irik XIX/114

yol g.- ennen sōra IX/21

yol g.- ip XVIII/10

gēd - bk. **géd** -, **get** -, **gét** -, **git** -, **gīt** -,
géd -, **get** -, **gét** -.

g.- ir IX/29

géd - bk. **gēd** -, **géd** -, **get** -, **gét** -, **git** -,
gīt -, **get** -, **gét** -.

g.- e XIX/66

g.- eēik XLI/70

g.- eēek XLI/69

g.- eēekler XLI/70

g.- eēeksen XLI/69

g.- eēeksiz XLI/70

g.- eēm XLI/68

g.- ennen sōra XIX/106

g.- er XIX/43

g.- ēr XIX/46

g.- erik XIX/46, XXXI/12

g.- eysün XXXI/36

g.- ib IX/73

g.- illēr IX/21

g.- in IX/11

g.- īp XLI/66

g.- īP XLI/64

g.- ipler XLI/67

g.- ipsen XLI/64, XLI/66

g.- iPsiz XLI/67

g.- ir IX/11

gedayılıh Dilencilik, yoksulluk,
fakirlik.

g. éliyler XXXVI/10

gedih 1. Bir düzey üstündeki yıkık,
çatlak veya aralık, rahne. 2. Dağ geçidi,
gedik.

g.+ den I/35

gehgeh Kırmızı renkli çiçek açan
sarmaşık bitkisi, kahkaha çiçeği.

g. XII/416

gēh'li Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Geyikli tayfası, bk. **geyih'li, gēyih'li**.

g.+ de I/190

g.+ ni IV/88

gel - 1. Ulaşmak, varmak. 2. Getirmek. 3. Ortaya çıkmak, doğmak. 4. Varlığını sürdürmek, yaşamak, intikal etmek. 5. Belli bir süre dolmak. 6. Çıkmak, yönelmek. 7. Katılmak, eklenmek. 8. Sonuç çıkmak. 9. Etkisini herhangi bir biçimde göstermek. 10. Olmak, -e / -a uğramak, bk. **gél - , gēl - , ge - , gé - , gē - , *gel -**.

g. V/157, X/121, XII/120, XII/200, XII/267, XII/271, XII/318, XII/411, XIV/54, XV/11, XVI/100, XXIII/37, XXIII/38, XXXIV/29, XXXIX/110, XXXIX/17, XXXIX/242, XXXIX/263, XXXIX/323, XXXIX/410, XXXIX/558, XXXIX/623, XL/65

g.- çek VIII/91, XVII/55

g.- di I/151, I/182, I/183, IX/46, VI/15, VI/151, VI/40, VII/51, VII/56, VIII/27, VIII/35, VIII/43, VIII/75, VIII/94, XII/165, XII/249, XII/382, XIII/100, XIII/97, XIV/33, XL/139, XL/157, XVI/46, XVI/85, XVI/86, XVI/89, XVIII/139, XVIII/146,

XVIII/74, XXVI/33, XXVI/51, XXVI/9, XXXIII/237, XXXIII/287, XXXIII/309, XXXIII/329, XXXIII/370, XXXIII/402, XXXIII/412, XXXIII/426, XXXIII/429, XXXIII/452, XXXIII/453, XXXIII/484, XXXIII/485, XXXIII/526, XXXIII/565, XXXIII/574, XXXIII/579, XXXIII/609, XXXIII/92, XXXIX/132, XXXIX/307, XXXIX/320, XXXIX/456, XXXIX/560

g.- dī I/191, XL/139, XVII/51, XXXIII/371

g.- di geçdi XIII/110

g.- dig VI/21

g.- dik VI/152, VI/85, VIII/20, XVI/45, XVI/46, XXII/69

g.- dikçen IX/94

g.- diler VIII/35, XXXIII/606

g.- dilēr XXXIII/423

g.- dim III/82, VI/10, VIII/16, VIII/39, XIII/100, XIII/111, XIII/114, XIII/98, XIII/99, XV/12, XVI/93, XVIII/86, XXII/80, XXV/43, XXXIII/38, XXXIV/40, XXXIX/525, XXXV/68

g.- dīm XVI/8

g.- din IV/44, XII/425, XII/99

g.- düg XVI/45

g.- dük II/113, II/62, III/23, XXXIV/41

g.- e I/77, VII/107, XIII/108,
XXIII/34, XXV/12, XXXIX/122,
XXXIX/243, XXXIX/533,
XXXVII/46

g.- ebilersen IX/50

g.- ebilmez XXVI/23

g.- e'ceh'de VII/109

g.- e'cek II/81, XIV/52

g.- ecēm XII/344

g.- e'cem XIV/32

g.- e'ceydi IV/38

g.- e'cisen XXXIX/324

g.- eli XII/20

g.- eller XL/23, XVII/7

g.- em VI/8

g.- en I/193, V/191, VI/68,
XII/237, XII/44, XIV/24, XLI/100,
XVIII/74, XVIII/86, XXXIX/179,
XXXIX/378, XXXVI/59

g.- encen XXXIX/129

g.- ende II/109, V/133, V/199,
VI/114, VI/55, VII/143, VII/145,
VII/149, VII/153, VII/35, X/9, XIII/85,
XVII/72, XX/17, XX/92, XXVI/23,
XXVI/43, XXVI/47, XXVI/49,
XXVII/25, XXXIII/109, XXXIII/20,
XXXIII/235, XXXIII/353,
XXXIII/413, XXXIII/587, XXXIV/31

g.- endē XXV/12

g.- ene IV/84, XVII/46

g.- eni XXXIII/248,
XXXIX/310, XXXVII/138

g.- ennen XL/84

g.- ennen sōra VI/84, XL/202,
XVI/65, XVIII/55

g.- ennere XVII/45

g.- ennerin XXXIX/467

g.- er I/94, II/51, II/82, III/107,
III/65, III/8, III/87, V/168, V/18,
VI/129, VI/38, XIII/31, XIV/23,
XIV/25, XL/124, XL/146, XL/211,
XL/97, XV/49, XVII/53, XVIII/119,
XVIII/56, XXXII/19, XXXIII/103,
XXXIII/345

g.- ēr XXI/64

g.- erde IV/34

g.- erdi I/162, I/174, II/108,
II/119, II/139, IV/31, XI/54, XIII/71,
XIII/73, XIII/74, XV/69, XVIII/100,
XVIII/103, XVIII/121, XVIII/125,
XVIII/136, XVIII/16, XVIII/20,
XVIII/21, XVIII/22, XVIII/80,
XVIII/81, XXI/53, XXI/55, XXII/57,
XXII/85, XXXIII/109, XXXIII/36,
XXXIV/22, XXXVII/111,
XXXVII/131, XXXVII/132,
XXXVII/134, XXXVII/135

g.- erdī VI/141, XXXVII/135

g.- erdik IV/24, XVIII/10,
XVIII/13

g.- erdiler I/201, II/114, VI/108,
VI/54, XVI/29, XXI/53, XXXIII/83,
XXXVII/130

g.- erdim XII/182, XXII/50

g.- erdin VIII/63

g.- erdūk II/113, III/72, XL/201

g.- erdük II/111, II/116
 g.- erem VI/154
 g.- ersen IX/51
 g.- ersin IV/111
 g.- erük XXXV/12
 g.- esen XXXIX/119
 g.- esēn XXII/3
 g.- esin VII/31
 g.- éy III/101
 g.- eydi XXXIII/59
 g.- éydı III/83
 g.- ib I/116, I/24, III/105, IV/96,
 XII/227, XII/84, XVI/95, XXXIX/387,
 XXXIX/519, XXXIX/529,
 XXXIX/544
 g.- ĩb I/111, I/112
 g.- ibler I/113, I/114, IX/68
 g.- iik XXV/7
 g.- im VI/64
 g.- in IV/119, IV/64, IV/68,
 IX/24, VI/87, X/42
 g.- inceK XXXIX/125
 g.- incēn XVIII/120
 g.- ip I/123, I/168, II/115, II/17,
 II/25, IV/92, IV/93, IV/94, IV/96,
 IV/97, V/148, VI/134, VI/163, VIII/73,
 XII/116, XII/226, XVI/107, XVI/28,
 XX/27, XX/48, XX/49, XXII/77,
 XXIII/15, XXV/13, XXV/42, XXX/10,
 XXX/11, XXXIII/145, XXXIII/148,
 XXXIII/149, XXXIII/234,
 XXXIII/235, XXXIII/336,
 XXXIII/341, XXXIII/39, XXXIII/409,
 XXXIII/450, XXXIII/577, XXXIII/60,
 XXXIX/20, XXXIX/215, XXXV/59
 g.- iP XX/48, XXXIII/334,
 XXXIII/556
 g.- ĩp IV/95
 g.- ipdi I/23, I/25
 g.- iPdi XXV/9
 g.- ipler I/113, XII/219,
 XXV/11
 g.- iPler I/115
 g.- ipsen II/125
 g.- ipti IX/41
 g.- ir VI/108, VII/19, X/120,
 X/123, XI/55, XI/71, XII/153, XII/163,
 XII/345, XIII/59, XIII/60, XIV/63,
 XIV/7, XL/131, XL/93, XVIII/101,
 XXII/96, XXXIII/537, XXXIII/539,
 XXXIX/234, XXXIX/235, XXXIX/39,
 XXXIX/501, XXXIX/514,
 XXXIX/515, XXXV/41, XXXVII/105,
 XXXVII/22
 g.- ĩr V/22, XV/19, XXXIX/234
 g.- irdi XXXIII/112,
 XXXIII/87, XXXIX/375
 g.- irdiz XIX/111
 g.- iren IX/82
 g.- irig VI/146
 g.- irik III/23, XXXII/35
 g.- irim VI/9
 g.- irsin VI/133
 g.- irsiz VII/173, XXXIX/179,
 XXXIX/180

g.- iy I/105, I/123, I/134, I/202,
IV/105, IV/71, XVI/126, XVI/127,
XVI/130, XVI/136, XVI/58, XVI/65,
XVIII/75, XX/101, XX/18, XXIII/36,
XXV/6, XXXIII/110, XXXIII/547

g.- iydik VIII/55, VIII/56,
VIII/57, VIII/71, VIII/72, VIII/73

g.- iydüğ XX/26

g.- iyik XXIV/17, XXV/6

g.- iyük II/21

g.- iyüg XX/16

g.- lem III/39, VI/41, XII/315

g.- lēm III/38, III/41

g.- lik XXIII/10

g.- lük XL/143

g.- lük XX/36

g.- me I/131

g.- medi XII/218, XII/219,
XII/220, XIV/9, XXXIX/459

g.- medik VI/84

g.- mediler XXXIV/31

g.- mēdim X/69

g.- mem VI/64

g.- memişem XII/344

g.- mese XVII/40

g.- mesin XL/30

g.- meyi III/12

g.- méyib XL/34

g.- meyik XXXVII/7

g.- méyim XXXIX/64

g.- meyük XX/18

g.- mez I/177, I/48, I/50, I/52,
I/54, I/56, II/58, II/82, III/106, III/108,

III/110, III/111, XII/98, XIV/62,
XXXIX/192, XXXVI/47,
XXXVII/110, XXXVII/12,
XXXVII/13, XXXVII/14, XXXVII/19,
XXXVII/39, XXXVII/41

g.- mezdi V/196

g.- mir X/108, X/91, XII/407,
XIII/10, XIV/32, XXXVII/11,
XXXVII/45

g.- miş XXXIX/379

g.- miş idim XXXIX/124,
XXXIX/128

g.- mişdi VI/10, XXXIII/146,
XXXIII/160, XXXIII/161,
XXXIII/162, XXXIII/454,
XXXIII/521

g.- mişdī XVI/77

g.- mişdiler XVI/25

g.- mişdim XXI/69,
XXXIX/311

g.- mişem VIII/8, VIII/94,
XXIII/16, XXVI/40, XXXIV/10,
XXXIX/412, XXXIX/413,
XXXIX/416, XXXIX/417,
XXXIX/421, XXXIX/429,
XXXIX/430, XXXIX/434,
XXXIX/441, XXXIX/442,
XXXIX/443, XXXIX/447

g.- mişēm XXXIX/202,
XXXIX/419, XXXIX/424

g.- mişig XXXII/6

g.- mişik II/21, XXVIII/14,
XXVIII/6

g.- mişim VIII/149,
XXXIX/466

g.- mişler XXI/78

g.- mişüg XVI/115

g.- mişüh' II/21

g.- mişük III/77

g.- miy VIII/94

g.- mīy XXXIII/110

g.- miyecēk XXIII/20

g.- miyib XXXII/50

g.- miyip XXXIII/333

g.- se I/56, II/58, XII/361,
XXI/21, XXXIII/497, XXXIII/498,
XXXIII/499, XXXIII/500

g.- sē XVII/40

g.- sen II/124

g.- seydi V/197, XXXIII/87

g.- sin I/158, V/95,
XXXIII/424, XXXIII/465,
XXXIII/498, XXXIII/499

g.- sīn XXXIII/500

g.- üp II/24

açıǵıza g.- ecek XXIII/20

dile g.- di XXXIII/516

darın g.- dih' VIII/44

élçi g.- diler XI/63

émele g.- ennen sōra VIII/24

emele g.- er XIII/15

hoş g.- din VI/63, XII/91,

XV/67

hoş g.- ipsen XL/64

hoş g.- ipsin XXII/2

hoş g.- er XXXIX/68,
XXXIX/73, XXXIX/77

hoşu g.- en V/33

hoşu g.- di IX/38

hoşuma g.- diz IX/18

gelin g.- ennen VIII/58

yol g.- erdik XVIII/10

vehy g.- iP VII/163

iras g.- ipler XXXIII/360

safa g.- ipsin XXII/2

hoş g.- ipsiz XX/2

bizim hoşumuza g.- ir I/105

hoşum g.- ir V/148

keleh' g.- ir XXIII/23

ağır g.- iy XXXIII/110

emele g.- iy XVI/121

köç g.- iydik VIII/71

hoşu g.- mese XL/95

emele g.- meyi XIII/8

iras g.- mez XL/95

ras g.- mez XL/102

ras g.- mēz XL/102

hoşa g.- mir XXXIX/565

gelin g.- mişim VIII/14

hoş g.- mişsiz XL/65

hoşu g.- se XL/94, XV/48,

XV/49

rehm g.- sin XVI/124

gél - bk. **gel -**, **gāl -**, **ge -**, **gé -**, **gē -**, **‘gel**
-.

g.- erdiler V/110

g.- ip V/155

g.- mişem VIII/95

gēl - bk. **gel** -, **gél** -, **ge** -, **gé** -, **gē** -, **°gel**

-.

g. XVI/102, XXIII/37

g.- di XXVI/32

g.- dim XXVI/38

hoş g.- din IX/73

g.- ib V/224

g.- in IX/42

g.- ip II/122, IV/94, XX/25,

XXXIII/291

g.- iP VI/163, XXV/9

g.- ipsin VI/154, XXII/2

hoş g.- ipsiz VII/174

g.- ir IX/52, XXVI/24

g.- ĩr VI/49

baha g.- ir XXIII/41

°gel - bk. **gel** -, **gél** -, **gēl** -, **ge** -, **gé** -, **gē**

-.

°g.- di VII/82, XXXVIII/21,

XXXVIII/32

°g.- dim VII/29, XXXVIII/21,

XXXVIII/35

°g.- ěr XIX/43

°g.- irdi VII/4

°g.- irdiler VII/142

°g.- mek XLI/24

gēlin 1. Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın. 2. Aileye evlenme yoluyla

girmiş olan kadın, bk. **°gēlin**, **gēlin**, **gēlin**.

g. III/77, III/81, IV/117,

IV/120, IV/122, V/133, VI/119, VI/44,

VII/153, VIII/63, VIII/8, XII/193,

XVIII/72, XVIII/81, XVIII/82,

XVIII/86, XXI/70, XXII/57,

XXXVI/57, XXXVI/58

g. bala XXI/42

g.+ e IV/120, V/111, V/156,

VII/152, XXIII/30

nenemin g.+ e VIII/19

g. ğayınĥātın VI/43

g. ğaynene VI/47

g. gelennen VIII/58

g. gelmişim VIII/14

g. gétmişdim XXI/62

g. ğoca VIII/87

g. ğoća VIII/57

g.+ i III/103, V/107, V/169,

XIV/65, XXIII/28

emmim g.+ i VI/9

menim büyük g.+ im VIII/147

g.+ in V/151, V/155, XXII/58

g.+ in başına XXXIII/129

g.+ in duvaĝın başınnan V/131

g.+ in ğabaĝın V/150

g.+ in uşaĝı XVIII/84

g.+ ner III/10, III/16, III/55,

IV/103, IV/124, VI/145, VI/46, VI/50,

VI/77, VIII/139, VIII/46, XII/345,

XIV/63, XXI/81

g.+ nerimize VIII/142,
VIII/144, VIII/146
g.+ sen XXI/68

gélin bk. **ḡēlin, gēlin, gelin** .
g. V/114, V/129
g.+ e V/116

gēlin bk. **ḡēlin, gélin, gelin**.
g. VIII/40, XXXVI/57
g.+ nerin derdī VI/145
beş g. ýdi IV/115

ḡēlin bk. **gēlin, gélin, gelin**.
ḡg.+ i XV/42

gelme 1. Gelmiş olan. 2. Gelme işi.
g.+ di XXV/9

gemḥar (< Far. + Ar. غمخوار) Gam
yiyen, kaygılanan, tasalanan.
g. XII/100

gemirček Kıkırdak.
g. XLI/45
g.+ dir XLI/45
g.+ ler XLI/45

gen bk. **gēn (II), génış**.
g. XLI/12

gēn (I) Uzak, az çok.
g.+ nen XXXIII/242

gēn (II) bk. **génış**.
g. XLI/12

gence bk. **gencé, genće, genzi**.
g. X/122
g.+ deki X/132

genće Azerbaycan sınırlarında yer alan
bir şehir, bk. **gencé, gence, genzi**.

g. XXXIII/331, XXXIII/472,
XXXIII/538
g.+ de XXXIII/331,
XXXIII/332, XXXIII/338

g. mahalının IX/67
g. memlekâtına XXXIII/597
g.+ ni XXXIII/332
g.+ nin XXXIII/392
g.+ nin bazarına XXXIII/440,
XXXIII/441, XXXIII/459,
XXXIII/460

g.+ nin çölünde XXXIII/359
g.+ nin çölündedi XXXIII/392
g.+ nin şehrine XXXIII/405
g.+ ye XXXIII/436

gencé bk. **gence, genće, genzi**.
g.+ nin dağına XXXIII/342

gene Yine, bk. **gène, gine**.
g. I/142, I/31, II/118, IV/23,
IX/12, V/48, V/62, V/72, VI/135,
VI/46, VI/62, VI/88, VIII/114, VIII/72,

XII/5, XIII/11, XIII/13, XIII/80,
XIX/51, XV/11, XVI/11, XVI/36,
XVIII/13, XX/28, XX/36, XX/94,
XXI/66, XXII/90, XXXII/19,
XXXIII/206, XXXVI/34,
XXXVII/124, XXXVII/125

géne bk. **gene**, **gine**.

g. XXV/43

gêniş Eni çok olan, enli, vâsi, geniş,
bk. **gên**, **gen**.

g. XLI/12

genzi bk. **gençé**, **gence**, **gençe**.

g.+ ye XXXIII/598

ger Geri, geriye doğru.

g. XVIII/11

geraylı Bir tür âşık havası.

g. XXXIX/495, XXXIX/495

gerçek Yalan olmayan, doğru olan
şey, hakikat, doğruluk.

yalan g. XXIII/25

gerden (< Far. گردن) Boyun, gerdan.

g.+ e I/156

gerdiş (< Far. گردش) Gezme, dolaşma,
krş. **gerdiş éle** -.

g.+ inde XII/331

g. éliy I/108

gerdiş éle - (< Far. گردش) Gezmek,
dolaşmak, krş. **gerdiş**.

g. éliy I/108

gerreg bk. **gerrek**, **gerreh'**.

g. XL/92, XXXIII/145,

XXXIII/415, XXXIII/494

gerreh' bk. **gerrek**, **gerreg**.

g.+ dir XXXIX/552,

XXXIX/598

gerrek Gerçekleşmesi zorunlu olarak
beklenen, lazım icap, bk. **gerreh'**,
gerreg.

g. II/136, IX/101, VI/128,

VIII/135, VIII/136, VIII/138, VIII/139,

VIII/49, VIII/64, XII/354, XIII/102,

XIX/52, XL/92, XVI/73, XXIX/27,

XXVI/16, XXVI/26, XXXIII/131,

XXXIII/424, XXXIII/439,

XXXIII/594, XXXIII/61, XXXIV/18,

XXXIV/30, XXXIX/119, XXXIX/191,

XXXIX/194, XXXIX/196, XXXIX/31,

XXXIX/532, XXXIX/606

germ (< Far. گرم) Sıcak.

g.- i behiştî XXXV/32

germān Zencan eyaletine bağlı bir yer
adı.

g. XXII/38	XXXIII/237, XXXIII/320, XXXIII/413, XXXV/69
germesir (< Far. گرمسير) Sıcak.	g.- dī VIII/113, XVI/18
g. XX/88	g.- dik VIII/114
germi Erdebil eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, bk. germī , germi .	g.- diler I/194, VIII/42
āb-ı g. XXXIV/17	g.- dilēr VIII/17
germī bk. germī , germi .	g.- dīlēr XI/61
g.+ ynen XX/14	g.- dim VIII/40, XXXV/72
germi bk. germī , germī .	g.- dīm XVI/43
g.+ de XXXI/39	g.- din VII/50
germī bk. germī , germī .	g.- mişem XXXIX/485
g.+ de XXXI/39	g.- tiler I/192, I/193, VIII/42, XXXV/72
gērrus Kürdistan eyaletine bağlı bir yer adı, bk. gērus .	g.- tim XXII/79
g. XXXVI/60	gét - bk. gēd -, géd -, get -, git -, gīt -, géd -, get -, gét -, gid -.
gērus bk. gērrus .	g. IV/111, IV/120, VIII/33, XVI/101, XVI/37, XVI/72, XVI/98, XVIII/63, XVIII/67, XIX/122, XXV/50, XXXIII/389, XXXIII/394, XXXIII/575, XXXIII/609, XXXIX/319, XXXIX/526, XXXIX/544, XXXIX/604
g. XXXVI/60	g.- di VI/10, VI/143, VII/26, VIII/129, XL/111, XVI/101, XVI/37, XVI/46, XVI/58, XVI/94, XVI/98, XX/19, XXXIII/320, XXXIII/443, XXXIII/452, XXXIII/462, XXXIII/479, XXXIII/481, XXXIII/507, XXXIII/512, XXXIII/519, XXXIII/522, XXXIII/553, XXXIII/554,
g.+ dı XXXVII/108	
geş - bk. geç -, keş -, keç -, kéc -.	
g.- di XII/453	
geldi g.- di XIII/110	
g.- ti XII/165, XII/366, XII/74, XII/80, XXXVI/46	
get - bk. gēd -, géd -, gét -, git -, gīt -, géd -, get -, gét -, gid -.	
g.- di XII/375, XII/376, XIV/34, XIX/126, XVI/24,	

XXXIII/560,	XXXIII/562,	g.- me XXXVII/44,
XXXIII/563,	XXXIII/575,	XXXVII/47
XXXIII/596, XXXIII/609, XXXIII/72,		g.- medi I/189, XXXIII/578
XXXIV/28, XXXIX/268, XXXVII/32		g.- medim XIII/111, XIII/114
g.- dī XX/83, XXXIII/552		g.- medīm XXXIX/452
irehmete g.- dī XXXVI/17		g.- meg VI/15
g.- dih' VI/83		g.- meğimiz XXXIII/46
g.- dik VI/139, VIII/113,		g.- mek XXXIII/64
XIX/100, XIX/101, XIX/102,		g.- melidi XL/118
XIX/104, XIX/106, XIX/108,		g.- mēm XII/117
XIX/115, XIX/117, XIX/122,		g.- memişik XII/20
XIX/125, XIX/128, XVIII/139,		g.- mesin V/171, V/172, V/203
XVIII/148, XXXIII/181, XXXIII/182,		g.- meyen XXXVI/32
XXXIII/38, XXXIII/410, XXXIII/416		g.- mez idi XV/20
g.- dīk XVIII/146, XXXIII/409		g.- mezdik XXXIII/29
g.- diler XVI/39, XXXIII/405,		g.- miller VI/48
XXXIII/419, XXXIII/436,		g.- mirsiz IX/24
XXXIII/528, XXXIII/573, XXXIV/30		g.- mirük XL/67
g.- dim VI/132, VI/137, VII/11,		g.- miş XX/16, XXXIV/12
XIII/109, XIII/112, XIII/91, XV/13,		g.- mişdi XIII/107
XVI/27, XXI/62, XXVI/32, XXVI/35,		g.- mişdim XXI/62, XXIII/14
XXXIII/137, XXXIII/32, XXXIII/33,		gelin g.- mişdim XXI/62
XXXIII/92, XXXIX/515, XXXIX/526,		g.- mişem V/153, XXXIX/183,
XXXIX/559, XXXVII/54,	XXXIX/24, XXXV/60, XXXVII/61,	XXXVII/62, XXXVII/65
XXXVII/59, XXXVII/60		g.- mişēm V/149
g.- dīm VI/139, XV/13		g.- mişīk XIX/122
g.- dūh' XVI/20		g.- mişti XXXV/64
g.- dūk III/23, III/24, XL/174,		g.- miy XXXVII/36
XVI/30, XVI/9, XXXIV/15		g.- miyecēm XXXIX/465
g.- ginen XVI/104, XXXIX/558		g.- miyećem XIX/117
g.- ginēn XVI/125		g.- miyek XXXIII/532
g.- ır II/38		g.- se XII/361, XL/157

g.- sem XXXVII/83,
XXXVII/84, XXXVII/85

g.- sen IV/27, XXXIV/48,
XXXVII/123, XXXVII/124

g.- sēn XXXIII/594

g.- sin V/187

şahın hoşuna g.- sin I/22

g.- ti I/184, I/185, II/87,
VIII/113, VIII/115, X/35, XII/172,
XII/82, XII/86, XIV/64, XV/44,
XXI/82, XXII/12, XXII/72, XXVI/33,
XXXIV/26, XXXV/69

g.- tik XXV/30

g.- tiler I/196, VIII/36, VIII/43

g.- tim II/30, VIII/42, XXI/67,
XXII/79

g.- tin IV/44

g.- tük III/81, III/85

‘get - bk. gēd -, gēd -, get -, gēt -, git -
, gīt -, ‘géd -, ‘gét -, gid -.

‘g.- tik XXXVIII/29

‘gēt - bk. gēd -, gēd -, get -, gēt -, git -
, gīt -, ‘géd -, ‘get -, gid -.

‘g.- dik XLI/65

‘g.- medī XLI/61

‘g.- medik XLI/62

‘g.- mediler XLI/63

‘g.- medim XLI/60

‘g.- medin XLI/61

‘g.- mediz XLI/62

‘g.- mek XLI/25

‘g.- mişem XLI/64, XLI/65

‘g.- mişik XLI/66

‘g.- miyeceik XLI/73

‘g.- miyecek XLI/72

‘g.- miyecekler XLI/74

‘g.- miyeceksen XLI/72

‘g.- miyeceksiz XLI/73

‘g.- miyeceem XLI/71

‘g.- ti XLI/58, XXXVIII/40

‘g.- tik XLI/58, XXXVIII/30

‘g.- tiler XLI/59

‘g.- tim XLI/57

‘g.- tin XLI/57

‘g.- tiz XLI/59

**geti - bk. gētīr -, gētīr -, gētīr -, gētīr
-, gētīr -, getīr -, getīr -, getīr -, getīr -, getīr -,
getir -, ‘getir -.**

g. XXXIX/319

g.- medi XXXIII/86,
XXXIII/88

g.- meginēn XXXIX/59

g.- mişik XXXIX/485

**getī - bk. gētīr -, gētīr -, gētīr -, gētīr
-, gētīr -, getīr -, getīr -, getīr -, getīr -, getīr -,
getir -, ‘getir -.**

g.- memiş XVI/23

**getir - 1. Getirmek. 2. Sağlamak. 3.
İleri sürmek. 4. İletmek 5. Bildirmek,
bk. gētīr -, gētīr -, gētīr -, gētīr -, gētīr**

-, getir -, getĩr -, getir -, geti -, getĩ -,
getir -.

g. II/139, VI/64, X/131, XII/34,
XXXIII/138, XXXIX/274

g.- di VII/74, XXXIV/26,
XXXIV/28

g.- ecēdin XVI/22

g.- ecēm XXXIII/246

g.- ecũk XIV/52

g.- ek VI/20

g.- eler XXXVII/134

g.- eller I/94, III/65, V/22, V/23,
VI/39, XIX/61, XL/23, XL/24, XL/25,
XL/26, XV/42, XVII/77, XVII/83

g.- ellēr XIX/60, XL/26,
XVII/80

perde g.- en V/135

g.- ennen sōra XXXIX/273

g.- ennen sōrā XIX/61

g.- er I/90, III/100, III/88,
III/99, XII/470, XII/474, XIII/79,
XIX/59, XL/72, XL/77, XXIII/32

pay g.- er III/99

g.- erdi V/134, XV/69, XX/72,
XXI/55, XXXIII/86, XXXIII/87,
XXXIII/89

g.- erdĩ XX/72

g.- erdig XVIII/137

erus g.- erdĩg VI/26

g.- erdik II/137

g.- erdiler V/26, VI/123, XI/57,
XIII/77, XXXIII/490

g.- erdilēr XXII/58,
XXXVII/137

g.- erdük II/106, II/108, II/109

g.- erik XIX/86

g.- ersen XXXIX/387

g.- ersin VI/128

g.- ib XVI/105, XXXIX/315

g.- iller XIX/60

g.- illeṛ XXXIX/273

g.- im VI/72

g.- ĩm VI/164

g.- in VIII/145, XVI/80

g.- ip V/136, XIII/60, XIII/78,
XIX/18, XV/46, XX/37, XXII/47,
XXX/11, XXX/12, XXXIII/146,
XXXIII/253, XXXIII/256

g.- iP I/78

g.- ipdi XXXIII/255

g.- ipler XXXIII/246,
XXXIII/255

g.- iPlēr VII/18

g.- ipsiz IX/43

g.- ir IX/31, XIII/50, XIV/19,
XL/98, XXXV/46

g.- ĩr VI/130

g.- irük XXXV/55

g.- iy XVI/138, XVI/71

g.- iyem XXIV/7

g.- meh'de IX/41

g.- mişem IX/43

g.- mişēm VII/181

g.- mişik IX/45, XIX/9

g.- mişik IX/44

g.- mişti XXXIV/23
g.- rem I/54
g.- rik XVII/24, XVII/38,
XVII/39, XXII/52, XXVIII/24
g.- riK XVII/55
g.- rük XIV/21, XL/11, XL/43,
XL/51, XXXV/53
g.- se IV/132

getir - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gētir** -, **gétir**
-, **gétir** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
g. XVI/23, XVI/98,
XXXIX/274
g.- ĩpsēn XXXIX/58
g.- mez I/91
g.- mezdi XXXIII/88
g.- mezdik XXXIII/88
g.- sin XII/34

getīr - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gētir** -, **gétir**
-, **gétir** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
g. XXI/63

getīr - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gētir** -, **gétir**
-, **gétir** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
g.- er VI/17

gétir - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gētir** -, **gétir**
-, **getīr** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.

g.- erdiler V/115
g.- ib XXXIII/373
g.- iy XV/19

gétir - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gétir** -, **gétir**
-, **getīr** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
g. XXIII/41

gētir - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gétir** -, **gétir**
-, **getīr** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
iras g. XV/37
g.- ipler IX/49

gētīr - bk. **gētīr** -, **gētir** -, **gétir** -, **gétir**
-, **getīr** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
g. II/139

gētīr - bk. **gētīr** -, **gētir** -, **gétir** -, **gétir**
-, **getīr** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -, **getī** -,
getir -, **‘getir** -.
g. XXI/66

‘getir - bk. **gētīr** -, **gētīr** -, **gētir** -, **gétir**
-, **gétir** -, **getīr** -, **getīr** -, **getīr** -, **geti** -,
getir -, **getī** -.
‘g.- erdilēr VII/77

getitdir - Getirtme işini yaptırmak.
g.- ivérerdi XVII/52

gevele - 1. Bir şeyi çiğnemededen ağız içinde evirip çevirmek. 2. Bir sözü tam olarak ve açıkça söylememek.

g.- n XXXIII/192

geven Baklagillerden, çok yıllık, bazı türlerinden kitle denilen zamk çıkarılan, dikenli bir çalı, keven, bk.

géven, **‘géven**.

g. XXXV/37, XXXV/38

g. balı XXXV/38

g.+ di I/83, XXXV/36

g. gülü XXXV/22

g.+ in gülünden XXXV/36

g.+ nen II/135, XL/72

géven bk. **‘géven**, **geven**.

g. XIX/126

‘géven bk. **géven**, **geven**.

‘g. gülü XIX/96

geven bāl Geven bitkisinden üretilen bal.

g. XXXV/35

geven gülü Bir tür çiçek, bk. **‘géven gülü**.

g. XXXV/22

‘géven gülü bk. **geven gülü**.

‘g. XIX/96

gêvher bk. **gövh**, **govher**.

ğ. VI/19

gêy - Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek, giymek, bk. **giy** -.

g. XVI/101

g.- di XVI/102

g.- diğ'im IX/100

g.- ende XVIII/42

g.- erdi IV/103, XVIII/89, XVIII/92, XVIII/93, XVIII/96, XVIII/97

g.- iller XLI/107, XLI/111

g.- mez XVIII/42

g.- mezdi XVIII/95

gêydir - Giyme işini yaptırmak, bk.

giydir -.

g.- diler XXXIX/560

g.- iller VI/28

geyih'li bk. **gēyih'li**, **gēh'li**.

g. tayfaları XXXIII/170

gēyih'li bk. **geyih'li**, **gēh'li**.

g. VIII/13

gêyil - Giyme işi yapılmak.

g.- iP XXXIII/521

g.- mişdi XXXIII/521

gêyim Giysi.

g.+ i IX/101

géyin - Giymek, kuşanmak.

g.- di XII/72

g.- ir IX/100

g.- nük XIV/25

géymek Giyim.

g. XVIII/88

géyniş Giyinme işi, giyinme biçimi.

g.+ leri V/110

gez - bk. **géz** -, **gēz** -.

g.- di XII/310

g.- digim I/157

g.- dim VIII/45

g.+ e I/155

g.- ek XVI/96

g.- ende I/43, XVI/96

g.- er I/42, XVIII/53, XVIII/54

g.- erdi XVI/57

g.- erik IX/17

g.- erük XL/141

g.- erük XL/150

g.- erük XL/143, XL/145

g.- éy I/79

g.- ib XXXIII/371, XXXIX/345

ēy g.- ib XXXIX/335,

XXXIX/336

g.- im XVI/75

g.- ir XL/212, XXXIII/375

g.- iydi VIII/45

g.- meli XXXVII/59

g.- meye XXV/6, XXV/7

g.- mişem XXXIX/365

géz - bk. **gez** -, **gēz** -.

g.- īy I/108

gēz - bk. **gez** -, **géz** -.

g.- ir IX/64

gezdır - Birinin gezmesini sağlamak, dolaştırmak.

g.- em VII/12, VII/14

g.- meye XXI/78

gezenfer Kişi adı.

ğışlağ-ı g. XXIX/12

gıram (< Fr. *gramme*) Kilogramın binde biri değerindeki ağırlık ölçüsü birimi.

iki üz g. V/88

gī - bk. **gét** -.

g. VI/151

gibi Gibi, benzer, bk. **kimi**, **kimin**, **kibi**.

g. XXV/36

gićeld - 1. Kaşımak. 2. Ağrıtmak, deli olmak. 3. Zaman geçirmek.

g.- iyik XXXIII/40

gicirttikan Isırgan otu, bk. **gicitkan**, **giçitkân**.

g. XIII/22

gicitkan bk. **gicirttikan**, **giçitkân**.

g.+ dı X/23

giçitkân bk. **gicirttikan**, **gicitkan**.

g. VIII/100

gid - bk. **gēd** -, **géd** -, **get** -, **gét** -, **git** -, **gīt** -, **‘géd** -, **‘get** -, **‘gét** -.

g.- ebilmiyik XXXIII/40

g.- eéeksen XXXIII/241

g.- ecūk XXVIII/16,

XXXIII/441

g.- eg VI/19

g.- ende VI/114, XXXIV/13

g.- ennen sōra XX/83

g.- enner XXII/20

g.- er VI/136

g.- erdiler VI/108, XV/16

g.- erdūk II/24

g.- erik XVII/62

g.- esin VI/136

g.- éy XXXIII/78

g.- eyler XXXIII/244

g.- ip XXXIV/25

g.- iyūk II/25

gidekân bk. **girdeki**, **gırdekan**.

g.+ dı XXXIX/60

gidergi Gidici, geçici.

g. II/51

gile (< Far. گيله) Tane, adet.

g. XII/475, XII/354

gilek Gilan eyaletinde yaşayan bir topluluk adı, Gilek.

g.+ di XXXVII/124

giley (< Far. گيله) 1. Şikayet. 2. Şikayetçi.

g.+ di XXXVI/60

gine bk. **géne**, **gene**.

g. VI/71, XL/118, XL/163,

XL/50, XVII/21, XXXV/55

gir - 1. Dışarıdan içeriye geçmek, dâhil olmak. 2. Sıgmak. 3. Katılmak. 4. Suya batmak, dalmak. 5. Yeni bir duruma geçmek, dönüşmek, bk. **gīr** -.

g.- di VI/78, XXI/8,

XXXIX/103, XXXIX/106

g.- dī XXXIX/103

g.- dim XXXIX/103

g.- ebilmez III/112

g.- ecem XXXIX/105

g.- ende XII/370, XIII/36,

XIII/37

g.- ennen XIII/42

g.- ip V/147

g.- īr VI/49

gir (< Far. گير) Ceza

g. vériller XL/189

g. vérir XL/189

gīr - bk. **gir** -.

g.- ir XII/116

gīr (< Far. گير) 1. Tutmak.

g.- em XL/122

girdekan (< Far. گردكان) Ceviz ağacı,

bk. **girdeki**, **gidekān**.

g. ağacınınandı XXXIX/49

girdeki bk. **gidekān**.

g. XXXIX/54

git - bk. **gēd** -, **géd** -, **get** -, **gét** -, **gīt** -,

géd -, **get** -, **gét** -, **gid** -.

g. VI/131, XVI/36

g.- dim XXXIX/557

g.- dīm VI/129

g.- er III/111

g.- erdiler II/114

g.- memiştim XXXV/63

g.- merik VIII/137

g.- mērik VIII/138

g.- merük XXXV/48

g.- ti XXXIV/27

gīt - bk. **gēd** -, **géd** -, **get** -, **gét** -, **git** -,

géd -, **get** -, **gét** -, **gid** -.

g.- sin V/189

gitar (< Fr. *guitare*) Genellikle ahşap gövdeli, perdeli, altı teli olan, telleri parmakla çekilerek veya pena ile vurularak çalınan bir telli çalgı, gitar, bk. **gītar**.

g. XXXIX/185, XXXIX/23

gītar bk. **gitar**.

g.+ a XXXIX/23

g.+ nan XXXIX/23

giy - bk. **gáy** -.

g.- eller XVII/41

g.- er XXVII/16

g.- erdi XVIII/95, XXXIII/479

g.- erdiler XI/46

giydir - bk. **gáydir** -.

g.- eller III/99

gizdi Başkalarından saklanan, duyurulmayan, saklı kalan, mahrem, mestur, nihan, gizli.

g.+ m XXXIII/193

gizir Arkadan iş çeviren kötü kişi, düzenbaz.

g. XLI/102

gizlen - Saklanmak, gizlenmek.

g.- erdiler XI/40

g.- ir XXXIX/605

gizzed - Gizleme işini yaptırmak,
gizletmek.

g.- eydin VIII/64

govher bk. **gōvher**, **gēvher**.

g. XXXIX/551, XXXIX/597

göbeg bk. **göbek**, **göbēğ'**, **gōbeh'**.

onun g.+ in VI/116

göbēğ' 1. İnsan ve memeli hayvanlarda
göbek bağının düşmesinden sonra
karnın ortasında bulunan çukurluk,
göbek. 2. Üç dört kuşak önceden
başlayan bir nesil birliğine dayanan
topluluğa verilen ad, bk. **göbek**, **göbeg**,
gōbeh'.

g.+ in keserdik V/215

onun g.+ in VI/123

gōbeh' bk. **göbek**, **göbeg**, **göbēğ'**.

g. I/112

göbek bk. **göbēğ'**, **göbeg**, **gōbeh'**.

onun g.+ n VIII/112

gödáh'don Bir tür âşık havası.

g. XXXIX/158

göğ' bk. **gōv**, **göy**.

g.+ lerden VII/51

göğçeg bk. **göyçek**, **göyçeh'**, **göyçeh'**,
göğçeg, **göyçek**.

g. iydi XXXIII/296

göğçeg bk. **göyçek**, **göyçeh'**, **göyçeh'**,
göğçeg, **göyçek**.

g.+ i X/100, X/99

göğ'lük 1. Yeşillik. 2. Otlı.

g. I/105

göğül bk. **gölül**, **gövl**, **könül**, **göyül**,
göyül.

g.+ leri tüşür XV/55

g.+ üm XXXIII/592

göl Oluşması genellikle tektonik,
volkanik vb. olaylara bağlı olan,
toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu
veya tuzsuz durgun su örtüsü, bk. **gör**.

g. V/153

g.+ de V/153, V/154

g.+ dü XIX/103

g.+ e V/147, V/149

g.+ lerine VII/145

ğan g.+ ünde VII/126

gölül bk. **gövl**, **göğül**, **könül**, **göyül**,
göyül.

g. XII/79

gönder - Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek, ulaşmak, yolcu etmek.

g.- di XII/440

g.- diler XII/476

g.- ib XII/427

g.- ir IX/11

g.- iy XVI/125, XVI/129, XVI/65

gör - 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. 2. Anlamak, kavramak, sezmek. 3. Yapmak, etmek, çalışmak, bk. **gör** -, **‘gör** -, **Kör** -.

g. XII/241, XII/255, XII/453, XII/49, XVIII/90, XXIII/37, XXXII/26, XXXIII/175, XXXIII/206, XXXIII/210, XXXIII/25, XXXIII/422, XXXIII/476, XXXIII/482, XXXIII/502, XXXIII/575, XXXIII/609, XXXIX/621

g.- dīm XXXVII/16

g.- dūm XXV/56, XXXIX/466

g.- dü IX/55, VII/82, XL/95, XVI/58, XVI/94, XXIX/27, XXXIII/321, XXXIII/462, XXXIII/470, XXXIII/484, XXXIII/485, XXXIII/493, XXXIII/548, XXXIII/563, XXXIII/565, XXXIII/570, XXXIII/575, XXXIII/609

g.- düğüm XIX/17

g.- dük VI/152, VIII/67, XIX/121, XIX/127

g.- düler XXXIII/407, XXXIX/331

g.- düm I/197, I/199, VI/130, VI/132, VI/138, X/120, XIII/110, XIII/113, XIII/70, XIII/95, XIII/96, XIII/99, XVI/32, XVI/34, XVIII/47, XVIII/48, XXI/64, XXII/76, XXII/79, XXVI/36, XXXIII/177, XXXIX/318, XXXIX/320, XXXIX/560, XXXV/68

āmuziş g.- düm XXVI/36

g.- e XXXIII/425

g.- ebiler XXXIII/151

g.- ebillem XXXIII/544

g.- ebilmedi XXXIII/553

g.- ebilmessin VI/157

g.- ebilmez XXXIII/152

g.- ečeksen XXXIII/482

g.- eēmmerik XVII/73

g.- eemmez XXXVI/44

g.- eemmezdi XI/15

g.- eh' IV/60, XXXIII/598

g.- ek I/183, XII/194, XII/454

g.- en V/92, XVIII/75

iş g.- en XXXVI/9

g.- ende XXVIII/33, XXXIX/178

g.- er V/14, XXIV/39, XXXVI/37

g.- ēr V/12

iş g.- er II/107

g.- erdi VI/34, VIII/111, XI/14,
XI/55, XXXIII/198

g.- erdig XXII/47

g.- erdiler V/107, V/181,
XVIII/66

g.- erdilēr VI/51

g.- erdin VI/117, VI/162, VI/51,
VI/91, VIII/63, XI/55, XIII/70,
XIII/79, XIII/80, XIII/88, XVIII/84,
XXII/44, XXXIII/200, XXXIII/201,
XXXIII/47, XXXIII/56

g.- ersen XIII/39, XL/112,
XL/156, XL/160, XVIII/56

g.- ersin XII/171, XX/100

g.- ersüz XXXVIII/45

g.- esin VI/136

g.- ey III/13

g.- éy I/79

g.- eydin XXXIII/196,
XXXIII/58

g.- éysen XXXIII/143,
XXXIII/186

g.- iyem XXIV/6

g.- medi XII/252

g.- medik XI/59, XXII/50,
XXVI/46

g.- medim XIII/113, XV/43,
XXXIII/220, XXXIII/221

g.- medīm XV/43, XXIII/33,
XXXIII/417

g.- meginen XXXIX/534

g.- meli XL/81

g.- melidi XL/43

g.- memişem IX/49, X/41,
XV/73, XXIII/25, XXVI/24,
XXXIII/219, XXXVII/41

g.- memişik V/170, XX/48,
XXXVII/46, XXXVII/48

g.- mēmişik XXXVII/42

g.- memişim XV/72,
XXXVII/45

g.- memiştim XXXV/70

g.- merem XV/47

g.- mesin XXVI/45, XXVI/53

g.- meyim V/174

g.- meypdī VII/165

g.- mez XVIII/42

g.- mezdi XVIII/65

g.- miydi VIII/33

g.- miysēn XXXIII/486

g.- mūller V/23

g.- mūr XXXIII/535

g.- müşdü XI/63

g.- müşdüm XXXVII/18

g.- müşem XII/322, XIII/69

g.- müşüg XXII/26, XXXIX/35

g.- müşük VII/21, XX/63

g.- müşüm VI/113,
XXXVII/41, XXXVII/42

g.- müyem XXXIX/331

g.- rük XVII/20, XVII/35,
XXXII/33

tedārik g.- rük XL/99

g.- se XL/105

g.- sem I/157, XL/217

g.- sen XL/126, XVII/90

g.- seydiler XXXIX/314
g.- ūm IV/108, XIV/6
g.- ūsün VI/40
g.- ūb XXXIII/235
g.- ūller IX/14, VI/72
g.- ūm IX/26, X/102, X/125,
XII/123, XII/130, XXI/70, XXI/81,
XXXIII/482,
XXXIX/507, XXXVII/60
g.- ūn IX/12, XVI/109
g.- ūp IX/51, XXXIII/374,
XXXIX/624
g.- ūpdü VI/159
g.- ūPler I/123
g.- ūpsen XXXIX/47
g.- ūptü VI/159
g.- ūr IX/33, IX/52, XIII/50,
XXXII/49, XXXV/45
g.- ūrdüler XI/58
g.- ūrdün XIII/49, XIII/62,
XIII/74
g.- ūrem III/14, VII/41, XXIV/6
g.- ūrsen XIII/36
g.- ūrsēn XXVI/22
g.- ūrşen XIII/38
g.- ūrük XL/132, XL/187
g.- ūrüm VI/47
g.- ūydün VIII/57, VIII/69,
VIII/74
g.- ūyem XXXII/48
g.- ūysen I/43, II/127, II/131,
XXXII/25, XXXII/34
g.- ūysün VI/27, VI/33

g.- ūyüm II/71

gōr - bk. **gör** -, **gōr** -, **Kör** -.

g.- memişig XXXVII/44

gōr - bk. **gör** -, **gōr** -, **Kör** -.

g.- dü IX/27

gör bk. **göl**.

g. I/73

görá bk. **göre**.

ona g. IX/101

göre 1. Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince. 2. Bakılırsa, hesaba katılırsa, göz önünde tutulunca, bakarak, nazaran, için, bk. **görá**.

g. XII/369, XVI/28

adına g. XXXIII/165

buna g. XXXIX/236

dasTannara g. IX/94

goppuza g. XXXIX/44

muşğimize g. VII/33

ona g. I/72, XII/118, XII/368,

XL/180, XX/100, XX/11, XX/18,

XXXIX/14, XXXIX/194, XXXIX/200,

XXXIX/26, XXXIX/29, XXXIX/52,

XXXIX/56

pula g. XXXIII/477

sene g. IV/89

zadına g. XXIX/25

görkez - Görülmesini sağlamak,
görmesine yol açmak, göstermek.

g.- iy II/75

g.+ meğ XVI/22

görsed - Görülmesini sağlamak,
görmesine yol açmak, göstermek, bk.

görset -.

g.- erük XL/81

g.- ir XXXIX/42

görsen - Görünmek, belirgin duruma
gelmek.

g.- er XII/468, XII/472

g.- miyen XII/468, XII/472

görset - bk. **görsed** -.

g.- medi XXXVIII/38

görüük - Gözükmek.

g.- er IV/114

g.- erdi IV/117

g.- medi XXXIII/401

görün - Görülür duruma gelmek,
görülür olmak, gözükmek.

g.- ür XII/332

görüş - Buluşup konuşmak, konuşup
sohbet etmek.

g.- erüg XL/142

görüşük Görüşme işi, ziyaret.

g.+ üne XXI/55

göster - Görülmesini sağlamak,
görmesine yol açmak, karşı karşıya
kalmak.

g.- mesin XVIII/100

göt - bk. **götür** -, **götür** -, **götü** -, **götü**
-.

g.- dī XII/48

g.- dū XVI/9

g.- dūm XIX/23

g.- dü XII/240, XL/154,
XVI/11, XVI/15, XXXIII/237,
XXXIII/311

ğayış g.- dü XVIII/157

g.- düler XVI/39

g.- dūm XXI/72, XXXIX/537

ğayış g.- düydü XVIII/157

g.- tū I/185

g.- tū VIII/18, VIII/27

g.- tüm XXI/73

götü - bk. **götür** -, **götür** -, **götü** -, **göt**
-.

g. VIII/141, XXXIII/256

götü - bk. **götür** -, **götür** -, **götü** -, **göt**
-.

g. XXXIX/323

g.- mezdiler V/180

g.- müşem XXXIX/15

g.- sün XVI/89

götür - Taşımak, ulaştırmak veya koymak, götürmek, bk. **götür** -, **götü** -, **götü** -, **göt** -.

g. XVI/102

g.- e XXXIII/199

g.- ek VI/144

g.- eller I/98, III/93, V/27, XXVI/13

g.- em XXXIX/483

g.- ende III/27, V/131, XL/105

g.- ennen sohra XXXIII/262, XXXIII/263

g.- ennen sōra XVI/10

g.- er III/9, V/132, XXVI/7

g.- erdig V/215

g.- erdig XVIII/159

g.- erdiler V/201

g.- erik XIX/88

g.- ermiş VII/165

g.- erük XXXV/19

g.- ey III/11

g.- ıydi XXXIII/159

g.- rüh' III/93

g.- rük III/94, XIX/85, XIX/87, XVII/18, XVII/19, XXIX/43

g.- üb XL/157, XL/96,

XXXIII/258, XXXIX/146

g.- ülle XXXIX/610

g.- üller I/119

g.- üp II/134, IV/38, V/169, V/226, XXI/53, XXIV/19, XXXIII/100, XXXIII/257

g.- üp XXXIII/348

g.- ür III/93, VII/103, VII/170, XXXIX/273, XXXIX/275, XXXIX/40, XXXIX/66

g.- ürdüler VI/57

g.- ürsüz VII/174

g.- ürük XXXV/20

g.- üyem XXXIX/484

g.- üyür XXXIX/39

götür - bk. **götür** -, **götü** -, **götü** -, **göt** -.

g.- mesem XXI/71

g.- sēn XXI/71

göv bk. **göğ'**, **göy**.

g. XII/280,

g.+ den XII/278

g.+ ē XXXIX/511

g.+ ūn XII/276

g.+ ü XII/278

g.+ ün üzünde XII/395

yeddi g.+ ü XII/257

göverçin bk. **güverçin**.

g. XI/69

gövher (< Far. گوهَر) 1. Bir şeyin özü, esâsı, varlığındaki değişmeyen aslı maya, cevher. 2. Cevher, elmas, inci. 3. Kişi adı, bk. **gêvher**, **govher**.

dürr-ü g.+ i XII/122

gövl bk. **gölül, göğül, könül, göyül, göyül.**

gızın g.+ ü XXXVII/130

göy İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, sema, asuman, feza, bk. **göğ', göv'.**

g. XX/77, XXXIII/529, XXXIX/258

g.+ de X/74

g.+ deki XII/477

g.+ den XXXIX/248, XXXIX/255

g.+ nen XL/161, XXXIII/523, XXXIII/524

g. libası XXXIX/559

yeri g.+ ü I/58

g. vaıdı XX/77

g. vaıtı XX/76

göyçeh' bk. **göyçek, göyçeh', göğçeg, göğçeg, göyçek.**

g. XXI/86

göyçeh' bk. **göyçek, göyçeh', göğçeg, göğçeg, göyçek.**

g.+ sen XL/17

göyçek Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı, güzel, bk. **göyçeh', göyçeh', göğçeg, göğçeg, göyçek.**

g. V/42, VIII/63, VIII/65, XXXIII/295, XXXIII/518

g.+ di VIII/147

göyçek bk. **göyçek, göyçeh', göğçeg, göğçeg, göyçeh'.**

g. XIV/9

göyül 1. Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatırl vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı, gönül. 2. İstek, arzu, bk. **gölül, gövl, könül, göğül, göyül.**

g.+ leri XXXII/33

g.+ ú IV/110

g.+ ü XIII/40

dede nenesinin g.+ ü IV/110

göyül bk. **gölül, gövl, könül, göğül, göyül.**

g.+ leri XXXII/32

göyüşgennig 1. Yeşillik. 2. Yağmurun bereketli olması, bitkilerin yeşermesi durumu.

g. XX/67, XX/65

göz 1. Görme organı, basar. 2. Nazar. 3. Delik, boşluk. 4. Bakış, görüş. 5. bk. **‘göz.**

g. V/206, XII/252, XXII/2, XXXIII/535, XXXIX/616

g.+ den XXXIX/143

g.+ deri IV/117

g.+ e III/39
 g.+ ler X/106, X/107
 g.+ lerime XII/175
 g.+ lerimnen XII/163
 g.+ lerinin yaşı XXV/58
 g.+ ün yaşı XXV/59
 g.+ ü V/206, XII/252,
 XXXIII/535
 g.+ üm XII/186, XVI/141,
 XXXIX/624
 g.+ üm ışığı XXXIX/95
 g.+ üm üstüne XXXV/63
 g.+ üme XII/59
 g.+ ümnen XXXIX/143
 g.+ ümü VIII/19, XXII/35,
 XXII/44
 g.+ ümün gabağı XII/164
 g.+ ümün gabağında XXII/77
 g.+ ümüz XI/59
 g.+ ümüznen V/170
 g.+ ümüzü XXII/33, XXII/34
 g.+ ün VIII/131, XII/345,
 XXXIX/618, XXXIX/624
 g.+ ün bebegi XLI/43
 g.+ üne XXXIII/252
 g.+ ünnen XXXIX/623,
 XXXIX/624, XXXIX/625
 ağlar g. XXXIII/265
 g. açılı XXIII/35
 g. çekirem XXXIX/616
 g. değmesin VIII/117
 g. mıncığı V/212
 g. mıncığı VIII/117

g. yaşından VIII/151
 göz g.+ e XXXIX/615
 g. göz olub XII/85
 g. göze XXXIX/615
 g. kimi V/54
 baş g.+ ün XXI/53
 hāmısının g.+ ü V/209
 ğaynatanın g.+ üne IV/113
 göz g. olub XII/85
 öz g.+ ümnen XXXIII/177
 yüz g.+ ümüz XIX/127

‘göz bk. göz.

‘g.+ dū XLI/28

gözde - Gözlemek, korumak,
kollamak.

g.- rdiler VI/54

göze Su kaynağı.

g.+ si I/133

gözel Göze ve kulağa hoş gelen,
hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı, iyi,
hoş, güzel, bk. **gözəl.**

g. VII/69, X/100, X/99,
 XII/255, XL/17, XXV/52,
 XXXIII/282, XXXIX/481,
 XXXIX/482, XXXIX/613,
 XXXIX/614, XXXIX/618,
 XXXIX/621, XXXIX/623,
 XXXIX/624, XXXIX/625,
 XXXIX/626

g.+ dır XXXIX/96
g.+ sen XL/17
g. iyi XXXIII/316,
XXXIII/329
g. iymiş XXXIII/283
āzerbaycan cavanının g.+ inin
ismetinē XII/65

gözəl bk. **gözel**.
g. XL/137

gözelleme Halk edebiyatında konusu
aşk olan, lirik bir şiir türü, bk.
gözellemeğ.
aran g.+ si XXXIX/497
kerem g.+ si XXXIX/479,
XXXIX/486, XXXIX/497
nağçıvan g.+ si XXXIX/496

gözellemeğ bk. **gözellemeğ**.
g. üsdündē XXXIX/333

gözellig bk. **gözellik**, **gözelliğ**,
gözelliğ.
g.+ i XXXIII/281
g.+ ine XXXIII/378

gözelliğ bk. **gözellik**, **gözelliğ**,
gözellig.
bunun g.+ i VII/36

gözelliğ bk. **gözellik**, **gözelliğ**,
gözellig.

g. VII/35
g.+ de XXXIX/618

gözellik Estetik bir zevk, coşku,
hoşlanma duygusu uyandıran nitelik,
hüsün, bk. **gözelliğ**, **gözelliğ**,
gözellig.

g. XXXIII/304
g. derdini X/110

göz mıncığı Nazar boncuğu.
g. V/212

güç Güç, kuvvet, takat.
g.+ ü IV/69, IV/70, XVI/89
g.+ ü çatméydı XVI/19
g.+ ünen XIX/111, XIX/112
yumruğ g.+ üne IX/49

güçlü Güçlü, kuvvetli.
g. XLI/18

güde Kısa, küçük, dar.
g. I/52, XLI/11, XXXIX/304,
XLI/11
güde g. XXXIX/236
g. güde XXXIX/236

güdel - 1. Kısalmak. 2. Daralmak. 3.
Küçülmek, bk. **güdel** -.
g.- eceğ' XXXIX/536
g.- ecek XXXIX/536
g.- ecek XXXIX/536

güdēl - bk. **güdel** -.

g.- ĩb XXXIX/529

güftugū bk. **güftügü**.

g.+ dan XII/453

güftügü (< Far. گفت و گو) Dedikodu,
kılükāl, bk. **güftugū**.

g. XII/454

gül (< Far. گل) 1. Çiçek. 2. Gül
ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi
bulunan çiçeđi, bk. **gūl**.

g. III/26, III/29, X/126,
XII/385, XL/51, XX/15, XXXIX/130

g.+ den XL/72, XXXIII/518

g.+ dü XII/389, XXXIII/517

g.+ e XII/69

g.+ em VIII/148, VIII/149

g.+ lerden XL/72

g.+ lerine XXXV/24

g.+ ü XIV/53, XXXIX/130

g.+ ün nāzını XXXIX/621

ğızıl g. XIX/29, XIX/37,
XXI/24, XXI/29

sarı g. XIX/99, XXXIII/518

g. açar XXXIII/518

g. āvazī XXXIX/499

g. bulāh XXII/31

g. cāmālina XXXIII/375

g. çuğurudu XX/15

ğızıl g.+ e III/45, XI/31,
XXI/35, XXIV/26

ğızıl g.+ em XIX/33

çéhilgiyah g.+ i XXXV/23

füne g.+ i XXXV/24

°geven g.+ ü XIX/96

geven g.+ ü XXXV/22

sanıcı g.+ ü XIX/95

ğızıl g.+ ün içinde III/46,
XXI/36

gevenin g.+ ünden XXXV/36

g. üsdünde XXXIX/620

g. vérīb XL/52

gūl bk. **gül**.

g. XX/75

gül - 1. İnsan, hoşuna veya tuhafına
giden olaylar, durumlar karşısında,
genellikle sesli bir biçimde duygusunu
açığa vurmak. 2. Mutlu, sevinçli zaman
geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit
geçirmek.

g. VII/119

g.- dü XII/384

g.- eller XV/50

g.- er XXV/52

g.- ěr XV/41

g.- erdim XII/180

g.- meği XV/51

g.- müşem XXXIX/291,
XXXIX/292

göl āvazī Bir tür âşık havası.

g. XXXIX/499

gölballāh bk. **gölbulah**, **gölbulāh**.

g. XXXVII/104

gölbulah Zencan eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **gölbulāh**, **gölballāh**.

g. XXII/41

gölbulāh bk. **gölbulah**, **gölballāh**.

g. XXII/31

gölçuhuru Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

g. XX/15

göldür - Gülmesine sebep olmak, güldürmek, mutlu etmek.

g.- me XXXIX/437, XXXIX/438, XXXIX/445

gülen ay Türkiye takvimine göre nisan ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki ilkbaharın ikinci ayı.

g. XLI/47

güler üzlü Yakınlık gösteren, içten davranan.

g. XLI/99

güleş - İki kişi türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışmak.

g.- erdim XII/149

gülle 1. Top mermisi. 2. Kurşun, mermi.

g. XVI/132, XXXIII/250, XXXIII/251, XXXIII/252

g.+ ynen II/98, XXXIII/222, XXXIII/223

güllen - Çiçek açmak, çiçek vermek, çiçeklenmek, güllenmek.

g.- di XII/416

gülşan (< Far. گلشن) Gül bahçesi, gülistan.

g. XII/264

gülüş Gülme işi.

g.+ derim XXXIX/290

acı g.+ derim XXXIX/293

gülüzār (< Ar. + Far. گلزار) Gül yanaklı, gül gibi pembe yanaklı.

g.+ ımı X/102

g.+ ın birçegi X/101

gümmed Zencan eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, bk. **kümmez**.

g. XXXVII/106

gümüş Gümüş.

g.+ nen IX/56, XXXIII/480

gün 1. Yer yuvarlağının kendi eksenini
etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24
saatlik süre. 2. Güneş. 3. Gündüz. 4.
Zaman, çağ, devir, bk. 'gün, gūn, h'ün,
gún.

g. III/101, V/48, VI/131,
VIII/69, VIII/79, X/119, XII/251,
XII/478, XIX/121, XIX/50, XL/143,
XLI/108, XVIII/103, XXII/53,
XXIV/43, XXVI/46, XXVIII/15,
XXX/13, XXX/14, XXXIII/411,
XXXIII/422, XXXIII/46, XXXIII/571,
XXXIII/583, XXXIX/191,
XXXIX/282, XXXV/64

g.+ dü XVIII/53

g.+ de VI/130, VI/133, VI/154,
VI/98, VI/99, X/60, XVII/64, XIII/27,
XIII/28, XVI/132, XVII/63, XVII/66,
XXI/79, XXXIX/150, XXXIX/160,
XXXIX/191

g.+ dü XXXIII/403,
XXXIII/406, XXXIX/280

g.+ e II/116, XII/477, XIV/51,
XX/25

g.+ lerin XXXIII/454

g.+ ne VI/99, XII/196

g.+ nen XLI/111

g.+ nen sohra XXXIII/418

g.+ nen sōra XIII/80

g.+ ner XXXVI/47

g.+ neri VI/141, VI/151,
VIII/139

g.+ nerimi XII/162

g.+ nerimiz XXXIX/376

g.+ nerin XXXIII/285,
XXXIII/436, XXXIII/452,
XXXIII/504, XXXIII/528,
XXXIII/585

g.+ nerinnen XII/183

g.+ ü III/102, XII/256, XII/478,
XXXIII/11, XXXIII/452, XXXIII/505,
XXXIX/312, XXXV/54

g.+ üdü XXXIII/497

g.+ üm XII/199

g.+ ümüz VIII/135, VIII/136,
VIII/138

g.+ ün VI/98

g.+ ün batar çağı IX/52

g.+ ün gabağına II/70

g.+ ünkün VI/99

g.+ üydü XXXIII/436

g.+ üydü XXXIII/454,
XXXIII/528, XXXIII/585

g.+ üymüş XXXIII/286

āynī gün g. XLI/55

beş g. XVII/54, XXXII/15,
XXXIII/358, XXXIII/381,
XXXIII/387, XXXIII/388

bi g. II/117, XIII/64, XVII/53,
XVII/54

bi iki g. I/117

bir g. VI/152, XIII/64,
XXII/80, XXV/48

dört g. XI/62, XL/44,
 XXVI/33, XXXIII/140, XXXVII/136
 elli g. XX/16
 kırk beş g. XXXIII/181
 kırk g. IX/50, IX/51, V/144,
 XXXIII/181, XXXIII/576
 iki g. I/89, V/47, VI/114,
 XVII/53, XXII/80
 on beş g. IV/22, XVIII/10,
 XVIII/9, XXXIII/82
 on g. IV/22, IV/23, VIII/71,
 VIII/73, XIII/20, XVII/54, XX/25,
 XXI/52, XXI/69, XXIX/38,
 XXVIII/15, XXXII/15, XXXII/44
 teze g. XL/139
 üç g. I/89
 üç g. I/88, XXXIII/358
 üç g. VI/98, XI/61, XL/44,
 XVIII/80, XXXIII/358, XXXVII/136
 yeddi g. V/144
 yirmi g. VI/121, XXVII/24
 g. batanda VIII/139,
 XXXIII/244
 g. batandan XXII/38
 g. batannan XXII/90,
 XXXIII/298
 g. çıhanı XXXIII/298
 g. çıhan XXXI/28
 ağır g.+ de XXXIX/149
 üç g.+ de VIII/120, XVIII/100,
 XVIII/101
 beş g.+ dü XXXIII/404
 āynī g.+ e XLI/55

igirmi g.+ e XXXII/44
 on g.+ e II/116
 on iki g.+ e IV/23
 kırk g.+ eēen V/145
 g. gece I/48, I/50
 haftanın g.+ leri XLI/54
 kırk g.+ nen XX/19
 on g.+ nen sōra XXI/52
 üç g.+ nen sōra XVIII/81
 aşure g.+ neri XXI/48
 g. orta I/93
 üç g. sohra XXXIII/141
 çerşemme g.+ ü V/177,
 VIII/140, VIII/145
 çerşemmenin g.+ ü XXIV/44
 duz g.+ ü V/104, VIII/137,
 VIII/138, XXIV/42
 él g.+ ü XLI/55
 falan g.+ ü I/93
 od g.+ ü VIII/143, VIII/144
 öyünkü g.+ ü XIV/24
 süt g.+ ü V/102
 tek g.+ ü V/104, XXIV/42
 yayın g.+ ü XXXIII/156
 yél^c g.+ ü XLI/54
 dar g.+ ümdē VII/44
 yaman g.+ ümdü XVI/130
 duz g.+ ün XXIV/42
 ömrün g.+ ün VIII/96
 ayını g.+ ünü ilini XXXIX/206,
 XXXIX/210
 gışın g.+ üydü XXXIII/529

gün bk. **gün**, **‘gün**, **h'ün**, **gún**.

g. XXXIII/571

‘gün bk. **gün**, **gün**, **h'ün**, **gún**.

ara ‘g. XLI/54

duz ‘g.+ ü XLI/54

öd ‘g.+ ü XLI/54

su ‘g.+ ü XLI/54

süt ‘g.+ ü XLI/54

günah (< Far. گناه) Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal.

g. XL/105, XL/40

g.+ dı XXXIX/58, XXXIX/59, XXXIX/61

bedenin g.+ ına XVIII/117

günahkār (< Far. گناهکار) Günahlı.

g. VII/52

g.+ dı XXXIX/81, XXXIX/79

günbatan Batı.

g.+ dan XXII/38

g. + nan sōra XXII/90

g. elindedi XXX/18

zēyvenin g.+ ıdı XXX/18

günbegün Gittikçe, günden güne.

g. XII/190

günçihan Doğu.

g. terefi XXXI/28

gündüz bk. **günnüz**, **günüz**.

gece g. XVIII/10

gece g. XX/26

güney Güney.

g.+ di XX/55

günnü Güneşli.

g.+ yem X/130

günnüh' O gün, o günle ilgili, günlük.

g.+ de XXXIX/619

günnüz bk. **gündüz**, **günüz**.

g.+ ü XII/379

günüz Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü, bk. **gündüz**, **günnüz**.

g. XI/24

gece g. XVIII/53, XVIII/54

gece g. XII/77

g.+ ü I/93

güver - Bitki büyüyerek yeşermek, yeşillenmek.

g.- iy XX/65

güverçin 1. Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş,

güvercin. 2. Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **göverçin**.

g.+ de VIII/12

güverçinlī Şahseven Türklerini oluşturan Demircili tayfasının bir tiresi, Güvercinli.

g. VIII/10

gözze - Dikkatle bakmak, gözlemlemek, tarassut etmek, kollamak, gözlemek.

g.- yećesen XVI/134

güzem 1. Yazın ikinci yarısında kırkılan koyunun yünü. 2. Kuzu yünü, bk. **˚güzem**.

g. II/61, II/62, XXII/98

g.+ in XVIII/135

g.+ nen II/63

˚güzem bk. **güzem**.

˚g.+ nen XXXI/44

Ġ

ġab İçi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne, kap kacak, bk. **ġāP**.

ġ.+ ı V/91

ġ.+ ın V/178

çörek ġ.+ ına V/183

çerşemme ġ.+ ını V/91

ġabaġ bk. **ġabaġ**.

ġ. V/37, XXVI/10, XXVI/19, XXXIII/17

ġ.+ a VII/25, VII/39, VII/4, XIII/72, XXXIII/309, XXXIII/554, XXXVII/83, XXXVII/84

ġ.+ ā XXXIII/409

ġ.+ da XL/48

ġ.+ dan XX/50

ġ.+ ıma XXXVIII/21, XXXVIII/32

ġ.+ ımdan XVI/35

ġ.+ ımıza IX/23

ġ.+ ımızā I/167

ġ.+ ımızda XIX/114

ġ.+ ına V/148, V/152, V/169, XVIII/108, XXVI/49

ġ.+ ınā IX/28

ġ.+ ında VI/26, VI/29, XXXIII/563

ġ.+ ındā XX/41

bir il ġ. XX/103

bizden ġ. XX/62

bayram ġ.+ ı XIII/36

gözümün ġ.+ ı XII/164

haçıbala bēin sürüsünün ġ.+ ı XXXIII/214

gelnin ġ.+ ın V/150

goşunun ġ.+ ın XXXIII/248

buların ġ.+ ına XXXIII/353, XXXIII/356, XXXIII/406

dendanpizişkinin ġ.+ ınā XXXIII/443

düşmenin ġ.+ ına VII/23

gonağın ġ.+ ına XV/55

günün ġ.+ ına II/70

köçün ġ.+ ına XXXIII/495, XXXIII/502, XXXIII/503

köçün ġ.+ ınā XXXIII/496

mahmudun ġ.+ ına XXXIII/354

mının ġ.+ ına XVI/139

tüfengin ġ.+ ına XVI/37

buların ġ.+ ında XVI/138

gözümün ġ.+ ında XXII/77

oların ġ.+ ında XVI/45

goyunun ġ.+ ını XVIII/121

bizim ġ.+ mıza II/109

senin ġ.+ uva XVI/126

ġabaġ Önce, ön taraf, ileri, önceki, evvel, bk. **ġabaġ**.

ġ. I/161, I/172, I/201, I/202, I/205, I/86, III/83, V/114, XIII/54, XLI/10, XV/15, XV/21, XV/59,

XX/103, XX/47, XXII/60, XXXIII/30,
XXXIV/22

bunnan ğ. VII/9, XXXIX/450

dal ğ. XXXIX/371

efserden ğ. XVI/132

ingilabdan ğ. XVIII/67

mennen ğ. XV/12, XXI/82

munnan ğ. VII/161, XII/219,

XXXVII/12

onnan ğ. XX/16

sizden ğ. XXXIX/466

ğ.+ da I/164, I/88, V/134,

V/135, XLI/108

ğ.+ dan I/89, VI/65, VII/17,

VIII/70

bunnan ğ.+ dı XIX/123

munnan ğ.+ dı XXXVII/20

ğ. zaman V/133, V/207

ğ. zamān V/56

ğabaḥki Önceki.

ğ. XV/13

onnan ğ. XXXVII/19

ğabaḥlaş - Karşılaşmak, yüz yüze
gelmek.

ğ.- ır XII/203

ğab ğaşığ Yemek için gerekli olan tüm
teçhizat, kapacak.

ğ.+ ın III/88

ğābir bk. **ğābr**, **ğābir**.

ğ. XVI/12

ğ.+ e XXXIII/549

ğābir bk. **ğābr**, **ğābir**.

ğ. V/99

ğābr (< Ar. قبر) Mezar, bk. **ğābir**,
ğābir.

ğ.+ imi XXXIX/441

ğ.+ imī XXXIX/447

onun ğ.+ in üsdünde

XXXIII/603

ğabresdanmğ Mezarlık, kabristan.

ğ.+ ā V/99

ğabrigāh (< Far. گاه + Ar. قبر) Kabir
yeri, mezar.

ğ.+ den XII/72

ğabul (< Ar. قبول) 1. Bir şeye isteyerek
veya istemeyerek razı olma. 2. Sunulan
bir şeyi, armağanı alma. 3. Bir öneriyi
uygun bulma, onaylama, bk. **ğābul**,
ğābul, **ğebul**, **ğebūl**, **ğebul**.

ğ. édiyrem I/107

ğ. élersen I/126

ğ. élesen I/126

ğ. éleyib I/127

ğ. olar XVIII/106

ğābul bk. **ğabul**, **ğābul**, **ğebul**, **ğebūl**,
ğebul.

ğ. élemerem XXVI/43
ğ. élemeyib XXXIII/264
ğ. élemyesiz XXXIII/277

ğābul bk. **ğabul**, **ğābul**, **ğebul**, **ğebūl**,
ğēbul.

ğ. olsun XXXIX/84

ğācel 1. Dağ eteğinde yer alan otlak. 2.
Dağ eteklerinde hayvanların gecelediği
yer.

g.+ imiz XX/60

ğaç - 1. Koşmak. 2. Hızla koşup bir
yere saklanmak. 3. Gitmek, bk. **ğaç** -,
ğac -, **ğāç** -, **ğaş** -.

g.- a gaça XXXIII/148

ğ.- a XXV/12

ğ.- abilmez XXXIII/366

ğ.- ār XL/96

ğ.- ardı II/136, XI/55

ğ.- ardılar XI/57

ğ.- arıh XL/160

ğ.- éy XXXIII/495

ğ.- eymiş XL/204

ğ.- ıp I/164

ğ.- ıP XXXIII/463

ğ.- ırsız XI/56

ğ.- ĩr XXXIII/476

ğ.- masın I/195

ğ.- saymış XL/204

ğ.- seydi XXXIII/149

ğ.- tım XXXV/67, XXXV/68

gaça g.- a XXXIII/148

ğaç - bk. **ğaç** -, **ğac** -, **ğāç** -, **ğaş** -.

ğ.- acah XXI/81

ğ.- ıp XVI/139

ğac - bk. **ğaç** -, **ğac** -, **ğāç** -, **ğaş** -.

ğ.- a XV/59

ğāç - bk. **ğaç** -, **ğac** -, **ğac** -, **ğaş** -.

ğ. XVI/72

ğ.- ıp XXV/11

ğaçğ Yasaca yapılması yasak olan
veya yapılması için gerekli izin
alınmayan.

ğ. ıydı XXXIX/313

ğaçır - Kaçmasını sağlamak veya
kaçmasına imkân yaratmak, gitmek,
kaçırmak.

ğ.- mışuğ XL/205

ğada (I) (< Ar. قضاء) Kaderin, Allah
tarafından ezelde tâyin ve tespit edilen
biçimde ve zamanda gerçekleşmesi.

ğ. XXXII/52

ğ. VII/141

ğada (II) bk. **ğadar**, **ğadar**, **ğade**,
ğadá, **ğader**, **ğader**, **ğadr**, **ğeda**,
ğadir, **ğadér**, **ğader**, **ğader**, **ğade**,
ğade.

ğ.XXXIX/380, XXXIX/381

ğádá bk. **ğadar**, **ğádar**, **ğáde**, **ğada**,
ğader, **ğáder**, **ğadr**, **ğeda**, **ğadir**,
ğadér, **ğader**, **ğader**, **ğade**, **ğáde**.

ğ. XI/28

ğada al - Dert ve üzüntüyü paylaşmak,
“Sana gelen bana gelsin, derdin derdim
olsun” anlamlarında kullanılan bir fiil.

ğ.+ laruv a.- ım XXXII/52

ğ.+ sın VII/141

ğadar (< Ar. قدر) Kadar, bk. **ğádá**,
ğádar, **ğáde**, **ğada**, **ğader**, **ğáder**,
ğadr, **ğeda**, **ğadir**, **ğadér**, **ğader**,
ğader, **ğade**, **ğáde**.

ğ. XXXIX/608

ğádar bk. **ğadar**, **ğádá**, **ğáde**, **ğada**,
ğader, **ğáder**, **ğadr**, **ğeda**, **ğadir**,
ğadér, **ğader**, **ğader**, **ğade**, **ğáde**.

ğ. VII/91

ğadd (< Ar. ف) Boy, bk. **ğádd**.

ğ.- i gāmetine XXXIII/375

ğádd bk. **ğadd**.

menim elif ğ.+ ım XII/166

ğáde bk. **ğadar**, **ğádá**, **ğádar**, **ğada**,
ğader, **ğáder**, **ğadr**, **ğeda**, **ğadir**,
ğadér, **ğader**, **ğader**, **ğade**, **ğáde**.

ğ. XVI/56

ğadem (< Ar. قدم) Ayak, adım, tekme.
ğ. vireydi XXXIII/286

ğader bk. **ğadar**, **ğádá**, **ğádar**, **ğada**,
ğáde, **ğáder**, **ğadr**, **ğeda**, **ğadir**, **ğadér**,
ğader, **ğader**, **ğade**, **ğáde**.

ğ. XXXIII/265, XXXIX/263,
XXXIX/296

ğáder bk. **ğadar**, **ğádá**, **ğádar**, **ğada**,
ğader, **ğáde**, **ğadr**, **ğeda**, **ğadir**, **ğadér**,
ğader, **ğader**, **ğade**, **ğáde**.

ğ. XII/310

ğadımki **gédimki**, **ğedimki**, **ğēdimki**,
ğadimki, **ğádimki**.

ğ. XXXIX/173

ğadın Erişkin dişi insan, hatun, hatun
kişi, zen, kadın.

ğ.+ a XLI/18

ğ.+ mına XLI/30

ğadım bk. **ğádim**, **ğādim**, **ğādīm**,
ğādim, **ğādīm**, **gédim**, **ğedim**, **ğédim**,
ğēdim.

ğ. IV/20, V/80, X/11, XVII/75,
XVIII/89, XXIV/17, XXIV/35,
XXXVIII/61

ğ.+ i V/103

ğ.+ ler I/14, II/24

ğ.+ nen I/22, I/25, I/26, II/23,
IV/74

ğ.+ nerin I/23

ğádim bk. **ğadim**, **ğādim**, **ğādīm**,
ğādim, **ğādīm**, **gédim**, **gedim**, **gédim**,
gēdim.

ğ. I/192, II/48, XII/113,
XII/116, XII/19, XII/361, XII/363,
XII/364, XL/189, XL/198, XL/215,
XVIII/102, XVIII/129, XVIII/99,
XXII/57, XXVII/20, XXXI/36,
XXXIII/107, XXXIII/331,
XXXIII/340, XXXIII/362, XXXIII/43,
XXXIII/478, XXXIII/488,
XXXIII/549, XXXIII/68, XXXVI/55,
XXXVI/56

ğ. adamdılar XVIII/68

ğ.+ i XVII/87

ğ.+ in dāsTannarı XXXIX/198

ğ.+ in hüzüürü XVIII/99

ğ.+ in hüzüürünnen XVIII/103

ğ.+ in resmi XXXVI/55

ğ.+ lerden XXXI/23

ğ.+ lerimiz XXV/8

ğ.+ nen II/16, II/48, XII/9,
XL/209, XXV/16, XXVII/21

mınnan ğ. XXXIII/55

zamān-i ğ. XL/200

ğādim bk. **ğadim**, **ğádim**, **ğādīm**,
ğādim, **ğādīm**, **gédim**, **gedim**, **gédim**,
gēdim.

ğ. I/38, IV/127, IV/92, XL/29,
XL/83, XL/85, XX/80, XXI/59,
XXIV/33

ğ.+ in toyū XXXIII/69

ğ.+ lēr XL/47

ğādīm bk. **ğadim**, **ğádim**, **ğādim**,
ğādim, **ğādīm**, **gédim**, **gedim**, **gédim**,
gēdim.

ğ. XXI/52

ğādim bk. **ğadim**, **ğádim**, **ğādim**,
ğādīm, **ğādīm**, **gédim**, **gedim**, **gédim**,
gēdim.

ğ. IV/44

ğādīm bk. **ğadim**, **ğádim**, **ğādim**,
ğādīm, **ğādim**, **gédim**, **gedim**, **gédim**,
gēdim.

zemān-i ğ. XL/87

ğadimki Eskiye ait olan, eskiden olan,
eski, bk. **gédimki**, **gedimki**, **gēdimki**,
ğadımkı, **ğádimki**.

ğ. XVIII/75

ğádimki bk. **gédimki**, **gedimki**,
gēdimki, **ğadımkı**, **ğadimki**.

ğ. VI/19, XL/29, XL/50,
XXXIII/43

ğ.+ ler XVIII/131, XVIII/36

ğ.+ lerin sözüdü XXXIII/209

ğ. kimi XXV/39

ġádir Kişi adı.

ġ.+ di I/4, XIII/108

ġādir (< Ar. قدر) Değer, kıymet, bk. **ġedr**.

biġādir ġ. XVI/12

ġ.- i subhānā XII/68

ġ.- i sübhān XXXIX/214

ġ. allah X/46, X/50

ġadr bk. **ġadar**, **ġádá**, **ġáde**, **ġada**, **ġader**, **ġáder**, **ġádar**, **ġeda**, **ġadir**, **ġadér**, **ġader**, **ġader**, **ġade**, **ġáde**.

ġ. VII/170

ġadret bk. **ġudret**.

ġ. XVI/117

ġaęa 1. Baba. 2. Ağabey, amca, dayı gibi kişinin kendisinden büyük yakın akrabası.

ġ. II/47, XL/65, XXXVI/65

ġ.+ m XXXIII/94, XXXIII/97, XXXIII/98

ġ.+ ma XXXIII/93

ġ.+ mgilin emisidi XXXIII/222

ġ.+ mnan XXXIII/84

ġ.+ sıgilde VIII/38

ġaida bk. **ġāide**, **ġayda**.

sazın ġ.+ sıdı XXXIX/111

ġāide (< Ar. قاعده) Kural, bk. **ġaida**, **ġayda**.

ġ.+ de XLI/78

ġāil (< Ar. قائل) Razı olmuş, boyun eğmiş.

ġ. oldum XII/67

ġāime'l-meęām (< Ar. قائم المقام) Makamında sürekli duran, yerinde olan, sürekli orada olan.

ġ. XII/443

ġal - 1. Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek. 2. Konaklamak, konmak. 3. Oturmak, yaşamak. 3. Hareketsiz duruma gelmek, tutulmak. 4. Miras olarak geçmek, bk. **ġāl** -, **ġas** - .

ġ. I/127, IV/120, X/70, X/71, X/72, X/73, X/75, X/76, X/77, X/88, X/89, X/90

ġ.- a XXV/33, XXXIII/347, XXXIII/601

ġ.- abilmıydim VIII/28

ġ.- acām XXXVI/13

ġ.- acaydı IV/120

ġ.- allar XVII/14

ġ.- an II/48, II/85, VII/132, XII/265, XV/45, XXII/19, XXXII/16, XXXVII/109, XXXVIII/65

ġ.- ān XXXV/9

ğ.- anda III/101, IV/14,
XXVIII/16

hesret ğ.- anda XXXIII/450

ğ.- andı VII/121

ğ.- andı XII/83

ğ.- anı XXXIII/263,
XXXVII/34

ğ.- anlar XXII/21

ğ.- annan sohra XXXIII/332

ğ.- annar XXV/36

ğ.- annarına VII/168

ğ.- ar III/111, XIV/24, XIX/45,
XVI/83, XVII/11, XVII/13, XVIII/56,
XXIX/22, XXXIII/262, XXXIX/533

ğ.- ardı II/110, VI/39, VI/92,
XI/28, XIII/65, XIII/72, XVI/53,
XVI/54

ğ.- ardıh XVIII/13

ğ.- ardılar XVI/29

ğ.- ardım II/104

ğ.- arduh II/117

ğ.- arım XV/60

ğ.- arsân I/125

ğ.- dı I/111, XII/393, XII/409,
XIII/111, XL/111, XL/201, XL/208,
XV/44, XV/45, XXXIII/320,
XXXIII/411, XXXIII/571,
XXXIII/603, XXXIX/259, XXXIX/71,
XXXIX/76

mertel ğ.- dı XXXIX/560

te^c eccibe ğ.- dı XXXIII/431

ğ.- dıh VIII/22, VIII/31,
XIX/118, XVIII/148, XXXIII/181,
XXXIII/182

ğ.- dılar XVI/26, XVI/27,
XXXIV/27

ğ.- dım III/5, VIII/39, XV/46,
XXXVIII/31

ğ.- ey I/199, XXIX/23,
XXIX/24, XXXIII/191

ğ.- eydılar XXXIII/162

ğ.- éydılar XXXIII/163

ğ.- eydūğ XX/26

ğ.- eyler II/45

ğ.- ıb I/88, II/16, XII/192,
XL/173, XVI/115, XXXIII/381,
XXXIX/383, XXXIX/384

ğ.- ıblar IX/68

ğ.- ıllar XXXIX/44

ğ.- mca XXXIII/182

ğ.- ıp I/100, I/120, I/19, I/21,
I/213, I/214, II/18, V/155, V/44,
VIII/147, VIII/95, VIII/96, XIII/88,
XVII/41, XXVII/20, XXXIII/338,
XXXIX/226, XXXIX/46

ğ.- ıP I/121, I/127, XXV/34

ğ.- ıpdı VII/180

ğ.- ıplar XXV/10

ğ.- ıptı II/49

ğ.- ır XII/450, XXXIX/177,
XXXIX/605, XXXVII/34,
XXXVIII/56

ğ.- ıram XXXIX/373

ğ.- ırdı XIX/100

ğ.- iy VIII/94, XV/47, XVI/127,
XXII/21, XXV/36, XXX/15,
XXXIII/593, XXXIII/599

ğ.- iylar VIII/39, XXV/15

ğ.- lām I/125

ğ.- lıh VI/9, XVII/54,
XXXII/18

ğ.- lım VI/10, VI/9

ğ.- lıh VIII/53

ğ.- ma XXXIII/389,
XXXIII/394

ğ.- maḥ I/102, XXXIX/153,
XXXIX/162

ğ.- ması XL/39

ğ.- masın XXXIX/543,
XXXIX/570, XXXIX/571,
XXXIX/585

ğ.- mayıb XVI/55

ğ.- mayıp XXIV/12

ğ.- mayıP XII/225

ğ.- mazdı II/124

ğ.- mazduḥ II/118

ğ.- meyıb XXXIII/179,
XXXVI/56

ğ.- mış XVIII/117

ğ.- mışdı XIII/108, XL/175,
XVIII/92, XXXIII/124, XXXIII/520,
XXXIII/81, XXXIII/82

ğ.- mışıḥ VI/114, X/12,
XXII/71

ğ.- mışmıḥ XXXIX/529

ğ.- mıyaḥāḥ XXV/47

ğ.- mıyıp XXXVII/32

ğ.- miy XXV/40

ğ.- sa XVI/82, XXXIX/403

ğ.- sam III/40

ğ.- saydı XXXVII/113

ğ.- seydi XVI/53

ğ.- sını IX/58, V/91

hesret ğ.- aḥūḥ XXXIII/450

püsküne ğ.- dılar XXXIII/207

ğāl - bk. **ğas** -, **ğal** -.

ğ. X/78, X/87

ğ.- dı VI/140, XXXIII/492,
XXXIX/49

ğ.- dıḥ XIX/119

ğ.- dım VIII/39

ğ.- ıb XII/228, XL/202, XL/204

ğ.- ıbdı XXXIX/564

ğ.- ıp XXXIII/253,
XXXIII/388, XXXIX/45

ğ.- ıp XXXIII/331

ğ.- ıplar XXXIII/353

ğ.- ır XII/388, XXXIX/45

ğ.- lıḥ XVII/53

ğ.- mışıḥ XXXVI/57

ğāl (< Ar. قال) “Dedi” anlamına gelen
bir söz.

ğāl-u ğ. VII/155

ğala murğı Zencan eyaletine bağlı bir
yer adı.

ğ.+ yā VI/20

ğalb bk. **ğálb, ğelb, ğalp.**

keremin ğ.+ inde XXXIII/511

ğálb bk. **ğalb, ğelb, ğalp.**

ğ.+ innen XXXIX/461

ğalben (< Ar. قلباً) Yürekten, içten, samimi bir şekilde, bk. **ğálben.**

ğ. XXXIV/38

ğálben bk. **ğalben.**

ğ. XXXIV/37

ğaldır - Bulunduğu yerden almak, yukarı doğru hareket ettirmek.

ğ.- dın XXXIX/258

ğ.- ma XXXIX/284

ğál'e (< Ar. قلعة) Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen.

ğ.- i heybere XII/104

ğalem (< Ar. قلم) 1. Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç. 2. Çeşit, tür, bk. **ğelem, gálem, gálēm.**

ğ. XXXIX/614, XXXVIII/60, XXXVIII/63

ğ. varah XXXIX/274

ğálem bk. **ğelem, gálēm, galem.**

ğ. XVI/50, XXXIX/140

ğ.+ di XXXVIII/64

ğ. çeken XXXIX/482

gálēm bk. **ğelem, gálem, galem.**

ğ. XII/284

ğalh - 1. Gitmek üzere yerinden ayrılmak. 2. Yola çıkmak. 3. Yükselmek.

ğ.- anda XVIII/119,

XXXIII/213, XXXIII/347

ğ.- éydı XXXIII/72

ğ.- mazdı IV/32

ğ.- tı I/187

ğālhız - Kaldırmak.

bāltunun ğ.- dı IX/26

ğālın 1. İnce karşıtı, kalın. 2. Toplum kurallarına uymadığı için toplum tarafından dışlanan kimse, bk. **ğálin.**

ğ. XVII/82, XVII/86

ğálin bk. **ğālın.**

ğ. I/222

ğalıp bk. **ğálib, gálip, gálp.**

ğ. XIV/53

ğ.+ nen III/6

ġálap bk. **ġalap**, **ġálib**, **ġálip**.

ġ. salınār XXXI/44

ġálaplı Kalıplanmış olan, kalıplı.

ġ. cecim III/4

ġálaplı cecim Kalıplanmış cecim.

ġ. III/4

ġálib (< Ar. قالب) Bir şeye biçim vermeye veya eski biçimini korumaya yarayan araç, bk. **ġalap**, **ġálip**, **ġálip**.

ġ. XVIII/133

ġ.+ i I/176, XVIII/20, XVIII/29

ġálip bk. **ġalap**, **ġálib**, **ġálip**.

ġ. XVIII/21

ġ. salardı XVIII/136

ġalp bk. **ġalb**, **ġelb**, **ġálb**.

ġ.+ ler XII/27

ġám (< Ar. غم) Kaygı, tasa, keder, iç sıkıntısı, bk. **ġem**.

ġ. XIV/33, XIV/34

ġ.+ e XXXIX/550,

XXXIX/573, XXXIX/596

ġ.+ im XII/191

ġ.+ innen XXV/45

ġ.+ nen VII/127, VII/128

ġ. bulutunнан XXV/50

ġ. kuçemī VII/114

ġ. yükün XII/240, XII/48

ġamçı bk. **ġamçı**, **ġāmçı**.

ġ.+ nı XXXIII/232

ġāmçı bk. **ġamçı**, **ġamçı**.

ġ.+ nı XXXIII/231

at ġ.+ sı XXXIII/233

ġamçı Bir ucuna ip, deri vb. bağlı olan vurma, dövme aracı, kamçıi, bk.

ġāmçı, **ġamçı**.

ġ. V/159

ġ.+ nı XXXIII/232

ġámer (< Ar. قمر) Ay, mah.

şems-i ġ. XII/253

ġāmet (< Ar. قامت) Boy, endam.

ġadd-i ġ.+ ine XXXIII/375

ġamfay (< Far. كمباين < İng.) Şahseven Türklerinin göç etmek ve hayvan taşımak için kullandıkları mavi renkli bir pikap modeli.

ġ.+ ı I/142

ġ.+ nan I/143

ġámlí Hüzünlü, gamlı, bk. **ġámmi**.

ġ. XXXIX/480

ġámmer bk. **ġember**.

ġ. X/95, XII/95

ġámmi bk. **ġámlí**.

ġ.+ si XXXIX/504

ġan Kan, bk. **ġān**.

ġ. XXXIX/511

ġ.+ a XXV/43

ġ.+ ı XV/72, XVIII/37,
XVIII/57, XVIII/58, XVIII/59

ġ.+ ımda XXXIX/13

ġ.+ ın I/204

ġ.+ nan XVIII/37, XVIII/58,
XVIII/60

ġ. pulusunu XVIII/59

ġ. baġlıyarmış VII/155

ġ. çekeceydi X/60

ġ. damarı XXXIX/530

ġ. gölünde VII/126

ġardaş ġ.+ ı XXXIX/40,
XXXIX/41

ġān bk. **ġan**.

ġ.+ ı XVIII/37

ġ.+ ıma XXXIX/14

ġ.+ ımda XXXIX/13

ġana - Vücudun herhangi bir yerinden
kan akmak, kan gelmek.

ġ.- ya XVI/44

ġanat Kuşlarda ve böceklerde uçmayı
saġlayan organ, kanat.

ġ.+ ın XXXIII/526

ġ. saldı XII/379

ġándil (< Ar. قندیل < Lat.) İçinde sıvı
bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş
aydınlatma aracı, ısıık.

ġ. XII/281, XII/395

ġangál Deve dikenini.

ġ. IV/41

ġ.+ a XIII/23

ġáni (< Ar. غنى) Zengin.

ġ.+ di XII/305

ġānun (< Ar. قانون < Yun.) Yasa,
kanun, nizam.

ġ. XXXIII/172, XXXIII/173

ġ.+ dan XXXIX/401

ġ.- u tebiyyet I/47, I/49

ġ.+ du XXXIX/211

ġ.+ u XXXIII/139

ġap - Isırmak, zarar vermek.

ġ.- ar XIII/35

ġāP bk. **ġab**.

ġ. VI/56

ġapı 1. Bir yere girip çıkarken geçilen
ve açılıp kapanma düzeni olan duvar
veya bölme açıklığı. 2. Ev. 3. Evin önü,
bk. **ġāpı**, **ġāpi**.

ġ. I/138

ġ.+ da XIII/31

ğ.+ dadı XVI/63

ğ.+ dan XXXIX/558

ğ.+ nı XXI/73

ğ.+ nı salıPlār I/117

ğ.+ nın VII/80

ğ.+ nın ağzına XXI/69

ğ.+ nı I/120

ğ.+ sı XXXIX/123

ğ.+ sın XXXIII/361

ğ.+ sina V/171

ğ.+ sında XIII/87, XXXIII/286

ğ.+ ya V/142, XXX/10

birinin ğ.+ sından V/191

hâkğın ğ.+ sı XXXIX/127

heyâtın ğ.+ sın XXXIII/371

evin ğ.+ sina V/142

öz ğ.+ sina XIII/86

bunun ğ.+ sında XVI/58

ğ. XXVII/15

ğar Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı, kar, bk. **ğār**.

ğ. X/120, X/125, XIX/106, XIX/108, XIX/119, XIX/120, XIX/121, XXV/50

ğ.+ da XIX/111, XXXIII/489

ğ.+ dan XVI/33

ğ.+ ı I/151

ğ.+ ını XXXIII/529

ğ. ġārīr XIX/110

ğ. keh'ligi XVI/31

ğār bk. **ğar**.

ğ. XXXIII/537

ğ.+ ı X/80, XIX/121, XVI/9

ğāpı bk. **ğapı**, **ğāpi**.

ğ. XXIV/7

ğ.+ da VI/141

ğ.+ dan XXXIII/401

ğ.+ nı VII/32

ğ.+ sın XVI/64

ğārameligin ğ.+ sina

XXXIII/420

ğāpi bk. **ğapı**, **ğāpi**.

ğ.+ den XII/71

ğapşun (< Fr. *capuchon*) Başlıklı üst giysisi, bk. **kapşın**.

ğara En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı, bk. **ğāra**, **ğāra**, **ğārā**, **ğara**.

ğ. V/119, V/123, XI/71, XIV/25, XIX/82, XLI/14, XXIX/20

ğ.+ dur X/101

ğ. ayıdı XVI/34

ğ. bacıları I/128

ğ. bācıları I/122

ğ. bağır XLI/33

ğ. baydağ V/142

ğ. çekerdiler V/145

ğ. çekerdiler V/143

ğ. dişi XXXIII/200

ğ. ız ıymış I/122
ğ. ıuş XI/70
ğ. leylini XXXIII/303
ğ. paltar XIII/103
ğ. paltarı XIII/102
ğışlağ-ı besemt-i ğışlağ-ı ğ. tepe

XXXV/9

ğ. yağ XIII/78
ğ. yarpağ ot IV/43
ğ. yérin XXIX/20

ğára bk. **ğara**, **ğāra**, **ğārā**, **ğara**.

ğ. XLI/14
ğ. ciğér XLI/32

ğāra bk. **ğara**, **ğāra**, **ğārā**, **ğara**.

ğ. XXXIII/546

ğārā bk. **ğara**, **ğāra**, **ğārā**, **ğara**.

ağı ğ.+ nı XXXIX/367

ğara ayı Siyah renkli bir cins ayı.

ğ.+ dı XVI/34

ğarabağ Azərbaycan'a bağı olan bir bölge, Karabağ.

ğ.+ a XXXIII/225
ğ. şikesdesi XXXIX/611

ğarabağ şikesdesi Bir tür aşık havası.

ğ. XXXIX/611

ğaraçay bk. **ğaraçay**.

ğ. XXIX/11

ğaraceli Zencan eyaletine bağı bir yer adı.

ğ. XXXVII/104

ğáraciğér Karın boşluğunun sağı üst bölgesinde bulunan, öd salgılayan, şeker depolayan, iri, açık kahverengi organ, karaciğér.

ğ. XLI/32

ğaraçay Erdebil eyaletine bağı bir yer adı, bk. **ğaraçay**.

ğ.+ da XXV/17, XXV/5

ğaraçuha İnsanların bahtından ve kaderinden sorumlu olan, gelecekte haber verdiğıne inanılan, genellikle evin etrafında dolaşan efsanevi varlık.

ğ.+ dı XIII/101

ğaradağ İran'ın kuzeybatı bölgesi Güney Azerbaycan'daki Doğu Azerbaycan eyaletinde ve Aras Nehri'nin güney kısmında yer alan merkezi Eher olan tarihi bölge, bk. **ğaradağ**.

ğ.+ dan I/34

ğ.+ nan II/32

ğ. aşılırlarının bi lehçesi IX/77

ğ. şikesdesi XXXIX/611

ğaradağ bk. **ğaradağ**.

ğ.+ ınkı IX/79

ğaradağ şikesdesi Bir tür âşık havası.

ğ. XXXIX/611

ğaradere Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ. XXXIII/179, XXXIII/180

ğarāğaç Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **ğarağaç**.

ğ. mentegesinde XXXIII/45

ğara ğasımlı Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Kara Kasımlı tayfası.

ğ. XXXIII/171

ğaragüney Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ. XXXVII/103

ğarağaç bk. **ğarāğaç**.

ğ. IV/77

ğara melig bk. **ğāra melig**, **ğara melih**, **ğāra mēlik**, **ğara melik**, **ğāra melik**.

ğ. XXXIII/468, XXXIII/470

ğ.+ ē XXXIII/481

ğ.+ in XXXIII/428,

XXXIII/431, XXXIII/465

ğ.+ in haberi XXXIII/425

ğ.+ in heberi XXXIII/425

ğ.+ in merkezine XXXIII/461

ğ.+ in nökerinin XXXIII/468

ğ.+ in oğluna XXXIII/474

ğ.+ in tesmi XXXIII/473

ğāra melig bk. **ğara melih**, **ğāra mēlik**, **ğara melik**, **ğāra melik**, **ğara melig**.

ğ. XXXIII/492

ğ.+ in ğāpısına XXXIII/420

ğara melih bk. **ğāra melig**, **ğāra mēlik**, **ğara melik**, **ğāra melik**, **ğara melig**.

ğ. XXXIII/390, XXXIII/395

ğāra mēlik bk. **ğāra melig**, **ğara melih**, **ğara melik**, **ğāra melik**, **ğara melig**.

g. XXXIII/423

ğara melik Aslı ile Kerem adlı Türk halk hikâyesinde, Aslı'nın babası olan kişi, bk. **ğāra melig**, **ğara melih**, **ğāra mēlik**, **ğāra melik**, **ğara melig**.

ğ. XXXIII/421, XXXIII/426,

XXXIII/427,

XXXIII/430,

XXXIII/438,

XXXIII/462,

XXXIII/470,

XXXIII/483,

XXXIII/485, XXXIII/493,
XXXIII/501, XXXIII/608

ğāra melik bk. **ğāra melig, ğara melih, ğara mēlik, ğara melik, ğara melig.**

ğ. XXXIII/484, XXXIII/574
ğ.+ den XXXIII/423

ğara memetdi Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ. XXXVII/104

ğara métriş Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ. XXII/31

ğara musalī Aile adı.

ğ. XXXIII/80

ğaranlıĝ Aydınlık olmama durumu, karanlık.

ğ. ıydı XIII/103

ğárar bk. **ğerer.**

ğ. XII/413

ğ. ğoyup XXXIX/214

ğárátepe Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ.+ dī XL/8

ğara yarpaĝ ot Kara yapraklı bir tür ot.

ğ. IV/43

ğarayélin Doğduktan sonra süt vermeyen hayvana verilen ad.

ğ. XXIX/20

ğardaş Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı, kardeş, bk. **ğardāş, ğārdaş.**

ğ. I/117, X/59, X/64, XIV/31, XXXIV/33, XXXIX/237, XXXIX/377, XXXIX/40, XXXIX/537, XXXIX/540, XXXIX/567, XXXIX/582, XXXVI/68

ğ.+ a X/51, X/52, XXXVI/68

ğ.+ da X/59

ğ.+ dan X/64

ğ. davası XXXIX/38

ğ.+ dı I/113, XVIII/48

baćı ğ.+ dı II/129, II/130

ğ. ğanı XXXIX/40, XXXIX/41

ğ. ğırĝını XXXIX/36

ğ.+ ı X/52, XXXIII/333, XXXVI/69

birinin ğ.+ ı XVIII/49

ğ.+ ı oĝlunu I/117

yémenin ğ.+ ı uşahları XXXIII/186

ğ.+ ım III/84, XXXIX/594

beş ğ.+ ım XIV/31

menim ğ.+ ım XVIII/47

ğ.+ ım arvadı VI/47
 ğ.+ ıma XII/209, XII/210,
 XII/215, XII/25
 benim ğ.+ ımdı XVIII/48
 ğ.+ ımın iydı XXXIX/450
 ğ.+ ımın şeiridi XXXIX/138
 ğ.+ ımın şe'ridi XXXIX/136
 benim büyük ğ.+ ımın toyu
 III/81
 ğ.+ ımız XXV/5
 ğ.+ ın X/51, XVIII/46
 ğ.+ lar III/99
 ğ.+ nan XXXIX/40
 ğ.+ uñ XXXIV/33, XXXIV/36
 ay bacı ğ. XXXIX/522
 ay ğ. XXXIX/116
 bacı ğ. II/129
 ğāyın ğ. VI/52
 ğohum ğ. XII/169, XII/201
 üş ğ. IX/69
 yeddi ğ. XIV/42
 isa beyin ğ.+ ını oğlunu I/116
 dāmedin ğ.+ ınnan III/105
 erusun ğ.+ ınnan III/105
 ziyad hanın ğ.+ ıydı
 XXXIII/330
 ğ. ıymış XXXIII/391
 mēnim ağamın ğ.+ ı XIX/101
 bacı ğ. ıdı XVIII/50
 yeddi ğ. ıdı XXV/28
 beş ğ.+ ıñ XXXIX/238

ġardāş bk. **ġardaş**, **ġardāş**.

ğ. XII/403
 bācı ğ. XV/68
 iki ğ. I/114

ġārdaş bk. **ġardaş**, **ġardāş**.

ğ. XXXVI/69
 ğ.+ ı XV/44

ġárez (< Ar. غرض) Kin, garaz.

ğ. XII/127

ġárg (< Ar. غرق) Batma, boğulma.

ğ. oluram VII/126

ġarġa Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkli kuş, karga.

ğ. XI/69, XI/70

ġarġı 1. Kamış, saz. 2. Alaçıkların sağlam durması için konulan ahşap malzeme.

ğ. XL/30

ġarġış Beddua, kargış, bk. **ġarġış**, **ġāriş**.

ğ. XVIII/109

ğ. éliyecén XVIII/110

ğ. éliyir XXXIX/145

ġarġış bk. **ġarġış**, **ġāriş**.

ğ.+ nan XV/36

ğarı 1. Yaşlı. 2. Kerem ile Aslı adlı Türk halk hikayesinde geçen kahramanlardan biri, bk. **ğarı**.

ğ. XXXIII/484

ğ.+ nın XXXIII/477,
XXXIII/468

ğ.+ nın âvçuna IX/57

ğ.+ sı XVI/19

ğ.+ ya XXXIII/471

ğ. ana IX/53

ğarı bk. **ğarı**.

ğ. XXXIII/476, XXXIII/484,
XXXIII/491

ğ.+ dan XXXIII/484

ğ.+ nın XXXIII/482

ğ.+ ya XXXIII/484

ğarı - Yağmak, yere düşmek.

ğar g.- ĩr XIX/110

ğarın 1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi. 2. Hayvanın doğurmalarından her biri.

ğ. XXII/95

iki g. XXII/95

ğöyın g.+ ı XXXIII/564

ğoyun g.+ ı XXXIII/565

ğöyun g.+ ı XXXIII/564

onun g.+ ına VI/91

ğarış - İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek.

ğ.- ıbdı I/205

ğarış bk. **ğarğış**, **ğarğış**.

ğ.+ ımız XV/38

ğarışdır - bk. **ğarıştır** -.

ğ.- ırsan V/61

ğarışh Karışmış.

ğ. XXXII/61

ğarıştır - Karışma işini yaptırmak, bk.

ğarışdır -.

ğ.- masan V/53

ğarıyana bk. **ğarıyana**, **ğarıyana**, **ğaryana**, **ğarıyana**.

g. XXXIII/467

ğarıyana Kerem ile Aslı adlı Türk halk hikayesinde geçen kahramanlardan biri, bk. **ğarıyana**, **ğarıyana**, **ğaryana**, **ğarıyana**.

ğ. XXXIII/467

ğarıyana bk. **ğarıyana**, **ğarıyana**, **ğaryana**, **ğarıyana**.

ğ. XXXIII/485, XXXIII/486

ğ.+ ya XXXIII/496

ġarib (< Ar. ġarib) 1. Kimsesiz. 2.

Gurbette kalmış kimse, bk. **ġarib**.

ġ.+ em XXI/27, XXI/28

ey ġ. XXXIX/411

ey ġ. memleked XXXIX/408

ey ġ. memleket XXXIX/410,
XXXIX/418

ġarib bk. **ġarib**.

ġ.+ em XXI/31

ġar keh' ligi Bir keklik türü.

ġ. XVI/31

ġarpuz (< Far. ġarpuz) Karpuz.

ġ. VI/95

ġarri Karlı.

ġ. XII/188, XIX/119

ġ. yr XIX/121

ġartal 1. Kartalgillerden, genellikle kıızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş. 2. Adını kartal kuşundan alan Erdebil'deki bir ozan meclisi, bk. **ġartal**.

ġ. XXXIX/449, XXXIX/454,
XXXIX/455

ġ.+ ı XXXIX/449, XXXIX/454,
XXXIX/457

ġ. meclisi XXXIX/450

ġ. meclisi XXXIX/449

ġartal bk. **ġartal**.

ġ. XXXIX/456

ġaryana bk. **ġarıyana**, **ġarıyana**,
ġarıyana, **ġaryana**.

ġ. XXXIII/472

ġaryana bk. **ġarıyana**, **ġarıyana**,
ġaryana, **ġarıyana**.

ġ. XXXIII/496

ġas - bk. **ġal** -, **ġal** -.

ġ.- sa XXXIII/173

ġasem (< Ar. ġasem) Yemin, ant.

ġ. VII/54

ġasım 1. Kişi adı. 2. Hasta Kasım, bk.

ġesde ġasım.

ġ. XII/367

ġ.+ ı XII/364

ġasım kendi Erdebil eyaletine baĒlı bir yerleşim birimi.

ġ. k. XXXIII/8

ġasımilar şahseven Türklerini oluşturan Kocabeyli tayfasının bir tioresine dhil olan bir aile adı Ksımiler.

ġ. XXXIII/7, XXXIII/89

ġ.+ dan XXXIII/6

ğ.+ dān XXXIII/96

ğāsīmi Kişi soyadı.

ğ. IV/4

ğāssāb (< Ar. قصاب) Koyun, kuzu, sığır, dana gibi eti yenecek dört ayaklı hayvanları kesen veya kesilmiş hayvanları parçalayarak satan kimse, kasap.

ğ.+ e XII/462

ğaş (I) Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar, bk. **ğāş**.

ğ.+ dı XLI/28

ğāş bk. **ğaş** (I).

ğ.+ ın XXXIX/261

ğaş (II) 1. Yukarı, yüksek. 2. Öne çıkan kısım. 3. Yüzüğün önünde bulunan ve genellikle taş olan yer.

ğ.+ ı XII/445, XXV/55

ğaş - bk. **ğaç** -, **ğac** -, **ğāç** -, **ğaç** -.

ğ.- dı XVI/35

ğ.- dım XIII/95

ğ.- ıy XL/157

ğ.- tı XXI/82, XXXIX/512

ğāşeh' bk. **ğeşeng**, **ğāşeh'**, **ğāšek**, **ğāšek**, **ğaşeng**, **ğāşēng**, **ğāšenk**, **ğāşēnk**, **ğāšenk**.

ğ. VIII/100, XIX/100, XVII/15, XXXVII/128

ğ.+ di II/127, XL/181, XL/186, XL/39

ğāşeh' bk. **ğeşeng**, **ğāşeh'**, **ğāšek**, **ğāšek**, **ğaşeng**, **ğāşēng**, **ğāšenk**, **ğāşēnk**, **ğāšenk**.

ğ. IV/123

ğāşeh'cene bk. **ğāšekcene**.

ğ. XVII/14

ğāşeh'çe Güzelce, iyice.

ğ. XVII/57

ğāşeh'leş - Güzelleşmek, iyileşmek.

ğ.- erdi VIII/102

ğāşeh'lik Güzellik, hoşluk, iyilik.

ğ.+ ne VIII/105

ğāšek bk. **ğeşeng**, **ğāşeh'**, **ğāşeh'**, **ğāšek**, **ğaşeng**, **ğāşēng**, **ğāšenk**, **ğāşēnk**, **ğāšenk**.

ğ. I/86, V/17, VI/147, VI/165, VI/30, VI/31, VI/54, VIII/122, VIII/33, VIII/38, XIII/53, XIII/69, XIV/17, XIX/56, XL/111, XVII/25, XVII/27, XVII/40, XVII/77, XVII/79, XVII/87, XXI/45

ğ.+ di VIII/93, XL/43, XVIII/65

ğ.+ dī VI/113

ğ.+ ti XIX/69

ğāšek bk. **ğeşeng**, **ğāseh'**, **ğāşeh'**,
ğāšek, **ğāşeng**, **ğāşēng**, **ğāşenk**,
ğāşēnk, **ğāşenk**.

ğ. XL/112

ğāšekcēne Güzelce, iyice, bk.
ğāşehcēne.

ğ. XVII/13, XVII/55

ğāşeng (< Far. قشنگ) Güzel, iyi, hoş,
süslü, zarif, bk. **ğeşeng**, **ğāseh'**, **ğāşeh'**,
ğāšek, **ğāşek**, **ğāşēng**, **ğāşenk**, **ğāşēnk**,
ğāşenk.

ğ. II/73, V/46, XX/102,
XXXIII/132, XXXIV/51, V/209,
V/216, VI/112, XXXIII/318

ğ.+ di XXXIV/17, XXXIV/46

ğ. idi VI/124

ğ. yerdi XXXVII/57

ğāşēng bk. **ğeşeng**, **ğāseh'**, **ğāşeh'**,
ğāšek, **ğāşek**, **ğāşeng**, **ğāşenk**, **ğāşēnk**,
ğāşenk.

ğ. XVI/43

ğāşenk bk. **ğeşeng**, **ğāseh'**, **ğāşeh'**,
ğāšek, **ğāşek**, **ğāşeng**, **ğāşēng**, **ğāşēnk**,
ğāşenk.

ğ. XXXIII/114, XXXIV/15,
XXXVII/59

ğāşēnk bk. **ğeşeng**, **ğāseh'**, **ğāşeh'**,
ğāšek, **ğāşek**, **ğāşeng**, **ğāşēng**, **ğāşenk**,
ğāşēnk.

ğ. I/86

ğāşenk bk. **ğeşeng**, **ğāseh'**, **ğāşeh'**,
ğāšek, **ğāşek**, **ğāşeng**, **ğāşēng**, **ğāşenk**,
ğāşēnk.

ğ. V/165

ğāşgatoyuḥ Bir tür kuş, sakarmeke.

ğ.+ dan XXXIII/350

ğāşgāy İran'da yaşayan bir Türk
topluluğu, Kaşkay Türkleri.

ğ. IV/96

ğ.+ diler I/210

ğāşığ Sulu veya bazı ufak taneli
yiyecekleri ağza götürmeye yarayan
saplı sofraya aracı, bk. **ğāşuḥ**.

ğ.+ a VIII/103, VIII/105

ğāşuḥ bk. **ğāşığ**.

ğ. XL/176

ğat - Bir şeyin içine, üstüne veya
yanına, niteliğini değiştirmek veya
niceliğini artırmak için başka bir şey
eklemek, karıştırmak, birleştirmek,
koymak.

ğ.- ār VII/151

ğ.- ardıh VI/97
ğ.- ardılar V/216
ğ.- arıh XL/224, XVII/58
ğ.- dı XXXIII/494,
XXXIII/495, XXXIII/501
ğ.- ıb V/169, XII/226
ğ.- ıblar I/207
ğ.- ıllar XXXIX/489,
XXXIX/490
ğ.- ıp I/167, II/73
ğ.- ırdı XIII/62

ğat Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka.

ğ. XII/125
yeddi ğ. XII/280

ğát bk. **ğend**.

ğ. II/78
ğ.+ nēn XXIII/29

ğatı Toplum töresine aykırı davranan.

ğ. I/222

ğatığ bk. **ğatıh**, **ğātıh**.

ğ.+ ı V/65

ğatıh Yoğurt, bk. **ğatığ**, **ğātıh**.

ğ. çalmışam XIX/18
ğ. çalanı V/65
ğ.+ nan III/59
ğ. tökēk VI/144

ğ. vurar V/14

ğātıh bk. **ğatıh**, **ğatığ**.

ğ. VI/144, VI/149, VI/87

ğ.+ dan VI/75

ğ. çallıh XVII/17

ğ. tökerik XV/14

ğ. tökürük XIX/22

ayran ğ. VI/121

ğatıhçalan Yoğurt ezmeye veya karıştırmaya yarayan bir araç, karıştırıcı.

ğ.+ ı V/65

ğatış - Karışmak, katılmak, bk. **ğātış** -

ğ.- ıbdı XX/76

ğātış - bk. **ğatış** -.

ğ.- dı XXXIII/582

ğatışdır - Karıştırmak.

ğ.- masın XVII/80

ğátme Kendir veya yünden eğrilen ip.

ğ. XXIX/40

ğav (< Far. گاو) Öküz.

ğ. VI/157

ğ.+ a XIII/45

ğaval Genellikle kamıştan yapılan, daha çok çobanların çaldığı, yumuşak sesli, üflemeli bir çalgı, kaval.

zurna ğ. XXII/76

ğavalçı Kaval çalan kimse.

ğ.+ mı XXXIX/105

ğavi (< Ar. قوى) Dayanıklı, güçlü, sağlam.

g.+ di XL/181

ğ. olardı XIII/53

ğavur - Bir şeyi bir kabın içinde kendisinden başka bir malzeme koymadan pişirmek, kavurmak, bk. **ğör** -, **ğovur** -, **ğāvur** -.

ğ.- ardılı XI/51

ğāvur - bk. **ğör** -, **ğovur** -, **ğavur** -.

ğ.- ardılār V/181

ğaya Büyük ve sert taş kütlesi, kaya.

buzdu ğ. XXIV/15

ğ.+ dan XXXIX/429,

XXXIX/434

ğ.+ nın VIII/79

ğ.+ nın altınnan XIII/110

ğ.+ sı XII/387

ğayalı Kaya olan yer, kayalı.

ğ. bulaḫlı XXXIX/427,

XXXIX/433

ğâyb (< Ar. غيب) Kaybolma, yitme, yitim.

ğ. XXXIII/607

ğ. XXXIII/605

ğâyb ol - Yitmek, görünür olmaktan çıkmak, görünmez olmak.

ğ. o.- dular XXXIII/607

ğ. o.- durdu XXXIII/605

ğaycı bk. **ğāyçı**.

ğ. XXVII/26

ğ.+ sı XXVII/25

ğāyçı Bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklemellenmiş, birbirine bakan yüzleri keskin iki çelik lamadan oluşmuş, arasına yerleştirilen herhangi bir şeyi kesmeye yarayan araç, sındı, makas, bk. **ğaycı**.

ğ.+ dı XIV/50

ğāyçıla - Kırkmak, makasla kesmek.

ğ.- yende XXII/82

ğāyçılı Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ. XXXVII/103

ğaycınah Makas, bk. **ğāyçı**, **ğaycı**.

ğ. V/97

ğayd - 1. Gidilen yerden dönmek. 2. Yeniden başlamak, bk. **ğayt** -, **ğayıt** -, **ğáyıt** -, **ğāyt** -, **ğáyd** -, **ğāyd** -, **ğayīt** -, **ğayıt** -.

ğ.- acıyam IX/19

ğ.- aḥ X/121, XIX/116, XXXIII/535, XXXIX/457

ğ.- allar XIX/60

ğ.- an II/123

ğ.- anda VIII/77, VIII/78, XXXIII/226, XXXIII/231, XXXIII/56

ğ.- ar I/95

ğ.- ardı V/200, XXXVII/131

ğ.- ardıḥ IV/23

ğ.- ardılar IV/34

ğ.- arıḥ XIX/44, XIX/49, XIX/51, XIX/54, XIX/84, XXXII/19

ğ.- arsa XXVIII/32

ğ.- ende XXXIV/12

ğ.- éyler XXXIII/244

ğ.- ıb XXVI/8

ğ.- ıp I/173, I/175, II/124, II/125, IV/37, IX/51, V/160, XIX/23, XVI/108, XVII/72, XX/28, XXXIII/353, XXXIII/363, XXXIII/378, XXXIII/384

ğ.- ıP XXXII/25

ğ.- ır XXXIX/61, XXXIX/93

ğ.- ırıḥ XIX/57

ğ.- iy XXXIII/243

ğáyd - bk. **ğayt** -, **ğayıt** -, **ğáyıt** -, **ğāyt** -, **ğāyd** -, **ğayd** -, **ğayīt** -, **ğayıt** -.

ğ.- anda XXXVIII/45

ğ.- ıpdı XXXIII/591

ğāyd - bk. **ğayt** -, **ğayıt** -, **ğáyıt** -, **ğāyt** -, **ğáyd** -, **ğayd** -, **ğayīt** -, **ğayıt** -.

ğ.- éy XXXIII/52

ğ.- ıp XL/118

ğayda bk. **ğāide**, **ğaida**.

ğ.+ sı XXXIX/111

ğayın Kadın veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayınbirader, ini, bk. **ğāyın**.

ğ.+ ı VI/47

ğ.+ ım arvadı VIII/19

ğ.+ ım evidi VIII/89

ğ.+ ımgıl VIII/60

ğ.+ ımgılñen VIII/40

ğ.+ ımın oğlunā VIII/22

ğ.+ ımnan VIII/40, XIX/101

ğ.+ ımñān VIII/21

ğ.+ nan sohra VIII/48

ğāyın bk. **ğayın**.

ğ. VI/41

ğ. arvadı VI/41

ğ. ğardaş VI/52

ğ.+ ı V/137

ğ.+ ım VIII/18, VIII/35, XIX/101

ğ.+ ım evidi VIII/88

ğ.+ nan XI/43

ğayın hātın krş. **ğáynene, ğaynene, ğāynene, ğáyneni, ğaynane, ğaynana.**
gelin ğ. VI/44

ğayır - Yapmak, düzeltmek, etmek, eylemek, bk. **ğāyır -, ğáyır -, ğayr -, ğayr -, ğeyr-**.

ğ.- ardıh XVIII/151, XVIII/34

ğ.- dı XXXIX/269

ğ.- ır VIII/102

ğ.- ruh XL/40

ğāyır - bk. **ğáyır -, ğayr -, ğayr -, ğeyr -**.
ğ.- dıh VI/85

ğáyır - bk. **ğāyır -, ğayr -, ğayr -, ğeyr -**.
ğ.- di XII/156

ğayış Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilim, kayış.

ğ. XXXIII/345

ğ. götdü XVIII/157

ğ. götdüydü XVIII/157

ğ.+ ımızı XL/154

ğayışgötdü Bir tür çocuk oyunu, yağlı kayış.

ğ. XL/153, XVIII/157

ğ.+ dū XL/158

ğ.+ ydü XVIII/157

ğayıt - bk. **ğayt -, ğayıt -, ğáyt -, ğáyt -, ğáyd -, ğāyd -, ğayd -, ğayıt -**.
ğ.- dım XIII/111, XIII/113

ğayıt - bk. **ğayt -, ğayıt -, ğáyt -, ğáyt -, ğáyd -, ğāyd -, ğayd -, ğayıt -**.
ğ.- dı XIII/100

ğāyl (< Ar. قائل) 1. Rız olmuşt, boyun eğmiş. 2. İnanmış, kabul etmiş.
ğ. XL/35

ğāyl ol - 1. Rız olmak, boyun eğmek. 2. İnanmak, kabul etmek.
ğ. o.- luh XL/35

ğaymağ bk. **ğaymağ, ğeymağ.**
ğ.+ ınnan XXXII/21

ğaymağ bk. **ğeymağ, ğaymağ.**
ğ. VI/87

ğāyna - Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdamak.
ğ.- ır V/69
ğ.- ĩr V/69, V/84

ğaynad - Kaynamasını sağlamak, bk.

ğāynad -

ğ.- ıllar V/84

ğ.- ıllār V/76

ğ.- ıp V/56, V/57

ğ.- ırıl̄ II/79

ğāynad - bk. **ğaynad** -.

ğ.- ardıl̄ VIII/101

ğaynağ Kadın veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayınbirader, ini veya bunların çifti, iki kayın.

ğ. ıdı XXI/79

ğaynana bk. **ğāynene**, **ğaynene**, **ğāynene**, **ğāyneni**, **ğaynane**, krş. **ğayın hātın**.

ğ. VIII/50

ğaynataynan ğ.+ ynen XVIII/82

ğaynane bk. **ğāynene**, **ğaynene**, **ğāynene**, **ğāyneni**, **ğaynana**, **ğayın hātın**.

ğaynataynan ğ.+ ynen XVIII/85

ğaynateynen ğ.+ ynen XVIII/73

ğaynata Kocaya veya kadına göre birbirlerinin babası, kayınbaba, kayınpeder, babalık, kaynata, bk. **ğaynatá**, **ğāynata**, **ğāynata**, **ğaynate**, **ğaynete**.

ğ. VIII/49

ğ.+ dan VIII/64

ğ.+ m VIII/35

ğ.+ mıza XXIV/37

ğ.+ nın IV/117

ğ.+ nın gözüne IV/113

ğ.+ nın yanında IV/105, IV/122

ğ.+ ya XVIII/86

ğ.+ ynan XI/43

ğ.+ ynan ğaynanaynen

XVIII/82

ğ.+ ynan ğaynaneynen

XVIII/85

ğaynene ğ. XIV/64

ğ. ğaynene VIII/125

menim ğ.+ m XXI/80

ğaynatá bk. **ğaynata**, **ğāynata**, **ğāynata**, **ğaynate**, **ğaynete**.

ğ.+ ynan VIII/47, VIII/49

ğāynata bk. **ğaynata**, **ğaynatá**, **ğāynata**, **ğaynate**, **ğaynete**.

ğ. VI/52

ğāynata bk. **ğaynata**, **ğaynatá**, **ğāynata**, **ğaynate**, **ğaynete**.

ğ.+ m VI/37

ğaynate bk. **ğaynata**, **ğaynatá**, **ğāynata**, **ğāynata**, **ğaynete**.

ğ.+ ynen IV/104

ğ.+ ynen ğaynaneynen
XVIII/73

ğaynene Kocaya veya kadına göre birbirlerinin annesi, kayınvalide, hanımanne, kaynana, bk. **ğáynene**, **ğāynene**, **ğáyneni**, **ğaynana**, **ğaynane**, krş. **ğayın hātın**.

ğ. IV/119
ğ.+ den VIII/64
ğ.+ lerim̄z III/17
ğ.+ m VIII/35
ğ.+ min adı XXI/66
ğ.+ miz VIII/138
ğ.+ mize XXIV/37
ğ.+ mnen XXIV/34
ğ.+ nin IV/116, IV/122
ğ.+ ye IV/118, IV/119
ğ.+ ynen VIII/47, XI/43
ğaynata ğ. VIII/125
ğaynete ğ. XI/40
gelin ğ. VI/47
ğ. ğaynata XIV/64
bizim ğ.+ miz III/16

ğáynene bk. **ğaynene**, **ğāynene**, **ğáyneni**, **ğaynana**, **ğaynane**, **ğayın hātın**.

ğ. VI/52

ğāynene bk. **ğáynene**, **ğaynene**, **ğáyneni**, **ğaynana**, **ğaynane**, **ğayın hātın**.

ğ.+ m VI/37

ğáyneni bk. **ğáynene**, **ğaynene**, **ğāynene**, **ğaynana**, **ğaynane**, **ğayın hātın**.

ğ.+ ye VI/35

ğaynete bk. **ğaynata**, **ğaynatá**, **ğáynata**, **ğāynata**, **ğaynate**.

ğ. ğaynene XI/40

ğayr - Yapmak, düzeltmek, etmek, eylemek, bk. **ğayır** -, **ğāyır** -, **ğáyır** -, **ğayr** -.

ğ.- alar XX/32
ğ.- annan sohra XXXIII/374
ğ.- annan sōra XIX/20
ğ.- ardı II/107
ğ.- ardıh XXI/42
ğ.- arıh XIX/19, XIX/20
ğ.- ıb XXXIII/373
ğ.- ıp XXVII/27
ğ.- ırıh XIX/21, XXXII/33

ğayrıl - Yapılmak, edilmek.

ğ.- dı XXXIX/50

ğayt - bk. **ğayıt** -, **ğáyt** -, **ğāyt** -, **ğáyd** -, **ğāyd** -, **ğayd** -, **ğayıt** -.

ğ.- ardı XVI/46

ğ.- dı XXXIII/427,
XXXIII/471, XXXIII/502,
XXXIII/579

ğ.- dım XXXIII/137

ğ.- dīh XIX/115

ğ.- mağa X/123

ğ.- mağında XXXIII/606

ğ.- maḥ XXXIII/539

ğ.- maram X/122

ğ.- mışam XIX/18

ğ.- sa XXXIII/127

ğāyt - bk. **ğayt** -, **ğayıt** -, **ğāyt** -, **ğāyd**

-, **ğāyd** -, **ğayd** -, **ğayīt** -, **ğayıt** -.

ğ.- meğim XXXVIII/33

ğ.- tım XXXVIII/33

ğ.- tim XXXVIII/32

ğāyt - bk. **ğayt** -, **ğayıt** -, **ğāyt** -, **ğāyd**

-, **ğāyd** -, **ğayd** -, **ğayīt** -, **ğayıt** -.

ğ.- dı XXXIII/435,
XXXIII/496, XXXIII/579,
XXXIII/587

ğ.- dılar XXXIII/415

ğ.- dī XXXIII/470, XXXIII/597

ğ.- madı XXXIII/506

ğaytar - Döndürmek, çevirmek, bk.

ğāyter -.

ğ.- ıylar XVI/136

ğ.- rıḥ XXVIII/31

ğāyter - bk. **ğaytar** -.

ğ.- er XII/478

ğāyz Leyla ile Mecnun adlı aşk hikayesinin başkahramanı Mecnun'un gerçek adı.

ğ. XXXIII/304, XXXIII/315

ğ.+ dı XXXIII/314

ğ.+ i XXXIII/293, XXXIII/294

ğ. idi XXXIII/283

ğaz (I) (< Fr. *gaz*) Doğal gaz.

ğ. V/15

ğaz (II) Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş, kaz, bk. **ğāz**.

ğuba ğ. XXXIII/524

ğ. ayağı XI/22

ğ. otarır IX/53

ğāz bk. **ğaz** (II).

ğ. VII/145

ğ.+ dar XXXIII/526

ğaz - Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak, kazmak.

ğ.- ardıḥ XVIII/155

ğ.- ardīḥ XVIII/153

ğ.- ıb XXXIX/441,
XXXIX/442, XXXIX/443,
XXXIX/447

ğaza bk. **ğāza**, **geza**.

ğ.+ nı V/178

ġáza bk. **ġaza**, **ġeza**.

ġ. XIX/46

ġ.+ nı XIX/46

ġazamet (< Fr. *casemate* < İt.)

Tutsakların tutulduğu yer, hapisane.

ġ.+ te III/40

ġazan 1. Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. 2. Cehennem.

ġ. III/87, XL/175, XXXIX/83

ġ.+ a V/179

ġ.+ da XVII/23, XVII/24

ġazan - Kazanç sağlamak, iyi bir sonuç elde etmek.

ġ. XXXIX/393

ġ.- mağı XXXIX/188

ġazayağı Ispanakgillerden, yaprakları kaz ayağına benzeyen bir bitki.

ġ. XI/22

ġaziantep bk. **ġāziantep**.

ġ. XXXIV/13

ġāziantep Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan bir ildir, bk. **ġaziantep**.

ġ. XXXIV/10

ġeblen (< Ar. قَبْلًا) Önceden, eskiden.

ġ.+ ler XXXIX/291

ġebul bk. **ġabul**, **ġábul**, **ġābul**, **ġebūl**, **ġēbul**.

ġ. oldu XII/139

ġebūl bk. **ġabul**, **ġábul**, **ġābul**, **ġebul**, **ġēbul**.

ġ. éyle VII/52

ġēbul bk. **ġabul**, **ġábul**, **ġābul**, **ġebul**, **ġēbul**.

ġ. élerdi XXXVII/133

ġédim bk. **ġadim**, **ġádim**, **ġādim**, **ġādīm**, **ġādim**, **ġādīm**, **ġēdim**, **ġēdim**, **ġēdim**.

g.+ nen V/110

ġedim (< Ar. قديم) 1. Eskiye ait olan, eski. 2. Çok eski, uzun zaman önceye ait olan. 3. Tecrübeli, bk. **ġadim**, **ġádim**, **ġādim**, **ġādīm**, **ġādim**, **ġādīm**, **ġēdim**, **ġēdim**, **ġēdim**.

ġ. II/121, III/87, IV/17, VI/48, VI/66, X/10, XI/10, XIII/48, XIII/59, XIII/63, XIX/109, XLI/21, XV/16, XV/20, XV/23, XV/24, XV/32, XV/67, XV/68, XVI/80, XVIII/51, XVIII/9, XX/25, XX/84, XX/9, XXII/44,

XXII/49, XXII/82, XXXI/49,
XXXV/49, XXXVII/140, XXXVII/22

ğ.+ den XXII/56

ğ.+ di XXXVII/15

ğ.+ in XXXVII/137,
XXXVII/141, XXXVII/142

ğ.+ in toyları XXXVII/141

ğ.+ inen élanın fergı VI/48

ğ.+ ler II/114

ğ.+ nen XVI/79, XX/71,

XXII/33

ğ.+ ner II/113

ğ. sayahları IX/63

munnan ğ. XIX/62

ğédim bk. **ğadim**, **ğádim**, **ğādim**,
ğādīm, **ğādim**, **ğādīm**, **ğédim**, **ğedim**,
ğēdim.

ğ. XXII/26, XXXVI/59

ğēdim bk. **ğadim**, **ğádim**, **ğādim**,
ğādīm, **ğādim**, **ğādīm**, **ğédim**, **ğedim**,
ğédim.

ğ. XI/8, XIX/65, XIX/90,
XX/23, XXXII/30, XXXVII/127,
XXXVII/38

ğ. idi XXXVII/35

ğédimki bk. **ğedimki**, **ğēdimki**,
ğadımki, **ğádimki**, **ğadimki**.

g. XLI/109

ğedimki bk. **ğédimki**, **ğēdimki**,
ğadımki, **ğádimki**, **ğadimki**.

ğ. XV/24, XVI/79, XVI/83,
XXII/100

ğ. kimidi XXXI/37

ğ.+ ler VI/165, VII/94, XIV/59,
XIX/81, XXII/11

ğ.+ lerden XX/9

ğ.+ nnnen XIX/69

ğēdimki bk. **ğédimki**, **ğedimki**,
ğadımki, **ğádimki**, **ğadimki**.

ğ.+ ler XXXII/30

ğedr (< Ar. قدر) Değer, kıymet.

ğ.- i tevān XL/143

ğelb (< Ar. قلب) Göğüs orta
boşluğunda, iki akciğer arasında,
vücudun her yanından gelen kirli kanı
akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı
da vücuda dağıtan organ, yürek, bk.
ğálb, **ğalb**, **ğalp**.

ğ.+ ine XXXIX/144

ğ.+ inde XXV/59

ğ.+ innen XXXIX/144

ğelem bk. **ğálem**, **ğálēm**, **ğalem**.

ğ. XXXVIII/63

ğelıbçi Kırkılan yünleri kalıp haline
getiren, işleyen kimse, kalıpçı.

ğ.+ yā XIV/52

ġem bk. **ġám**.

ġ. éyleme XXXIX/132

ġember (< Ar. قنبر) Hz. Ali'nin kölesi Kanber, bk. **ġámmer**.

aşılğ ġ. idi XII/90

ġend (< Ar. قند) Kelle şekeri, kesme şeker, şeker, bk. **ġát**.

ġ.+ i VI/151

debbenin ġ.+ ini VI/155

ġenīre (< Ar. قنيره) 1. Defa, kez. 2. Devir, dönem. 3. Benzer.

ġ. XXXIII/559

ġ.+ di XXXIII/600

on dört ġ. XXXIII/599

ġerbī (< Ar. غربى) Batı'ya ait olan, Batı ile ilgili, bk. **ġérbi**.

ġ. musıġiÇilēr VII/98

ġérbi bk. **ġerbī**.

ġ. VII/98

ġerer (< Ar. قرار) Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı, bk. **ġárar**.

ġ. XII/134

ġ. ġoyup XII/311

ġeşeng bk. **ġaşeh'**, **ġāşeh'**, **ġaşek**, **ġāşek**, **ġaşeng**, **ġaşēng**, **ġaşenk**, **ġaşēnk**, **ġáşenk**.

ġ. XIII/81

ġ. yemeli XIII/54

ġeta 1. Defa, kere, kez, sefer. 2. Tane. ġ.+ dı I/35

ġetil (< Ar. قتل) Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesiyle ilgili yapılan merasim.

ġ. XII/151

ġeybī (< Ar. غيبى) Gizli, görünmeyen, bilinmeyen, gayba ait.

ġ. X/48

ġéydar Zencan eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, bk. **ġeyder**.

ġ. tarafınnan XII/153

ġeyder bk. **ġéydar**.

ġ. terefinde XII/143

ġeymaḥ Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman, krema, kaymak, bk. **ġaymaḥ**, **ġaymağ**.

ġ. XXXIV/46

ġeynanaltı Sabah yenen hafif yemek, kahvaltı.

ğ. VI/87

ğ.+ n VI/87

ğeyret (< Ar. غيرت) Çalışma, çaba, çalışma isteği, gayret.

ğ. XII/235, XII/42

ğeyri (< Ar. غير) Başka bir kimse, başkası.

ğ. XXIII/31

ğeytar - Geri getirmek, döndürmek.

ğ.- iy XV/19

ğeza (< Far. غذا < Ar. غداء) Canlıların yaşaması, beslenip gelişmesi için gerekli her türlü yiyecek ve içecek, besin, gıda, bk. **ğaza**, **ğáza**.

ğ. VI/72, VI/78

ğ.+ lār VI/79

ğ.+ ları VI/77

ğ.+ ların VI/77

ğ.+ mız XXXII/48

ğ.+ nı VI/122, XII/170

ğ. pişirēr V/13

ğ. pişirerdik V/177

türk ğ.+ sı VI/75

ğ.+ ya V/182

ğ. yiyerdik VI/97

ğezab (< Ar. غضب) Öfke, kızgınlık, hiddet.

ğ.+ ı tutub XVI/99

ğeziye (< Ar. قضيه) Vaziyet, mesele, konu, bahis, bk. **ğéziye**.

ğ. XXXIII/410

ğ.+ di VII/28

ğ.+ ni VII/4, XXXIII/407

ğ.+ sinden XXXIX/309

ğéziye bk. **ğeziye**.

ğ.+ di VII/105

gezvin İran'ın 31 eyaletinden biri, Kazvin.

ğ.+ di XXXVII/119,

XXXVII/121

ğıbla bk. **ğible**.

ğ. XX/57

ğible (< Ar. قبله) 1. Müslümanların namazda yöneldiği cihet, Mekke şehrinin ve Kâbe'nin bulunduğu yön. 2. Bu yönde bulunan. 3. Kible yönünden gelen hava, bk. **ğıbla**.

ğ.- i âlem XXXIII/413

ğ.- i hâcetim XII/109

ğıçır - Acımak, eli yüzü şişmek, ağlama ve üzülmeye sebebiyle harap duruma düşmek.

ğ.- ir V/176

ğıç bk. **ğıç**, **ğış** (II), **kıç**.

devenin ğ.+ ına XXXIII/491

ğıc Ayak, bacak, bk. **ğıç**, **ğış** (II), **kıç**.

ğ. VI/80

ğ.+ a IV/52

ğ.+ ı XXXIII/487

ğ.+ ımızın üssünde XVII/61

ğ.+ ımızın üssüne XVII/60

ğ.+ ın XXXIII/376,

XXXIII/483, XXXIII/488

ğ.+ ına XXXIII/366,

XXXIII/367, XXXIII/489

ğ.+ ını XXVII/27

ğ.+ innan I/191

ğış ğ.+ a IV/52

devemin ğ.+ ı XXXIII/491

kişinin ğolu ğ.+ ı XVIII/145

ğıdmet (< Ar. قیمت) Değer, paha,

kıymet, bk. **ğıymet**, **ğıymet**.

ğ.+ ĩ VII/160

sazın ğ.+ i VII/161

sazımızın ğ.+ idi VII/161

ğıfıl Bağlayan, kapatan sonuçlandıran şey, kilit.

ğ.+ ı XXXIX/113

ğıfıllı Bağlı, kapalı.

ğ. XXXIX/294

ğığ Küçükbaş hayvanların dışkısı.

ğuru ğ.+ larınnan XVII/25

ğıl - Etmek, yapmak, kılmak.

ğ.- ayem XXXIX/124

ğ.- eydım XXXIII/15

ğ.- mıya XVIII/106

devā ğ.- am XXXIX/128

namaz ğ.- acām XXXIX/65

namaz ğ.- ardıh VI/107

namaz ğ.- mağā XXXIX/58

namaz ğ.- mīyım XXXIX/65

ğıl Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı.

ğ. körpü XXXIX/83

ğılıç bk. **ğılıç**, **ğılinc**, **ğılınç**, **ğılınÇ**.

ğ. XIV/49

ğ.+ nan XIV/48

ğılıç bk. **ğılıç**, **ğılinc**, **ğılınç**, **ğılınÇ**.

ğ. çaldın XII/101

ğılinc bk. **ğılıç**, **ğılıç**, **ğılınç**, **ğılınÇ**.

ğ.+ ı XL/61

ğ.+ ĩ XL/59

ğılınç 1. Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. 2. Dokumacılıkta kullanılan, cetvele benzer bir araç, bk. **ğılıç**, **ğılıç**, **ğılinc**, **ğılınÇ**.

ğ. IX/106	ot ğ.- mışdı XXXIII/71
ğ.+ ınan XVII/81, XVII/83	
bunun ğ.+ ı IX/106	ğırağ bk. ğırağ .
	ğ.+ ā XIX/88
ğılınÇ bk. ğılıç , ğılıć , ğılınç , ğılınć .	ćadde ğ.+ indā XXXIX/311
ğ. IX/106	
ğılış ğaya Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.	ğırağ Kenar, yan, yan taraf, bk. ğırağ .
ğ.+ dı XII/208	ğ. VI/138
	ğ.+ da XXI/80
ğılman (< Ar. غلمان) Cennette hizmet eden delikanlılar.	ğıran 1. İran'ın eski para birimi. 2. Bozuk para, madeni para.
ömr-ü ğ. XII/126	beş ğ. XV/66
	on sekkiz ğ. I/163, I/166
ğır (I) İzolasyon malzemesi olarak da kullanılan siyah yapışkan madde, zift.	ğır āt Köroğlu'nun atının adı.
ğ. VI/136, VI/138	ğ. a.+ ı IX/29, IX/29
ğ.+ ın VI/136	ğ. ā.+ ı IX/29
ğır (II) Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk.	ğırğı Bir tür yırtıcı kuş, kırı, atmaca.
ğ. IX/29, IX/29, IX/29	ğ. VIII/74, XI/70, XI/71
ğır - 1. Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak. 2. Öldürmek, yok olmasına neden olmak.	ğırğın Savaş, felaket, katliam.
ğ.- a XXXIII/308	ğardaş ğ.+ ı XXXIX/36
ğ.- dıh VIII/74	
ğ.- ıllar XXXIX/43	ğırğ - Koyun, keçi vb. hayvanların tüylerini kesmek.
ğ.- mışdñh VI/151	ğ.- áćan XVIII/138
ğ.- sın XIV/54	ğ.- aćuğ XIV/52
ğ.- mağa XXXIX/39	ğ.- allar XIII/57
	ğ.- allar XIII/57
	ğ.- allār XVII/76
	ğ.- ar XXIX/39

ğ.- ardıh I/172
ğ.- ardım XVIII/138
ğ.- ardıh XVIII/134, XVIII/136,
XVIII/21
ğ.- arıh XVIII/137, XXII/96,
XXIX/38, XXXI/44
ğ.- aruh XIV/50
ğ.- eyıh XXVII/26
ğ.- ıb XXII/97
ğ.- ır XIV/50

ğırh 1. Otuz dokuzdan sonra kırk
birden önce gelen sayı, kırk. 2.
Cenazeden kırk gün sonra yapılan
merasim, bk **ğırk**.

ğ. VIII/60, XXXVII/78
ğ. alTı III/77
ğ. altıyam XX/6
ğ. beş gün XXXIII/181
ğ. beş ildir III/77
ğ. beşdi XXXVIII/6
ğ. beşi XXXIII/114
ğ. beşinde XVIII/135, XXIX/37
ğ. beşinecen XX/65
min üş yüz ğ. birēm VII/178
ğ. bulaḡda XXV/5
ğ. bulaḡdı VIII/59, VIII/60
ğ. dene XXI/14
ğ. dört IX/4
ğ. gün IX/50, IX/51, V/144,
XXXIII/181, XXXIII/575,
XXXIII/576
ğ. günećen V/145

ğ.+ ı XXXIII/117
ğ.+ ın XXXIII/117
ğ.+ ına XV/54
ğ.+ inaça XXII/70
ğ.+ ında XIV/24
ğ.+ ıydı XXXIII/117
onun ğ.+ ıydı XXXIII/117
ğ. iki XXXII/4
ğ. kilometr XXII/48
ğ. sekkiz XII/341, XXXIV/6
ğ. yeddi XII/355
ğ.+ ın véiridik XXII/70
ğ.+ ın XXXIII/154,
XXXIII/155

ğırh altı Kırk beşten sonra kırk yediden
önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırh beş Kırk dörtten sonra kırk altıdan
önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırh bir Kırktan sonra kırk ikiden önce
gelen sayı.

ğ. XXXVII/78

ğırh bulaḡ Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

ğ. XXV/17

ğ.+ da XXV/5

ğırh dokkuz Kırk sekizden sonra elliden önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/80

ğırh dörT Kırk üçten sonra kırk beşten önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırhıl - Kırkma işi yapılmak.

ğ.- annan sōra XIX/86

ğ.- dı XXIX/36

ğırhılıh Kırkmaya yarayan araç, bir tür kırkma makası, bk. **ğırhırağ**, **ğırhırh**.

ğ. XIV/50, XIV/50, XVIII/137, XXVII/26

ğ.+ nan XIV/49

ğırhım 1. Kırkma işi. 2. Kırkma dönemi, bk. **ğırhın**.

ğ. XVIII/133, XVIII/135

ğ.+ ın özü XVIII/134

ğ.+ nan XVIII/133

ğırhımçı Kırkma işini yapan kimse.

ğ. XVIII/137

ğırhın bk. **ğırhım**.

ğ. XXIX/38

ğırhırağ bk. **ğırhılıh**, **ğırhırh**.

ğ.+ ı XXVII/25

ğırhırh bk. **ğırhılıh**, **ğırhırağ**.

ğ. XXVII/27

ğırh iki Kırk birden sonra kırk üçten önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırhlar Kırk kişilik evliya topluluğu.

ğ. XII/475

ğırh sekkiz Kırk yediden sonra kırk dokuzdan önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırh üş Kırk ikiden sonra kırk dörtten önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırh yedi Kırk altıdan sonra kırk sekizden önce gelen sayı.

ğ. XXXVII/79

ğırığ bk. **ğırh**.

ağaç ğ.+ ı XXXIII/372

ğırh Kırılmış olan, parçalanmış, kırık, bk. **ğırığ**.

ğ. XXXII/46

ğırıl - Kırma işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak.

ğ.- ar V/129

ğ.- ıb XXXIX/528

ğ.- mışmış XXXIX/518,
XXXIX/525

ğırk bk. **ğırh**.

ğ. günnen XX/19

ğırmağ Kırma, yok etmek

ğ.+ a XXXIX/39

ğırmızı (< Ar. قرمز) Kırmızı, al.

ğ. V/118, XIV/13, XIV/67

ğ. duvah VI/27

ğ.+ sı V/121

ğıro ay Türkiye takvimine göre ekim
ayına denk gelen Şahseven Türklerinin
takvimindeki sonbaharın ikinci ayı.

ğ. XLI/50

ğıs bk. **ğıç**.

ğ. ğıça IV/52

ğısa Boyu, uzunluğu veya süresi az
olan, uzun karşıtı.

ğ. XLI/11, XXXIX/303,

XXXIX/304

ğısa ğ.+ dı XXXIX/303

ğ. ğısadı XXXIX/303

ğısғанé Kıskanma huyu olan,
kıskanma durumunda olan, kıskanç.

ğ.+ a VII/131

ğısır Üreme imkânı olmayan, döl
vermeyen hayvan.

ğ. XX/101

ğ. emen XX/94, XX/97

ğısır emen Bir cins dişi inek.

ğ. XX/94, XX/97

ğ.+ di XX/97

ğısır emennig Kısır emen olma
durumu.

ğ.+ ine XX/101

ğismet (< Ar. قسمت) 1. Talih, kader,
şans. 2. Taraf, eşraf, bk. **Kismet**.

ğ. éle X/55

bey ğ.+ i XXXIII/171,

XXXIII/79

ğocábēyli ğ.+ i IV/94

héyvanāt ğ.+ innen XXV/22

möhtad ğ.+ i XL/216

mīve ğ.+ innen XL/53

ğış (I) Çok soğuk hava, kış.

ğ. VI/88, VI/91, XIII/37,

XVIII/12

ğ.+ da I/102, I/103, VI/92,

VI/95, XXXIII/113, XXXIII/59,

XXXIII/60

ğ.+ dı XLI/51

ğ.+ ı XVII/72, XXXIII/181

ğ.+ ın günüydü XXXIII/529

ğ.+ Ta VI/93

ğış (II) bk. **ğıç**, **ğıç**, **kıç**.

dört ğ.+ tı XXII/100

iki ğ.+ Tı XXII/101

üş ğ.+ Tı XXII/101

ğışdağ bk. **ğışlağ**, **ğışlāğ**, **ğışlah**,
ğışlah, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTaḥ**, **ğışTāḥ**,
kışlağ, **kışTaḥ**.

ğ.+ a V/8

ğışın Kış mevsiminde, kış süresince.

ğ. XXVIII/21

ğışlağ Şahseven Türklerinin kışın
hayvanlarıyla birlikte yaylaktan inip
konakladıkları yer, bk. **ğışdağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlah**, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTaḥ**,
ğışTāḥ, **kışlağ**, **kışTaḥ**.

ğ.+ ı XXV/5

ğ.+ ımız I/9, IV/12, XIX/6,
XL/8, XV/8, XXIV/15, XXV/18,
XXXIII/24

ğ.+ ımız XX/14

ğ.+ ımız XXXV/8

ğ.- ı babalu XXXV/7

ğ.- ı besemt-i ğışlağ-ı ğara tepe
XXXV/9

ğ.- ı gezenfer XXIX/12

ğ.- ı mollarāğdī X/14

ğışlağ-ı besemt-i ğ.- ı ğara tepe
XXXV/9

ğışlāğ bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlah**,
ğışlah, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTaḥ**, **ğışTāḥ**,
kışlağ, **kışTaḥ**.

ğ. XL/8

ğ.+ ına XV/19

ğışlah bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTaḥ**, **ğışTāḥ**,
kışlağ, **kışTaḥ**.

dört ğ. XII/207

ğışlah bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTaḥ**, **ğışTāḥ**,
kışlağ, **kışTaḥ**.

ğ. V/6, XII/207, XII/209

ğ.+ da V/22

ğ.+ dadı XL/34

ğ.+ dı XII/211, XII/212,
XXVII/9

ğ.+ larda XXXIX/380

ğ.+ larına XXXIII/244

bala ğ.+ dı XXV/18

yayla ğ. XII/19

yeddi ğ. XII/210

ğışlāh bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlah**, **ğışTağ**, **ğışTaḥ**, **ğışTāḥ**,
kışlağ, **kışTaḥ**.

sekkiz ğ. XII/210

ğışlı Bacaklı, ayaklı.

dört ğ.+ dı XXII/102

iki ğ. XXII/102

üş ğ. XXII/102

ğışTağ bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlah**, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTāğ**,
kışlağ, **kışTağ**.

ğ.+ ımız XXIX/12

ğ.+ ına V/10

ğışTağ bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlah**, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTāğ**,
kışlağ, **kışTağ**.

ğ. I/102, I/103, XXVII/9

çat ğ. XXIV/15

ğ.+ a IV/37

ğ.+ da VI/143, XXVII/23

ğ.+ dı XXII/40

ğ.+ ımızın dōresi IV/77

ğ.+ uva IV/28

ğışTāğ bk. **ğışdağ**, **ğışlağ**, **ğışlāğ**,
ğışlah, **ğışlah**, **ğışlāh**, **ğışTağ**, **ğışTāğ**,
kışlağ, **kışTağ**.

teze ğ. XXII/30

ğıtan Kişi adı.

ğ. XXXIII/190, XXXIII/191

ğıvır - Herhangi bir şeyi bükme,
kıvrıma.

ğ.- ıblar XVI/23

ğıy - Acımayarak büyük bir kötülük
etmek, zulmetmek.

ğ.- maynan XXXIX/548,
XXXIX/581, XXXIX/589

ğıyāmet (< Ar. قیامت) Tek tanrılı
dinlerin inanışına göre dünyanın sonu
ve bütün ölümlerin dirilerek mahşerde
toplanacağı zaman, hesap günü,
kıyamet günü, mahşer günü.

rūz-ı ğ. XII/446

ğıybet (< Ar. غيب) Dedikodu.

birinin ğ.+ in XVIII/106

ğıyğ İrice iğne, çuvaldız.

ğ.+ ı VI/142

uşağ ğ.+ ı VI/142

ğıyma 1. Küçük kuşbaşı etlerden
kavrularak yapılmış kışlık kavurma. 2.

Çekilmiş et, bk. **ğıyme**, **ğıymē**.

ğıyma ğ. XXXIII/396

ğ. ğıyma XXXIII/396

ğ. ħuruş V/73

ğıyme bk. **ğıyma**, **ğıymē**.

ğ.+ ni V/72

ğıymē bk. **ğıyma**, **ğıyme**.

ğ. V/72

ğıymet bk. **ğıdmet**, **ğıymet**.

ğ.+ e XXXVI/24

ğ.+ inin XVI/69

ğız Dişi çocuk, kız, bk. **ğiz**.

ğ. III/92, XL/104, XL/88,
XL/93, XL/97, XVIII/151, XVIII/55,
XXV/52, XXXIII/375, XXXIII/376,
XXXIII/377, XXXIII/378,
XXXIII/424, XXXVIII/47

ğ.+ a V/202, XV/48,
XXXIII/414

ğ. almışdı XII/367

ğ.+ darımıza XIX/89

ğ.+ dı XI/67, XXXIII/310,
XXXVIII/47

ğ.+ dı XXXVIII/47

ğ. evi XXXVIII/65

ğ. eviye XXXVIII/65

ğ.+ ı II/29, IV/101, IV/102,
IV/107, IV/108, IV/109, XL/88,
XL/93, XVIII/65, XXXIII/294

ali ğ.+ ı XIV/57

bezekli ğ.+ ı XVIII/37

emmisi ğ.+ ı XV/45

esil ğ.+ ı XVIII/36, XVIII/55

küpek ğ.+ ı XII/346, XII/349,
XII/350

ğ. ıdı VI/83

eli ğ.+ ıdı XIV/59

ğ.+ ım I/70, XXI/63, XXI/65,
XXXIII/431, XXXIX/4, XXXVIII/47

biğ ğ.+ ım II/43

doğkuz ğ.+ ım XII/343

ğ.+ ımdı VIII/89

ğ.+ ımı VIII/22

ğ.+ ımın II/44

ğ.+ ımın toyunda XXXIX/511

ğ.+ ın IV/109

ğ.+ ın evine XXXVII/129

ğ.+ ın gövnlü XXXVII/130

ğ.+ ıy XXXII/31

dayısı ğ.+ ıyam III/78

ğ.+ ım XIX/118, XXXIII/427

ğ. isdemenin XL/87

ğara ğ. ıymış I/122

ğ.+ lar III/10, III/16, XIV/2,
XXXVIII/57

ğ.+ lar ağası XIV/57

ğ.+ lar ağasıdı XIV/58

köpek ğ.+ ları XII/350

küpek ğ.+ ları XII/349

ğ. mız XXXIII/417

ğ.+ nan XL/96

ğ. térefinnen V/140

senin ğ.+ üv XXIII/32

sēn ğ.+ uva XL/89

ğ. üçün XIX/59

bezekli ğ. XVIII/56

oğlannan ğ. XVIII/65

ğiz bk. **ğız**.

ğ. XII/342

ğız - 1. At, eşek, deve vb. hayvanlar
çiftleşmek istemek, kösnümek. 2.
Öfkelenmek, sinirlenmek. 3. Isısı
yükselmek.

ğ.- anda I/193

ğ.- ar XIX/84

ğ.- dı XIII/34

ğ.- ır XIII/37, XIII/38, XIII/39

ğız mız Kız mız.

ğ. m. XXXIII/417

ğızaran ay Türkiye takvimine göre mayıs ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki ilkbaharın son ayı.

ğ. XLI/48

ğızard - Kızarmasına neden olmak, kızgın yağda pişirmek, bk. **ğızart** -.

ğ.- ardıh VI/92

ğ.- ārıh XVII/34

ğ.- aruh XL/224

ğ.- ıp V/73

ğızart - bk. **ğızard** -.

ğ.- aruh III/63

ğ.- mışdı XXXIII/158

ğızdır - Isıtmak, sıcak duruma getirmek.

ğ.- ıb I/18, I/20

ğ.- ıp I/214

ğ.- rıh XVII/24, XVII/26

ğızıl 1. Parlak kırmızı renk. 2. Değerli maden. 3. Yakut.

ğ. XXXIX/255, XXXIX/248

ğ.+ a XXXIII/445

ğ. atı XXXIII/147

ğ. dış XXXIII/445

ğ. guş XIX/98, XXXIII/355,

XXXIII/356

ğ. gül XIX/29, XIX/37, XXI/24,

XXI/29

ğ. güle III/45, XI/31, XXI/35,

XXIV/26

ğ. gülem XIX/33

ğ. gülün içinde III/46, XXI/36

ğ.+ ın XV/50

ğ.+ nan IX/57, XXXIII/480

ğ. onnuh IX/15

ğızıl guş Doğan.

ğ. XIX/98

ğızlar ağası Kişi lakabı.

ğ. XIV/2, XIV/57

ğızma Bir tür hayvan hastalığı.

ğ. XXIX/15, XXIX/17

ğ.+ sın XXIX/16

ğıl bk. **ğıl u gāl**.

ğ.- u gāl VII/154

ğıl u gāl (< Ar. قيل وقال) Kılükal, dedikodu.

ğ. VII/154

ğıymet bk. **ğıymet, gıdmet**.

ğ.+ den XXXIII/459

ğ. bey I/116

ğ. kişi IV/130

ğo - bk. **ğō** -, **ğoy** -.

ğ. I/168, IV/89, IV/91, V/226,
VI/144

ğ.- maz II/57

ğ.- ruh XVIII/102

ğoca bk. **ğoca** (I).

gelin ğ. VIII/57

ğocá bk. **ğoca**, **ğocā**, **ğoca** (II).

ğ.+ ydı XXXVIII/33

ğō - bk. **ğo** -, **ğoy** -.

ğ.- r V/127

ğ.- ursan V/53

ğocabēli bk. **ğocabēyli**, **ğocabeyli**,

ğocabeyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**,

ğocabēylī, **ğocabēyli**, **ğocabeyli**.

ğ.+ ni IV/87

ğoca (I) Bir kadının evlenmiş olduğu
erkek, eş, zevç.

gelin ğ. VIII/87

ğ.+ sı VIII/86

ğocabey Kocabeyli tayfasına adını
veren bey, Koca Bey.

ğ. I/116, I/118, I/121

ğ.+ di I/112

ğ.+ nen I/113, I/122

ğoca (II) 1. Büyük, geniş. 2. Yaşlı, bk.
ğocā.

ğ. XII/201, XII/220

ğ.+ ları XI/35

ğ.+ lar XI/35

ğ. babamı XL/205

ğ. beynen I/122

ğ. nenem XL/202

ğocabēyli bk. **ğocabēli**, **ğocabeyli**,

ğocabeyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**,

ğocabēylī, **ğocabēyli**, **ğocabeyli**.

ğ. XIII/6

ğocā bk. **ğoca**, **ğocá**, **ğoca** (II).

ğ. VI/111

ğocabeyli Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Kocabeyli

tayfası, bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,

ğocabeyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**,

ğocabēylī, **ğocabēyli**, **ğocabeyli**.

ğ. I/121, XXX/17, XXXII/56

ğ.+ di XXXIII/4

ğ.+ dī XXXIII/4

ğoca bk. **ğocā**, **ğocá**, **ğoca** (II).

ğ. XVI/59, XXXIX/602

ğ.+ ya XVI/59

ğ. babaynān XXXIX/468

ğ.+ lerde XXXIII/170

ğ.+ nin XXXIII/6

ğ.+ nin içinde I/129

ğ.+ yik XXXIII/4

ğ.+ yik XXXIX/9

ğ. sultan XXXII/56

ğocabeyli bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**,
ğocabēyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**.

ğ. XXXII/60

ğocabēyli bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabeyli**, **ğocabēyli**,
ğocabēyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**.

ğ. XXVII/8

ğ.+ yik XXXIII/4

ğocabēyli bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabeyli**, **ğocabēyli**,
ğocabēyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**.

ğ. V/3, VIII/13, XXIV/10,

XXIX/10, XXXI/8, XXXII/9

hampā-yı ğ. XXIII/8

hāmpa-yı ğ. XXIII/8

ğ. ğısmeti IV/94

ğ.+ ye VIII/14, VIII/8

ğocabēyli bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabeyli**, **ğocabēyli**,
ğocabēyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**.

ğ. XLI/6

ğocabēyli bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabeyli**, **ğocabēyli**,
ğocabēyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**.

ğ. XXI/4

ğocabeyli bk. **ğocabēli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabeyli**, **ğocabēyli**,
ğocabeyli, **ğocabēyli**, **ğocabēyli**.

ğ.+ yig XXXIX/8

ğocal - Yaşlanmak, yaşı ilerlemek,
büyümek, bk. **ğocal** -.

ğ.- annan sōra XXXVI/43

ğ.- dır XII/234, XII/41

ğ.- ır XXII/95

ğ.- mışam X/108

ğ.- sa XXXIX/404

ğocal - bk. **ğocal** -.

ğ.- dı XVIII/84

ğ.- inçan XVIII/73

ğ.- mışam XXXIX/602

ğ.- mışdı XXXIII/560,
XXXIII/561

ğ.- mışmış XXXIII/562

ğ.- mışuğ III/54

ğocalığ bk. **ğocalıh**, **ğocalıh**, **ğocalıh**.

ğ.+ a XII/180

ğ.+ ı XII/223

ğ.+ ın elinnēn XII/160

ğocalıh Yaşı ilerlemiş olma durumu, yaşlılık, kocalık, bk. **ğocalığ**, **ğocālıh**, **ğocalıh**.

ğ. XII/173, XII/175, XII/179, XII/183, XII/185, XII/187, XII/191, XII/199, XII/203

ğocālıh bk. **ğocalıh**, **ğocalığ**, **ğocalıh**.

ğ. XXXVI/49

ğocalıh bk. **ğocalıh**, **ğocalığ**, **ğocālıh**.

ğ. XII/195

ğoç Damızlık erkek koyun, koç, bk. **ğoş**.

ğ. X/30, XL/80

ğoyunun ğ.+ unı XL/80

çöl ğ.+ udu X/30

yeke ğ. XIX/60

ğoçan Değnek, asa, baston.

ğ.+ dı XXII/100

ğoçpartdadan Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ğ. XIX/72

ğödal bk. **ğödāl**.

ğ. XXXIII/549

ğödāl (< Far. گودال) 1. Çukur, obruk. 2. Mezar, kabir, bk. **ğödal**.

ğ.+ ı XXXIII/549

ğohum bk. **ğohum**.

ğ. ğardaş XII/169, XII/201

ğohum (< Ar. قوم) 1. Akraba. 2. Birbirine yakın olan, bk. **ğohum**.

ğ. II/28, XXXIII/432,

XXXIII/433

ğ.+ larımızdı XXV/7

ğ. ola XXXIII/432

ğ. ölluğ II/27

ğol 1. İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. 2. Koyun, dana, kuzu vb.nde ön ayağın üst bölümü. 3. Ağaçlarda gövdeden ayrılan kalın dal, bk. **ğöl** (I).

ğ. XLI/43

ğ.+ larım XXXIX/276

ğ.+ um XXXIX/521

ğ.+ un XXXIX/536

ğ.+ una XXXIII/251

ğ.+ uva XXXIX/533

onun ğ.+ unun birin V/198

ğ.+ larım XXXIX/277,

XXXIX/278

ğ.+ u XVIII/139

ğ.+ um XXXIX/519,

XXXIX/562

ğ.+ umuzda XVII/61

ğ.+ un XVIII/74, XXXIX/536

ğ.+ un alabilmez XXIX/19

ğ.+ una XXXIII/550
ğ.+ unun XVI/19
iki ğ.+ ūn XII/81
kişinin ğ.+ u ğıçı XVIII/145
camış ğ.+ i XXXIV/17

ğöl (I) bk. ğol.

ğ.+ ū V/199
seraslanın ğ.+ una XXXIII/251

ğöl (II) bk. ğövl, ğöyl, ğövul.

ğ. XXXIII/439

ğolbed bk. ğolbend, ğolbet.

ğ. XXXIII/365

ğolbend Atı bağlama, zincirleme, bk.

ğolbed, ğolbet.

ğ. éle XXXIII/364

ğolbet bk. ğolbend, ğolbed.

ğ. XXXIII/366

ğomşu bk. ğonşu, ğonşi.

ğ.+ mun VI/47

ğ.+ muz XXII/80

ğonağ Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse, misafir, mihman, konuk, bk. **ğonağ.**

ğ. I/78, XVI/25

ğ.+ a IX/54

ğ.+ ı VI/10

allah ğ.+ ı IX/54

ğ.+ ım XII/152, XXXIX/204

ğ.+ ımız XXXIX/351

ğ.+ ın XV/55

ğ.+ ın ğabağına XV/55

ğ. ıymış I/75, I/76, I/77, I/78

ğ. ıymış

ğ. iydün XVI/135

ğonağ bk. ğonağ.

ğ. VI/38, VI/39, XVIII/100, XVIII/102, XXVI/23, XXXIX/153, XXXIX/162

ğ.+ lar VIII/153

ğ.+ larımın sağlığına
XXXIX/435

ğ.+ larımız III/65

ğ. üçündü XXVI/22

ğonağla - Konuk etmek, konuk ağırlamak.

ğ.- mağı I/74

ğonağlığ bk. ğonağlıh.

ğ. éler XXI/86

ğonağlıh Konukluk, misafirlik, bk. **ğonağlığ.**

ğ. XXI/86

ğonşi bk. ğonşu, ğomşu.

ğ.+ dī XX/55

ğonşu 1. Sınır ortaklığı bulunan, mücavir. 2. Konutları birbirine yakın olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad, komşu, bk. **ğonşi**, **ğomşu**.

ğ. I/145, XXI/55, XXVIII/6

ğ.+ dan XVIII/78

gonu ğ.+ dan VI/71

bizim ğ.+ muz VIII/112

ğ.+ nun uşağı VI/142

ğ.+ suna XLI/100

ğ.+ sunnan I/115

ğ.+ ya V/164

ğ.+ yduh XI/63

ğonşuluğ Komşuluk.

ğ. XXXI/30

ğ.+ da XVIII/69

gonu bk. **gonu ğonşu**.

ğ. ğonşudan VI/71

gonu ğonşu Bütün komşular, birbirine yakın yerde oturan kimseler, konu komşu.

ğ.+ dan VI/71

ğop - 1. Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak. 2. Çıkmak, yol almak, hızlıca gitmek.

ğ.- anda XXXIII/55

ğ.- du XXXIII/582

ğopart - Koparma işini yapmak, kopartmak.

ğ.- dım VI/139

ğoppuz Ozanların çaldığı telli Türk sazı, saz, bağlama, bk. **ğopuz**, **ğöpuz**.

ğ. XXXIX/34, XXXIX/35

ğ.+ ā XXXIX/40

ğ.+ a göre XXXIX/44

ğ. idi XXXIX/34

ğopuz bk. **ğöpuz**, **ğoppuz**.

ğ.+ du IX/97

ğ.+ un mōridinde VII/172

ğ. sazımız VII/3

ğöpuz bk. **ğopuz**, **ğoppuz**.

ğ.+ du IX/96

ğör - bk. **ğovur** -, **ğavur** -, **ğāvur** -.

ğ.- ruh III/63, III/67

ğorapişiren Türkiye takvimine göre haziran ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki yazın ilk ayı.

ğ. XLI/49

ğorgud Kişi adı, bk. **dede ğorgud**.

dede ğ.+ un elinde XXXIX/458

ğorh - 1. Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak. 2. Kaygı duymak. 3. Çekinmek, saygı duymak, bk. **ğörh** -.

ğ. XXXIII/534

ğ.- allarmışlar VI/160

ğ.- ar XV/36, XXXVII/47

ğ.- ardı XXXIII/484

bērk ğ.- ardı XXXIII/485

ğ.- ardıh XXII/87

ğ.- dum XIII/111, XXII/77

ğ.- ma XXXIX/327

ğ.- madım XIII/105

ğ.- maruḥ X/35

ğ.- mayın XI/56

ğ.- ublar VI/163

ğ.- ullar VI/118

ğ.- uram VII/56, VII/57, VII/58

ğ.- uruḥ XI/56, XI/57

ğ.- uyam XXXIX/321

ğörh - bk. **ğorh** -.

ğ.- ar XXXVII/44

ğorhağ Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan kişi ya da hayvan, korkak.

ğ. ıydılar XVI/42

ğorhu Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü, korku, bk. **ğorqu**.

ğ.+ larinnān VI/118

ğ.+ m XXII/83, XXII/85

ğ.+ mnan XXXV/70

ğ.+ sunnan IX/27, XXXIII/433

urusun cānımızın ğ.+ sunnān

XL/205

ğorqu bk. **ğorhu**.

onun ğ.+ sunnan XL/208

ğorma bk. **ğörma**.

sebze ğ.+ nı V/77

ğörma Kavurmak işi, bk. **ğorma**.

ğ. V/13, V/69

ğ. sebze V/76

et ğ.+ sı V/68

isPanaḥ ğ.+ sı V/78

ğörma sebze İran'da çok yaygın olarak pişirilen sebze ve etle yapılan bir Türk yemeği.

ğ. V/76

ğoru - Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek, korumak.

ğ.- ya XLI/111

ğ.- yallar XIII/44

ğoruḥçu bk. **ğoruḥçu**.

ğ. XVIII/119, XVIII/123

ğoruḥçu Şahseven Türkleri yaylağa çıkmak üzere göç ettiği

Şahsevenlerin geçtiği yerlerdeki ekini,
tarlayı veya beslenen hayvanları
korumakla görevli yerleşik halktan
olan kimse, bk. **ğoruḥçu**.

ğ. XVIII/121, XVIII/124

ğörol - Kavurma işi yapılmak.

ğ.- ur V/70

ğorun - Koruma işine konu olmak.

ğ.- up XXXIX/45

ğoş - 1. Birlikte iş görmesi için bir şeyi,
bir kimseyi başka birinin yanına
katmak, arkadaş olarak vermek. 2.
Hayvanı çekeceği arabaya, sabana
vb.ne bağlamak.

ğ.- allar XVII/72

héyvan ğ.- ardılar VI/52

ğ.- dum XXII/79

ğ.- madan V/25

ğoş bk. **ğoç**.

ğ. XII/47

ğ. köroğlu IX/48, XII/239

ğoş köroğlu Köroğlu'nun lakabı Koç
Köroğlu.

ğ. IX/43

ğoşma Bir tür âşık havası.

ğ. XXXIX/495

ğoşul - Katılmak, eklenmek,
karışmak.

ğ.- ar XL/141

ğ.- arsan XVI/130

ğ.- ub XL/148

ğoşun Yan yana dizilmiş askerlerin
veya genel anlamda insanların
oluşturduğu dizi.

ğ.+ u XXXIII/248

ğ.+ un ğabağın XXXIII/248

ğotaz Kişi adı.

ğ. beyin iydi XXXIII/180

ecirri ğ. bēyin iydi XXXIII/180

ğotur Şiddetli kaşınma, deri
döküntüsü.

ğ. tökerdi XIII/78

ğ. I/202, I/204

ğotur suyu 1. Savalan Dağı'nın
eteklerinde bulunan kükürtlü sıcak su
kaynağı. 2. Şahseven Türklerinin
Savalan Dağı'ndaki yaylak
bölgelerinden biri, Kotur Suyu.

ğ. s.+ na I/202, I/204

ğov - bk. **ğov** -.

ğ.- uplar XII/226

ğov - Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek, bk. **gov** -.

ğ.- ardıh VIII/125, VIII/126

ğövl (< Ar. قول) Söz, kelam, anlaşma, kavı, bk. **ğöl** (II), **ğöyl**, **ğövul**.

ğ.+ un XXXIII/451

ğöyl bk. **ğöl** (II), **ğövl**, **ğövul**.

ğ.+ un XXXIII/439

ğövul bk. **ğöl** (II), **ğövl**, **ğöyl**.

ğ. XXXIII/451

ğovur - bk. **ğör** -, **ğavur** -, **ğāvur** -.

ğ.- up V/73

ğoy - 1. Bırakmak, yerleştirmek. 2. Emanet vermek. 3. Kurmak. 4. Tayin etmek, bk. **ğo** -, **ğö** -.

ğ. I/156, I/18, I/21, IX/25, V/217, V/88, VI/135, VI/164, VIII/135, VIII/136, XII/33, XII/34, XII/429, XIX/75, XL/108, XL/91, XVI/103, XVI/89, XXXIII/317, XXXIII/342, XXXIX/284, XXXIX/289, XXXIII/364, XXXIX/507

ğ.- abilmedi XXXIII/447

ad ğ.- acahsan XXXIII/385

erziş ğ.- maş XXXIX/468

ğ.- acām XXXIX/104

ad ğ.- acām XXXIII/385

ğ.- aciyām XXXIII/445

ğ.- allar III/92, V/125, V/126, V/129, XL/25

duz ğ.- allār V/125

pıl ğ.- allar III/93

tārıh ğ.- allar I/92

ğ.- an XXXIII/382

ğ.- an adı XXXIII/283

ğ.- ar IV/130, V/129, XXII/59, XXXIX/109

ğ.- ardı I/39, IV/127, IV/132, V/207, XIV/58, XV/30

ğ.- ardıh V/216, VI/91, VI/92, VI/93, XI/27, XVIII/158, XXIV/24, XXXIX/521

ğ.- ardık XIV/58

ğ.- ardılar I/162, I/166, II/110, V/20, V/218, V/222, V/226, V/81, XVIII/80

ğ.- ardılār XXII/58

nezir ğ.- ardılar V/186

ğ.- ardım XXXIX/313

ğ.- ardı IV/127

ğ.- arıh XIX/83, XIX/84, XIX/88, XVII/23, XVII/26, XVII/57, XXVII/30

çay ğ.- arıh VI/154

sed ğ.- arıh XXXI/31

ğ.- arsan VI/128

ğ.- aruğ II/70, III/67, III/94, XL/159, XL/162

pıl ğ.- aruğ III/95

ğ.- du VIII/18, XVI/16, XVI/21
ğ.- duğu XXXIX/224
ğ.- dular XXXIX/329
ad ğ.- dular XXXIII/397
ğ.- dum XVI/26, XXI/67,
XXI/73, XXXIII/316, XXXIII/387,
XXXIX/157
ğ.- ma VII/131, VII/45, VII/54,
VII/55, XXXIX/401
ğ.- madı XIX/110, XXXIII/309,
XXXIII/33
ferğ ğ.- madı XXVI/52
ğ.- madılar VII/79
ğ.- madım XVI/43
ğ.- mamışam XXI/65
ğ.- maram VII/101
ğ.- mayıbsan XXI/67
ğ.- maz I/42, VI/8
erdiş ğ.- maz I/220
hesaba ğ.- maz I/218
ğ.- mazdı IV/128, VIII/125
ğ.- mazdılar XIII/79
ğ.- mazlar XIII/45
ğ.- meymışlar I/20
ğ.- meysuz XX/17
ğ.- mıyacāh XXXIII/438
ğ.- miy XX/17
ğ.- mullar XXXIII/131
ğ.- mur VI/49, XXXVI/57,
XXXVI/58
ğ.- muşam XXI/65,
XXXIX/118

ğ.- muşdu XXXIII/314,
XXXIII/464, XXXIII/529
ad ğ.- muşdu XXXIII/465
ğ.- muşdulār I/163
ğ.- muşlar I/169
ğ.- muştı XXXIII/464
ğ.- muşuḥ VII/33, XXXI/30
ğ.- muyā VI/111
ğ.- sa IV/130
ğ.- san XXXIII/386
ğ.- ub XXXIII/265
ad ğ.- ub XXXIII/381
yanaşı ğ.- ub XVII/85
ğ.- ubdu XXXIX/454
ğ.- ublar XXXVIII/43
ğ.- ubsan XXXIX/119
ğ.- ullar V/139, V/68, XLI/111,
XV/32, XVI/120
ğ.- um I/63
ğ.- un VI/149
ğ.- up V/171, VII/84,
XXXIII/347, XXXIII/348
ad ğ.- up XXXIII/383
ğárar ğ.- up XXXIX/214
ğerer ğ.- up XII/311
ad ğ.- uplar I/17
ğ.- ur I/41, VI/59, XVI/121
ğ.- urduḥ XXIV/19
ğ.- ursan XXXIII/317
ğōyn bk. ğōyun, ğōyn, ğōyn, ğoyun,
ğoyñ.
ğ. ğarnı XXXIII/564

ğöyn bk. **ğöyun**, **ğoyŭn**, **ğöyın**, **ğoyun**, **ğöyın**.

ğ.+ u IV/55

ğoyun (I) Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen Şahseven Türklerinin başlıca geçim kaynağı evcil hayvan, bk. **ğöyun**, **ğoyŭn**, **ğöyın**, **ğöyn**, **ğöyın**.

ğ. I/158, II/118, II/140, II/60, IV/55, VI/106, VIII/70, X/17, X/27, XIII/107, XIII/95, XIII/97, XIII/98, XIII/99, XIV/44, XIV/45, XIV/46, XIX/43, XIX/44, XL/11, XL/133, XL/44, XVII/31, XVII/6, XVII/71, XVIII/133, XVIII/134, XVIII/138, XVIII/25, XVIII/27, XXIII/17, XXIX/22, XXIX/25, XXIX/26, XXIX/29, XXIX/41, XXV/21, XXVI/30, XXVII/24, XXVII/26, XXVIII/13, XXVIII/31, XXVIII/32, XXXI/10, XXXI/11, XXXI/25, XXXII/16, XXXIII/73, XXXIII/95

ğ.+ a XIII/91, XXII/98, XXXV/63, XXXV/65

ğ.+ du XL/130

ğ.+ nan XIII/102, XIII/26, XVI/140

ğ.+ narda XXIX/17

ğ.+ narı XVII/7

ğ.+ narımızı XIX/43

ğ.+ u I/167, I/169, I/172, XIII/108, XIII/97, XIII/99, XIX/18, XIX/44, XLI/87, XLI/88, XLI/89, XLI/90, XVII/76, XVII/76, XVIII/134, XVIII/20, XXIX/27, XXVIII/31, XXXIII/208, XXXIII/50

ğ.+ umu XXXII/40

ğ.+ umuz XXXV/52

ğ.+ umuzu XL/13

ğ.+ un II/61, V/46, XIX/83, XL/30, XVII/13, XXIII/13, XXIX/14

ğ.+ un başın II/110

ğ.+ un birin XXXIII/73

ğ.+ un derisine XVII/16

ğ.+ un ğabağını XVIII/121

ğ.+ un ğoçunu XL/80

ğ.+ un içinde XIII/112

ğ.+ un mentağasına XIII/95

ğ.+ un yanına I/148

ğ.+ unkü XL/214

ğ. eti XL/214

ğ. etine XVII/31

ğ. ğarnı XXXIII/564

ğ. işine XXXI/47

ğ. otaran VIII/89

ğ. otaranda XVIII/25

ğ. otarım XLI/87

ğ. otarırh XXVII/11, XXXII/7

ğ. sahlarıh IV/15, XXXI/10

ğ. sahlaruḥ II/12, XXXV/51

ğ. sahláyrık XXXII/7

ğ. sahlıyruḥ X/17

ğ. tükünnen II/60

ğ. yāsınan XXXII/15
on ğ.+ a I/166

sağmal ğ. XXXIII/202
ziya bēyin ğ.+ u XXXIII/184

ğoyun (II) Kollar arası, kucak, koyun.
ğ.+ unda XXXIX/366

ğuba Kızıl ile açık kahverengi arası bir
renk, kestane rengi.
ğ. ğaz XXXIII/524

ğoyŭn bk. **ğōyun**, **ğōyın**, **ğōyn**, **ğoyun**,
ğōyın.
ğ.+ un XVII/25

ğuba ğaz Kızıl ile açık kahverengi
arasında olan yaban kazı.
ğ. XXXIII/523, XXXIII/524

ğōyun bk. **ğoyŭn**, **ğōyın**, **ğōyn**, **ğoyun**,
ğōyın.
ğ. II/14, IV/69, V/48, VIII/82,
XIV/18, XX/10, XX/11, XX/78,
XXII/92, XXII/95, XXIX/23,
XXIX/24, XXIX/25, XXXIII/167,
XXXIII/27, XXXIII/95

ğucağ bk. **ğucağ**, **ğucağ**.
ğ.+ ımıza III/72

ğ.+ a I/163, XIV/6, XX/77
ğ.+ nan VIII/71, XL/131
ğ.+ u V/121, VIII/86, XIII/106,
XIV/18, XIX/17, XX/41, XXXI/44,
XXXIX/352, XXXIX/358

ğucağ Açık kollarla göğüs arasındaki
bölüm, aguş, kucak, bk. **ğucağ**, **ğucağ**.
ğ.+ ımda XIX/106, XIX/107
atın ğ.+ ında XVI/138

ğ.+ um XL/129
ğ.+ un V/121, XXXIII/71
ğ.+ un başın XX/42
ğ.+ un biri XXXIII/74
ğ.+ un boğarsağınnan V/17
ğ. ğarnı XXXIII/564
ğ. otarannarımıza XIX/45
ğ. otarillār XXXVIII/14
ğ. sahar V/12

ğucağ bk. **ğucağ**, **ğucağ**.
ğ.+ ımda XIX/102

ğucağla - Kollarla sarıp göğüs üzerine
bastırmak.

ğ.- dı XXXIX/553

ğucağlaş - Birbirini kucaklamak,
kucaklaşmak.

ğ.- dılar I/189

ğ. sahar V/12
sağmal ğ.+ u XXXIII/187,
XXXIII/205

ğudret (< Ar. قدرت) 1. Güç, kuvvet,
kudret. 2. Kişi adı, bk. **ğadret**.
ğ.+ ine I/100

ğ. XXXIX/506

ğudrettdi Güçlü, kudretli.

ğ. XVI/16

ğul Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd, köle.

ğ. XII/324

ğ.+ am XII/313

ğ.+ unam VII/52

ğ. elesgerden VII/59

ğ. olup XXXIX/86, XXXIX/89

ğulağ bk. **ğulağ**.

üş ğ.+ dı XX/75

ğ.+ ım XII/189

ğ.+ ımnan XXII/74

ğ.+ uva XVI/86

ğulağ asTı bk. **ğulağ asTı**.

ğ.+ ya V/189

ğulağ Başın her iki yanında bulunan işitme organı, bk. **ğulağ**.

ğ. XLI/29

ğ. asardım VII/80

ğ. asmeyıblar XL/169

ğ. asmıyan XLI/102

ğ. assa XXXIX/478

ğ. asTıya IV/59

ğ.+ ların V/190

üş ğ. ot IV/44

ğ. vér XII/297

ğulağ as - Dinlemek, kulak vermek.

ğulağ a.- meyıblar XL/169

ğulağ a.- mıyan XLI/102

ğulağ a.- ardım VII/80

ğulağ a.- sa XXXIX/478

ğulağ asTı Şahseven Türklerinin düğün, kız isteme, bayram vb. önemli günlerin öncesinde yakınlarıyla bir araya gelip fikir alışverişi yapmalarına verilen ad, bk. **ğulağ asTı**.

ğ.+ ya IV/59

ğulağlı 1. Kulaklı. 2. Orta boy kulağı olan koyun, krş. **sarı ğulağlı**.

sarı ğ. V/122

sāri ğ. V/122

ğulam Kişi adı, krş. **ğulam h́eyder**.

ğ. XII/25

ğulam h́eyder 2. Gulam Heyder ile Susenber adlı halk hikayesinin başkahramanlarından biri.

ğ. h. XII/25

ğuleybānı (< Ar. + Far. غول بیابان) Karanlık ve ıssız yerlerde, insanın gördüğünü sandığı korkunç hayalet.

ğ. XXII/87

ġulhuvalah (< Ar. قُلْ هُوَ اللَّهُ) İhlas
suresinin ilk ayetinden bir bölüm.⁷⁷

ġ.+ dı XII/432

ġulli (< Ar. قله) Zirve.

ġ.+ ye ħātiri XXXVIII/43

ġulluġ Hizmetçilik, kölelik.

ġ.+ uza XXXIX/146,
XXXIX/163

ġ.+ uzda XXXIX/4

ġ.+ uzdayım XXXIX/171

ġ. éliyēn II/141

şāhın ġ.+ unda XII/324

ġulp (< Ar. قلوب) Kazan, tencere, fincan,
dolap, altın vb.nin tutulacak yeri.

ġ.+ u XXXIX/54

ġuluf (< Ar. غلف) Üzerinde
tanınmayacak şekilde kıyafet veya örtü
bulunan kimse.

ġ. XIII/104

**ġul yuħyīhe-llezi enşeehā evvele
merrah ve huve bi kulli ħalķın ‘alīm**
Yasin suresinin 79. ayeti.⁷⁸

ġ. XII/448

ġum Silisli kütlelerin, kayaların, doğal
etkenlerle parçalanarak
ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı,
dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan,
ufak, sert tanecikler, kum.

ġ. XXX/11, XXX/12

ġ.+ u XXX/11

ġún bk. **ġün, ġün, h'ün, ‘ġün.**

ġ.+ e VI/131

ġ.+ neri VI/130

ġ.+ nerizi VI/68

ġunnaġ Yeni doğmuş çocuġu ilk
aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya
yarayan geniş bez.

ġ.+ ı VI/121

ġunut (< Ar. قنوت) İtâat, tâat, ibâdet,
bk. **ġunūt.**

ġ. XXXIX/69

ġunūt bk. **ġunut.**

ġ. XXXIX/74, XXXIX/77

ġur - Bir şeyi oluşturan parçaları
birleştirerek bütün durumuna getirmek,
monte etmek, hazırlamak, yapmak,
inşa etmek.

ġ.- abilmez I/179

⁷⁷ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

De ki: "O, Allah'tır, tektir. [İhlas-1]

⁷⁸ De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecektir.
O, her türlü yaratmayı bilendir." (Yasin-79)

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

ğ.- ar I/178

ğ.- ardıh XI/29, XXI/41,
XXI/42

ğ.- ardılar XIII/71

ğ.- eyıh XXXI/44

ğ.- masının I/180

ğ.- ubsuz XXXIX/116

berdeş ğ.- rûh III/7

kürsü ğ.- ardılar VI/38

ğuraḥlıh Kurak olma durumu, kurak
hava, yağışsızlık.

ğ. II/135

ğuran (< Ar. قرآن) Allah tarafından Hz.
Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap,
İslâm dîninin temel kitabı, kelâm-ı
kadim, Kur'ân-ı Kerim, bk. **ğur'an**,
ğur'ân.

ğ. V/126

āye-i ğ. XXXIX/215

ğ.+ a XXIII/24, XXIII/25,
XXXIX/216

ğ. hakkı XXIII/25

ğ. haḳḳı VIII/152

ğur'an bk. **ğuran**, **ğur'ân**.

huruf-u ğ. XII/123

ğ.+ a XII/250

ğur'ân bk. **ğuran**, **ğur'an**.

ğ. XII/128

ğ.+ ā XII/67

ğuranḥan (< Ar. قرآن خوان) Kuran
okuyan kimse.

ğ. XIV/23

ğurbağa Kurbağalardan, yumurta ile
üreyen, yavruları gelişimlerini durgun
sularda tamamladıktan sonra kuyruğu
ve solungacı körelerek karada
yaşayabilen, sıçrayarak yürüyen ve
suda iyi yüzen küçük hayvan, kurbağa,
bk. **bağa**.

ğ.+ dı XVIII/54

ğurban (< Ar. قربان) 1. Dinin
buyruğunu veya bir adağı yerine
getirmek için kesilen hayvan. 2.
Kurban bayramı. 3. Erdebil'de bulunan
Kartal adlı ozan meclisinin bir üyesi
çağdaş ozan Aşık Kurbani, bk. **ğurbân**.

ğ. III/52, III/53, IX/54, V/126,
V/127, XII/273, XIV/34, XIV/54,
XL/149, XVI/140, XVI/141, XVII/65,
XXI/22, XXXIV/37, XXXIX/302,
XXXIX/468

ğ.+ ā XII/78

ğ.+ am VII/183, XII/223,
XII/466, XVII/66, XXXV/76

ğ.+ da XL/148, XL/149

ğ.+ daki IV/58

ğ. keserük XIV/17

ğ. olsun XII/92

ğ. olum IX/54, VI/164, X/98,
XII/206, XII/62, XXXIII/513,
XXXIII/524, XXXIX/300

ğ. olüm XII/52, XII/54, XII/58,
XII/66

canım ğ. XII/438, XII/442

ğurbān bk. **ğurbān**.

ğ.+ iyem VII/138

ğurban ol - Bir kimse veya bir şey için
kendini feda etmek.

ğ. o.- sun XII/92

ğ. o.- um IX/54, VI/164, X/98,
XII/206, XII/62, XXXIII/513,
XXXIII/524, XXXIX/300

ğ. o.- ūm XII/52, XII/54,
XII/58, XII/66

ğurbāni bk. **dede ğurbāni**.

g. XXXIX/132

ğ.+ den IX/85

ğurbānī Azərbaycan halk
hikayelerinden Kurbanı ve Peri destanı.

ğ. IX/8

ğurbani şoma (< Ar. + Far. قربانی شما)
“Sana kurbanım, kurbanın olayım”
anlamlarında kullanılan bir sevgi veya
yalvarma sözü.

ğ. XXXVIII/66

ğurbannıh Kurban edilmek için
ayrılmış, kurban edilmeye uygun.

ğ. VI/26, VI/29

ğurbet (< Ar. غربت) Doğup yaşanılmış
olan yerden uzak yer, gurbetlik.

ğ.+ de XXXIX/439,
XXXIX/440, XXXIX/446

ğ.+ e XIX/36

ey ğ. XXXIX/408, XXXIX/411

ey ğ. diyar XXXIX/410,
XXXIX/418

ğurd bk. **ğurt**.

ğ. XL/129

ğ.+ a X/55

ğ.+ u XL/130

ğurdala - Ellemek, karıştırarak
bakmak.

ğ.- dı XXXIII/580

ğ.- yanda XXXIII/580

ğ.- yırdı XXXIII/578,
XXXIII/580

ğuri - bk. **ğuru** -, **ğurū** -.

ğ.- yıb XX/76

ğursāh 1. Kuşların yemek borusu
üzerinde bulunan, yiyeceklerin
toplandığı torba biçiminde şişkin
organ. 2. Mide.

ğ. XLI/33

ğurt Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan, kurt, bk. **ğurd**.

ğ. XL/193

ğ. ğuş adī XIX/98

ğ. yağı V/202

ğuru 1. Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karıştı.

ğ. ğıĝlarınnan XVII/25

ğ. yérde XIX/118

ğuru - Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek, sertleşmek, kurumak, bk. **ğuri** -, **ğurū** -.

ğ.- du XXXIX/515

ğ.- yar XIX/85

ğ.- yup XX/19

ğ.- yurdu XXXIII/167

ğurū - bk. **ğuru** -, **ğuri** -.

ğ.- r II/70

ğurud - bk. **ğurut** -.

ğ.- an V/15

ğ.- ar V/15

ğ.- ār V/13

ğ.- ardıh I/204

ğ.- ardılar V/198

ğ.- arıh XIX/20, XVII/26

ğ.- up XXXIX/288

ğurud bk. **ğurud**, **ğurut**.

ğ.+ un XVII/19

ğurud bk. **ğurud**, **ğurut**.

ğ. élerdiler V/27

ğuruh (< Far. گروه) 1. Topluluk, cemaat. 2. Değersiz, aşağı görülen, küçümsenen topluluk, derinti, sürü.

ğ. XL/157

ğurul - Kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak.

ğ.- an XII/286

ğ.- anda XXXIX/463

ğ.- du XII/280

ğ.- ur VII/148

ğurut Kurutulmuş süt ürünü, bk. **ğurud**, **ğurut**.

ğ. II/69, XVII/19, XXII/91

ğ.+ u II/71

ğurut - Suyunu ve ıslaklığını giderip kuru duruma getirmek, bk. **ğurud** -.

ğ.- arūh III/66

ğussa (< Ar. غصه) Gam, keder, üzüntü, tasa.

ğ.+ m VII/123

ğuş Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı, kuş.

ğ. XXXIII/357, XII/320, XIX/98

ğ.+ a X/55

ğ.+ ların dimdigini XLI/105

ğ.+ u XXXIII/356, XXXIII/357

ğ.+ un XLI/105, XXXIII/359,

XXXIII/410

ğ.+ un dalı süre XXXIII/409

çar ğ. XX/59

ğara ğ. XI/70

ğızıl ğ. XIX/98, XXXIII/355, XXXIII/356

ğurt ğ. adı XIX/98

menim ğ.+ um XXXIII/370

ğüşe Köşe, bk. **ğüşî**.

ğ.+ sinde XXXIII/594

ğüşî bk. **ğüşe**.

ğ.+ me VII/56

ğutar - bk. **ğutar** -.

ğ.- annan sōra XXVI/13

ğ.- sam III/41

ğutlar Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Kurtlar.

tāyfe-yi ğ. XVII/2

ğūyā (< Far. گویا) Söyleyen, söyleyici.
g.+ sı XII/290

ğuymağ 1. Yağda pişirilen bal veya şekerle tatlandırılan bir yemek. 2. Un ve yağ ile pişirilen bir tür yemek.

ğ. V/222, V/225, V/60, XVII/56, XXI/54

ğ.+ dān XV/29

ğuyruğ bk. **ğuyruğ**.

sīyr ğ.+ u XXXIII/516

siyir ğ.+ onun XXXIII/513

ğuyruğ 1. Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ. 2. Püskül, saçak, bk. **ğuyruğ**.

ğ.+ u V/155

ğ.+ uma V/150

ğ.+ umu V/150, V/154

ğ.+ umun V/158

ğ.+ un V/154

ğ.+ una V/152

ğ.+ unu V/147

ğ.+ uva V/148, V/153

davarın ğ.+ unnān VI/32

sīyr ğ.+ u XXXIII/516

ğuyruğ doğan Türkiye takvimine göre temmuz ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki yaz ayı.

ğ. XLI/49

ğuyu Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur.

ag ğ. XXII/30

ğuzu Koyun yavrusu.

ğ. XII/76, XVIII/26, XVIII/27,
XXII/94, XXIX/23, XXIX/34

ğ.+ dan XXIX/36

ğ.+ dan sōla XXII/94

ğ.+ larımızı XL/13

ğ.+ ların yününe XXII/98

ğ.+ nu XXIX/37

ğ.+ nun birin XXXV/66

ğ.+ su XXIX/22, XXXIII/189,
XXXIX/352, XXXIX/358

ğuzuçu Kuzu besleyen kimse veya kuzu çobanı.

ğ.+ ya XVIII/26

ğuzulū Kuzusu olan veya içinde kuzu bulunan, kuzulu.

ğ. XXXIII/188

Ġ

ġade bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġeda**, **ġadir**,
ġadér, **ġaderṛ**, **ġader**, **ġádá**, **ġáde**.

ġ. X/23, XL/125, XXXIII/137,
XXXIII/156, XXXIII/183,
XXXIII/360, XXXIII/420,
XXXIII/510, XXVI/32, XXXIII/519,
XXXIII/520, XXXIII/83, XXXIX/184

ġ.+ ydi XXXIII/206

ġáde bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġeda**, **ġadir**,
ġadér, **ġaderṛ**, **ġader**, **ġade**, **ġádá**.

ġ. VI/82, XL/200

ġader bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġeda**, **ġadir**,
ġadér, **ġaderṛ**, **ġádá**, **ġade**, **ġáde**.

ġ. XL/212

ġaderṛ bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġeda**, **ġadir**,
ġadér, **ġádá**, **ġader**, **ġade**, **ġáde**.

ġ. XXXIII/84

ġadér bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġeda**, **ġadir**,
ġádá, **ġaderṛ**, **ġader**, **ġade**, **ġáde**.

ġ. XXXIII/176

ġadir bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġeda**, **ġádá**,
ġadér, **ġaderṛ**, **ġader**, **ġade**, **ġáde**.

ne ġ. XXXIII/446

ġayr - bk. **ġayır** -, **ġāyır** -, **ġáyır** -,
ġayr -, **ġeyr** -.

ġ.- mişām I/124

ġeda bk. **ġadar**, **ġádaṛ**, **ġáde**, **ġada**,
ġader, **ġáder**, **ġadr**, **ġádá**, **ġadir**,
ġadér, **ġaderṛ**, **ġader**, **ġade**, **ġáde**.

ġ. XVI/65, XVI/89,
XXXIII/135

ġeyr - bk. **ġayır** -, **ġāyır** -, **ġáyır** -,
ġayr -, **ġayr** -.

ġ.- ĩm XXXIX/522

H

/h/, /h/, /h/

ha 1. İstek uyandırmak için kullanılan bir söz. 2. Şaşma anlatan bir söz. 3. Dikkati çekmek, uyarmak için kullanılan bir söz. 4. Bir şeyin birdenbire hatırlandığını veya kavrandığını anlatan bir söz. 5. Tekrarlanarak kullanıldığında eşitlik anlamı veren bir söz. 6. Bazen tekrarlanan bir emir kipinin tekrarları arasında yer alarak fiil ile anlatılan işin uzadığı ve bundan bıkkıldığı bildirilir. 7. Evet. 8. Hangi, bk. **há**, **hā**.

h. II/65, II/89, IV/108, IV/16, IX/33, V/120, V/25, V/63, VI/124, VI/163, VII/83, X/11, X/128, X/39, XI/13, XI/49, XI/50, XI/69, XI/8, XII/26, XIV/17, XIV/28, XIV/49, XIX/77, XXXIII/358, XXXIII/604, XXXIV/38, XXXIX/117, XXXIX/310, XXXIX/37, XXXIX/453, XXXIX/472, XXXIX/524

h. yana IV/27

há bk. **ha**, **hā**.

h. V/166

hā bk. **ha**, **há**.

h. I/17, I/178, IV/112, IV/114, IV/121, IV/21, IV/24, IV/35, IV/37, IV/38, IV/48, IV/82, IV/85, IV/94, V/76, VI/103, VI/105, VI/126, VI/157, VI/23, VI/66, VIII/141, X/10, X/133, X/30, X/31, XII/223, XII/356, XIII/50, XIII/83, XIX/122, XIX/53, XIX/59, XLI/10, XVI/61, XVII/84, XXV/22, XXVI/13, XXVI/19, XXVI/26, XXXIII/204, XXXIII/242, XXXIII/269, XXXIII/270, XXXIII/279, XXXIII/295, XXXIII/486, XXXIII/6, XXXIII/607, XXXIII/78, XXXIX/179, XXXIX/241, XXXIX/292, XXXIX/303, XXXIX/309, XXXIX/330, XXXIX/390, XXXIX/458, XXXIX/520, XXXIX/557, XXXIX/87, XXXVII/82, XXXVII/87, XXXVIII/59

haber bk. **hāber**, **hāber**, **heber**, **héber**.

h. XXXIII/321

h. al XVIII/63

h. alāyım XII/120

h. aliylar III/55

h. olmadı XXXIV/31

ğarameligin h.+ i XXXIII/425

ziyat hānın h.+ i XXXIII/425

haber al - Kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek.

h. a.- XVIII/63

h. a.- āyım XII/120

h. a.- iylar III/55

hāber bk. **haber**, **hāber**, **heber**, **héber**.

h. ālāyım XII/318

hāber bk. **haber**, **hāber**, **heber**, **héber**.

h. aldım XVIII/46

bizim h.+ imiz IV/100

hac (< Ar. خبر) İslam'ın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke'de yapılan Kâbe'yi ziyaret ve tavaf ibadeti, hac, bk. **hacc**.

h.+ a XXI/11

haćabı Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabol**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**, **haćābulu**.

h. XXXIII/92

haćabılı Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabol**, **haćabı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**, **haćābulu**.

h. XXXIII/117

haćabol Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabı**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**, **haćābulu**.

h.+ nun teşğilatına XXXIII/162

haćabolu Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabı**, **haćabol**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**, **haćābulu**.

h. XXXIII/111, XXXIII/155, XXXIII/88

haćabulı Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabol**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**, **haćābulu**.

h.+ da XXXIII/144

haćābulı Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabol**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**, **haćābulu**.

h. XXXIII/117

h.+ ya XXXIII/147

haćabulu Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabol**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćābulu**.

h.+ dan XXXIII/144

h. hānımı XXXIII/97

haćābulu Kişi adı, bk. **haćabulı**, **haćabolu**, **haćabol**, **haćabılı**, **haćı bala oğlan**, **haćı bala**, **haćıabı**, **haćabulu**.

h.+ n hammısına XXXIII/91

hacalet (< Ar. خجالت) Utanma, mahçup olma, utanç.

h.+ lerinnen I/118

hacc bk. **hac**.

h.+ a XXXVII/51

hacelhan Kişi adı.

h.+ a XIV/11

hacelhan hacıbani Kişi adı ve soyadı.

h. III/75

haçeli abbas Kişi adı ve soyadı.

h.+ ın XXIII/28

hācet (< Ar. حاجت) Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç, lüzum.

h.+ imdi XXXIX/192

ğible-i h.+ im XII/109

haçı bk. **hacı**, **haçı**, **hācı**, **hací**, **haçı**.

h. XXXIII/93

h. ağa-yi VII/11

h. ağadı I/215

h.+ dan XXXIII/309

h.+ lar XXI/11

h.+ ya XXXI/23

h.+ ydı V/194

hacı (< Ar. حاجی) 1. Hac farîzasını yerine getiren, hacca giden kimse 2.

Yaşlı erkekler için kullanılan hitap sözü, bk. **haçı**, **haçı**, **hācı**, **hací**, **haçı**.

h. hânımnan XXXVII/53

haçı bk. **hacı**, **haçı**, **hācı**, **hací**, **haçı**.

ferzend-i h. allahverdi XX/4

h. hocâlı IV/90

hācı bk. **hacı**, **haçı**, **hācı**, **hací**, **haçı**.

h. VI/7, VI/9

haçıabı Kişi adı, bk. **haçı bala oğlan**, **haçı bala**, **haçıabı**, **haçabulu**, **haçābulu**.

h.+ ya XXXIII/164

haçı ağa-yi sâdi Kişi adı.

h.+ nin yanına VII/11

haçı ağa bk. **haçı ağa-yi sâdi**.

h.- yi sâdî VII/5

hacıāmeli şabān Kişi adı ve soyadı.

h. XXVIII/4

haçı baba kenānī bk. **haçı baba kenānī**.

h. VII/129

haçı baba kenānī 1. Kişi adı ve soyadı. 2. Ozan Baba mahlasıyla tanınan Erdebili Türk halk ozanı, Hacı Baba Kenani, bk. **haçı baba kenānī**.

h. VII/2

haćı bala Kişi adı, bk. **haćı bala oğlan, haćıabı, haćabulu, haćābulu.**

h. bēin sürüsünün ğabağı
XXXIII/214

h. bey XXXIII/213

h. bēyin XXXIII/216

haćı bala oğlan bk. **haćı bala, haćıabı, haćabulu, haćābulu.**

h. XXXIII/32

haćı eli abbas Kişi adı ve soyadı.

h. XXIII/31

haćı eziz Kişi adı.

h.+ in deyirmanı XXXIII/217

haćı hocālı Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Hacı Hocalı tayfası.

h. IV/90

hacı imani rehnüma Kişi adı ve soyadı.

h.+ nın şéc ridi XXXIX/136

hacı iman rehmani bk. **hacı imani rehnüma.**

h.+ nin şéc ridi XXXIX/138

haćı isā cāferi Kişi adı ve soyadı.

h. XXXVII/2

haćı kēhriz Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.

h. XXII/41

haćımāhan Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

h. yaylağına V/10

hacı mahmut servi Kişi adı ve soyadı.

h. XXXV/10

haćismāyıl éemalzade Kişi adı ve soyadı.

h. XXV/2

haćismāyıl Kişi adı, bk. **haćismāyıl éemalzade.**

h. XXXI/29

haćı ziyat hāvendi Kişi adı ve soyadı.

h. XVI/4

haćı bk. **haćı, haćı, haćı, hāćı, haćı.**

h.+ dı III/78

haćı bk. **haćı, haćı, haćı, hāćı, haćı.**

h.+ nin XIV/64

haça 1. Hörgüç, hörgüçlü. 2. İkili, iki başlı, çatallı. 3. Bir cins deve. bk. **haça.**

h. XIII/12, XIII/13, XIII/17,
XIII/18, XIII/9

h. buğur XXXIII/257

h. maya II/122

h. mayanı XIII/11

h. nēr II/122

h.+ nı XIII/13

haça bk. **haça**.

h. bığır II/130, II/131

h. maya II/131

h. mayıynan II/130

haça buğur Bir cins hörgüçlü genç
erkek deve.

h. XIII/17, XIII/51,
XXXIII/261

h.+ nan XIII/12, XIII/18, XIII/8

haçan Ne zaman, hangi vakit.

h. IX/71, XVIII/44,
XXXIX/557

hád bk. **hedd, hedd, hed**.

h.+ den XII/191

hadde (< Ar. حادّه) Madde veya
mâdenleri hadde denen âletten
geçirerek inceltmek.

h. XXXIX/50

hafta bk. **hefde, hefte, héfte**.

h.+ nın günleri XLI/54

hağāret (< Ar. حقارت) Küçük düşürme,
horlama; küçük düşürücü söz veya
davranış.

h.+ le XXV/52

hágğ bk. **hağ, hak, hağ, hák, hağğ,**
hákğ, hákğ, hağğ, heğ, heğğ, heğğ.

h.+ inin yolün XII/80

hağığat bk. **heğığet, heğığet, heğığat,**
heğığat, hágığat, hágığat, hágığat.

h.+ i XXXIX/399

hágığat bk. **heğığet, heğığet, heğığat,**
heğığat, hağığat, hágığat, hágığat.

h. XII/87

hágığat bk. **heğığet, heğığet, heğığat,**
heğığat, hağığat, hágığat, hágığat.

h.+ de XII/299

hágığat bk. **heğığet, heğığet, heğığat,**
heğığat, hağığat, hágığat, hágığat.

h. ilminde XII/106

hağığeten bk. **heğığeten, heğığeten.**

h. XXXIV/20

hağ bk. **hágğ, hak, hağ, hák, hağğ,**
hákğ, hákğ, hağğ, heğ, heğğ, heğğ.

h. véređi XVIII/25

hāhiş bk. **hāhiş, hāhiş, haiş.**

h. éliyem XL/128

hāhiş (< Far. خواهش) Rica, istek,
temenni, bk. **hāhiş, hāhiş, haiş.**

h. I/224, XXXIX/544

hāhiş éle - Rica etmek, istemek,
temenni etmek.

h. é.- yem I/224, XXXIX/544

hāhiş bk. **hāhiş, hāhiş, haiş.**

h. éliyem XXXII/13

haiş bk. **hāhiş, hāhiş, hāhiş.**

h. éliyem XXXIX/467

hak bk. **hágğ, haḥ, hak, hák, hağğ,
hákğ, hákğ, hağğ, heğ, hekğ, heğğ.**

h. XII/299, XLI/97

h. hesabında XLI/99

h. hesabını XLI/103

hağ bk. **hágğ, haḥ, hak, hák, hağğ,
hákğ, hákğ, hağğ, heğ, hekğ, heğğ.**

h.+ dan XXXIX/132

hák bk. **hágğ, haḥ, hak, hağ, hağğ,
hákğ, hákğ, hağğ, heğ, hekğ, heğğ.**

h. VII/90

h.+ dı XII/436

hāk (< Far. خاک) Toprak.

h. XXXIX/125, XXXIX/129

h.+ em XII/406

h.+ den XII/384

hağğ bk. **hágğ, haḥ, hak, hağ, hák,
hákğ, hákğ, hağğ, heğ, hekğ, heğğ.**

h. allık XXXII/15

h.+ ı XVIII/27

hákğ bk. **hágğ, haḥ, hak, hağ, hák,
hağğ, hákğ, hağğ, heğ, hekğ, heğğ.**

h. XII/390

h. aşığı VII/162

h.+ ı XXXII/32

h.+ ımı alıyam XXXII/39

h.+ ın gapısı XXXIX/127

hákğ bk. **hágğ, haḥ, hak, hağ, hák,
hağğ, hákğ, hağğ, heğ, hekğ, heğğ.**

h. aşığı VII/162

h.+ ın XII/243

oların h.+ ın XVI/106

hákğı şomāli Kişi adı ve soyadı.

h. XVII/2

hākisi Hangisi, bk. **hankisi.**

h.+ nnan XXXVIII/20

hağğ (< Ar. حق) 1. Allah, Tanrı, Huda.

2. Doğru, gerçek, hakikat, batıl karşıtı.

3. Hisse, pay. 4. Adalet. 5. Bir

kimsenin, sorumluluğunu yüklenerek

yaptığı bir işin maddî karşılığı, bk.
hâğğ, hağ, hak, hağ, hâğ, hağğ, hâğğ,
hâğğ, heğ, hekğ, heğğ.

h. aşığıydı XXXIII/508

h.+ ın allık XXXII/16

ebelfez h.+ ı VIII/26

ğuran h.+ ı VIII/152, XXIII/25

hal bk. **hāl, hāl, hay.**

h. XXV/40, XXXIII/410

h.+ dadı XXXIII/408

h.+ deyik XXXIX/238

h. éliyek XXXIX/242

h.+ ında XXXIII/587

h. ollam XII/348

h. olmam XXXVI/31

h. olurum VI/24

éhl-i h.+ ını XXXIX/212

hal ol - Anlamak, fehmetmek.

h. o.- lam XII/348

h. o.- mam XXXVI/31

h. o.- urum VI/24

hāl bk. **hāl, hāl, hay.**

vez-i h.+ ımdı XXXVI/11,
XXXVI/12

mürşüdimin h.+ ına
XXXIX/128

hāl (< Ar. حال) 1. Bir şeyin içinde
bulunduğu şartların veya taşıdığı
niteliklerin bütünü, durum, vaziyet. 2.

Şimdiki zaman, içinde yaşanılan
zaman, bk. **hāl, hal, hay.**

h. XXXIX/290, XXXIX/293

hala (< Ar. خالة) Babanın kız kardeşi,
hala, bibi.

h. XXXII/52

h.+ sın XV/49

h. oğlandı XXXIII/222

halal (< Ar. حلال) Dinin kurallarına
aykırı olmayan, dinî bakımdan
yasaklanmamış olan, haram karşıtı,
helal.

h. XXXIX/393, XXXIX/90

h.+ dı XXXIX/91

h.+ dır XXXIX/353,
XXXIX/359, XXXIX/92

hāle (< Ar. حالا) Şimdiye kadar, o
zamana kadar, hâlen, henüz, bk. **hēla.**

h. XXXIX/44, XXXIX/44

halet (< Ar. حالت) Hal, durum.

h.+ inde XXXIX/291

hālğ (I) (< Ar. خلق) Yaratma.

h. éden XII/305

h. éledi XII/299

halğ (II) (< Ar. خلق) 1. Bir ülke
içerisinde yaşayan değişik soylardan
insan topluluklarının her biri. 2. Belli

bir bölgede veya çevrede yaşayanların
bütünü, ahali.

h.- 1 hemedannıdı XII/139

h.+ 1 VI/29

h.+ ınhına VI/46

arvat h.+ 1 XXXVI/52

halhal Erdebil eyaletine bağlı bir
yerleşim birimi, Halhal.

h. aşıhlarının IX/75

halhallı Halhal halkından veya bu
halkın soyundan olan kimse, Halhallı.

h.+ larnan IX/81

hālğı'l-mecīd (< Ar. خالق المجید) Yüce
yaratıcı, Allah.

h. XII/433, XII/436, XII/449

hallaç (< Ar. حلاج) Yünü, pamuğu yay
veya tokmak gibi bir araçla kabartma,
ditme işini yapan kimse, atımcı.

h. XVIII/136, XVIII/20,
XVIII/21, XVIII/29, XVIII/30

halva (< Ar. حلوا) Şeker, yağ, un veya
irmikle yapılan tatlı, bk. **hálva**.

h. III/91, XL/25

h.+ nı III/66

h. çalaruḥ III/63

h. çallūḥ III/62

hálva bk. **halva**.

ter h. XL/26

ham (< Far. خام) Boş, işlenmemiş arazi.

h. XIII/61

hama bk. **hamayıl**.

h. XXI/66

hamal (< Ar. حمال) 1. Ücretle yük
taşıyan kimse. 2. Herhangi bir mal
varlığı veya unvanı olmayan kimse.

h.+ ın XXXIII/292

hamam (< Ar. حمام) Yıkanılacak yer,
banyo.

h. VI/102, VI/105

hamar (< Far. هموار) 1. Düz yer,
düzlük. 2. Dışarı.

h.+ a V/180, XXXVI/48,
XXIX/43

h.+ da XIII/67, XIV/27,
XXI/45, XXI/78

h.+ ın XXXIII/293

h.+ rara XXXIII/325

hamayıl Kişi adı, bk. **hama**.

h. XXI/66

hamı Hepsi, bütün, bütünü, tamamı,
bk. **hāmı**, **hamısı**, **hāmısı**, **hammı**,
hammısı, **hāmmısı**, **hammsı**.

h. I/215, I/94, III/88, III/92,
V/187, XII/169, XII/195, XII/363,
XII/421, XL/81, XXII/28, XXV/24,
XXXII/61, XXXIX/489

h.+ ları XII/409

h.+ mız XVII/6

h.+ nın fermânına XV/37

h.+ nın işini XV/37

h.+ nın üzüne IX/21

h.+ nızın VI/68

bizim h.+ mızın XXV/29

hāmı bk. **hamı**, **hamısı**, **hāmısı**,
hammı, **hammısı**, **hāmmısı**, **hammsı**.

h. XIX/9, XXXVI/52,
XXXVII/61

h.+ nın XV/37

h.+ nın arvadı XXXVI/52

h.+ nın nezerinde IV/30

hamısı Hepsi, bütün, bütünü, tamamı,
bk. **hamı**, **hāmı**, **hāmısı**, **hammı**,
hammısı, **hāmmısı**, **hammsı**.

h. I/147, II/114, II/82, II/92,
III/57, III/65, III/92, IV/45, VII/90,
X/12, X/25, XII/138, XL/215, XVI/41,
XXV/35, XXVI/24, XXXIII/273,
XXXIII/285, XXXIII/558, XXXIX/44,
XXXIX/51

h.+ ların XXXIX/480

h.+ n III/60, X/97, XII/423,
XL/110, XLI/106, XXXIII/50,
XXXIV/34

h.+ n çöreğin XXXIII/176

h.+ na IV/47, VII/168, XLI/43,
XXXIII/92

h.+ nda XLI/98

h.+ nı XII/211, XLI/39

h.+ nın XII/141

h.+ nnan III/64, IV/64,
XXV/22, XXV/23

buların h. XII/218, XX/39,
XXII/32

buların h.+ n XXXIX/500

buların h.+ na XXXIII/99

bunun h.+ na IX/96

bunun h.+ ndan XXXIX/503

cavanların h.+ n XXII/27

havanın h.+ nnan XXXIX/503

oların h. XXXVII/24

oların h.+ nı XXI/43, XXI/44

oların h.+ nnan IX/78

oların h.+ nın böyüğü XII/140

uşağların h.+ n libasın III/98

hāmısı bk. **hamı**, **hāmı**, **hamısı**,
hammı, **hammısı**, **hāmmısı**, **hammsı**.

h. VIII/152, XI/14, XII/218,
XII/219, XXXIX/43

h.+ nın gözü V/209

h.+ nnan XII/146, XXXIX/503

ketderin h. XXXVI/6

buların h.+ n VII/173

onun h.+ n X/24

oların h.+ nı XXI/86

hāmīle (< Ar. حامله) Gebe, iki canlı, yüklü.

h. XVII/59, XXVI/47

h. olardılar VI/162

hāmīr bk. **hāmīr**.

h. V/175, V/176

hāmīr (< Ar. خمير) Hamur, bk. **hāmīr**.

h. éleyip V/175

hamma bk. **amme**, **ámma**, **ammā**, **amṣa**, **amma**, **ama**, **amā**, **hammā**, **emme**.

h. I/109, I/176, I/201, I/203, I/205, I/25, I/40, I/43, I/87, III/89, IV/104, IV/124, V/224, V/91, VI/27, VI/33, VIII/118, VIII/139, XVIII/102, XXVI/25, XXXIII/103, XXXIII/169, XXXIII/196, XXXIII/208, XXXIII/296, XXXIII/336, XXXIII/399, XXXIII/438, XXXIII/451, XXXIII/466, XXXIII/556, XXXIII/69, XXXIII/74, XXXIII/81, XXXIII/87, XXXIII/88

hammā bk. **amme**, **ámma**, **ammā**, **amṣa**, **amma**, **ama**, **amā**, **hamma**, **emme**.

h. XXXIII/493, XXXIII/607

hammed Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

h. XXV/19

hammī bk. **hamī**, **hāmī**, **hamısı**, **hāmısı**, **hammısı**, **hāmmısı**, **hammsı**.

h. XIII/100

h.+ nın XL/121

hammılığ Bütünlük, tamamen.

h.+ ı XXXIII/41

hammısı bk. **hamī**, **hāmī**, **hamısı**, **hāmısı**, **hammī**, **hāmmısı**, **hammsı**.

h. XXXIII/172, XXXIII/434, XXXIII/435, XXXVII/107, XXXVII/32

h.+ na XXXIII/120

ālat-ı musığıñın h. VII/100

haćābulun h.+ na XXXIII/91

onun h.+ nın XXXIII/197

hāmmısı bk. **hamī**, **hāmī**, **hamısı**, **hāmısı**, **hammī**, **hammısı**, **hammsı**.

h. XXXVI/25

hammsı bk. **hamī**, **hāmī**, **hamısı**, **hāmısı**, **hammī**, **hammısı**, **hāmmısı**.

h.+ na XXXIII/119

hampā Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan Kocabeyli tayfasının bir tiresi, Hampa.

h.- yı goćabēyli XXIII/8, XXIII/8

ḥamsu (< Ar. خمسة) Dörtten sonra altıdan önce gelen sayı, beş.

ḥ. XII/431

ḥan bk. **ḥān**.

ḥ. XVIII/115

ḥ.+ nar I/24, I/38, XXXIII/196

ḥ.+ narda XXVI/25

ḥ.+ narın XXVI/22

ḥ. oğlannan XXXIII/220

ḥ. zamanı XVIII/114

ziyad ḥ. XXXIII/333

ziyat ḥ. XXXIII/338

ziyad ḥ.+ ın XXXIII/330

ziyad ḥ.+ ın ğardaşıydı

XXXIII/330

ziyat ḥ.+ ın hanımının adı

XXXIII/337

ḥān 1. Şahseven Türk tayfa beylerinin her biri. 2. Bir bölgenin siyasi, idarî ve askerî erklerini elinde bulunduran kimse. 3. Zengin, varlıklı kimse, ağa, bk. **ḥan**.

ḥ. XVIII/113, XXXIII/406,

XXXIII/413, XXXIII/416,

XXXIII/419, XXXIII/423,

XXXIII/424, XXXIII/434

ḥ.+ a XXVI/52, XXXIII/407

ḥ.+ ı XXXIII/472

ḥ.+ ın XXXIII/538

ḥ.+ ın ḥeberi XXXIII/506

behram ḥ. bēy XVI/139

behram ḥ. XVI/126, XVI/128

esli ḥ. XXXIII/383,

XXXIII/384, XXXIII/399,

XXXIII/400, XXXIII/589,

XXXIII/595

esli ḥ.+ ın XXXIII/442

ziyad ḥ. XXXIII/412,

XXXIII/601

ziyad ḥ.+ ın XXXIII/475,

XXXIII/538

ziyād ḥ.+ ın XXXIII/506

ziyat ḥ.+ ın XXXIII/333

ziyat ḥ.+ ın ḥaberi XXXIII/425

ziyad ḥ.+ ın oğluna XXXIII/475

ziyad ḥ.+ ın oğlunā XXXIII/473

ziyad ḥ.+ ındı XXXIII/393

ziyat ḥ.+ ındı XXXIII/391

hana bk. **ḥana**.

h. toḥuyurduḥ VIII/53

ḥana Elle halı, kilim vb. dokumak için yerde kurulan tezgah, bk. **hana**.

ḥ. VIII/50

hana toḥu - bk. **ḥana toḥu** -.

h. t.- yurduḥ VIII/53

ḥana toḥu - Elle tezgahda halı, kilim vb. dokumak, bk. **hana toḥu** -.

ḥ. t.- yurduḥ VIII/50

ḥānavāde bk. **ḥānavāde**, **ḥānevade**.

ḥ.+ ynēn XX/27

handā Nerede, hangi yerde anlamında kullanılan bir soru sözü.

h. XXXIII/47

h. bi XXXIX/175

handā bi Bazısı, kimisi.

h. XXXIX/175

ḥānende (< Far. خواننده) Şarkı okuyan kimse, şarkıcı, okuyucu.⁷⁹

ḥ.+ leri VI/17

ḥānevade bk. **ḥānavāde**, **ḥānevāde**.

ḥ. XXXIX/188

ḥ.+ ye I/139

ḥānevāde (< Far. خانواده) Aile, evin içinde yaşayanlar, bk. **ḥānavāde**, **ḥānevade**.

ḥ.+ m XXXIX/3

ḥ.+ sin XVI/84

ḥ.+ ye XVI/78

hangi Hangi.

h. XXXIX/280, XXXIX/282, XXXIX/473

hanı Hani, bk. **hānı**.

h. XII/309, XXXIII/215, XXXIX/321

hānı bk. **hanı**.

h. XXXIII/213

ḥanım Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan, eş, bk. **ḥānım**, **ḥānim**, **hānum**.

ḥ.+ ının adı XXXIII/338

ḥ.+ lar III/9, V/20

ḥ.+ lara V/94

tehmezin ḥ.+ ının adı XXXIII/236

ziyat ḥanın h.+ ının adı XXXIII/337

hānım bk. **ḥanım**, **ḥānim**, **hānum**.

ḥ. II/126, VI/153, XV/20, XVI/59, XXXIII/260, XXXIII/557

ḥ.+ dı XVI/59

ḥ.+ ı XV/22

ḥ.+ ın XXXIII/494

ḥ.+ ının adı XXXIII/429

ḥ.+ ların çoğu XXXIII/478

ḥ.+ nar XL/23

ḥ. iydi XXXIII/295

erus ḥ.+ ı XL/48

erus ḥ.+ ın başınnan XL/53

haćabulu ḥ.+ ı XXXIII/97

ḥacı ḥ.+ nan XXXVII/53

⁷⁹ Kaynak kişi Farsça bilmediğinden “ḥānevāde” (aile) ile “ḥānende” (okuyucu,

şarkıcı) sözcüklerini karıştırmaktadır. Burada anlama uygun olan “ḥānevāde” sözcüğüdür.

leyli h. XXXIII/316,
XXXIII/321

l̄eyli h. XXXIII/315

leyli h.+ ı XXXIII/293

meryam h. XXXIII/429

meryem h.+ ın XXXIII/478

nergiS h.+ dı XXXIII/382

nergis h.+ ı XXXIII/472

öz h.+ ı XXXIII/235

ḥaniş bk. **ḥāniş**.

h. XXXIII/134

h.+ ın bazarrığı XXXIII/84

ḥāniş Kişi adı, bk. **ḥaniş**.

h. XXXIII/134

ḥaniş téhmasinejat Kişi adı ve soyadı.

h. XXXIII/2

ḥānim bk. **ḥānım, ḥanım, hānum**.

h.+ e XVII/2

hankisi Hangisi, bk. **hākisi**.

h. I/105, I/148

ḥanlıḥ Hanın yönetimindeki bölge.

h. zamanı XVIII/113

hansı Hangi, hangisi, bk. **hānsı**.

h. IV/95, IX/36, IX/86, XII/319,
XII/338, XII/384, XII/385, XII/389,
XII/417, XL/156, XVIII/121,

XXXIII/269, XXXIII/422,
XXXIII/568, XXXVII/64

h.+ mı XII/159, XII/231,
XVIII/62

hānsı bk. **hansı**.

h. IX/31

hānum bk. **ḥānım, ḥanım, ḥānim**.

h.+ a XXXIV/41

ḥār (< Far. خار) Diken.

h. XX/75

hara Nere, hangi yer, bk. **harā**.

h. IX/82, XIX/123, XXII/11,
XXVIII/31, XXVIII/32, XXXIII/240,
XXXIII/266, XXXIII/458,
XXXIII/544, XXXIX/173,
XXXIX/174, XXXVII/53

h.+ sı XXXIX/59

h. haradır XII/212

bunun h.+ sı XXXIX/60

hara h.+ dır XII/212

harā bk. **hara**.

h. XXXVII/70

ḥarab (< Ar. خراب) 1. Bayındırlığı
kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş,
yıkkın, viran. 2. Bozulmuş, bozuk. 3.
Perişan, gamlı, bk. **ḥarāb, ḥārab,**
ḥereb

h. éledi IX/35, XII/351

h. élir IX/32

h. éliyen VII/102

h. éliyib XII/226

h. olar II/82

h. oldu VIII/43

h. oliy XXV/40, XXXIII/127

h. olmazdı V/38

h. olmışdı XXXIV/23

h. olsa XL/123

h. éliyem XXXIX/469

haraba bk. **harabe**.

h. XL/174

h.+ da XXXVII/45

h.+ sı XXXVII/21

harabalıh Harabe olan yer, yıkılacak duruma gelmiş ıssız yer, harabelik.

h. XIX/123

harab éle - Tahrip etmek, bozmak, yok etmek, harap durumuna getirmek, bk.

harāb, hārāb, hereb, harab ol -

h. é.- di IX/35, XII/351

h. é.- ĩr IX/32

h. é.- yen VII/102

h. é.- yib XII/226

harabe (< Ar. خرابه) Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş yapı, yıkı, harabe, bk. **haraba**.

h.+ ye XXXVII/43,
XXXVII/46

harada Nerede, hangi yerde, bk. **harda, harde**.

h. XI/21

harab ol - Harap duruma gelmek, haraplaşmak, perişan olmak, bk.

harāb, hārāb, hereb, harab éle -

h. o.- ar II/82

h. o.- du VIII/43

h. o.- iy XXV/40, XXXIII/127

h. o.- mazdı V/38

h. o.- mişdı XXXIV/23

h. o.- sa XL/123

haralı Nereli, hangi yerli.

h.+ dı XXXIII/556

h.+ san I/124, XXXIV/41

h.+ yım XII/225

haram (< Ar. حرام) Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı, yasak.

h. XXXIII/544

h. malın XL/107, XL/117

h. pul XL/119

harāb bk. **harab, hārāb, hereb**.

h. éledi IX/38

hārāb bk. **harāb, harab, hereb**.

harda Nerede, hangi yerde, bk.
harada, harde.

h. I/168, V/149, V/153, VI/93,
XII/301, XIII/98, XXII/26, XXIX/27,
XXXIII/414

h.+ dı XXIII/35, XXXIII/230,
XXXIII/575

hardan Nereden, hangi yerden.

h. I/111, I/112, IX/82, XII/181,
XII/294, XII/357, XII/358, XXXII/41,
XXXIX/387

h.+ san IX/19

h.+ sız IX/16

harde bk. **harada, harda.**

h.+ yıldız XXXIII/254

hareket (< Ar. حرکت) 1. Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi, devinim, aksiyon. 2. Vücudu oynatma, kıpırdatma veya kımıldanma 3. Davranış, tutum. 4. Yola çıkma, bk. **hereket.**

h. XIV/67

h. élese II/127

harici (< Ar. خارجى) Dışla ilgili, dışa âit, dıştan, dış ülkelerle ilgili.

h.+ nkin III/20

harid (< Ar. خرید) Satın alma.

h. XXXIV/10

h. XXXIV/13

h. XXXIV/40

harid éle - Satın almak.

h. é.- mişem XXXIV/10

h. é.- mişük XXXIV/13

h. é.- yem XXXIV/40

has (< Ar. خاص) Bir şeye veya bir kimseye âit olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü.

h. XXXIX/21, XXXIX/266

hasand bk. **asân, âsân, hassand, hassan.**

h. olub V/66

hasde (< Ar. خسته) Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse, hasta, bk. **hāsde.**

h.+ yem XXXIX/432

üreh' h.+ si XXXIX/460

hāsde bk. **hasde.**

h.+ yem XXXIX/426

hāsdegārriğ Kız isteme merasimi, bk.

hāsdegārriğ, hāsdegārriğ, hāsğālıh,

hastegārriğ.

h.+ a XL/89

hāsdegārriğ bk. **hāsdegārriğ,**

hāsdegārriğ, hāsğālıh, hastegārriğ.

h.+ a XL/94

hāsdigarriğ bk. **hāsdegārriğ**,
hāsdigārriğ, **hāsgālīh**, **hastegārriğ**.

h.+ a XL/94

hasen Kişi adı.

h.+ di XXXVIII/4

hāsgālīh bk. **hāsdegārriğ**,
hāsdigarriğ, **hāsdigārriğ**,
hastegārriğ.

h. XXI/84

hasiyet (< Ar. خاصیت) Etki, özellik,
fayda, yarar.

h.+ e XXXV/37

hassan bk. **asān**, **āsān**, **hassand**,
hasand.

h.+ dı XXXIII/49

hassand bk. **asān**, **āsān**, **hassan**,
hasand.

h. XV/68

hast (< Far. خواست) İsteyen, alıcı
durumunda olan.

müşteri-yi h.+ ı XXXV/31

hastahana bk. **hastahane**.

üreğ' h.+ sında XXXIX/422,
XXXIX/423

hastahane (< Far. خسته خانه) Hastane,
bk. **hastahana**.

üreh' h.+ sinde XXXIX/423

hastegārriğ bk. **hāsdegārriğ**,
hāsdigarriğ, **hāsgālīh**, **hāsdigārriğ**.

h.+ a XXXVII/127,

XXXVII/129

hasyāb Kişi adı.

h. X/95

hāşıl bk. **hāşıl**.

h.+ e V/56

hāşıl Su, un, pekmez ve yağla yapılan
bir tür yemek, bk. **hāşıl**.

h. XXI/54

hāşimi Erdebil eylaetinde yaşayan bir
aile adı.

h.+ lēr XXXIII/7

h.+ lerdı XXXIII/6

hāşlīh Harcanacak para, harçlık.

h. XII/193

hatayi bk. **hatāyi**.

h. XIV/58

ḥatāyi 1. Şah İsmail'in mahlası. 2. Kişi adı. 3. Birinin adı gizlenmek istediğinde söylenen ad, bk. **ḥatayi**.

ḥ. XIV/58

hatda bk. **hâtta**, **hâtta**, **hatta**, **hetda**, **hetta**, **hetde**.

h. XXXIII/185, XXXIX/185, XXXIX/23, XXXIX/314, XXXIX/349, XXXIX/424, XXXIX/471, XXXIX/472, XXXIX/535

hâtta bk. **hatda**, **hâtta**, **hatta**, **hetda**, **hetta**, **hetde**.

h. XVI/19

ḥāteme (< Ar. خاتمه) 1. Son, nihayet, encam. 2. Düşünün son günü.

menim toyun ḥ.+ sidi I/93

toyun ḥ.+ sin XVIII/80

ḥâtir (< Ar. خاطر) 1. Düşünme, akılda tutma, hafıza, zihin, akıl, yâd. 2. Gönül, kalp. 3. Birine karşı duyulan saygı, sevgi. 4. Durum, keyif, hâl. 5. İçin, göre, bk. **ḥâtir**, **ḥetir**.

olara ḥ. XXXVIII/33

ona ḥ. XII/144, XXXVII/25, XXXVII/30

ḥatıra bk. **ḥatire**, **ḥâtire**, **ḥetire**, **ḥêtire**, **ḥâtıra**.

ḥ. XXXV/74

ḥâtıra bk. **ḥatıra**, **ḥatire**, **ḥâtire**, **ḥetire**, **ḥêtire**.

ḥ. XII/149, XVI/8

mēim ḥ.+ m XIX/128

ḥātirat (< Ar. خاطرات) Anılar.

beylerin ḥ.+ ından XVI/81

ḥâtir bk. **ḥâtır**, **ḥetir**.

ḥ. XV/37

bulara ḥ. XV/11

ğullıye ḥ.+ i XXXVIII/43

ona ḥ. XXXVII/28

ḥatire bk. **ḥatıra**, **ḥâtire**, **ḥetire**, **ḥêtire**, **ḥâtıra**.

ḥ. XXXIV/22

ḥ.+ miz XXXIV/32

ḥâtire (< Ar. خاطره) Anı, bk. **ḥatıra**, **ḥatire**, **ḥetire**, **ḥêtire**, **ḥâtıra**.

ḥ. XV/11, XVI/46, XXXIV/22

ḥ.+ m XIX/100

ḥ.+ miz II/35, II/36, IV/99,

XXXVIII/17, XXXVIII/22

hoş ḥ.+ miz XXXVIII/18

ḥâtire dey - Gönünü kırmak, incitmek.

ḥ.+ ime d.- iller XII/196

ḥatm (< Ar. ختم) Son, bitirme, sona erdirme, sonuncu.

h.+ i cem XII/420

hatta (< Ar. حتّى) Bile, hem de, üstelik, ayrıca, bk. **hatda**, **hátda**, **hátta**, **hetda**, **hetta**, **hetde**.

h. VII/10, XXXIX/30, XXXIX/56

hátta bk. **hatda**, **hátda**, **hatta**, **hetda**, **hetta**, **hetde**.

h. XXXIX/16

hava (< Ar. هوا) 1. Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı. 2. Gökyüzü. 3. Müzik aletlerinden çıkan ses perdesi veya müzik parçalarında tür, bk. **havā**, **hāva**, **heva**, **hevā**.

h. IX/93, XIX/108, XIX/112, XXVII/14, XXXIX/106, XXXIX/110, XXXIX/480, XXXIX/486, XXXIX/492, XXXIX/604, XXXIX/605, XXXVII/46

h.+ çaḥ IX/89, IX/94

h.+ çaḥda IX/83, IX/84

h.+ çaḥdā IX/90

h.+ dan XIII/36

h.+ lar XXXIX/134, XXXIX/500, XXXIX/505

h.+ lardan XXXIX/489, XXXIX/490

h.+ ları IX/87, XXXIX/101, XXXIX/565

h.+ larımız XXXIX/604

h.+ larınnan XXXIX/134

h.+ larnan XXXIX/135

h.+ mız IX/86

h.+ n XXXIX/111

h.+ nı XXXIX/486, XXXIX/502, XXXIX/606, XXXIX/98

h.+ nın adına XXXIX/158

h.+ nın hamısınnan XXXIX/503

h.+ sı XXXIX/119, XXXIX/488

h.+ sıynan XXXIX/107

h.+ ya XXXIII/537, XXXIX/258

şad h.+ lar XXXIX/608

şād h.+ lar XXXIX/607

buların h.+ ları XXXIX/231

sazın h.+ ları XXXIX/101

türkiye h.+ ları XXXIX/99

bizim h.+ ların çoğun IX/90

sazın h.+ larınnan VII/13

āb-ı h.+ sı VII/64

dāsTanı h.+ sı XXXIX/102

él h.+ sı VII/134

evvelin h.+ sı XXXIX/102

milli h.+ sı XXXIX/487, XXXIX/491, XXXIX/492

sazın h.+ sı XXXIX/487

hırda h.+ sını XXXIX/97
dāstan h.+ sını XXXIX/108
dāstanı h.+ sıynan XXXIX/107

hay (I) Birinin dikkatini çekmek için
söylenen seslenme sözü, bk. **hāy**.
h. XIII/96, XVI/32

havā bk. **hava**, **hāva**, **heva**, **hevā**.
h. IX/94, IX/95
h.+ nı XXXIX/408

hay (II) bk. **hāl**, **hal**, **hāl**.
h.+ di XXXIII/291
h.+ dı XXXIII/301

hāva bk. **hava**, **havā**, **heva**, **hevā**.
h.+ san V/206, VIII/131

hāy (II) Ay, kamer, bk. **ay**.
h. I/182

havapeymā (< Far. هواپیما) Uçak.
h.+ ynan XXXVII/53,
XXXVII/54

hāy (I) bk. **hay**.
h. IV/57

havendi bk. **havendi**.
h.+ lerin sağlığına X/96
h.+ nin XXVI/26
āy h.+ nin sağlığına X/94

haya (< Ar. حياء) Utanma, sıkılma,
utanç, bk. **hayā**, **héyā**.
h. XXXIII/153
üzün h.+ sı VI/119

hāvendi Kişi soyadı, bk. **havendi**.
h. II/4, III/79, XXVI/38,
XXVI/42, XXVI/46
h.+ nin X/37, XXVI/22,
XXVI/24, XXVI/26
h.+ ninki X/15
ağa-yi h.+ di XXXI/19
ay h.+ nin X/18, XXVI/16

hayā bk. **haya**, **héyā**.
h.+ sı XVIII/72

hayan Hangi taraf, ne yan.
h.+ a IV/27, XXXIII/233

hāver namāzī Kişi adı ve soyadı.
h. XXI/2

hayanda Nerede, hangi yönde, hangi
yanda.
h. XIII/54
h.+ san XXXIII/403
h.+ sız XXXIII/407

ḥayānet (< Ar. خيانة) Hainlik, ihanet, güveni kötüye kullanma, aldatma, vefasızlık.

ḥ. XXXIX/195

hayat (< Ar. حياة) Yaşam.

h. XII/53

h.+ ın XXXIII/369

ḥaylağ İnsan topluluğu.

ḥ.+ ı XIII/72

hayvan bk. ḥéyvān, ḥéyvan, ḥeyvan, ḥéyvan, ḥéyvan, ḥéyvan, ḥeyvān.

h. XLI/105

ḥayyat (< Ar. خياط) Terzi, dikici.

ḥ.+ dar XVII/40

ḥ.+ ımız XVII/40

ḥezīne (< Ar. خزينة) Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet, hazine, bk. ḥazani.

h.+ nnen X/48

ḥ.+ di XXXIX/404

ḥazani bk. ḥezīne.

ḥ.+ ye XVI/89

hāzır (< Ar. حاضر) Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya.

h.+ nan VI/78

h. idi XIX/92

hazret bk. **hezret**, **hezret**.

h.- i zeynep XXXIV/12

hazreti zeynep Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Zeynep.

h. XXXIV/12

he bk. **hē**.

h. I/159, I/219, II/103, II/62, II/68, III/108, III/75, III/76, IV/111, IV/25, IV/40, IV/56, IV/57, IV/6, IV/69, IX/23, IX/28, IX/66, IX/68, V/107, V/120, V/123, V/129, V/140, V/145, V/157, V/176, V/30, V/88, VIII/44, X/118, X/12, X/133, X/27, X/35, X/39, X/40, X/45, X/65, X/93, XI/58, XII/117, XIII/15, XIII/37, XIII/56, XIII/58, XIII/62, XIII/68, XIII/69, XIII/80, XIII/87, XIX/124, XLI/107, XV/55, XVI/59, XVII/44, XVIII/130, XVIII/79, XXI/39, XXI/68, XXII/91, XXII/99, XXVII/26, XXVII/28, XXX/17, XXXII/39, XXXIII/125, XXXIII/139, XXXIII/142, XXXIII/223, XXXIII/89, XXXIV/42, XXXIV/44, XXXIX/319, XXXVI/54

hē 1. Evet. 2. Kendisinden önceki ile kendisinden sonrakini bağlama işlevinde kullanılan bir söz. 3.

Küçümseme veya şaşkınlık bildiren bir söz, bk. **he**.

h. I/127, I/129, I/222, II/43, II/65, II/76, II/81, III/27, IV/105, IV/126, IV/127, IV/60, IV/69, IX/105, IX/77, IX/84, IX/97, V/164, V/165, V/172, V/183, V/197, V/223, V/87, V/92, VI/147, VI/15, VI/165, VI/50, VIII/107, VIII/125, VIII/135, VIII/137, VIII/14, VIII/144, VIII/16, VIII/31, VIII/36, VIII/39, VIII/43, VIII/46, VIII/49, VIII/54, VIII/55, VIII/62, VIII/69, VIII/78, VIII/82, VIII/83, VIII/87, VIII/89, VIII/99, X/124, X/14, X/15, X/19, X/33, X/35, X/36, X/37, X/38, X/40, X/57, X/8, X/93, XI/22, XI/32, XI/42, XI/64, XI/70, XII/209, XII/366, XII/410, XII/425, XIII/102, XIII/104, XIII/29, XIII/52, XIII/56, XIII/82, XIX/11, XIX/13, XIX/49, XIX/69, XIX/78, XL/153, XLI/22, XLI/5, XV/12, XV/20, XV/31, XV/32, XV/33, XV/42, XV/52, XVI/30, XVI/41, XVI/45, XVI/62, XVI/67, XVI/8, XVII/13, XVII/18, XVII/45, XVII/61, XVII/72, XVII/88, XVII/91, XVIII/10, XVIII/109, XVIII/111, XVIII/129, XVIII/131, XVIII/133, XVIII/134, XVIII/138, XVIII/142, XVIII/144, XVIII/149, XVIII/156, XVIII/16, XVIII/36, XVIII/37, XVIII/39, XVIII/43, XVIII/46, XVIII/47, XVIII/50, XVIII/60,

XVIII/63, XVIII/65, XVIII/67, XVIII/96, XX/103, XX/13, XX/22, XX/37, XX/89, XX/9, XXI/67, XXII/36, XXII/87, XXII/98, XXIV/17, XXIV/24, XXIV/25, XXIV/26, XXIV/29, XXIV/30, XXIV/37, XXIV/42, XXIV/44, XXIV/46, XXIV/8, XXV/12, XXV/14, XXV/16, XXV/18, XXV/23, XXV/31, XXVI/10, XXVI/17, XXVI/40, XXVI/45, XXVI/48, XXVI/54, XXVI/6, XXVII/15, XXVII/24, XXVIII/21, XXVIII/25, XXVIII/32, XXX/13, XXX/18, XXX/8, XXXI/15, XXXI/25, XXXI/8, XXXIII/108, XXXIII/114, XXXIII/127, XXXIII/13, XXXIII/131, XXXIII/138, XXXIII/165, XXXIII/167, XXXIII/222, XXXIII/23, XXXIII/265, XXXIII/269, XXXIII/275, XXXIII/276, XXXIII/34, XXXIII/366, XXXIII/542, XXXIII/86, XXXIX/308, XXXIX/319, XXXIX/485, XXXIX/563, XXXIX/564, XXXIX/609, XXXIX/99, XXXVI/11, XXXVI/51, XXXVI/54, XXXVI/7, XXXVII/135, XXXVII/61, XXXVIII/23

h. il yarım XXXIX/462

hēbe bk. **hēybe**, **hēybe**.

h. XVIII/155

heber (< Ar. خبر) Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık, bilgi, bk.

haber, háber, hāber, héber.

h. VI/144

h. al VI/148, XII/430, XVIII/68

h. ala XXXIII/553, XXXIII/559

h. alayım XII/411

h. aldı XXXIII/555,

XXXIII/558, XXXIII/84

h. aldıh VI/153

h. aldım XII/352, XII/356,

XIII/100, XXXIII/323

h. allam XXXIII/515,

XXXIII/525

h. allar VI/143

h. almadı VI/145

h. almadıh VI/148

h. alsan XII/432

h. alseydı XXXIII/214

h. alsun X/132

h.+ den VII/56

h.+ i XXXIII/471

h.+ im XVI/33, XXXIX/519,

XXXIX/312

h.+ imiz XXXII/34

h.+ in XII/260, XXXIII/472

h. vér XII/452, XII/453,

XII/460, XII/464

ğarameligin h.+ i XXXIII/426

hānın h.+ i XXXIII/506

héber bk. **haber, háber, hāber, heber.**

h.+ in XXXIX/526

heberdar bk. **heberdār.**

h. XXXIII/483

heberdār (< Far. + Ar. خبردار) Haberli, haberi olan, bk. **heberdar.**

h. XII/293

hebib bk. **hebīb**

yā h. XXXIX/121

hebīb (< Ar. حبيب) Sevilen kimse, sevgili, dost, bk. **hebib.**

h.- i hūdā XII/438

heç bk. **hiç, heş, hés, hiş, hĩç, heç, héc.**

h. XVII/89

hećemet (< Ar. حجامت) Vücudun herhangi bir yerini hafifçe çizip üzerine boynuz, bardak veya şişe oturtarak kan alma.

h. V/218

hećm (< Ar. حجم) Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk, oylum, cirim, sıygı.

h.+ i XXV/31

heç bk. **hiç, heş, hés, hiş, hĩç, héc, héc.**

h. VI/141, VII/157, XII/348,

XII/356, XIII/31, XIII/68, XVI/118,

XVI/128, XXXIII/207, XXXVI/34,

XXXVII/32

h. kes III/111, XXXIII/151

h. zat II/115, II/89

héç (< Far. هیچ) 1. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren veya soru cümlelerinde soru anlamını kuvvetlendiren bir söz. 2. Asla, büsbütün. 3. Yokluk, fanilik bildiren bir söz, bk. **hiç**, **heş**, **hés**, **hiş**, **hīç**, **héç**, **heç**.

h. I/120, IV/104, IV/79, V/21, VI/105, VI/145, VI/21, VI/80, VII/119, VII/89, VIII/124, VIII/44, X/38, XI/10, XII/10, XIII/39, XIX/107, XL/113, XL/66, XX/34, XXVI/35, XXX/15, XXXI/37, XXXI/50, XXXII/27, XXXIII/113, XXXIII/131, XXXIII/162, XXXIII/220, XXXIII/317, XXXIII/36, XXXIII/402, XXXIII/462, XXXIII/506, XXXIII/523, XXXIII/545, XXXIII/552

h. kes I/189, I/219

h. kesde XXXIX/269

h. zādı I/197

hed bk. **hedd**, **hedd**, **hād**.

h.+ den izāfa XXXIII/504

hedā (< Ar. هدايا) Hediyeler.

h. XXXIX/132

hedd (< Ar. حدّ) 1. Sınır, derece. 2. Yol, usul, bk. **hedd**, **hed**, **hād**.

h.+ innen izāfa VII/86

h.+ den izāfa XXXIII/90

h.+ den izāfa iydi XXXIII/89

hedd bk. **hedd**, **hed**, **hād**.

oların h.+ iynen II/49

hedik Kaynatılmış buğday, bulgur, mısır vb. şeyler.

h. V/30

hefā (< Ar. خفاء) Sır, gizli şey.

h. XII/124

hefde bk. **hafta**, **hefte**, **héfte**.

h.+ ymiş XVI/131

heft (< Far. هفت) Altıdan sonra sekizden önce gelen sayı, yedi.

h. çeşme XX/58

heftad bk. **heftād**.

h. XXXVII/13, XXXVII/14, XXXVII/35

h. iki XII/212

heftād (< Far. هفتاد) Altmış dokuzdan sonra yetmiş birden önce gelen sayı, yetmiş, bk. **heftad**.

h. XII/22, XXXVII/36, XXXVII/9

h. altı XII/22

h. iki XII/211

heftād-der-sed (< Far. هفتاد درصد)

Yüzde yetmiş anlamına gelen bir söz.

h. XXXV/26

heftçeşme Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

h. XX/58

hefte (< Far. هفته) Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem, bk. **hafta**, **hefde**, **héfte**.

h. VIII/28, XII/184, XVI/127, XVI/133, XVI/134, XXXIII/70

bi h. II/27, XVI/29, XXXIII/83

iki h. XVI/29

héfte bk. **hafta**, **hefde**, **hefte**.

h. I/88, XXXVII/134, XXXVII/135

heğ bk. **hağ**, **hak**, **hağ**, **hák**, **hağğ**, **hákğ**, **hákğ**, **hağğ**, **heğğ**, **heğğ**.

h. söhbetidi VII/91

heğigát bk. **heğiget**, **heğiget**, **heğigát**, **hağigát**, **hákigát**, **hákigát**, **hákigát**.

h.+ di XII/357

heğigát bk. **heğiget**, **heğiget**, **heğigát**, **hağigát**, **hákigát**, **hákigát**, **hákigát**.

h. içinde XII/121

heğiget bk. **heğiget**, **heğigát**, **heğigát**, **hağigát**, **hákigát**, **hákigát**, **hákigát**, **hákigát**.

h.+ ē XII/297

heğiget (< Ar. حقيقت) Gerçek, gerçeklik, gerçekten, bk. **heğiget**, **heğigát**, **heğigát**, **hağigát**, **hákigát**, **hákigát**, **hákigát**, **hákigát**.

h.+ dīr VII/42

h.+ i VII/100, VII/99

heğigeten (< Ar. حقيقة) Gerçekten, sahiden, bk. **hağigeten**, **heğigeten**

h. XXXV/64

heğigeten bk. **hağigeten**, **heğigeten**.

h. VII/174

hekğ bk. **hağ**, **hak**, **hağ**, **hák**, **hağğ**, **hákğ**, **hákğ**, **hağğ**, **heğğ**, **heğğ**.

h.+ ı XVI/118

h.+ ımı XVI/94

h.+ ın XXXIX/123

hekğ bk. **hağ**, **hak**, **hağ**, **hák**, **hağğ**, **hákğ**, **hákğ**, **hağğ**, **heğğ**, **heğğ**, **hákğ**.

h. aşığı VII/163

h. āşığı VII/166

hekim (< Ar. حَكِيم) Tabip, doktor.

h. XXXIII/412, XXXIII/413,
XXXIX/537, XXXIX/540,
XXXIX/545, XXXIX/567,
XXXIX/582, XXXIX/586

ikinci h. XXXIII/413
h.+ ler XXXIX/270

hēla bk. **hāle**.

h. XXXVII/21

helber (< Far. خروار) 1. 300 kiloluk
ölçü birimi. 2. Biçilmiş mahsul veya ot
destesi.

h. VI/51

helbet bk. **elbette**, **elbetde**, **helbetde**.

h. XXXVI/33

helbetde bk. **elbette**, **helbet**, **elbetde**.

h. XXXVI/68

helçe Halı.

h. tohuyurduh VIII/54

hélçi bk. **elçi**, **élçi**, **élçi**.

h. XV/43

hele 1. Uyarma, korkutma veya söz
verme anlatan bir söz. 2. Özellikle, bk..

h. II/69, IV/111, VI/66, VI/67,
VI/72, VIII/90, XIX/125, XXVI/26,
XXXII/50, XXXIII/140, XXXIII/205,
XXXIII/270, XXXIII/391,

XXXIII/392, XXXIX/177,
XXXIX/241, XXXIX/243,
XXXIX/263, XXXIX/310,
XXXIX/552, XXXIX/598,
XXXIX/607, XXXVII/19, XL/143,
XXXVII/95

h.+ ni XL/212

heleb Suriye’de bir şehir, Halep.

şehir-i h.+ de VI/115

helençig bk. **helençik**, **helençik**,
heylençig.

h.+ e I/175

helençik bk. **helençik**, **helençig**,
heylençig.

h. XXXIX/476

helençik Öyle, o tür, şöyle, böyle, bk.
helençik, **helençig**, **heylençig**.

h. VIII/146, XXXIX/539

helet (< Ar. خلعت) Bahşış, hediye.

h. vérişsin XXXIX/93

h. vérişsin XXXIX/94

helil Kişi adı.

ibrahim-ı h.+ di XII/78

hell bk. **hell**.

h. éder XII/483, XII/487

h. élerdi XVIII/116

h. élesin XII/488

hell (< Ar. حَلّ) Bir işin zor ve karanlık taraflarını çözme, çözümleme, bk. **hell**.

h. éliyen VII/159

helle - Yapmak, halletmek.

h.- rdiler I/173

helleş - Konuşmak, dertleşmek, hemhal olmak, bk. **helleş** -.

h.- dim VII/30

h.- esen XX/99

helleş - bk. **helleş** -.

h.- meye XXXIX/126

h.+ mege XXXIX/122

helva (< Ar. حلوا) Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı.

h.- i siyah XXXIV/46

helva-i siyah Erdebil'in daha çok "Kara Helva" olarak bilinen ünlü tatlısı.

h. XXXIV/46

hem (< Far. هم) 1. Bağlama edatı. 2. Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için "özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki" anlamlarında kullanılan bir söz, bk. **hemi**, **hemî**.

h. I/154, II/84, VII/46, VII/47, XII/447, XL/51, XVI/18, XVI/80, XXXIII/603, XXXIV/35, XXXV/12, XXXV/13, XXXV/46, XXXVIII/34

h. hemi oldu XXXIII/326

h. zeman XXXV/44

hem-cevar (< Far. همجوار) Aynı yerde oturan, komşu.

h. XVIII/124

hemçinin (< Far. همچنین) "Hem, hem de, de, da" anlamlarında kullanılan bir söz..

h. XL/145, XL/149

hem-dem (< Far. همدم) 1. Birlikte bulunan. 2. Dost, arkadaş.

h. I/150

heme (< Far. همه) Hepsi, bütün.

h. XVII/84

hemedan bk. **hemedān**.

h. IX/83

h.+ ın aşığı IX/77

hemedān İran'da bulunan ve nüfusunun büyük çoğunluğu Türklerden oluşan 31 eyaletten biri, Hemedan, bk. **hemedan**.

h.+ dı XXXVII/119, XXXVII/120, XXXVII/121

hemedannı Hemedan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse.

ḥalḥ-ı h.+ dı XII/140

hemeşe (< Far. همیشه) Sürekli, daima, her zaman, bk. **hēmeşe**, **hemeşen**, **hemīşe**, **hemīşe**, **hemmeşe**, **hemmeşe**.

h. VII/76, XXI/19, XXI/22, XXI/32, XXXII/41, XXXIV/36, XXXIX/195

hēmeşe bk. **hemeşe**, **hemeşen**, **hemīşe**, **hemīşe**, **hemmeşe**, **hemmeşe**.

h. XXXII/38

hemeşen bk. **hemeşe**, **hēmeşe**, **hemīşe**, **hemīşe**, **hemmeşe**, **hemmeşe**.

h. VII/86

hemi bk. **hemī**, **hem**.

h. I/15, I/179, I/180, IX/66, VI/119, VII/104, X/27, XX/11, XXXIII/121, XXXIII/122, XXXIII/165, XXXIII/343, XXXIII/344, XXXIII/421, XXXIII/455, XXXIII/488, XXXVII/58, XXXVII/96, XXXVII/97

hem h. oldu XXXIII/326

hemī bk. **hemi**, **hem**.

h. VII/104, XXXIII/121

hemid Kişi adı.

h. XXXIII/189

hemin (< Far. همین) 1. “Bu, şu” anlamlarında yakında olan bir şeyi veya kimseyi göstermek için kullanılan bir sözcük. 2. “İşte, aynı” anlamlarında kullanılan bir sözcük.

h. VI/103, XII/11, XL/143, XL/17, XLI/55, XVI/136, XXIX/31, XXXVII/6

hemir (< Ar. خمير) Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu, bk.

hémir.

ḥ.+ ini V/35

hémir bk. **hemir**.

ḥ.+ in VI/98

hemīşe bk. **hemeşe**, **hēmeşe**, **hemeşen**, **hemīşe**, **hemmeşe**, **hemmeşe**.

h. II/132, II/95, II/96, XL/116, XVI/74, XXXIX/313

hemīşe bk. **hemeşe**, **hēmeşe**, **hemeşen**, **hemīşe**, **hemmeşe**, **hemmeşe**.

h. XL/128

hem-kār (< Far. همکار) Meslektaş.

h.+ rarım XXXIII/36

heml bk. **hemle**.

h. éyledi XXXV/66

hemle (< Ar. حملة) İleri atılma, atılım, saldırış, savlet, bk. **heml**.

h. éleyir XXXII/25

h. éliyir XXXII/28

hemme bk. **ámma**, **ammā**, **amṣa**, **amma**, **ama**, **amā**, **hamma**, **hammā**, **amme**, **emme**.

h. XVIII/100, XVIII/56

hem-merz (< Far. همزم) Sınır komşusu.

h.+ iyüh' XL/186

hemmeşe bk. **hemeşe**, **hēmeşe**, **hemeşen**, **hemişe**, **hemīşe**, **hemmeşe**.

h. XXXII/42

hemmeşe bk. **hemeşe**, **hēmeşe**, **hemeşen**, **hemişe**, **hemīşe**, **hemmeşe**.

h. XXII/2

hemsēm (< Far. + Ar. همسه) Sınır komşusu.

h.+ iz XXXII/57

hemse Günümüzde Zencan eyaleti olarak bilinen eski idari taksimatta beş vilayetin birleşmesiyle ortaya çıkmış

Güney Azerbaycan'daki bir bölgenin adı.

h. terefi XXII/37

hem-şehri (< Far. همشهری) Memleketli.

h. XXXIV/38

hem-zeman (< Ar. + Far. هم زمان) Aynı zamanda yaşayan, çağdaş.

h. XXXV/44

hendān (< Far. خندان) Gülme, gülüş.

h. XXXIX/130

hendān éle – Gülmek.

h. é.-me XXXIX/130

heniz (< Far. هنوز) Daha, hâlâ, bk. **henüz**.

h. I/9, VI/14, XX/96

h.+ ki kimi VIII/77

h. kimi VIII/78

henüz bk. **heniz**.

h. I/31, I/39

hep Sürekli olarak, her zaman, daima.

h. XII/87

her (< Far. هر) Önüne geldiği ismin benzerlerini “teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı”

anlamıyla kapsayacak biçimde
genelleştiren söz.

h. I/100, I/104, I/138, I/139,
I/165, I/177, I/178, I/60, I/81, I/84,
I/88, II/119, II/75, III/60, IV/43, V/65,
VI/50, VI/64, VII/176, VII/37, VII/40,
VII/63, VII/65, VII/70, X/17, XI/51,
XI/55, XII/246, XII/358, XII/36,
XII/481, XII/485, XII/89, XIII/22,
XIII/23, XIII/49, XIII/86, XIV/22,
XIV/33, XIX/68, XL/138, XL/185,
XL/215, XV/27, XV/67, XVIII/90,
XVIII/92, XX/33, XX/84, XXI/74,
XXII/52, XXIV/28, XXIV/39,
XXIV/43, XXIV/7, XXIX/16,
XXVI/43, XXVIII/26, XXXI/25,
XXXIII/118, XXXIII/167,
XXXIII/168, XXXIII/186,
XXXIII/187, XXXIII/188, XXXIII/25,
XXXIII/287, XXXIII/49, XXXIII/50,
XXXIII/530, XXXIII/531,
XXXIII/607, XXXIII/70, XXXIV/36,
XXXIX/101, XXXIX/191, XXXIX/26,
XXXIX/27, XXXIX/354, XXXIX/360,
XXXIX/364, XXXIX/47, XXXIX/547,
XXXIX/580, XXXIX/588,
XXXIX/604, XXXIX/605, XXXIX/98,
XXXV/12, XXXV/19, XXXV/22,
XXXV/44, XXXV/75, XXXVI/33,
XXXVII/142, XXXVIII/62

h. adām I/179

h. ay XII/172

h. birin XXXIII/175

h. birinin VI/42, XXXIII/174

h. il V/9

h. iş V/23

h. kes XXXVIII/51

h. kesân XXXIII/435

h. kese XX/83

h. kesen XIII/85, XIII/94,

XL/77

h. kesenin IV/116, XVII/41

h. ne V/23

h. şeyinnen XLI/97

h. yeri IX/17

herâret (< Ar. حرارت) Sıcaklık.

h.- i bedenisi XL/181

herbele - Korkmak, korkutmak,
sinirlenmek.

h.- di XXXIII/492, XXXIII/492

herc bk. **herc**.

h.+ i XX/102

h.+ imizi XXXVIII/41

h. veriyüh' XX/21

herc (< Ar. خرج) 1. Bir iş için harcanan
para, masraf. 2. Borç, bk. **herc**.

h.+ in XV/54, XXXIII/101,
XXXIII/102

h.+ inā XV/55

diş h.+ i XIX/59

here (< Far. هر) Herkes, her biri, bk.
herē.

h. IV/92, IV/96, XIII/63,
XIII/64, XL/149, XL/150, XV/69,
XVIII/61, XX/84, XXXIII/159,
XXXIII/59, XXXIX/489

h.+ den VI/93

h.+ miz XXI/79

h.+ nin XXXVII/139

h.+ nin ikisi üçü I/138

h.+ se XII/365

h.+ si IX/15, XXXIII/262

h.+ sine XXXIX/467

h.+ sinin ahır XXXIX/43

h.+ sinnen V/88

h.+ ye XXXIX/240

nevelerin h.+ sinin XXXIII/208

herē bk. **here.**

h. XXXIII/215

hereb bk. **ḥarāb, ḥarab, ḥārab.**

ḥ. éleyib XII/117

hereket (< Ar. حرکت) 1. Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi, devinim, aksiyon. 2. Vücudu oynatma, kıpırdatma veya kımıldanma 3. Davranış, tutum. 4. Yola çıkma, bk.
hareket.

h. élerdik XXXIII/44,
XXXIII/45

h. éliyende XXXIII/605

h.+ i XXXIX/532

barmağların h.+ i XXXIX/531

herf (< Ar. حرف) 1. Söz, kelam, sözcük. 2. Numune, örnek.
onun h.+ i XII/11

herkes (< Far. هرکس) İnsanların bütünü, cümle âlem.

h. XL/203, XVIII/159,
XXXIII/112, XXXIII/213,
XXXIII/335, XXXIX/93, XXXVI/65,
XXXVIII/52

h.+ e XL/206

h.+ in III/100, XVII/39,
XVIII/120

h.+ in başarı XVIII/127

h.+ in biri XXXIX/21

h.+ in hoşuna XXXIII/86,
XXXIII/87

h.+ in ihtirâmın VI/69

h.+ in özü XXXIX/21

h.+ in yanında XXXVI/37

h.+ inki XVIII/154

hērmēn (< Far. خرمن) Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işi.

ḥ.+ e VI/51

hesab bk. **hesap, hesēb, hēsab, hisab.**

h. I/183, XVI/12

h.+ a XII/463
h.+ a göymaz I/218
h. éle VII/103
h. éledim XVI/70, XVI/71,
XXXIX/521
h. élesin XXVI/41
h. éliyler XVI/61
h.+ ı XII/261, XII/269
h.+ ında XLI/97, XXXVIII/60
hak h.+ ında XLI/99
hak h.+ ını XLI/103

hésab bk. **hesap, heseb, hesab, hisab.**
h.+ dı XXXIX/468

hesap (< Ar. حساب) 1. Oranlama,
tahmin. 2. Tutum, davranış. 3. Miktar,
bk. **heseb, hésab, hesab, hisab.**
h. XXXIII/244, XXXIII/248,
XXXIII/361

hesde gāsım Azerbaycan'ın 18.
yüzyılda yaşamış "Dede Kasım" olarak
da bilinen en önemli halk ozanlarından
biri, Hasta Kasım (1702-1778).

h. XII/404, XII/463
h.+ ı XII/365

heseb bk. **hesap, hésab, hesab, hisab.**
h. Ėlemesin XXVI/41

hesen 1. Kişi adı. 2. Köroğlu
Destanı'nda adı geçen kahramanlardan
biri, Demircioğlu Deli Hasan.

deli h. IX/55
deli h.+ i IX/41
deli h.+ in IX/56
dēmir h.+ in IX/30

hesenalı Zencan eyaletine bağlı bir yer
adı.

h. ketdi XX/59

hesret (< Far. حسرت) Özlem, hasret.
h.+ dir XXXIX/537,
XXXIX/541, XXXIX/568,
XXXIX/583

h. ġalaċūh XXXIII/450
h. ġalanda XXXIII/450
dodağların h.+ ine XII/52

heste (< Far. خسته) 1. Yorgun. 2.
Hastalık, kaza veya yaralanma
dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı
bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken
kimse, rahatsız, hasta.

h. VII/150, XII/127,
XXXIX/549, XXXIX/572,
XXXIX/595

heş bk. **hiç, hés, hiş, hīç, héç, heç, hēc.**
h. VI/164, VIII/33, XI/56,
XII/252, XL/121, XVI/70, XXII/86,
XXXIII/349, XXXIII/442,

XXXIX/523, XXXVI/44, XXXVI/45,
XXXVI/47, XXXVI/58, XXXVI/7,
XXXVII/112, XXXVII/113,
XXXVII/29

h. kes XII/135, XII/145,
XII/150, XXXVI/12, XXXVII/14

h. kesde XII/119

h. kesi XII/437

h. kesim XXXVI/13

héş bk. **hiç**, **heş**, **hiş**, **hîç**, **héç**, **heç**, **héc**.

h. V/174, VI/102, VI/105,
VI/148, VI/77, VII/164, XI/9, XII/138,
XII/348, XL/134, XXXII/28,
XXXIII/139, XXXIII/62, XXXVI/9

heşd (< Far. هشت) Yediden sonra
dokuzdan önce gelen sayı, sekiz.

h.+ i XII/464

heşemdar (< Far. دار + Ar. حشم)

Hayvancılıkla uğraşan kimse, besici.

h. idih IV/69

heşiş (< Far. خشیش < Ar. خشخاش) 1.

Gelincikgillerden, kapsüllerinden
afyon elde edilen, tohumlarından yağ
çıkarılan bir yıllık ve otsu bir kültür
bitkisi. 2. Uyuşturucu madde, haşhaş.

h. XL/216

heşle - Harcamak, bk. **heşli** -.

h.- yrem XXXII/39

heşli - bk. **heşle** -.

h.- ye XXXVIII/53

heştacüft Zencan eyaletine bağlı
“Heştad” köyünün eski adı, “Heştacüft
(heştad+cüft)”, seksen çift, bk.

heştecüft, heştacüt.

h. XXXVII/97

heştacüt bk. **heştecüft, heştacüft.**

h. XXXVII/99

heştad (< Far. هشتاد) Yetmiş dokuzdan
sonra seksen birden önce gelen sayı,
seksen, bk. **heştād.**

h. VII/78, XXXVI/4,
XXXVII/100, XXXVII/34,
XXXVII/99

h.+ dan XXXVII/35

h. dene XL/133

h. yeddide XIX/124, XIX/125

h. yéddide XIX/124

iki yüz h. dene XII/341

heştād bk. **heştad, heşte.**

h. IV/6, XXXVII/36,
XXXVII/85, XXXVII/89, XXXVII/99

heştad altı Seksen beşten sonra seksen
yediden önce gelen sayı, seksen altı.

h. XXXVII/90

heştad beş Seksen dörtten sonra seksen altıdan önce gelen sayı, seksen beş.

h. XXXVII/89

heştad bir Seksenden sonra seksen ikiiden önce gelen sayı, seksen bir.

h. XXXVII/89

heştad-der-sed (< Far. هشتاد درصد) Yüzde seksen anlamına gelen bir söz.

h. XXXV/26

heştad doḡkuz Seksen sekizden sonra doksandan önce gelen sayı, seksen dokuz.

h. XXXVII/90

heştad dört Seksen üçten sonra seksen beşten önce gelen sayı, seksen dört.

h. XXXVII/89

heştad iki Seksen birden sonra seksen üçten önce gelen sayı, seksen iki.

h. XXXVII/89

heştad sēkkiz Seksen yediden sonra seksen dokuzdan önce gelen sayı, seksen sekiz.

h. XXXVII/90

heştād ū heft (< Far. هشتاد و هفت) Seksen altıdan sonra seksen sekizden önce gelen sayı, seksen yedi.

h. XIX/123

heştad üç Seksen ikiden sonra seksen dörtten önce gelen sayı, seksen üç.

h. XXXVII/89

heştad yeddi Seksen altıdan sonra seksen sekizden önce gelen sayı, seksen yedi. h. XXXVII/90

heşte bk. **heştad, heştād.**

h. cüftdü XXXVII/94

heştecüft bk. **heştacüft, heştacüt.**

h.+ dü XXXVII/94

heşterhān Hindi.

h. XXXVII/128

hetā (< Ar. خطأ) Yanlış, kusur, kabahat.

h. XXXIX/222

hetda bk. **hátta, hátda, hatta, hatda, hetta, hetde.**

h. XVI/40, XXXIX/452, XXXIX/456, XXXIX/493, XXXIX/498

hetde bk. **hátta, hátda, hatta, hetda, hetta, hatda.**

h. XXXIX/207

hetir bk. **hâtir, hâtir, hetir.**

h.+ imnen V/161

h. XXXV/53

h.+ yi XL/159

hetire bk. **hatire, hâtire, hatıra, hêtire, hâtıra.**

h.+ miz XXXVIII/23

heves (< Ar. هوس) İstek, arzu, meyil.

h. VII/80

h.+ i XXXIX/538, XXXIX/539

h. salmıšām XXXIX/14

hêtire bk. **hatire, hâtire, hatıra, hetire, hâtıra**

h.+ miz XXXVIII/19

heveskâr (< Ar. + Far. هوسکار) İstekli, hevesli.

h.+ âm VII/85

hetman bk. **hetmen, hêtman, hetmân.**

h. XXXIII/370

heviş (< Far. هويج) Havuç.

h. VI/89

hetmân bk. **hetmen, hêtman, hetman.**

h. XXXIII/369

hey Seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için söylenen bir söz, bk. **hēy.**

h. VIII/55, XL/168, XL/8,

XL/87, XVIII/95, XX/82, XXXIII/254, XXXIII/43, XXXIV/31, XXXVII/52

hetmen (< Ar. حتماً) Mutlaka, kesinlikle, elbette, bk. **hêtman, hetmân, hetman.**

h. I/114, XXXVII/96

hēy bk. **hey.**

h. VI/127, XIX/105

hetta bk. **hâtta, hâtta, hatta, hetda, hetde, hatda.**

h. XXXIX/236

hey (< Ar. هـ) Arap alfabesinin yedinci harfi.

h. XII/374

heva bk. **hava, havā, hāva, hevā.**

h. XXXV/53

héyā bk. **hayā, haya.**

h. XII/272

hevā bk. **hava, havā, heva, hāva.**

heyât bk. **heyet.**

h.+ in ğapısın XXXIII/371

hēybe (< Ar. حقيبة) 1. Omza geçirilebilen tek gözlü bir çanta türü. 2. Çocuk oyunlarında açılan çukurluk, bk. **hēybe**, **hēbe**.

h. XVIII/153

hēybe bk. **hēybe**, **hēbe**.

h. V/38

heyber (< Ar. خير) Hicaz'da Medine-Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezi, Hayber.

ğál^c e-i h.+ e XII/104

hēyder 1. Kişi adı. 2. Gulam Heyder ile Susenber adlı halk hikayesinin başkahramanlarından biri.

h. XII/25, XII/26

heyet (< Ar. حائط) 1. Avlu. 2. Genellikle köy ve kasaba evlerinde, üstü kapalı, bir veya birkaç yanı açık sofa, bk. **heyât**.

h.+ i XXXIII/365

h.+ in XXXIII/364

heyf (< Ar. حيف) Acınma, üzülme, hayıf.

h. I/155

h. ossun XII/118

heyir (I) bk. **hēyîr**, **hēyir** (I), **hēyr**.

h. duva V/128

heyir (II) (< Ar. خير) “Yok, öyle değil, olmaz” anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz, bk. **heyir**, **hēyir**, **hēyir**, **hēyir** (II).

h. III/104, III/106, III/110, III/111, III/56, IV/131, XXII/49

heyir bk. **heyir** (II), **hēyir**, **hēyir**, **hēyir** (II).

h. XXXVIII/25

hēyir (I) bk. **heyir** (I), **hēyîr**, **hēyr**.

h. şerde XII/214

hēyir (II) bk. **heyir** (II), **heyir**, **hēyir**, **hēyir**.

h. IV/10, IV/17, IV/30, XII/19, XII/20, XXII/11, XXII/26, XXXIII/569, XXXVI/29

hēyîr bk. **heyir** (I), **hēyir** (I), **hēyr**.

h. bereket XXXIX/192

hēyir bk. **heyir** (II), **heyir**, **hēyir**, **hēyir** (II).

h. XXII/66

hēyir bk. **heyir** (II), **heyir**, **hēyir**, **hēyir** (II).

h. IV/106, XXII/103

heykel (< Ar. هَيْكَل) Heykel.

h.+ di XVI/20

heyle Şöyle, böyle, öyle, bk. **héyle**, **heylək**, **héylen**.

h. V/96, VI/65, XIII/25

h. heyle V/203, VIII/100, VIII/108, VIII/130, VIII/133, VIII/144, VIII/62

heyle h. V/203, VIII/100, VIII/108, VIII/130, VIII/133, VIII/144, VIII/62

héyle bk. **heyle**, **heylək**, **héylen**.

h. V/172, V/42, XL/194, XIII/26, XL/164, XVIII/103, XX/66, XXXIII/57, XXXIII/99

héyle h. XVIII/156, XXXIII/216

h. héyle XVIII/156, XXXIII/216

heylək bk. **heyle**, **héyle**, **héylen**.

h. XVI/22

héylen bk. **heyle**, **héyle**, **heylək**.

h. XXXII/6

heylençig bk. **helençik**, **helençik**, **helençig**.

h.+ e XXXIII/211

heyli (< Far. خیلی) Oldukça fazla, çokça, epey.

h. XXXIX/537, XXXIX/540, XXXIX/567, XXXIX/582

heyni (< Ar. عين) Benzer, tıpkı, başkası değil, yine o.

h. XXII/88

héyr (< Ar. خير) 1. Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş. 2. İyi, hayırlı, yararlı, faydalı, bk. **heyir** (I), **heyrir** (I), **héyîr**.

h. XI/36, V/139, XL/96, XXXIII/472

h.+ i şeri XXXIX/82

h.+ iynen IX/21

h.+ râr VII/21

h.+ i bereket X/81

h.- i şēni I/89

h.+ i şeri XXXIX/80

h. élesin VI/68

h. éliye VI/110

h. ola XXXIII/291, XXXIII/301

h. şeri XI/36

h. emel XXXIX/196

h. émeli VII/58

héyrān (< Ar. حيران) Çok beğenen, hayranlık duyan kimse.

h. XII/373

hēyvan (< Ar. حيوان) 1. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdülerıyla hareket eden canlı yaratık. 2. Şahseven Türklerinin beslediği büyükbaş ve küçükbaş canlıların genel adı, bk. **hēyvān, hēyvan, heyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h. I/13, III/87, VI/12, VI/13, XIII/44, XIV/45, XIX/60, XL/133, XX/30, XX/33, XX/35, XX/39, XX/66, XX/68, XX/81, XXVII/23, XXVIII/11, XXVIII/6, XXVIII/8, XXXIII/122, XXXIII/123, XXXIII/146, XXXIII/156, XXXIII/517

h.+ a XIII/91, XX/31, XXXIII/64

h.+ ā IV/30

h.+ dı XL/194

h.+ ı V/194, V/195, V/41, XIX/51, XV/21, XVIII/144, XXVIII/21, XXXIII/64, XXXV/72, XXXVI/42

h.+ ın V/198, V/199, XIX/104, XXXIII/199

h.+ lar X/30

h.+ mızın yanına XX/36

h.+ nan XIX/122

h.+ nan sarı V/196

h.+ nardı X/29

h. sahlardı XXXVI/42

h. sahlarıh I/13, IV/15

h. kimi XIII/30

h. goşardılar VI/51

birinin h.+ ın XVIII/17

bizim h.+ ımız XX/32

hēyvan bk. **hēyvān, hēyvan, heyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h. XV/27

hēyvan bk. **hēyvān, hēyvan, heyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h. eti V/31

heyvan bk. **hēyvān, hēyvan, hēyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h.+ a II/49

h.+ ı V/68, XXXV/70

h.+ ın zadınnan V/16

h.+ nan II/48

heyvān bk. **hēyvān, hēyvan, heyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h. V/13

hēyvan bk. **hēyvān, heyvan, hēyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h. XII/126

h. damına V/183

h.+ ımız XV/15

h.+ ımıza I/141

hēyvān bk. **hēyvan, heyvan, hēyvan, hēyvan, hēyvan, heyvān, hayvan.**

h.+ ı IV/30

h.+ ımız XXIII/10

h. ıdı XXV/21

héyvanāt (< Ar. حيوانات) Hayvanlar.

h. ğısmetinnen XXV/22

héyvançılıh Büyükbaş veya küçükbaş hayvan yetiştirme işi, hayvancılık, bk. **héyvançılıg**.

h. XXXIII/38, XXXIII/39

héyvançılıg bk. **héyvançılıh**.

h.+ ı XXXIII/38

hezār (< Ar. حذر) Sakınma, çekinme, içtinab.

h. XII/47, XII/239

hezal ay Türkiye takvimine göre eylül ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki sonbaharın ilk ayı.

h. XLI/50

hezin bk. **hezīn**, **hēzin**.

h. hezīn XXXIX/591

h. hēzin XXXIX/575

h.+ in XXXIII/377, XXXIII/377

hezīn (< Ar. حزين) 1. Hüzünlü, kederli, mahzun, gamlı. 2. Ses, bk. **hezin**, **hēzin**.

hezin h. XXXIX/591

hēzin bk. **hezīn**, **hezin**.

hezin h. XXXIX/575

hezret (< Ar. حضرت) Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan, bk. **hezret**, **hazret**.

h.- i abbasa XII/363

h.- i eli XVI/113

h.- i elidendi XXXIX/55, XXXIX/56, XXXIX/60

h.- i elinin oğludu XVI/113

h.- i ibrahīm XXXIII/590

h.- i ibrahimi XXXVII/61

h.- i mehemmed XXXIII/591

h.- i nūh XII/419

h.- i peygemmer XII/454

ihsan-ı h.- i ebelfez XII/152

hezret bk. **hezret**, **hazret**.

h.- i hüseyingil X/11

hezreti abbas 1. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilen baba bir kardeşi, Ebu'l-fazl El-Abbas, Abbas b. Ali b. Ebû Tâlib. 2. "hezreti abbasa", Şahseven Türkleri arasında çok yaygın olarak kullanılan bir yemin sözü.

h. a.+ a XII/363

hezreti eli (< Ar. علي) İlk müslümanlardan, Hz. Muhammed'in

(s.a.v.) damadı ve Hulefâ-yi Râşidîn'in dördüncüsü (600-661).

ḫezreti hüseyin (< Ar. الحسين) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi (626-680).

hhh Develerin çıkardığı sesin taklidi.

hıdmet bk. hıtmet, hitmet.

h.+ ize VII/129

h.+ üve XII/315

hılasa (< Ar. خلاصه) Kısacası, özetle, sözün kısası, sonuç olarak, bk. **hulasa**, **hılāsa**, **hılase**, **hılāse**.

h. XXXIX/37, XXXV/45,
XXXV/69

ḥulāsa bk. **ḥulasa, ḥūlasa, ḥūlase,**
ḥulāse.

ḥūlase bk. **ḥūlasa, ḥūlasa, ḥūlāsa,**
ḥūlāse.

ḥilāse bk. **ḥulasa**, **ḥilasa**, **ḥilāsa**,
ḥulase.

h. XXXV/67

hult (< Ar. خلط) Eski tıpta, insan vücûdunu ve mizâcını meydana getirdiği ve insan sağlığının bunların dengesine bağlı bulunduğu kabul edilen, ahlât-ı erbaa denen dört unsurdan (kan, balgam, safra ve sevdâ) her biri.

h. X/23

hına (< Ar. حنا) Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen ve saç, tırnak ve elleri turuncu bir renge boyamakta kullanılan toz, kına, bk. **hınnı**.

h. III/91, III/92, III/93

h.+ dan III/93

h.+ n1 III/103

h. yəhdı XIX/61

h. yahdı éleller XIX/62

kına yahdı Genellikle düğünden önceki gece kızın evinde gelinin parmaklarına kına yakılırken yapılan eğlence, kına gecesi.

h. XIX/62

İnğa Bebeklerin ağlarken çıkardıkları ses, ınğa.

h. V/175

hınnı bk. **hına**.

h. III/92

hırda (< Far. خرد) 1. Küçük 2. küçükçe. 3. Bir tür âşık havası.

h. II/133, VIII/89, XLI/13, XV/22, XV/23, XVI/11, XXXIII/362, XXXIX/304, XXXIX/490

hırda h. V/72, XXI/50, XXXVI/30

h. hırda V/72, XXI/50, XXXVI/30

h.+ sı I/141, XX/97

h.+ sina XXIX/34

h.+ sınır I/142

h.+ ydım VIII/18

h. havasın XXXIX/97

menim h. oğlumun VIII/21

hırdalıh Küçüklük, ufaklık.

h.+ ında XX/91

hırs (< Ar. حرص) Öfke, kızgınlık, bk.

hırs.

h. X/28

hıtmet (< Ar. خدمت) 1. Ağırılama. 2. Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma. 3. Görev, iş, bk. **hıdmet**, **hitmet**.

h. XXXIX/514

h.+ den XXVI/40

h. éle XVI/107

h. éleydük XVI/135

h. éliyrem XXIII/37

h.+ i XXVI/37

h.+ in XXVI/34

h.+ izde VII/26

h.+ úve XL/78

h.+ üve VII/180, XXXIX/98

h.+ üvüzdeyem XXXIX/4

h.+ üze XXXIX/349

zamanın h.+ i XXVI/38

hıyaban bk. **hıyāban**.

h.+ dā VII/40

hıyāban (< Far. خیابان) Cadde, yol, bk.

hıyaban.

h.+ da XXXII/34

hıyal (< Ar. خیال) Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya, hayal.

h.- i süb XXXIX/137,

XXXIX/139

h.+ ım XII/322

h.+ ın XXXIX/135

hıyar (< Far. خیار) Salatalık, hıyar.

h.+ ı VI/90

hī “Duymadım, anlamadım” anlamına gelen bir söz.

h. II/32, XXIV/33

hīcap (< Ar. حجاب) Utanma, utanç, sıkılma.

h. XXXVII/143

hiç bk. **hīç**, **heş**, **héş**, **hiş**.

h. II/31, VI/144, XII/223, XL/115, XL/87, XVI/67, XVII/9, XXXIII/219, XXXIII/75, XXXIX/64, XXXV/63, XXXV/70, XXXVII/41

h. kesnen II/51

h. zad III/69

hīç bk. **hiç**, **heş**, **héş**, **hiş**, **héç**, **heç**, **héc**.

h. XXIII/35, XXXIII/270, XXXVI/34

hikāye (< Ar. حكاية) Bir olayın ya da durumun sözlü veya yazılı olarak anlatılması.

h.+ di XXXIX/51

h.+ leridi XXXIX/198

sazın h.+ leri XXXIX/96

sāzın h.+ leridi XXXIX/94

sazın h.+ sinnen hikimetinnen
XXXIX/38

hikimet bk. **hikmet**.

sazın hikāyesinnen h.+ innen
XXXIX/38

hikmet (< Ar. حكمة) Hakîmlik, bilgelik, bk. **hikimet**.

h. XII/322

h.+ de XII/265

h.+ in deryası XII/279

h.+ ine XII/62

hīlās (< Ar. خلاص) Kurtulma, kurtuluş, halas.

h. ét VII/55

hinci bk. **hindi**, **hindī**, **ẖindi**, **hinni**, **hinçi**, **indi**, **indī**.

h. I/87

h.+ ki VIII/57

hinciki bk. **hindiki**, **ẖindiki**.

h. IV/124

hinçi bk. **hindi**, **hindī**, **ẖindi**, **hinni**, **hinci**, **indi**, **indī**.

h. XXIV/20

hindi Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda, şimdi, bk. **hindī**, **ẖindi**, **hinni**, **hinci**, **hinçi**, **indi**, **indī**.

h. I/129, I/147, I/15, I/170, I/176, I/201, I/205, I/207, I/30, I/40, I/75, II/18, II/24, III/13, III/15, III/16, III/18, III/54, III/88, III/89, IV/104, IV/18, IX/63, V/100, V/103, V/115, V/138, V/15, V/166, V/18, V/200, V/23, V/32, V/65, V/80, V/91, V/92, VI/110, VI/27, VI/33, VI/53, VIII/118, VIII/120, VIII/38, VIII/55, VIII/63,

VIII/96, XI/9, XIII/100, XIII/54,
 XIV/52, XIV/57, XIV/60, XIV/64,
 XIV/65, XIX/121, XIX/62, XIX/66,
 XL/49, XL/91, XLI/109, XV/67,
 XVIII/100, XVIII/138, XVIII/69,
 XVIII/74, XVIII/85, XX/18, XX/23,
 XX/83, XXI/77, XXI/84, XXIII/22,
 XXIII/35, XXIII/37, XXIII/38,
 XXIV/16, XXIV/33, XXIV/34,
 XXV/14, XXV/39, XXV/5, XXVI/10,
 XXVI/25, XXVI/48, XXVI/49,
 XXXI/36, XXXII/34, XXXIII/101,
 XXXIII/104, XXXIII/142,
 XXXIII/151, XXXIII/152,
 XXXIII/172, XXXIII/195,
 XXXIII/211, XXXIII/266, XXXIII/39,
 XXXIII/415, XXXIII/422,
 XXXIII/479, XXXIII/481,
 XXXIII/601, XXXIII/69, XXXIII/74,
 XXXIII/75, XXXIII/99, XXXIX/171,
 XXXIX/303, XXXIX/373,
 XXXIX/375, XXXIX/376,
 XXXIX/387, XXXIX/435,
 XXXIX/461, XXXIX/479,
 XXXIX/488, XXXIX/505, XXXIX/52,
 XXXIX/611, XXXIX/96, XXXVI/66,
 XXXVII/139

h.+ ki VIII/139, VIII/91,
 XVIII/130, XXXIII/179

h.+ ki kimi VIII/53

h.+ ki kimin XVIII/88

h.+ kiler teki XI/27

h.+ kinin XXXIII/153

h.+ ler XXXII/31

h.+ nin XVIII/101

h.+ nin hüürü XVIII/103,
 XVIII/99

hindī bk. **hindi**, **ḥindī**, **hinni**, **hinci**,
hinçi, **indi**, **indī**.

h. I/203, VI/58, XIX/92,
 XL/92, XXXIII/209, XXXIX/333,
 XXXIX/464

ḥindī bk. **hindi**, **hindī**, **hinni**, **hinci**,
hinçi, **indi**, **indī**.

ḥ. XLI/93, XLI/94, XLI/95

hindiki Şimdiki, şu anki, şimdiye ait,
 bu zamandaki, bk. **ḥindiki**, **hinciki**.

h. XVIII/75, XXXIX/174

h.+ ni IV/104

ḥindiki bk. **hindiki**, **hinciki**.

ḥ. XXXIX/174

hinni bk. **hindi**, **hindī**, **ḥindī**, **hinci**,
hinçi, **indi**, **indī**.

h. IV/17, IV/24

h.+ den V/221

ḥirs bk. **ḥırs**.

ḥ. yéyirdi IX/34

hisab bk. **hesap**, **heseb**, **hésab**, **hesab**.

h. éliyende XXXIX/12

hisapla - Hesap etmek, hesaplamak.

h.- san XXXVII/14

hislinin dağı Erdebil eyaletinde bulunan bir yer adı, bk. **hissinin dağı**.

h.+ nin d.+nnan XXXIII/242

hissinin dağı bk. **hislinin dağı**.

h.+nin d.+ nnan XXXIII/241

hiş bk. **hiç**, **hīç**, **heş**, **hēs**.

h. VI/161, VIII/33, XVI/72, XXXII/33, XXXVII/144

hitmet bk. **hitmet**, **hıdmet**.

h. élerdi IV/119

hizan Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

h.+ a XXIII/38

hizar (< Far. هزار) Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra bin birden önce gelen sayı, bin.

h.+ u II/100

h.+ u si sedo şesto yek II/100

hizar-u sised-o şest-o yek Bin üç yüz altmış bir sayısı.

h. II/100

hō “Yetişin” anlamında bir seslenme sözü.

amanın h. XXXIII/497

hob bk. **hōp**, **hop**, **hōb**.

h. XII/223, XII/5

hōb (< Far. خوب) “Tamam, tamam mı, anlaşıldı mı, peki” anlamlarına gelen genellikle alıcıyı kontrol işlevinde kullanılan; bazen de cümleleri veya diğer unsurları birbirine bağlamak için söylenen söz, bk. **hōp**, **hop**, **hob**.

h. XII/114, XL/102, XL/109, XL/130, XL/155, XL/178, XL/198, XL/52, XL/58, XL/77, XXXVI/34, XXXVII/104, XXXVII/105, XXXVII/119, XXXVII/122, XXXVII/124, XXXVII/127, XXXVII/135, XXXVII/142, XXXVII/16, XXXVII/23, XXXVII/65, XXXVII/83, XXXVII/94, XXXVII/98, XXXVII/84

hocālī bk. **hacī** **hocālī**.

hacī h. IV/90

hod (< Far. خود) Kendi, bizzat, dahi, bk. **hōd**.

h.+ emi XXXVIII/33

h.+ e XXXVIII/27

ḥodadi (< Far. خدادی) Allah vergisi
kendiliğinden çıkan su, doğal çeşme.

ḥ. XXXIV/19

ḥol Dal, parça, budak.

ḥ. XXXIII/389

ḥomeyni bk. **ḥumēyni**, **ḥumeyni**,
humeyn.

imam ḥ. XXXIII/116

ḥop bk. **ḥōp**, **ḥōb**, **ḥob**.

ḥ. XXXVI/67

ḥōp bk. **ḥop**, **ḥōb**, **ḥob**.

ḥ. XXXVII/17

ḥorasan (< Far. خراسان) İran'ın
kuzeydoğu ve doğusunda yer alan
eyalet, Horasan.

ḥ. XII/374

ḥordad (< Far. خرداد) İran takviminde
ordibehiştten sonra gelen üçüncü ayın
adı, hordad.

ḥ.+ da II/21

ḥ.+ dan II/21

hórmet bk. **hürmet**, **hörmet**.

h.+ in VI/70

onun h.+ in VI/70

horra - Cıvık hale getirmek,
cıvıklaştırmak, sulandırmak.

h.- san V/60

horra 1. Çeşitli maddelerden oluşan
yarı sulu karışım. 2. Cıvık.

h. VIII/123, XVII/56, XXI/53,

XXI/54, XXIV/29

h.+ dan VIII/114

h. tökeydin XL/91

h. tutursan V/60

ḥorşen Kişi soyadı.

ḥ.+ di XXXVIII/4

ḥoruz (< Far. خروس) Tavukgillerden,
tavuğun erkeği olan kümes hayvanı,
horoz.

ḥ. V/159, X/27, XXI/7

ḥ.+ du X/27

ḥ.+ unan VI/106

ḥoruzlu Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

ḥ. XXVII/9

ḥ.+ du XXXII/58

ḥ.+ yuḥ VIII/12

ḥoruzlulu Horozlu halkından olan
veya bu halkın soyundan gelen kimse.

ḥ.+ yam VIII/10

hosro Şahseven Türklerini oluşturan Kocabeyli tayfasının tirelerden biri, Hosro, bk. **hosrō**.

h. imiş I/129

hosrō Kişi adı, bk. **hosro**.

h. I/129

hoş (< Far. خوش) Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren veya bu biçimde olan.

h. II/135, XL/127, XXVII/14, XXXIX/575, XXXIX/591, XXXVIII/19

h.+ a gelmir XXXIX/565

h.+ du XIX/108, XL/118, XL/121, XXXIII/208

h.+ u geldi IX/38

h.+ u gelen V/33

h.+ u gelmese XL/95

h.+ u gelse XL/94, XV/48, XV/49

h.+ um gelir V/148

h.+ uma geldiz IX/18

h.+ umuza I/105

h. āmedid IV/2

h. geldin VI/63, XII/91, XV/67

h. gēldin IX/72

h. gelir XXXIX/68, XXXIX/73, XXXIX/77

h. gelipsen XL/64

h. gelipsin XXII/2

h. gelipsiz XX/2

h. gēlipsiz VII/174

h. gelmişiz XL/65

h. hātiremiz XXXVIII/17

h. iydı XXXIII/26

bizim h.+ umuza gelir I/105

herkesin h.+ una XXXIII/87

şahın h.+ una gētsin I/22

hoşal - Düzelmek, iyileşmek, eskisine göre daha iyi duruma gelmek.

h.- annan sōra XIX/112

h.- dī XIX/112

hoş āmedid (< Far. خوش آمدید) “Hoş geldiniz” anlamında kullanılan bir söz.

h. ā. IV/2

hoşbaht (< Far. خوشبختی) Bahtı güzel, mutlu, mutluluk.

h. olasāz VI/69

h. olsunnār XL/98

hoşbehtlig Mutluluk, esenlik.

h. XXXIX/195

hoşdiliş Hoş olma durumu, hoşluk, esenlik.

h.+ imi XXXIX/283

hoşgil (< Far. خوشگل) Güzel, hoş, gökçe.

h. XL/90

h.+ e XL/17

h. olsun XL/51

hoşksal (< Far. خشکسالی) Kuraklık.

h.+ dī XX/30

h. XX/18

hoşu gel - Hoşuna gitmek, beğenmek.

h. g.- en V/33

hōyz (< Ar. حوض) Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer, havuz.

h. XX/32

hōza (< Ar. حوزة) 1. Bölge, mıntika. 2. Askerî bölge veya askerlikle ilgili işlemleri yapan idare, bk. **hōzu**.

h.+ da XXVI/32

hōzu bk. **hōza**.

h.+ ya XXVI/32

hōbülleş - Bölüşmek, üleşmek.

h.- erdī XVIII/27

höccet (< Ar. حجت) Delil, senet.

h. idi XXIII/26

hōccet Kişi adı.

h. XXXIII/98

hökmeli Kişi adı, bk. **hökméli**.

h. XVIII/143, XXXIII/116, XXXIII/124, XXXIII/133, XXXIII/18, XXXIII/221, XXXIII/30

h.+ den XVIII/68

h.+ ni XXXIII/105

hökméli bk. **hökmeli**.

h. XIII/2

hökmelilik Hökmeli'nin yapacağı türden, Hökmeli'ye ait olan onun elinden gelebilen şey.

h. XXXIII/277

hörmət bk. **hürmet**, **hórmet**.

h.+ in VII/86

hū (< Ar. هو) Zikirde, duada veya gülbank çekilirken Allah'ın "hû" ismini arka arkaya tekrarlamak.

h.+ dan XII/452

hub (< Far. خوب) Güzel, iyi, hoş.

h. I/124

h. V/193, VII/14, VII/18, VII/68

keşver-i h. XXXIV/15

huda bk. **hudā**.

h. XII/440

h.+ m XII/305

h.+ ya XII/466

h.+ ydı IV/74

hūdā (< Far. خدا) Allah, Tanrı,

Cenabıhak, bk. **huda**.

h.+ n XIV/54

hebīb-i h. XII/438

beht-i h.+ nı XXXIII/590

beht-i h.+ nı XXXIII/597

hūdabend (< Far. خداوند) Allah, Tanrı,

Hüda.

h.+ e VI/67

hūdāya bk. **hūdāyā**.

h. IV/75, XXXIII/547

hūdāyā (< Far. خدایا) “Ey Allah’ım”

anlamında kullanılan bir seslenme
sözü, bk. **hūdāya**.

h. IV/74, IV/73, XXXIII/543

hūdāyā nekerde (< Far. خدای نکرده)

“Allah göstermesin!” anlamına gelen
Farsça cümle.

h. XXXV/27

hudud (< Ar. حدود) Sınır, hudut, bk.

hudut.

h.+ anda XXXI/26

hududen (< Ar. حدوداً) Sınırlarında,

dolaylarında, yaklaşık olarak.

h. XXXV/51, XXXV/9,

XXXV/26

hudut bk. **hudud**.

h.+ da XXXIII/37

hulasa bk. **hūlasa**, **hūlāsa**, **hūlase**,

hūlāse.

h. XXXV/69

humarlan - Keyiflenmek,

neşelenmek.

h.- dı X/106

hūme (< Ar. حومه) Çevre, etraf.

h.- i kürdisTandı XXXVII/108

h.+ dı XXXVII/115

humeyn bk. **hūmēyni**, **humeyni**,

homeyni.

h. X/9

humeyni Ruhullah Musavi Humeyni,

İranlı siyasetçi ve Şii din adamı (1902-
1989), bk. **hūmēyni**, **humeyn**,

homeyni.

h.+ nin XXXIII/154

h.+ nin sağlığınnan XXII/28

hūmēyni bk. **humeyni**, **humeyn**,

homeyni.

h. XXVI/51

ħurc (< Ar. خورج) 1. Çeşitli kumaşlardan yapılan, içerisine battaniye, yorgan vb. eşya konulan özel çanta. 2. Atın sırtına konan heybe, bk.

ħurc

ħ.+ una VI/59

dedēn köhne ħ.+ una VI/63

ħurc bk. **ħurc**.

ħ.+ unnun IX/56

ħurcun (< خورجين) Hurç, heybe, bk.

ħurcun.

nenemin ħ.+ narın XXXIII/456

ħurcun bk. **ħurcun**.

ħ.+ narı XXXIII/460

ħurma (< Ar. خرما) Hurma ağacının tatlı, besleyici, etli meyvesi.

ħ. XXI/49

huruf (< Ar. حروف) Harfler.

h. XII/285

h.- u ġur'an XII/123

ħuruş bk. **ħuruşd**.

ġıyma ħ. V/73

ħuruşd (< Far. خورشت) Pilavın yanında yemek için pişirilen genellikle içinde et olan yemeklere verilen ad, bk. **ħuruş**.

ħ. XVII/30

ħ.+ unu XVII/33

husus (< Ar. خصوص) Konu, bahis. eġd-ı nikah h.+ unda XII/426

huş (< Far. هوش) Akıl, şuur.

h. XII/323

h.+ um XII/174

hülendi Bir inek cinsi.

h. XX/88

h.+ ler XX/87

hülü (< Far. هلو) Şeftali.

ş. XL/185, XL/184

h'ün bk. **gün**, **ġün**, **gün**.

h. XIII/94

hündüsdan bk. **hündüstan**, **hündüstān**.

h.+ ın çölünde XXXIII/573

hündüstan Güney Asya'da bulunan bir ülke, Hindistan, bk. **hündüsdan**, **hündüstān**.

h.+ da XXXIII/603

h.+ ın XXXIII/594

h.+ ın cengeline XXXIII/323

h.+ ın cengeline XXXIII/322

h.+ ın cengellerinde

XXXIII/319

h.+ ın çölünde XXXIII/586

h.+ ın dağına XXXIII/586

h.+ nan XXXIII/555

hündüstān bk. **hündüstan,**
hündüsdan.

h.+ ı XXXIII/595

h.+ ın bazarına XXXIII/564

h.+ ın cengeline XXXIII/313

h.+ ın çölünde XXXIII/554

hündüstanlı Hindistan halkından olan
veya bu halkın soyundan gelen kimse.

h.+ dılar XXXIII/271

hünermend (< Far. هنرمند) Sanatçı,
sanatkar.

h. XII/138

hürmet (< Ar. حرمت) Saygı, bk.

hórmet, hörmet.

h.+ i VII/23

nuru h.+ innen XII/314

hüsenehli Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Hüseyinehli,
bk. **hüsenēhli, hüsēnehli.**

h. IV/8

hüsenēhli bk. **hüsenehli, hüsēnehli.**

h.+ nin V/3

hüsēnehli bk. **hüsenehli, hüsēnehli.**

h.+ ni IV/89

hüseyin Hz. Muhammed'in torunu,
Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu,
Kerbelâ şehidi, Hz. Hüseyin, bk.

hüseyini, hüseyinī.

hezret-i h.+ gil X/11

İhsan-ı imām h.+ di XXXIX/48

hüseyini bk. **hüseyin, hüseyinī.**

imam h. XII/362

hüseyinī bk. **hüseyini, hüseyin.**

pāyitaht-ı h. VII/66

hüsünācılı Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Hüseyin
Hacılı.

h. IV/90

hüzür (< Ar. حضور) Yas, cenaze
merasimi, ölen bir kimsenin ardından
yapılan cenaze töreni.

h. XII/143, XVIII/99

h.+ de XXI/59

h.+ ü XL/145, XVIII/100,
XVIII/101

h.+ ümüz XV/54

ğádimin h.+ ü XVIII/99

hindinin h.+ ü XVIII/103,
XVIII/99

ğádimin h.+ ünne XVIII/104

I

/i/, /ī/

ı - bk. **ī** -, **ī** -, **ī** -, **ī** -, **u** -, **ü** -.

adam ı.- dım XXII/84

adam ı.- ydı XIII/104

at ı.- ydı XXXIII/133

at ı.- dı XXXVII/139,

XXXVII/140

bulağ ı.- mış XXXVII/24

bulağ ı.- dı XXXVII/24

cān ı.- dı XII/307

cavan ı.- dı XXXVI/41

cür ı.- ydı IX/70

ğaçığ ı.- ydı XXXIX/313

ğaranlığ ı.- ydı XIII/103

ğardaş ı.- ymış XXXIII/391

ğaynağ ı.- dı XXI/79

ğız ı.- dı VI/83

ğonağ ı.- ymış I/75, I/76, I/78

ğonağ ı.- ymış I/77

menim üstadım ı.- dı XII/7

meryam ı.- ydı XXXIII/429

pehlivan ı.- dım XII/149

sah ı.- dı VI/80

uşağ ı.- dım VI/108

var ı.- dı XXXVI/58

yoğ ı.- ydı II/122

yoğ ı.- ydız XXXIII/18

var ı.- ydı VIII/108

var ı.- dı IV/66, V/223, VI/19,
VI/22, VI/32, VI/82, XI/17, XI/18,
XII/180, XIII/48, XL/35, XVII/52,
XVIII/113, XXII/80, XXIII/31,
XXVI/24, XXXIII/466, XXXIX/14,
XXXIX/4, XXXIX/6, XXXVI/67,
XXXVII/114, XXXVII/144,
XXXVIII/36

vağ ı.- dı XXXIX/34

vār ı.- dı XI/17, XXXVI/16

var ı.- mış X/11, XII/12,
XXXIX/539, XXXVII/100,
XXXVII/23, XXXVII/25, XXXVII/28,
XXXVII/29, XXXVII/96, XXXVII/97

vār ı.- mış XXXVII/42,
XXXVII/99

var ı.- mış XXXVII/98

yoğ ı.- dı XXXVII/145

zad ı.- dı XVI/113

ziyāretgāh ı.- dı XL/102

iẖtlaf (< Ar. اختلاف) Ayrılık,
anlaşmazlık, aykırılık, uyuşmazlık.

ı. I/145

iraẖ Uzak, bk. **irağ̱**, **īraẖ**, **arağ̱**.

üzden ı. XXXIII/50

iraẖla - bk. **iraẖla** -, **iraẖla** -.

ı.- rıẖ XIX/49

ı.- yruẖ XXIV/28

isbanağ̱ bk. **isPanaẖ**.

1.+ 1 V/76

ısdad - Islak duruma getirmek,
ıslatmak.

1.- allar XVII/79

1.- ardılār V/30

1.- ıp XVII/33

ışığ bk. **ışıl**.

gözüm 1.+ 1 XXXIX/95

ışıl Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt
etmeyi sağlayan fiziksel enerji, erke,
ziya, nur, şavk, ışıık, bk. **ışığ**.

1. XVI/58

ışılde - Titrek, parlak bir ışıık saçmak,
parıldamak, ışıldamak.

1.- yir V/53

İ

/i/, /ĩ/, [i]

İ - Olmak, imek fiili, cevherî fiil, bk. i
-, ĩ -, í -, ı -, u -, ü -.

çoğ i.- di XXXVII/143

var i.- di I/190, VII/4, VII/81,
XIII/102, XL/213, XXVI/48,
XXXV/69

heşemdar i.- dıh IV/69

ālīm i.- di XII/365

aşılğ gember i.- di XII/90

aşılğ-ı yusuf i.- di XII/82

at eşşeğ i.- di XV/24

ceşn i.- di XL/77

cism i.- di XVI/116

çoğ i.- dī XXXVII/27

dimmez i.- di VI/141

diplom i.- di XVI/41

ēlli nefer i.- di XII/366

emr i.- di XII/73

etrafi i.- di XXXV/65

ğaşeng i.- di VI/124

ğáyz i.- di XXXIII/283

ğēdim i.- di XXXVII/35

gétmez i.- di XV/20

ğoppuz i.- di XXXIX/34

hāzir i.- di XIX/92

höccet i.- di XXIII/26

iş i.- di XXXIII/154

kim i.- di XII/393, XII/421,
XII/458, XII/461, XII/462,
XXXIX/529

müellib i.- di XXXIX/461

onun i.- dī XXXIX/451

süb i.- di XXXV/65

şábehün i.- di XXVI/49

var i.- di V/195, V/227, VIII/38,
XVI/13, XX/80, XXXIII/190,
XXXIX/610, XXXVIII/28,
XXXVIII/37, XXXVIII/38

yoğ i.- di II/114, II/115,
XXIII/26, XXVI/19

yoğ i.- dī XXXIX/184

yolasığmaz i.- di IX/42

zād i.- di XVI/41

ōruc i.- dik V/164

şāhseven i.- dik VII/179

bāhem i.- diler VI/53

böyüg i.- dim XVI/92

gelmiş i.- dim XXXIX/124,
XXXIX/128

körpe i.- dim VII/77

ne i.- dim XXVI/35

tekdirēndaz i.- dim II/98

var i.- miş XXXIII/239

mübāşir i.- miş XXXIII/227

rüz-i eşāyir i.- miş XXXIX/312

tüfeng i.- miş XL/207

var i.- miş XXXIX/539

adam i.- ydı XXXIII/224

aşılğ i.- ydı IX/70

at i.- ydı XIX/62

çoḥ i.- ydı XIX/65
ğardaşımın i.- ydı XXXIX/450
ḥoş i.- ydı XXXIII/26
iş i.- ydı XXXIII/115
mülkedār i.- ydı XXXIII/172
puldar i.- ydı XXXIII/299
şah i.- ydı XXXIII/286
var i.- ydı V/203, VII/15,
XIX/102, XIX/109, XIX/117, XX/82,
XXXIII/113, XXXIII/132,
XXXIII/141, XXXIII/147,
XXXIII/163, XXXIII/170,
XXXIII/171, XXXIII/174,
XXXIII/175, XXXIII/182,
XXXIII/183, XXXIII/184,
XXXIII/202, XXXIII/206,
XXXIII/217, XXXIII/36, XXXIII/49,
XXXIII/528, XXXIII/82
vār i.- ydı IX/30
var i.- ydı XXXIII/478
yaylağ i.- ydı XXXIII/25
yoḥ i.- ydı XIX/117,
XXXIII/104, XXXIII/20
nigehban i.- ydım XXXIII/194
uşağ i.- ydım VIII/20
adam i.- ydı XXXIII/159
bāhem i.- ydı XXXIII/437
bilmiş i.- ydı XV/13
cür i.- ydı XXI/87
çimen i.- ydı XXXIII/158
dendanpizişk i.- ydı
XXXIII/442

ećirri gotaz bēyin i.- ydı
XXXIII/180
furuşgah i.- ydı XXXIII/297
furuşgah i.- ydı XXXIII/297
gotaz beyin i.- ydı XXXIII/180
göğçeg i.- ydı XXXIII/296
gözel i.- ydı XXXIII/316,
XXXIII/329
ḥānım i.- ydı XXXIII/295
iş i.- ydı XXXIII/108
kim i.- ydı XII/457
koçnişin i.- ydı XXXIII/469,
XXXIII/495
külfet i.- ydı XXXIII/111
merizdiğ i.- ydı XIII/76
müellim i.- ydı XXXIII/328,
XXXIII/344
otuz beş tümen i.- ydı
XXXIII/74
ozan i.- ydı XXXIX/455,
XXXIX/458
pasdar i.- ydı XXXIX/316
pul i.- ydı XXXIX/330
senin tek i.- ydı XXXIII/151
serbaz i.- ydı XXXIII/150
şirvan i.- ydı XXXIII/236
var i.- ydı V/188, VIII/16,
XL/168, XL/200, XV/44, XX/72,
XXI/69, XXXIII/141, XXXIII/189,
XXXIII/196, XXXIII/259,
XXXIII/330, XXXIII/511,
XXXIII/522, XXXIII/79

var i.- ydı XXXIII/477,
XXXIX/374

yağışgannıg i.- ydi XXXIII/72

yer i.- ydi XXXIII/136,
XXXIII/137

yoğ i.- ydi XXXIII/207

zad i.- ydi XXI/69

zil i.- ydi XXXIX/375

nefer i.- ydik XIII/94

şahseven i.- ydik XXXIII/17

tek i.- ydik XIII/107

bāhem i.- ydiler XXXIX/453

alver i.- ydīm XXXIX/308

cavan i.- ydim XXXIX/373

ćavan i.- ydim XXXIX/374

káfer i.- ydise XXXIII/502

ğonağ i.- ydün XVI/135

adam i.- ymiş XXXIII/249

ağac i.- ymiş XL/207

pāyız i.- ymiş XXXIII/241

var i.- ymiş VII/156, XL/198

ağ i.- ymiş XXXIII/562

demir i.- ymiş XXXIII/372

gözel i.- ymiş XXXIII/284

İranın i.- ymiş XXXIII/332

şēhr i.- ymiş XL/169

var i.- ymiş XXXIII/333

zenen i.- ymiş XXXIII/486

zireng adam i.- ymiş
XXXIII/225

üş nefer i.- ymişler XXXIII/233

í - bk. ĭ -, ĩ -, i -, ı -, u -, ü -.

baćı ġardaş í.- dı XVIII/50

damdār í.- dı XXV/21

háyvān í.- dı XXV/21

köyneg í.- dı V/111

menim aḡavem í.- dı I/184

sümük í.- dı I/198

tuman í.- dı V/111

var í.- dı I/189, I/190, IV/61,
V/145, V/37, X/19, XIV/60, XXV/17,
XXV/21, XXV/22, XXVI/25,
XXXII/30

yoğ í.- dı V/26

var í.- dıh XXV/29

yeddi ġardaş í.- dıh XXV/28

aşıh eyyub í.- di XII/86

senet í.- di I/166

var í.- di XVI/14

var í.- dí VI/59

var í.- dī XVI/14

í.- mış I/77

eşāyir í.- mış X/12

var í.- mış I/128

ḡosro í.- mış I/129

cür í.- ydı IV/106, IV/111,
IV/119, IV/121, IV/123, IV/27

hedden izāfa í.- ydı XXXIII/90

senet í.- ydı I/165

uzunnuğ í.- ydı XVI/17

var í.- ydı IV/103, IV/112,
IV/122, IV/30, IV/99, VIII/18, XVI/15,
XVI/39, XXXIII/468, XXXIII/483,
XXXIII/581

yamać í.- ydı I/183

yoḥ í.- ydı IV/102, XXIII/34
yoḥumuz í.- ydı XXV/16
zāman í.- ydı IV/123
ğorḥağ í.- ydı XVI/42
irahat í.- ydım VIII/29
uşağ í.- ydım VIII/20
uşaḡ í.- ydım VIII/17
adam í.- ydī XIII/104
beş gēlin í.- ydı IV/115
cūr í.- ydı IV/121
nārahat í.- ydī XVI/67
var í.- ydı IV/116, VIII/21,
VIII/55, XVI/84
zireng í.- ydı IV/26
uşağ í.- yduḡ XVI/93
ğara ğız í.- ymış I/122
var í.- ymış I/115, I/122, I/26

ī - bk. **ī** -, **í** -, **i** -, **ı** -, **u** -, **ü** -.
nālbend ī.- dī IX/31

ī - bk. **ī** -, **í** -, **i** -, **ı** -, **u** -, **ü** -.
var **ī** - di VII/161

ibādet (< Ar. عبادت) Bir dinin
buyruklarını yerine getirme.
i.+ imizē IV/74

ibāret (< Ar. عبارت) Oluşan, meydana
gelen.

i. XXXIX/311, XXXIX/449

ibn-i evdev Hz. Ali'nin Hendek
savaşında öldürdüğü Kureyş
kabilesinin meşhur savaşçısı, Amr b.
Abdivedd.

i.- i e.+ de XII/101

ibrahım bk. **ibrāhim**, **ibrahīm**,
ibrahim.

i.- ı ḫelildi XII/78

ibrahim bk. **ibrāhim**, **ibrahīm**,
ibrahim.

i. tatrıs XXXIV/30

ibrahīm bk. **ibrāhim**, **ibrahim**,
ibrahim.

hezret-i i. XXXIII/590

ibrāhim (< Ar. إبراهيم < İbr.) 1. Kişi adı.
2. Hz. İbrahim, bk. **ibrahīm**, **ibrahim**,
ibrahim.

hezret-i i.+ i XXXVII/61

ibrahim tatrıs Arabesk müzik
sanatçısı İbrahim Tatlıses.

i. XXXIV/30

icāre (< Ar. اجاره) Kira, bk. **icēri**.

i. éliyesin VII/32

icāre-nişin (< Far. نشین < Ar. اجاره)
Kirada oturan, kiracı.

i. XXXIII/593

icāza bk. **icāze**, **icāzā**, **icāza**, **icāze**,
icāzet.

i. allıh XIX/56

icāza bk. **icāze**, **icāzā**, **icāza**, **icāze**,
icāzet.

i. aldı XXXIII/423

i. vérsen XXXIII/423

icāzā bk. **icāze**, **icāza**, **icāza**, **icāze**,
icāzet.

i. aldılār XXXIII/434

icāze (< Ar. اجازه) İzin, müsaade,
ruhsat, bk. **icāzā**, **icāza**, **icāza**, **icāze**,
icāzet.

i. alır IX/39

i. alırh XIX/58

i. vér XXXIX/544

i. vérseler XIX/57

i. vérsen IX/35

icāze bk. **icāze**, **icāzā**, **icāza**, **icāza**,
icāzet.

i. allıh XIX/57

i. vēr I/172

i. vérin XIX/58

icāzet bk. **icāze**, **icāzā**, **icāza**, **icāza**,
icāze.

i. aldıh XVIII/141

icēri bk. **icāre**.

i.+ ye XXXVI/26

iç - 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. 2. Bir
şey, bir sıvıyı içine çekmek, emmek,
bk. **İç** -, **iç** -.

i.- ende X/34

i.- er XIII/28

i.- erdi XXXVII/136

i.- erdīg XXXVII/129

i.- erdiler VIII/101

i.- eyin XXII/104

i.- me XXXIII/375

i.- meg XXXIII/70

i.- meye XX/30

i.- se XIII/25, XIII/31

ānd i.- irdi VI/155

and i.- irem XXIII/24

çay i.- XL/66

çāy i.- erig VI/154

çay i.- eyin I/158

iç - bk. **İç** -, **iç** -.

i.- ē XX/33

i.- er V/33

çay i.- erdi XV/70

yemeh' i.- meğimiz XVII/35

i.- mez XIII/30

İç - bk. **iç** -, **iç** -.

ī. XL/65

iç bk. **iç**, **iç**.

i. alâtlarımız XLI/28

saç i.+ i V/14

i.+ inde XVI/44

ğocabeylinin i.+ inde I/130

i.+ ine V/73, V/84, XVI/88

îç 1. Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı. 2. Değişik yemeklerde kullanılmak üzere et ile sebzelerin ince kıyımının karıştırılması ve yoğrulmasıyla meydana getirilen karışım, bk. **îç**, **îç**.

saç i.+ i III/60

i.+ inde XII/127, XII/128, XII/129, XV/38, XXXIII/156

i.+ indē XX/76

i.+ ine I/178, V/217, V/61, XXI/42

i.+ inne XXXIII/150

bēyin i.+ indeydūh' XXVI/42

bēyin i.+ indeydūk XXVI/47

bahalıḡ i.+ ine XXXVI/25

bunun i.+ ine XIX/22

bizim i.+ imize XII/225

bunun i.+ inde XL/28, XL/32

él i.+ inde IX/79, XII/149, XII/4

élimiz i.+ inde XII/9

eşāyir i.+ inde XVIII/5, XXXIII/169

ğızıl gülün i.+ inde III/46, XXI/36

ğoyunun i.+ inde XIII/112

heğigât i.+ inde XII/121

iskan i.+ inde VIII/107

mejdān i.+ inde VII/45

şehrin i.+ inde XXXIII/392

yımırddān i.+ inde XXI/13

işin i.+ indeydı XXXIII/119

yiherin i.+ innen XXXIII/345

îç bk. **îç**, **îç**.

kāse í.+ inde XII/333

îçeri îç yan, îç bölüm, dışarı karşıtı.

i. II/58, XL/30, XX/21, XXXIX/517

i.+ de XX/21

i.+ dekilere XLI/32

i.+ ye XXXIX/105

îçimizdik Arzulama, isteme, canı çekme durumu.

i. éler XIII/40

îçin bk. **îçün**, **üçün**.

i. XXXIX/325

men i. XXXVIII/17

îçün bk. **îçin**, **üçün**.

ne i. I/12

idāme (< Ar. ادامه) Sürdürme, devam ettirme, devamlı kılma.

i.+ si XL/163

i. tapiy XXXIII/327

idāre (< Ar. اداره) Yönetme, yönetim.

i. XVIII/15

idde (< Ar. عده) Kısım, bölüm, adet.

i.+si IV/92, XX/75,

XXXIII/200, XXXIII/269

īfa (< Ar. إيفاء) Bir işi yapma, icra.

i. élir VII/104

iftihār (< Ar. افتخار) Övünme, övünç.

i.+ dı XXXIX/180

bais-i i.+ dı XXXIX/176

i.+ ımdı XXXIX/363

igid bk. **igit**.

merd i.+ i VII/55

igirmi On dokuzdan sonra yirmi birden

önce gelen sayı, bk. **yirmi**, **yirmi**,

ığirmi, **yigirmi**.

i. XIV/70, XXXIII/108

i. altı II/55, XXVI/16, XXVI/18

i. bir XIV/70

i. dene II/14

i. dört II/56

i. dört XXVI/15

i. güne XXXII/44

i. ikidi XXXIII/11

i. ikki XIV/70

i. il XXXIII/37

i. sekkis II/56

i. sekkiS XXVI/16, XXVI/17

i.+ si XXXIII/109

i. tümēn XXXIV/47

i. üç XIV/70

beş yüz i. XXXIII/85

yüz i. dört min XII/273

ığirmi bk. **yirmi**, **yirmi**, **igirmi**,
yigirmi.

ı. milyona VII/32

igit Yiğit, genç, güçlü, kuvvetli, bk.

igid.

i. X/40, X/42

i.+ derin X/96

i.+ ti X/40

ıgne İğne.

i. XX/99

ihram (< Ar. احرام) Hacıların

örtündükleri dikişsiz bürgü.

i. bağladı XXXIII/596

i. bağlayıp XXXIII/591

ihsan (< Ar. احسان) Bahşış, bağış, Allah

rızası gözetilerek yapılan veya verilen

şey, bağışlama, bk. **ihsan**, **éhsan**,

ēysan.

i.- ı hezret-i ebelfez XII/152

i.+ dı XXXIX/49

ihsan bk. **ihsan**, **éhsan**, **ēysan**.

İ.- ı imām hüseyndi XXXIX/48
İ.+ dı XXXIX/48

iẖtilāf (< Ar. اختلاف) Anlaşmazlık,
uyuşmazlık.

i. XXXVII/112
i.+ ımız XXXVII/114
bizim i.+ ımız XXXVII/111

iẖtiram (< Ar. احترام) Saygı, hürmet,
tazim, bk. **iẖtirām**, **éhtiram**.

i. XL/108, XXXII/30
i. élerdiler XI/42
i.+ ın IV/132

iẖtirām bk. **iẖtirām**, **éhtiram**.

herkesin i.+ ın VI/69

iẖTiramāt bk. **iẖtirāmāt**, **éhtirāmat**.

i. XXXVI/56

iẖtirāmāt (< Ar. احترامات) Saygılar,
hürmetler, bk. **iẖTiramāt**, **éhtirāmat**.

i. XXXVII/143

iẖtiramẖẖ Saygılı olma, hürmet
gösterme.

i. XXXVI/59

iẖtiyać **eẖtiyać**, **éhtiyāc**.

i.+ ı XL/122

iẖtiyār (< Ar. اختيار) 1. Kendi isteğiyle
hareket etme, irâdesini kullanma. 2.
Seçme, tercih etme.

i.+ ım XII/206, XXXIII/315,
XXXIII/386, XXXIX/405

iki Birden sonra üçten önce gelen sayı,
bk. **iḵki**, **iḵ**.

i. I/70, II/119, II/131, IV/31,
VI/148, VI/83, VIII/93, XII/433,
XIV/69, XIX/53, XL/66, XL/70,
XV/46, XVI/136, XVI/34, XVI/79,
XVI/80, XVII/41, XVIII/102,
XVIII/12, XVIII/45, XVIII/47,
XVIII/49, XXI/78, XXII/52, XXVI/8,
XXVIII/14, XXXIII/261, XXXIII/477,
XXXIII/565, XXXIII/584, XXXIV/10,
XXXIX/459, XXXIX/80, XXXIX/82,
XXXV/19, XXXV/30, XXXV/44,
XXXVI/10, XXXVII/73, XXXVII/74,
XXXVII/87, XXXVIII/46,
XXXVIII/47

i. ay V/115, VII/17, XIII/37,
XVII/10, XVII/5, XVIII/13

i. ayda IX/19, XXX/15

i. aydı II/21, IX/25, IX/48

i. baıcıydı XVIII/50

i. beste V/19

i.+ de XIX/43, XIX/44

i. defe XIII/64

i.+ den XXXIII/107

i. dene I/169, II/61, V/111,
XIX/118, XL/19, XXXIII/143,
XXXIII/193, XXXIII/194

i. denedi XVI/116

i.+ di II/131, XXIX/31

i.+ miz XXI/79

i.+ ye XXXIII/106,
XXXIII/107

i. ğardāş I/114

i. ğarın XXII/95

i. ğışlı XXII/102

i. ğışTı XXII/101

i. ğolün XII/81

i. ğün I/89, V/47, VI/114,
XVII/53, XXII/80

i. hefte XVI/29

i. il XL/118

i. il yarım XXXIX/383

i. ilde VIII/19

i. illik XX/94

i. kása VI/103

i. min III/94, XXVIII/12

i. mühendis XXXIII/195

i. nefer I/114, XVIII/46

i. neferin I/91

i.+ ni XVIII/139

i. oğlum II/43

i. saad XIX/128

i. saada XX/25

i. saat XXXIII/51, XXXIII/77

i. saata XXIV/16

i.+ si I/104, VI/45, XII/228,
XIX/32, XL/98, XVIII/47, XVIII/48,

XXVI/13, XXVI/26, XXXIII/311,
XXXIII/326, XXXIII/589,
XXXIX/453

i.+ sin XLI/16, XXXIII/124,
XXXIII/125, XXXIII/456,
XXXIX/107, XXXV/47

i.+ sini XXXV/41, XXXV/46

i.+ sinnen XVI/73

i. tümen I/163

i. tümēn XX/83

i. üç III/101, V/48

i. üş XIII/94

i. üz XXII/72

i. üz gıram V/88

i. üz milyon XXXIX/240

i. üzlü XLI/102

i. yaşınacağ XI/24

i. yola IX/21

i. yüz dene VI/82

i. yüz I/99, X/18, XXII/21

i. yüz dene XXXV/51

i. yüz elli XXXIX/241

i. yüz heştad dene XII/341

i. yüzü X/18

atmış i. X/4, XXVI/4,
XXXIII/15

bi i. XIII/80, XIV/51

bi i. ğün I/117

bi i. seri XXXIII/320

bi i.+ si XXXVII/34

bi milyar i. yüz milyon
XXXIX/240

bir i. XXXIII/496

delilerinnen i.+ si IX/12
delilerinnen i.+ sin IX/11
döşlüğün cebinin i.+ sin
XXXIII/480
elli i. XII/4, XXVII/4
ēlli i. XXXIII/262
elli i.+si XXXIII/262
eslinin i.+ si XXXIII/585
ğırh i. XXXII/4
heftad i. XII/212
heftād i. XII/211
herenin i.+ si üçü I/138
igirmi i.+ di XXXIII/11
on i. VI/22, XIII/47, XIV/69,
XXXVII/65, XXXVIII/48
on i. güne IV/23
on i. il XVI/122
on i. imam şeri XXXIX/610
on i.+ de VI/55
on i.+ den XI/25
on i. dene I/137
on i.+ yecēk VI/55
on i.+ yećen XXXIII/106
ottuz i. XII/355
otuz i. X/41, XL/75,
XXVIII/18
otuz i.+ si XXVI/18
otuz i. tāyfa XXXI/40
otuz i. tāyfadı IV/87
otuz i. tayfamız I/33
otuS i. tayfanın I/34
otuz i. tire X/41
uşağın i.+ sin III/72

yetmiş i. IX/93, IX/94, VII/54,
XII/395

yetmiş i. dene XXXIX/487,
XXXIX/488, XXXIX/606

yetmiş i. denē XXXIX/491

yetmiş i. denedir XXXIX/491

yirmi i. XII/355

yirmi i. IX/6

ikimci bk. ikinci, ikimci, ikinci.

i. XXXIX/493

ikimci bk. ikinci, ikimci, ikinci.

i. XXIX/30

ikinci İki sayısının sıra sıfatı, bk.

ikimci, ikimci, ikinci.

i. XLI/42, XXXIX/349

ikinci bk. ikinci, ikimci, ikimci.

i. XXXIII/413, XXXIX/79

i. hekim XXXIII/413

**ikiüzlü Özü sözü bir olmayan, riyakâr,
mürai.**

i. XLI/102

ikki bk. iki, ik.

igirmi i. XIV/70

ik bk. iki, ikki.

i. üş XXXVII/108

il (I) On iki aylık dönem, yıl, sene.

i. XX/71, XX/82, XX/100,
XX/103, XXXIX/462, XXXV/12,
XXXV/19, XII/337, XIX/123,
XVIII/83, XXXIII/30, XXXIX/462

i.+ de XX/70, XIII/21

i.+ den sora XVIII/83

i.+ dir III/77

i.+ dir IX/6, XII/4, VIII/93

i.+ e XII/202

i.+ ece V/191

i.+ i XIII/20

i.+ in tutaruş XIV/21

i.+ in vérirdik XXII/70

i.+ ine XV/54

i.+ innen XX/103

i.+ ler XII/184, XXV/45

i.+ leri XX/18, XX/71, XX/70,

XX/73

i.+ nen XIII/73, XIX/124

atmış beş i.+ de XXXIX/266

ayını gününü i.+ ini

XXXIX/206, XXXIX/210

beş i. V/10, V/9

beş üz i. XXXVII/19

bi i. VIII/96, XXIII/13

bil i.+ si XIX/100

bir i. III/81, III/83, IV/104,
VIII/39, VIII/45, XIII/47, XL/118,
XXXIX/449

bir i.+ den XX/95

bir i. gabağ XX/103

bir i. VIII/31, XVIII/100,
XVIII/102

dörd i. XXXIII/17

elli bir i.+ dir XII/151

ğırğ beş i.+ dir III/77

her i. V/9

hē i. yarım XXXIX/462

igirmi i. XXXIII/37

iki i. XL/118

iki i.+ de VIII/19

iki i. yarım XXXIX/383

min i.+ den XII/221

neçe i. XII/219

on i. XVIII/83

on beş i. XXXIII/37

on beş i.+ de XXXIII/36

on bir i. XVI/122

on iki i. XVI/122

üç i. VI/85, XVIII/140,
XXXIII/17

üç i.+ di XXXIII/35

üç i. XXXIII/32

üç i.+ e XXXIII/35

üş üz i. XXXVII/20

üz i. XXXVII/12

yeddi yüz min i. XXXIII/289

yeddi üz i. VII/160

yeddü yüz min i. XXXIII/290

yirmi beş i. XII/105

il (II) Ülke, yurt, il.

i.+ de XVII/65

i.- u taife-yi aḥsaḳḳal XXXV/41

i. bayramı IV/59

ilā (< Ar. الی) Sayılar arasında -den -e kadar anlamında kullanılır; ile.

i. XXXV/26

ilāhi (< Ar. الهی) “Ey benim Allah’ım” anlamında kullanılan seslenme sözü.

i. XXXIX/613

ilan Sürüngelemlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan, yılan.

i. V/159, VI/49, VI/50

ıldırım Gök gürültüsü ve şimşekle görülen, hava ile yer arasındaki elektrik boşalması, saika.

i. XL/60

i. şaḫıyār XL/60

ile Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz.

i. XXXIX/125, XXXIX/129

ile - Toprağı elekten geçirir gibi ufalamak, elemek.

ī.- rmiş XXXIII/228

ī.- yem XXXIII/228

ilhām (< Ar. الهام) Ruhta meydana gelen ve yaratıcılığa iten coşku, içe doğma, esin.

i. VII/22

ilhı Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

i. XXX/18, XXX/6

ilişdir - Bağlamak, tutturmak, eğreti takmak, hafifçe tutturmak.

i.- dim VI/134

i.- endē VI/135

ilkbahar Bahar, erken bahar, evvel bahar, ilkyaz.

i.+ dan sōra XLI/48

i. + a XLI/47

illah (< Ar. اله) Tanrı.

i. XIII/23

illik Bir yılı dolmuş olan, yıllık.

i.+ de XXIX/35

bir i. XX/94

iki i. XX/94

ilm (< Ar. علم) Bilim, bilme, biliş.

i.+ in XII/294

hāḡiget i.+ inde XII/106

iltifāt (< Ar. التفات) 1. Kişi adı. 2. Birine güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma.

i. XXXIX/3

i.+ uvu VII/59

ferzend-i i. XXXIX/2

iltimas (< Ar. التماس) İstek, rica.

i. éledi XXXIII/531

imam bk. **imām**.

i. XII/444, XL/84, XV/36,
XXI/18

i.+ ı XXI/17

i.+ lara XXXIX/204

i.+ lardandı XXXIX/199

i.+ nandı XXXIX/197,
XXXIX/47, XXXIX/50

i. homeyni XXXIII/116

i. hüseyini XII/362

i. şerim XXXIX/610

aşîh i. XII/74 on iki i. şeri
XXXIX/610

imām (< Ar. امام) 1. Dördüncü halîfe
Hz. Ali'nin soyundan gelen ve onun
vekîli kabul edilen kişilerin unvânı. 2.
Şia mezhebinin 12 önderinden her biri,
bk. **imam**.

i. XII/442

İhsan-ı i. hüseyindi XXXIX/48

cihânın i.+ î VII/53

imam hüseyin (< Ar. امام حسين) Hz.
Muhammed'in torunu, Hz. Fâtıma ile
Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi.

i. XII/362

imān bk. **īmān**, **īman**.

i.+ ı XL/39

īman bk. **īmān**, **imān**.

rükñ-ü î. XII/133

īmān (< Ar. ايمان) Allah'a inanma, dini
inanç, bk. **īman**, **imān**.

î.+ ım XII/94

rükñ-ü î. XII/130

ināyet (< Ar. عنايت) İyilik, yardım.

i. XL/127

imkān (< Ar. امکان) Yararlanılan uygun
şart veya durum, olanak, imkân.

i.+ ı XL/117

imkānāt bk. **imkānat**.

i.+ ımız XXXVIII/29

imkānat (< Ar. امکانات) Yararlanılan
uygun şart veya durumlar, olanaklar,
imkânlar, bk. **imkānāt**.

i. XIX/66, XIX/68, XV/17

imkāniyet (< Ar. إمكانية) Olanak.

i. XV/24, XV/25

im - bk. **én** -, **in** -, **ín** -.

i.- mek XLI/26

imran Kişi adı.

i. XII/155, XII/157

intâsı (< Ar. انتهاء) Son, nihayet.

i.+ sı XXXIII/517

imzala - Bir yazı veya belgeye imzasını yazmak, imza atmak, imzalamak.

i.- rdı XXXVII/133

in - İnmek, bk. **én** -, **im** -, **ín** -.

i. VI/138

i.- dī XXXIII/371

i.- ebilmirem VI/138

i.- erik IV/14

i.- im VI/135

in (< Ar. انس) İnsan.

i. cin XXII/85

ín - bk. **én** -, **im** -, **in** -.

í.- ey I/109

inan - 1. Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek. 2. Bir şeyi doğru olarak benimsemek.

i. VII/170, XII/343, XXXIX/216, XXXIX/222

i.- ın VII/77, VII/8, VII/81, VII/84

incí - Gücenmek, kırılmak, incinmek.

i.- me XXXIX/221

incid - Kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzmek, incitmek.

i.- ir XXXIX/137, XXXIX/139

incil Hz. İsa'ya indirilen kutsal kitap, Ahd-i Cedit.

i. XII/249

indi bk. **hindi**, **hindī**, **ḥindi**, **hinni**, **hinci**, **hinçi**, **indī**.

i. I/138, I/146, I/147, I/40, III/13, IV/27, IX/59, IX/63, IX/66, IX/95, V/175, VII/105, VII/106, VII/171, VII/180, VII/94, VII/98, VIII/147, VIII/65, XII/179, XII/214, XII/227, XIII/108, XIV/51, XIV/66, XIX/69, XLI/92, XLI/94, XLI/95, XV/17, XV/21, XV/24, XV/44, XV/46, XV/67, XV/71, XVI/133, XVII/52, XVII/60, XVII/85, XVII/89, XVIII/59, XX/10, XX/19, XX/73, XX/76, XX/83, XXII/27, XXIII/24, XXIII/41, XXV/23, XXV/24, XXVI/23, XXVIII/15, XXXIII/109, XXXIII/206, XXXIII/207, XXXIII/280, XXXIII/526, XXXVII/32, XXXVIII/43, XXXVIII/59

i.+ ki XV/23

indī bk. **hindi**, **hindī**, **ḥindi**, **hinni**, **hinci**, **hinçi**, **indi**.

i. II/12, XVII/88

ineğ Dişi sığır, bk. **inek**, **iney**.

i. XX/96

i.+ dī XX/88

i.+ i XIX/17, XIX/18

inek bk. **iney**, **ineğ**.

i. sağardīh VI/13

iney bk. **inek**, **ineğ**.

i. XX/100, XX/90

i.+ di XX/92

ingılab (< Ar. انقلاب) Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform, bk. **ingılaP**.

i. XXVI/40

i.+ da XXVI/39, XXVI/44

i.+ dan XXXIII/17, XXXIII/30

i.+ dan ğabaḥ XVIII/67

ingılābi bk. **ingılābī**, **ingılābi**.

i. XXXIX/325, XXXIX/326, XXXIX/327, XXXIX/328, XXXIX/371

ingılābī (< Ar. انقلابي) Devrime ait olan, devrimle ilgili, bk. **ingılābī**, **ingılābi**.

i. XXXIX/328

ingılaP bk. **ingılab**.

i.+ dan XXXIII/31

īnki (< Far. این که) Oraya girerken, o zemine girdiğinde.

zimm-i ī. XXXIX/104

insaf (< Ar. انصاف) Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet.

i. XXXII/28

insan (< Ar. انسان) Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı, insan, bk. **insān**.

i. XVI/116, XVI/119, XVI/120, XVI/56, XVI/73

i.+ a VII/22

i.+ ā VII/22, XII/88

i.+ ın bedeninnen XVI/117

insān bk. **insan**.

i.+ e XII/380

i.+ ın künhü bünövresi XII/276

inşalla bk. **inşallah**, **inşallā**.

i. VII/175, VII/176, VII/87, XII/344

inşallā bk. **inşallah, inşalla.**

i. IX/21, XXIII/36

inşallah (< Ar. ان شاء الله) “Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek sözü, bk. **inşallā, inşalla.**

i. VII/108, VII/42, XX/73

intizār (< Ar. انتظار) 1. İlenme, beddua, inkisar. 2. Kişi adı.

i.+ in şiirini IX/88

i.+ im XII/292

ip İp, iplik.

i. XVII/84, XXVI/10

i.+ di XIX/21

i.+ i XXVI/9

i.+ in III/27, XVII/77

i.+ nen XXVII/27

köskü i.+ idī XXVI/11

rehli i.+ i XVII/84

irādet (< Ar. ارادة) 1. Arzu, istek. 2. Bağlılık, intisap.

i.+ im XII/107

irağ bk. **īrah, irah, arağ.**

i. XXXIX/143

īrah Uzak, bk. **irağ, irah, arağ.**

ī.+ dı IV/129

irahat (< Ar. راحت) İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur.

i. XIII/89

i. ıydım VIII/29

i. oluyam VIII/95

irahatTığ Yorgunluk veya sıkıntı vermeme durumu, kolaylık, rahatlık, bk. **irāhatTığ, rahatdığ.**

i.+ a I/187

irāhatTığ bk. **irahatTığ, rahatdığ.**

i.+ a I/186

irahla - bk. **iraḥla -, irahla -.**

i.- ruh XIV/45

i.- ruğ XX/37

i.- yarıh XIX/44

irahla - 1. Hazırlamak, hazır duruma getirmek. 2. Evi derleyip toparlamak, düzenlemek. 3. Yoluna koymak, halletmek, bk. **irahla -, irahla -.**

i.- ruh III/60

i.- yirdıh VIII/71

ev i.- yirdıh VIII/70

ev i.- yrem XXIV/6

süt i.- yrem XXIV/6

irahlaş - Hazırlanmak, birlikte hazırlıklara başlamak.

i.- ırıh VII/17

irahmet bk. **rehmet**, **irehmet**, **rehm**,
irehm, **īrehmet**, **iréhmet**.

i.+ e XXII/69

i. élesin XXXIII/92

irahmetlik Merhum, merhume, bk.
iréhmetlik, **iréhmetTik**.

i. XXXIV/24

iran bk. **irān**, **īran**.

i.+ ā II/125, XXV/13

i.+ deymış I/23

i.+ nan II/99

ya i.+ nan I/94

irān bk. **irān**, **iran**.

i.+ e VI/17

i.+ ımız VI/112

īran Güneybatı Asya'da bulunan bir
ülke, İran İslam Cumhuriyeti, bk. **irān**,
iran, **īran**.

ī.+ a XXVI/51, XXXIII/258,
XXXIII/260

ī.+ da XXXIX/305

ī.+ ın XXXIII/229

ī.+ ın iymış XXXIII/331

ī.+ nan XXXIII/332

ćumhur-u islām-ı ī.+ da
XXXIX/305

irānende bk. **rānende**, **rānendi**.

i.+ di VI/16

iranī (< Far. ایرانی) İranlı.

eli dayi i. XXXIV/39

iras bk. **ras**.

i. gelipler XXXIII/360

i. gelmez XL/95

i. gētir XV/37

irāz bk. **irāz u niyāz**.

i.+ u niyāz éylerdi XXXIII/519

irāz u niyāz (< Far. راز و نیاز) Dua,
yalvarma ve yakarış.

i.+ u niyāz éylerdi XXXIII/519

irāzileş - Birbirinden razı olmak,
karşılıklı hoşnut olmak, razılaşmak.

i.- īr IX/15

iredd ol - Geçmek, aşmak.

i. o.- du XXXIII/552

irehm bk. **rehmet**, **irahmet**, **irehmet**,
rehm, **īrehmet**, **iréhmet**.

senin i.+ in X/50

irehmān (< Ar. رحمان) Herkese, her
canlıya merhamet eden Allah.

emr-i i.+ a XII/248

irehmet (< Ar. رحمت) Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme, bağışlanma, bk. **rehmet, irahmet, rehm, irehm, ĩrehmet, iréhmet.**

i.+ e gétđĩ XXXVI/17

i. élesin XII/11, XXXI/29, XXXIII/99

i. élesĩn IV/67

iréhmet bk. **rehmet, irahmet, irehmet, rehm, irehm, ĩrehmet.**

i. élesin XXXIV/24

ĩrehmet bk. **rehmet, irahmet, irehmet, rehm, irehm, iréhmet.**

ĩ. VII/60

ĩrehmetlik bk. **irahmetlik, iréhmetTik.**

ĩ. élesin XXIII/21

iréhmetTik bk. **irahmetlik, ĩrehmetlik.**

i. V/163

irehmetullāh (< Ar. رحمة الله) Allah'ın rahmeti.

i. XII/353

ireng bk. **reng.**

i. V/119

i.+ i V/121, V/122

ireyis (< Ar. رئيس) Başkan, lider, bk. **rēs, reis.**

bizim i.+ imizdi X/93

irişde bk. **érişde, irişte.**

i. aşı V/87

irişte bk. **irişde, érişde, erişde.**

i. aşı V/87

irişte aşı Makarna çorbası.

i. V/87

irşāb Erdebil eyaletinde yer alan bir yer adı.

i.+ ın üssünde I/133

irtibat (< Ar. ارتباط) Bağlantı.

i.+ ı XVI/74

irza Kişi adı.

i. XXXIII/119, XXXIII/120

i.+ nın toyu XXXIII/145

i.+ nın toyuydu XXXIII/144

irzabēyli Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Rızabeyli tayfası.

i. XX/58

irza servĩ Kişi adı ve soyadı.

i. XXXV/4

irzeyet (< Ar. رضایت) İzin, onay.

i. aldış XVIII/148

isa bk. **īsa**.

i. bey I/113, I/121

i. beyin I/122

i. beyin gardaşını oğlunu I/116

īsa 1. Kişi adı. 2. Hz. İsa, bk. **isa**.

ī.+ ya XII/249

isabegli bk. **isabeyli**, **isabey**, **isabehlu**,

isabeglu, **isalı**, **isālī**.

i. XII/215

isabeglu bk. **isabeyli**, **isabey**,

isabehlu, **isabegli**, **isalı**, **isālī**.

i. XII/17

aşış yar muhammed i. XII/2

isabehlu bk. **isabeyli**, **isabey**,

isabeglu, **isabegli**, **isalı**, **isālī**.

i. XII/215

isabey İsabeyli tayfasına adını veren

Şahseven beyi, İsa Bey, bk. **isabeyli**,

isabehlu, **isabeglu**, **isabegli**, **isalı**,

isālī.

i. I/116

i.+ in I/122

isabeyli Şahseven Türklerini oluşturan
tayfalardan biri, İsabeyli tayfası, bk.

isabey, **isabehlu**, **isabeglu**, **isabegli**,

isalı, **isālī**.

i.+ di XII/207, XII/208

isālet (< Ar. اصالت) Köken, asliyet.

i.+ imiz VII/179

isāleten (< Ar. اصالتاً) Aslen, asıl olarak.

i. VII/178, VII/2

isalı Şahseven Türklerini oluşturan
tayfalardan biri, İsabeyli tayfası, bk.

isabey, **isabehlu**, **isabeglu**, **isabegli**,

isabeyli, **isālī**.

i. XXXIII/171

i.+ dī I/112

isālī bk. **isabey**, **isabehlu**, **isabeglu**,

isabegli, **isabeyli**, **isalı**.

i.+ dī XXXIII/183

tāyfe-i i.+ dī XXXIII/183

isde - bk. **iste** -, **istē** -.

i.- di XXXIII/568, XXXIII/569

i.- diler XXXIII/426,

XXXIII/430

i.- mez XXXIX/574,

XXXIX/590

i.- r miyem XXXIX/469

i.- rdim XXX/10

i.- rem XII/398, XII/402

i.- rsen XII/275
i.- sen XXXIX/263
i.- seydî XXXIII/511
i.- ye XXXIII/109, XXXIII/369
i.- yerdi XI/54
i.- yesen XII/467, XII/471
i.- yib XXXIII/376
i.- yiller XVII/4
i.- yir VII/104, VII/107,
XXXIII/432, XXXIII/592, XXXIX/93
i.- yîr XL/96
i.- yirdük X/9
i.- yirem XXXIX/140,
XXXIX/141, XXXIX/153,
XXXIX/154, XXXIX/162,
XXXIX/168, XXXIX/170,
XXXIX/479
i.- yîrem XXXIX/154,
XXXIX/170
i.- yirsen XVI/110
i.- yirsên XIX/15
i.- yrük XL/125

isdeg İstek, arzu, talep, yerine getirilmesi başkasından istenilen şey, meram, talep.

i.+ in XXXIX/354, XXXIX/360

isdeme İstemek işi.

ğız i.+ nin XL/87

isdi bk. **isli**, **issi**, **isTi**.

i. XVII/42, XVII/87,
XXXIX/168
i.+ di I/205
i.+ dî XL/181
i.+ sinde XXXIX/167,
XXXIX/169, XXXIX/167
yayın i.+ sinde VI/107
i. ocağ XXXIX/170

isin - Sıcak duruma gelmek, üşümesi gitmek, ısınmak, bk. **issin** -.

i.- mege XXXIX/167,
XXXIX/169

iskan (*istikan* < İng. *east+tea+can*) 1. Kupa, bardak. 2. Kupa çekmek, bk. **iskân**.

i. salardık VIII/101

i. içinde VIII/107

iskân bk. **iskan**.

i.+ ın VIII/101

iskender İslâm tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralı, Büyük İskender.

i. XII/309

iskeni (< Far. اسکنه) Oyuk açmak, kesmek, yontmak ve temizlemek için kullanılan yassı çelikten üretilen bir tür keski.

i.+ ynen XVI/9

islāh (< Ar. اصلاح) Barışma, barış.

i. XL/98

islam bk. **islām**.

peygamber-i i.+ a XII/70

i. dini XXXIX/213

i. dininnen XL/171

i. penāhī XII/91

islām (< Ar. اسلام) Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık, bk. **islam**.

cumhur-u i.- 1 ĩranda

XXXIX/305

i.+ i VII/54

i.- yi erdebil VII/11

isli Isı, sıcaklık, ateş, hararet, sıcak, bk.

issi, **isTi**, **isdi**.

i. XXXV/53

ismail 1. Kişi adı. 2. Safevî Devleti'nin kurucusu ve ilk şahı, Şah İsmail (1501-1524), bk. **ismāyıl**.

şah i.+ den XII/25

aşıl i.+ in XII/33

şah i.+ in destanı XII/35

ismāyıl bk. **ismail**.

şāh i. IX/9

ismet (< Ar. عصمت) Ahlak

kurallarına bağlı kalma durumu, sililik, dürüstlük, temizlik.

āzerbaycan cavanının gözelinin

i.+ inē XII/66

isPanaḥ

Ispanakgillerden,

yapraklarından sebze olarak

yararlanılan bir bitki, bk. **isbanaḡ**.

i. görması V/78

isPanaḥ görması Ispanakla yapılan ve sebze kavurması olarak da bilinen bir tür yemek.

i. V/78

ispat (< Ar. اثبات) Tanıt ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanıt.

i. XII/400

isrāfıl bk. **israfıl**.

i. surī XII/288

israfıl İslam'a göre kıyamet gününü, boru öttürerek bildirmekle görevli melek, bk. **isrāfıl**.

i. surnı XII/413

issi bk. **isli**, **isTi**, **isdi**.

i.+ de VI/91

issin - bk. **isin** -.

i.- ar XIX/85

isTambul Türkiye'nin en kalabalık, ekonomik, tarihi ve sosyokültürel açıdan önde gelen şehri, İstanbul, bk.

ísTambul.

i.+ da IX/44

i.+ dā IX/12

i. şehrinde IX/10

ísTambul bk. **isTambul**.

í.+ a IX/13

istāt bk. **istirahat**, **istirāhet**, **istirāt**, **isTirahat**.

i. élerdik XVIII/23

iste - İstek duymak, arzulamak, dilemek, gerek olmak, sevmek, bk. **isde** -, **istē** -.

i.- dim XXXIX/45

i.- ĩr XLI/82

i.- me XII/79

i.- mir XLI/80

i.- mirem XLI/79, XXXIX/145

i.- mirik XLI/80

i.- mirler XLI/80

i.- mirsen XLI/79

i.- mirsiz XLI/80

i.- r IV/107, XIII/40

i.- rdi IV/132

i.- rdik XIII/95, XXXVII/127

i.- rem XIV/30, XIV/31,

XIV/32, XLI/75, XLI/76

i.- rler XLI/77, XLI/82

i.- rsen XLI/81

i.- rsiz XLI/82

i.- seydi IV/109

i.- yen I/96, I/98

i.- yennerimizin III/65

i.- yennerin III/92

i.- yerük XXXIV/34

i.- yip I/124

i.- yir XLI/110, XLI/76

i.- yirem XXXIX/143

i.- yırlar XXXIV/43

i.- yirsen XLI/76

i.- yirsiz XLI/77

i.- yler XXXVIII/23

i.- ymiş I/213

i.- yrem XLI/78, XLI/81

i.- yrik IV/103, XLI/76, XLI/82

i.- yrük XXXIV/38

i.- ysen XXXVII/86

i.- yür XXXIV/44

üzür i.- yem I/198

istē - bk. **isde** -, **iste** -.

i.- ller XXXIV/39

isTi bk. **isli**, **issi**, **isdi**.

i. XLI/19

i. suvnan XVII/27

istifāda bk. **istifāde**.

i.+ s1 XIII/48

istifāde (< Ar. استفادة) Yararlanma, bk. **istifāda**.

i. XXXII/22

i. élerdiler V/39

i. éleriK XXXII/21, XXXII/22

i. éléy XX/78

i. éliyerik XIX/89

i. éliyirdim VII/79

istilah (< Ar. اصطلاح) Deyim, tabir.

i. XL/137

isTirahat bk. **istirahat**, **istirāhet**, **istirāt**, **istāt**.

i. éliir III/16

istirahat (< Ar. استراحت) Dinlenme, rahat etme, bk. **istirāhet**, **istirāt**, **isTirahat**, **istāt**.

i.+ mızı XX/44

istirāhet bk. **istirahat**, **istirāt**, **isTirahat**, **istāt**.

i. élerüg XX/35

istirāt bk. **istirahat**, **istirāhet**, **isTirahat**, **istāt**.

i. éliyeller XVII/8

iş 1. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak

yapılan etkinlik, çalışma. 2. Geçim sağlamak için herhangi bir alanda yapılan çalışma, meslek, bk. **İş**.

i. I/79, V/12, VI/34, VI/50, VII/159, VII/172, VII/74, XI/10, XI/36, XI/55, XIV/6, XIX/17, XVII/73, XVIII/115, XX/33, XXIV/39, XXIV/6, XXIV/7, XXXII/43, XXXIII/198, XXXIII/335, XXXIII/482, XXXIII/544, XXXIII/552, XXXIII/99, XXXIX/62, XXXV/75, XXXVI/37, XXXVI/43

i.+ de XII/260, XLI/110

i.+ der V/181, V/223, V/28, V/37, V/66, XL/105, XXXIII/27, XXXIII/409, XXXIII/52, XXXIX/514

i.+ derden XVII/20

i.+ dere XL/116

i.+ deri II/137, III/13, V/92, XI/36, XXXII/33, XXXIII/151

i.+ derimiz XL/127

i.+ e XXXIII/28, XXXIII/34, XXXIII/38, XXXIII/40

i.+ i I/77, II/94, V/226, XIII/49, XVI/114, XVIII/134, XVIII/19, XX/10, XXXIX/317, XXXIX/534

i.+ im VII/19, XII/190, XXXIII/365, XXXIX/317, XXXIX/469, XXXIX/474

i.+ imiz XV/36, XXVIII/11

i.+ in XX/100, XXXIX/326

i.+ in içindeydı XXXIII/119

i.+ inde XLI/97

i.+ ine II/82
i.+ ler IV/61, XVII/88
i.+ leri V/14, V/203, V/23,
XL/82, XVII/35
i.+ lerim XIX/17
i.+ lerimiz XL/11
her i. V/23
pis i.+ den XVIII/57
buların i.+ deri XXXIII/434
i. gören XXXVI/9
i. görer II/107
eşâyir i.+ i XVIII/19
menin i.+ i XL/95
i. idi XXXIII/154
arvad i.+ idi XVIII/131
el i.+ idi XVIII/133
menim i.+ imi XXXIII/596
keşâverçilig i.+ imiz XXIII/11
arıçılık i.+ ine XXXV/14
damdarı i.+ ine XXXI/13
eşâyir i.+ ine XXV/20
göyün i.+ ine XXXI/47
zemburdâri i.+ ine XXXV/13,
XXXV/18
hamının i.+ ini XV/37
i. işledim XXXIII/33
i. iydı XXXIII/115
i. iydi XXXIII/108
el i.+ lerimizdēn XVII/70
ârvad i.+ lerinnen XVII/23
el i.+ lerinnen XVIII/127
i. üzü XXIII/25

iş bk. üş, üç.

i. dört XXXIII/267

îş bk. iş.

î.+ in XIII/50

işalla bk. işallâ.

i. XXII/3

işallâ (< Ar. ان شاء الله) “Allah dilerse, Allah nasip ettiyse” anlamlarında dilek anlatan bir söz, bk. **işalla**.

i. VI/68

işâre (< Ar. اشارت) Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im, işaret, bk. **işâret**.

i. Ėliyende XII/477

i.+ siyle XII/377

i.+ di XLI/41

işâret bk. işâre.

i. barmah XLI/42

işde - Çalışmak, işlemek.

i.- rdi XXXIII/197, XXXIII/198

i.- yene II/141

işde Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık, işte.

i. XXXVI/26

işid - bk. **işit** -, **êşit** -.

i.- ersen XIII/31, XIII/32

i.- ersin XIII/32

i.- ipsen XXXIX/57

i.- ipsēn XVI/57

işiğ Eş, ortak, denk.

i.+ i XXXIX/217

işit - 1. Kulakla algılamak, duymak. 2.

Haber almak, bk. **işid** -, **éşit** -.

i.- dīm VII/73

i.- ecīh' IV/60

i.- mişdik V/170

i.- mişem XV/73, XXXIII/242

i.- mişik XXVII/21

i.- seydiler V/191

işle - Çalışmak, işlek, etkin durumda olmak.

iş i.- dim XXXIII/33

i.- meseydiler VI/122

i.- mirdi XXXIX/559

i.- rdi II/139

i.- rdī XXXVI/41

i.- rdik XI/16

i.- ydim XXXVIII/38

i.- yir I/143

i.- yirdim XXXIX/514

işled - bk. **işlet** -.

i.- erdiler XI/58

i.- erik XLI/16

i.- erük XXXVIII/40

i.- irdik XIX/90

i.- irik XIX/9

işlet - İşlemesini sağlamak, çalıştırmak, kullanmak, bk. **işled** -.

i.- erdī XXVI/42

it Köpek.

i. I/189, XXXV/69

i.+ i VIII/75, XXVIII/34, XXXV/69

it - Yok olmak, ortadan kalkmak, kaybolmak, yitmek.

i.- di XIII/98

i.- en XII/89

i.- ip XII/224

i.- ir XII/118, XXXIX/604, XXXIX/605

i.- mez XXXVI/34

iteāt (< Ar. اطاعت) Emirlerle uyma, söz dinleme.

i. éttim XII/68

ītiḡād (< Ar. اعتقاد) İnanma, inanç, bk.

ītiḡat, **é' tikad**.

i.+ ımız VII/20

i.+ ları VIII/118

ītiḡat bk. **ītiḡād**, **é' tikad**.

ī.+ larına VIII/147

itiğatlı İnancı, inanmış.

i.+ dı VIII/147

itir - Kaybetmek, yitirmek.

i.- di IX/37

i.- meg VII/171

i.- merem XXXIX/190

i.- ren XII/351

ittifağen (< Ar. اِتِّفَاقًا) “Anlaşıldığı üzere, anlaşılan, bilindiği gibi” anlamında kullanılan söz.

i. II/71

ivlendir - Evlenmesini sağlamak, evlendirmek.

i.- erdi IV/101

iy Koku.

i.+ isi XXXIV/52

behiştin i.+ i XXXIII/289

behiştin i.+ i XXXIII/290

iyi İyi, güzel.

i. XLI/26

iz Belirti, nişan, alamet, emare.

kendin i.+ deri XXXIX/259

izāfa (< Ar. اِضَافَة) Katma, ekleme, ilave etme.

i. XXXIII/109

hedden i. XXXIII/504,

XXXIII/90

heddinnen i. VII/86

hedden i. ıydı XXXIII/90

izāfe (< Ar. اِضَافَة) Katma, ekleme, ilave etme.

i. éleyib XXXIX/456

i. éleyibsen XXXIX/457

i. éleyibsiz XXXIX/607

i. oliy XX/102

izdivač (< Ar. اِزْدِوَاج) Evlenme.

i. XXXIII/19

i. élememişti XXXIII/18

izzet Kişi adı.

i. bey XX/80

K

/k/, /k/, [K]

kabab bk. **kebab**, **kábab**.

k. XXXIII/93

k.+ a vurruğ XIV/17

kábab (< Ar. كباب) Doğrudan doğruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et, bk. **kebab**, **kabab**.

k. XXXIII/102, XXXIX/317

k.+ ı XXXIII/158

k.+ ın XXXIII/99

adamın k.+ ı XXXIII/94

kāduva (< Far. کادو < Fr. *cadeau*) Hediye.

k. XL/23

kaf (< Ar. ق) Arap alfabesinin yirmi birinci harfi.

k. XII/379

káfer bk. **kāfer**.

k. iydisi XXXIII/502

kāfer (< Ar. كافر) Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse, bk. **káfer**.

k.+ di XXXIII/395

kağaz bk. **kağız**.

kağız (< Far. کاغذ) Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak, kağıt, bk. **kağaz**.

k. XVIII/79, XVIII/80

k.+ ı XXXIX/556

k.+ ımı VII/181

elefçer k.+ ı I/165

temizlih' k.+ ı IX/44

kağızlı Ruhsatlı, izinli, onaylı.

k. X/37

kal - Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak.

ķ.- annan XXXIV/53

kálbala bk. **kerbela**.

k.+ ya V/36

kāmil (< Ar. كامل) Tam, noksansız, bütün.

k. oldu IX/71

kāmilen (< Ar. كاملاً) Tamamen, tam olarak, noksansız.

k. XXXIV/28

kamion (< Fr. *camion*) Motorlu büyük yük taşıtı, kamyon.

k.+ nardan XXXIV/23

kāmva (< Far. کاموا < Lat.) Yünden
yapılan giysi.

k.+ m XIV/10

ķanal (< Far. canal) Telefon, telgraf,
radyo, televizyon vb. araçlarla iletişimi
sağlayan yol, hat

türkiye ķ.+ ıdī II/75

kānar (< Far. کنار) Bir şeyin, bir yerin
bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka.

k.+ a IX/32, XXXIX/401

kān (< Far. کان) Kaynak, memba.

kerāmet k.+ ıdī XII/306

keremin k.+ ı XII/311

ķapşın bk. ġapşun.

ķ. XXVII/15

kār (< Far. کار) Bir iş sonucunda elde
edilen fayda, çıkar, bk. **kār**.

onun k.+ ı II/133

k. vérer IX/33

k. vérmez IX/32

kār bk. **kār**.

k.+ a II/81, II/82, XIII/10

k.+ e II/81

k. vérmez XXVI/10

ķara bk. ġara, ġāra, ġāra, ġārā.

ķ.+ s1 XII/334

karate (< Fr. karaté < Jap.) Karate
sporcusu, karateci.

k. XL/211

kārgārçılığ bk. **kārgerçilig**,
kārgerçiliğ.

k.+ a XXXVI/18

kārger (< Far. کارگر) İşçi.

k.+ di XL/109

kārgerçilig İşçilik, bk. **kārgerçiliğ**,
kārgārçılığ.

k. élemiyećedi XXXIII/198

kārgerçiliğ bk. **kārgerçilig**,
kārgārçılığ.

k.+ e XXXVIII/30

kārĥana (< Far. کارخانه) İş yeri, fabrika.

k.+ s1 XVIII/31

kārmend (< Far. کارمند) Çalışan, işçi
veya memur.

k.+ em XXXII/41, XXXII/42

ustandar-ı k.+ i XXXIII/28

ķart (< Fr. carte) 1. Düğün davetiyesi
olarak kullanılan düzgün kesilmiş ince
karton parçası. 2. Devlet tarafından

vatandaşa verilen sosyal yardım için kullanılan vesika.

ķ.+ a I/92

ķ. yazallar I/90, I/91

ķ. yazallār I/89

yarane ķ.+ i XXXII/49

karvan (< Far. کاروان) Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı, kervan, bk. **kervan**, **kārvān**, **kervān**.

k. X/104, XXI/20, XXI/33

kārvān bk. **kervan**, **karvan**, **kervān**.

k.+ a XXXIII/489

kāsa (< Far. کاسه) Cam, çini, toprak vb.nden yapılmış derince çanak, kâse, bk. **kāsa**, **kesa**.

k.+ s1 XIX/15

bir k. VI/103

iki k. VI/103

kāse bk. **kāsa**, **kesa**.

k. içinde XII/333

kaset (< Fr. cassette) İçinde, görüntü ve seslerin kaydedildiği, gerektiğinde yeniden kullanılmasını sağlayan bir manyetik şeridin bulunduğu küçük kutu.

k. XXXIV/30

kasıb bk. **kásıb**, **kasıp**, **ķasıP**.

k.+ lara XVI/104

kásıb bk. **kasıb**, **kasıp**, **ķasıP**.

k.+ a XVIII/60

kasıp (< Ar. كاسب) Yoksul, fakir, yardıma muhtaç kişi, bk. **kasıb**, **kásıb**, **ķasıP**.

k. XVIII/61

k.+ larınnan XXII/20

ķasıP bk. **kasıb**, **kásıb**, **kasıp**.

ķ. XLI/17

kasıplıĝ Yoksulluk, fakirlik.

k.+ ına XXII/12

katda bk. **ketda**.

k. XL/58

kebab bk. **kebab**, **kabab**, **kábab**.

k.+ ı XXXIII/158

k.+ ın üsdünde XXXIII/98

ke'be (< Ar. كعبة) Mekke'de bulunan, Müslümanlarca kible olarak kabul edilen ve hac ibadeti yapılırken tavaf edilen kutsal yer, Kâbe.

k.+ ni XII/422, XII/77,

XXXIII/606

k.+ nin zemzemi XII/289

kebin Gelin olacak kıza erkek tarafından verilen para veya armağan, ağırlık, kalın, başlık parası, mihr, bk. **kébin**.

- k. IV/113
- k.+ i IV/112, VI/59, VI/64
- k.+ imi VI/64, VI/65
- k.+ imiz VI/61
- k.+ in XVIII/78
- k. kesirdiler VI/60
- k.+ nerin fāydesi VI/62

kébin bk. **kebin**.

- k. saldırdılar IV/113

kēbir (< Ar. كبير) Büyük, ulu.

- k.+ di XXXVII/30

keçe bk. **keçe**.

- k.+ n XXVI/14

keçi Geviş getiren memelilerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen hayvan, keçi, bk. **keçi**, **kéçi**.

- k. I/164, XXIX/24, XXIX/27, XXIX/29, XXVIII/31
- k.+ ler XXIX/28

keç - 1. Bir yerden başka bir yere gitmek. 2. Yol, araç veya akarsu bir yerin yakınından veya içinden gitmek. 3. Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek. 4. Yaşamak. 5. Sönmek. 6. Bir

yeri aşmak, öbür yana ulaşmak, bk. **geç** -, **geş** -, **keş** -, **kéç** -.

- k. XXI/56, XXXIII/179
- k.- diler XVI/78
- k.- dim XIII/98
- k.- ecēk XII/168
- k.- en I/41, VII/87, XVI/81, XXXIX/250
- k.- ende XXXIX/247, XXXIX/254
- k.- ennen sohrā XXXIII/572
- k.- erdi V/102, V/188
- k.- erdiler XXI/56
- k.- erdük II/111
- k.- ib XXV/45
- k.- ibdi XXXIX/377
- k.- ibler XVI/55
- k.- ip IV/92, XXXIII/148
- k.- ipTi IV/96
- k.- ir V/48, V/49, XIII/47
- K.- ir XXXVI/11
- k.- irem XXXII/44
- k.- irsen XIX/74
- k.- irsēn XIX/75
- k.- iy XXXIII/35
- k.- seydik XVIII/121
- k.- tim XXI/73
- sinni k.- ennere V/94

kéç - bk. **geç** -, **geş** -, **keş** -, **keç** -.

- k.- erdi V/102

keçe Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş, bk. **keçe**.

k. II/59, II/60, II/63, II/64, II/65, XIV/51, XVII/86, XVIII/33
k.+ ni XVIII/21

keçi bk. **keçi**, **kéçi**.

k. XXIX/26

kéçi bk. **keçi**, **keçi**.

k.+ ye I/163
dağ k.+ si XL/190

Keçin - 1. Uzlaşmak, anlaşmak. 2. Yaşamak için gerekeni sağlamak, bk.

keçün -.

k. XVI/72
K.- ek XXXIII/438
k.- emmerük II/58
k.- erdiler XVIII/28
K.- erdük II/23
k.- in II/50
k.- ir XXXIX/460
k.- irik XXVII/14
k.- iyik XXXIII/40
k.- nik XXIII/11
k.- ün II/50

keçindir - Geçinmesini sağlamak, geçindirmek.

k.- ebilmiydi XVI/84

keçird - bk. **keçirt** -, **kéçirt** -.

k.- ene XXXI/18
k.- er XIII/20
k.- erdük I/168
k.- ĩp I/169
k.- ir XIII/47
k.- irdim XXXIX/316

keçirt - Geçirme işini yaptırmak, geçirtmek, bk. **keçird** -, **kéçirt** -.

k.- di XXXIII/565
k.- erdiler II/110, IV/56
k.- mişdi XXXIII/550

kéçirt - bk. **keçirt** -, **keçird** -.

k.- erdiler IV/55
k.- erler IV/55

keçme Geçmek işi, mürur.

k.+ yük XL/199

keçün - bk. **Keçin** -.

k.- ün II/50

keder (< Ar. كدر) Acı, üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırap, tasa, keder.

k. XXXIX/141
k.+ imi VII/114

kef (< Ar. كيف) 1. Sağlık, sıhhat. 2. Hoşlanma, haz. 3. Yürek ferahlığı. 4. Neşe, sevinç. 5. Arzu, heves, istek, bk. **keyf**, **kîf**.

k. éleydi III/85

k. éleyib XVI/55

k.+ i XL/134

kefaloğlu mehmed Kişi adı ve soyadı.

k. XXXIII/139

kefen (< Ar. كفن) Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan.

k. XII/458, XVI/68

k.+ di XVIII/43

k.+ e XVI/13

k.+ i XVI/14

k.+ inde XVI/15

kehf bk. **eshab-ı kehf**.

eshab-ı k.+ in XII/307

keh'lig Sülüngillerden, güvercin büyüklüğünde, eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuş, keklik, bk. **keh'lik**, **kēh'lik**.

k. XXXIII/356, XVI/128, XVI/131

k.+ in XXXIII/359

bala k.+ em XIX/35

ğar k.+ i XVI/31

ur k.+ i XVI/30, XVI/31

keh'lig otu Nane familyasından Şahsevenlerin çayını sıklıkla içtikleri

kekik cinsinden çok yıllık otsu bitkilerin türüdür, bk. **keh'lih' otu**, **keh'lik otu**, **kēh'lik otu**.

k. o. IV/47, V/216, XIX/94, IV/47, V/216, XI/20, XIX/94

keh'lih' otu bk. **keh'lig otu**, **keh'lik otu**, **kēh'lik otu**.

k. o. VIII/100

k. o.+ unnan VIII/108

keh'lik otu bk. **keh'lig otu**, **keh'lih' otu**, **kēh'lik otu**.

k. XI/21

k. o. XXXV/23

k. o.+ udī X/24

k. o.+ dī X/24

k. o.+ udu I/82

keh'lik bk. **keh'lig**, **kēh'lik**.

k. X/29, XXXIII/351, XXXIII/354

k.+ nen XXXIII/370, XXXIII/409

k.+ lerin XXXIII/357

k.+ nen XXXIII/370

kēh'lik otu bk. **keh'lig otu**, **keh'lih' otu**, **keh'lik otu**.

k. o. II/40

kēh'lik bk. **keh'lig**, **keh'lik**.

k. XIX/98, XIX/99,
XXXIII/353

kelayğı Başörtüsü, leçek.

k. V/109

k.+ dı XIX/81

kelbeten bk. **kelbetin**.

k.+ i XXXIII/569

kelbetin (<Ar. كَلْبَتَة) Çivi sökmeye veya diş çekmeye yarayan, hareketli bir eksen çevresinde çapraz iki parçadan oluşmuş, kısıkaç biçimindeki araç, bk.

kelbeten.

k.+ i XXXIII/448, XXXIII/568

kelecoş Kurut, yağ ve patatesle hazırlanan bir tür yemek, bk. **kelecoş**.

k. II/68, VI/75, XI/50

kelecoş bk. **kelecoş**.

k. II/67, II/70

k. aşı V/28

kelecoş aşı bk. **kelecoş**.

k. V/28

keledulan bk. **keleduran**.

k. XX/94

keleduran Çiftleşme zamanı gelen dişi inek, bk. **keledulan**.

k. XX/95

kelef Yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün vb. şey, yumak.

k.+ den söra XVII/78

k. éliyeller XVII/78

k. éylerüh' III/7

kelef éle - / kelef éyle - Yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün vb. şey, yumak haline getirmek.

k. é.- yeller XVII/78

k. é.- rüh' III/7

keleh' Uyumsuzluk, aldatma, kandırma.

k.+ de XXIX/22

k. gelir XXIII/23

keleh' gel - Aldatmak, kandırmak, hile yapmak.

k.- ir XXIII/23

keleke 1. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü. 2. Yeni doğurmuş memelilerin pişirilmiş ilk sütü. 2. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütüyle yapılan bir tür yemek, bk. **kelekē**.

k. V/46, V/47

k.+ nin vahtı V/48

k.+ si V/49

k. teK V/47

kelekē bk. **keleke**.

k. V/48

kelgir 1. Erkek manda. 2. Damızlık erkek manda.

k.+ di XX/99

kelime bk. **kelīme**, **kelme**.

k. IX/46

kelīme bk. **kelime**, **kelme**.

k.+ si XXXIX/211

kelle (< Far. كَلَّة) Kıtlama biçiminde tüketilen bir tür şeker, kelle şekeri.

k. sındırdılar XXIII/32

kelle sındır - Şahseven Türkleri arasında kız isteme merasiminin olumlu geçtiği durumlarda veya nikah esnasında kız evine getirilen bir tür büyük hediye kelle (kıtlama) şekerinin şans, uğur, bereket getirmesi amacıyla kırılması âdeti.

k.- ardılar XXIII/32

kelme (<Ar. كَلِمَة) Sözcük, kelime, bk. **kelīme**, **kelime**.

k. XXI/59

k.+ di XXXIII/267,
XXXIII/279

kem (< Far. كَمْ) Eksik, noksan, az.

k. XI/20, XII/348, XXXVI/59

kemāl (< Ar. كَمَال) Olgunluk.

k.+ im XII/399

kemān (<Far. كِمَان) Yay.

k.+ a XII/166

kemañçe Kemeñçe.

k.+ ye XXXIX/22

kemel - Azalmak.

k.- ibdi XXXVII/143

kemer (< Far. كَمَر) 1. Bel bağı, kemer. 2. Etek, pantolon vb. giysilerin bele gelen bölümü.

k. XL/155

k.+ dī IX/105

k.+ im XXI/25, XXI/29

k.+ imizi XL/154

kemter (< Far. كَمْتَر) Alçak, aşağı, aciz, miskin.

k. VII/52

kenar (< Far. كِنَار) 1. Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka, yan. 2. Merkezden uzak olan, kuytu, ıssız, sapa, تنها yer, bk. **kenār**, **kenār**.

k.+ a XVI/16

k.+ ā XVI/10

k.+ dan IX/34

kenár bk. **kenar**, **kenār**.

k.+ ā XL/161

kenār bk. **kenar**, **kenār**.

k.+ a XVI/11

kend (< Soğd. *kanth*) 1. Yerleşim birimi. 2. Köy, bk. **kēnd**, **kent**, **ket**.

k. II/92

k.+ e XXII/53

k.+ i II/93

k.+ imizin adı I/8, II/8, XIV/44

k.+ in II/90, XVIII/121

k.+ in adı XXXVII/17

k.+ in büyüğü XL/58

k.+ in izderi XXXIX/259

k.+ innen XVIII/120

buzhan k.+ i XV/8, XV/9

cida k.+ idi I/8

demirçili k.+ idi X/15

ećıhbulu k.+ i XIX/6

ğasım k.+ i XXXIII/8

rusTā-yı naćaħbul k.+ i ĩyik

XIX/4

kēnd bk. **kend**, **kent**, **ket**.

k.+ imiz X/14

kenef (< Ar. كنف) Tuvalet, ayakyolu.

k. olurdu XIII/67

keniz (< Far. كنيز) Kadın hizmetçi, halayık, cariye, nöker, bk. **kenīz**.

k. II/141

kenīz bk. **keniz**.

k. II/141

kent bk. **kend**, **kēnd**, **ket**.

k. XL/174, XL/175, XXXVII/16, XXXVII/21

kerāmet (< Ar. كرامت) 1. Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum. 2. Olağanüstü durum.

k. ehlidi XII/306

k. kánıdı XII/306

kerbala (< Ar. كربلا) Bağdat

civârında Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yerin ismi olup mecâzen "mâtem yeri" mânâsına gelir, bk. **kálbala**.

k.+ ya XXXVII/52

kere 1. Tereyağı, kereyağı. 2. Şahseven Türklerinin manda, inek veya daha çok koyundan elde ettikleri sütün tulukta (tulum) biriken taze, yumuşak, tuzsuz yağı.

k. V/35, V/62, VI/88, XIX/49, XL/214, XXII/91

k.+ di XL/224

k.+ miz XXXV/15
k.+ si VI/150, XV/14
k.+ sin XL/12, XVII/18
k.+ sini V/27
k. yağıynan II/73

kerem Kerem ile Aslı adlı Türk halk
hikâyesinin erkek başkahramanı,
Kerem, bk. **kerēm**.

k. X/104, X/105, X/118,
X/124, XXXIII/328, XXXIII/329,
XXXIII/336, XXXIII/339,
XXXIII/341, XXXIII/357,
XXXIII/360, XXXIII/368,
XXXIII/383, XXXIII/384,
XXXIII/387, XXXIII/388,
XXXIII/391, XXXIII/393,
XXXIII/399, XXXIII/407,
XXXIII/408, XXXIII/417,
XXXIII/429, XXXIII/430,
XXXIII/437, XXXIII/440,
XXXIII/443, XXXIII/450,
XXXIII/453, XXXIII/454,
XXXIII/497, XXXIII/498,
XXXIII/499, XXXIII/500,
XXXIII/505, XXXIII/506,
XXXIII/509, XXXIII/510,
XXXIII/531, XXXIII/534,
XXXIII/543, XXXIII/548,
XXXIII/554, XXXIII/557,
XXXIII/560, XXXIII/562,
XXXIII/564, XXXIII/566,
XXXIII/567, XXXIII/572,

XXXIII/575, XXXIII/583,
XXXIII/585, XXXIII/586,
XXXIII/587, XXXIII/597,
XXXIII/599, XXXIII/602,
XXXIII/609

ásli k. XXXIX/300

esli k. XXXIII/387

eslī k. XXXIII/387

esliynen k. XXXIII/437

yanıḡ k. XXXIX/493

k. dāsTanı XXXIX/301

k.+ di XXXIII/418

k. dubeytisi XXXIX/498,
XXXIX/499, XXXIX/505,
XXXIX/506, XXXIX/508,
XXXIX/564

k. dubeytisidi XXXIX/599

k. dubeytisin XXXIX/566

k. dubeytisinin XXXIX/508

k.+ e XXXIII/402, XXXIII/464

k.+ em X/130

k. gözellemesi XXXIX/479,
XXXIX/486, XXXIX/496

k.+ i XII/243, XXXIII/396,
XXXIII/400, XXXIII/429,
XXXIII/507, XXXIII/574

ásliynen k.+ i XXXIII/272

k.+ in XXXIII/339,
XXXIII/449, XXXIII/570,
XXXIII/576, XXXIII/577

k.+ in adı XXXIII/339,
XXXIII/341

esliynen k.+ in adın
XXXIII/447

k.+ in dedesi XXXIII/338

k.+ in dedesiydi XXXIII/339

k.+ in ėmisi XXXIII/329

k.+ in ġalbinde XXXIII/510

k.+ in kánı XII/311

k.+ in külün XXXIII/579

k.+ in külüne XXXIII/582

k.+ in oġlun XXXIII/474

k.+ inkinnen XXXIII/268

k.+ nen XXXIII/426,

XXXIII/430, XXXIII/505

k.+ nen áslininkine XXXIII/268

k.+ nen eslini XXXIII/275

kerēm bk. **kerēm**.

k. XXXIII/334, XXXIII/399,

XXXIII/437, XXXIII/573

kerem dubeytisi Bir tür âşık havası.

k. XXXIX/498

keremi Bir tür âşık havası, bk. **yanıḥ**

keremi.

yanıḥ k. XXXIX/495

kereyaġı Tereyaġı, kereyaġı.

k.+ ynan II/73

kerim bk. **yā kerim**.

yā k. XIX/99

kerme Tezek.

k.+ ynen XIX/83

kervan bk. **karvan**, **kārvān**, **kervān**.

k. XXI/21

k.+ a XXII/50

kervān bk. **kervan**, **karvan**, **kārvān**.

k. X/105

kervansaray Erdebil eyaletine baġlı
bir yer adı.

k. XIX/78

kes (< Far. كس) Kimse, kişi, şahıs.

k. I/87, XX/84, XL/122,

XVI/128, XVIII/110, XXXIII/113

k.+ e XXXVI/7

k.+ i I/139

k.+ in XVIII/92

hiç k.+ nen II/51

heş k.+ i XII/437

ne te k.+ i I/139

heş k.+ im XXXVI/14

heş k.+ de XII/119

heç k. III/111, XXXIII/151

héç k. I/189, I/219

her k. XXXVIII/51

heş k. XII/135, XII/145,

XII/150, XXXVI/12, XXXVII/15

héç k.+ de XXXIX/269,

XXXIX/270

kes - 1. Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak. 2. Düzgün parçalara ayırmak veya dibinden ayırmak. 3. Kesici bir araçla yaralamak, hayvanı boğazlamak. 4. Son vermek, gidermek, ara vermek, bk. **kés** -.

k.- di XVI/21, XXI/25, XXI/29

k.- diler XXXIII/125,
XXXIII/156

k.- dim XXXIII/125

k.- eciyem XXXIII/247

k.- eller XVII/31, XVII/84

k.- ende V/41

k.- er XL/149

k.- erdi I/203, VI/124, XVIII/40

k.- erdī XVIII/121

k.- erdiğ VI/29, VI/91

k.- erdih' VI/95

k.- erdik XV/27, XVIII/152

k.- erdīK VI/26

göbēğ'in k.- erdik V/215

k.- erdiler I/201, I/202, II/109,
V/198, VIII/121

k.- erdiler XIII/54

k.- erik VIII/128, XVII/33

k.- erūk XL/44

k.- erūk III/87, XIV/19, XIV/21

ğurban k.- erūk XIV/17

k.- eydi XXXIII/123

k.- eydin XIII/102

k.- iller V/68, XIII/54

k.- ilse V/13

k.- ip V/150, XXXIII/245

kebin k.- irdiler VI/60

k.- irük XIV/17

k.- iy I/203, I/205

k.- me VII/59

k.- mege VIII/112

k.- meye XV/69

k.- mişdi XXXIX/562

k.- mişik V/163

ahlım k.- miydi XXI/70

k.- miyēn I/222

k.- tik VIII/113

üzük k.- tiler VIII/36

k.- tim XXVI/31

kés - bk. **kes** -.

k.- iller XV/66

k.- Tiler I/197

kesa bk. **kása**, **kása**.

k.+ da V/126

kesālet (< Ar. كسالت) Gevşeklik,
tembellik.

k.+ im XXXIX/465

menim k.+ im XXXIX/452

kesán bk. **keseñ**.

her k. XXXIII/435

k.+ ıñ I/89

kesb (< Ar. كسب) Çalışarak kazanma,
kazanç.

k.+ imi XXXII/45
k.+ imnen XXXII/41,
XXXII/45, XXXII/54

kesdir - Kesme işini yaptırmak,
kestirmek.

k.- diler XXXIII/123

kesen (< Far. کسان) 1. Kimseler, kişiler.
2. Akraba, bk. **kesân**.

k. XIII/86, XL/138

k.+ in I/100

her k. XIII/85, XIII/94, XL/77

her k.+ in IV/116, XVII/41

kesil - Kesme işi yapılmak,
katolunmak, devamı olmamak, bk.

kēsil -.

k.- di XII/336

kēsil - bk. **kesil** -.

nesli k.- ib XL/190

kesrāygil Erdebil eyaletinde yaşayan
bir aile adı.

serāy k. XX/56

keş - bk. **geç** -, **geş** -, **keç** -, **kēc** -.

k.- di XII/419, XIII/97,
XXXIII/571

k.- ti V/104, V/105, XIX/15,
XXXII/44

k.- tik XIX/110

k.- tin IV/44

keşāverçilig bk. **keşāverçilik**,
keşāverçilih '.

k. işimiz XXIII/11

keşāverçilih ' bk. **keşāverçilik**,
keşāverçilig.

k. II/12

keşāverçilik Çiftçilik, bk.
keşāverçilih ', **keşāverçilig**.

k. XXII/19

keşaverzi **keşāverzī**, **keşāverzi**.

k.+ yık I/15

keşāverzi **keşāverzī**, **keşaverzi**.

k. XXII/15, XXXVII/51

k. élerik XXXII/6

k.+ ler XX/31

keşāverzī (< Far. کشاورزی) Çiftçi, bk.

keşāverzi, **keşaverzi**.

k.+ m XXXVII/50

keşeş (< Far. کشش) Genişlik,
genişletme, çekim.

k.+ ei XXV/31

keşver (< Far. کشور) Ülke, diyar
memleket, bk. **küşver**.

k.- i ħub XXXIV/15

ket (< Soğd.) 1. Yerleşim birimi. 2.

Köy, bk. **kend**, **kēnd**, **kent**.

k. II/95, XVIII/122, XXXI/8

k.+ de VI/29, XI/22,

XXVIII/21, XXXI/11, XXXI/35

k.+ dedī XXXVII/34

k.+ den II/104, XXII/53

k.+ der XVIII/124,

XXXVII/107

k.+ dere XXXIII/490

k.+ derin XXXVII/103

k.+ derin hāmısı XXXVI/6

k.+ derinin adı XII/6

k.+ di I/9, XVIII/143

k.+ te IV/36, IV/80, VIII/43,

XII/10, XV/46

bizim k.+ derde XI/20

hesenalı k.+ di XX/59

ketçi bk. **ketçi**.

k. I/31

ketçi Köyde yaşayan, köylü, bk. **ketçi**,

ketçi.

k. I/31

k.+ di I/30

ketda Oba reisi, bulunduğu yerin ileri gelenlerinden, kanaat önderi, aksakal, bk. **katda**.

k. XL/58

k.+ nı XL/57

ketdi bk. **ketti**.

k.+ nin II/90

k.+ ydik XI/63

k.+ yem XVIII/4

miyananın k.+ leridi XVIII/143

ketti Köyde yaşayan, köylü, bk. **ketdi**.

k. II/95

k.+ di II/92

k.+ ni II/97

keve (< Far. كوه < Ar.) 1. Kerbela'yı ziyaret edenlere verilen ad. 2. Samimi olunan kimselere söylenen bir tür yakınlık sözü.

k. XVI/139

keyf bk. **kīf**, **kef**.

k.+ īz XII/114

şaysevennerin k.+ i XVI/108

keyfiyet (< Ar. كَيْفِيَّة) Önem, ehemmiyet.

k.+ i XXXVIII/15

kı bk. **kī**, **kī̄**, **kī̇**, **ku**, **kū**, **kū̇**, **kī̇**, **kü**.

k. I/120, I/187, I/81, I/82, IV/58, IV/66, IX/100, XXXV/18, XXXV/20, XXXV/26, XXXV/30

kī̇ bk. **kī**, **kī̇**, **kī̇**, **ku**, **kū**, **kū̇**, **kī̇**, **kü**.

k. I/102

ķıċ bk. ġıċ, ġıċ, ġıċ (II).

ķ. XLI/36

ķ.+ ın XVIII/74

Kısmet bk. ġısmet.

eşāyir K.+ inde III/113

ķıġ Hayvanları korkutmak veya kovalamak için çıkarılan ses, krş. **ķıġ** **ķıġ**.

ķıġķıġ ķ. XXVIII/34

ķıġ ķıġ Köpek kovalamak için kullanılan bir ünlem.

ķ. XXVIII/34

ķ. ķıġ XXVIII/34

ķıġlağ bk. ġıġdağ, ġıġlağ, ġıġlāğ, ġıġlah, ġıġlah, ġıġlāh, ġıġTağ, ġıġTaḥ, ġıġTāḥ, ķıġTaḥ.

ķ.+ a I/31

ķ.+ dan XXXV/53

ķıġTaḥ bk. ġıġdağ, ġıġlağ, ġıġlāğ, ġıġlah, ġıġlah, ġıġlāh, ġıġTağ, ġıġTaḥ, ķıġlağ, ġıġTāḥ.

ķ.+ dan IV/28

ķi (< Far. کى) Bağlama, kuvvetlendirme vb. işlevlerde kullanılan bir edat, bk. **ķı**, **ķı̄**, **ķī**, **ķu**, **ķū**, **ķū̄**, **ķī̄**, **ķū̄**.

k. I/105, I/107, I/111, I/161, I/17, I/222, I/33, I/36, I/74, I/81, I/87, II/104, II/121, II/126, II/127, II/128, II/135, II/138, II/18, II/19, II/23, II/35, II/47, II/51, II/58, II/96, III/11, III/12, III/4, III/77, III/8, IV/100, IV/101, IV/102, IV/108, IV/109, IV/14, IV/32, IV/35, IV/37, IV/58, IV/66, IV/70, IV/81, IV/83, IV/99, IX/11, IX/18, IX/41, V/175, V/26, V/54, VI/109, VI/122, VI/126, VI/127, VI/131, VI/138, VI/143, VI/145, VI/158, VI/160, VI/164, VI/26, VI/27, VI/36, VI/40, VI/62, VI/71, VI/88, VI/94, VII/103, VII/105, VII/106, VII/108, VII/11, VII/129, VII/15, VII/154, VII/164, VII/167, VII/169, VII/175, VII/18, VII/181, VII/20, VII/24, VII/26, VII/27, VII/31, VII/38, VII/4, VII/40, VII/43, VII/67, VII/7, VII/74, VII/77, VII/80, VII/81, VII/84, VII/86, VII/87, VII/89, VII/9, VII/98, VII/99, VIII/140, VIII/149, VIII/33, VIII/47, X/11, X/23, X/97, XI/47, XI/58, XII/10, XII/117, XII/13, XII/159, XII/171, XII/224, XII/225, XII/329, XII/362, XII/399, XII/440, XII/444, XII/5, XIII/34, XIII/43, XIII/55, XIII/88, XIV/34, XIV/59, XIX/8, XIX/9, XL/103, XL/110, XL/122, XL/139, XL/145, XL/147, XL/148, XL/149, XL/150, XL/164, XL/168, XL/180, XL/207, XL/216,

XL/43, XL/77, XL/93, XL/95, XV/36,	XXXIII/270, XXXIII/271, XXXIII/28,
XV/38, XV/54, XVI/102, XVI/105,	XXXIII/281, XXXIII/321,
XVI/112, XVI/129, XVI/13, XVI/23,	XXXIII/331, XXXIII/332,
XVI/37, XVI/40, XVI/53, XVI/62,	XXXIII/334, XXXIII/358, XXXIII/36,
XVI/63, XVI/72, XVI/78, XVI/89,	XXXIII/360, XXXIII/380, XXXIII/39,
XVI/94, XVII/35, XVII/37, XVII/44,	XXXIII/40, XXXIII/408, XXXIII/427,
XVII/51, XVII/58, XVII/59, XVII/80,	XXXIII/428, XXXIII/433,
XVII/84, XVII/86, XVII/88, XVII/89,	XXXIII/439, XXXIII/44, XXXIII/462,
XVIII/106, XVIII/122, XVIII/131,	XXXIII/47, XXXIII/487, XXXIII/49,
XVIII/139, XVIII/144, XVIII/15,	XXXIII/492, XXXIII/508,
XVIII/63, XVIII/65, XVIII/72,	XXXIII/509, XXXIII/529,
XX/100, XX/23, XX/48, XX/50,	XXXIII/536, XXXIII/561,
XX/61, XX/92, XX/97, XXI/15,	XXXIII/566, XXXIII/68, XXXIII/71,
XXI/28, XXI/71, XXII/12, XXII/20,	XXXIII/75, XXXIII/77, XXXIII/78,
XXII/38, XXII/65, XXII/66, XXII/68,	XXXIII/79, XXXIV/19, XXXIV/48,
XXIX/32, XXIX/41, XXIX/42,	XXXIX/106, XXXIX/125,
XXV/10, XXV/28, XXV/31, XXV/34,	XXXIX/129, XXXIX/130,
XXV/35, XXV/39, XXV/40, XXV/45,	XXXIX/131, XXXIX/136,
XXV/46, XXV/47, XXV/57, XXV/59,	XXXIX/139, XXXIX/145,
XXVI/12, XXVI/13, XXVI/19,	XXXIX/158, XXXIX/183,
XXVI/22, XXX/11, XXX/14,	XXXIX/184, XXXIX/187,
XXXI/20, XXXI/29, XXXI/47,	XXXIX/207, XXXIX/222,
XXXII/26, XXXIII/104, XXXIII/107,	XXXIX/233, XXXIX/234,
XXXIII/111, XXXIII/118,	XXXIX/235, XXXIX/244,
XXXIII/120, XXXIII/129,	XXXIX/249, XXXIX/269,
XXXIII/131, XXXIII/141,	XXXIX/271, XXXIX/275,
XXXIII/142, XXXIII/159,	XXXIX/291, XXXIX/308,
XXXIII/174, XXXIII/179, XXXIII/18,	XXXIX/350, XXXIX/37, XXXIX/378,
XXXIII/193, XXXIII/198,	XXXIX/387, XXXIX/4, XXXIX/424,
XXXIII/202, XXXIII/212,	XXXIX/450, XXXIX/452,
XXXIII/215, XXXIII/219,	XXXIX/454, XXXIX/457, XXXIX/46,
XXXIII/220, XXXIII/231, XXXIII/24,	XXXIX/470, XXXIX/476,
XXXIII/254, XXXIII/267,	XXXIX/477, XXXIX/478,

XXXIX/493, XXXIX/497, XXXIX/5,
XXXIX/504, XXXIX/506,
XXXIX/509, XXXIX/55, XXXIX/559,
XXXIX/565, XXXIX/603,
XXXIX/608, XXXIX/79, XXXIX/81,
XXXV/13, XXXV/27, XXXV/34,
XXXV/47, XXXV/53, XXXV/65,
XXXV/74, XXXVI/24, XXXVI/33,
XXXVI/41, XXXVI/44, XXXVI/47,
XXXVI/48, XXXVI/49, XXXVI/9,
XXXVII/11, XXXVII/115,
XXXVII/120, XXXVII/123,
XXXVII/13, XXXVII/15, XXXVII/43,
XXXVIII/51

éle k. XXII/93

kī bk. **ki, kī, kī, kī, ku, kū, kū, kü.**

k. IV/123, IV/99, VII/162,
VII/24, VII/39, VII/63, XIX/83,
XL/29, XVI/133, XVI/65, XVI/66,
XVI/91, XVIII/60, XX/35, XX/56,
XXXIX/270, XXXVI/58

kī bk. **ki, kī, kī, ku, kū, kū, kī, kü.**

k. I/111

kibi bk. **kimi, kimin, gibi.**

men k. XIV/29

kiçik bk. **kiçik, kiçih', kiçig, küçü,**
küçük.

k. XLI/13

kiçig bk. **kiçik, kiçih', kiçik, küçü,**
küçük.

k.+ e IV/63

kiçih' bk. **kiçik, kiçig, kiçik, küçü,**
küçük.

böyüh' k. IV/121

böyüh' k. zamanıydı IV/123

kiçik 1. Boyutları, benzerlerininkinden
daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı,
küçük. 2. Yaşı daha az olan. 3. Niceliği
az olan, bk. **kiçih', kiçig, kiçik, küçü,**
küçük.

k. XI/71, XIV/62

böyüh' k. IV/99

kīf bk. **keyf, kef.**

k.+ imiz VI/76

kifāyet (< Ar. كفاية) Yeterli miktarda
olma, yetme, kâfi gelme.

k.+ di XIII/27

kifir bk. **küfür.**

k. nāsezā XXXIX/194

kilas (< Far. کلاس) 1. Okul. 2. Sınıf 3.
Ders.

k.+ a XXXV/60

Kileylik Şikayet, hoşnutsuzluk.

K. VI/43

kilim (< Far. گليم) Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma, kilim.

k. XVII/75, XXXVI/38

k. tohuyardıh XI/8

k. tohuyırdıh XIX/91

kilo (< Fr. *kilogramme*) Bin gramdan oluşan ölçü birimi, kilogram, bk. **kilō**.

k.+ ğun IV/48

otuz k. XXXIX/485

kilō bk. **kilo**.

otuz k. XXXIX/486

kilometr Bin metrelik uzunluk ölçü birimi (km), bk. **kilometre**, **kilōmetr**, **kilōmetri**.

k. XXXV/9

dört k. II/117

ğırh k. XXII/48

üç k. II/117

dört k.+ de II/119

üç k.+ de II/119

kilōmetr bk. **kilometre**, **kilōmetri**, **kilometr**.

yüz k. XIX/105

kilometre bk. **kilōmetr**, **kilōmetri**, **kilometr**.

k. XXXVIII/8

k.+ de II/120

kilōmetri bk. **kilometre**, **kilōmetr**, **kilometr**.

otuz k. XL/213

kim Soru zamiri, hangi kişi, kim.

k. VI/63, X/38, XII/278,

XII/317, XIV/34, XXVI/25, XXVI/43, XXVI/7, XXXIII/151, XXXIX/574, XXXIX/590

k.+ e X/111, XVIII/123,

XXXVI/7

k.+ em XII/282

k.+ i VIII/113

k.+ in I/165

k.+ in kimin IX/89

k.+ in üzüne XIV/61

k.+ indi II/89, X/112, X/116

k.+ lere XII/241, XII/49

k.+ nen IX/28, XII/282

k.+ sen XII/282, XXXIX/560

k.+ sin VI/133, VI/154

k. idi XII/393, XII/421,

XII/458, XII/461, XII/462, XXXIX/529

k. iydi XII/457

kimin k.+ in IX/89

kimi -a / -e benzer, gibi, kadar, bk.

kimī, **kimin**, **kibi**.

arının tohumu k. XVI/121

bunun k. XVI/128
bus k. VIII/61
dağlar k. XII/188
düş k. XII/243
élanki k. XXXVI/43
ğádımki k. XXV/39
göz k. V/54
heniz k. VIII/78
henizki k. VIII/77
héyvan k. XIII/30
hindiki k. VIII/53
sēn k. XXXIX/561
senin k. XXXIX/556
sizin k. VIII/148
vaht k. XXXIX/376
ferş k.+ di XVII/90
ğedimki k.+ di XXXI/37
culfiya k. XXXVII/123

kimī bk. **kimi**, **kimin**.

k. XXXIX/528

kimin bk. **kimi**, **kimī**, **kibi**.

k. II/78
bağban k. XII/178
bılıt k. XVI/49
bının k. X/42
bülbul k. XII/177
eli k. XII/274
hindiki k. XVIII/88
onun k. XII/109
sap k. XXXIX/531
sen k. XVI/60

senin k. XII/98, XVI/126
sular k. XII/55
şimşek k. XII/56
terlan k. XII/176
sizin k.+ si XXXIX/178

kiprig Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri, kirpik, bk.**kirpik**.

k.+ innen XXXIII/530,
XXXIII/531

kiri - Şaşırmak, hayret etmek.

k.- di XXXIII/492

kiriş Bir tür ot.

k. XI/21

kirmanşah İran'ın 31 eyaletinden biri, Kirmanşah.

ustān-ı k.+ di XXXVII/117

kirmanşahlı Kirmanşah halkından veya bu halkın soyundan olan kimse.

k.+ dı XII/140

kirpik bk. **kirpik**.

k.+ di XLI/28

kişi Erkek, adam, şahıs, zat, nefer.

k. III/106, VI/84, XIII/72,
XLI/18, XVI/100, XVI/102, XVI/18,
XVI/97, XVIII/89, XVIII/92,

XXXIII/439, XXXIII/451,
XXXIII/486, XXXIII/497,
XXXIX/453

k.+ den VII/78, XVI/80,
XVIII/148

k.+ di XVI/18, XXXIII/467

k.+ ler IV/127, VIII/86,
XII/220, XL/30, XVIII/140, XVIII/15

k.+ lardan XII/225

k.+ lere XIX/91

k.+ leri XVI/26

k.+ lerimiz VI/80

k.+ lerin biri VIII/113

k.+ ni XVI/98, XVIII/146

k.+ nin XXXIII/164,
XXXIX/458

k.+ nin arvadı XV/12

k.+ nin gölü gıcı XVIII/145

k.+ ninkine XLI/31

k.+ sî XIV/59

k.+ ye XVI/100, XVI/99,
XXXIII/164, XXXIX/41, XXXIX/42

k.+ yem XXXIX/602

k. meclisinde III/110

aḥsaḳḳal k. V/127, V/144

ğoća k. IV/130

tiriye k. XL/218

yaḥçı k. XLI/97

yaḥa k. XLI/101

kişmiş (< Far. گشنیز)
Maydanogillerden, yaprakları
maydanozu andıran, 20-60 santimetre

yüksekliğinde, tüysüz, bir yıllık ve otsu
bir bitki, kişniş.

k. V/85

kitab bk. **kitāb**, **kitap**.

k.+ ı XXXIX/386

k.+ lardan XXXIX/472

eşâyırın k.+ ı XXXIX/386

kitāb bk. **kitab**, **kitap**.

k.+ ı IX/66, XXXIX/310

kitap (< Ar. كتاب) 1. Ciltli veya ciltlessiz
olarak bir araya getirilmiş, basılı veya
yazılı kâğıt yaprakların bütünü 2.
Herhangi bir konuda yazılmış eser,
kitap, bk. **kitāb**, **kitab**.

k. XVI/15, XXXVII/16

k.+ da XXXVII/17,
XXXVII/18

k. defter XXXIX/274

k.+ nan I/75

koçnişin Küçükbaş hayvancılıkla
uğraşan kimse.

ķ. XXXIII/553, XXXIII/556

ķ. iydi XXXIII/468,
XXXIII/495

kol 1. Püskül, çalı. 2. Dal, bk. **köl**.

k.+ ları XXXIII/513

köl bk. **kol**.

k.+ ların dibinde XXXIII/520

kollen (< Ar. كَلَن) Tamamen, bütünüyle,
bk. **kollēn, küllen**.

k. VII/25, XL/138, XL/143,
XL/184, XL/185, XL/70, XXXV/16,
XXXV/18, XXXV/21, XXXV/22,
XXXV/24, XXXV/30, XXXV/38,
XXXV/55, XXXVIII/22, XXXVIII/29,
XXXVIII/54, XXXVIII/62

kollēn bk. **kollēn, küllen**.

k. XL/175

komile İran'da faaliyet gösteren bir
terör örgütü, Komele.

k. II/104

k.+ ni kürdü tekdirēndaz II/98

kompres (< İng. compress) Kamyon,
damperli kamyon.

k.+ im XXXVIII/37

kór bk. **kör**.

k. XXXIII/487

k.+ em XXIII/20

kosa (< Far. كوسه) Bıyığı, sakalı
çıkmayan erkek.

k. XVIII/38

kot 1. Pantolon. 2. Giysi yapılan mavi
bir tür kumaş, blucin.

k. XXXIII/521

kōv Çocuk oyunlarında oyuncunun
veya takımın hedeflenen amacı
gerçekleştirmesi, sayı.⁸⁰

k. XVIII/159, XVIII/160

Köç bk. **köç**.

K.+ e XXIV/17

köç - Çeşitli sebeplerden ötürü temelli
veya belirli bir süre için yer
değiştirmek, bk. **köş** -.

k.- düğ'ümüz II/125

k.- ecéyem XXXIX/280

k.- ek I/119, VIII/137, XXII/11

k.- en VII/167, XXXIII/265

k.- endē I/120

k.- erdi IV/32

k.- erdik I/137, XXIV/43

k.- erdüK XX/24

k.- erik VIII/136

k.- mege VIII/69

k.- mek XXXIII/43

k.- meyib XXXIII/484

k.- méyibsen XXXIII/485

k.- sek XVII/4

k.- üp XII/227, XXXIII/476

k.- üP XXXIII/463

⁸⁰ Bu sözcük oyunlarda olumsuz durumlar için
daha sık kullanılır. Hesaba katılmaz, sayılmaz

anlamına gelen "Kov değil" biçimi daha
yaygındır.

k.- üpler XXXIII/265,
XXXIII/266

k.- ür XXXIII/470

k.- üydük VIII/72

köç 1. Şahseven Türklerinin yaylaktan kışlağa, kışlaktan yaylağa gitme işi. 2. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret bk. **Köç**.

k. VIII/71, XIII/70

k. aparırdıh XIX/66

k.+ e XXIV/17

k. élemezdik XXIV/42

k. élerdi IV/30

k. élerdik IV/21, IV/34

k. éleyip IV/23

k. géden IV/81

k. géderdig XVIII/9

k. géderdik IV/22

k. geliydik VIII/71

k.+ nen VIII/82, XX/27,

XXIV/16

k.+ ü I/167, XVIII/122

k.+ ümüz IV/18, XIX/67

k.+ ün gabağına XXXIII/495,
XXXIII/501, XXXIII/503

k.+ ün gabağınā XXXIII/495

k.+ ün üssünde VIII/111,
VIII/112

köçeri Göçebe, konargöçer yaşam tarzını benimseyen kimse.

k. X/11

k.+ ymiş X/11

köçme Şahseven Türklerinin yaylaktan kışlağa, kışlaktan yaylağa göç etme işi, bk. **köşme**.

k.+ imiz XVII/4

k.+ yimiz XXII/11

köde bk. **ködêv**, **ködög'**.

k.+ lerin XXXIII/22

ködeçi Samanı, otu parayla alan kimse.

k. XXXIII/22

k.+ ydik XXXIII/21

ködêv 1. Hayvanların yediği bir tür dikenli ot. 2. Ot veya saman, bk. **ködög'**, **köde**.

k. XX/77

k.+ dī XX/77

ködög' bk. **ködêv**, **köde**.

k.+ dü I/83

köhne (< Far. کهنه) 1. Eski. 2. Eskiyip yıpranmış, bakımsız kalmış.

k. VI/58, XVIII/93

k. dosdun XXXIX/151,
XXXIX/152, XXXIX/161

deden k. ħurcuna VI/63

köhnel - Eskimek, unutulmak.

k.- iy XL/50

kök 1. Bitkileri toprağa bağlayan, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm. 2. Dip, temel. 3. Kaynak, köken.

k. alır VII/133

k.+ dü XII/303

k.+ ü XXXIX/565

k.+ üm XXXIX/431

köklü Kökü olan.

k. V/42

köleğ bk. **kömek**, **kömey**, **kömeh'**, **kömeğ**, **kömeğ'**, **kömeg**, **köleğ**.

k.+ i XV/37

kölge 1. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık. 2. Ne olduğu anlaşılamayan karaltı, silüet, gölge.

k.+ de XVII/64

k.+ nde VIII/154

kömeg (< Far. کمک) 1. Birinin karşılaştığı sıkıntıları hafifletmek için yapılan davranış, yardım. 2. Destek olmak. 3. Arka çıkmak, bk. **kömek**,

kömey, **kömeh'**, **kömeğ**, **kömeğ'**, **köleğ**, **köleğ**.

k. XXXIX/252

k. élerdi XVIII/137

k. élerig XIX/47

k. éleyen XLI/100, XX/10

k. elimi XXXIX/245

kömeg éle - Yardım etmek, destek olmak.

k. é.- rdi XVIII/137

k. é.- rig XIX/47

k. é.- yen XLI/100, XX/10

kömeğ' bk. **kömek**, **kömey**, **kömeh'**, **kömeğ**, **kömeg**, **köleğ**, **köleğ**.

k.+ i VII/103

k.+ in XL/20

k.+ 'in XL/128, XL/206

kömeğ bk. **kömek**, **kömey**, **kömeh'**, **kömeğ'**, **kömeg**, **köleğ**, **köleğ**.

k.+ in ossun XIV/71

k.+ iniz III/113

kömeh' bk. **kömek**, **kömey**, **kömeğ**, **kömeğ'**, **kömeg**, **köleğ**, **köleğ**.

k. XXXVIII/64

k. éliye XVI/112

k.+ leri XXVI/31

kömeh'lig bk. **kömekliK**, **kömeh'lih'**, **kömeh'liğ'**.

k. XVI/114, XXXIII/547

k. éler XL/124

k. éliyek XL/125

kömeḥ 'liḡ' bk. **kömekliK**,
kömeḥ 'lih', **kömeḥ 'lig'**.

k.+ iynen VII/39

kömeḥ 'lih' bk. **kömekliK**,
kömeḥ 'liḡ', **kömeḥ 'lig'**.

k. élerih' XVII/16

kömek bk. **kömey**, **kömeḥ'**, **kömeḡ**,
kömeḡ', **kömeg**, **köleḡ**, **köleḡ'**.

k.+ z VIII/2

kömekliK Yardım, yardımı
dokunmak, yardım etmek, bk.
kömeḥ 'lih', **kömeḥ 'liḡ'**, **kömeḥ 'lig'**.

k. XXI/18

k. éle XXI/17

kömekliK éle - Yardım etmek, bk.
kömekliK, **kömeḥ 'lih'**, **kömeḥ 'liḡ'**,
kömeḥ 'lig'.

k. é.- XXI/17

kömey bk. **kömek**, **kömeḥ'**, **kömeḡ**,
kömeḡ', **kömeg**, **köleḡ**, **köleḡ'**.

k. élerdi I/174

kömür Karbonlu maddelerin kapalı ve
havasız yerlerde için için yanmasından

veya çok uzun süre derin toprak
katmanları altında kalıp birtakım
kimyasal değişmelere uğramasından
oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı,
içinde yüksek oranda karbon bulunan
katı yakıt, kömür.

k.+ dü II/85

k.+ ū II/82

könül bk. **gölül**, **gövl**, **göḡül**, **göyül**,
göyül.

k. XXXIX/131, XXXIX/626

k.+ ümün bāḡ bahçasında
VII/118

köpek Köpekgillerden, boy ve biçim
bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi
koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık
gibi işler için beslenen memeli hayvan,
köpek, it, bk. **küpek**.

k. kızları XII/349

köpoḡlu Hakaret içeren bir seslenme
sözü, köpoḡlu, itoḡlu.

k. XVI/88, XXVIII/34

kör (< Far. كور) Görme engelli, âmâ,
bk. **kór**.

k. XIX/26, XXXIII/253

Kör - bk. **gör** -, **gör** -, **‘gör** -.

K.- dük XIX/120

körhesenli Zencan eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **körhesenlu**.

k.+ du XII/210

körhesenlu bk. **körhesenli**.

k. XII/215

köroğlu Balkanlar'dan Doğu Türkistan'a, Güneybatı Anadolu'dan Sibirya'ya kadar uzanan Türk dünyasında hikâyeleri anlatılan ve okunan tarihî şahsiyet, Köroğlu.

k. IX/10, IX/29, IX/31, IX/36, IX/40, XII/47

k.+ dān VII/96

k.+ nnan IX/10, IX/29, IX/84

k.+ nun IX/38

k.+ nun meclisinde IX/46

k.+ nun üssüne IX/37

k. sinesinin üsdünde VII/22

k. adı IX/12, IX/44

k. dastanı IX/8

goş k. IX/48, XII/239

köroğlu üzü Bir tür aşık havası.

k. XXXIX/496

körpe 1. Küçük yaştaki çocuk. 2. Henüz olgunlaşmamış meyve. 3. Yavruluktan henüz çıkmamış hayvan.

k. XXII/94

k. idim VII/77

k. uşahda V/32

körpeliğ Körpe olma durumu, tazelik, olgun olmama durumu.

k.+ imde VII/79

körpü Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı, köprü.

ğıl k. XXXIX/83

köskü 1. Ucu sivri ağaç, kazık 2. Alaçığın tabanıyla tavanını birleştirmek için kullanılan ip veya kazık, bk. **çöskü**.

k. XXVI/11

k. ipidî XXVI/11

köş - bk. **köç** -.

k.- tü XXII/12, XXXVI/58

k.- tük VIII/114, VIII/115, XXV/30

köşe İki duvarın birleştiği girintili veya çıkıntılı yer.

k.+ ni VI/141

köşme bk. **köçme**.

k. XXII/12

köteh'le - Dövmek, dayak atmak.

k.- yrüh' XL/158

kötek Dövmek, dayak, patak.

k. yéyirik VI/58

kötüh' Kök, nüfus kütüğü.

k.+ den IX/69

k.+ leri I/130

köyneg bk. **köynek**, **köyneh'**.

k. XVIII/88

k. ıdı V/111

köyneh' bk. **köynek**, **köyneg**.

sarı k. XIV/29

tuman k. XIV/9

k.+ di IX/105, XVII/37,
XVII/43

köyneh'lih' Gömleklik kumaş.

k. V/109, XVII/39

köynek 1. Vücudun üst kısmına giyilen hafif giysi. 2. Elbise, kıyafet. 3. Şahseven kadınlarının çeşitli törenlerde giydikleri geleneksel üst giysisi, gömlek, bk. **köyneh'**, **köyneg**.

k. XI/46

k.+ dī XIX/80

tuman k. IV/103, XIV/9

köz Güz, sonbahar.

k. XLI/50

ku bk. **ki**, **kı**, **kı̇**, **kī**, **kū**, **kū̇**, **kī̇**, **kü**.

k. XXXII/30

kū bk. **ki**, **kı**, **kı̇**, **kī**, **ku**, **kū**, **kī̇**, **kü**.

k. XXXII/24

kū̇ bk. **ki**, **kı**, **kı̇**, **kī**, **ku**, **kū**, **kī̇**, **kü**.

k. XL/87

kuçe Sokak, mahalle.

ğám k.+ mī VII/114

kuh (< Far. كوه) Dağ.

dāmen-i k.- i sabelanda

XXXV/36

kūhı bal Dağ balı.

k. XL/78

kulli irşād Halk eğitimi ile ilgilenen resmî birim.

modir-i k.+ ın tevessüdüynen

VII/6

kulli irşādi islāmi-yi erdebil
Erdebil'in kültür ve eğitim işleriyle ilgilenen resmî birim.

modür-i k. VII/10

ķutar - 1. Bitirmek, tamamlamak. 2. Tükenmek, süre almak. 3. Kurtarmak,

azat etmek. 4. Zor bir durumdan çıkmak. 5. Ölmek, bk. **ğutar** -.

ķ. XVI/88

ķ.- aćah XXXIII/106

ķ.- anda XXIII/40, XXXIX/112

ķ.- annan sorā XX/43

ķ.- annan sōra IX/16, XVII/83,

XX/43

ķ.- ardı XL/91

ķ.- ardıh XVIII/11, XVIII/12

ķ.- dım XXVI/37

ķ.- dī XXVI/9

ķ.- dīn II/142

ķ.- ey XXXIII/77

ķ.- ıb V/69

vehd ķ.- ıb XVI/123

ķ.- ım XXXIII/548

ķ.- ıpsız VI/155

ķ.- maz VII/97

ķ.- sın XVI/85

kū bk. **kī, kı, kī, kī, kū, kū, kī, ku.**

k. XII/251, XXXIII/157,

XXXIII/392, XVI/116

kūće Sokak, yol.

k.+ de VII/40

küçü bk. **kiçih', kiçig, kiçik, kiçik, küçük.**

k. III/8

k.+ sün III/11

küçük bk. **kiçih', kiçig, kiçik, küçü, kiçik.**

k. XLI/13

küdürü Hayvanların yediği bir tür dikenli bitki.

k.+ dū I/83

küfür (< Ar. كُفْر) Sövgü, küfür, bk. **kifir.**

k. XXXIX/31

kül Yanan şeylerden artakalan toz madde, kül.

k. atmazdılar V/90

k.+ den I/204, XXXIII/581

k.+ ūn üsdünnēn XXXIII/577

k.+ ü V/179

k.+ üne XXXIII/576

eslinin k.+ ü XXXIII/582

keremin k.+ ün XXXIII/579

keremin k.+ üne XXXIII/583

küle - Hayvanın bacaklarını bağlamak.

k.- yrūk XXVII/27

k.- yrūk XXVII/27

küleg bk. **külek, külēk.**

k. XXXIII/541, XXXIII/542

külek Fırtına, şiddetli rüzgar, yel, bk.

külēk, küleg.

k. XIX/109, XL/30,
XXXIII/541

k. vırırdı XXXIII/529

k. vuriy XXXIII/532

külek bk. **külek**, **küleg**.

k. XIX/109

küleş Bitkinin taneleri ayrıldıktan
sonra kalan kuru kısım, iri saman.

k. samanın VII/136

külfet (< Ar. كلفت) 1. Sıkıntı, zahmet,
meşakkat. 2. Evde yaşayan veya düğün
evine konuk gelen kimseler.

k. XXXIII/108

k. iydi XXXIII/111

alaçığın k.+ i XXXIII/111

küllen bk. **kollën**, **kollën**.

k. XII/394, XII/88,
XXXVII/118, XXXVII/138

küllüg 1. Ot, saman vb. şeylerin
yığıldığı yer, samanlık. 2. Ahır.

k.+ e XIII/79

külüg Taşları, kayaları parçalamakta
kullanılan sivri kazma, külünk, bk.
külüğ.

k. XXXIII/199

külüğ bk. **külüğ**.

k.+ ü XXVII/27

küme Alaçıktan küçük daha çok kare
biçiminde kurulan Şahseven
Türklerinin yaylaktaki en küçük
barınağı.

k.+ deydi XIII/94

k.+ ni XIII/71

kümmez Zencan eyaletine bağlı
Farsların daha çok Gonbad adıyla
andıkları bir yerleşim birimi, Kümmez,
bk. **gümmed**.

k. XXII/31

k.+ di XXII/40

künde Beze haline getirilmiş hamur.

k. VI/35

kündele - Hamuru yaymak, yassı veya
yumru hale getirmek.

k.- rdi XV/31

künh (< Ar. كنه) Öz, kök.

insânın k.+ ü bünövresi XII/277

küpe (< İt. coppa) Kupa, bardak.

k. VIII/102

küpek bk. **köpek**.

k. gızı XII/346, XII/349,
XII/350

k. kızları XII/349

kürdisdan bk. **kürdistan**, **kürdistān**,
kürdisTan, **kürdüstan**, **kürdisdān**.

k.+ a VI/16

kürdisdān bk. **kürdistan**, **kürdistān**,
kürdisTan, **kürdüstan**, **kürdisdan**.

k.+ ā XXII/46

kürdistan İran'ın kuzeybatısında yer
alan bir eyalet adı, bk. **kürdistān**,
kürdisTan, **kürdüstan**, **kürdisdān**,
kürdisdan.

k.+ nan II/108

usTān-ı k.+ dı XXXVII/120

ustān-ı k.+ dī XXXVII/117

kürdistān bk. **kürdistan**, **kürdisTan**,
kürdüstan, **kürdisdān**, **kürdisdan**.

k.+ ā XXII/45

kürdisTan bk. **kürdistan**, **kürdistān**,
kürdüstan, **kürdisdān**, **kürdisdan**.

hūme-i k.+ dı XXXVII/108

kürdü Kürtçe.

k. II/98, XXXVI/63

kürdüstan bk. **kürdistan**, **kürdistān**,
kürdisTan, **kürdisdān**, **kürdisdan**.

k.+ a XXXVI/61

küre Küçük kulaklı koyun.

k. V/122

küreğ' bk. **kürek**, **kürey**.

k.+ ine VIII/102, VIII/103

kürek 1. Vücudun arka kısmı. 2. Bel,
sırt, bk. **kürey**, **küreğ'**.

k. XLI/35

kürey bk. **kürek**, **küreğ'**.

k.+ imde XXXIX/259

kürk Bazı hayvanların, giyecek
yapmak için işlenmiş postu veya bu
posttan yapılmış olan giyecek.

k.+ dü III/5

k.+ e III/5

kürs bk. **kürsī**.

k.+ ün XII/276

kürsī (< Ar. كرسى) 1. Bakara suresinin
255. ayetinde de geçen arşın altında
bulunan, yeri ve gökleri kaplayan yer.
2. Kalabalığa karşı konuşma yapanların
önünde bulunan yüksekçe yer, bk.
kürs.

k. XII/300

kürsü Şahseven Türklerinin genellikle
düğünlerde vb. törenlerde kalabalığın
evlenen çiftleri görmesi için kurdukları
yüksekçe düzenek, bk. **kürsī**.

k. XI/29, XXII/58

k.+ de VI/39

k.+ dē VI/38

k.+ nün üstüne XXII/58

k. ğurardılar VI/37

kütüret (< Ar. كدورت) 1. Belirsizlik, bulanıklık. 2. Kaygılar, kederler.

k. I/119

küvenni Hörgüçlü.

k. XXXIII/261

kürt Kürt.

k.+ der XII/116, XXXVII/111

k.+ deri II/106, XXXVII/114,

XXXVII/134

k.+ derin XXII/50

k.+ dernen XXXVII/110,

XXXVII/114

k.+ di XXXVII/116,

XXXVII/118, XXXVII/121

k.+ düler I/210

kürtler Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri olan Kocabeyli tayfasının bir tiresi.

k. XLI/6

küs - Darılmak, küsmek.

k.- ecēk XII/169

k.- merih' XL/99

k.- tüm XXI/27, XXI/31

küssülü Küs durumda olanlar, gücenmiş, gücenik, küs.

k.+ nü XXI/85

küşver bk. keşver.

k.- i sūriye XXXIV/14

L

lāġāb (< Ar. لقب) Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.

l.+ i VII/158

lāġal (< Ar. لا قول) Sözsüz, susarak.

l. XXXIX/283

la ilāheillallah bk. **lāilāheillellah**.

l. XII/380

lā ilāheillellah (< Ar. لا اله الا الله) “Allah’tan başka ilāh yoktur” anlamına gelen tevhit sözü, kelimeitevhid (Lā ilāhe illallah Muhammedün resûlullah) sözünün ilk cümlesi, bk. **lailāheillallah**.

l. XXXIX/219

lāl (I) (< Ar. لعل) Parlak kırmızı renkli kıymetli taş.

l. XXXIX/248, XXXIX/255

lāl (II) (< Far. لال) Dilsiz, sessiz.

l. XXXIX/294

lālā (< Far. لالا) Eskiden saraylarda veya büyük âilelerde bir çocuğun bakımı, eğitim ve terbiyesiyle meşgul olan erkek terbiyeci, bk. **lele**.

l. XXXIII/330, XXXIII/333,

XXXIII/343, XXXIII/347,

XXXIII/402, XXXIII/406,

XXXIII/409, XXXIII/454,

XXXIII/455, XXXIII/458,

XXXIII/505, XXXIII/531,

XXXIII/541, XXXIII/542,

XXXIII/548, XXXIII/553,

XXXIII/559

l. máhmut XXXIII/560

l.+ ni XXXIII/416,

XXXIII/542, XXXIII/551

l.+ nin atın XXXIII/550

l.+ nin oğul adı XXXIII/334

l.+ ya XXXIII/341,

XXXIII/363

l.+ ye XXXIII/534

l.+ yē XXXIII/401

l.+ ynen XXXIII/354

lam (< Ar. ل) Arap alfabesinin yirmi üçüncü harfi.

l. XII/380

landövir (< İng. *Land Rover*) İngiliz arazi aracı markası.

l.+ nen XV/23

lane bk. **nana**, **nane**.

l.+ di I/83

lap “En, çok, pek” anlamlarına gelen derecelendirme ve kuvvetlendirme sözü, bk. **yap**.

l. VI/109, VI/165, VII/77, XXXIX/326

lapdan l.+ a VIII/27

lapdan Birden, ansızın.

l. VIII/27, XVI/60, VII/163, XXXIII/110, XXXIII/58, XXXIX/289

ları Erdebil eyaletine bağlı resmî adı Lahrud olan bir yer adı, Ları, bk. **lārı**.

l.+ da XXIII/15

l.+ dan XXIII/16

lārı bk. **ları**.

l. XXXVIII/8

l.+ dı III/22

lātif (< Ar. لطيف) Hoş, nazik, yumuşak.

l. XXXIX/551

l. dek XXXIX/597

lay Bebekleri uyutmak için söylenen ninni ezgisi.

l. VIII/152

l.+ uva III/48, III/52

layāğât (< Ar. لياقت) Yetkinlik, liyakat.

l.+ de VII/157

lāye (< Far. لایه) Kat, ara.

parçanın l.+ sinde XL/222

laylay Bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü, ninni, bk.

laylāy, lāylāy.

l. III/43, III/44, III/48, III/52, VII/13, VIII/151, VIII/152, XI/30, XI/31, XV/62, XVII/61, XVII/63, XXI/19, XXI/32, XXI/34, XXIV/25

l. çallam XV/62

l. çalluḥ XIV/38

l.+ ım sesi XXI/21

l.+ ımız XXI/38

l.+ ımızdı VII/21

ana l.+ ımızdı VII/13

laylāy bk. **laylay, lāylāy**.

l. XI/31

lāylāy bk. **laylay, laylāy**.

l. XXIV/23, XXIV/24, XXIV/25

l. çalardıḥ XXIV/23

laylon (< Fr. nylon) Dayanıklı ve esnek döküm maddesi veya bu maddeden yapılan, naylon.

l. II/57, II/59

lazım bk. **lāzım**.

l.+ dı XII/88

bizim l.+ ımız IX/37

l.+ e V/155

lāzım (< Ar. لازم) Gerekli, lüzumlu, bk.

lele bk. lálá.

lazım.

l.+ m X/121

l. XXXIX/254

l.+ dı XXXIX/247

lendi Beşik.

l.+ de XI/27

lebedar (< Far. لبه دار) Şapka.

l.+ ni XI/28

l. I/42

l.+ ye XI/27

l.+ dan I/39

l.+ dān I/41

l.+ dı I/38

l.+ ı I/38

leng (< Far. لنگ) 1. Ağır, yavaş, aksama, gecikme. 2. Aksak, topal.

l. XII/331

lehçe (< Ar. لهجه) Bir dilin tarihsel, bölgesel ve siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu, diyalekt.

lenger (< Far. لنگر) 1. Gemi demiri, çapa. 2. Bir nesneyi yerinde sabit tutan bağ, zincir.

l. XII/247

l. IX/81

l.+ de II/36

l.+ leri IX/75, IX/78

l.+ lerimiz XL/66

l.+ lerimizde XL/67

l.+ sinde XL/64

urmiye aşîhlarının bi l.+ leri

IX/76

zen'can aşîhlarının bi l.+ leri

IX/76

ğaradağ aşîhlarının bi l.+ si

IX/77

oların l.+ si IX/82

lepe 1. Kırık nohut. 2. Fındık, badem veya cevizin içi.

l. V/43, V/72

lerze (Far. لرزه) Titreme, titreyiş.

l. VII/50, VII/57

leşhan Asıl anlamı “leşlerin hanı” olan ancak metinde sevdiği ve uzun süredir görmediği birine duyduğu özlemi dile getirmek için kullanılan bir lakap.

l.+ dı XIV/30

leh 1. Soluk soluğa kalma. 2. Yorulma.

leva (< Ar. لوا) Sancak, bayrak.

l.+ sı XII/96

leyen (< Far. لگن) İçinde öteberi yıkanan veya çeşitli işlerde kullanılan yayvan kap, leğen.

l. III/67

leyli Leyla ile Mecnun adlı aşk hikâyesinin kadın başkahramanı, Leyla, bk. **leylî**, **lëyli**.

l. XXXIII/295

l.+ ni XXXIII/295

l.+ ynen meclun XXXIII/280

l.+ ynen mecnun XXXIII/270

l. hânım XXXIII/316,
XXXIII/321

l. hânımı XXXIII/293

l. mecnun VII/95

ğara l.+ ni XXXIII/303

meclun l.+ ynen
XXXIII/277

leylî bk. **leyli**, **lëyli**.

mēclun l. XXXIII/313

lëyli bk. **leyli**, **leylî**.

l. XXXIII/321, XXXIII/327

l. hânım XXXIII/315

leylon (< Fr. nylon) 1. Dayanıklı ve esnek döküm maddesi. 2. Poşet.

l. I/39

l.+ a XXVII/30

leysan (I) Japon araba markası, Nissan, bk. **lisān**.

l.+ ı I/142

leysan (II) (< Ar. لسان) Dil, lisan, bk. **lisan**.

l.+ ıyın XII/486

âciz l.+ ın XII/482

libas bk. **libas**, **libās**.

l.+ uğun üstüne I/206

derviş l.+ ında IX/13

libas (< Ar. لباس) Elbise, giyecek nesne, bk. **libās**, **libas**.

l. III/100, III/98

l.+ ı V/118

l.+ ımızı XVII/27

l.+ ını XVI/101

erus l.+ ı VI/28

göy l.+ ı XXXIX/559

onun l.+ ın XVI/101

onun l.+ ını XVI/102

uşağların hamısı l.+ ın III/98

libās bk. **libas**, **libas**.

l. V/120

l.+ ı V/120

l.+ ımızda XVII/37

cek l.+ ın XII/72

libasşuyi (< Ar. + Far. لباسشویی)

Çamaşır, giyilecek nesnelerin hepsi.

1.+ dī XXXVIII/60

lile - 1. Çamura bulanmak, tortulanmak. 2. Bulanık duruma gelmek, bulanıklaşmak.

1.- ndi XXI/8

lisān bk. **leysan** (I).

1.+ in yükün II/134

līsan Dil, lisan, bk. **leysan** (II).

1. XII/134

lisans (< Fr. *licence*) Genellikle dört yıl süren üniversite veya yüksekokul eğitimi.

1.- i şîmi XXXV/61

1. diplomdu I/148

litf bk. **lutf**, **lütff**, **litf**.

allahın 1.+ innen XXXIII/526, XXXIII/548

livan bk. **livān**.

1. XXI/65, XXI/67

līvan (< Far. لیوان) Bardak, bk. **livan**.

1.+ ı XXI/67

lobya Fasulye.

1. V/87

loğman 1. Kişi adı. 2. Kur'an'da adı geçen ve tıp alanındaki bilginliğiyle bilinen din büyüğü.

1. XII/266

lolap Deri yayık üzerinde yer alan ağaç parçası.

1.+ dī XIX/21

lōtağdir (< Ar. لوح تقدير) Levh-i takdir, takdir belgesi, takdirnâme.

1. XXXIX/377

lök 1. Yedi yaşından büyük erkek deve.

2. Deve yavrusu, bk. **lōk**.

1. II/126, II/129, II/131

1.+ nen XIII/11, XIII/13,

XIII/18, XIII/19

1.+ ün II/128

1.+ ün yahçısı XIII/51

lōk bk. **lök**.

1. II/123, XIII/34

lūh (< Ar. لوح) 1. Üzerine yazı yazılabilecek ve resim yapılabilecek yassı düz nesne veya yüzey. 2. Levh-i mahfuz.

1. XII/284

lutf (< Ar. لطف) Önem verilen, sayılan
birinden gelen iyilik ve yardım, ihsan,
inayet, atıfet, lütuf, bk. **lütf**, **litf**.

1. éledi VII/24, VII/38

1. éleyipsiz VII/175

lüle (< Far. لوله) Boru.

1.+ ni XXX/10

1.+ nin ağzına XXX/12

lüt Çıplak, üryan.

1. VI/27, XII/116, XIX/107

lütf bk. **lutf**, **litf**.

1. éledi VII/28, VII/4

1. éleyipdī VII/157

M

maaş (< Ar. معاش) 1. Bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, aylık. 2. Gelir, maddi durum.
m. XXXVIII/55

maćera bk. **mācerā**, **māćera**.
m.+ sı XXXIX/508

mācerā (< Ar. ماجرا) Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt, avantür, bk. **maćera**, **māćera**.
m.+ sı XXXIX/509

māćera bk. **maćera**, **mācerā**.
m.+ sı XXXIX/509

mācil bk. **ācil**.
ācil m. XL/138

māđi (< Ar. معدة) İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torba şeklindeki iç organ, kursak.
m.+ ye IV/47

mah (< Far. ماه) Ay, kamer.
m.- 1 taban XII/270

mah-ı taban (< Far. ماه تابان) Ay yüzlü.
m.- 1 t. XII/270

mahabát Güney Azerbaycan'da Batı Azerbaycan eyaletine bağlı bir şehir.
m.+ deydūh XVI/39

mahal (< Ar. محل) Yer, mekân, mevki.
genće m.+ ının IX/67

máhdūdiyet (< Ar. محدودیت) Sınırlılık, bk. **méhdūdiyet**.
m. VII/16

mahı bk. **māhi**.
m. XI/17, XI/17

māhır (< Ar. ماهر) 1. Becerikli, maharetli. 2. Canlı, hareketli.
m. XXXIX/489

māhi (< Far. ماهی) Balık, bk. **mahı**.
m.+ den XL/138

mahmıt Kişi adı, bk. **máhmud**, **mahmud**, **máhmūt**, **máhmūt**, **mahmut**.
m. XVIII/139
m. paşa XXXIII/286, XXXIII/312

m. paşanı XXXIII/311
m. paşanın adamı XXXIII/307

m. paşeynān XXXIII/306

m. buyatı XV/58

mahmud bk. **mahmūt, máhmud, máhmūt, máhmūt, mahmut, mahmūt.**

m.+ un ğabağına XXXIII/354

mak (< İng. *Mack*) Bir kamyon ve tır markası, Mack.

m. I/142

máhmud bk. **mahmud, máhmūt, máhmūt, mahmut, mahmūt, mahmūt.**

m. XXXIII/381

m.+ a XXXIII/475

m.+ un XXXIII/355

m.+ un derdinnen XXXIII/412

mal (< Ar. مال) 1. Mal, mülk, varlık, servet. 2. Büyükbaş hayvan, bk. **māl.**

m. IV/24, V/51, XIV/18,

XIX/114, XX/11, XX/41, XX/8,

XX/92, XXVII/24

m.+ a XXXIII/81, XXXIX/90

m.+ dan XIX/46, XVI/140

m.+ ı XVIII/144

m.+ ın XVIII/152

m.+ ın tükünnen XVIII/152

m.+ ızdan XXXIX/92

m.+ larımızı XIX/42

m. otarma XXXIII/64

m.+ uvu VIII/141

m. etinnen XXXIII/76

dede m.+ ı XXXIX/238

dedemizin m.+ ın XXXIX/239

dünya m.+ ın XII/79

haram m.+ ın XL/107, XL/117

onun bunun m.+ ın XLI/98

dünya m.+ ında XVI/64

mahmut bk. **máhmud, mahmud, máhmūt, máhmūt, mahmut, mahmūt.**

m. XXXIII/341

mirza m.+ du XXXIII/340

m. paşa XXXIII/300

máhmūt bk. **máhmud, mahmud, máhmūt, mahmut, mahmūt, mahmūt.**

m. XXXIII/343, XXXIII/357,

XXXIII/368, XXXIII/384,

XXXIII/403, XXXIII/405,

XXXIII/408, XXXIII/410,

XXXIII/418

lálá m. XXXIII/560

máhmūt bk. **máhmud, mahmud, máhmūt, mahmut, mahmūt, mahmūt.**

m. XXXIII/397

mahnı Türkü, halk koşuğu.

māl bk. **mal.**

m. II/13, II/14, X/27, XX/10,

XX/72, XX/9, XXXIII/27

m.+ ı XXXIX/353, XXXIX/359

m.+ ın balasını XX/40

m.+ ın derisinnen XIX/19,
XIX/20

tevān-i m.+ i XL/113
m. saḡlaruḡ II/12

maldarriḡ Besicilik, hayvancılık.
m. XL/11

māli (< Ar. مالى) Malla ilgili, parasal.
m. XXXVIII/40
derāmed-i m. XXXVIII/55
tevān-ı m. XL/101, XL/213
tevān-i m. XL/123
vez-i m. XL/121, XL/123

mālik bk. **mālik**.
m. oldum XXXIX/164,
XXXIX/165

mālik (< Ar. مالك) Sahip, iye, bk.
mālik.

m.+ di XX/84
m.+ em XXXIX/364,
XXXIX/365, XXXIX/367
m.+ iydi XX/80

malla bk. **molla**, **mollā**, **mōlla**, **mālla**.
m. XII/361, XII/362
m.+ nın biri XII/367, XII/370
m.+ ya VI/59

mālla bk. **molla**, **mollā**, **mōlla**, **malla**.
m. XII/356, XII/358

m.+ dan XII/352

mama 1. Anne. 2. Hala. 3. Ebe. 4.
Dadı.

m. VIII/128, XVII/52
m.+ nısın XVII/56
m.+ sı VIII/125
m.+ sina V/225
m.+ ya VIII/121

māmır bk. **memur**.
m. XVIII/146

mana (< Ar. معنى) Anlam, bk. **me'ni**,
mēni, **me'nā**.
m.+ sı IV/128

manat Azerbaycan ve Türkmenistan
para birimi.
m. XXXIX/249

mandah Zencan eyaletine bağı bir yer
adı, bk. **mandāḡ**.
m. XXII/30

mandāḡ bk. **mandah**.
m. XXXVII/105
m.+ dı XXII/39

mar bk. **var**, **var**, **vār**, **vār**.
m. XXXIII/201

maral Dişi geyik, bk. **marāl**.

ay m.+ ım XXXIX/156

marāl bk. **maral**.

ay m.+ ım XXXIX/155

márifet bk. **meʿrifet**, **merīfet**.

m.+ e XII/297

máʿrifetullah (< Ar. معرفة الله) Allah'ı bilme, tanıma.

m. XII/353

maşalla (< Ar. ماشاء الله) “Ne güzel, Allah nazardan saklasın” anlamlarında beğenme duyguları bildiren bir söz.

m. I/147

maşın (< İt. *macchina* < Lat.) Otomobil, pikap, kamyon, gibi taşıma araçlarının ortak adı, nakil aracı, nakil vasıtası, vasıta, taşıt, bk. **māşın**, **maşin**.

m. I/138, II/114, IV/17, VIII/130, VIII/69, XIX/67, XXII/46, XXXIII/46, XXXIII/49, XXXVII/138

m.+ a XXXIII/50, XXXIX/313, XXXIX/516, XXXIX/523

m.+ can XIII/48

m.+ da XII/156, XXXIX/313, XXXIX/314, XXXIX/318, XXXIX/521

m.+ dadı XXXIX/323

m.+ ı I/139, I/140, I/141, I/142, IV/28, XXXIV/29, XXXVIII/38

m.+ ım XXXVIII/35

m.+ ın XII/156

m.+ ın ranendeçilīdi

XXXVIII/12

m.+ lar XXXIII/120,

XXXIV/22

m.+ nan II/24, III/82, III/83, XIX/104, XL/49, XLI/57, XLI/58, XLI/59, XLI/60, XLI/61, XLI/62, XLI/63, XV/22, XX/24, XXIV/16, XXXVII/54

m.+ nandı IV/18

m.+ nar XXXIII/121

m.+ nardan VI/163, XXXIV/23

m.+ narın XXXIII/49

m. yolu II/122

māşın bk. **maşın**, **maşin**.

m. IV/27, VIII/55, XIX/63, XV/17, XV/21, XXXIII/47, XXXVII/138

m.+ dı XV/24

m.+ ımız XL/49

m.+ nan XV/23, XXXVII/53

m.+ nān XV/16

maşin bk. **maşın**, **māşın**.

m. XXXIV/23

maşlḥ bk. **daşlḥ**.

daşlḥ m. XXXIII/136, XXXIII/137

mâşuğ (< Ar. معشوق) Aşkla sevilen,
âşık olunan kimse.

aşığı m. olub XXXIII/281

mat bk. **at**.

at m. XXXIII/558

mât (< Ar. مات) Karşılıklı konuşma ve
tartışmalarda muhatabı cevap veremez
hâle getirip yenik duruma düşürmek.

m. XII/409

matih (< Far. ماتیک) Türlü renklerde
dudak boyası, ruj.

m. XIV/67

mavih bk. **tavih**.

tavih m. XI/72

may bk. **çay**.

çay m. XXII/104

maya (< Far. مایه) Dişi deve, bk. **mayā**,
māya.

m. II/122, II/126, II/131,

XIII/12, XIII/18, XIII/40, XIII/51

haça m. II/131

haça m. II/122

nernen m. XIII/15

m.+ dan I/138

m.+ nı XIII/10, XIII/14, XIII/17

haça m.+ nı XIII/12

m.+ nın balasıydı II/124

m.+ sı XII/392

m.+ ya II/134

m.+ ydı II/127

m.+ ynan II/128, II/129

haça m.+ ynan II/130

mayā bk. **maya**, **māya**.

m. II/123

māya bk. **maya**, **mayā**.

m. IV/40

ner m.+ nen IV/20

mayala - Maya koymak, içine maya
karıştırmak.

süt m.- r V/12

mazar (< Ar. مضر) Zarar veren, zararlı.

merd-i m. XXXIII/288

merd-i m.+ ın burnuna

XXXIII/289

māzenderan İran'ın 31 eyaletinden
birisi, Mazenderan.

m.+ dı XXXVII/124

me bk. **ben**, **bēn**, **men**, **meṇ**, **mén**,
mēn, **mē**.

m.+ im yādıma XXXVI/59,

XXXVII/12

mē bk. **ben**, **bēn**, **men**, **meṇ**, **mén**, **me**,
mēn.

m.+ im XL/167, XXXVII/13,
XXXVII/19

m.+ im derdime XXXIX/249

m.+ im hâtıram XIX/128

m.+ im sinnimde XXXVII/33

m.+ ĩm uşalım XXXVI/56

m.+ im vaħdım XVI/134,
XVI/135

m.+ im yādıma XXXVII/14

m.+ im yādımdadı XXXVII/24

m.+ m XXXVII/6, XXXII/37

mecbur (< Ar. مجبور) Herhangi bir
konuda yükümlü, bir şeyi yapmak
zorunda olan, bk. **meċbur**.

m. oldum XXXV/64

m. oldük XXXVIII/40

meċbur bk. **mecbur**.

m.+ du XVI/112

meċel (< Ar. مجال) 1. İmkan, fırsat. 2.
Zaman.

m.+ e XXXIII/254

meċi Bir cins deve.

m. II/123

meċid (< Ar. مجيد) Şanı, şerefi yüce
olan, çok büyük, ulu.

peygammer-i m. XII/441

meclis bk. **meċlis**, **mēclis**.

m.+ de XII/285, XII/327

m.+ e XXXIX/106

m.+ ine III/106

ġartal m.+ i XXXIX/450

menim m.+ imde IX/47

kişi m.+ inde III/110

köroġlunun m.+ inde IX/46

ozan m.+ inde XXXIX/115

ozan m.+ i XXXIX/455

ozan m.+ in XXXIX/116

meċlis (< Ar. مجلس) Bir konuyu
konuşmak veya görüşmek için yapılan
toplantı, bk. **meclis**, **mēclis**.

m. IX/16

m.+ de VII/88

m.+ dē XXXIX/101

m.+ deri VII/70

m.+ e VII/101, VII/148, VII/79,
XVI/108, XXXIX/103, XXXIX/135,
XXXIX/500, XXXIX/600

m.+ ē XXXIX/104

ġartal m.+ i XXXIX/449

aşılılar m.+ ini VII/29

ozan m.+ inin XXXIX/117

m.+ lerde XXXIX/379

m.+ leri XXXIX/112

mēclis bk. **meclis**, **meċlis**.

m. IX/73

meċlun (< Ar. مجنون) 1. Çıldırımış, deli,
dîvâne. 2. Leyla ile Mecnun adlı aşk

hikayesinin erkek kahramanı olan
Kays'ın adı, bk. **mecnūn**, **mećnun**,
mēćlun.

m. XXXIII/296, XXXIII/314,
XXXIII/316, XXXIII/319,
XXXIII/326, XXXIII/282

m.+ a XXXIII/282

m.+ nan XXXIII/279,

XXXIII/321

m.+ nan leyliynen XXXIII/277

m.+ u XXXIII/277

m.+ un XXXIII/282

m.+ un adı XXXIII/283

m.+ un üsdüne XXXIII/282

leyliynen m. XXXIII/281

mēćlun bk. **mecnūn**, **mećnun**,
mećlun.

m.+ nan leyli XXXIII/313

mecnūn bk. **mećnun**, **mēćlun**,
mećlun.

m.+ e XII/403

mećnun bk. **mecnūn**, **mēćlun**,
mećlun.

leyliynen m. XXXIII/270

leyli m.+ nan VII/96

meddah (< Ar. مداح) Düğünlerde veya
çeşitli etkinliklerde hikaye, efsane vb.
türden şeyler anlatarak halkı eğlendiren
sahne sanatkârı, meddah.

m. VII/65

me^cden (< Ar. معدن) 1. İşletilebilecek
bir cevher bulunan arazi. 2. Zencan
eyaletine bağlı bir yer adı.

m. XXXVII/103

m.+ nen XXXVII/111

me^cdenī (< Ar. معدني) Madenle ilgili,
madeni, yerin altından çıkan.

m. XXXIV/17

medet (< Ar. مدد) Yardım, imdat,
nusret.

m. XXXIX/121

m. vérerdi VI/35

m. vérir VI/56

mēdine Arabistan'da bulunan ve
içerisinde Mescid-i Nebevî'nin
bulunduğu şehir, Medine.

m.+ yē XXXVII/52

medrese (< Ar. مدرسة) Ders okutulan,
İslâm dîninin koyduğu esaslara uygun
olarak eğitim öğretim yapılan yer,
mektep, bk. **mēdrese**.

m. XXXVIII/28

m.+ den XXXIII/329,

XXXIII/334, XXXIII/454

m.+ ye XXXVI/32

mēdrese bk. **medrese**.

m. XXII/26

meger (< Far. مگر) Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki.

m. XII/459, XII/463

meğaza (< İt. *magazin* < Ar.) Büyük dükkan, mağaza.

m.+ larüzda XXXIV/40

meğd bk. **eğd**.

bıların ağdı m.+ ı XXXIII/285

eğdı m.+ ı XXXIII/435

méh bk. **mih**.

m.+ e XXXIII/509

mehabbet bk. **mehábbet**, **mehebbet**.

m.+ e XL/116

m.+ in XL/112

mehábbet bk. **mehabbet**, **mehebbet**.

m. XXI/85

m.+ e XL/109

mehalli (< Ar. محلی) Yerel, yöresel.

m. düğü XL/25

mehdī Kişi adı.

m. XXXVI/2

mehdi burumend 1. Kişi adı ve soyadı. 2. Meşginşehir'in Türk halk ozanlarından Aşık Mehdi Brumend.

m. IX/2

méhdüdiyet bk. **máhdüdiyet** .

m. VII/67

mehebbet (< Ar. محبت) Sevgi, aşk, sevdâ, bk. **mehabbet**, **mehábbet**.

m. XII/61, XXXIX/337,

XXXIX/338, XXXIX/346

m.+ di I/146

m.+ i XXXIII/511

mehammed (< Ar. محمد) 1. Övülmeye değer olan, en güzel huylara sâhip kimse. 2. Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberinin adı, Hz. Muhammed.

m. XXXIII/140

m.+ e XXXIX/215

hezret-i m. XXXIII/591

yâ m. VIII/132

mehammed âli sâdıġī Kişi adı ve soyadı.

m. XXIII/4

mehammed eli Kişi adı.

m.+ nin bir oğlu XXXIII/190

m.+ nin uşahları XXXIII/186

meherremçilig Şia mezhebine göre muharrem ayında yapılan tüm dini törenler, bk. **muharremçilig**.

m. VII/16, VII/19

mehkeme bk. **mēkeme**.

ālımlar m.+ sine XII/369

mehribān (< Ar. مهربان) Şefkatli, muhabbetli, dost.

m. XXXIV/34

m.+ ı XXXIX/389, XXXIX/391

mehru (< Far. مهر) Yüzü ay gibi parlayan güzel.

m. cuyunda XII/452

mehsul (< Ar. محصول) Ürün, mahsul.

m.+ larımız XL/12

mehsulat bk. **mehsulāt**.

öz m.+ ımızı XXXV/16

m.+ i XXXV/14

mehsulāt (< Ar. محصولات) Meyve ve hububat gibi topraktan veya hayvanlardan elde edilen şeyler, ürünler, bk. **mehsulat**.

m.- i eşāirni XXXV/15

öz m.+ ın XL/77

mehsus (< Ar. مخصوص) Hususi, özel.

m. XIX/96

mehver (< Ar. محور) Kamyon veya pikap kasası, dorse.

m.+ e XXXIII/51

mekān (< Ar. مكان) Yer, mahal.

m. XII/390

m.- i muhāmmmed XII/439

m.+ ı XII/396

mekanik (< Fr. mécanique < Lat.) Tamirci.

m. XXXIV/28, XXXIV/28

mēkeme (< Ar. محكمة) 1. Mahkeme. 2.

Heyet, meclis, bk. **mehkeme**.

ālımlar m.+ sine XII/365

ālımlar m.+ sine XII/364

mekke Arabistan'da bulunan ve içerisinde Kabe'nin bulunduğu şehir, Mekke.

m.+ de XII/99

m.+ ye V/37, XXXIII/592,

XXXIII/594, XXXVII/54

m.+ yē XXXVII/51,

XXXVII/53

melāik (< Ar. ملائكة) Melekler, melaïke.

m.+ ler XII/394

melef bk. **elef**.

elef m. XXXIII/490

melek (< Ar. ملك) Allah ile insan arasında aracılık yapan nurdan yaratılmış manevi varlık, ferişte.

m. XII/124, XXXIX/80, XXXIX/82

me'lum bk. **mēlum**.

m. oley XX/76

mēlum (< Ar. معلوم) Bilinen, belli, bk. **me'lum**.

m. olmaz IX/17

member (< Ar. منبر) Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.

m.+ de XXXIX/27

m.+ in XXXIX/331

mescidin m.+ inde XXXIX/28

memeli Memeli.

m. XXI/7

memlekāt bk. **memleket**, **memlekend**, **memleked**, **memlekāt**.

m. XXXIII/115

memlekāt bk. **memleket**, **memlekend**, **memleked**, **memlekāt**.

öz m.+ ımızdı XXXIII/598

gençe m.+ ına XXXIII/598

memleked bk. **memleket**, **memlekend**, **memlekāt**, **memlekāt**.

ey ğarib m. XXXIX/408

memlekend bk. **memleket**, **memleked**, **memlekāt**, **memlekāt**.

m.+ imizi VI/112

memleket (< Ar. مملكة) 1. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke. 2. Şehir, yurt, bk. **memlekend**, **memleked**, **memlekāt**, **memlekāt**.

m. XXXIX/411

ey ğarib m. XXXIX/410, XXXIX/418

m. çaparmış XXXIII/224

m.+ de XXXIX/26

m.+ i XXXIII/265

öz m.+ ini XXXVII/55

memmed Kişi adı, bk. **memmet**.

m. XII/182

m.+ i XXXIX/623

aşılı m. XII/168

memmet bk. **memmed**.

m. XXII/84, XXXIII/139

memnun (< Ar. ممنون) “Sağ ol, teşekkürler” anlamında kullanılan bir söz.

m. XXXIV/37

memur (< Ar. مأمور) Devlet hizmetinde çalışan maaşlı kimse, bk. **māmır**.

m. XVI/64

men Teklik birinci kişiyi gösteren söz, bk. **ben, bēn, meṇ, mén, mēn, me, mē**.

m. I/125, I/182, I/197, I/57, I/67, I/75, I/76, II/102, II/104, II/29, II/98, III/14, III/33, III/34, III/36, III/56, III/78, III/81, IV/10, IV/95, IX/106, IX/18, IX/19, IX/2, IX/25, IX/36, IX/39, IX/42, IX/48, IX/49, IX/60, IX/88, VI/10, VI/108, VI/132, VI/134, VI/149, VI/154, VI/164, VI/78, VII/10, VII/100, VII/108, VII/12, VII/14, VII/140, VII/157, VII/168, VII/169, VII/170, VII/178, VII/77, VII/78, VII/81, VII/83, VII/84, VII/85, VIII/10, VIII/148, VIII/149, VIII/58, VIII/8, X/130, X/34, X/40, X/65, X/93, XI/58, XII/117, XII/143, XII/149, XII/211, XII/223, XII/225, XII/268, XII/282, XII/314, XII/315, XII/33, XII/346, XII/348, XII/352, XII/364, XII/4, XII/402, XII/6, XII/68, XIV/30, XIV/38, XIV/40, XIX/35, XIX/39, XL/103, XL/116, XL/126, XL/176, XL/180, XL/217, XL/78, XL/80, XLI/57, XLI/63, XLI/65, XLI/68, XLI/71, XLI/75, XLI/76, XLI/78, XLI/79, XLI/8, XLI/81,

XLI/87, XLI/89, XLI/92, XLI/93, XV/12, XV/13, XV/43, XV/45, XV/46, XV/47, XV/71, XV/72, XVI/122, XVI/17, XVI/26, XVI/32, XVI/37, XVI/40, XVI/43, XVI/68, XVI/71, XVI/74, XVI/77, XVI/78, XVI/79, XVI/82, XVI/90, XVI/92, XVII/63, XVII/64, XVII/66, XVIII/138, XVIII/5, XVIII/51, XVIII/67, XVIII/86, XVIII/94, XX/4, XX/49, XXI/26, XXI/62, XXI/63, XXI/70, XXI/72, XXI/78, XXI/81, XXII/35, XXII/74, XXII/75, XXII/76, XXII/84, XXIII/20, XXIII/24, XXIII/25, XXIII/33, XXIV/13, XXVI/24, XXVI/31, XXVI/32, XXVI/34, XXVI/39, XXVI/43, XXXI/50, XXXII/38, XXXII/41, XXXII/44, XXXII/45, XXXII/54, XXXIII/11, XXXIII/145, XXXIII/146, XXXIII/19, XXXIII/193, XXXIII/219, XXXIII/221, XXXIII/228, XXXIII/242, XXXIII/247, XXXIII/279, XXXIII/32, XXXIII/322, XXXIII/328, XXXIII/336, XXXIII/34, XXXIII/365, XXXIII/403, XXXIII/417, XXXIII/481, XXXIII/543, XXXIII/544, XXXIII/547, XXXIV/1, XXXIV/40, XXXIX/103, XXXIX/118, XXXIX/124, XXXIX/125, XXXIX/128, XXXIX/129, XXXIX/145, XXXIX/171,

XXXIX/175,	XXXIX/178,	m.+ ée VII/36
XXXIX/188,	XXXIX/190,	m.+ de I/60, VII/81,
XXXIX/194, XXXIX/201, XXXIX/23,		XXXIX/269, XXXIX/270
XXXIX/243, XXXIX/250, XXXIX/26,		m.+ dedi XII/262, XII/266,
XXXIX/274, XXXIX/28, XXXIX/282,		XL/40
XXXIX/307,	XXXIX/308,	m.+ dedī XII/270, XII/274
XXXIX/312,	XXXIX/317,	m.+ e I/59, IX/43, VII/156,
XXXIX/321,	XXXIX/322,	VII/157, VII/77, VII/81, VII/84, VII/9,
XXXIX/372,	XXXIX/387,	X/123, XII/156, XII/34, XII/452,
XXXIX/421,	XXXIX/424,	XII/456, XII/60, XIII/97, XIV/34,
XXXIX/426,	XXXIX/432,	XIV/57, XL/124, XL/40, XVI/103,
XXXIX/452,	XXXIX/466,	XVI/62, XVI/90, XVIII/110, XXI/71,
XXXIX/467,	XXXIX/469,	XXI/74, XXIII/28, XXXII/44,
XXXIX/474,	XXXIX/478,	XXXII/52, XXXIII/13, XXXIII/194,
XXXIX/483,	XXXIX/490,	XXXIII/228, XXXIII/230,
XXXIX/497,	XXXIX/500,	XXXIII/232, XXXIII/384,
XXXIX/505,	XXXIX/507,	XXXIII/439, XXXIII/448,
XXXIX/512,	XXXIX/514,	XXXIII/547, XXXIX/142, XXXIX/17,
XXXIX/524, XXXIX/53, XXXIX/534,		XXXIX/176, XXXIX/180,
XXXIX/553,	XXXIX/565,	XXXIX/249, XXXIX/251,
XXXIX/600,	XXXIX/601,	XXXIX/274, XXXIX/277,
XXXIX/603, XXXIX/61, XXXIX/611,		XXXIX/278, XXXIX/387,
XXXIX/616, XXXIX/619, XXXIX/62,		XXXIX/465, XXXIX/470,
XXXIX/63, XXXIX/64, XXXIX/97,		XXXIX/516, XXXIX/556,
XXXV/4, XXXV/58, XXXV/61,		XXXIX/559, XXXIX/62, XXXIX/63,
XXXV/63, XXXV/64, XXXV/66,		XXXIX/65, XXXV/74, XXXVI/27,
XXXV/70, XXXVI/30, XXXVI/31,		XXXVIII/33
XXXVI/48, XXXVI/67, XXXVII/112,		m.+ ē IX/39, XIV/33
XXXVII/12, XXXVII/14, XXXVII/15,		m.+ em XII/141, XII/405,
XXXVII/17, XXXVII/18, XXXVII/26,		XII/425
XXXVII/50,	XXXVII/65,	m.+ i I/152, I/61, I/62, I/64,
XXXVIII/20,	XXXVIII/31,	III/51, IX/49, IX/53, VII/127, VII/128,
XXXVIII/33, XXXVIII/35		VII/131, VIII/16, XII/197, XII/233,

XII/235, XII/238, XII/242, XII/293,
 XII/40, XII/408, XII/42, XII/426,
 XII/50, XV/39, XV/62, XVI/35,
 XVI/42, XVI/85, XVI/88, XVI/9,
 XVI/95, XVI/99, XVIII/140, XXIII/40,
 XXVI/35, XXVI/37, XXXIII/396,
 XXXIII/438, XXXIII/451,
 XXXIII/452, XXXIII/90, XXXIX/279,
 XXXIX/284, XXXIX/285,
 XXXIX/286, XXXIX/288,
 XXXIX/289, XXXIX/297,
 XXXIX/318, XXXIX/324,
 XXXIX/327, XXXIX/332,
 XXXIX/436, XXXIX/437,
 XXXIX/438, XXXIX/439,
 XXXIX/440, XXXIX/444,
 XXXIX/445, XXXIX/446,
 XXXIX/463, XXXIX/561, XXXIX/93,
 XXXVI/57

m.+ ī XII/46

m. için XXXVIII/17

m.+ ikiynen XVI/69

m.+ im I/40, IX/18, VII/181,
 VII/81, VIII/16, VIII/6, VIII/88,
 XII/22, XII/223, XII/399, XII/9,
 XIX/101, XL/147, XL/202, XV/51,
 XVI/102, XVI/19, XVI/33, XVI/35,
 XVI/40, XVI/66, XVI/93, XVIII/7,
 XXII/81, XXII/83, XXVI/39,
 XXVIII/18, XXXII/4, XXXIII/259,
 XXXIII/302, XXXIII/317, XXXIII/35,
 XXXIII/533, XXXIII/591,
 XXXIII/595, XXXIX/12, XXXIX/136,

XXXIX/138, XXXIX/181,
 XXXIX/191, XXXIX/228,
 XXXIX/243, XXXIX/25, XXXIX/250,
 XXXIX/262, XXXIX/321,
 XXXIX/450, XXXIX/470,
 XXXIX/510, XXXIX/513,
 XXXIX/517, XXXIX/554,
 XXXIX/610, XXXIX/68, XXXIX/70,
 XXXIX/73, XXXIX/75, XXXIX/77,
 XXXIX/78, XXXIX/84, XXXIX/91,
 XXXIX/92, XXXVI/12, XXXVIII/36

m.+ im adım X/2, XIV/2,
 XXXIII/398, XXXIX/2

m.+ im ağam XXXIV/24,
 XXXV/58, XXXV/59

m.+ im aḥavem یدی I/184

m.+ im atıma XXXIII/134

m.+ im ātıma IX/33

m.+ im atımı XXXIII/134

m.+ im babam IX/66

m.+ im başıma XXXIX/378

m.+ im büyük ğardaşıımın toyu

III/81

m.+ im büyük gelinim VIII/147

m.+ im dedem XL/174,
 XXXIII/393, XXXIII/395

m.+ im dedēm VI/158

m.+ īm dedem XXXIII/437

m.+ im dedemin XL/167

m.+ im diriligim VII/83

m.+ im ekinim XXXVI/25

m.+ im elif ğaddim XII/166

m.+ im élimde XXXIX/6

m.+ im elimden XII/150
m.+ im evim bereketidi
XXXIX/190
m.+ ĩm evim bereketidi
XXXIX/190
m.+ im ğardaşım XVIII/47
m.+ im ğardaşımdı XVIII/48
m.+ im ğaynatam XXI/80
m.+ ĩm ğuřũm XXXIII/370
m.+ im ħırda oğlumun VIII/21
m.+ im işimi XXXIII/596
m.+ im kesāletim XXXIX/451
m.+ im meclisimde IX/47
m.+ im muzzumı XVI/94
m.+ im nenem XXXIII/602
m.+ im oğluma XXIII/32,
XXXII/31
m.+ im ōmrũm XVI/55
m.+ im ōmrũme XXVI/41
m.+ im ōz dedem VI/126,
VI/131
m.+ im ōz dedēm VI/129
m.+ im ōzũm I/177
m.+ im ōzũme XXXIII/122,
XXXIII/70
m.+ im ōzũmũn I/140, VIII/93,
X/18
m.+ im ōzũpũn VI/45
m.+ ĩm sirrimi XVI/103
m.+ im sirvetim XL/109
m.+ im sōzũmũ XXXIII/303
m.+ im suvālma XXXIX/64
m.+ ĩm řōğlım XXXVIII/12

m.+ im toyun ħātemesidi I/93
m.+ im uşaşlarımı XVIII/107
m.+ im ūstadım ıdı XII/7
m.+ im ūstadımdı XII/8
m.+ im yādıma XII/20,
XXXVII/137
m.+ im yaşamnan VI/142
m.+ im yanımda XXIII/36
m.+ im yarım I/29
m.+ im yaşım II/6
m.+ im yaşım XXXVIII/6
m.+ im yuşum XLI/83, XLI/85
m.+ imki III/79
m.+ imkiler VI/46, VI/71
m.+ imle XXXIX/246,
XXXIX/253
m.+ in XL/205
m.+ in işi XL/95
m.+ in nezerime VII/100
m. kibi XIV/29
m.+ ne XXXI/50
m.+ nem VI/10
m.+ nen I/151, I/153, III/76,
VI/143, VI/144, VI/145, XII/135,
XII/195, XII/220, XII/272, XII/362,
XII/449, XIV/36, XVI/65, XXIII/13,
XXXIII/61, XXXVI/60, XXXVII/33
m.+ nen ğabaş XV/12, XXI/82
m.+ nen sōra XXXIX/466

meņ bk. **ben, bēn, men, mén, mēn, me, mē.**

m.+ im VI/8, XXXII/45,
XXXIX/312

mén bk. **ben, bēn, men, meṇ, mēn,**
me, mē.

m. XLI/60

m.+ i VIII/154, XXII/76

m.+ im IX/20

mēn bk. **ben, bēn, men, meṇ, mén,**
me, mē.

m. IX/26, IX/6, VII/101,
XII/313, XII/5, XL/176, XVIII/4,
XXIII/20, XXVI/30

m.+ im IX/4, XXVI/39,
XXXIII/390

m.+ im ağamın ğardaşı
XIX/101

m.+ im atımın nalları IX/35

m.+ im öz dedem VI/165

m.+ im yadıma XXXVII/110

m.+ im yādıma XXXVII/11

me^ç nā bk. **mēni, mana, me^ç ni.**

m.+ da XII/110

me^ç nalı Anlamı olan, anlamlı, manalı.

me^ç nalı m. XXXIX/51

m. me^ç nalı XXXIX/51

mene bk. **nene.**

nene m.+ mizin VI/66

menfe^ç et (< Ar. منفعت) Fayda, yarar,
çıkar.

m.+ i XXXV/56

men-hem (< Far. هم + T. *men*) Benim
çağdaşım, benimle yaşıt.

m. XII/13

me^ç ni bk. **mēni, mana, me^ç nā.**

m.+ si XL/57

ozanın m.+ si VII/159

bunun m.+ sin XXXIX/235

mēni bk. **me^ç ni, mana, me^ç nā.**

m.+ si XXXIX/476

m.+ si XL/87

m. véren XXXIX/477

mensur 1. Kişi adı. 2. Hallac-ı Mansur.

m.+ un tohmağı XII/288

mentağa bk. **mentegá, mentege.**

m.+ nın adamıydı I/25

ğoyunun m.+ sına XIII/95

mentegá bk. **mentağa, mentege.**

m.+ lerde XXXIII/280

m.+ nın ahsakkalıdı XXXI/20

mentege (< Ar. منطقة) Yer, bölge, alan,
bk. **mentağa, mentegá.**

m. XXXVI/66

m.- i efşār XII/211

m.- i üngüt XXIX/12
m.+ de III/112, XXII/35,
XXXVII/39, XXXVII/40
m.+ dedi XXV/19
m.+ ler XXXVIII/54
m.+ miz XIX/77
m.+ mîz XIX/73
m.+ mize XXXVIII/22
m.+ nin XXII/42
m.+ nin ahsakçalı XXXI/19
m.+ ye XXXVIII/21
üngüt m.+ sinde XXV/19
borran m.+ sinnen XXXIII/44
garâgaç m.+ sinde XXXIII/45

menuşşehr Kişi adı.

ağa-yi m.+ in VII/6

menzil (< Ar. منزل) 1. Varılmak istenen yer. 2. Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan veya konaklanan yer. 3. İki yer arasındaki uzaklık, mesafe.

m. IV/33, IV/36

m.- i béhişt XII/396

m.+ de XXII/52

m.+ den IV/33

m.+ e IV/34

m.+ i IV/116

menzur (< Ar. منظور) 1. Amaç, hedef, kasıt. 2. Yani, mesela, açıkçası, aslında, bk. **menzür**, **menzür**.

m. XL/163, XL/50, XVI/13,
XVI/21, XVI/25, XVI/28, XVI/31,
XVI/53, XVI/78, XXXIX/473,
XXXIX/483, XXXV/12, XXXV/14,
XXXV/15, XXXV/16, XXXV/23,
XXXV/26, XXXV/32, XXXV/41,
XXXV/52, XXXV/58, XXXV/59,
XXXV/7

menzür bk. **menzur**, **menzür**.

m. XXXV/8

menzür bk. **menzur**, **menzür**.

m. XVI/110, XVI/114, XVI/60,
XXXV/42, XXXV/44, XXXV/47

merâsim (< Ar. مراسم) 1. Tören. 2. Adetler.

m.+ i XXXVII/142

merbut (< Ar. مرجان) Bağlı, dâhil.

m.+ du XXXVI/61

mercân (< Ar. مرجان) 1. Ilık denizlerde yaşayan, ağaç gibi kök salarak büyüyüp gelişen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan. 2. Bu hayvanın iskeletinden elde edilen ve süs eşyalarının yapımında kullanılan kırmızı madde.

yâgût u m.+ ım XII/110

merci bk. **mercîmeğ**, **mercîme**, **mercî**.

- m.+ den VI/76
- mercî** bk. **mercîmeğ**, **mercîme**, **merci**.
m. V/56, V/81, V/88
- mercîme** bk. **mercîmeğ**, **mercî**, **merci**.
m. V/125
- mercîmeğ** (< Far. مردمك) Baklagillerden, beyaz çiçekli bir tarım bitkisi, mercimek, bk. **mercîme**, **mercî**, **merci**.
m.+ e V/139
- merd** (< Far. مرد) Kişi, insan, bk. **mert**.
m. XII/84
m.- i mazar XXXIII/287
m.- i mazarın burnuna XXXIII/289
m.+ i X/47
m. igidi VII/55
- merdan** bk. **merdān**.
m.+ a XII/74
şāh-ı m.+ ā XII/90
şah-ı m. XII/274
- merdān** (< Far. مردان) Kişiler, adamlar, mertler, bk. **merdan**.
m. XXXVII/105
şāh-ı m. VII/44
şeh-i m.+ a XXXIX/220
- merdum** (< Far. مردم) 1. Halk. 2. İnsan, adam, beşer.
m. XXXIII/157, XXXVII/136
m.+ u VI/28
- mere** 1. Çukur, çukurluk. 2. Çocuk oyunlarında eşilen çukurluk yer.
m.+ si XL/162
- me^c rifet** (< Ar. معرفت) Ustalık, hüner, uzmanlık, bk. **merîfet**, **mârifet**.
m.+ di XII/357
- merîfet** bk. **me^c rifet**, **mârifet**.
m. XII/88
- meriki** Kişi soyadı.
m.+ n üsdüne XXXIX/527
- meriz** (< Ar. مرض) Hasta, bk. **mériz**, **mêriz**, **merz**.
m. VIII/99, XXIX/16, XXXIII/405, XXXIX/291
m.+ di XXXIII/405
m. olanda X/22
m. olanın VIII/102
m. olmadım III/5
m. olmuşam XXIV/39
- meriz ol** - Hastalanmak.
m. o.- anda X/22
m. o.- anın VIII/102
m. o.- madım III/5

m. o.- muşam XXIV/39

mériz bk. **meriz**, **mêriz**, **merz**.

m. VIII/93

m.+ di VIII/94

mêriz bk. **meriz**, **mêriz**, **merz**.

m. XXXIII/41, XXXVI/12

m.+ in XXIX/15

merizçilig bk. **merizçilik**, **merizçilig**.

m.+ i XVII/54

merizçilig bk. **merizçilik**, **merizçilig**.

m.+ i XX/70

senin m.+ in XXXIX/271

merizçilik Hastalık, bk. **merizçilig**,
merizçilig.

m. XXXIX/266

saratan m. XXXIX/267

merizdiğ bk. **merizdik**.

m. iydi XIII/76

merizdik Hastalık, bk. **merizdiğ**.

m.+ di XIII/76

merkez (< Ar. مركز) Belirli bir yerin
ortası.

ğarameligin m.+ ine

XXXIII/461

mermer (< Ar. مرمر) Renkli, damarlı
ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilâya
elverişli, billûrlaşmış bir tür kireç taşı.

m. VIII/151

mert bk. **merd**.

m.+ derin ağasısan VII/48

mertel bk. **me' tel**.

m. XII/450, XXXIX/71,

XXXIX/76

meruf (< Ar. معروف) Bilinen, belli,
mâlûm, ünlü, meşhur, bk. **mêruf**.

m.+ dî XXXIX/226

m.+ du XXXIX/227

mêruf bk. **meruf**.

m.+ du XXV/17

meryam bk. **meryem**, **meryâm**.

m. hânım XXXIII/429

m.+ ınhın XXXIII/494

m. ıydı XXXIII/429

meryâm bk. **meryem**, **meryam**.

m. XXXIII/602

meryem Kişi adı, bk. **meryâm**,
meryam.

m. XXXIII/469, XXXIII/471

m.+ di XIV/58

m.+ nan XXXIII/480

m. hânımın XXXIII/478

m.+ ler VII/15

mērz (< Far. مرز) Sınır, hudut.

m.+ ećék XXXVII/123

mesāyıl bk. **mesāyıl**.

m.+ imiz XII/353

merz bk. **mériz**, **meriz**, **mēriz**.

m. XXXV/27

mescid bk. **mesćid**, **mescit**.

m.+ de XXXIX/65

m.+ e XXXIX/57, XXXIX/58

m.+ in memberinde XXXIX/28

merz-i zehm-i mēde (< Ar. + Far. مريض زخم معده) Mide yarası hastalığı.

m. z. m. üçün XXXV/27

mesćid bk. **mescid**, **mescit**.

m.+ e XXXIX/64

mesal bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meseleṃ**, **meselēm**,
meseleṃ, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**,
meselesi, **meseli**, **mesem**, **mesēm**,
mesēn, **mesān**.

m. XL/108, XL/129

mescit (< Ar. مسجد) Müslümanların
ibadet etmek için gittikleri yer, cami,
bk. **mescid**, **mesćid**.

m.+ de XXXIX/95

mesd (< Far. مست) Sarhoş.

m. aparır XXXIX/56

mesān bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meseleṃ**, **meselēm**,
meseleṃ, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**,
meselesi, **meseli**, **mesem**, **mesēm**,
mesal, **mesēn**.

m. XXIX/22

mesdalbēyli Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Mestalbeyli.

m. XXXII/60

m.+ ni IV/89

mesāyıl (< Ar. مسائل) Konular,
meseleler, bk. **mesāyıl**.

m.+ de XII/353

mese bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **meselā**, **meselam**,
meselām, **meselan**, **mesele**, **meselem**,
meseleṃ, **meselēm**, **meseleṃ**,
meselen, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. XVII/70

mesē bk. mesela, mesēl, mesel, meseem, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. IX/86

meseem bk. mesela, mesēl, mesel, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. IV/31

mesel bk. mesela, mesēl, meseem, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. II/64, IX/69, IX/82, IX/88, VIII/118, VIII/12, VIII/120, VIII/124, VIII/127, VIII/128, VIII/133, VIII/135, VIII/136, VIII/137, VIII/138, VIII/140, VIII/143, VIII/145, VIII/146, VIII/28, VIII/6, VIII/78, VIII/89, VIII/96,

VIII/99, XIII/32, XIX/53, XIX/71, XVI/27, XVII/34, XVII/42, XXXII/60, XXXIV/48

zerb-i m. II/81

mesēl bk. mesela, mesel, meseem, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. IX/80

mesela bk. mesēl, mesel, meseem, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. XVII/51, XXXVII/130, XXXVII/132, XXXVII/139, XXXVII/33, XXXVII/43, XXXVII/45, XXXVII/66, XXXVII/81, XXXVII/82

meselā bk. mesela, mesēl, mesel, meseem, mesē, mese, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. XXXVII/127

meselam bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**, **meseem**, **mesē**, **mese**, **meselā**, **meselām**, **meselan**, **mesele**, **meselem**, **meseleṃ**, **meselēm**, **meseleş**, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**, **meseli**, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**, **mesal**, **mesān**.

m. XIX/105, XIX/42, XIX/89, XL/170, XXII/51, XXII/74, XXV/36, XXXII/15, XXXIII/150, XXXIII/187, XXXIII/210, XXXIII/350

meselām bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**, **meseem**, **mesē**, **mese**, **meselā**, **meselam**, **meselan**, **mesele**, **meselem**, **meseleṃ**, **meselēm**, **meseleş**, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**, **meseli**, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**, **mesal**, **mesān**.

m. IV/122, XIX/94

meselan bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**, **meseem**, **mesē**, **mese**, **meselā**, **meselam**, **meselām**, **mesele**, **meselem**, **meseleṃ**, **meselēm**, **meseleş**, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**, **meseli**, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**, **mesal**, **mesān**.

m. III/23

mesele bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**, **meseem**, **mesē**, **mese**, **meselā**, **meselam**, **meselām**, **meselan**, **meselem**, **meseleṃ**, **meselēm**, **meseleş**, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**, **meseli**, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**.

m. VI/129, VI/146, VI/37, VI/58, VI/93, VIII/126, XII/224, XV/22, XVII/17, XVII/18, XVII/51, XVII/7, XVII/70, XVII/83, XVIII/106, XVIII/127, XXII/60, XXXVII/144

m.+ si VI/126

mesele (< Ar. مسألة) Çözüm kavuşturulması, bir sonuca bağlanması gereken durum, sorun, konu.

m. XXXIX/208, XXXIX/234, XXXIX/607, XXXIX/608,

m.+ di XII/363

m.+ de III/57

meselem (< Ar. مثلا) Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi, **mesela**, bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**, **meseem**, **mesē**, **mese**, **meselā**, **meselam**, **meselām**, **meselan**, **mesele**, **meseleṃ**, **meselēm**, **meseleş**, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**, **meseli**, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**, **mesal**, **mesān**.

m. I/145, I/16, I/17, I/178, I/210, I/220, III/13, IV/100, IV/101, IV/103, IV/108, IV/109, IV/119,

IV/127, IV/130, IV/20, IV/26, IV/27,
 IV/32, IV/54, IV/56, IV/63, IV/66,
 IV/67, IV/70, IV/73, IV/81, IX/100,
 IX/97, V/114, V/202, VI/11, VI/121,
 VI/122, VI/127, VI/157, VI/29, VI/32,
 VI/41, VI/51, VI/66, VI/7, VI/75,
 VI/76, VI/81, VI/87, VI/88, VI/94,
 XI/55, XIV/22, XIX/65, XIX/73,
 XVI/114, XVI/42, XVI/69, XVIII/102,
 XVIII/114, XVIII/116, XVIII/117,
 XVIII/122, XVIII/151, XVIII/153,
 XVIII/156, XVIII/27, XVIII/39,
 XVIII/60, XVIII/76, XVIII/84,
 XVIII/85, XVIII/89, XX/101, XX/102,
 XX/16, XX/24, XX/30, XX/67, XX/68,
 XX/98, XXI/85, XXII/46, XXII/48,
 XXII/56, XXII/63, XXII/70, XXII/82,
 XXII/84, XXII/85, XXIV/35,
 XXIV/43, XXV/12, XXV/28,
 XXVI/19, XXVIII/27, XXXII/16,
 XXXII/47, XXXIII/102, XXXIII/108,
 XXXIII/170, XXXIII/179,
 XXXIII/196, XXXIII/199,
 XXXIII/201, XXXIII/203, XXXIII/22,
 XXXIII/225, XXXIII/260, XXXIII/34,
 XXXIII/35, XXXIII/447, XXXIII/464,
 XXXIII/489, XXXIII/521, XXXIII/83,
 XXXIV/48, XXXIX/174, XXXIX/177,
 XXXIX/233, XXXIX/27, XXXIX/473,
 XXXIX/477, XXXVI/58, XXXVI/69,
 XXXVII/116, XXXVII/117,
 XXXVII/33, XXXVIII/19,
 XXXVIII/22, XXXVIII/23,

XXXVIII/51, XXXVIII/52,
 XXXVIII/53, XL/100, XL/103,
 XL/107, XL/108, XL/110, XL/118,
 XL/122, XL/124, XL/125, XL/126,
 XL/128, XL/13, XL/131, XL/132,
 XL/147, XL/149, XL/151, XL/155,
 XL/156, XL/159, XL/160, XL/161,
 XL/164, XL/168, XL/169, XL/174,
 XL/175, XL/176, XL/180, XL/193,
 XL/199, XL/200, XL/202, XL/212,
 XL/216, XL/217, XL/218, XL/22,
 XL/222, XL/25, XL/30, XL/32, XL/34,
 XL/35, XL/36, XL/39, XL/44, XL/48,
 XL/64, XL/67, XL/72, XL/77, XL/78,
 XL/79, XL/80, XL/87, XL/89

m.+ ce XL/137

meselēm bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselēm**, **meselem**,
meselen, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. VI/13

meselēm bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselēm**, **meselem**,
meselen, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. XIX/14, XL/178, XXXIII/7

meselem bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselem**, **meselēm**,
meselen, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. XL/215

meselen bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselem**, **meselēm**,
meselem, **meselēn**, **mesēlēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. I/164, I/93, II/31, II/72,
III/106, III/15, III/23, III/4, III/55,
III/85, IV/22, IV/43, V/99, VI/108,
VI/117, VI/144, VI/26, VI/43, VII/16,
VII/163, VII/165, VII/99, XII/143,
XII/227, XII/368, XIX/83, XL/65,
XLI/108, XVI/111, XVIII/15,
XVIII/18, XVIII/20, XVIII/39,
XVIII/55, XVIII/57, XVIII/58,
XVIII/74, XVIII/96, XX/10, XX/32,
XX/81, XX/82, XX/92, XXI/53,
XXI/56, XXII/100, XXII/57, XXV/21,
XXV/28, XXV/31, XXV/33, XXV/35,
XXVI/21, XXVIII/15, XXXII/58,
XXXV/40

meselēn bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselem**, **meselēm**,
meselem, **meselen**, **mesēlēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. II/32, VII/95, XV/27

mesēlēn bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselem**, **meselēm**,
meselem, **meselen**, **meselēn**, **meselesi**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. XVIII/76

meselesi bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselem**, **meselēm**,
meselem, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**,
meseli, **mesem**, **mesēm**, **mesēn**,
mesal, **mesān**.

m. VI/24

meseli bk. **mesela**, **mesēl**, **mesel**,
meseem, **mesē**, **mese**, **meselā**,
meselam, **meselām**, **meselan**, **mesele**,
meselem, **meselem**, **meselēm**,
meselem, **meselen**, **meselēn**, **mesēlēn**,

meselesi, mesem, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. XXXIX/145

mesem bk. mesela, mesēl, mesel, meseem, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesēm, mesēn, mesal, mesān.

m. XIX/67, XXII/49

mesēm bk. mesela, mesēl, mesel, meseem, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēn, mesal, mesān.

m. XVII/48, XXXVIII/51, XXXVIII/57

mesēn bk. mesela, mesēl, mesel, meseem, mesē, mese, meselā, meselam, meselām, meselan, mesele, meselem, meseleṃ, meselēm, meseḷem, meselen, meselēn, mesēlēn, meselesi, meseli, mesem, mesēm, mesal, mesān.

m. II/116, II/133, XIII/106, XVIII/17, XVIII/49

mesgān bk. meskān, mesgān.

m. sālır IX/11

mesgān sal - Yer tutmak, yerleşmek.

m. s.- ır IX/11

mesgān bk. meskān, mesgān.

vīran m. XL/172

mesir (< Ar. مسيره) Gezilip dolaşılacak yer, gezinti yeri, mesire yeri, teferrüçgâh.

üngüt m.+ inde I/8

üngüt m.+ indedi I/9

meskān (< Ar. مسكن) Oturulan, ikāmet edilen yer, ev, konut, ikāmetgâh, bk. **mesgān, mesgān.**

m.+ ımız IX/17

meslehat (< Ar. مصلحت) İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey, maslahat, bk. **meslehāt.**

m. çayı XVIII/78

meslehat çayı Şahseven Türkleri arasında kız istemenin olumlu sonuçlandığı durumlarda içilen çaya verilen ad.

m. ç. XVIII/78

m. ç.+ ın XVIII/79

meslehāt bk. meslehat.

m. çayın XVIII/79

mesref (< Ar. مصرف) Sarf edilen para, harcama.

m. éler XXXV/24

m. éyler XXXV/24

m. éyliyer XXXV/22

meşe (< Far. ميشه) 1. Meşe ağacı. 2. Meşe ağacından yapılmış olan.

m.+ ler XVI/50

meşed bk. **meşhed**.

m. XL/101, XL/103

m.+ de XL/105

m.+ den XVI/29

m.+ e XL/100, XL/101

meşedibat purtēgi Kişi adı ve soyadı.

m. X/2

meşe sifte Kişi adı.

m. XXXIII/97

meşgin Erdebil eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, bk. **meşgin**, **méşgin**, **mişgin**.

m.+ de I/116, XXXI/44

m. şehirinnen IX/2

m. şehirinnenem IX/60

méşgin Erdebil eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, Meşginşehir, bk.

meşgin, **meşgin**, **méşgin**, **mişgin**.

m. I/36

m.+ de I/114

m.+ e I/114, XXVI/33

m.+ nen yuħarı XXVIII/9

m. üssündeyik XV/9

meşgin bk. **méşgin**, **meşgin**, **méşgin**, **mişgin**.

m.+ de XXXVIII/8

m.+ in IX/61

méşginni Meşgin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse.

m. IX/68

meşhed İran'da Horasan eyaletinin merkezi olan şehir, bk. **meşed**.

m.+ di XXXVII/124

m.+ e V/193

m.+ in XXXVII/125

m. terefinde XIII/55

meşhur (< Ar. مشهور) Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli, meşhur.

m. XXXIV/40

metālib (< Ar. مطالب) İstenen şeyler, istekler, talepler.

m.+ in XXXV/44

me‘tel (< Ar. معتل) 1. Fena olmak, hasta gibi görünmek. 2. Sararmak, mat olmak, bozulmak, bk. **mertel**.

m. ğaldı XXXIX/560

metice bk. **netice**.

netice m. XII/342

metir (< Fr. *mètre*) Yüz cm’lik temel uzunluk ölçüsü birimi, metre, bk.

metri.

beş m. XVII/38

beş yüz m. XL/161

ottuz m. XIII/32

üş m. XVII/39

metleb (< Ar. مطلب) İstenilen, talep edilen şey, istek, meram.

m.+ imize XXXIII/588

m.+ imizi XXXIII/588

m.+ inde XXXIX/308

senin derdin m.+ in IX/47

metri bk. **metir**.

m. XXXIV/53

dō m.+ den XXXIV/51

mēvlā (< Ar. مولی –مولا) Allah, Hüda.

m.+ m XII/468, XII/470, XII/472, XII/474, XII/478, XII/483, XII/487

m.+ nın terifin XII/467, XII/471

meydan bk. **meydān**, **méydan**.

m.+ a XXXIII/100

m.+ dı XXII/36

m.+ nan XXII/46

m.+ nān XXII/32

meydān (< Ar. ميدان) Bulunulan yer ve çevresi, ortalık, alan, bk. **meydan**, **méydan**.

m. X/75, XXII/31,

XXXIX/122, XXXIX/126

m. içinde VII/45

méydan bk. **meydan**, **meydān**.

m.+ a XII/71, XXXIX/103,

XXXIX/106

m.+ ına XXXIX/135

meyl bk. **méyl**.

m.+ im III/32, XIV/35

méyl (< Ar. ميل) Eğilim, ilgi, gönül verme, bk. **meyl**.

m.+ im XXXIII/595

m.+ ime XXXIII/589

meymıhan bk. **meymıhan çayı**.

m. XXIX/11

m. çayı XXXII/56

meymıhan **çayı** Erdebil eyaletine
bağlı bir yer adı, bk. **meymıhan**.

m. XXXII/56

meyran bk. **ceyran**.

ceyrannan m.+ nan XXXIII/350

mezāye (< Far. مزایا < Ar. مزیت)
Meziyet, özellik.

m. XXXV/29

m.+ si XXXV/29

mezeli Tatlı, lezzetli, hoş.

sözlerin m.+ nın XII/64

mı bk. **bu, bı, bı, bū, bi, bí, bī, mī, mu**.

m. XXXIX/481

m.+ na XXXIII/256,

XXXIII/378, XXXIX/537

m.+ nı XXVI/13, XXXIII/434,

XXXIII/572, XXXIX/28

m.+ nın XIV/64, XXVI/12,

XXXIII/187, XXXIII/188,

XXXIII/447

m.+ nın adın XXXIII/408

m.+ nın ğabağına XVI/139

m.+ nın sözün XXXV/46

m.+ nın üsdünde XXXIII/526

m.+ nın I/191, XXXIII/378

m.+ nın yağı I/196

m.+ nnan XXXIII/327,

XXXIII/68

m.+ nnan ğádim XXXIII/55

mī bk. **bu, bı, bı, bū, bi, bí, mī, bī, mu**.

m.+ na I/132

m.+ nnan IX/55

m.+ nnandı VII/84

mıǵdar (< Ar. مقدار) Bir şeyin
ölçülebilin, sayılabilin veya azalıp
çoğalabilin durumu, nicelik, ölçü,
miktar, bk. **mıǵdar**.

m. I/18, I/21, I/214

m.+ ı I/23, I/24, I/25

m.+ ımız XXXIX/9

m.+ ımızı XXXIX/9

m.+ ī I/23

mıǵan bk. **mıǵan, mıǵān, muǵan, muǵān**.

m. XXXIII/56

m.+ nan XXXV/53

mıǵan bk. **mıǵan, mıǵān, muǵan, muǵān**.

m. I/36

m.+ a II/136, II/22, IV/14,

IV/23, XXVIII/16, XXXIII/21,
XXXIII/32

m.+ da I/134, I/32, I/33, I/34,

II/61, II/8, V/166, XXXI/36

m.+ dadı XXXIII/215

m.+ dī I/35

m.+ nan II/116, XXXIII/213,
XXXIII/55

m. uşağī VII/2

mıġān bk. **mıġan**, **mıġan**, **muġan**,
muġān.

m. III/69

m.+ da V/163, X/14

mıġannı bk. **muġanlu**, **muġannı**,
muġannu, **muġannū**.

m. IV/93

mıġdar bk. **mıġdar**.

m. XXXVII/132

mıh (< Far. میخ) Çivi, büyükçe çivi.

m.+ a II/84

m.+ ı XXVI/12

mıhā (< Far. می خواهم) “İstiyorum”
anlamına gelen fiil çekiminin
kısaltılmışı.

m. XXII/51, XXII/52

mıncıġ bk. **mıncıh**, **mıncıh**, **mıncıġ**,
poncah, **muncıġ**.

göz m.+ ı V/213

mır m.+ ın V/156

mıncıh bk. **mıncıġ**, **mıncıh**, **mıncıġ**,
poncah, **muncıġ**.

m. V/212

mıncıh Cam, taş, sedef, tahta, plastik
vb. maddelerden yapılan, ortası delik,
çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesi,
boncuk, bk. **mıncıġ**, **mıncıh**, **mıncıġ**,
poncah, **muncıġ**.

m.+ nan V/147

mıncıhlı Boncuklu, süslü.

pullu m. V/150

mındar bk. **mundar**.

m. XVIII/74, XXXIII/325

toyuğun m.+ ın XXXIII/324

mır mıncıġ “Boncuk moncuk, boncuk
filan” anlamında kullanılan söz.

m. m.+ ın V/151, V/156

mısdafa bk. **mustafa**.

molla m. XVI/39

mız bk. **ġız**.

ġız m. XXXIII/417

mi Soru edatı “mi”.

m. IX/58

m.+ yem XXXIX/469

middet bk. **müddet**.

m. XXXIII/453

mih (< Far. مه) Sis, duman, bk. **méh**.

m.+ e tüşdü XXXIII/522

m.+ e tüşdü XXXIII/519

mihter (< Far. مهتر) At bakıcısı.

m. IX/39, IX/42

mil (< Far. ميل) Çeşitli işlerde kullanılmak üzere farklı kesit ve ölçülerde yapılmış metallerin ortak adı, sac.

m.+ de XVII/34

mileğ' bk. **bileh'**.

bileh' m.+ imiz VI/79

millet (< Ar. ملئت) Herkes, bir yerde bulunan kimselerin bütünü.

m. I/52, IV/26, XXXVI/23, XXXVI/24

milli bk. **millî**.

m. havası XXXIX/487, XXXIX/491, XXXIX/492

millî (< Ar. ملئ) Milletle ilgili, millete özgü, ulusal, bk. **milli**.

m. XXXIX/488

milyar (< Fr. milliard) Milyon kere bin, bin milyon, 1.000.000.000.

bi m. iki yüz milyon XXXIX/240

milyon (< Fr. million) Bin kere bin, 1.000.000, bk. **milyön**.

m. XL/126, XXXIX/241

bi milyar iki yüz m.

XXXIX/240

iki üz m. XXXIX/241

ya m. I/99

ığirmi m.+ a VII/32

üş yüz m.+ du XXXIX/240

m.+ un XXXIII/174

milyön bk. **milyon**

yüz m. XL/127

mim (< Ar. م) Arap alfabesinin yirmi dördüncü harfî.

m. XII/381

min Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra bin birden önce gelen sayı, bin.

m. II/100, X/59, XII/192, XII/391, XX/6, XXIII/13, XXVIII/18, XXXIII/201, XXXIII/209, XXXIX/159

beş m. III/95, XIX/15, XXXII/46

ēlli m. XXXIX/330

iki m. III/94, XXVIII/12

üş m. XII/362

yüz ığirmi dört m. XII/273

yüz m. XII/261, XII/269

yüz yirmi dört m. XII/441

m. baş XXXIII/212

m. birinde XXXIX/147,
XXXIX/148

m. dene XII/358

otuz m. dene XXXIII/184

var otuz m. dene XXXIII/185

aştırmış m.+ e IV/49

elli m.+ e IV/48

m. evlini II/93

yeddi yüz m. il XXXIII/289

yeddü yüz m. il XXXIII/289

m. ilden XII/220

m. nefer II/97

altı m. nefer XII/151

yeddi m. nefer XII/152

yüz yirmi dört m.

peygamberden XVI/54

m. tümen III/94

elli m. tümen XXXIX/329

m. üş yüz atmış birden
XXXIX/5

m. üş yüz ğırh birēm VII/178

m. üş yüz otuz altıyam
XXXIII/10

min - Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak, binmek.

m.- di XXXIII/299,
XXXIII/300

m.- diler XXXIII/404

m.- dim XXXIII/135

m.- ecek XXXIII/134

m.- ende XIII/52, XXXIII/346

m.- eni VIII/86

m.- erdi VIII/82, VIII/83,
VIII/87, XIII/89, XVIII/91, XXII/59

m.- erdiler XL/47

m.- erdim XIII/88

m.- esen XXXIII/131,
XXXIII/132

m.- eydin VIII/73

m.- iller XIII/52

m.- ip II/136, XXIII/15,
XXIII/16

m.- ipdi VI/133

m.- iydik VIII/56, VIII/57

at m.- me XXXIII/64,
XXXIII/65

m.- mişdi XXXIII/550

mināyi (< Far. مینایی) Mine renkli, sırça renginde, lâcivert yeşil veya gök mâvisi.

m. V/119, V/120

minciĝ bk. **mıncıĝ**, **minćih**, **mınćih**, **poncah**, **muncıĝ**.

göz m.+ ı VIII/117

mindir - Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak, oturtmak veya içine yerleştirmek, binmesini saĝlamak, bk.

mindir -.

m.- diler XXIII/28

m.- erdĭK VI/27

m.- erdiler V/133

mindir - bk. **mindir** -.

m.- ip XXII/57

mine (< Ar. منى) Mekke yakınında bazı hac ibadetlerinin yapıldığı yer.

m. dağına VIII/132

minnet (< Ar. مَنَّة) Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu.

m. éliye I/119

minnetdarlığı Minnettar olma durumu, şükran, teşekkür.

m.+ ımı VII/76

min üç yüz kırık altı Bin üç yüz kırık beşten sonra bin üç yüz kırık yediden önce gelen sayı.

m.+ yam XX/6

mirac (< Ar. معراج) 1. Hz. Muhammed'in göğe çıktığı recep ayının yirmi yedinci gecesi. 2. Göğe yükselme.

m.+ a XII/454

mīras (< Ar. ميراث) Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, tereke.

soyha m. XV/45

mire bk. **tire**.

tire m. XXXIII/5

mirza (< Far. ميرزا) 1. Bey, ağa, efendi.

2. Okumuş, tahsilli kimse, bk. **mirze**.

m. XXXIII/340, XXV/9

m. mahmutdu XXXIII/339,

XXXIII/340

m. sefereli XII/426

mirza mahmut Kerem ile Aslı adlı Türk halk hikâyesinin erkek başkahramanı Kerem'in gerçek adı.

m.+ du XXXIII/340

mirze bk. **mirza**.

m.+ ler XVI/52

misal (< Ar. مثال) 1. Örnek olarak alınabilen, gösterilen şey, örnek. 2. Benzer, bk. **misel**.

m. II/126, VII/162, VII/33,

VII/64, XL/124, XL/161

m. déyirem VII/94

misel bk. **misal**.

āşılı m.+ inde XXII/88

misli (< Ar. مثل) Eş, benzer, örnek, tıpkı.

m. XXVI/22

mişgilāt (< Ar. مشکلات) Sıkıntılar, zorluklar, güçlükler.

m. XXXVIII/39

mişgin bk. **meşgin**, **meşgin**, **méşgin**, **méşgin**.

m.+ nen yuğarı XXVIII/22

mīve (< Far. میوه) Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ, yemiş, bk.

mīvē, **mīyve**.

m. XV/70

m. ğismetinnen XL/53

m.+ lerimiz XL/184

m.+ sinnen XL/142

mīvē bk. **mīve**, **mīyve**.

m. XL/138

miyana Güney Azərbaycan'da bulunan ve Doğu Azərbaycan eyaletine bağlı olan bir yerleşim birimi, bk. **miyāna**.

m.+ nın böyüğüdü XXXIII/164

m.+ nın ketdileridi XVIII/143

m.+ ya XXXIII/96

m. üzü XXXIII/121

m. üzünnen XXXIII/121

miyāna bk. **miyana**.

m.+ nın arasına XXXIII/25

miyanalı Miyane halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

m.+ ydı XXXIII/323

miyandablī Miyandab halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

m. XII/6

miyaneru (< Far. میانۀ رو) 1. Ortadan, orta yollu giden. 2. Ara bulucu, uzlaştırıcı.

m. olır XXXV/47

miymiğan Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

m.+ dı VIII/59

mīyve bk. **mīvē**, **mīve**.

zamanın m.+ si VI/30

mīzan (< Ar. ميزان) 1. Tartı, ölçü aleti. 2. Mahşer günü herkesin dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerin tartılıp değerlendirileceği mânevî terâzi.

m.+ dı XII/447

mod (< İt. moda) Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, popülerlik.

m.+ dan düşüb XXV/23

mōdam (< Ar. مدام) Devamlı, sürekli.
m. VII/34

moddan düş - Modası geçmek,
popülerliğini yitirmek, kullanımda
olmamak.

m.- üb XXV/23

model (< Fr. *modèle*) Biçim, tarz.
m. IX/80
m.+ i VII/64

modir bk. **modür, müdür.**
m.- i kullirşādın tevessüdüynen
VII/6

modür bk. **modir, müdür.**
m.- i kullirşādiislāmiyierdebil
VII/10

mōga bk. **mōgá, mōge, mōge', mōgé.**
m. XI/71, XVII/17, XVII/9,
XXII/45, XXII/46, XXII/53,
XXXVIII/27

mōgá bk. **mōga, mōge, mōge', mōgé.**
m.+ dan sōra XVII/10

mōge bk. **mōga, mōgá, mōge', mōgé.**
m. XL/97, XXV/28,
XXXIII/584, XL/115, XL/97
m.+ i I/101

mōge' (< Ar. موقع) 1. Yer, mahal. 2.
Durum, vaziyet. 3. Zaman, vakit, bk.
mōga, mōgá, mōge, mōgé.

m.+ ıydi XXXIII/469

m.+ i XXXIII/593

mōgé bk. **mōga, mōgá, mōge', mōge.**
m. XXXV/20, XXXV/52
m.- i bahar XXXV/33
m.- i behar XXXV/18
m.+ de XXXV/28

mōguyet (< Ar. موقعیت) Durum, hal,
vaziyet.

m. XXV/29

nemenenin m.+ i XXXIII/167

mohendis bk. **mühendis.**
m.- i şimi XXXV/61

molla (< Ar. مولا) 1. Hoca, âlim. 2.
İran'da devrimi gerçekleştiren ve
devrimden sonra da İran'daki siyasi
rolü devam eden ilmiye sınıfı. 3. Dini
yönü ağır basan kimse, bk. **mollā,**
mōlla, malla, malla.

m. VIII/127, XXXIX/58,
XXXIX/61, XXXIX/63, XXXIX/66,
XXXIX/70, XXXIX/77, XXXIX/93
m.+ lar XII/351, XXIII/12
m. mısdafa XVI/39
m. nágı XIV/44

mollā bk. **molla**, **mollā**, **mōlla**, **malla**,
mālla.

m. aşîḡ elesger XXXIX/56

mōlla bk. **molla**, **mollā**, **malla**, **mālla**.
m. XXXIX/63

mollanāḡi bk. **mollanāḡi**, **mollanāḡi**.
m. XIV/44

mollanāḡi Erdebil eyaletine baḡlı bir
yer adı bk. **mollanāḡi**, **mollanāḡi**.

ḡışlaḡ-ı m.+ dī X/14

mollanāḡi bk. **mollanāḡi**, **mollanāḡi**.
m. X/15

mōrid (< Ar. مورد) 1. Yer, yol. 2.
Durum, hakkında, bk. **mōrit**, **mōrut**.
ḡopuzun m.+ inde VII/172

mōrit bk. **mōrid**, **mōrut**.
m.+ de VII/172

mōrut bk. **mōrid**, **mōrit**.
m.+ dan XVII/21

mot bk. **ot**.
ot m. XXXIII/490

motal Peynir ve türevlerini saklamak
için özel olarak hazırlanmış koyun
veya keçi derisi, bk. **motar**.

m. XXXIX/329

m.+ ı XXXIX/352, XXXIX/358

motar bk. **motal**.

m. yığdı VIII/138

m. yığmaḡa VIII/135

motdehid (< Ar. متحد) Birlik durumuna
gelmiş, birleşik, birlik olmuş, müttehit.

m. XXXIV/36

mōül Erdebil eyaletine baḡlı bir
yerleşim birimi.

m. XXVIII/22, XXVIII/9

m.+ e XXVIII/16

mōüllü bk. **mōüllü**.

m.+ k XXVIII/6

mōüllü Mōül halkından veya bu halkın
soyundan olan kimse, bk. **mōüllü**.

m. XXVIII/9

mōhkem (< Ar. محكم) Sağlam, kuvvetli,
dayanıklı, muhkem, bk. **mōhkem**,
mōhkem.

m. XXXIII/347

m.+ di II/94

mōhkem bk. **mōhkem**, **mōhkem**.

m. XXXIII/346

mōhkem bk. **mōḥkem**, **mōhkem**.

m. XVII/15

mōhtac bk. **mōhtāc**.

m. éleme X/47, X/49, X/56

m. etti XII/241, XII/49

mōhtāc (< Ar. محتاج) Bir şeye veya kimseye ihtiyâcı olan, ihtiyaç duyan, muhtaç, bk. **mōhtac**.

m. éleme X/52

mōhtad Uyuşturucu bağımlısı, bk. **mōḥtad**.

m. XL/216, XXXIII/211

m. ğismetü XL/216

mōḥtad bk. **mōhtad**.

m. XXXIII/213

mōhüb Kişi adı.

m.+ nen XVIII/147

mōhüm (< Ar. مهم) Önemli, mühim.

m. XXXIII/160

mōhüt Kişi adı.

m.+ den XVIII/68

mōmin (< Ar. مؤمن) Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve

İslâmiyet'in diğer îman esaslarına inanan, îman sâhibi kimse, Müslüman.

m.+ lerin serveri VII/48

mu bk. **bu**, **bı**, **bı̄**, **bū**, **bi**, **bı̄**, **bī**, **mı̄**, **mı**.

m.+ na V/217, XXXIX/323, XXXIX/93

m.+ nı IX/100, IX/39, IX/93, XII/424, XII/427, XIX/19, XL/29, XVI/22, XVI/23, XVIII/20, XXVI/53, XXXIII/396, XXXV/69

m.+ nın IX/96

m.+ nın dalın sıra XVI/131

m.+ nın şıkarın X/38

m.+ nın yanınnan XII/424

m.+ nnan II/63, VI/148,

XXXIII/335, XXXVI/55

m.+ nnan ğabaḥ VII/161, XII/219, XXXVII/12

m.+ nnan ğabaḥdı XXXVII/20

m.+ nnan ğedim XIX/62

m.+ nnan sōra XVIII/110

m.+ nu IV/130, V/153, XII/156, XVI/32, XVI/88, XXXIII/574, XXXIX/242, XXXIX/292, XXXIX/470, XXXIX/535

m.+ nun VI/161, XVI/61, XXXIII/421, XXXIII/475, XXXIX/59

m.+ nun adı XIV/58

m.+ nun adın XXXIII/397

m.+ nun eĝd-ı XII/465

m.+ nun eline XII/465

m.+ nun sürüsüne sarı V/197

muayne (< Ar. معاينه) 1. Ne olduğunu ve nasıl olduğunu anlamak için görerek inceleme, dikkatle bakma, yoklama, gözden geçirme. 2. Sağlık kontrolü.

m. XXXIX/558

mubārek bk. **mübārek**.

m. XL/142

m. élesin IV/110

muévviz (< Ar. مجوز) Câiz görülüp izin verilmiş.

m.- i ozan VII/29

m.+ i VII/28

m.+ in VII/25

m. verrim VII/26

buranın m.+ in VII/31

muécri (< Ar. مجرى) İcra eden, icracı.

m.- yi bernāmedi VII/104

mudām (< Ar. مدا) Devamlı, sürekli.

m. VII/35

muella (< Ar. معلاً) Yüksek, yüce, mualla, bk. **müella**.

m.+ yı XII/405

muellim bk. **müellim**.

m. XII/405

muemma (< Ar. معماً) Anlaşılmaz, halledilmez şekilde güç, halli müşkül iş veya şey, muamma.

m.+ sı XII/295

muğaddemāt (< Ar. مقدمات) İlimlere başlangıç olan, ilk olarak öğrenilmesi gereken bilgiler, ön bilgi.

m. XII/354

muğāddes (< Ar. مقدّس) Kutsal, mukaddes, bk. **muğeddes**, **mügāddes**, **mügāddes**, **müğeddes**, **mügēddes**.

m.+ di VII/20, XXXIX/46, XXXIX/52

m.+ ti XXXIX/32

muğam bk. **muğām**.

m. VII/36

muğām (< Ar. مقام) Azerbaycan halk müziği, bk. **muğam**.

m. VII/34

m.+ ın XXXIX/98

muğāmat (< Ar. مقامات) Azerbaycan halk müzikleri, muğamat, bk. **muğamdat**.

m. XXXIX/452

muğamdat bk. **muğāmat**.

m. XII/354

muğeddes bk. **muğáddes**, **müğáddes**,
mügáddes, **mügeddes**, **mügēddes**.

m.+ di XXXIX/200,
XXXIX/29, XXXIX/66

muğan İran'ın kuzeybatısında
bulunan, Erdebil eyaletine bağlı olan ve
Şahseven Türklerinin yoğun olarak
yaşadıkları Azerbaycan sınırında yer
alan bölge, Mugan, Deşt-i Mugan, bk.
mığan, **mığan**, **mığan**, **muğan**.

m. V/6, XVIII/12

m.+ a XVIII/12, XXIII/10

m.+ ā XVIII/9

m.+ açan II/136

m.+ da XL/184, XL/191,
XL/193, XL/198, XX/47, XXX/17,
XXXI/11, XXXI/35, XXXIX/315,
XXXIX/9

m.+ dadı I/8

m. ehliyik XII/218

m.+ ımız XVII/4

m.+ ın torpağı XL/186

m.+ nan XII/218, XII/219,
XVIII/119, XXXIII/44

m. uşağıyem VII/179

muğan bk. **mığan**, **mığan**, **mığan**,
muğan.

m.+ da XXXIX/308

muğanlu Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri, Muğanlu /

Muganlı tayfası, bk. **muğannı**,
muğannu, **muğannū**, **mığannı**.

m. XL/75, XV/8, XXVI/2
tāyfe-yi m. XV/8

muğannı bk. **muğanlu**, **muğannu**,
muğannū, **mığannı**.

m. XL/75

muğannu bk. **muğanlu**, **muğannı**,
muğannū, **mığannı**.

m.+ yuh XII/219

muğannū bk. **muğanlu**, **muğannı**,
muğannu, **mığannı**.

tāyfe-i m. XL/4

muhabbet (< Ar. محبت) Sevgi, sevda.
m. XXXIV/34

muhammed (< Ar. محمد) 1.
Peygamberlerin sonuncusu ve en
büyüğü olan İslâm peygamberinin
adıdır. 2. Kişi adı, bk. **muḥámmed**.

m.+ in XII/96

m. peygámmerdi XII/381

cenab-ı m. XII/420

çahār-i m. XII/442

aşıh yar m. isabeglu XII/2

muḥámmed bk. **muhammed**.

mekân-i m. XII/439

muhammedi Kişi soyadı.

m. VI/2

muīnī bk. **mu'īnī**.

m. XLI/4

muḥámmes bk. **muḥammes**,
muḥames.

m. XXXIX/495

mumlu Petekli.

m. baldı XL/71

m.+ du XL/71

muḥames bk. **muḥammes**,
muḥámmes.

m. XXXIX/113

mumlu bal Petekli bal.

m. b.+ dı XL/71

muḥammes (< Ar. مخمس) 1. Beş
mısrâlık kıt'alardan meydana gelen
nazım şekli, beşli. 2. Bir tür âşık havası,
bk. **muḥames**, **muḥámmes**.

m.+ di XXXIX/113

m.+ nen XXXIX/112,

XXXIX/114, XXXIX/118

muncığ bk. **minciğ**, **mincíḡ**, **minçılıḡ**,
minciğ, **poncaḡ**.

mır m.+ ın V/151

mundar (< Far. مردار) Murdar, bk.
mındar.

m. XV/72

muharremçilig bk. **meherremçilig**.

m.+ di VII/17

munhal bk. **münhal**.

m. élediler XXXVIII/27

muhasara (< Ar. محاصره) Kuşatma,
muhasara.

m.+ ya II/105

muraḥas bk. **muraḥás**, **müreḥḡes**.

m.+ ı vérir IX/51

muhtesib (< Ar. محتسب) Hesaplayıcı,
toplayan, hesap toplayan.

m. XII/132

muraḥás bk. **müreḥḡes**, **muraḥas**.

m.+ ı vérirem IX/50

m.+ ı vérsem IX/49

mu'īnī Kişi soyadı, bk. **muīnī**.

m. XIII/4

murat Kişi adı.

m. X/53

musa 1. Kişi adı. 2. Hz. Musa, bk.
mūsā, **mūsa**.

- m. XII/386
m.+ nın turı XII/289
m.+ ya XII/249
- mūsa** bk. **mūsā, musa.**
m. XII/479, XII/484
- mūsā** bk. **mūsa, musa.**
m. XII/480
- musabıǵa** (< Ar. مسابقة) Yarışma, yarış, müsabaka, bk. **musábıǵá, müsābıǵá.**
m. XXXIII/65
- musábıǵá** bk. **musabıǵa, müsābıǵá.**
m. XXXIII/66
- musāfir** (< Ar. مسافر) Yolcu, sefer eden kimse, seyyah, bk. **mūsāfir.**
cezb-i m.+ ler XXXV/13
- musıǵı** bk. **musıǵı̄, mūsıǵı, mūsıǵı.**
m.+ dē XXXIX/20
m.+ mize göre VII/33
bizim m.+ mizin VII/102
- musıǵı̄** (< Ar. موسيقى) Kulaǵa hoş gelen sesler dizisi, müzik, bk. **musıǵı, mūsıǵı, mūsıǵı.**
m. VII/107
ālāt-ı m.+ lere XXXIX/25
ālāt-ı m.+ nin hammısı VII/100
- mūsıǵı** bk. **musıǵı̄, musıǵı, mūsıǵı.**
m.+ miz VII/106
pap m.+ ler IX/63
- musıǵıÇi** Musiki işiyle uğraşan kimse, musikişinas.
ğerbi m.+ lēr VII/98
- musıǵı-i sūnneti** Geleneksel müzik.
m.- i éslimizi VII/99
- mūsıǵı** bk. **musıǵı̄, musıǵı, mūsıǵı.**
m.+ mizde VII/67
enćumen-i m. VII/70
- mustafa** Kişi adı, bk. **mısdafa.**
m.+ da XII/250
- muşampa** Miyane ile Zencan arasında bulunan bir yer adı.
m.+ dan XII/226
m. seyitleri XII/225
- muşampa seyitleri** Zencan'da daǵınık gruplar halinde yaşayan bir Türk topluluǵu.
m. XII/225
- muştāǵ** (< Ar. مشتاق) Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen, müştak.
m.+ ındadı XII/373

muvaḫḫāḡ (< Ar. مَوْفَّق) Başarmış,
başarılı kimse.

m. élesin VII/175
m. ola VII/7

muvaḫḫāḡ ol - Başarmak.
m. o.- a VII/7

muzd (< Far. مزد) 1. Bir iş karşılığında
kazanılan hak, ücret. 2. Maaş.

m.+ umu XVI/93
menim m.+ umu XVI/94

mübārek (< Ar. مَبَارَك) 1. Kutlu. 2.
Uğurlu. 3. Beğenilen, sevilen şeyler
için söylenen bir söz, bk.**mubārek**.

m. élesin XXIII/33
m. étsin XV/70

mübāşir (< Ar. مَبَاشِر) Köy ağasının
köyü idare etme görevini verdiği
kimse.

m. imiş XXXIII/227

müce bk. **cüce**.

cüce m. XI/71

müceddeden (< Ar. مُجَدِّدًا) Yeniden,
yeni baştan, tekrar.

m. XXXIX/53

müddet (< Ar. مَدَّة) Süre, müddet, bk.
middet.

m. XXXV/40

müdür (< Ar. مَدِير) İdare eden,
yöneten, bk. **modür**, **modir**.

m. XII/350

müella bk. **muella**.

erş-ı m.+ da XII/414

müellim (< Ar. مُعَلِّم) Öğreten, tâlim
eden, öğretici, eğitici kimse, öğretmen,
bk. **muellim**.

m. XXXVII/58

m. idi XXXIX/461

m. iydi XXXIII/328,
XXXIII/344

edebiyat m.+ iydi XXXIX/461

mügáddes bk. **muğáddes**, **muğeddes**,
mügáddes, **mügeddes**, **mügēddes**.

m. XXXIX/46

mügáddes bk. **muğáddes**, **muğeddes**,
mügáddes, **mügeddes**, **mügēddes**.

m. VII/156

mügáddesdiğ Kutsallık,
mukkaddeslik.

m.+ in XXXIX/32

mügeddes bk. **muğáddes**, **muğeddes**,
mügáddes, **mügáddes**, **mügēddes**.

m.+ di XXXIX/194,
XXXIX/200, XXXIX/29

mügēddes bk. **muğáddes**, **muğeddes**,
mügáddes, **mügáddes**, **mügeddes**.

m. XXXIX/45

mühendis (< Ar. مهندس) Mühendis, bk.
mohendis.

m.+ e XXXIII/193

iki m. XXXIII/195

mühterem (< Ar. محترم) Saygıdeğer,
muhterem.

m.+ di VII/101

mülk (< Ar. ملك) Her türlü taşınmaz
mal.

bizim m.+ ümüz VI/11

mülkedār (< Far. دار + Ar. ملك) Mülk
sahibi, mülkü olan.

m. iydı XXXIII/172

münhal (< Ar. منحل) Boş, bk. **munhal**.
m. éylediler XXXVIII/28

müntezir (< Ar. منتظر) Bekleme
durumunda olan, bekleyen.

m. olduḡ XXXIV/31

mürebbe (< Ar. مربا) Reçel.
m. II/78

müreḥḥes (< Ar. مرخص) Ruhsat, izin,
müsaade, bk. **muraḥás**, **muraḥas**.

m.+ i élediler XXVI/33

mürekgeb (< Ar. مرگب) Yazı yazmak,
desen çizmek veya basmak için
kullanılan, türlü renklerde sıvı madde.

m. XVI/51

mürşüd (< Ar. مرشد) 1. Doğru yolu
gösteren kimse, kılavuz. 2. Müritlerine
tasavvufu öğreten, sırları ve gerçekleri
gösteren tarikat şeyhi.

m.+ imin hālına XXXIX/128

m.+ ümün derdine XXXIX/124

müsābıḡá bk. **musābıḡá**, **musabıḡa**.

m. vérrük XL/164

müsāfir bk. **musāfir**.

m.+ e V/36

müselman (< Ar. مسلمان) İslam
dininden olan kimse, Muhammedî,
Müslim, Müselman, mümin, bk.
müselmān.

m. V/201, XII/421

m. adıynan XXXIX/205,
XXXIX/209

m.+ ın oḡluna XXXIII/473

m.+ nan XXXIII/432

m.+ nar XII/129

m.+ narnan XXXIII/433

müselmān bk. **müselman**.

ehl-i m. XXXIX/213

müsteğil (< Ar. مستغّل) Bağımsız, tek başına, müstakil.

m. XXXIX/3

müsübet (< Ar. مصيبت) Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey.

m. VIII/54, VIII/55

müşdehit (< Ar. مجتهد) Bir konuda ayet ve hadislere dayanarak yargıya varan, karar veren din düşünürü, müçtehit.

m. XII/401

müşgül (< Ar. مشكل) 1. Zor, güç, çetin.
2. Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele, zorluk, güçlük, sıkıntı, bk. **müş'göl**.

m. VII/155, XXXIX/234

m.+ leri XII/483, XII/487

m.+ ü XVIII/108, XXXII/24, XXXV/45

m.+ üm XXXII/43

m.+ ümüz XIX/65, XX/30, XX/31

onun m.+ ün XVIII/116

ellerinin m.+ ünü XII/488

m. çağıdı XII/482, XII/486

müş'göl bk. **müşgül**.

m. VII/159, XXXVIII/21, XXXVIII/32

müşteri (< Ar. مشتری) Satın alan kimse, alıcı.

m.- yi hastı XXXV/31

müteğabilen (< Ar. متقابلاً) Karşılık olarak.

m. XXXIV/44

müttesil (< Ar. متصل) Birbirinin ardınca devam eden, bitişik, sürekli, ara vermeden devam eden.

m.+ di XII/335

n. XXXIX/24

N

na bk. **ne**, **ná**.

n. I/124

ná bk. **ne**, **na**.

n. VI/59, VI/82

nā (< Far. نان) Ekmek.

n. XXII/51

nā-belet (< Far. نا بلد) Bilinmeyen, tanınmayan, başka yerden gelmiş olan, yabancı.

n.+ den VIII/27, VIII/28

naćaḥbul Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

rusTā-yı n. kendīyīk XIX/4

nadır Kişi adı.

n. XII/427

nā-ḡābul Uygunsuz

n. söz XXXIX/196

nāḡı bk. **molla nāḡı**.

molla n. XIV/44

naḡarı İki tarafı deri kaplı ve silindir gövdeli vurmalı bir çalgı aleti, nağara.

naḡıl (< Ar. نقل) Halk hikayesi, bk. **nāḡıl**.

n. XIII/112, XV/58

nāḡıl bk. **naḡıl**.

n. XXI/38, XXIV/46

naḡma (< Far. نامه) Mektup, evrak, kağıt.

n. XII/465

nahar (< Far. ناهار < Ar. نهار) Öğle yemeği.

n. XXXIX/311

n.+ a XXXIV/29, XXXIII/93

n.+ da XIX/68, XXVIII/25,

XXXII/18

n.+ dan sonra XXXIV/29

n.+ ı XXVIII/27

n.+ ımızı XXVIII/25

n.+ in XXXIII/102,

XXXIII/336, XXXIII/341

nāḥāste (< Far. ناخواستہ) İstemsizce, istemeden.

n. VII/164

nahāyet (< Ar. نهایت) Son, sonunda, en sonunda.

n. VII/74

naḥçıvan Azerbaycan'a bağlı özerk bir Türk cumhuriyeti.

n. XXXIX/496

naḥçıvan gözellemesi Bir tür âşık havası.

n. g. XXXIX/496

naḥçıvan gülāvāzı Bir tür âşık havası.

n. XXXIX/499

naḥçıvāni Bir tür âşık havası.

n. XXXIX/496

nahlet (< Ar. لعنت) 1. Allah'ın merhametinden yoksun olma. 2. Kötü, berbat.

allah n. élesin XXXIII/287

naḥşe (< Ar. نقشه) Dokumaların üzerindeki motif, nakış, bk. **nákşe**, **neḥşe**.

n.+ ler XVIII/129

nákşe bk. **naḥşe**.

n.+ sinnen XVIII/129

nal (< Ar. نعل) At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası, bk. **nāl**.

n. IX/32

n.+ a II/84

n.+ ı IX/31

mēnim atımın n.+ ları IX/35

nāl bk. **nal**.

n.+ ı IX/33

otuz n. IX/32

nālbend (< Far. بند + Ar. نعل)

Hayvanların ayağına nal çakan kimse, nalbant.

n. idī IX/31

nāle (< Far. ناله) 1. İnilti. 2. Ses, tını.

sazın siminçesi āvāzī n.+ si

XXXIX/14

nallad - bk. **nallat** -.

n.- anda IX/29

n.- annan sōra IX/34

n.- ır IX/33

nallat - Hayvanın ayağına nal çaktırmak, bk. **nallad** -.

n.- mağa IX/29

nām (< Far. نام) Nam, ün.

n.+ da XXXIX/237

namaz (< Far. نماز) İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat, bk. **namāz**, **nāmaz**, **nemāz**.

n. VI/105
n.+ dı VI/107
n. ğılacām XXXIX/65
n. ğılardıh VI/107
n. ğılmağā XXXIX/58
n. ğılmīyım XXXIX/65
n.+ ı XXXIII/14
n.+ larınnan VI/103

namāz bk. **namaz**, **nāmaz**, **nemāz**.
n. XII/129

nāmaz bk. **namāz**, **namaz**, **nemāz**.
n.+ ımıza IV/73

nā-merd (< Far. نامرد) Korkak, alçak,
mert olmayan, adam olmayan.
n. XII/84
n.+ e X/47

nāmıs bk. **nāmūs**, **nāmus**, **namus**.
n.+ ıma XXXIII/539

namus (< Ar. ناموس < Yun. *nómos*) 1.
İnsanın ahlâk kurallarına uymasını
sağlayan, onu şerefli kılan mânevî
duygu; güzel haslet. 2. Irz, iffet, hayâ,
bk. **nāmūs**, **nāmus**, **nāmıs**.

onun bunun n.+ una XLI/102

nāmus bk. **nāmūs**, **namus**, **nāmıs**.
n. XII/235

nāmūs bk. **nāmūs**, **namus**, **nāmıs**.
n. XII/42

nana bk. **nane**, **lane**.
n. IV/44, IV/47

nane (< Ar. نناع) Ballıbabagillerden,
yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz veya
menekşe renginde, güzel kokulu,
yaprakları baharat olarak kullanılan,
çok yıllık ve otsu bir kültür bitkisi,
nane, bk. **nana**, **lane**.

n. V/66
n.+ dı X/24

nā-necim (< Ar. + Far. نانجیب)
Yaramaz, huysuz, soysuz, asil
olmayan.
n. XIII/33

nar bk. **nār**, **enar**.
n.+ dan XXII/61
n. tāki VIII/154

nār bk. **nar**, **enar**.
n. XXII/61
n.+ e XII/268

nā-rahāt (< Ar. + Far. راحت)
Rahatsız, huzursuz.

nārahāt n. XXXIX/292
n. İydī XVI/67
n. nārahāt XXXIX/292

n. olardı XIII/78	VI/19, VI/23, VI/24, VI/34, VI/43,
n. ollam XXXIX/601	VI/52, VI/67, VI/79, VI/80, VII/16,
n. oldum XVI/78	VII/162, VII/35, VII/94, VIII/130,
	VIII/132, VIII/151, VIII/28, VIII/55,
nārıncı (< Ar. نارنجی) Turunç renginde, turuncu.	VIII/62, VIII/67, VIII/95, X/101, X/23,
n. V/121	X/39, X/54, XI/24, XI/28, XII/135,
	XII/255, XII/280, XII/310, XII/329,
	XII/336, XII/362, XII/368, XII/408,
nā-sazı bk. nā-sezā .	XII/419, XII/453, XII/454, XIII/6,
n. XXXIX/31	XIV/29, XIV/44, XIV/54, XIV/6,
	XIV/62, XIX/109, XIX/119, XIX/122,
nā-sezā (< Far. ناسزا) Uygun olmayan davranış, edepsizlik, bk. nā-sazı .	XV/10, XV/28, XV/30, XV/35, XV/40,
kifir n. XXXIX/195	XV/62, XV/71, XVI/109, XVI/116,
	XVI/31, XVI/56, XVI/59, XVI/61,
	XVI/65, XVI/70, XVI/89, XVII/21,
nā-ümmīd (< Far. نا امید) Ümitsiz.	XVII/48, XVII/49, XVII/50, XVII/85,
n. XII/437	XVIII/106, XVIII/110, XVIII/115,
	XVIII/130, XVIII/19, XVIII/39,
nāz (< Far. ناز) Kendini beğendirmek için takınılan tavır, cilve.	XVIII/44, XVIII/45, XX/50, XX/81,
n. VII/153	XXI/15, XXI/17, XXI/66, XXII/63,
gülün n.+ ını XXXIX/621	XXII/64, XXII/84, XXII/85, XXII/87,
	XXIII/30, XXIII/37, XXIII/39,
nazhānım Kişi adı.	XXIV/12, XXIV/13, XXIV/25,
n. XI/4	XXIV/6, XXV/39, XXVII/30,
	XXXII/42, XXXIII/106, XXXIII/135,
ne (I) Ne, hangi şey, her şey, birçok şey, hangi, nasıl, neden, bk. nē .	XXXIII/137, XXXIII/142,
n. I/197, I/77, I/79, II/107,	XXXIII/148, XXXIII/156,
II/16, II/36, II/47, III/29, III/6, IV/107,	XXXIII/161, XXXIII/176,
IV/108, IV/60, IX/43, V/12, V/159,	XXXIII/183, XXXIII/206,
V/2, V/206, VI/116, VI/117, VI/137,	XXXIII/237, XXXIII/26, XXXIII/262,
VI/143, VI/145, VI/150, VI/161,	XXXIII/280, XXXIII/291,
	XXXIII/301, XXXIII/302,
	XXXIII/305, XXXIII/310,

XXXIII/317, XXXIII/360,
 XXXIII/375, XXXIII/384,
 XXXIII/386, XXXIII/420, XXXIII/48,
 XXXIII/481, XXXIII/482, XXXIII/5,
 XXXIII/502, XXXIII/510,
 XXXIII/511, XXXIII/514,
 XXXIII/536, XXXIII/543,
 XXXIII/556, XXXIII/584,
 XXXIII/593, XXXIII/598,
 XXXIII/609, XXXIII/62, XXXIII/83,
 XXXIII/84, XXXIII/93, XXXIII/97,
 XXXIX/125, XXXIX/129,
 XXXIX/173, XXXIX/184,
 XXXIX/201, XXXIX/263,
 XXXIX/265, XXXIX/269,
 XXXIX/317, XXXIX/326,
 XXXIX/364, XXXIX/414,
 XXXIX/415, XXXIX/420,
 XXXIX/469, XXXIX/478,
 XXXIX/482, XXXIX/496,
 XXXIX/522, XXXIX/553,
 XXXIX/614, XXXIX/616,
 XXXIX/621, XXXIX/626, XXXIX/71,
 XXXIX/76, XXXIX/79, XXXIX/81,
 XXXVI/37, XXXVI/44, XXXVI/45,
 XXXVI/46, XXXVI/53, XXXVI/58,
 XXXVI/67, XXXVII/15, XXXVII/27,
 XXXVII/41, XXXVII/57,
 XXXVIII/52, XL/102, XL/125,
 XL/200, XL/211, XLI/10,

n.+ den XXXV/22

n.+ dendi XII/387

n.+ di II/123, III/57, IX/20,
 IX/47, V/65, XVIII/42, XVIII/53,
 XXII/101, XXV/57, XXXIII/210

n.+ dī XII/392

n.+ ler X/67

n.+ sīz VII/169

n.+ y XXI/74

n.+ ydi XII/308, XIV/62

n.+ ye VI/21, X/102, X/103,
 XII/302, XXII/101, XXXIII/345,
 XXXIII/440, XXXIII/457

n.+ yi V/206, XVIII/90,
 XXI/64, XXXVII/142, XXXVII/143

n.+ yime XXXIX/247

n.+ yımız XXXIII/593

n.+ yin VI/64

n.+ yine XXIV/23

n.+ yinin rengi V/118

n. ğadir XXXIII/446

n. için I/12

n. idim XXVI/34

n. te kesi I/139

n. tey V/120

her n. V/23

toyumun n.+ yinnen VIII/42

ne (II) (< Far. ن) Hayır, yok.

n. VI/95, XX/76, XIX/128

nē bk. **ne**.

n. VI/110, XI/61

n.+ di XII/387, XII/396

n.+ ydi XXXIII/63

n.+ ye V/46

n.+ yime XXXIX/254

bes n. XXXVI/51

necat (< Far. نژاد) Irk, soy, nesil.

n.+ ı XX/90

n.+ ları XX/87

nece bk. **neçe, néççe, néçe, néce, neçe,**
neçe, necé, néçe, nice, niçe.

n. I/54, II/92, VII/63, XVIII/74,
XXXIII/139, XXXIX/230,
XXXIX/498

necé bk. **neçe, néççe, néçe, néce, neçe,**
neçe, nece, néçe, nice, niçe.

n. XXXIII/602

neçe bk. **neçe, néççe, néçe, néce, neçe,**
necé, nece, néçe, nice, niçe.

n. VII/19, VII/49, VII/6,
XIX/123, XIX/15

n.+ ye XXXIII/73

néce bk. **neçe, néççe, néçe, néce, neçe,**
necé, nece, néçe, nice, niçe.

n. XXXIX/520

néce n. XXXIX/113

n. néce XXXIX/113

néce bk. **neçe, néççe, néçe, néce, neçe,**
necé, nece, néçe, nice, niçe.

n. XXXIII/544

néçe bk. **neçe, néççe, néce, néce, neçe,**
necé, nece, néçe, nice, niçe.

n. XXVI/39, XXXIII/30

necim (< Ar. نجيب) 1. Soylu, asil. 2.
Güzel, temiz.

n. XIII/24

néççe bk. **neçe, néçe, néce, néce, neçe,**
necé, nece, néçe, nice, niçe.

n.+ di XII/130

neçe Nice, nasıl, ne kadar, bk. **néççe,**
néçe, néce, néce, neçe, necé, nece,
néçe, nice, niçe.

n. IX/46, IX/86, XII/281,
XII/307, XVI/132, XXXIII/403,
XXXIII/411, XXXIII/422,
XXXIII/572, XXXVI/41, XXXVII/12

n. dene XXXIX/500

n.+ di XII/304

n. il XII/219

n.+ lerini XXXIX/19

néçe bk. **neçe, néççe, néçe, néce, néce,**
neçe, necé, nece, nice, niçe.

n. XII/124, XII/125, XII/138,
XII/281, XII/285, XII/303, XII/352,
XII/398, XII/402, XIX/105, XX/6,
XXXIII/200, XXXIII/308,
XXXIII/403, XXXIII/406,
XXXIII/418, XXXIII/464,

XXXIII/509, XXXIII/510,
XXXIII/518, XXXIII/558,
XXXIII/571, XXXIII/583
n.+ di XII/126, XII/430
n.+ dī XII/121, XII/123
n. seri XXXIII/507

neden 1. Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz; niçin. 2. Bir olayı ve durumu gerektiren, doğuran başka olay veya durum, sebep.

n. XII/277, XII/279, XII/283,
XII/284, XII/287, XII/291, XII/295,
XII/299, XII/412, XII/460
n.+ di XII/284, XXXIII/545,
XXXIII/556

nefer (< Ar. نفر) Kişi, kimse, fert, şahıs.

n. VI/133, XII/138, XII/307,
XL/126, XL/140, XVI/8, XVI/84,
XVIII/45, XXVI/14, XXVI/7, XXVI/8,
XXXIII/100, XXXIII/109,
XXXIII/163, XXXIII/173,
XXXIII/239, XXXIII/565,
XXXVII/128, XXXVII/45

altı min n. XII/152

beş n. XL/155, XL/156

béş n. XII/139

iki n. I/114, XVIII/46

min n. II/97

on n. XII/397

üş n. XII/140, XVIII/147,
XXXIX/228

yeddi min n. XII/152

yüz n. II/97

n.+ de XXXVII/16

n.+ den XXXIII/175

on n.+ den XII/366

n.+ e XXXIII/101, XXXIII/173

bir n.+ i I/107

elli n. idi XII/366

n.+ in IV/60, XL/48,

XXXIII/101, XXXIII/71

iki n.+ in I/91

üş n.+ in I/91

n.+ in biri XXXVII/17

tatdarın üş n.+ ine I/107

n. iydik XIII/94

üş n. iymişler XXXIII/233

nefes (< Ar. نفس) Soluk.

n.+ i VIII/94

n.+ ĩn şehsiyetine XII/53

nefs (< Ar. نفس) Heves, arzu, istek.

n.+ i XXXII/51

nehmetullah Kişi adı.

n. XXXIII/158, XXXIII/98

nehşe (< Far. نقشه < Ar.) 1. Nakış, motif. 2. Harita, bk. **nákşe**, **nahşe**.

n.+ ler XI/17

n.+ si XVII/91

n.+ ynen XVII/90
özünün n.+ si XVII/90

nejāt Kişi soyadı.
n. V/2

nelbeki (< Ar. + Far. نعلبکی) Çay tabağı,
bk. **nelveki**.
n. V/158

nele bk. **nene**, **nenē**, **nenē**, **néne**, **néné**,
nenö.
n.+ mgil XXXIII/235

nelveki bk. **nelbeki**.
n. V/128

nem bk. **nemene**, **nemenē**, **nēmene**,
nemee, **neme**.
n. VI/150, VIII/13

nemāz bk. **namāz**, **namaz**, **nāmaz**.
n.+ ım XXXIX/70, XXXIX/75,
XXXIX/78

neme bk. **nemene**, **nemenē**, **nēmene**,
nemee, **nem**.
n. IX/82, XII/231, XII/36,
XVIII/94, XXII/63, XXII/64,
XXXVII/38
n.+ di XXXVIII/55
n.+ ler XV/28, XV/29

nemed (< Far. نمد) Keçe.
n. II/59, II/59, II/64

nemee bk. **nemene**, **nemenē**, **neme**,
nēmene, **nem**.
n.+ di XL/216

nemek (I) Şahseven Türklerinin
düğünde geline veya damada taktıkları
takı, hediye.
n. I/94

nemek (II) (< Far. نمک) Tuz.
n. XXXVII/112

nemene “Ne, ne tür, nasıl”
anlamlarında kullanılan bir soru sözü,
bk. **nemenē**, **nēmene**, **neme**, **nemee**,
nem.

n. I/46, VII/176, VII/18, VII/43,
XIX/68, XL/144, XL/215, XL/22,
XV/67, XV/68, XVI/12, XXIV/29,
XXIV/7, XXVI/11, XXVIII/26,
XXXIII/104, XXXIII/198, XXXIII/49,
XXXIII/50, XXXIII/71, XXXIII/75
n.+ di IV/35, VI/116, XL/130,
XL/56, XL/60, XVI/61, XVI/97,
XX/58, XXXIII/300, XXXIII/53,
XXXIII/55, XXXIX/109, XXXIX/236,
XXXIX/505, XXXIX/606, XXXV/45,
XXXVII/139, XXXVII/60
n.+ dī XL/178, XX/81
n.+ ni XXXIII/50

n.+ nin XXXIII/168
n.+ nin mōğuyeti XXXIII/167
n.+ ydi XXXVIII/62
n.+ ye XL/185
bes n. XXXVI/30, XXXVI/6

nemenē bk. **nemene**, **nēmene**, **neme**,
nemee, **nem**.
n. XIX/95

nēmene bk. **nemene**, **nemenē**, **neme**,
nemee, **nem**.
n.+ di XVIII/49

nēmidavat Tahran eyaletine bağlı bir
yer adı.
n.+ da VI/118

nemidenem bk. **nemidunem**,
nemidonem.
n. VII/65

nemidonem bk. **nemidunem**,
nemidenem.
n. VII/69

nemidunem (< Far. نمیدانم)
“Bilmiyorum” anlamına gelen bir söz,
bk. **nemidonem**, **nemidenem**.
n. VII/65, VII/68, VII/96

nemiye Neden, niçin, ne diye.
n. XII/425, XII/427

nene Anne, nine, bk. **nene**, **nenē**, **nenē**,
néne, **néné**, **nenö**, **nele**.

n. V/177, V/225, VIII/35,
XVI/60, XVI/62, XVI/63, XVI/68,
XXIII/35, XXXIII/283, XXXIII/382,
XXXIX/443, XXXVI/67

dede n. IV/109, VI/50, VIII/33,
XL/90, XL/92, XL/94, XXIII/33

n. babası VI/161

n.+ den XXXIII/11

n.+ lerimīz III/17

n.+ m VI/109, XVI/67,
XXXIII/204, XXXIII/258,
XXXIII/259, XXXIII/84

n.+ mgil V/177, V/178,
XXXIII/204

n.+ min XI/64

n.+ min geline VIII/19

n.+ min hūrcunnarın
XXXIII/456

n.+ min yanında XXXIII/223

n.+ miz IV/109

dede n.+ mizi XXII/65,
XXII/68

n.+ mn̄nen XXXIII/32

n.+ n VI/40, VI/41,
XXXIII/428, XXXIII/601

dede n.+ nin VI/69

dede n.+ nin yanında IV/102

n.+ si V/175, XVIII/66,
XXXIII/469, XXXVI/32

n.+ sinin XXIII/34

dede n.+ sinin göylü IV/110

n.+ ye VI/49

goca n.+ m XL/202

menim n.+ m XXXIII/602

n. menemizin VI/66

nenē bk. **nene**, **nenē**, **néne**, **néné**,
nenö, **nele**.

n.+ z XXXVI/52

nenē bk. **nene**, **nenē**, **néne**, **néné**,
nenö, **nele**.

n.+ n XVI/87

néne bk. **nene**, **nenē**, **nenē**, **néné**,
nenö, **nele**.

n. VI/61

dede n. VI/70

n.+ min emisi oğlusudu XI/64

n.+ miz XI/15, XI/53, XI/58

néné bk. **nene**, **nenē**, **nenē**, **néne**,
nenö, **nele**.

n.+ miz IV/100

nenö bk. **nene**, **nenē**, **nenē**, **néne**,
néné, **nele**.

n.+ vnen XVI/60

ner Bir cins deve, bk. **nēr**.

n. II/129, II/131, II/134, IV/40,

XIII/10, XIII/38, XIII/51

n.+ den I/137, II/124

n.+ in dölü XIII/16, XIII/17

n. māyinen IV/20

n.+ nen XIII/51

n.+ nen maya XIII/15

nēr bk. **nēr**.

n. XIII/34

haça n. II/122

n.+ in fergı II/128

nerdā “Nerede” anlamında kullanılan
bir söz.

n. X/111

nereside (< Far. نرسیده) 1.
Olgunlaşmamış, yetişmemiş. 2. O yere
varmadan, yetişmeden.

n.- i parsabād XL/9

nergis bk. **nergiz**.

n. XXXIII/398

n. hānımdı XXXIII/382

n. hānımı XXXIII/472

nergiz (< Far. نرگس) 1. Kerem ile Aslı
adlı Türk halk hikâyesinin kadın
başkahramanı Aslı’nın gerçek adı. 2.
Bir çenekliler sınıfının nergisgiller
familyasından, lâle gibi soğanla
üretilen, beyaz veya sarı çiçekli, soğanı
zehirli süs bitkisi, bk. **nergis**.

n.+ di XXXIII/382,

XXXIII/431

n.+ dī XXXIII/428

n.+ i XXXIII/474

ner maya Dişi ve erkek deve, deve çifti.

n. XIII/13, XIII/18, XIII/9

neseb (< Ar. نسب) Soy, soy sop, atalar, dedeler silsilesi.

esl-i n.+ i XL/115

nesib (< Ar. نصيب) 1. Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey, nasip. 2. Kişi soyadı, bk. **edālet nesib**.

n. XXXIX/494

n. olupdu VII/167

nesihāt (< Ar. نصيحت) Öğüt, nasihat, bk. **nesihet**.

oğul n.+ i XXXIX/207

nesihet bk. **nesihāt**.

n. éliyrem XL/116

n. šé' ridi XXXIX/390

n. vérirem XL/110

nesim (< Far. نسيم) Rüzgar, yel, sıcak yel.

n.+ di XII/236, XII/43

nesīrī Kişi soyadı.

n. XI/4

nesl (< Ar. نسل) 1. Kuşak. 2. Hayvanlarda döl, bk. **nésl**.

n.+ en IX/66

n.+ i kēsilib XL/190

nésl bk. **nesl**.

n.+ i IX/94

ne teher (< Ar. طور + T. ne) “Ne tür, nasıl, ne şekil” anlamında kullanılan bir söz.

n. XXXIII/602

netice (< Ar. نتيجة) 1. Sonuç. 2. Bir kimseye göre torununun çocuğu.

n. metice XII/342

nevāzendegi (< Far. نوازندگی) Bir enstruman çalmak, çalma.

n. XXXIX/50

neve (< Far. نوه) Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu, torun.

n.+ ler XII/197

n.+ leri XXXIII/207

n.+ lerin heresinin XXXIII/208

n.+ m I/69, I/70, XII/341, XXVI/30

n.+ n XXXIX/404

neved (< Far. نود) Seksen dokuzdan sonra doksan birden önce gelen sayı, doksan, bk. **nevēd**.

n. XXXVII/113, XXXVII/86,
XXXVII/96

nevēd bk. **neved**.

n. XXXVII/85

neved ü şiş (< Far. نود و شش) Doksan
beşten sonra doksan yediden sonra
önce gelen sayı, doksan altı.

n.+ de XXVI/30

nevi (< Ar. نوع) Cins, tür, türlü.

n. XXXIII/72

bi n. XXXIII/489

nevīd (< Far. نوید) İyi haber, mükde,
muştı.

n.+ im XXVI/2

nevīdī Kişi adı.

n. XIV/2

ney (< Far. نی) Klasik Türk müziğinde
ve özellikle tekke müziğinde yer alan,
kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan
yapılmış, üflemeli bir çalgı, ney.

n.+ i XVI/96

n.+ ini XVI/102

n. çalmağı XVI/92

neyle - bk. **neyne** -, **néyne** -.

n.- sem XXXIX/77

neyne - Ne eylemek, ne yapmak, bk.

neyle -, **néyne** -.

n.- im III/31, III/33, III/34,
III/37, IV/88, XIV/35, XIV/36,
XXI/24, XXI/25, XXI/27

n.- ĩm XXXIII/543,
XXXIII/544

n.- m XXXIX/250

n.- r I/95

n.- rdi II/107

n.- rem XXXIX/244

n.- rsin VI/153

n.- sem XXXIX/70, XXXIX/75

n.- yebilersen XXXIII/476,
XXXIII/482

n.- yem XXXIX/469

n.- yim XXXIX/625

néyne - bk. **neyle** -, **neyne** -.

n.- m XXXIX/467

nezāfet (< Ar. نظافت) Temizlik, paklık.

n.+ e XVII/26

nezer (< Ar. نظر) 1. Belli kimselerde
bulunduğuna inanılan, kıskançlık veya
hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve,
mala mülke hatta cansız nesnelere
kötülük verdiğine inanılan uğursuzluk,
göz. 2. Bakış, bakma, göz atma. 3.
Bakış açısı, fikir 4. O bakımdan, ona
göre, bir bakıma, bk. **nézer**.

n. VIII/22, VIII/38

n.+ i VIII/38, XXXIII/31
n. olmasın V/214
n. saldı XII/71
n. değme V/212
n. deymesin V/213
n. duası VIII/126, VIII/127
n. duvasını VIII/126
bet n.+ in VIII/131
bet n.+ e V/205, V/206, V/209
hāmının n.+ inde IV/30
menin n.+ ime VII/101

nézer bk. **nezer**.
n. duvası VIII/118

nezir (< Ar. نذر) Adak.
n. goyardılar V/186

nice bk. **neçe, néççe, néçe, néce, néce,**
neçe, necē, nece, néçe, niçe.
n. VI/93

niçe bk. **neçe, néççe, néçe, néce, néce,**
neçe, necē, nece, néçe, nice.
n. XII/391

nigehban (< Far. نگهبان) 1. Bekçi,
gözcü. 2. Bir kişinin eline bakmak, bir
kişiden bir şeyler beklemek.
n. XXXIII/173
n.+ ın XXXIII/173
n. iydim XXXIII/193

nikah (< Ar. نكاح) Bir erkekle bir
kadının evlilik birliği kurmasını
sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi, bk.

nikāh.

eğd-1 n. hususunda XII/426
eğd-1 n.+ ı XII/428

nikāh bk. **nikah.**

eğd-1 n.+ ı XII/465

nīme (< Far. نیمه) Yarı, orta, yarım,
ortası.

n.- i şāʿ banda VII/5
n.- i şāʿ bandā VII/8

nisbet (< Ar. نسبت) Kıyas edilirse,
göre, nazaran, nispetle, tıpkı.
n. zenćandī IX/83

nişan (< Far. نشان) İz, işaret.
n. olā XXXIX/133
n. vérem XXXIX/46
n. verrūk XL/107

nişan vér - Tanıtmak, göstermek.
n. v.- em XXXIX/46
n. v.- rūk XL/107

nith (< Ar. نطق) Söz, konuşma, kelam,
bk. **nutğ.**
n. vér VII/45

niyāz (< Far. نیاز) Yalvarma, yakarma,
niyaz.

n.+ ı XXXIX/470

n.+ ım XXXIX/84

irāzı n. éylerdi XXXIII/519

niye Niçin, neden, bk. **niyē**.

n. IX/35, VI/134, VI/15,
VI/155, VI/61, VI/65, VII/10, VII/12,
VII/14, VIII/147, XI/56, XII/117,
XII/424, XIV/61, XIX/110, XVI/107,
XVI/132, XVI/22, XXXIII/179,
XXXIII/195, XXXIII/237,
XXXIII/275, XXXIII/293,
XXXIII/294, XXXIII/295,
XXXIII/485, XXXIII/547,
XXXIII/587, XXXIII/61, XXXIX/178,
XXXIX/242, XXXIX/47, XXXIX/501,
XXXIX/59, XXXIX/602, XXXIX/603,
XXXIX/604, XXXVII/55, XXXVII/95

niyē bk. **niye**.

n. I/108, III/85, XXXVI/21,
XXXVI/33, XXXVI/37

niyet (< Ar. نَيْت) bk. **niyet**.

n. V/191

n. élerdiler V/190

n. géderdiler V/190

niyet bk. **niyet**.

n. éllellər V/193

nīze (< Far. نیزه) Mızrak.

n.+ di X/50

nō (I) bk. **nōv**, **nov**, **nōv**.

n. IX/87

béş n. IX/75

nō (II) (< Far. نو) Yeni.

n. XLI/21

nobát bk. **novbet**, **novbe**, **novbat**,
nōvba, **novba**.

n. élerdiler XIII/63

n.+ ı XIII/63

noğul - “Ne” ve “olmak”
sözcüklerinden oluşan birleşik fiil, ne
olmak.

n. udu VI/31

nōḥan (< Ar. + Far. نوحه خوان)

Törenlerde halkı eğlendiren kimse,
meddah.

n. VII/65

noḥut (< Far. نخود) Baklagillerden, ana
yurdu Akdeniz kıyıları olan, birleşik
telek yapraklı, çiçekleri sarımtırak
renkte, tanesi baklamsı bir bitki, nohut.

n. V/43, V/87

nōker bk. **nōker**.

eli n.+ iyem XII/108

nōl - Ne olmak, ne eylemek.

n.- up XXXV/71

n.- uptu XXXV/71

nor bk. **nōr**.

n. XVII/19

n.+ dan XIX/74

nōr Erdebil eyaletinde bulunan bir göl adı ve bu gölün çevresine verilen ad, bk. **nor**.

n. XIX/102, XIX/103

n.+ a XIX/74

n.+ dan XIX/74

n.+ du XIX/74

n.+ un yanında XIX/102

nov (I) (< Ar. نوع) Çeşit, cins, tür, bk.

nō (I), **nōv**, **nōv**, **nōv**.

n.+ du XL/70

nōv bk. **nō** (I), **nov**, **nōv**.

n. XVII/84

n.+ du XL/29

novba bk. **novbet**, **nobát**, **novbe**, **novbat**, **nōvba**.

n. aldım XXXIX/561

n.+ ya XXXIX/533

nōvba bk. **novbet**, **nobát**, **novbe**, **novbat**, **novba**.

n.+ sı XXXIII/565

n. tutanda XXXIII/563

n. tutdu XXXIII/563

novbat bk. **novbet**, **nobát**, **novbe**, **nōvba**, **novba**.

n. almağ XXXIX/554

novbe bk. **novbet**, **nobát**, **novbat**, **nōvba**, **novba**.

n. XVI/86

n.+ de XVI/85

senin n.+ ndi XVI/133

novbet (< Ar. نوبت) Sıra, sıra ile yapılan görev, iş, bk. **nobát**, **novbe**, **novbat**, **nōvba**, **novba**.

n. XXXIX/465, XXXIX/507

üş n. XXXIX/467

nōker (< Moğ. *nökör*) Şahseven Türklerinde varlıklı kimselerin yanında bulunan, maiyetinde olan kimse, erkek hizmetçi, bk. **nōker**.

n. II/138, II/139, II/140

n.+ em XII/345

n.+ i XXXIII/466

n.+ ĩ VI/100

n.+ in XXIII/17

n.+ innen XXXIII/481

n.+ iydi XXXIII/421

n.+ üvün birine XXIII/37

devenin n.+ i II/140

ğarameligin n.+ inin
XXXIII/468

nökerhanā (< Far. خانه + Moğ. *nökör*)
Alçak gönüllülük göstermek için kendi
evinden bahsederken kullanılan bir söz,
fakirhane.

n. XII/5

öz n.+ zdı XII/206

nöüt Bir tür yanıcı madde, nefit.
n.+ e VIII/105

növ bk. **nō** (I), **nov**, **nōv**.
n.+ ünen XII/280

nuh 1. Kişi adı. 2. Hz. Nuh, bk. **nūh**.

n.+ a XVI/54

n.+ nan XVI/54

nūh bk. **nuh**.

hezret-i n. XII/419

numunē (< Far. نمونه) Örnek,
göstermelik, bk. **nūmūne**.

n.+ ymiş XII/10

nur (< Ar. نور) Aydınlık, ışıık, parıltı,
ziya, bk. **nūr**.

n. bereket XIV/60

n.+ u hürmetinnen XII/314

nūr bk. **nur**.

dīdemin n.+ ī XII/290

nurlu Nurlu, bk. **nurru**.

n.+ du XIV/61

nurru bk. **nurlu**.

n. XXXIX/400

nutğ (< Ar. نطق) Söz, konuşma, kelam,
bk. **nith**.

n.+ umun XII/290

nübüvvet (< Ar. نبوت) Peygamberlik,
nebilik.

n. XII/438

nüdüretēn (< Ar. ندرتاً) Nadir olarak,
seyrek, çok az.

d. VI/94

nūmūne bk. **numunē**.

n.+ di X/40

O

/o/, /ō/

o Teklik üçüncü kişiyi gösteren söz, bk.

ō, ol, u.

o. I/87, I/102, I/105, I/108, I/113, I/120, I/126, I/128, I/158, I/16, I/165, I/166, I/17, I/176, I/179, I/191, I/193, I/195, I/199, I/20, I/21, I/213, I/215, I/218, I/23, I/24, I/35, I/39, I/74, I/76, I/78, I/81, I/82, I/88, I/9, I/92, I/93, I/95, I/97, II/102, II/104, II/121, II/123, II/125, II/126, II/127, II/17, II/19, II/24, II/62, II/64, II/65, II/67, II/73, II/79, II/94, III/104, III/109, III/13, III/15, III/26, III/27, III/4, III/56, III/90, III/92, IV/109, IV/112, IV/121, IV/123, IV/20, IV/24, IV/25, IV/26, IV/37, IV/52, IV/58, IV/60, IV/66, IV/81, IV/84, IV/96, IV/97, IV/99, IX/31, IX/63, IX/67, IX/70, IX/81, IX/88, IX/96, V/112, V/123, V/129, V/136, V/139, V/14, V/144, V/148, V/151, V/16, V/169, V/17, V/176, V/191, V/196, V/197, V/199, V/202, V/223, V/23, V/37, V/48, V/61, V/76, V/92, V/99, VI/100, VI/103, VI/108, VI/109, VI/123, VI/133, VI/136, VI/137, VI/139, VI/155, VI/159, VI/16, VI/165, VI/19, VI/30, VI/41, VI/44, VI/46, VI/50, VI/53, VI/59,

VI/65, VI/71, VI/77, VI/78, VI/84, VI/9, VI/94, VI/96, VI/97, VII/154, VII/156, VII/157, VII/161, VII/170, VII/181, VII/19, VII/20, VII/26, VII/78, VII/87, VII/9, VII/99, VIII/115, VIII/120, VIII/122, VIII/16, VIII/22, VIII/59, VIII/79, VIII/80, VIII/88, VIII/89, X/11, X/124, X/128, X/21, X/27, X/30, X/8, X/9, XI/17, XI/21, XI/47, XI/50, XI/51, XI/53, XI/59, XI/71, XII/10, XII/116, XII/117, XII/119, XII/13, XII/143, XII/157, XII/17, XII/183, XII/207, XII/208, XII/220, XII/221, XII/224, XII/251, XII/264, XII/285, XII/319, XII/320, XII/34, XII/345, XII/35, XII/350, XII/393, XII/397, XII/421, XII/426, XII/446, XII/457, XII/458, XII/461, XII/462, XII/467, XII/471, XII/479, XII/480, XII/484, XII/51, XII/61, XII/7, XIII/10, XIII/101, XIII/108, XIII/111, XIII/13, XIII/17, XIII/30, XIII/31, XIII/32, XIII/33, XIII/40, XIII/42, XIII/43, XIII/67, XIII/73, XIII/75, XIII/76, XIII/79, XIII/87, XIII/89, XIII/91, XIII/95, XIII/96, XIII/98, XIII/99, XIV/22, XIV/28, XIV/29, XIV/30, XIV/31, XIV/53, XIV/60, XIX/110, XIX/116, XIX/117, XIX/124, XIX/51, XIX/77, XIX/78, XIX/90, XV/13, XV/38, XV/44, XV/51, XVI/104, XVI/106, XVI/113, XVI/118, XVI/120,

XVI/121, XVI/13, XVI/136, XVI/14,	XXVI/22, XXVI/23, XXVI/24,
XVI/18, XVI/20, XVI/21, XVI/22,	XXVI/26, XXVI/27, XXVI/32,
XVI/26, XVI/27, XVI/28, XVI/43,	XXVI/40, XXVI/46, XXVI/47,
XVI/44, XVI/61, XVI/62, XVI/72,	XXVI/48, XXVI/50, XXVI/7,
XVI/80, XVI/81, XVI/83, XVI/89,	XXVI/8, XXVI/9, XXVIII/24,
XVI/94, XVI/97, XVI/98, XVII/15,	XXVIII/29, XXXI/20, XXXI/30,
XVII/17, XVII/35, XVII/46, XVII/58,	XXXI/50, XXXI/52, XXXII/15,
XVII/59, XVII/88, XVIII/106,	XXXII/39, XXXII/44, XXXII/48,
XVIII/117, XVIII/124, XVIII/136,	XXXII/49, XXXII/50, XXXII/52,
XVIII/145, XVIII/15, XVIII/154,	XXXII/57, XXXIII/103, XXXIII/107,
XVIII/155, XVIII/16, XVIII/160,	XXXIII/111, XXXIII/138,
XVIII/27, XVIII/29, XVIII/39,	XXXIII/139, XXXIII/150,
XVIII/4, XVIII/42, XVIII/43,	XXXIII/151, XXXIII/152,
XVIII/48, XVIII/49, XVIII/52,	XXXIII/153, XXXIII/154,
XVIII/55, XVIII/57, XVIII/60,	XXXIII/158, XXXIII/173,
XVIII/65, XVIII/66, XVIII/74,	XXXIII/174, XXXIII/176,
XVIII/75, XVIII/85, XVIII/95,	XXXIII/179, XXXIII/184,
XX/101, XX/28, XX/31, XX/42,	XXXIII/190, XXXIII/196,
XX/44, XX/55, XX/57, XX/61, XX/62,	XXXIII/203, XXXIII/208,
XX/65, XX/83, XX/87, XX/92, XX/94,	XXXIII/220, XXXIII/227, XXXIII/23,
XX/96, XX/97, XXI/73, XXI/74,	XXXIII/231, XXXIII/235,
XXI/81, XXI/82, XXI/84, XXI/87,	XXXIII/241, XXXIII/242,
XXII/101, XXII/37, XXII/39, XXII/45,	XXXIII/247, XXXIII/258,
XXII/46, XXII/53, XXII/77, XXII/80,	XXXIII/260, XXXIII/265,
XXII/81, XXII/82, XXII/83, XXII/84,	XXXIII/270, XXXIII/280,
XXII/87, XXII/98, XXIII/21,	XXXIII/281, XXXIII/286,
XXIII/22, XXIII/25, XXIII/29,	XXXIII/294, XXXIII/303,
XXIV/34, XXIV/43, XXIX/20,	XXXIII/307, XXXIII/327,
XXIX/32, XXIX/42, XXIX/43,	XXXIII/328, XXXIII/331,
XXV/10, XXV/18, XXV/19, XXV/28,	XXXIII/335, XXXIII/361,
XXV/31, XXV/34, XXV/40, XXV/5,	XXXIII/365, XXXIII/369,
XXV/52, XXV/57, XXV/59, XXV/6,	XXXIII/373, XXXIII/377,
XXVI/10, XXVI/11, XXVI/12,	XXXIII/380, XXXIII/389,

XXXIII/397,	XXXIII/402,	XXXIX/380,	XXXIX/381,
XXXIII/411,	XXXIII/452,	XXXIX/386, XXXIX/387, XXXIX/44,	
XXXIII/466,	XXXIII/471,	XXXIX/452,	XXXIX/453,
XXXIII/474,	XXXIII/491,	XXXIX/454,	XXXIX/455,
XXXIII/509,	XXXIII/518,	XXXIX/456,	XXXIX/469,
XXXIII/519,	XXXIII/520,	XXXIX/475, XXXIX/476, XXXIX/48,	
XXXIII/523,	XXXIII/540,	XXXIX/49, XXXIX/490, XXXIX/50,	
XXXIII/561,	XXXIII/566,	XXXIX/508,	XXXIX/509,
XXXIII/569,	XXXIII/574,	XXXIX/514,	XXXIX/520,
XXXIII/581,	XXXIII/583,	XXXIX/522,	XXXIX/526,
XXXIII/589,	XXXIII/602,	XXXIX/529,	XXXIX/532,
XXXIII/604, XXXIII/63, XXXIII/74,		XXXIX/533,	XXXIX/534,
XXXIII/78, XXXIII/91, XXXIV/18,		XXXIX/537,	XXXIX/558,
XXXIV/23, XXXIV/27, XXXIV/31,		XXXIX/576,	XXXIX/592,
XXXIV/32, XXXIV/40, XXXIV/47,		XXXIX/606,	XXXIX/607,
XXXIV/53, XXXIX/101, XXXIX/113,		XXXIX/608, XXXIX/9, XXXIX/95,	
XXXIX/134, XXXIX/145, XXXIX/15,		XXXV/18, XXXV/19, XXXV/20,	
XXXIX/200,	XXXIX/204,	XXXV/25, XXXV/26, XXXV/29,	
XXXIX/207,	XXXIX/225,	XXXV/30, XXXV/34, XXXV/37,	
XXXIX/226,	XXXIX/227,	XXXV/38, XXXV/48, XXXV/58,	
XXXIX/229,	XXXIX/237,	XXXV/65, XXXV/74, XXXVI/21,	
XXXIX/238,	XXXIX/243,	XXXVI/22, XXXVI/24, XXXVI/37,	
XXXIX/249,	XXXIX/262,	XXXVI/43, XXXVI/46, XXXVI/47,	
XXXIX/264,	XXXIX/265,	XXXVI/51, XXXVI/53, XXXVI/66,	
XXXIX/266,	XXXIX/269,	XXXVII/100,	XXXVII/111,
XXXIX/270,	XXXIX/274,	XXXVII/12,	XXXVII/122,
XXXIX/282, XXXIX/291, XXXIX/30,		XXXVII/124,	XXXVII/131,
XXXIX/300,	XXXIX/301,	XXXVII/132,	XXXVII/133,
XXXIX/302,	XXXIX/303,	XXXVII/137,	XXXVII/141,
XXXIX/312,	XXXIX/315,	XXXVII/16, XXXVII/23, XXXVII/26,	
XXXIX/329, XXXIX/33, XXXIX/333,		XXXVII/27, XXXVII/43, XXXVII/6,	
XXXIX/350,	XXXIX/371,	XXXVII/73, XXXVII/83, XXXVII/96,	
XXXIX/372,	XXXIX/376,	XXXVII/98,	XXXVIII/27,

XXXVIII/38, XL/115, XL/118,
XL/129, XL/139, XL/142, XL/146,
XL/150, XL/156, XL/158, XL/160,
XL/168, XL/199, XL/201, XL/204,
XL/208, XL/211, XL/212, XL/214,
XL/220, XL/50, XL/56, XL/59, XL/79,
XL/89, XL/99, XLI/105, XLI/108,
XLI/57, XLI/61, XLI/64, XLI/66,
XLI/69, XLI/72, XLI/76, XLI/80,
XLI/82, XLI/87, XLI/89, XLI/92,
XLI/94

o.+ a XXXIII/227

o.+ du I/18, I/222, II/126,
II/128, II/35, VII/105, VII/108, VII/24,
VII/38, VII/86, X/10, XIII/14, XL/58,
XL/81, XV/36, XV/52, XVI/20,
XVI/56, XVI/72, XXIV/35, XXV/31,
XXVI/11, XXVI/8, XXXII/24,
XXXII/30, XXXIII/217, XXXIII/231,
XXXIII/279, XXXIX/298,
XXXVII/98, XXXVIII/22

o.+ dū XXXIII/365

o.+ la XXXIII/366

o.+ na I/165, I/170, I/219, I/222,
II/65, II/69, III/25, III/4, IV/132,
V/125, V/128, V/131, V/132, V/134,
V/136, V/165, V/187, V/193, V/216,
V/31, V/35, V/42, V/57, V/66, V/69,
V/73, V/77, V/78, V/81, V/82, V/85,
V/95, V/97, VI/92, VIII/125, VIII/96,
VII/76, VIII/114, VIII/120, VIII/123,
VIII/124, VIII/137, XII/107, XII/247,
XII/368, XIII/78, XIII/79, XIV/66,

XL/118, XL/123, XL/133, XL/147,
XL/164, XL/23, XL/36, XL/40,
XLI/100, XLI/106, XVI/114, XVI/129,
XVI/13, XVI/31, XVI/78, XVI/89,
XVI/92, XVII/45, XVIII/25, XVIII/59,
XVIII/83, XX/101, XX/81, XX/98,
XX/99, XXI/10, XXIX/30, XXIX/33,
XXIX/36, XXXI/33, XXXIII/198,
XXXIII/288, XXXIII/294,
XXXIII/295, XXXIII/467,
XXXIII/511, XXXIII/8, XXXIV/18,
XXXIX/108, XXXIX/178,
XXXIX/525, XXXIX/526, XXXV/72

o.+ nā V/186, V/77

o.+ na baraber I/109

o.+ na görá IX/101

o.+ na göre I/72, XII/118,
XII/368, XX/100, XX/11, XX/18,
XXXIX/14, XXXIX/194, XXXIX/200,
XXXIX/26, XXXIX/29, XXXIX/52,
XXXIX/56, XL/180

o.+ na hātir XII/144,
XXXVII/25, XXXVII/30

o.+ na hātir XXXVII/28

o.+ načan XXXIII/391,
XXXIII/393

o.+ nadīr II/76

o.+ nda X/41

o.+ ni IV/126, IV/95

o.+ nna VIII/54, VIII/121,
X/95, XIV/14, XVII/71, XVII/9,
XXII/100, XXIV/19

o.+ nnā IV/88, X/23, XVII/55,
XVII/7

o.+ nnan I/141, I/142, I/178,
I/192, I/197, I/46, I/83, II/109, II/27,
II/32, II/40, II/68, III/13, III/28, III/29,
III/5, III/67, III/8, III/81, IV/21, IV/31,
IV/32, IV/54, IV/55, IV/96, IX/83,
V/104, V/108, V/109, V/12, V/128,
V/13, V/133, V/135, V/137, V/14,
V/15, V/151, V/154, V/155, V/157,
V/159, V/182, V/19, V/197, V/215,
V/227, V/47, V/61, V/73, V/84, V/88,
VI/107, VI/128, VI/148, VI/153,
VI/158, VI/67, VI/9, VII/161, VII/17,
VII/79, VII/96, VIII/100, VIII/113,
VIII/123, VIII/127, VIII/128, VIII/13,
VIII/133, VIII/143, VIII/23, VIII/35,
VIII/36, VIII/39, VIII/42, VIII/74,
VIII/35, X/12, XVIII/127, VIII/79,
VIII/80, X/24, XI/34, XI/55, XII/11,
XII/139, XII/234, XII/41, XIII/10,
XIII/100, XIII/109, XIII/17, XIII/41,
XIII/50, XIII/58, XIII/82, XIII/83,
XIII/84, XIII/113, XIV/10, XIV/23,
XIV/27, XIV/31, XIV/50, XIX/102,
XIX/112, XIX/114, XIX/115,
XIX/120, XIX/122, XIX/14, XIX/20,
XIX/22, XIX/42, XIX/44, XIX/51,
XIX/54, XIX/56, XIX/57, XIX/60,
XIX/62, XIX/82, XIX/84, XIX/85,
XIX/90, XIX/96, XIX/98, XL/143,
XL/148, XL/37, XV/15, XV/18,
XV/49, XV/50, XV/60, XV/72,

XVI/109, XVI/131, XVI/20, XVI/21,
XVI/68, XVI/71, XVI/92, XVII/20,
XVII/23, XVII/27, XVII/31, XVII/41,
XVII/55, XVII/56, XVII/57, XVII/58,
XVII/80, XVII/82, XVII/84,
XVIII/121, XVIII/137, XVIII/146,
XVIII/148, XVIII/153, XVIII/20,
XVIII/32, XVIII/33, XVIII/46,
XVIII/63, XVIII/67, XVIII/79,
XVIII/91, XX/10, XX/100, XX/37,
XX/42, XX/44, XX/59, XX/80,
XXI/10, XXI/44, XXI/46, XXI/49,
XXI/50, XXI/63, XXI/67, XXI/72,
XXI/84, XXI/85, XXII/101, XXII/102,
XXII/15, XXII/59, XXIV/28,
XXIV/38, XXIV/39, XXIV/42,
XXIV/43, XXIV/7, XXIX/16,
XXIX/21, XXIX/23, XXIX/40,
XXIX/42, XXV/14, XXV/21,
XXV/30, XXVI/26, XXVI/37,
XXVI/41, XXVI/9, XXVII/25,
XXVII/26, XXVIII/27, XXXI/23,
XXXII/16, XXXIII/137, XXXIII/138,
XXXIII/140, XXXIII/197,
XXXIII/219, XXXIII/253, XXXIII/49,
XXXIII/562, XXXIII/64, XXXIX/114,
XXXIX/249, XXXIX/267,
XXXIX/451, XXXIX/557, XXXV/73,
XXXVI/18, XXXVI/27, XXXVI/42,
XXXVII/60, XXXVIII/39

o.+ nnān IX/76, IX/77, IX/8,
IX/97, V/10, V/118, V/126, V/16,
V/168, V/180, V/181, V/183, V/186,

V/187, V/193, V/200, V/212, V/216,
V/221, V/35, V/97, VI/16, VI/26,
VI/29, VII/41, XI/69, XII/216, XIII/11,
XIII/9, XIX/76, XL/25, XL/44, XL/57,
XL/82, XLI/28, XV/27, XV/29,
XV/63, XVII/27, XVII/58, XVIII/115,
XXI/43, XXIII/40, XXIX/19,
XXXIII/80, XXXVI/65, XXXVII/62,
XXXVII/66

o.+ nnāṇ XXII/57, XXIII/11

o.+ nnan başka XXVI/24

o.+ nnan ğabaḥ XX/16

o.+ nnan ğabaḥki XXXVII/19

o.+ nnan sohra VI/135,
XXXI/18, XXXIII/205, XXXIII/32,
XXXIII/321

o.+ nnan sona II/35, XVIII/146

o.+ nnan sōna XIX/49

o.+ nnan sonna XIV/27

o.+ nnan sonra I/158, II/67,
III/83, XIV/13, XIV/48, XIV/50,
XXXV/45

o.+ nnan sora XII/156,
XVIII/78, XXV/13, XXXIII/29,
XXXIX/135

o.+ nnan sorā XVI/12

o.+ nnan sōra II/104, II/13,
II/40, II/67, II/70, II/72, II/75, IV/36,
IX/26, V/104, VI/73, VIII/129,
VIII/20, VIII/24, VIII/45, X/21, XI/26,
XIV/17, XIX/104, XIX/125, XIX/14,
XIX/27, XIX/45, XIX/50, XIX/72,
XIX/76, XIX/8, XIX/99, XLI/51,

XVI/11, XVII/54, XVIII/108,
XVIII/11, XVIII/128, XVIII/140,
XVIII/25, XVIII/32, XVIII/77,
XVIII/79, XXI/54, XXIII/30,
XXVI/14, XXVI/9, XXXIII/77,
XXXIX/489, XXXIX/561,
XXXIX/564, XXXVI/42, XXXIX/230,
XXXIX/97, XXXVII/100,
XXXVII/136, XXXVII/18,
XXXVII/26, XXXVIII/44,
XXXVIII/45

o.+ nnan sōrā XIX/68, XIX/71,

XXXIX/377, XXXIX/498

o.+ nnān sōra XXXII/60

o.+ nnan sōradı XII/13

o.+ nnan sōrasın XVII/78

o.+ nnan sōre XIX/125

o.+ nnan sova IX/85

o.+ nnandı II/35

o.+ nu I/173, I/175, I/218, I/75,
I/91, I/215, II/138, II/139, II/32, II/72,
III/13, III/6, III/8, V/116, V/127,
V/135, V/137, V/140, V/19, V/194,
V/199, V/205, V/215, V/224, V/24,
V/26, V/38, V/58, V/60, V/61, V/65,
V/76, V/99, V/126, VI/9, VI/126,
VI/129, VI/145, VI/146, VI/165,
VI/88, VIII/105, VIII/117, VIII/125,
X/45, XII/308, XII/34, XII/357,
XII/363, XII/425, XIII/100, XIII/35,
XIII/44, XIV/30, XIV/31, XIV/38,
XIV/40, XIX/105, XIX/107, XIX/109,
XIX/20, XIX/21, XL/156, XL/221,

XLI/10, XLI/33, XVI/110, XVI/138,
 XVI/15, XVI/17, XVI/18, XVI/24,
 XVI/70, XVI/62, XVI/67, XVI/70,
 XVI/71, XVI/94, XVII/54, XVII/76,
 XVII/77, XVII/79, XVII/80, XVII/82,
 XVII/83, XVIII/110, XVIII/131,
 XVIII/16, XVIII/18, XVIII/22,
 XVIII/30, XVIII/32, XVIII/89,
 XVIII/95, XX/31, XX/63, XX/66,
 XXI/38, XXI/42, XXI/44, XXI/45,
 XXI/56, XXI/57, XXI/59, XXI/67,
 XXI/73, XXI/75, XXII/95, XXIV/46,
 XXIX/21, XXIX/42, XXIX/43,
 XXV/12, XXVI/11, XXVI/31,
 XXVI/32, XXX/10, XXXIII/127,
 XXXIII/191, XXXIII/223, XXXIII/23,
 XXXIII/322, XXXIII/325,
 XXXIII/346, XXXIII/402,
 XXXIII/434, XXXIII/517,
 XXXIX/107, XXXIX/250, XXXIX/29,
 XXXIX/372, XXXIX/386,
 XXXIX/471, XXXIX/53, XXXIX/610,
 XXXIX/87, XXXVI/24, XXXVI/7,
 XXXVII/18, XXXVII/94,
 XXXVIII/28, XXXVIII/37,
 XXXVIII/38, XL/157

o.+ nū XIX/21, XL/114,
 XXXIII/75

o.+ nu éliyemez XII/358

o.+ nun I/174, I/220, II/44,
 III/26, III/78, V/114, V/208, V/225,
 V/47, V/69, VI/92, VII/14, XII/331,
 XIII/40, XIII/60, XIV/30, XL/142,

XLI/101, XLI/107, XV/38, XV/44,
 XV/69, XVI/114, XVI/137, XVI/15,
 XVI/64, XVI/69, XVII/78, XVIII/152,
 XVIII/156, XVIII/59, XXI/55,
 XXIII/18, XXVI/25, XXVI/49,
 XXXIII/108, XXXIII/134,
 XXXIII/466, XXXIII/487,
 XXXIX/118, XXXIX/243,
 XXXIX/322, XXXIX/484,
 XXXIX/530, XXXV/44, XXXVI/17,
 XXXVI/26

o.+ nun adın XX/81,

XXXIII/240, XXXIII/397

o.+ nun ādınadı XXXIX/458

o.+ nun ağası XXXVII/127

o.+ nun atın XXXIII/135

o.+ nun başına I/96, V/128

o.+ nun başlığın XVIII/77

o.+ nun biri XXVI/21

o.+ nun birine III/27

o.+ nun böükleri VIII/35

o.+ nun bunun malın XLI/98

o.+ nun bunun namusuna

XLI/102

o.+ nun ciğarını VI/146

o.+ nun çün III/85

o.+ nunçün I/13

o.+ nun dalı süre XVIII/156

o.+ nun dalınca XXXIX/320

o.+ nun dalında XXXIII/243

o.+ nun dalıycan XL/48

o.+ nun dârsı XXII/71

o.+ nun derâmedi XL/132

o.+ nun duası V/194
o.+ nun duvasın V/207
o.+ nun elindeydi XXXIX/451
o.+ nun eline XL/157
o.+ nun erusu VI/22
o.+ nun esli XII/157
o.+ nun etin V/13
o.+ nun evine XL/146
o.+ nun fesli I/101
o.+ nun ğábrin üsdünde

XXXIII/603

o.+ nun ğarnına VI/91
o.+ nun ğırhıydı XXXIII/116
o.+ nun ğolunun birin V/198
o.+ nun ğorkusunnan XL/208
o.+ nun göbegin VI/116
o.+ nun göbeğin VI/123
o.+ nun göbēn VIII/112
o.+ nun hāmısın X/24

o.+ nun hammısının

XXXIII/197

o.+ nun herfi XII/11
o.+ nun hórmetin VI/70
o.+ nun idí XXXIX/451
o.+ nun kārı II/132
o.+ nun kimin XII/109
o.+ nun libasın XVI/101
o.+ nun libasını XVI/101
o.+ nun müşgülün XVIII/116
o.+ nun özün XVII/81
o.+ nun sağlığına X/95, X/96
o.+ nun sözün XXXV/46
o.+ nun sözünde XII/394

o.+ nun sözünü XXXV/42
o.+ nun şorbasını V/41
o.+ nun tek XXXIII/133
o.+ nun uşağı VIII/90
o.+ nun üsde V/129
o.+ nun yağınnan V/200
o.+ nun yaḡasına VI/139
o.+ nun yanına XXI/52, XXI/55
o.+ nun yāsın V/142
o.+ nun yélini V/200
o.+ nun yuḡusu XLI/83, XLI/85
o.+ nun zamanı XXIX/37
o.+ nundü XX/59, XXXII/56
o.+ va XVI/111
o.+ ydu XVIII/63
o.+ yudu XXXIII/27
o.+ yuḡdu XXXII/31

ō bk. o, ol, u.

ō. III/4, VII/165, XLI/87
ō.+ nu V/30
ō.+ nun pāyını V/225

oba 1. Şahseven Türklerinin yaylaktaki konak yeri. 2. Obada konaklayan göçebe halk veya aile, bk. **obā, ōba, obe, ōma.**

o. I/161, I/182, XIII/102, XIII/62, XIII/70
o.+ dan I/183, XVI/9
o.+ larda XXXIX/379
o.+ mızın adı XL/28
o.+ nın XXXI/20, XXXI/25

o.+ nın böyüğü I/214
o.+ nın seddi XXXI/28
o.+ ya I/158, XVI/8

obā bk. **oba**, **ōba**, **obe**, **ōma**.

o. II/93
o.+ dı XXXI/25
o.+ nın yanında XX/33

ōba bk. **oba**, **obā**, **obe**, **ōma**.

ō.+ dı XXXI/8

obalı Obada yaşayan, obası olan.

o. XXXIX/339, XXXIX/340,
XXXIX/347

obe bk. **oba**, **obā**, **ōba**, **ōma**.

o.+ ymış I/123
o.+ ynan XXXIII/245

obil bk. **obir**.

o.+ lerinnen XXXIII/273

obir Öteki, diğer, bk. **obil**.

o. XXXIX/134, XXXIX/135,
XXXIX/189, XXXIX/468
o.+ i IV/34

obirsi Öteki, öbür kişi veya şey, diğeri,
öbürkü, bk. **obürsü**, **öbürü**.

o. VII/18, XXVI/17
o.+ ler XX/89, XX/90
o.+ n XXXIX/78

o.+ ne XII/397
o.+ ni XXXV/45

obürsü bk. **obirsi**, **öbürü**.

o. XL/156

ocağ bk. **oçağ**, **oçaḥ**, **ocaḥ**.

o.+ a III/67
o.+ ın III/88

oçağ bk. **ocağ**, **oçaḥ**, **ocaḥ**.

isdi o. XXXIX/170

ocaḥ 1. Ateş yakmaya yarayan,
pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla
kullanılan yer. 2. Ev, aile, soy, bk.

ocağ, **oçağ**, **oçaḥ**.

o.+ dā XIX/83
o.+ dan V/180

oçaḥ bk. **ocağ**, **oçağ**, **ocaḥ**.

o. XVII/24, XXXIX/168

od bk. **od**, **ot** (II).

o. günü VIII/143, VIII/143,
VIII/144

ōd bk. **ōd**, **ot** (II).

ō. ʿgünü XLI/54

ōda bk. **orada**, **orda**, **ordá**, **ordā**.

o. VI/15

öd ‘günü Türkiye takvimine göre
çarşambaya denk gelen Şahseven
Türklerinin takvimindeki gün.

ō. XLI/54

odun Yakılmak için kesilmiş,
parçalanmış ağaç.

o. III/88, III/89, V/15

o.+ nan XVII/24

o. yığar V/15

oğlan Erkek çocuk, yetişkin erkek, bk.

oğlan, olan.

o. II/28, IV/113, VI/15, VI/55,
XII/341, XIX/59, XL/101, XL/109,
XL/87, XL/93, XL/96, XXIII/33,
XXXIII/379, XXXIII/389,
XXXIII/393, XXXIII/394

o.+ a I/95, V/116, XXXIII/304

o.+ dı XXXIII/310

o.+ 1 XL/88, XL/93,

XXXIII/221

o.+ ın III/109, XXXIII/376

o.+ ındı XL/98

o.+ ın XXXIII/377

o.+ lar XXXVIII/56

o.+ ları XXXIII/211

o.+ nan III/92, XL/104,

XXXIII/424

o.+ nan ғız XVIII/65

o.+ nar I/140, VI/120, VI/84

o. uşağı V/132, V/134, VI/83

o. evi XXXVIII/64

o. evine V/136

dörd o. XI/67

hala o.+ dı XXXIII/222

han o.+ nan XXXIII/221

oğlan bk. **oğlan, olan.**

ō. V/36

oğra - Çalmak, hırsızlık yapmak,
uğruluk yapmak.

o.- rdılar V/140

o.- seydılar XVIII/17

oğru Hırsız, uğru.

o. XLI/102, XLI/97

oğul Erkek evlat, mahdum.

o. IV/113, XII/193, XL/107,
XVI/65, XXIII/23

o.+ a XXXIX/211

o.+ lar VI/48

o.+ ları VI/49

o.+ u XII/14, XIV/29,
XXXIII/584, XXXVI/69, XXXVI/70

o.+ um I/70, VI/16, XII/343,
XIX/118, XL/19, XXXIX/389,
XXXIX/391, XXXIX/4

o.+ uma XXXIX/207

o.+ umuz XXXIII/589

o.+ umuza XV/48

o.+ un XII/78

o.+ una XXIX/32, XXXIII/475

o.+ uyam XXXIII/538

o. nesihâti XXXIX/207
keremin o.+ un XXXIII/474
lâlanın o. adı XXXIII/334
iki o.+ um II/43
üç o.+ um I/140
menim o.+ uma XXIII/32,
XXXII/31
menim hırda o.+ umun VIII/21
eme o.+ uyuh XXXII/9
eme o.+ uyuk XXXII/9
eme o.+ u XVI/141
emisi o.+ u XVI/129
emisinin o.+ u XI/65
mehemmedelinin bir o.+ u
XXXIII/190
bibim o.+ udu III/78
eme o.+ udu XI/64
hezret-i elinin o.+ udu XVI/113
ğameligin o.+ una
XXXIII/474
ğaynımın o.+ unā VIII/22
müselmanın o.+ una
XXXIII/473
ziyad hânın o.+ una
XXXIII/475
ziyad hânın o.+ unā
XXXIII/473
ğardaşı o.+ unu I/117
isa beyin ğardaşını o.+ unu
I/116
nénemin emisi o.+ usudu XI/64
senin o.+ uvu XVI/110

ziyadhanın o.+ uyam X/122,
X/132

oğurla - Başkasının malını gizlice
almak, hırsızlık etmek, aşırmaq,
çalmak.

o.- yup V/156

oğurluh Hırsızlık, bk. **oğurluk**,
oğurruğ.

o. VII/12, VII/14, XVIII/107

oğurluk bk. **oğurluh**, **oğurruğ**.

o. I/167

oğurruğ bk. **oğurluk**, **oğurluh**.

o.+ un XL/117

oh Yayla atılan, ucunda sivri bir demir
bulunan ince ve kısa tahta çubuk, ok.

o.+ du X/50

ohşa - Benzemek, bk. **ohşé** -.

o.- yah VII/89

ohşad - Benzetmek.

o.- aram VII/136

ohşama Ağıt, yas.

o. XXI/59

o.+ mız XXI/59

oḥsé - bk. **oḥša** -.

o.- yır XL/195

oḥu - 1. Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek. 2. Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalışmak, öğrenim görmek. 3. Şarkı, şiir vb. sesli olarak söylemek. 4. Hissetmek, sezmek, duymak.

o. XXXIX/110, XXXIX/111,
XXXIX/326, XXXIX/327,
XXXIX/507

o.- du XII/457, XXXIII/427,
XXXIII/430, XXXIX/228,
XXXIX/302, XXXIX/303,
XXXIX/452

o.- dū XXXIII/430

o.- duḥ XXXIX/113

o.- dum XII/68, XXXIX/328,
XXXIX/408, XXXIX/409,
XXXIX/451, XXXIX/465,
XXXIX/470

o.- dūm XXXIX/330,
XXXIX/333, XXXIX/372

o.- ĩr IX/84, IX/85, IX/86

o.- madım XII/143, XII/144

o.- maḡın XXXIX/308

o.- maram XXXIX/477

o.- mursuz XXXIX/603

o.- muşam XXXVIII/26

o.- muşdu XII/368, XXXIII/329

o.- ram XII/128

o.- rdu V/194, V/195, V/196,
V/209

o.- rdular V/181, V/207, V/227

o.- sa VII/36

o.- sam XXXIX/68,
XXXIX/73, XXXIX/76

o.- ya XXXIII/394

o.- yabilm̃r IX/87

o.- yabilmirem XXXIX/376

o.- yabilmirik IX/87

o.- yabilmiyem XXXIX/602

o.- yabilürem X/65

o.- yaçaḥsan XXXIX/327

o.- yaçaydım XXXIX/306

o.- yailmiyem XXXIX/376

o.- yallar XL/82

o.- yam I/46, XVII/49,
XXXIX/325, XXXIX/483,
XXXIX/566

o.- yannan sōra XXXIX/109,
XXXIX/328

o.- yar XXXIX/107,
XXXIX/108

o.- yaram XIV/31, XXXIX/475,
XXXIX/476, XXXIX/477,
XXXIX/480, XXXIX/612

o.- yarı VI/39

o.- yardım XII/9

o.- yarıḥ XVII/48

o.- yaruḥ XIV/27

o.- ydum XXXIX/507

o.- yillar IX/80

o.- yir IX/88
o.- yir IX/14
o.- yiram IX/88
o.- yr IX/80, IX/85
o.- yram X/93, XXXIX/611
o.- yruh XIV/28
o.- yubdu XXXIX/423
o.- yum X/45, X/65, XXV/39,
XXXIX/333
o.- yurdum XXXIX/331,
XXXIX/375
ders o. XXXVIII/29
ders o.- muşu XXXV/59
ders o.- y XXXVIII/49
ders o.- ydim XXXVIII/27
duva o.- rdular V/221
sure o.- yāh XXXIII/604
şiiir o. XXXIX/326
şiiir o.- yam XXXIX/326
şad o.- maḥ XXXIX/479

oḥud - Okutmak, okumasını sağlamak.

o.- acaḥ XII/351
o.- aram XII/151

oḥuddur - bk. **oḥutdur** -.

o.- duḥ XXII/70

oḥun - Okuma işine konu olmak.

o.- annan sohrā XXXIII/435
o.- mur XXXIX/599,
XXXIX/600

o.- muyanda XXXIX/600,
XXXIX/601

o.- ur XXXIX/227,
XXXIX/228, XXXIX/229,
XXXIX/231

oḥutdur - bk. **oḥuddur** -.

o.- ublar XXXIX/380

o.- ublār XXXIX/381

ol - 1. Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak. 2. Yetişmek, olgunlaşmak. 3. Yaşamak. 4. Yaklaşmak, gelip çatmak. 5. Doğmak, dünyaya gelmek. 6. Yerleşmek, sığınmak, uygun gelmek. 7. İzin vermek.
bk, **öl** -.

o. XII/267, XIX/25, XL/127,
XXXIII/439, XXXIII/451,
XXXIII/497

o.- a I/20, I/31, V/209, VI/128,
VI/162, VII/67, VIII/136, VIII/138,
VIII/139, XII/357, XII/358, XIII/45,
XIX/53, XV/23, XV/24, XVI/74,
XVIII/114, XX/32, XXXIII/119,
XXXIII/310, XXXIII/439,
XXXIX/122, XXXIX/123,
XXXIX/126, XXXIX/127,
XXXIX/129, XXXIX/195,
XXXIX/196, XXXVII/45

o.- ā VII/67

o.- abiler VII/160, XXX/20,
XXXIX/21

o.- abilmese VII/89	VII/109, VII/162, VII/175, VII/176,
o.- abilmez XXXIX/302	VII/178, VII/35, VII/71, VIII/12,
o.- acaḥ II/17, IX/56, VI/68,	VIII/120, VIII/6, X/28, X/29, X/30,
XVIII/19, XXXIII/105, XXXIII/128	X/54, XI/20, XI/21, XI/22, XI/6, XI/69,
o.- acaḥ XXXIII/450	XI/70, XI/71, XII/220, XII/341,
o.- acuh I/31	XIII/16, XIII/17, XIII/41, XIII/50,
o.- acūḥ I/31	XIII/60, XIV/13, XL/193, XL/97,
o.- alar VI/50	XV/40, XVII/30, XVII/33, XVII/82,
o.- allar VI/45	XVII/86, XVIII/159, XVIII/99, XX/33,
o.- am XXXIX/619	XX/50, XXI/86, XXIII/12, XXIX/14,
o.- an I/95, V/15, V/22,	XXVI/12, XXVI/15, XXVI/16,
VII/112, VII/157, VIII/99, XII/374,	XXVI/17, XXVI/18, XXXI/21,
XV/22, XVIII/7, XXXIX/194,	XXXII/11, XXXII/54, XXXIII/102,
XXXIX/196, XXXIX/44, XXXV/49	XXXIII/118, XXXIII/198,
o.- ana IV/80, XXIX/39	XXXIII/367, XXXIII/517,
o.- anda V/215, VI/88, VI/91,	XXXIII/518, XXXIX/22, XXXIX/23,
VII/35, XIII/58, XVIII/100, XX/65,	XXXIX/24, XXXIX/303, XXXIX/311,
XX/67, XX/78, XXVII/14,	XXXIX/449, XXXIX/481,
XXXIII/227, XXXIX/514	XXXIX/537, XXXIX/540,
o.- andā XXXIII/315	XXXIX/567, XXXIX/582, XXXV/13,
o.- anı XXIX/19, XXXIII/325	XXXV/15, XXXV/25, XXXV/26,
o.- anın XXXVII/112	XXXV/27, XXXV/28, XXXV/30,
o.- anında XXXII/27	XXXV/33, XXXV/35, XXXV/38,
o.- anındı II/90	XXXVII/47, XXXVII/84, XXXVII/85
o.- anın I/32	o.- aḡ XXXIII/86
o.- annan sōra VIII/124,	o.- ār II/61, II/63, II/67, II/69,
XIX/120, XL/173	IX/106, XI/22, XI/69, XV/14, XVII/31,
o.- annar V/63	XXXVI/35, XXXVII/84, XXXVII/85,
o.- annarı IX/9	XXXVIII/18
o.- ar I/130, I/219, I/8, I/81,	o.- ardı I/137, I/138, I/145,
II/14, II/21, II/47, II/56, II/61, II/62,	I/146, I/195, I/203, I/205, I/39, II/132,
II/64, II/65, II/67, II/68, II/69, II/8,	II/133, IV/112, IV/21, IV/24, IV/31,
III/85, III/86, III/91, IV/79, VI/23,	IV/40, V/118, V/119, V/166, V/81,

VI/116, VI/122, VI/77, VIII/111,
 XI/27, XI/28, XI/29, XI/39, XII/8,
 XIII/54, XIII/81, XIII/87, XL/48,
 XVIII/114, XVIII/152, XVIII/158,
 XVIII/160, XVIII/39, XVIII/61,
 XVIII/88, XVIII/90, XVIII/94, XX/70,
 XX/73, XXI/50, XXI/52, XXII/53,
 XXII/56, XXII/60, XXII/99, XXVI/21,
 XXVI/22, XXVI/39, XXXI/36,
 XXXIII/144, XXXIII/197,
 XXXIII/200, XXXIII/201,
 XXXIII/420, XXXIII/57, XXXIII/62,
 XXXIII/63, XXXIII/65, XXXIII/66,
 XXXIX/313, XXXVII/139,
 XXXVII/141
 o.- ardıh VIII/87, XVIII/16,
 XXXIII/45
 o.- ardım VII/81, XXXVIII/20,
 XXXVIII/25
 o.- ardī IV/35, XIII/62,
 XVIII/89, XVIII/95, XX/72,
 XXXIII/47
 o.- armış VII/155, XXXIII/245,
 XXXIII/355, XXXIII/356,
 XXXIX/613
 o.- asaz XII/209
 o.- ayam XXXIX/125
 o.- aydı XXXVII/142
 o.- du I/105, VI/156, VI/52,
 VI/156, VI/85, VI/59, VII/123, VII/27,
 VIII/112, VIII/40, XI/61, XII/247,
 XII/251, XII/277, XII/279, XII/285,
 XII/287, XII/291, XII/295, XII/336,

XII/415, XII/419, XII/420, XII/421,
 XII/460, XII/69, XIII/80, XIX/109,
 XIX/119, XIX/37, XIX/38, XIX/40,
 XVIII/141, XVIII/84, XX/19,
 XXV/30, XXVIII/26, XXXII/18,
 XXXIII/141, XXXIII/15, XXXIII/216,
 XXXIII/308, XXXIII/313,
 XXXIII/314, XXXIII/399,
 XXXIII/410, XXXIII/417,
 XXXIII/452, XXXIII/483,
 XXXIII/505, XXXIII/584, XXXIII/98,
 XXXIX/30, XXXIX/36, XXXIX/452,
 XXXIX/494, XXXIX/523, XXXV/64,
 XXXV/74
 o.- dū VI/44, XII/283,
 XXXIII/398
 o.- duğu için VII/66, VII/75
 o.- duğunān XV/21
 o.- dun XII/100
 o.- ende V/41
 o.- ey I/86, II/38, II/60, II/72,
 II/73, III/25, III/26, III/28, III/91,
 XX/47, XX/68, XX/76, XX/93, XX/94,
 XX/95, XXIX/25, XXIX/36,
 XXVII/13, XXVII/14, XXVII/15,
 XXVII/16, XXXI/15, XXXI/36,
 XXXVIII/51, XXXVIII/57,
 XXXVIII/61
 o.- eydı I/78, XXXIII/145
 o.- ginen XII/259
 o.- iy V/53, XX/101, XX/102,
 XX/103, XX/93, XX/95, XX/96,

XX/97, XX/98, XX/99, XXI/17,
XXI/59, XXX/15, XXXIV/49

o.- iydi IV/58

o.- lam XXXIX/535

o.- lām XII/5

o.- lūh VI/7

o.- ma XII/271

o.- madı XXV/31, XXV/32,
XXXIII/506, XXXIII/583,
XXXIX/539, XXXVIII/29

o.- mādı XXII/49

o.- mağı XV/71, XII/84

o.- mağın XXIX/14

o.- mağına I/147

o.- mamışdı XXXIII/140

o.- maram I/150

o.- masa I/51, I/55, IV/104,
IX/58, VI/128, VI/41, VI/62, VII/89,
XII/145, XIII/32, XIX/89, XIX/90,
XL/123, XL/133, XL/59, XV/70,
XVI/118, XVII/20, XVII/24, XVII/31,
XVII/48, XVII/54, XXVI/10,
XXXII/33, XXXIII/36, XXXIX/509

o.- masaydı XVIII/93

o.- maseydi IV/111

o.- maseydı XL/90

o.- masın V/221, V/226,
XXII/72

o.- mayan XX/78

o.- máyıb XXXIX/462,
XXXVII/111, XXXVII/114

o.- máyíb XXXIX/449

o.- maz I/102, I/178, II/132,
III/91, V/21, VII/36, XI/21, XII/119,
XL/193, XL/83, XL/85, XV/36,
XXIX/20, XXVI/25, XXXII/53,
XXXIII/268, XXXIII/94, XXXVI/63

o.- māz XL/107

o.- mazdı I/39, II/133, IV/100,
VIII/64, XI/28, XI/39, XVIII/160,
XXII/84, XXII/85, XXXIII/133,
XXXIII/57

o.- mey XX/23, XX/32,
XXXI/36

o.- meyip XXXIII/379

o.- mır XLI/97, XXXII/43,
XXXV/40, XXXV/43

o.- mıya XXXIII/433,
XXXIX/195, XXXIX/31

o.- mıyā XXXIX/195

o.- mıyan V/22, XXXIX/217

o.- mıyān V/202

o.- mıyanda IX/59, V/199

o.- mıyıb IX/47

o.- miy XX/100, XXXIII/192

o.- miya XXXIV/51

o.- miyan tek XXXIII/118,
XXXIII/155

o.- miyan teki XXXIII/307,
XXXIII/439

o.- miyeydı XIX/32

o.- miyeydın XIX/29

o.- mur V/166, VI/120

o.- mūr XXXII/35

o.- muş XVIII/49

o.- muşam XVIII/138
o.- muşām XXXII/37
o.- muşdu VIII/90, XVIII/141
o.- muşdum XXXIII/34
o.- muştum XII/373
o.- muşuḥ IX/68, XXVIII/6,
XXXIII/35, XXXIII/41
o.- muşūḥ X/9, XXXIII/35
o.- muşum XXXIII/12
o.- muya XXXIII/432
o.- muyam XXI/28
o.- sa I/53, II/97, III/60, IX/86,
VI/40, VII/34, VIII/153, X/24, X/39,
X/58, XI/57, XIX/87, XV/70,
XVI/110, XVI/114, XVI/126, XVI/50,
XVII/24, XVII/48, XVII/54, XVII/65,
XVII/85, XVII/91, XXIII/36,
XXIX/16, XXXII/33, XXXII/51,
XXXIII/192, XXXIX/250,
XXXIX/405
o.- sā VI/63
o.- şa XV/25
o.- sam XXXVI/13
o.- saydı VI/121, XXXVI/42,
XXXVII/130
o.- sáydı II/135
o.- seydy XVIII/115, XVIII/159,
XXXIII/108
o.- seydi XL/90
o.- seydi IV/110
o.- seymiş XVIII/92
o.- sun III/113, V/172, V/183,
VI/111, VI/112, VI/113, VI/86,

VIII/136, VIII/2, XIII/64, XL/128,
XL/20, XL/206, XL/79, XVI/87,
XVII/87, XXII/72, XXVI/31,
XXVI/45, XXXIII/451, XXXIX/219,
XXVI/45, XXXIX/398
o.- ub I/147, III/56, IX/66,
XIX/124, XL/169, XL/172, XXII/28,
XXVI/19, XXVI/40, XXXIII/172,
XXXIII/173, XXXIII/310,
XXXIX/235, XXXIX/488, XXXVI/30
o.- ūb IX/66
o.- ubdu XXXIX/36
o.- um IX/54, XXXIX/558
o.- uncaḥ XXXIII/471
o.- uncan VIII/48
o.- uncan XIX/25, XIX/26
o.- up IV/27, VI/65, VI/66,
VIII/93, XV/68, XXXIII/211,
XXXIII/237, XXXIX/265,
XXXVII/100
o.- uP XVII/59, XXV/10
o.- updi VII/102
o.- updu I/215, VII/15,
XXXIII/213, XXXVII/141
o.- uplar XXXIII/36
o.- ur IX/52, V/42, V/47, V/49,
V/54, V/122, VI/120, VII/129, VII/16,
VII/38, X/14, XII/60, XIII/33, XIII/58,
XIV/13, XIV/48, XIX/101, XIX/13,
XIX/4, XL/135, XL/216, XLI/100,
XLI/108, XLI/99, XXII/102, XXII/21,
XXII/94, XXII/95, XXVI/15, XXX/15,
XXXII/38, XXXII/42, XXXII/43,

XXXIX/351, XXXIX/44, XXXIX/473,
XXXIX/531, XXXIX/8, XXXV/20,
XXXV/21, XXXV/32, XXXV/41,
XXXV/43, XXXV/47, XXXV/53,
XXXVI/23, XXXIX/530

o.- ūr IX/100, V/47, XL/105,

XXII/37, XXXVII/80

o.- uram XXIII/18

o.- uğam XXI/22

o.- urdī VII/10

o.- urdu V/207, VI/42

o.- urdular VI/42

o.- uruḥ XX/8, XXV/4

o.- uy VIII/12, VIII/61

o.- uyḥ XXV/6

o.- uyo VIII/141

emel o.- a XXXIX/532

ğoḥum o.- a XXXIII/432

ḥéyr o.- a XXXIII/291,

XXXIII/301

muvaḥḡ o.- a VII/7

nişan o.- ā XXXIX/133

bāznişest o.- am XXXIX/383,

XXXIX/384

āzād o.- anda XXXII/42

fōt o.- anda XXXIII/116

meriz o.- anda X/22

temam o.- anda XXXIII/576

meriz o.- anın VIII/102

tamam o.- annan sohrā

XXXIII/388

tekmil tamam o.- annan sohra

XXXIII/285

ayan o.- annan sōra

XXXIX/272

emeliyat o.- annan sōra

XXXIX/461

demeḡ' o.- ar IX/78, IX/95,

VII/159

demeḡ o.- ar VII/160

demeh' o.- ār IX/75

ḡabul o.- ar XVIII/106

ḡarab o.- ar II/82

ḡāvi o.- ardı XIII/53

nārahat o.- ardı XIII/78

teslim o.- ardı II/108

topatopa o.- ardı V/81

hāmīle o.- ardılar VI/162

saḡ o.- asan XL/19, XVII/67,

XXX/21

selāmet o.- asan XXXVII/145

ḡoşbaḡt o.- asāz VI/69

aşıḡ o.- du XII/69

deli dīvāne o.- du XXXIII/319,

XXXIII/322

delil o.- du XII/375

fōvt o.- du XXXIII/542

fōyt o.- du XXXIII/541

ḡebul o.- du XII/139

ḡarab o.- du VIII/43

hem hemi o.- du XXXIII/326

iredd o.- du XXXIII/552

kāmīl o.- du IX/71

şehīd o.- du XII/73

vācīb o.- du XII/380

yoh o.- du XIII/103, XIII/98

zāhır o.- du XII/412	cem o.- sa XL/150
anadan o.- duğum XXVIII/19	h̄arab o.- sa XL/123
müntezir o.- duğ XXXIV/31	sehv o.- sa XXXIX/69,
p̄iruz o.- duğ XVI/45	XXXIX/74, XXXIX/77
dosd o.- dular XVI/28	and o.- sun IV/120, XIV/65
ğáyb o.- dular XXXIII/607	ānd o.- sun IV/115
ğāil o.- dum XII/67	efsus o.- sun IX/18
málik o.- dum XXXIX/164,	erz o.- sun XL/78
XXXIX/165	ğābul o.- sun XXXIX/84
mecbur o.- dum XXXV/64	ğurban o.- sun XII/92
nārahāt o.- dum XVI/78	heyf o.- sun XII/119
mecbur o.- dük XXXVIII/40	hoşgil o.- sun XL/51
me ^c lum o.- ey XX/77	kömeğın o.- sun XIV/71
miyanere o.- ır XXXV/47	sağ o.- sun III/88, IX/43, IX/48,
h̄arab o.- iy XXV/40,	XVI/66, XVI/86, XXXIII/414
XXXIII/127	sağ o. VII/176, VII/2, VII/60,
izāfe o.- iy XX/102	VIII/2, XLI/41, XXXIII/134,
sebz o.- iy XX/65	XXXIV/37
tehleb o.- iysen XVI/66	salamat o.- sun V/220
hal o.- lam XII/348	sāz o.- sun XL/134
nārahāt o.- lam XXXIX/601	şad o.- sun VIII/46
ğāyl o.- luğ XL/35	teplığat o.- sun XL/79
meriz o.- madım III/5	hoşbaht o.- sunnār XL/98
haber o.- madi XXXIV/31	āşığ o.- ub XXXIII/380
tanış o.- mağım XXXIX/12	aşığ-ı máşuğ o.- ub XXXIII/281
hal o.- mam XXXVI/31	aşığ o.- ub XXXIII/379
çap o.- mamışdı XXXIX/310	āşıl o.- ub XXXIII/378
nezer o.- masın V/215	bāznişest o.- ub XXXIX/462
itirmeg o.- maz VII/171	evez o.- ub XXXIII/559
mēlum o.- maz IX/17	göz göz o.- ub XII/85
h̄arab o.- mazdı V/39	hasand o.- ub V/66
h̄arab o.- mişdi XXXIV/24	zelzele o.- ub XL/172
meriz o.- muşam XXIV/39	

ğurban o.- um IX/54, VI/164,
X/98, XII/206, XII/62, XXXIII/513,
XXXIII/524, XXXIX/300

ğurban o.- ūm XII/52, XII/54,
XII/58, XII/66

berdaşt o.- unar XXXV/35

emel o.- undu XXXIX/144

evez o.- up XXXVII/16,
XXXVII/20

evez o.- uP XXXIII/599

ğul o.- up XXXIX/86,
XXXIX/89

pīruz o.- up II/111

evez o.- updu XXXIII/600,
XXXIII/601

nesib o.- updu VII/167

toy o.- updu III/84

şah o.- upsun XVI/93

ayan o.- ur XXXIX/272

ayān o.- ur XXXIX/271

cem o.- ur XL/82

dost o.- ur XXXII/34

düz o.- ur XLI/97, XLI/98,
XLI/99

ğárg o.- uram VII/126

kenef o.- urdu XIII/67

hal o.- urum VI/24

irahat o.- uyam VIII/96

ol bk. **o**, **ō**.

o. XII/444, XII/451,
XXXIX/220, XII/300

ōl - bk. **ol** -.

ō. XV/37

ō.- du I/220

ō.- ub XXXVI/55

bāhem ō.- luḡ II/28

fāmil ō.- luḡ II/28

ḡoḡum ō.- luḡ II/27

ōlan bk. **oḡlan**, **ōḡlan**.

ō.+ ı XXXIII/147

olar Çokluk 3. şahsı bildirir, bk. **onnar**.

o. I/109, I/210, II/107, II/130,
II/75, II/92, III/107, III/108, III/11,
III/110, III/23, IV/100, IV/67, IX/72,
IX/83, IX/84, IX/86, IX/87, IX/89,
IX/90, V/156, VII/108, VII/27, VII/65,
VII/89, VIII/21, X/10, XI/21, XI/70,
XII/152, XII/157, XII/207, XII/214,
XII/34, XII/341, XII/476, XIII/14,
XIII/15, XIII/24, XV/20, XV/46,
XV/58, XVI/24, XVI/27, XVI/28,
XVI/41, XVI/42, XVII/52, XVII/89,
XVIII/129, XVIII/130, XVIII/142,
XVIII/144, XVIII/159, XVIII/28,
XVIII/68, XVIII/69, XX/103, XX/77,
XXII/63, XXII/64, XXVI/17,
XXXI/50, XXXI/52, XXXIII/206,
XXXIII/279, XXXIII/324, XXXIII/36,
XXXIII/408, XXXIII/43, XXXIII/479,
XXXIII/509, XXXIII/53, XXXIII/54,
XXXIII/75, XXXIV/25, XXXIV/38,
XXXIV/46, XXXIX/267, XXXIX/301,

XXXIX/453, XXXV/32, XXXV/49,
XXXVI/31, XXXVI/46, XXXVI/54,
XXXVI/60, XXXVI/63, XXXVII/108,
XXXVII/11, XXXVII/115,
XXXVII/129, XXXVII/13,
XXXVII/141, XXXVII/34,
XXXVII/44, XL/160, XL/195, XL/64,
XL/65, XL/67, XL/93, XL/98, XLI/59,
XLI/62, XLI/67, XLI/70, XLI/73,
XLI/77, XLI/80, XLI/82, XLI/88,
XLI/90, XLI/93, XLI/95

o.+ a XVI/107, XVI/124,
XVI/42, XVI/55, XXV/7, XXXIII/143,
XXXIV/36, XXXIX/470

o.+ a hâtır XXXVIII/33

o.+ da XVI/44

o.+ dan II/48, VII/98, XL/214,
XVIII/130, XX/78, XXV/17,
XXVII/16, XXXIII/479, XXXIII/54,
XXXIV/50, XXXIX/91, XXXIX/98

o.+ ı II/105, II/108, IX/87,
V/37, V/95, VI/6, XII/226, XII/305,
XII/33, XIII/16, XV/71, XV/73,
XVI/11, XVI/120, XVI/26, XVI/43,
XVII/15, XVII/18, XVII/19, XVII/25,
XVII/33, XXXII/27, XXXIII/43,
XXXIV/28, XXXIV/44

o.+ ın IX/78, XX/90, XVI/104,
XVI/40, XXXIII/221, XXXIII/262,
XXXIX/317, XXXIX/469

o.+ ın birinin XVI/44

o.+ ın boyuna XV/46

o.+ ın dâstanı XXXIII/271,
XXXIII/278

o.+ ın dilini XXXVI/30

o.+ ın diliyinen III/22

o.+ ın elinde XXXIX/317

o.+ ın fergı II/126

o.+ ın gabağında XVI/45

o.+ ın hâkğın XVI/106

o.+ ın hamısı XXXVII/24

o.+ ın hamısını XXI/43, XXI/44

o.+ ın hāmısını XXI/86

o.+ ın hamısının böyüğü

XII/140

o.+ ın hamısınnan IX/78

o.+ ın hēddiyinen II/49

o.+ ın lehçesi IX/82

o.+ ın reddiyēn XX/50

o.+ ın rūsmiyinen XX/49

o.+ ın sayıları VII/97

o.+ ın sözleri II/49

o.+ ın yolların XX/50

o.+ ın yolu XX/48

o.+ ın yoluynan XX/48

o.+ ın yuğları XLI/84

o.+ ın yuğusu XLI/86

o.+ ın zebanıyinen I/209

o.+ ındı XVI/106, XXXII/57,

XXXII/58

o.+ ındı XXXII/57

o.+ ınki I/210, XL/207

o.+ ınkin IX/90, XXVIII/8

o.+ nan II/33, XIX/84, XX/55,
XX/56, XX/57, XXXIV/36,
XXXIX/453, XXXIX/458

o.+ nandı XXXIX/531

oldur - Olmasını sağlamak.

ğáyb o.- du XXXIII/605

olma Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

o.+ dan XXXIII/234

olun - Olma işine konu olmak.

berdaşt o.- ar XXXV/34

o.- du XII/454

ōma bk. **oba**, **obā**, **ōba**, **obe**.

ō. XXXI/25

omac 1. Genellikle su eklenmiş
ovalanmış, elenmiş, ufalanmış un. 2.
Bu unla yapılan bir tür yemek, bk.
omać.

o.+ ı III/66

omać bk. **omac**.

o. aşinnān XV/29

on Dokuzda sonra on birden önce gelen
sayı.

o. I/137, I/70, IX/53, XII/355,
XIV/69, XVIII/83, XXI/52,
XXXVII/74, XXXVII/81,
XXXVII/82, XXXVII/85

beş o. XXIII/10, XXXVI/16,
XXXVII/128, XXXVIII/61,
XXXVIII/62

yüz o. X/18

o. adam XVIII/136

o. altı XIV/70

o. beş I/69, I/70, II/116, IX/30,
IX/53, VIII/16, XII/333, XIII/20,
XIII/90, XIV/69, XVIII/83, XX/25,
XXVIII/15, XXXIII/45, XXXVIII/57

o. beş dene IV/21, XII/342

o. beş gün IV/22, XVIII/10,
XVIII/9, XXXIII/82

o. beş il XXXIII/37

o. beş ilde XXXIII/36

o. beşden XIII/91

o. bir XII/206, XII/207,
XII/208, XII/354, XII/355, XIV/69,
XIX/124, XXXV/65

o. bir evlādiynen XII/443

o. bir il XVI/122

o. birde XVII/7

o. birincimi XXXVIII/26

o. dene IV/21, XXXII/48,
XXXVII/83, XXXVII/84, XXXVII/84,
XXXVII/85

beş o. denesi XXXIX/605

o. dokkuz XIV/70

o. dört XII/405, XIV/69,
XXXIII/600

o. dört dövre XXXIII/600

o. dört genāre XXXIII/599

yüz o. dört süreni XII/400

o. göyuna I/166

o. gün IV/22, IV/23, VIII/71,
VIII/73, XIII/20, XVII/54, XX/25,
XXI/52, XXI/69, XXIX/38,
XXVIII/15, XXXII/15, XXXII/44

o. güne II/116

o. günnen söra XXI/52

o. iki VI/22, XIII/47, XIV/69,
XXXVII/65, XXXVIII/48

o. iki dene I/137

o. iki güne IV/23

o. iki il XVI/122

o. iki imam şeri XXXIX/610

o. ikide VI/55

o. ikiden XI/25

o. ikiyecək VI/55

o. ikiyeçen XXXIII/106

o. il XVIII/82

o. nefer XII/397

o. neferden XII/365

o. sekkiz XII/6, XIV/70

o. sekkiz ğıran I/163, I/166

o. sin III/76

o. tümene VI/82

o. uşağı VI/42

o. üç XIV/69

o. yarım XXXV/65

o. yeddi XIV/70

o. yeTTi XII/6

on altı On beşten sonra on yediden
önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

on beş On dörtten sonra on altıdan önce
gelen sayı.

o. XXXVII/75

on bir Ondan sonra on ikiden önce
gelen sayı.

o. XXXVII/74

onda O zaman, öyleyse, bk. **ondā**,
ōnda.

o. I/170, I/198, III/17, IX/72,
VI/108, VI/56, VIII/100, VIII/120,
VIII/124, VIII/141, VIII/38, XII/171,
XVI/39, XVI/41, XVIII/135, XX/93,
XXIII/37, XXVI/34, XXXIII/112,
XXXIII/119, XXXIII/124,
XXXIII/131, XXXIII/14, XXXIII/140,
XXXIII/141, XXXIII/250,
XXXIII/251, XXXIII/252,
XXXIII/257, XXXIII/258, XXXIII/26,
XXXIII/260, XXXIII/366,
XXXIII/462, XXXIII/463,
XXXIII/602, XXXIX/144,
XXXIX/313, XXXIX/316,
XXXIX/373, XXXV/67, XXXVI/22,
XXXVII/143, XXXVII/144,
XXXVII/17

ondā bk. **onda**, **ōnda**.

o. VI/55, XXIII/31,
XXXIII/135

ōnda bk. **onda**, **ondā**.

ō. XXXIII/238

on doḡkuz On sekizden sonra yirmiden önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

on dōrd On üçten sonra on beşten önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

on iki On birden sonra on üçten önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

on iki imam Hz. Ali, oğulları Hasan ve Hüseyin ile birlikte Hüseyin'in neslinden gelen ve imam kabul edilen dokuz kişiye verilen ad.

o. XXXIX/610

onnar bk. **olar**.

o. IV/59, V/24

onnuḡ On birim değerinde olan para, onluk.

ḡızıl o. IX/15

on sekiz On yediden sonra on dokuzdan önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

on üç On ikiden sonra on dörtten önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

on yeddi On altıdan sonra on sekizden önce gelen sayı.

o. XXXVII/75

ora O yer, bk. **orā**.

o. I/108, I/159, I/75, I/76, I/78, II/110, IV/12, IV/120, IV/97, VI/10, VI/59, VIII/60, XII/7, XIII/31, XIII/71, XVI/120, XVI/121, XVII/81, XVIII/154, XVIII/158, XX/53, XX/58, XX/59, XX/60, XXI/70, XXXII/56, XXXIII/112, XXXIII/127, XXXIII/180, XXXIII/25, XXXIII/445, XXXIII/595, XXXIX/559, XXXVII/56, XXXVII/61, XXXVII/95, XXXVII/98

o.+ dī XX/53

o.+ nın XXXVII/94

o.+ nın yanı VIII/60

o.+ sın XXXIII/266

ordan o. VIII/72

orā bk. **ora**.

o. IV/36, XL/163

o.+ nın XIX/73

orada Sözü edilen yerde, orada, bk. **orda**, **ordá**, **ordā**, **ōda**, **oyda**.

o. XVI/44

orah 1. Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot vb. biçme aracı, orak. 2. Ekin, ot vb. biçme işi veya zamanı.

o. aparardı VI/159

orda bk. **orada**, **ordá**, **ordā**, **ōda**, **oyda**.

o. I/168, I/31, I/79, II/103, II/104, II/106, II/117, II/136, III/111, III/67, V/108, V/109, V/147, V/39, VI/14, VI/156, VI/20, VI/23, VI/45, VI/78, VI/84, VII/155, VII/26, VII/28, VII/36, VII/81, VII/88, VIII/113, VIII/44, VIII/87, VIII/97, X/42, XII/227, XII/369, XII/426, XII/429, XII/450, XII/451, XII/454, XII/455, XII/465, XIII/113, XIII/31, XIX/118, XIX/119, XIX/54, XL/104, XL/174, XL/181, XL/186, XL/201, XL/202, XL/77, XL/80, XV/45, XVI/27, XVI/46, XVII/14, XVII/26, XVII/27, XVII/32, XVII/53, XVIII/153, XVIII/154, XX/20, XX/60, XXI/85, XXII/75, XXIII/11, XXIII/14, XXIII/15, XXIII/17, XXIII/36, XXIII/40, XXV/10, XXV/9, XXVI/34, XXVI/36, XXVI/37, XXXI/36, XXXII/18, XXXII/47, XXXIII/181, XXXIII/182, XXXIII/351, XXXIII/380, XXXIII/381,

XXXIII/387, XXXIII/516, XXXIII/531, XXXIII/551, XXXIII/562, XXXIII/571, XXXIII/572, XXXIV/13, XXXIV/32, XXXIV/38, XXXIV/40, XXXIV/43, XXXIV/48, XXXIX/105, XXXIX/274, XXXIX/317, XXXIX/332, XXXIX/422, XXXIX/514, XXXIX/537, XXXIX/554, XXXIX/605, XXXIX/84, XXXVI/10, XXXVI/13, XXXVII/44, XXXVII/47, XXXVII/96, XXXVII/97, XXXVIII/28, XXXVIII/38

o.+ dı VIII/60, XXXIX/428, XXXIX/431, XXXIX/432, XXXIX/433

o.+ dī VI/105

ordá bk. **orada**, **orda**, **ordā**, **ōda**, **oyda**.

o.+ ydı XXXIII/133

ordā bk. **orada**, **orda**, **ordá**, **ōda**, **oyda**.

o. VI/118, XV/45, XVI/40, XVII/7, XXXIII/381, XXXIII/543, XXXVII/97

ordan Sözü edilen yerden, oradan.

o. I/133, II/108, II/109, IV/23, IV/37, IV/44, IX/52, IX/60, IX/67, XIX/105, XIX/15, XL/148, XL/157, XL/173, XL/209, XL/99, XVI/39,

XVI/45, XVI/46, XVI/8, XVIII/31,
XXVI/12, XXVI/13, XXVI/33,
XXXII/52, XXXIII/253, XXXIII/265,
XXXIII/296, XXXIII/300, XXXIII/45,
XXXIII/505, XXXIII/551,
XXXIII/555, XXXIII/557,
XXXIII/604, XXXIV/11, XXXIV/50,
XXXIX/118, XXXIX/387, XXXIX/45,
XXXIX/46, XXXIX/485, XXXIX/564

o. bırdan XXXIII/559

o. burdan XIX/125

o. ora VIII/72

o. sōra VII/29

orğ (< Fr. *orgue*) Klavyeli büyük ve
küçük borulardan yapılmış,
körüklerden elde edilen havanın bu
borulardan geçmesiyle değişik ses
tonları verebilen, genellikle kilise
çalgısı, organun, bk. **orj**.

o. XXXIX/184, XXXIX/186

o.+ inan XXXIX/199

organik (< Fr. *organique*) Doğal
yollarla yapılan.

eseli o. XXXV/25

orj bk. **orğ**.

o. VII/102

o.+ i VII/101

orkis (< İt. *orchestra*) 1. Yaylı,
üflemeli ve vürmalı çalgılar topluluğu.

2. Dügünlerde çalgı çalan kimseler.

o. XII/116, XXXVII/134

orta Bir şeyin kenarlarından merkeze
doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta
olan yer.

o. barmağ XLI/40

o. barmağı XLI/40

o. dağa V/10

o.+ sına V/62

gün o. I/93

orta barmağ El parmaklarının sağdan
ve soldan üçüncü olanı.

o. XLI/40

orta dağ Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

o.+ a V/10

oruc bk. **oruç**, **ōruc**, **oruş**.

o.+ umuza IV/73

ōruc bk. **oruç**, **oruc**, **oruş**.

ō. idik V/164

oruç (< Far. روز) 1. İslâm dîninin beş
şartından biri olan, imsaktan güneş
batıncaya kadar yeme, içme ve cinsel
ilişkiden uzak durma şeklindeki ibâdet.

2. Ramazan ayı, bk. **ōruc**, **oruc**, **oruş**.

o. tutardıh VI/107	o.+ un XXXIII/22
o. tutardıh VI/105	o.+ un bāşın XXIX/28
orujluh 1. Oruçlu. 2. Oruç zamanı, ramazan ayı, bk. oruşluğ .	o.+ un özünün I/84
o. XL/143, XL/144	o.+ un yağcısın I/164
o. bayramında XL/220	o. başı XXIX/28
oruş bk. oruç , ōruc , oruc .	o. mot XXXIII/490
o. VI/105	o. ğırmışdı XXXIII/71
o.+ da VI/102	ağ o. X/21
oruşluğ bk. orujluh .	darmannıh o.+ du I/81
o. uydu V/163	ğara yarpağ o. IV/43
ot (I) Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler, bk. ōt .	keh'lig o.+ u IV/48, V/216, XI/21, XIX/94
o. I/81, I/84, IV/43, XIII/57, XIX/94, XV/19, XVIII/125, XX/17, XX/19, XX/65, XX/66, XX/67, XXIX/29, XXXIII/72	keh'lih' o.+ u VIII/100
o.+ a XIII/23, XIV/7	keh'lik o.+ u XXXV/23
o.+ dan XVII/32	kéh'lik o.+ u II/40
o.+ dan sarı II/51	keh'lik o.+ udī X/24
o.+ dar XX/65	keh'lik o.+ udu I/83
o.+ darın IV/45, IV/47	keh'lih' o.+ unnan VIII/108
o.+ darın çoğu X/22	üçgulağ o. XXXIII/72
o.+ darnan X/21	üş gulağ o. IV/44
o.+ tu II/51	yaylağ o.+ u XX/39
o.+ u XIII/22, XIII/23, XXIX/29, XXXIII/22	ot (II) Ateş, bk. od , ōd .
	o. XXIV/44
	o.+ a XXXIII/507, XXXVII/61
	o.+ da XXV/42
	o.+ nan su XL/102
	o.+ u VIII/107
	ot - bk. otur - , otu - .
	o.- dun XII/105
	o.- muşuğ XXII/10

ōt bk. **ot**.

rubu ō. XI/20

otağ Oda, büyük çadır, alaçık, bk. **otağ**.

o. XII/365, XXXIX/141,
XXXV/43

o.- ı emele XXXIX/562

o.+ a XII/370, XII/410

aḥsaḳḳalın o.+ ında XXXV/43

otağ bk. **otağ**.

o.+ da XII/366

otar - Hayvanı veya sürüyü
otlayabileceği bir yere götürmek,
otlamaya bırakmak, otlamasını
sağlamak, otlatmak, bk. **otár** -.

o. XLI/87

o.- a otara XX/27

o.- aḥ XLI/88

o.- allar XVII/7

o.- an I/148

o.- ān XVIII/27

o.- ana II/140, XVIII/26

o.- annan XVIII/27

o.- annan sōra XIX/51

o.- ar XXIII/18

o.- ardı II/138, XVIII/25,
XXXIII/199

o.- ardıḥ XX/9, XXV/21,
XXXIII/22, XXXIII/23, XXXIII/63

o.- ardılar XIII/61, XIII/62,
XIII/64

o.- ardım XXVI/30

o.- arduḥ XX/81

o.- dım XIII/90, XIII/92

o.- ıllar XV/18

o.- ım XLI/88

o.- ır XIII/106

o.- ırduḥ XX/35

o.- ıyam XXXII/43

o.- ıyduḥ XX/8

o.- ma XLI/89, XXXIII/64

o.- mağ XXXIII/58

o.- mağımnan XIII/88

o.- masın XLI/89, XLI/90

o.- mışam XIII/88

o.- mıyaḥ XLI/90

o.- mıyım XLI/89

o.- mıyın XLI/90

o.- rıḥ XXVII/23, XXVIII/30,
XXVIII/31, XXVIII/6

o.- rīḥ XXXII/15

o.- ruḥ XX/35, XX/37,
XXVIII/11, XXVIII/21, XXVIII/24,
XXVIII/8

o.- sım XLI/88

davar o.- ıyam XXXII/43

davar o.- illā XXXVIII/15

deve o.- ma XXXIII/64

deve o.- dım XIII/91

ğaz o.- ır IX/53

ğoyun o.- ım XLI/87

ğōyun o.- illār XXXVIII/14

ğoyun o.- rıḥ XXVII/11,
XXXII/7

ğoyun o.- an VIII/89

ğoyun o.- anda XVIII/25

ğöyun o.- annarımıza XIX/45

mal o.- ma XXXIII/64

otara o.- a XX/27

o. XXXIII/48

otmabil (< Fr. *automobile*) Motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı, bk. **otmabil**.

o. XXXIII/48

otár - bk. **otar** -.

o.- rîk XXXII/16

otobüs (< Fr. *autobus*) Yolcu taşıyan, motorlu büyük taşıt.

o. XXXIV/11

otda – (I) Otlamak, bk. **otde** -, **otta** -.

o.- r XL/72

o.- rdı II/135

o.- sın XXXIII/364,

XXXIII/368

o.- yar XIII/25, XIX/43

o.- yarmızı XVII/32

otta - bk. **otda** - (I), **otde** -.

o.- r XIII/25

ottuz bk. **otuz**, **otuS**.

o. iki XII/355

o. metir XIII/32

otda - (II) Yakmak, ateşlemek.

o.- dı XXXIII/574

otu - bk. **otur** -, **ot** -.

o.- mağa XVII/87

o.- mağdı III/15

otde - bk. **otda** - (I), **otta** -.

o.- yir XIV/7

otur - 1. Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek. 2. Durmak, kalmak, bk. **otu** -, **ot** -.

o.- aḡ X/42

o.- allār VII/70

o.- ardıḡ XXXVII/131

o.- ardılar VI/36, VI/37

o.- arıḡ XIX/84

o.- éy IV/105

o.- mıyaḡ X/43

o.- muşmuş XXI/80

otel (< Fr. *hôtel*) Yolcu ve turistlere geceleme imkânı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence vb. hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletme.

o.+ ler XXXIV/17

otlan - Ateşlenmek, yanmak.

o.- asān XXV/41

otma bk. **otmabil**.

o.- ruḥ XIV/27, XL/142
o.- sun III/17, V/187, V/189
o.- ub XXXIII/304
o.- ubdu VI/153
o.- um VI/64
o.- up XXII/52
o.- upsuz VI/62
o.- uy VIII/91, XXIII/36
o.- uyduḥ VIII/50
o.- uyuḥ III/18

o. iki tāyfadı IV/87
o. iki tayfamız I/33
o. iki tire X/41
o. ikisi XXVI/18
o. kilo XXXIX/485
o. kilō XXXIX/485
o. kilōmetri XL/213
o. min dene XXXIII/184
o. nāl IX/32
o. pulı IX/37
var o. min dene XXXIII/185

oturt - Oturma işini yaptırmak.

o.- arduḥ III/73

otuS bk. **otuz**, **ottuz**.

o. iki tayfanın I/34

otuz Yirmi dokuzdan sonra otuz birden önce gelen sayı, bk. **otuz**, **ottuz**.

o. XXXIII/175, XXXIII/176, XXXVII/77

min üş yüz o. altıyam XXXIII/10

o. beş XXXV/9

o. beş tümen iydi XXXIII/74

o. beş tümene XXXIII/95, XXXIII/96

o. beş tümennen XXXIII/73

o. birimci IX/32

o. dene XXXIII/175

o. ev XXXIII/197

o. iki X/41, XL/75, XXVIII/18

o. iki tāyfa XXXI/40

otuz altı Otuz beşten sonra otuz yediden önce gelen sayı.

o. XXXVII/78

otuz beş Otuz dörtten sonra otuz altıdan önce gelen sayı.

o. XXXVII/78

otuz bir Otuzdan sonra otuz ikiden önce gelen sayı.

o. XXXVII/77

otuz doḳḳuz Otuz sekizden sonra kırktan önce gelen sayı.

o. XXXVII/78

otuz dört Otuz üçten sonra otuz beşten önce gelen sayı.

o. XXXVII/77

otuz iki Otuz birden sonra otuz üçten önce gelen sayı.

o. XXXVII/77

otuz sekkiz Otuz yediden sonra otuz dokuzdan önce gelen sayı.

o. XXXVII/78

otuz üç Otuz ikiden sonra otuz dörtten önce gelen sayı.

o. XXXVII/77

otuz yeddi Otuz altıdan sonra otuz sekizden önce gelen sayı.

o. XXXVII/78

ovlad (< Ar. الولد) Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk.

o.+ ın XVI/110

oy Çeşitli duyguları anlatmak için kullanılan bir seslenme sözü, bk. **öy**.

o. X/81

öy bk. **öy**.

ö. X/68

oyda bk. **orada**, **orda**, **ordá**, **ōda**, **ordā**.

o.+ dı XXXIX/426

oyma Bir tür ot.

o. XIX/95

oymadere Bir tür ot.

o. XIX/95

oyna - 1. Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak. 2. Kımıldamak, hareket etmek. 3. Film gösterilmek. 4. Müziğin gerektirdiği uyumlu hareketleri yapmak, bk. **oynā** -.

o.- llar XL/82, XV/50

o.- mağı XV/51

o.- masa III/105

o.- mazdıh XXXVII/64

o.- mışılh XXI/43

o.- r III/105, III/107, III/111,

XL/59, XV/41

o.- rdıh XVIII/151, XVIII/157,

XXI/41, XXI/43, XXI/45, XXXVII/64, XXXVII/67

o.- rdılar XXXVII/66

o.- rdı XXXVII/66

o.- rdıh XVIII/151, XXXVII/67

o.- ruh XL/154

o.- rūh XL/158

o.- sa III/105

o.- yaçaşsız XXXIII/14

o.- yurdular VI/43

oynā - bk. **oyna** -.

o.- r XL/61

oynat - Oynamasını sağlamak.

o.- an I/96

o. VII/124, VII/129, VII/140,
VII/150

oyun 1. Yetenek ve zekâ geliştirici,
belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye
yarayan eğlence. 2. Müzik eşliğinde
yapılan hareketlerin bütünü.

o. XVIII/156, XXXVII/64

o.+ narı XXXVII/64

o.+ narıdı XXXIX/378

ozan Şair, ozan.

o. VII/154, VII/158,
XXXIX/449

o.+ am VII/132, VII/134

o.+ da XXXIX/372

o.+ dı IX/97, XXXIX/457

o.+ ı XXXIX/453

o.+ ım VII/137, VII/141

o.+ ın elinde XXXIX/33

o.+ ın me' nisi VII/159

o.+ narın VII/155

o. dedeğorgudun filiminde
XXXIX/33

o. iydi XXXIX/455,
XXXIX/458

o. meclisi XXXIX/455

o. meclisin XXXIX/116

o. meclisinde XXXIX/115

o. meclisinin XXXIX/116

o. sâzı XXXIX/38

mu'evviz-i o. VII/29

ozan baba Kişi adı.

Ö

/ö/, /õ/

öbürü bk. **obürsü, obirsi.**

ö. I/169

öğlen Gün ortası, öğle, öğle vakti.

ö.+ eçe XI/25, XI/26

öküz Erkek sığır.

ö. VI/156, XX/91,
XXXVII/100, XXXVII/98

öl - 1. Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek. 2. Değerini yitirmek.

ö. IV/120, XXIII/26

ö.- dü II/87, XII/417, XIII/74,
XIII/75, XV/12, XV/44, XXXIII/254,
XXXIII/327, XXXIII/534,
XXXIII/540, XXXIII/543,
XXXIII/603, XXXIX/266,
XXXIX/267, XXXVI/54

ö.- düler XXXVI/54

ö.- düm XXXIX/522

ö.- dür XXXIX/279,
XXXIX/281, XXXIX/288,
XXXIX/296

ö.- dürürüg VI/146

ö.- e XXXIX/548, XXXIX/581,
XXXIX/589

ö.- ecēm XIX/116, XVIII/43,
XVIII/44

ö.- eceydi IV/120

ö.- eciem XXXVI/13

ö.- eciyem XXXIX/282

ö.- eélmerem XXXVI/13

ö.- en XV/54, XVI/95

ö.- ende XV/40

ö.- endē V/142

ö.- enin VI/147, XL/147

ö.- ennerize XXXIV/24

ö.- er XIX/116

ö.- erdi XIII/78

ö.- erdī VI/117

ö.- erdiler VI/161, VI/162

ö.- medim III/5

ö.- meyi XXXIX/265

ö.- miydi XXXIII/508

ö.- müş XXXIX/625

ö.- müşdü XXXIII/558

ö.- ūb XL/146, XL/147

ö.- üp V/143, XV/47,
XXXIII/191, XXXVII/32

ö.- üpdü XXXI/29

ö.- ür VI/145, XV/54

sen ö. XXIII/22, XXIII/23,
XXXII/30

ölç - En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek.

ö.- eller XVII/84

öldür - 1. Bir canlının hayatına son vermek. 2. Çok üzmek. 3. Aşırı yormak.

ö. XVI/88, XVIII/110,
XXXIX/287, XXXIX/289,
XXXIX/297

ö.- dü XII/362, XXXIII/542

ö.- ē I/187

ö.- ebilirsen XXXIX/287

ö.- e'céh' XVI/99

ö.- ellēr XXXIII/433

ö.- ende XXXIX/279,
XXXIX/297

ö.- er I/79, II/97, XXXIII/434

ö.- eḡ XIII/35

ö.- ēr II/85

ö.- erdi V/224

ö.- erdük II/105

ö.- me XXXIX/286,
XXXIX/288, XXXIX/439,
XXXIX/440, XXXIX/446

ö.- memiş XXXIX/177

ö.- müşler XXV/12, XXV/13

ö.- müşük XII/343

ö.- sen XXXIX/288

ö.- seydi XVIII/59

ö.- sün XV/39, XVI/85

ö.- üb I/116, XL/205

ö.- üller XVIII/60, XXXIX/43

ö.- üP I/117

ö.- ür XII/234, XII/41, XL/129

ö.- ürmüş XL/203

ölü Hayatı sona ermiş, artık yaşamıyor olan, meyyit, morto, diri karşıtı, ölü insan, mevta, meyyit, bk. **ölü**.

ö. XLI/23

ö.+ müz XXII/65, XXII/68

toyuğun ö.+ sü XXXIII/325

ölü bk. **ölü**.

ö.+ sün XXXIII/324

ölüm Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memet, mevt, vefat.

ö. XIX/31

ö.+ dü XVIII/43

ö.+ se XIX/116

ö. saatımı XXXIX/281

ömr (< Ar. عمر) Yaşam, hayat, bk.

ömür, ömür.

ö.- ü ğılman XII/126

ö.+ ümde XXXIX/364

ö.+ ün VII/122, XXIII/36

ö.+ ün günün VIII/96

ö.+ ün vérdi VI/7, VI/85

ö.+ ünün VI/36

ö.+ üve XII/264

ö.+ üz VI/86

menim ö.+ üm XVI/56

menim ö.+ üme XXVI/41

ömür bk. **ömür**, **ömr**.

ö. XII/165, XII/202

ö. boyu XXXIX/399

ö. tülânı VI/111

ö.+ ü VI/113

ömür bk. **ömür**, **ömr**.

ö.+ ün VI/111

önce İlk olarak, başlangıçta, sonra karşısı.

ö.+ ye XLI/10

öp - Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek.

ö.- üller XXV/51

öpüş Öpme işi, öpücük.

ö. XL/105

öpüş - Birbirini öpmek, öpüşmek.

ö.- erüg XL/142

örged - bk. **örget** -.

ö.- iller XXXVI/33

örgen - Bilgi veya beceri kazanmak, haber almak, öğrenmek.

ö. XII/87

ö.- di XXXIII/397

ö.- dük XXXVIII/31

ö.- em XXXVI/45

ö.- ibsiz XXXIX/502

ö.- iP XII/147

ö.- mee VII/76

ö.- mişik XII/28

örget - Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak, öğretmek, bk.

örged -.

ö.- mişdim XVI/92

örken Hayvanları bağlamaya yarayan kalın ip ya da zincir.

ö. XL/56

örükle - Atı arka ayağından yere çakılı demir kazığa bağlamak.

ö.- rdik XXI/72

örüş Hayvan otlatılan geniş alan, otlak.

ö.+ ümüz XXII/39, XXXII/18

ö.+ lerimizde XXXVII/66

örüşçü Otlakta hayvan otlatan kimse, çoban.

ö.+ lerimize XIX/45

öt - Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak.

ö.- mesin X/127

ötür - Götürmek, sürmek.

ö.- erik XIX/43

öyünkü Bugünden önce gelen gün,
belirlenen günden bir gün öncesi,
önceki.

ö. III/102

ö. günü XIV/23

öz 1. Kendi, zat. 2. Bir kimsenin
benliği, kendi manevi varlığı, iç, nefis,
derun, varoluş karşıtı, bk. **öz, üz**.

ö. IX/70, VII/167, VII/76,
VIII/26, XIII/107, XIII/86, XIII/88,
XL/25, XXII/65, XXII/68, XXII/74,
XXIX/42, XXV/53, XXXI/30,
XXXII/41, XXXIII/211, XXXIII/220,
XXXIII/390, XXXIII/441,
XXXIII/468, XXXIII/535,
XXXIII/550, XXXIX/136,
XXXIX/138, XXXIX/143,
XXXIX/212, XXXIX/221,
XXXIX/225, XXXIX/307,
XXXIX/310, XXXIX/319, XXXIX/35,
XXXIX/412, XXXIX/416,
XXXIX/419, XXXIX/421,
XXXIX/424, XXXIX/450,
XXXIX/467, XXXIX/472,
XXXIX/488, XXXIX/491,
XXXIX/511, XXXV/29, XXXVIII/21

ö.+ de IV/48, IV/68

ö.+ deri XXXII/32

ö.+ derin XL/170, XXXIII/406

ö.+ derinin V/44

ö.+ i I/165, VI/67, XXXIV/28

ö.+ ini XII/390

ö.+ leri II/108, XVIII/28,
XXII/20, XXXVI/60

ö.+ üm VIII/8, XXXIII/193

ö.+ ü I/165, I/175, I/184, II/133,
II/136, III/88, IV/132, V/194, VI/147,
VI/150, VI/56, VII/101, VIII/27,
XII/367, XII/368, XIII/104, XIII/107,
XIII/18, XIII/58, XVI/121, XVI/18,
XVII/40, XVIII/54, XX/66, XXIX/42,
XXVI/47, XXXII/31, XXXIII/248,
XXXIII/288, XXXIII/328,
XXXIII/417, XXXIII/468,
XXXIII/502, XXXIII/542,
XXXIII/570, XXXIII/98, XXXIX/145,
XXXIX/509, XXXIX/524,
XXXIX/535, XXXIX/538, XXXIX/54,
XXXVI/23, XXXVI/25

ö.+ üm I/182, II/98, VII/157,
VII/25, VIII/17, VIII/27, VIII/94,
X/34, XI/30, XII/223, XIII/69, XIII/70,
XIX/18, XV/43, XVI/141, XVIII/138,
XVIII/4, XVIII/5, XVIII/83, XXII/74,
XXIII/24, XXVI/34, XXVIII/11,
XXXII/45, XXXII/52, XXXIII/125,
XXXIII/14, XXXIII/177, XXXIX/16,
XXXIX/17, XXXIX/187, XXXIX/225,
XXXIX/3, XXXIX/307, XXXIX/325,
XXXIX/472, XXXIX/474,
XXXIX/490, XXXIX/601, XXXV/64,
XXXVI/12, XXXVIII/20,
XXXVIII/33

ö.+ üm üçün XXXIX/475

ö.+ üme XIII/110, XXXIX/189,
 XXXV/67
 ö.+ ümiz XXIX/38
 ö.+ ümnen XII/137, XII/8
 ö.+ ümün XXXIX/510
 ö.+ ümü XXII/74, XXXIX/15,
 XXXIX/469
 ö.+ ümün XXXIX/202,
 XXXIX/499
 ö.+ ümündü XXXIX/3
 ö.+ ümüz II/55, III/87, IV/101,
 V/164, VI/70, VI/82, VIII/58, VIII/67,
 X/33, XI/16, XIX/113, XIX/46, XIX/8,
 XIX/88, XL/137, XL/221, XV/15,
 XVII/15, XVII/16, XVII/23, XVII/26,
 XVII/32, XVII/34, XVIII/123, XXI/43,
 XXIV/34, XXVII/11, XXXI/29,
 XXXI/31, XXXIV/33, XXXIX/238,
 XXXIX/242, XXXIX/8, XXXV/13,
 XXXV/23, XXXV/51
 ö.+ ümüze XVII/20, XXXII/50
 ö.+ ümüzedi XX/22
 ö.+ ümüzü VIII/58
 ö.+ ümüzün IV/20, XXII/54,
 XXV/4, XXVIII/12
 ö.+ ümüzünki XL/215
 ö.+ ümüzünkin XXVIII/8
 ö.+ ün IV/73, IX/16, XL/130,
 XLI/110, XVII/39, XVII/40, XVII/56,
 XXIV/19, XXIV/20, XXXIII/385,
 XXXIII/402, XXXIII/415,
 XXXIII/547, XXXIX/145,
 XXXIX/436, XXXIX/444

ö.+ ünde XXXIV/43
 ö.+ üne I/218, VIII/153,
 XVII/46, XVIII/54, XX/84, XXVI/50,
 XXXIII/267, XXXIX/271,
 XXXIX/272
 ö.+ ünen II/133
 ö.+ ünnen II/57, XL/108,
 XVI/112, XXIII/41, XXIX/14,
 XXXIV/8
 ö.+ ünne IX/61
 ö.+ ünü XL/129
 ö.+ ünün I/142, IX/86, XVI/14,
 XVI/74, XVII/42, XXXIII/466
 ö.+ ünün neḥṣesi XVII/90
 ö.+ üve IX/55, XVI/115
 ö.+ üvnendi XXXIX/554
 ö.+ üvü V/168
 ö.+ üz XXXIII/90
 ö. adımı XXXIII/445
 ö. adın XXXIII/449
 ö. âlemimize XL/165
 ö. aramızda XXXI/31
 ö. ayāğınna XXV/42
 ö. başın XXXIII/212
 ö. dāstanımı XXXIX/201
 ö. dilimiz XXXVII/74
 ö. dilimizde XXXV/72
 ö. dilimizi II/10, V/103
 ö. elindē VII/124
 ö. evin XL/138
 ö. fāmilimiz XXXIII/185
 ö. ğapısına XIII/86
 ö. gözümnen XXXIII/177

ö. hānımı XXXIII/235

ö. mehsulatımızı XXXV/16

ö. mehsulātın XL/77

ö. memlekātımızdı XXXIII/598

ö. memleketini XXXVII/55

ö. nökerhānāzdı XII/206

ö. vergisiymiş VII/166

ö. yerinde VII/20, XXXIII/401

alaçığın ö.+ ünün I/179

allahın ö.+ ünün ruhunnandı

XVI/119

aşığın ö.+ ünün XXXIX/106

benim ö.+ ümün I/137

bizim ö.+ ümüz III/69

bizim ö.+ ümüzün XL/34

bizim ö. dinimizdedi I/130

dühtürün ö.+ ünün XXXIX/539

ğırhımın ö.+ ü XVIII/134

herkesin ö.+ ü XXXIX/21

menim ö. dedem VI/126,

VI/131

mēnim ö. dedem VI/165

menim ö. dedēm VI/129

menim ö.+ üm I/177

menim ö.+ üme XXXIII/122,

XXXIII/70

menim ö.+ ümün I/140,

VIII/93, X/18

menim ö.+ üğün VI/45

onun ö.+ ün XVII/81

otun ö.+ ünün I/84

şherin ö.+ ünün VII/63

öz bk. öz, üz.

ō. dilimiz XXXVII/73

ō.+ ümüze XX/22

özge Başka, diğer kimseler.

ö.+ ye XXXIX/436,

XXXIX/444

P

paća (< Far. بادجاه) soba, kazan ve ocaklarda yanan maddelerden çıkan duman, gaz ve kokuların dışarıya atılmasını sağlayan, ocağın üstünden yukarıya doğru uzanan kısım, baca.

p.+ dan V/222

paça Paça, krş. **alapaça**.

ala p. XXXIII/121

páhlivan bk. **pehlivan**.

p. VII/65

pāk (< Far. پاک) Temiz, hâlis, saf, katışıksız.

p. emege XXXIX/164,
XXXIX/165

paked (< Fr. *paquet*) Paket.

p.+ e XXXIX/329

palaz Yünden veya pamuktan dokunmuş geniş ve uzun halı.

p.+ ı XXIV/35

palçıh Yapışkan çamur, balçık.

p. XXXIII/362

paltar Üste giyilen her türlü elbise, giyecek.

p. V/116, VI/56, XVIII/89,
XVIII/92, XVIII/93, XXI/42

p.+ ımızı XIV/25

p. yumağa V/20

p. yuwardılar V/21

p. yuymağımız XIX/82

derviş p.+ ında IX/13

ğara p. XIII/103

ğara p.+ ı XIII/102

sünneti p. IX/103

toy p.+ ı XVIII/89

vezirün p.+ ın XVI/101

paltın (< Fr. *paletot*) Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi, palto, bk. **bāltu**, **paltun**.

p.+ ım I/40

paltun bk. **bāltu**, **paltın**.

p. XXVII/16

pansuman (< Fr. *pansement*) Yara temizliği ve bakımı.

p. XXXIX/513

pap (< Fr. *pop*) Pop müzik.

p. musığiler IX/63

papañ Başa geçirilen her türlü giysi, başlık, börk.

p. XIII/59, XLI/111

p.+ dī IX/105

paparçın Korkma, tedirgin olma durumu.

p.+ ım XXII/85

pap musığı (< Fr. *pop*) Pop müzik.

p. m.+ ler IX/63

para (< Far. پاره) 1. Parça. 2. Eski madeni para.

p.+ sı XVI/24

ağacın p.+ sūdī XL/159

para bk. **para ğışlah**.

p. XXVII/9

para ğışlah Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

p.+ dı XXVII/9

parç Kulplu su kabı, maşrapa, sürahi, bk. **pārça**, **parça**.

p. XXI/64

parça bk. **pārça**, **parç**.

p.+ nın lāyesinde XL/222

pārça bk. **parça**, **parç**.

p. XXI/67

parıyar Kişi adı.

p. XXVI/48

parsabad Erdebil eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, bk. **parsabād**, **pārsabad**, **parsabat**.

p.+ a XXXV/9

p.+ dan XXXIII/51

p.+ ın XXXV/8

parsabād bk. **parsabad**, **pārsabad**, **parsabat**.

nereside-i p. XL/9

pārsabad bk. **parsabād**, **parsabad**, **parsabat**.

p.+ dadı XXV/36

parsabat bk. **parsabād**, **parsabad**, **pārsabad**.

p.+ da XXXIX/9

pasdar (< Far. پاسدار) Devrim muhafızı, bk. **pāsdar**, **pasTar**.

ay p. XXXIX/325

p. iydi XXXIX/316

pāsdar bk. **pasdar**, **pasTar**.

p. XXXIX/320

pāsgāh (< Far. پاسگاه) Karakol.

p. XVIII/15, XVIII/114

p.+ a XXXV/48

pasTar bk. **pasdar**, **pāsdar**.

p.+ lar XXXIX/316

paşa Osmanlı Devleti zamanında Osmanlı coğrafyasında ya da komşu coğrafyalardaki bazı Müslüman devletlerde yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan, bk. **paşe**.

mahmūt p. XXXIII/286,
XXXIII/312

mahmut p. XXXIII/300

mahmūt p.+ nı XXXIII/311

mahmūt p.+ nın adamı
XXXIII/308

paşe bk. **paşa**.

mahmūt p.+ ynān XXXIII/306

patda - Dağılmak, yırtılıp açılmak, yarılmak, patlamak.

p.- r XXIX/20

pay 1. Birden fazla kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, hisse. 2. Allah rızası için dağıtılan yeme içme türünden ikram, bk. **pāy**.

p. V/164

p.+ ın III/101

p. vérmez I/219

p. getirir III/99

toy p.+ ısını I/95

pāy bk. **pay**.

p.+ ın V/222

ōnun p.+ ını V/226

pāyıs bk. **pāyız**, **payız**, **pāyız**, **payız**.

p. XIV/51

payız bk. **pāyız**, **pāyıs**, **pāyız**, **payız**.

p. XIII/37

p.+ da II/86, XVIII/12

p.+ dan XVIII/11

pāyız bk. **payız**, **pāyıs**, **pāyız**, **payız**.

p. XXXIII/242

p.+ da I/103, XXIII/39,

XXXIII/113

p. iymış XXXIII/241

pāyitaht (< Far. پایتخت) Başkent, başşehir.

p.- ı hüseyñ VII/66

pay-e yek bk. **rānende-yi pay-e yek**.

p. XXXVIII/36

pāyız (< Far. پاییز) Sonbahar, bk.

pāyız, **payız**, **pāyıs**, **payız**.

p. balı XXXV/29

payız bk. **pāyız**, **payız**, **pāyıs**, **pāyız**.

p.+ e II/87

pāyız balı Sonbahar balı, bk. **pāyize**.

p. XXXV/29

pāyize bk. **pāyız balı**.

p. XXXV/28

p.+ de XXXV/31

payizgāh (< Far. پاییزگاه) Sonbahar, güz.

p.+ a XXXV/55

payla - 1. Pay etmek, bölüşmek, üleşmek. 2. Dağıtmak, bk. **pāyla** -.

p.- r I/92

p.- rdı XXI/49, XXI/50

p.- rdılar XXI/49

p.- ruh XL/221

pıl p.- dı XVI/78

pāyla - bk. **payla** -.

p.- rdılar XXI/49

paylaş - Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek.

p.- mışlı V/164

paytahtı (< Far. پاتختی) Düğün gecesinden bir veya üç gün sonra kız tarafının gelinin evine gelerek evliliğin uğur bereket getirmesi için yaptığı kutlama, krş. **duvahattı**.

p. XXI/77

pehlivan (< Far. پهلوان) Güreşçi, boylu boslu ve güçlü kimse, bk. **pāhlivan**.

p. ıdım XII/149

pejov (< Fr. Peugeot) Bir araç markası.

p.+ du XXXVII/140

p.+ un XXXVII/139

penāh (< Far. پناه) Koruyucu, hami.

islam p.+ ī XII/91

penc (< Far. پنج) Dörtten sonra altıdan önce gelen sayı, beş.

p. XII/431

p.+ i XII/446

pencāh (< Far. پنجاه) Kırk dokuzdan sonra elli birden önce gelen sayı, elli, bk. **penčāh**.

p. XXXVII/80

penčāh bk. **pencāh**.

sāl-ı p.+ da XVI/41

penčalçı Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

p. XXXII/56

penčere (< Far. پنجره) Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde

gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık, pencere.

p.+ nin böğrünün VII/80

pencşembe (< Far. پنجشنبه) Perşembe, bk.**perşemme**.

p.+ ler XIV/22

p.+ ye XIV/24

pendir bk. **penir**, **pēnir**.

p. VIII/144, XI/29, XXII/91

p. éleyrik XIV/7

penir bk. **pendir**, **pēnir**.

p. XXXII/46

p. élerik XIX/49

p.+ imiz XXXV/15

p.+ in II/68

pēnir (< Far. پنیر) Peynir, bk. **penir**, **pendir**.

p. XVII/10, XXXII/53

p.+ i XVII/16

p.+ in XL/12, XV/18

p.+ in suyunnan XVII/18

p.+ leri XVII/15

p.+ lerimiz XVII/13

p.+ lermiz XVII/11

perde (< Far. پرده) 1. Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. 2. Bir müzik parçasını

oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi. 3. Gelinin kuşağı.

p. V/134, V/136, XVIII/72

p.+ de XVIII/66

p.+ ni V/137

p.+ nin altı XVIII/72

p.+ si XXXIX/565

p.+ sin V/134

p. getiren V/134, V/135

dokkuz p.+ dī IX/93

perde getiren Düğün günü gelinin kuşağını getiren genellikle küçük yaştaki çocuk.

p. V/134

perīnaz Kişi adı.

p.+ dı II/44

perişanlığ Perişan olma durumu.

p.+ a XXV/41

perpi 1. Hastaları sağaltmak için uygulanan geleneksel yöntemlerin tamamına verilen ad. 2. Çocukları hastalıktan korumak için uygulanan yöntemlerin hepsi. 3. Bebeği hastalıklardan korunması için deriye koyma adeti.

p. V/220, VIII/122

p.+ si VIII/120

p.+ sin VIII/128

p. élerdik VIII/120, VIII/121

perpi éle - Çocukları hastalıklardan veya kötü ruhlardan korumak için yapılan uygulamalar.

p.- rdik VIII/120

perşemme bk.**pencşembe**.

p. V/105

pervāne (< Far. پروانه) Hayvancılık yapmak için devlet tarafından parayla verilen ruhsat.

p. XII/69

p.+ ye véreller XXXI/33

pervāz (< Far. پرواز) Uçma, uçuş.

p. étti XII/71

perverdiğār (< Far. پروردگار) Bütün yaratıkları besleyen ve yetiştiren, Allah.

p.+ a IV/75

perveriş (< Far. پرورش) Besleme, yetiştirme, yem verme.

p. XXXV/21

pesend (< Far. پسند) Beğenme, seçme.

p. XL/88

peşm (< Far. پشم) Yün.

p.+ innendi XL/31

p.+ ini XIII/60

peteh ' Arıların yumurtalarını bırakmak ve bal depo etmek için yaptığı, düzgün altıgen ağızlı bal mumu yuvacıklar topluluğu, petek.

p. XL/71

p.+ lerimizin bālıdı XL/68

peyām Kişi adı.

p.+ dī II/44

peyderpey (< Far. پیدرپی) Sıra sıra, art arda.

p. XXXIX/504

peygamber bk. **peygammer**, **peygammer**, **peygāmmer**, **peygemmer**.

p.- i enbiyā XII/273

p.+ dendi XXXIX/197

p.+ lerden XXXIX/198

enbiya p.+ rerimizinkidi VII/43

peygammer bk. **peygamber**, **peygammer**, **peygāmmer**, **peygemmer**.

süleyman p. XII/376

p.+ di XII/417

p.+ e XII/458

peygammer (< Far. پیغامبر) Allah'ın emirlerini kullara bildirmekle görevli

kimse, peygamber, elçi, yalvaç, bk.

peygamber, **peygammer,**
peygámmer, peygemmer.

p. I/74, I/75, I/76, I/78, I/79,
XXXIX/224

zekeriya p. XII/377

p.- i islama XII/70

p.- i mecîd XII/441

yüz yirmi dört min p.+ den
XVI/54

p.+ e XII/461

p.+ in I/77

peygámmer bk. **peygamber,**
peygammer, **peygámmer,**
peygemmer.

muhammed p.+ di XII/381

peygemmer bk. **peygamber,**
peygammer, **peygámmer,**
peygámmer.

hezret-i p. XII/454

péyin Hayvan dışkısı.

p.+ innen XIX/84

pıçağ bk. **pıçağ.**

p.+ ın ağzın V/195, V/196

pıçağ Bir sap ve çelik bölümden oluşan
kesici araç, bıçak, bk. **pıçağ.**

p. I/222, VIII/113

P. XXXIX/510

pıl bk. **pıl, pul.**

p. I/100, I/97, III/100,
XXXII/40, XXXII/53, XXXVIII/59,
XXXVIII/61

p.+ a II/86

p.+ da XVI/64

p.+ ı XVI/91, XXXII/44

p.+ ım XXXII/42

p.+ ımız XVI/67

p.+ ın III/102, XXXIII/101

p. alıyem XXXII/39

p. töker I/96

p. göyallar III/93

p. göyaruğ III/95

teris p.+ ı XVI/24

pıl bk. **pıl, pul.**

p. XXXIII/61

p. payladı XVI/78

p.+ u XXXI/33

pıllı Para karşılığı yapılan, paralı.

p. XXXII/43

pılō bk. **pılōv, pılov, pılō.**

p. XIV/14

sütdü p. VIII/141

pılō bk. **pılōv, pılov, pılō.**

süttü p. XXI/55, XXIV/30

pılov bk. **pılōv, pılō, pılō.**

p. III/62

pılōv (< Far. پلو / پلاو) Pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek, bk. **pılov**, **pılō**, **pılō**.

p. V/87

pırtan bk. **çirt**, **pirt**, **firt**, **çirt firt**, **çirt pirt**, **çirtannan pırtan**.

çirtannan p.+ ı VI/23

piç - bk. **biç** -, **biç** -.

p.- ende V/97

p.- erdi XVIII/22

p.- sîn V/97

pilte (< Ar. فتيلة < پيلته) Mum, kandil ve lambalarda içtiği yağ veya gazın yanmasıyla aydınlanmayı, çakmaklarda benzinin yanması sûretiyle bir şeyi yakmayı sağlayan bükülmüş, dokunmuş pamuk ip veya şerit, fitil.

p.+ si XII/329

pince (< پتچک < İng. jacket) 1. Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi. 2. Takım elbisenin üst kısmı, ceket.

p. XVIII/90, XVIII/94, XVIII/96

pirçeg bk. **birçeg**.

p.+ i XXXIII/561

pirt bk. **çirt**, **firt**, **çirt firt**, **çirt pirt**, **çirtannan pırtan**.

çirt p. XXXIX/199, XXXIX/51

pîruz (< Far. پیروز) Yenen, üstün gelen, galip.

p. olduḡ XVI/44

p. olup II/111

pis Kötü, pis.

p. XI/39, XLI/26, XX/87, XXXVI/55

p.+ di VI/37

p.+ in VII/135

p. adamdılar XII/229

p. işden XVIII/57

pislig bk. **pislik**.

p. éledi XVIII/110

pislik Kötülük, pislik, bk. **pislig**.

p. XVI/73

piş - Ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek, pişmek.

p.- ende V/69

p.- er XL/221

p.- erdi XVIII/33

p.- ir V/61

p.- ti IX/71

pişi Mayalı hamurdan yapılan, yağda kızartılarak pişirilen bir yiyecek türü, pişi.

p.+ di XL/220

p.+ dī XL/223

pişil - bk. **pişir** -, **bişir** -.

p.- eller XV/41

pişir - Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getirmek, pişirmek, bk. **pişil** -, **bişir** -.

p. VIII/141, XXIV/7

p.- dim XIX/23

p.- ebilmirik VI/77

p.- eller V/16, V/19, V/28,

XVII/86

p.- em VI/78

p.- ende V/222

p.- endē V/225

p.- er V/14

p.- ēr V/14

p.- erdi V/56, XXI/49, XXI/55

p.- erdih' VI/76, XV/30

p.- erdīh' VI/76

p.- erdik I/174, XI/49, XI/50, XI/51, XV/27, XXIV/29, XXIV/30, XXIV/31

p.- erdik XI/49, XVIII/22

p.- erdiler V/31, V/80, VIII/123, XXI/54

p.- erdilēr V/178

p.- erik XIX/51

p.- erik XIX/50

p.- ērik XIX/50

p.- éydim XXIV/8

p.- éyler V/31

p.- ib V/33

P.- ib XL/25

p.- iller V/32, V/41

p.- illēr V/46

p.- in VIII/145

p.- ip XXI/48, XXI/53

p.- iP XXI/45

p.- ir I/176, XXVIII/28

p.- irūk III/59

p.- iydik VIII/70

p.- me VIII/141

p.- miller V/80

p.- miyek XXIV/8

p.- rem XIV/14, XIV/15

p.- rik XIX/46, XIX/61, XV/31, XVII/20, XVII/34, XVII/56, XVII/57, XXIV/28, XXXII/51

p.- rūk III/59, III/60

p.- rūk II/70, II/71, III/59, III/60, III/62, XIV/28, XL/220

p.- se XXXIII/97

aş p.- erdik XI/49, XXI/43

çöreh' p.- mē XIX/14

daşma p.- in VIII/145

geza p.- ēr V/13

geza p.- erdik V/177

p. gédirik XIX/114

pişmē bk. **Pişmiş** (II).

p.+ imiz XVII/30

piyāda bk. **piyāde**, **piyāde**, **piyada**.

p. XXXIII/535

p. gédennen sōra XIX/115

pişmiş (I) Yemek yapılan yer, mutfak.

p. XXVI/21

piyāde bk. **piyāde**, **piyāda**, **piyada**.

p. XIX/103

Pişmiş (II) Yenilen şeylerin bütünü, yenilecek şey, yemek, bk. **pişmē**.

P. XIX/49

p.+ imiz XVII/30

p.+ lerimiz XXIV/28

P.+ lerimīz VI/75

piyāde (< Far. پیاده) Yürüyerek giden kimse, yaya, bk. **piyāde**, **piyāda**, **piyada**.

p. XIX/105

pīt - Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek.

p.- er X/21

p.- ēr X/21

piy (< Far. پیه) Hayvanda biriken yağ ve onun eritilmiş halde olan mahsulü.

p.+ innen V/160, V/160

pīt Çok küçük bir nesnenin, su damlasının yere veya herhangi bir şey üzerine düşmesiyle çıkan hafif ses.

pīt p. V/175

p. pīt V/175

poncaḥ bk. **minciğ**, **mincíḥ**, **minçih**, **mincíğ**, **muncığ**.

p.+ ların V/143

pitir - 1. Yetişmesini sağlamak. 2. Motif dokumak.

p.- er X/22

p.- rük III/26

porsu bk. **porsu deresi**.

p. deresi XX/61, XX/62

porsu deresi Erdebil eyaletinde bulunan bir yer adı, bk. **porsu**.

p. XX/61, XX/62

piyada bk. **piyāde**, **piyāde**, **piyāda**.

p. I/123, XX/26

pū Ayıplama, hoş görmeme bildiren ünlem.

p. XII/349

pul Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit, para, bk. **pîl**, **pıl**.

p. I/98, IX/37, V/140, XL/112, XVI/106, XVI/11, XVI/12, XVI/71, XXXII/38, XXXIII/59, XXXIX/249, XXXVI/48, XXXVIII/61, XXXVIII/62

p.+ a XL/112

p.+ a göre XXXIII/476

p.+ ımız XXXVIII/52

p.+ nan XXXIII/23

p.+ u I/98, IX/36, IX/37, XXXIII/492

p.+ un III/100, XVI/65

p.+ uñ XVI/104

ğan p.+ usunu XVIII/59

p. üçün XXXVIII/34

p. véreldiler V/136

p. vériysen XVI/105

haram p. XL/119

otuz p.+ ı IX/37

p. iydi XXXIX/330

elefçir p.+ u I/168

zamānın p.+ u XXXVII/132

zat p.+ u XX/82

pulat bk. **pūlat**.

p.+ dı XXXIX/55

pūlat (< Far. پولاد) Çelik, bk. **pulat**.

p.+ dandı XXXIX/55

puldar (< Far. پولدار) Parası çok olan, zengin.

p. iydi XXXIII/299

pullu (I) Parası olan, paralı, zengin.

p. XVIII/92, XVIII/92

pullu (II) Süslü.

p. mınçılı V/150

purçelī tikābī Kişi adı ve soyadı.

p. XXII/5

purhesen Kişi adı.

p. XXXIX/452

puštu bk. **puštu suyu**.

p. suyu IV/52

puštu suyu Erdebil eyaletinde bulunan adını bölgede bulunan sıcak sudan alan bir yer adı, bk. **puštu**.

p. IV/52

püskün Kötü gün, kara gün, bk. **püsküne ğal** -.

p. ğaldılar XXXIII/207

püsküne ğal - Kötü güne kalmak, kara günde olmak anlamına gelen bir deyim, bk. **püsküne**.

p.- dılar XXXIII/207

püstē (< Far. پسته) Fıstık.

p. XL/185

pütōv bk. **pütōv**, **Pütöy**, **pütün**,
bütün.

p. XVI/23

pütōv Eksiksiz, yarım halde olmayan,
tam, bütün, bk. **pütōv**, **Pütöy**, **pütün**,
bütün.

p. XVI/22

Pütöy bk. **pütōv**, **pütōv**, **pütün**,
bütün.

P. XIII/9

pütün bk. **pütōv**, **pütōv**, **Pütöy**,
bütün.

p. XXXIII/111

R

rahatdıĝ bk. **irahatTıĝ**, **irāhatTıĝ**.

r.+ a VII/31

rahmetli Merhum, merhume, ölen bir kimse için Müslümanların söylediĝi bir söz.

r. XXXIV/26

rāiyyet (< Ar. رعيّة) Bir devletin yönetimi altında olan, vergi veren ve devlet tarafından korunan halk, bk. **riyyet**.

r.+ nen XXVI/52

ramazan (< Ar. رمضان) Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay.

r. bayram XL/144, XL/145

rānende (< Far. راننده) Sürücü, şoför, bk. **rānendi**, **irānende**.

r.- yi pay-e yekem XXXVIII/36

tireli r.+ siyem XXXVIII/36

rānende-yi pay-e yek (< Far. راننده پایه يك) Tır sürücüsü, tır, kamyon otobüs vb. araçların şoförü.

r.- yi pay-e y.+ em XXXVIII/36

ranendeçilī Sürücülük, şoförlük. maşının r.+ di XXXVIII/12

rānendi bk. **rānende**, **irānende**.

r.+ ye XXXVIII/30

ras (< Far. راست) Doğru, düzgün, bk. **iras**, **ras gel** -.

r. gelmez XL/102

r. gelmēz XL/102

ras gel - Uyum sağlamak, denk düşmek, münasip olmak, bk. **ras**, **iras gel** -.

r. g.- mez XL/102

r. g.- mēz XL/102

rasul bk. **resul**.

r.+ e XII/440

rayihe bk. **rāyihe**.

r.- i bal XXXIV/52

rāyihe (< Ar. رائحه) Koku, güzel koku. r. XXXIV/52

rāzı (< Ar. راضی) Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden.

r.+ yam XXXII/54

r.+ yām XXXII/41

r.+ yem XXXII/45

rebt (< Ar. ربط) Bağlantı, ilgi, alaka.

r.+ i XL/112

redd (< Ar. رد) İz, ayak izi.

r.+ iynen XX/49

oların r.+ iyçen XX/50

redif (< Ar. ردیف) Sıra, nizam.

r.+ de XVII/84

r. éleyiP XX/50

r. éleyük XX/51

r. éyledi XXXIV/29

reğib (< Ar. رقيب) Herhangi bir işte, bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan, aynı şeyi elde etmeye uğraşan kimse.

r.+ in XXV/51

rêhber (< Far. رهبر) Bir kimseye, bir topluma tâkip edeceği fikrî yolda veya hareket tarzında önder olan kimse veya şey.

r. XXXIX/363

rehbereng (< Far. رنگ به رنگ) Çeşitli renkleri olan, renk renk, rengârenk.

r. XVII/79

rehli Renkli.

r. ipi XVII/84

rehm bk. **rehmet**, **irahmet**, **irehmet**, **irehm**, **îrehmet**, **iréhmet**.

r. gelsin XVI/124

rehmet bk. **irahmet**, **irehmet**, **rehm**, **irehm**, **îrehmet**, **iréhmet**.

r.+ ine XXXIV/25

r. élesin XVI/115, XXII/28

r. ėlesin VII/168

allahın r.+ ine XXV/14

reis bk. **rēs**, **ireyis**.

r.- i cumhur XXXVI/24

reis-i cumhur (< Ar. رئيس جمهور) Cumhurbaşkanı, cumhur reisi.

r.- i cumhur XXXVI/24

reng (< Far. رنگ) Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum, bk. **ireng**.

r. III/28, XII/333

r.+ i XVII/80

neyinin r.+ i V/118

rēs bk. **reis**, **ireyis**.

r.+ imiz XXI/52

rēsidegī (< Far. رسیدگی) Bakma, ilgilenme, bakan ilgilenen.

r. éliyen XX/33

resm (< Ar. رسم) Âdet, usûl.

r.- i rusumlar XL/50

ğâdimin r.+ i XXXVI/55

resul (< Ar. رسول) Kendisine kitap indirilmiş peygamber, bk. **rasul**.

yā r. XXXIX/121

revac (< Ar. رواج) Müşterisi olan, çok satılan.

r. vérrūk XXXV/16

reveş (< Far. روش) Usul, yol, yöntem.

r.+i XXXV/49

reyon (< Fr. rayon) İlçe, kaza.

şemşir r.+ unnanîh IX/67

rıhne (< Far. رخنه) Zarar, ziyan.

r. éleyipler VII/98

rıza (<Ar. رضا) Razi olma, memnunluk, isteme, istek.

allah r.+ s1 IV/48

rîşe (< Far. ریشه) Kök, soy.

r.+ sî XL/115

riyā (<Ar. رياء) Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlülük.

r. XII/271

riyet bk. **râiyet**.

r. IV/84

rōğani (< Far. روغنی) Yağlı.

r.+ di XL/221

ruberu (< Far. رو برو) Yüz yüze.

r. XXXV/46

rubu Dokumalara işlenen bir tür nakış.

r. XI/18, XI/18

rūd (< Far. رود) Nehir.

r.- i eres XL/200

rudervāsi (< Far. رودربایستی) Utanma, haya etme.

r.+ de XL/39

ruh (< Ar. روح) İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can, ruh, bk. **rūh**.

r. XVI/116, XVI/118, XXXIX/550, XXXIX/573, XXXIX/596

r.+ lar XVI/116

allahın özünün r.+ unnandî XVI/119

rūh bk. **ruh**.

r. VII/22

ruhullah hıredmendî Kişi adı ve soyadı.

r. XXIX/4

ruku (< Ar. ركوع) Öne doğru eğilme, rükû.

r. XXXIX/69, XXXIX/74

rum bk. **rumiye**, **rumîye**.

r.+ nan I/113, XXV/9

rumiye Anadolu, bk. **rum**, **rumîye**.

r.+ den I/24

r. térefinnen I/24

rûmiye İran'ın kuzeybatısında yer alan Batı Azerbaycan Eyaletinin yönetim merkezi olan şehir, Urmiye.

r.+ di XXXVII/122

rumîye bk. **rumiye**, **rumîye**.

r.+ den I/23

rus Rusya'da yaşayan Doğu Slav halkı veya bu halkın soyundan olan, Rus.

r.+ dar XL/202

r.+ lar XL/205

rûsm bk. **rusum**.

oların r.+ iynen XX/49

rusTā (< Far. روستا) Köy.

r.- yı naçaḥbul kendiyik XIX/4

rusum (< Ar. رسوم) 1. Merâsim. 2.

Gelenek, görenek, bk. **rûsm**.

resm-i r.+ lar XL/50

rûz (< Far. روز) Gün, gündüz.

r.- ı ğıyâmet XII/446

r.- i eşâyir imiş XXXIX/312

rûzgar (< Far. روزگار) Zaman, devre, dönem.

r.+ da XXXIII/133

ruzi bk. **rûzi**.

r.+ muzı II/13

rûzi (< Far. روزی) 1. Yemek, yiyecek, azık. 2. Geçim, bk. **ruzi**.

r.+ sin X/48

rûe (< Ar. رؤیت) Görme, bakış, görünüş.

r.+ sinnen XXIX/14

rûkn (< Ar. ركن) Bir şeyin temel direği, en sağlam ve kuvvetli tarafı, istinatgâhı, rûkûn.

r.- ü din XII/131

r.- ü dini XII/130

r.- ü îman XII/133

r.- ü îmān XII/130

S

saad bk. **saat, sahat, sahāt.**

s. XIX/42, XIX/43

iki s. XIX/128

iki s.+ a XX/25

saat (< Ar. ساعة) Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası, vakit, zaman, bk. **saad, sahat, sahāt.**

s. V/19, XI/25, XX/36, XXXV/65

s.+ ım XXXIX/282

dört s. XXXIII/69

dāvar s.+ ı XXII/90

iki s. XXXIII/51, XXXIII/77

iki s.+ a XXIV/17

ölüm s.+ ımı XXXIX/281

üç s.+ a XXIV/17

üş s.+ a XX/25

üş s. XL/213, XXXIII/77

yārım s. XXXIX/237

sāb bk. **sāhib, sāhib, sahib, sahab.**

s.+ ım IV/122

saba bk. **sabah, sabīh, sup, süb, süP.**

s. XIX/120, XIX/51, XIX/62

s. süb XIX/51

sabah bk. **saba, sabīh, sup, süb, süP.**

s. III/103, XLI/68, XLI/69, XLI/70, XLI/71, XLI/72, XLI/73

s.+ a V/91

s.+ ları IX/18, XLI/73

s.+ nan XXXIV/28

sabelan bk. **savalan, sebelan, sebelān.**

dāmen-i kuh-i s.+ da XXXV/36

sābiğa (< Ar. سابقه) Geçmiş bulunan şey, geçmiş bulunan olay, bk. **sābiğa.**

s.+ s1 XL/85

sābit (< Ar. ثابت) Yerinden oynamayan, yerini değiştirmeyen, durağan, bk. **sābit.**

s.+ dı XXXVII/115

s.+ dılar XXXVII/115

sābi (< Ar. صابى) Yıldız, yıldızın doğması.

s. XII/124

sābiğa bk. **sābiğa, sābiğa.**

s.+ s1 XL/121

sabīh bk. **sabah, saba, sup, süb, süP.**

s.+ a XIX/45

sābit bk. **sābit.**

s. XXXIX/36

sać Yassı demir çelik ürünü veya bu
üründen yapılan.

s. V/16, XV/32

s.+ á VIII/70

s.+ a XV/30

s.+ da XIX/50

s.+ dı XV/32

s. altına V/16

s. içi V/14

s. içi III/59

s. üsdü XVII/34

saç Kadınlarda baş derisini kaplayan
kıllar.

s. XLI/30

sać içi Sacda yapılan et yemeği.

s. V/14

saç Baş derisini kaplayan kıllar.

s. XLI/30, XLI/31

s.+ a XLI/30

sad (< Ar. ص) Arap alfabesinin on
dördüncü harfi.

s. XII/378

sād bk. **sed** (II), **sēd**.

s. VII/51

sada (< Ar. صدا) Ses, seda.

s. VII/56

sadāğat bk. **sadāğet**, **sedāğat**.

s. VII/91, XXIII/21

sadāğet bk. **sadāğat**, **sedāğat**.

s. VII/89

sādi bk. **sādī**.

s. VII/11

sādī Kişi adı, bk **sādi**.

haćıağa-yi s. VII/5

ağa-yi s. VII/12

saf (< Ar. صاف) Katıksız, arı,
katıksız, halis, has.

s. XII/63

safa bk. **safā**.

s. gelipsin XXII/2

safā (< Ar. صفا) Gönül rahatlığı,
rahatlık, kaygısız ve sakin olma, sefa,
bk. **safa**.

s. VII/46

sağ bk. **sağ**, **sah**.

s. terefinde XXXIII/548

sāğī (< Ar. ساقی) İçkili toplantılarda
içki dağıtan kimse.

s. XII/327

sağ 1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı. 2. Sağlam, esen, yaşamakta olan, bk. **sağ, sah**.

s. XX/43

s.+ da XXXIII/355

s.+ da solda IX/106

s.+ ım XXXIX/426,

XXXIX/432, XXXIX/426

s. ol VII/176, VII/2, VII/60, VIII/2, XLI/41, XXXIII/133, XXXIV/37

s. olasan XL/19, XVII/67, XXX/21

s. olsun III/88, IX/43, IX/48

s. ossun XVI/66, XVI/86, XXXIII/414

s. salamat XIII/99

s. sol XII/201

s. destimde VII/58

s. eli X/49

sağ - 1. Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak. 2. Kovandaki balı peteklerden almak. 3. Yumak durumundaki bir şeyi çözüp açmak, bk. **sah -**.

s.- annan sōra XIX/44

s.- ar XXXII/19

s.- ār XX/42

s.- arıh XIX/43, XIX/44, XVII/8, XXII/90, XXXII/18

s.- aruh XX/41

s.- ıllar V/47, V/49

s.- ıllār XV/18

s.- ıP XX/37

s.- ırūh XIV/7

s.- mıllağ XIII/56

s.- mışam XIX/18

s.- mışām XIX/17

davar s.- ardı VI/35

inek s.- ardıh VI/13

sağdıç Düğünde gelin veya damada kılavuzluk eden gelinin veya damadın sağında bulunan kimse.

s. solduç III/108

sağlığ 1. Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet. 2. Bir ortamda birinin onuruna veya onun şanı için söylenen söz, bk.

sağlık, sağluğ, sağlıh.

s.+ ına X/97, XXXIX/349, XXXIX/350

s.+ ıza XII/111, XII/204, XII/339, XXV/54, XXXIX/171, XXXIX/371, XXXIX/448, XXXIX/617, XXXIX/627

s.+ uva X/91

s.+ uza XXXIX/225, XXXIX/299, XXXIX/334, XXXIX/599

ammedin s.+ ına XXXIX/617, XXXIX/622

āy havendinin s.+ ına X/94

can s.+ ı VII/168, VII/60
ejderhavendinin s.+ ına X/94
ğonahlarımın s.+ ına
XXXIX/435

havendilerin s.+ ına X/96
humeyninin s.+ ının XXII/28
onun s.+ ına X/95, X/96
seccadın s.+ ına XXXIX/350
seccadın s.+ ına XXXIX/617
seccadın s.+ ına XXXIX/594

sağlıh bk. **sağlık, sağluğ, sağlığ.**
s.+ vüza X/108, X/95

sağlık bk. **sağluğ, sağlıh, sağlığ.**
s.+ ıza I/65
s.+ uva I/158

sağluğ bk. **sağlık, sağlıh, sağlığ.**
s.+ uva XXXIX/96
senin s.+ uva XXVI/37
s.+ uzā XXXIX/134

sağmal Süt veren, sağılan, sağımlı.
s. XIV/53
s. göyun XXXIII/201
s. göyunu XXXIII/187,
XXXIII/205

sağ ol - İyilik, yardım veya hoş giden
bir davranış karşısında “Çok yaşa,
teşekkür ederim” anlamlarında
söylenen bir söz.

s. o. VII/176, VII/2, VII/60,
VIII/2

s. o.- asan XXX/21

sah - bk. **sağ** -.
göyun s.- ar V/12

sah bk. **sağ, sağ.**
s. ıdı VI/80

sahab bk. **sāhib, sāhib, sahib, sāb.**
ev s.+ ı VI/38

sahat bk. **saad, saat, sahāt.**
s. XVII/7
bir s. IX/60

sahāt bk. **saad, sahat, saat.**
s. XXXIII/156

sahib bk. **sāhib, sāhib, sahib, sāb.**
s. XII/378

sāhib (< Ar. صاحب) 1. Herhangi bir şey
üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya
uygun bir biçimde dilediği gibi
kullanabilen kimse, iye, malik. 2.
Herhangi bir niteliği olan kimse, ehil. 3.
Koruyan, arka çıkan, gözetken kimse,
bk. **sāhib, sahib, sahib, sāb.**

s. XII/96

sahıbe'z-zemān (< Ar. صاحب الزمان)
İmāmiyye Şıası'nca beklenen Mehdî
olarak kabul edilen on ikinci imam
Muhammed Mehdî el-Muntazar için
kullanılan bir unvan.

s. XII/378

sāhīb bk. **sāhīb**, **sahīb**, **sahab**, **sāb**.

s.+ im XV/44

sahla - 1. Korumak. 2. Gizlemek. 3.
Beslemek, yetiştirmek. 4. Biriktirmek.
5. Konuk etmek. 6. Durdurmak. 7.
Tutmak, sahip olmak. 8. Geçinmek,
geçimini sağlamak, bk. **sahla** -, **sahla** -
, **sahle** -, **sahle** -.

s. II/81, II/82

s.- dı I/62, XXXIV/29,

XXXIV/26

s.- dılar XIX/112, XIII/70

s.- dım XXXIII/146,

XXXIX/187

s.- dı XVIII/140

s.- dın XLI/10

s.- ĩr XXV/5

s.- llar XIII/44

s.- mağı XVIII/36, XVIII/37,

XVIII/57

s.- mağına XVII/42

s.- mağ XVIII/55

s.- maram XXXIX/189

s.- marıh IV/17, VI/12

s.- maz XL/59, XXXIII/210

s.- mır XXXVI/57

s.- mışam VII/86

s.- r V/168, VI/70, XXXIII/209,

XXXIII/212

s.- rdı VI/35

s.- rdıh IV/69, VI/13, VI/95,

VI/96, XXV/23

s.- rdılar V/198, XIV/60

s.- rdıh VI/92, XI/24

s.- rıh IV/15, XX/11, XXIX/24,

XXIX/25, XXIX/26

s.- ruh XIV/45, XIV/46

s.- sā VI/70

s.- san II/81

s.- sın VI/86, XVI/118,

XXV/32

s.- y XVI/103

s.- yabilek XL/222

s.- yabilmez XXXIII/212

s.- yaelmessen VIII/61

s.- yaelmedim X/34

s.- yah XXXIX/607

s.- yāh XL/222

s.- yannan sōra XXXV/55

s.- yar XVII/86

s.- yarıh XVII/17, XVII/20,

XVII/61

s.- yārıh XVII/17

s.- yırdı XXV/29

s.- yir XXXIII/143

s.- yirmış V/174

s.- yruh XIV/6, XXXII/47

s.- yrūh II/72

s.- yuḥ XX/11
allah s.- sîn XII/113, XII/224,
XXII/103, XXII/27
allah seni s.- sîn XII/345
ğoyun s.- rıḥ IV/15, XXXI/10
héyvan s.- rıḥ I/13, IV/15
ğoyun s.- ruḥ II/12, XXXV/51
māl s.- ruḥ II/13
ğoyun s.- yruḥ X/17
deve s.- rdıḥ IV/17
davar s.- rdılar VI/81
uṣaḥ s.- rdılar V/24
ezā s.- dı XXXIII/576
héyvan s.- rdı XXXVI/42

saḥlā - bk. **saḥla** -, **saḥlā** -, **saḥle** -,
saḥlé -.
ğoyun s.- yrık XXXII/7

saḥlā - bk. **saḥla** -, **saḥlā** -, **saḥle** -,
saḥlé -.
s.- dın VIII/154

saḥlan - Korunmak, saklanmak.
s.- ır XXXIX/45
s.- ırdı XVIII/67

saḥlaşdır - Kendi geçimini sağlamak,
geçinmek.
s.- a XXV/32

saḥle - bk. **saḥla** -, **saḥlā** -, **saḥlā** -,
saḥlé -.

s.- yırdı XXXIII/209

saḥlé - bk. **saḥla** -, **saḥlā** -, **saḥlā** -,
saḥle -.

s.- yruḥ XXXI/10, XXXI/11

saḥt (< Far. سخت) Güç, zor, zahmetli.
s.+ dı XVIII/37

saḥt éle - Yapmak, düzenlemek.
s. é.- mişem XXXIX/16,
XXXIX/17
s. é.- yib XXXIX/19

sākin (< Ar. ساكن) Bir yerde yurt tutup
yaşayan, bir yerde sürekli oturan,
oranın ahalisinden olan.
s.+ imiz V/7, V/8

saḥkal Yetişkin erkeklerde yanak ve
alt çenede çıkan kılların tümü, sakal.
s. XLI/38, XVIII/38
s.+ ı XIII/104

saḥkallı Sakalı olan, sakallı.
s. XVIII/38
s.+ lar XVIII/38

saḥkız Yapışkan reçinelı madde,
sakız.
s.+ ı VI/138

sal - 1. Bir şeyi yüksekten aşağı bırakmak. 2. Çevirmek. 3. Bırakmak, düşürmek. 4. Kurmak, yapmak. 5. Geçirmek, takmak. 6. Örtmek. 7. Getirmek, hatırlamak. 8. Yerleşmek. 9. Göndermek. 10. Döşemek, sermek, koymak, bk. **sāl** -.

s. III/51, XV/62, XVI/88, XXXIII/175

s.- acaḥ XIV/52, XVI/32, XVI/33

s.- allar XXIX/41

s.- an VII/137, XXXIII/595

s.- anda I/191

s.- ar III/6, XXIX/40

s.- aram XII/264, XII/268

s.- ardı XI/35, XVIII/20, XVIII/21

s.- ardıḥ I/204, I/202, I/203, VIII/102, XI/29

s.- ardılar V/18

s.- ardī XVIII/30

s.- arduḥ II/106

s.- dı I/191, XII/377, XXXIII/400

s.- dılar XVIII/147, XXVI/35, XXXIX/521, XXXV/73

s.- dım XXVI/33

s.- dın XII/104

s.- eyiḥ XXIX/23

s.- ı V/18

s.- ıb VII/137

s.- ır XV/18

s.- ıruḥ III/100, XIV/7

s.- lıḥ XXIX/21, XXVIII/24

s.- ma XII/76, XXXIX/623

s.- mamışam IX/106

s.- mazdı XVIII/72

s.- mıyācam XXV/48

s.- up II/105

ćahaziye s.- lıḥ XIX/89

döşek s.- ardılar XI/37

döşek s.- ardıḥ XI/13, XI/8

tendir s.- ardıḥ VI/99

yorğan s.- ardıḥ XI/13, XI/8

iskan s.- ardık VIII/101

yadıma s.- ım XV/11

yadıma s. V/157

yādıma s.- am IV/89

ğanat s.- dı XII/379

ğapını s.- ıPlār I/117

heves s.- mışām XXXIX/15

nezer s.- dı XII/71

yola s.- mışām XXXVIII/48

yola s.- ıllar XV/55

yorğan s.- ardılar XI/36

yāda s.- andā XII/162

yola s.- andā XXVI/31

zindana s.- ar XXXII/26

ğálip s.- ardı XVIII/136

sāl - (I) bk. **sal** -.

s.- ıp XXXIII/396, XXXVI/25

s.- ıpdı VI/9, XXXVI/23

s.- ıyuḥ XX/21

mesgán s.- ır IX/11

yuva s.- ıpdı XII/320
zora s.- ıbsan XXXIX/529

sāl (II) (< Far. سال) Yıl, sene.
do s. XXXVII/71
s.- ı pençähda XVI/41

salam (< Ar. سلام) Bir kimseyle
karşılaştığında, birinin yanına
gidildiğinde veya yanından
uzaklaştığında kendisine söz ve
işaretle bir nezaket gösterisi yapma,
esenleme, merhaba. 2. Kişi adı, bk.
selām, selam, salām.

s. IX/15, XL/114, XXVII/2
s.+ a XL/109, XL/115
s.+ ın XXXIII/145
s. vēr XL/108
s. vérir XII/366

salām bk. **selām, selam, salam.**
s. XII/370

salamáleyke bk. **salamáleyke,**
salamaleykim.
s. IX/14

salamaleykim bk. **salamáleyke,**
salamaleykim.
s. IX/53

salamat bk. **salāmat, sālamat,**
sālāmat.

s. X/89, X/90
sağ s. XIII/99
s. élesin VIII/130, XXII/103
s. ossun V/220

salāmat (< Ar. سلامت) Esen olma
durumu, esenlik, bk. **salamat, sālāmat,**
sālāmat.

s. X/71, X/72, X/73, X/75,
X/76, X/77, X/78
s. éle XVIII/108
s. élesin X/42, XXII/3

sālāmat bk. **salāmat, salamat,**
sālāmat.

s. XIII/99

sālāmat bk. **salāmat, salamat,**
sālāmat.

s. X/70, X/87, X/88

salavat (I) (< Ar. صلوات) 1. Hz.
Muhammed'e saygı bildirmek için
okunan dua. 2. Korkulan durumlarda
okunan dua.

s. çövürer VIII/123
s. çövrürük VIII/129

salavat (II) Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

s.+ da I/163

saldır - Bırakma, gönderme, haber verme işini yaptırmak.

kébin s.- ardılar IV/113

s.- ma XXXIX/285

sāle (< Ar. صلاة) Çağırma, davet etme.

s. vérdi XII/444

salı bk. **sarı**.

s. XXXIII/402

salım bk. **sālim**, **sālim**.

s. VIII/99

sālim bk. **salım**, **sālim**.

sehih s.+ dı XX/71

salın - Serilmek, yapılmak.

ğálıp s.- ār XXXI/45

salında - Yakalanmak, tutulmak, düşer olmak.

s.- dı XXXIII/405

sālih Kişi adı.

s. XXV/9

sālim (< Ar. سالم) Sağlam, sağlıklı, sıhhatli, bk. **salım**, **sālim**.

s. II/105, XVI/43

sehih s.+ dı XXXIX/524

sallan - Bağlı bulunduğu yerde gevşek duruma gelip yerinden oynamak, kımıldamak.

s.- armış XXXIII/531

s.- eymış XXXIII/530

s.- ıp X/127

saman Ekinlerin harmanda dövülüp taneleri ayrıldıktan sonra kalan, hayvanlara yedirilen ufalanmış sapları.

s.+ dı II/85

s.+ ī II/81

küleş s.+ ın VII/136

san - 1. Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek. 2. Hesap etmek.

s.- aram XII/260

s.- ardılar I/170

san Ün, şan, şöret, unvan.

s.+ ı XXXIII/419, XXXIII/420

s.+ ın XII/304

sané - Saplamak, batırmak.

s.- ıp V/218

sanéi Ağrı, sızı.

s. XIX/94

uşağın s.+ sı XV/72

sanıcı gülü Bir tür bitki.

s. XIX/94

sanē - Saymak.

s.- yıp I/168

santi (<Fr. *centimètre*) Bir metrenin yüzde biri uzunluğunda bir ölçü birimi, santim.

beş s. XXXIII/530

beş s. buz XXXIII/530

sap Bitkinin dal, yaprak, çiçek vb. bölümlerini taşıyan, ağaçlarda odunlaşarak gövde durumunu alan bölüm.

s. kimin XXXIX/531

sar - Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak, çevrelemek, bürümek, bk.

sarı -, **sarī** -

béllerini s.- allar V/24

s.- ardı XVIII/125

s.- ardılar XI/39

s.- ırdılar I/173

s.- ırüh III/8

s.- ıydıh XXIV/20

s.- iyırdıh XXIV/19

sar bk. **sār**.

s. XXXIII/210, XXXIII/211, XXXIII/212

s.+ lan I/155

sār (< Far. سار) Sığırcık kuşu, bk. **sar**.

s. XXXIII/210

sārā Han Çoban ve Saray destanındaki kahramanlardan Saray.

s.+ nı XXXIX/366

sarab Erdebil eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, bk. **sarap**.

s. XXXIII/118

s.+ dan VII/64

s. terefinen XXXIII/122

saral - 1. Sarı olmak, rengi sarıya dönmek, sararmak. 2. Yorulmak, bitkin olmak.

s.- dın XII/105

s.- ıp XIX/30

s.- mışām XVI/48

sarap bk. **sarab**.

s.+ nan XXXIII/25

s. yaylağına V/8

saratan (< Ar. سرطان) Kanser.

s. merizçilik XXXIX/267

saray (< Far. سرای) Hükümdarların, devlet başkanlarının oturduğu ya da kamu işlerinin yürütüldüğü büyük, gösterişli yapı.

s.+ a IX/14

s.+ da IX/14

s.+ ımın taḥḥasındā VII/116

sardava Erdebil eyaletine bağı bir yer adı.

s. üsdü XX/15

sarı (I) Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi, bk. **sāri**.

s. V/35, V/42

sarı s. XXXIII/514

s. ğulaḥlı V/122

s. gül XIX/99, XXXIII/518

s. köyneḥ' XIV/29

s. sarı XXXIII/514

s. yağ V/57, XXII/92

s. yağdān VI/32

sarı (II) Karşı, yönünce, doğru, bk. **salı**.

s. XIII/95

otdan s. II/51

çénnibele s. IX/22

dervişlere s. IX/16

erzuluma s. IX/23

eve s. XIII/97

héyvannan s. V/196

munun sürüsüne s. V/197

yaḥşağı s. IX/45

sarı - bk. **sar -**, **sarī -**.

s.- dı XXXIII/483

s.- mışdı XXXIII/488

s.- mışdı XXXIII/488

sāri bk. **sarı (I)**.

s. V/122

s. ğulaḥlı V/122

s. yağ VI/88

sarı ğulaḥlı Koyunların gelişmişliğini ayırt etmek için kullanılan sarı rengin bir tonu.

s. ğ. V/122

s. ğ. V/122

sarı gül Sarı renkli bir tür çiçek.

s. XIX/99

sarı kök Zerdeçal.

s. V/36

s.+ dü XL/224

sarıḡ - Kendini sarmak, bürünmek.

s.- dım XIX/114

sarıḡḡ Sarılık hastalığı.

s. XX/72

sarı tel Bir tür âşık havası.

s. XXXIX/494

sarı yağ 1. Tereyağı. 2. Eritilmiş tereyağı.

s. V/57, XL/214, XXII/92

s.+ dan VI/32

sarī - bk. **sar** -, **sarı** -.

s.- dım XIX/113

saş - Bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökmek, saçmak.

s.- dīḥ VI/140

sat - Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek, satmak, bk. **sāt** -.

s.- allar XVIII/42

s.- ana XXXIX/551, XXXIX/597

s.- arduḥ II/124

s.- arıḥ XIX/90, XVII/19, XXIX/39

s.- arīḥ XIX/90

s.- aruḥ XIV/51, XXXV/16

s.- dıḥ VI/82, VI/83

s.- ıp XXXII/40

s.- ırıḥ XXII/95

s.- ırūḥ XL/13

s.- iy XV/19

s.- maḥdī XXXIX/5

s.- malısın XV/19, XVII/19

s.- māmıṣām XXV/46

s.- mıṣam XXXIX/19, XXXIX/20

sāt - bk. **sat** -.

s.- ıllar XIII/60

satıl - Satma işi yapılmak.

s.- ır XII/392

s.- maya XXXII/51

sātın āl - bk. **satın al** -.

s. āllıḥ VI/12, XXIII/13

satın al - Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etmek, bk. **sātın āl** -.

s.- mazdıḥ XXXVI/40

sav - Sağmak.

s.- arıḥ XXII/90

savad (< Far. سواد) Eğitim, tahsil, bilgi, okuma yazma, bk. **savād**.

bā s. XXIII/20

bī s. XXII/18, XXIII/20

eṣāyirin s.+ ı I/74

s.+ ım XII/224

savād bk. **savad**.

s.+ ımız XXII/18

savaddı Bilgili, eğitilmiş.

s. XXII/28

savalan Erdebil eyaletinde bulunan genellikle Mugan Şahsevenlerinin yaylak olarak kullandıkları İran'ın en yüksek üçüncü dağı, Savalan Dağı, bk.

sebelan, **sebelān**, **sabelan**.

s. XL/167, XL/168, XV/9

s.+ a XVI/9

s.+ da I/32, I/81, I/82, XVI/9
s.+ dı XXXVIII/44
s.+ ın XL/177
s.+ ın etrafına II/115
s.+ nan I/133, III/70
sultan s. XXXVIII/43,
XXXVIII/44
sultān-ı s. I/72

savaş - Dövüşmek, kavga etmek.

s.- anda XVIII/16, XXXV/41
s.- anı XXI/85
s.- ır II/96, XII/197
s.- mağā XXXIX/40
s.- maḥ XXXV/40
s.- mayın II/51
s.- seydi XVIII/58

savuşdur - Geçıştirmek, atlatmak.

s.- up XXII/71

say - 1. Sayıları arka arkaya söylemek.

2. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı,
yararlılığı dolayısıyla bir kimseye
değer vermek, hürmet etmek, bk. **sāy** -.

s.- acaḥ XXI/71
s.- allar II/86
s.- ım XXXVII/87
s.- mıyaçaḥ XXI/71

sāy - bk. **say** -.

s.- ĩm XXXVII/103

sayah Eskiden yapılan, eski örnek,
eski gelenek.

ğedim s.+ ları IX/63

sayathanbeyli Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan biri,
Sayathanbeyli tayfası.

s. XXXIII/7

sayı Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin
sonunda bulunan birimlerin kaç
olduğunu bildiren söz, adet.

oların s.+ ları VII/97

s.+ ları XXXVII/73

sāype (< Far. ساپا) İran'ın ikinci büyük
otomobil üreticisi olan şirket, Saipa.

s.+ ynen XV/23

saz (I) (< Far. ساز) Her tür müzik aracı,
çalğı, bk. **sāz**.

s. IX/59, IX/95, IX/96,
VII/103, VII/104, VII/170, VII/172,
VII/20, VII/21, VII/22, VII/23, VII/33,
VII/35, VII/42, VII/82, VII/85,
XII/425, XXXIX/15, XXXIX/17,
XXXIX/177, XXXIX/178,
XXXIX/179, XXXIX/183,
XXXIX/185, XXXIX/20, XXXIX/28,
XXXIX/287, XXXIX/288, XXXIX/30,
XXXIX/324, XXXIX/34, XXXIX/362,

XXXIX/45, XXXIX/46, XXXIX/52,
XXXIX/65

s.+ a VII/84, VII/85,
XXXIX/26, XXXIX/490

s.+ da IX/93, VII/134,
XXXIX/178

s.+ ı VII/75, VII/8, XII/34,
XXXIX/109, XXXIX/174,
XXXIX/175, XXXIX/177,
XXXIX/186, XXXIX/314,
XXXIX/322, XXXIX/491, XXXIX/57,
XXXIX/58, XXXIX/604

s.+ ım VII/133, VII/42,
XII/155, XXXIX/312, XXXIX/314,
XXXIX/322, XXXIX/92

s.+ ımız VII/160, VII/28,
VII/41

s.+ ımızın ğıdmetidi VII/161

s.+ ın VII/24, VII/4, VII/85,
VII/86, XXXIX/104, XXXIX/111,
XXXIX/115, XXXIX/179,
XXXIX/487, XXXIX/492, XXXIX/54,
XXXIX/95

s.+ ın bernamesi XXXIX/117

s.+ ın dalına XXXIX/175

s.+ ın dalınā XXXIX/176

s.+ ın dalınca XXXIX/179

s.+ ın ğaidasıdı XXXIX/111

s.+ ın ğıdmeti VII/161

s.+ ın havaları XXXIX/101

s.+ ın havalarıynan VII/13

s.+ ın havası XXXIX/487

s.+ ın hikāyeleri XXXIX/96

s.+ ın hikāyesinnen
hikimetinnen XXXIX/37

s.+ ın siminçesi āvāzī nālesi
XXXIX/14

s.+ ın simine XXXIX/538

s.+ ın sözleri VII/42

s.+ ın tarihın XXXIX/52

s.+ ın yaranışınnan XXXIX/37

s.+ ın yolunu VII/87

s.+ ları VII/83

s.+ larımızın IX/95

s.+ nan XII/424, XXXIX/28,

XXXIX/484

s.+ nan söznen XXXIX/12

s.+ sız IX/58

s. seneti XXXIX/5

benim s.+ ım VII/43

bizim s.+ ımız VII/3

ğopuz s.+ ımız VII/3

türk aşğının s.+ ı XII/155

saz (II) (< Far. ساز) Uygun, güzel, hoş,
yerinde.

s. VI/76

sāz bk. **saz** (I).

s. VII/149

s.+ a XXXIX/104

s.+ dan VII/21

s.+ ı VII/24, XXXIX/323

s.+ ıh XXXVII/112

s.+ ım XXXIX/318, XXXIX/91

s.+ ımız VII/39, VII/9

s.+ ın VII/165, XXXIX/574,
XXXIX/590, XXXVII/139

s.+ ın hikâyeleridi XXXIX/94

s. olsun XL/134

ozan s.+ ı XXXIX/39

sazçı Saz çalan kimse, sazende, bk.
sazçı̇.

s. VII/41

sazçı̇ bk. **sazçı**.

s. VII/102

sebeb (< Ar. سبب) Sebep, neden.

s.+ den XII/408

sebelan bk. **savalan**, **sebelān**, **sabelan**.

s.+ da XL/180

sebelān bk. **savalan**, **sebelan**, **sabelan**.

s. XL/173

sebk (< Ar. سبك) Üslup, model, tarz.

s.+ i VII/64

sebz (< Far. سبز) Yeşil, bk. **sebzi**,
sebzi̇.

s. oliy XX/65

sebze (< Far. سبزه) Genellikle
pişirilerek yenen bitkiler veya bunların
taneleri, göverti, göverti, sebzevat,
zerzevat.

s. gormanı V/77

görma s. V/76

sebzi bk. **sebz**, **sebzi̇**.

s.+ ni V/76

sebzi̇ (< Far. سبزی) Yeşil, bk. **sebz**,
sebzi.

s. V/119

seccad Kişi adı, bk. **seccad**.

s.+ ın XXXIX/622

s.+ ın sağlığına XXXIX/350

seccad bk. **seccad**.

s. V/157

s.+ ın sağlığına XXXIX/617

s.+ ın sağlığına XXXIX/594

secede (< Ar. سجده) Allah'ın büyüklüğü,
yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve
Allah'ı ululamak amacıyla vücûdu alın,
burun, el ayakları, dizler ve ayak
parmakları yere değecek duruma
getirme, bu durumda yere kapanma.

s.+ m XXXIX/69, XXXIX/74,
XXXIX/77

seçil - Fark edilmek, seçilmek.

s.- sin IX/100

seçme Kuru tezek parçası, bk. **seşme**.

s.+ sinnen V/17

seç - Benzerleri arasında hoş a gideni seçip almak veya yararlanmak için ayırmak, seçmek, bk. **seş** -.

s.- mişem XXXIX/367
ayrı s.- i IV/115

sed (I) bk. **sedd**, **sēdd**.

s.+ deri XXXI/30
s. ğoyarıh XXXI/31

sed (II) (< Far. صد) Doksan dokuzdan sonra yüz birden önce gelen sayı, yüz, bk. **sēd**, **sād**.

si s.+ o II/100

sēd bk. **sed** (II), **sād**.

s. XXXVII/85

sedāġat (< Ar. صداقت) İçten baġlılık, sadakat, doğruluk, bk. **sadāġat**, **sadāġet**.

s. XXXIX/341, XXXIX/342, XXXIX/344, XXXIX/348, XXXIX/368, XXXIX/370

sedd (< Ar. سدّ) Sınır, engel, hudut, bk. **sed**, **sēdd**.

s.+ i XX/56
s.+ idi XX/54
s.+ imiz XX/58
s.+ ūk XX/55
s.+ ūK XX/57

s. üsdünde I/146

obanın s.+ i XXXI/28

sēdd bk. **sed**, **sedd**.

s.+ imiz XX/53

sed-der-sed (< Far. صددرصد) Yüzde yüz, tam olarak.

s. XL/78, XL/79
s. tēbi' si XL/70

sedefli Sedefle işlenmiş.

s.+ ydi XII/155

sefer (< Ar. سفر) Yolculuk.

s.+ e VIII/129

sefer (< Ar. صفر) Ay takviminin ikinci ayı, sefer ayı, safer ayı.

s. VII/17

sefer eli Kişi adı.

mirza s. XII/426

sefi (< Ar. صفی) Temiz, pāk.

s.+ sen VII/46

sefid (< Far. سفید) 1. Beyaz. 2. Saçı sakalı ağarmış yaşlı kimse.

böyüg s.+ imiz XL/35

sefiy bk. **sefiye**.

sefiy s. XXXIX/31

s. sefiy XXXIX/31

s.+ nı XII/254

sefiye (< Ar. سفیه) Kuş beyinli, ahmak,
bk. **sefiy**.

s. arvat VI/22

sehv (< Ar. سهو) Yanlış, sehiv.

s. olsa XXXIX/69, XXXIX/74,
XXXIX/77

seher (< Ar. سحر) Sabahın güneş
doğmadan önceki zamanı, seher vakti,
sabah, bk. **sēher**, **sēr**.

s. V/179, VI/136, VI/87

s. açılır IX/20

s.+ isi XIII/101

s. süP II/118

sek - Tek veya iki ayak üzerinde
sıçrayarak ilerlemek.

s.- ir XXXIII/352

s.- ĩr XXXIII/352

sēher bk. **seher**, **sēr**.

s.+ innen XIX/52

sekgiz bk. **sekkiz**, **sekkis**, **sēkgiz**.

s. XXXIII/111, XXXIII/261

s.+ in XXXIII/263

s. üz XXXIII/205

s. yüz dene XXXIII/205

s. deveni XXXIII/257

s. devesin XXXIII/238

yirmi s. XXXIX/374

sehih (< Ar. صحيح) Gerçek, doğru,
sağın, hakiki.

s.+ di I/107, XXXIX/70,

XXXIX/75, XXXIX/78

s. sālımdı XX/71

s. sālimdi XXXIX/524

sēkgiz bk. **sekkiz**, **sekkis**, **sekgiz**.

s. deviye XXXIII/246

sehne (< Ar. صحنه) Âşık
meclislerinde seyircilerin aşıkları
kolayca görebilecekleri şekilde
zeminden yüksek yer, sahne.

s.+ ye XXXIX/103

sekkis bk. **sekkiz**, **sēkgiz**, **sekgiz**.

s. XXIV/17

igirmi s. II/56, XXVI/16,
XXVI/17

sehrā (< Ar. صحراء) Kasaba, köy vb.
meskûn yerlerin dışında kalan boş ve
geniş yer, kır.

sekkiz Yediden sonra dokuzdan önce
gelen sayı, bk. **sekkis**, **sēkgiz**, **sekgiz**.

s. XIV/69, XXXVII/74

s. deveği XXXIII/256

s. devesin XXXIII/238

s. ğıŝlāḥ XII/210

s. yüz XII/221

atmış s. XVI/122

atmış s. XVI/6

ellī s. yarım XXXIX/383

ġırḥ s. XII/341, XXXIV/6

on s. XII/6, XIV/70

on s. ġıran I/163, I/166

seksen Yetmiş dokuzdan sonra seksen birden önce gelen sayı, bk. **seksēn**.

s. XXXVII/100, XXXVII/101, XXXVII/93, XXXVII/94, XXXVII/95, XXXVII/97, XXXVII/98

seksēn bk. **seksen**.

s. XXXVII/95, XXXVII/98, XXXVII/99

sēl (< Ar. سيل) Sürekli yağan yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını, bk. **sēl**.

s. XII/163, XXX/10, XXX/11, XXXIII/71, XXXIII/104

s.+ e XXXIX/396

sēl bk. **sēl**.

s. IV/71

s.+ in IV/69, IV/70

selam bk. **selām, salam, salām**.

s. I/2, IV/2, XII/451, XLI/2, XXXI/2

selām bk. **selam, salam, salām**.

s. II/2, XII/370, XL/2, XX/2, XXIX/2, XXVIII/2, XXX/2, XXXVIII/2

selamaleykum bk. **selāmaleykūm, selāmāleykūm**.

s. XXXV/2

selāmaleykūm (< Ar. سلام عليكم)

“Allah’ın selamı sizin üzerinize olsun” anlamında kullanılan bir selamlama sözü,

bk. **selamaleykum, selāmāleykūm**.

s. XVI/2

selāmāleykūm bk. **selāmaleykūm, selamaleykum**.

s. XXXII/2

selāmat bk. **selāmet**.

s. élesin I/190

selāmet (< Ar. سلامت) Esen olma durumu, esenlik, bk. **selāmat**.

s. bulasan XXXVIII/66

s. élesin XXII/72

s. olasan XXXVII/145

selbe Hayvan kovmak veya hayvana yön vermek için kullanılan ağaç parçası, değnek.

s. I/184

s.+ ni I/185

selbiye (< Ar. صليبيّة) Nesil, soy.

sıfât-ı s. XII/355

selendez (< Far. سنندج) Kürdistan eyaletine bağlı bir yerleşim birimi, Senendec.

s.+ e XVI/45, XVI/46

seliğe (< Ar. سليقه) Kaide, nizam, düzen.

s.+ miz III/70, III/70

selman Kişi adı, bk. **selman-ı farsı**.

s. XII/70

selman-ı farsı İslâmiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahabe, Ebû Abdillâh Selmân el-Fârisî (ö. 36/656 [?]).

s.- ı farsıdı XII/70

semâ (< Ar. سماء) Gökyüzü.

s.+ da XII/412

semek (< Ar. سمك) Balık.

s. XII/416

semet Kişi adı.

s. XXXIX/526

semet meriki Kişi adı ve soyadı.

s. XXXIX/527

semt (< Far. سمت) Yön, taraf.

ğışlağ-ı b.- i ğışlağ-ı ğara tepe

XXXV/9

sen Teklik ikinci kişiyi gösteren söz, bk. **sên**.

s. I/124, I/59, I/75, II/125,

III/33, III/34, III/37, IV/59, IX/19,

IX/73, V/114, V/205, V/206, VI/133,

VI/153, VI/46, VII/164, VII/83,

VIII/131, XII/200, XII/260, XII/272,

XII/282, XII/350, XII/424, XII/430,

XL/102, XL/125, XLI/57, XLI/60,

XLI/64, XLI/65, XLI/68, XLI/71,

XLI/76, XLI/79, XLI/81, XLI/87,

XLI/89, XLI/92, XLI/94, XV/47,

XVI/100, XVI/102, XVI/104,

XVI/106, XVI/107, XVI/133,

XVI/134, XVI/135, XVI/22, XVI/81,

XVII/64, XVIII/86, XVIII/94, XXI/68,

XXI/74, XXI/82, XXIII/26, XXIV/46,

XXXII/38, XXXIII/256, XXXIII/264,

XXXIII/291, XXXIII/292,

XXXIII/294, XXXIII/295,

XXXIII/302, XXXIII/317,

XXXIII/384, XXXIII/403,

XXXIII/404, XXXIII/415,

XXXIII/451, XXXIII/497,

XXXIII/592, XXXIII/594,

XXXIII/599,	XXXIII/601,	XXXIX/53, XXXIX/532, XXXIX/533,
XXXIX/119,	XXXIX/176,	XXXIX/62, XXXIX/63
XXXIX/306,	XXXIX/399,	s.+ ē III/31
XXXIX/439,	XXXIX/440,	s.+ e erzélesin I/83
XXXIX/446,	XXXIX/501,	s.+ e göre IV/89
XXXIX/535,	XXXIX/553,	s.+ i IX/24, VIII/130, XII/268,
XXXIX/554,	XXXIX/560,	XII/456, XVI/82, XXII/3, XXV/48,
XXXIX/619, XXXIX/62, XXXIX/620,		XXXIII/395, XXXIII/438, VII/175,
XXXIX/625, XXXIX/63, XXXIX/64,		XXII/2, XXXIX/553
XXXVII/55		allah s.+ i sahlasm XII/345
s.+ a IX/49, X/98, XII/24,		s.+ in I/158, XVI/57, XVI/60,
XXI/65, XXXIX/45		XVI/65, XXXIII/444, XXXIX/189,
s. alla I/46, XXXIX/506		XXXIX/262, XXXIX/326,
s.+ de X/67, XII/455		XXXIX/525
s.+ dedi XL/40		s.+ in adın IX/20, XXXIII/317,
s.+ den XII/120		XXXIII/318, XXXIII/428,
s.+ e I/150, III/32, III/37, IV/73,		XXXIII/431
IV/75, IX/43, IX/45, IX/50, VI/78,		s.+ in ādın XXXIII/428
VII/113, VII/32, XII/313, XII/33,		s.+ in adīn XXXIII/398
XII/467, XII/471, XII/92, XIV/35,		s.+ in aduṽ XXXIII/315
XIV/36, XL/39, XVI/103, XVI/110,		s.+ in aduṽu XXXIII/316,
XVI/135, XVI/139, XVI/141, XVI/23,		XXXIII/386
XVI/90, XVI/97, XVIII/51, XXIII/37,		s.+ in deden XXXIII/601
XXV/46, XXV/47, XXV/52, XXV/53,		s.+ in déllerin IX/48
XXXII/40, XXXIII/303, XXXIII/385,		s.+ in derdin metlebin IX/47
XXXIII/438, XXXIII/441,		s.+ in dilüv VII/12
XXXIII/443, XXXIII/444,		s.+ in dülüvü VII/14
XXXIII/445, XXXIII/511,		s.+ in elinnen XII/173
XXXIII/513, XXXIII/524, XXXIII/60,		s.+ in ğabağuṽa XVI/125
XXXIV/43, XXXIX/17, XXXIX/245,		s.+ in ğızūṽ XXIII/32
XXXIX/252, XXXIX/303, XXXIX/32,		s.+ in irehmin X/50
XXXIX/52, XXXIX/523, XXXIX/525,		s.+ in kimi XXXIX/556
		s.+ in kimin XII/98, XVI/126

s.+ in merizçiligin XXXIX/271

s.+ in novbendi XVI/133

s.+ in oğluñu XVI/110

s.+ in sağluğuvu XXVI/37

s.+ in tek iydi XXXIII/151

s.+ in tevelludundu XXXIII/13

s.+ in yuğun XLI/83, XLI/85

s.+ in yuğunnan XXXIII/592

s.+ indī II/87

s.+ inkilere IV/67

s. kimin XVI/59

s.+ nen IX/59, X/46, XII/168,
XII/169, XII/203, XII/318, XII/411,
XIX/40, XL/95, XVI/74, XXXIII/515,
XXXIII/525, XXXIX/121,
XXXIX/122, XXXIX/126

s. öl XXIII/22, XXIII/23,
XXXII/30

s.+ sen VII/53, X/80, X/82,
X/83, X/84, X/85, X/86

s.+ sēn XXXIX/320

s.+ üv XXXIX/528

s.+ üv dilüvü VII/12

sēn bk. **sen**.

s. ğızuva XL/89

s. kimi XXXIX/560

sen alla “Gerçekten mi?” anlamında
kullanılan bir söz.

s. I/46

sendel (< Ar. صندل) Arkalıklı, kol
koyacak yerleri olmayan, bir kişilik
oturma eşyası, sandalye.

s. altında XXXIII/304

s.+ de XXXIII/568

senet (<Ar. صنعت) 1. Sanat. 2. İş,
meslek, meşguliyet. 3. Zanaat,
insanların maddî ihtiyaçlarını
karşılama için yapılan ve el emeğine
dayanan iş.

s.+ i I/18, XXXIX/5,
XXXIII/179

s.+ im XXXIX/5

s.+ imize VII/33

s. iydi I/165

s. idi I/166

aşıl s.+ ine VII/74

benim s.+ im XII/5

saz s.+ i XXXIX/5

senetkār (< Far. + Ar. صنعتکار) Sanatçı,
sanatkār.

s. XII/12

sēng (سهنك < Ar. صحن) Çeşitli
maddelerden üretilen ve su taşımada
kullanılan kulplu kap, güğüm.

s. XXI/64

s.+ i XXI/63

s.+ in XXI/65

sen öl “Ölümü gör, inan ki”
anlamlarında kullanılan bir söz.

s. XXIII/22, XXXII/30

sep - Bir şeyi dağılacak biçimde
dökmek, saçmak, serpmek.

s.- erdiler V/138, V/182

s.- erdilër V/182

s.- erig XVII/32

s.- erik XVII/58

s.- iller V/138

s.- ir X/74

s.- iydi I/206

ser - Düz bir yere yaymak, sermek.

s.- erdi XVIII/31

s.- erdī XVIII/31

s.- erdik XXI/42

s.- erik XIX/85

s.- ĩP XIX/121

s.- medim XIX/38

s.- meyē XVII/87

s.- rük XL/137

surfa s.- dik XXI/63

ser (< Far. سر) Baş, kafa.

s.+ de XIX/82

sēr bk. **seher**, **sēher**.

s. XIX/119, XVI/64, XXVI/32,
XIX/120, XLI/68, XVIII/139,
XXXIII/253

s. süb XIX/126, XXXIX/557

serasdan bk. **seraslan**.

s. XXXIII/226, XXXIII/227,
XXXIII/229, XXXIII/230,
XXXIII/244, XXXIII/253

s.+ a XXXIII/251

s.+ nan XXXIII/233,
XXXIII/239, XXXIII/247

seraslan Kişi adı, bk. **serasdan**.

s.+ ın XXXIII/252

s.+ ın göluna XXXIII/251

serāy Bir aile adı.

s. kesrāygıl XX/56

serāzire (< Far. سرازير) Baş aşağı
gitme, iniş.

s.+ e XXXIII/352

serbaz (< Far. سرباز) Orduda görev
yapan erden generale kadar herkes,
asker, bk. **servaz**.

s. XVI/40, XXXIII/146,
XXXIII/147

s.+ darı XVI/43

s.+ darın XVI/40

s. iydi XXXIII/150

serçepe Serçe.

s. XXXIII/352

serçe Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş, serçe.

s. XI/69

çıkkılı s. X/39

serd (< Far. سرد) Soğuk.

s. XXXV/32

serdava Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

s.+ dā XX/53

serein Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **serēin**.

s.+ de XXXIV/17, XXXIV/20

s.+ in üstünde XXXIV/50

s.+ nen XL/8

serēin bk. **serein**.

s.+ in altında XXXIII/203

sergerdān (< Far. سرگردان) Şaşkın, perişan, serseri.

s.+ ā VII/45

seri (< Fr. *série* < Lat.) Seri, dizi, bk.

zeri, zēri, siri.

s. VII/15, VII/156, XXXII/27,

XXXIX/314, XXXV/19, XXXV/30

bi iki s. XXXIII/320

bi s. XVI/25, XXXIX/315

néçe s. XXXIII/507

serin Soğuğa yakın, ılık ile soğuk arası.

s. su V/25

sēriye cevaneş Kişi adı ve soyadı.

s. XXIV/2

sermaḥordegü (< Far. سرماخوردگی) Soğuk algınlığı, nezle.

s. üçün XXXV/32

servana Bir tür âşık havası, bk.

servāna.

s. XII/113

servāna bk. **servana**.

s. XII/113

servaz bk. **serbaz**.

s. XXIV/30

server (< Far. سرور) Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis.

mōminlerin s.+ i VII/48

ses Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün.

s. XII/69

s.+ i XIII/30, XIII/31

s.+ im X/108, X/91,

XXXIX/374,

XXXIX/375,

XXXIX/602

s.+ ini XXXIX/575,
XXXIX/591

adamin s.+ i XXV/39
laylayım s.+ i XXI/21
topun s.+ i XL/139
dosdun s.+ idī XII/237
dostun s.+ idi XII/44
s. véreller XL/195

seş - bk. **seç** -.

s.- dī XII/278

seşme bk. **seçme**.

s.+ sinnen XVII/25

setre (< Ar. ستره) Düz yakalı, önü ilikli
bir ceket türü.

s. tohuyirdih XIX/91

sev - Sevgi ve bağlılık duymak, çok
hoşlanmak, bk. **sêv** -, **süv** -.

s.- er XXXIX/389, XXXIX/391

s.- ilen IX/79

s.- miller XXXIX/175

s.- ürük XXXIV/44

sêv - bk. **sev** -, **süv** -.

s.- erem XXXIV/1

s.- müşem XXXIII/533

s.- üb XL/98

s.- ürem VII/41

sevadsız Bilgisiz, eğitimsiz.

s. XXXIX/397

sevāri (< Far. سواری) Taksi.

s. XXXVIII/40

sevgili Sevilen ve âşık olunan kimse,
yavuklu, dost, yâr, canan.

s.+ mdü XXXIII/533

sêvün - bk. **söväün** -, **söyün** -.

s.- ür XXXIX/177

sey (< Ar. ث) Arap alfabesinin
dördüncü harfî.

s. XII/372

seyathānbeyli Şahseven Türklerini
oluşturan tayfalardan Kocabeyli
tayfasının bir tiresi, Seyathanbeyli.

s.+ denik XXXIII/6

seyedulla bk. **seyedullāh**.

aşih s. XII/7

seyedullāh Kişi adı, bk. **seyedulla**.

aşih s. XII/28, XII/30

seyfeli Kişi adı.

s. XII/13

seyfi Kişi soyadı.

s.+ dī I/4

seyit ęuřu Bir tür kuş.

s. XI/69

seyit krş. muşampa seyitleri.

muşampa s.+ leri XII/226

seyr (< Ar. سیر) Bakma, izleme.

s. édir XII/328

seyrengāh (< Ar. + Far. سیرانگاه)

Gezme ve görme yeri, seyir yeri.

s.+ ı XII/386

seyyat (< Ar. صیاد) Avcı.

s. I/62

sıcah Yakmayacak derecede ısısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı.

s. XLI/19

sıfāt (< Ar. صفت) Bir kimse veya şeyin sāhip olduğu nitelik, ona āit olan özellik, hal ve vasıf.

s.- ı selbiye XII/355

sığırçın Sığırcık kuşu.

s. XIX/99

sıh - 1. Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak. 2. Bağlamak, hazır etmek.

s.- dı XXXIII/301

s.- dılar XXXIII/137

s.- ıllār V/76

s.- ır IX/31

s.- ma XXXIX/223

s.- dı XXXIII/300

sın - Kırılmak, bozulmak.

s.- dı XII/156, XVIII/139,

XVIII/145

s.- ıb XXXIII/491

s.- ıp XXXIII/487

s.- mışdı XXXIV/26

sınağ 1. Sınama işi, sınav, imtihan. 2.

Gelenek, görenek, bk. **sınah**, **sınaht**.

s. ettim XXXIX/159

s. éttim XXXIX/147,

XXXIX/148

sınah bk. **sınağ**, **sınaht**.

s.+ dı V/100

s.+ lardan VIII/142

sınaht bk. **sınah**, **sınağ**.

s. ateymiş XXI/72

s.+ ımızı VIII/142

sınaht at - Denemek, sınamak.

s.- eymiş XXI/72

sındır - 1. Kırmak. 2. Yaralamak, zedelemek.

kelle s.- ardılar XXIII/32

s.- dılar XXXIX/314,
XXXIX/315, XXXIX/316
s.- dım XII/156

sıra Yan yana, art arda olan şey veya
kimselerin tümü, dizi.
munın dalın s. XVI/131

sırfa bk. **surfa**.
s.+ ya III/64

sırfen (< Ar. صرفاً) Yalnız, ancak,
sadece.
s. VII/33

sışre - Yayılmak, bir yerden başka bir
yere geçmek, sıçramak.
s.- yırdı I/206

sıyğa (< Ar. صيغه) Muta nikahı.
s. XII/459

si-sed (< Far. سيصد) Üç yüz.
s. s.-o II/100

sīb (< Far. سيب) Elma.
s. XL/53

sidretilmüntahā (< Ar. سدرۃ المنتهى)
Hz. Muhammed'in, Miraç Gecesi
yanında ilâhî sırlara mazhar olduğu
ağaç.
s.+ dan XII/382

sih' - Erkeğin cinsel ilişkiye girmesi.
s.- di XL/57

sihirlen - Büyülenmek.
s.- mişik XXXIX/615

sil - Ortadan kaldırmak, yok etmek,
silmek.
s. VII/115

silāh (< Ar. سلاح) Savunmak veya
saldırmak amacıyla kullanılan araç.
s. IX/27

sille (< Ar. سيلي) Tokat, şamar, sille.
s. vurur XII/367

sim (< Far. سيم) 1. Hareket ettirildiğinde
ses çıkaran müzik aletlerinde kullanılan
elastik tel. 2. Hayvanların barındığı
etrafı tellerle çevrili üstü açık ağla
verilen ad.

s.+ de XXIX/21, XXIX/22
s.+ di XXXIX/60
s.+ ē XXIX/21, XXIX/23,
XXVIII/24

s.+ inen XII/425
s.+ leri XXXIX/55
s.+ miz XXVIII/24
sazın s.+ ine XXXIX/538

siminçe Saz teli.

sazın s.+ si āvāzī nālesi
XXXIX/14

simintal Bir tür sığır cinsi, Simental.

s.+ lar XX/87

sin (I) bk. **sinn**.

on s. III/76

s.+ de XVI/92

sin (II) (< Ar. س) Arap alfabesinin on ikinci harfi.

s. XII/376

sincan Bir cins sakızlı, dikenli çalı.

s.+ nan XII/74

sine (< Far. سینه) 1. Göğüs, bağır. 2. Gönül, yürek.

s. XXXIX/226

s.+ me VII/121

s.+ sinde XII/321, XVI/15

s.+ sine XXXIII/582

s.+ y XIV/53

s. defterdilër VII/95

köroğlu s.+ sinin üsdünde
VII/22

sine-bend (< Far. سینه بند) At koşumunda eyerin geriye kaymaması için hayvanın göğsüne bağlanan enli kayış.

s.+ innen XXXIII/149

sine-defter (< Far. سینه دفتر) Halk ozanlarının tüm şiirleri, destanları gönlüne yazması, gönülde saklaması.

s.+ diler VII/95

sinn (< Ar. سنّ) Yaş, bk. **sin** (I).

s.+ i V/188, VIII/21, XL/168,

XXXVII/114, XXXVIII/48

s.+ i böyüğe XXXI/18

s.+ i böyügē XXXI/18

s.+ i keçennere V/94

s.+ ilerden XIII/101

s.+ im VI/4, VIII/16, XXVI/39,

XXVII/4, XXXII/4, XXXIII/15,

XXXIX/374, XXXVII/13

s.+ imden XXXVII/65

s.+ imecen XIII/91

s.+ imnen XXXVII/14

s.+ imnēn XXXVII/65

mēim s.+ imde XXXVII/33

sinni Yaşında, yaşlı.

s.+ yim XX/6

sinnili 1. Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar, yaşlı. 1. Yaşça büyük olan, bk.

sittili.

s. VII/78, XXXVII/34

s.+ ydi VIII/26, VIII/27

siri bk. **seri**, **zeri**, **zēri**.

bi s. XXXVII/21

bir s. XXXVII/21

üş s. XXXVII/16

sirr (< Ar. سرّ) Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey, sır.

meīm s.+ imi XVI/103

sirvet (< Ar. ثروت) Varlık, zenginlik, mal mülk, servet.

s. XL/109, XL/110, XL/111, XL/112

s.+ ini XL/115

menim s.+ im XL/109

bizim s.+ imiz XL/129

bizim s.+ imizin yarısı XL/204

sirvetdeş - Zenginleşmek, varlıklı duruma gelmek.

s.- ende XL/113

sitäre (< Far. ستاره) Yıldız.

s. XII/269

sittili bk. **sinnili**.

s.+ di VI/10

siyah bk. **sīyah**.

s. XLI/14

sīyah (< Far. سیاه) Kara, beyaz karşıtı, bk. **siyah**.

helva-i s. XXXIV/46

siyir - Sürtünerek veya çekerek bir şeyi yerinden almak, kaldırmak, sıyırmak.

s.- ir XIII/24

siyir bk. **siyir gıyruğu**.

s. gıyruğunun XXXIII/513

siyir gıyruğu Çiçeği sarı renkli bir bitki adı, sığırkuyruğu, bk. **sīyr gıyruğu**, **sīyr gıyruğu**.

s.+ nun XXXIII/513

sīyr bk. **siyir gıyruğu**, **sīyr**.

s. gıyruğu XXXIII/516

sīyr bk. **siyir gıyruğu**, **sīyr**.

s. gıyruğu XXXIII/516

sīyr gıyruğu bk. **siyir gıyruğu**, **sīyr gıyruğu**.

s. XXXIII/516

sīyr gıyruğu bk. **siyir gıyruğu**, **sīyr gıyruğu**.

s. XXXIII/516

siz Çokluk ikinci kişiyi gösteren söz, bk. **süz**.

s. IX/16, IX/18, IX/43, VI/104, VI/126, VII/169, VII/172, VIII/137, XII/209, XLI/58, XLI/62, XLI/67,

XLI/70, XLI/73, XLI/77, XLI/80,
XLI/82, XLI/88, XLI/90, XLI/92,
XLI/94, XVI/31, XVI/61, XXXIII/145,
XXXIII/18, XXXIII/247, XXXIII/254,
XXXIII/90, XXXIX/116, XXXIX/388,
XXXIX/408, XXXIX/409,
XXXIX/602, XXXVI/22,
XXXVII/135

s.+ de XXXIII/146

s.+ den VII/168, VII/169

s.+ den ğabaḥ XXXIX/466

s.+ e III/38, III/41, IX/42,
VI/164, VI/85, VII/174, VII/60,
XXXIX/37, XXXIX/603, XXXV/76,
XXXVII/131

s.+ ē VI/8

s.+ i IX/25, VI/86, VII/174

s.+ in I/65, XXXIX/603,

XXXIX/92

s.+ in kimi VIII/148

s.+ in kiminsi XXXIX/178

s.+ in yuḥuz XLI/84, XLI/86

s.+ inen XXXIX/466

s.+ lere VI/111

s.+ lerin XXII/27

s.+ lerin arvadı XXXVI/52

s. üçün XXXIX/566

s.+ ün X/94, XXXIV/24,
XXXIV/40

s.+ zer XXXIX/179

sizdeh (< Far. سیزده) 1. On ikiden sonra
gelen sayı, on üç. 2. İran'da yılın ilk

ayının on üçüncü günü tabiat günü
olarak kabul edilir. On üçüncü günde
dışarı çıkılır, piknik vb. aktiviteler
yapılır ve bu gün "sizdeh" adıyla anılır,
Hıdırellez.

s.+ e XXI/44

soğan Zambakgillerden, yemeklere tat
vermek için yumrusu ve yeşil
yaprakları kullanılan güzel kokulu
bitki, soğan.

s. II/85, V/218, V/73, V/76

s.+ ī II/81

soğanah 1. Bir tür bitki. 2. Bazı bitki
gövdelerinin kalınlaşmış yumru
biçimindeki kısmı.

s. XIX/95

soğuş bk. **soğuh**, **soyuğ**, **soyuh**.

s.+ u XVII/42

soğuh bk. **soğuş**, **soyuğ**, **soyuh**.

s.+ a XX/88

s. yere VI/92

sohra bk. **sonra**, **sonrā**, **sonṛa**, **soṇra**,
sora, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**,
sohrā, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**, **sonna**.

s. I/116, V/108, V/47, VI/155,
VIII/124, XLI/10

aralanannan s. XXXIII/453

aşannan s. XXXIII/543

çekennen s. VI/143
galannan s. XXXIII/332
gayınnan s. VIII/48
gayrannan s. XXXIII/374
gédennen s. XXXIII/436
götürennen s. XXXIII/262,
XXXIII/263
günnen s. XXXIII/418
onnan s. VI/135, XXXI/18,
XXXIII/205, XXXIII/32, XXXIII/321
sözlerden s. XXXIII/411
tekmil tamam olannan s.
XXXIII/285
téref tüşennen s. XXXIII/319
üş gün s. XXXIII/141
s.+ dan XXXI/45, XXXI/52,
XXXIII/434

sohrā bk. **sonra, sonrā, sonṛa, sonṛa,**
sora, sorā, sōra, sōrā, sōre, soṽa, soṽa,
sohra, sohrā, sōla, sona, sōna, sonna.
gédennen s. XXXIII/349
keçennen s. XXXIII/572
oḥunannan s. XXXIII/435
tamam olannan s. XXXIII/388
s.+ dan XXXIII/384

sōhra bk. **sonra, sonrā, sonṛa, sonṛa,**
sora, sorā, sōra, sōrā, sōre, soṽa, soṽa,
sohra, sohrā, sōla, sona, sōna, sonna.
s. XXXIII/313

sohralıḥ Sonradan, sonra, daha sonra.

s.+ da XXXIII/168

sol Vücutta kalbin bulunduğu tarafta
olan, sağ karşıtı.

s. X/49
s.+ da VII/58, XXXIII/355
sağ s. XII/201
sağda s.+ da IX/106

sol - 1. Rengini yitirmek, rengi
uçmak, solmak. 2. Tazeliğini, diriliğini
veya parlaklığını yitirmek.

s.- miyeydın XIX/30
s.- muşam XVI/48

sōla bk. **sonra, sonrā, sonṛa, sonṛa,**
sora, sorā, sōra, sōrā, sōre, soṽa, soṽa,
sohra, sohrā, sōhra, sona, sōna,
sonna.

buzoṽdan s. XX/93
guzudan s. XXII/94

solduḥ Düğünde gelin veya damada
kılavuzluk eden gelinin veya damadın
solunda bulunan kimse.

sağdıç s. III/108

solh (< Ar. صلح) Barışma, barış.
s. éylir XXXV/47

somu Yuvarlak ve şişkin ekmek.
s. XXXII/49

somur - Dudakları yapıştırıp kuvvetlice içine çekmek, emmek, somurmak.

s.- ar XIII/29, XIII/30

s.- mağın XIII/31, XIII/32

sona bk. **sonra**, **sonrā**, **sonṛa**, **sonṛa**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sōna**, **sonna**.

onnan s. II/35, XVIII/146

sōna bk. **sonra**, **sonrā**, **sonṛa**, **sonṛa**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sonna**.

onnan s. XIX/49

sonna bk. **sonra**, **sonrā**, **sonṛa**, **sonṛa**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**.

s. XXXIX/455

onnan s. XIV/28

sonra bk. **sonrā**, **sonṛa**, **sonṛa**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**, **sonna**.

nahardan s. XXXIV/29

onnan s. I/158, II/67, III/83, XIV/13, XIV/48, XIV/50, XXXV/45

toğludan s. XXII/95

s.+ dan XL/100

s.+ ya XLI/10

sonrā bk. **sonra**, **sonṛa**, **sonṛa**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**, **sonna**.

s. IX/16

sonṛa bk. **sonrā**, **sonra**, **sonṛa**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**, **sonna**.

s. II/81

sonṛa bk. **sonrā**, **sonṛa**, **sonra**, **sora**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**, **sohra**, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**, **sonna**.

s. II/89

sonuncu Zaman, yer, sıra bakımından başkalarına göre sonda olan kimse, şey, bk. **sonunçu**.

s. XXXIX/435

sonunçu bk. **sonuncu**.

s. XXXIX/594, XXXIX/622

sor - Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek.

s. XXXI/23

sora bk. **sonrā**, **sonṛa**, **sonṛa**, **sonra**, **sorā**, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **soṽa**,

sohra, sohrā, sōhra, sōla, sona, sōna, sonna.

s. XIII/46, XXXIX/494

aydan s. I/30

ilden s. XVIII/83

onnan s. XII/156, XVIII/78, XXV/13, XXXIII/29, XXXIX/135

üç ay s. XXXII/40

s.+ dan I/127

sorā bk. sonrā, sonṛa, sonṛa, sora, sonra, sōra, sōrā, sōre, soṽa, soṽa, sohra, sohrā, sōhra, sōla, sona, sōna, sonna.

s. XVII/14

ķutarannan s. XX/43

onnan s. XVI/12

sōra Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı, bk. **sonrā, sonṛa, sonṛa, sora, sorā, sonra, sōrā, sōre, soṽa, soṽa, sohra, sohrā, sōhra, sōla, sona, sōna, sonna.**

s. I/179, I/196, II/81, II/89, III/81, IV/33, VII/161, VII/35, VIII/39, XIX/108, XVI/128, XVI/28, XVII/77, XVII/79, XVIII/80, XX/19, XX/95, XXI/64, XXXIII/49, XXXIX/515, XXXV/68

ayan olannan s. XXXIX/272

baḥmıyannan s. XXXIX/42

batannan s. XXXIX/512

bir aydan s. IV/111, XVII/10

bunnan s. XXXIII/28

ceşn tutannan s. XIX/58

‘gédennen s. XIX/106

çığdan s. XXVI/14

çıḥannan s. XXXI/12

değennen s. XX/66

doğandan s. XXII/95

éliyennen s. VIII/48

émele gelennen s. VIII/24

emeliyat olannan s.

XXXIX/461

eydirennen s. XX/41

ğayrannan s. XIX/20

gédennen s. XL/94, XVIII/125,

XXII/69

gelennen s. VI/84, XL/202,

XVI/65, XVIII/55

getirennen s. XXXIX/273

ğırḥılannan s. XIX/86

gidennen s. XX/83

ğocalannan s. XXXVI/43

götürennen s. XVI/10

ğutarannan s. XXVI/13

günbatannan s. XXII/90

günnen s. XIII/80

ḥoşalannan s. XIX/113

ilkbahardan s. XLI/48

kelefdan s. XVII/78

ķutarannan s. IX/16, XVII/83,

XX/43

mennen s. XXXIX/466

mōğadan s. XVII/10

munnan s. XVIII/110

nalladannan s. IX/34
oğuyannan s. XXXIX/109,
XXXIX/328
olannan s. VIII/124, XIX/120,
XL/173
on günnen s. XXI/52
onnan s. II/105, II/13, II/40,
II/67, II/70, II/73, II/75, IV/36, IX/26,
V/104, VI/73, VIII/129, VIII/20,
VIII/24, VIII/45, X/21, XI/26, XIV/17,
XIX/104, XIX/125, XIX/15, XIX/27,
XIX/45, XIX/50, XIX/72, XIX/76,
XIX/8, XIX/99, XLI/51, XVI/11,
XVII/54, XVIII/108, XVIII/11,
XVIII/128, XVIII/140, XVIII/25,
XVIII/32, XVIII/77, XVIII/79,
XXI/55, XXIII/30, XXVI/14, XXVI/9,
XXXIII/77, XXXIX/230, XXXIX/489,
XXXIX/561, XXXIX/564, XXXIX/97,
XXXVI/42, XXXVII/100,
XXXVII/136, XXXVII/18,
XXXVII/26, XXXVIII/44,
XXXVIII/45
onnān s. XXXII/60
ordan s. VII/29
otarannan s. XIX/51
piyāda gédennen s. XIX/115
sağannan s. XIX/44
sağlıyannan s. XXXV/55
söyliyennen s. IX/46
tamam éliyennen s. IX/11
toğdiyannan s. IV/37
tutannan s. XIII/46, XIX/107

üş günnen s. XVIII/81
vahtıdan s. VII/19
vıranannan s. XXVI/8
yandırannan s. XIX/126
yol gédennen s. IX/21
yuıvannan s. XIX/87
zencānnan s. XXXVII/121
onnan s.+ dı XII/13
s.+ ığı XLI/42
bizden s.+ kilere XVI/124
s.+ lar XXXIII/30
s.+ sı XVII/43, XXXIX/372
onnan s.+ sın XVII/78

sōrā bk. **sonrā, sonṛa, sonṛa, sora,**
sorā, sōra, sonra, sōre, soıa, soıa,
sohra, sohrā, sōhra, sōla, sona, sōna,
sonna.

getirennen s. XIX/61
onnan s. XIX/68, XIX/72,
XXXIX/377, XXXIX/498

sorat (< Ar. صورت) Yüz, çehre.
s.+ larına VI/57

sōre bk. **sonrā, sonṛa, sonṛa, sora,**
sorā, sōra, sōrā, sonra, soıa, soıa,
sohra, sohrā, sōhra, sōla, sona, sōna,
sonna.

onnan s. XIX/125

sorul - Sorma işi yapılmak, bk. **sōrul** -
s.- dü XII/282

sōrul - bk. **sorul** -.

s.- ur VII/147

soruş - Birine sormak.

s. II/83

s.- muşuh XXXIV/12

s.- tuḥ XXXIV/14

s.- ullar VIII/38

soṽ bk. **suv**, **su**, **suṽ**.

s.+ ı XII/336

soṽa bk. **sonrā**, **sonṛa**, **sonra**, **sora**,
sorā, **sōra**, **sōrā**, **sōre**, **soṽa**, **sonra**,
sohra, **sohrā**, **sōhra**, **sōla**, **sona**, **sōna**,
sonna.

s. XVII/28

onnan s. IX/85

sovda (< Ar. سودا) Güçlü sevgi, aşk, bk.

sovdā.

başımın s.+ sı XII/291

sovdā bk. **sovda**.

s.+ nı XII/316

soy - Bir şeyin üzerinden kabuk, deri,
zar vb.ni çıkarmak.

s.- dular I/197

s.- dun VIII/154

soyadı Herkesin ailece anılmasına
yarayan öz adından sonraki adı, aile
adı, aile ismi, soy ismi.

s.+ m XLI/4

soyḥa 1. Ölünün üzerinden çıkan giysi.

2. Ölüden geriye kalan, miras.

s. mīras XV/45

soysuz Çocuk sahibi olmayan kimse,
zürriyetsiz.

s. umuş XXXIII/334

soyu - Isısını hızla veya yavaş yavaş
yitirerek soğuk duruma gelmek,
soğumak, bk. **soyū** -.

s.- sun V/99

soyū - bk. **soyu** -.

s.- yur XIII/41

soyuḡ bk. **soḡuḥ**, **soḡuḡ**, **soyuh**.

s.+ a XLI/19

soyuh Isısı düşük olan, sıcak karşıtı,
soğuk, bk. **soḡuḡ**, **soyuh**, **soḡuḥ**.

s. III/5, VIII/61, VIII/74,

XIX/53, XLI/20, XXVII/13, XXVII/14

s.+ du XL/179

soyun - Üstündeki giysilerin bir
bölümünü veya tümünü çıkarmak.

s. XVI/100, XVI/99

s.- du XVI/100

söhbət (< Ar. صحبت) Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi, yârenlik, hasbihâl, bk. **sühPet.**

s.+ derden XII/33

s.+ deri VII/15, XXXIX/51

s.+ imizin ferğı III/22

s. éle XXXIX/52

s. éleyim XXXIX/307

s. éleyirdi XVI/8

s. ėlim XII/275

s. éliyēk IX/10

s. ėliyek IX/60

s. éliyem XXXIX/309,

XXXIX/310

heğ s.+ idi VII/91

bağışın s.+ ine XII/58

söhbətli Sohbet etmeyi seven, dost canlısı.

s. I/154

sön - Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak.

s.- mek XLI/24

söv - Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek.

s.- üller XII/197

s.- ürem XII/346

sövün - Sevinç duymak, sevinmek, bk.

söyün -, **sêvün** -.

s.- ürem VII/108

söyle - Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.

s. X/102, XII/123, XII/130

s.- dim IX/9

s.- r XXIII/20

s.- rik XLI/75

s.- rük III/29

s.- yeh' IX/58

s.- yēm XXXVII/86

s.- yennen sōra IX/46

s.- yim IX/28

s.- yip IX/94

söyün - bk. **sövün** -, **sêvün** -.

s.- iyem XXXIX/180,

XXXIX/181

söz Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelam, laf, kavi.

s. I/111, I/215, IX/51, V/161, V/191, V/94, VII/104, VIII/153, XII/117, XVI/109, XXIII/34, XXXI/18, XXXIII/103, XXXIII/192, XXXIII/300, XXXIII/305, XXXIX/464, XXXIX/509

bi s. XIV/29

nāğābıl s. XXXIX/197

s.+ de IV/60

s.+ den IV/56
s.+ der XXXIII/191,
XXXIX/199
s.+ derden sohra XXXIII/411
s.+ derdi XXXIX/51
s.+ deri XXXIII/417,
XXXIX/403, XXXIX/50
bunun s.+ deri XXXIX/197
s.+ dü IX/87, XXXIII/305
s.+ e XII/161, XII/163, XII/167,
XII/171
mının s.+ in XXXV/46
s.+ ler II/48, IV/103, XII/119,
XXXIII/61
s.+ lerden XII/409
s.+ lere XXVI/48
oların s.+ leri II/49
sazın s.+ leri VII/42
s.+ lerimiz XII/118
s.+ lerin XII/335, XXVIII/30
s.+ lerin mezelin̄in XII/64
s.+ nen XVI/82, XXXIX/484
saznan s.+ nen XXXIX/12
s.+ ū XVIII/36
s.+ ü IV/66, IX/28, V/95,
XII/118, XVI/111, XVIII/51,
XXIV/12, XXXIII/427, XXXIX/464
ata s.+ ü II/47
ğâdimkilerin s.+ üdü
XXXIII/209
ağır s.+ ümdü XXXIX/181
menim s.+ ümü XXXIII/303
s.+ ümüz XXXIV/33

s.+ ün XXXIII/192, XXXIX/61
onun s.+ ün XXXV/46
s.+ ün çoğunu XXXIII/553
s.+ ün faydası XXXIII/192
s.+ ün zatın̄ X/53
onun s.+ ünde XII/394
s.+ üne I/220
ağsağkalın s.+ üne I/221
cemin s.+ üne I/221
s.+ ünnen VII/88
onun s.+ ünü XXXV/42
s. v̄erdi XVI/86

su 1. Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı
durumunda bulunan, renksiz, kokusuz,
tatsız madde, ab. 2. Deniz, akarsu, bk.
suv, suv̄, soṽ.

s. I/207, II/58, V/126, V/180,
V/20, V/21, V/22, V/26, V/81, X/34,
X/62, X/74, XIII/29, XIX/104, XIX/83,
XIX/84, XVII/23, XVII/26, XX/30,
XX/31, XX/32, XX/61, XXIV/6,
XXX/10, XXXIV/18, XXXVII/23,
XXXVII/27, XXXVII/28

otnan s. XL/102

serin s. V/25

yér s. I/134

s. ʿgünü XLI/54

s.+ dan I/36, XXI/9

s.+ du XX/56

s.+ dü XX/30

s.+ lar XII/415, XXXIV/17

s.+ lar kimin XII/55

s.+ ynan V/84
s.+ ynān XXXVII/28
s.+ yu XIII/25, XIII/27,
XIII/29, XIII/30, XIX/22, XIX/53,
XL/179

puştu s.+ yu IV/52
şeker dere s.+ yu IV/51
zadın s.+ yu XIII/75
s.+ yumuz VI/102
s.+ yun adını XXXVII/23
s.+ yun başına V/127
ğotur s.+ yuna I/202, I/204
s.+ yunan VI/104
pēnirin s.+ yunnan XVII/18

sualle - Sormak.
s. XXXIX/53

subaşı Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

s. XXXIII/8

subay Evlenmemiş erkek, bekar.

s. XIV/54, XLI/22
s.+ em XLI/8

subhān (< Ar. سبحان) 1. “Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaafılardan uzak olan” anlamında Allah’ın isimlerindendir. 2. Allah’ı methetmek için kullanılan bir söz.

s. XII/372
ğādir-i s.+ ā XII/68

su ‘günü Türkiye takvimine göre perşembeye denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki gün.

s. XLI/54

sucūd (< Ar. سبحان) Secde etme, secde.
yā s. XII/418

suhanber Erdebil’in çağdaş şairlerinden Suhenber.

ustad s. VII/69

sulan - Sulu duruma gelmek, sulanmak.

s.- dı XII/85
s.- ır XII/186

sultan (< Ar. سلطان) Padişah, sultan, bk. **sūltān**.

s.+ ım XII/102
ğo‘abeyli s. XXXII/56
s. savalan XXXVIII/43,
XXXVIII/44

sūltān bk. **sultān**.

s.- ı savalan I/72

sulu İçine su katılmış, sulandırılmış olan, sulu, bk. **suluğ**.

s. V/47, XXXVII/50

suluğ bk. **suluğ**.

s. V/46, V/49

sup bk. **sabah, saba, sabîh, süb, süP.**

s. XIV/15

supah (< Far. سپاه) Ordu.

s.+ dan XXXIII/163

sur (< Ar. صور) 1. İçi boru gibi boş olan ve üfürülmek sûretiyle ses çıkarılan büyük boynuz, nefir. 2. Kıyamet gününde İsrâfil meleği tarafından üflenecek olan boru.

isrâfil s.+ ĩ XII/288

israfil s.+ nı XII/413

sûre (< Ar. سورة) Kur'an'ın yüz on dört bölümünden her biri.

yüz on dört s.+ ni XII/400

s. oḥuyāḥ XXXIII/604

sûret (< Ar. صورت) 1. Görünüş, biçim. 2. Yazı veya resim kopyası, nüsha.

s. XII/447, XXXVII/130,

XXXVII/131

s.+ in XII/59

sûreti (< Ar. + Far. صورتی) Pembe.

s. V/118

surfa (< Ar. سفره) Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu, sofra, bk. **sırfa**.

s.+ da XXXII/48

s.+ mızı XL/137

s. serdik XXI/62

suriye bk. **sûriye, sûriyē.**

s. XXXIV/12

s.+ ye VI/60

sûriye Orta Doğu'da bir ülke, Suriye, bk. **sûriyē, suriye.**

s. XXXIV/10, XXXIV/15

s.+ yē XXXVII/52

küşver-i s. XXXIV/14

sûriyē bk. **sûriye, suriye.**

s. VI/114, XXXVII/54

susuz Suyu olmayan, suyu bulunmayan, susamış.

s. XIX/120

sutun (< Far. ستون) Herhangi bir maddeden yapılan, zaman zaman üstünde çıkıntılı bir bölüm olan, genellikle bir altlığa, bazen doğrudan doğruya yere dayalı silindir biçiminde düşey destek, kolon, sütun.

s. XII/281

suv bk. **suṽ, su, soṽ.**

s.+ a V/60

s.+ nan XVIII/38, XVIII/58

suṽ bk. **suv**, **su**, **soṽ**.

s.+ a XXI/8

s.+ u II/139, V/69

isTi s.+ nan XVII/27

suṽağ Bir yapının duvarlarına sürülen
ince harç tabakası, sıva.

s.+ ı XXXIII/362

suval bk. **suṽal**.

s. vérirsen XXXIX/483

s. vérisen XXXIX/483

suṽal (< Ar. سؤال) Soru, bk. **suval**.

s. vér XXXIX/62

s. vérim XXXIX/62,

XXXIX/63

s. vérir XXXIX/63

menim s.+ ıma XXXIX/64

suvar - Hayvana su vermek, su
içirmek.

s.- ardı II/138

s.- ıllār XV/18

s.- ıp XXIII/41

s.- san XIII/27

süb (< Ar. صباح) 1. Güneşin doğduğu
andan öğleye kadar geçen zaman. 2.
Genellikle sabahları yenilen hafif
yemek, kahvaltı, bk. **sabah**, **saba**,
sabih, **sup**, **süP**.

s. XI/25, XIII/112, XIX/120,

XIX/121, XIX/42, XIX/52, XIX/67,

XVI/130, XVI/46, XXII/90,

XXXII/18, XXXII/19, XXXII/51,

XXXIII/299, XXXIX/559

s.+ den V/14, V/21, XI/12,

XXIII/14

s.+ dēn XI/12

s.+ eçen XIX/119

s.+ eyinçin VII/97

s. idi XXXV/65

hıyal-i s. XXXIX/137,

XXXIX/139

saba s. XIX/51

sēr s. XIX/126, XXXIX/557

sübāna (< Far. صبحانه) Sabah yenen
hafif yemek, kahvaltı.

s. VI/86

sübhān (< Ar. سبحان) “Her türlü
kusurdan, noksandan, beşeri nitelik ve
zaaflardan uzak olan” anlamına gelen
Allah’ın isimlerinden biri.

ğādir-i s. XXXIX/214

sücūd (< Ar. سجود) Secde etme, secde.

yā s. XII/422

sühPet bk. **söhbət**.

s. çekiydik VIII/51

sülb (< Ar. صلب) Döl, nesil, zürriyet.

s.+ ün XII/438

süleyman bk. **süleymān**.

s.+ a XVI/53

s. peygammer XII/376

süleymān 1. Kişi adı. 2. Hz. Süleyman, bk. **süleyman**.

s. XII/309, XVI/54

sümüğ' bk. **sümük**.

s.+ ümde XXXIX/13

sümük Kemik, bk. **sümüğ'**.

s. XLI/44

s. ıdı I/198

s.+ tü I/198

sünnet (< Ar. سُنَّة) 1. Çocuğun sünnet edilmesi münasebetiyle düzenlenen şenlik, sünnet düğünü. 2. Gelenek, âdet. 3. Erkek cinsel organı.

s. XV/66

s.+ imizdi VII/171

s.+ in XV/69

dede baba s.+ imizdi VII/171

ayının s.+ i I/198

sünneti (< Ar. سُنَّتِي) Yerli, yerel, yöresel.

s. XL/22

s.+ dī XXXIX/25

s. paltar IX/103

süP bk. **sabah**, **saba**, **sabih**, **sup**, **süb**.

s. V/12

seher s. II/118

süpür - Bir şeyin, bir yerin üstündeki çer çöp, toz toprak vb. şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek.

s. XXIV/7

s.- ersen VIII/140

s.- me VIII/140, VIII/143

sür - 1. Yönetip yürütmek, sevk etmek. 2. Önüne katıp götürmek.

s.- dü XXXIII/443, XXXIII/460

s.- düler XXXIII/461

s.- eceksen XXXIII/458

s.- er VII/165

s.- ün XXXIII/240

s.- üp XXXIII/244

süre bk. **dalı sürē**.

dalı s. VI/157, XXXIII/357,

XXXIII/359, XXXIII/534

dalım s. XXXIII/240

ğuşun dalı s. XXXIII/409

onun dalı s. XVIII/156

sürē bk. **dal sürē**.

dal s. VIII/130

süret (< Ar. سرعت) Çabukluk, hızlılık, hız.

s.+ inen XXXIII/149

sürme Kırpık diplerine sürülen siyah boya, sürme, is.

s. III/39

sürt - Bir şeyi bastırarak diğer bir şeyin üzerinden geçirmek, bk. **sürt** -.

s.- erdi V/30

sürt - bk. **sürt** -.

s. VI/136

sürü Evcil hayvanlar topluluğu.

s.+ leri XXXIII/206

dört s. XXXIII/188

haçıbala bēin s.+ sünün gabağı

XXXIII/214

munun s.+ süne sarı V/197

üş s. XXXIII/187, XXXIII/188

sürü - Bir şeyi peşine takmak veya önüne katmak, alıp götürmek.

s.- yer XVIII/119

sürün - Karnı üzerinde gitmek, sürünmek, emeklemek

s.- er XI/26

süt Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri,

memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı, bk. **süt**.

s. V/35, V/80, V/82, VI/12, VIII/141, XIV/7, XIX/49, XL/215, XVIII/26, XX/101, XXIX/15

s. °günü XLI/54

s.+ den VI/97

s.+ dü XL/223

s. günü V/102

s.+ nen III/66

s.+ ü V/199, V/84, VIII/145, XIX/45, XVII/9, XVIII/28, XXIX/19, XXIX/25

s.+ ün V/46, V/47, V/49, XIII/55, XIX/44

s.+ ün torbasın V/12

s.+ üne XXIX/25

s.+ ünnen XXXII/21

s.+ ünnēn XXII/91

s. ıraḥliyyem XXIV/6

s. mayalar V/12

süt bk. **süt**.

s. V/30

sütçü Süt satan kimse.

s.+ ye XVII/9, XVII/9

süttaş bk. **süttaş**.

s. VIII/141, VIII/145

sütdü bk. **süttü**.

s. pılō VIII/141

süt günü Türkiye takvimine göre pazara denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki gün, bk. **süt günü**.

s. V/102, V/103

süt günü bk. **süt günü**.

s. XLI/54

süttaş Süt, şeker ve pirinçten yapılan bir tatlı türü, sütlaç, bk. **süttaş**.

s. III/62, XIV/14

s.+ ı III/62

süttü İçinde süt bulunan, sütle yapılan, sütlü, bk. **sütdü**.

s. pîlō XXI/55, XXIV/30

süttü pîlō Sütlaç.

s. XXI/55, XXIV/30

süv - bk. **sev** -, **sêv** -.

s.- er II/28, XL/93

s.- êr XL/93

süz - Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek, süzmek.

s.- mēin VIII/146

s.- üb XXXIX/429, XXXIX/430, XXXIX/434

süz bk. **siz**.

s.+ ün XXXIV/23

süz - Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek.

s.- me VIII/141

süzül - Göz baygınlaşmak, mahmurlaşmak.

s.- dü X/106, X/107

Ş

şā'ban (< Ar. شعبان) Ay takviminin sekizinci ayı, üç ayların ikincisi, şaban.

nīme-i ş.+ da VII/5

nīme-i ş.+ dā VII/8

şābeh bk. **şebah**.

ş.+ ün idi XXVI/49

şābil Erdebil eyaletinde bulunan bir yer adı.

ş. çayı I/131

ş. çayıldı I/132

ş.+ di I/10

ş.+ dī XXXI/28

ya ş.+ e I/202

şābil çayı Savalan Dağı'nda bulunan bir çay adı.

ş. I/131

ş.+ dı I/132

şad bk. **şād**.

ş. XXXIX/134, XXXIX/480

ş.+ dān XXXIX/134

ş. havalar XXXIX/608

ş. oğumağ XXXIX/479

ş. olsun VIII/46

ş. şi'ri XXXIX/479

şād (< Far. شاد) 1. Sevinçli, memnun, mesrur. 2. Kırık hava, bk. **şad**.

ş. havalar XXXIX/607

ş.+ ı XXXIX/504

ş.+ ın XXXIX/97

şāddığ Eğlence, şadlık.

ş. éliyerdik XXII/57

şāgirt (< Far. شاد) Öğrenci, talebe, şakirt, çırak.

ş. IX/70, IX/71

ş.+ nen IX/71

şah (< Far. شاه) Padişah, hükümdar, pir, bk. **şāh**, **şeh**.

ş. I/213, II/121, XII/6, XVI/118, XVI/125, XVI/66, XVI/70, XVI/85, XVI/86, XVI/94, XVI/97, XVI/99, XXXIII/291

ş.- ı merdan XII/274

ş.+ a X/9

ş.+ ā I/18

ş.+ ı XVI/85

ş.+ ın XVI/88

ş.+ ın dōyresinde II/17

ş.+ ın hoşuna gétsin I/21

ş.+ ın yanına I/21

ş.+ lardan XVI/83, XVI/84

ş.+ ların şahī XII/93

ş. abbas XVI/57, XVI/62

ş. ismailden XII/24

ş. ismailin destanı XII/34

ş. iydı XXXIII/286
ş. olupsun XVI/93
ş. zamanı I/161, I/170, II/121,
XL/84, XXXVI/23
ş. zamanına XXXVI/31
ş. zamāni II/17
şahların ş.+ ī XII/93

şāh bk. **şah**, **şeh**.

ş.- ı merdān VII/44
ş.- ı merdanā XII/90
ş.+ a VII/54
ş.+ ın ğulluğunda XII/324
ş. ismāyıl IX/9

şah abbas (< شاه عباس) Safevî Devleti'nin beşinci şahı olan Türk hükümdar (1587-1629).

ş. XVI/57, XVI/64, XVI/68
ş.+ ı XVI/57
ş.+ ın XVI/63

şāhān (< Far. شاهان) 1. Şahlar. 2. Şahların şahı.

ş.+ ım XII/98

şahat (< Ar. شاهد) Tanık, şahit, bk. **şāhid**, **şahıt**, **şāhit**, **şāt**.

ş.+ dı XXXIII/104, XXXIII/110
allah ş.+ tı XXXIII/158

şāhe (< Far. شاخه) Dal, şube.

ş.+ de VII/26

ş.+ nin VII/27

şahı - Parıldamak, ışıık vermek, çakmak.

ıldırım ş.- yār XL/60

şāh-ı merdān (< Far. شاه مردان) “Mertlerin, yiğitlerin şahı” anlamında kullanılan ve daha çok Hz. Ali için söylenen bir söz.

ş. VII/44

şahıt bk. **şāhid**, **şahat**, **şāhit**, **şāt**.

ş.+ dı XXXIII/99
ş.+ tı XXXIII/100

şāhī Erdebil'in çağdaş şairlerinden Asker Şāhîzāde Erdebilî.

ş. VII/68

şāhid bk. **şahıt**, **şahat**, **şāhit**, **şāt**.

ş.+ em XVIII/83

şah ismail (< شاه إسماعیل) Safevî Devleti'nin kurucusu ve ilk şahı olan Türk hükümdar (1501-1524), bk. **şāh ismāyıl**.

ş.+ den XII/24

ş.+ in XII/34

şāh ismāyıl bk. **şah ismail**.

ş. IX/9

şāhit bk. **şāhid**, **şahıt**, **şahat**.

ş. XXIII/23

ş.+ di XXVI/47

şahs (< Ar. شخص) Kişi, kimse, şahıs.

ş. VII/158

şahseven İran'ın çeşitli bölgelerinde yaşayan bir Türk topluluğu, bk. **şahsevēn**, **şāhseven**, **şahsüven**, **şāseven**, **şāseven**, **şayseven**, **şaysevēn**, **şāyseven**, **şihseven**, **şıseven**, **şıseven**.

ş. II/16, II/17, II/38, II/94, II/95, IV/83, X/8, XL/211, XL/212, XXXI/45, XXXI/51, XXXIX/8

ş.+ de XII/4, XL/217, XVIII/119

ş.+ di X/41

ş.+ ik XIX/11, XXXIX/8

ş.+ iK XII/17

ş.+ in arasında II/27

ş. iydik XXXIII/17

ş.+ ler XLI/110

ş.+ nen XXVIII/8

ş.+ ner XL/75, XL/81, XLI/109

ş.+ nerin XXXIII/91

ş.+ ük X/8, XLI/5, XXV/4, XXXV/6

şahsevēn bk. **şahseven**, **şāhseven**, **şahsüven**, **şāseven**, **şāseven**, **şayseven**, **şaysevēn**, **şāyseven**, **şihseven**, **şıseven**, **şıseven**.

ş. XL/198

şāhseven bk. **şahseven**, **şahsevēn**, **şahsüven**, **şāseven**, **şāseven**, **şayseven**, **şaysevēn**, **şāyseven**, **şihseven**, **şıseven**, **şıseven**.

ş.+ di XXXVI/6, XXXVII/107

ş. idik VII/179

ş.+ ik XXXVII/4, XXXVII/6

şahsevenniğ Konargöçerlik, Şahsevenlik.

ş.+ di XL/11

şāsu bülend (< Fr. *châssis* + Far. بلند) Her türlü arazide kullanılabilen motorlu taşıt, cip.

ş. XXXVII/140

şahsüven bk. **şahseven**, **şahsevēn**, **şāhseven**, **şāseven**, **şāseven**, **şayseven**, **şaysevēn**, **şāyseven**, **şihseven**, **şıseven**, **şıseven**.

ş. X/10

ş.+ di X/10

şahta Çok soğuk kış havası, kar yağışından sonra gelen dondurucu soğuk.

ş. I/79

şāir bk. **şāir**, **şāyır**, **şāyir**.

ş. XXXIII/419

şair bk. **şār**, **şāyır**, **şāyir**.

ş. IX/88

şairliğ Şair olma durumu, ozanlık.

ş.+ ini XXXIX/265

şakkıldağ bk. **şakkıllağ**.

ş.+ ını XIX/88

şakkıllağ Taze, yumuşak koyun dışkısı, bk. **şakkıldağ**.

ş. XXIX/41, XXIX/42

şal (< Far. شال) Geniş atkı veya kuşak.

ş. XI/46

ş.+ ları XXXIII/514

şallağ bk. **şallağ**.

ş.+ ı XVIII/158

şallağ Kırbaç, bk. **şallağ**.

ş. XVIII/158

ş.+ dan XVIII/160

şalvar (< Far. شلوار) Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü, bk. **şalvār**.

ş. XVIII/97, XXXIII/521

ş.+ dī IX/105

şalvār bk. **şalvar**.

ş. XVIII/90, XVIII/94

şam Akşam yemeği, bk. **şām**.

ş. XIV/24, XIX/61

ş.+ a XXIII/40, XXXIII/96

ş.+ ımız XXIII/40

ş.+ ın XXXIII/102

şām bk. **şam**.

ş. XXXVII/128

şan (< Ar. شان) Ün, şöhret, şan.

ş.+ ı XXXIII/165

şapalağ Elle vurulan darbe, tokat.

ş.+ ı VI/58

şāpo (< Far. شاپو) Fötr şapka, bk. **şebo**.

ş. IV/126

şāseven bk. **şahseven**, **şahsevēn**,

şāhseven, **şahsüven**, **şāseven**,

şayseven, **şaysevēn**, **şāyseven**,

şihseven, **şıseven**, **şıseven**.

ş. XVIII/9

ş. arasında XL/220

ş.+ de XII/12

ş.+ ik VI/6

şāseven bk. **şahseven**, **şahsevēn**,

şāhseven, **şahsüven**, **şāseven**,

şayseven, **şaysevēn**, **şāyseven**,

şihseven, **şıseven**, **şıseven**.

ş. XVII/74

ş.+ ig XXII/36

şāt bk. **şāhid, şahat, šāhit, şahıt.**

ş. VIII/50

ş.+ dı XXXIII/153, XXXIII/259

şayet bk. **şāyet.**

ş. XVI/114, XVI/99,
XXXII/49, XXXII/51

şāyet (< Far. شاید) Şart bildirir, eğer,
bk. **şayet.**

ş. XL/117, XXVI/39,
XXXIV/51, XXXIX/601, XXXVIII/37

şāyır bk. **şāir, şār, şāyir.**

ş. XXXIII/358, XXXIII/380,
XXXIII/461, XXXIII/463,
XXXIII/529, XXXIII/581,
XXXIX/244

ş.+ rar XXXIII/520

şāyir (< Ar. شعير) Şiir söyleyen veya
yazan kimse, ozan, bk. **şāir, şār, şāyır.**

ş. IX/66, XXXIII/351

ş.+ den XXXIII/323

ş.+ i X/85

ş.+ lerimiz VII/68, VII/69

ş.+ rer XXXIII/509

ş.+ rermizde VII/67

şayseven bk. **şahseven, şahsevân,
şāhseven, şahsüven, šāseven, šāseven,**

**şaysevân, şāyseven, şihseven, şışeven,
şiseven.**

ş. I/12, I/14, I/16, I/17, I/19,
I/21, I/213, I/214, II/18, II/19,
XXXI/40, XXXII/61, XXXVIII/14

ş.+ di XXVII/20

ş.+ i I/19

ş.+ ik I/12

ş.+ ik I/15

ş.+ in I/107

ş.+ nerin keyfi XVI/108

şaysevân bk. **şahseven, şahsevân,
şāhseven, şahsüven, šāseven, šāseven,
şayseven, şāyseven, şihseven, şışeven,
şiseven.**

ş. I/214

şāyseven bk. **şahseven, şahsevân,
şāhseven, şahsüven, šāseven, šāseven,
şayseven, şaysevân, şihseven, şışeven,
şiseven.**

ş. uşağī VII/2

şebah (< Ar. شبه) Muharrem ayında
aşure gününde şiaların Kerbela'yı
canlandırdıkları anma töreni, bk.
şābeh.

ş.+ e XXI/48

şebo bk. **şāpo.**

ş. IV/128

şeceretü'l-kevn (< Ar. شجرة الكون) Yaratılış ağacı.

ş. XII/301

şedde Şahseven kadınlarının alınlarına bağladıkları örtü, alın örtüsü.

ş. X/131, XVII/46

ş. çekerdî XVIII/88

ş.+ di XVII/37

şefâ (< Ar. شفاء) 1. Bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma, şifa. 2. İlaç, derman.

ş. XXXIX/549, XXXIX/572, XXXIX/595

şefî güney Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ş. XX/55

şeh bk. **şāh**, **şah**.

ş.- i merdāna XXXIX/220

şeheli Kişi adı, bk. **şehelî**.

aşîh ş. XII/10

şehelî bk. **şeheli**.

aşîh ş. XII/30

şeh (< Far. شهر) Şehir, bk. **şehr**, **şehr**, **şehēr**, **şehēr**.

ş.+ de VII/16, VII/24, VII/39, VII/8, XXXII/48, XXXII/53

ş.+ den II/41

ş.+ di VII/63

ş.+ e XXXII/46

ş.+ in özünün VII/63

ş.+ in üsdünde VII/66

ş.+ lereddi XXV/37

bizim ş.+ de VII/3

fars ş.+ inde VII/82

meşgin ş.+ innen IX/2

meşgin ş.+ innenem IX/60

şehēr bk. **şehr**, **şehr**, **şehr**, **şehēr**.

ş. VII/15

tehran ş.+ inde VII/81

şehēr bk. **şehr**, **şehr**, **şehr**, **şehēr**.

erdebil ş.+ innen VII/3

şehērdi bk. **şehirli**.

ş.+ yēm XVIII/4

şehirli Şehirde yaşayan, şehirli, bk.

şehērdi.

ş.+ ler XXVII/16

şehīd (< Ar. شهيد) Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse.

ş. oldu XII/73

şehmāri (< Far. شاه ماران) İnsan başlı, insan gibi konuşan, zebercetten bir taht

üzerinde oturan efsânevî yaratık,
yılanların şâhı, Şahmeran.

ş. zülflerinnen XXXIII/389

şehr bk. **şēhr**, **şehir**, **şehēr**, **şeh̄er**.

ş.- i vene XXXVII/60

ş.- i helebde VI/115

ş.+ i XXXVII/60

ş.+ in içinde XXXIII/392

ş.+ ine XXXIII/435

bālā-yi ş.+ idi XXXIII/166

tehranın bāla ş.+ idi

XXXIII/166

isTanbul ş.+ indē IX/10

gençenin ş.+ ine XXXIII/406

şēhr bk. **şehir**, **şehir**, **şehēr**, **şeh̄er**.

ş.+ ine XXXVII/62

ş. iymiş XL/169

şehrisdan (< Far. شهرستان) İran mülkî
yapılanmasına göre il büyüklüğünde
olan yerleşim birimi.

ş.+ da XL/52

ş.+ na XL/211

şehriver (< Far. شهریار) İran
takviminde mordad ayından sonra
gelen altıncı ayın adı, şehriver.

ş.+ in II/22

şehriyār bk. **şehriyar**.

ş.+ a XXXIII/499

şehriyar Kerem ile Aslı adlı Türk halk
hikâyesinde geçen Aslı'nın Kerem'e
verdiği adlardan biri, bk. **şehriyār**.

ş. XXXIII/464

şehsiyet (< Ar. شخصیت) Kişi, kişilik,
belirgin özellik, şahsiyet.

ş.+ im XXXIX/467

nefesin ş.+ ine XII/54

şêir bk. **şî'r**, **şe'r**, **şir**, **şîr**, **şüir**, **şé'r**,
şér, **şéyr**.

ş. XXXIX/138

ğardaşımın ş.+ idi XXXIX/138

şeker (< Ar. شكر) Şeker kamışı, şeker
pancarı, patates, havuç, mısır, buğday
vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz
suyundan veya nişastasından çıkarılan,
birleşiminde karbon, oksijen ve
hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen,
mayalanabilen ve çoğu tatlı olan
maddelerin genel adı.

ş. II/78, V/35, V/62, XL/70,
XVI/119

ş. dere suyu IV/51

ş.+ inen XVII/58

ş.+ nen II/79

şekerat (< Ar. شكرات) Şeker ve şeker
türünden olan şeyler.

ş. XXXIV/46

şekerdere suyu Erdebil eyaletinde bulunan bir akarsu.

ş. IV/51

şekil (< Ar. شكل) Fotoğraf.

ş.+ lerdēn VII/173

şelāle (< Ar. شلاله) Büyük çağlayan, çavlan.

ş.+ sin XXXIX/576,
XXXIX/592

şelele - Yükleme, yığmak.

ş. - XXXIX/260

şēli (< Far. شلیل) Nektarin.

ş. XL/185, XL/184

şem (< Ar. شمع) Mum.

ş.+ī XII/69

şemme (< Far. شنبه) Cuma ile pazar arasındaki gün, cumartesi.

ş. V/102

şems (< Ar. شمس) Güneş.

ş.- i ġámer XII/253

ş.- ü bāb XII/128

şemşir (< Far. شمشیر) Kılıç.

ş. VII/23, XXXIX/55,
XXXIX/56

ş.+ dī XXXIX/230

ş. reyonunnanıh IX/67

şemşirhana Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

ş. XX/57

şen (< Ar. شان) Şan, ün, şöhret.

ş.+ üve VII/51

şēn Sevinçli, neşeli, şen.

hey-r-i ş.+ i I/89

şengülü Bir tür bitki adı.

ağ-i ş. XXXV/23

şennig Belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram, bk. **şennih'**, **şinnik**.

ş. élerük XL/44

şennih' bk. **şennig**, **şinnik**.

ş.+ lere IX/71

şer (< Ar. شرّ) Kötülük, fenalık.

ş.+ de VII/55

ş.+ den VII/58

ş. böhtan XXXIX/85

ş. böhtan XXXIX/88

héyir ş.+ de XII/214

héyr ş.+ i XI/36

héyri ş.+ i XXXIX/80,

XXXIX/82

şé‘r bk. **şî‘r**, **şéir**, **şir**, **şîr**, **şîir**, **şé‘r**,
şér, **şéyr**.

ş. XII/295

ş.+ lerinnen VII/88

şé‘r bk. **şéir**, **şî‘r**, **şir**, **şîr**, **şîir**, **şé‘r**,
şér, **şéyr**.

ş. X/45, XXXIX/106,
XXXIX/134, XXXIX/227,
XXXIX/270, XXXIX/272

ş.+ i XXXIX/269, XXXIX/479

ş.+ im XXXIX/225

ş.+ imiz VII/71

ş.+ nen XXXIX/108

ş.+ rerî XXXIX/268

ğardaşımın ş.+ idi XXXIX/136

hacıımanirehnümanın ş.+ idi
XXXIX/136

hacıımanrehmanın ş.+ idi
XXXIX/138

nesihet ş.+ idi XXXIX/390

şér bk. **şéir**, **şî‘r**, **şir**, **şîr**, **şîir**, **şé‘r**,
şé‘r, **şéyr**.

ş. XXXIX/274

on iki imam ş.+ i XXXIX/610

imam ş.+ im XXXIX/610

şerāfet (< Ar. شرافت) Şerefli olma,
şereflik.

ş.+ im XII/108

şerāyıt (< Ar. شرائط) Şartlar, koşullar.
ş.+ da XX/28

şeri‘et (< Ar. شريعة) Herkesin uyması
için konan her çeşit kural, kânun, yasa,
düzen ve nizam.

ş. XII/357

ş.+ te XII/298

şerifli ğırah Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

ş. XIX/76

şerizi Kişi adı.

aşılş ş. XII/6

şert (< Ar. شرط) Olması başka
durumların gerçekleşmesini gerektiren
şey, koşul.

ş.+ i XL/92

şest (< Far. شصت) Elli dokuzdan sonra
altmış birden önce gelen sayı, altmış.

ş.+ o yek II/100, XXIX/6

ş.+ o yekte II/99

şesto yek (< Far. شصت و یک) Altmıştan
sonra altmış ikiden önce gelen sayı,
altmış bir.

ş. XXIX/6

şese Doğumdan itibaren ilk altı ay
içinde ya da genellikle doğumun ilk

günlerinde gelen bebekleri kaçırdığına
veya öldürdüğüne inanılan sivri gagalı
haydut kuş, bk. **şīşe, şeşe, şeşé.**

ş. duvası VIII/118

şeşe bk. **şīşe, şeşe, şeşé.**

ş. V/222

ş. vırıb V/224

şeşé bk. **şīşe, şeşe, şeşe, şeşé.**

ş.+ nin duvası V/226

ş.+ sine V/221

şey (< Ar. شئ) Madde, eşya, söz, olay,
iş, durum vb.nin yerine kullanılan,
belirsiz anlamda bir söz, bk. **şéy, ši.**

ş. IV/68, VII/34, VII/90,
VIII/137, XL/195, XL/218, XL/80,
XVI/111, XVI/25, XVIII/114,
XXII/66, XXXVII/48, XXXVII/96

ş.+ de XXXV/28

ş.+ den XXVIII/27

ş.+ di XL/111, XL/112,
XVI/16, XXXI/28

ş.+ i XL/113

ş.+ imiz XVI/90

ş.+ in IV/33

ş.+ ler II/84, XL/194,
XXXVII/141, XXXVII/47

ş.+ lerde XL/164

ş.+ lerden VIII/101

ş.+ leren VIII/109

bi ş. II/132, II/93, II/95,
XVI/74, XXXIII/350, XXXIII/518,
XXXIII/54, XXXIII/77, XXXIX/269

ağır ş.+ leri IV/38

bir ş. XXXIX/21

bi ş.+ im XVI/66

bir ş.+ lerden XXXVII/67

bi ş.+ miş XXXIII/509

evin ş.+ innen IV/36

her ş.+ innen XLI/97

şéy bk. **şey, ši.**

ş.+ ler XL/24, XL/81

şeyda (< Far. شیدا) Çılgın, divane.

ş. VII/142

şeydāyi 1. Erdebil'de yaşayan bir aile
adı. 2. Bu ailenin yaşadığı bölgenin adı.

ab-ı ş. XXXII/57

ş.+ lerindi XXXII/57

şéyr bk. **şéir, ši' r, şir, şīr, šiir, şe' r,**
şé' r, sér.

ş.+ i X/86

şeytan (< Ar. شيطان) Şeytan, iblis.

ş.+ a XXXIX/86, XXXIX/89

şığ - Yüksek bir yerden hızla hedefe
hücum etmek veya hızla hareket etmek,
üzerine atılmak.

ş.- yardım XII/176

ş.+ di XXII/38

şih (< Fr. *chic*) Şık, zarif, güzel.

ş. XXXIX/389, XXXIX/391

şihşeven bk. **şahseven**, **şahsevên**,
şāhseven, **şahsüven**, **şāseven**, **şāşeven**,
şayseven, **şaysevên**, **şāyseven**, **şıseven**.

ş. XXII/32

şıltaḥ 1. Anlamsız talep, arzu, istek. 2.
Eziyet.

ş. XVIII/56

şınasnama (< Far. شناسنامه) Kimlik,
nüfus cüzdanı.

şomāre-yi ş.+ m XXXIII/11

şırın bk. **şirin**.

ş. XXII/36

şırın bılāḥ bk. **şirin bulaḥ**, **şirin**
bıllāḥ, **şirin bılāḥ**.

ş. XXII/33

şırtılıḥ Kabalık, edepsizlik, bayağılık.

ş. XVIII/56

şıseven bk. **şahseven**, **şahsevên**,
şāhseven, **şahsüven**, **şāseven**, **şāşeven**,
şayseven, **şaysevên**, **şāyseven**,
şıhşeven, **şıseven**.

ş. XXII/37

şıseven bk. **şahseven**, **şahsevên**,
şāhseven, **şahsüven**, **şāseven**, **şāşeven**,
şayseven, **şaysevên**, **şāyseven**,
şıhşeven, **şıseven**.

ş. XXII/34, XXII/97

şi bk. **şey**, **şéy**.

bi ş. VIII/129

şiir bk. **şéir**, **şi' r**, **şir**, **şīr**, **şe' r**, **şé' r**,
şér, **şéyr**.

ş. XXXIX/325, XXXIX/326,
XXXIX/327, XXXIX/473

ş.+ e XXXIX/509

ş.+ i XII/159, XXXIX/309,
XXXIX/423

ş.+ ler XII/8

ş. oḥu XXXIX/326

ş. oḥuyam XXXIX/326

intizārın ş.+ ini IX/88

şikar (< Far. شكار) 1. Av. 2. Avlanan
hayvan.

ş. XXXIII/348

ş.+ a II/35, XXXIII/343,
XXXIII/348, XXXIII/349

ş.+ ā XVI/30, XXXIII/586

ş.+ ina II/76

munın ş.+ ın X/38

şikarçı Av işiyle uğraşan kimse, avcı.

ş.+ dı X/38, X/39
ş.+ ydı XXXIII/343,
XXXIII/344

şikesde (< Far. شکست) Segah
makamında çalınan Azərbaycan
muğamı.

ğarabağ ş.+ si XXXIX/611
ğaradağ ş.+ si XXXIX/611,
XXXIX/612

şillele - Tokatlamak, sille vurmak.
ş.- rem XL/218

şimi bk. **şîmi**.
mohendis-i ş. XXXV/61

şîmi (< Far. شیمی) Kimya, bk. **şimi**.
lisans-i ş. XXXV/61

şimdi Şimdi, şu anda.
ş. XXI/68

şimşek Bir bulutun tabanı ile yer
arasında, iki bulut arasında veya bir
bulut içinde elektrik boşalırken oluşan
kırık çizgi biçimindeki geçici ışık,
balkır, çakım, çakın, yalabık, yıldırak.

ş. kimin XII/56

şimşir Erdebil eyaletinde bulunan bir
dağ.

ş. dağımız XIX/71

şinās (< Far. شناس) Tanış, tanıdık.
ş.+ aḥ XII/146

şinnik bk. **şennig**, **şennih'**.
ş. élerdiler IV/56, IV/57, IV/59

şir bk. **şéir**, **şî' r**, **şîr**, **şîir**, **şe' r**, **şé' r**,
şér, **şéyr**.

ş. XXXIX/233

ş.+ in XXXIII/574

ş.+ nen II/96

şî' r (< Ar. شعر) Zengin sembollerle,
ritimli sözlerle, seslerin uyumlu
kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve
durak bakımından denk ve kendi
başına bir bütün olan edebî anlatım
biçimi, manzume, nazım, koşuk, bk.

şéir, **şir**, **şîr**, **şîir**, **şe' r**, **şé' r**, **şér**, **şéyr**.

ş. XII/231, XXXIX/135,
XXXIX/180, XXXIX/234,
XXXIX/236, XXXIX/306,
XXXIX/307, XXXIX/471,
XXXIX/472

ş.+ i XII/107, XXXIX/229,
XXXIX/372, XXXIX/423,
XXXIX/537

ş.+ idi XXXIX/371

ş.+ im XXXIX/202

ş.+ ini XXXIX/450

ş.+ ler XXXIX/475

aşâyir ş.+ i XXXIX/333

ata ş.+ i XXXIX/472
azərbaycan ş.+ i XXXIX/229
eḡābimin ş.+ i XXXIX/306
eḡābinin ş.+ i XXXIX/228
eṣāyir ş.+ i XXXIX/330,
XXXIX/332

eṣāyir ş.+ idi XXXIX/451
eṣāyirin ş.+ idi XXXIX/371
şad ş.+ i XXXIX/479
zadın ş.+ i XXXIX/227
zelimḡānın ş.+ i XXXIX/256
zelimḡānın ş.+ i XXXIX/226

şīr bk. şēir, şī' r, şir, šiir, şe' r, şe' r,
şér, séyr.

ş. XXXIX/476
ş.+ de XXXIX/478
ş.+ i XXXIX/477
ş.+ ler XXXIX/475,
XXXIX/476
ş.+ leri XXXIX/476,
XXXIX/477

şīrbehay (< Far. شیربها) Başlık parası.
ş. XL/36

şire (< Far. شیر) Şire, tatlı, şekerli.
ş.+ sidī XL/71

şirin (< Far. شیرین) Sevimli, cana yakın,
tatlı, hoş, bk. şırın.

ş. XII/35, XXXIII/578,
XXXIII/608, XXXIX/339,
XXXIX/340, XXXIX/347

ş. bulaḡ XXII/31
ş. şirin XXXIX/304
ş. yuḡu III/47
şirin ş. XXXIX/304

şirin bılāḡ bk. şirin bulaḡ, şirin
bılāḡ, şırınbılaḡ.

ş. XXXVII/108

şirin bılāḡ bk. şirin bulaḡ, şirin
bılāḡ, şırınbılaḡ.

ş. XXXVII/104

şirin bulaḡ Zencan eyaletine bağlı bir
yer adı, bk. şirin bılāḡ, şirin bılāḡ,
şırınbılaḡ.

ş. XXII/31

şirkeT (< شرکت) Bir iş için bir araya
gelme, toplanma.

ş. élemişdik XII/139

şirni (< Far. شیرین) Tatlı, şerbet.

ş. III/94, XIV/13
ş.+ sīn XIX/61
ş.+ sinden III/93
ş.+ ydi VI/31

şirvan 1. Kişi adı. 2. Erdebil eyaletinde
bulunan Savalan Dağı'nın

eteklerindeki bir yer adı, krş. **şirvan**
deresi.

- ş. deresidi II/120
- ş. deresinnen I/134
- ş. deresine I/132
- ş. iydi XXXIII/236

şirvan deresi Erdebil eyaletinde
bulunan Savalan Dağı'nın
eteklerindeki bir dere adı, bk. **şirvan.**

- ş. II/120
- ş.+ ne I/132

şişe Bir tür uyuşturucu madde.
ş. XL/217

şīşe bk. **şeşe, şeşe, şeşé.**
ş.+ ye V/208

şitdet (< Ar. شَدَتْ) Bir hareketin, bir
gücün derecesi, yeğlilik, sertlik.
ş. XIX/109

şōğ (< Ar. شَوْق) İstek, heves, şevk.
ş.+ a XXV/43

şoğl bk. **şuğl, şōğl.**
āzad ş.+ a XXXVIII/30

şōğl bk. **şuğl, şoğl.**
mēīm ş.+ ım XXXVIII/12

şōh bk. **çok, çoh, çoh, çōh, çoh.**

ş. IV/44

şomāre (< Far. شماره < İt. *numero*) Bir
şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren
sayı, rakam, numara.
ş.- yi şınasnamam XXXIII/11

şor 1. Kalıp halindeki sade peynir. 2.
Süzülmüş ayranla hazırlanan bir tür
ağartı, bk. **şör.**

- ş. II/69, II/72
- ş. élerdiler V/27
- ş.+ nan II/72
- ş.+ u II/72

şör bk. **şor.**

- ş.+ nan II/68
- ş.+ un XVII/18

şorabil Erdebil eyaletinde yer alan bir
göl adı.
ş.+ e XIII/71

şorba (< Far. شوربا) Sebze, tahıl, et vb.
ile hazırlanan sıcak, sulu içecek, bk.
çorba.

- ş. I/18, I/20, I/214, V/41,
XIV/14
- ş.+ s1 V/42
- onun ş.+ sını V/41

şöyle Şunun gibi, şuna benzer biçimde.
ş. XII/253

şöyüt (< Far. شويد) Dereotu.

ş. IV/45

şu Bu sözcüğüne göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen söz, şu.

ş. I/121, IV/112, XXXV/20

şucaát bk. **şucāat**, **şucāyet**.

ş.+ di XXXIX/229

şucāat Azerbaycan halk ozanı, Şucaat Ahmedov (1943-2002), bk. **şucaát**, **şucāyet**.

ş. XXXIX/355, XXXIX/357, XXXIX/361

şucāyet bk. **şucāat**, **şucaát**.

ş.+ in IX/89

şuğal bk. **şuğāl**.

ş. XL/194

şuğāl (< Far. شغال) Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı, çakal, bk. **şuğal**.

ş. XL/194

şuğl (< Ar. شغل) İş, meşgale, uğraşı, bk. **şoğl**, **şoğl**.

ş.+ um XXXVII/51

ş.+ un XXXVII/57

şuh (< Far. شوخ) Neşeli, canlı, hareketli, şen, kıvrak.

ş. XII/330

şuhluh Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife, şaka.

ş. XXXIII/14

şüle (< Ar. شعله) Işık, parıltı, ateş.

ş. XII/330

şuluğ bk. **şuluğ**.

ş. III/56

şuluğ (< Far. شلوع) 1. Kalabalık, dar, sıkışık. 2. Oynak, hafif, bk. **şuluğ**.

ş. III/56

şumal (< Ar. شمال) Kuzey, şimal.

ş.+ dı XXXVII/123

şurevi bk. **urisyet**, **urisyey**, **şurevi**.

ş.+ nın XXXIII/243

şurevi bk. **urisyet**, **urisyey**, **şurevi**.

ş. XXXIII/332

ş.+ dē XL/208

ş.+ leri XL/187

ş.+ leren XL/186

ş.+ nin XXXIII/422

ş.+ nin eşāyiri XXXIII/243

ş.+ ynen I/145

ş.+ ye XL/201

ş.+ yecek III/70

ş.+ ynen XXXIII/229

şügge (< Ar. شقه) Kağıt parçası, varak.

ş.+ si XII/287

şükr bk. **şükür**, **şükür**.

ş. IV/74, IV/75

ş. allaha XII/466

şükür bk. **şükür**, **şükr**.

ş. IV/73

şükür (< Ar. شكر) 1. Allah'a duyulan minneti dile getirme. 2. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme, bk.

şükür, **şükür**, **şükr**.

ş. IV/75, XV/68

ş. allaha XVI/93

allaha çoğ ş. VII/40

allaha çoğ ş. XV/17

allaha ş. VII/105, VIII/55,

XIX/66, XV/24, XX/70, XXXV/56,

XXXV/74

çoğ ş. XL/121

şüreke (< Ar. شركاء) 1. Ortaklar,

şerikler. 2. Aynı yerde yaşayan

kimseler, komşular.

ş. I/145

T

tā (< Far. تا) Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz.

t. VIII/47, X/9, XXII/77, XXXVII/106, XX/65, XXII/38, XXXI/36, XXXII/31, XXXII/37, XXXIX/20, XXXVII/110, XXXVII/114, XXXVII/122

taariben bk. **teğribēn**, **teğriban**, **teğriben**, **teğribēn**, **teğ'riben**, **tēriben**, **tiğriben**, **tēriben**, **teğriben**, **tağriben**.

t. XXXVI/4

tabağa (< Ar. طبقه) Kat, zemin, bk. **tabaḡa**.

t. XXXIX/332

tabaḡ Bir tür hayvan hastalığı.

t. XXI/6

tabaḡa bk. **tabağa**.

t.+ da XXXIX/331

t.+ dáydim XXXIX/331

taban (< Far. تابان) Parlak, ışıklı.

tabi (< Ar. طبعی) Doğal olarak, elbette.

t. XXII/83

tācīr abdulla Leyla ile Mecnun adlı aşk hikayesinde Mecnun'un babası olan karakter.

t. XXXIII/284, XXXIII/296, XXXIII/298, XXXIII/299, XXXIII/301, XXXIII/302, XXXIII/312, XXXIII/320

t.+ nı XXXIII/310

t.+ nın XXXIII/306

t.+ nın adamı XXXIII/307

t.+ ya XXXIII/292

ta'ḡet (< Ar. طاقت) Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.

t.+ i XX/88

Taḡ bk. **daḡ**, **daḡ**, **daḡ**, **dāḡ**.

T.+ ları XII/178

tāḡ Budak, dal.

t.+ ı XII/319

taḡriben bk. **teğribēn**, **teğriban**, **teğriben**, **teğribēn**, **teğ'riben**, **tēriben**, **tiğriben**, **tēriben**, **teğriben**, **taariben**.

t. I/69, I/88, II/13, II/21, XL/11,
XL/15, XL/154, XL/23, XL/24, XL/8,
XXVI/4, XXXIII/140, XXXIX/15,
XXXIX/8

taḥ - Bir şeyi başka bir yere uygun bir
biçimde tutturmak, ilişirmek,
geçirmek.

t.- ıllar XLI/107

t.- ırdılar XLI/109

t.- ırlar XLI/110

taḥça (< Far. تاقچه) 1. Bir şey koymak
için duvarda açılan oyuk. 2. Çeşitli
eşyalar koymak için yapılmış raf.

t.+ da I/199

sarayımın t.+ sindā VII/116

taḥda bk. **taḥta**.

t.+ dı XII/425

t.+ s1 XXXIX/54

tāḥma (< Far. تاحمه + T. ne) Geldiği
bağlama “-e kadar / -a kadar” anlamı
katan bir söz.

t. XVIII/120

taḥta (< Far. تخته) Çeşitli işlerde
kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve
az kalın biçimde işlenmiş ağaç parçası,
bk. **taḥda**.

t.+ s1n XXXIX/18

t. yurt XXIX/11

taḥtayurt Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

t. XXIX/11

taife bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tayfa**, **tāyfā**,
tayfe, **tāyfe**, **tāife**.

il-u t.- yi aḥsaḳḳal XXXV/41

tāife bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tayfa**, **tāyfā**,
tayfe, **taife**, **tāyfe**.

t.- i tuḡamollū XXXV/6

tāin (< Far. تاين) “Bu kadar” anlamına
gelen bir söz.

t. XII/399

taḳıltı Tıkırtı.

t. XI/55, XI/57

tāki “Gibi, -a / -e benzer” anlamında
kullanılan bir söz.

nar t. VIII/154

talān - Talan olmak, soyulmak,
yağmalanmak.

t.- dı VII/120

talān Yağma.

t. XII/264

tālīş İran’da yaşayan topluluklardan
birinin adı, Taliş, bk. **tālīş yurdu**.

t. yurdu XIX/77

tālīş yurdu Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **tālīş**.

t. XIX/77

talmıŝgēh'li bk. **talmışgeyih'li**, **talmışgeyih'li**.

t.+ ni IV/88

talmışgeyih'li Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Talmışgeyikli (Talışmikayilli), bk. **talmıŝgēh'li**, **talmışgeyih'li**.

t. XXXIII/170

t.+ lerde XXXIII/80

talmışgeyih'li bk. **talmışgeyih'li**, **talmıŝgēh'li**.

tāyfe-yi t. XVI/4

tamam (< Ar. تمام) 1. Bütün, tüm. 2. Eksiksiz. 3. Evet, bk. **temam**, **tamām**.

t. VII/90, XVI/142, XVI/24, XXXVI/30

t. éliyendē XXXIII/427

t. éliyennen sōra IX/10

t. olannan sohrā XXXIII/388

tekmil t. olannan sohra XXXIII/285

tamām bk. **tamam**, **temam**.

t. VII/100

tāmāşa (< Far. تماشا) Hoşlanarak bakma, seyretme.

t. éle XXXIII/375

tandon (< Fr. tendon) Kasın kemiğe yapışmasını sağlayan kıkırdakımsı uzantısı.

t. XXXIX/517

t. damarı XXXIX/517, XXXIX/519

tanı - 1. Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak. 2. Bilmek, seçmek, ayırmak, bk. **tānı** -.

t. XXXIX/206, XXXIX/210, XXXIX/212, XXXIX/216, XXXIX/220, XXXIX/224

t.- mazdılı XVIII/15

t.- mır XXXIII/567

t.- mıyan V/201

t.- miy XXXIII/566

t.- ram XII/146

t.- rsın VI/147

t.- yaélmirem XII/342

t.- yan I/98, XVIII/115

t.- yannan XXXIX/15

t.- yardı XIII/85

t.- yıp XIII/86

t.- yırdı XXXIX/318

t.- yır VI/162, XXXIII/566

t.- yram XII/212

tānı - bk. **tanı** -.

t.- mırsız VI/126

t.- rdı XIII/85

t.- rmiş XXXIII/229

tanış Tanıma durumu, tanıdık, tanışma.

t. VIII/26, VIII/27

t. olmağım XXXIX/12

tanker (< Fr. *tanker*) Su taşıyan kamyon.

t.+ nen V/22

tap - 1. Bulmak, ele geçirmek, elde etmek. 2. Görmek, bk. **tāp** -.

t. XVI/98

t.- a XXXIX/533

t.- abilersen XXXIII/451

t.- abileyig XXXIII/75

t.- abilmedi XXXIII/512

t.- abilmezdi XXXIII/510

t.- abilmiyib XXXIII/361

t.- abilmiyiP XXXIII/372

t.- aélmessin VI/158

t.- aemmedi XXII/12

t.- ardılar XIII/66

t.- arduḡ XL/175

t.- ardūḡ XL/176

t.- arsan XXI/37

t.- aruḡ XXXVIII/41

t.- asan III/47, XXXII/26, XXXIII/415, XXXIV/53

t.- bıye XII/401

t.- dı XII/294, XV/45, XVI/98, XXII/12, XXXIII/560, XXXIII/573

t.- dıḡın XXV/42

t.- dī XXXIII/573

t.- ıb II/32

t.- ıp II/36, XXXIII/325

t.- ır XXXIII/572

t.+ maḡına XXXIII/573

t.- tı XXXIII/320

éan t.- ır VII/106

idāme t.- iy XXXIII/327

tāp - bk. **tap** -.

t.- dı XXXIII/321

tapdıḡ Kişi adı, krş. **tapdıḡ ġaradaḡlı**.

t.+ dān XXXIII/95

tapdıḡ ġaradaḡlı Karadaḡ Türk halk ozanlarından Tapduk Karadaḡlı.

t.+ nın yanında VII/75

tapıl - Bulma işine konu olmak, bulunmak.

t.- maz XL/70

t.- méy XXXIII/75

tapış - Buluşmak, bir araya gelmek.

t.- maḡları XXXIII/504

taptapbaca bk. **taptapbacā**,
taptapbaća, **taptapbaćā**.

t. III/56

taptapbacā bk. **taptapbaca**,
taptapbaća, **taptapbaćā**.

t. XL/56

taptapbaća Bilmece, bk. **taptapbaca**,
taptapbacā, **taptapbaćā**.

t. XIV/40, XV/59, XVIII/50,
XVIII/51, XXI/6

taptapbaćā bk. **taptapbaca**,
taptapbacā, **taptapbaća**.

t. XIX/28, XVIII/42

tar Doğu Anadolu ile Azerbaycan'da
çalınan bir çalgı türü.

t. XXXIX/185, XXXIX/21

taraf (< Ar. طرف) 1. Ön, arka, sağ, sol,
üst, alt vb. yanların her biri. 2. Yöre,
yer. 3. Yön, yan, doğrultu. 4. Bir
kimsenin soyundan gelenler. 5. İki
topluluktan her biri, bk. **téref**, **teraf**,
teref.

t.+ da XI/53

t.+ dı XIX/78

géydar t.+ ınan XII/153

tarı Tanrı, Allah.

t. IV/74

t.+ nın XII/372

tarıh bk. **tārıh**.

t. XXXIII/12

t.+ den XL/167

t.+ ın XXII/18

sazın t.+ ın XXXIX/52

tārıh (< Ar. تاریخ) 1. Bir olayın
günü, ayını ve yılını bildiren söz. 2.
Bir konuyu geçmiş ve gelişimi içinde
inceleyen anlatı, bk. **tarıh**.

t. XII/224

t.+ ā XVI/72

t.+ ın XXII/18, XXXIX/46

t. göyallar I/92

buranın t.+ ı XXXVII/13,

XXXVII/15

buranın t.+ i XXXVII/12

tārıtanımaz Köroğlu Destanı'nda adı
geçen Köroğlu'nun arkadaşlarından
biri.

t. IX/42

tārıverdi Kişi adı.

t. XX/4

tas (< Ar. طاس) Genellikle içine sulu
şeyler konulan metalden yapılmış kap.

aşure t.+ ı XXI/50

tat 1. Göçebe yaşam tarzı olmayan yerleşik kimse. 2. Şahseven Türkü olmayanlara verilen genel ad, bk. **tāt**.

t. II/93, III/21, IV/80, XIII/101, XXII/36, XXII/37, XXXII/60

t.+ darın üş neferine I/107

t.+ dı II/93, XXII/38, XXII/39

t.+ ı II/93

t.+ tı II/92

tāt bk. **tat**.

t. XXII/37

tatris Kişi soyadı, krş. **ibrahim tatris**.

ibrahim t. XXXIV/31

tava (< Far. تابه) Yiyecekleri kızartmak, yağ kızdırmak işlerinde kullanılan saplı yayvan kap.

t.+ yā V/65

tavıh Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı, tavuk, bk.

toyuğ, **toyuğ**.

t. XI/72

tavıh mavıh Tavuk veya tavuk benzeri hayvanlar, krş. **tavıh**, **toyuğ**, **toyuğ**.

t. mavıh XI/72

tavla - Hareket ettirmek, oynatmak.

t.- yardıh XI/28

tay Taraf, yön.

t. XIV/51, XXII/93, XXXIX/227, XXXIX/229, XXXIX/520

t.+ a XL/201, XXV/11

t.+ da XXXIX/227, XXXIX/231, XXXIX/315

t.+ dadı XXXIX/237

t.+ dan XXXIX/350

t.+ ki XVIII/145

beri t.+ a I/36

tayfa (< Ar. طائفة) Aralarında akrabalık bağı bulunan tirelerin birleşmesiyle oluşan ve bir bey tarafından yönetilen büyük topluluk, oymak, bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tāyfā**, **tayfe**, **tāyfe**, **taife**, **tāife**.

t. I/111, I/112, XL/132

bir t. XII/207

tayfa t. XII/214

t.- i üsenehliynen XXXIII/21

t. ahsakkalıdı X/97

t.+ da X/40, XVIII/67, XXVI/23

bizim t.+ da I/112

t.+ dan VIII/149, XVIII/69

t.+ danıh XII/17

t.+ dı I/129, XX/58

t.+ mda VIII/46

t.+ mız VIII/12

otuz iki t.+ mız I/33

t.+ mızın beyidi X/93

otuS iki t.+ nın I/34

t.+ nın adı I/21, VIII/12
zenin t.+ sına III/106
t. tayfa XII/214
t.+ ya VIII/149
geyih'li t.+ ları XXXIII/170

tāyfā bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tayfa**, **tāyfā**, **tayfe**,
tāyfe, **taife**, **tāife**.

t.- ye cāhanhānumluyuh XX/13

tāyfa bk. **tayfā**, **tayfa**, **tāyfā**, **tayfe**,
tāyfe, **taife**, **tāife**.

t. IV/93, X/41, XX/47
t.- yı ećirri XIX/4
t.+ dan IV/95
t.+ dı XII/206, XII/208, XL/75
t.+ larda IV/87
t.+ mızdı XXXI/8
t.+ mı XXI/86
t.+ yā IV/82
büyük t.+ sı XL/75
él t. XXVI/31
otuz iki t. XXXI/40
otuz iki t.+ dı IV/87

tāyfā bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tayfa**, **tayfe**,
tāyfe, **taife**, **tāife**.

t. XXXIII/4

tayfe bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tayfa**, **tāyfā**,
tāyfe, **taife**, **tāife**.

t.- yi cānhanımlının XX/53

tāyfe bk. **tāyfa**, **tayfā**, **tayfa**, **tāyfā**,
tayfe, **taife**, **tāife**.

t.- i isālıdı XXXIII/183

t.- i muğannū XL/4

t.- yi ğutlar XVII/2

t.- yi muğanlu XV/8

t.- yi talmişgeyih'li XVI/4

te bk. **tek** (I).

ne t. kesi I/139

tēb (< Far. تاب) Güç, kuvvet, takat.

t. XXXIX/137, XXXIX/139

tebberfeki (< Far. تب برفکی) Şap
hastalığı.

t. XX/70

tebi bk. **tebi^ç i**, **tebi^ç**, **tebii**, **tebī**, **tēbi^ç**.

t. XXXV/21

tebi^ç bk. **tebi^ç i**, **tebii**, **tebi**, **tebī**, **tēbi^ç**.

t. XL/214, XL/79

t.+ dı XL/214

tebī bk. **tebi^ç i**, **tebi^ç**, **tebii**, **tebi**, **tēbi^ç**.

t. XXXV/27

tēbi^ç bk. **tebi^ç i**, **tebi^ç**, **tebii**, **tebi**, **tebī**.

seddersed t.+ sı XL/70

tebib (< Ar. طبيب) Hekim, doktor.

t. X/58

t.+ im XII/200

t. XXXIX/495

tebii bk. **tebi' i**, **tebi'**, **tebi**, **tebī**, **tēbi'**.
t. XVII/30

tedārik (< Ar. تدارك) 1. Hazırlıklar. 2. Çeyiz için alınan hediyelere verilen ad, bk. **tederik**.

t. görrük XL/99

tebi'i (< Ar. طبيعي) Doğal, bk. **tebi'**, **tebii**, **tebi**, **tebī**, **tēbi'**.

t. XVII/31, XVII/33

āb-i t. XXXIV/19

tederik bk. **tedārik**.

t.+ ler XXXIII/424

tebiyyet (< Ar. طبيعت) Doğa, tabiat.

ġanun-u t. I/49

ġānun-u t. I/47

tedrić (< Ar. تدريج) Azar azar, sıra sıra, yavaş yavaş.

t. XVI/114

tebrik (< Ar. تبريك) Kutlama, uğurlu ve bereketli olmasını dileme.

t. XL/140, XL/147, XL/151,
XL/23

te' eccib (< Ar. تعجب) Şaşırmak, hayret etmek, bk. **te' cib**.

t.+ e XXXIII/162, XXXIII/163

t.+ e ġaldı XXXIII/431

tebriz bk. **terbiz**, **tēbriz**.

t.+ de XXXIX/144

t.+ dedi XXXIX/301

t. terefinen XXXVII/7

teessüf (< Ar. تأسف) Acınma, yazıklanma.

t.+ leren VII/97

tēbriz bk. **terbiz**, **tebriz**.

t. XXXVII/70

t.+ dedi XXXIX/301

t.+ di XXXVII/122

tefāvut (< Ar. تفاوت) Farklı olma, farklılık.

t.+ u IV/79

t.+ umuz IV/79

te' cib bk. **te' eccib**.

t.+ em XXXIII/336

tefāvüġet (< Ar. تفوؤات) 1. Düşünce. 2. Düşünceyi dile getirme, karar vermek.

t. çatdı XL/93

te'cnis Bir tür âşık havası.

te' fil (< Ar. تحویل) Anlama, özümseme.

t. al XXXIII/303
t. alan XII/117
t. alana V/94, XII/118
t. v rdi XXXIII/400
t. v rebiliyem XXXIII/457

tefsir (< Ar. تفسير) Yorumlama.
t. XII/455

teğriben (< Ar. تقريباً) Yaklaşık olarak,
aşağı yukarı, tahm nen, bk. **teğrib n**,
teğriban, **teğriben**, **teğrib n**,
teğ'riben, **t riben**, **tiğriben**, **tēriben**,
tağriben, **taariben**.

t. II/43, II/99, VII/160, XII/22,
XII/30, XII/4, XXVIII/12, XXVIII/13,
XXVIII/18, XXXI/25, XXXI/39,
XXXV/18, XXXV/20, XXXV/26,
XXXVIII/37

teğribēn bk. **teğriben**, **teğriban**,
teğriben, **teğribēn**, **teğ'riben**, **tēriben**,
tiğriben, **tēriben**, **tağriben**, **taariben**.
t. X/17, XII/151

teğriban bk. **teğriben**, **teğribēn**,
teğriben, **teğrib n**, **teğ'riben**, **t riben**,
tiğriben, **t riben**, **tağriben**, **taariben**.
t. XXXVII/14

teğriben bk. **teğriben**, **teğrib n**,
teğriban, **teğrib n**, **teğ'riben**,

t riben, **tiğriben**, **t riben**, **tağriben**,
taariben.

t. XII/220, XIII/36, XL/84,
XXVIII/15, XXXVII/15, XXXVIII/48

teğrib n bk. **teğriben**, **teğrib n**,
teğriban, **teğriben**, **teğ'riben**,
t riben, **tiğriben**, **t riben**, **tağriben**,
taariben.

t. XXXVIII/8

teğ'riben bk. **teğriben**, **teğrib n**,
teğriban, **teğriben**, **teğrib n**, **t riben**,
tiğriben, **t riben**, **tağriben**, **taariben**.

t. XXXIX/383

teğz (< Ar. تغذ) Beslenme.
t.  ylir XXXV/36

teh' bk. **tek** (II).

teh' t. XIV/64

t. teh' XIV/64

teğall s (< Ar. تخلص) 1. Mahlas. 2.
Mahlas alma, takma ad kullanma. 2. bk.
teğell s.

t. VII/129

t.+   VII/157

tehammul (< Ar. تحمل) Zor şeylere
dayanma gücü, ses çıkarmadan
katlanma.

t.+ u XIII/50

tehellüs bk. **tehallüs**.

t.+ ü XXXIX/298

tehfif (< Ar. تخفيف) İndirim.

t. verrēm XXXIV/43

tehiyye (< Ar. تهيه) Hazırlamak, hazır hale getirmek.

t.+ si XL/223

tēh'le Şahseven Türklerini oluşturan tayfalardan biri, Tekle, Tekeli.

t.+ ni IV/89

tehleḇ (< Ar. طلب) İsteme, umma, talep.

t. oliysen XVI/66

tehmaz Kişi soyadı.

t. V/2

tehmez Kişi adı, bk. **tēhmez**, **tēhmez**.

t. XXXIII/218

t.+ e XXXIII/263

t.+ i XXXIII/219

t.+ in XXXIII/238

t.+ in hanımının adı

XXXIII/236

tēhmez bk. **tehmez**, **tēhmez**.

t. XXXIII/224, XXXIII/239

t.+ i XXXIII/256

t.+ in XXXIII/238

tēhmez bk. **tehmez**, **tēhmez**.

t. XXXIII/218, XXXIII/257

tehran İran'ın başkenti, Tahrān, bk. **téhran**.

t. XXII/21

t.+ a I/141, XXII/20, XXV/30, XXVI/37, XXXIII/33, XXXVI/58, XXXVII/65

t.+ da VI/118, XXI/28, XXV/4, XXV/6, XXXIII/119, XXXVII/69, XXXVIII/20, XXXVIII/25, XXXVIII/31

t.+ dadılar XXXVII/35

t.+ dadī XXV/36

t.+ in XXII/20

t.+ in bāla şehridi XXXIII/166

t.+ nan XXXIII/160

t. şehērinde VII/81

téhran bk. **téhran**.

t. XII/351, XXXIII/119

t.+ a VI/83, XXVI/34, XXXVIII/29

t.+ da VI/7, XXXIII/34, XXXVIII/31

t.+ dadılar XXXVI/10

t.+ in XXXIII/166

teḥsil (< Ar. تحصيل) Okuma, eğitim, öğrenim.

devām-e t. vérek XXXVIII/30

tek (I) “Gibi, benzer, kadar” anlamlarında kullanılan bir söz, dek, bk. **te**.

t. I/191, II/132, IV/117, XII/371, XIII/107, XIII/109, XIII/111, XIII/75, XIII/88, XVIII/133, XXV/29, XXXIII/104, XXXIII/105, XXXIII/467, XXXIII/487, XXXIII/75, XXXIII/85, XXXIX/228, XXXIX/524, XXXVII/73

boz t. V/42

çoşum çay t. XII/182

keleke t. V/47

olmiyan t. XXXIII/118, XXXIII/155

olmiyan t.+ i XXXIII/307

onun t. XXXIII/133

temam t. XXV/6

senin t. iyi XXXIII/151

tek (II) “Yalnız, yalnızca, biricik” anlamlarında kullanılan bir söz, bk. **teh'**.

t. I/219, I/220, XXXVI/57, XXVI/23

tek t. XXV/35

t. tek XXV/35

t. adam XVIII/154

t. günü V/104

t. el V/24

t. iydik XIII/107

tek t.+ i XIII/77

t.+ imiz XXXIII/40

t. teki XIII/77

tek bk. **tek günü**.

t. XXIV/42, XXIV/44

t. günü XXIV/42

tek-dirëndaz (< Far. تیرانداز)

Keskin nişancı.

t. idim II/98

teke Erkek keçi.

t.+ ni XVI/137

tek günü Türkiye takvimine göre salıya denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki gün, bk. **ara gün**.

t. V/104, XXIV/42, XXIV/44

t. günü XXIV/42

teki “Gibi, benzer, biçimde, şekilde” anlamlarında kullanılan bir söz.

beremum t. XXXIII/508

hindikiler t. XI/28

olmiyan t. XXXIII/439

tekmil (< Ar. تکمیل) Tamamlama, bitirme.

t. tamam olannan sohra XXXIII/285

tel 1. Türlü metallerden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince

uzun nesne. 2. İnsan saçını oluşturan ipçik. 3. Müzik aletlerinde bulunan sim, bk. **tēl**.

t. XLI/31, XXXIX/547, XXXIX/580, XXXIX/588

t.+ e XXXIX/538, XXXIX/541, XXXIX/568, XXXIX/583

t.+ lerin XXXIX/576, XXXIX/592

tēl bk. **tel**.

t. XXXIX/538

telef (< Ar. تلف) Yok etme, mahvetme, ortadan kaldırma.

t. éliyib XL/131

telekābin (< Far. تلهكابين < İng.) Teleferik.

t.+ di XL/8

telfin (< Fr. téléphone) Konuşmaları ileten ve yansıtan düzenek, telefon.

t. éleyib XXXIII/120

tellan bk. **terlān**, **terlan**, **tellān**.

t. XXXIII/210, XXXIII/211

tellān bk. **terlān**, **terlan**, **tellan**.

t. XXXIII/209

telli Teli olan, tel takılmış.

t. XXXIX/362, XXXIX/574, XXXIX/590

tel orta Bir tür âşık havası.

t. XXXIX/494

temam bk. **tamam**, **tamām**.

t. olanda XXXIII/576

t. tek XXV/6

temam-tek (< Ar. + T. تمام تك) Tamamıyla, bütünüyle, komple.

t. XXV/6

temāşa (< Far. تماشا < Ar.) Hoşlanarak bakma, seyretme.

t. éle XVI/134

tembih (< Ar. تنبيه) Bir şeyin belli biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üsteleyerek hatırlatma, uyarı, uyarma.

t. éledim XXXIX/324

tēmiroğlu ersât Kişi adı.

t. XXXIII/132

temiz (< Ar. تميز) Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, pak, münezzeh, hijyen, hijyenik.

t. XIII/53, XIII/54, XXXIV/49

temizle - Pisliklerden arındırmak,
temizlemek, bk. **temizze** -.

t.- rik XXIX/44

temizlih' Temiz olma durumu,
suçsuzluk, saffet, nezafet.

t. kağızı IX/44

temizze - bk. **temizle** -.

t.- rmiş XL/170

temmeki (< Far. تنباکو) Nargile ile
içilen bir tütün çeşidi, tömbeki.

t. V/158

temrin (< Ar. تمرين) Alıştırma.

t.+ im XXXIX/99

tendir (< Ar. تنور) Yere çukur kazılarak
yapılan bir fırın türü, tandır.

t. V/18, XV/32, XXXVI/39

t.+ e XIV/28, XV/31

t.+ imiz VI/14, VI/15, XV/31,

XXXVI/39

t.+ in başına VI/99

t.+ leri XV/33

t. salardıh VI/99

tenevvu' (< Ar. تنوع) Çeşitlilik.

t. VII/37

tenezzül (< Ar. تنزل) Alçaltıcı bir
duruma razı olmak.

t. éyliyr XII/190

teng Eyerin içinden geçen bir tür kayış.

t. XXXIII/344, XXXIII/345

atdarın t.+ in XXXIII/344

tengi (< Far. تنگی) Daralma, sıkıntı.

t. VIII/94, VIII/95

tengi nefesi (< Far. تنگی نفس) Nefes
darlığı.

t. VIII/94

tenhā (< Far. تنها) Yalnız, tek, تنها.

t. VII/28

tenzif (< Ar. تنظيف) Temizlemek.

t. élemek XXXIX/513

tepe Yüksekliği genellikle birkaç yüz
metreyi geçmeyen, çok kez tek başına,
yamaçları yatık yer biçimi.

t. XXV/56

t.+ di XII/7

ğışlağ-ı besemt-i ğışlağ-ı gara t.

XXXV/10

tepih' Tekme, tepik.

t.+ nen XL/156

t. vurardıh XVIII/21, XVIII/29

tepitme Şahseven Türklerinin halk
hekimliğinde kullanılan vücudun

acıyan, ağrıyan veya kırılan bir yerine konulan az pişmiş hamur parçası.

t. XXXV/73

teplığat (< Ar. تبليغات) Yayılma, duyulma.

t. olsun XL/79

ter (I) Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı.

t. tökür VI/130

ter (II) 1. Taze. 2. Bir helva çeşidi, ter helva.

t. hálva XL/26

t. X/126

teraf bk. **téref**, **taraf**, **teref**.

t. XXXII/50

terbiz İran'ın kuzeybatısındaki bulunan Güney Azerbaycan'ın en büyük Türk şehri, bk. **tebriz**, **tēbriz**.

t. XXXIII/119

t.+ de XXXIII/479

t.+ dedi XIV/30

t.+ den XXXIII/160

ya t.+ den I/94

t.+ di III/22

t.+ nen II/31

terbizli Tebriz halkından veya bu halkın soyundan olan kimse, Tebrizli.

t.+ di XXXIII/330

t.+ ymiş XXXIII/338

tere (< Far. تره) Turpgillerden, yaprakları salata olarak yenen, İran Türkleri arasında kızartılıp çeşitli yiyecekler katılarak yemeği yapılan baharlı bir bitki, bk. **tereh**.

dağ t.+ si XIX/95

teref (< Ar. طرف) 1. Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri. 2. Yöre, yer. 3. Yön, yan, doğrultu. 4. Bir kimsenin soyundan gelenler. 5. İki topluluktan her biri, bk. **téref**, **teraf**, **taraf**.

t. XX/57, XXIII/30, XXIV/15, XXXI/28, XXXII/31, XXXIII/311, XXXIII/71, XXXVIII/38, XXXVIII/62

t.+ de XVI/33, XXXIII/24

t.+ den XL/199, XVI/79, XVI/80, XXXII/39, XXXIII/477

t.+ di XX/57

t.+ e V/10, V/9, XL/127

t.+ i IV/92, VII/164, XXXI/29, XXXV/44

t.+ imiz XX/57

t.+ in XXVI/41

t.+ inde III/109, IV/84

t.+ indedi XXXIII/422

t.+ te XX/55

t.+ Te IV/92
t.+ Teki XXII/39
t. tüşer XII/195
dereürt t.+ ine V/8
dereürt t.+ inde V/6
ğeyder t.+ inde XII/143
hemse t.+ i XXII/37
meşhed t.+ inde XIII/55
sağ t.+ inde XXXIII/549
günçihan t.+i XXXI/28
yéherin dal t.+ ine XXXIII/457
sarab t.+ innen XXXIII/122
tebriz t.+ innen XXXVII/7

téref bk. **teraf, taraf, teref.**
t. VII/84
t.+ e XXXIV/48
t.+i XXXVII/125
t. tüşennen sohra XXXIII/318
ğız t.+ innen V/140
rumiye t.+ innen I/24
zencan t.+ i XXXVII/118

terefiyetlik Anlaşmazlık, uyuşmazlık.
t. XXXIII/306

terefki Belirtilen tarafa ait olan, yanki.
t. IV/51

tereh bk. **tere.**
t. XVII/56

terğ (< Ar. ترك) Bırakma, ayrılma.

t.- i veten éledi I/152

tēriben bk. **teğriben, teğribēn, teğriban, teğriben, teğribēn, teğ'riben, tēriben, tiğriben, taariben.**
t. XXXVII/9

terif (< Ar. تعريف) Tanım, tarif.
mēvlānın t.+ in XII/467,
XII/471

te' rifle - Anlatmak, açıklamak, tarif etmek.
t.- r XL/77

teriğ (< Ar. طريق) Yol, yöntem, bk. **tériğ.**
t.+ ıynen VII/31

tériğ bk. **teriğ.**
t.+ ıynen VII/5

teriğát (< Ar. طريقت) Aynı dinin içinde birtakım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan, bazı ilkelere birbirinden ayrılan Allah'a ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri, bk. **terīğēt.**
t.+ di XII/357

terīğēt bk. **teriğát.**
t.+ ē XII/297

teris (< Ar. تليس) Bitkisel tellerden yapılmış, kaba örgülü büyük çuval, telis.

t.+ de VII/9

t. pılı XVI/24

terki Eyerin arka bölümü.

t. XXXIII/456, XXXIII/457

t.+ ne XXXIII/456

atdarın t.+ ne XXXIII/461

terlan Şahin, bk. **terlân**, **tellan**, **tellân**.

t. I/155

t. kimin XII/176

terlân bk. **terlan**, **tellan**, **tellân**.

t. XXXIII/209

terre - Terlemek.

t.- yir VI/130

tesadüf (< Ar. تصادف) 1. Kaza. 2. Çarpışma.

t. XXXVIII/35

tesbih (< Ar. تسبيح) Allah'ı takdis ve tenzih etme, Allah'ın her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.

t. XII/262

te'sirlen - Etkilenmek.

t.- ip VII/74

teslim (< Ar. تسليم) Bir güç karşısında boyun eğme.

t. olardı II/108

tesm (< Ar. تصميم) Kesin olarak kararlaştırma, kat'î olarak niyet etme, tasmim.

t.+ i XXXIII/431, XXXIII/476

ğarameligin t.+ i XXXIII/473

teşbih (< Ar. تشبيه) Benzetme, benzer.

t.+ i XII/302

teşekkür (< Ar. تشكر) Yapılan bir iyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcunu anlatma.

t. VII/76, XL/62

t. édiyrem VII/174

t. édiyrēm VII/169

teşgılat bk. **teşgilat**.

t. açıldı XXXIII/118

haçabolnun t.+ ına XXXIII/163

teşgilat (< Ar. تشكيلات) Aynı iş ve amaç etrâfında bir araya gelen kişiler, etkinlik, organizasyon, bk. **teşgılat**.

t. aşdılar XXXIII/155

t.+ dı XIX/21

teşt (< Far. تشت) Leğen, bk. **teşt**.

t.+ e III/67

teşt bk. **teşt**.

t. XL/175

te‘til (< Ar. تعطيل) 1. Kurum veya kuruluşların kapalı olduğu süre. 2. Dinlenme.

t. éledi XXXVIII/29

t. éylediler XXXVIII/28

tevān (< Far. توان) Güç.

t.- ı mālī XL/101, XL/213

t.- i mālī XL/113, XL/123

ğedr-i t. XL/143

teveccüh (< Ar. توجه) Bir tarafa doğru yönelme, birini dikkatle dinleme veya izleme.

t. éliysēn VII/166

tevellud bk. **tevellüd**, **tevellut**, **tevollüd**.

senin t.+ undu XXXIII/13

tevellut bk. **tevellüd**, **tevellud**, **tevollüd**.

t.+ um XXXIII/12

tevellüd (< Ar. تولد) bk. **tevellut**, **tevellud**, **tevollüd**.

t.+ üm XXVIII/19

tevessüd bk. **tevessüt**.

modir-i kulliirşādın t.+ üynen

VII/6

tevessüt (< Ar. توسط) Yardım, aracılık etme, vasıta olma, bk. **tevessüd**.

t.+ üynen VII/6

doslarımın t.+ üynen VII/7

teveli (< Ar. طوله) Ahır.

t.+ ye VI/132

tevollüd bk. **tevellüd**, **tevellut**, **tevellud**.

t. eyler XXXV/25

tey (I) “Tamam, bütün, işte, da / de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme, bağlama gibi işlevlerde kullanılan bir söz.

t. IV/20, IV/27, XIII/11, XIII/38, XIX/127, XL/170, XL/179, XL/213, XL/70, XVI/128, XXII/99, XXIX/28, XXIX/29, XXV/10, XXV/11, XXXIII/159, XXXIII/400, XXXIII/426, XXXIII/46, XXXIII/518, XXXIX/174, XXXIX/227, XXXIX/229, XXXIX/325, XXXIX/464, XXXIX/474, XXXIX/501, XXXIX/502, XXXVII/120

t.+ de XXXIX/268

ne t. V/120

tey (II) (< Ar. ت) Arap alfabesindeki
(ت) harfi.

t. XII/372

teyid (< Ar. تأييد) Gerçekleme.

t. élir I/215

tez (< Far. تيز) Çabuk, seri, tez, hemen,
hızlı, hızlıca.

t. V/115, V/61, XIII/26,
XVIII/56, XX/101, XX/17, XXXII/16,
XXXIII/366, XXXIII/367,
XXXVIII/57

tezdır - Ürkmek, o tarafa bu tarafa
kaçmaya çalışmak.

t.- ir XXXV/68

teze (< Far. تازه) 1. Körpe. 2. Yeni. 3.
Genç, bk. **téze**, **töze**.

t. III/98, V/41, V/63, XIII/109,
XLI/21, XVII/13, XVII/19, XVII/4,
XVIII/90, XXI/62, XXVI/18,
XXXIII/100, XXXIII/35, XXXIX/309,
XXXV/34

t.+ den XL/98, XXXV/72

t.+ n XVII/83

t.+ sin XIX/51

t. ğışTāḥ XXII/30

t. gün XL/139

téze bk. **téze**, **töze**.

t. tözeler XXII/12

teze ğışlaḥ Zencan eyaletine bağlı bir
yer adı, bk. **teze ğışTāḥ**.

t.+ dı XXII/40

teze ğışTāḥ bk. **teze ğışlaḥ**.

t. XXII/30, XXXVII/106

tezele - Tekrarlamak, yinelemek.

t. XII/200

tıraḥtor (< Fr. tracteur) Arkasına
römork takılabilen, çift sürmek, yük
taşımak vb. işlerde kullanılan motorlu
iş makinesi, traktör, bk. **tıraḥtor**,
traḥtor.

t.+ da VIII/43

t.+ nan VIII/42

t. uydu VIII/17

tiğriben bk. **teğriben**, **teğribēn**,
teğriban, **teğriben**, **teğribēn**,
teğ'riben, **tēriben**, **tēriben**, **tağriben**,
taariben.

t. XII/14

tik - (I) Biçilmiş veya yırtılmış kumaş,
deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş
iplikle tutturmak.

t.- ecek XIV/53

t.- ecū XIV/52

t.- eller V/38, XVII/85, XVII/86

t.- ēr XVII/40, XVII/41

t.- erdik I/175
t.- erdiK XVIII/22
t.- erdiler V/214
t.- erdil r V/38
t.- er k XIV/48
t.- megin III/6
tikiş t.- eydik VIII/51

tik - (II) 1. Bir cismi dik olarak durdurmak. 2. Yapı kurmak, inşa etmek. 3. Sevgi bağı kurmak.

t.- emmessen XXXIX/131
t.- erdi IV/26
t.- meşin XXVI/6
t.- mesinin I/180
t.- tim VIII/40
alaçığ t.- m  XIX/14

tikan Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri, diken, bk. **tik n**.

t. XII/389, XIII/29
t.+ a XIII/23
t.+ ı XIII/22

tik n bk. **tikan**.

t.+ dı XX/75, XX/76

tikanlı  Dikenli olan, dikenli.

t. XIII/61

tikaplı Zencan eyaletine bağlı Tikap'ta yaşayan veya Tikap'a mensubiyeti bulunan, Tikaplı.

t.+ lardanı  XXII/9

tike Parça, dilim.

t. I/35
t. tike VIII/108, XXXIII/395
tike t. VIII/108, XXXIII/395

tikiş Dikme i i, dikiş.

t. tikeydik VIII/51

tikmeda  Tebriz'in güneydoğusunda bulunan, A ık Hasta Kasım'ın da doğum yeri olan bir yerleşim birimi.

t. XII/404

tikr r (< Ar. تکرار) Aynı olayın, i in, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması, yinelenmesi.

t.  lir XXXIX/504

t.+ ı VII/34

tiktir - Dikme işini yaptırmak, diktirmek.

t.- erdiler V/111

tilf n (< Fr. t l phone) Konuşmaları ileten ve yansıtan düzenek, telefon.

t.+ a XL/151

tilvizyon (< Fr. *télévision*) Vericiden iletilen dalgaların görüntü ve ses olarak görünmesini ve duyulmasını sağlayan aygıt, televizyon, bk. **tilvizyon**.

t.+ dı XXXVIII/60

tilsim (< Ar. *طلسم*) Büyülü veya gizemli olduğuna inanılan nesne.

t.+ leri VII/49

tilvizyon bk. **tilvizyon**.

t.+ da II/71

timsal (< Far. *تیمسار*) İran devriminden önceki Şah yönetiminde kullanılan ve generale karşılık gelen askerî rütbe.

t. XVI/46

tir Koyun yününün en iyi yeri.

bélinin t.+ in XIX/88

tırahtor bk. **tırahtor**, **trahtor**.

t.+ nan III/82

tire (< Far. *تیره*) Birkaç göbeğin birleşmesiyle oluşan ve bey veya kethüda / ketda adı verilen lider tarafından idare edilen sosyal katman, boy, bk. **tîre**, **tirē**.

t. XXXII/58

t. mire XXXIII/5

t. tire XXXII/58

otuz iki t. X/41

tire t. XXXII/58

üş t.+ de XIII/19

tirē bk. **tîre**, **tire**.

be t. XXXII/58

tîre bk. **tirē**, **tire**.

t. XXIII/8

t.- i tomağelli XL/4

tire-be-tirē (< Far. *تیره به تیر*) “Tireden tireye” anlamında bir söz.

t. XXXII/58

tirel bk. **tireli**.

t.+ lere XV/22

tireli (< Far. *تریلی* < İng. *trailer*) Genellikle uluslararası kara yolu taşımacılığında kullanılan, dingil sayısı fazla olan uzun kamyon, tır, bk. **tirel**.

t. ranendesiyem XXXVIII/36, XXXVIII/36

tîrendaz (< Far. *تیر انداز*) 1. Ok atan, okçu. 2. Nişancı.

t. XVI/127

tîriye bk. **tiriyēk**.

t. kişi XL/218

tiriyek (< Far. تریاک) 1. Afyon. 2. Uyuşturucu maddelerin hepsi. 3. Uyuşturucu kullanan kimse, bk. **tiriye**.

t. XL/216

tiş Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısıırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri, diş, bk. **diş, düş** (II).

uşağın t.+ i V/32

t.+ ĩm XII/189

tişi Dişi, kadın.

t. III/27

t.+ lerine XX/90

erkek t.+ sin III/27

titre - Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak, titremek.

t.- miş XII/246

t.- yir XII/186

titreş - Titreşmek, birlikte hareket etmek.

t.- en XII/51

toğla - Çevirmek, döndürmek, saçmak.

t.- r V/127

t.- ruh III/7, III/8

başına t.- yiller V/139

toğlu Bir yıllık kuzu, toklu.

t. XVII/6, XXII/94, XXIX/36

t.+ dan XVIII/61

t.+ dan sonra XXII/94

toğda - 1. İyileşmek, hafiflemek. 2. Sakinleşmek, kesilmek, bk. **toğde**.

t.-d1 XXXIX/515, XXXIX/558, XXXIX/559

t.- yacaydıh IV/37

t.- yannan sōra IV/37

t.- yar XXXIX/520

toğdağ bk. **toğdah**.

t. XI/29

toğdah Sakin, uslu, bk. **toğdağ**.

t. XI/27

toğde - bk. **toğda** -.

t.- yr XXXIX/524

t.- yr XXXIX/518

toğm bk. **toğum**.

t. XVI/120

toğmağ bk. **toğmah**.

mensurun t.+ 1 XII/288

toğmah Tokmak, bk. **toğmağ**.

t. V/158

toğTur bk. **tüh'tür, düktür, düh'tür, doğtur, duğTur, doğdur, döhtür**.

t. VIII/108

tohu - 1. Vurmak, birbirine geçirmek.
2. Çakmak, kakmak. 3. Uzununa ve enine olan ipleri birbirine geçirerek halı, kilim vb.ni hazırlamak.

t.- du XII/458

t.- llar XIII/59

t.- mağı III/11

t.- marıh XVII/70

t.- muruḥ XIX/92

t.- muşuḥ XXIV/35

t.- r III/10, III/14

t.- rdu XVIII/128, XVIII/129,
XVIII/130

t.- ruḥ III/14, III/9

t.- yabilmerik XXIV/33

t.- yabilmez XVIII/131

t.- yallar XVII/90

t.- yallār XVII/83

t.- yardı XXXVI/38

t.- yarıḥ XI/9

t.- yardılar XIII/59, XVII/75

t.- yarıḥ XIV/48, XVII/91

t.- yruḥ XIV/48

t.- yub XVII/89, XVIII/131

t.- yurduḥ XXIV/34

t.- yurduḥ XXIV/33

ćećim t.- yirdıḥ XIX/91

farmaş t.- yarıḥ XI/12, XI/8

farmaş t.- yardı XI/34, XI/35

farmaş t.- yardılar XI/37

ferş t.- yarıḥ XVII/70, XVII/72,

XVII/73

ferç t.- yirdıḥ XIX/91

ferş t.- yarıḥ XI/13

ferş t.- rdu XVIII/127

ferş t.- rıḥ XVII/72

hana t.- yurduḥ VIII/54

ḥana t.- yurduḥ VIII/51

helçe t.- yurduḥ VIII/54

kilim t.- yirdıḥ XIX/91

kilim t.- yarıḥ XI/8

setre t.- yirdıḥ XIX/91

tohum (< Far. تخم) Bitkilerde döllenme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane, tohum, bk. **tohm**.

t. XVI/121

arının t.+ u kimi XVI/121

tohuma 1. Dokumak işi. 2. Tezgâhta dokunarak elde edilen şey.

t. XXIV/33

t.+ dı XVII/88

âmade t.+ dı XVII/88

Toğuccuk bk. **doğuccuk**.

T. III/25

tomağallı bk. **tuğamollū**, **tomağelli**.

t. IV/93

tomağelli	Şahseven	Türklerini
oluşturan	Muganlu	tayfasının

tirelerinden biri, Tomağelli, bk.
tuğamollū, tomağallı.

tīre-i t. XL/4

top Gölle veya şarapnel atan büyük,
ateşli silah.

t. atardı IV/54

t.+ un sesi XL/139

topala - Toplamak, yığıp bir araya
getirmek.

t.- r XVIII/32

t.- rdı XIII/89

t.- rdılar III/89, XIII/66

t.- rduh III/88

topalan - Toparlanmak, bir araya
gelmek.

t.- a XXXIX/243

topanča Kısa, hafif, cepte veya belde
taşınan ateşli silah, tabanca.

felegin t.+ sıdı XII/238, XII/45

topa topa Top biçiminde olarak,
yuvarlak yuvarlak.

t. olardı V/81

topla - Bir araya getirmek, devşirmek,
düzeltmek, düzene sokmak.

t.- maruh II/39

t.- mazlar II/39

t.- rduh III/89

t.- rıh XIX/85

t.- ruh II/40

torahay Serçegillerden bir tür kuş,
serçe.

t. XIX/98

torba Genellikle plastikten veya
kâğıttan yapılmış, içine öteberi
koymaya yarayan, çeşitli büyüklükte
olabilen taşıma gereci, poşet.

t. V/38

sütün t.+ sın V/12

tork bk. **türk.**

t.+ em XXXIV/41

torpağ Yer kabuğunun, toz durumuna
gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla,
çürümüş organik cisimlerden oluşan ve
canlılara yaşama ortamı sağlayan
yüzey bölümü, toprak.

t.+ ı XXXIII/228

t.+ ın XXXIII/229, XXXIII/420

t. altında XVI/116

muğanın t.+ ı XL/186

tur dağının t.+ ı XII/387

torpağla - Üzerini toprakla örtmek.

t.- dı XXXIII/551

tovollid bk. **tovollüd, tovollud.**

t. éylir XXXV/37

tovollud bk. **tovollüd**, **tovollid**.

t. élër XL/73

tovollüd (< Ar. تَوَلَّى) 1. Doğma, doğuş.
2. Meydana gelme, ortaya çıkma, bk.
tovollud, **tovollid**.

t. éylir XXXV/37

tovrāt (< Ar. تورات < İbr.) Hz. Musa'ya
indirilen ve Allah'ın buyruklarını
kapsayan, Musevilerin din kitabı, Ahd-
i Atik, Tevrat.

t. XII/249

toy 1. Düğün. 2. Eğlence, ziyafet, bk.
töy.

t. I/95, VII/149, VIII/67, XI/61,
XV/51, XV/66, XVII/48, XVIII/76,
XVIII/81, XXI/79, XXII/56,
XXXIII/104, XXXIII/68,
XXXVII/142, XXXVIII/53

t.+ a XXXIII/109, XXXIX/103,
XXXIX/186

t.+ ana yığardīh VI/30

t.+ da III/91, XL/36,
XXXIII/605, XXXIII/65, XXXIII/66

t.+ dā I/86

t.+ du XI/62, XVIII/76

t.+ la XXI/62

t.+ lar I/86, XXXI/35,
XXXI/37, XXXIII/114, XXXVIII/51

t.+ lara XXXIX/183,
XXXIX/185, XXXIX/186, XXXIX/24

t.+ larā IX/71

t.+ larda V/96, XL/164

t.+ ları I/86, XXXVII/137

t.+ larımız XL/43

t.+ u XXIII/40

t.+ umnan VIII/42

t.+ umun neyinnen VIII/42

t.+ umuz XV/51, XVIII/65

t.+ umuzu II/28

t.+ un VIII/23, XXXIII/68

t.+ un hātemesin XVIII/80

t.+ uydu XXXIII/145

t. élediler XXXIII/70

t. éleller XL/100, XXXI/37

t. élemerik XXXI/35

t. élemezdi XXXIII/113

t. élemiştik XXI/79

t. élerdi XXXIII/80, XXXIII/82

t. élerdik VI/30

t. élerdiler XXXIII/81,
XXXVII/133

t. élerih' XL/99

t. élerik I/97, VI/155

t. éleseydi XXXIII/112

t. éleyib XXI/69

t. éleyirsen XXXIII/77

t. élırsen XXXIII/69

t. éliy XXXVIII/53

t. ēliy XXXVIII/51

t. éliyecem XXIII/37

t. éliyecūk XXXIII/105

t. éliyerdik VI/31

t. éliyrik XIX/58

t. éyliyer I/87

t. yiyēsi XVIII/78

t. paltarı XVIII/89

t. payısın I/95

t. tutanda XXXIII/574

t. tutardī XXXVII/135

t. tutarīh XIX/54

t. olupdu III/84

ğedimin t.+ larī XXXVII/141

ğādimin t.+ ū XXXIII/69

ırzanın t.+ u XXXIII/145

menim büyük ğardaşımın t.+ u

III/81

menim t.+ un ħātemesidi I/93

ğızımın t.+ unda XXXIX/511

buların t.+ onun XXXIII/608

ırzanın t.+ uydu XXXIII/145

tōy bk. **tuy**.

t.+ umuz XXII/56

t.+ un XXXIII/113,

XXXIII/573

toyla - Yedirip içirmek, ziyafet vermek.

t.- llar V/126

toyūğ bk. **toyuh**, **tavīh**.

t.+ un XLI/105, XXXIII/324,
XXXIII/76, XXXIX/529

t.+ un mindarın XXXIII/324

t.+ un ölüsü XXXIII/325

toyuh Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı, tavuk, bk.

toyūğ, **tavīh**.

t. VIII/74, X/27, XXXII/46,
XXXIX/512, XXXIX/530

toz Çok küçük parçacıklara bölünmüş olan herhangi bir madde.

t.+ dar XXXIII/525

t.+ du II/78

tōh' - bk. **tök** -.

t.- dü XVI/10

t.- medin XXXIX/178

t.- meyin XXXIX/41

tök - 1. Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak, boşaltmak. 2. Saçmak, ortaya koymak. 3. Harcamak, masraf etmek, bk. **tōh'** -.

t. II/38, XL/66

t.- düm XIII/99

ğatīh t.- ēk VI/144

t.- eller V/57, V/85, V/99

t.- ende IX/57

t.- er I/98, X/24, XIII/57,
XIII/58

pıl t.- er I/96

t.- erdi V/208, V/30, VI/149

gotur t.- erdi XIII/78

t.- erdiler IV/36, V/17, V/37,
V/38, V/82

t.- erdilër V/31

t.- erig XIX/84

t.- erik III/67, XVII/33

ġātıĥ t.- erik XV/14

t.- erūk II/62

t.- erük II/71, II/78

t.- ey I/100, I/99

horra t.- eydin XL/91

t.- iy XX/66, XXXIII/52

t.- iyeler V/100

t.- mezdiler V/180

t.- sen XIII/23

t.- sünnir XXXVI/48

t.- tük XIX/104

t.- üller V/65, V/72, V/73, V/77,
V/84, V/87, V/99, XXXIII/325

t.- üplër XXV/50

t.- ür XIII/97

ter t.- ür VI/130

t.- ürem XIX/22

t.- ürsen V/61

t.- ürsën V/60

ġātıĥ t.- ürük XIX/22

tökül - 1. Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. 2. Yığılmak, toplaşmak.

t.- eĝ I/132

t.- erdi XIII/75, XVIII/122

t.- ey I/134

t.- mez I/43, I/44

t.- üp V/179, XII/189, XX/19

t.- üpdü I/183

töze bk. **téze**, **téze**.

téze t.+ ler XXII/12

traħtor bk. **tıraħtor**, **tıraħtor**.

t. VIII/43

t.+ nan VIII/17

tūfan (< Ar. طوفان) 1. Nuh Peygamber zamanında yağın ve bütün dünyayı su altında bırakan şiddetli yağmur. 2. Şiddetli yağmur.

t. XII/419

t.+ a XXXIX/396

tuğamollū bk. **tomağallı**, **tomağelli**.

tāife-i t. XXXV/6

tuĥ Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş şey, toz, bk. **toz**.

t. II/78

tul bk. **tül**.

t. çekdi XXXIII/504

tül (< Ar. طويل) Uzun, kısa karşıtı, bk. **tul**.

t. çek'di XXXIII/503

t. çeker XXXIII/43

tülānı (< Ar. + Far. طولانی) Uzunluk.

ömür t. VI/111

tulla- Çevirmek, kıvrırmak, bükmek.

t.- ĩr IX/32

tuluğ bk. **tuluğ**, **tuluğ**.

t.+ u VI/149

tuluğ bk. **tuluğ**, **tuluğ**.

t.+ u V/25, VI/144, VI/149,

VIII/61

t.+ um XIX/25

tuluğ Bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önu yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi, tuluk, tulum, bk. **tuluğ**, **tuluğ**.

t. VI/150

t.+ du VIII/143, XIX/19, XV/14

t. boyuyardılar XXII/82

t. yay XXIV/7

t. yayardığ XI/12, XI/54

t. yayardılar XXII/82

t. yayardığ VI/14, XI/10

t. yayarığ XIX/52

t. yaymā XIX/15

tuman Şahseven kadınlarının geleneksel şalvar biçiminde olan süslü alt giysisi, don, şalvar, bk. **tumān**.

t. XI/46, XIII/59, XVIII/88

t.+ dı XVII/37, XVII/43

t. ıdı V/110

t. köyneh' XIV/9

t. köynek IV/103, XIV/9

tumān bk. **tuman**.

t. XVII/41

tumannığ “Tuman” dikmeye yarayan veya ayrılan kumaş.

t. XVII/38

tur (I) (< Fr. *tour*) Başladığı noktada biten, bir veya daha fazla yere önceden belirlenmiş bir programa göre yapılan seyahat.

t.+ nan XXXIV/11, XXXIV/11, XXXIV/11

tur (II) bk. **tūr**.

t. dağının torpağı XII/386

musanın t.+ ĩ XII/289

tūr (< Ar. طور) Hz. Mûsâ'nın vahiy ve tecellîye mazhar olduğu dağ, Sînâ Dağı, Tūr-ı Sînâ bk. **tur** (II).

t.+ ın dağıdı XII/479, XII/480

t.+ un dağıdı XII/484

turna Bir tür çocuk oyunu.

t. XXXVII/66

turşeng (< Far. ترشک) Bir tür ot, kuzukulağı.

t. XX/76

tut - 1. Elde bulundurmak, ele almak, kalmak. 2. Avlamak, yakalamak.

t.- allar XXXIII/366

T.- allar V/132

t.- anda V/198, XVI/35, XXXV/66

t.- andā V/142

t.- annan sōra XIII/46, XIX/107

t.- ar III/92, XL/114, XX/42

t.- ardı VIII/100, XIII/75, XXXIII/83

t.- ardılar VI/107, XIII/81, XXXIX/314

t.- ardım XII/149

t.- arduḥ II/105

t.- arken II/68

t.- aruḥ XIV/22

t.- du XIX/106, XVI/35, XVI/36, XVIII/146, XXXIII/138, XXXIII/541, XXXIII/84, XXXIX/267

t.- dū XVIII/140

t.- duḥ XVIII/145

t.- dūm XXXIX/513

t.- ma XXXIII/159

t.- mazdıḥ XVIII/124

t.- miy XX/98

t.- tu VIII/95, XIX/111, XXXV/66, XXXV/69

t.- umiy XX/101

t.- unı X/54

t.- up V/173, V/190

t.- ur XXXIX/39

t.- urdular XXXIII/159

t.- ursān V/60

t. üzü XXXVIII/57

t.- tu XII/254

t.- muşam X/34

t.- updu V/163

ayna t.- ardılar V/125

başāğrı t.- ardıḥ VIII/99

ceşn t.- ardılar V/110

ceşn t.- annan sōra XIX/58

ćeşn t.- uruḥ XIX/57

ceşni t.- allar XL/82

el t.- muşam XXXIII/60

elinnen t.- ur XLI/101

erus t.- arūḥ XL/100

ilin t.- aruḥ XIV/22

ğezabı t.- ub XVI/99

horra t.- ursan V/61

nōvba t.- anda XXXIII/563

nōvba t.- du XXXIII/563

oruç t.- ardıḥ VI/107

oruç t.- ardīḥ VI/105

toy t.- anda XXXIII/574

toy t.- ardī XXXVII/136

toy t.- arıḥ XIX/54

yağış t.- tu VIII/74

yér t.- updur XII/390

tut (< Far. توت) Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç, dut, dut ağacı.

t.+ a XXXIX/48

t.+ du XXXIX/60

t. ağacı XXXIX/47

t. ağacınınandı XXXIX/47,
XXXIX/54

tutaşlaş - Dalaşmak, birbirine girmek,
kavga etmek.

t.- Tılar I/188

tuttu bk. **el tuttu**.

el t.+ du I/95

tutul - Tutuk duruma gelmek,
kalakalmak.

t.- ur XXXV/67

dilim t.- du XXXV/67

tuturğan Zencan eyaletine bağlı bir
yer adı, bk. **tuturğān**.

t.+ da XII/228

tuturğān bk. **tuturğan**.

t. XXXVII/105

tüfeğ bk. **tüfeh'**, **tüfeng**, **tüfey**.

t.+ i X/37

t.+ leri XVI/125

tüfeh' bk. **tüfeğ**, **tüfeng**, **tüfey**.

t. I/189, I/190, XXXII/24

tüfekçi Avcı, nişancı.

t.+ di X/38

tüfeng (< Far. تفنگ) Savaş veya avda
kullanılan, uzun namlulu ateşli silah,
bk. **tüfeğ**, **tüfeh'**, **tüfey**.

t.+ i XVI/34, XVI/36

erbāḡmın t.+ i X/38

t.+ im X/36

t. imiş XL/207

t.+ in XXVI/36, XXXIII/348

t.+ in ğabağına XVI/36

tüfey bk. **tüfeğ**, **tüfeh'**, **tüfeng**.

t. XL/208

t.+ den XL/207

t.+ nen II/98

tüg bk. **tük**.

t. XLI/31

tüh'tür bk. **toḡTur**, **düktür**, **düh'tür**,
doḡtur, **duḡTur**, **doḡdur**, **döhtür**.

t. VII/68

tüh'tür begā Erdebil'in çağdaş
şairlerinden Kazım Nazari Beka.

t. VII/68

tük Bazı hayvanların derisinde, insan
vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst
deri ürünü olan ipliksi uzantı, kıl, tüy,
bk. **tüg**.

t. I/43, I/44, XLI/29, XLI/30,
XLI/31

t.+ ün XIII/57, XIII/58,
XXXIII/525

t.+ ünnen XVIII/38

t.+ ünün XXIX/43

adamin başının t.+ ün I/42

göyün t.+ ünnen II/61

malın t.+ ünnen XVIII/152

tükan bk. **tükān**.

t. XII/391, XV/45

t.+ da XXXIII/304

t.+ ın XXXIII/560

t.+ ında XXXIII/297

tükān bk. **tükan**.

t.+ ı XXXIII/557

tüken - Bitmek, sona ermek,
kalmamak.

t.- mez XXXIX/404

tülkü Köpekgillerden, uzunluğu 90,
kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına
göre çeşitli renklerde olan, ağız ve
burnu uzun ve sivri, kümes
hayvanlarına zarar veren, kürkü
beğenilen bir tür memeli, tilki.

t. V/147, V/151, V/152, V/157,
V/158, V/159, V/160, X/29, XL/193

t.+ nün yoldaşdı XL/195

t.+ ye V/153, XL/195

tümen 1. On bin. 2. Bir birimi on İran
riyaline denk gelen halk arasında
yaygın olarak kullanılan para birimi,
bk. **tümēn**.

t. XXXII/46, XXXIII/85,
XXXVIII/61, XXXVIII/62

altı üz elli t. XXXIII/194

altı üz elli t.+ i XXXIII/194

beş t. XV/69, XVIII/119,

XX/83

bist t. XXXIV/48

deh t. XXXIV/48

ēlli min t. XXXIX/329

iki t. I/163

min t. III/94

üş t. XV/69, XX/83

otuz beş t. iydi XXXIII/74

otuz beş t.+ nen XXXIII/74

on t.+ e VI/83

otuz beş t.+ e XXXIII/95,

XXXIII/96

tümēn bk. **tümen**.

igirmi t. XXXIV/48

iki t. XX/83

türk 1. Dünyanın çeşitli bölgelerinde
yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini
konuşan soy ve bu soydan olan kimse,
Türk. 2. Türkçe, bk. **tork**.

t. XII/140, XXXVI/63,
XXXVII/121, IV/10, XII/349,
XXVII/18

t.+ di XXXVII/118,
XXXVII/119, XXXVII/123

t.+ dī XXXVII/120,
XXXVII/122, XXXVII/125

t.+ düler XXXVII/122

t.+ e dava XIX/94

t. ğezası VI/75

t.+ ler VI/113

t.+ lere II/92, VI/112

t.+ lerin VI/113

t.+ ük I/28

t. arvaddardan VI/123

t. aşığının sazi XII/155

türke dava bk. **türke deva**.

t. XIX/94

türke deva 1. Türk halk hekimliği. 2.
Türklerin tarih içerisinde gelenek ve
tecrübelerden meydana getirdikleri tıp
yöntemi ve bu yöntemi içeren bitki
veya otların tamamına verilen ad, bk.
türke dava.

t.+e d.+ nı VIII/99

türk ğezası İran'da Türklerin yapıp
yediği veya Türkler tarafından İran
coğrafyasına tanıtılan yemekler, Türk
yemeği.

t. VI/75

türki bk. **türkī**, **türkū**, **türkü**.

t. XXXVIII/10

türkī bk. **türki**, **türkū**, **türkü**.

t. XXIX/8

türkiye Türkiye Cumhuriyeti, bk.
türkiye.

t. XXXIV/1, XXXIV/10,
XXXIV/15, XXXIV/35, XXXIV/38,
XXXVII/53, XXXVII/55, XXXVII/57

t.+ de I/76, II/68, II/69, II/71,
VI/114, XXXIII/552, XXXVII/57

t.+ dē XXXVII/59

t.+ dedi X/128

t.+ den I/113, IV/93, IV/94,
IV/95, XXXIII/552, XXXIV/12,
XXXIV/14, XXXIV/22, XXXIV/43,
XXXIX/350

t. havaları XXXIX/99

t. kanalıdī II/75

t.+ ni VI/114, XXXIV/1

t.+ ye II/125, VI/16, XLI/68,
XLI/69, XLI/70, XLI/71, XLI/72,
XLI/73, XLI/74

türkiye bk. **türkiye**.

t. XXXVII/52

türkiyeli Türkiye halkından veya bu
halkın soyundan olan kimse, Türk, bk.
türkiyeli.

t. XXXIII/271
t.+ ler XXXIV/34
t.+ leren XXXIV/32

türk̄yeli bk. **türkiyeli**.
t.+ di XXVIII/28

türkū bk. **türkī**, **türki**, **türkū**.
t. XIX/124

türkū Türkçe, bk. **türkī**, **türkū**, **türki**.
t. II/10, II/60, III/20, XII/346,
XII/431, XXIX/33, XXVII/18,
XXXVII/73, XXXVII/80, XXXVII/86
t.+ müz IV/79
t.+ nü XII/351
t.+ sü I/188, I/94, VIII/112,
VIII/122, VIII/135, VIII/20, VIII/22,
VIII/43, XV/69, XXVI/12
t.+ sün XXXVII/86
t. dili X/6

tüş - 1. İnnek. 2. Dökülmek. 3.
Yıkılmak. 4. Yerleşmek, kalmak,
konaklamak. 5. Yağmak. 6. Başlamak.
7. Zayıflamak, eksilmek. 8. Yitirmek,
kaybetmek, bk. **düş** -.
t. IX/23, XXXIII/227,
XXXIII/229, XXXIII/231
t.- dü XXXIII/551, XXXIII/582
t.- e VIII/78, XXXIII/131
t.- ende XIII/10, XXXIII/377
t.- eni XVIII/45

t.- er I/92, XIII/36, XXIX/19
T.- er XII/199
t.- erdi VI/150, XIII/71,
XIII/72, XIII/74, XVIII/32, XVIII/81
t.- erdik VIII/79, VIII/80
T.- erdik XV/15
t.- erdiler VI/81
t.- erduk II/117, II/118, II/120
t.- ermiş VII/165
t.- esen XXXIV/19
t.- iy XVIII/102
t.- mese XXXIX/30
t.- meseydi XVIII/154
t.- mesin XLI/108
t.- miy XVIII/52
yādıma t.- miy XVIII/51
t.- mür XXXIX/30
t.- müşem V/149, XXI/26
t.- müşmüşler XXXIII/234
t.- müştü XXXIV/25
t.- müştüm XXXIII/34
t.- se XIII/35, XVIII/52,
XXI/10
t.- tū XVIII/85
t.- tü I/182, XIV/61, XVIII/84,
XXII/77, XXXIII/260, XXXIII/306,
XXXIII/311, XXXIII/313,
XXXIII/319, XXXIII/322,
XXXIII/505, XXXIII/506,
XXXIII/510, XXXIII/550
t.- tük XIX/102
t.- üb XXIII/15, XXXIII/379
t.- übler XXXIII/267

t.- üp XX/50
t.- üpdü XXXIII/590
t.- üpler XXXIII/266
t.- üpsen XXXIX/176
t.- ür IX/28, XXXIII/129,

XXXIX/30

t.- ürmüş XL/203
t.- üydük VIII/72
mihe t.- dü XXXIII/519
teref t.- er XII/195
zîd t.- er XIII/35
yadıma t.- mür XII/216
yādıma t.- eni IV/91
berteref t.- ennen XXXIII/312
boyuna t.- ennen VI/119
mihe t.- dü XXXIII/522
téref t.- ennen sohra

XXXIII/319

dölü t.- tü XXXIII/259
yādıma t.- tü XXXIX/609
başa t.- tün XXI/68
başa t.- tün XVIII/50
elden t.- üb XXVI/48
ağızları t.- üp XXXIII/255
ağızları t.- ür IX/14
göğülleri t.- ür XV/55

U

/u/, /ū/

u - bk. **ī** -, **ī** -, **í** -, **i** -, **ı** -, **ü** -.

çoḥ u.- du VI/109, XI/10

noğul u.- du VI/31

ucuzzuğ u.- du XXXVI/21

yoh u.- du V/7, VI/102, VI/30,

VI/83, VIII/56, VIII/88, XII/459,

XL/101, XL/113, XVIII/115, XXII/26,

XXII/27, XXII/86

dost u.- dum XXXIX/557

yoh u.- duz XXXVI/22

yoh u.- dūz XXXVI/22

cur u.- muş XXXVII/27

çoḥ u.- mūş XXXVII/28

soysuz u.- muş XXXIII/334

çoḥ u.- ydu XXXIII/170

çoḥ u.- ydu XXXIII/152,

XXXIII/169, XXXIII/172

oruşluğ u.- ydu V/163

tırahtor u.- ydu VIII/17

yog u.- ydu XXXII/31

yoh u.- ydu VIII/69, XL/175,

XVI/34, XVI/68, XXXIII/168,

XXXIII/195, XXXIII/24, XXXIII/334,

XXXIII/419, XXXIII/442, XXXIII/47,

XXXIX/494

çoḥ u.- yduḥ XXV/28

yoh u.- yduz XXXIII/254

yoh u.- ymuş XXXIII/282

u (I) bk. **o**, **ol**, **ō**.

u. XXXIII/150

u (II) (< Ar. **و**) Ve, bk. **ve**.

yāğūt u. mercānım XII/110

evvel u āḥir XXXV/48

ū Süre bakımından uzunluğu bildiren bir ünlem.

ū. XXXVII/11

uć Bir şeyin baş, kenar veya son noktası, uç.

u.+ dan XXXIII/159

u.+ u XL/61, XL/59

u.+ una XLI/106

uca Yüksek, yüce, bk. **uća**.

u. X/79

u.+ dan XI/41

uća bk. **uca**.

u. I/154, XXIX/26,

XXXIX/375

ućuz Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı.

u.+ du XXXIII/60

ucuzzuğ bk. **ucuzzuḥ**.

u. udu XXXVI/21

ucuzzuḥ 1. Ucuz olma durumu,
ucuzluk. 2. Refah, bk. **ucuzzuğ**.

u. XXXVI/22, XXXVI/23

uç - Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli
kanatları yardımıyla havada düşmeden
durmak, havada yol almak, uçmak.

u.- an XLI/105

u.- ar XXXIII/352

u.- iy XVI/132

u.- maz XXXIII/351

u.- māz XXXIII/351

ud (< Ar. عود) Klasik Türk müziği
araçlarından, iri karınlı, kırıklı,
mızrapla çalınan bir çalgı, ut.

u.+ a XXXIX/22

ulduz Çekirdeğinde oluşan füzyon
sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya
ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök
cisimlerinden her biri, yıldız.

u.+ u XII/256

ulūfa (< Ar. علوفه) Hayvan yemi.

u.+ s1 XX/21

um - Bir şeyin olmasını istemek,
beklemek.

u. - ān XII/183

umac aşı Bir tür yemek, Omaç Aşı, bk.

umac aşı, umaçaş, umācdaş.

u. a. XI/49

umac aşı bk. **umac aşı, umaçaş,**
umācdaş.

u. a. V/82

umaçaş bk. **umac aşı, umac aşı,**
umācdaş.

u. V/81

umācdaş bk. **umac aşı, umac aşı,**
umaçaş.

u. V/80

ummān (< Ar. عَمَّان) Çok büyük engin
deniz, okyanus.

u.+ ım XII/106

derya-yı u.+ a XII/244

un Öğütülerek toz durumuna getirilmiş
tahıl ve başka besin maddeleri,
bk. **ûn.**

u. V/137

u.+ du XL/223

u.+ nan V/60

u.+ u III/66, V/80, V/81

ûn bk. **un.**

û. II/78

unna - Una bulamak, üzerine un
serpmek, unlamak.

u.- rdılar V/137

unut - Aklında kalmamak,
hatırlamamak.

u.- muşu XXXIX/218

unvan (< Ar. عنوان) Ad, san, titr.

u. IX/70

ur keh'ligi Sülüngiller familyasından
bir kuş türü, ur kekliği.

u. k. XVI/30, XVI/31

urisyə (< Rus. *ур / ур*) Kuzey
Avrasya'da bir ülke, Rusya, bk.

urisyet, şurevi, şurevi.

u.+ den IV/93

urisyet bk. **urisyə, şurevi, şurevi.**

u.+ ten IV/96

urmiye İran'ın Batı Azerbaycan
eyaletinin yönetim merkezi olan Türk
ili.

u. aşılharının bi lehçeleri IX/76

u.+ den IV/92

u.+ nin II/102

urmiyeli Urmiye halkından veya bu
halkın soyundan olan kimse.

u.+ ler IX/80

urus Rusya'da yaşayan Doğu Slav
halkı veya bu halkın soyundan olan
kimse, Rus.

u.+ lar XL/203

u.+ un cānımızın görhūsunnān
XL/204

usda bk. **usTa, ussa, ustad, üstad,
üsdad.**

u. XII/155

usdān (< Far. استان) Eyalet.

u.+ dı XXXVII/119

usdandār bk. **ustandār.**

u. XXXIII/161

ussa bk. **usTa, ustad, üsdad, üstad,
usda.**

u. XIV/52, XIV/53

usTa (< Far. استاد) 1. Bir zanaatı
gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi
başına yapabilen kimse, bk. **ussa,
ustad, üsdad, üstad, usda.**

u. XVIII/22

u.+ dı I/175

u.+ dır XXXV/58

u.+ sı I/174, I/180, XII/283

ustad bk. **usTa, ussa, üsdad, üstad,
usda.**

u. IX/72, XII/144

u.+ lar XII/283

u. suhanber VII/69

ustan usdān, ustān, ustān.

u. XXXVII/116, XXXVII/118

u.+ dı XXXVII/115

ustān (< Far. استان) Eyalet, bk. **usdān**,
ustan, ustān.

u.- ı kirmanşahdi XXXVII/117

u.- ı kürdistandı XXXVII/120

u.- ı kürdistandī XXXVII/116

u.- ı zencanındı XXXVII/109

ustandār (< Far. استاندار) Eyalet valisi,
bk. **usdandār.**

u. XXXIII/28

ustandārı kārmend (< Far. کارمند
استاندار) Devlet çalışanı, memur veya
işçi.

u.- ı k. +i XXXIII/28

usul (< Ar. اصول) Yol, yöntem, kural,
kaide.

u.- u dindi XII/354

u.- ü din XII/430

u.- ü dinin XII/427

usuludin (< Ar. أصول الدين) Din
kuralları, dini esaslar.

u. XXXIX/67, XXXIX/72,
XXXIX/76

uşağ bk. **uşaḥ, üşāğ.**

u. V/215, XL/22

u.+ a V/168, V/174, V/222,
V/225, V/227, VIII/117, VIII/127,
XXXVI/33

u.+ dan XL/139

u.+ ı V/132, V/173, V/174,
V/218, V/24, VI/116, VI/120, VI/129,
VI/35, VIII/112, XI/24, XI/27,
XIX/113, XVII/51, XVII/59, XXI/53,
XXI/56, XXXIX/523, XXXVI/52

u.+ ım VIII/40, XIX/102,
XV/46, XXIV/25

mēīm u.+ ım XXXVI/57

u.+ ımız VIII/89, XXXIII/20

u.+ ımıza XXIV/24

u.+ ımnān XXXII/37

u.+ ın I/147, V/224, VIII/120,
XV/22, XVII/53, XXIII/34, XXIV/19,
XXIV/20

u.+ ın ağrısı V/220

u.+ ın ikisin III/72

u.+ ın sancısı XV/72

u.+ ın tişi V/31

u.+ nan XII/345, XII/350

u. iydım VIII/20

u. iydım VIII/20

u. iyduḥ XVI/93

bêş u.+ ı VI/42

çobanımızın u.+ ı XVI/26

gelinin u.+ ı XVIII/84

ğonşunun u.+ ı VI/142

oğlan u.+ ı V/132, V/134, VI/83
on u.+ ı VI/42
onun u.+ ı VIII/90
u. ıdım VI/108
éle u.+ ıdım VII/79
muğan u.+ ıyem VII/179
miğan u.+ ĩ VII/2
şâyseven u.+ ĩ VII/2

uşah 1. Çocuk. 2. Herhangi bir bölgenin halkından olan erkek, bk.

uşağ, üşāğ.

u. III/107, V/176, V/220, VI/117, VI/119, VI/120, VI/161, VI/83, VIII/111, VIII/115, VIII/122, VIII/16, VIII/74, XI/29, XIX/105, XIX/116, XV/16, XV/71, XXII/64, XXXIII/150, XXXIX/477

u.+ dan XXVI/47

u.+ dı XXXVI/51

u. ğıyığı VI/142

u.+ ın V/175

u. ıydım VIII/17

u.+ lar III/64, IV/54, VI/8, VI/84, VIII/24, XVII/5, XVII/8, XXXIII/13, XXXVI/30, XXXVI/9

u.+ lara XVI/105, XXXIII/105

u.+ ları V/63, VI/162, VIII/48,

XVII/26

u.+ larıma XL/110, XL/116

u.+ ların XXXIX/318

u.+ ların babası XIX/115

u.+ ların hamısın libasın III/98

u.+ larmız XXIV/30

u.+ nan V/226

u. sahlardılar V/23

u. üssünde VI/162

çıkıklı u. XIX/107

çıkıklı u. VIII/19

menim u.+ larımı XVIII/108

mehemmedelinin u.+ ları

XXXIII/186

yémenin ğardaşı u.+ ları

XXXIII/186

körpe u.+ da V/32

zenan u. VIII/82

zenan u.+ da VIII/83

uşahlığ bk. **uşahlıh.**

u.+ ımnan XXXIX/13

uşahlıh 1. İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi. 2. Çocuk olma durumu, bk. **uşahlığ.**

u.+ da XXXVII/64

u. vahdlarında VII/73

utan - Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak, mahcup olmak, sıkılmak, çekinmek.

u.- ardı IV/124

u.- gılan XII/272

u.- ıyam XXIV/24

u.- mır XXIII/35

u.- mırım XI/31

uv - Bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek, sürterek ufalamak, ovmak, ufalamak.

u.- aruḥ III/66

uyat - Uyandırmak, kaldırmak.

u. I/64

uyu - Uyku durumunda olmak.

u.- r XVI/137

uzad - bk. **uzat** -.

u.- allar XVII/80, XVII/81

u.- allār XVII/82

uzağ bk. **uzaḥ**.

u.+ a I/184

u.+ ı XII/447

uzaḥ Gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, ırak, yakın karşıtı, bk. **uzağ**.

u. XLI/11, XXXII/18

u.+ dadılar XII/146

u.+ dahı III/101

uzat - Uzamasına sebep olmak, uzamasını sağlamak, uzatmak, devam ettirmek, bk. **uzad** -.

u.- abilmir III/11

u.- ar III/10, III/14

u.- ār III/10

u.- aruḥ III/7, III/8

el u.- dı XII/381

u.- dım XXXIX/245,
XXXIX/252

u.- ey III/28

u.- eydük III/12

u.- mağın III/12

uzun İki ucu arasında fazla uzaklık olan, ayrıntılı, kısa karşıtı.

u. XIII/104, XLI/11, XVII/37,
XXXVI/35

uzun u. VII/96

u. çimen XIX/72, XIX/76

u. uzun VII/96

uzunbulluḥ Fazlasıyla uzun, gereksiz uzunluk.

u. XXXIX/303

uzunçimen Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

u. XIX/72, XIX/76

uzunnuğ Mesafe yönünden uzun olma durumu, bir şeyin yerden yüksekliği.

u. İydy XVI/17

başın u.+ u XVI/17

Ü
/ü/, /ū/

ü - bk. ĭ -, ī -, í -, i -, ı -, u -.
yüğrüg ü.- ydü XVII/60

üç bk. üç, üş, iş, üç.

ü. aylıh XIX/107
ü. gün I/89
elli ü. XX/6

üç bk. üş, iş, üç.

ü. I/70, V/49, XIV/69, XVI/19,
XXXI/25, XXXVII/73
elli ü. XXXI/6
igirmi ü. XIV/71
iki ü. III/101, V/48
on ü. XIV/69
ü. ay VI/140, VII/17, XIII/37,
XVIII/140
ü. ay sora XXXII/40
ü. gün I/88, XXXIII/358
ü. il VI/85, XVIII/140,
XXXIII/17, XXXIII/32
ü. ildi XXXIII/35
ü. ile XXXIII/35
ü. kilometr II/116
ü. kilometrde II/119
ü. oğlum I/140
ü. saata XXIV/17
ü.+ ü XII/228, XVIII/103

ü.+ ün III/72, XVIII/101,
XXXIII/245

ü.+ ündē V/131

ü. yol XXXIII/522

ü. yolun XXXIII/522

ü. yüzü IX/95

āyīn ü.+ ünde XXXIII/15

herenin ikisi ü.+ ü I/139

üçer Üç sayısının üleştirme sayı sıfatı.

ü. XVIII/12

üçgulağ bk. üçgulağ.

ü.+ ları XX/38

üçgulağ Bir tür ot, üçkulak otu, bk.

üçgulağ.

ü. X/21

ü. ot XXXIII/72

üçün 1. Amacıyla, maksadıyla. 2. Neden ve sonuç belirten bir söz. 3. -den / -dan dolayı, -den / -dan ötürü. 4. Özgü, ayrılmış. 5. Düşüncesince, kendince, göre. 6. Hakkında, bk. **için**, **içün**.

ü. XIX/88, XXXIX/187,
XXXIX/188, XXXIX/333,
XXXIX/388, XXXIX/408,
XXXIX/409

bizim ü. III/69

can ü. XXXVIII/35

dağ-idağ ü. XXXIV/18

gız ü. XIX/59

merzizehmede ü. XXXV/27

olduğu ü. VII/66, VII/75

özüm ü. XXXIX/475

pul ü. XXXVIII/34

sermağordegü ü. XXXV/32

siz ü. XXXIX/566

ü.+ dü XXXIX/545,

XXXIX/546, XXXIX/547,

XXXIX/580, XXXIX/586,

XXXIX/587, XXXIX/588,

XXXVIII/64

dermān ü.+ dü XXXV/28

ğonağ ü.+ dü XXVI/22

üçüncü Üç sayısının sıra sıfatı, sırada

ikinciden sonra gelen, bk. **üçüncü**.

ü. XII/410, XXXIX/332

ü.+ de XII/410

üçüncü bk. **üçüncü**.

ü. XXXIX/146

ülgar Boğa takımyıldızı sınırları içinde bulunan, yedi parlak yıldız ve etrafındaki gaz katmanı ile güzel görünüm veren yıldız kümesi, Yedikızkardeş, Süreyya, Pervin, Ülker, bk. **ürgar**.

ü. XIV/42

ülke Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, diyar, memleket, ülke.

ü.+ ni XXXIX/335,

XXXIX/336, XXXIX/345

ümüd (< Far. امید) Umut, ümit.

zehranın ü.+ ü XII/97

üngüt Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı.

menteğe-i ü. XXIX/12

ü. menteğesinde XXV/19

ü. mesirinde I/8

ü. mesirindedi I/8

üreg bk. **ürek**, **üreh'**, **ürēğ**, **üreğ'**, **ürey**.

ü.+ im VII/120, XXV/41, XXV/48

ü.+ imde XII/192

ü.+ ime VII/137

ü.+ imin VII/112

ü.+ iyle VII/133

üreğ' bk. **ürek**, **üreh'**, **üreg**, **ürēğ**, **ürey**.

ü. hastahanasında XXXIX/422

ü.+ i XXXIII/571, XXXIII/578, XXXVI/60

ü.+ imin buğçasında VII/117

ü.+ imnen VII/115

ü.+ ine yatır XXXIX/473

ü.+ ini XXXIX/223

ürēğ bk. **ürek**, **üreh'**, **üreg**, **üreğ'**,
ürey.

ü.+ im XXXIX/176

üreğ'ine yat - Gönlüne hoş gelmek,
hoşuna gitmek.

ü.- ır XXXIX/473

üreh' bk. **ürek**, **üreg**, **ürēğ**, **üreğ'**,
ürey.

ü. hasdesi XXXIX/459

ü. hastaḫanesinde XXXIX/423

ürek 1. Kalp. 2. Bir kimsenin ruhsal
yönü, gönül, bk. **üreh'**, **üreg**, **ürēğ**,
üreğ', **ürey**.

ü. XLI/33, XLI/34

ürey bk. **ürek**, **üreh'**, **üreg**, **ürēğ**,
üreğ'.

ü.+ im XXXIX/141

ü.+ imde XXXIX/290,
XXXIX/293

ü.+ e XXXVIII/23

ürgar bk. **ülgar**.

ü. XIV/42

üs bk. **üsd**, **üsT**, **üst**.

ü. VIII/59, XXXI/28

ü.+ dē XL/8

ü.+ deymiş XXXVII/21

üsd bk. **üs**, **üsT**, **üst**.

ü.+ e XIII/70, XXXIII/381,
XXXIII/571

ağzı ü.+ e XXXIII/388

ayaḫ ü.+ e XXXIX/332

baş ü.+ e XII/38, XII/429

onun ü.+ e V/129

ü.+ ü XL/30

ü.+ ü XIX/117, XXXI/28

saç ü.+ ü XVII/34

sardava ü.+ ü XX/15

ü.+ ünde VI/137, VI/161,
XXXIII/58

atın ü.+ ünde XXXIII/132,
XXXIII/150, XXXIII/347

baḫdın ü.+ ünde V/187

gözellemē ü.+ ündē
XXXIX/334

gül ü.+ ünde XXXIX/620

kebabın ü.+ ünde XXXIII/98

köroḡlu sinesinin ü.+ ünde
VII/22

mının ü.+ ünde XXXIII/526

onun ḡábrin ü.+ ünde
XXXIII/603

şeherin ü.+ ünde VII/66

yer ü.+ ünde XXXIII/58

ü.+ üne V/145, V/53, V/69,
XVII/86, XXII/59, XXXIII/129,
XXXIII/442

atın ü.+ üne VI/133

birin ü.+ üne I/192
devenin ü.+ üne V/143,
XXIV/19
dişin ü.+ ünē XXXIII/448
meclunun ü.+ üne XXXIII/282
merikin ü.+ üne XXXIX/527
derd ü.+ ünnen XXXIX/260
külün ü.+ ünnēn XXXIII/577

üsdad bk. **usTa**, **ussa**, **ustad**, **üstad**,
usda.

ü.+ darımızā VII/168
ü.+ darımızın VII/87

üsēn bk. **üseyin**.

ü. XXVI/2

üsenehil bk. **üsenehli**.

ü. XXXIII/202

üsenehli Şahseven Türklerini oluşturan
tayfalardan biri, Hüseyinehli tayfası,
bk. **üsenehil**.

tayfa-i ü.+ ynen XXXIII/21

üseyin Kişi adı, bk. **üsēn**.

ü. XXVI/2, XXXIX/237

üsT 1. Bir şeyin yukarı, göğe doğru
olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı. 2. Bir
şeyin görülen yanı, yüzü. 3. Hakkında,
hususunda. 4. Vücut, beden. 5. Giysi,
bk. **üs**, **üsd**, **üsT**, **üst**.

ü. XXVI/14

ü.+ e V/180, XII/296, XII/318,
XXII/2, XXII/79

ü.+ ē VIII/60

ü.+ en III/17

ü.+ ü V/158

ü.+ ün XXXIII/551

ü.+ ünde II/59, XX/99,
XXXVI/17

ü.+ ündeyih' XXIII/8

ü.+ ündeyik V/3

ü.+ üne I/175, VIII/102,
XXXV/68, XXXV/69

ü.+ üve I/207, XXXII/25,
XXXII/28

baş ü.+ e XII/38

dizin ü.+ e I/63

ayağ ü.+ en III/18

ayağ ü.+ esin III/12

atın ü.+ ünde XXXIII/248,
XXXIII/249

bağdının ü.+ ünde V/189

bāşın ü.+ ünde VI/127

danışt ü.+ ünde I/146

devenin ü.+ ünde VIII/115

ferheng sıranın ü.+ ünde VII/30

ğıçımızın ü.+ ünde XVII/61

irşābın ü.+ ünde I/133

köçün ü.+ ünde VIII/111,
VIII/112

sedd ü.+ ünde I/146

sereinin ü.+ ünde XXXIV/50

uşağ ü.+ ünde VI/162

alaçığın ü.+ üne XIV/53,
XVIII/22

atın ü.+ üne VI/137, VIII/83,
VIII/84

bırnın ü.+ üne I/187

damın ü.+ üne XXII/61

devenin ü.+ üne VIII/83,
XXIV/21

dévenin ü.+ üne VIII/82

ğıçımızın ü.+ üne XVII/60

gözüm ü.+ üne XXXV/63

köroğlunun ü. IX/37

mêşgin ü.+ ündeyik XV/9

kürsünün ü.+ üne XXII/58

lıbasuvun ü.+ üne I/206

yunun ü.+ üne XVIII/31

dağ ü.+ ünnen XXXIX/142

üst bk. **üs**, **üsT**, **üsd**.

ü. XX/55

ü.+ de XX/55

üstad (< Far. استاد) 1. Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse. 2. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse, bk. **usTa**, **ussa**, **ustad**, **üsdad**, **üstad**, **usda**.

ü.+ lar IX/93

cebreilin ü.+ ī XII/95

eziz ü.+ ım VII/75

menim ü.+ ım ıdı XII/7

menim ü.+ ımdı XII/8

üş İkinden sonra dörtten önce gelen sayı, bk. **üç**, **üş**, **iş**, **üç**.

ü. I/35, XXXI/25, XXXIII/206,
XXXIX/329, XXXVII/74,
XXXVII/87, XXXVII/88

ü. ay XVIII/147

ü. dene V/111, VI/151, VIII/47,
XL/54, XVII/41, XVIII/69,
XXXIX/106, XXXVI/51, XXXVII/21

ü. denedi XII/133

ü. dört XII/228

ü. dört I/112, XXIII/29,
XXXIII/279, XXXIII/33,
XXXVII/116, XXXVII/20,
XXXVII/24, XXXVII/33, XXXVII/34

ü. dört ay XXXIII/181

ü. dört dene III/86,
XXXIII/147, XXXIII/465,
XXXVII/117, XXXVII/62

ü. dört yüz XXXIII/208

ü. gardaş IX/69

ü. gışlı XXII/102

ü. gışTı XXII/101

ü. gulağdı XX/75

ü. gulağ ot IV/44

ü. gün VI/98, XI/61, XL/44,
XVIII/80, XXXIII/358, XXXVII/136

ü. gün sohra XXXIII/141

ü. günde VIII/120, XVIII/100,
XVIII/101

ü. günnen söra XVIII/81

ü. metir XVII/39

ü. min XII/362
ü. nefer XII/140, XVIII/147,
XXXIX/228
ü. nefer iymişler XXXIII/233
ü. neferin I/91
ü. novbet XXXIX/467
ü. saat XL/213, XXXIII/77
ü. saaTa XX/25
ü. siri XXXVII/16
ü. sürü XXXIII/187,

XXXIII/188

ü. tirede XIII/19
ü. tümen XV/69, XX/83
ü. üz il XXXVII/20
ü. yüz X/19, XX/6, XXII/21,
XXVIII/12, XXVIII/18
ü. yüz dene X/19, XL/15,

XXXIX/488

ü. yüz milyonu XXXIX/240
iki ü. XIII/94
min ü. yüz atmış birden
XXXIX/6
min ü. yüz kırk birēm VII/178
min ü. yüz otuz altıyam
XXXIII/10
tatdarın ü. neferine I/107

üşāğ bk. uşāğ, uşah.

ü.+ ı XXV/36

üşen - Kendinde bir gevşeklik duyarak
bir işi yapmaya isteği olmamak,
erinmek.

ü.- dim XIII/111

üşgulağ bk. üşgulağ ot.

ü.+ dı XX/75

üşgulağ ot Bir tür ot, bk. **üşgulağ.**

ü. IV/44

üv bk. ev, ēv, év, év.

ü.+ e XL/65

üz - Kol, bacak, yüzgeç vb. organların
özel hareketleriyle su yüzeyinde veya
su içinde ilerlemek, durmak, yüzmek.

ü.- er I/67

ü.- memişem XL/180

ü.- ebilmerem I/67

üz (I) Doksan dokuzdan sonra yüz
birden önde gelen sayı, yüz, bk. **yüz.**

altı ü. elli tümen XXXIII/194

altı ü. elli tümeni XXXIII/194

iki ü. XXII/72

iki ü. gıram V/88

iki ü. milyon XXXIX/240

ü. il XXXVII/12

beş ü. il XXXVII/19

sekgiz ü. XXXIII/205

üş ü. il XXXVII/20

yeddi ü. il VII/160

üz (II) 1. Başta, alın, göz, burun, ağız,
yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm,

sima, çehre, surat. 2. Yan, taraf, yüzey.

3. Sebebine, hürmetine, sayesinde bk.

yüz (II).

ü.+ e VIII/79, XXV/18,
XXXIII/241, III/56, XXII/38,
XXXIII/380

ü.+ ē I/120

ü.+ ünnen XXXIX/18

ü.+ de I/120, XL/204, XL/208

ü.+ den XXXIX/518

ü.+ den ırāḥ XXXIII/50

ü.+ dedir XII/34

ü.+ dü XLI/28

ü.+ ü XIII/103, XXXVII/117,
XVIII/72, XXXIII/540

ü.+ üm III/36, XIV/36

ü.+ ümüze XIV/62

ü.+ ün XXXIII/607

ü.+ ün hayası VI/119

ü.+ üne VI/27, XXXIII/377

ü. üze XXXIX/615

üz ü.+ e XXXIX/615

iş ü.+ ü XXIII/25

erdebil ü.+ ünnnen XXXIII/122

bîların ü.+ üne XIV/61

dergāḥ ü.+ ünde XII/393

hamının ü.+ üne IX/21

kimin ü.+ üne XIV/61

miyana ü.+ ü XXXIII/121

miyana ü.+ ünnen XXXIII/121

dere ü.+ ü XL/213

tut ü.+ ü XXXVIII/57

gövün ü.+ ünde XII/395

üz (III) bk. **öz**, **õz**.

ü.+ üm XXII/77

ü.+ ümü VII/84

ü.+ ünē XXVI/50

üzengi Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka.

ü.+ ye XXXIII/346

atın ü.+ sini XXII/59

üzerrig bk. **üzerrik**, **üzerrig'**.

ü. XI/20

üzerrig' bk. **üzerrik**, **üzerrig**.

ü.+ in V/208

üzerrik Sedef otugillerden, yaprakları almaşık, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, tütsü olarak kullanılan bir bitki, bk. **üzerrig'**, **üzerrig**.

ü. V/205, V/206, VIII/131

ü.+ den V/205

ü. yandırardılar V/212

üzlü Yüzü herhangi bir nitelikte olan, yüzlü.

iki ü. XLI/102

üzüg Parmağa geçirilen genellikle metal halka, bk. **üzük**.

ü. XXV/55, XXXIII/226, XXXIII/230

ü.+ ü XXXIII/226, XXXIII/227, XXXIII/229

üzük bk. **üzüg**.

ü. barmağ XLI/41

ü. kestiler VIII/36

üzük barmağ Orta parmak ve serçe parmak arasındaki parmak, adsız parmak, yüzük parmağı.

ü. XLI/41

üzül - 1. Zayıflamak, acizleşmek. 2. Kopmak.

elimiz ü.- üb XXXVI/46

ü.- üpdü V/155

üzüm Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.

ü. XL/185

üzür (< Ar. عذر) Bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep, mazeret, özür.

ü. istiyem I/198

V

/v/, /v̇/

vābalā “Vallahi bala, vallahi çocuğum” anlamında bir söz.

v. XIV/54

vācib (< Ar. واجب) Yapılması gerekli olan, terkedilmesi câiz olmayan husus, vacip.

v.+ di XII/312

v. oldu XII/380

vāġien bk. **vāġien**.

v. XXXIX/488

vāġiēn (< Ar. واقعاً) Gerçekten, hakikaten, bk. **vāġien**.

v. VII/169

vāġıf gözellemesi Bir tür âşık havası.

v.+ g. XXXIX/497

vāġıyyet bk. **vaġiyet**, **vāġiyet**.

v. XXXV/75

vaġiyet bk. **vāġıyyet**, **vāġiyet**.

v. XXXV/58, XXXV/59

vāġiyet (< Ar. واقعیت) 1. Hadise, durum. 2. Macera, uyku, rüya. 3.

Gerçek, gerçekten, bk. **vāġıyyet**, **vaġiyet**.

v. XXXV/21

v.+ i XXXIX/476

vaġd (< Ar. وقت) Zaman, bk. **vaġt**, **veġd**, **vaġıt**, **vāġt**, **vēġd**.

v. XXXIII/106

v.+ a XXXIII/353

v.+ ı I/17, I/213, XXXIII/113

v.+ ım XXXIX/247,

XXXIX/250, XXXIX/254

v.+ ında XXXIX/245,

XXXIX/249

v.+ i XXXVII/15

göy v.+ ı XX/77

mēim v.+ ım XVI/134,

XVI/135

uşıhlıh v.+ larında VII/73

vaġıt bk. **vaġt**, **veġd**, **vaġd**, **vāġt**, **vēġd**.

v.+ dan sōra VII/19

vāhide'l-vāhīd (< Ar. الواحد الواحد)

Birlerin en biri, Allah'ın birliğini anlatmak için kullanılan bir tamlama.

v. XII/434

vaġt bk. **veġd**, **vaġıt**, **vaġd**, **vāġt**, **vēġd**.

v. XII/180

v.+ ı I/16, V/48, XIV/11

v.+ ları V/21
v. kimi XXXIX/376
göy v.+ 1 XX/76
kelekenin v.+ 1 V/49

vāht bk. **vaht**, **vehd**, **vaht**, **vaht**, **vaht**,
véhd.

v.+ 1 I/20

valla (< Ar. والله) Allah'a and olsun ki,
Allah hakkı için" anlamında yemin
sözü, bk. **vallahi**, **vallahı**, **vāllah**,
vallah, **vallā**, **vālla**.

v. VI/78, VI/95, VII/105,
XI/31, XI/53, XI/56, XI/59, XI/6,
XII/363, XL/167, XV/10, XV/43,
XVIII/51, XXII/15, XXII/18, XXII/24,
XXII/34, XXII/56, XXII/65, XXII/68,
XXII/9, XXIV/12, XXIV/20,
XXXIII/13, XXXIII/144, XXXIII/40,
XXXIII/409, XXXIII/43, XXXIII/555,
XXXIII/77, XXXVI/13, XXXVI/23,
XXXVI/46, XXXVI/69

vallā bk. **vallahi**, **vallahı**, **vāllah**,
vallah, **valla**, **vālla**.

v. XXXIII/12

vālla bk. **vallahi**, **vallahı**, **vāllah**,
vallah, **valla**, **vallā**.

v. XXII/33, XXXIII/416

vallah bk. **vallahi**, **vallahı**, **vāllah**,
valla, **vallā**, **vālla**.

v. IX/103, VI/146, VI/79, XI/6,
XV/58, XV/59, XXXV/63

vāllah bk. **vallahi**, **vallahı**, **vallah**,
valla, **vallā**, **vālla**.

v. XV/59

vallahı bk. **vallahi**, **vāllah**, **vallah**,
valla, **vallā**, **vālla**.

v. VI/116

vallahi bk. **vallahı**, **vāllah**, **vallah**,
valla, **vallā**, **vālla**.

v. VI/103

vālideyn (< Ar. والدين) 1. Anne baba. 2.
Anne baba sözü. 3. Ananevi.

v.+ nen XL/171

van bk. **van**, **yān**, **yan**.

v.+ a XXXIII/138

v.+ nan XXXIII/158

van bk. **van**, **yān**, **yan**.

v.+ a XXXIII/335, XXXIII/604

v.+ asın XXXIII/328

v.+ innan XXXIII/361

v.+ na XXXIII/369

var 1. Mevcut, evrende veya
düşüncede yer alan, yok karşıtı. 2.

Sahiplik bildiren olumlu ad cümleleri
kuran bir söz. 3. Elde bulunan her
şeybk. **vār, var, vār, mar.**

v. I/101, I/102, I/112, I/133,
I/134, I/138, I/139, I/140, I/142, I/143,
I/176, I/180, I/32, I/33, I/34, I/35, I/40,
I/57, I/58, I/60, I/69, I/70, I/77, I/82,
I/84, I/90, I/91, I/99, II/128, II/36, II/43,
II/59, III/101, III/22, IV/43, IV/44,
IV/45, IV/48, IV/51, IV/52, IV/77,
IX/12, IX/4, IX/60, IX/67, IX/78,
IX/79, IX/84, V/110, V/120, V/121,
V/153, V/156, V/200, V/65, V/95,
VI/137, VI/4, VI/47, VI/48, VI/64,
VI/9, VI/93, VII/125, VII/20, VII/24,
VII/63, VII/68, VII/69, VII/70,
VIII/112, VIII/55, VIII/60, VIII/67,
VIII/95, X/17, X/18, X/31, X/37, X/38,
X/67, X/95, X/96, XII/107, XII/109,
XII/119, XII/12, XII/143, XII/144,
XII/155, XII/157, XII/206, XII/215,
XII/216, XII/24, XII/25, XII/327,
XII/331, XII/333, XII/343, XII/353,
XII/7, XIII/113, XIII/19, XIII/23,
XIII/49, XIII/62, XIV/10, XIV/11,
XIV/27, XIV/30, XIV/31, XIV/49,
XIV/50, XIV/53, XIV/65, XIX/100,
XIX/68, XIX/94, XIX/95, XIX/98,
XIX/99, XL/105, XL/109, XL/112,
XL/117, XL/127, XL/129, XL/163,
XL/184, XL/19, XL/193, XL/194,
XL/215, XL/24, XL/50, XL/68,
XLI/83, XLI/84, XV/31, XV/33,

XV/46, XV/71, XV/72, XVI/116,
XVI/129, XVI/34, XVI/53, XVI/58,
XVI/61, XVI/64, XVI/65, XVI/70,
XVI/90, XVI/95, XVII/40, XVII/81,
XVII/82, XVII/84, XVII/90, XVII/91,
XVIII/46, XX/31, XX/61, XX/99,
XXII/30, XXII/35, XXII/39, XXII/87,
XXIII/10, XXIII/11, XXIII/17,
XXIII/40, XXIX/17, XXIX/18,
XXV/18, XXV/4, XXV/5, XXVI/12,
XXVI/26, XXVII/13, XXVII/14,
XXVII/25, XXVII/4, XXVIII/24,
XXXI/25, XXXI/29, XXXII/42,
XXXII/48, XXXII/56, XXXII/58,
XXXII/60, XXXIII/104, XXXIII/139,
XXXIII/165, XXXIII/167,
XXXIII/179, XXXIII/187,
XXXIII/188, XXXIII/197,
XXXIII/205, XXXIII/208,
XXXIII/235, XXXIII/250, XXXIII/27,
XXXIII/288, XXXIII/291,
XXXIII/316, XXXIII/365,
XXXIII/367, XXXIII/386, XXXIII/40,
XXXIII/425, XXXIII/462, XXXIII/50,
XXXIII/509, XXXIII/534,
XXXIII/540, XXXIII/544,
XXXIII/557, XXXIII/563,
XXXIII/565, XXXIII/570,
XXXIII/593, XXXIII/598,
XXXIII/609, XXXIII/75, XXXIV/17,
XXXIV/32, XXXIV/50, XXXIX/13,
XXXIX/193, XXXIX/207,
XXXIX/225, XXXIX/249,

XXXIX/269, XXXIX/270, v.+ dır II/33, XXXV/22,
 XXXIX/317, XXXIX/322, XXXV/31
 XXXIX/326, XXXIX/4, XXXIX/460, v.+ dır XXXVIII/14
 XXXIX/465, XXXIX/469, v.+ dı XX/55, XX/56
 XXXIX/470, XXXIX/476, v.+ dı IV/67, IX/77, IX/90,
 XXXIX/480, XXXIX/485, XII/114, XIX/71, XIX/72, XL/174
 XXXIX/487, XXXIX/488, v. ıdı IV/66, V/223, VI/19,
 XXXIX/492, XXXIX/496, VI/22, VI/32, VI/82, XI/17, XI/18,
 XXXIX/499, XXXIX/500, XII/180, XIII/48, XL/35, XVII/52,
 XXXIX/504, XXXIX/509, XVIII/113, XXII/80, XXIII/31,
 XXXIX/517, XXXIX/526, XXVI/24, XXXIII/466, XXXIX/13,
 XXXIX/556, XXXIX/607, XXXIX/4, XXXIX/6, XXXVI/67,
 XXXIX/608, XXXIX/79, XXXIX/80, XXXVII/114, XXXVII/144,
 XXXIX/81, XXXIX/82, XXXIX/83, XXXVIII/35
 XXXV/52, XXXVI/10, XXXVI/59, v. ıdı XXXVI/58
 XXXVII/13, XXXVII/33, XXXVII/34, v.+ ıh IV/74, XXII/48
 XXXVII/44, XXXVII/57, XXXVII/59, v.+ ımdı II/103, X/18, X/37,
 XXXVIII/46 XXXIX/225, XXXV/61
 v.+ dı I/175, I/73, II/137, II/84, v. ımış X/11, XII/12,
 IX/27, IX/75, IX/78, IX/87, VI/14, XXXIX/539, XXXVII/100,
 VI/15, VI/4, VI/61, VII/64, XI/17, XXXVII/23, XXXVII/25, XXXVII/28,
 XI/18, XII/13, XII/329, XII/6, XXXVII/29, XXXVII/96, XXXVII/97
 XIII/101, XIII/49, XIX/66, XIX/67, v.+ ımız IV/51
 XL/145, XL/163, XL/180, XL/49, v.+ ımızdı II/40, XXII/45,
 XL/83, XLI/45, XV/45, XVIII/127, XXVII/16, XXXI/49, XXXV/14
 XVIII/137, XVIII/31, XXV/35, v. ımış XXXVII/98
 XXXI/26, XXXIII/487, XXXIX/202, v.+ ıyam XVI/79
 XXXIX/236, XXXIX/330, XXXIX/35, v. ıydı VIII/108
 XXXIX/480, XXXIX/508, v. ıdı I/190, VII/4, VII/81,
 XXXIX/556, XXXV/23, XXXV/27, XIII/102, XL/213, XXVI/48,
 XXXV/29, XXXV/36, XXXV/37, XXXV/69
 XXXVI/39, XXXVI/56, XXXVIII/26 v. ıdı I/189, I/190, IV/61,
 v.+ dılar VII/180, XII/31 V/145, V/37, X/19, XIV/60, XXV/17,

XXV/21, XXV/22, XXVI/25,
XXXII/30

v. idi XXV/29

v. idi V/195, V/227, VIII/38,
XVI/13, XX/80, XXXIII/190,
XXXIX/610, XXXVIII/28,
XXXVIII/37, XXXVIII/38

v. idi XVI/14

v. idi VI/59

v. idi XVI/14

v. idi VII/161

v. imiş XXXIII/239

v. imiş I/128

v. imiş XXXIX/539

v. iydi V/203, VII/15, XIX/102,
XIX/109, XIX/117, XX/82,
XXXIII/113, XXXIII/132,
XXXIII/141, XXXIII/147,
XXXIII/163, XXXIII/170,
XXXIII/171, XXXIII/174,
XXXIII/175, XXXIII/182,
XXXIII/183, XXXIII/184,
XXXIII/202, XXXIII/206,
XXXIII/217, XXXIII/36, XXXIII/48,
XXXIII/527, XXXIII/82

v. iydi XXXIII/478

v. iydi IV/103, IV/112, IV/121,
IV/30, IV/99, VIII/18, XVI/15,
XVI/39, XXXIII/468, XXXIII/483,
XXXIII/581

v. iydi V/188, VIII/16, XL/168,
XL/200, XV/44, XX/72, XXI/68,
XXXIII/141, XXXIII/189,

XXXIII/196, XXXIII/259,
XXXIII/330, XXXIII/511,
XXXIII/522, XXXIII/79

v. iydi XXXIII/477,
XXXIX/374

v. iydi IV/116, VIII/21, VIII/55,
XVI/84

v. iymiş VII/156, XL/198

v. iymiş I/115, I/122, I/26

v. iymiş XXXIII/333

v.+ mış XII/10, XII/19,
XXXVII/29

v. otuz min dene XXXIII/185

v.+ sa I/165

vağ bk. **var**, **var**, **vār**, **mar**.

v. idi XXXIX/34

vār bk. **var**, **vār**, **var**, **mar**.

v. I/141, I/142, I/33, I/70,
IV/90, IV/91, IV/93, IX/106, IX/75,
IX/76, IX/8, IX/81, IX/83, IX/9, V/120,
V/121, V/200, V/48, VI/131, VI/40,
VII/70, VII/94, XI/6, XII/108, XII/215,
XII/292, XII/341, XIX/71, XIX/94,
XIX/95, XIX/96, XIX/98, XIX/99,
XL/101, XL/194, XX/31, XXII/30,
XXII/41, XXIX/17, XXIX/18,
XXVI/19, XXXII/4, XXXII/57,
XXXII/58, XXXII/6, XXXIII/425,
XXXIII/463, XXXIII/472,
XXXIII/557, XXXIII/99, XXXIX/4,
XXXIX/480, XXXIX/485, XXXVI/4,

XXXVII/33, XXXVII/94,
XXXVIII/15, XXXVIII/47,
XXXVIII/48

v.+ dı IV/93

v. ıdı XI/17, XXXVI/16

v.+ ımdı XXXIX/364,
XXXVI/26

v. ımış XXXVII/42,
XXXVII/99

v. iydı IX/30

vār bk. **var**, **var**, **vār**, **mar**.

v.+ lardı X/24

varağ bk. **varah**.

v. XXXIX/140

varah (< Ar. ورق) Kitap, defter
yaprağı, bk. **varağ**.

galem v. XXXIX/274

varrı Varlıklı, zengin kimse.

v. XVIII/108, XXXIII/169

vāv Küçümseme bildiren bir ünlem.

v. II/95

vāz (< Ar. وعظ) Öğüt, vaaz, bk. **vez**.

v. éliyenin XII/456

ve (< Ar. و) İki unsur arasına girerek
aralarında bir bağ olduğunu anlatan
söz, ve bağlama edatı.

v. VII/25, VII/33, VII/39, VII/6,
VII/64, VII/70, VII/86, VII/87, X/94,
XII/28, XXXIV/12

vefā (< Ar. وفاء) Sevgiyi sürdürme,
sevgi, dostluk bağlılığı, bk. **bafā**.

dünyanın v.+ sı XII/75

vehd bk. **vaht**, **vehd**, **vaht**, **vaht**,
vāht.

v. XXXIX/304

v.+ inde XXXIX/252

v. kıtarıb XVI/123

vēhd bk. **vaht**, **vehd**, **vaht**, **vaht**,
vāht.

v.+ i IX/59

vehdet Erdebil eyaletine bağlı bir yer
adı.

v.+ den XXIII/15

vehy (< Ar. وحى) 1. Bir emir veya
hükmün Allah tarafından peygamberin
kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen
ilâhî haber. 2. Vahiy gibi gelen haber.

v. geliP VII/163

vekilābat Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

v.+ dı XX/53

vēkil ğışTāḥ Zencan eyaleti
sınırlarında bir yer adı.

v. XXXVII/106

velā (< Ar. ولاية) 1. Velîlik, ermişlik.

v. XII/444

veli bk. **velī**, **vēli**.

v. I/146, I/168, I/178, I/215,
II/119, II/36, IX/87, V/170, VII/67,
XII/146, XII/157, XIII/64, XIX/116,
XIX/91, XL/114, XL/118, XL/134,
XL/180, XL/49, XVI/17, XVI/18,
XVI/42, XVIII/43, XX/88, XXVI/19,
XXXIV/15, XXXIV/49, XXXIX/229,
XXXIX/372, XXXIX/491,
XXXIX/518, XXXIX/520,
XXXIX/554, XXXV/10, XXXV/48,
XXXV/72, XXXV/75, XXXVII/114,
XXXVII/118, XXXVII/119,
XXXVII/120, XXXVII/140,
XXXVII/42, XXXVII/44, XXXVII/46,
XXXVII/47, XXXVII/54, XXXVII/65,
XXXVIII/22, XXXVIII/63

v.+ ni XXXIX/216

v.+ sēn VII/46

velī (< Far. ولی) Ama, fakat, lakin,
şöyle ki, bk. **veli**, **vēli**.

v. XIX/42

vēli bk. **veli**, **velī**.

v. I/130, I/70, V/7, XIX/121,
XL/112, XL/190, XL/198, XL/58,
XL/91, XVI/16, XXV/4, XXV/59,
XXXV/31, XXXV/40, XXXVIII/49,
XXXVIII/51, XXXVIII/57,
XXXVIII/63

velvele (< Ar. ولولة) Gürültü, patırtı.

v. XII/377

vemā rebbike bizallāmi lilebīd (Ar.
وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) Kur'an-ı Kerim'de
Fussilet suresinin 46. âyetinden bir
bölüm.

v. XII/435

ven Türkiye'nin Doğu Anadolu
bölgesinde yer alan ve İran'a sınırı
bulunan bir il, Van. şehir-i v.+ e
XXXVII/60

ver - bk. **vér** -, **vēr** -, **vēr** -, **vir** -.

v. XXXII/53, XXXVI/24

v.- diler XXXIV/27

v.- ebilmes XXXIII/101

v.- ebilmir XXXIII/174

v.- ebilmirdi XXXIII/195

v.- ecek XXXII/41

v.- ēr XXXIII/101

v.- erdi XVIII/79

v.- erdī XVIII/26, XVIII/59

v.- eydi XXXIII/176

v.- iller XV/54

v.- in VII/157
v.- ipler VII/158
v.- ir IX/16, VII/22, XXXII/44
v.- irem VII/26, XXXII/40
v.- iy XXXIV/48
v.- iydi VIII/33
v.- iydiler XXXIII/194
v.- iyüK XX/22
v.- meg XXXIII/103
v.- mezler VII/32
v.- mişdiler XVI/42
v.- miysin XXXII/40
v.- rik XV/50
v.- sîn VI/112
herc v.- iyüh' XX/21
mucevviz v.- rim VII/26
tehîf v.- rēm XXXIV/43

vér - 1. Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek. 2. Bırakmak veya bağışlamak. 3. Satmak. 4. Ödemek. 5. Kızı, kadını biriyle evlendirmek, bk. **ver** -, **vēr** -, **vēr** -, **vir** -.

v. IX/38, VI/64, VI/65, X/48, XVI/62, XVI/74, XVI/93, XVI/94, XXXII/31, XXXIII/228, XXXIII/229, XXXIII/232, XXXIII/448, XXXIX/17, XXXIX/549, XXXIX/572, XXXIX/595, XXXIX/66, XXXVI/24
v.- ceydiler XXXIV/30
v.- di IX/36, VI/63, XII/462, XII/465, XVI/24, XVI/94,

XXXIII/117, XXXIII/154, XXXIII/215, XXXIII/216, XXXIII/402, XXXIII/406, XXXIX/142, XXXIX/556
v.- dī XXXIII/419, XXXIX/467
v.- diler XI/63, XXIII/29, XXVI/37, XXXIII/155, XXXIX/329, XXXIX/377, XXXIX/465
v.- dim VIII/22
v.- e XXXIII/474
v.- ebilersen XL/125
v.- ebillem XL/126
v.- ečeksen XXXIII/439
v.- eeksiz XXXIII/93
v.- ečem XIV/11
v.- ecūk XXXIII/93
v.- ecūk XIV/52
v.- edik XX/82
v.- ek XXXIX/242
v.- eler XVII/5
v.- eller I/91, V/116, XL/134, XXVI/14, XXXI/33, XXXIX/109
v.- eller XXIX/41
v.- em XXXIX/484
v.- en XII/53
v.- ende V/139, XVI/120
v.- er III/100, V/133, XIX/54, XVII/40, XXI/86, XXIX/15
v.- ēr I/95, V/128, XXIX/15
v.- erdi IV/132, XVIII/120, XVIII/66, XX/81, XXXVII/128
v.- erdī XXXVII/128
v.- erdik VI/31

v.- erd̄ik VI/27
 v.- erdiler V/108, V/110, V/140,
 XVIII/79, XXI/54, XXXIII/65
 v.- erdil̄er XVIII/26
 v.- erd̄uk XX/82
 v.- erik XIX/46
 v.- esen XXXIII/61
 v.- éy III/102
 v.- eyler XXXII/24
 v.- ginen XXXIX/251
 v.- ib XL/51
 v.- ibsen XXXIII/294,
 XXXIII/295
 v.- iller IX/15, V/97, XIV/24,
 XL/94, XVIII/101
 v.- im XVI/90
 v.- ip XIII/96
 v.- iP I/128
 v.- ipler XXXIII/263,
 XXXIII/284
 v.- ipsen XXXIII/293,
 XXXIII/294
 v.- ir XL/127, XXXII/27,
 XXXII/49, XXXII/51
 v.- irler XXXIX/464
 v.- iy III/101, XVI/71, XVI/75,
 XXXVIII/65
 v.- iydi XXXVIII/62
 v.- iyd̄un XVI/104
 v.- iyem XXXIX/484
 v.- me XXXIX/395
 v.- medin XXXIX/246,
 XXXIX/253

v.- mes̄en VI/64
 v.- mez XL/114, XVIII/56,
 XXXIII/533
 v.- miller XXXIX/507
 v.- mişdiler XVI/40
 v.- mişik V/164, XXXIII/472
 v.- mişik XXXIX/241
 v.- mişmiş XXXIII/281
 v.- miy XII/193
 v.- miyecek XXXIII/438
 v.- miyék I/168
 v.- miyem XXXIII/60
 v.- miyler XXXVIII/59
 v.- miysen XXXIII/61
 v.- rem XIV/11, XXXIX/66
 v.- rik XIX/87, XVII/9,
 XXXI/44, XXXV/22
 v.- r̄uk XXIX/40
 v.- r̄uk XL/70
 v.- sek XVII/9
 v.- seydi XVIII/61
 v.- şeydi XVIII/38
 v.- sin VI/111, XXXIX/550,
 XXXIX/573, XXXIX/596
 v.- mek XLI/25
 nişan v.- r̄uk XL/107
 icāze v.- s̄en IX/35
 te^ʿ fil v.- ebiliyem XXXIII/458
 cevap v.- ebilmir XII/397,
 XXXIX/94
 cevap v.- ebilmiyem VI/24
 devām-e tehsil v.- ek
 XXXVIII/30

enam v.- eller V/133,
XXXIX/110

pervāniye v.- eller XXXI/33

ses v.- eller XL/196

nişan v.- em XXXIX/46

mēni v.- en XXXIX/477

destur v.- er XXIV/39

kār v.- er IX/33

haḥ v.- erdī XVIII/25

medet v.- erdi VI/35

énām v.- erdiler V/136

pul v.- erdiler V/136

gül v.- ib XL/52

énam v.- iller V/97

gir v.- iller XL/189

suval v.- im XXXIX/62,
XXXIX/63

icāze v.- in XIX/58

éhsan v.- iP XXI/48

desTur v.- di XXXIII/411

ömrün v.- di VI/8, VI/85

sāle v.- di XII/444

söz v.- di XVI/86

te‘ fil v.- di XXXIII/400

éhsan v.- dīk XXII/69

cāize v.- dilēr XXXIX/377

enam v.- diler XXXIX/377

ćavap v. XXXIX/64

ġulaḥ v. XII/297

ḥeber v. XII/452, XII/453,
XII/460, XII/464

icāze v. XXXIX/544

nith v. VII/45

suval v. XXXIX/62

čhemmiyet v.- mēz I/220

kār v.- mez XXVI/10

kār v.- mez IX/32

pay v.- mez I/219

yād v.- mez XII/10

yād v.- mēz XXXVI/7

fikir v.- mirdi XXXIX/520

devet v.- mişdi XXXIII/120

ēysan v.- rük XIV/21

mūsābıġā v.- rük XL/164

cāvab v.- ir XL/186

cevap v.- im XXXIX/62

ćavap v.- rem XXXIX/61

cavab v.- irler XXXIX/271

suval v.- irsen XXXIX/483

suval v.- isen XXXIX/483

ḥalat v.- issin XXXIX/94

pul v.- iysen XVI/105

ćavap v.- meye IX/72

gir v.- ir XL/189

medet v.- ir VI/56

muraḥası v.- ĩr IX/51

salam v.- ir XII/366

suval v.- ir XXXIX/63

ġırḥın v.- irdik XXII/70

ilin v.- irdīk XXII/70

muraḥası v.- irem IX/50

nesihet v.- irem XL/110

encam v.- ürük XXXV/19

icāze v.- seler XIX/57

muraḥası v.- sem IX/50

ćavap v.- sēn XXXIX/64

icāza v.- sēn XXXIII/423
 revac v.- rūk XXXV/16

vēr - bk. **vér** -, **ver** -, **vēr** -, **vir** -.
 icāze v. I/172

vēr - bk. **vér** -, **ver** -, **vēr** -, **vir** -.
 v. VI/64
 salam v. XL/108

verşikest (< Far. ورشکست) İflas.
 v.+ e XXXIX/193

verese (< Ar. ورثة) Mirasçılar.
 v. XXV/14

vergi Bir kimsenin doğuştan sahip olduğu iyi nitelik, yetenek.
 öz v.+ siymiş VII/167

véril - Verme işine konu olmak, bk.
véril -.
 v.- di XII/475

véril - bk. **véril** -.
 halat v.- sin XXXIX/93

vermanlı Zencan eyaletine bağlı bir yer adı.
 v.+ da XII/8

vermannılı Vermanlı halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

v. XII/7

vesāil bk. **vesāyıl**, **vesayıl**, **vesāyil**.
 v. almışam XXXIV/11

vesāyıl bk. **vesāil**, **vesayıl**, **vesāyil**.
 v.+ larımız XIX/8

vesayıl bk. **vesāil**, **vesāyıl**, **vesāyil**.
 v.+ den III/64

vesāyil (< Ar. وسائل) 1.Vesileler. 2. Torba, çanta vb. yük, yükler, malzeme, bk. **vesāil**, **vesāyıl**, **vesayıl**.
 v. XXXIII/459
 v.+ i XXXIII/460
 v.+ ler XL/24

veset (< Ar. وسط) Orta.
 v.+ de VII/37
 v.+ dē VII/38
 v.+ inē XVII/57
 v.+ te VII/34, VII/37, XXXV/47
 bilēsuvarın v.+ inde XX/14
 yayın v.+ lerinde XXXV/20, XXXV/34

vesile (< Ar. وسيلة) Vasita, yol, usul.
 v. XXXIII/168
 v.+ ler XXXIII/168

veten (< Ar. وطن) Bir milletin üzerinde yaşadığı, hâkim olduğu toprak, yurt.

v. VI/85

v.+ de XXXIX/441,

XXXIX/447

v.+ e XXXIX/273

terğ-i v. éledi I/152

vez (I) (< Ar. وضع) Vaziyet, durum, hal.

v.- i hālımdı XXXVI/11,
XXXVI/12

v.- i mālî XL/121, XL/123

v.+ e I/56, XXXIII/81,
XXXIII/82

v.+ i XXXIX/460

v.+ imiz XXXIII/26

v.+ leri XXXVII/139,
XXXIII/208

bizim v.+ imiz XVI/106

vez (II) bk. **vāz**.

v. éleyib XVI/109

vezir (< Ar. وزير) Hükümdarın devlet işlerine bakan vekili, nazır, bakan, bk. **vēzir**.

v. XVI/100, XVI/102, XVI/77,
XVI/88, XVI/89, XVI/95, XVI/96,
XVI/97

v.+ e XVI/100, XVI/101,
XVI/77

v.+ i XVI/91, XVI/94

v.+ imdi XVI/103

v.+ in XXXIII/290

v.+ in biri XXXIII/287

v.+ ün paltarın XVI/101

ćenāb-ı v. XVI/104, XVI/83

vēzir bk. **vezir**.

v. XXXIII/299

vezn (< Ar. وزن) Tartı, ağırlık.

v.+ iden XXXIII/459

vır - bk. **vur** -, **vır** -, **vır** -.

v. XXXIII/50

v.- a I/187

v.- abilmese XL/157

v.- aćam XVI/82

v.- an XVI/126

v.- ar XXVI/7, XXVI/8,

XXVI/9

v.- ardı XVIII/30

v.- ardıh XVIII/155, XVIII/160

v.- ardılar XXXIII/135

v.- asan XVIII/122, XX/99

v.- dı XXXIII/449

v.- dılar I/195

v.- dılār I/194

v.- dun XL/208

v.- ey XX/17

v.- éy XX/17

v.- éysen IV/28

v.- ıb I/173

v.- ıblar XXXIII/222,
XXXIII/223

v.- ılıb XXXIII/415

v.- ılıpdı XXXIII/414

v.- ılıpsa XXXIII/414

v.- ıp I/173

v.- iy XVI/137, XVI/138

v.- iylar XVI/61

v.- ma XVI/35

v.- madım XXXIII/130

v.- mağa XXXII/25

v.- malı XVIII/122

v.- masın V/222

v.- mıya XXXIV/47

v.- ram XL/59, XL/61

v.- rıh XIX/67

v.- rūh XL/156

v.- seydi XVIII/159,
XVIII/160

v.- seydi XVIII/122

çötkiye v.- dım XVI/67

ğadem v.- eydı XXXIII/286

külek v.- ırdı XXXIII/529

şéşe v.- ıb V/224

zerbet v.- anda VII/50

vır - bk. **vur** -, **vır** -, **vır** -.
v.- dı XXXIII/306

vır - bk. **vur** -, **vır** -, **vır** -.
v.- abılmezler XXXIII/138

v.- ālār XXXIII/351

v.- am XXXIII/248

v.- annan sōra XXVI/7

v.- ardıh XL/189

v.- ardılar I/193

v.- ardın XIII/84

v.- arduh XL/190

v.- ardūh XL/190

v.- duh XL/162

v.- īb I/116

v.- iy XVI/136

v.- maği XXXII/28

v.- ruh XL/159, XL/161

v.- sa XL/160

v.- sār XXXII/25

vilā (< Ar. ولا) Zaman, dönem.

v.+ dan XXXIX/15

vilayet (< Ar. ولايت) Diyar, ülke,
memleket.

v.+ imizdiler XXXIV/35

vir - bk. **vér** -, **ver** -, **vēr** -, **vēr** -.
v.- diler VIII/36

vır - bk. **vur** -, **vır** -, **vır** -.
v.- ıP I/117

v.- ma I/59

virān bk. **vīran**.

v. éleme XXXIX/131

vīran (< Far. ویران) Yıkık, harap, bk.

virān.

v. mesgān XL/172

viyalon (< İt. *viola*) Kemana benzer, kemandan daha büyük yaylı çalgı, alto, viyola.

v.+ a XXXIX/22

vur - 1. Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak. 2. Olumsuz yönde etkilemek. 3. Takmak, koymak, bağlamak. 4. Batıcı veya kesici cisimleri saplamak, kakmak. 5. Silahla yaralamak, öldürmek. 6. Sürtmek, çekmek, yakmak, kurmak, koymak, bk.

vır -, vîr -, vîr -.

v. XXVI/17

v.- abilmez X/39

v.- acûh XVI/134

v.- aemmedūk XL/162

v.- allar XIII/46

v.- an XVI/128

v.- anda XXII/78

v.- ar X/39, XXXIII/525

v.- ardılar V/142, V/56, V/57,

XIII/79

v.- asan XXXIV/18

v.- du XIX/106

v.- duh XVIII/145

v.- dular XIII/79, XIII/80,

XXVI/13

v.- dulār XXII/74

v.- dun XIII/34, XVI/66

v.- eydun XVI/136

v.- éysen IV/28

v.- ıllar V/202

v.- iy XV/21, XVI/128, XVI/132, XXXIV/49, XXXIV/52

v.- ma XII/429

v.- mazdılar V/143

v.- mıllar I/176

v.- ram XII/427

v.- ran XII/426

v.- sâ VI/58

v.- sâñ II/65

v.- ub V/224

v.- up I/79, XXX/12

v.- ur XII/424

v.- ūr XII/370

v.- urdular XXI/56

alaçık v.- arūh XXXV/12

buḥōv v.- ardılar I/194

ğatıh v.- ar V/14

kababa v.- ruğ XIV/17

külek v.- iy XXXIII/532

sille v.- ur XII/367

tepih' v.- ardıh XVIII/21, XVIII/29

yumırdda v.- ullar V/77

yük v.- ardın II/134

zēh' v.- muştum XIV/32

vuriş - Savaşmak, çarpışmak.

v.- éy II/97

vurul - Koyulmak, dikilmek.

v.- dū XII/281

Y

ya (< Far. یا) (I) Ya, veya, ya da, bk. **yā** (I).

y. I/203, II/108, IX/75, VI/128, VI/129, VI/143, VI/150, VIII/125, VIII/72, VIII/83, VIII/99, X/66, XIII/108, XIII/14, XIII/64, XIV/36, XL/164, XL/198, XL/200, XL/36, XL/40, XLI/12, XLI/26, XLI/75, XVI/73, XXI/81, XXVI/53, XXVI/6, XXXII/31, XXXIII/102, XXXIII/117, XXXIII/231, XXXII/16, XXXIII/355, XXXIII/358, XXXIII/372, XXXIII/425, XXXIII/467, XXXIII/486, XXXIII/558, XXXVII/45, I/42, II/105, II/117, XL/117, XL/88, XLI/32, XLI/38, XVI/73, XXVII/24, XXXIII/102, XXXIII/145, XXXIII/17, XXXIII/191, XXXIII/250, XXXIII/310, XXXIII/350, XXXIII/358, XXXIII/458, XXXIX/107, XXXIX/265, XXXIX/484, XXXIX/517, XXXIX/57

y. bakıdan I/94

y. gece I/93

y. irannan I/94

y. milyon I/99

y. şābile I/202

y. terbizden I/94

ya bk. **yā** (II).

y. VIII/39,

y. allah XXVI/27, XXXIII/182

y. eli XXXIX/121

yā bk. **ya** (I).

y. XIV/23, XVI/54, XXII/85, XXXIII/100, XXXIII/312, XXXIII/350

yā (II) (< Ar. يا) “Ey, hey” anlamlarında bir seslenme sözü, bk. **ya** (II).

y. IX/28, VI/118, VII/44, XIX/111, XL/53, XLI/15, XXXIX/123, XXXVI/22, XXXVI/54

y. ebelfez VIII/70

y. eli VIII/132

y. hebib XXXIX/121

y. kerim XIX/99

y. mehemmed VIII/132

y. men hūdan XII/452

y. resul XXXIX/121

y. sucūd XII/418

y. sūcūd XII/422

yaban (< Far. یابان) 1. İnsan yaşamayan ıssız yer. 2. Türkiye’deki özel bir televizyon kanalı, Yaban TV.

y.+ a II/76

yad bk. **yād**.

y.+ a XII/199

y.+ dan XII/198
 y.+ dan çıhar IX/59
 y.+ ıma XVIII/45
 y.+ ıma sal V/157
 y.+ ıma salım XV/11
 y.+ ıma tüşmür XII/216
 y.+ ımnan XXXIII/274
 y.+ ımnan çıhıp V/161
 y.+ ımnan çıhdı XV/11, XV/59
 y.+ ımnan çıhıb XI/32
 y.+ ımnan çıhtı VIII/152
 y.+ uva XV/62
 y.+ uvā III/51
 mēnim y.+ ıma XXXVII/110

yād (< Far. یاد) Hatır, zihin, bk. **yad**.
 y. V/209
 y.+ a salandā XII/162
 y.+ ıma VI/108, XIV/9, XV/11,
 XVIII/52, XXI/10, XXV/48,
 XXXVII/19, XXXVII/22
 y.+ ıma salam IV/89
 y.+ ıma tüşeni IV/91
 y.+ ıma tüşmiy XVIII/50,
 XVIII/51
 y.+ ıma tüştü XXXIX/609
 y.+ ımda IV/66, IX/9
 y.+ ımdadı XI/61, XII/137,
 XXXIII/269
 y.+ ımıSda XXIV/12
 y.+ ımıza XXXVII/39,
 XXXVII/44
 y.+ ımızda XXXVII/41

y.+ ımnan XXI/38, XXIV/26,
 XXXIII/273, XXXIII/274
 y.+ ımnan çıhdı III/35, V/184
 y.+ ımnan çıhıp XXIV/46
 y.+ ımnan çıhıb VIII/152,
 XXXVII/60
 y.+ ımnan çıhtı III/30
 y.+ ında XXXIX/403
 y.+ ınnan çıhıy III/57
 y. vérmez XII/10
 y. vérmez XXXVI/7
 meim y.+ ıma XXXVI/59,
 XXXVII/13
 mēim y.+ ıma XXXVII/14
 menim y.+ ıma XII/20,
 XXXVII/138
 mēnim y.+ ıma XXXVII/11
 mēim y.+ ımdadı XXXVII/25

yādigār (< Far. یادگار) Bir kimseyi, bir
 olayı hatırlatan nesne veya kişi, andaç.
 y.+ ımdı XXXIX/362

yāgūt (< Ar. ياقوت) En meşhuru kırmızı
 renklisi olan, pembe, erguvan vb.
 renklerde, sâdece elmasın çizebildiği
 çok değerli taş, billûrlaşmış alüminyum
 oksit.
 y. u mercānım XII/110

yāgūt u mercān (< Ar. ياقوت و مرجان)
 Kıymetli süs maddeleri yakut ve
 mercan.

y.+ ım XII/110

yağ Hayvanlardan veya bitkilerden elde edilen ve genellikle besin olarak kullanılan, yüksek enerji veren madde, bk. **yāğ**.

y. V/19, V/35, V/58, VIII/102, VIII/139, XIV/7

y.+ da V/69

y.+ dan XL/221

y.+ ı I/197, III/66, VI/78, XXXIX/352, XXXIX/358

y.+ ın XIX/23

y.+ nan II/72

āyının y.+ ı I/196

sarı y.+ dān VI/32

ğara y. XIII/79

sarı y. V/57, XXII/92

sārı y. VI/88

ğurt y.+ ı V/202

mīn y.+ ı I/196

ćanavarın y.+ innan V/201

onun y.+ innan V/200

kere y.+ ıynan II/73

yāğ bk. **yağ**.

y.+ ı XII/329

y.+ ın V/60, XV/18

y.+ ını XII/384

yağ - Yağmur, kar, dolu gökten düşmek.

y.- dı VIII/143, XXX/13, XXX/14

y.- dır XXXIX/248, XXXIX/255

y.- ıp XXX/11

y.- mağa XXX/15

y.- mır XXX/15

yağış y.- anda XL/60

yağış Yağmur.

y. XIV/60, XIV/62, XXX/11, XXX/14, XXX/15

y.+ da XXXIII/489

y. tuttu VIII/74

y. yağanda XL/60

yağışğanlıh Havanın yağışlı olması, bol yağışlı, bk. **yağışğannığ**.

y. I/105

yağışğannığ bk. **yağışğanlıh**.

y. iydi XXXIII/72

yağlı Yağı çok olan, üzerinde veya içinde yağı olan.

y.+ dı V/18

yağlıca İlkbaharda, kendiliğinden yetişen ve yemeği yapılan bir bitki.

y. IV/44

yah Hayvanı hareket ettirmek için kullanılan bir ünlem.

yah y. XIII/83

y. yah XIII/83

yaḥ - Kına, yakı vb.ni koymak, sürmek.

y.- aruḥ III/103

hına y.- dı XIX/61

hına y.- dı éleller XIX/62

yaḥ (< Far. یخ) Buz.

y.+ dı XL/179

yaḥa 1. Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. 2. İsteddiği şeyi almak için peşini bırakmayıp zorlamak.

menim y.+ mnan VI/142

y.+ sina V/214

onun y.+ sina VI/139

yaḥalan - Yakalanmak, ele geçmek.

y.- dı XII/416

yaḥar - Israrlı bir biçimde istemek, yalvarmak.

yalvardıḥ y.- dıḥ XIX/112

y.- dıḥ XIX/111

yaḥcı bk. **yaḥcı, yaḥÇı, yaḥcı, yaḥcı, yaḥşı, yaḥşı.**

y. XXXIX/61

yaḥçal (< Far. یخچال) Buzdolabı.

y.+ dı XXXVIII/59

yaḥcı bk. **yaḥcı, yaḥÇı, yaḥcı, yaḥcı, yaḥşı, yaḥşı.**

y. II/75, III/86, XXXV/15

yaḥcı İyi, güzel, hoş, kötü karşıtı, bk. **yaḥcı, yaḥÇı, yaḥcı, yaḥcı, yaḥşı, yaḥşı.**

y. I/105, II/38, II/50, IX/42, IX/44, V/191, VII/175, XIII/44, XIII/80, XIX/103, XLI/26, XLI/99, XVII/21, XVIII/92, XX/78, XXI/68, XXIV/39, XXIX/14, XXIX/15, XXVI/45, XXVI/53, XXXIII/131, XXXIII/141, XXXIII/147, XXXIII/192, XXXIII/223, XXXIII/235, XXXIII/258, XXXIII/33, XXXIX/508, XXXIX/66, XXXV/29, XXXV/30, XXXV/33, XXXV/38, XXXV/74, XXXVIII/22, XXXVIII/51

yaḥcı y. XXXIX/319

y.+ dı XIX/68, XVIII/103, XVIII/99, XXXIII/207, XXXV/34, XXXV/55

y.+ dır XXXV/56

y. kişi XLI/97

y.+ sını XIII/89, XXIX/43

otun y.+ sını I/164

y. yaḥcı XXXIX/319

y. yaman XII/83

y.+ ydı XXIII/21

yaḥÇı bk. **yaḥcı, yaḥcı, yaḥcı, yaḥcı, yaḥşı, yaḥşı.**

y.+ ydı VI/67

yaḥçı bk. **yaḥÇı**, **yaḥcı**, **yaḥcı**, **yaḥcı**, **yaḥşı**, **yaḥşi**.

y. IX/63, VI/165, XI/39, XII/149, XII/155, XIII/58, XIII/61, XV/33, XXXIII/259, XXXIX/62

y.+ dı IV/52, IV/64, IV/68, VI/46, XXVI/38, XXXIX/460, XXXVI/33, XXXVII/55, XXXVII/56

lökün y.+ sı XIII/51

y.+ ydı VI/49, XII/116, XXXVI/55, XXXVI/59, XXXVII/141, XXXVII/142

yaḥčilaş - Güzelleşmek, iyileşmek, iyi olmak, bk. **yaḥşılaş** -.

y.- dı XIII/80

yaḥčilaşdır - Güzelleştirmek, iyileştirmek.

y.- ardıh VIII/109

yaḥçılıh Güzellik, iyilik, hoşluk, bk. **yaḥşılıh**.

y. XXXIX/196

yaḥşı bk. **yaḥçı**, **yaḥÇı**, **yaḥcı**, **yaḥcı**, **yaḥcı**, **yaḥşı**.

y. I/203, I/204, VII/109, VII/176, VII/36, VII/38, X/54, XIII/14, XIII/43, XVIII/141, XX/67, XXVII/13, XXXIII/204, XXXVIII/51

y.+ dı I/102, I/103, IX/33, XIII/15, XVI/107, XVIII/101, XX/77, XX/87, XXVII/12, XXXII/38, XXXIV/50

y.+ dı VI/68

y.+ dı I/103

y.+ ydı I/206

yaḥşılaş - bk. **yaḥçılaş** -.

y.- ardı VIII/123

y.- sın VIII/123

yaḥşılıh bk. **yaḥçılıh**.

y. XVI/73

yaḥşi bk. **yaḥçı**, **yaḥÇı**, **yaḥcı**, **yaḥcı**, **yaḥcı**, **yaḥşı**.

y.+ ydı XXXIII/68

yahudu (< Ar. يهودى) Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse, Musevi, semitik, Yahudi, bk. **yaḥūdu**.

y.+ du XXXIII/390,

XXXIII/395

yaḥūdu bk. **yahudu**.

y. XXXIII/502

yaḥşun bk. **yoḥşun**.

y. XXXIII/253

yahya ʿiddi Kişi adı ve soyadı.

y. XXXI/4

yā kerim (< Ar. ياكريم) Kumru.

y. XIX/99

yāḳub Kişi adı.

y.+ u XXXIX/264

yala - Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek, yalamak.

y.- r XX/41

y.- rmış V/171

y.- yirmi V/172

yalan Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kıştır, uydurma söz, bk.

yalān.

y. VIII/39, XIV/40, XXIV/34, XXXIII/335, XXXVIII/19

y.+ dı XXIII/39

y.+ dī XII/84

y. gerçek XXIII/25

y.+ nan II/36, XXIII/22, XXIV/13, XXIV/33, XXIV/46

yalān bk. **yalan**.

y. XII/263

yalğuz Tek, yalnız.

y.+ dar V/25

yalın Çıplak, bk. **yālin**.

ayıḥ y. I/185, XXXIII/495, XXXIII/502, XXXIII/503

yālin bk. **yalın**.

ayıḥ y. XXXIII/494

yalla (< Ar. يالله) Haydi, yürü, kalk, git` anlamlarında kullanılan bir söz.

y. XIV/67

yalvar - Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek, yalvarmak.

y.- dı XXXIII/496

y.- dıḥ XIX/111

y.- dıḥ yaḥardıḥ XIX/111

y.- dılar XXXIII/471

y.- ıram XXXIX/542, XXXIX/569, XXXIX/584

yamać Dağın veya tepenin herhangi bir yanı, ön, yan yakın.

y.+ ı I/184

y. ıydı I/183

yaman 1.Kötü, pis. 2. Haddinden fazla, şiddetli.

y. VIII/131, X/60, XXXIII/133, XXXIII/245

y.+ dı VI/68

y.+ ın VII/135

y. günümdü XVI/129

yaḥçı y. XII/83

yamanna - Kötülemek, birinin hoşuna gitmeyecek biçimde konuşmak.

y.- ya'cam XVI/85

y.- yıllar XVI/95

yamannıĝ Kötülük, pislik.

y. XXXIX/406, XXXIX/407

yan 1. Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü, profil. 2. Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet. 3. Yabancı, bk. **van**, **van**, **yân**.

y. III/106, IV/20, IV/81, VII/9, XIII/89, XVI/62, XVIII/16, XX/57, XX/61, XXII/37, XXII/77, XXII/80, XXXII/44, XXXVII/119, XXXVII/123

y.+ a I/35, IV/20, IV/81, IV/84, IV/97, IX/31, VI/158, VII/10, VIII/79, VIII/80, XII/481, XIII/42, XIII/89, XIII/91, XIV/22, XIV/33, XIX/71, XL/99, XVIII/155, XXII/75, XXIII/29, XII/485, XXXIII/107, XXXVII/81, XXIII/30, XXIV/43, XXXIII/287, XXXIII/452, XXXIII/604, XXXIII/78, XXXVII/105, XXXVII/124, XXXVIII/39

y.+ ā XXXIX/15

y.+ da XII/383, XXII/39, XXII/80, XXXIX/301

y.+ dan XVIII/74, XXII/40

y.+ daymış XXXVII/21

y.+ ı XXII/38

y.+ ımda XXXV/68

y.+ ın XXVIII/32

y.+ ına XII/144, XXI/64, XXI/65, XXIII/34, XXXV/42

y.+ ında IV/117, VI/152, XI/41, XVI/34, XXXIII/175, XXXIII/197, XXXIII/240

y.+ indeymiş XXXIII/226

y.+ innan XXXIII/361

y.+ ki XXXIX/558

y.+ na VI/22, XXI/73, XXXIII/369

y.+ nan I/113, IV/97, XIII/32, XL/129, XL/199, XVIII/85, XXII/41, XXVI/47, XXVI/48, XXVI/8, XXVI/9, XXXIII/307, XXXIX/39, XXXV/65, XXXVII/6

y.+ nı XXVI/41

y. dōresinde XXIX/41

ha y.+ a IV/27

oranın y.+ ı VIII/60

anamın y.+ ına IX/19

čekcenin y.+ ına XXI/63

doğannarın y.+ ına VI/158

erüsün y.+ ına III/110

ğoyunun y.+ ına I/148

ha'ci'ğayisādinin y.+ ına VII/11

héyvanmızın y.+ ına XX/36

menim y.+ ımda XXIII/36

onun y.+ ına XXI/52, XXI/55

şahın y.+ ınā I/21

bıların y.+ ında I/128

birbirin y.+ ında XIX/53

birinin y.+ ında XXV/36
bunun y.+ ında XXXIX/196
dede nenenin y.+ ında IV/102
dedesinin y.+ ında XXIII/34
ğaynatanın y.+ ında IV/105,
IV/122

herkesin y.+ ında XXXVI/37
nenemin y.+ ında XXXIII/223
nōrun y.+ ında XIX/103,
XIX/104

obānın y.+ ında XX/33
tapdıḡgaradaḡlının y.+ ında
VII/75
munın y.+ ınan XII/424

yān bk. **van**, **ṽan**, **yan**.

y.+ a XII/246
y.+ ı XX/56
y.+ ımda VI/156, VI/45

yan - 1. Birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak. 2. Vücut veya nesnelerin ısısı artmak. 3. Çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. 4. Çocuk oyunlarında oyun dışı kalmak, bk. **yān** -.

y.- a V/210
y.- ardī V/17
y.- asān XXV/42
y.- ıb XXXIII/609
y.- ıp XXXIII/575
y.- ıram I/156

y.- maḡ XLI/24

yān - bk. **yan** -.

y.- dı XL/160

yanaşı Yanaşık, bitişik, yanında olan.

y. ḡoyub XVII/85

yandır - Yanmasına sebep olmak, yakmak, tutuşturmak.

y.- annan sōra XIX/126

y.- ardı V/208

y.- ardıḡ XXIV/44

üzerrik y.- ardılar V/212

y.- dı XXXIII/508

y.- dī XIX/126

y.- ırıḡ XXVII/14

y.- ıyıḡ VIII/107

yanı (< Ar. یَـعْنَى) “Demek oluyor ki, sözün kıyası, doğrusu” anlamlarında bir söz, bk. **yani**, **yaní**, **yanī**, **yanī**, **yáni**, **yānı**.

y. I/21, I/221, I/222, I/35, I/72, I/95, II/141, II/17, II/28, II/93, II/95, IV/102, IV/124, IX/13, IX/44, IX/95, V/114, V/171, V/172, V/174, V/175, V/195, VI/22, VII/154, VII/85, XL/58, XVI/77, XX/42, XXXIX/277, XXXIX/311, XXXIX/561, XXXIX/95, XXXV/29, XXXVII/100, XXXVII/108, XXXVII/80

yānı bk. **yani**, **yanı**, **yanī**, **yanī**, **yāni**,
yani.

y. XL/58

yanıh Duygulu, dokunaklı, acılı, etkili.

y. kerem XXXIX/493

y. keremi XXXIX/494

yanıh kerem Bir tür âşık havası, bk.

yanıh keremi.

y.+ i XXXIX/493

yānıh keremi bk. **yanıh kerem**.

y. XXXIX/494

yani bk. **yanı**, **yanı**, **yanī**, **yāni**, **yāni**,
yani.

y. II/90, VII/158, VII/159,

VII/21, XL/114, XL/29, XXXV/19,
XXXV/25, XXXV/27, XXXV/28,
XXXV/29, XXXV/34, XXXV/40,
XXXV/53, XXXV/54, XXXVIII/53

yanı bk. **yani**, **yanı**, **yanī**, **yāni**, **yāni**,
yani.

y. XL/102

yanı bk. **yani**, **yanı**, **yanı**, **yāni**, **yāni**,
yani.

y. VII/154, XX/53

yanı bk. **yani**, **yanı**, **yanı**, **yāni**, **yāni**,
yani.

y. V/176

yāni bk. **yani**, **yanı**, **yanı**, **yanı**, **yāni**,
yani.

y. XII/406, XII/434, XXXV/55

yanlı Bir kurala, bir ilkeye, bir
gerçeğe uymama durumu, yanılğı, hata.

y. XLI/16

y.+ a XLI/16

yannı -den / -dan beri, o taraflı.

y.+ yıh XII/14

yaşsağ bk. **yaşsağ**.

y.+ ı sarı IX/45

yaşsağ 1. Ozan, âşık. 2. Geveze,
konuşkan. 3. Ozanın kopuzu, bk.
yaşsağ.

y. IX/45

y.+ dı IX/98

yap - Pişmesi için tandıra koymak,
yapıştırmak.

çörek y.- ardı VI/35, XXXVI/39

çörek y.- ardıh VI/14, XI/12

çörek y.- ardılar XXXVI/40

çörek y.- ardıh XI/10

y.- arıh XV/31

yap bk. **lap**.

y. VIII/21, X/39, XIII/22,
XL/25, XXXIII/160, XXXIX/101

y.+ dan XIX/106, XIX/111

yapdan bk. **lapdan**.

y.+ dan XIX/106, XIX/111

yapış - 1. Yapışkan bir maddeye
bulanmış olan bir şey ayrılmayacak bir
biçimde bir yere tutunup kalmak. 2.
İyice yaklaşmak, sokulup değmek. 3.
Bulaşmak, sirayet etmek.

y. XXXIX/18

y.- anda I/191

y.- dı VI/139

y.- ıb VI/138, XXXIX/518

y.- Tı I/191

yapış - Denk gelmek, aynı seviyede
olmak

y.- abilmezdi XII/150

yapışdır - Yapışmasını sağlamak.

y.- mışam XXXIX/518

yaprağ bk. **yarpah**.

y.+ ın XII/304

yar - Ortasından, içinden geçmek.

yara y.- a XIX/122

y.- a yara XIX/122

yar (< Far. یار) 1. Sevgili. 2. Dost,
tannıdık, bk. **yār**.

aḥ y. XXXIX/121

y.+ ı I/153

y.+ ım XXV/50

aşıḥ y. muhammed isabeglu
XII/2

yār bk. **yar**.

y. VII/163

y.+ ı XXV/53

y.+ ın XXV/51

yara 1. Keskin bir şeyle veya bir
vuruşla vücutta oluşan derin kesik. 2.
Dert, üzüntü, acı.

y. I/59, V/172

y.+ dan I/60

y.+ ları XII/85

y.+ larımı X/131

y.+ mı XII/200

y.+ sı XXXIX/515

y.+ sına XXXIX/522

çiğer y. XXIX/18

yarad - bk. **yarat** -.

y.- ıP XII/255

yarala - 1. Silah, bıçak vb. bir araçla
yara açmak. 2. Kırmak, incitmek.

y.- mışdı XXXV/72

yaralan - Yaralama işi yapılmak.

y.- mıştı XXXV/73

yarar - Yaratılmak, meydana gelmek, ortaya çıkmak.

y.- anda XII/459

y.- andā VII/155

y.- ar XXXIX/236

y.- dı XII/284

y.- ıbdı XXXIX/508

y.- ıp VII/16

y.- ır VII/67, XXXIX/234

y.- ışı XXXIX/20

y.- mır XXXIX/510

y.- dı XII/245

yarana karti (< Far. کارت یارانه) İran'da yardıma muhtaç kimselere verilen sosyal destek kartı.

y. XXXII/49

yarane (< Far. یارانه) Hibe, karşılıksız yapılan ödeme, yardım.

y. karti XXXII/49

yaraniş Yaranma, doğuş, ortaya çıkma.

sazın y.+ innan XXXIX/37

yaraş - Yakışmak, uymak.

y.- maram XIX/36

yaraşıh Uygun, münasip, yerinde.

y. I/178

yarat - 1. Allah, olmayan bir şeyi var etmek. 2. Zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak, bk. **yarad** -.

y.- an I/57, I/58

y.- maḥ VII/37

yarı Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri, nısıf, yarım.

y. XII/96

y.+ m I/30

menim y.+ m I/29

bizim sirvetimizin y.+ sı

XL/204

yolun y.+ sindā XXXIII/597

yarım Bir bütünün yarısı olan miktar, bk. **yārim**.

y. XIII/37, XXXIII/51

ellī sekkiz y. XXXIX/383

hē il y. XXXIX/462

iki il y. XXXIX/383

on y. XXXV/65

yārim bk. **yarım**.

y. saat XXXIX/237

yarma Gelişigüzel kırılmış buğday, dövme.

y. V/30, V/85

y.+ nı V/57, V/84

yārma bk. **yarma**.

y. V/84

yarma aşı Gelişigüzel kırılmış buğdaydan yapılan bir çorba türü.

y. a. V/84, V/85

yar muhammed Kişi adı, krş. **aşih yar muhammed isabeglu**.

y. XII/2

yarpah Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı, bk. **yaprağ**.

ğara y. ot IV/43

yarpız Ballıbabagillerden, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünden, kısa saplı, az veya çok tüylü, güzel kokulu bir bitki, bk. **yārpız**, **yarpuz**.

y.+ dı I/83, X/23

y.+ ımız XIX/94

y.+ nan VIII/108

yārpız bk. **yarpız**, **yarpuz**.

y. IV/48, VIII/100

yarpuz bk. **yarpız**, **yārpız**.

y. VIII/153

yās 1. Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem. 2. Zahmet, emek, eziyet.

onun y.+ ın V/142

goyun y.+ ınan XXXII/15

yāsin Adını ilk ayeti olan “Ya-Sin” harflerinden alan Kur’an’ın 36. suresidir. Yâsîn Sûresi.

āye-i y.+ e XII/293

yaslan - Dayanmak, ittirmek.

y.- ndı I/185

yastih Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder, yastık.

y.+ a I/156

yaş (I) 1. Nemli, ıslak, kuru karşıtı. 2. Gözyaşı, bk. **yāş** (I).

gözün y.+ ı XXV/59

göz y.+ ından VIII/151

yaş (II) Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, sin, bk. **yāş** (II).

y.+ ı IX/30

y.+ ım XXII/35, XXXIII/10

y.+ ımnan XIII/90

y.+ ımnan XXXII/37

y.+ ından XXXVIII/57

y.+ innan XXXVIII/58

y.+ innān XII/6

bir y.+ ina XI/24

beş y.+ inaca XXII/93

beş y.+ inaċan XXII/93

bir y.+ ından XXII/93

iki y.+ inacaḥ XI/24

menim y.+ ım II/6

menim y.+ ĩm XXXVIII/6

y.- yram XXXIX/3

y.- yrıḥ XXXIX/10

yaşe - bk. **yaşa** -.

y.- yıb XVI/55

yaşıl Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk, yeşil.

y. V/120

y.+ ı V/120

yāş (I) bk. **yaş** (I).

gözlerinin y.+ ı XXV/58

yāş (II) bk. **yaş** (II).

y.+ ım IX/4, V/4, VII/178

y.+ ımīz XL/6

yaşlan - Yaş almak, yaşı ilerlemek, kocamak, yaşlanmak.

y.+ maḡı XXXIX/143

yaşa - Canlılığını, hayatını sürdürmek, sağ olmak, bk. **yaşe** -.

y.+ maḡı XXXIX/145

y.- maḡın XXXIX/265

y.- mışam XVI/122, XVI/123

y.- rdı IV/114

y.- rdılar IV/115, IV/116

y.- ya XVI/73

y.- yan X/96, XXXIX/205,

XXXIX/209

y.- yasın XII/202

y.- yır XXII/94, XXXIX/9

y.- yir XXXIX/177

y.- yīr XXXIX/179

y.- yīr XXXIX/459

y.- yīr XXXIX/178

yaşlı Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar kimse.

y. XLI/23

y.+ lar III/10

yaşmaḡ bk. **yaşmaḡ**.

y. altında XI/44

yaşmaḡ Müslüman kadınların yabancı kişilerden yüzlerini sakınmak için kullandıkları gözlerden aşağısını kapatan bir tür örtü, yaşmak, bk.

yaşmaḡ.

y. XIV/10, XIV/63, XIV/65,

XVIII/84

y. çekerdiler XI/39

y.+ sız XI/41

yat - 1. Bir yere veya bir şeyin üzerine
boyu boyunca uzanmak. 2. Uyumak
veya dinlenmek için yatağa girmek. 3.
Geceyi geçirmek üzere bir yerde
kalmak. 4. Uygun düşmek, değerli
olmak, hoşuna gitmek, bk. **yāt** -.

y.- a XLI/80

y.- ā XLI/76

y.- aḫilmerem XXXIX/191

y.- aḫ VI/98, XIII/95, XLI/76,

XLI/80

y.- alar XLI/77, XLI/81

y.- am XLI/79, XXXIX/191,

XLI/75

y.- ām XLI/76

y.- an XXXVIII/23

y.- ana XXXIX/549,

XXXIX/572, XXXIX/595

y.- anda VII/84

y.- andā VII/84

y.- annar III/4

y.- ar VII/150, XIII/41

y.- ār XXIX/41

y.- ardı VI/38, XIII/82, XIII/83,

XIII/87, XXI/52, XXIV/24

y.- armış XXXIII/249

y.- arsan XXI/34

y.- asan III/44, XLI/80

y.- asān XLI/76

y.- asız XLI/77, XLI/80

y.- dı XXXIII/483

y.- dılar XVI/27

y.- éy I/109

y.- éydi VIII/50

y.- ım XXXIX/284

y.- ıncaḫ XI/31

y.- ıp II/95, II/96, VII/163

y.- ıpsan XXXIII/592,

XXXIII/599

y.- ır VI/55

y.- ıram VII/85

y.- ırdı XIII/67

y.- ırsız XXXIX/603

y.- ıydı VIII/49

y.- ıydın VIII/49, VIII/50

y.- maḡadī II/64

y.- maḡı XVII/60

y.- maḡ XLI/75

y.- mamışam XXIV/40

y.- mamışām XXV/45

y.- masın X/125

y.- miş XXXIX/505

y.- mişdı XXXIII/521

y.- mişmiş XIII/107

y.- mıya XLI/82

y.- mıyaḫ XLI/82

y.- mıyalar XLI/83

y.- mıyam XLI/79, XLI/81

y.- mıyasan XLI/81

y.- mıyasız XLI/82

y.- tı XII/78

y.- tılar XXXIV/27

y.- tım XXII/78

adamin canına y.- ır

XXXIX/473

üreg'ine y.- ır XXXIX/473

yāt - bk. **yat** -.

y.- ıp XIII/99

y.- tım XXII/78, XXII/81

yatır - Yatmasını sağlamak.

y.- dım XXXIII/487

yatırd - Yatırma işini yaptırmak.

y.- ıpdı VII/14

yatış - Coşku, sinir, korku vb.nin etkisi azalmak, geçmek, sakinleşmek.

y.- ar XX/44

yatışdır - Sakinleştirmek.

y.- ruh XX/35

yatmağ Şahseven obalarında genellikle konukların yatmaları için ayrılan alaçığa verdikleri ad.

y.+ ı XXVI/22

yava 1. Kötü, pis. 2. Zayi, yitik, kaybolmuş. 3. Başiboş gezen, sahipsiz, bk. **yavá**, **yáva**.

y. XIII/10, XXXIII/407

y. deve XIII/16

y.+ dı XIII/17, XL/58,

XXXVIII/17

y.+ sın XVI/69

yavá bk. **yava**, **yáva**.

y.+ ydı XVIII/99

yáva bk. **yava**, **yavá**.

y. XLI/26

y. kişi XLI/101

yava balhı Bir cins deve.

y. XIII/10

yavaçça Oldukça yavaş bir biçimde, usulca, yavaşça.

y. XII/34

yavalad - Kötü durumu getirmek.

y.- ıpdı IX/64

yavalaşdır - Kötüleştirmek, kötü duruma gelmesine yol açmak.

y.- dı XXXIII/541

yavaş 1. Hızlı olmayan, ağır, çabuk karşıtı. 2. Alçak, hafif, bk. **yavāş**.

y. II/69

yavaş y. II/105, II/119, VII/107, VII/29, VII/40, VII/42, XX/27, XXI/81, XXXV/59, XXXVIII/39, XXXVIII/40

y.+ dan XI/42, XI/44

y.+ dan yavaşdan XI/40

y. yavaş II/105, II/119, VII/106, VII/107, VII/29, VII/40, VII/42,

XX/27, XXI/81, XXXV/59,
XXXVIII/39, XXXVIII/40

y. yavāş VII/106, XL/141
yavaşdan y.+ dan XI/40

yavāş bk. **yavaş**.

yavaş y. VII/106, XL/141

yay İlkbahar ile sonbahar arasındaki
mevsim, yaz, bk. **yāy**.

y. IV/14, VIII/143, XVIII/11,
XXIII/40, XXXI/11

y.+ da I/103, VI/96

y.+ dan IV/13, XXIX/38,
XXVIII/15

y.+ ın XVIII/135, XXXIII/113

y.+ ın günü XXXIII/156

y.+ ın isdisinde VI/107

y.+ ın vesetlerinde XXXV/20,
XXXV/34

y.+ ların adı XLI/49

y. fesli XVII/70, XXV/7

yāy bk. **yay**.

y.+ dı XLI/48

y.+ ın XX/65

yay - Dökmek, sermek, dağıtmak,
saçmak, yaymak, bk. **yāy** -.

y.- ardılar V/27

y.- abilmezdik VIII/62

y.- ardı VI/150, VI/36

y.- ardılar V/25

tuluḥ y. XXIV/7

tuluḥ y.- ardı XI/12, XI/54

tuluḥ y.- ardılar XXII/82

tuluḥ y.- ardı VI/14, XI/10

tuluḥ y.- arı XIX/52

y.- asan XIX/52

y.- dım XIX/22

tuluḥ y.- mā XIX/15

yāy - bk. **yay** -.

y.- dım XIX/22

y.- ırdım XXII/75

y.- mışam XIX/19

yaydır - Hayvanın otlamasını

sağlamak, otlatmak.

y.- uruḥ XX/8

yayla bk. **yaylaḥ**, **yāyḥ**, **yeylaḡ**,
yaylaḡ, **yaylaḡ**.

y. ḡışlaḥ XII/19

yaylaḡ bk. **yaylaḥ**, **yāyḥ**, **yeylaḡ**,
yayla, **yaylaḡ**.

y.+ a X/114, X/115

yaylaḡ Şahseven Türklerinin hayvan
otlatmak ve kış hazırlıklarını yapmak
için ilkbahar mevsiminin ortasında
çıkıp yazın sonuna kadar yaşadıkları
serin dağ yeri, otlak, bk. **yaylaḥ**,
yāyḥ, **yeylaḡ**, **yayla**, **yaylaḡ**.

y.+ a I/162, II/62, II/89, IV/14,
V/9, VIII/73, VIII/93, XII/19,
XIII/109, XIII/50, XIX/100, XIX/111,
XLI/57, XLI/58, XLI/59, XLI/60,
XLI/61, XLI/62, XLI/63, XVII/4,
XVII/7, XVII/71, XVIII/10,
XVIII/120, XVIII/124, XVIII/13,
XVIII/148, XX/26, XXXIII/20,
XXXIII/24, XXXIII/29, XXXIII/46,
XXXIII/59, XXXV/53, XXXV/54

y.+ ā XVII/5, XVIII/11

y.+ ačan XXXIII/56

y.+ da XXXV/38, XXXV/54

y.+ dadı XXXV/52

y.+ ı I/32, XXIII/13, XXV/5,
XXXIII/60

y.+ ımız I/10, V/7, VI/11,
XIX/4, XL/8, XV/9, XXIX/11,
XXV/15, XXV/4

y.+ ımızdı XX/14

y.+ ımızın adı XX/15

y.+ ımız IV/12

y.+ ın XXXV/24

y.+ ına V/8

y.+ ınā XV/23

y.+ ınkin II/62

y. iydi XXXIII/25

y.+ ların XX/80

y. otu XX/39

aran y. élerdik VII/179

aran y.+ a XXXIII/469

arazölen y.+ indeydız

XXXIII/90

çollar y.+ ına V/10

haćımāhan y.+ ına V/10

sarap y.+ ına V/8

büzgüş y.+ ında V/6

yaylaḥ bk. **yāyḻaḥ**, **yeylağ**, **yayla**,
yaylağ, **yaylağ**.

y. I/102, I/103, II/89, II/90,
III/86, VIII/93, X/112, X/116,
XVIII/141, XVIII/142, XXIV/15,
XXVII/8

y.+ da I/34, III/84, III/85, IV/51,
XIII/65, XIX/50, XIX/62, XIX/65,
XIX/9, XV/17, XV/32, XXXI/10,
XXXIII/112, XXXIII/57

y.+ dan XIX/128, XXXIII/56

y.+ deydim I/182

y.+ dı I/36

y.+ larda XXXIX/380

y.+ ları VIII/58, XXXII/58

y.+ ların adı XIX/72

y.+ ta XXXIII/52

y.+ uva IV/29

aran y. I/13, I/20, VIII/57

yāyḻaḥ bk. **yaylaḥ**, **yeylağ**, **yayla**,
yaylağ, **yaylağ**.

y.+ da XXV/20

yaylaḥcı Yaylağa giden, yaylakta
kalan kimse.

y.+ yıḥ XIX/8

yaylğ Örtmeye yarayan nesne, örtü,
bk. **yaylğ**.

ayn y.+ ı XVII/46

āyn y.+ ı XVII/44, XVII/45

āyn y.+ ıdılar XVII/44

alın y.+ ım XIV/10

baş y.+ ım XIV/10

yaylğ bk. **yaylğ**.

y.+ dı XVII/37

y.+ dılar XVII/44

yaz - 1. Söz ve düşüncüyü özel işaret
veya harflerle anlatmak. 2. Yazı ile
anlatmak, yazıya dökmek. 3.
Kaydetmek, bk. **yāz** -.

y. XXXIX/282, XXXIX/554

y.- a XXXIII/447

y.- abilmedi XXXIII/446

y.- āğ XXII/18

y.- an XXXIX/133, XXXIX/80,

XXXIX/82

y.- anda XXXVII/26

y.- ardı XVIII/79, XXXVII/132

y.- ardılar VIII/118, XVIII/80

y.- arığ XXXVII/131

y.- dı XXXIII/449,

XXXIX/554, XXXIX/556

y.- diğāğ XVI/52

y.- dılar XXXIX/378

y.- éy XXXIII/462

y.- ıb XXXIX/201,

XXXIX/298, XXXIX/414,

XXXIX/415,

XXXIX/421,

XXXIX/423, XXXIX/424

y.- ıp XXXIII/445

y.- ıP XXXIII/529

y.- ır XXXIX/133, XXXIX/275

y.- ıram XXXIX/234,

XXXIX/235, XXXIX/553

y.- mamışam XII/138

y.- mışam XXXIX/204,

XXXIX/207,

XXXIX/225,

XXXIX/471, XXXIX/472

y.- mışdı XXXIX/309,

XXXVII/18

y.- mışdım XXXIX/372

y.- mışım XXXIX/201

ğart y.- allar I/90, I/91

ğart y.- allār I/89

yāz - bk. **yaz** -.

y.- ıplar XXXVII/26,

XXXVII/27

yaz 1. İlkbahar. 2. Çabuk, erken,
hemen, bk. **yāz**.

y. XLI/47, XXIX/38,

XXXIX/281,

XXXIX/279,

XXXIX/297

y.+ da I/103, XIII/57,

XVIII/134, XXXIII/113, XXXV/54,

XVIII/134

y.+ dan IV/13, XIX/100,

XVII/5,

XVIII/13,

XXVII/24,

XXXIII/181

y.+ ı XXXIII/181
y.+ ın XIII/57, XVIII/135,
XXIX/37, XXXV/54
y.+ ın evvelinnen XXVIII/13

yāz bk. **yaz**.

y. VII/143

yazdır - Yazma işini yaptırmak.

y.- ardılar V/227

y.- ardılār V/212

y.- rıḥ VIII/127

duva y.- ardılar V/214

yazı 1. Yazma işi. 2. Metal paraların
üzerinde değeri yazılan yüzü, bk. **yāzı**.

y. XXXIX/133

y.+ sını IX/36

yāzı bk. **yazı**.

y.+ ları XXXVII/26

yazıḥ 1. Acıma, üzüntü bildiren bir
söz. 2. Herkesi üzebilecek şey, günah.

3. Aşık Elesker'in lakabı, bk. **yāzıḥ**.

y. XII/313, XIV/66

yāzıḥ bk. **yazıḥ**.

y. XII/292

yazıl - Yazma işi yapılmak.

y.- a XVI/72

y.- ıb XXXIX/420

yazın İlkbahar aylarında, ilkbaharda,
bk. **yāzın**.

y. XXVIII/14

yāzın bk. **yazın**.

y.+ ın XX/16

ye bk. **yek**.

y. XXII/51

y. dene XXII/51

ye - bk. **yi** -, **yē** -, **yē** -, **yé** -.

y.- mēg XXXIII/70

y.- meh' içmeğimiz XVII/35

y.- mez XL/195

yé - Ağızda çiğneyerek yutmak,
yemek, bk. **yi** -, **yē** -, **yē** -, **ye** -.

y. XII/147, XII/159

y.- diğ'i VI/89, XL/213

y.- me XXXIII/375

y.- medi XIII/39

y.- meğ XXXIX/311

y.- meğ'ine V/44

y.- memişem X/91

y.- mesin V/195

y.- mey XX/68

y.- méy XX/66

y.- mez XXXIII/517

y.- mezdi V/197, XIII/67

y.- mezdiler VI/102

y.- miller VI/89, XIII/55,
XIII/56

y.- mîr XLI/98

y.- mişik V/164

y.- miye XVIII/107

y.- r XIII/22, XXIX/29

y.- rih' XXVII/30

y.- rüh' XXVIII/25

y.- y XX/67

y.- yer XL/72

y.- yerdiler V/39

y.- yib XIII/38

y.- yibsen XXXIX/530

y.- yiller VI/90, XV/28,

XXXIII/324

y.- yim XVI/75

y.- yip I/109, V/160, XVI/107,

XXXIII/239, XXXIII/341

y.- yîp XXXIII/336

y.- yir I/164, VI/120, VI/78,

XIII/24, XXIII/36

hîrs y.- yirdi IX/34

y.- yirdim XXI/63, XXXIX/318

y.- yirik VI/89

kötek y.- yirik VI/58

y.- yirler VI/89

y.- yirsen XXXIX/48

y.- yirük XXVIII/26

yē - bk. yi -, yē -, yé -, ye -.

y.- ller XV/41

y.- rüK XX/45

y.- r XX/38

yē - bk. yi -, yē -, yé -, ye -.

y.- rrük XIV/17

y.- ller XVII/33

yeddi Altıdan sonra sekizden önce
gelen sayı, bk. **yeddî, yēddi, yeddü,**
yedi, yeTTi, yetdi.

y. XIII/90, XIV/69, XVI/14,
XXIV/17, XXXIII/188, XXXIII/390,
XXXIII/73, XXXIII/94, XXXVII/74

altı y. III/87

elli y. VII/178, XXV/26

ğırh y. XII/355

on y. XIV/70

yirmi y. XXXIX/374

y.+ de XX/37

elli y.+ de XXVI/40

heştad y.+ de XIX/124,

XIX/125

y.+ di XII/319, XII/321,

XII/325, XII/326, XII/334, XII/338

y. ğardaş XIV/42

y. ğardaş ıdıh XXV/28

y. ğat XII/280

y. ğışlah XII/210

y. gövü XII/257

y. gün V/144

y. min nefer XII/152

elli y.+ nin XXVI/40

y.+ sinnen XIV/22

y. üz il VII/160

y. yerdi XII/257

y. yüz XII/221

y. yüz min il XXXIII/288

yeddī bk. **yéddi**, **yeddi**, **yeddü**, **yedi**,
yeTTi, **yetdi**.

elli y. VII/178

yéddi bk. **yeddī**, **yeddi**, **yeddü**, **yedi**,
yeTTi, **yetdi**.

y. XVI/14, XX/59

y. derde V/205

y.+ di XII/330

y. yüz XII/138

heştad y.+ de XIX/124

yeddinci Yedi sayısının sıra sıfatı,
sırada altıncıdan sonra gelen.

y. I/186

yeddü bk. **yeddī**, **yéddi**, **yeddi**, **yedi**,
yeTTi, **yetdi**.

y. yüz min il XXXIII/289

yedeg İp, yular.

y.+ ini XXXIX/395

yedi bk. **yeddī**, **yéddi**, **yeddi**, **yeddü**,
yeTTi, **yetdi**.

y. XII/327, XXXVII/77

yédir - Ağzına yiyecek vermek,
beslemek, karnını doyurmak.

y.- din XVI/106

yédird - Yedirme işini yaptırmak.

y.- erdiler V/216

yedullah (< Ar. **يَدُ اللَّهِ**) Allah'ın kudret
eli, Allah'ın her yere erişen gücü.

y. XII/102

yéher bk. **yiher**, **yüher**.

y.+ de XXXIII/148

y.+ in dal terefine XXXIII/457

atdarın y.+ in XXXIII/455

atdarımızın y.+ in XXXIII/342

yek (< Far. **يك**) Tek, bir, yek, bk. **ye**.

y. XXXIV/1, XXXIV/15,

XXXIV/35, XXXIV/50, XXXVII/73

y.+ ti XXXIV/35

şesto y. II/100, XXIX/6

şesto y.+ te II/99

yeke Büyük, iri, kocaman, bk. **yéke**.

y. IX/55, XI/71, XIII/104,

XVIII/31, XXII/94, XXXIV/23,

XXXIX/453, XXXVIII/35

y.+ di XXVI/17

yeke y. XIII/101

y. göç XIX/60

y. yeke XIII/101

yéke bk. **yeke**.

y. XI/71, XL/79

y.+ sine XXIX/34

yekece Büyükçe.

y. XI/46

yekel - Büyük duruma gelmek,
büyümek, gelişmek.

y.- erdi VI/118

yekeld - Büyük duruma getirmek,
büyütmek.

y.- ip XL/13

yekele - Büyük duruma gelmek,
büyümek.

y.- yende V/221

yeksân (< Far. بکسان) Aynı seviyede,
düz.

y. XXXIX/125, XXXIX/129

yeksere (< Far. یکسره) Sürekli aynı,
mütemadiyen, devamlı.

y. VII/36, XXXIX/44

yel bk. **yér**, **yél**.

y. V/111

y. aparán XXXIX/199,
XXXIX/477

yél Rüzgar, yel, bk. **yel**, **yér**.

y.+ in XXIX/20

y.+ ine V/199

onun y.+ ini V/200

y.+ ni XXIX/20

y. günü XLI/54

yél ‘günü Türkiye takvimine göre
cumartesiye denk gelen Şahseven
Türklerinin takvimindeki haftanın ilk
günü.

y. XLI/54

yelli Rüzgarlı, yelli, krş. **yelli yenik**.

y. yenikdi XXVII/8

yelli yenik Erdebil eyaletine bağlı bir
yer adı.

y.+ di XXVII/8

yemeg bk. **yemeh**’, **yemêk**.

y.+ i XXXIII/197

yemeh’ bk. **yemeg**, **yemêk**.

y. XV/27

yemêk 1. Yemek yeme, karın doyurma
işi. 2. Yenmek için pişirilip hazırlanmış
yiyecek, aş, taam, ekmek bk. **yemeh**’,
yemeg.

y. XXVIII/26

yemeli Yenilesi, lezzetli.

y. II/73, XIII/54

ğeşeng y. XIII/54

yémen Kişi adı.

y.+ in ğardaşı uşahları
XXXIII/186

yémiş Meyve.

y.+ e XXI/20, XXI/33

yémlig Bir tür ot, yemlik otu.

y. XI/21

yéngi Gelecek sene.

y.+ de VIII/59

yeni Kullanılmamış veya az
kullanılmış olan, eski karşıtı.

y. XLI/21

y.+ ye XLI/21

yenik bk. **yelli yenik**.

yelli y.+ di XXVII/8

yer 1. Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı
veya kaplayabileceği boşluk, mahal,
mekân. 2. Durum, konum, vaziyet. 3.
Ekime elverişli toprak parçası, arazi,
bk. **yér**, **yēr**.

y. III/13, III/26, IX/56, IX/57,
XXIX/29, XXXII/42

y.+ de II/95, IV/114, IV/116,
V/22, VI/110, VI/42, VII/154, VII/37,
VII/40, VII/70, VIII/22, VIII/23,
VIII/53, VIII/87, X/42, XII/167,
XIII/61, XV/14, XXV/51,
XXXIII/262, XXXIII/287,

XXXIII/390,

XXXIII/416,

XXXIII/512,

XXXIII/603,

XXXIX/196, XXXIX/47, XXXV/49,
XXXVII/45

XXXIII/394,

XXXIII/510,

XXXIII/557,

XXXIX/194,

y.+ dedi XL/150

y.+ dedī XL/151

y.+ den IV/96, XII/278,

XL/132, XXXIII/509

y.+ deydik VIII/90

y.+ di XXXIII/232

y.+ e I/191, II/125, VIII/18,
VIII/57, XL/91, XVI/138, XVI/56,
XVI/57, XXII/78, XIII/82, XXIX/26,
XXXIII/118, XXXIX/109, XXXIX/20,
XXXIX/27,

XXXIX/521,

XXXVII/140

XXXIII/131,

XXXIII/226, XXXIII/231

y.+ ē XXII/74

y.+ i I/32, I/33, I/34, I/35, II/75,
IV/55, XII/143, XII/278, XXIII/12,
XXXIII/373

y.+ i göyü I/58

y.+ idi XXXVI/39

y.+ im XII/404

y.+ in VII/66, XXV/31

y.+ ĩn XII/276

y.+ inde XXXIII/574

y.+ indē XXXIII/608

y.+ ine V/216, VII/107,
XXII/96, XXXVII/140

y.+ innen XIX/42

y.+ ler XII/479, XXXIX/45
y.+ lere X/68
y.+ leri I/157, VII/50, XII/35
y.+ rer XXXVII/59
y.+ rerde XXXIII/507,
XXXIII/519

y.+ rerden XII/468, XII/472
y. üsdünde XXXIII/58
y. iydi XXXIII/136,
XXXIII/137

y. be yerden VII/57
ābad y.+ e I/79
alçaḡ y.+ de IX/64
ay y.+ ine I/48, I/50
bi y.+ de IV/115
bizim y.+ imiz XX/60
devenin y.+ iydi II/120
ḡaşeng y.+ di XXXVII/57
her y.+ i IX/17
soḡuḡ y.+ e VI/92
öz y.+ inde VII/20, XXXIII/401
yırt y.+ inin XIV/53
yeddi y.+ di XII/257
yer be y.+ den VII/57

yér (I) bk. yer, yēr.

y. XIX/119
y.+ de V/22, VI/43,
XXXIII/410, XXXIII/522
y.+ dedi XXXIII/231
y.+ e I/40, XVII/87, XXI/26,
XXXIII/529
y.+ i XIX/121

y.+ ineydi XXII/46
y.+ ler XXXVII/38
y. su I/134
y. tutupdur XII/390
ḡarrı y. XIX/121
ḡuru y.+ de XIX/118

yér (II) bk. yel, yél.

ḡara y.+ in XXIX/20

yēr bk. yer, yér (I).

y.+ de VIII/53

yeralma Patates.

y. V/73, XXXIX/516
y.+ dan XXVIII/27

yerelma Patates, bk. yérelma.

y. XI/50, XXIV/29,
XXXIX/520

yérelma bk. yerelma.

y.+ mı XXXIX/523

yeri bazen kimi zaman

y. XXVII/13, XXVII/14

yéri - 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek,
yürümek. 2. Yayan gezmek, yayan
gitmek. 3. Yol almak, bk. **yêri** -, **yéri** -.

y. I/150, XV/67

y.- di XXXIII/307, XXXIII/308

y.- dim XXI/81

y.- meyim XVI/117
y.- rdi XXXIII/115
y.- yećék XXI/81
y.- yende XII/174
y.- yer XI/26
y.- yim XVI/117

yéri - bk. **yêri** -, **yéri** -.
y. I/150

yêri - bk. **yéri** -, **yéri** -.
y.- yibdî XXXIX/14

yérid - Yürüme işini yaptırmak,
yürümesini sağlamak.
y.- e XXXIII/494

yet - 1. Bir gereksinimi karşılayacak,
giderecek nicelikte olmak. 2. Ulaşmak.
3. Olgunlaşmak. 4. Benzemek, denk
olmak, bk. **yeť** -.

y.- ipdî XII/302
y.- di XVI/13
y.- e XV/62
y.- mişik XXXIII/588

yeť - bk. **yet** -.
y.- sin III/49

yetdi bk. **yeddi**, **yéddi**, **yeddi**, **yeddü**,
yedi, **yeTTi**.
y.+ sine XIV/22, XV/54
y. yüz VII/160

yetik Yetişmiş, yetkin.
y. XII/463

yetir - Yerine getirmek, ulaştırmak,
kabul olunmak.
y.- eydi XXXIII/511
y.- meg XXXIII/94

yetiş - 1. Ulaşmak. 2. Kavuşmak,
birleşmek. 3. Büyümek, pişmek,
tecrübe kazanmak. 4. beraber olmak.

y. VII/44, XV/37
y.- e XX/17
y.- ecün XIX/108
y.- ennen XVII/14
y.- erik XVII/26
y.- ir XV/56
y.- irmişler XL/206
y.- mēz XXXV/31
elinin y.- meğine XXXIII/124

yetmiş Altmış dokuzdan sonra yetmiş
birden önce gelen sayı, bk. **yētmiş**.
y. VI/4, VII/78, XXIII/6,
XXXVII/81, XXXVII/84

y. beş XVIII/7
y. bir I/6
y. dene II/120
y. deveni II/138
y. deviynen II/121
y. döğd XVIII/7
y. dört XVIII/7

y. iki IX/93, IX/94, VII/54,
XII/395

y. iki dene XXXIX/487,
XXXIX/488, XXXIX/606

y. iki denę XXXIX/491

y. iki denedir XXXIX/491

yētmiş bk. **yetmiş**.

y. XXXVII/87

yetmiş altı Yetmiş beşten sonra yetmiş
yediden önce gelen sayı.

y. XXXVII/88

yetmiş beş Yetmiş dörtten sonra
yetmiş altıdan önce gelen sayı.

y. XXXVII/88

yētmiş bir Yetmişten sonra yetmiş
ikiden önce gelen sayı.

y. XXXVII/87

yetmiş dokküz Yetmiş sekizden sonra
seksenden önce gelen sayı.

y. XXXVII/88

yetmiş dört Yetmiş üçten sonra yetmiş
beşten önce gelen sayı.

y. XXXVII/88

yetmiş iki Yetmiş birden sonra yetmiş
üçten önce gelen sayı.

y. XXXVII/87

yetmiş sekkiz Yetmiş yediden sonra
yetmiş dokuzdan önce gelen sayı.

y. XXXVII/88

yetmiş üç Yetmiş ikiden sonra yetmiş
dörtten önce gelen sayı.

y. XXXVII/87

yetmiş yeddi Yetmiş altıdan sonra
yetmiş sekizden önce gelen sayı.

y. XXXVII/88

yeTTi bk. **yeddī, yēddi, yeddi, yeddü,**
yedi, yetdi.

on y. XII/6

yeylağ bk. **yaylağ, yāylağ, yayla,**
yaylağ, yaylağ.

y. balı XXXV/14

y.+ ın XXXV/21

yezne Enişte, damat.

y. XXXIII/140

yığ - 1. 2. Toplamak, ortadan
kaldırmak. 3. Kaybolmak, unutulmak.

y. VIII/144, XXXIII/51

y.- ar XXI/86

y.- ardıh VI/100, VI/29, VI/99

y.- ardılar V/179, XVIII/133

y.- ardın XIII/90

y.- arıh XVII/13

y.- aruḥ II/13, XIV/51
y.- dı XVI/11
y.- dıḥ XVI/20
y.- dılar XVIII/145
y.- dım XVI/26, XXXV/70
y.- gınan XVI/125
y.- ın XXXIII/247
y.- ıp XXXIII/255
y.- irdılar V/207
y.- ıyruḥ II/72
y.- iy XV/18, XV/22
y.- İy XV/18
y.- magınan XVI/126
y.- mazdılar V/179
motar y.- dı VIII/139
motar y.- maḡa VIII/135
odun y.- ar V/15
toyana y.- ardīḥ VI/30

yıḡıl - 1. Bir yerde toplanmak, bir araya gelmek. 2. Kısalmak, büzüşmek.
y.- acaḥ XXXIX/536
y.- allar XV/41
y.- ar I/96, XXXIX/464
y.- ardı XV/68, XVIII/136, XVIII/59, XVIII/77, XXIII/31
y.- ıb VIII/86, XXXIX/519
y.- mışmıḥ XXXIX/563

yıḡınah Konuklar, misafirler.
y.+ lar VII/148

yıḡış - 1. Toplanmak, bir araya gelmek.
2. Hazırlık yapmak.
y.- ar XL/123
y.- ār XL/133
y.- arıḥ VI/154
y.- dı XL/57
y.- ıb XL/23
y.- tı XXXVII/36

yıḡışdır - 1. Gelişigüzel koymak, tıka basa sokmak. 2. Temizlemek, süpürmek. 3. Ortadan kaldırmak, yok etmek.
y.- ā I/213
y.- abilmirim XXXVI/48
y.- dı XXXVII/32
y.- eymişlar I/19
y.- masın I/22

yıḡışıl - Kaybolmak, unutulmak.
y.- ıb I/138, XXV/24, XXXIX/305
y.- ıbdı I/88

yıḡ - Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek, devirmek, yıkmak.
y. XVIII/110
y.- ār II/85
y.- ardım XII/150
y.- dılar XXII/74
y.- ıb XXVII/27, XXXIX/131
y.- sım XII/456

yılıl - Devrilmek, yıkılmak.

y.- dı I/186

y.- ıP I/187

yıl On iki aylık dönem, sene.

y. XXXIII/33, XXXVIII/31

yüz y. III/40

yımırdda Kanatlı hayvanların çoğalmasını sağlayan kabuklu bir besin maddesi, yumurta, bk. **yumurtda**, **yumurdda**, **yımırdda**, **yımırddā**, **yımirtta**.

y. V/129

yımırddā bk. **yumurtda**, **yumurdda**, **yumırdda**, **yımırdda**, **yımirtta**.

y.+ n içinde XXI/13

yımirtta bk. **yumurtda**, **yumurdda**, **yumırdda**, **yımırdda**, **yımırddā**.

y. III/63

yi - bk. **yē** -, **yē** -, **yé** -, **ye** -.

y.- yebilir XL/212

y.- yebilmeydim VIII/28

y.- yebilmiriK VI/88

y.- yebimmessen XVI/91

y.- yećüh' XXVII/30

y.- yeemmezler VI/89

y.- yek V/159, VI/87

y.- yeller XVII/9, XXIX/28, XXIX/29

y.- yellerı XIII/55

y.- yellerı XVII/32

y.- yende XII/170

y.- yendē V/194

y.- yendi XX/39

y.- yenner XXXIX/86, XXXIX/89

y.- yer XIII/22, XIII/58, XVII/59, XXIX/29, XXXVII/136

y.- yerdi II/135, IV/41, XV/70

y.- yerdig VI/77, VI/88, VI/90, XXXVI/40, XXXVII/129

y.- yerdih' VI/79

y.- yerdik VI/100, VI/32, VI/93, VI/94, XXII/47, XXII/52

geza y.- yerdik VI/97

y.- yerdiler V/178, V/58, VI/121, VI/54, VI/55, VI/80, XIII/53

y.- yermiş XXXIII/326

y.- yerüg XL/142

y.- yerük XL/221, XL/224, XXVIII/28

y.- yeyler XIX/50

y.- yin XII/147

y.- yin VI/73

y.- yip V/160

y.- yirük II/73

yigirmi bk. **yirmi**, **yirmi**, **ıgirmi**, **igirmi**.

y. dört II/56

yıher Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne, eyer, bk. **yéher, yüher**.

y. XXXIII/347

y.+ in XXXIII/150, XXXIII/348

y.+ in içinnen XXXIII/345

yirmi bk. **yigirmi, yirmi, içgirmi, igirmi**.

y. XXXVII/76

y. adam XVIII/136

y. altı II/56

y. beş XXXVIII/56

y. beş il XII/105

yüz y. dene IV/16

y. dörd XXVI/17

y. dörd ay II/102

yüz y. dört min XII/441

yüz y. dört min peygammerden

XVI/54

y. evdi XIII/62

y. gün VI/121, XXVII/24

y. iki XII/355

y. sekgiz XXXIX/374

y.+ si XVIII/69

y. yeddi XXXIX/374

yirmi bk. **yirmi, yigirmi, içgirmi, igirmi**.

y. XXXVIII/8

y. iki IX/6

yirmi altı Yirmi beşten sonra yirmi yediden önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yirmi beş Yirmi dörtten sonra yirmi altıdan önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yirmi bir Yirmiden sonra yirmi ikiden önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yirmi doḡküz Yirmi sekizden sonra otuzdan önce gelen sayı.

y. XXXVII/77

yirmi dört Yirmi üçten sonra yirmi beşten önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yirmi ki Yirmi birden sonra yirmi üçten önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yirmi sekkiz Yirmi yediden sonra yirmi dokuzdan önce gelen sayı.

y. XXXVII/77

yirmi üş Yirmi ikiden sonra yirmi dörtten önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yirmi yedi Yirmi altıdan sonra yirmi sekizden önce gelen sayı.

y. XXXVII/76

yiye Kendisinin olan bir şeyi, yasaya uygun olarak dilediği gibi kullanabilen kimse, sahip, iye, bk. **yiye**, **yiye**.

y.+ si XIII/78

y.+ sinin XIII/86

yiye Sahip, iye, bk. **yiye**, **yiye**.

toy y.+ si XVIII/78

yiye bk. **yiye**, **yiye**.

y.+ si XIII/63

yiyesiz Sahibi olmayan, sahipsiz, iyesiz.

y. XIII/65

yö bk. **yö**, **yö**, **yö**.

y. VIII/38, XXXI/39,

XXXI/42, XXXIII/130

yö bk. **yö**, **yö**, **yö**.

y. uydu XXXII/30

yoğuşlaş - Kolay duruma gelmek, kolaylaşmak, hafifleşmek, bk.

yoğuşlaş -, **yoğuşlaş** -.

y.- ır XII/185

yoğuşlaş - bk. **yoğuşlaş** -, **yoğuşlaş** -.

y.- ıb V/23

yoğunluğ Kolaylık, hafiflik.

y.+ aydı VI/79

yö 1. “Hayır” anlamında kullanılan bir söz. 2. Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı. 3. Olmayan, bulunmayan şey 4. Yasak. 5. Birbirine karşıt iki cümleden, ikincisinin başına getirilen bir söz, bk. **yö**, **yö**, **yö**.

y. I/170, I/177, I/207, I/41, I/67, I/76, II/16, II/18, II/25, II/45, II/57, II/60, II/61, II/69, II/78, II/99, III/21, III/82, III/91, IV/51, IX/105, IX/12, IX/24, IX/56, IX/59, IX/84, V/15, VI/11, VI/113, VI/161, VI/19, VI/44, VI/48, VI/53, VI/56, VI/6, VI/62, VI/63, VI/7, VI/94, VI/95, VI/99, VII/103, VII/104, VII/19, VIII/107, VIII/129, X/15, X/37, XI/24, XII/260, XII/328, XII/344, XII/348, XII/75, XIII/105, XIII/24, XIII/40, XIII/55, XIII/66, XIII/67, XIV/18, XIV/40, XIV/49, XIV/60, XIX/116, XL/121, XL/146, XL/184, XL/190, XL/83, XL/85, XLI/13, XLI/30, XLI/42, XLI/79, XLI/8, XV/66, XVI/134, XVI/90, XVI/91, XVII/49, XVIII/123, XVIII/124, XVIII/45, XVIII/46, XXIV/23, XXIV/34, XXV/56, XXV/58, XXVI/38, XXVI/49,

XXVI/53, XXVIII/11, XXVIII/12,
 XXVIII/14, XXVIII/29, XXXI/23,
 XXXI/31, XXXI/32, XXXI/36,
 XXXI/50, XXXII/53, XXXIII/124,
 XXXIII/130, XXXIII/152, XXXIII/19,
 XXXIII/291, XXXIII/292,
 XXXIII/458, XXXIII/598, XXXIII/60,
 XXXIX/265, XXXIX/317,
 XXXIX/476, XXXIX/502,
 XXXIX/504, XXXIX/518,
 XXXIX/519, XXXIX/526,
 XXXIX/530, XXXIX/57, XXXIX/603,
 XXXIX/61, XXXIX/99, XXXV/44,
 XXXV/58, XXXVI/53, XXXVI/58,
 XXXVII/110, XXXVII/32,
 XXXVII/70, XXXVII/93,
 XXXVIII/17, XXXVIII/63

y.+ di XXXVII/40

y.+ du I/29, I/31, I/33, I/74,

II/17, IV/17, IV/79, IV/80, V/92,
 VI/105, VI/11, VI/12, VI/152, VI/160,
 VI/40, VI/61, VI/97, VII/19, VII/90,
 VIII/118, VIII/122, VIII/53, VIII/88,
 IX/44, IX/59, X/36, X/42, X/51, XI/53,
 XI/56, XII/117, XII/224, XII/261,
 XII/269, XII/455, XIII/95, XVI/117,
 XVI/118, XVI/128, XVI/135, XVII/4,
 XVII/52, XVII/61, XVIII/63, XX/10,
 XX/30, XX/33, XX/34, XX/70, XX/71,
 XX/73, XX/92, XXII/18, XXII/79,
 XXV/34, XXV/59, XXXII/32,
 XXXIII/142, XXXIII/169,
 XXXIII/250, XXXIII/267,

XXXIII/300, XXXIII/305,
 XXXIII/337, XXXIII/398,
 XXXIII/426, XXXIII/432,
 XXXIII/462, XXXIII/463,
 XXXIII/473, XXXIII/476,
 XXXIII/534, XXXIII/54, XXXIII/540,
 XXXIII/74, XXXIII/77, XXXVI/26,
 XXXIX/269, XXXIX/270,
 XXXIX/305, XXXIX/312,
 XXXIX/470, XXXIX/474, XXXVI/12,
 XXXVI/14, XXXVI/26, XXXVI/56,
 XXXVII/138, XXXVII/29,
 XXXVII/35, XXXVII/39, XXXVII/51,
 XXXVIII/18, XXXVIII/19,
 XXXVIII/22, XXXVIII/23, XL/112,
 XL/114, XL/115, XL/117, XL/121,
 XL/122, XL/132, XL/177, XL/178,
 XL/217, XL/85, XL/92, XLI/85,
 XLI/86

y.+ dū XXXIII/321

y.+ dur III/113

y.+ dur̄ XLI/34

y. ıdı XXXVII/145

y. ıydı II/122

y. ıydız XXXIII/18

y. ıdı V/26

y. idi II/114, II/115, XXIII/26,

XXVI/19

y. idī XXXIX/184

y. iydı XIX/117, XXXIII/103,

XXXIII/20

y. ıydı IV/101, XXIII/34

y. iydi XXXIII/207

y.+ muş XII/11
y. oldu XIII/103, XIII/98
y.+ sa IX/12, VIII/148,
XXXIX/267, XXXIX/558
y.+ san XXXIII/404
y.+ Tur XLI/85
y. udu V/7, VI/102, VI/30,
VI/83, VIII/56, VIII/88, XII/459,
XL/101, XL/113, XVIII/115, XXII/26,
XXII/27, XXII/86
y. uduz XXXVI/22
y. udüz XXXVI/22
y.+ umdu XXVIII/29
y.+ umuz ıydı XXV/16
y.+ umuzdu I/213, IX/84,
XXII/66, XXXVII/112
y. uydu VIII/69, XL/175,
XVI/34, XVI/68, XXXIII/168,
XXXIII/195, XXXIII/24, XXXIII/334,
XXXIII/419, XXXIII/442, XXXIII/47,
XXXIX/494
y. uduz XXXIII/254
y. uymuş XXXIII/282

yōh bk. **yoḥ**, **yō**, **yoğ**.

y. V/138, V/90, VIII/26, XI/58,
XL/157, XL/189, XV/35, XV/38,
XXIV/16, XXV/55, XXXI/12,
XXXI/31, XXXII/37, XXXIII/130,
XXXIII/146, XXXIII/31, XXXIII/54,
XXXIII/583, XXXIII/66, XXXIX/320,
XXXIX/534, XXXVI/31, XXXVI/53,

XXXVI/63, XXXVII/113,
XXXVII/38, XXXVIII/18

yoḥla - Durum, bilgi, niyet vb.ni
belirlemeye veya anlamaya çalışmak.

y.- rdılar IV/60

yoḥsul Parasız, yoksuz, varlıksız,
variyetsiz, fakir, fukara, zengin, varıl
karşıtı.

y.+ lara XVI/108

yoḥsuz Kimse veya hiçbir nesne
olmayan yer, ıssız, kimsesiz.

y. yokkuşlarda XXXIX/257

yoḥun Zaman veya yer bakımından az
bir ara ile ayrılmış olan, uzak karşıtı,
yakın, bk. **yāḥun**.

y. I/189, III/101, XLI/11

yokkuş Aşağıdan yukarıya gittikçe
yükselen eğimli yer, dik, iniş karşıtı.

y.+ a XXXIII/351,

XXXIII/352, XXXIII/352

y.+ u XIII/110

yoḥsuz y.+ larda XXXIX/257

yol 1. Karada, havada, suda bir yerden
bir yere gitmek için aşılın uzaklık,
tarik. 2. Karada insanların ve
hayvanların geçmesi için açılan veya
kendi kendine oluşmuş, yürümeye

uygun yer. 3. Yolculuk. 4. Kez, defa,
kere, sefer. 5. Uyulan ilke, sistem, usul,
tarz, tarik.

y. II/114, IV/64, IV/67, IX/24,
VII/172, XII/196, XIX/67, XL/213,
XL/56, XX/24, XXXIII/422,
XXXIII/496, XXXIII/532,
XXXIII/572, XXXVIII/38,
XXXVII/20

y.+ a II/118, III/100, VI/47,
X/104, X/105, XII/375, XIX/113,
XX/50, XXVI/32, XXXIII/551

y.+ ā XXVI/35, XXXIII/397,
XXXIII/400

y.+ a salandā XXVI/31

y.+ a sahıllar XV/55

y.+ a salmışam XXXVIII/48

y.+ a yol IV/25

y.+ da XX/26, XXV/12,
XXV/13, XXXIX/189, XXXV/69

y.+ dan X/121, XXXIII/527,
XXXIII/535, XXXIII/539,
XXXIII/579, XXXIX/81

y.+ dan azan XXXIX/79

y.+ du X/103, XXIII/38

y.+ dur X/102

y.+ lar VIII/56

y.+ ları XX/47, XXXIII/515,
XXXIII/525

y.+ larī XL/110

y.+ nan I/123, I/41, XVIII/45,
XVIII/46, XXXIII/523

y.+ u II/83, XXXIII/270,
XXXIII/510, XXXIII/512

y.+ um X/119

y.+ umu XXXIX/412,
XXXIX/416, XXXIX/419

y.+ umuz IX/60

y.+ un yarısında XXXIII/597

y.+ unnan XXXIX/223

y.+ unu XXXIX/224

y. yolaḡ XXXIX/603

y. yolāḡ VIII/63

y. bağlanıb IX/68

y. erkānı XII/298

y. gédennen sōra IX/21

y. gédip XVIII/10

y. gelerdik XVIII/10

bulun y.+ un XXXIII/415

iki y.+ a IX/22

hāḡḡinin y.+ ūn XII/80

üç y.+ un XXXIII/523

din y.+ unda XII/73, XII/81

düz y. XL/107, XL/117

maşın y.+ u II/122

oların y.+ u XX/48

oların y.+ ların XX/51

üç y. XXXIII/522

yola y. IV/25

yüz y. XXIII/24

sazın y.+ unu VII/87

oların y.+ uynan XX/48

yol - Çıkarmak, çekip koparmak.

y.- allar XIII/58

yolah Patika, taşlı yol, bk. **yolāh**.
yol y. XXXIX/603

yolāh bk. **yolah**.
yol y. VIII/63

yolasıǵmaz Köroǵlu Destanı'nda adı geçen Köroǵlu'nun arkadaşlarından biri.

y. idi IX/41

yolayol Şahseven Türklerinin yazın yaylağa, kışın kışlağa göç etme işine verilen ad, göç etme işi.

y. IV/25, VIII/69, VIII/77,
VIII/78

y.+ u XV/15

yolcu Yolculuğa çıkmış kimse, yolcu.
y.+ dan II/83

yoldaş Arkadaş, dost.

y.+ ımdı XIII/106

y.+ ina XXXIII/247,
XXXIX/424

y.+ ları XXXIII/256,
XXXIII/264

tülkünün y.+ ıdı XL/195

yolla - Göndermek.

y.- dı XXXIII/91

y.- dılār XXXIII/90

y.- marıh XL/100

y.- rdı XXVI/43

y.- rıh XXXVII/131

y.- ruh III/8

y.- yullar XL/101

yonca Baklagillerden, başak durumundaki çiçekleri kırmızı veya mor renkli, hayvanlara yem olarak yetiştirilen çayır bitkilerinin genel adı, yonca.

y. XV/19

yor - Yorgun duruma getirmek, yormak.

y.- dun XXXIX/257

yorğan Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü, yorgan, bk. **yorğan**.

y. II/62, II/63, XXIX/40

y.+ a II/65

y. salardılar XI/36

yorğan bk. **yorğan**.

y. XI/35

y. salardıh XI/13, XI/8

yorul - Yorgun duruma gelmek, yorulmak.

y.- uncah XXXIII/276

youhlaş - Kolay duruma gelmek,
kolaylaşmak, hafifleşmek, bk.
yoğuhlaş -, **yōğuhlaş** -.

y.- 1b V/23

yön Belli bir noktaya göre olan yer,
taraf, cihet, yön.

y.+ nerde XI/21

yönel - Belli bir yön tutmak, yüzünü
belli bir yöne doğru çevirmek, teveccüh
etmek, yönlenmek.

y.- di IX/22, IX/23

yu - Su veya başka bir sıvı kullanarak
bir şeyi temizlemek, yıkamak, bk. **yū** -,
yuṣ, **yuṣ** -, **yuv** -, **yuy** -.

y.- mazdılar V/178, V/91

y.- mazlar XVIII/37, XVIII/58

y.- yullar V/68

paltar y.+ mağa V/20

yū - bk. **yu** -, **yuṣ**, **yuṣ** -, **yuv** -, **yuy** -.

y.- dun XL/111

y.- madın XL/111

y.- ruḥ XIX/86

yuban - Vaktinden sonra gelmek,
gecikmek.

y.- 1P XXXIII/233

yuḥarī Bir şeyin üst bölümü, fevk,
aşağı karşıtı, yukarı, bk. **yuḥarī**.

y. XXXIII/72, XXXVII/35,
XXXVIII/57, XXXVIII/58

y.+ ya XXXIX/529

méşginnen y. XXVIII/9

mişginnen y. XXVIII/22

yuḥarī bk. **yuḥarī**.

y. XXXVII/83

yuḥla - Uyuklamak.

y.- sam I/64

yuḥu Dış uyaranlara karşı bilincin,
bütünüyle veya bir bölümünün yittiği,
tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü
etkinliğin büyük ölçüde azaldığı
dinlenme durumu, uyku.

y. XXI/37

y.+ dan XXXIII/388,
XXXIII/400, XXXIII/470,
XXXIX/284

y.+ ndan XXXIII/599

y.+ sunda VII/163

oların y.+ ları XLI/84

menim y.+ m XLI/83, XLI/85

bizim y.+ muz XLI/84, XLI/86

senin y.+ n XLI/83, XLI/85

senin y.+ nnan XXXIII/593

şirin y. III/47

onun y.+ su XLI/84, XLI/85

oların y.+ su XLI/86

sizin y.+ z XLI/84, XLI/86

yum - Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek.

y.- ub XXXIII/298

yumırdda bk. **yumurtda**, **yumurdda**, **yımırdda**, **yımırddā**, **yımirtta**.

y. vurullar V/77

yumruḥ Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim ve bu biçimle yapılan vuruş.

y. gücüne IX/49

yumurdda - Yumurta çıkarmak, yumurtlamak.

y.- yır XXXII/47

yumurdda bk. **yumurtda**, **yumırdda**, **yımırdda**, **yımırddā**, **yımirtta**.

y.+ yır XXXII/47

yumurtda bk. **yumurdda**, **yumırdda**, **yımırdda**, **yımırddā**, **yımirtta**.

y.+ dı XL/223

yumuşaḡ bk. **yumuşaḡ**.

y. XIII/60

yumuşaḡ Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı, yumuşak, bk. **yumuşaḡ**.

y. XIII/58, XXIX/29

yumuşal - Yumuşak olmak, yumuşak hale gelmek, yumuşamak.

y.- ar XX/40

yun bk. **yún**, **yūn**, **yün**.

y. XVIII/30, XXII/99

y.+ ların XIII/56

y.+ nan II/63, XXVII/16

y.+ u XIII/60

y.+ un XXVII/25

y.+ un üssüne XVIII/31

y.+ unnan XXXII/21

y.+ unnandı XL/31

y.+ unnnan XXXII/22

yún bk. **yun**, **yūn**, **yün**.

y.+ un XVII/77

yūn bk. **yun**, **yún**, **yün**.

y.+ un XXIX/39

y.+ ūn XXIX/39

yurd bk. **yurt**.

y.+ a II/123, VIII/113, VIII/114, XIX/122, XIX/128, XIX/67, XXIV/20

y.+ u XXXIII/462, XXXIII/463

tālīş y.+ u XIX/77

yurdaḡaydan Bir cins deve.

y. II/123

yurt 1. Yaylak, kışlak yeri. 2. Memleket, diyar. 3. Otlak, bk. **yurd**.

y.+ da XIX/105

y. yerinin gülü XIV/53

doğulu y.+ ta X/96

tahta y. XXIX/11

yüser Çeşitli süs eşyalarında kullanılan bir tür taş, yüsür taşı, siyah mercan.
y. VIII/36

yüsif bk. **yusuf**, **yūsuf**.

aşîh y. XII/12, XII/30

yusuf bk. **yüsif**, **yūsuf**.

aşî y. XII/423

aşîh-ı y. idi XII/82

yūsuf 1. Kişi adı. 2. Hz. Yusuf, bk. **yüsif**, **yusuf**.

y. züleyhadan XII/80

yusufî Kişi soyadı.

y. XXXVI/2

yuv - bk. **yu** -, **yū** -, **yuğ**, **yuğ** -, **yuy** -.

y.- allar V/27, XVIII/38, XVIII/58

y.- ardılar V/20

y.- arîh XXIX/43

paltar y.- ardılar V/21

yuğ - bk. **yu** -, **yū** -, **yuğ**, **yuv** -, **yuy** -.

y.- allar XVII/79

y.- allâr XVII/77

y.- annan XVII/77

y.- annan sōra XIX/87

y.- ar V/12, V/13

y.- ardı XVIII/18

y.- arîh XVII/27

y.- ârih XIX/85, XXIX/43

y.- ullar XVIII/60

yuğ - bk. **yu** -, **yū** -, **yuğ** -, **yuv** -, **yuy** -
paltar y.- mağımız XIX/82

yuva Kuşların ve başka hayvanların barınmak, yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütmek veya yavrulamak için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak.

y. sâlıpdı XII/320

yuğundur - Yıkamak.

y.- ruğ XVII/55, XVII/56

yuy - bk. **yu** -, **yuğ**, **yuğ** -, **yuv** -, **yū** -.

y.- ardîh VI/104

y.- ullar V/91

y.- un XXIII/17

y.- up VIII/20

y.- ur VI/56

yügen Dizgin, gem, at başlığı.

y.+ de XXXIII/367
atın y.+ in XXXIII/365
atın y.+ ĩn XXXIII/365

yüğrüg Beşik, bk. **yüğrüh**'.

y.+ e XXIV/24
y. üydü XVII/60

yügrüh' bk. **yügrüg**.

y. XVII/60

yüher bk. **yiher**, **yéher**.

y.+ e VI/81

yük 1. Araba, hayvan vb.nin taşıdığı
şeylerin hepsi. 2. Eşya. 3. Engel,
sıkıntı.

y. XIII/53, XXXII/27
y.+ ü XIII/53
y.+ ün XIII/50
y.+ ün çatardılar XIII/83
y. çatardılar XIII/52
y. vurardın II/134
ğám y.+ ün XII/240, XII/48
lisânın y.+ ün II/134

yün 1. Koyun, keçi, deve vb.
hayvanların vücûdunu örten, dokuma
sanâyiinde, yatak, yastık ve yorgan
yapmakta kullanılan tüylere verilen ad.
2. Koyun vb. hayvanların tüyünden
yapılmış olan, bk. **yun**, **yún**, **yün**.

y. II/61, XXII/97, XXII/98

y.+ ü XIX/86, XIX/90
y.+ ü XIV/51
y. eyirerdî XI/34
ğuzuların y.+ üne XXII/98

yüngül Hafif, kolay.

y. XXXIII/459
y.+ dü XXI/82

yüngüllük Hafiflik, kolaylık, bk.

yüngürrük.

y. III/15

yüngürrük bk. **yüngüllük**.

y.+ üne I/89

yüvreg' Hareketli, tez canlı.

y. IX/52

yüz (I) Doksan dokuzdan sonra yüz
birden önce gelen sayı, bk. **üz** (I), **yüz**.

y. XII/196, XII/202, XII/361,
XL/126, XXII/72, XL/168,
XXXVII/113, XXXVII/92

y.+ dü XXXIII/188
y.+ e III/86, XXXVII/35

y.+ ü III/28

y.+ ünü XL/105

y. dene IV/16, XII/114,
XL/133, XXIII/12

y. denesin XL/131

y. milyön XL/126

y. gözümüz XIX/127

y. igirmi dört min XII/273
y. kilōmetr XIX/105
y. min XII/261, XII/269
y. nefer II/97
y. on X/18
y. on dört sūreni XII/400
y. yıl III/40
y. yirmi dene IV/16
y. yirmi dört min XII/441
y. yirmi dört min
peygammerden XVI/54
y. yol XXIII/24
altı y. XXXI/26
altı y. dene II/14, XXXII/11
beş y. I/99, III/94, XL/140,
XXVII/12, XXXI/26
beş y. metir XL/161
beş y. igirmi XXXIII/85
bi milyar iki y. milyon
XXXIX/240
dört y. XXVII/12, XXVIII/12
evin y.+ ü X/17
iki y. I/99, X/18, XXII/21
iki y. dene XXXV/52
iki y. elli XXXIX/241
iki y. heştad dene XII/341
iki y.+ ü X/18
min üş y. atmış birden
XXXIX/6
min üş y. ğırh birēm VII/178
min üş y. otuz altıyam
XXXIII/10
sekkiz y. XII/221

sekgiz y. dene XXXIII/205
üş dört y. XXXIII/208
üş y. X/19, XX/6, XXII/21,
XXVIII/12, XXVIII/18
üş y. dene X/19, XL/15,
XXXIX/488
üş y. milyonu XXXIX/240
üç y.+ ü IX/95
yeddi y. XII/221
yédđi y. XII/138
yetdi y. VII/160
yeddi y. min il XXXIII/288
yeddü y. min il XXXIII/289
yüz (II) bk. **üz** (II).
y. III/25
yüz bk. **üz** (I), **yüz** (I).
y. dene VI/81
iki y. dene VI/82
yüzde Herhangi bir sayı ile
kullanıldığında yüze bölünen bir şeyin
o kadarlık parçasını belirten bir söz.
y. bir XXXII/53

Z

zaban bk. **zebān, zeban.**

z.+ ımız XXXIV/36

z.+ larımız XXXIV/35

zad (< Ar. زَاد) 1. Şey, nesne. 2. Konu
3. Bir nesnenin veya konunun akla
gelmediğinde söylenen söz, filan, bk.

zāt, zād, zat.

z. II/121, III/76, III/88, III/89,
III/9, III/95, IV/17, V/66, V/82, V/88,
VI/96, VII/34, VIII/122, VIII/126,
XII/221, XII/341, XII/398, XII/402,
XIII/10, XIII/12, XIII/13, XIII/22,
XIII/37, XIII/38, XIII/39, XIII/41,
XIII/45, XIII/59, XIV/66, XL/134,
XVI/111, XVII/48, XVIII/95, XX/30,
XXII/48, XXII/56, XXV/18,
XXXIX/513, XXXIX/607,
XXXVIII/35

hiç z. III/69

z.+ a II/35, II/71, IV/47, IV/52,
V/208, V/36, VIII/117, VIII/122,
XII/145, XIX/89, XL/170, XVI/12,
XVII/87, XXXIII/100, XXXIII/336,
XXXIII/363, XXXIII/490, XXXV/48,
XXXVI/18, XXXVII/59

z.+ ā VI/19, VI/60

z.+ dan I/204

z.+ darıymış VII/167

z.+ dı XXVIII/18

z. éler I/179

z. élır I/218

z. éliyiller XIII/8

z. éliyir XIV/67

z. ėliyūk II/55

z. éylerūk III/67

z.+ ı I/188, II/122, II/139, II/17,

II/61, III/63, V/119, V/221, V/94,
VI/120, VI/30, XIII/22, XIII/48,
XIII/53, XIII/57, XIII/62, XV/43,
XV/51, XV/72, XV/9, XVI/108,
XVI/13, XVI/61, XVI/98, XX/38,
XX/70, XXIV/35, XXV/39,
XXVIII/25, XXXIII/415, XXXIII/527,
XXXIX/314, XXXIX/504,
XXXIX/558, XXXV/16, XXXV/56

z. ıdı XVI/113

z.+ ıı XXII/51

z.+ ım VIII/40, XXXIII/54,
XXXVI/26

z.+ ımdı XXVIII/19

z.+ ımız VI/11, VI/12, XVI/67

z.+ ın II/141, III/100, VIII/129,
XIX/61, XLI/105, XXII/18, XXVI/36,
XXXIII/247, XXXIII/25, XXXIII/341

z.+ ın ağzına XXX/12

z.+ ın suyu XIII/75

z.+ ın şi'ri XXXIX/226

z.+ ına VIII/117

z.+ ına göre XXIX/25

z.+ ında XV/44, XXII/21

z.+ ınnan V/160, XIX/83,
XXXIII/76

heyvanın z.+ innan V/17

z.+ innanılı XXXIII/7

z.+ ıynan II/68

z. iydi XXI/69

z.+ Ta XLI/110

zād bk. **zad**, **zāt**, **zat**.

z. XII/34, XXII/84,
XXXIII/343

z.+ ı VI/6, XIX/117,
XXXIII/504

héc z.+ ı I/197

z.+ ım VII/181, XII/107

z.+ ımız XII/9, XIX/83,
XXXVII/113

z.+ ın XIV/30, XX/21,
XXXIII/474

z.+ ına VII/164

z.+ ıydı XXXIII/117

z. idi XVI/41

zāhır bk. **zāhır**.

z. oldu XII/412

zāhır (< Ar. ظاهر) Açık, belli, bk.
zāhır.

z. VII/53

zahmet (< Ar. زحمت) Güçlük.

z. çekiysen XXXIII/264

zaḳḳıdı bk. **zaḳḳıdı** **zuḳḳudu**.

z. zuḳḳudu XII/116

zaḳḳıdı **zuḳḳudu** Hoşlanılmayan, güzel olmayan ses, gürültü anlamında kullanılan bir söz, krş. **zaḳḳıdı**, **zuḳḳudu**.

z. zuḳḳudu XII/116

zaman (< Ar. زمان) Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit, bk. **záman**, **zāman**, **zamān**, **zeman**, **zemān**.

z. I/23, II/17, II/94, IV/121,
IV/123, IV/24, IV/25, IV/26, IV/27,
IV/96, IV/99, IX/67, IX/70, V/15,
VI/123, VI/41, VI/44, VI/53, VI/97,
VII/156, VII/162, VIII/33, X/11, X/8,
X/9, XI/53, XII/242, XII/50, XL/171,
XVIII/4, XVIII/40, XVIII/57,
XVIII/60, XVIII/65, XX/85, XXII/84,
XXIII/21, XXIII/25, XXVI/45,
XXVI/46, XXVI/50, XXXIII/151,
XXXIII/152, XXXIII/174,
XXXIII/179, XXXIII/184,
XXXIII/190, XXXIII/196,
XXXIII/204, XXXIII/208,
XXXIII/328, XXXIII/33, XXXIII/331,
XXXIII/449, XXXIII/483, XXXIV/27,
XXXIV/31, XXXIV/32, XXXIV/36,
XXXIX/142, XXXIX/329,
XXXIX/354, XXXIX/360,
XXXIX/372, XXXIX/514,
XXXVII/111, XXXVII/133,
XXXVII/16, XXXVIII/61

z.+ a VI/40, XV/67, XXXII/37
 z.+ anınhı VI/33
 z.+ da VIII/16, XLI/78
 z.+ dáydı XXIII/21, XXIII/22
 z.+ dı VII/154, VIII/33, VIII/65,
 XVIII/75, XXVI/45, XXVI/54
 z.+ di XXXVII/11
 z.+ ı V/16, VI/109, VI/66,
 VII/18
 z.+ ımız VII/19
 z.+ ın VI/50
 z.+ ın éavanı XXXIII/154
 z.+ ın éavanının biri
 XXXIII/153
 z.+ ın hıTmeti XXVI/38
 z.+ ın mīyvesi VI/30
 z.+ ında II/82
 z.+ nan I/199, II/19, XVIII/75
 z.+ nān II/24
 z.+ nar IV/112, XXXIII/103,
 XXXVI/21, XXXVI/22
 aḥsaḳkal z.+ ı XVIII/113
 ezin z.+ ı VI/65
 ğabaḥ z. V/134, V/207
 ḥan z.+ ı XVIII/114
 ḥanlıḥ z.+ ı XVIII/113
 at z.+ ıydı VIII/17, VIII/63
 şah z.+ ı I/161, I/170, II/121,
 XL/84, XXXVI/23
 bizim z.+ ımız IV/121, VI/66,
 VI/67
 bizim z.+ ımızda XXII/27
 böyüh' kiçih' z.+ ıydı IV/124

déve z.+ ıydı VIII/62
 onun z.+ ı XXIX/37
 şah z.+ ına XXXVI/32
 deve z.+ ıydı XXXIII/44

zamān bk. **záman**, **zāman**, **zaman**,
zeman, **zemān**.

z. XVIII/15, XXXVII/137,
 XXXVII/99

ğabaḥ z. V/56
 z.- i ğádim XL/200
 z.+ a XII/165
 z.+ ın pulu XXXVII/132
 şah z.+ ı II/17

záman bk. **zaman**, **zāman**, **zamān**,
zeman, **zemān**.

z.+ a XV/36

zāman bk. **záman**, **zaman**, **zamān**,
zeman, **zemān**.

z. ıydı IV/123

zamanan (< Far. ان + Ar. زمان)
 Zamanlar.

z.+ ı XXVI/44, XXVI/53

zāmin bk. **zemīn**, **zemin**, **zēmin**.

z. XXXII/26

zāmun (< Ar. ضامن)⁸¹ 1. Kefil, güvence, kurtarıcı.

z. XII/374

zan (< Ar. ظنّ) Zannetme, sanı.

z.+ ım XLI/77

zapt (< Ar. ضبط) 1. Kayıt. 2. Kız istemede gelin ve damat adayının ailelerinin tanışıp evlilik üzerine çeşitli konuları görüşmeleri.

z.+ a XXXII/35

zarıd - Zırlatmak, inletmek.

zarıda z.- a XXXIX/286

z.- a zarıda XXXIX/286

zat bk. **zād**, **zad**, **zāt**.

z. II/114, II/40, II/70, V/15, V/217, V/222, VI/109, VI/12, VI/120, VI/131, VI/140, VI/141, VI/164, VI/21, VI/4, VI/85, VIII/103, VIII/105, VIII/128, VIII/26, VIII/27, VIII/28, VIII/44, VIII/53, VIII/6, VIII/87, VIII/88, XI/10, XI/20, XI/53, XI/55, XI/56, XI/6, XI/9, XII/210, XII/348, XII/356, XII/8, XIII/17, XIII/20, XIII/26, XIII/52, XIII/72, XIII/8, XIX/107, XIX/67, XL/66, XV/66,

XVI/42, XVI/70, XVI/74, XVII/5, XVIII/143, XX/16, XX/17, XX/56, XX/75, XX/77, XX/81, XX/99, XXI/45, XXI/63, XXII/26, XXII/32, XXII/50, XXII/79, XXII/86, XXIII/29, XXIV/30, XXV/11, XXV/14, XXVI/35, XXVII/14, XXXII/47, XXXIII/156, XXXIII/206, XXXIII/207, XXXIII/317, XXXIII/32, XXXIII/349, XXXIII/462, XXXIII/47, XXXIII/489, XXXIII/491, XXXIII/517, XXXIII/62, XXXIII/80, XXXIII/89, XXXIV/27, XXXIX/109, XXXIX/40, XXXIX/485, XXXIX/523, XXXVI/44, XXXVI/45, XXXVI/47, XXXVI/9, XXXVII/29, XXXVII/32

heç z. II/115, II/89

z.+ da VI/163, VI/96, XII/358, XXXIII/202, XXXIII/368, XXXIII/479, XXXIII/66, XXXVII/38

z.+ dā XXXIII/157

z.+ dan II/49, V/148, VI/120, VIII/114, XIII/39, XIX/47, XL/138, XL/214, XVI/32, XVI/77, XXV/8, XXVIII/28, XXXIII/143, XXXIII/144, XXXIX/101, XXXIX/323

z.+ dar XXII/99, XXXVI/67

z.+ dara XX/88

⁸¹ “āhulara zāmun olan hey ḥorasan essalam” ifadesiyle metinde kaynak kişinin okuduğu şiirde İmam Rıza’nın lakabı, “Ceylanların

kurtarıcısı” anlamına gelen “ضامن آهو” tamlamasına ve İmam Rıza ile ilgili ünlü kıssaya gönderme yapılmaktadır.

z.+ darda XXXIII/203,
XXXIII/337

z.+ dardan VII/98

z.+ darı V/26, VI/109,
XXXIII/503

z.+ darına XVI/21

z.+ dı XIX/21, XIX/96,
XVI/72, XX/58, XXVIII/18

z.+ lar XII/143, XXII/92

z.+ nan II/73, XVII/24

z.+ ta II/102

z. pulu XX/82

sözün z.+ ını X/53

zāt bk. **zād, zad, zat.**

z. XII/216, XII/5, XXII/30

z.+ dan IV/55

zatdı Şeyli, o yerde oturan, o yerli,
oralı.

z. XXXIII/270

zayıf bk. **zēyif, zeyif.**

z.+ ūḡ' XXXVIII/54

zeban (< Far. زبان) Dil, lisan, konuşma,
bk. **zebān, zaban.**

z.+ ımız XXXIV/33

z.+ narımız I/211

oların z.+ ıynen I/209

zebān bk. **zeban, zaban.**

bizim z. I/209

z.+ ımız XXXVII/57

zedēn - (< Far. زدن) Zarar görmek,
zedelenmek.

z.- di XXXIII/546

zēh' bk. **zēng.**

z. XIV/32

zēh' vur- Telefon etmek, bk. **zēh'.**

z. v.- muştum XIV/32

zeḥm bk. **zehmet.**

z. éledi X/10

zehmet (< Ar. زحمت) Sıkıntı, eziyet,
bk. **zeḥm.**

z.+ i XX/99

z.+ üvnen XXXIX/393

z. çekip VII/173

z. çeh'dīm VII/30

z. çekip XII/77

zehra 1. Kişi adı. 2. Hz.
Muhammed'in kızı, Hz. Fatıma.

z.+ nın ümüdü XII/97

zekātsız Zekatı verilmemiş, zekatsız.

z. XXXIX/90

zekeriya 1. Kişi adı. 2. Hz. Zekeriya.

z. peygammer XII/377

zelimhān Kişi adı, krş. **zelimhān**
yaḥub, **zelimḥan yá'ğub**, **zelimḥan**
yá'qub, **zelimḥan**, **zelimhān**.

z.+ ın şî'ri XXXIX/256

zēlil (< Ar. ذليل) Hor görülen, aşağı
tutulan, aşağılanan, zelil.

z. XVIII/139

zelimḥan Kişi adı, bk. **zelimhān**
yaḥub, **zelimḥan yá'ğub**, **zelimhān**,
zelimhān, **zelimḥan yá'qub**.

z. XXXIX/264

zelimhān bk. **zelimhān yaḥub**,
zelimḥan yá'ğub, **zelimhān**,
zelimḥan, **zelimḥan yá'qub**.

z. XXXIX/261

z.+ ın şî'ri XXXIX/226

zelimḥan yá'ğub bk. **zelimhān**
yaḥub, **zelimḥan**, **zelimhān**,
zelimhān, **zelimḥan yá'qub**.

z.+ u XXXIX/422

zelimhān yaḥub bk. **zelimḥan**
yá'ğub, **zelimḥan**, **zelimhān**,
zelimhān, **zelimḥan yá'qub**.

z.+ du XXXIX/230

zelimḥan yá'qub Zelimhan Yakub
(1950-2016), Azərbaycanlı şair, ozan
ve eski milletvekili, bk. **zelimhān**

yaḥub, **zelimḥan yá'ğub**, **zelimhān**,
zelimḥan, **zelimhān**.

z. XXXIX/266, XXXIX/298

z.+ un XXXIX/268

zelzele (< Ar. زلزله) Deprem, zelzele.

z. XII/104

z. olub XL/172

z.+ yē XL/172

zeman bk. **záman**, **zāman**, **zamān**,
zaman, **zemān**.

hem z. XXXV/44

zemān bk. **záman**, **zāman**, **zamān**,
zeman, **zaman**.

z.- 1 ġādīm XL/87

zembur (< Far. زنبور) Arı.

z.+ rarı XXXV/21

zemburdāri (< Far. زنبورداری)

Arıcılık.

z. işine XXXV/13, XXXV/18

zemin bk. **zemīn**, **zēmin**, **zāmin**.

z. XII/259, XII/263, XII/267,
XII/271

zemīn (< Far. زمین) 1. Taban,
döşeme, yer. 2. Kumaş, süslü kâğıt,
halı, yer muşambası, tablo vb. desenli
nesnelerde, biçimlerin üzerinde yer

aldığı renk. 3. Ortam 4. Yeryüzü,
dünya, bk. **zemin**, **zēmin**, **zāmin**.

z.- i āsımāna XII/258

z.+ ē XII/476

zēmin bk. **zemīn**, **zemin**.

düz z. XIX/118

zemistān (< Far. زمستان) Kış mevsimi.

z.+ da XXXV/31

zemzem (< Ar. زمزم) Kâbe yakınında
bulunan bir kuyunun Müslümanlarca
kutsal sayılan suyu, zemzem suyu.

ke'benin z.+ i XII/289

zenan bk. **zenān**, **zenen**, **zenin**.

z. XIII/72, XVI/25, XXVI/47

z. uşah VIII/82

z. uşahda VIII/83

zenān bk. **zenan**, **zenen**, **zenin**.

z. IV/117

zencan İran'ın kuzeyinde bulunan,
Tebriz ve Erdebil'e sınırı olan Türk
eyaleti, bk. **zencān**, **zen'can**.

z. XXXVII/118

z.+ dı XXXVII/109

z.+ ı III/69

z. térefi XXXVII/118

ustān-ı z.+ ındı XXXVII/109

zencān bk. **zencan**, **zen'can**.

z.+ nan sōra XXXVII/121

zen'can bk. **zencan**, **zencān**.

z. IX/82, IX/86

z. aşılıklarının bi lehçeleri IX/76

nisbet z.+ dī IX/83

zencir (< Far. زنجیر) Birbirine geçmiş
bir sıra metal halkadan oluşan bağ,
zincir, bk. **zēncir**.

z. XXV/43

z. attılar XXI/69

z.+ i XXI/73

zēncir bk. **zencir**.

z.+ i XXI/71

at z.+ iydi XXI/72

zenen (< Far. زنان) Kadınlar, hanımlar,
zenan, bk. **zenān**, **zenan**, **zenin**.

z. XIII/72, XVII/59, XVIII/69

z.+ di XVI/18, XXXIII/467

z.+ e VI/56

z. iymiş XXXIII/486

z.+ nen XVI/27

z.+ neri V/169

zēng (< Far. زنگ) 1. Çan, zil. 2. Zil sesi,
bk. **zēh'**.

z.+ i XIV/31

zenin bk. **zenān**, **zenan**, **zenen**.

z. tayfasına III/105

zer (< Far. زر) Altın.

z.+ e VII/136

zerb bk. **zerb-i mesel**.

z.- i mesel II/81

zerb-i mesel (< Ar. ضرب مثل) Atasözü, atalar sözü, darbimesel.

z.- i mesel II/81

zerbet (< Ar. ضربه) Vuruş, çarpış, darbe.

z. vıranda VII/50

zerda Kişi adı.

z. V/2

zerel bk. **zerer**.

z.+ in VI/117

zerer (< Ar. ضرر) Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, dokunca, ziyan, mazarrat, zarar, bk. **zerel**.

z. aparar I/218, I/219

z. éledi XXXVIII/34

z. éledi XXXVIII/34

z. éliy XXXVIII/53

z. éliy XXXVIII/52

z.+ i XLI/100

z.+ ler XXXIX/193

zeri bk. **seri**, **zēri**, **siri**.

z. XXII/48

zēri bk. **seri**, **zeri**, **siri**.

bi z. XIX/106

zernişan (< Far. زرنشان) Mâdenî eşyâ, kılıç vb. üzerine altınla kakma olarak işlenmiş yazı, şekil vb. işleme.

z.+ ı XII/457

zerre (< Ar. ذره) 1. Küçük, biraz, cüzi miktar. 2. Katiyen, hiç, asla.

z. XL/113, XL/50, XL/64, XL/66, XL/67, XL/68

z.+ me VII/59

zey (< Ar. ز) Arap alfabesinin on birinci harfi.

z. XII/377

zeyif (< Ar. ضعيف) Eti, yağı az olan, sıska, cılız, arık insan veya hayvan, güçsüz, bk. **zayif**, **zēyif**.

z. XLI/19, XXXVIII/54

z.+ ük XXXVIII/55

zēyif bk. **zayif**, **zeyif**.

z.+ ti XXXVIII/55

zeyifleş - Zayıflaşmak.

z.- mişdi VII/106

zeyifleşdir - Zayıf bir duruma getirmek, zayıflaştırmak.

z.- ipler VII/100

zeynep 1. Kişi adı. 2. Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Zeynep.

z. XII/97

hazret-i z. XXXIV/12

zeyva bk. **zeyve**, **zéyve**, **zēyve**.

z. IV/77

zeyve Erdebil eyaletine bağlı bir yer adı, bk. **zeyva**, **zéyve**, **zēyve**.

z. XXXIII/45

z.+ de XXXIX/311,
XXXIX/312

zéyve bk. **zeyva**, **zeyve**, **zēyve**.

z. XXIV/15

zēyve bk. **zeyva**, **zeyve**, **zéyve**.

z.+ nin XXX/18

z.+ nin günbatanıdı XXX/18

zığ Çamur, balçık.

z. evinde XXXIX/151,
XXXIX/152, XXXIX/161

zíd (< Ar. ضِدّ) Bir şeyin aksi, ters, karşıt.

z. tüşer XIII/34

zıkr (< Ar. ذَكَر) Sözüünü etme, anma.

z. XXXIX/219

z.+ imsen VII/47

zıl (< Far. زِل) 1. Zil. 2. Yüksek çıkan ses.

z. iydi XXXIX/375

zimn (< Ar. ضمن) 1. Açıkça söylenmeyen dolaylı anlatılan amaç. 2. Oraya giderken, oraya.

z.- i ĩnki XXXIX/104

zindan (< Far. زندان) Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer.

z.+ ā XII/82, XVIII/147

z.+ a salar XXXII/26

z.+ da XVIII/140, XVIII/147

z. evinnen XXVI/44

zinde (< Far. زنده) Diri, canlı.

z. XXXIX/177, XXXIX/606

zindegı bk. **zindegı̄**.

z. XL/31

z.+ si XXVI/19, XXXIX/193,
XXXIX/460

z.+ sinde XXVI/27

z. éledi XXXIII/584

z. éleyrük XL/32

z. éliyrem XXI/28

bizim z.+ müzdi II/54

zindegī (< Far. زندگی) 1. Yaşam, hayat.

2. Ev, yaşam alanı, bk. **zindegī**.

cā-yi z. XL/31

zindigānnih Hayat sürme, yaşama, yaşam, bk. **zindigānniğ**.

z. XXII/15

zindigānniğ bk. **zindigānnih**.

z.+ ımız VI/32, VI/124

zirbinā (< Far. زیربنای) Altyapı, ilk.

z. XXXIX/102

zirek bk. **zireng**, **zireng**, **zirey**.

z. XXXIII/224

zireng (< Far. زرنگ) 1. Becerikli, çevik. 2. Kuvvetli. 3. Zengin, bk. **zirek**,

zireng, **zirey**.

z. adamlar XXXIII/152

z. ıydi IV/26

z.+ miş XL/203

z. adam iymiş XXXIII/225

zirey bk. **zireng** **zirek**, **zireng**.

z.+ di XL/212

ziya Kişi adı.

z. bey XXXIII/182,
XXXIII/183

z. bēyin göyünü XXXIII/184

ziyad Kişi adı, bk. **ziyād**, **ziyat**.

z. han XXXIII/332

z. hān XXXIII/411,
XXXIII/601

z. hanın XXXIII/330

z. hānın XXXIII/475,
XXXIII/538

z. hanın ğardaşıydı XXXIII/330

z. hānın oğluna XXXIII/474

z. hānın oğlunā XXXIII/473

z. hānındı XXXIII/393

ziyād bk. **ziyad**, **ziyat**.

z. hānın XXXIII/506

ziyad han 1. Kişi adı. 2. Aslı ile Kerem adlı Türk halk hikâyesindeki Kerem'in babası, Gence şehrinin hakimi Ziyad Han, bk. **ziyat hān**.

z.+ ın oğluyam X/122, X/132

ziyarat bk. **ziyāret** **ziyārat**, **ziyarāt**, **ziyarát**.

z. éleyip XXXIII/591

ziyarát bk. **ziyāret** **ziyārat**, **ziyarāt**, **ziyarat**.

z. éleyib XXXIII/606

ziyarāt bk. **ziyāret** **ziyārat**, **ziyarát**, **ziyarat**.

z. éledi XXXIII/596

ziyārat bk. **ziyāret**, **ziyarāt**, **ziyarāt**, **ziyarat**.

z.+ a V/193

ziyāret (< Ar. زيارت) 1. Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme. 2. Bir yeri görmeye gitme, ziyaret, bk. **ziyārat**, **ziyarāt**, **ziyarāt**, **ziyarat**.

z. XXXIV/11

z. élemeye XL/104

ziyāretgāh (< Ar. زیارتگاه + Far. گاه) Saygı için veya bir şey dilemek, sevap kazanmak gibi bir amaçla gidilen kutsal yer, türbe.

z. 1dı XL/102

z.+ 1dı XL/103

ziyat bk. **ziyad**, **ziyād**.

z. ḥan XXXIII/338

z. ḥānın XXXIII/333

z. ḥānın ḥaberi XXXIII/425

z. ḥanın hanımının adı

XXXIII/337

z. ḥanındı XXXIII/391

ziyat ḥan 1. Kişi adı. 2. Aslı ile Kerem adlı Türk halk hikâyesindeki Kerem'in babası, Gence şehrinin hakimi Ziyad Han, bk. **ziyad ḥan**.

z.+ ın XXXIII/333

zoḳḳud - Bağdırtmak, acıyla ses çıkarttırmak.

z.- ardıḥ XVIII/156

zolla - Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak, zor kullanmak, mecbur etmek, zorlamak.

z.- dı I/186

zor (< Far. زور) Sıkıntı veya güçlkle yapılan, kolay karşıtı, zor.

z.+ a sālıbsan XXXIX/529

zuḳḳudu bk. **zaḳḳıdı** **zuḳḳudu**.

zaḳḳıdı z. XII/117

zumar ay Türkiye takvimine göre ağustos ayına denk gelen Şahseven Türklerinin takvimindeki yazın son ayı.

z. XLI/49

zunun (< Ar. ظنون) Zanlar.

z.+ u XII/337

zurna (< Far. سُرنا) Ağaçtan yapılan, iki karış boyunda, ağız bölümü yayvan, keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbelele birlikte çalınan nefesli çalgı, zurna.

z. XXII/86

z. balaban XXII/81, XXII/83

z. ğaval XXII/76

zuy Yardımcı.

z. VII/103

züğadır Kur'an'da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen kişi, Zülkarneyn.

z. XII/309

zühr (< Ar. زهرة) Çoban Yıldızı.

z.- i eli I/51

züleyha 1. Kişi adı. 2. Yûsuf kıssasının kadın kahramanı.

yûsuf z.+ dan XII/80

zülfığār (< Ar. ذو الفقار) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hz. Ali'ye armağan ettiği, ucu ikiye ayrılmış kılıç, Zülfikar.

z.+ ı XII/103

z.+ ın demine XII/469

z.+ ın deminē XII/473

zülf (< Far. زلف) Şakaklardan sarkan saç lülesi, zülûf.

şehmārı z.+ lerinnen

XXXIII/389

zülm (< Ar. ظلم) Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyğı, eziyet, cefa, zulüm.

z. élemez XII/436

z.+ üden I/153

zülmēt (< Ar. ظلمت) Karanlık, zulmet.

z. XII/251